

~~719~~
2

გთხოვთ, წიგნის წაკითხვამდე, აუცილებლად გაასწოროთ შემდეგი შეცთომები, რომლებიც აზრს სცვლიან:

მე-V-ე გვერდზე, განცხადებაში, მე-14 სტრიქონში, დასტამბულია „გამოლექსავის“, უნდა იყოს „გამლექსავის“. აქვე, წინასიტყვაობაში, მე-XX-ე გვერდზე, მე-16-ე სტრიქონში, დასტამბულია „რაც შეეხება მეორე საკითხის“... უნდა იყოს: „რაც შეეხება მეორე საკითხს“. მე-XXVII-ე გვერდზე, პირველ სტრიქონში დასტამბულია „შეთვისებულის“, უნდა იყოს „შეთვისებული“. მე-XXVIII-ე გვერდზე, მე-22-ე სტრიქონში დასტამბულია „სიკვდილამდე“, უნდა იყოს: „სიკვდილიდამ“. მე-601-ე გვერდზე, 2228,3 ხანაში დასტამბულია „ვისცა ზურგად მიაჩია“, უნდა იყოს: „ვისცა ზურგად მიაჩნია“. მე-71-ე გვ. 1-ლ შენიშვნაში „ომ“ას ახსნა შეცთომით გვაქვს და უნდა მოისპოს: იხ. ლექსიკონში „ომა და ომანი“. წინასიტყვაობის მე-VIII-ე გვერდზე მე-4-ე შენიშვნას უნდა დაემატოს შემდეგი: „იხ. აგრეთვე წ. კ. გ. ს-ბის საგანძურში ომანიანის ხელნაწერი 3168 №-ი, რომელიც ამავე კორნელებე ჩაჩიკაშვილის ხელით არის შესრულებული“.

საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფო საზოგადოების გამოცემა.

ძველი ქართული მწერლობა

ტომი I

შ ა ჰ - ნ ა მ ე ს

ა ნ უ

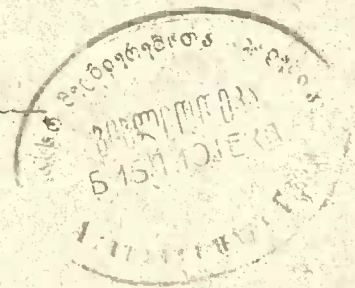
გეფათა ღიგნის

ქართული ვერსიები.

ტექსტი გამოსცა და წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთა
იუსტინე აბულაძემ

9K719

საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფო საზოგადოების გამომცემი

თბილისი

1916 წ.

სტამბა „ქართლი“ შ. ციციშვილისა, პუშკინის ქ., ძვ. სემ. შენობა.

პირველი ტომის სტატიათა სარჩევი

გვერდი.

ა. წინასიტყვაობა	I—XVI
ბ. პროზაული საამიანი და „შაჰ-ნამეს“ ვერსიები	XVI—XXVIII
გ. ირანულის ეპოსისა და „შაჰ-ნამე“-ს გავლენის კვლანი ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაში	XXVIII—XXXI
დ. ხელნაწერთა საძიებელი	XXXII
ე. ტექსტების სათაურთა საძიებელი	XXXIII—XXXIX
ვ. ტექსტები:	
ზააქიანი	1—36
საამიანი	37—784
როსტომიანი	301—784
ზ. ლექსიკონი	
ნასესხები და იშვიათი სიტყვები	791—849
საკუთარი სახელები	849—870
საკუთარ სახელთა და ცნებათა საძიებელი	871—885
ც. ლექსიკონის დამატება	886
ძ. შეცდომების გასწორება	887
ი. ლექსიკონში გასული შეცდომები	888

ამ შრომას რომ შეუდევით ამ ოთხის წლის წინად, ჩვენ სახეში გვექონდა დაგვესტამბა არსებულ ვარიანტებთან: შედარებული და შემოწმებული „შაჰ-ნამე“-ს ვერსიების ერთ-ერთის რედაქციის ტექსტი. მაგრამ, ჩვენის მუშაობის დროს, დავრწმუნდით, რომ ერთს რომელსამე ტექსტზე დამყარება, ანუ უკეთ, იმის ძირითად ტექსტად გამოყენება, შეუძლებელი იყო, რადგან არ აღმოჩნდა ისეთი ხელნაწერი, რომელიც სავრძნობი დეფექტებით და ხარვეზებით სავსე არ ყოფილიყო. ეს გარემოება ფრიად ართულებდა ჩვენს მუშაობას, რადგან იგი გვაიძულებდა, ერთის მხრით, — სხოლიოებში აუცილებლად მოგვეთავსებია ძირითადის ტექსტის შესამოწმებელი ვარიანტები, მეორე მხრით, — შეგვესწორებია და განგვემართა ეს თუ ის ძნელი ადგილი და, რადგან გალექსილი ამბავი მის გამოლექსავის მიერ მეტის-მეტად შემოკლებისა და დაკნინების გამო, შეუძლებლად ხდიდა, როგორც თვით მოთხრობის, ისე მოქმედ პირთა გაცნობას, სიტყვათა და საკუთარ სახელთა განუმარტებლად, — დაგვერთო, როგორც ნასესხების სიტყვების, ისე საკუთარის სახელების, განმარტება და საკუთარ სახელთა და ცნებათა საძიებელი.

ეს გარემოება და ისიც, რომ ჟამთა ვითარებისაგან გამოწვეულს სტამბვის ძნელ პირობებში მოგვიხდა მუშაობა, გვაიძულებს, ამ გზობისად გადავდვათ ვერსიებისა და მათი ავტორების შესახები ვრცელი გამოკვლევა და მოვათავსოთ ამ წიგნში მხოლოდ მოკლე ხელსამძღვანი ცნობები ამ ჩვენ მიერ გამოქვეყნებულის ძეგლის შესახებ.

წინა-სიტყვაობა

I

წინამდებარე ტომი შეიცავს „შაჰ-ნამე“-ს, ანუ „მეფეთა წიგნი“-ს, ქართული ვერსიების ერთს ნახევარს, გადმოსტამბულს წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურის ხელ-ნაწერებითგან სავსებით და უცვლელად, ე. ი. იმავე კრებულის სახით, როგორც დაუცავს ჩვენთვის ამ ხელნაწერებს და, როგორც ამგვარი, წარმოგვიდგენს „შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების ტექსტის შემუშავების პირველ ცდას.

ხელ-ნაწერები, რომლებითაც ჩვენ ვსარგებლობდით ჩვენი ძეგლის ტექსტის შემუშავების დროს, — ყველა, — ერთს საეკლესიო მუზეუმის 858 № ხელნაწერს გარდა, — შეადგენს წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურის კუთვნილებას და განიყოფება ორ ჯგუფად:

პირველის ჯგუფის ხელნაწერები, როგორცაა: 1505, ს. მ. 858 და 2384 №№-ები, წარმოგვიდგება ერთის მთლიანი კრებულის სახით და შეიცავს ცალკე სათაურების მექონ სხვა და სხვა ავტორთა ნაწარმოებთ, რომლებიც ეპიზოდების სახით შედიან საერთოდ ქართულ ენაზე არსებულის „შაჰ-ნამე“-ს, ანუ „მეფეთა წიგნი“-ს, ვერსიების შედგენილობაში, შემდეგი სათაურებით: 1) „ზაქიანი“, ე. ი. ზაქის თავგადასავალის წიგნი, 2) საამიანი, ანუ საამ-ნამე, რომელიც წარმოგვიდგენს როსტომის პაპის (ბაბუის) საგმირო თავგადასავალს და 3) როსტომიანი, ანუ რუსტემ-ნამე, რომელიც მოგვითხრობს ირანის გმირთა-გმირის რუსტემის საგმირო საქმეებს.

მეორე ჯგუფის ხელნაწერები კი, როგორცაა: ა. ორბელიანისეული 1580 №-ი და დადიანისეული 406 №-ი, შეიცავს მხოლოდ როსტომიანს, ან და, როგორც 4528 №-ი — მხოლოდ საამიანს, ე. ი. დასახელებული კრებულის ერთს რომელსამე ცალკე ნაწილს.

აქ ჩამოთვლილი ხელნაწერების მიხედვით, ჩვენი ტექსტიც შე-

სდგება სამის უმთავრესი ნაწილისაგან, სახელდობრ: ა) ზააქიანისაგან, რომლის გალექსვა ეკუთნის მეფის მდივანს მამუკას, რომელიც მე-17 საუკუნის პირველს ნახევარში მოღვაწეობდა ¹⁾, ბ) საამიანისაგან, რომლის გამლექსავად ასახელებენ ბარძიმ ვაჩნაძეს ²⁾ და გ) როსტომიანისაგან, რომლის გალექსვას პოეტი არჩილ-მეფე მიაწერს ხოსრო თურმანის ძეს ³⁾.

ამ პირველს ტომში მესამე ნაწილის, ე. ი. როსტომიანის, მხოლოდ ერთი ნახევარი დაისტამბა, სახელდობრ: ტექსტი თავდება როსტომისაგან ზურაბის მოკვლით და მკვდარის შვილის შავ-დედისაგან მოთქმა-ტირლით. ამნაირად ამ პირველის ტომის დასასრული Vullers-ის „შაჰ-ნამე“-ს ტექსტის პირველისავე ტომის დასასრულს უდრის.

II

ზააქიანისა და საამიანის ძირიძადი ტექსტი.

პირველის, ე. ი. ზააქიანის, ხელ ნაწერები ყველა ნაკლულევანბა: ზააქიანის შესავალი 25 ხანა¹⁾დე დაუცავს ჩვენთვის ჯერ-ჯერობით ერთად ერთს 1505 № ხელ-ნაწერს, რომელიც ეკუთნის მე-18 საუკუნის მე-2-ე ნახევარს და შესრულებულია საუკეთესო კალიგრაფისა და გადამწერლის მღვდლის ნიკოლოზის შვილის კორნელიეს ხელით ⁴⁾. სამწუხაროდ, ამ 1505 № ხელ-ნაწერშიაც კი სათაური, რომელშიაც გადამწერელი იუწყება ზააქიანისა და საამიანის ავტორთა ვინაობის შესახებ, დაფლეთილია და მისი ნახევარზე მეტი წილი მოსპობილი, მაგრამ აზრითა და აგრეთვე ზოგიერთი ჩვენამდი მოღწეული ბიბლიოგრაფიული ცნობების მიხედვით, შესაძლებელი ხდება ამ საინტერესო ადგილის აღდგენა. 25-ე ხანიდან დაწყებული ზააქიანი შენახულა ერთს მე-19 საუკუნის დასაწყისის ფრიად მდარე ხელ-ნა-

¹⁾ იხ. ამის შესახებ ტექსტის სხოლიოში შენიშვნა, მე-6-ე გვ., მე-6-ე ხანა, მე-7-ე შენიშვნა.

²⁾ *ibid* და 115 ხანის სათაური: „ნარიმანის სიკვდილი“ და მისი შესახები შენიშვნა ვარსკვლავს ქვეშ.

³⁾ იხ. არჩილიანი, კარი მე-2-ე ძველთა და აბალთა საქართველოს მელექსეთა და E. T., *Опис.*, т. II., *вып.* II, *стр.* 138.

⁴⁾ ამ ფაქტს ჩვენ მივაგენით ერთს საბა სულხან ორბელიანის სიბრძნე-სიცრუის წიგნის ხელნაწერის წარწერაზე; ეს ხელნაწერი რუსე-

წერში, იხ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურის 2384 №-ი ხელ-ნაწერი ¹⁾). რომ ეს ხელ-ნაწერი არა, შეუძლებელი იქნებოდა ზააქიანის აღდგენა, რადგან 1505 №-ი ხელ-ნაწერის ფურცლები დაკარგულა და მასში სრულებით აღარ არსებობს 63 ხანა, სახელდობრ: 31—94 ხანამდე. 94—109 ხანამდე კი 1505 №-ი ხელ-ნაწერს გადარჩენია ერთი დაფლეთილი ფურცელი, რომელშიაც შენახულა 16 ხანა, ხოლო 109 ხანიდან დაწყებული 139 ხანამდე ისევ აკლია 1505 № ხელ-ნაწერს.

მაგრამ, აქაც, ჩვენდა ბედად, საეკლესიო ღუბუნებში აღმოჩნდა ერთი 858 №-ი ხელნაწერი ²⁾, რომელიც შესრულებულია იმავე პირის ხელით, რომელსაც 1505 №-ი გადმოუწერია, რაც აშკარად სჩანს ერთის თვალის გადავლებითაც. ჩვენც, რამდენადაც შესაძლოა იყო, აღვადგინეთ ეს დაღუპული ადგილები, იხ. პ. 3—11 გვ. გვ.

ამ ხელნაწერებს შემდეგ, ზააქიანის ტექსტის აღდგენისა და შემუშავების დროს, ჩვენ ანგარიში გაუწიეთ იმ გარემოებას, რომ პოეტი მე-17-ე საუკუნეში ცხოვრობდა, ამიტომაც უპირატესობა მივაკუთნეთ 4528 № ხელნაწერს, რომელსაც შემოუნახავს ზააქიანის ერთი წილი და მთელი საამიანი ³⁾, ეს ხელნაწერი, როგორც უძველესი, სრულიად ამართლებს მეფის მდივნის მამუკას ენის ფორმებსა და მართლ-წერას, რომელსაც ჩვენ კარგად ვიცნობთ ჩვენამდე მოღწეული საისტ. და საეთნ. საზოგადოების საგანძურის უძველესი ხელ-ნაწერთან, რომელიც შესრულებულია 1646 წელს იმავე პირის ხელით ⁴⁾. ამიტომაც ზააქიანისა და საამიანის ტექსტის შემუშავების დროს, უპირატესობა ამ საუკეთესო ხელ-ნაწერს მივაკუთნეთ

თიღამ გამოვეზავნათ წ. კ. საზოგადოების მდივნის სახელზე, ამ 5 წლის წინათ, წ. კ. საზ. საგანძურისთვის შესაძენად. არ ვიცით, შეიძინა, თუ არა, წ. კ. საზოგადოებამ ეს ხელნაწერი, რომელზედაც შემდეგი წარწერა იყო: „დაიწერა წიგნი ესე მალხენელი და მარტოხა გამაძლებელი სიბრძნე-სიცრუის წიგნი კელითა ჩაჩიკას შვილის მღვდლის ნიკოლოზის ძის კორნელიესაგან. ღმერთო, მშვიდობაში აკმარე, ვისაც კელთ იყო წიგნი ესე—ქმარი და თავი, ძენი და ასულნი უცოცხლე და ვინცა ყავს თვალთა ნათელი. აღესრულა თებერვლის ივ, ქნენს უო—470 წ.—1782 წ.“

¹⁾ იხ. Е. Так., Описание, т. I, вып. II, стр. 370.

²⁾ იხ. Е. Так., Описание, т. II, вып. III, стр. 544.

³⁾ იხ. საამიანის ამ საუკეთესო ხელ-ნაწერის შესახებ Е. Так., Описание, т. II, вып. III, стр. 487.

⁴⁾ იხ. საისტ. და საეთნ. საზ. საგანძურის 599 №-ი ხელნაწერი.

და ვისარგებლეთ 1505 და საეკ. მუზ. 858 №№ ხელ-ნაწერების ვარიანტებით მხოლოდ მის პირველ ნაწილში, ანუ თავითგან მე-64 ხანამდე, ე. ი. იმ შემთხვევაში, როცა ამ ჩვენს ხელ-ნაწერში ზააქიანის ხსენებული ნაწილი დაღუპული იყო, თუმცა, ამავე დროს, როცა ჩვენის ხელ-ნაწერის ვარიანტები, 1505 და ს. მ. 858 №№-ებთან შედარებით, აშკარა უაზრობას წარმოადგენდა, ჩვენ შეგვექონდა შესწორებები ამ უკანასკნელების ვარიანტების მიხედვით, და ყველა ამ შემთხვევაში სხოლიოში ვათავსებდით 4528 №-ი ხელ-ნაწერის ვარიანტსაც. დაღუპული ადგილების შესავსებად ჩვენ გამოვიყენეთ მდარე 2384 №-ი ხელ-ნაწერის ვარიანტიც, და ამ შემთხვევაშიაც დავიცავით ისევ 4528 №-ი ხელ-ნაწერის მართლ-წერა.

III

ამნაირად ჩვენის შრომის მეორე ნაწილის, ე. ი. საამიანის, ტექსტს საფუძვლად უდევს 4528-ე №-ი ხელ-ნაწერი. იმ განსხვავებით, რომ იმ შემთხვევაში, როცა ტექსტი ენის მხრით აშკარა უკანონობასა და, მაშასადამე, გადამწერლის შეცდომას ამხილებდა, ჩვენ უპირატესობას ვაძლევდით 1505-ე №-ს ხელ-ნაწერს (==საეკ. მუზ. 858-ე №-ი) და ამავე დროს სხოლიოში ვათავსებდით 4528-ე №-ი ხელნაწერის წაკითხვასაც. ამასთან უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი საამიანი წარმოადგენს ბარძიმ ვაჩნაძის მიერ გალექსვას ჩვენდამი მოღწეულის პროზით ნათარგმნის „საამ.ნამე“-სას (საამის თავგადასავალი), რომელიც აღმოჩნდა ჩვენ მიერ ტექსტის სტამბვის დაწყებიდან ერთის წლის შემდეგ ¹⁾, რომ ეს გარემოება არა, ეს ხელ-ნა-

¹⁾ ეს ძვირფასი ხელ-ნაწერი *unicum* ამ უამად შეადგენს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების საგანძურის საკუთრებას, იხ. 921 №-ი ხელ-ნაწერი. ხელ-ნაწერს, სამწუხაროდ, თავი და ბოლო აკლია და წერის დატა არა აქვს, მაგრამ იგი ძალიან გვაგონებს „რუსუდიანი“-ს სტილს და ენის მხრით უნდა ეკუთვნოდეს მე-15-ე საუკუნის პირველ ნახევარს. ჩვენ მიერ წარმოდგენილი გალექსილი საამიანი სიტყვა-სიტყვით მისდევს ამ პროზით ნათარგმნს და, რომ გვიან არ ჩავგარდნოდა ხელში, ჩვენ აუცილებლად ვარჩევდით უფრო ადრე ამ უკანასკნელის გამოქვეყნებას, რადგან იგი, თავისი სიძველით, წარმოგვიდგენს ფრიალ საინტერესო ძეგლს, რომელსაც „შაპ-ნამე“-ს არსებულ ვერსიათა საკითხის გადაწყვეტილებების ბევრად მეტი მნიშვნელობა აქვს.

წერი, ჩვენის ძეგლის სტამბვის იმ თავითვე; დიდ სამსახურს გაუწევდა საამიანის ტექსტის შემუშავების საქმეს, მაგრამ ვიმედობთ, რომ ჩვენ მიერ ძირითადი ტექსტისთვის არჩეული ზემორე და ახელბული 4528-ე №-ი ხელ-ნაწერი თავისი ვარიანტებით სავსებით ამართლებს ამ ძეგლის, ე. ი. ახლად აღმოჩენილის საამიანის, პროზაული თარგმანის ენას.

სამწუხაროდ, ჩვენ არ შეგვიძლია რაიმე გარკვეული აზრი გამოვსთქვათ იმის შესახებ, თუ რომელი ძეგლის-ძველი ამბავი აქვს სახეში ზაქიანის გამლექსავ მეფის მდივან მამუკას, როდესაც იგი ამბობს: „საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძეგლის-ძველიო“¹⁾, ჩვენამდე მოღწეული პროზითი საამიანი, თუ სხვა კიდევ უფრო ძველი თარგმანი. ეს კი აშკარაა, რომ ჩვენს ზაქიანსა და პროზით საამიანში მოთხრობილს ზაქის ამბავს ერთი და იგივე შრომა არ უნდა ედევას საფუძვლად; რადგან მამუკას გალექსილი ზაქიანი, როგორც შინარსით, ისე თავისი სიმოკლით, უფრო ემხრობა ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთავსებულს ზაქის შესახებს ეპიზოდს, ვიდრე ჩვენს ახლად აღმოჩენილ ძეგლში მოთავსებულს ვრცელს ფალაენების შესახებ მოთხრობას. ყველა ეს ფალაენები ამ პროზითი საამიანის ზაქის შესახებს ეპიზოდში წარმოდგენილია ზაქის მოპირდაპირებად, თუ მომხრეებად, ხოლო არსადა სჩანს მამუკა მდივნის გალექსილ საამიანში²⁾. ყველა ამისდა მიხედვით, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მეფის მდი-

1) იხ. ამის შესახებ მ. გვ. შესავალი, I ტაეპი, მე-2-ე უნიშვნა.

2) ჩვენი „საამიანი“-ს ტექსტი უკვე დასტამბული იყო, როცა ჩვენს ქართულ საგანძურში შემოვიდა ერთი ახალი ხელნაწერი (იხ. საისტ. და საეთნ. საზოგ. საგანძურის 61 №-ი ხელნაწერი), რომელიც შეიცავს გალექსილ ზაქიანსა და საამიანს; იგი ჩვენის ტექსტისაგან განსხვავებულ რედაქციას წარმოადგენს და გალექსილია სხვა მელექსის და არა მეფის მდივნის მამუკას მიერ. დაწერილია კარგს ქალაღზე მე-17-ე საუკუნის ლამაზი მრგვალი მხედრულის ხელით. ზომა 25 X 17 სანტ.

ხელნაწერს თავი და ბოლო აკლია,

დასაწყისი:

1) რა მოურჩების ჩემს ჯანგსა ამა მალალსა მკნესაო,
2) სულთაგან დაგლი, გიჯობდა, — არამც ეშობე დედასა,
შიწა შევლებო სისხლითა დაუაშხობ (sic) შენსა ბედასა,
ვატირებ შენსა მშობელსა, ძმასა და მამა-დედასა,
და აღრე მივწიო მამასა, ლახტით დაგიმსხვრეე ქელასა.

ვანმა მამუკამ ისარგებლა სხვა უფრო მოკლე ვერსიით, რომელზეც უფრო ახლო უნდა ყოფილიყოს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთხრობილს ზააქის შესახებ ამბავზე.

IV

როსტომიანის ძირითადს ტექსტს საფუძვლად უდევს 428-ე №-ი ხელ-ნაწერი, რომლის ვარიანტებს უმეტეს შემთხვევაში ეთანხმება 1505 №-ი ხელ-ნაწერი. განსხვავება მათ შორის აიხსნება გადამწერელთა უყურადღებობით. უთანხმოება დადიანისეულს (406 №-ი) ხელ-ნაწერსა და ამ ორ დასახელებულ ხელ-ნაწერს შორის აშკარად სჩანს ჩვენ მიერ სხოლოდ მოტანილი ვარიანტებითგანაც. ამ სამის ხელ-ნაწერის ვარიანტების შედარებითგან ის დასკვნა გამოგვაქვს, რომ დადიანისეული ხელ-ნაწერის შემსრულებელს დიდი თვითნებობა უხმარია, რომ გაეწმინდა ტექსტი ეგზოტიზმებისაგან და ამასთან გაესალაშინებია ლექსი; თუ რამდენად გადასხვაფერებულია დადიანისეულის ხელ-ნაწერის ტექსტი, — გადამწერის, თუ როსტომიანის შემკეთებლის მელექსის ხელით, — ამას აშკარად გვიჩვენებს შემდეგი თვალსაჩინო მაგალითი, სადაც დადიანისეულ ხელ-ნაწერში სრულიად განდევნილია არაბულ-თურქული თერმინი „მელუქი“ და მის ნაცვლად ხმარებულია ქარ-

შ) უთრუთ ესე გაიგონა გრძნეულისა დევისაგან,
შეუზახა: „მყალო დევი, რას კარგს ელი ბედისაგან“,
დევმან ლახტი შეუჰალლა, შორე იყო თნევისაგან,
და ფათრათ ფარი თავს დაარქო, წაიქცევის მკნე რისაგან...

4) ლახტი დაჰკრა ფალაფანსა, ფარი თავსა დააღეწა, და სხვა.

აქვე უთრუთის ამბავს მისდევს ზააქიანი, ანუ ზააქის ამბავი სწორედ ისე, როგორც პროზოს თარგმანში და იწყება შემდეგი სათაურით:

აქა პირველი დასაწყისი ზააქისი:

ძურდავს ერთი შვილი დარჩა, მას სახელად ზააქ ქუიან,

მას ეშმაკის მანქანებით, მხართა გველი დაასხდიაწ,

მას ეჩვენა ამხანაგათ ბელზებელი მოუდგიან,

იგ შეადგა მაცდუნებლად, მისთვის ეტლი ავად რბიან.

უკანასკნელი სათაური 229 გვერდზე ხელნაწერისა არის:

აქა წარიმანისა და არმან დევის ომი. ხელნაწერი წყდება 232

გვერდზე.

თული სრულიად უადგილოდ: 1484-ე ხანის მე-2-ე ნახევარში დადიანისეულს ხელნაწერში მესამე ტაეპის სიტყვები: „დროშანი თეთრი მწვანითა მელუქად“, შეცვლილია სიტყვებად: „დროშანი თეთრი ჩანს ვითა მზის შუქად, საიდანაც სჩანს, რომ დადიანისეული ხელნაწერი წარყვნილია, რადგან „თეთრი მწვანითა მელუქად დროშანი“ ნიშნავს: „თეთრ-მწვანე დროშანი აფრიალებული იყვნენო“, მაშინ როდესაც დადიანისეულის რედაქციის ამ ადგილს (იხ. აქვე, შენიშენა 13) არავითარი აზრი არა აქვს, რაც აშკარად ამხილებს ყალბის მქნელს. 2412. ხანის მე-2-ე ტაეპში დადიანისეულს ხელნაწერში შეცვლილია სიტყვა „არღუმითა“ „არმუდითა“-ს სახით, ხოლო ამავე ხანის მე-3-ე ტაეპში სიტყვა „არნუმითა“ „არმუნითა“-ს სახით. დადიანისეულის ხელნაწერის ერთიკა და მეორე წაკითხვაც, ჩვენის აზრით, წარყვნილი უნდა იყოს, რადგან ლექსსაც ლალატობს და აზრიც არა აქვს. ჩვენის ძირითადის ტექსტის არღუმი კი უნდა ნიშნავდეს ან სროლას (თოფ-ზარბაზნის, გინა ისრის სროლას) და მაშინ უნდა იყოს წარმოებული არაბ.-თურქ. ირთამა, اتراس-საგან,

ან იგი უნდა იყოს ლექსისთვის ხმარებული „არღუმი“ = „არღუმილი“, ე. ი. ყვირილი (იხ. ლექს.), აგრევე „არნუმი“ უნდა ნიშნავდეს ან დახოცილთა სიმრავლეს, გინა შლას, ანუ ხრწნას (იხ. ლექს.) 1338,3 ხანის მე-3-ე ტაეპში სიტყვა „გულ-ბანავში“ დადიანისეულის ხელნაწერით შეცვლილია „გულბა-შაქარი“-ს სახით, ე. ი. სრულიად წარყვნილია, რადგან ამ უკანასკნელი სახით სიტყვას აზრი აღარა აქვს.

1770,3 ხანაში დადიანისეული ხელნაწერი შეცთომით კითხულობს „ყოშუმ-ყოშუმად“-ო, უნდა იყოს; „ყოშუნ-ყოშუნად“, ისე როგორც 428 № ხელნაწერშია.

1963,3 ხანაში დად. და ა. ო. (1580 №-ი) შეცთომით კითხულობენ: 1-ლი: „ფილილითა“-ს, ხოლო მეორე — „კივილითა“-ს, მაშინ როდესაც 428 და 1505 №№-ები სრულიად ნათლად და გასაგებად კითხულობენ ამ ადგილს სიტყვით „ქილილითა“, იხ. ლექსი-კონში.

1781,2 ხანაში დად. ხელნაწერი დევის საკუთარ სახელს „ოლონ“-ს სრულიად ამახინჯებს და სცვლის კავშირის „ოდენ“-ის სახით, და ამნაირად, 428 №-ი ხელნაწერის სწორი წაკითხვის „ოლონ ქაქუთის გვარისა“-ს ნაცვლად, დადიანისეული ხელნაწერი კითხულობს: „ოდენ ქაქუთის გვარისაო“, რაც სრულიად უაზროა.

საზოგადოდ, დადიანისეულს რედაქციას აშკარად ეტყობა ტენდენცია შესცვალოს ნასესხები და უცხო სიტყვები ნამდვილ ქარ-

ბულად, თუნდაც ეს უკანასკნელები უადგილოთაც იქმნენ ნახმარნი. ამას საკმაოდ ამტკიცებენ სხოლიოში მოთავსებული ვარიანტები, როგორც დადიანისეულის, ისე სხვა ხელნაწერებითგან. ამავე დროს დადიანისეული ხელნაწერის შემსრულებელს ჩინებულად ქონია შეთვისებული ნაწარმოების შექმნის დროის მართლ-წერა, რასაც აშკარად მოწმობს ის გარემოება, რომ დადიანისეულის ხელნაწერის მართლ-წერა სავსებით ამართლებს უძველესის 428-ე №-ი ხელნაწერის მართლ-წერასა.

ზემორე მოტანილ მოსაზრებათა მიხედვით, ჩვენ დავიცავით ამ ორის ხელნაწერის მართლ-წერა. ხოლო ამ მართლწერის ნორმიდგან გადახვევა ჩვენ აღნიშნული გვაქვს ყველგან სხოლიოში, რადგან 428-ე №-ი ხელნაწერი, როგორც ლექსიურის, ისე სტილის მხრივაც, უფრო შეესაბამება ჩვენის ძეგლის შექმნის დროს, ამ ხელნაწერის ძირითადი ტექსტისთვის შესწორების დროს, ჩვენ უპირატესობას ვაძლევდით იმ ვარიანტებს, რომლებიც ამ ხელნაწერის ვარიანტებს ადასტურებდა.

მაგ., იმ შემთხვევაში, როდესაც 428 და 1505 №№-ების ვარიანტები, დადიანისეულის ხელნაწერის შესაბამ. ადგილებთან შედარებით, აშკარა უაზრობას წარმოადგენდა, ჩვენ შეგვქონდა ძირითადს ტექსტში, დადიანისეულის ხელნაწერის ვარიანტის მიხედვით, შესწორება, თუ ამის საბუთს იძლეოდა ა. ორბელიანისეული 1580 №-ი ხელნაწერი, ე. ი. როდესაც ეს უკანასკნელი დადიანისეულის ვარიანტს იმეორებდა; წინააღმდეგ შემთხვევაში კი, ე. ი. როდესაც ა. ო. —სეული ხელნაწერი 428 და 1505 №№-ების ვარიანტს ადასტურებდა, ჩვენ ყოველთვის უპირატესობას ამ უკანასკნელებს ვაძლევდით. ეს ა. ო. —სეული ხელნაწერი დიდ ნდობას იწვევდა აგრეთვე თავისი ზოგიერთი ფორმებითაც, როგორიცაა: „საფადარი“ ან „საფადი“, წინააღმდეგ დანარჩენი ხელნაწერების „საფადარი“-სა, ან „საფადი“-სა, ან „სპანდიერ“ „სპანდიატ“-ის ნაცვლად, „შაპრიარი“ „შარრელი“ ს ნაცვლად და სხვა. მსგავსს შემთხვევებში, ჩვენ უპირატესობა მივაკუთნეთ ამ ხელნაწერის ზოგიერთ წაკითხვასაც. აგრეთვე ეს ხელნაწერი მოკლებულია იმ ვულგარიზაციას, რომლითაც ცნობილია ყველა უფრო გვიან გადაწერილი ხელნაწერი; ამისდამიხედვით, ჩვენ ხშირად უპირატესობას ვაძლევდით ამ ხელნაწერის ორთოგრაფიასა და აშკარა კლასიკურ ფორმებსაც.

აქვე უნდა მოვიხსენიო ჩვენის ტექსტის ერთი მძიმე ნაკლიც, სახელდობრ: „როსტომიანის“ პირველ ნაწილში ჩვენ ძირითადი ტექსტისთვის ვემყარებოდით დადიანისეულს ხელნაწერზე მწმ გვერდამ-

დე; მეორე ნაწილში კი, ე. ი. ამ 353 გვერდიდგან დაწყებული, უპირატესობა მივაკუთნეთ 428-ე № ხელნაწერს. ამისი მიზეზი იყო ის, რომ სწორედ იმ დროს, როდესაც ჩვენ დავიწყეთ ჩვენი შრომა, მოხდა წ. კ. გამაერცვლებელი საზოგადოების საგანძურ-წიგნსაცავის ჩვენზე ძალიან შორს—სათავად-აზნაურო გიმნაზიის შენობაში--გადატანა და ეს შეუძლებლად ხდიდა ამ საგანძურის ხელნაწერებით სარგებლობას იმ დრომდე, სანამ ისინი ცნობაში არ იქმნა მოყვანილო. ამასთანავე უნდა ვალიაროთ, რომ ჩვენ, ჩვენი შრომის პირველ ხანაშივე, ვერ გამოვიჩინეთ ჯეროვანი დამოუკიდებლობა და დავემორჩილეთ იმ შემცდარ აზრს, რომლითაც დადიანისეული ხელნაწერი, როგორც თავისი შედგენილობით, ისე სტილითაც, დედანთან ახლო იდგა ¹⁾ მხოლოდ 428-ე № ხელნაწერისა და ე. თაყაიშვილის მიერ გამოქვეყნებული აწერილობის გაცნობის შემდეგ ²⁾, რომელიც ზემორე დასახელებული მიზეზების გამო ამ შრომის დაწყებითგან ათისთვის შემდეგ მოგვიხდა, ჩვენთვის ცხადი შეიქმნა 428-ე №-ი ხელნაწერისა და მისი მომდევნო 1505-ე №-ის უპირატესობა დადიანისეულის ხელნაწერისწინაშე. 428-ე № ხელნაწერს თავი ბევრი აკლია და იწყება მხოლოდ 1166-ე ხანით (იხ. 323 გვერდზე), ხოლო ჩვენ ვსარგებლობთ ძირითადის ტექსტისთვის და შესწორების დროს მოგვაქვს მისი ვარიანტებიც სხოლიოდ, მხოლოდ 1888 ხანის მესამე ტაეპიდგან (ე. ი. 353 გვერდის პირველივე სტრიქონიდგანვე). იმ შემთხვევაში, როდესაც რომელიმე ვარიანტი სხვების წინაშე აშკარა უპირატესობის მექონი იყო, შეგვეკონდა ძირითადს ტექსტში და ამგვარი შესწორების დროს ვიმოწმებდით, სხოლიოში მოტანის საშვალეებით, სხვა ვარიანტებსაც. ამნაირად მივიღეთ წინამდებარე ტექსტი. მეტია იმის თქმა, რომ ერთის რომლისაშე ხელნაწერის ტექსტის შეუსწორებლად მიღება, არა სასურველი იქმნებოდა. ამაში ყველა დამეთანხმება, ვინც კი გაიცნობს სათითაოდ როსტომიანის არსებულ ხელნაწერებს, რომლებიც,—რომელიც გინდა აიღეთ,—მრავალგვარა უაზრობით სავსეა. ამიტომაც ჩვენ ხელნაწერების ტექსტის რიგიანალთან შედარებით შესწავლისა და სხოლიოებში მოთავსებული ვარიანტების მოწმობის საშვალეებით, შესაძლებლად მიგვაჩნდა

¹⁾ დადიანისეულ 406 № ხელნაწერს, რომლის დასტამბვა განუზრახავს ამ 26 წლის წინად ტფილისში შემდგარს ქართულის ისტორიისა და ლიტერატურის მოყვარეთა წრეს, წარწერილი აქვს ცენზორის ნებართვა 1901 წლის 7 აგვისტოს თარიღით.

²⁾ იხ. Е. Т. Описание, т. I. вып. II, стр. 361 и 377.

ტექსტის ამ სახით გამომუშავება ¹⁾, ყოველის ჩვენი შესწორების შესახებ მკითხველი პასუხს მიიღებს სხოლოებში მოთავსებული შენიშვნებით და ვარიანტებით.

აქვე საჭიროდ ვრაცხთ შევეხოთ ორიოდ სიტყვით როსტომიანის მართლ წერასა.

როსტომიანის ტექსტის მართლ-წერაში ჩვენ დავიცევით იგივე წესი, რაც ზაქიანისა და საამიანის ტექსტის შემუშავების დროს.

ჩვენ მიერ ჩამოთვლილს ხელნაწერებში 428 №-ის პირს შეადგენს 1505 №-ში მოთავსებული როსტომიანი; ეს 1505 №-ი და ს. მ. 858 №-ი, როგორც ვიცით, სრულიად ერთი და იგივეა, როგორც მართლწერის, ისე ვარიანტების მხრით, რადგან ერთისა და იმავე პირის ხელით არის გადაწერილი ²⁾. პირველსა და ამ ორ უკანასკნელ ხელნაწერს შორის ის განსხვავებაა, რომ პირველში ამ უკანასკნელებთან შედარებით, დაცულია, როგორც საწვალო საუკუნის, ისე ალორძინების ხანის, ქართულის საერო მწერლობის მართლ-წერა,

¹⁾ ტექსტის ამ სახით გამომუშავების საბუთს გვაძლევს შემდეგი უტყუარი ფაქტები, რომლებიც მოწმობს, რომ ერთს რომელსამე ხელნაწერზე სრული დანდობა და მისი ვარიანტების უცვლელად მიღება ნამდვილსა და უტყუარ ტექსტს ვერ მოგვცემს:

როგორც ვიცით, 428 და 1505 №№ ხელნაწერები თავიანთი ვარიანტებით, დადიანისეულზე უფრო სწორია, მაგრამ ზოგჯერ საჭიროა დადიანისეული ხელნაწერის წაკითხვასაც მიეცეს უპირატესობა: მაგ., 784 გვერდზე, 2978 ხანაში ყველა ხელნაწერი კითხულობს: „შვიდთ ქიშვადთა“; დადიანისეული კი „შვიდთ ქიშვართა“; ეს უკანასკნელი, რათქმა უნდა, უფრო სწორია, რადგან „ქიშვარი“ ნიშნავს იყლიმს, ჰავადგილს, ქვეყნის ერთს მთავარ კუთხეს, იხ. ლექსიკონი. ამ ადგილასაც ასე უნდა იყოს და არა ქიშვად, ფალავნის საკუთარი სახელია. 594, 3 ხანაში 4528 №-ი კითხულობს: ვით ქაფარი, სხვები—ვით ფაფარი. აქ არც ერთი ვარიანტი არ შეიძლება მიღებულ იქმნას, მაგრამ 4528 №-ის ვარიანტი მანც უკეთესია, რადგან იგი არის წარყვნილი ქაფური, რასაც ამართლებს საამიანის ტექსტის დაბეჭდვის შემდეგ აღმოჩენილი პროზაული თარგმანის ხელნაწერი.

²⁾ ყველაზე სრული 2384 №-ი ხელნაწერი, რომელიც წარმოდგენილია კრებულის სახით და შეიცავს სამსავე ნაწილს, —ზაქიანს, საამიანს და როსტომიანს,—ეკუთნის მე-19-ე საუკუნის დასაწყისს და როგორც მეტის მეტად გავუღვარებელი, მართლწერის მხრით, საყურადღებო არ არის.

რომლითაც ძველი პალეოგრაფიული ოჯ უნად იწერება, უკანასკნელებში კი—ნახევარ-ხმოვანი უნი ჩვეულებრივის ახალი მართლწერის მიხედვით, გამარტივებულია და იწერება ვ-ნად. ამიტომაც—ჩუნენ, თქუნენ, მოსულა (=მოსვლა), სიყუარული, სიკუდილი, ყუელა, თუალი, ჭურეტა და სხვა პირველში ყველგან უ-ნით, უკანასკნელებში კი ვ-ნით იწერება. 428 №-ის მართლ-წერას, მცირეოდენის განსხვავებით იცავს დადინისეული 406 №-ი ხელნაწერიც, თუმცა ერთიცა და მეორეც მართლ-წერაში დიდ რყევას განიცდის, რაც აღორძინების ხანის მწერლობის დამახასიათებელია: მაგ., მოკსენება ხან კ-რით, ხან, თითქმის უფრო ხშირად, ხ-ნით იწერება, აგრევე სიტყვები: ჩუნენ, თქუნენ, ჭურეტა, გაკუირება და სხვა. რადგან 428 №-ი ხელნაწერი ყველაზე ძველია და ზააქიანისა და საამიანის ავტორების დროს ეკუთნის, და, ამავე დროს, მის ვარიანტებს სრულიად ადასტურებს. 1505 და ს. მ. 858 №№-ები, რომლებიც, როგორც ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, საუკეთესო კალიგრაფისა და გულზართლად გადამწერლის კორნელიუს ჩაჩიკაშვილის ხელით არის შესრულებული, ამიტომ როსტომიანის ძირითადის ტექსტისთვის ჩვენ გამოვიყენეთ 428 №-ი ხელნაწერი, ხოლო ჩვენ დავიცავით მთელის თავისი რყევით ამავე ხელნაწერისა და დად. 406 №-ის მართლწერა.

დანარჩენი ცნობები ჩვენ მიერ გამოქვეყნებული ძეგლისა და მისი ავტორების შესახებ მოთავსებული იქნება ცალკე დამზადებულს ვრცელ გამოკვლევაში, რომლის დასტამბვა ამ ჟამად ქალაქის ნაკლებობის გამო არ ხერხდება.

დასასრულ ორიოდე სიტყვა ტექნიკური მხარის შესახებაც.

სათაურები, რომლებსაც ხშირად სახელწოდებად „საბოლოო“ უფრო შეეფერებათ, ვიდრე „სათაური“ რადგან ისინი თავების დასასრულში არიან მოთავსებული და აღნიშავენ უკვე ნათქვამის შინაარსს, (მაგალითისთვის დავასახელებთ 27 და 33 თავებს) ჩვენ უმეტეს შემთხვევაში დავსტოვეთ უცვლელად და მხოლოდ ზოგიერთს შემთხვევაში, რადგან ამას პირდაპირ მოითხოვდა ამა თუ იმ თავის შინაარსი, ჩვენ გადავსვით და შევსცვალეთ (იხ. 84, 301 და 302 გვ. გვ. სათაურები) და, მათი რედაქციის დროს, ჩვენ დავიცავით ტექსტში მიღებული ფორმები. ამგვარი ცვლილების, ან ახალი სათაურების შეტანის შესახებ, ჩვენ ყოველთვის ვათავსებთ ცნობას სხოლიოში.

სხოლიოში, ვარიანტების დართვის დროს, ჩვენ ხშირად ვასახელებთ ორის ხელნაწერის ნომრებს, რომლებიც ერთსა და იმავე

ვარიანტს იძლევიან, რომ ცხად ვაყოს ამგვარ ხელნაწერთა რედაქციის ერთი და იგივეობა. (იხ. მაგ. 292 და 324 გვ. გვ.)

ვარსკვლავს ქვეშ მოთავსებულია როგორც ლექსიკონში, ისე საძიებელში, ის სიტყვები, რომლებიც, ან ტექსტის მეორე ტომში ზედება, ან რომლების შეჯერება და მათთვის შესაფერის ხანათა ციფრების დასმა, სტამბვის სიჩქარის გამო, ველარ მოვასწარით.

ზოგიერთს შემთხვევაში ჩვენ სრული საბუთი გვექონდა შეგვესწორებია ძირითადის ტექსტის საფუძვლად დადებულის ხელნაწერის ვარიანტიც, მაგრამ, სტამბვის სიჩქარის გამო, ეს ველარ მოვასწარით: მაგ., 752 გვერდზე 2790,3 ხანაში აშკარად ლალატობს ლექსის რითმს „მკლავთ სიმავრე“, აშკარაა, აქ უნდა ყოფილიყო „მკლავთ სიგმირე“. ეტყობა, ლექსის მხრით, ძალიან ბევრი დაჰკარგეს ვერსიებმა სხვა და სხვა გადამწერელი—მელექსის წყალობით. აგრევე ლალატობს რითმას 424,4 ხანაში წაკითხვა რითმის დამაბოლოებელი სიტყვის „ვითა ტრამალსა“ „ვითა ტრამასა“-ს ნაცვლად. ეს ადგილი რუსთველის მიბაძვით არის დაწერილი, იხ. ვეფხ. ტყაოსანი, 484,4 და, მაშასადამე, უპირატესობაც ძირითადის ტექსტის საფუძვლად დადებულის 4528 №-ი ხელნაწერის ვარიანტს „ვითა ტრამასა“-ს უნდა მიეცეს.

ხალხურ ფორმებს, ვულგარიზმებს, ტექსტის შემუშავების დროს, ჩვენ ყოველთვის უპირატესობას ვაკუთნებდით, რასაც მოწმობს სხოლიოებში მოთავსებული შენიშვნები.

სხოლიოებში ხშირად სასურველად ვერ არის განმარტებული ზოგიერთი სიტყვაც, რომელსაც ჩვენ ლექსიკონში ვასწორებთ.

სტამბისავე სიჩქარის გამო, ხშირად სასვენინიშნებიც ვერ არის თავ-თავის ალაგას დასმული, რაც აუცილებლად უნდა გასწორდეს.

ი. ა.

30 დეკემბერი 1915 წ.

ქ. თბილისი.

V

პროზაული საამიანი და „შაჰ-ნამე“-ს ვერსიები.

როგორც ზემორე აღვნიშნეთ, ჩვენის ტექსტის მეორე ნაწილი, ანუ საამიანი, წარმოადგენს უკვე ამ ბოლო დროს აღმოჩენილის პროზაული საამიანის გალექსვას. ეს პროზაულის საამიანის ხელნაწერი, ზომით, 31X22 სანტ., ამჟამად შეადგენს საისტ. და საეთნოგ. საზოგადოების კუთვნილებას (იხ. 921 №-ი ხელთნაწერი), დაწერილია კარგს გაქონილს ქალაქდზე მე-17-ე საუკ. ხელით. სამწუხაროდ, თავი და ბოლო აკლია, რის გამო ბიბლიოგრაფიული ცნობები და თარიღი მოსპობილია. ამბავი აწ იწყება პირველს კარშივე სიამუქ მეფისა და ნისი ძმების თავადებთან ვაზირობით, რომლის მიზანია გამორჩევა იმისა, თუ როგორ გაანთავისუფლონ ხმელეთი დევთა პატრონის ხაზარანისაგან, რომელსაც უამრავი დევთა ლაშქარი ახლავს.

ამბავი სწყდება ყათილისაგან მანუჩართან წიგნის მიწერით და დევების ამბის შეფვლით (იხ. პროზ. საამიანი, 101a გვ., შეად. ვერსიები, 382 გვერ. ერთი თვალის გადავლებითაც შეიძლება დარწმუნდეს ადამიანი, რომ ბარძიმ ვაჩნაძეს ხელთ ჰქონია სწორედ ეს პროზაული თარგმანი, რადგან გალექსილი სიტყვა-სიტყვით მისდევს პროზითს მოთხრობას და ხშირად იმეორებს მის ფრაზებსა და თერმინებს და ზოგჯერ სრულიად უცვლელად იცავს მთელ წინადადებებსაც. ზოგიერთი უმნიშვნელო განსხვავება ერთის ტექსტის მეორისაგან შეიძლება მიეწეროს, როგორც ამას ქვემოთ დავინახავთ, მხოლოდ მელექსის თავისუფლებას. მაშასადამე, ჩვენის ვერსიების წარმოშობის საკითხის გადასაწყვეტად საჭიროა ამ პროზაულის საამიანის შესწავლა და გამორკვევა იმისა, თუ საიდან არის იგი ნათარგმნი და რა დამოკიდებულება არსებობს ჩვენის ვერსიების სხვა და სხვა ნაწილებსა და ამ პროზაულს საამიანს შორის.

პირველის საკითხის, ანუ იმის შესახებ, თუ საიდან არის ნათარგმნი პროზაული საამიანი, ჯერ-ჯერობით რისამე გადაჭრით თქმა შეუძლებელია, რადგან შაჰ-ნამეს მიმბაძველთა ნაწერების შემცველი ხელნაწერები და, მაშასადამე, „საამ-ნამე“-ც, ჯერ-ჯერობით გამოცემული არ არის. მაგრამ აქ ერთი რამ არის ეჭვს გარეშე, სახელდობრ ის, რომ ჩვენის ვერსიების მინაგვარი ხალხური გადმოკეთებანი, სათაუ-

რებით „სამიანი“ *سَامِ نَامِه* როსტომიანი, *سَامِ رَسْتَمِ* ზაქიანი *سَامِ حَكِ* ბეჟიანიანი *بِيژِنِ نَامِه* ბაჰმანიანი, *بِيژِمِنِ نَامِه* ფრიდონიანი, *فَرِيدُونِ نَامِه* და სხვა, იცის აგრეთვე სპარსულმა და თურქულმა ლიტერატურებში (1), რასაც მოწმობს მრავალი ჩვენამდის მოღწეული და დღესაც დიდად გავრცელებული, როგორც სპარსეთში, ისე თურქეთში (2), „შაჰ-ნამე“-ს მსგავსი გადმოკეთებანი. თუმცა, პერსის აზრით, „შაჰ-ნამე“-ს ამგვარს ხალხურ გადმოკეთებათა შემცველ ხელნაწერებში მე-16-ე საუკუნეზე ადრინდელი ხელნაწერი არ მოიპოება; მაგრამ საგულვებელია, რომ მათი დაწერის დრო უფრო ადრინდელ ხანას უნდა ეკუთნოდეს, რადგან ფირდოუსის ხალხისთვის გასაგებ ენაზე, გადაკეთება ან თარგმნა, როგორც მუსულმანურის აღმოსავლეთის ლიტერატურებში, ისე ჩვენშიაც, უნდა გამოეწვია ახალ ლიტერატურულ მოთხოვნილებათა გაძლიერებას, რომელიც მოხდა სტამბოლის დაპყრობის შემდეგ თურქთა ელემენტის გაძლიერებასთან ერთად მე-15-ე საუკუნეში.

რაც შეეხება მეორე საკითხის, ე. ი. ამ ბარძიმ ვაჩნაძის მიერ გალექსილს პროზაულ სამიანსა და ჩვენის ძეგლის სხვადასხვა ნაწილთა შორის დამოკიდებულებას, ეს, ჩვენის აზრით, საკმაოდ ირკვევა ამ ორისავე ძეგლის სტილისა და ლექსიურის მხრით შედარებითგანაც. ამ შედარებითგან აშკარადა სჩანს, რომ პროზაული სამიანი და ეს ჩვენი ძეგლი იმ სახით, რა სახითაც მათ ჩვენამდის მოღწევიან, ერთისა და იმავე ეპოქის მწერალთა ნაწერია და, მაშასადამე, ამ ეპოქის გავლენის ქვეშ ახლად შემუშავების დროს, „შაჰ-ნამე“-ს ძველისძველ თარგმანს, — რომელიც, ყოველ ეჭვს გარეშეა, არსებობ-

1) იხ. ამის შესახებ Wilh. Pertsch. Cataiogue. Die Handschriften. Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin-Vorwort. Jules Mohl. Livre des rois, წინასიტყვაობა და Hermann Ethé, Grundriss der iranischen Philol. II B. II Lif. S.S. 161—207 und folg. აგრეთვე Ch. Bieu-ს კატალოგის დამატება: Supplément to the catalogue of the Persian manuscripts of the British Museum. 196 II *سَامِ نَامِه*, 195 II *بَرزُو نَامِه*, 199 I *بِيژِنِ نَامِه* 197 II და 201 III *بِيژِمِنِ نَامِه* და სხვა.

2) ქ. ტფილისის მკვიდრს, დურსუნ ბეგ ჰანან-ოღლის ვარაზცოვის ქუჩა, 29. საკუთარს წიგნთსაცავში აქვს ერთი შაჰ-ნამეს ვერსია ადრე-ბეიჯანულს ენაზე, რომელიც ფირდოუსის შაჰ-ნამესაგან დიდად განსხვავებულს რედაქციას წარმოადგენს.

და¹⁾,—უნდა განეცადოს მეტის-მეტად დიდი ცვლილებანი, როგორც შინაარსის, ისე გარეგანის ფორმის მხრითაც.

მოვიტანოთ ამის შესახებ თვით მოსაზრებანი:

ა. როგორც პროზაულისა და გალექილი საამიანის, ისე როსტომიანის ენაშიაც, ძველ კლასიკურ ნაწარმოებთან შედარებით, ხშირად ვხვდებოდა წმიდა თურქულ-არაბული სიტყვები, რომლებიც სრულიად ეუცხოება ფირდოუსის ენას. მაგ. საამიანში ხმარებულია თურქული ბეგლარ-ბეგი, ან ალა-ყალა (იხ. პროზითი საამიანი 79 ხ.); ამბალალი, ბეშბალალი და სხვა. აგრევე როსტომიანშიც ვხვდებით წმინდა თურქულს, ან ისეთ არაბულ სიტყვებს, რომლებიც თურქულშიაც ჩვეულებრივ იხმარება: იხ. ბუსუნი, ბორჯალი, ბუთა, ან არაბულ-თურქული მოარაჯე, მელუქი, კუბო ყალმაგი, ყაბახი და სხვა, რომლებიც „შაჰ-ნამე“-ს ენამ არ იცის.

ამგვარი ფაქტები, ჩვენის აზრით, იმის მაჩვენებელია, რომ შაჰ-ნამეს ქართული ვერსიები, იმ სახით, რა სახითაც ჩვენამდის მოუღწევია, უნდა იყოს გამომუშავებული კლასიკურის ხანის მომდევნო დაცემის ხანაში შექმნილ ახალ მიმდინარეობათა გავლენის ქვეშ.

ამიტომაც, ფრიად საგულევებელია, რომ ორივე დასახელებული ძეგლის, ვერსიებისა და პროზაული საამიანის, წარმოდგენილი სახით გარდაქმნა ეკუთნოდეს სწორედ იმ ეპოქას, როდესაც თურქულის ლიტერატურისა და ცხოვრების გავლენის ქვევლები შემოიჭრა ჩვენში, და ალორძინების ხანის იმ თავითვე, ანუ, სახელდობრ, მე-16 საუკუნის პირველსავე წლებში.

ამგვარ მოსაზრებას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ ალორძინების ხანის ქართველები, სპარსული ლიტერატურის ნიმუშებთან ერთად, იცნობენ თურქულის ლიტერატურის ოქროს ეპოქის საუკეთესო წარმომადგენელს შირ ნავაის. ასე, მაგ., ბარამ-გურიანის წინასიტყვაობაში მე-17 საუკუნის პირველის ნახევრის პოეტი ნოდარ ფარსადანის ძე გვაუწყებს²⁾ შემდეგს:

„ნავაის ესე ამბავი ჩალათურისა ენითა უთქვამს, და მისებრ მეღექსე სხვა ვინმეცა ვიაზრენითა, კვლავ ჯამის უთქვამს სპარსულად“ და სხვა, საითგანაც სჩანს, რომ ალორძინების ხანის მწერალ-

¹⁾ იხ. ნ. მარბი. ორიოდე სიტყვა „შაჰ-ნამე“-ს ქართული თარგმანის შესახებ, ივერია 1891 წ. № 132:

²⁾ იხ. ჩვენი წერილი „ბარამ-გურიანი, სპს. გაზეთი 818 №-ი.

თათვის თურქული ლიტერატურის ნიმუშებიც ადვილ ხელმისაწვდომი ყოფილა.

მაგრამ აქ საქმე ის არის, რომ ძველს კლასიკურ მიმართულებას ჩამოშორებულსა და ძველის ირანისაგან გონებრივ საზრდოს მოკლებულს, ძალზე დაბეჩავებულს ქართველს აღარ შეეძლო წინანდელი შემოქმედებითი უნარი გამოეჩინა ამ საერთო დაცემის ხანაში. მან დაჰკარგა, ძველს პოლიტიკურ ძლიერებასთან ერთად, ძველის ირანული ლიტერატურის გავლენის ქვეშ შექმნილი თვით შემოქმედების ძალაც, რომელიც მე-12 საუკუნის კულტურულის აყვავების ხანაში თავისებური ქართული გენიალობით აღიბეჭდა რუსთვლის უკვდავს ქმნილებაში.

მაგრამ დღესაც, ამ დაცემის ხანაშიაც კი, — რუსთვლის ქნარის ძლიერ-მოსილობამ იმდენად ძლიერი გავლენა მოახდინა სულიერად დაკნინებულის ქართველის პოეტურ შემოქმედებაზე, რომ ღან შესძლო რუსთვლის მიერ ჩამოყალიბებულის ძველი პოეტურის ფორმის რამდენადმე შენარჩუნება. ამისთვის მან კიდევ გამოსძებნა შესაფერი მასალა, რომელიც აღმოჩნდა იმ დროს კიდევ საკმაოდ დაცულს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-სი და მის მიმბაძველების პროზაულს თარგმანებში. დღეს უკვე უტყუარი ფაქტი გვაქვს იმისა, რომ ამგვარი პროზით ნათარგმნი ამბავი იმ დროს ბევრი იქნებოდა:

«საქართველას ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის-ძველი» —ო,

გვაუწყებს „ზაქიანი“-ს გამლექსავი მეფის მდივანი მამუკა.

თქმა არ უნდა, ამგვარი თარგმანები ძალზე დაზიანებულ იქნებოდა: „სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველთა თარგმანულთაგან“ —ო, გვეუბნება როსტომიანის მელექსე-კოპისტი ხოსრო თურმანის ძის პირით.

მაშასადამე, საგულგებელია, რომ ძველის ხელნაწერის ყოველგვარი ხარვეზი შეივსებოდა სხვა და სხვა გზამწერის, თუ მწიგნობრის ხელით, და, ამგვარს შემთხვევაში, ამბავიც ახლდებოდა და ხელნაწერის ენაცა და ფორმებიც იცვლებოდა.

საკვირველი არ არის, თუ ამასთანავე ძველის-ძველი თარგმანების სტილიც ახლდებოდა და, თანამედროვე გავლენის საშეალებით, ენაში შედიოდა ახალი ელემენტები, როგორიცაა ეს თუ ის ცნება, ანუ უცხო თერმინი, იმ ენითგან, რომელსაც მეტი გავლენა ჰქონდა ამ ძველი ამბავის შემკეთებლის ენაზე.

ამიტომაც, ვიმეორებთ, იმ საკითხის გამორკვევა, თუ საიდან

არის თარგმნილი ჩვენი ვერსიები, დღემდის აღმოჩენილის ნიმუშების მიხედვით, მეტის-მეტად ძნელია.

უპირველესად ყოვლისა ჩვენ ხელთ არა გვაქვს ის ლიტერატურა, სადაც უნდა ვეძებოთ მათი ორიგინალი, რადგან „შაჰ-ნამე“-ს მიმბაძველთა და გადმომკეთებელთა ნაწერები, როგორც ჩვენ ზემოთ ვთქვით, დღემდის გამოცემული არ არის. ჩვენის ვერსიების, ისე როგორც პროზითის საამიანის, შესწავლით კი ვერას გავხდებით, რადგან რომლისამე ენისაგან ნასესხები თერმინებისა და ცნებათა ძეგლის ტექსტში არსებობა ამ მხრით ძნელად თუ რასმე ამტკიცებს. პირიქით, ამ ბოლო დროს აღმოჩენილი პროზითი საამიანი მჭევრმეტყველურად მოწმობს, რომ რომლისამე ენითგან ნასესხები უცხო სიტყვები ხშირად თვით მთარგმნელს, ანუ გამლექსავს, ეკუთნის, და რომ თვით ნათარგმნის ძეგლის ორიგინალთან მას არავითარი კავშირი არა აქვს.

მოვიტანოთ მაგალითები:

საამიანში ვკითხულობთ:

შოლანი ექნა შეფესა, ისიც არ აჯლდა არზია,
 შან კაცმან ჩოქით შიართვა საამ ფაღაფანის არზია.
 იკითხავს სიხარულითა, ვერცა მჯდომია, არზია,
 და ფაიქსა ტანსა შემოსა ოქსინა არა არძია ¹⁾.
 შვილნი იკმნა და სხვა...

გალექსილ ამბავში, რომლის პროზითი სახე დაცულია ჩვენი პროზითი საამიანის ხელნაწერით და რომელსაც სიტყვა-სიტყვით მისდევს ჩვენის ვერსიების მეორე ნაწილი, ანუ ბარძიმ ვაჩნაძის საამიანი, ჩვენ მოველოდით, რომ მელექსე ამ ამოწერილ ადგილსაც არ უღალატებდა და სავსებით დაიცავდა, როგორც ფრაზების, ისე სიტყვების მხრით, პროზითს საამიანთან არსებულ მსგავსებას. მაგრამ ეს ასე არ არის. აქ მელექსე სრულიად სცვლის პროზითის მოთხრობის ადგილს და ამდიდრებს თავისი მხრით თურქ-არაბული სიტყვებით თავის შრომას.

ამ ადგილის შესაფერ ადგილას პროზითს საამიანში ²⁾ ჩვენ ვხვდებით შემდეგს სურათს:

¹⁾ იხ. ვერსიები, 60 გვ., 187 ხანა.

²⁾ იხ. 89 ხ გვ. მე-7-ე სტრიქ.

„კელმწიფე ფრიდონ სავარდენიკან იჯდა, და მრავალნი მეხანგენი უსხდეს და გამოისვენებდა. აკრე წიგნისა მიმღები კაცი წადგა და ჩოქითა წიგნი მიართუა. კელმწიფემან წიგნი წაიკითხა. გაეხანგეს ასრე რომე უფროსობა აღარა იქნებოდა. მეომე მისნი შვილნი იხმნა: სადიმ, თური და კრაჯ“ და სხვა.

როგორც ვხედავთ, აქ, პროზაულს საამიანში, აღარა სჩანს აღარც თურქ. სიტყვა „შოლანი“ აღარც არაბული-სიტყვები „არზია“ და „არზია“ და სხვა.

აქ ავტორს სრულიად თავის გემოზე შეუცვლია ეს ადგილი და იქ, სადაც „ფრიდონ მეფე სავარდენიგან გართოდა მოსვენებასა“, იგივე ფრიდონ მეფე შოლანს უმართავს ხალხს მოსამადლიერებლად, და უკვე ამ შოლანზე წარსდგება ჩოქით მას წინაშე საამის მოციქული.

სწორედ აგრევე იქცევა „როსტომიანი“-ს გამლექსავიც და ამდღირებს თავის შრომას ძნელად გასაგები და იშვიათი სიტყვებით, როგორცაა „არზუმი“, ან „არღუმი“:

„მძიმე ჯახტი გამოიღო, მუზარაღთა ლეწდა მითა,
კმით აკრი გასიღიყო, მტერთა ზედა არღუშითა.
ზიღთ სუღი აღარ ედგა დანაკატთა არზუშითა,
და გზა არა აქეს წამოსავლად, ავსიღიყო ხორთუშითა“.

ფირდოუსს კი, (იხ. Vullers, 372 გვ., 893—895 ლექს.) ეს ადგილი ასე მარტივად აქვს გადმოცემული:

„ამიღო გურზი და იწყო დუღიღი, ჭკერი კახდა მისი ხმისაგან გრგვინვით სავსე, ამ სარდაღთ მკვლეღის გმირის ხმურობისაგან აღარ აქვს აღარც დევს სუღი, აღარც სზიღას გონება, მთეღს ვეღი მოფენიღი იყო სზიღას ხორთუშითა, სუღ დახოციღებს ხეღავღი რამდენიმე მიღის“ სიშორეზე და სხვა.

აგრევე იქცევა იგივე მელექსე 1484 ხანაში, სადაც იგი, ორიგინალის წინააღმდეგ, ამდღირებს რითმებს ნასესხები სიტყვებით „ს ა ლ უ ქ ა დ“, „ბ ო ლ უ ქ ა ბ ო ლ უ ქ ა დ“, „მ ე ლ უ ქ ა დ“ და „ჩ ა უ ქ ა დ“ და სხვა. შეად. Vullers, 186 გვ., 1034—1037 ლექსები.

ავტორის ანუ გამლექსავის მსოფლ-მხედველობას გარდა, ამ ძველის თარგმანების ტექსტში დიდ ცვლილებას ახდენდა აგრეთვე ამა თუ იმ გადამწერლის მიერ მისთვის გაუგებარი ადგილების შეცთომით წაკითხვა, ანუ უკეთ წარყვნა. ამ მხრითაც დიდი ცვლილება უნდა მომხდარიყოს პირველი თარგმანის ტექსტში.

ეს ნათლად ირკვევა ჩვენის ვერსიების ენაში დაცულის ზოგიერთი საკუთარი სახელების ორიგინალის საკუთარ სახელებთან შედარებითგანაც.

ამ შედარებითგან ცხადად სჩანს, თუ როგორ შეცვლილა და გადასხვაფერებულა უფიცი მელექსეთა ხელით, და ხშირად საკუთარ სახელადაც კი ქცეულა, წარყვნილი სიტყვები. მაგალითისთვის იხილეთ ლექსიკონში საკუთარი სახელები: „თაქორი“, „ჰუი-ჰუინ“, „ჯიონ“, „ოლონ“, „ქულურ“, „ქაქუთი“ და სხვები, რომელთაგან ზოგიერთი, როგორც, მაგ., „თაქორი“ და „ჰუი-ჰუინ“ სრულიად წარყვნილა და არ არსებულ სახელებადაც კი ქცეულან, (იხ. საკუთარ სახელებში). ყველა ეს მაგალითები აშკარად მოწმობს, რომ ძველის-ძველი ქართული თარგმანების ტექსტი დროთა განმავლობაში თანდათან იცვლებოდა, როგორც გამლექსავის, ისე კოპისტის, ხელით.

მაგრამ, თუმცა ყველა გადატყუებელი, თუ გამლექსავი, ერთნაირად სცვლის ჩვენის ძველის ამა თუ იმ ადგილს, მაინც კიდევ შესაძლებელია „როსტომიანი“-სა და ჩვენის ძველის სხვა ნაწილების გამლექსავთა შორის შევამჩნიოთ ერთი დიდი განსხვავება.

სახელდობრ, როსტომიანისა და ზააქიანის გამლექსავები. სარგებლობენ ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ს ქართული პროზაული ვერსიით, მაშინ როდესაც საამიანის დამწერი ფირდოუსის ერთ-ერთი მიმბაძველის ნაწარმოების ქართულის თარგმანის მხოლოდ გამლექსავი უნდა იყოს.

როსტომიანის გამლექსავი, რომელიც კვალ და კვალ მისდევს ფირდოუსის ნაწარმოებში მოთხრობილს რუსტემის თაყვანაძვალს, როგორც „შაჰ-ნამე“-ს ყველა ჭეშმარიტი ხალხისთვის გადმომკეთებელი, სარგებლობს უკვე მიღებული მანერით, ე. ი. საკუთარის მსოფლ-მხედველობის, თუ ერუდიციისა, მიხედვით, ასხვაფერებს ზოგიერთ ეპიზოდებს და, იმავე დროს, სრულს ნებას აძლევს თავის თავს შეამოკლოს, ან გადააკეთოს ორიგინალის ეს თუ ის საინტერესო ადგილი.

ამ მხრით ყურადღების ღირსია ის, რომ როსტომიანში, ისე როგორც ახლად აღმოჩენილს პროზაულ საამიანში, ძალიან ნაკლები

ადგილი უჭირავს მეფეთა საქმეებს, იქ ხშირად თითქმის სრულიად არაფერია მეფეთა ცხოვრების შესახებ, წინააღმდეგ ფირდოუსის მეფეთა წიგნისა, რომელშიაც მეფეთა ისტორიას განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული. მაგრამ, ამავე დროს, როსტომიანის გამლექსავი დაწვრილებით, ზოგჯერ უმეტ-ნაკლებოდ, მოგვითხრობს, და თითქმის უფროც აჭიანურებს ზოგიერთ ეპიზოდს, როგორცაა საამ ფალავნის სიზმრის ზმანება, ან ზაალ რუდაბესა და ზეჟან-ჰანიყავის რომანული თავგადასავალი.

ამიტომაც როსტომიანის გამლექსავი, რომელიც საკმაოდ ვრცელ ადგილს უთმობს ამა თუ იმ რომანულ ეპიზოდსა და ფალავნების რკენას, იმავე დროს მეტის-მეტად ამოკლებს მეფეთა წიგნის ისტორიებს და ხშირად მთელს გვერდს ერთი სტრიქონის საშვალებით გადმოგვცემს, რაც, რა თქმა უნდა, თითქმის შეუძლებლად ჰხდის შაჰ-ნამეს შინაარსისა და მოქმედ პირთა ვინაობის გაგებას; ფირდოუსის წიგნის არა მცოდნეთათვის.

გადმომკეთებელის ხელი ატყვია როსტომიანის იმ ადგილებსაც, სადაც ზოგჯერ უადგილოდ არის ნახმარი თერმინები: მაგ., ბაბრაბიანს, ვეფხის ტვავის კაბას, რომელიც ირანელთა უძველესის ზეპირგარდმოცემით, რუსტემის ხელით მოკლულის საშინელი მხეცის, ლომის მოსისხლე მტრის შირ შერზეს, ტყავს წარმოადგენდა, როსტომიანში იცვამს არა მარტო რუსტემი, არამედ მისი პაპა (ბაბუა); საამიც, როგორც პაპის ნაანდერძებ სამოსელს. (იხ. შაჰ-ნამეს ვერსიები 1974,1 ხანა და შეადარე Vullers, მე-2-ე ტომი. 953 გვერდი.

კიდევ მეტის ყურადღების ღირსია ის გარემოება, რომ როსტომიანში გვხვდება უცხო გავლენის საშვალებით შემოსული თეოლოგიური და ფილოსოფიური თერმინები.

ეტყობა, ქართულმა ცხოვრებამაც, საქართველოს დაცემის ხანის იმთავითვე, განიცადა გავლენა იმ ეპოქის მიმდინარეობათა, როდესაც აკადემიკოსის ნ. მარრის თქმით, ახალი მუსულმანური ცხოვრება შეჭმნეს სელჯუკებმა ხალხურის სარწმუნოებრივი ბრძოლისაგან მოქანცულის ქრისტიანობის ოფიციალურის ეკლესიის ნანგრევებზე. ამდროს უკვე თურქულს სისხლში შერეული იყო ქურდთა მასსა მისი თეოლოგიური და სარწმუნოებრივი ქველებით.

ამით აიხსნება, ჩვენის აზრით, როსტომიანში ევხიტების მოძღვრების საშვალებით გავრცელებული, და ქურდ-იეზიდების კულტურის გავლენის დამახასიათებელი, ბოროტ სულთა სახელები საამოელ და სატანა, რადგან ქურდ-იეზიდებს, როგორც არკვევს აკა-

დემიკოსი ნ. მარრი, საუკეთესოდ ჰქონდათ შეთვისებულის ეს ევხიტების მოძღვრება სულთა შესახებ ¹⁾.

ჩვენს ქართულს ცხოვრებაში შემოჭრილის მწიგნობრული გავლენის ჭეველის მაჩვენებელია აგრეთვე როსტომიანში, წინააღმდეგ ორიგინალისა, ქსენონ ეპიკურელის ხსენება, (იხ. 2580 ხანა), რაც შეიძლება ახსნილ იქმნას ჩვენში მხოლოდ ეპიკურელთა მოძღვრების გავლენის ნიადაგზე.

ამნაირად, ეტყობა, როსტომიანის გამლექსავს, რომელიც თავის შრომაში მისდევს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთხრობილს რუსტემის თავგადასავალს, ჩინებულად ჰქონია შეთვისებული ფირდოუსის შაჰ-ნამეს გადმომკეთებელთა სამწერლო მანერა.

მის კალამს როდი ეტყობა ფირდოუსის შაჰ-ნამეში მოთავსებულის, რუსტემის შესახები, მოთხრობის მთავარის გზიდან გადახვევა: იგი მხოლოდ ამოკლებს ფირდოუსის ნაწარმოების იმ ნაწილს, რომელიც მეფეთა ისტორიას ეხება, და, ამავე დროს, შეაქვს პირადის ერუდიციისა და მსოფლ-მხედველობის დამახასიეთებელი ცნებები და თერმინები ²⁾.

იმავე კათეგორიას, რომელსაც ეკუთნის როსტომიანის გამლექსავი, შეგვიძლია მივაკუთნოთ ჩვენის ვერსიების პირველის ნაწილის, ანუ ზაქიანის; გამლექსავი მეფის მდივანი მამუკაც.

როგორც ვიცით, პროზითი, საამიანის პირველს ნაწილში მეტის მეტად ვრცელი ალაგი უჭირავს ზაქის თავგადასავალს და, მასთან ერთად, ბუმბერაზი-ფალავნების ზღაპრულ გმირობათა მოთხრობას. უამრავი ფალავანი ამ პროზაული საამიანის ზაქის შესახებს ეპიზოდში გაყოფილია ორს მოწინააღმდეგე ბანაკად, ე. ი. წარმოდგენილია ზაქის ან მომხრეებად, ან მოპირდაპირეებად, ხოლო არსადა

¹⁾ Н. Маррь. Еще с словъ Челеби, стр. 34, прим. 1, ibid. 36 стр.

²⁾ რასაკვირველია, ეს ყველა გამლექსავის შესახებ არ ითქმის. ზოგიერთი მელექსე, თუ კაპისტი, რომლის მიზანი იყო ხარვეზების შევსება, ანუ უკეთ წინა მელექსეთაგან დატოვებული ადგილების ჩამატება და პირველი თარგმანების ნაკლის ასე თუ ისე შევსება, რადგან, ამათივე სიტყვით, «სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველთ თარგმანულთაგან», — სიტყვა-სიტყვით სთარგმნიდა ორიგინალიდგან, მაგრამ რადგან მუხა არა სწყალობდა, მეტის-მეტად ტლანქი და სტილის მხრივაც შეუწყნარებელი ლექსი გამოუდიოდა (იხ. ჩვენი შენიშვნა სხალიოში 50-მ გვ. შენიშ. მე-8-ე).

სჩანს მამუკას გალექსილს ზააქიანში, თუმცაღა ბარძიმ ვაჩნაძის საამიანი ამ მამუკას ნათქვამი ზააქიანის ბუნებრივს გაგრძელებას წარმოადგენს. ეს გარემოება კი, ჩვენის აზრით, იმის დამამტკიცებელია, რომ ზააქიანის გამლექსავმა მეფის მდივანმა მამუკამ ისარგებლა არა შაჰ-ნამეს მიმბაძველის შრომით, არამედ თვით ფირდოუსის შაჰ-ნამეში მოთხრობილის ზააქის შესახები ამბის მოკლე ვერსიით.

ანაირად ცხადია, მელექსეს, ზააქიანის დასაწერად, მიუმართავს მიღებული სოეტური მანერისათვის და, ამ მიზნის განსახორციელებლად, მას აურჩევია ის მზა სოეტური მასალა, რომელსაც იძლევა ფირდოუსის ნაწარმოები, და, გადმომკეთებელთა ჩვეულებისამებრ, მიუცია თავისი შრომისათვის შესაფერი სახელი „ზააქიანი“.

შემდეგს მელექსეს, ბარძიმ ვაჩნაძეს, კი მიზნად დაუსახავს დაეწერა, როგორც ამ ზააქის ამბის ბუნებრივი გაგრძელება, საამის შესახები თავგადასავალი, რაც აშკარად სჩანს. მისივე ნაწარმოების ამ მოკლე შესავალითგან ¹⁾:

«აწ ლექსად ²⁾ ვთქუა, ამბავი საამის გმირთა-გმირისა,
დიდთა მეფეთა გვარისა და ზირველ ნოეს ძირისა,
ქოიამარის თესლისა და ნარმანის შვილისა,
და ბრძენი კამს მისად მატებრად,—კმარება ენა-პირისა».

ამ მიზნის განსახორციელებლად მას აუღია იმ დროს არსებული პროზაული საამიანი და სიტყვა-სიტყვით გაულექსია იგი იმ ადგილიდან, სადაც სწყდება ზააქიანი, ე. ი. მანუჩარის სიკვდილამდე.

მაგრამ აქ ჩვენ გვაქვს უკვე საქმე არა თვით ფირდოუსის შაჰ-ნამეს გარდმომღების, არამედ მისი მიმბაძველის ნაწარმოების ვერსიით სარგებლობასთან.

ამას ნათლად გვიშლის ჩვენის პროზაული-საამიანის ანალიზიც. როგორც ვიცით, ფირდოუსის გავლენა სპარსულს ლიტერატურაში უმთავრესად იმაში გამოიხატა, რომ მისი მიმბაძველი მგოსნები ჩხრეკენ და იყენებენ სიუჟეტად ისეთს ძველ-ირანულ ზენდურ-ფაზენდურ და ფალაურ თქმულებებს და ლეგენდებს, რომლებიც დარჩენოდა ფირდოუსის, მაგრამ რომ უფრო საინტერესო გაეხადათ მათ მიერ მოპოებული სიუჟეტები, მათ შეჰქონდათ მათში საკუთარი

¹⁾ 39 გვ., 115 ხანა, შესავალი.

²⁾ ე. ი. აჭამლის ამბად იყო, აწ კი ლექსად ვთქვათ.

ფანტაზიის ნაყოფიც, ე. ი. მათის დროის დამახასიათებელი ზოგიერთი მოვლენები. ამასთანავე ისინი ფირდოუსზე უფრო მეტად სარგებლობდნენ ირანის საღვებ-გმირო ამბების წიდაგზე შექმნილი აუარებელი ზღაპრებითაც. ამნაირად ძველი ირანული ეპოსი თანდათან გარდაიქცა ჯერ საეპიკო ამბებად, ხოლო შემდეგში კი ზღაპრად, სადაც მთელი ადგილი ბუმბერაზების რკენასა და მათს დევ-ქაჯებთან და ავსულებთან დაუბოლოებელ ბრძოლას ეჭირა ¹⁾).

ამგვარ მიმბაძველთა საუკეთესო ილიუსტრაციას წარმოგვიდგენს ჩვენი ქართულ ენაზე არსებული სპარსული მოთხრობა ყარამანიანიც, სპ., *قصهٔ مامان* რომელიც აგრეთვე ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ს მიბაძვით არის დაწერილი და გადაგვიშლის სხვა და სხვა ბუმბერაზების დევებსა და ავსულებთან დაუსრულებელ ბრძოლას. ეს ნაწარმოები ეკუთნის ფირდოუსის ქეშმარიტი მიმდევარის აბუ-ტაჰირ-მუჰამმედ ბენ ჰასაკ ბენ-ალი-ბენ მუსა-ტარსუსის ²⁾, რომელმაც თავისი ნაწარმოების სიუჟეტად უუძველესის ირანელთა მეფის ჰუშანგის შესახები საღვებ-გმირო ამბები გამოიყენა.

ჩვენი პროზაული და გალექსილი საამიანებიც შინაარსით სრულიად იგივეა, რაც ყარამანიანისა და სხვა მსგავს მიმბაძველთა ნიმუშები. აქაც საამის გარშემო შემოკრებილის ირანის ძველის-ძველი ფალავნების თურანის სხვადასხვა ზღაპრულ ბუმბერაზებსა და მათ მხლებელს დევთა და ქაჯთა დასებთან დაუსრულებელის ბრძოლის ამბავია, სადაც მთელი ადგილი ამ ზღაპრულ მოპირდაპირეთა რკენას უჭირავს.

ამნაირად ცხადია, რომ აქ წარმოდგენილის შაჰ-ნამეს, ანუ მეფეთა წიგნის, ვერსიების სხვა და სხვა ნაწილთა შორის მხოლოდ ის განსხვავებაა, რომ ზაჰიანისა და როსტომიანის გამლექსავები თავიანთს შრომაში მისდევენ ფირდოუსის ქმნილების შინაარსს, ანუ მას იყენებენ თავიანთი ნაწარმოების მასალად, საამიანის გამლექსავი ბარძიმ ვაჩნაძე კი სარგებლობს შაჰ-ნამეს მიმბაძველის ნაწარმოების საამ-ნამეს ქართული პროზაული ვერსიით.

საზოგადოდ, ეტყობა, ჩვენი ძველის ავტორებს საუცხოვოდ აქვს შეთვისებული შაჰ-ნამეს ხალხისთვის გადმომკეთებელთა მანერები: ისინიც, გადმომკეთებელივით, იღებენ თავიანთი ნაწარმოებისთვის

¹⁾ იხ. Jules Mohl შაჰ-ნამეს თარგმანის წინასიტყვაობა.

²⁾ იხ. ამის შესახებ Herm. Ethé. Grundriss der Iranischen Philologie, II B. S. 318.

შაჰ-ნამეს, ანუ მისი მიმბაძველების ამა თუ იმ მთავარ ეპიზოდს, რომელიც ცნობილია სპარსულს ლიტერატურაშივე ცალკე სათაურებით, როგორცაა: საამ-ნამე, რუსტემ-ნამე, ზაჰაქ-ნამე, და, ამავე დროს, შინაარსის გასავითარებლად, სარგებლობენ, როგორც თვით ფილდოუსის, ისე მისი მიმბაძველების ნაწერებით, რაც ჩვენ ნათლად დავინახეთ ზაჰაქიანისა და საამიანის ავტორების შრომათა ახლად აღმოჩენილს პროზაულ საამიანთან მოკლე შედარებითგანაც.

VI

ირანული ეპოსისა და „შაჰ-ნამე“-ს გავლენის კვლანი ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაში.

ჩვენი ვერსიები ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის, მეტი-მეტად ღრმა ინტერესს წარმოადგენს, რადგან „შაჰ-ნამე“-სთან, ანუ მეფეთა წიგნთან, მჭიდროდ არის დაკავშირებული ჩვენის საერო ლიტერატურის წარმოშობისა და ზრდა-განვითარების ისტორია.

ამიტომ, საჭიროდ ვრაცხთ,—მოკლედ მაინც, შევეხოთ, როგორც საერთოდ, ირანულის ეპოსის, ისე, კერძოდ, ჩვენის ძველის გავლენას ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაზე.

ყოველ ეჭვს გარეშეა ის, რომ ჩვენის ისტორიის უძველესი ხანა განუწყვეტელი კავშირით არის გადაბმული ირანის საგმირო ხანასთან და, მეტი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ირანის სადევ-გმირო ამბებზე აღიზარდა და გაიშალა ჩვენის წარსულის გმირული სული. ამისი უტყუარი საბუთია, როგორც ეს უკვე გამოვსთქვით, ჩვენის წარსულის ლეგენდარული ხანა და ძველი საგმირო, ანუ ნახევრად ისტორიულ პირთა შესახები თქმულებები, რაც შემოუნახავს ჩვენთვის უძველეს მატთანეს ქართველ ბუმბერაზთა—ვახტანგისა, თარსმანისა და სხვათა შესახებ¹⁾.

„შაჰ-ნამე“-ში წარმოდგენილის ძველის-ძველის სადევ-გმირო ამბებისთვის ჩვენი ქვეყანა რომ საუკეთესო ნიადაგს წარმოადგენდა, ეს ნათლად სჩანს სხვადასხვა, როგორც აღმოსავლეთურ, ისე ელინურ, თქმულებათა ჩანასახითგან ჩვენს უძველეს ქართულ ლეგენდებსა და

¹⁾ იხ. ჩვენი „ვეფხისტყაოსანი“, მკ-22-ე გამოც. წინასიტყვა, XXX გვ.

ისეთს რთულ თქმულებებში, როგორცაა პრომეთეოსის თქმულები-სებური კავკასიის ქედზე მიჯაჭვული ამირანის შესახები ქართული ამბები, ვახტანგ გორგასალი, როსტომის შესახები თქმულებები, ქართლის ცხოვრებაში დაცული „შაჰ-ნამე“-თი ცნობილ მეფეთა და ბუმბერაზთა სახელების უძველესი ზენდურ-ფაზენდური და ფალაური წაკითხვანი: სპანდიატ, ვაშტაშაბი (იხ. ლექს. საკ. სახ. გოსტაშაბი), აფრიდონ, ოლონ (იხ. ლექსიკ. საკ. სახელ.). ამისთვის საკმაოა გადავავლოთ თვალი ქართლის ცხოვრების უძველეს მოთხრობებს, სადაც ჩაქსოვილია და განუწყვეტელი კავშირით გადაბმული „შაჰ-ნამე“-ს ამბები ზაჰაქის, ანუ ბევრასფის, აფერიდუნის, ერაჯის და სხვათა შესახებ ¹⁾. შაჰ-ნამეს რომ შევნიერად იცნობდენ ქართველები მე-12-ე საუკუნეზე ადრე, ამის უტყუარ საბუთს ვპოვებთ ჯერ კიდევ შავთელისა და ჩახრუხადის ხოტბებში ²⁾.

„შაჰ-ნამე“-ს როლი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში რომ დიდია, ამას მჭევრმეტყველურად ამტკიცებს მასში წარმოდგენილ მეფეთა ყველა სახელის პოპულიარობა: ჩვენს ისტორიულ წარსულში „შაჰ-ნამე“-ს გმირთა ეპითეთებსა და სახელებს ატარებს ბევრი სახელოვანი ისტორიული პიროვნება: ვახტანგ გორგასალი, გოჯასპირ (გორჯასპი), გიგ, მანუჩარ, უშანგ, ფეშანგ, ნოდარ, ოთარ, ზაალ, ზალდასტან, ქაიხოსრო, საამ, შიოშ, ქექაოზ, აფრასიობ (ვულგ. აფრასიონ), ზურაბ, როსტომ, ნარიმან, ბეჟან, საამ, მანიჭავ (ვულგ. მანიჯარ), ქეთევან, გულანდამ, ფერიდუხტ და ყველა სხვა საუკუნოების განმავლობაში ეროვნულ სახელებად ქცეულან, ისე როგორც ვეფხის-ტყაოსნის გმირთა სახელები.

ირანული გავლენის უტყუარ კვალს ვპოულობთ ჩვენის უძველესი ქართველი თემის როგორც არქეოლოგიურ ნაშთებში, ისე სალიტერატურო ძეგლებშიაც.

მაგ., სვანეთში დაცულია უძველესი ლომის, გინა ვეფხის, სახედროშები, რომლებსაც თურმე სვანები გაიმძღვანდენ წინ მტერზე სალაშქროდ წასვლის დროს. სვანურის დროშის ერთი ამგვარი ნიმუში ინახება საქართველოს საისტ. და საეთნ. საზოგადოების საგანძურში, იხ. 52-ე №-ი ვიტრინა, 277 №-ი ნივთი. იგივე სვანები

²⁾ იხ. აქვე და შეად. „ვერსიები“ 3 გვ., 1 ხანა, და 1 და 2 შენიშვნები.

³⁾ იხ. ნ. მარტი, ორიოდგ სიტყვა „შაჰ-ნამე“-ს ქართ. თარგ. შესახებ, ივერია 1891 წ. № № 132, 133 და 135.

ხატავდენ ქსოვილებზე ვეფხის სახეს, როგორც მამაციისა და „ვეფ-ხებრ-ლომ-გულის“ მეომრის სიმბოლოს, იხ. აქვე: მე-14-ე ვიტრინა, მე-60-ე №-ი ნივთი, წარმოადგენს ფერადის ძაფებით ნაქარგს ტი-ლოს ქისას, რომელზედაც ამოქარგულია ვეფხის სახე და წარწერა მე-14—15 საუკ. ხელის მინაგვარი ასოებით:

„ქ. ვეფხებ ლომ-გულმა ზომითა ბარს ჩასრული ვარდი ბადა,
ვარდი ხელობის ლომს ეძებს გაჭრილი ვინ ვარდი ბადა“.

იხ. ცნებათა საძიებელში „დროშები“ და შეად. „ვეფხის სახე დროშა“, 428,3. სულ რომ არა იყოს რა, ეს ძლიერი ირანული გავლენა წარ-მოდგენილია მთელის თავისი რეალობით არსებულს ოქროს ეპოქის საერო ლიტერატურაში.

ჩვენი საერო ნიმუშები, რომლებსაც საფუძვლად უდევს ეს თუ ის საერო თქმულება,—ისეთებიც კი, რომელთა მსგავსს ვერა ვპო-ვებთ მთელს სპარსულს ლიტერატურაში,—აშკარად მოწმობენ, რომ წყარო მათი წმინდა ირანულია.

მე უკვე აღვნიშნე, რომ „ვეფხის-ტყაოსნის“ მთელის ამბის მონახვა შეიძლება სხვა და სხვა სპარსული ნიმუშებითგან ამოღებუ-ლი ისეთი ეპიზოდების შეერთებით, რომლებსაც გასაოცარი მსგავ-სება აქვთ ტარიელის თავგადასავალთან ¹⁾.

ასე გაშინჯეთ, ის ვეფხის-ტყავიც კი, რომლის სახელსაც ატა-რებს რუსთვლის უკვდავი ქმნილება, არის აგრეთვე რუსტემ პილო-ტანის სამოსელიც: მაგ. „შაჰ-ნამე“-ში, იხ. Vullers, t. 2, 953 გვ. 1464 ლექსი, ვკითხულობთ:

پوشید بهر آید بحتک
زخفتان و جوشن قزون داندش
რაც სიტყვა-სიტყვით შემდეგია:

یکی جامه دارد زچرم پلنگ
همی نام ببر بیان خواندش

ერთი სამოსელი. (კაბა) აქვს (რუსტემს) ვეფხის ტყავისაგან, იცვამს ტანსა და გადის ბრძოლად. მას უწოდებს იგი სახელად ბაბ-რაბიანს, რომელიც მას ხათთანსა და ჯავშანს ურჩევნია. (ხათთანსა და ჯავშანზე მეტად სცნობს მასო). ამ სამოსელს *پلنگ زچرم* — ზი ჩარმი ფალანგ—ვეფხის ტყავისაგან, სხვა ადგილას, იცვამს რუსტემი და გადის *همان ببر*—ჰამან ბაბრ—მართ ვითა ვეფხი (==თვითვე ვეფხი) ბრძოლად.

მაგრამ „ვეფხის-ტყავს“, რომელსაც ატარებს ტარიელ სარი-დანის ძე, რუსტემ პილოტანის ბაბრაბიანთან შედარებით, მეტი სიმ-

¹⁾ იხ. ჩვენი „ვეფხის ტყაოსანი“ მე-23-ე გამოც. XXVI გვ.

ბოლიური მნიშვნელობა აქვს, ე. ი. რუსთველი უფრო მეტად უსვამს ხაზს მის მნიშვნელობას; რადგან ვეფხი, რომლის ტყავისაგანაც ტარიელს „ტანსა კაბა ემოსა“, ულმობელის მიჯნურის განსახიერებაა: აკი თითონვე პოეტი აძლევს მას ამგვარის სიმბოლოს მნიშვნელობას შემდეგი სიტყვებით:

„რომე ვეფხი შვენიერი სახედ მისად დამისახავს,
ამად მიუვარს ტყავი მისი; კაბად ჩემად მომინახავს“-ო.

ან და:—

„იგია ჩემი სიცოცხლე უწყალო ვითა ჯიქია,
და მისი სახელი შეფარვით ქვემოთ მითქვამს მიქია“-ო.

ამ ნაირად ჩვენს წაოსულსა და ძველს საერო ლიტერატურაში მთელის თავისი სიცხადით არის წარმოდგენილი, როგორც საერთოდ, ირანულის ეპოსის, ისე, კერძოდ, „შაჰ-ნამე“-ს გავლენა, და ამიტომაც ჩვენ მიერ ამ ქამად გამოქვეყნებულის ძველის დიდი ისტორიულ-ლიტერატურული ინტერესიც ყოველ ექვს გარეშეა.

ხელნაწერთა საძიებელი

ხელნაწერები, რომლებითაც ვსარგებლობდით ტექსტის შემუშავების დროს.

1) ზააქიანის ძირითადი ტექსტისთვის 4528-ე №-ი==E. T. Опис. т. II, вып. III, стр. 487-

2) წ. კ. 1505 №==E. T. Оп. т. I, вып. II, стр. 364—365. და მისი პირი საეკ. მუზ. 858-ე №-ი==E. T. т. II, вып. III, стр. 544—545.

3) წ. კ. 2384 №==E. T, Оп. т. I, вып. II, стр. 370—371. საამიანის ტექსტისთვის იგივე ხელნაწერებია, რაც ზააქიანისთვის. როსტომიანის ტექსტისთვის:

1) ძირითადი ტექსტისთვის 428-ე №-ი==E. T. Оп. т. I, вып. II, стр. 361, რომელსაც სრულიად ეთანხმება 1505—№-ი და საეკ. მუზ. 858-ი №-ი.

2) დად.==დადიანისეული 406-ე №-ი==E. T. Оп. т. I, вып. II, стр. 358—359.

3) წ. კ. 1580-ე №-ი==E, T. Оп. т. I, вып. II, стр. 347—358==ალექსანდრე ორბელიანისეული==ა. ო.

4) წ. კ. 1505 და ს. მ. 858 №№==E. T. იხ. აქვე, ზემორე, ზააქიანის ტექსტისთვის.

5) 2) საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზ. საგანძურის 461—№-ი, რომელიც წარმოადგენს სხვა და სხვა ნაწარმოებთა კრებულს, სადაც შედის როსტომ ზურაბის შესახებ ეპიზოდები.

ტეასტავის სათაურთა საკითხავლი

ნაწილი პირველი

1) ზააქიანი	1-36
2) შესავალი	3
3) ამბავი ზააქისი	10
4) აქა ზააქს ეშმაკი მამის სიკედილსა ურჩევს და მო- ცთუნეებს	11
5) აქა ზააქს მკარზედ გველები ამოუსხდა	15
6) აქა აფთიონ თავის ცოლს სიზმარს ეუბნების	16
7) აქა ზააქ აფთიონ დაიჭირა და თავსა სჭრის	18
8) აქა ქუნდრუ ზააქს ფრიდონის ამბავს ეუბნების	27
9) აქა ფრადონ კელ-მწიფემ ზააქ დაიჭირა და მისი ცოლებიც გვერდსა ჰყვანდა არინოზ და შარინოზ	31
10) აქა გათავდა ზააქის ამბავი და ფრიდონ გაკელმწიფდა	33

ნაწილი მეორე

1) საამიანი	37-298
2) შესავალი	39
3) ნარიმანის სიკუდილი	
4) ფრიდონ კელმწიფე საამ ფალავანს იამანთ მეფესთან მოციქულად აყენებს იამანთ მეფის სამის ასულის შვი- ლებისთვის სათხოვნელად	42
5) აქა საამ ფალავანი ფრიდონ კელ-მწიფესთან წამოვიდა	45
6) აქა საამ ფალავანი სარუშა კელმწიფესთან წამოვიდა ქალების სათხოვნელად იამანეთს	49
7) აქა იამანელთ კელმწიფე საამ ფალავანს მიეგება	52
8) აქა საამ ფალავანისაგან ფრიდონთან წიგნის მიწერა	36

9) აქა ქოიალ და მუთარიად და ყაიდუშად ლოდს ისე- რიან და საამისაგან ლოდის გამორთმევა და სამთავე ერთად შექიდება	58
10) აქა საამის გაგზავნილი კაცი ფრიდონ კელ-მწიფესთან მივიდა	60
11) აქა ფრიდონის შვილების იამანეთს წასვლა საქორწილოდ	66
12) აქა ფრიდონის, შვილების იამანთ კელმწიფის სახლში ქორწილია	70
13) აქა იამანთ მეფისა და მათთა სიძეთა სავარდეშივა ლხინი.	75
14) აქა ფრიდონის შვილების ქორწილია იამანეთს	77
15) აქა წამოყუნა იამანთ მეფის ქალების ფრიდონ კელ- მწიფის შვილებისაგან	83
16) აქა საამისაგან მახარობელის გაგზავნა და წიგნის მი- წერა ფრიდონთან	84
17) აქა ფრიდონ პელ-მწიფე იამანთ კელმწიფის მისაგებებ- ლად წავიდა	85
18) აქა ფრიდონ კელ-მწიფე ვეშად გარდაიქცა,	86
19) აქა ფრიდონ კელმწიფისა და იამანთ პელმწიფის შეყრა.	88
20) აქა ფრიდონ პელმწიფე საამს თავისის შვილების გაყ- რას ეუბნება	92
21) აქა ფრიდონ შვილები სამად გაჰყო.	94
22) აქა თავისი ძმებისაგან სალიმ-თურისაგან ერაჯის მოკვლა	100
23) მანუჩარის ამბავი	105
24) აქა მანუჩარის დაბადება ერაჯის ქალისაგან და ფრი- დონის თვალის ახილვა	106
25) აქა ფრიდონ კელმწიფემ სამის წლის მანუჩარ ტახტზედ დასვა	109
26) აქა პირველი ლაშქრობა მანუჩარ კელმწიფის და პაპის სისხლის ძებნად წასვლა	112
27) აქა მანუჩარისა და სალიმისა და თურისა და მათთა ფალავანთა პირველი ომი	115
28) აქა ერანელთა და თურანელთა ომი და საამისაგან თუ- ჩანის სიკუდილი	120
29) აქა საამისაგან თურის საგდებლით შეპყრობა	122
30) აქა იწყების თურის შვილის ზადაჩამის ამბავი	127
31) აქა ფრიდონ კელმწიფე და მანუჩარ სხედან და ვაზი- რობენ	130
32) აქა თურანელთა და ერანელთ დიდი ომი	136

33) აქა ყუბად, მილად, ქიშვად და აშაქ ვეზირობენ	137
34) აქა ფრიდონ მეფისაგან საამთან წიგნის მიწერა	138
35) აქა მანუჩარისა და ზადაჩამის მთაზე ომი	149
36) აქა საამის მოსვლა და მანუჩარის მოსწრობა	150
37) აქა დიდი ომი ერანელთა და თურანელთა	156
38) აქა საამისა და ზადაჩამის ომი	159
39) აქა სალიმისა და საამის ომი	162
40) აქა საამ ფალავნისაგან თურანელთა ზედა გამარჯვება	163
41) აქა სალიმის უკან წადგომა მანუჩარისაგან	166
42) აქა მანუჩარისა და საამის გამარჯვება	172
43) აქა მანუჩარისაგან სალიმის ციხის იერიში და საამის- გან კარის გამოგლეჯა და ციხის გაღება	174
44) აქა სალიმის თავის მიტანა და ფრიდონისაგან ტირილი	178
45) აქა ფრიდონ კელმწიფის სიკვდილი	182
46) აქა მანუჩარ კელმწიფე და საამ ფალავანი სხედან	185
47) აქა საამ ფალავნისაგან გეშვის სიკუდილი	195
48) აქა მანუჩარ კელმწიფეს საამის მახარობელი მოუვიდა და ვეშვის მოკულა მოახსენა და მისაგებებლად მიდიან	201
49) აქა საამთან მახარობლის მოსვლა ზაულიდაღმა	204
50) აქა მანუჩარ კელმწიფე ბუროთობს	204
51) აქა საამს თვისი შვილი ზაალ აჩვენეს და არა იამა და კიდევ გარდაადლო	207
52) აქა ინდოთა და ზანგუბრელთაგან აბულვარის სისხლის ძებნის ამბავი	211
53) აქა ნიშავათისა და დეულის და ინდოთა და ზანგუბარ- თა ლაშქრად წასვლა ერანზედა აბულვარის სისხლის ძებნა	217
54) საამთან წიგნის მიწერა მანუჩარისაგან	219
55) აქა ნიშავად და დეულ წიგნი მოსწერეს საამს მუქარისა	224
56) აქა მანუჩარ კელმწიფისა და საამ ფალავნის ვაზირობა	230
57) აქა თურანელისა და ერანელის დიდი ომი	233
58) აქა ყუბადისაგან საამთან წიგნის მიწერა	235
59) აქა პირველი ომი მანუჩარისა და ინდოთ ზანგუბრელისა	239
60) აქა დეულისა და ყარანის ომი	241
61) აქა დიდი ომი ერანელთა, ინდოთა, ზანგუბრელთა და საამისაგან ნიშავათის მოკულა	246
62) აქა ერანელთა და თურანელთა დიდი ომი	253
63) ყარანისა და ქიშვადისაგან კელმწიფესთან წიგნის მიწერა	255

XXXVIII

64) აქა საამ ერანს მივა, უნდა ფეშანგს მიესწრას საომრად	256
65) აქა ფეშანგისა, ქიშვადისა და ყარანის ომი	257
66) აქა ფეშანგისა და საამ ფალავნის ომი	262
67) აქა მანუჩარ კელმწიფე ნადირობს	265
68) აქა თუნდის და რობინის თათბირი და ერანს დევის გაგზავნა ჯაშუშად	266
69) აქა რობინისა და თუნდის გალაშქრება ერანელთა ზედა	270
70) აქა მანუჩარ კელმწიფისაგან დეუთ. მისვლის ცნობა	273
71) აქა ყათილ და მისი ვეზირი ვაზირობენ	279
72) აქა ყათილისაგან მანუჩართან წიგნის მიწერა და დევების ამბის შეთვლა	280
73) აქა საამისაგან დევის მოციქულის თილამიჯის გალაკვა და წიგნის დახვევა	284
74) აქა საამ ფალავანისა და დევების ომი და საამისაგან გამარჯვება	289
75) აქა საამისა და რობინ დეუის ომი და რობინისა და თუნდის სიკუდილი საამისაგან	290

ნაწილი მესამე

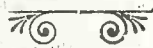
როსტომიანი

1) შესავალი	301
2) დასაწყისი როსტომიანთა. ამბავი მანუჩარ კელმწიფისა და საამ ფალავნისა	302
3) აქა საამ ფალავნის სიზმრის ზმანება	310
4) აქა დარამ ფალავნისაგან მერაბის ასულის როდამის ქება და ზაალის გამიჯნურება	342
5) აქა საამ ქარქისარიდამ მობრუნდა გამარჯვებული მანუჩარის წინ	401
6) აქა მანუჩარ კელ-მწიფე ნადიმად დაჯდა და საამის გამარჯვება იამა	405
7) აქა მანუჩარ კელ-მწიფესა ზაალის საქმე მოეგონა და მას იგონებს	422
8) აქა ზაალ ვეზირებს მამის საქმეს უჩივს	332

- 9) აქა საამ ფალაენისაგან წიგნის მიწერა კელ-მწიფის მანუჩარის წინაშე 437
- 10) აქა ამბავი ზაალისავე კელ-მწიფეს წინაშე წასვლისა 460
- 11) აქა ზაალ გამოსცადეს სათარგმანებელითა სიტყუითა და ყუელა სცნა 465
- 12) აქა გამოცნობა ზაალისაგან და პასუხის შექცევა 467
- 13) ზაალისაგან რა ეს გაიგონეს ღია მოეწონათ 468
- 14) აქა ქორწილი ზაალისა და როადამისა 482
- 15) აქა წავიდნეს ზაულისტანისაკენ სახლსა საამისასა 485
- 16) აქა დაბადება როსტომისა და ნახვა სინდუბტისაგან 497
- 17) აქა როსტომისაგან თეთრის პილოსი მოკულა 502
- 18) აქა როსტომისაგან ვაჟრად წასვლა თეთრს მთაზედ, ნარიმანის სისხლის ძებნად 507
- 19) აქა როსტომისაგან სამახარობლო წიგნის მიწერა ზაალის წინაშე 520
- 20) აქა სიკუდილი მანუჩარ კელმწიფისა და ძისა მისისა ნავზარისა მეფედ დასმა 513
- 21) აქა ფეშანგ მანუჩარის სიკუდილი დაიდასტურა და მამის მოკულა მოეგონა, თუალნი ცრემლითა აევსნეს და გული ჯავრით აუღულდა 516
- 22) აქა ნავზარს საამ შინ დაეთხოვა ნუზლისათვის და ლაშქრისათვის და რა შინ მივიდა, მოკულა. ეს არის ამ უხანოსა სოფლისა საქმე 519
- 23) აქა ერანელთ საკელმწიფო კაცს ძებნა დაუწყეს და არჩევდეს 539
- 24) აქა პირველი ომი როსტომისა და გამარჯვება 556
- 25) აქა როსტომს საჯილდოვოდ შირაზი და ხორასანი მისცეს 565
- 26) აქა ქაიყუბადის შვილის ქექაოზის გაკელმწიფება. სამოცდაათი წელი იბატონა 570
- 27) აქა ქექაოზისაგან წასვლა მაზანდარას, აღება და მორბევა და თურის დევისა და ერანელთა კელთ დაპყრობა 583
- 28) აქა თეთრმა დევმა ერანელთა ზედა მცველნი დააყენა 589
- 29) აქა წასვლა როსტომისა მაზანდარას თეთრის დევის მოკულა, ქექაოზ კელ-მწიფის და ირანელთა თავადთა გამოკსნა 596
- 30) აქა იპრიანა ღ-თან ქექაოზ კელ-მწიფისა და ერანელთ დაკსნა. გათავდა თეთრი დევის დღე როსტომის კე-

- ლითა . 628
- 31) აქა ქექაოზისაგან მაზანდარელთან წიგნის მიწერა და მოციქულის გაგზავნა, როსტომისაგანს თეთრი დევის მოკულის შეთვლა და მაზანდარის ამოწყუტა . 632
- 32) აქა როსტომისაგან მაზანდარელთან მოციქულად წასულა მის მაგიარად და ორთა ჭანდართ მოგლეჯა და ქულურის კელის გამტვერება . 638
- 33) აქა ქექაოზ კელმწიფისა, როსტომისა და მაზანდარელის ომი და ქექაოზის გამარჯვება 643
- 34) აქა გათავდა მაზანდარელის დღე როსტომის კელითა . 653
- 35) აქა წასვლა ქექაოზისაგან ბარბისტანს და არმავნელისა და მისი ამბავი 661
- 36) აქა კელმწიფისაგან არმავნელის ასულის გამიჯნურება . 668
- 37) აქა არმავნელისაგან ქექაოზ კელმწიფისა და ერანელთა თავადთა დაპყრობა 676
- 38) აქა როსტომისაგან არმავნელთან წიგნის მიწერა . 680
- 39) აქა ქაოზ ცაში გასვლა მოინდომა, ჳ დიდი უგუნურება! 692
- 40) აქა ერანელთა თავადთაგან თურანის მძღვარსა მისვლა ნადირობად და მუნ დიდი ომით აფრასიონისაგან . 698
- 41) აქა მის ლომ-კაცისა, ჯავარ-სრულისა, პილოტანისა, ფალაგნისა ზურაბისა საწუთროს მჭირავისა დაბადების ანბავი და როსტომისაგან მოკულა . 708
- 42) აქა ამბავი დასაწყისი როსტომისა და ზურაბისა . 708
- 43) აქა თუმიანისაგან ლომ-კაცისა ზურაბისა შობა . 715
- 44) აქა ზურაბისაგან ერანს წასვლის დაპირება და ამპარტავანთა და არა ღირსთაგან სიტყუათა საუბარი 717
- 45) აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბს წინაშე, ხვანჯით სავსე . 720
- 46) აქა ზურაბისაგან ციხის ომი . 726
- 47) აქა ქაოზისაგან ზურაბის მისვლის ცნობა და დიდათ წყენა და გაფიცხება ერანელთაგან ამა საუბარსა ზედა . 727
- 48) აქა გოდერძისაგან გამწყრალის როსტომის დაბრუნება და კელმწიფეს წინაშე მოყვანა და მისგან შეწყალება და ნათქუამის შენდობა და გულ მხიარულად მეჯლისის ქნა 734
- 49) აქა როსტომისაგან კარავში შებარვა და ზანდარაზმის მუშტით მოკულა . 739
- 50) აქა აფრასიობის დავედრებული ნიშანი მოიკმარა ომან . 743

- 51) აქა ზურაბ კელ-მწიფეს დიდი ავნო 751
- 52) აქა პირველი ომი როსტომისა და ზურაბისა 753
- 53) აქა მზის ჩასულამ გაჰყარა ორნივე საწუთროს დანალუ-
ლების მომლოდნენი 757
- 57) აქა როსტომ გივს ზურაბის ქებას უანზობს დიდად შე-
კირვებული 759
- 58) აქა ამა ანდერძსა ავედრებს როსტომ ძმასა მისსა ზა-
ვარს ზაალს წინაშე და დედასა მისსა გვერდით მისსა
—შვილისა სისხლისათვის, ვითა ირემი წყურვილისა-
თვის, მომსურნე—და სისხლი დაღვარა 762
- 59) აქა პირველი რკენა როსტომისა და ზურაბისა და ზურ-
აბისაგან როსტომის დაცემა 765
- 60) აქა როსტომისა და ზურაბის რკენა და მამისაგან შვი-
ლის სიკუდილი 769
- 61) აქა ცნობა ერანელთაგან ზურაბისა როსტომის შვილო-
ბის და როსტომისაგან ზურაბის მოკულა, ვაი წყეუ-
ლო სოფელო! 773
- 62) აქა როსტომისაგან ომანთან მოციქულობის შეთულა და
ვაზირის გაგზავნა და მისის კელით თურანისაკენ მშვი-
დობით გაგზავნა 776
- 63) როსტომისაგან კელ-მწიფის ნოშთაროს მძივის თხოვნა 778
- 64) აქა ზურაბის შავ-დედისაგან მის ლომ-კაცის შვილის
სიკუდილის ცნობა 784

საქართველოს სსრ.

ზ ა ა ქ ი ა ნ ი.

შესავალი.

1. გეზგეწები გონიერთა, ვინც [არა ხართ თვის¹) მკვლელი!
ამას უერი მოუხუართ, —ბრძენი იყოთ, ანუ ხელი:
საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის ძველი²).
და თუმც იტოდეს ჩემგან უკეთ, რად არ მიჭეო ერთმან კელი?!

1) პოეტი გულისხმობს ზაქისაგან მამისა და თავისიანების მოკვლასა.

2) აქ მელექსე აშკარად გულისხმობს ზაქის შესახებ. ძველის-ძველს ამბავს, რომელიც დარჩენოდა საქართველოს. ზაქის შესახებ ამბები რომ ძველის დროიდანვე არსებობდა ჩვენში, ამას, სხვათა შორის, მოწმობს ჩვენი მატიანე „ქართლის ცხოვრება“. ამ წყაროში ვპოულობთ ცნობებს იმავე პირთა შესახებ, რომლებზედაც მოგვითხრობს ფირდოუსი. აფრიდონ, რომელმაც შეჰკრა ჯაჭვით გველთა უფალი ბევრასფი, და დააბა მიუვალ მთაზე, არის იგივე შაჰ-ნამეს ფერიდუნი, რომელმაც მიაბა ზაჰაქი (სპარს. *كاه* ქართ. ზაქი). დემავენდს. ძე მისი იარედი არის ირანის მბრძანებელი ირეჯი (სპ. *ایرج*—ქართ. ერაჯი); ძმათა სელემ და თურისაგან მოკლული, ქეკაპოსი არის იგივე კაი კაუსი (სპარ. *کای کاوس*), შიოშ—სიაუშ (სპ. *سیوش*), ქაიხოსრო, კაი ხოსრაუ (სპარ. *خسرو*); არა ნაკლებ ყურადღების ღირსია, რომ ირანის ზოჰაკი (ზაქი) აქ წოდებულია „ბევრასფ“-ად (სპ. *بیورسپ*), სწორედ ისე, როგორც შაჰ-ნამეში, იხ. სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 28, სტრ. 8—11. იგივე ითქმის სხვა სახელების, როგორც მაგ. სპარსთა მეფის ვაშტაშაბის, რომელიც იგივეა, რაც გოსტაშაბი (სპ. *گشتاسب*) და მისი შვილის სპანდიატ რვალის (სპ. *اسفندیار*), არდაშირის (სპარს. *اردشیر*) ანუ ბაჰამანის (სპ. *بهمن*), და სხვათა შესახებ. დაუმატეთ ყველა ამას როსტომის შესახებ თქმულებადა მთელი ციკლი, რომელიც დაუცავს ქართველი

2. ვერ შეემატათ შავთელს¹⁾ და ვერცა სერგის თმოგველს²⁾,
ვერცა მანუჩარს მწერალს³⁾, ტკბილის სიტყვისა მემობელსა:
[ე]რიდებოდეს⁴⁾ სიტყუას უშვერს⁵⁾ და სავმობელსა,
[და ვი]სცა⁶⁾ გიკითხავთ ამბავი, თქვენც, ჭხედავთ გაუწყობელსა.

3. შოთამ ცაქეას ტარას⁷⁾ და ავთანდილის⁸⁾ ქებანი,
ნესტანჯარს⁹⁾ უქო ციმციმი, თინათინს მოვანებანი¹⁰⁾,
მათ შაკეპარა გონება და მისნი ტკბილნი მცნებანი,
[და სხვ]ად¹¹⁾ არად სცაღდა, მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებანი¹²⁾.

ერის ფანტაზიას, რომ ცხადად წარმოვიდგინოთ ძველის ზაქიანის შე-
სახების ამბის არსებობა ჩვენში და, მაშასადამე, სარწმუნოდ მივიჩნიოთ
მელექსის სიტყვები: „საქართველთა ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის
ძველიო“.

1) შავთელი — ნ. მარჩის გამოკვლევით, არის აბდულ-მესიანის
დამწერი.

2) სერგის თმოგველი — მას. მიაწერენ ვისრამიანის თარგმანს.

3) აქ პოეტს სახეში უნდა ჰყავდეს ნანუჩა ციციშვილი, „ვეფხის
ტყაოსნ“-ის გაგრძელების შემთხვევით.

4) ერიდებოდეს, შეად. ბ. თაყაიშვილის მორიდებოდეს.

5) უშვერი — უტიფარი, ურცხვი, უზრდელი.

6) ე. თაყაიშვილი კითხულობს „ვისცა“; მართლაც, აქ პოეტს
უნდა თქვას: „თქვენც, ვისაც კი გიკითხავს მისი ამბავი, იცით, თუ რო-
გორ გაუწყობელია“.

7) ტარია შემცირებითი ტარიელ, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკ-
საკუთარი სახელები.

8) ავთანდილ, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკონი, საკუთარი სახელები.

9) ნესტანჯარ არის შემცირებული ნესტან-დარეჯანი, იხ. „ვეფხ.
ტყ.“ ხ. 152ხ, ტ. 2.

10) მოვანება, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკონი. ბ. ე. თაყაიშვი-
ლი ამ სიტყვას ასწორებს ყ-რის ჩართვით: მოყვანებაო(1), (იხ. Опи-
саніе, т I, вып. II, გვ. 368, სტრიქ. მე-2).

11) ბ. ე. თაყაიშვილი კითხულობს: „ხოლად არად სცაღდა“ — ჩვე-
ნის აზრით კი აქ უნდა ყოფილიყოს „სხვად“ და არა „თლად“, რადგან

4. თვით კახთა მეფე თემურაზ¹⁾ ეოველთა უკეთესია:
[მსმ]ენელი, გამომეტყუელი, მისგან ვინ უკეთესია?!
[ამა] სოფელსა სიმუხთლით დახვარა მას არ სთესია,
და [ზი]ღისან²⁾ აქო, ლეილი³⁾, — მან არ ინდამა ესია.

მელექსის აზრი აშკარაა: მას სურს სთქვას: სხვისთვის არ სცალოდა, —
მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებანო.

12) ეს ხანა ხელ-ნაწერში ამ სახით არის:

შოთამ გალექსა ტარიას და ავთანდილის ქებაო;

ნესტან-ჯარს უქო ციმციმი, თინათინს მოვანებაო,

მათ მოაკმარა გონება და მისნი ტკბილნი მცნებაო.

[და სხვ]ად არად სცალოდა, მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებაო.

მაგრამ ჩვენ შევსცვალეთ ისე, როგორც ტექსტშია მოყვანილი,
შემდეგი მოსაზრებებით:

ა) ხელ-ნაწერის ის ადგილი, სადაც ლექსის დამაბოლოებელი მარ-
ცვლები უნდა უოფილიყო მოკვეცილა და რითმის დამაბოლოებელი ხმო-
ვანები „აო“ წაწერილია შემდეგში წაწებებულს ქალაღზე.

ბ) ჩვენ უხერხულად მიგვაჩნია, თუ არ ლექსისთვის: „მისნი ტკბი-
ლნი მცნება“, ან და „იმღერდა, ვითა ება“. უფრო საგულეებელია აქ
ყოფილიყოს საკრავის სახელი „ქებანი“, ვიდრე ება, (თუმცა, არ ვუცი-
ლობლობთ, ესეც საგულეებელია, თუ სახეში მივიღებთ რუსთველის პრ-
ემის ისეთ ადგილს, როგორცაა: „მჭვრეტელო, გულსა ეტყოდი, ნუ
ახსნები, იქ ები“-ო, იხ. ხ. 1527, ტ. 4). რაც შეეხება დანარჩენ ტაე-
პებს, იქაც უფრო მოხდენილი გამოდის „ქებანი“, ვიდრე „ქება“, აგრე-
თვე თინათინის შესახებაც „მოვანებანი“ აჯობებს, ვიდრე „მოვანება“.

1) სახელი თაიმურაზ არის სპარსული *طهمورث*.

2) კახთა მეფე თემურაზ I სახელოვანი მელექსეა. ქართველი მე-
ლექსენი მას უწოდებენ „რუსთაველის მეჯუფთარე“-ს. მან სთარგმნა
„რუსუფ უზულეიხა“ სპარსულით (ქართ. იოსებ-ზილიხანიანი).

3) ლეილ-მეჯუნუნიანიც თემურაზ I სთარგმნა სპარსულით; პოე-
მის შესახებ იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყაოსნის“ ლექსიკონის საკუთარ სახელე-
ბში სიტყვა „მიჯნური“.

5. [ბრძ]ენი ვინცა ხართ, გასინჯეთ ეს ჩემი დანაწერობა:
[ზააქიანი¹⁾ გაუღექსე და ფრიდონისა²⁾ ქველობა,
ჯიმშედს³⁾ და მეფეს აფთიონს⁴⁾ აჟად არ უნდა კსენება,
და სალიმ⁵⁾ და თურიმ⁶⁾ ძმა მოჭკკლა, ჯოჯოხეთს ეოფნა⁷⁾ ინება.
6. მეფის მდივანმან მამუკამ⁷⁾ ვთქუი⁸⁾ ესე ზააქიანი,
[მარ]გია⁹⁾ ესე სასმენლად,—კაცი ვინცა ხართ ჭკვიანი.

1) ზააქიანი—ზააქის ამბავი: ზააქი—სპ. *آخاخي*—ზოჰაქ.

2) ფრიდონ—*فريدون*—ქართლ. ცხოვრ. აფრიდონ—*آفريدون*.

3) ჯიმშედ—სპ. *جمشيد*.

4) აფთიონ—სპ. *آفتيون*—აბტინ.

5) სალიმ—სპარს. *سلم*.

6) თური—სპ. *تور*.

7) ეს მამუკა მდივანი უნდა იყოს მანუჩარ დადიანის (ე. თაყაიშვილით—ლევან დადიანის?) ერთი იმ ტყვეთაგანი, რომლებიც მან წამოასხა ქართლის მეფე სიმონზე ოფიშკვითის ბრძოლაში გამარჯვების დროს, (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ. 2, გვ. 195). 1505 №—ხელ-ნაწერი ჯერჯერობით არის ერთად ერთი, რომელსაც დაუცავს ზააქიანის შესავალი-სამწუხაროდ, სათაური, რომელშიაც გადამწერელი იუწყება ზააქიანისა და საამიანის ავტორთა ვინაობის შესახებ, დაფლეთილია და მისი ნახევარზე მეტი ნაწილი მოსპობილი სრულიად. მაგრამ აზრით და არსებულის ბიბლიოგრაფიული ცნობების მიხედვით, შესაძლებელი ხდება ამ საინტერესო ადგილის დაახლოებით აღდგენა.

აი ეს ადგილიც:

(კარი) პირუელი დასაწყისი (ზააქიანთა).....

[ესე ზააქიანი] ნათქომი არის მამუკა [მდივნისა, ნარიმანის] სიკუდილ[ამდი].

[და მას] უკანით საამის ანბავი ბარ[ძიმ ვახანძის ნათ]ქვამი.

ამ ნაირად, ამ ნახევრად შენახულის სათაურის მიხედვით, ცხადი ხდება, რომ ზააქიანის გაღექსვა ეკუთვნის მეფის მდივანს მამუკას, რომელსაც გაუღექსია ზააქიანი და ფრიდონის ქველობა ნარიმანის სიკვდილამდე (იხ. ხ. 115), და „მას უკანით“, ე. ი. ნარიმანის სიკვდილის ამ-

ოდის ტუუდ ვიუავ, გავლექსე, მე თავსა უუავ ზიანი,
[და] ვინცა შენდობა მიბძნოთ, თქუენი არ იუოს ზიანი.

7. ქება ვით ვჰკადრო მე ლომსა და მზეებრ მანათობელსა,
კელ-მწიფეს, ჰატრანს, დადიანს ლევანს ოდიშის მფლობელსა¹⁾,
[მისთა მებრძოლთა] სიუხვით და ჯგჷმითა დამაპურებელსა,
[და მისთა ერთგულთა] ლხინისა²⁾ და ორგულთა დამამკობელსა.

8. [კელ-მწი]ფის მანუჩარისა ძე არის მტერთა მზარავი,
[ლევან არს მისი სახელი, მტერთა სრვად დაუ]ფარავი,
[ვი]სა მორჩილობს ლაშქარი მინდორთა] დამაჯარავი,
[და ზნე]-უგლები და მამაც[ი, საწუთრო-გაუ]მწარავი³⁾.

9. ისხა[თა]⁴⁾-გათავებულნი საქ[მით ყოველთა⁵⁾ მე]ტია:
მისი ისარი სიგრიტთა ყოველთა და [მაჯლ]ეტია,

ბიდან დაწყებული მისი შრომა განუგრძვია ბარძიმ ვაჩნაძეს, რომელსაც
გაუღლესია საამიანი.

¹⁾ ჩვენ ვიცავთ ამგვარს მართლ-წერას 4528 № ხელ-ნაწერის მიხედვით.

²⁾ მარგი—შეადარეთ ამ ადგილს ვეფხის ტყაოსნის ხანა 19, ტ. 2.

³⁾ ლევან დადიანის და მამა მისის მანუჩარ დადიანის შესახებ იხი-
ლეთ Brosset-ის ქართლის ცხოვრება, ტ. 2, გვ. 194—201.

⁴⁾ ე. თაყაიშვილი თავის „Описание“-ში ტ. I, вып. II, გვ. 368
ამ ტაეპს ასე კითხულობს: [და მის ერთგულთა] ლხინისა(?) და ორგულ-
თა დამამბობელსა, 1505 № ხელ-ნაწერს კი შემოუნახავს ჩვენთვის „ლხინ-
სა“ და არა ლხინისა.

⁵⁾ ეს ხანა ჩვენ აღვადგინეთ „ვეფხის-ტყაოსნის“ შემდეგის ხანის
მიხედვით:

„მამა ჩემი ჯდა მეშვიდე, მეფე, მებრძოლთა მზარავი;

სარიდან ერქვა სახელი, მტერთა სრვად დაუფარავი და სხვ.
იხ. ხ. 259.

⁴⁾ შეად. 2936, ვ. ან და, შეიძლება, აქ იყოს პატიუ-გათავებულნი,
რადგან გვგონია, რომ აქ ნაქები პირის მორკმულობაზეა ლაპარაკი. ასო-
ები „ისპა“ გარკვევითაა ხელ-ნაწერში, იხ. 1505 №-ი.

⁵⁾ საქმით ყოველთა მეტია, ე. ი. ძლევა-მოსილი გმირია.

მისხარაზენედ¹⁾ ვერვინ სჯობს,—მჭვრეტელთა გამაცუტია!
და თუ ამაზედან მეტყუენოს, თავსა შემეჭმენეს რეტია!

10. [ვერვინ შემართებს]²⁾ წუნასა, სხვათა სჭირს მისგან ძაღანა,
მისი მებრძოლი ვაბეგრა, თავს აძევს მათგან ყაღანი³⁾,
[მისსა მკლავს, ვერვინ დაუდგამს კლდე ტინი, ვერცა საღანი⁴⁾.
[და]

1) სპარაზენი—სომხ. *սպարազեն*!—აბჯროსანი, აბჯარ-ცმული.

2) ან და ვერვინ კადრებდა.

3) ყალანი—ბეგარა იხ. ლექს.

4) ამ მე-10-ე ხანას აკლია ერთი ტაეპი, ასე რომ 1505 № ხელნაწერის მიხედვით ეს ხანა დაუთავებელი უნდა იყოს. ეს ხანა საინტერესოა იმ მხრით, რომ იგი გვაძლევს ცნობას იმის შესახებ, თუ როგორ ესმოდათ რუსთველის სიტყვები: „მისი ვერ გასძლენს პატიჟნი ვერ კაენ, ვერცა სალამან“. ჩვენ მიერ გამოთქმულმა აზრმა, რომ აქ სალა კლდეს უნდა აღნიშნაუდეს (იხ. ჩვენი ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონი, ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 182), გამოიწვია პატივცემული აკადემიკოსის ნ. მარტის მეტად სერიოზული ბაასი. სახელდობრ, მან ამ საკითხს უძღვნა თავისი შრომის: Т. Р. XII, Вступительн. строфы Витязя въ барс. кожѣ“ მთელი ოთხი გვერდი (XLI—IIIIV), სადაც იგი, ჩვენის აზრის წინააღმდეგ, „სალა“-ში ხედავს სპარსულის თხზულების „სალამან და აბსალ“-ის გმირს—„სალამან“-ს.

პატივცემულის მეცნიერის პირადი ავტორიტეტი საკმაოდ იყო ჩვენის აზრის უარსაყოფელად. მაგრამ შემდეგი გარემოებები თითქმის ეწინააღმდეგებოდა ბ. მარტის აზრს: ა) რუსთაველი ადარებს ჭირის გამძლე გმირის ყოფას კლდესა და ქვითკირს: „ჭირსა შიგან გამაგრება, აგრე უნდა ვით ქვითკირსა“. ან. და: „მას კორციელი არ გასძლემს სხვა კიდევანი ქვისაგან, 1077, 4. ბ) რუსთაველი ხმარობს მეორე შემთხვევაშიც პირდაპირ „სალა“-ს და არა „სალამან“-ს, სწორედ იმავე აზრით, როგორც საკმაოდ ადგილას, იხ. ხანა 1500, 4. „უბრძანა: „თქვენთვის მტრალსა ყოლა რად მიჩნდეს სალა მე“, იხ. ჩვენი ვეფხის ტყაოსნის

11. [ყოფელები]¹⁾, საყურელია, ვიმოწმებ ღმერთს ცხოველს:
[ლომებრ გუდადი], ამაჟი, შეუენებითა სჯობს ყოფელს,
[ქვრივთა და] ობოლთ მოწყაღე, მრავალს მისცემს მთხრელს,
[ვისცა მტერ] კემნას, ნატრიდეს მინდორში თხასა მძოქლს!

12. [ხატრანთ] მიბრძანეს, გავლექსე ამბავნი ზააქისანი²⁾,
ტკბილთა სიტყუათა შეწყობა, მოკლედ ამბისა თქმისანი.
[ხატობისა რიდი] არა კამს ხატრანთა წინა უმისანი:
და ვიქმ ამა ძნელსა საქმესა, თუ ძალი შემწყვს ღვთისანი³⁾.

13. ჰირველ უნდა კელ-მწიფენი სამართლითა იქცეოდეს:
ავი საქმე გარდაუშვას, კარგსა ხანგრძლად ექცეოდეს,
ნაკარი⁴⁾ ააშენოს, კარგი არსად იქცეოდეს,
და ღმერთი ამას დაიმადლებს, — განკითხვასა მისსა ოდეს.

ლექსიკონი, ძველი საქ. ტ. I, გვ. 149. ვიფხ. ტყაოსნის ხელ-ნაწერების ვარიანტები ადასტურებენ ბ. ბარბის მსჯელობას სალამან-ის შესახებ, ხოლო „კაენ“-ის ნაცვლად უძველესი №99 №-ი ხელ-ნაწერი იცავს „რამინ“-ს, დანარჩენები კი — „ყაენ“, ანუ „კაენ“-ს, იხ. ჩვენი 22 გამოცემა: 1267, 4. სალა, 1500, 4 სალამანის ნაცვლად, უნდა იყოს შემცირებითი, შეად. ტარია.

1) ჩვენ ამ მოკვეცილ სიტყვებს ვავსებთ „ქართლის ცხოვრების“ ცნობათა მიხედვით.

2) ხელ-ნაწერში (№ 1505) — ამბავი ზააქიანი, — რითმის მიხედვით. ჩვენ გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს ზააქისანი.

3) ამ ხანის შემდეგ ხელ-ნაწერში მოთავსებულია შემდეგი სამ-ტაე-პიანი ხანა:

. უღირსსა მონება სამება ერთ-არსებისა...

. მოწმობა მამათა მუნ დასებისა.

. დამხსნას ჯოჯოხეთს კელ-ჰყოს სახმილთა ვსებისა.

ლექსიკა და აზრიც მეტად ულახათოა, და, ამიტომ, ჩვენ კარჩივთ მხოლოდ სხოლიოში მოგვეხსენებია ამ ხანის შესახებ.

*) შეად. ხ. 53, ტ. 2.

14. თქვენც გასმია, ზააქ რა ქნა: უმაღლესი მამა მოჰკვდა.
უბრალონი კელ-მწითენი აფთიმონ¹⁾ და ჯიმშედ მოჰკვდა.
სხვა მრავალი ქუეყანასა კველისათვის კაცი მოჰკვდა,
და სული ეშმაკს მიაბარა, დღენი მისნი შესმოკვდა.

ა მ ბ ა ე ი შ ა ა ქ ი ს ი.

15. ზააქ იყო მუხვარდის²⁾ ძე ფალავანი გამთქმული,
თვ[ისის მამის სამსახურ]თა გამთავა მეტად სრული.
[ტახტი ქონდა საბატონოდ, სხვა ქალაქი ბევრი, სრული,
[და ეშმაკისა მანქანებით] გარდუბრუნდა იმას გული.

აქა შააქს ეშმაკი მამის სიკვდილსა ურჩევს და
მოაწყუნებებს.

16. [მას მიუკვდა ერთი] კაცი იბლისი³⁾ და ავის მქნელი.
[მამის მოკვდა და]ჯერა, მიუქცივა მისკენ გული,
[„ზააქს ესე რა“ უქნია“, იმას გუირობს ყოფილი რჯული:
[ძღუელმა და ჭკვა-მოდ]ლილმა ეშმაკს მისცა მისი სული“!?

17. [ზააქ კითხა იმ] ეშმაკსა: „ვის ასმია მამის მოკვდა?!“
[მან თქუა: „რად გინს], რა იტყუიან, შეიღმა თვისი მამა მოჰკვდა!“
[სხვა ერანში] საკელ-მწითოდ შენგან მეტი არვინ ვარკა“.
[და ბატონობა] მოინდომა, საკელ-მწითოდ მით დაჰკარგა.

¹⁾ ხელ-ნაწ. აფთიმონ. (1505 №-ი).

²⁾ სპარს. ساداس — მურდას.

³⁾ სპარს. ابليس — იბლის — ეშმაკი.

18. [„შენგან კიდე] ფალავანი¹⁾ სხვა არ არის ერანშიგან²⁾.
[მამა შენი] ბერი არის, გეკმარების აწ რაშიგან?
[შენ თუ] არას გამიწერები, იმას მოგჭკვლავ მე გზაშიგან“.
და სააღ ეშმაკს ასრე უთხრა: „მე ნუ გამრევ მაგაშიგან!“
19. სააქ დაართო ეშმაკს ნება, უთხრა სიკუდილი მამისა!
დღეს შეიმოკლებს ამითა, წარწემედსაცა³⁾ ჭლამისა.
[მ]ას გრძლად ეგონა სოფელი, — არის ერთისა წამისა!⁴⁾
და ეშმაკმან ფიცხლავ გაბედა სიკუდილი⁵⁾ მისის მამისა.
20. ეშმაკმან ორმო გათხარა, მის უცხო არ იქნებოდა,
შიგან ლახვარი დასო, კაცი ვერ მოურჩებოდა,
სააქის მამა ახანოს წავიდა, იარებოდა,
და რა ცოტა წავლო, ჩავარდა, იმაჟ⁶⁾ წამს სული კდებოდა.
21. რა მოჭკვლა სააქის მამა, ეშმაკი გაუჩინარდა,
სააქ ტიროდა, მოსთქვამდა: „ეს რა ვქენ!“ — მეტად იხანდა.
— „რა მამჩვენა⁷⁾ კაცურად, ნეტარ ვინ იყო, ვინ არდა?!“⁸⁾
და გლოვა გაუშვა, ტახტზედა დაჯდა და ზირსა იხანდა.

1) ფალავანი—სპარს. *بيلوان*—ფაჰლავან.

2) ერანი—სპარს. *ایران*—ირან.

3) ხელ-ნაწ. (№ 1505)—წარწემენდასაცა.

4) შეად. „ვეფხ. „ტყაოს.“ ხ. 0,1, ტ. 3.

5) მართლ-წერას ვიცავთ № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით, 1505 № ხელ-ნაწერში „სიკვდრილი“.

6) ხელ-ნაწერში—იმამ.

7) პრეფიქსის მო-ს ნაცვლად 1505 №-ი ხელ-ნაწერი ხშირად ხმა-რღობს მა-ს.

8) ვინ არდა—აქ პოეტი ბაძავს რუსთაველს, მაგრამ მეტად უხერხულად: „ვინ არდა“-ში, უკანასკნელი მარცვლით „და“-თი რუსთაველი გულიხმობს ფორმას „დამქოლოს“, მაშასადამე, „და“ აქ არის პრეფიქ-

22. ეშმაკმან შეჭკრა ზააქის მზარეულები კუდა. იმათ საჭმელი წაუგდა, ვერცა ქნეს კარგი ჰურია, სულ ნამზადისი წაუგდა, რაც რომე სანუკვარი¹⁾, და მიათმენ შეჭირვებულნი, თითვან²⁾ გულ-დადაგულია.
23. რაც საჭმელი მოუტანეს, მას იამა არად ირა³⁾; მზარეულნი⁴⁾ აცემინა და გაჭყარა კართა გარა, ის იბღისი კიდევ მოფა, მოეჩვენა სხვათა გვარა, და ზააქს ესმა, მან დატუქსა და უბრძანა ძმობა გარა.
24. — „წადი, ჰკითხე იმა კაცსა, თუ რა იცის მან ზნენია?“ ჰკითხეს: „ვაჟო, სითგან მოხვალ, ანუ იცი რა ზნენია? იმან თქუა თუ: „საფრანგეთსა მე ვისწავლე სულ ზნენია, და მზარეულად სულ კარგი ვარ, სხვადა ბევრი მჭირს ზნენია*“).

სი, რომლის განმეორებას ჩვეულებრივ ვხვდებით „ვეფხისტყაოსანში“, (იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონი, ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 193—194). აქ სიტყვები „ვინ არდა“ შეგვიძლია გავიგოთ მხოლოდ „ვინ არის“ აზრით. იხ. და შეად. ვეფხ. ტყ. 521,2:

1) სანუკვარი—სასურველი; სასიამოვნო და სახარბიელო საქმელი: ტკბილეულობა.

2) ფორმას „თითვან“ ხმარობს საუკეთესო ხელ-ნაწერი № 4528.

3) უარყოფითი კავშირების განმეორების შესახებ, იხ. ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 192, ვეფხისტყაოსნის ლექსიკონი.

4) ხელ-ნაწერში—მზარეული, ჩვენ კი ვამჯობინებთ: მრავლობითს რიცხვს, რადგან შემდეგი ზმნა „გაჰყარა“ მოითხოვს დამატებას მრავლობითს რიცხვში.

*) მეფის მდივანი მამუკა, რომელსაც ზაქიანი და ფრიდონის ქველობა გაუღიქვია, არც თუ დიდის უნარისა და ნიჭის პატრონი ყოფილა, რასაც მოწმობს ამგვარი უნაირო და ულაზათო ლექსები, სადაც ყოველი რითმა ერთისა და იმავე სიტყვით (ამ შემთხვევაში „ზნენია“-თი) ბოლოვდება.

25. სმზარეულთა საჭმელსა შევამკობ სულა მე კარგა¹⁾;
კელ-მწითის საამებელსა მე გავაკეთებ სრულ კარგა,
მზარეულებსაც დაუზრდო, რომელი რომე არ ვარგა,
და სააქ კელ-მწითეს ამ სიტყუამ სულით კარცამდის დაჭკარგა.
26. ზააქს ჭკადრეს: „მზარეული მოგვივიდა მეტად კარგი“
ეს იამა კელ-მწითესა მიუგზავნა კარგი²⁾,
მზარეულთა შემოუძღვნეს³⁾, დაუეენეს მისი ბარგი.
და საჭმელებსა ქნა დაუწყო, მდამზადა მეტად კარგი.
27. ზააქს მთართვა საჭმელი, მოეწონა და იამა,
ჭამა კარდასწედა საძილოდ, წავიდა, მეტად იამა.
მაღე მოჭქარდა ძილამდის⁴⁾, ეს ნამეტნავად იამა.
და თქუა: „ამას ზატეის მიუზერობ“ — გულის წმინდითა იამა.

1) ამ ხანამდის ჩვენთვის შემოუნახავს ზააქიანი ჯერ-ჯერობით ერთად-ერთს 1505 № ხელ-ნაწერს. ამ ხანიდან დაწყებული კი გვაქვს ერთი მდარე მე-XIX-ე საუკუნის დასაწყისის ხელ-ნაწერი 2384 №-ი. რომ ეს ხელ-ნაწერი არ იყოს, შეუძლებელი იქნებოდა ზააქიანის აღდგენა, რადგან 1505 № ხელ-ნაწერის ფურცლები დაკარგულა და მასში სრულებით აღარ არის 63 ხანა, სახელდობრ: 31—94. 94—109 ხანამდი 1505 №-ს გადარჩენია ერთი დაფლეთილი ფურცელი, რომელსაც შემოუნახავს 16 ხანა, ხოლო 109 ხანიდან დაწყებული 139 ხანამდი ისევ აკლია 1505 № ხელ-ნაწერს, რის გამო იძულებული ვართ მარტო ერთად-ერთი 2384 № ხელ-ნაწერით ვისარგებლოთ.

2) ხელ-ნაწერში (1505 №) — კარგი, ხოლო ჩვენ გვგონია აქ უნდა ყოფილიყო ვარგი, შეად. რუსთველის „ვინცა ისმენს კაცი ვარგი“, ს. 19, ტ. 2.

3) 1505 № — მზარეულთან შემოუძღვნენ, 2384 № — მზარეულთა შემოუძღვნენ, ფორმას შემოუძღვნენ მე ვასწორებ 4528 № ხელ-ნაწერის მართლ-წერისა და ფორმათა მიხედვით.

4) 2384 № ხელ-ნაწერში ძილამდინ, 1505 № — ძილამდი, ხოლო ჩვენ ყოველს შემთხვევაში ანგარიში უნდა გავუწიოთ იმ გარემოებას,

28. უბრძანა მან მზარეულს: „წალობა გინდა ჩემგან რა?“
ამდენსა მოგცემ, თუ გინდა დათვლა შეგეძლოს შენ არა.
ეშმაკმან ჭკადრა: „წალობა მე სხვა არ მინდა თქუენგან რა.
და შიშველს მკარს თუ მკაცრინებ; წალობა მინდა სხვა არა.“
29. ზააქ თქუა: „მაგას აკრე ვიქ“, — გარდაიღო ფიცხლავ მკრები;
ეშმაკმან ნახა, იამა, მან გამოსნთო თვალები.
აკოცა ზააქს, დაუგლო საქმენი გასმწარები.
და ფიცხლავ განქარდა ეშმაკი, ვერ ნახეს გზა და კვალები.
30. რა აკოცა, ფიცხლავ გაჭქრა ის ეშმაკი იბლისისა,
ვერ ვინა სცნა, სით წაფიდა, ან ნაშობი ის რისისა?
არ ასმია კაცთა ძესა, რომ ნაქმარი ეს რისისა?
და მკარზედ გველნი ამოუსხდა, თქუეს თუ: „ნეტარ ეს რისისა?!“
31. ჭაქიმნი¹⁾ სჭრიდეს, ახლავე ის უფრო გაიზრდებოდა²⁾.
პირსა დაუწუეს ლოკანი და უერსა ეჭიდებოდა.
ზააქს მათითა სვედითა ძიფიც არ მოუნდებოდა,
და ისეგ იბლისი მოვიდა, მის უცხბო არ იქნებოდა³⁾.

რომ მელექსე მე-XVII საუკუნეში სცხოვრობდა. ამიტომაც ჩვენ ვიცავთ 4528 № ხელ-ნაწერის ენის ფორმებსა და წართლ-წერას, ამ უკანასკნელი ხელ-ნაწერის შემდეგ კი ჩვენ უპირატესობას ვაძლევთ 1505 № ხელ-ნაწერს.

¹⁾ 1505 № აქიმნი, 2384 № — ჰაქიმნი, სპ. حکیم — ჰაქიმ.

²⁾ ხელ-ნაწერში — „გაიზრდებოდა“, მაგრამ თუ სახეში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ 2384-ე № ხელ-ნაწერი ეკუთნის მე-XIX-ე საუკუნის პირველ ნახევარს და სავსეა ვულგარული ფორმებით, მაშინ საბუთი გვექნება შევიტანოთ მსგავსი შესწორებები, მით უმეტეს, რომ ამის საბუთს გვაძლევს 4528 № ხელ-ნაწერიც, რომელიც მთარგმნელთა თანამედროვე პირის ხელით არის შესრულებული და, მაშასადამე, დაწერის დროის ენისა და მართლ-წერის საუკეთესო მაჩვენებელია.

³⁾ ამ 31 ხანიდან დაწყებული 94 ხანამდე დაკარგულია № 1505 ხელ-ნაწერში.

აქა შააქს მკარზედ გველები ამოუსხდა.

32. მან ზააქსა მოახსენა: „შენ თუ მოსუენება გინდა¹⁾,
დღეში ორ-ორს კაცს მოჰკლავდე, სხვა მის მეტი არა გინდა.
მათს ტვინსა გაუკეთებ, სხვა საჭმელი არ ერგება,
და როგორც სჭამენ, დაწვებიან, მოსუენება შენც გერგება!“
33. ორი კაცი მოიუენეს, მოჰკლეს ტვინი ამართვეს.
რა აჭამეს გველებს ტვინი, უურის ლოკვას ჩამოესხნეს:
მოისუენეს, მკრებზედ დაწვნეს, დაიძინეს მათ, იამეს,
და ქება უთხრეს იმ იბლისსა კელ-მწიფეს, ესამეს.
34. ამაშიგან წელოწადი გამოვიდა, — დიდი ხანი,
მძლავრობითა დაიჭირა საკელ-მწიფეთ სრულ ერანი,
ჩინეთი²⁾ და მაჩინეთი³⁾, ხატეთი⁴⁾, თურქისტანი⁵⁾,
და გველის შიშით ეუმობდეს, ვინც ვინ იეოს, შორით, სხვანბ.
35. გაძლუმდა⁶⁾, მძლავრობითა მან დაიწყო ავის ქნანი,
თაყვანს სცემდეს კელ-მწიფენი, მოდიოდეს სხვანით სხვანი⁷⁾,

1) ხელნაწ. — გინდა მოსვენება, რადგან ზომის წინააღმდეგი იყო, ჩვენ ეს ორი სიტყვა ერთი-მეორის ადგილას გადავსვ-გადამოვსვით და მივიღეთ ჩვენის მელექსის დამახასიათებელი რითმა.

2) ჩინეთი — სპარს. چین — ჩინ.

3) მაჩინეთი — სპარს. ماچين — მაჩინ. — ჩინ-მაჩინი. ჩინეთის სახელ-მწიფოა.

4) ხატეთი — თურქი-ოსმ. خطا ანუ خطای — ჩრდილოეთის ჩინეთი.

5) თურქისტანი — სპარს. ترکستان.

6) 2384 № — გაზალუმდა.

7) 2384 № — თაყვანს სცემდნენ ხელ-მწიფენი, მოდიოდნენ სხვანით სხვანი.

მან გაიწყო ტახტ-გვირგვინი, სავარდე¹⁾ და ტურფა²⁾ სრანი³⁾,
და სრულ ქვეყანა⁴⁾ მან შეიპურა, ვინცა იყო ტახტოსანი⁵⁾.

36. ჯიმშიდს დასძლია ამითა, აჯობა მისით ხერხით⁶⁾,
მართლა არ მოჰკლა წუეულმა, გაჰკუეთა შუა ხერხითა!..⁷⁾
ტვინით გველები დასძლო უბედურის ფერკითა,
და აფთიონიცა მან მოჰკლა არ კელ-მწიფურის წესითა!

აქა აფთიონ თაფის ყოლს სიმძარს ეუბნების.

37. აფთიონ ნახა სიზმარი, — სააქს ვერ მოურჩებოდა:
დედოფალ ფრანგის უბრძანა, ძილშია რაც ზმანებოდა:
„შენ ორსული ხარ ვაუზედა, ფრიდან სახელად ზღებოდა⁸⁾,
და მთაში გაზარდე, ამ რიგად არვისგან გაზრებოდა.

38. ეგ ჩემი შვილი მისისხლებს, პირველად მოჰკლავს⁹⁾ სააქსა.
სხვა გრძნეულს¹⁰⁾ და დევებს¹¹⁾ ახსად გაუშვებს, არ, ავსა.

1) სავარდე პირდაპირი თარგმანია სპარსული „გულისტან“-ის —
گلستان.

2) სპარს. طی — ტურფაჰ.

3) სრა — სპარს. سرا.

4) 2384 № — სულ ქვეყანა.

5) ტახტოსანი — მეფე.

6) ხერხი — ოსტატობა.

7) ხელსამწყო იარაღი, რომლის საშვალეებით ხერხავენ ხეს.

8) 4528 № ხელ-ნაწერშიც ხშირად ვხვდებით ფორმას: მიზღვეს,
ნაცვლად მისღვეს.

9) 2384 № — მოჰკლამს.

10) გრძნეული — ჯადო, კუდიანი.

11) დევი — სპარს. دیو.

უმალ ქალაქსა წაართმევს, კარგ ბედს მოეჯის, არ ავსა,
და ჯიშმედის დასაც წაართმევს, სულ დაიჭირავს¹⁾ სარავს²⁾).

39. სააქს ღრმში ჩააგდებს, არ გაუზირავს მის კარგსა,
ვამანის³⁾ მთაში გაგზავნის, დღეს გაუთენებს მის ავსა,
ერანს და თურანს⁴⁾ წაართმევს, ტახტსა, სარავსა ქალაქსა,
და გამორკმულდების⁵⁾, მოიტანს, — შენ დღესა ნახავ არ ავსა!

40. რა მე მომკვლენ⁶⁾, მსუკანით შენ გეძებენ მეტად დია,
რა შეიტყო, თიცხლავ წადი, შენ იარე ღამე, დია,
მთაში კაცი დაგიხვდების ღვთის მოყურე მეტად დია,
და მის ჯოგი ჭყავს მრავალგვარი, შეუნიერი ტურთა დია.

41. ფრანგის⁷⁾ რა ესმა ატირდა, მოსთქუა კმით⁸⁾ მშვენიერითა:
„შენ უკან ჩემი სიცოცხლე დასწავაგია ცეცხლითა.
სოთუელსა უოფნა რად⁹⁾ მინდა, თავსა მოვიკლავ კელითა,
და თუ დაშიჯერებ, წავიდეთ, მთასა მივმართთ რბენითა“.

42. აფთიონ თქუა¹⁰⁾: „ღვთის ბრძანებას კაცი შესცვლის იმას ვერა,
თუ გათენდა, ჩემი დღენი მომეშალა, მზისა მზეკა,
ვერც ციხე და ვერც მოყურე¹¹⁾ მე დამიხსნის სიკუდილს¹²⁾ ვერა,
და უოგელ კაცზედ გაჩენილს კარდასახლად¹³⁾ ეს ბეგარა.

1) 2384 №—დაიჭირამს.

2) სარავი—სპარს. سارو.

3) ვამანი (თუ დემავენდ?)—სპარს. داماد.

4) თურანი—სპარს. توران.

5) 2384 №—გამორკმულდების(?).

6) 2384 №—მომკვლენ.

7) ფრანგი—სპარს. فرانگ.

8) 2384 №—ხმა შვენიერითა.

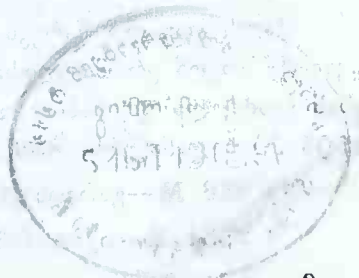
9) 2384 №—რათ.

10) 2384 №—სთქვა.

11) 2384 №—მოყვარე.

12) ibid—სიკუდილს.

13) 2384 №—გარდასახდელათ.

43. ერთხელ რაზმით¹⁾ კულავ შუგებში, თუ რამ არის ჩემი დონე, განგება — დღესაც მამკლავს, ამის მეტი რამც ვიღონე? შენ იქ წადი, რომ გასწავლე, დამიჯერე, გაიგონე, და მსახურებდე იმ ღვთის კაცსა, თავი შენი დაამონე“.
44. რა ესე თქუა აფთიონმა, შეიყარა ფიცხლავ ახლავ, მას ლაშქარი მოეწონა, ერთობიღნი, რეკორც ნახა. შეეკაზმა, ცხენზედ შეჯდა, სააქისკენ გზანი ლახა. და სააქს ესმა, მოეგება, მას იამა, არ იახა²⁾.
45. ნაღარას³⁾ ჰკრეს, აირივნეს⁴⁾, შეუტიეს ერთმანერცა, ჰკაფენ, კოცენ. ერთმანერთსა არას ღონით არ გაქცევა⁵⁾; შუბი, ლახტი, კმაღ-ისარი, იმ დღეს ორსავ ბევრი გცა. და აფთიონი ჩამოგდეს, ზეცით რისხვა მას დაეცა.

„აქა შააქ აფთიონ დამიჭირა და თავსა სჭირის.“

46. მკარ-შეკრული მიიუენეს სააქის წინ უზატოდ, სხვა ლაშქარნი გარდებეწნეს⁶⁾, რას იქმოდნენ⁷⁾ უზატრანოდ?

1) რაზმი — სპარს. რაზმ.

2) ეწყინა — ახ მწუხარების გამომთქმელი გულით ნასროლია, ს. მ. 858 № — ლახა. — იახა. ამ 44 ხანის მე-2-ე ნახევრიდან სააქიანი შემოუნახავს საეკლ. მუზეუმის 858 № ხელნაწერსაც.

3) ნაღარა — არაბ.-სპ. ناراج საომრად მიმწვევი საკრავი, წინწილასავით. ناراج — ნაღარა, ზედენ — ნაღარის კვრა.

4) 2384 № — აირივნენ, 858 — შეუტიეს, აერივნენ ერთმანერთსა.

5) ეს ადგილი წარყვნილია 2384 № ხელნაწერში და იკითხება ასე: „კაფენ, ხოცენ ერთმანერთსა, არას ღონით არ გაქცევა“ (?); ამ გარემოებამ გვაიძულა ამ სახით აღვედგინა ეს ადგილი, რომელიც აკლია 1505 № ხელნაწერს, 858 № ხელნაწერშიაც წარყვნილია ეს ადგილი.

6) 858 № — გარდებეწნეს, რას იქმოდნენ...

7) 2384 № — იქმოდნენ.

ერთმანერთსა გასწრობოდეს¹⁾, აშლით ვლიდეს²⁾ უთავობლოდ³⁾,
და ვინცა დარჩა⁴⁾, — არ გაუშვეს, მას მოუხერეს⁵⁾ უზენაოდ.

47. აფთიონს თავი მოჰკვეთეს, ტვინი აჭამეს გველებს,
ვინც დაიჩხუნეს, — იმთაც უზირობს არ გაშვებსა,
ფრანგის რა ესმა, მისთქუამდა, იტუუის: „კაჲ ჩემს ბედსა!
და ნეტამცა მომკლას ხელავე, ან არ ვეშობე დედსა!“

48. მისთქმიდა: „თვალად ტურფად, კელ-მწიფევე გამორჩეულად,
ტანად სრულად და ღამ-გულად, ჭკუით შეშეულად, რჩეულად,
შენთა ერთგულთა მოლხინევე, ნადიმსა⁶⁾ ხშირად ჩვეულად,
და საბოძერის უხვად გამცემად; არ სიძუნწისა ჩვეულად!“

49. მისთქუა, იტორა მრავალი, ნაცარი გარდაიყარა⁷⁾,
ძაძა ჩიცვა და ჭრელი, კარგი; სულ გარდაიყარა,
თმა მოიტუეს⁸⁾ ცეცხლითა, არამც თუ ფური იყარა,
და ტირილი არა გასწევიტა⁹⁾, იმამ წამს სულ აიყარა.

50. წავიდა, სადა აფთიონს ებრძანა¹⁰⁾; მთისა ძირსა¹¹⁾,
არვის გაანდო სხვას კაცსა¹²⁾, მისთვის ვინ იტუუის ძვირსა¹³⁾.

1) 2384 № — გასწრობოდენ, 858 — მიუსწრობდეს.

2) 2384 № — მიდის(?!), № 858 № — მიდის.

3) 858 № — უთაბუნოდ.

4) 858 № — დარჩა, სხვები — დარჩათ.

5) 858 № — მიეპყრენ.

6) ნადიმი — არაბ.-სპ. ლხინი, წვეულება.

7) ხელ-ნაწ. — გარდააყარა(?).

8) ტუსვა — ვულგ. ტრუსვა (იმერეთში) — ალზე თმის, გინა ჯაგრის,
ან ბურტყლის მოწვა, ან მორუჯვა.

9) ხელ-ნაწ. — გასწევიტა.

10) ხელ-ნაწ. — ებრძანა.

11) ხელ-ნაწ. — ძირსა — გასწორებთ „ძირსა“ — დ, რადგან ამ ხანის
მე-3-ე და მე-4-ე ტაეპებს ეწინააღმდეგება.

12) 2384 № — არვის გაანდო სხვა კაცსა(?!).

[მე-11-ე.

13) ხელ-ნაწ. — „ძვირსა“, გასწორებთ „ძვირსა“ — დ, იხ. შენიშვნა

ფრიდონზედ ორსულად იყო, უამი მთვიდა ძრვისად,
და რა დაიბადა, ესე თქუა, მეტად მჯობია სხვისად!

51. იამა. ჯოგის ზატრანსა¹⁾ მან მიაბარა ვაჟია,
წყალბა ბეგრი უქადა, წიგნი მისცა და არზია²⁾.
კელსა უწყობდა ზატივით, აკვანში უწვა, არწია³⁾,
და ფრანგი იქავე წარვიდა, ვერაფერ მისცა არზია.

52. აღაპი⁴⁾ უუუეს ათთიონს კელ-მწიფურის წესითა,
ეთისკობოზი⁵⁾ აწვიეს ქრისტიანობის წესითა.
უამი სწირეს და ილოტეს მათის კრებულის წესითა,
და თვალ-მარგალიტსა მიაართმენ, —სავსეს ოქროსა თეფშითა⁶⁾.

53. კელაგ კასტა უანგარიშო უდაბნოს მონაზანზედა⁷⁾,
ქერიესა და ობოლს უბოძა⁸⁾, ვინც კლახა⁹⁾ ვლიდა მთაზედა,
სხვატ გაანინა აღაპი, —ვინც გაივლიდა გზაზედა, —
და ფრანგი იქავე წავიდა შვილთან, იმავე მთაზედა.

54. აწ მთვიდა ზაქის წინ ორი ესე მღვთისა კაცი,
მთახსენეს: „კელ-მწიფეო, ჩუენ ვართ მაგა ვეშპის¹⁰⁾ კაცი,

1) პატრონი—(ლათ. patronus,i).

2) არზი—مرض—თხოვნა, საჩივარი, პეტიცია, რაპორტი.

3) 2384 №—არწივა(?).

4) აღაპი—ბერძნ. ἄγαπῃ.

5) 2384 №—ეთისკაბოზი, 858—ეთისკოპოზი.

6) ხელ-ნაწერში (2384) ეს ადგილი მეტად უნაიროდ არის წარ-
მოდგენილი და იკითხება ასე: და თვალ-მარგალიტსა მიაართვენ, სავსე
ოქროთი(?) თეფშითა, 858 №—მიაართმენ სავსეს ოქროსა თეფშითა. თე-
ფში—არაბ. طيشى—თათრ. ტისი და ან სპარს. تيشى.

7) მონაზანი—ბერძნულია.

8) შეად. ხ. 11, ტ. 3, 858 №—ქერიესა, ობოლსა.

9) კლახა—მათხოვარი.

10) ვეშაპი—სომხ. վիշապ.

საჭმელს კარგს¹⁾ გაუკეთებთ²⁾, მოსუენებს ბევრს გაცდი,
და ზააქ მეტად დაუმაღლა, თქუა: „სალაროს³⁾ თქუენთვის დავცდი“.

55. ერთს არმელ⁴⁾, ერთს ქარმელ⁵⁾, იმ ღვთის კაცთა ესე ერქმის,
თვითთს კაცსა გაუშვებდეს, ვეშაჰს ტვინსა გაურჩევდის,
დაკსნილს⁶⁾ კაცსა გაუშვებდის, ფრიდონს წინა მოგროვდების,
და მათის კელით დაკსნილია, ცხრა ას კაცად გათავდების.

56. ზააქ მოკჭმული ნადიმობს⁷⁾, და არსით უნდა მტერია.
ჯიმშედის დანი კელთა ჭყავს, ტურფანი, ვითა მზენია.
დაჭეო და გამოისუენა⁸⁾ იმან შრაფაღა დღენია.
და მასაც უტუუა სოფელმან, ნახეთ საწუთროს ზენია!

57. ერთსა დღესა შეჯლისი⁹⁾ ქნა, მოისუენა მერმე შინა.
სამი ვინმე ფალაფანი¹⁰⁾ მოეჩუენა ძილსა შინა:
ერთმან თავსა ლახტი დაჭკრა, ჩამოაგდო, შეაშინა.
და შეჭკრთა, დიდი დაძახსა¹¹⁾ ჰირ-მთვარენი¹²⁾ შეაშინა.

1) 2384 №—კარგათ, 858—კარგსა.

2) მოქმედს გრამატიკაში ზმნის პირველი პირი უ-ნის წინ ჩაირ-
თავს ხოლმე ე-ნსა, ხოლო ძველს ხელ-ნაწერებში ამის მაგალითს ვერ-
სად ვპოვებთ.

3) სალარო—ლარის, ანუ ქონების მოსათავსებელი; საჭურჭლე,
ხაზინა.

4) არმელ—სპარს. ارمايل—არმაილ.

5) ქარმელ—სპარს. کرمايل—კარმაილ, ნახე სპარს. ტექსტი,
გვ. 35, სტ. 16.

6) ხელ-ნაწერში—დახსნილს, იქვე 858 №-ი—გროვდებოდის.

7) ხელ-ნაწერი—ნადიმობს, მაგრამ აზრის მიხედვით, ჩვენ ვამჯო-
ბინებთ—ნადიმობს, იქვე 858 №-ი—უჩანს.

8) ხელ-ნაწ.—გამოისვენა.

9) მეჯლისი—არაბ.-სპარს.—مجلس.

10) ფალაფანი—پهلوان—ფაჰლავან.

11) 858—დაიყვირა.

12) პირ-მთვარე—სპარს. ماهرری—იხ. სპ. ტექსტი, გვ. 35, სტ. 7.

58. შარინოზ თქუა¹⁾: „გელ-მწითეო, რა გეჩვენა მაგისტანა?“²⁾
შენმან ერთმან შეკრთომამან შეგვაშინა მეტად³⁾ ჩუენა.
ზააქ თქუა თუ: „რა გიანბო, არ მინახავს ამისტანა.
და სამა ვინმე თაჭლაფანმა თავსა ლახტი დამიშინა.“
59. რა უამბო მათ სიზმარი, მათცა მეტად გაუკვირდა⁴⁾,
დაღონდეს და ვერა თქუეს რა, თვალთა ცრემლი გარდმოსცვივდა.
შარინოზ⁵⁾ თქუა: „ადვილია!“ — დიად კარგა გაუზირდა.
და თქუა: „მოასხით, მერამლენი!“⁶⁾ ორნივ დანი მას გაზირდა.
60. მათ უამბეს⁷⁾ ეგ სიზმარი, რამეს⁸⁾ ჩაჭხედონ⁹⁾ მართლა, ჭკითხეს,
სადაც იყო მერამლენი, უფულს ქუეყანას¹⁰⁾, ფიტცლაგ იკმნეს,
„შეიტყობენ უსატილოდ“, — მართლის გუფით მათ იკითხეს.
და ვინცა იუოს თქუენი მტერი, — უფულს ქუეყანას მოიკითხეს.

61. მოასხა¹¹⁾ მან მერამლენი, რაც სადა უკეთესია¹²⁾.

იმან უამბო სიზმარი: „გასინჯეთ, თუ რა ესია.“

მართლა გასინჯეთ¹³⁾ ეს საქმე, რეგორცა თქუენი წესია.

და რას მემტერების¹⁴⁾ ისინი, ან რა იმათი წესია?!¹⁵⁾

1) 2384 № — ჰთქვა.

2) 2384 № — ამისტანა, 858 — მაგისტანა.

3) ხელ-ნაწ. — მეტათ.

4) ხელ-ნაწ. — მეტათ გაუკვირდა.

5) შარინოზ — სპარს. شهر ساز — შაჰრინოზ.

6) მერამლე — იხ. რამლი ქვემოთ.

7) ხელ-ნაწ. შეტომით — უამბე.

8) რამლი — სპ. رمل — სამკითხაო.

9) 858 № — ჩაჭკედოს.

10) ხელ-ნაწ. — ქვეყანას, იქვე 858 — ...ყოფლს ქვეყანას ფიტცლაგ

11) ხელ-ნაწ. — მოასხა.

12) 2384 №-ი — რაც საცა.

13) 858 — გასინჯეთ, 4528 — გაშინჯეთ.

14) მემტერების ისინი — შესმენილის მხოლოდობითი რიცხვი მრავ-
ლობითის ნაცვლად.

15) წესი — სომხ. ძეს.

62. რამდის ჩაქხედეს, შეიტყვეს¹⁾, ზააქ ტახტიდამ გასულა, სხვა მერამლენიც იქ იუუნეს²⁾, და არცა ზააქ წასულა, რადგან შეიტყვეს, უანბეს, სამთავე ერთად აწ სულა, და ზააქის მორჭმა-დიდება სრულად³⁾ ერთობით წასულა.

63. მოახსენეს: „გელ-მწიფეა, გვეშინიან მართლის თქმანი: ეგ სამნივე თაღაფნები, თურმე არის ტანის ძმანი, შენად მტერად გამოჩნდების, მათ არ უნდა შენი ზავნი, და მამა მათი შენ მოგიკლავს, სხვაც ბევრი სჭირს შენგან ავნი.

64. ამისთვის გემტერებთან, მამა მოგიკლავს უბრადოდ⁴⁾, სრულ საბატონო წაგირთვამს და მიპყრობიხარ უწყალოდ⁵⁾, გარდახვეწილან შიშითა, მთაზედ ასულან უბრადოდ, და ტახტსა და გვირგვინს წაგართმენ და შენცა მოგვეკლენ უწყალოდ⁶⁾.

65. რა ეს ზააქ გაიგონა, თავი⁷⁾ ჯავრით გაეტენა, მეტის ჯავრით⁸⁾ უტკოდ⁹⁾ გაკდა, თვალთა ცრემლი მოედინა, ჯავრიანი ცრემლსა ღვრიდა, გულსა ცეტხლი მოეკიდნა, და გაუმწარდა იმას უოთა და აღარცა ინადიმნა¹⁰⁾.

1) 1505 და 858 №№— შეიტყვეს, 2384— შეიტყეს.

2) ხელ-ნაწ.— იყენენ.

3) 858 №— სულა.

4) 858 №— მოგიკლავს ავათო.

5) 858 №— და მიპყრობიხარ ავათო.

6) 858 №— და ტახტსა და გვირგვინს წაგართმენ და შენ მოგეპყრან ავათო. ამ 64 ხანიდან დაწყებული ბოლომდე შენახულა ზააქიანი და საამიანი საუკეთესო ხელ-ნაწერში 4528 №, რომელიც ეკუთვნის ზააქიანისა და საამიანის გამლექსავთა თანამედროვე პირის ხელს.

7) 4528 №— თავი, 2384 №— გული.

8) ჯავრი— სპ. جور, 858 №— ში ეს ტაეპი მე-3-ედ არის, ბოლო მე-3-ე მე-2-ედ.

9) 4528 №— უტკოდ. 2384 №— უტკუო, 858 №— უტკოთ.

10) 858 №— ინადირნა.

66. გულშიგან ბრჭობს¹⁾: „როგორა ვქნა, რა იქნების ჩემი ღონე,
იმ სამისა ფაღანისა ვერა საქმე მოვიგონე,
მოსვენება²⁾ გამიმწარდა, როგორც ესე გავიგონე,
და დღივ და ღამივ იმათ ვეძებ, სხვა მის მეტი რამც ვიგონე?!“
67. ზააქ ეძებდა მუნ ფრიდონს, სრულ³⁾ კმეღეთს იარებოდა,
ქრთამსა გასცემდა მრავალსა, მტერსაცა ემოუერებოდა,
კმეღეთი მოვლელ მას აქათ, ზღვას ნაწით იარებოდა,
და მისი ვერა ცნა⁴⁾ ამბავი, კულავ უფრო გაშმაგდებოდა.
68. ზეცითა მღვთის განგებასა წინ ვერვინ დაუდგებოდა,
ზააქს ფრიდონის სევდითა⁵⁾ ძილიც არ მოუნდებოდა,
აწ ამაშიგან კელ-მწიფე ფრიდონცა გაიზრდებოდა,
და მერამლეთ მართლა შეეტყვით, ზააქს რაც კარდაცდებოდა⁶⁾.
69. დმერთმან ფრიდონ⁷⁾ მოუვლინა ზააქს მისად გაქრობადა⁸⁾,
მთილამ ბარად ჩამოვიდა მამის სისხლის სძებნადა,
ძმებმან ღოდი დაუგორვეს, არ ეწერა მის ვნებადა,
და მძინარესა გაედგის, უკმოდგა თავის ნებადა⁹⁾.

1) ბრჭობა—მსჯელობა: 4528—ბრჭობს, 2384 №—პრჭობს.

2) ხელ-ნაწერებიც—მოსვენება.

3) 858 და 2384 №№—სულ.

4) 858 და 2384 №№—სცნა, იქვე 858 №—კვლა.

5) ეს ხანა 2284 და 858 ხელ-ნაწერებში ასე იკითხება:
ზეცითა მალღის განგებას წინ ვერვინ დაუდგებისა:
ზააქს ფრიდონის სევდითა ძილიც არ მოუნდებისა,
აწ ამაშიგან კელ-მწიფე (2384—ხ-ნით) ფრიდონცა გაიზრდებისა,
და მერამლეთ მართლა შეიტყვეს, რაც ზააქს გარდახდებისა.

6) სევდა—სპარს. سود.

7) 4528 №—ფარონ(?).

8) 4528 №—გაქრებოდა.

9) 858 №-ს ეს ხანა და შემდეგი აკლია: მათს ადგილზე ცალიერი
ქალღლია დარჩენილი. მიწერილია მხოლოდ ტაეპთა დამაბოლოებელი
სიტყვები: ეტყობა, გადამწერელსაც არ ქონია სრული ხელ-ნაწერი.

70. სარავ ქალაქს მივიდა ფრიდონ ღვთივ-სთარვლიანი,
მას ქავა წინ მიეგება, — დროშა თან ახლავს სვიანი,
სხვა ერანელი მრავალი და გივი სახელიანი,
და აწ ზაქს ღმერთი შერისხდა, დღე უბნელდების მზიანი!
71. დარბაზსა შიგან შევიდეს მეტად ტურფადა გებულს¹⁾,
ქვეშ ორხასსა მოჭეუნენ, ოქსინო კარდაგებულს²⁾,
ჯიმშედის დანი იქ უსხდეს, — მთვარეს გავს განათლებულს?
და ფრიდონს სალამად მომართეს³⁾, — სამოთხით გვანან რებულს!
72. მათ ფრიდონ წინ მიეგება, საროსა შგზავსი რებული⁴⁾,
ორნივე გვერცა დაისვა⁵⁾. სიტურფით არის ქებული
მომართნი და მუტრიბნი არ იუუნეს სულ-დაღებული⁶⁾,
და იმ დღის ნადიმს და შეგებას⁷⁾ ენა ვერ იტუუის კრებული!
73. ერთსა კაცსა ქუნდრუ ერქუა იმ ქალაქის მოურავსა,
წადგა, ფრიდონს უსლამა, ქებას ჰკადრებს მეტად სრულსა,
რა შარინოზ⁸⁾ დაინახა, შიში ჰქონდა მისი გულსა,
და ფრიდონ მიუეს მოართმიდა⁹⁾, რაცა უნდა, სანუგვარსა.
74. ქუნდრუ ღამით გაიზარა, ცხენს შეჯდა კარკსა მავალსა,
ზაქისა ერთგულია, არ გაინდობს მისთვის ავსა,
მეტის მეტით სიმალითა დაედარა იგი ქარსა,
და რაც ენახა, — მან უკლებლად უუელა ჰკადრა კელ-მწიფესა.

1) 858 №-ი — დარბაზთა შიგან... ტურფათა გებულსა.

2) 858 №-ი — ქვეშე ოქსინო მოჭეუნენ, ტურფათ რამ გარიებულსა.

3) 858 №-ი — სასალმოდ მომართეს.

4) 858 №-ი — ქალნი წინა მოეგებნენ, საროსა მსგავსნი რებულნი.

5) 858 №-ი — ფრიდონმა გვერდსა დაისა.

6) 858 №-ი — ტუბილად იმღერდეს, მუტრიბთა არა ქნეს სულ-და-

7) 858 №-ი — მის დღის ნადიმის შექცევას. [ღებული.

8) 4528 №-ი — შარნავაზ, იქვე 858 №-ი — რიდი ჰქონდა მისი გულსა.

9) 858 №-ი — მოერთმიდა.

75. ზააქს ჰკადრას: „გელ-მწიფეო, შენზედ ბრუნავს ეტლინი ავნი; სრავს ქალაქს შემოვიდა სამი ვინმე ფალავანი“¹⁾.
ზააქ თქვა თუ: „სტუმარნია, მათ დახუდომა უნდა კარგი“.
და მოლაკეთა უბრძანებდა: „გაიღვეთ“²⁾ მინდორს ბარგი!“
76. ქუნდრუ³⁾ კულავ ჰკადრას: „გელ-მწიფეო, რას ბრძანებ, ჭკუა შე-
ჯიშშიდის დათა ორთავე იმათი“⁴⁾ ნდომა შესვლია, [გცვლია?]
ორნივე გვერდსა უსხედან და სიუუარული შესვლია,
და სიუუარულითა ღხინობენ, მეტად ნდომაცა შესვლია.
77. ქუნდრუ⁵⁾ ჰკადრას: „აწ სტუმარსა ზირ-მთვარესთან რა კელი აქუს!“
სამრდა მოკაზმულან, მძიმე ლახტი მათ კელთა აქუს,
თქუენ გეძებენ მოსაკლავად, იმათ საქმე სხუა არა აქუს,
და სრული ტახტი და გვირგვინი, სრა ქალაქი, მათ კელთა აქუს.
78. შარინოზ და არნავაზი⁶⁾ თავს დაუდებს კალთა ზედა,
იქათ და აქათ უწვანან ორნივე მისსა მკლავზედა,
ზააქ გაუწერა ქუნდრუსა: „შმაგი ხარ მეტად თქმაზედა.“
და „ხასი უნდაო სტუმარი, რამ იქცეოდეს ჭკუაზედა“.
79. მე მოგასხენებ, ახლავე ლაშქარი შემოიყარე,
ვინც იუოს კარგი, რჩეული ვეზირი, შემოიყარე,
საქმე გაშინჯე ჭკვიანად, გულს ჯავრი უკუიყარე,
და ნადარსა ჰკარ, წავიდეთ, დილას, თქვენც გამოიყარე.
80. ეგების დმერთმან დაგისხნას, გიბოძოს თქუენივ ტახტია,
ჯაჭვი-ჯავშანი ჩაიცვი, სარტყელს ჩაიჭუარ ლახტია,

1) 858 №—სრასა ქალაქს შემოვიდა ფალავანი ვინმე სამნი.

2) 858 №—თქვენ გაიღეთ.

3) ქუნდრუ 4528 №—სპ. كندر, 2384 და 858. №№—ქუნდრავ.

4) 858 №—იმისი.

5) 2384 და 858 №№—ყველგან ქუნდრავ.

6) არნავაზ—სპ. ارنواز, 858 №—არინოზი.

თავადებს მიეც საჭურჭლე, გულშიც არ ჭქონდეს ზღდა,
და არ იქნას,—ჩუენ დავიკარგოთ, ჩინეთის ზღვასა გადა¹⁾).

აქა ქუნდრუ ზააქს ტრიდონის ამბაეს ეუბნების.

81. ქუნდრუსაგან რა ეს ესმა, ზააქს გული აუღუღდა,
ნამეტნავის ჯავრისაგან, ვითა ტეტნლზუდ ქუაბი, ღუღდა,
ამას იტყუის: „იმათ დავკოც, ანუ ჩემი დღე გათავდა!“
და პირ-მთვარენი მოიგონა, თვალთა სისსლი გადმოვარდა²⁾.
82. შეკაზმული ჯავრისანად ლაშქარშიგან³⁾ შემოვიდა,
ფალავნებსა⁴⁾ მოახსენა: „გიცი, ჩემი დღე მოვიდა!“⁵⁾
რასაცა ვინ მოიჭირებოთ, ღუთითა ნაცვალს გარდვიხდი და,
და ნაღარას ჭკრა, გამოვიდა, ვით შავი ზღვა, წამოვიდა.
83. სარავს მოვიდენ, დაბარგდენ, გარშემოერტყენ ქალაქსა,
ღმერთი შერისხდა ზააქსა, ავს ბედს მოეღის, არ კარკას!
ფრიდონს უანბეს: „მოვიდა! ღმერთი იქს თქვენსა ნებასა!“
და ქავსა და გიოს უბრძანა: „შეებით ზაქის ლაშქარსა!“
84. ქავამ დროშა გაიძღვანა, გიო მოვა უურილითა,
თურანელთა დაუძახა: „თქუენ მამრჩებით ახლა რითა?!

¹⁾ 858 და 2384 ხელ-ნაწერებში ამ ტაეპს ამ სახით ვხვდებით:

„და არ იქნას ჩემი დაკარგვა, ჩინეთის ზღვაში გადა“.

²⁾ ეს მე-81-ე ხანა ხელ-ნაწ. 1505 და 2384 №№ ასე იკითხება:

ქუნდრავისგან რა ეს ესმა ზააქს, გული აუღუღდა,
ნამეტნავის ჯავრისაგან ლაშქარშიგან შემოვიდა,
ამას იტყვის: იმათ დავკოც, ანუ ჩემი დღე მოვიდა,
და პირ-მთვარენი მოაგონდა, თვალთა ცრემლი გარდმოსცვიდა.

³⁾ 4528 №—ლაშქარშიგა.

⁴⁾ 1505 №—ფალავნებისა, 4528 №—ფარვანებისა(?)

⁵⁾ 4528 №—გათავდა, ლექსთ-წყობას. ეწინააღმდეგება.

არ გაგიშვებ თქვენ ცოცხალსა, თავებს დაგჭრი ჩემი კლმითა!
და შეიბნეს და ჩამოჭყარეს, მკუდარი ურია, რიყე ვითა!..

85. ქავსა, გიოს¹⁾ გამარჯვა, თურქნი ურიან ზაქისანი²⁾,
ზეცით ღმერთი გაურისხდა და ანგელ³⁾ ხნი ღვთისანი³⁾,
ზააქ არის ვეშვის სხე და წყეულის გველისანი,
და გველნი ასხენ მკარსა ზედა, გესლი ახლავს ვეშვისანი⁴⁾.

86. მობრუნდეს გამარჯუებულნი ქავსა, გიოს ფალავანი,
კელ-მწიფეს წინ შემოვიდეს, კარდინადეს მათ სალამნი,
ფრიდონს წინა დგას ქიაშარ⁵⁾, მასთან ვისი ფალავანი⁶⁾,
და ერანელნი სულ ერთობით, ფალავნები სხვა მრავალნი⁷⁾.

87. ფრიდონ დალოცეს კელ-მწიფედ და ქებას შეასხმიდიან,
მეჩანგენი და მემულენ⁸⁾ ამოსა გამსა ჭკურიდიან,
უბნობდეს⁹⁾ გამარჯუებულნი, სადგომისაკენ მიდიან,
და გამოისუენეს ღზინითა, ამოდ და ტკბილად ზმიდიან.

88. დაღამდა. ზააქ დაღონდა, გულსა მოედვა ალია:
მას მოაკონდა ზირ-მთვარე, შარინოზ მზისა დარია,
არნავაზისა გონებამ სრულა ჭკუით კარდარია¹⁰⁾,
და მისთვის გამწარდა საწუთრო, არ მისცა კარგი დარია.

1) 2384 №—ქააოზ, გიოზს.

2) 2384 №—თურქნი ყრან ზააქისანი(?).

3) 2384 №—ანგელოზნი მას ღვთისანი.

4) 2384 №—და გველნი ახსნა მხრებისაგან, გესლი ახლამს ვეშავისანი.

5) 858 №—დგას აშქაშ და თავადები სხვა მრავალნი.

6) 2384 №—აშქაშ, 4528 №—ქიაშარ, იხ. ლექსიკონი. 1505 №—
ფრიდონს წინა დგას აშქაშ და თავადნი მასთან სხვანი.

7) 4528 №— . . . ფალავნები, ვინცა არის ერანელნი.

8) 4528 №—მემოდნე, 858—მემულენე: მულნი—არაბ. مغني.

9) ხელ-ნაწ. 1505, 2384 და 858 №№—უბნობდენ.

10) 858 და 2384 №№—სულ ჭკუისაგან არია.

89. ღამით მარტო შეეკაზმა, ტანს ჩაიცვია სამარო¹⁾,
კმალი²⁾, ღახტი საგლებელი, წინ ჩაიჭო მან ხანჯარი³⁾,
არვის უთხრა კორციელსა, გაიარა მარტო კარი,
და ციხეშიგან შეიპარა, სადაც მარტო ფრიდონ არი⁴⁾.

90. ზააქს სწეველიდა შარინოზ პირითა ეღვარებითა:
— „ძმა ჩემი ჯიმშედ მოგვიკლა ეშმაკის მანქანებითა!
ჩუენ წამოგვასხა ძალითა, არამც თუ ჩუენის ნებითა,
და აწ გვიხსნა იმ გველისაგან⁵⁾ ღმერთმან მისისა ნებითა.

91. ზააქ იუერებს ამას, ცნობა აქუს⁶⁾ დაკარგულია,
აღმასის ფერი ხანჯარი კელთა აქუს გამახულია,
წინ არ წამოდვა, ვითამცა არვისგან განზრახულია⁷⁾,
და რა ფრიდონ ხსა, — „ვინ არის? ეშმაკის დასახულია?!“

92. შარინოზ თქუა: „ღვთის შემცოდე ზააქ არის ჩუენი მტერი“,
მისის კელით წამედარია კელ-მწიფე და ბეგრი ერი,
ამს ჩუენდა დასაკოცლად ხანჯარი აქუს ცეცხლის ფერი⁸⁾,
და შარინოზს და კულა არხაფაზს წაუვიდა შიშით ფერი⁹⁾.

1) შეეჭურა.

2) 2384 №—ხმალი.

3) 2384 და 1505 №№—ხანჯალი, 4528—ხანჯარი, სპ.—خنجر—

4) 1505 და 2384 №№—სადაც რომე ფრიდონ არი. [ხანჯარი]

5) 2384 №—და აწ გვიხსნა მისის გველისაგან ღმერთმან...

6) 1505 და 2384 №№—აქუს, 4528 №—აქუს.

7) ხელ-ნაწი.—გასაზრულია, ჩვენ გვგონია აქ უნდა ყოფილიყოს განზრახულია, რადგან ეს უკანასკნელი აზრითაც სჯობს და ლექსსაც უხდება. ვასწორებთ.

8) 2384 №—იმას ჩვენთვის დასახოცლად ხანჯალი აქუს ცეცხლის ფერი.

9) ეს ტაეპი 858 და 2384 №№ ხელ-ნაწერებში ასე იკითხება:

„და შარინოზს და არინოზსა შიშით წაუვიდათ ფერი“.

93. ფრიდონ ტახტიხ ჩამოვიდა, კელთ კჭირა მძიმე ლახტი¹⁾,
მოკეგება, თავს დაჭკრა, მას გაუხდა²⁾ დიდი ტკაცი,
გაუცუდა კელ-მწითუბა და წაართვა მისი ტახტი³⁾,
და ფრიდონს დარჩა მისეული ქალაქი⁴⁾ და სრულ მართახტი⁵⁾.

94. ფრიდონ ნახა ანგელაზი ღვთის ბრძანებით მოვლენილი⁶⁾!
— „ჯერ ნუ მოჭკლავ, შეინახე, გაუთავდეს ამას დღენი,
კე ჩაგდო ორმოშიგან, ღრმა არის და მეტად ბნელი⁷⁾,
და სადამდისაც გაუთავდეს, შიგ დალიოს მისნი დღენი!“

95. ფრიდონ კელ-მწითეუ მობრძანდა, ტახტზედვე დაჯდა ნებითა
წარმართი ზააქ შეკრული მას წინა უძეს ღვედითა⁸⁾;
მოვიდეს, ნახეს უოველთა, მას მიუღოცეს ქებითა,
და შარინოზ უთხრა არნავას: „აწლა⁹⁾ ვარ კარგის ბედითა!“

1) 4528 №—კელთ აიღო მძიმე ლახტი.
2) ხელ-ნაწერი 2384 № ხშირად: ამ შემთხვევაში კ-რს. ხმარობს,
4528 №—გაუხდა.

3) ტახტი—სპ. تخت—მეფის საჯდომი (სამეფო).

4) სომხ. *քաղաք*.

5) პართახტი—სპარს. *هتاخت*—დანატოვარი.

6) მოვლენილი ლექსთ-წყობას ლალატობს, შეიძლება აქ იყოს მო-
წველენი.

7) 16 ხანა, ამ 94 ხანიდან 109 ხანამდე 1505 № ხელ-ნაწერში
ერთის დაფლეთილის ფურცლის წყალობით გადარჩენილა.

8) ღვედი—სარტყელი.

9) 4528 №—აწლა, 1505 №—ახლა.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფემ შააქ დაიჭირა და მისი ცოლებიცა
ვეერდსა ჰყვანდა: არინომ¹⁾ და შარინომ²⁾.

96. ზირი უყუავის³⁾, ვით ვარდი, სისარულითა მეტიითა,
—, ჩუენზე გამონდა ნათელი ზეცის ძალისა სვეტიითა,
აქამდის⁴⁾ გვეჭირდა სალმობა⁵⁾ შააქის გველის ჭვრეტითა,
და ახლა დაგვიხსნა უფალმან წყალობის⁶⁾ მისის მეტიითა.

97. შააქს ერთი შვილი დარჩა, მას სახელად გაკო⁷⁾ ერქვა,
ცხენსა შეჯდა, გარდისვეწა, ჯაჭვ-ჯავშანი⁸⁾ ტანსა ეცვა,
არვინ გაჭყუა⁹⁾ დაშქრის კაცი, მუზარადი¹⁰⁾ თავს დაერქვა,
და ჩინეთისა ზღვას მიმართა¹¹⁾, მას მუქარა¹²⁾ ბევრი ეთქვა.

98. მერმე კაცი გაუძახა, — „ნუღარ არის რამი ძნელი,
ღვთის შემცოდე საძაგელი შააქ წინ მიც¹³⁾ გრძნების მქნელი,

1) 1505 №—არინოზ, 4528 №—არნავაზ.

2) 1505 №—შარინოზ, 4528 №—შარნავაზ.

3) 4528 №—უყუავის.

4) 4528 №—აქამდის, 1505. და 2384. №№—აქამდის.

5) სალმობა—ტკივილი.

6) 1505 და 2384 №№—წყალობის, 4528 №—წყალობით.

7) გაგო „შაპ-ნამე“-თი შააქის შვილის შვილია და არა შვილი,
იხ. Vullers, გვ. 118, სტრ. 18; იქვე გვ. 119, სტრ. 13.

8) ჯაჭვშანი—სპ. جوش.

9) 2384 №—გაჭყვა, 4528 №—გახყუა.

10) მუზარადი—სპ. مزه.

11) 4528 №—ჩინეთისა ზღვას მიმართა, 2384 №—ჩინეთის ზღვა-
სა მიმართა.

12) მუქარა—სპ. مکار.

13) ხელ-ნაწ.—მიც, მხოლოდ 4528 №—მიცს.

მას გველეშის¹⁾ ვერა არგო, დაემართა საქმე ძნელი,
და ჰაჰა მისის სისხლსა ვკითხავ, რაცა მახსოვს²⁾ საქმე ძველი³⁾

99. ომი გაუშვეს, შეიქნა მოსლვა⁴⁾ და შემოხვეწანი,
შემოკრბეს სრულად ლაშქარნი, შეიქნა მათგან ხვეწანი⁵⁾,
ზააქს ადრვინ ახსენებს, ნახეთ ბედისა წერანი⁶⁾,
და სლარო-ზარდახსნისა ახლავ⁷⁾ შეიქნა წერანი.

100. მერმე ფრიდონ აკობინა⁸⁾ გონიერი კაცი, ბრძენი,
მას უბრძანა: „გაიგონე სუბარი—სიტყვა ჩუენი⁹⁾,
დემავენდი¹⁰⁾ მთასა შინა ორმო არის შეტად ბნელი,
და შიგ ჩაგდეთ ესე ზააქ, გაუთავდეს მას შიგ¹¹⁾ დღენი“

101. წაიუენეს მთასა შინა მკარ-შეკრული უნებურად,
ცხენს არ შესვეს, ქუეთია, არც მიეზურნენ კელ-მწიფურად,
მერამლეთა რაცა უთხრეს, დაემართა მას დასტურად:
და ის ჩაგდეს ორმოშიგან, მიწა მისცეს იმას ზურად.

1) 2384 №—იმას გველმა.

2) 4584 №—ჰაჰა-მამის სისხლსა; 2384 №—ჰაჰა მისის სისხლსა
ვკითხამ, რაცა მახსოვს...

3) 4528 №—გველი, 2384 №—ძნელი(?).

4) 1505 №—მოსლვა, 4584 №—მოსვლა.

5) 4584 №—შემოკრბენ სრულად ლაშქარნი, მათგან არას თვი-
თან რეწანი, 1505 №—შემოკრბა სრულად ლაშქარი, შეიქნა მათგან
ხვეწანი.

6) 1505 №—ზააქსა არვინ ახსენებს, ნახეთ ბედი და წერანი.

7) 1505 №—ახლავ.

8) 4584 №—ახლობინა.

9) 1505 და 2384 №№—ჩემი(?).

10) 1505 და 2384 №№—ეს სიტყვა წაფხევილია, სპარსულ ტექ-
სტში დემავენდი, სპ. دماوند. Vullers, გვ. 61, სტრ. 4.

11) 4528 №—ამას

102. ზააკ რა ქნა არ გასმია? ¹⁾—ეშმაკს მიჭყუა თავის ნებით
მან მრავალი უსამართლო თემზედა ქნა, გვეულის ნებით ²⁾.
ვისცა გესმათ, გაიგონეთ, თქვენ იუვენით კარგის ³⁾ მცნებით,
და თქვენ დასჯერდით თავისსა, სხვათა ⁴⁾ ნურვის ეცილებით!

103. ზააკის ციხე ქალაქი ფრიდონსა ღარჩა ნებითა:
მან ღმერთი არ მოიგონა, არც ღოცვით, არცა ქებითა,
ღმერთი შერისნდა წვეუელსა ჯერ ზეტით, მერმე ქუეებითა,
და ჯოჯობეთს უფონა ირჩია ⁵⁾ თავითან, თავისის ნებითა.

აქა ვათაედა შააქის ამბავი და ფრიდონ ვაკელ-მწიფდა*)

104. ნარიმანს ⁶⁾ ესმა ამბავი: „ფრიდონ მოსულა მთიდადმა!“
იკითხავს: „ვისი გვარია, ანუ გამოჩნდა ⁷⁾ სიდადმა?“
ჭკადრეს: „აფთიმონის ძე ⁸⁾—საფარველი აქუს ღვთიდადმა.
და თქვენცა ⁹⁾ გმართებს ნახვა მისი ¹⁰⁾“, კაცი კაცზავნეთ მზიდადმა.“

105. ნარიმან კარგად ისმინა ვეზირისა მონახსენი:
ფიცხლად ¹¹⁾ იკითხა ერთი კაცე გონიერი, მეტად ბრძენი,

1) № 4528—გასმია.

2) № 4528—ბელით. შეიძლება, აქ ყოფილიყოს ვნებით.

3) № 2384—კაცი.

4) № 1505—სხვასა.

5) № 1505—ირჩივა, № 4528—ირჩია.

*) ეს სათაური არ არის № 4528 ხელ-ნაწერში.

6) ნარიმან, იხ. ხ. 115, ტ. 3.

7) № 1505—მოსულა.

8) № 4528—ჭკადრეს თუ: „აფთიმონის ძე—საფარველი აქუს ღვთი-
დადმა. № 1505—კადრეს: „აფთიმონის ძე საფარველი აქვს ღვთიდადმა.

9) № 1505—თქვენცა.

10) № 4528—იმისი ნახვა.

11) № 1505—ფიცხლავ.

უბრძანა თუ: „ფიცსლავ წადი, არ გაკლია სიტყუა ¹⁾), ზნენი!
და ფრიდონს ჰკადრე შენ მოკითხვა და მიათვი ჩემი ძღვენი.“

106. ასი აქლემი გაგზავნა სრულ ²⁾ სტავრით ³⁾ დატვირთულია.
მისაღწავად მრავალი იაკუნდი ⁴⁾ და ლალია ⁵⁾.

სხვას ანგარიშს ⁶⁾ ვინა იქს, — მარგალიტი ⁷⁾ და თვალია!?!
და ასი ტაიჭი ⁸⁾ რჩეულია დაკაზმულია.

107. შეკვდა და გამოემართა ფრიდონისაკენ რებითა ⁹⁾.

მან წინათ კაცი გაგზავნა, — ფრიდონს წინ მივა რებითა ¹⁰⁾.

ნარმინის ელჩია ¹¹⁾ ფეშქაშითა ¹²⁾ და ძღვენითა,

და ფრიდონს იამა უზომოდ, სინარულითა მეტითა.

1) № 1505 — სიტყვა, მაგრამ № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით — ჩვენ
სიტყვებში: სიტყუა, იტყუის — ვწერთ უ — ნს.

2) № 1505 და 2384 — სულ, № 4528 — სრულ.

3) სტავრა — ძვირფასი ქსოვილი.

4) იაკუნდი — სპ. — არაბ. *ياقوت* — იაკუტ.

5) ლალი, სპ. *لال* — ლალ.

6) ანგარიში — სპ. *انگارش* — ანგარიშ, ძირი ზმნის *انگاشت* — მოთქ-
რება, მოსაზრება. სიტყვა ანგარიში სპარსულში დღეს აღარ იხმა-
რება: იგი ჩვენს ენაში უნდა იყოს შემოსული ძველის ძველის დრ. რიდან
რომლისამე სპარსული დიალექტის საშვალეებით; ეს სიტყვა ხმარებულია
ვეფხისტყაოსანში, იხ. უანგარიშო. ხ. 52, ტ. 4.

7) მარგალიტი — ბერძ. *μαργαριτης* — სომხ. *մարգարիտ* — ძვირფასი
ქვა — თვალი პატიოსანი.

8) ტაიჭი — (სომხ. *თაჩ*) — არაბ. ცხენი.

9) № 4528 — წავიდა, გამოემართა ფრიდონისაკენ რებითა.

10) № 1505 — ფრიდონთან მივა რებითა.

11) ელჩი, თათრ. *الچى* ან *الچى* — ელჩი — მოციქული, კონსული.

12) № 1505 — ძღვენითა, ფეშქაშებითა, ფეშქაში, სპ. *بيشكش*
ვულგ. *بيشكش* — უფროსისთვის მისართმევი საჩუქარი.

108. ამაზედა ფალაფანი ნარიმანცა წამოვიდა.
ფრიდონ მეუეს მოახსენეს, სიახლოეს ¹⁾ რა მოვიდა.
წინა ქავა ²⁾ მოეგება, თვით კელ-მწიფე წამოვიდა.
და რა ნარიმან ფრიდონ ნახა, ცხენიდადმე ჩამოვიდა.
109. სალაში მისცა კელ-მწიფეს, უკლზედა მოეხეოდს,
მათ ერთმანერთსა აკოცეს ³⁾—მჭვრეტელთა იამებოდა! ⁴⁾
ნარიმანის სიკეთე სრულ სხათა ეკუთრებოდა,
და ცხენებზედ შესხდეს, მიბრძანდეს, სარავსვე იარებოდა ⁵⁾.
110. შევიდეს, დასხდეს ტახტზედა, როგორც მათ იამებოდა,
ზააქის საქმეს უბნობდეს, სხვა არვინ იხსენებოდა,
ნარიმანს გუჯშიგ უძიძადა, რომ ამსა ვერ დასწრებოდა,
და ამას იგონებს: „ნეტამცა იმათი ომი მრგებოდა!“ ⁶⁾
111. ფრიდონ იტყუის: „გავიმარჯუეთ, ზააქ დაგვრჩა ვეშნის სახეთ,
მათი ჯოჯი, საქონელი, აქ არი, და თქუენცა ნახეთ.
ანგარიშსა ვინ მიხვდების, —დაკოცილი ფეხით ვლახეთ?!“ ⁷⁾
და ზირ-მთვარენი ერთობილნი ჰატვიითა ⁸⁾ შეუხახეთ.

1) № 1505—სიახლოვეს.

2) № 4528—ქავი, სპ. აზ—ქავა.

3) № 4528—აკოცეს მათ ერთმანერთსა.

4) №. 1505—ეამებოდა.

5) ამ ხანის ორი უკანასკნელი ტაეპი ხელ-ნაწერში № 2384 ასე იკითხება:

„შექნეს ლხინი და შექცევა, მათ ლხინი დაეღეოდა,
და ერთად იყვნენ ღლე და ღამე, მათ ლხინი არ ეღეოდა.

6) ამ ხანიდან დაწყებული 124 ხანამდი №№ 2384-სა და 1505. ხელ-ნაწერებს—აკლია და შევავსეთ ნბოლოდ № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით, რომელსაც, ჩვენს ბედზე, შემოუნახავს ეს 14 ხანა.

7) № 4528—ვლაპეთ.

8) პატივი—სომხ. պատիւ, იგივე მნიშვნელობა.

112. ზააკ ორმოშიგ ჩავგდეთ, — მეტად ღრმა და ბნელია.
სარჯლითა იუოს, მჭიკა მას გაუთავდეს დღენია,
მაშიგან იღვეს წყეუფი, ველარა ნახოს მზენია.
და ასრე ცრუთა სოფელი, ნახეთ საწუთროს, ოზენია!
113. სრულ დაგიჭირე ქვეყანა, ციხე და სიმაგრენია.
ჩემს რჯულზედ მძღვეს უფელი, გაუშვეს ზაქის ოზენია,
დამშვიდდა უფელი ქვეყანა¹⁾, ცხვარსა ვერ ავნებს მკელნია,
და ღმერთს ვილთცავ გულ-მღუღარად, სადამდიც კავილდე დღენია.
114. ერთი ციხე გაგვიმაგრდა, არის უაღას²⁾ თამაზისა,
სრულ კლდით არის ნაშენები, არ თუ არის ალიზისა.³⁾
ბრძენთა კაცთა ასე გვითხრეს, — ძველად იყო დეგებისა,
და თამაზ ჭქვიან ბეგლარ ბეგისა⁴⁾, — სრულ ნიადავ შიგა ზისა.⁵⁾

1) ხელ-ნაწ. ქვეყანა.

2) უაღას — არაბ. **عزت** — ციხე — სიმაგრე.

3) ალიზი — სომხ. **ალიზ**.

4) ბეგლარ ბეგი — თათ. **بکبار** — გუბერნატორი, უფროსი მმართველი. ამგვარი სიტყვა შაჰ-ნამეს ტექსტს ეუცხოება.

5) ამ 114-ე ხანის შემდეგ № 4528 ხელ-ნაწერში მოთავსებულია შემდეგი ცალკე ტაეპი: „ნარიმან თქუა: „ადვილია აღრე წავლა ჩემის ყმითა“.

საქართველოს მემკვიდრე.

ს ა რ მ ი ა ნ ი.

შესავალი.

115. აწ ლექსდა ვთქუა აზბავი¹⁾ საამის²⁾ გმირთა გმირისა:
დიდთა მეფეთა გვარისა და პირველ ნოეს³⁾ ძირისა,
ქოიამარის⁴⁾ თესლისა და ნარიმანის⁵⁾ შვილისა,
და ბრძენი კამს მისად⁶⁾ მაქებრად, — კმარება⁷⁾ ენა-პირისა.

კარი შეორე.

ნარიმანის სიკუდილი *).

116. თამაზს მოადგა უაღასა ნარიმან ტაღავანია.
არვის უნახავს უმაგრე ციხე და გაღავანია!
რკინის კარი შელეწა, შინ შედგა გულოვანია.
და სჯლოდე იყო შორთუდი, თავს დასცეს დიდნი ქუანია.

1) № 4528—ანბავი.

2) საამ—სპარს. სამ—საამ ნარიმანის შვილი.

3) ნოეს ძირისა—აქ მელექსეს სახეში ჰყავს ნოე წინასწარმეტყველი.

4) ქოიამარ, - სპ. كيوامرث იხ. შაჰნამე, Vullers, გვ. 13—15.

5) ნარიმან, სპ. ناريمن—ნარიმან.

6) ხელ-ნაწერი—მისა.

7) ხელ-ნაწ. ხმარება.

*) ამ ადგილიდან ლექსი შესამჩნევად შემჯობებსდება: ეტყობა, ბარძიმ ვაჩნაძე, როგორც მელექსე, მამუკაზე ნიჭიერი ყოფილა. ბარძიმ ვაჩნაძის შესახებ ცნობას გვაწვდის არჩილ მეფეც: იხ. არჩილიანი, პლ. იოს. გამოცემა, ხ- 716: „ბარძიმ ვაჩნაძემ საამის წიგნი გალექსა ოღიშ-სა“ და სხვ. იხ. და შეად. ზააქიანის ხ. 6, ტ. 1, შენიშვნა მე-7-ე და ომანიანის შესავალი, პეტერბ. საჯ. ბიბლ., კოლექცია თ. გრუზინსკისა და ნ. მარრის წერილი, ივერია, № 132, 1891 წ.

117. დასუსტდა და უკმობრუნდა, თქუა თუ: „დავლიე დღე რითა?!“
იქით და აქათ შეუსხდეს წამოიყვანეს¹⁾ კელითა.
სამს დღეს იცოცხლა ოთადში, თამაზ შეიქნა ლხენითა.
და სოფელსა გამოქსალმა. — მოსთქვემდეს ცრემლთა ღენითა.

118. ამა მუხთლისა სოფლისა თავსა ეს გვაძვეს ბეგარა:
ზოგნი მინახეს ტახტითა, ზოგნი — გაყრილი მე გარა.
ნუ მიენდობით სოფელსა, — შენგან საქნელი ეგ არა,
და ვინცა გაჭყუება²⁾ — უკობდა, თავი უწინვე ეგარა.

119. უკუ ეყარნეს ლაშქარნი³⁾, თავს მიწას გარდიყრიდეს.
თაბუთი⁴⁾ შექნეს, — მამიგან ჩასუენეს⁵⁾ და ვლიდეს.
სამთან კაცი გატყავნეს, ავს ამაზს მიატომიდეს,
და ჰკადრეს: „დაბქელდა ჩუენი მზე, ჩასუენდა ცისა კიდეს!“...

120. თხუთმეტისა წლისა ქილიყო საამ, ემართა, მთა ვითა.
რა ესმა, დიდი შაჭყვირა⁶⁾, აკრგვინდა ღრუბელივითა.
მამს მოსთქვემდა, იცემდა, სისსლი გარდმოზდის⁷⁾ თავითა.
და წინ მიეგება თაბუთსა ვაკლახითა და ვითა.

121. სრულ ზაულებანი მოსთქმიდეს, უქეს ყოელი ზნეობა:

1) ხელ-ნაწ. (№ 4528) — შეუსხდენ წამოიყვანეს.

2) ხელ-ნაწ. მოსთქვემდენ.

3) ხელ-ნაწ. გაჭყუება.

4) ხელ-ნაწ. ლაშქარი.

5) თაბუთი — სპ. ~~تابوت~~ — კუბო, ცხედრის წასალდები.

6) ხელ-ნაწ. ჩაასვენეს.

7) ნამდვილი ქართლური ფორმაა.

8) № 4528 — ხშირად ხმარობს ფორმებს: მიზღვეს, გარდმოზდის და სხვა.

შვერდო, მკლავი და სისრულე თვალ-ტანადობა, მზეობა ¹⁾,
მძიმის ჯახტის კმარება ²⁾ და კმალოა ³⁾ მონაქნეობა,
და მოსთქვემდეს მისსა სჯემეს, ან თუ რაც ექნა მძლეობა.

122. მამა-მამათა სამარხსა მიიღეს, ჩასუენესა.

გლოა ⁴⁾ დაიდგეს, ვაგებით თავსა არ მოასუენესა,
მეუესთან კაცი გავზაფნეს, ეს სჯემე მოასხენესა,
და რა გაიგონა, ესე სთქუა: „ვაგლახ მე ამის მსმენელსა!“...

123. ფრიდონ კელ-მწიფე ყვიროდა, სუელო გარდახეული:

წლამდის იგლოა, ჩაიცვა შავი და თეთრი რეული.

წელს უკან გახსნა გლოა და შექნა ნადიმი ჩვეული,

და მას დღესა გასცა უზომო თვალ-მარგალიტი რჩეული ⁵⁾.

¹⁾ ხელ-ნაწერში ამ ადგილასაც „ზნეობა“-ა, ისე როგორც პირველ ტაეპში, ჩვენ კი ვფიქრობთ, აზრის მიხედვით, რომ აქ უნდა ყოფილიყო „მზეობა“;

²⁾ ხელ-ნაწერში—ხმარება.

³⁾ ხელ-ნაწერში ბამლოა: საზოგადოდ, ძველს № 4528 ხელ-ნაწერში ჩვეულებრივ ვხვდებით ა-ნს და სხვა ხმოვანს, რომელიც ან სხვა ადგილზე, ან მეტია.

⁴⁾ გლოა—გლოვა.

⁵⁾ ეს ხანა გვხვდება 1505-სა და 2384, ხელ-ნაწერებშიაც და იკითხება ასე:

მოჰყვნენ თავიანთს ამბავსა, წყენა შეექნათ ძლეული,
წლამდის იგლოვა, ჩაიცვა შავი, არ თეთრი რეული,
წელს უკან გახსნა გლოვანი, შექმნა ნადიმი ჩვეული
და მას დღესა გასცა უზომო თვალ-მარგალიტი რჩეული.

ფრიდონ კელ-მწიფე საამ თალაუინს იამანთ, მეფესთან მო-
ციქულად აყენებს იამანთ მეფის სამის ასულის შვილების-
თვის სათხოვნელად *).

124. როდესცა ჯიმშედს¹⁾ კელ-მწიფეს ზააკ აჯობა ომითა,
ჯიმშედს ჰეგანდეს ორნი დანი²⁾ გუბოსა შიგან ჯდომითა;
ორნივე ზააკ შეირთა³⁾, იამა, თუ რა ზდომითა?!
და ზააკსაც ფრიდონ მორიგა ღმერთმან მისისა ნდომითა.

125. ფრიდონ ჯიმშედის ორნი და ზააკს წაუსხნა⁴⁾ მზენია,
ორთავე ქალთან მიეცნეს სამნი ტურფანი ძენია⁵⁾,
უფროსთან სალიმ და თური, უმცროსთან ერჯ ბრძენია,
და ფრიდონ იშვებდა, იტყოდა: — „მამხვდა⁶⁾ წყალობა-ზენია!“

126. დღესა ერთსა ვაზირობა შექმნა ფრიდონ კელ-მწიფემან.
აშაქის⁷⁾ ძე ქიშვად⁸⁾, ქავა⁹⁾, ყარან¹⁰⁾, ყუბად¹¹⁾ იკმო მძლეჟან,

*) ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-თი კი ფრიდონი ამ მოციქულობას ან-
დობს თავის დიდებულს ჯანდილს—სპ. شاه و. Vullers, გვ. 65.

1) № 4528—ჯიმშეთს.

2) № 1505—ჯიმშედსა ყვანდა ორი და.

3) № 2384—შეირთა.

4) № 2384—ფრიდონ ჯიმშედის ასულნი ზააკს წაუსხნა მზენია.

5) № 2384—ორთავე ცოლთან მიეცნენ სამი ტურფანი ძენია.

6) № 2384—მომხვდა, № 4528—მამხვდა.

7) № 2384—აშაქის—უნდა იყოს: აშაქ ან აშქაშ, სპ. اشک—აშქ,
ან اشک—აშქაშ, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, 786, 328. შეად. ხანა 86, ტ.
3, შენიშენა მე-5. აქ ჩვენ ვამჯობინეთ № 4528 ხელ-ნაწერის რედაქცი-
ით ნაჩვენები „ქიაშარ“: „აშქაშ“-ს. სამწუხაროდ, შეჯერება არ ხერხდე-
ბა, რადგან ეს ადგილი ორიგინალს არ ეთანხმება.

8) ქიშვად—სპ. کیشاد.

9) ქავა—სპ. کاه—ქავა.

10) ყარან—სპ. قارن.

11) ყუბად—სპ. کوباد.

ბრძანა: „შვილნი მამეწიფნეს ¹⁾), მე მამიფინა შუქი მზემან!
და სამთავ მინდა ცოლი შევრთო, — არ ისწრაფოს ჩემმან დღემან!“

127. მეუფემან ბრძანა; „არ ვიცი, ვის ჰყუანან ²⁾ გასათხოველი“
ქავ მახსენა: „იამანთ მეუფეს იცნობთ ყოველი:
სამნი ღამაზნი ასულნი მას უსხედს, ასრე მოველი ³⁾),
და მაგრამ გულ-დიდი ⁴⁾ კაცია, ამაყი, შეუზოველი.

128. ასეთი კაცი გავგზავნათ, ჰირველად სთხოვოს ნებიითა,
არ მოსცეს, — ძალად წაუსხნას ⁵⁾), — არ გვეძინოდეს ვნებიითა.“
უბრძანა: „ქაო, ვინ არი? ⁶⁾ — ვისმინა გაცნებითა,
და ვინ არი ასრე მამსტი, ანუ ჰკვიანთ ცნებითა?!“ ⁷⁾

129. მახსენა: „თუ იქს საამ, ნარიმანის შვილი, გმირი,
იმათ მართებს ვაზირობა ⁸⁾ და მებრძოლთა მისცენ ჭირი,
სჯობს რომ კაცი გაუგზავნათ შესამოსი ტურფა, ძვირთ,
და გლოვა ⁹⁾ გასხნას, აქ იკმევით ¹⁰⁾), — „საქმე გვაქუსო ¹¹⁾ გასაჭირი!“

130. მეუფემ ბრძანა: „მამეწონა ¹²⁾ ქავისაგან გამარჩევა!
ქიშვადს, ყარანს, ყუბადს ¹³⁾ უთხრა: „თქვენა გმართებს მისი წვევა! ¹⁴⁾“

¹⁾ № 2384 — დამეწიფნეს.

²⁾ № 4528 — ჰყუანან, № 2384 — ყვანან.

³⁾ № 2384 — სამი ღამაზი ასული მას უსხედს ასე ყოველი. (?),
№ 4528 — სამნი ღამაზი ასული მას უსხედს, ასრე მოველი.

⁴⁾ № 2384 — დიდ-გული.

⁵⁾ № 4528 — წაართვას, შეად. ხ. 148; ტ. 4.

⁶⁾ № 2384 — ქაოზ, შენვე სთქვი: ქაოზ იგივეა, რაც ქავა.

⁷⁾ № 1505 — მცნებითა.

⁸⁾ № 4528 — ვეზირობა;

⁹⁾ № № 4528 ხელ-ნაწერში ზოგან გლოვა, ზოგან კი — გლოა, იგ-
ლოა, იხ. ხანანი: 122 და 123, ტ. ტ. 2.

¹⁰⁾ № 1505 — აქა იმეთ,

¹¹⁾ ხელ-ნაწ. გვაქუსო.

¹²⁾ № 2384 — მამეწონა.

¹³⁾ № 2384 — ყუბათს.

¹⁴⁾ № 4528 — წვევა.

მანსენეთ: „თქვენ უოფილხართ, ჩვენი ზურგი, მტერთა ძლევა.
და აწ გამოდო გლოვისაგან, აქ მობრძანდი, გქონდეს თნევა!“ ¹⁾

131. ადგეს ფიცხლად. ჭაქაზმნეს ზაულისტანს ²⁾ წასსუგჯელად.
კელ-მწიფემან წასტანს სახუქარი მისართმეულად,
მძიმე კარგი შესამოსი შავისათვის გასახდელად,
და ცხენსა შესხდეს, გაემართნეს მხიარულნი უჭირველად.

132. წინდაწინ კაცი გაგზავნეს, ადრე ვლეს სიგრძე ³⁾ გზისანი.
ჭკადრა: „მოდიან სფაადნი ⁴⁾ ფრიდონის კელ-მწიფისანი!“
წინ მოეკებნეს თავადნი, ეჯი ⁵⁾ ვლეს სამის დღისანი.
და წამოუძღვეს და ჩამოკდეს ⁶⁾, სად კარნი იუენეს სრისანი ⁷⁾.

133. ძღვენი უძღვნეს და შევიდეს დარბაზთა ტურფად ⁸⁾ გებულთა,
საამ ჩამოკდა ტახტითა ოქსინო გარდაგებულთა ⁹⁾,
სალამი მისცეს მისას ნახვითა განცვიფრებულთა ¹⁰⁾,
და მოეხვია და აკოცა მათ ფალავანთა ქებულთა ¹¹⁾.

134. დასხდეს და ჭკადრეს უკუელი კელ-მწიფის მხატაქულობა:
ზასუხად გასცა: — „ჭმართებდა ¹²⁾ თვით აქა წამოსულობა“.

1) № 1505—თმენა, № 4528—თნევა, ibid. ტ. 3—ძლევა.

2) ზაულისტან—სპ. شاهستان.

3) № 4528—სიგრძლე.

4) სფაადი, სპ. سفااد, № 4528—სათანდი.

5) ეჯი—ერთი დღის სავალი გზა ცხენით—მარცხა!—სომხ. ექ.

6) № 4528—ჩამოხდეს.

7) № 4528—სად კარი იყო სრისანი.

8) № 1505—ტურფათ.

9) licent. poet.—უნდა იყოს ტახტითა ოქსინო გარდაგებულთა.
და არა გარდაგებულთა.

10) 4528—გაცივიფრებულთა.

11) № 4528—მათ ფალავნებსა კარებულთა (?)

12) № 4528—მართებლად (?).

უმათ მიახსენეს: „ნუ ბრძანებ, ჰქენ გლგოთ¹⁾ გამოსულობა,
და კელ-მწიფე არის, წაფიდეთ, ისმინე ესე თქმულბა!“

135. იგი სფაანბი გაჰკუირდეს მისის სიტურფისაგან:
დაწვე-ვარდი, თვალ-წარბ-გიშერი ორი ზომას დღისაგან,
ძლივ ეტეოდა ტახტზედა უმაღლე საროს ხისაგან.
და თქუეს: „გერ დაუდგამს მებრძოლი, ძლივს მიხვდების ღვთისაგან!“

136. გამოიუენეს გლგოთის, შემოსეს ნეფის²⁾ სეული,
გამომართნეს წასასვლად ტან-სარო ზირად მზეული³⁾,
ორმოცდა ათი ათასი კაცი მოჰყუების⁴⁾ რჩეული;
და სწილფხედ ტახტი დაუდგეს, თვალ-მარგალიტი ფრქვეული⁵⁾.

აქა საამ თალაფასი ფრიდონ კელ-მწიფესთან წამოვიდა.

137. ტახტზედ შეჯდა, — გაემართნეს⁶⁾, ასურელსა ქასსა ჰკრესა;
წინს სამანდი⁷⁾ წაიმძღვარა⁸⁾, მოციქულნი თანს ჰყუესა.
ერთი კაცი მხანობლად გაუგზავნეს კელ-მწიფეს:
და „სჯობს, რამ წინა მოეგებოთ⁹⁾ გულად ღმრს, თვალად მზესა!“

1) № 4558—გულით: საამ მართლაც მგლოვიარე იყო მამაზედ,
ასე რომ „გულით“ აქ შეცთობაა.

2) № 4528—ნეფის, № 1505 — მეფის.

3) № 2384—გამომართა წასასვლათ, საროა ჰირათ მზეული.

4) № 2384—მოჰყუების.

5) № 1505 და 2384 — ფრქვეული.

6) № 1505 და 2385—გაემართა.

7) № სამანდი—სპ. ~~ამან~~ სამანდ—საომარი ცხენი, მუხლადი ცხენი.

8) № 2384 — წაიმძღვარა

9) № 2384—მოეგებო.

138. რა მოვიდა გაცხადნილი, ¹⁾ მეფეს მისულა მოახსენა:
„რატომ ჩემსა არ მსახარ“, გემდურვისო სსამ თქუენს!
—საფადართა მოგახსენეს: — „მოიმდაბლეთ თავი ზენა,
და მოკებეთ და აბეთ, ემაწვილია ²⁾, არ აქეს თმენს!“
139. ფიცხლავე ³⁾, სზილო მოგვარეს, ტახტი შეუდგეს მასხელა ⁴⁾
შეჯღა და წამოეგება ფრიდონ კელ-მწიფე გზახელა.
სამს მილიონზედ ⁵⁾ გამოხსნა, ვითა ღრუბელი მთახელა,
და მორათ თქუეს: „სსამ ის არის, უმატლე მოხანს სხვაზედა!“ ⁶⁾
140. კელთა ქონდა ⁷⁾ შამის ღახტი, მხიარულად მოვა სსამ სს⁸⁾:
მოახლადღეს, — მოახსენეს: ⁹⁾ „თქუენ ჩამოკე, ასე კამის“.
თავადებსა დაუჯერა, კარდამოკდა მასვე წამის,
და ბრძანა: „უეუელს დაუჯერებ საფადარს ¹⁰⁾ ამ სსმს.“
141. მეფე კარდაკდა ¹¹⁾, რა ნახა სსამ ქუეითად რებული,
ეელს მოეხვია, აკოცა, — „ცეცხლი დამეგსო გზებული“
ქედ-მოხდით დმერისა შეჭვედრა; ჰირი მიწას ჭყო დებული.
და კელ-მწიფეს დიდად მასწანდა ტან-სარო, ედემს ხებული¹²⁾.

1) № 1505 — მოციქული,

2) № 2384 — ემარწვილია.

3) № 2384 — ფიცხლავე.

4) № 2384 — მოგვარეს და ტახტი შედგეს მასხელა.

5) № 2384 — მილიონზედ, № 4528 — მილიონზედ, № 1505 — მილიონსა.

6) ამ ხანიდან დაწყებული ბოლომდე ზაქიანი და საამიანი შენახულია № 1505 ხელ-ნაწერშიც.

7) № 2384 — ქონდა.

8) № 2384 — ხამსა. სამსა — საამისკენ.

9) № 4528 — ზამსა, № 1505 — ხამსა, № 1505 — მოახსენეს: „რომ მოახლდეს, თქვენ...“

10) საფადარი, სპ. *سافر* სიფაჰდარ — იგივეა, რაც სფასალარი — ჯარის უფროსი, მთავარ-სარდალი.

11) ხელ-ნაწ. — გარდახდა.

12) ეს ხანა აკლია № 4528 ხელ-ნაწერს.

142. შესხდეს და საამს მოგვარეს სამხდი მისი ცხენია,
შეჯდა და ღარბაზს მივიდა ¹⁾), ქაღაჩი სად, ციხენია,
თავსა აყრიდეს წითელსა მას, ვინ აღვისა ხენია.
და თქუეს თუ: „ესე სჯობს ხარბაზს შებრძოლთა შემარცხენია!“
143. მეუემ ბრძანა: „აჰი! ²⁾ სად ხართ, ფალავანო, წინაჲ გმირნო!?
სად დაჭკარგეთ თქუენნი ძაღნი ³⁾ ჩემთა ურჩთა დიდნო ჭირნო?!
სამ ესე გაიგონა, თქუა: „მეუესთან გავამჩივნო“ ⁴⁾,
და მოახსენა: „ეგ რა ბრძანეთ, გულმან თქუენმან ან რა ივნო!?“
144. მეუემან ღოღი უხუენა დიდი კარზედა დებუღი,
უბრძანა: „მამა-მამათა თქუენთა არს ⁵⁾ მონადებუღი:
მათ უკან ვერვინ გამოჩნდა კაცი ძაღითა ქებუღი,
და რომელსცა ⁶⁾ ესე ჟელო, — უუელას ძაღი აქეს კლებუღი!“
145. ეს რა ესმა, სამ ჰკადრა: „ამაზედა არ გაჩივნო ⁷⁾,
იმათ მე არ უარე ვარ, არცა თავი მოვაყივნო!“

1) № 4528 — სარავს მოვიდა.

2) №№ 2384 და 1505 — ჰაი, ჰაი, სად ხართ, ფალავანო...

3) № 4528 — თქუენი ძაღი.

4) № 4528 — გავაჩინო: საზოგადოდ ამ ხელ-ნაწერს ბევრი ნაკლი აქვს: აშკარა შეცდომებს გარდა, წერის აქტივ ცუდად არის შესრულებული: სიტყვებში ხშირად გვხვდება ზედ მეტი ხმოვანები, ნამეტურ ა-ნი. მიუხედავად ამისა, ხსენებული ხელ-ნაწერი ძვირფასია, როგორც ერთი უძველესთაგანი, რომელიც საშვალეებს გვაძლევს გავიცნოთ ძველის რედაქციის, როგორც სახე, ისე მართლ-წერა.

5) №№ 1505 და 2384 — თქუენთანა.

6) №№ 1505 — და 2384 — რომელმცა, № 4528 — რომელცა.

7) № 4528 — გაჩივლო. შემდეგი ტაეპი რომ „მოვაყივნო“-თი არ ბოლოვდებოდეს, მაშინ ლექსისთვის „გაჩივლო“ აჯობებდა.

ჩამოკდა და ლოდს ასწივა, მადლა თავს გარდაივლო.
და ცარდაუშვა, მაცრა გაკდა ¹⁾, მისმა კამმა შორს წაივლო.

146. ყუელას ²⁾ უკუიდა ესეთი საამის ძალიანობა.
დარბაზს ³⁾ შევიდეს სასხდომსა. ⁴⁾ კმობდა ნადარა და ნობა ⁵⁾.
კელ-მწიფე დაჟდა ტახტზედა, არ შექნა ჯარიანობა.
და რქოსა სელი დაუდგეს, — საამს შეენიდა ჯანობა!

147. ქიშვად ⁶⁾, ქავა ⁷⁾, ყარან, ყუბად ადგილს დასხდეს შესაიერსა,
მეფემ ბრძანა: „ერთსა საქმეს გკითხავ ყუელას ემს და ბერსა:
ჩემნი შვილნი სიტყურფითა სრულად მოსწონს უფელს ⁸⁾ ერსა.
და სამი კარგი ქალი მიზდა, ვუკებ მათთავის შესაიერსა.“

148. თერთ ბრძანა: „იცნობთ სარუმას ⁹⁾ — იამნთ კელ-მწიფესა!
მას ჭეუხანს სამნი ასულნი, შეენებით გვანან მზესა!
იქ ვერ გავგზავნი ავს კაცსა, თუ არ გმირსა და მკნესა,
და არ მოსტეს, — ძალად წაუსხნას ¹⁰⁾, იტყუის ¹¹⁾: „ვერფინ მჯობს
დღესა!“

1) № 4528 — გაბდა, 1505 — ზოგჯერ, თუმცა ძვირად, ჰმარობს ხან-
საც, № 2384 — მულამ ხანს ჰმარობს.

2) № 4528 — ყუელას.

3) დარბაზი — სპ. دربار.

4) №№ 1505 და 2384 — სასხდომლად.

5) ნობა — نوب.

6) № 1505 — ქიშვარდ.

7) № 1505 — ქავ და ყარან ყუბად...

8) № 1505 — ყოვლსა.

9) სარუმა, სპ. ساروما.

10) № 1505 — წაუხვნას, № 4528 — წაუსხნას.

11) ხელ-ნაწერი № 4528 — მეცდომით — სიტყუის.

149. საამ შეიკნა 1), მეფის მას ზედა იყო ბრძანება,
ჰკადრა: „მე წავად, გმსახურო 2), უანბო ძალი და ნება.
ლაქარს წავასხამ მამისს, მე ლახტს მივჭეო 3) და ნება.
და არ მომტკმს, — ძადად წავუსხამ, — იმასვე უჯობს დანება.

150. გამაჯავრებს, სრულად დაგვოც 4) ზატრონთა და მისთა უმთა):
სულ ამოვსწყუეტ 5) იამსწელთ, არ დავარჩენ უმს და ბერთა,
ქაღთა სამთავ წამოვასხამ, გამოვდგები ფიცხლავ ველთა,
და მე წამოვალ, იმათ დავჭერი, სრულ დავაჭმევ ტურა-მგელთა!

აქა საამ ფალაეანი სარუმჷ ველ-მწიფესთან წამოვიდა ქალე-
მის სათხოვნელად იამანეთს *).

151. იამანეთს წასახელელად გმირი საამ აეკაზმა.
ამაქის ძე ქაშვად მიზღვეს 1), — მივა, ხანი არა დასმა.
ქაღაქს კარეთ გამოვიდა, დასქარიცა დაერაზმა.
და მოვა გამოსასლამოდ გვირგვინითა მოეკაზმა 8).

152. მეუემ რა სახა გვირგვინით, უსკრეტდა გაკუირვებული:
მის გვარსა 9) არვის ხუროდა, ვინც იყო სახელ-დებული.

1) № 4528 — შეიკნა — უაზრობაა.

2) № 1505 — გმსახურობ.

3) № 1505 — უყო

4) №№ 1505 და 2384 — სულად, № 4528 ხოცვას ხ-ნით სწერს.

5) № 4528, მისსა ერსა.

6) № 4528 — ამოვსწყუეტ, № 1505 — ამოვსწყევთ.

* იამანეთი — იამანი (სპ. აა).

7) № 1505 — მიზღვეს, № 4528 — უნდა იყოს მიზღვეს, მაგრამ აკ-
ლია.

8) ამ 151 ხანიდან მხოლოდ პირველი ტაეპი შემოუნახავს № 4528
ხელ-ნაწერს.

9) № 4528-ე ხელ-ნაწერი ამ სიტყვას ვ-ნით იტავს.

ქვე მოახსენა: „ნუ ბრძანებთ¹⁾), ძლივ იქნა თქუენი ხლებული და შეიტუობს, გაგულისდების, — დავრჩებით შექირვებულნი!“

153. გამოესაღმა, წავიდეს, ქიშვად მიჰუეების, მიდიან.
სამანდსა შეჰდა და ტახტი სზიჯოსა ზედა ჰვიდინ.
ერმოდსა ათი ათასი კაცი მიჰუეების, მიდიან.
და სარუმანისა ჯაშუშთა²⁾ წინათ წაუსწრეს, მიდიან.³⁾

154. სარუმას ჰკადრეს⁴⁾ ჯაშუშთა ერთგულთა განაზრახობა⁵⁾:
„ფრიდონ კელ-მწიფე ქალთა გთხოვს, სწადინ თქუენი მისხლობა⁶⁾.
სამ აქ მოციქულია, ნება იცის და მჯახობა⁷⁾.
და მის გვარსა უუკლას უფროა, ქუხილს ჰგავს მისი ძრახობა!⁸⁾

155. თუ ნებით მივსცემთ, — წასახამს, თორემ წავგართმევს ძალითა⁹⁾.
ქიშვად ახლავს და დასქარი, ვერ დაუდგები კმალთა¹⁰⁾.
რა გაიგონა სარუმა, თუ სთქუა: „დაჰკოდეს დანითა!“
და უუკლგნით¹⁰⁾ გასწერა წიგნები, გაგზავნა მუხლის¹¹⁾ მალითა.

¹⁾ ხელ-ნაწერებში — უფრო ხშირად სწერია ბძანებთ, ვიდრე ბრძანებთ.

²⁾ ჯაშუშთა — სპ. ساسان جاسوس - მეფის მეთვალყურე, მტრის მზვერავი, შპიონი, დამბეზღებელი, ენის მიმტანი უფროსთან, ამხანაგის გამცემი.

³⁾ № 1505 და 2384-და სარუმას ჯაშუში იყვნეს, წინათ წაუსწრეს, კიდიან (?).

⁴⁾ № 1505 — ჰ-ს არსად არ ხმარობს ზმნის ფორმის თავსართად.

⁵⁾ № 1505 — ჯაშუშთა ერთგულთა განაზრახება, № 4528 — ჯაშუშთა ერთგულთა განაზრახება.

⁶⁾ № 1505 — მძახება.

⁷⁾ № 4528 — მჯახობა, № 1505 — მჯახება.

⁸⁾ № 4528 — ძრახობა, № 1505 — ძრახება.

⁹⁾ № 1505 — თუ ნებით მისცემ, წასახამს თვარემ წავგართმევს ძალითა.

¹⁰⁾ № 1505 — ყველგან.

¹¹⁾ № 4528 — მუხლის, № 1505 — მუხლის.

- 156, ქოილს¹⁾ და მუთარიადს²⁾, ყაიდუშადს³⁾ მიუწერა.
ეუელამ წიგნი თვალს⁴⁾ დაიდვა, ბრძანებასა დაუჯერა,
მასვე წამსა⁵⁾ წამოვიდეს, სწორადა ვლეს დღე და სერა⁶⁾.
და სარუმას⁷⁾ წინ შეიყარნეს, შორეს იყო სამ ჯერა.
157. კელ-მწიფეს მისცეს სლამი, და დასხდეს სავაზიროსა⁸⁾,
სარუმა ბრძანა; „ჩავცვიინდით⁹⁾, საქმესა გასაჭიროსა!...
ფრიდონის სამოციქულოდ¹⁰⁾ სამ აქ ჩუენკენ¹¹⁾. იროსა,
და ქალთა¹²⁾ მთხოვს, ნებით არ მივცე, — მან ძალი გააჭიროსა¹³⁾).
158. ჩემთა ჯაშუშთა ამბავი აწ ესე მოუტანია:
სამისსა იტყვიან: „დიდს მთას უგავსო ტანია!“¹⁴⁾
ეუელას¹⁵⁾ სადმე სჯობს¹⁶⁾, ვინც იუენეს¹⁷⁾ უთრუთ¹⁸⁾ და ანუ სხვანია.
და ორმოცდა ათი ათასი თან ახლავს — მისნი სპანია¹⁹⁾“.

1) ქოილ—სპ. ქ. 5, იხ. ხ. 202, ტ. 2.

2) № 1505—მუთარილ, № 4528—მუთარიადს.

3) № 1505—ყაიდუშად—№ 4528—ყაიდუშს.

4) № 4528—თავს, 1505—თვალს.

5) № 4529—დღესა.

6) № 4528—სწორად ვლიდეს ღამე დღესა ზომის წინააღმდეგია.

„სერა“ აქ ნახმარია ღამის მნიშვნელობით.

7) № 4528—სარუმანს წინ.

8) № 1505—სავეზიროსა.

9) № 1505—ჩავსცვივდით, № 4528—ჩავცვიინდით.

10) № 4528—მოციქულია.

11) № 1505—ჩვენთან.

12) № 1505—ქალსა.

13) № 4528—მოიპმაროსა.

14) № 4528—საამს იტყვიან მაღალსა დიდს მთასა უგავსო ტანია.

15) № 4528—ეუელას, № 1505—ეველას.

16) № 4528—სჯობს, № 1505—შჯობს.

17) № 4528—იყო, № 1505—იყენეს.

18) № 4528—უთრუთ, სპ. № 1505—ფათრათს (?).

19) № 1505—და ორმოცდა ათი ათასი გვერდსა მოსდევნ სპანია.

159. ქოიად თქუა: „არ მინახავს ამდენერთი შტეტიკელი: რაგინდ ფაღავნები იუენენ¹⁾, ჩუენც კარგი ვართ მოწიფულისი²⁾— გავეგებით, ამოვსწევიტოთ³⁾, გაჯიმგროთ ეუკლამ გუელი, და აუგოანს სივტცხლეს სჯობს სიუუდილი, — ცხოვნდეს⁴⁾ სული!“

160. სარუმს ბრძანა: „არ ვარგა ეგ თქუენი დანაზირები: ჩუენც დავიკოცოთ⁵⁾, ქუეყანა ამოსწედეს, — დარჩეს შტირები. კელის ძალითჲ, წამისხნას⁶⁾: ასუელი ანტირები?!⁷⁾ და სჯობს ნებით მავსცეთ, საამსა დაუდგამს ვერ ქვოტკირები!“

161. თავადთა დართეს მოწმობა კელ-მწიფის განსებაჲსა, დაიწყეს⁸⁾ კახმა ბარგოსა, საამის განსებაჲსა. კელ-მწიფე შეჯდა ტახტზედა, სპილოსზედა⁹⁾ განსებაჲსა, და წინ მიეგებნეს¹⁰⁾ მინდორსა¹¹⁾ სისხლითა შესახებაჲსა.

აქა იამანელთ კელ-მწიფე საამ თალაევანს მიეგება..

162. იამანელმან იარა ათისა დღისა სავალი. ჭანდართ¹¹⁾ ოდენი გამოხნდა საამ, დაშქარში მავალი.

1) № 1505—თალაევანი იყოს.

2) № 1505—ჩვენც ვართ კარგი მოწიფული.

3) № 1505—მივეგებნეთ, დავიბოცნეთ

4) № 1505—ცხოვნდეს. შეად. ამ ტაევს რუსთველის ხ. 781, ტ. 4.

5) № 1505—დავიბოცნეთ.

6) № 1505—წამისხნეს.

7) № 4528—ასული ამიტირები (?).

8) № 4528—დაიწყეს.

9) № 5528—სპილოსზედა;

10) № 4528—მიეგებნენ.

11) № 4528—მინდორსა, 1505—მინდორთა.

11) ჭანდარი—ჩინარი.

სარუმან¹⁾) ბრძანა: „კინაღარ დამდეგით ავი ზავალი²⁾),
და ვინცა შეებმით, — აქა ხართ, ერთი გინდა, თუ შრავალი!“

163. მახსენეს: „არ გვასმია კაცი ამის უმაღლესა:
დეგ-ნანგთა რმი ჭევერობს³⁾, მისი არვის შეუძლია!
უსატიდოდ წაგვართმევს და⁴⁾, აწ ნებით სჯობს, შეგვეძლია⁵⁾,
და მისსლოვდეს, — გარდამოკდეს კელმწიფე და სასმ. მძღოლ“⁶⁾.

164. საამისურ მკარ-მოჭდობით აკოცა და მოიკითხა:
კელ-მწიფემან გაცადა, გაუკუირდა, იდგა დიდს⁷⁾.
შერმე ბრძანა: „საამთანა ყოფლი კაცი მოიკიცხა!“⁸⁾
და შესხდეს, ფრიდან კელ-მწიფისა მან ხნბავი ყუეკლა ჭკითხა.

165. იამანეთი საამის სიდიდეს გაკუირდებოდა⁹⁾:
ქალაქს შევიდეს¹⁰⁾, სადაცა ტურფა დარბაზი ჭკებოდა —
სარუმან¹¹⁾ შიგნით შევიდა, სასმ მოედანს¹²⁾ დგებოდა.
და შერმე მოვიდა ლაშქარი, ან ბარგი, რაცა ხლებოდა.

1) № 1505 — სარუმავ, № 4528 — სარუმან.

2) № 1505 — ზავალი, № 4528 — ავი ზავლი(?), ზავალი, არაბ.-
ქპარს. *الجاب* — უბედურება, ფათურაკი.

3) № 1505 — ბამს და...

4) № 4528 — წაგვართმევდა, № 1505 — წაგვისხემდა.

5) № 1505 — შენ აძლია

6) № 4528 — ეს ტაეპი ძალიან წარყენილია.

7) შემოკლებული „დიდხანს“: ეს ფორმა ჩვეულებრივია მე-XVII
და მე-XVIII საუკუნის მელექსეთა ნაწერებში.

8) № 1505 — მოიკითხა(?), № 4528 — მოიკიცხა.

9) № 1505 — გაკვირდებოდა.

10) № 1505 — მოვიდეს.

11) № 1505 — სარუმან.

12) მოედანი, არ. *الميدان* — ასპარეზი, ველი, ბრძოლის ველი, იპპო-
დრომი.

166. დადგეს მრავალნი კარავნი¹⁾ ოქსინო²⁾-ატლასების³⁾ ოთადი⁴⁾ მძიმედ ნაჭედი, ფარდა⁵⁾ ნახლისა⁶⁾ ებისა მურასა⁷⁾ ტახტი⁸⁾ დაუდგეს მძიმე, ძლივ აიღებისა და დაჯდა საამ და მჭვრეტელთა მუნ ჯარი შემოკრფებისა⁹⁾.
167. სარუშა ბრძანა მოკაზმა ციხე-დარბაზთა, სახლისა¹⁰⁾:
— „თექ-ნაბადითა მოჭფინეთ, ფარდა მოავლეთ ნახლისა¹¹⁾!
თქუა: „გვიჯობს გამოჩუენება აწუა სტუმრისა ხელისა“
და ქოიას უთხრა: „აწვიე¹²⁾“, აქ მოციქული მისხლისა“.
168. წამოვიდა, მოახსენა, — „მობრძანდი“-ო, — ნალოტანისა¹³⁾.
საამ ადგა, მოკაზმა, ვერვინ ნახავს ამისთანსა¹⁴⁾.
თავს გვირგვინი დაიხურა, წამოისხა მძიმე ტანსა.
და სმანდს შეჯდა, „წავიდეთო!“ — უთხრა ქიშვადს ფაღაფანსა.

1) № 4528—მრავალი კარავები.

2) ოქსინო—ძვირფასი ფარჩა.

3) ატლასი არაბ.—اطلس—წმიდა აბრეშუმეული, ან სატინა.

4) ოთადი—თ. غطاء—ოთად-ოთახი, მეფის კარავი.

5) ფარდა—حاجرة

6) ნახლი სპ.—خام ძვირფასი ნაქსოვი, ძვირფასი ფარჩეული.

7) მურასა არაბ.-სპ. — حمار — ოქროთი გინა თვალ-მარგალიტით გაჭედლილი. მოოჭვილი.

8) № 4528—სელი—ლათ. sella—სკამი, ვეფხ. ტყ. ხ. 124, ტ. 3.

9) № 4528—და დაჯდა.—საამის საჭვრეტლად მუნ ჯარი შემოკრფებისა, № 1505—მჭვრეტელთა მუნ ჯარი მოაკრფებისა.

10) № 1505—სარუშა ბრძანა: „მოკაზმეთ ციხე დარბაზთა სახლისა(?)“.

11) № 1505—თექ-ნაბადითა მოჭფინეს. ფარდა მოავლეს ნახლითა. № 4528—თექ-ნაბადები მოჭფინედ. თექ-ნაბადი: თექა და ნაბადი—იხ

12) № 1505—აწვიე. [ლექსიკონში.

13) პილოტანი—სპ. پيلوتان — ფილ-ტან—სპილოს ტანი—გოლიათი, უზარმაზარი, ფაქლავნის ეპიტეტი „შაპ-ნამე“-ში.

14) 4528—მისთანსა.

169. ქოილ წინ წაუძღვა; იგი და ქიშვად¹⁾ წავიდეს.
წინ მოეგება კელ-მწიფე, რა ციხის კარსა შევიდეს²⁾.
მთა რი ტახტი დაუდგეს³⁾, დარბაზსა შიგან შევიდეს⁴⁾.
და სარუმან⁵⁾ კელი მოჭკიდა, თვითთ-თვითთზე⁶⁾ ავიდეს.

170. დასხდეს, დაიდეს ნადიმი, მოიღეს სანუკვარი,
მთასხეს ჯარი მუტრიბთა, შეიქნა ზათქი, ზარია.
ქოილ ჰკადრა ფაღაფანს: „ბრძანეთ;—აწ დროცა არია,
და წიგნი მოიღეთ, აწ ბრძანეთ, რაც იცით ს:უბარია!“

171. ზე აემართა, მთა ვითა, ფიცხლავე, სახელ-დებული,
კელ-მწიფეს წიგნი მთართვა, უამბო⁷⁾ დავედრებული,
სარუმა წიგნსა აკაცა, მეკმე თვალზე⁸⁾ ჰყო დებული,
და ვაზირს უბრძანა წაკითხვა, შეიქნენ სულ-დადებული⁹⁾.

172. წაკითხეს, წიგნს ეწერა ქართული და სიტყუა ეს:
„ფარუხ ფრიდონ¹⁰⁾ მოგახსენებ იამანის კელ-მწიფეს:
—„დასავლეთს და აღმოსავლეთს მე მმორჩილებს ყოფლი დღესა,
და შენნი ქალნი მამათხოვე, შევროთ ჩემსა¹¹⁾ სამსა ძესა!“

1) № 1505—ყველგან ქიშვარდ, ხოლო № 4528—ქიშვად; ეს ტაეპი № 4528 ხელ-ნაწერში ასე იკითხება: „ქოილ წინ გამოუძღვა, იგი და ქიშვად წავიდეს“.

2) № 1505—რა ციხის კართა გავიდეს.

3) № 1505—მას ორი ტახტი დაედა.

4) № 1505—დარბაზთა შინა შევიდეს.

5) № 4528—შარუმან, № 1505—სარუმან.

6) № 4528—თითო-თითოზე.

7) № 4528—უამბო.

8) № 4528—თაჯზე.

[ბული“

9) № 4528—„და ვეზირს უბრძანა წაკითხა, შეიქნა სულ-დადე“

10) ფარუხ-ფრიდონ — فریدون فرخ — ფარუხ ფერიდუნ—ფრიდონ სვიანი.

11) № 1505 და თქვენნი ქალნი მომათხოვეთ შევროთ სამსა ჩემსა ძესა, № 4528—ჩემთა სამთა ძესა.

173. აწ თუ ამასა არა იქ, წამოვალ შენზედ დაშქრითა¹⁾,
შენს ქუეყანასა ამოვსწუეუტ, მოვედები, რისხვა ვითა:
მგელთა და მახვთა დავაძლებ, არ გამოუშვებ მე მწვე ვითა²⁾,
და სჯობს, რომე მამცე³⁾ ნებითა, სულ არ ამოსწუდეთ ავითა⁴⁾.

174. სარუმან ბრძანა ზსუსად: „და ვარ⁵⁾ მისი მქნელია,
მონა ვარ, ჩემი ასული იმითთვის უმურველია.
როგორცა ქალნი თქუენ ნახეთ, აწ მეცა აგრე ველია.
და ჩემნი სიძენიც მიხეუნეთ“), შესთვალეთ, არა ძნელია“.

აქა საამ თალაფნი აგან თრიღონთან ქიენის მიწერა.

175. საამ თქვა: „ჩემს უნებურსა არა იქს შეეუ ბრძენია: ¹⁾
წიგნს მივსწერ, ადრე მოვასხნა²⁾ აქ კელ-მწიფისა ძენია: “
დაუწყო წერა, ახსენა ზირველად ზესთა ზენია“),
და მერმე კელ-მწიფე დალოცა, უქო ყოველი ზნენია.

176. მიუწერა კელ-მწიფეს სიტუეს კარგი, ღამაზ-ენა:
„რაც მიბრძანე სამსახური, გავათავო. უუელა ვქნა,

1) № 4528—აწ თუ ამასა არა იქ, შენზედ წამოვალ ჯარითა.

2) № 1505—მგელთა და მახვთა დავაძმევ, არ გამოუშვებ წვე ვითა. მწვე—სასტიკი, მრისხანე, ძალოვანი.

3) № 4528—მამცე, № 1505—მომცე.

4) № 4528—ავითა, № 1505—თავითა.

5) № 1505—ვარ.

6) № 1505—ჩემი სიძენი მიხეუნოთ, № 4528—და ჩემნი სიძენი მიხეუნეთ, შესთვალე, არა ძნელია.

7) № 1505—საამ თქვა: „ჩემს უნებურსა მეფე არა იქს ბრძენია.

8) № 1505—მოვასხამ.

9) № 1505—დაუწყო წერა, ახლავს ჰირველ ახსენა ზენია.

აწ იამანის ველ-მწიფე გემსახურის მუღამ თქუენს,
და ქალნი ფნახე, მათ ვერა სჯობს მნათობიცა, ვერცა ზენსა!¹⁾

177. ბანოვანთ თავთა სიტურფით ვერ აქებს ბრძენთა ენანი:²⁾
ტანად აზატნი³ სურათნი⁴ და თვალად მზისა შუენანი⁵,
მსგავსი⁶ სამოთხის უუავილთა მულდანზარისა⁷ მეენანი,
და ვარდი კოკობი უზრზენელი⁸), უკუნის გამათენანი.

178. თქუენთა შეილთა აქ წამოსვლა მონდომის⁹), — დაფრთე ნება.
ამახედა რომ გიახლეს, ესე ჩემი მოხსენება,
რასცა ბეფსა გამატან, ვის უფრო აქუს თქუენგან ცნება,
და სჯობს რომ ვაჩვად გამოგზავნათ, არ ქნათ ხანის დაუფრება“.

179. ერთს ჩაუქს¹⁰, კაცსა მისცა წიგნი მისგან დანაწერი¹¹):
— „ფრიდონს შეუეს შარათფით¹²), ვის მოწილობს უფელი ერთი.
სარუმან თქუენ გემსახურის, ნიადაგ არს ღვინის ერთი.
და აქ ფხიზელი¹³) ანფინ არი, არცა უმა და არცა ბერი“.

1) № 1505—მნათობი და ვერცა მზენა.

2) № 1505—ბანოვანი სიტურფითა—ვერ აქებს კაცთა ენანი.

3) აზატი—სომხ. *azat*, სპ. აჯა.

4) სურათი—არაბ. *surat*—ფორმა, ანაგები, გარეგნობა.

5) № 1505—მსგავსი, № 4528—მგზავსი.

6) № 4528—და თვალათ მზესა გვანანი.

7) მულდანზარი—სპარს. *muldanzar*—ბალი.

8) № 1505—უფრზენელი.

9) № 1505—აქა წვევა მონდომა.

10) ჩაუქი—სპ. *chaki*—მარდი, სწრაფი, მარჯვე.

11) № 1505—დაწერილი.

12) № 1505—გაუგზავნა.

13) № 1505—ფხიზელად.

180. რა შეზარხოშდა¹⁾ ლომ-გული გმირი, ჭკვიანი ცნობითა²⁾.
ქოიას უთხრა: „ცუდია მუდამ ნადიში თრობითა!
ერთხელ შევექცნეთ მოედანს რკენითა ფაღაფნობითა“³⁾.
და სსამს რა ესმა³⁾, აიგდო, სიცილი შექნა ლმობითა.

აქა ქოიალ და მუთარიად და ყაიდუშად ლოდს ისვრიან
და საამისაგან ლოდის გამორთმევა და სამთავე ერ-
თად შეჭრილება.

181. სუფრა. აიღეს, წავიდეს.—არ დარჩეს⁴⁾ დაუთრობელი.
გათენდა, გუმბაღს⁵⁾ ამდღდა ქუეყნისა მანათობელი,
მოედანს ტახტი შოიღეს, დაჯდა იამანთ მშურთბელი
და მათ ბანთანნი⁶⁾ უჭვრეტდეს მჭვრეტელთა მანათობელი.

182. ქოიას და მუთარიად⁷⁾, ყაიდუშადსა⁸⁾—სამთავ გმირსა
ველ-მწიფემან დააგდრა: „ნუ დარიდებთ სსამს ჭირსა:
თუ ამასა მოვერეგით, დავემაგრებთ კარგა ძირსა¹⁰⁾.
და ფრიდონს არას მოვეთნევი“⁹⁾. არცა მივცემ ალვას შეიღსა!“

1) შეზარხოშდა, ძირი ზარხოში, იხ. ლექსიკონი

2) № 1505—ცნობითა.

3) 2384—საამისი ურკა—საამისურ—სპ. سامسوار.

4) 2384—წავიდნენ, არ დარჩა.

5) № 1505—გუმბათს—სპ. گمباد—გუმბად, ან იგივე მნიშვნ.

6) ბანთანნი—სპ. بانان—საპატრო ქალი, ქალბატონი. მანდილოსანი.

7) № 1505—მუთარიას, № 4528—მაუთარიას.

8) № 1505—ყაიდუშაყს.

9) № 4528—მოვეთნევი.

10) ალვა—ალვის ხე, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“-ის ლექსიკონი.

183. სამთავ მოიღეს ოროლი¹⁾ დოლაბთ²⁾ ოდენი ქუანია.
დაუწევს³⁾ აღმა აგდება, ალყად⁴⁾ მოადგეს სპანია.
კელ-მწიფეს სთხოვა ფარმანი⁵⁾, მოვიდა ფალავანია,
და ვით ღობი გაფიცხებულა, მიუკლა⁶⁾ გულფანია.
184. ქოილის ანაგდები დაიჭირა, გამოსტაცა,
მოიქნია, გარდააგდო, ერთს "სათურგნოს⁷⁾ შორს დასცა.
უუელას მეტად გაუკუირდა, საამისურ იქავ დგასცა,
და სამთავ ერთად რკენს⁸⁾ სთხოა⁹⁾, მათ ზსუხი ესე გასცა.
185. ორნი კელთა შეეჭიდეს, ერთმან ფეხი¹⁰⁾ დაუჭირა.
ერთმანერთზედ დააწვიტა, მათ ადგომა გაუჭირა.
სამივ ქუეშე მოიმწიფუდა, ზედა დაჯდა, ჩაუჭირა.
და აწ სარუმან ეხვეწების: „ნუ მიაპყარ დიდი ჭირა!“
186. სარუმან სამ დადოცა და შესხმიდა ქებას.
აუშენა, — სადგომს წავიდა, ოთადში¹²⁾ დაწვა ნებას.
კაციც მივიდა სარავსა, არა იქს დაუფნებას.
და ფრიდონ კელ-მწიფე სავარდეს კართოდა მოსუენებას.

¹⁾ ოროლი — ორ-ორი, № 1505 — ორთავ; მოიღეს: ოროლი, № 4528 — სამთავ.

²⁾ დოლაბი — ს. ب, ا — წისქვილის ქვა, ჰირდავლიკური ქვის თვალი.

³⁾ 1505 — დაუწევს, 2384 — დაუწევს.

⁴⁾ ალყა — არაბ. الحصار — ჰალკა — წრე, სალტე, ირგვლივ შემორტყმა. სიტყვა „ალყად“ გამოტოვებულია № 4528 ხელნაწერში.

⁵⁾ ფარმანი — სპ. — طير — უმაღლესი ბრძანება, მანიფესტი, დიპლომი.

⁶⁾ № 1505 — გაშმაგებული მიუხდა, 2384 — ამგვარადვე.

⁷⁾ № 1505 — სათურქნო; სათურგნო — სიგრძის ზომა. ეს სიტყვა წარმოებულია სიტყვისაგან „თურგანი“ — დიდი თოფი.

⁸⁾ რკენა — ფალავნების შეჭიდება.

⁹⁾ № 1505 — სთხოვა.

¹⁰⁾ № 1505 — ორი ფერსა შეეჭიდა, ერთმან ხელი დაუჭირა.

¹¹⁾ № 4528 — და პელ-მწიფემან შეუძახა: „ნუ მიაპყარ, ჰე, უჭირა“

¹²⁾ № 1505 — ოთახში.

აქა საამის გაგზავნილი კაცი თრიდონ კელ-მწიფესთან მივიდა.

187. შოლანი¹⁾ ექნა მეფესა, ისიც არ აკლდა არზია²⁾.
მან კაცმან ჩაქით მიართვა საამ ფალავნის არზია³⁾,
იკითხავს სისარულითა, ვერცა მჯდომია, არ ზია⁴⁾,
და ფაიქსა⁵⁾ ტანსა შემოსა ფქსინო, არა არძია⁶⁾.

188. შვილნი იკმნა⁷⁾ და თავადნი მოვიდეს⁸⁾ მალედ რებუღნი.
დასხდეს, და წიგნი უხუენა, უანბო⁹⁾ დავედრებული.
ამა ამბოითა ყოველი დამსიარულდეს¹⁰⁾ კრებული.
და ბრძანა თუ: „კარგად გავგზავნი, — წავიდენ¹¹⁾ გახარებული!“

189. სახლის გამრიგეთ¹²⁾ უბრძანა: „აკაზმეთ ყუელა კარგია¹³⁾,
მოედანშიგა გაიდეთ წასადებული ბარგია.
უარანს და ყუბადს მიანდო, რაც საქონელი კარგია.
და მოასხეს სხილად, აქლეში, ცხენ-ჯორი, ზროხა მარგა¹⁴⁾“.

1) № 1505 — შაილი(?), № 4528 — შოლანი ოსმ.-თ. სლავ. — შოლან
— ხალხისთვის გამართული სმა-ჭამა და პურობა.

2) არზია, არაბ.-სპ. ارزيا — კეთილი სახელი, პატივი, პატიოსნება.

3) არზია — არაბ. თათ. ارزيا — თხოვნა, პეტიცია, რაპორტი.

4) licent. poet. „არ ზის“ ნაცვლად.

5) № 1505 — ფაიქი. ფაიქი — სპ. فاي — მოციქული.

6) № 1505 — არზია. არძი — ჭრელი ხამი.

7) № 1505 — იკმნა, № 4528 — იკმნა.

8) № 1505 — ერთობით, № 4528 — მოვიდეს.

9) № 1505 — უანბო, № 4528 — უანბო.

10) № 4528 — დამხიარულდენ.

11) № 1505 — წავიდენ.

12) № 1505 — გამრიგეს.

13) დაკაზმეთ, რაცა კარგია.

14) ამ ხანის არც უკანასკნელი ტაეპი №№ 1505 და 2384 ხელ-
ნაწერებში გადანაცვლებულია, № 4528-ში კი ამ სახით არის

190. უკან და უბად დაუწეეს შითგას, წერს და კიდებს, მათ შიგნით აწონს, ანგარიში და კიდებს, სხილს დაუწეეს მუკასა ზანზადაკის¹⁾ კიდებს და შიგნით ბარგი და შიგნით გადებს, განაკიდებს²⁾.

191. ოც ათას სხილს დახუკეს შიგნით ნაკერი ჩულია³⁾. ოქროსა ზანზადაკითა მასსხეს მოჩირჩხულია⁴⁾. თვალ-მარგალიტი აჭკიდეს და ოქრო მადრიბულია⁵⁾ და რადლოთის გარდაუენეს ესენი დატვირთულია.

192. ათი ათასი ჯორები⁶⁾ მასსხეს დაკაშმულია⁷⁾ საჯულაბე⁸⁾ და სადვინე აჭკიდეს უეკლას სრულია. ოქროს კოკები⁹⁾, სსმელი უეკლას მთვალეულია და კრინტელი¹⁰⁾ და ჩინური, ჩოდრატო¹¹⁾ სანაგულია.

1) № 1505 — ზანზადაკების. ზანზადაკი — პაწია ზარჯულ რომელსაც ჰკიდებენ დატვირთულ ან საძოვრად გაშვებულ აქლემებს, ან კხევა, ცხიველს, რომ არ გაეპაროს პატრონს, ან ჭურღმა არ გააპაროს.

2) № 1505 — გამოღება და კიდება.

3) № 4528 — შიგნით ნაკერი ჩულია. ჩული თათრ. *چول* ან *چول* — ჩული, ან ჯულ — ცხენის დასახურავი.

4) მოჩირჩხული — მოჩირჩხელია: მბზინავე, თვალის მამაკრელებელი ნივთების უბად დაკიდება რაზედმე.

5) მადრიბული — არაბ. -სპარ. *مغربي* — დასავლეთური.

6) ჯორი — სომხ. *ջորի*.

7) კაშმა — სომხ. *կազ-կაզ* ხ.

8) საჯულაბე — ძირი ჯულაბი — სპ. -არაბ. *جولاب* სასაქმებელი; აქედან საჯულაბეს უწოდებენ ჯულაბის ჭურჭელს. ჯულაბი არის სასმელი წამალი, რომელიც შესდგება წყლისა და სიროპისაგან და რგებს ავადმყოფს, როგორც სასაქმებელი.

9) კოკა: — სითხელის საწყაო ჭურჭელი, დიდი ოთხ-ჩაფიანი თიხის ჭურჭელი. იმერეთში დიდ ჩაფს კოკას უწოდებენ.

10) კრინტელი — წვრილ და მაღალ-ყელიანი სპილენძის ან თიხის სურა. წუმწუმა. თუნგი ან დოქი წვრილ და მაღალ-ყელიანი.

11) 4528 №-ი — ჩორლათო, უნდა იყოს ჩოდრათო — სასმელია, იხ. ლექსიკონი.

193. თკალ-მარგალიტით ნაჭედი ჩარყაფი¹⁾—ბეწვზედ კრულები—
შეჭკრეს უეელა—და აჭკიდეს²⁾—ზანდუკი³⁾ დაბეჭდულები;
ზანზალაკები შეაბეს, დახურეს ტურფა ჩულები,
და ზედ გარდახურეს ატლასი—ხალასად⁴⁾ დაკერულები.
194. ათი ათასს აქლემს⁵⁾ ოქსინო ანაკიდას,
კერული⁶⁾, შეუკერავი, უცხო, ტურფანი ჭკიდას.
სტავრა⁷⁾, ნახლი და ატლასი—ხატაველთ განასყიდას,
და სიასამური⁸⁾, ყარყუმი⁹⁾—უოლე ვერ დაცავსთვლიდა¹⁰⁾.
195. მათვე აჭკიდეს ჩინური სუფრა¹¹⁾—ოქსინო-კერული,
თეფში, ზარფუმი¹²⁾ ოქროსი, არა სზილენძი ფერული,

1) № 4528 და 1505—ჩარყაფი, № 2384—ჩარყანი; ჩარყაფი—
ქარგა, იხ. საბა. აქ კი ნაქარგი, ოქრომკველით ნაკერი. ოქროს ქსოვილი.

2) № 1505—შეკერეს, ყველასა აკიდეს, № 2384—შეკრეს ყველა.

3) ზანდუკი, არაბ.-თ. صندوق—ზანდუკ—იგივე მნიშვნელობა. კუბო.

„ზანდუკი დაბეჭდულები, ისე, როგორც პირველ ტაეპში, „ჩარყაფი ბე-
წვზედ კრულები“ და მე-4-ში „ატლასი ხალასად დაკერულები“ ლექსის-
თვის უკანონოდ არის ნახმარი; ამ შემთხვევაში მრავლობის სუფიქსი
„ებ“ ჩაერთვის არსის სახელის, და არა ზედსართავის, საფუძვლის ბო-
ლოში.

4) ხალასი—არაბ. خالص—წმიდა, წვრილი.

5) № 1505—ათი ათასი აქლემი.

6) № 4528—ვერული(?).

7) სტავრა—ძვირფასი ქსოვილი

8) სიასამური—სპ. صو سهورى—სუ სამური—კვერნა. ჩრდილო-ამე-
რიკის ცხოველია, ძვირფასი ქურქი იცის. куница. სამური—ხაზიდი.
СОНИЛЬ. (ქურქი. თეთრ-ბეწვეული.

9) ყარყუმი—სპ. قاقم—ყაყუმ—ბეწვიანი ცხოველია. ამ ცხოველის

10) ამ ადგილას 182 ხანიდან 195 ხანამდე №№ 1505 და 4528
ხელ-ნაწერებში ხანათა რიგი სხვადასხვაა.

11) სუფრა—არაბ-თათრ. صفره, ან سفره—სუფრა—სტოლსაფარი ან
საიჯრო სტოლი.

12) ზარფუმი—სპ. سرپوش—სარფუშ—თავ-სახურავი, თავის სარ-
ქმელი. ქვაბის დასარქველი, ხუფი.

ასი ათასი თუმანი¹⁾); ფლური²⁾); მარჩილი³⁾) სპერული⁴⁾),
და კულაჟი ცხენს ათი-ათასი კარაგ-ათადნი ჭერული.

196. ოქრო ქსოვილი კარაგნი ქამხისა⁵⁾ ფერად ფერია⁶⁾),
ფარდა ღომისა ტუაგისა ხალასად შეკერულია.
ქვეშაგებელი და ნახი⁷⁾), — კუირობდეს ყოველი სულია⁸⁾),
და ესენი ცხენს აჭვიდეს, — ფარანის მინაწერია.

197. ექვსი ათასსა ზროხსა⁹⁾ სრულად საჭმელი ჭვიდეს,
მუნ სანუკვართა მრავალთა დაშქართა მოზიდვიდეს¹⁰⁾.
ას ოცი¹¹⁾ ათასსა ცხურასა მათთვისვე გარდასთვლიდეს¹²⁾),
და ეს უუქლას გასაგზავნელად¹³⁾ გარდაყენეს კიდეს¹⁴⁾).

198. ათას ოთხასი¹⁵⁾ ტაიჭი არაბთა დახედნილია,
ოქროსა აკაზმულობით უუქლას ისპანს¹⁶⁾ ქნილია.

1) თუმანი — სპ. تومان — თუმანი — სამი მანეთია. (ფულია.)

2) ფლური — იტალ. — წინეთ ოქროს ფული იყო, დღეს ვერცხლის-

3) მარჩილი — ძველი ქართული ფულია, სამ-აბაზიანი. იმერეთში
6 შაურს უდრის.

4) სპერული — სპერი მაზრაა, რომელიც საზღვრავს სამეგრელოსა
და სამცხეს.

5) ქამხა — სპ. خام — ქამხა — აბრეშუმეული ძლიერ ფერადი.

6) № 1505 — ფარდა ფერია.

7) ნახი — სპ. نخ — ნახი, იგივე მნიშვნელობა.

8) № 1505 — კვირობდეს ყოველი ერია, № 4528 — ჰკვირობს ყოვე-

9) № 1505 — ზროხა, ახლა — ძროხა. (ლი სულია.)

10) № 1505 — მათ სანუკვართად მათთა დაშქართა მოზიდვისა(?)

11) № 1505 — ორმოცდა ათი ათასსა.

12) № 1505 — მათთვისა სთვლიდესა.

13) № 1505 — გასაგზავნელი.

14) № 1505 — სთვლიდესა.

15) № 1505 — ესე ოთხასი.

16) № 1505 — ამათი აკაზმულობა ყველა ისპანს ქნილია,
4528 № — ი — ოქროსა აკაზმულობით ყველა სპანიას ქნილია.

აბაიებ —ასლებზე) ევლო ხალასი მილია²) .
და თან წაატანა ესეცა³), —მფრინველიც მასთან წილია!

199. ერთი მძიმე აქროს ლახტი საამისურს გაუგზავნა.

კულავ ქიშვადსა აქროს ლახტი, ვინცა მტერნი დააზავნა,
ტკბილი წიგნი მიუწერა, —ვინ მებრძოლთა ბევრი ავნა.
და ბრძანა: «ჭინი უკუმქარდეს, ჩემი ღვინი გამეთავნა»

200. სხვა⁴) დიდებულნი მთხასნი თვითონ ადგილს⁵) ბეგია,
ღარმა-ნადარის მქონები, ჩადრ-ოთადისა⁶) მდეგია,
უარან, უებად და მილადი, ვისი —ბასრისა თეგია⁷)
და უეკლას უფროსად წინეს ეს კახი ბეგლარ ბეგია⁸).

201. მასხეს სამნო სპილანი თეთრი და დაკაზმულები,
შეადგეს ტახტი მურასა, შეუნოდა⁹) სანატრულები *).
მეუთისა ძენი მოვიდეს¹⁰), მეფურად დაკაზმულები.
და მარგდან შესხდეს ლაშქარნი, წამოდგეს დარაზმულები.

1) 4528 № — აბიაბაბის ასლებზე, 1505 № — მათის საბლის ასულე-
ბზე(?), 2384 № — მათი საბლისა ჩულებსა... ეს ტაეპი ძნელი გასაგებია”
2384 № — ხელ-ნაწერი თითქო ასწორებსა ამ ადგილს: აბიაბაბი, ჩვენის
აზრით, უნდა იყოს იგივე აბაიები — სპ. اباي — ის მრავლ. რიცხვი; აბაი
ნიშნავს ცხენის ჩულსა; შესაძლებელია, 1505 № ხელ-ნაწერის უაზრო
სიტყვა „ასულეებზე“ წარმომდგარიყოს სიტყვის „ასალებზე“ წარყვნიდან:
ჩვენც ასე ვასწორებთ.

2) მილი, არ. — ميل — მილი, — ნატიფი სახე, შემკულობა; იხ. ლექს.

3) 1505 № — ესენიც.

4) 2384 № — დართული; № 1505 — დარჩეული.

5) 1505 — ალაგის. (ბი.)

6) ჩადრ-ოთალი — კარავია; ჩადრ-ოთალისა მდეგია — კარავის მომწყო-

7) ბასრისა თეგია — ნახე ლექსიკონში; № 2384 — მთეგია.

8) იხ. ზაქიანი, ხ. 114. ტ. 4, შენიშვნა 4. — ბეგლარ ბეგია —
უფროსი მმართველი.

9) 4528 № — საჭვრეტლად. *) დად. — სანატრულები.

10) 1505 № — მოვიდნენ, № 4528 — მოვიდენ.

202. ლაშქართ მურასა კმალები ერთყა, ცხენს ება ზარია¹⁾.
ქაიანურსა²⁾ დროშასა ოქროთ მოსკედეს ტარია.
ალამი³⁾ ტურთუად მოკაზმეს, — ლალ-მარგალიტის გვარია!⁴⁾
და წინ წაუძღვანეს⁵⁾, წავიდეს⁶⁾, იმათი ომი მწარია!
203. ჰერეს ნაღარასა სემ რიგად სემთავე კელ-მწიფეთასა⁷⁾.
გამართნეს და გაზიდეს სხილთა მათ მეფეთასა⁸⁾.
შორს გაჭყუა⁹⁾ ფრიდონ კელ-მწიფე, — უჯობს უაფეთა დღეთასა!
და ვინც არის მათი მეტროლი, — შეიქმენ კორტთა ფეთასა.
204. მეფემან შვილთა დავედრა: ') ,,სარუშა¹¹⁾ არის გრძნეული:
გაფრთხილდით, არამც დაგზიბდოს¹²⁾, არის ეშმაკთა ჩვეული.
სავარდუშიგან მოგივა თქუენ თოფლი ანაზღეული¹³⁾,
და ზედ დაიხურეთ მრავალი, ღვთით, ვერას გაგნებს წვეული! "

1) № 1505 — ლაშქართა კმალი მურასა, ცხენსა შეაბეს ზარია.

2) ქაიანური — ეს სიტყვა სპარსულის სიტყვისაგან — كايان — ქაი — დიდებული, თავადი, დიდი ხელ-მწიფე; ქაი დაერთვის თავში, როგორც ტიტული, სპარსეთის მეორე დინასტიის მეფეთა სახელებს: كايان — ქაიანორუ; كايان — ქაიყუბად, كايان — ქაიკაუს. ქაიან — كايان — მრავლობითი რიცხვითი სიტყვის ქაი და აღნიშნავს ქაიანთა დინასტიის მეფეებს. აქედან ქაიანური — სპ. „ქაიანი“ ნიშნავს სამეფოს, მეფურს, ძვირფასს: ქაიანური დროშა — სახელმწიფო დროშა.

3) ალამი, არაბ. ألم — ნიშანი. დროშა.

4) № 1505 — ლალ-მარგალიტით არია.

5) № 1505 — წაუძღვანეს.

6) № 1505 — წავიდნენ.

7) № 1505 და 4528 — პელ-მწიფისასა, ჩვენ გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს პელ-მწიფეთასა, რადგან პელ-მწიფისასა ზომის წინააღმდეგია.

8) № 1505 — სპილოსა მათ მეფისასა; სპილო — სპარ. اسب — ფილ.

9) № 1505 — გაყვა.

10) № 1505 — მეფემ შვილთა დაავედრა.

11) № 1505 — სარუშა.

[დაღუპვა

12) ხიბლი, არაბ. خد — ხაბალ — დასახიჩრება, დამახინჯება.

13) ანაზღეული — უეცრად, უცებ, მოულოდნელად (სომხ. *անսով* — ჩქარი, სწრაფი, უეცარი).

205. სამთავე ქალთა ერთფერსა ტანისამოსსა შემოსსა¹⁾,
თუერის ცოლს დასვამს შუაზედ, ერავს დაუსვამს ზემოსსა²⁾.
თქუენ დაგზატიუებს, იცოდით³⁾, თქუენსა ამ სოფლის გემოსსა,
და საღიმს უბრძანა: „მეჭვიდე შენ კელი⁴⁾ ქალსა ქუემოსსა!“

აქა თრიდონის შეიღების იამანეთს წასვლა საქორწილოდ.

206. გამკესლმა, დაბრუნდა⁵⁾ მარტო კელ-მწიფე⁶⁾ ქავითა.
ასი ათასი ლომ-გული, მტერზედ საომრად, მზა ვითა,
თან წაატანა, წავიდა⁷⁾, — მათი სიკეთე ვთქუა ვითა!
და აწ უჯვარს მათთა⁸⁾ შემბმელთა⁹⁾ იუონ მათთანა ზავითა.

207. რა მიეწურეს¹⁰⁾ იამანს ხუთისა დღისა სავალსა,
სამთან კაცი გაგზავნეს, ვისგან იღებდენ ზავალსა¹¹⁾.
გაფრინდა მასწარბელი ჩქარათ, არ წენარათ წავალსა,
და ჰკადრეს: „მოდან მეუენი, ვინ შუა გაჰკუეთს¹²⁾ მრავალსა!“

208. გამხიარულდა სოფადი სიხარულითა დიდითა,
მონას უბრძანა: „თან წაჰყევ, მეუეს ხარეთ, მიდიოთა!“

1) № 1505 — ტანისამოსით შემოსა, № 4528 — ტანისამოსაი შემოსა;
ჩვენ ვასწორებთ — „ტანისამოსსა შემოსსა“.

2) № 1505 — და ერავისას ზემოსა.

3) № 4528 — იცენით.

4) № 1505 — ხელი.

5) № 1505 — წავიდა.

6) № 1505 — ხელ-მწიფე, № 2384 — პელ-მწიფე.

7) № 1505 — წავიდა.

8) № ხელ-ნაწ. მათსა.

9) № 1505 — მათ ზედა იუონ ზავითა.

10) № 1505 — მიეწურენ.

11) № 1505 — იღებდეს ზავალსა, № 4528 — იღებდენ ნავალსა.

12) № 1505 — გაკეთეს.

შევიდეს¹⁾, ჭკადრეს სარუმას არა კრძალვით და რიდით.
და ოქროს აყრიდა, შემოსა ზარქაშით²⁾ განაზიდითა.

209. მეფემან ბრძანა: „ლაშქართა აწუა კამს³⁾ მოკაზმულობა,
შესამსეფსა ნუ სწუალობთ, არ გუმართებს ტანსა ცმულობა“.
გამოდგეს მისგებავად თავადთა დარაზმულობა.
და სზილოზედ ტახტი დაუდგეს, არა ქნეს ხან-დაზმულობა⁴⁾.

210. საამისურცა დაჭკაზმა ლაშქარი იყრად იყრითა,
ქიშვადსცა ტანსა შემოსა⁵⁾ მისითა შესაიყრითა,
შესხდეს და გვანდეს უჟაფილთა⁶⁾. ნალარა კმობდა⁷⁾ დგერითა.
და ბოლუქ-ბოლუქად⁸⁾ წამოდგეს ცხენისა ზართა უღერითა.

211. სარუმან შეკვდა, გამოდგა, იკრა ქოსსა⁹⁾ და ნობსა.
რა ერთმანერთი აუხნდა, ბუკი მოაწვეს კმობსა.
საამ მიმართა, და ქიშვად მიზდევს, — ვერ ვიტყუი კრდლობსა¹⁰⁾.
და რა მიახლოვდეს, ხამოკდეს, იქმენ მეფეთა თმობსა.

1) № 1505 — შევიდნენ.

2) № 1505 — ზარქაშის. ზარქაში, სპ. شکر — ოქროქსოვილი, ოქრომკედი, ოქროს ფარჩეულობა. ოქროს ძაფის დამსთველი, ან ოქროს ფარჩის მბეჭველი.

3) № 1505 — ბამს აღარ დაკაზმულობა.

4) № 1505 — ში ეს, არი ხანა გადასმულ-გადმოსმულია ერთი მეორის ალაგას.

5) № 1505 — ქიშვარდცა ტანსა ჩაიცვა.

6) № 1505 — ყვაფილსა.

7) № 1505 — ხმობდა ნალარა დგერითა.

8) ბოლუქ-ბოლუქად — სომხ. *բոլբ* — დასი, გუნდი, ნ. მარტი, TP. IV, რედ, словарь.

9) № 1505 — ქოსა.

10) № 2384 — მხრდლობსა.

212. კელ-მწიფის ქეთა რა ნახეს სსამ ქუეითად რებული,
ფიცხლავუ ჩამოკდეს¹⁾), დაკატნეს საროს უმადლე ხებული.
სხილთ გარდმოკდა²⁾ სარუმა, — ჯარი შორს დადგა კრებული,
და სამთავ მიმართეს სალამად³⁾), სსამ წინ უძღვის ხლებული.
213. სიმამრსა ერთად სალამი მისცეს სამთავე მეფეთა,
დიდად მოსწონდეს სიძენი, თვალი სრულ მათზედ ეფეთა,
ყარან და უუბად და მილად, და ვისი—სისხლთა მჩქეფეთა⁴⁾
და წამოდგეს, მისცეს სალამი, — სხვათაც თავადთა, სეფეთა⁵⁾).
214. სარუმა⁶⁾ ბრძანა: „მეფენი ტურფანი სანახავნია!“
შესხდეს და სსამს მოგვარეს სამანდი მტერთა მავნია.
თქროსა ლახტი მთართვეს⁷⁾), — ფრიდონის განაგზავნია,
და კელთა აიღო. ლაშქარი მინდორზედ მონახავნია.
215. ქალაქს მივიდეს, ჩამოკდეს⁸⁾), მოედანს მტერთა მზარავნია.
სამთავ ცალ-ცალკე დაუდგეს ტურფა თათნი, კარავნია.
სახლი გამართეს⁹⁾), მოაფლეს¹⁰⁾ სრა-ფარდა¹¹⁾ მოსაფარავნი,
და მერმე გარდაკდეს¹²⁾ ლაშქარნი მინდორთა დამაჯარავნია¹³⁾).

1) № 1505 — ჩამოხდეს, № 2384 — ფიცხლად ჩამოხდეს.

2) ხელ-ნაწ.: გარდმოხდა.

3) № 1505 — სამთავე მისცეს სალამი.

4) № 1505 — ვისმა სისხლისა მჩქეფეთა, № 4528 — სისხლთა მჩქეფე-

5) № 1505 — მეფეთა. [თა.

6) № 1505 — სარუმან, საზოგადოდ, ამ ხელ-ნაწერში უფრო ხშირად
იხმარება დამაბოლოებელი ნარი, ნამეტურ თანდებულების „ზედა“, „ში-

7) № 1505 — მოიღეს. [გა“ ბოლოში.

8) № 1505 — ჩამოხდეს.

9) № 1505 — სახლის გამრიგემ.

10) № 1505 — მოაფლო.

11) სრა — ფარდა — სპ. سرو، — სარა ფარდა კარავზე გადასახურავი
ფარდა. დიდი ფარდაგი. კედელთ ფარდაგი (საბა).

12) № 1505 — გარდმოხდეს.

13) შეად. ხანა 8, ტ. 3.

216. საამ ჩამოკდა¹⁾ მეფესთან,—ლომის სიფიცხით ბარია!²⁾
ყარან და უბად³⁾ უანბეს კელ-მწიფის დანაბარია.
ჭკადრეს: „თქვენც ნახეთ, რაც არი ეს ჩუენი მონაბარია;
და სჯობს დაძვირთვით, ვერ იტყვის სიმრავლით მთა ჭ ბარია!“⁴⁾
217. თაღავანმა თქვა: „მართლსა ბრძანებთ,—სამივე ვლიდეთა⁵⁾,
მასხით სზილო, აქლემი უეუღაი, სცა⁶⁾ ჭკიდეთა,
მისატანელი, რაც არი, დაჭკაზმეთ, გამოზიდეთა“.
და საამ წაუძღვა, წაუვიდეს, მიდგეს დარბაზის კიდეთა.
218. სარუმს კაცი ახლეს, შეჯდა, მობრძანდა გმირია.
რას ვაგრძელებდე, ლაყაფი⁷⁾ გრძელი, ცუდი და მწარია.
რაც ფრიდონს გამოუგზავნა, მართვეს სანუგვარია,
და ტვირთული სზილო, აქლემი, ცხენ-ჯორი, ძროხა, ცხვარია⁸⁾.
219. უეუღაი გარდათვალეს. წაუკითხეს ანაწერი,
მეფე მდაბლად მადლსა იკდის, სიტყუა ბრძანა შესავერი.
საამ სადგომს წამოვიდა, მზე შეიქნა დანაწვერი.
და სარუმს თქვა: „დაეკაზმოს ქალაქმიგა ემა და ბერი!“

1) № 1505—ჩამოხდა.

2) № 1505—დარია, № 4528—ლომი სიფიცხით ბარია.

3) № 1505—ყუბათ.

4) № 1505—და სჯობს და მივართვით, ვერ იტყვის სიმრავლეს მთა და ბარია(?).

5) 216 ხანიდან დაწყებული 16 ხანა აკლია, №№ 1505 და 2384 ხელ-ნაწერებს, სახელდობრ: 231 ხანამდი.

6) ხელ-ნაწერში—„ყუელაი საცა ჭკიდეთა“-ს ნაცვლად სწერია: ყუელსაცა ჭკიდეთა.

7) ლაყაფი—არ. لاقاب—ლაყაბ—ან ვულგ. لاقاب—ლაყაბ—გრძელი წერილი, გაჭიანურებული წერილი, გრძლად წარმოთქმული ვისიმე საქები ან საგმობი სიტყვა.

8) № 4528 — ცხუარია.

220. ტურფად მოკაზმეს დარბაზნი, — ძლივ ითქმის კაცთა ენითა:
მუშეს და¹⁾ ამბარსა აკმევდეს ქუეშე რქსინოს ფენითა,
თვითან აწვივნა სიძენი, არ მონის მონახსენითა.
და „სჯობს, — გავანათლათ დარბაზი მობრძანებითა თქუენითა!“

აქა ფრიდონის შეილების იამანთ კელ-მწიფის სახლში
ქორწილია.

221. შესხდეს, იახლეს, წავიდეს, შევლეს ქალაქის კარია,
სიმაჰრი²⁾ წინა წაუძღვა და საამ მთისა დარია.
მათ მისდევს ქიშვად და უარან, სხვათა თავადთა ჯარია,
და შემკრებეს მრქალაქენი, გახდა ზათქი და ზარია.

222. მის ქალაქისა კარზედა კოშკი დგეს მაღლად გებუღი,
მეფის ასულნი იდუმლად მასედ ავიდენ ქებუღი.
საამ და კოშკი სიდიდით მართ იუენეს შესწორებუღი!
და შინა შევიდეს მეფენი საამ და მათი ხლებუღი.

222. ერთსა სათურგნოს³⁾ ეფინა ქამხა, სტავრა და ნახლია.
ზედ წაიარეს, ჩამოკდეს, სადა მეფის სასახლია⁴⁾,
მძიმეთ ნაჭედსა ფარდასა ღალ-მარგალიტი ასლია⁵⁾,
და აწვივნეს, შინა შევიდეს⁶⁾, სადა მეფისა სახლია.

224. მუნ საში ტახტი დაედგა მაღალი და გვარიანი,
ზურგით მოვლიდა ფარდასა ზატოცისანი ქუიანი.

1) ხელ-ნაწ. მუშკი ამბარსა.

2) სიმაჰრი ვულგ. სიმაჰრი.

3) სათურგნო—სიგრძის ზომაა, იხ გვ. 59, ხ. 184, ტ. 2.

4) რადგან «მეფისა სახლია» გვხვდება მეორეჯერ ამ ხანის მე-4-ე ტაეპის დაბოლოებაში, ამიტომ აქ ჩვენ ვკითხულობთ: „მეფის სასახლია“-ს.

5) № 4528, №№ 1505 და 2384—აკლია. ფარდა წმინდა ღალ-მარგალიტით იყო გაკედილი. შესაძლებელია, აქ იყოს „ახლია“—ახლავს.

6) ხელ-ნაწ.—შეუიღეს.

ზედ ისხდა ომა¹⁾ ფრინველი მკარ-გაშლით, ვითა ფრთიანი და ზირშიგა ლალი ეჭირა, თვაღნიცა, ვით ნათლიანი.

225. მალიად ტახტზედა დასხნა სიმამრმა სამი მეფენი,
თვალ-მარგალიტსა აურიდეს,—აივსნეს მუნვე მკრეფეღნი!
ოქროსს სეღი მოიღეს დიდი, მძიმე და სეფენი,
და მასედა საამ აწვიეს,—მტერთა სისხლისა მჩქეფენი²⁾).
226. ქიშვად და უკანს საამთან დასხნა თავისა კელითა,
სხვა დიდებული ოთხსი გარიგდეს ოქროს სეღითა.
თვით დაჯდა მომცროს ტახტზედა სიმდაბლის შესაფერითა,
და შეიქნა სმა და ზურობა, კმა ტკბილი მკვრელთა მღერითა.
227. მოიღეს ხილი უზომო და შარბათები ტკბილა³⁾,
თვითო სასმელი ქოთლს ეუქლას მიაერთვა ძვირია.
ბროლი იყო და კაცი სხდა, შიგა ტილისმა⁴⁾ ერია,
და ვინც შესვის, უთხრის: „გამო!“—იკმარის ენა-პირია⁵⁾).
228. მეფემ ბრძანა: „სასმელები ვინცა შესვას, მისი არი“
მოიტანეს მრავლად ფლავი, ცხვარი, ბატი, ბევრი მწვარი.
სამისურს წინ მოიღეს, გარიგეს მერმე ჯარი,
და საამ ეუქლა წურილად დაჭრა, გაარჩივა რბილი, ძვალი.

1) ომა—იგივეა, რაც ომანი: ბოლოკარკაზი, მიმინო.

2) მჩქეფენი აქ მრ. რიცხვია მხოლოობითის ნაცვლად, თუმცა ამ ფორმის გამართლება შეიძლება, როდესაც იგი მეფეს ეკუთნის, იხ. ჩვენის «ვეფხ. ტყ.»-ის ლექს., ძველი საქ., გვ. 187, შენიშვნა.

3) შარბათი—არაბ. شاربث — ტკბილი სასმელი, ლიმონადი, სიროფი, ღვინო.

4) ტილისმა—ბერძ. τέλεισμα, არაბ. طيسم.

5) ხელ-ნაწერში ასე იკითხება ეს ტაეპი: „ვინც შესვის, უთხრის „გამო“, იმამარის ენა-პირია“.

229. კორცი ფლავს¹⁾ აურივა, თქუეს: „უბოძებს უმას მისსა“. ერთმანერთში წახვია, უკუიღვა ერთად ზირსა, სარუმან თქუა: „არ ვეშასსა,—არ უქნია ესე გშირსა. და ოღონ თურმე დევი²⁾ არი, მით ჩაგდებს შტერსა ჭირსა!“

230. მთიდეს დიდი ბადია³⁾, დადგეს, აავსეს ღვინითა. შიგ ჩარა იდგა, თავადთა ურიგებდიან იმითა⁴⁾. საამ წამოჯდა ბაგითა, სტატა შელავითა შავრითა, და შიგა ას ოცი ლიტრა⁵⁾ დგას სავსე, კარმონდის⁶⁾ ჰირითა.

231. აიღო და დაუღია იამანის კელ-მწიფესა. სარუმან თქუა: „მე ვერ დავღევე, ნუ დამიღევე, შენსა მშესა!“ ქიშვად ჰკადრა: „ცოტა შესვი, ძალს ვინ გიზამს კელ-მწიფესა?!“. და დაღია ნებსა ზედა, დაიბერტვა, გაჭკუირდესა.

232. სუესა და ადგა კელ-მწიფე, „გამო“⁷⁾—კარდაიკადა. ხუთი ლიტრატა ძლივ შესუა, ზოგი კარდასსა იქადა⁸⁾, მერმე მორიგდა თავადნი, ვინც ისხდა სრულა იქა და, და უეულამ ძლივ შესვა, —სამით სწორობა ვინ დაიქადა?!

1) ფლავი—თ.-სპ. ფლ.—ბრინჯი და ხორცი ერთად შეხარშული.

2) № 4528—დეუი, სხვა ხელ-ნაწერებს აკლია ეს ადგილი.

3) ბადია—სპარს. *بادیا*—ბადია—ღვინის საწყაო.

4) ხელ-ნაწ. იმათა.

5) ლიტრა—ბერძ. *λίτρα*.—საწყაო, იხ. ლექსიკონი.

6) ვულგარული ფორმაა, უნდა „გარდმოსდის“.

7) „გამო“ სტოლზე სათქმელი მადლობა უნდა იყოს, იხ. და შეად.

ხ. 226, ტ. 4.

8) ამ ტაეპიდან ისევ ეთანხმება № 1505 ხელ-ნაწერი № 4528 ხელ-ნაწერს.

233. დაიდგეს წინა ნაღიში, მასსეს მკვრელთა ჯარია: მუხანგენი¹⁾ და მუტრიბნი²⁾ იყო ზირ-მთავარე ჯარია, მუქალაქეთა მკვრელთა გარემო დენა ჯარია, და შეიქნა გამხუენება, ღხინი არ გასაჯარია.
234. კელ-მწიფემ უთხრა ფალავანს: „დრო არის ქალთა ნახვისა, მოუქედ³⁾ ჩემთა სიძეთა, ვერვინ თქუას მათი ძრახვისა. თხსნი წავიდეს⁴⁾); არ უთხრეს წამოსვლა, არცა ახვისა და შევიდეს, დაკრთეს⁵⁾ ელვითა, შეიქნა თვალთა ფახვისა.
235. საამ დედედოფალთ სალაში მისცა ტახტზედა მჯდომელთა, მერმე ქალთ მისცა სალაში დედათა თანა მსხდომელთა. სიძეთ ჩაქი ქნეს, სიდედრთან⁶⁾ წადგეს, — წინაშე⁷⁾ მდგომელთა. და დადგეს და მზერა დაუწეეს მნათობთა, შუქთა მკრთომელთა.
236. მეფემან უთხრა სიძეთა სიტყუები⁸⁾ მოსადორები: „თქუენ თავ-თავისი იცანით, თვით აიუენეთ ცოლები“. მათ მოაგონდათ მამისა სიტყუები მოსაგონები, და მივიდეს⁹⁾, იცნეს, ასწივეს, შესძრეს ბრალისა უორები.
237. სარუმან ბრძანა: „არიან ფრიდონის დარიგებულნი: ვერ მიხვდებოდა სხვა კაცი, თუ არ იმისი ხლებულბ,

1) ჩანგი—სპ. აჯ.

2) მუტრიბი—არ.-სპ. ტახტ—კარგი. მომლენნი: კარგი დამკვრელი, მომღერალი და მაცეკვარი.

3) № 1505 მოუძენ.

4) № 1505—წავიდნენ.

5) № 1505—და შევიდნენ, დაკრთენ ელვითა.

6) № 2384—სიდედრთა.

7) 1505—წინარე.

8) № 1505—სიტყუანი.

9) № 1505—მივიდნენ.

მის სხლის სქმე ვიკადრო, ვინ არი მეტად ქებული¹⁾
და სხვა არ მინახავს²⁾ ამათთან ქუეყანაზედა გებუნნი!

238. მუნ გაუკეთეს ქებინი და მოასხეს მოლანია³⁾.
ქალნი დედასთან დააგდეს, გარ გამოვიდეს უმანია⁴⁾,
მოედანშიგან გავიდეს⁵⁾, სადა დგეს მათნი სპანია,
და თავ-თავის ოთახში იყუნეს სამს დღესა სამნი ძმანია⁶⁾.

239. დილა გათქნდა, დახივა მზემ გიშრის ფარდაგებია⁷⁾.
სარუმან სიძეთ აახლო მწვეველად⁸⁾ თავადებია,
მათ საამ იკმეს⁹⁾ და ქიშვად, ურან და ბეგვარ ბეგია,
და მოეკაზმეს და წავიდეს, გახშირდეს ქოსთა კმებია¹⁰⁾.

240. ციხის კარამდის თან მიჭეუეს, სად გალანისა ძირია,
თავადნი სადგომს დაბრუნდეს და საამ გშირთა-გშირია,
შინა შევიდეს¹¹⁾ მეფენი, აცვიათ მძიმე, ძვირია.
და გამოეკება სიმამრი, შესცინის ტურთა ზირია.

1) № 2384 — ვინ არის გვარ-დიდებულნი.

2) № 2384 — მინახავს.

3) № 4528 — მუნ გაუკეთეს ქებინი, მოასხეს მოლანია, № 1505 —
მუნ გაუკეთეს ქებინი, მოასხეს მოლანია(?). ქებინი — სპარ. كيب — მაჰ-
მადიანთ ცოლის მიზდი. ქებინის გაკვეთა — ქორწინების წესის შესრულე-
ლება და ცოლ-ქმრის შეუღლების დამტკიცება და დალოცვა მოლასაგან.
ფული და ქონება, რომელსაც ქმარი უმტკიცებს ცოლს ქორწინების დროს.

4) № 1505 — ქალნი დედასთან დააგდეს, გარ გამოვიდნენ ყრმანია,
№ 4528 — დედასთან დაყენეს.

5) № 1504 — გავიდნენ — შემდეგის დროის დიალექტური ფორმა.

6) № 1505 — და თავ-თავის ოთახში იყვნენ სამს დღესა სამნი ძმანია.

7) № 4528 — ფარდაგებია.

8) № 4528 — მაწვევერად.

9) № 1505 — მისდევს(?)

10) № 1505 — მოეკაზმნენ და წავიდნენ, გახშირდა ქოსთა კმებია.

11) № 1505 — შევიდნენ.

241. ჭკადრა თუ: „გუშინ თქვენ ავად გამოისუენეთ, — ვინანი!
აწ სავარდესა ნადიმი დავიდვათ; შევსუათ მინანი¹⁾“.
კარშიგან იდგა დეფანი²⁾, სალხინო; არ სძინანი.
და მუნ მოიციდიეს მეფენი გარიგებამდი შინანი³⁾.

აქა იამანთ მეფისა და მათთა სიძეთა სავარდემიგა ლხინი.

242. იამანთ მეფე შევიდა სავარდეს გამრიგებელი.
თუ ვით მოჭკაზმა წაღკოტი, ბრძენი კამს⁴⁾ მისი მქებელი.
მუნ შეიდი ტახტი მოიღეს, — არ ვინ ჩანს დამფასებელი! —
და სხდა⁵⁾ მარგალიტი, ფირუზი⁶⁾, ავგუნდს თანა მსლებელი.

243. ვარდის წყლისა აუზი დგა⁷⁾ შუაზედ სარაჯებითა.
ოქროს და ვერცხლის⁸⁾ აგური ქვეშ იყო გარიგებითა⁹⁾,
გარ იყო შემოდარული ტილისმით ანაგებითა.
და მასწავლით¹⁰⁾ ღარშიგ ასხმიდა, შიგა¹¹⁾ დიოდა რებითა.

1) № 1505 — შევსვათ ღვინანი, № 4528 — შევსვათ მინანი.

2) დეფანი — მომცრო დერეფანი (საბა), აქ უფრო საჩრდილოდელს უნდა ნიშნავდეს. ტალავარი. ნეცხაკა.

3) № 1505 — და მუნ მოიცადეს მეფეთა, გარიგებამდის შინანი, № 4528 — და მუნ მოიცადეს მეფენი, გარიგებამდი შინანი. ჩვენა გვგონია აქ უნდა ყოფილიყოს: და მუნ მოიციდიეს მეფენი და სხვ.

4) № 1505 — ხამს შეცდომად უნდა ჩაითვალოს, რადგან ყველგან ამ ხელ-ნაწერში ეს სიტყვა ბ-რით სწერია.

5) № 1505 — სხვა(?)

6) ფირუზი — სპ. فرّوز — თვალის პატროსანი, ზურმუხტით მწვანე.

7) № 1505 — დგას.

8) № 4528 — ვერცხლის.

9) № 4528 — აგურით იყო ქვეშ ანაგებითა.

10) № 1504 — მაშრიბით; № 4528 მაშრაპა — არაბ. مشرب — მაშრაბ, ვულგ. მაშრაპა — თასი, სასმისი. ვაზა.

11) № 1505 — მაშრაბით ღარშიგ ასხმიდა, შიგავ დიოდა. რებითა.

244. ზედ იდგა ოქროს კამარა¹⁾—გუნბადი²⁾,—მუშაბასია³⁾.
მურასად გარდაჭედილი, ტურფა საჭვრეტლად, ნახია⁴⁾,
მას ზედა იჯდა ფასკუნჯი⁵⁾ მკარ-გაშლით, ჰირ დანადია.
და ჰირ-შიგა ლალი ეტირა⁶⁾, მას დაეშუენა ბადია.

245. აუზშიგ⁷⁾ ვარდი ეყარა, შუაზედ ჩარა⁸⁾ ღვინითა.
გარ შემოსხდიან ნადიმად, ისერნებდიან ღვინითა⁹⁾.
მწდე¹⁰⁾ ვერა წაჭდგის, და ღვინო წყაღმან მიიღის¹¹⁾ მიიღითა.
და ფასკუნჯი იჯდა საშუქრად, მზესა ფარვიდა¹²⁾ ჩრდილითა.

246. ექესი კოშკი დგას¹³⁾ ბრალისა და ზღუდე მითვე გებულა.
ადმოსაფლეთის მკრისაკე¹⁴⁾ კოშკები გარიგებულა.
შიგ თითო ფერი წამალი იდგა თავის თავისად¹⁵⁾ დებულა,
და მზე რა მიადგის, საფარდე შეიქნის განბრწყინებულა¹⁶⁾.

¹⁾ კამარა— სპ. *كمار*—კამარ—თალი, ცა.

²⁾ გუმბათი— სპ. *گمبوت*.

³⁾ მუშაბასი იგივე უნდა იყოს, რაც მუშაბალი; მუშაბალი—სართ-
ხმელი, ძელი კედელში დატანებული სიმაგრისათვის.

⁴⁾ № 1505—ტურფად საჭვრეტლად ნახია. № 4528—ნახია.

⁵⁾ ფასკუნჯი—იხ. ლექსიკონი.

⁶⁾ № 1505—ეჩარა.

⁷⁾ № 1505—აუზშიგ. აუზი, არაბ. *أوز*—ჰავზ—ვეულგ. ჰავუზ—ხე-
ვი, ბასსეინი, რუ.

⁸⁾ ჩარა—რუსული სიტყვაა—*чарка*—სასმისი, ღვინის ჩამოსატა-
რებელი ჭურჭელი.

⁹⁾ № 4528—გარშემო ისხდენ ნადიმად, ისერნებდიან ღვინითა(!)

¹⁰⁾ მწდე—მერიქიფე, ღვინის მომრთმევი და დამსხმელი ნადიმზე,

¹¹⁾ № 1505 მიართვის. [№ 1505—მწვედ.

¹²⁾ № 1505—საშუქად მზესა ფარვების ჩრდილითა.

¹³⁾ № 1505—ექესი კოშკი დგას.

¹⁴⁾ № 1505—მკრისაკენ.

¹⁵⁾ № 4528—თავ თავის.

¹⁶⁾ № 4528—გაპრწყინებულა.

აქა თურქიდონის შეილების ქორწილია იამანეთს.

247. იდგა ნარინჯი¹⁾, თურინჯი²⁾, ლომ-ბროწეული³⁾, იანი.
ვარდი, სამ-ფერი ზამბახი⁴⁾, იასამანი⁵⁾, იანი,
სურნელის სულსა აესო⁶⁾ გარ ველი, მთა და ტყიანი⁷⁾,
და ტურფად ყიოდეს ბულბული⁸⁾ და იადონი⁹⁾ კმინი.

248. შტოები აქროთ ნაჭედი ჭქონდა, რაც იდგა ხევანი¹⁰⁾,
ზედ აქროს ბუშტი ეკიდა, თვალ-მარგალიტის შტევანი,
მწვანეზედ მარგალიტი ძეს, ნამსავით წანაფრქვევანი¹¹⁾,
და უუაფიდი ფერად-ფერადი იდგა, მარტო ვითა ხევანი¹²⁾.

249. წინ დედოფალი წაუძღვა მათ ქალთა მზის დარეთა,
ეტლზედან მჯდომთა ცისკართა¹³⁾ კამკამთა მცინარეთა,
სანთელივითა¹⁴⁾ ბრწყინვიდეს, განათებდეს არეთა,
და შიბითა სამკაულითა ფასისა მიუმხვდარეთა¹⁵⁾.

1) ნარინჯი—არ. *نارنج*—ნარინჯ—ფორთოხალი. *نارنجی*—ნარინ-
ჯი—ფორთოხლის ფერი, ყვითელი.

2) თურინჯი—არაბ. *تورنج*—ლიმონი. *تورنجی*—თურინჯი—ლიმონი-
ვით ყვითელი.

3) ლომ-ბროწეული—ბორა ბროწეულია ტკბილი და გარეგნად ხაშ-
ხაში. იმერეთში შაქარ-ბროწეულს უწოდებენ. აქ „ლომ-ბროწეული“
კანის ფერის მაჩვენებელია და ნიშნავს ხაშხაშს, წითლად დაბრაწულს
თურამაულივით, ყაყაჩოვარას.

4) ზამბახი—არაბ. *زنبق*—ზანბაკ; ვულგ. *زنبق*—ყვავილია.

5) იასამანი, სპარს. *ياسمين*.

6) № 1505—სულნელის სულმან აავსო...

7) № 4528—აეუსო გარე ველი და ტყიანი.

8) № 1505—და ტურფად ყიოდა ბულბული. ბულბული სპ. *بلبل*.

9) № იადონი—ბერძ. *αηδων*.

10) ხევანი—ხევნარი, ხეივანი.

11) № 4528—წანაფრქვევალი.

12) № 1505—ხევანი(?) ხევანი—კარავი, ტალავარი.

13) № 1505—ციერთა.

14) № 4528—სანთელსავითა, № 1505—სანთელივითა ბრწყინვიდეს.

15) № 1505—მიუმხვდარეთა, № 4528 წარყვნილია: მიუმხვად არეთა(?).

250. მეკრემან ფარდას ასწივა, შეგლეს ხადისა კარია.
დასხდეს სავარდეს ტახტზედა, და იდგა კარგი დარია.
სარუმან სიძეთ შეუძღვა, ქროდა მუშკ-ამბრის ქარია,
და ტახტზედა დასხდეს, მთასხეს კმა-ტკბილად მკვრელთა ჯარია¹).

251. დაიდგეს წინა ნადიმი, —ნათობდა ქალთა შუენება!...
მოიდეს ბევრი საჭმელი, დაიწყეს გამახუენება.
სანუკვარი და ჭურჭელი²), —ძნელა მისი ხსენება!
და სმიდეს ხომ-გუარსა³) ღვინოსა, შეიქნა გამახუენება.

252. ნისლი შექნა საკუიჩველი⁴), თვალთ ხედვენ იქ⁵) ვერსა,
მზის სინათლე რამ დაფარა, ეკუირვების სრულ⁶) უუელსა,
ვითა შავი ღრუბელია, გარდეთარა ქუეყანასა,
და სხვისგან უფრო გაუკუირდა იამანის კელ-მწიფეს⁷).

253. იგი დღე წარვლეს ღხინითა, იმღეროდეს მგოსნათა,
დადამდა. სუფრა აიდეს. მისჭირდა ღვინის სმანათა,
დედამან სადგომს წასსხა ქალნი, მნათობნი დნათა,
და დაითვრეს, დაწყეს⁸) იქავე მეფენი, სამნივ ძმანათა.

¹) № 4528 — და ტახტზედა დასხნა, მთასხეს ხმად ტკბილი მკვრელთა ჯარია.

²) № 1505 — საჭმელი.

³) ხომ-გვარი, ხომ-გუარი — ადვილი მოსანელელებელი, საამო დასალევი ღვინო. № 4528 — სვემდეს ხომ-გვარსა ღვინოსა, სპ. *خوشوار* — ხომ-გუარი.

⁴) № 1505 — საკვირველი, № 4528 — საკუირველი.

⁵) № 4528 — „ის“ უაზრობაა.

⁶) № 1505 — სულ.

⁷) ამ ხანის მეორე ტაპიდან დაწყებული მე-235 ხანამდე, სულ 151/2 ხანა დაკარგვია № 4528 ხელ-ნაწერს.

⁸) № 1505 — და დაითვრეს, დაწყენს, იხ. ხ. 230, ტ. 3. შენ.

254. მათ მოაკონდა სიტუენი მამისგან ვედრებულა¹⁾.
ზედ დაიხურეს მრავალი ტუაგები ბეწვზედ კრულია.
აწ მე დავსწეველი სარუშანს, — ღვთისაგანამცა კრულია!
და რათ უღალატა სიძეთა, რატომ წასწემინდა სულია?!“
255. ადგა იამანთ კელ-მწიფე²⁾ მადლა მთაშიგან ავიდა.
გრძნეულსა თანა ზიარსა სიძეთა არა ჭკავიდა,
გვრგვინვა შექნა და თოფლი დვა, რა მოეგონა³⁾ ავი და,
და ეგონა მათი დაკოცა, სადგომისაკენ წავიდა.
256. იყო ღვთისგან ბრძახება, მათ ვერა უყო ავი და.
უნდა შეიტყოს ანბავი⁴⁾, სავარდისაკენ წავიდა.
მარტო წავიდა საამბოდ, თან წაიტანა არვინ და.
და სიძენი დახვდეს⁵⁾ მღვიძარნი, სადგომის კარზე გავიდა.
257. იტუეის: „სამ სცნობს ამას, ჩუენ მოფრხებით არავინ და,
სხვა რამ ქნა ხიბლი ასეთი, თოფლი ჭყერში ავიდა.
გულაგ დარი შექნა ასეთი, შინ კაცი დადგა არვინ და,
და წეუელსა; ავის მოქმედსა, გულშიგან მეტად ზარვიდა.“
258. შევიდა, ნახა სიცილით, არცერთსა რამე ვნებოდა.
თქუა თუ: „მინდარად დაკოცა⁶⁾, მეგონა, — რამე ვნებოდა!
აწ უნდა მივსტე ასული“, — თვით გულსა ეუბნებოდა.
„და ტანისმოსი მოიღეთ, რაც იმათ ეკადრებოდა“.

1) № 1505 — მამისა დავედრებულა, № 2384 — ვედრებულა

2) № 1505 — ხელ-მწიფე.

3) № 2384 — დავ, მოიყვანა წარყვნილია.

4) სწორია ჰამბავი

5) № 2384 — დახვდენ.

6) № 2384 — მინდოდა დახოცვა.

259. სამთავე ტანსა შემოსა ჩარყათი¹⁾ მოჭედლია:
თვითთ გვირგვინი,—ზედ ისნდა თვალ-მარგალიტი მსხვილია.
მათ მადლი გარდაიკადეს, ჭკადრეს სიტყუები ტკბილია.
და მოედანშიგან გავიდეს,—ღამე გათენდა, დილია.
260. სადარბაზებლად, შოვიდეს²⁾ საამ და თავადებია.
ვის როგორ მართებს, გარშემო მუნ დასხდეს თავადებია.
სარუმან უუელას: მართვა თავთავად საბოძვრებია.
და ბრძანა თუ: „გავსცემ;—მომართვით სივარის მინაგებია!“
261. ჰირველ საამს გაუგზავნა სპილო ოქროთ კიდებუდი,
ასი აქლემი და ჯორი საქონლითა დატვირთუდი.
ორმოცდათი ბედაური, ცხენი ოქროთ შეკაზმულა,
და ასი კმალი ოქროთა და ვეცხლით მოძიმედ მოჭედლია.
262. კვლავ საამს ასი ქალ-ვაჟი.—ოქსინო-ტანსა ცმულია:
ქიშვადს, რაც იყო, ათ-ათი მართვა, უუელა სრულია.
უარანს და უუბათს და მილადს, ვისსა უც ქვისა გულია;
და ოთხთავ უოვლისგან ხუთ-ხუთი აჩუქა დარჩეულია.
263. ოთხასს დიდებულს, ვით ჭმართებს, უბოძა მისართმეგლია:
ას ორმოცდ ათი ათასსა კაცს მისცა ტანთ-საცმელია.
საამ შევიდა, იახლნეს³⁾ თავადნი ერანელია.
და სარუმან ნახეს,—სახუქრის მადლისა გარდამკდელია.
264. საამ ჭკადრა: „ქალი მოგვეც, აწ წავიდეთ ჩუენცა შინა!
სარუმან თქუა: „ნუ ირჯებით თქუენი ურჩი აჩავინა,

¹⁾ № 1505—ჩარყათი—იხ. გვ. 62, ს. 193, ტ. 1.

²⁾ № 1505—გავიდნენ

³⁾ ხელ-ნაწერში იახლნენ—ჩვენ ვასწორებთ № 4528 ხელ-ნაწერის მართლ-წერის მიხედვით.

იარაღსა გამოფილებ; საიქაო რაცა მინა.
და მეცა თანს წამოგუეუბი, წამიძღობთ თქუენცა წინა“.

265. გამოიტანს მზითევი და იარაღი¹⁾ სრულს.
ორმოცდაათსა სპილასა დაჭხურეს შიშიე ჩუღია,
თფალ-მარგალიტი აჭკიდეს და ოქრო მადრიბუღია,
და მანზადაკები შეაბეს, აჭკიდეს სამკაულსა.

266. მოასნს ასი აქლეში, ხალასად²⁾ დაკაზმულები,
აჭკიდეს ქვეშაგებელი და ტანს საცმელი სრულსა:
კერული, შეუკერაფი, ტუაფები, ბეწვზედ კრულსა;
და ზედ ესნს დილი³⁾ მუკასსა ოქროსა მოთვალულები.

267. აჭკიდეს ასსა აქლემსა, ჯორებსა, საქონელსა:
სტაგრა, ქამსა და ატლასი,—სრულ ანგარიში ძსიღიასა.
ოთაღი, ფარდა, კარაფი, სეფანი—დანაჭერია,
და თეუში, ზარფუში ოქროსი ეუკასა, ვითა მჭელის⁴⁾.

268. ათასი ვაყი და ქალი ჰირ-მთვარე, მშენიარნია⁵⁾,
თვალ-მარგალიტით შემკული ტანსა ზარქაშის⁶⁾ მცმენია.

1) იარაღი—თათრ. *تاس* —საჭურველი. საომარო იარაღი.

2) ხალასად.—არაბ., რხ. გვ. 62, შენიშვნა მე-4-ე.—საუცხოვო,
საგანგებო რამ, საუკეთესო რამ. მერე კი წმინდა.

3) დილი—ფოლაქი, საკინძე.

4) მჭელი, იხ. ლექსიკონი.

5) № 1505—მშენიერნია.

6) № 4528—ტანსა ზარქუში მცმენია, № 1505—ტანს ზარდაში-
სა(?) მცმენია; ჩვენ ვასწორებთ: ტანსა ზარქაშის მცმენია, ზარქაშის შე-
სახებ იხ. გვ. 66—67, ხ. 208, ტ. 2 და შენიშვნა მე-2-ე.

ოქროსა აკაზმულობით მოასხეს¹⁾ მათთვის ცხენია,
და შესხდეს და გამოიყენეს²⁾ მზითვის³⁾ მონუსხენია⁴⁾).

269. კულა ათასი ბედაური ძალი, კარგი საკედრები⁵⁾
თითო ღირდა თითო სოფლად, არ ჩნები, პირ-მაგრები,
ზოგს დადგეს ოქროსა და ზოგს ვერცხლისა უხაგრები,
და ესეც მზითვად⁶⁾ გაატანეს შირს აუღვეს გულ-ავშები⁷⁾).

270. ოთხს სზილას ზედა შედგეს თვითო ოქროს მოახანი⁸⁾,
ერთზედ შეჯდა დედოფალი და თვითოზედ სამნი დანი.
სზილზედა ოქროს ტახტი დადგეს, ისხდა ძვირნი ქუანი.
და მეფე შეჯდა, გახშირეს ტაბლაკთა⁹⁾ და ქოსთა¹⁰⁾ კმანი¹¹⁾).

1) № 1505—მორთვეს.

2) № 1505—გამოიყენეს.

3) № 4528—მზითვის.

4) ეს ხანა № 1505 ხელ-ნაწერში ასე იკითხება:

„ათასი ქალი და ვაყი, პირ-მთვარე, მშვენიერი
თვალ-მარგალიტი შემკული, ტანს ზარდაშისა მცემლია.
ოქროსა აკაზმულობით მორთვეს მათთვის ცხენია,
და შესხდეს და გამოიყენეს ზითევში მონახსენია.

5) № 1505 და 1528—სახედრები.

6) № 1505—მზითვათ, № 2384—ზითვათ.

7) № 1505—პირ-ავშრები, № 2384—მათ ავშრები, ავშარა, —სპ.

انصار ان افسار — აფსარ—ავშარა, აღვირთ.

8) მოახანი—მრავლობითი რიც. სიტყვის მოაბა, იხ. გვ. 89, ხ.
292, ტ. 1.

9) ტაბლაკი—სპ. تابلو—პაწია ბარაბანი.

10) ქოსი—სპ. کوس—სპილენძის ბარაბანი.

11) № 1505—ხმანი.

აქა წამოყუანა იამანთ მეფის ქალების ფრიდონ კელ-მწიფის
შვილებისაგან.

271. შესხდეს და გამოემართნეს მოჭყუანან სამნი მზენია,
წინ გამოუძღვეს საამ და სამნი ფრიდონის ძენია¹⁾.
სარუშან მიზდევს²⁾ ხალხითა, მიდიან გზა-გზა მზემელნია,
და სიმრავლით იძვრის მინდორი, კლდენი, მთა, მადლა ზენია.

272. მეფის ძენი, საამისურ ერანისაკენ მიდიან:
ქიშვად, მილად, ყარან, ყუბად — თხნივე ერთად ზმიდიან³⁾,
მათ მიჭყავს სამი ზირ-მთვარე, ამისთვის ტკბილად მიდიან.
და იამანელსა კელ-მწიფეს⁴⁾ თვალთ ცრემლი აღარ მიზდიან⁵⁾.

273. საამ ქიშვადს ასრე⁶⁾ უთხრა: „წიგნსა მივსწერ კელ-მწიფესა,
თვითან წინა მოეგებოს შვილებსა და მისსა რძლებსა.
ნამეტნავად იამების იამანის კელ-მწიფესა“. [სჯობდესა?
და ყარანს, ყუბადს⁷⁾], მილადს ჰკითხეს: „თქუენცა ბრძანეთ, თუ

274. მათ მოახსენეს: „სიყაადო, გიბრძანებია ეს კაი:
მოიხმეთ⁸⁾ თქუენი მწერელი⁹⁾“, ქადალდი ჰქონდეს მას კაი.

1) ამ ხანის პირველი ორი ტაეპი № 1505 ხელ-ნაწერში ასე
იკითხება:

„შესხდეს და გამოემართნეს მოყვანან სამნი მზენია,
წინ გამოუძღვა საამ და სამნი მეფისა ძენია“.

2) № 1505 — სარუშან მოსდევს....

3) № 4528 — მიდიან.

4) № 1505 — ხელ-მწიფეს.

5) № 4528 — მიზდიან, № 1505 — მისდიან.

6) № 1505 — ასე.

7) № 1505 — ყუბათს.

8) № 1505 — მოიხმეთ.

9) № 1505 — მწიგნობარია.

ტკბილი ქართული მისწერეთ¹⁾ საამებელი და კაი,
და კაცი ასეთი გავზახეთ, გონებით იუოს ის კაი²⁾).

აქა საამისაგან მასარობელის გაგზავნა და წიგნის მიწერა
ფრიდონთან *).

275. საამ მისწერა ფრიდონთან წიგნი ანბისა მცნობელი,
შესთვალა: „სარუმს მთა“; — გავზახნა მასარობელი.
ფრიდონ შუიტუო, იამა, აუუადა³⁾ ერანს მწულობელი,
და ყოელგან წიგნი გასწერა ლაშქართა მოსაპმობელი⁴⁾).

276. შეიდასი ათასი კაცი ქალაქს მოვიდა სარავსა:
კელ-მწიფეს მისცეს სალაში მისთა მებრძოლთა მზარავსაჲ,
დაეკავშნეს და მინდორსა სდგემდეს (ათადსა⁵⁾), კარავსა,
და მოკავშეს ციხე-ქალაქი, ნაქსოვსა ჭეუნდეს⁶⁾ ან ავსა.

1) № 1505 — მას წიგნი ტკბილი მისწერე.

2) კაი — აქ შეიძლება კაი იგივე იყოს, რაც ქაი — მეფე, დიდი ვინა
მე, იხ. გვ. 65, შენიშვნა 2: ქაიანური.

*) აქ ჩვენ შევსცვალეთ სათაური, რომელიც ხელ-ნაწერში ამ სა-
ხით არის: „აქა ფრიდონის შვილებს ცოლები მიყავს იამანილდამ“.

3) № 1505 — აყვავდა.

4) № 2384 — ყველგან, № 1505 — ყველგან გასწერა წიგნები,
№ 4528 — ყოელგან წიგნი გასწერა ლაშქართა მოსაპმობელი.

5) № 4528 — მინდორზედ სდგემდენ.

6) № 1505 — ფენდენ.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფე იამანთ კელ-მწიფის მისა-
გებებლად წავიდა.

277. სხილფზედ ტახტი შეადგეს შეფე¹⁾ ჯიმშედის²⁾ სეული,
მას ზედა³⁾ შეჯდა კელ-მწიფე ტან-სარო, ზირად მზეული.
იქით და აქათ ლაშქარი დგა⁴⁾ ვერავისგან ძლეული,
და გარიგდა, ოთხის დღის სავალს შეიქმნა მინაწეული.

278. ასი სხილფ და ოთხასი მოასხეს ვეფხი, ლომია.
იქით და აქათ გზაზედა ოქროს ჯაჭვებით⁵⁾ მდგომია.
სხილფზედ იდგა კოშკები⁶⁾, შიგ ათი კაცი მდგომია,
და კარვით უუადა მინდორი, მართ ვითა⁷⁾ ცისა სომია.

279. ქავა იახლა, წავიდეს⁸⁾ მისაგებად მეფეა,
დრმოდნათი ათასი თან წაჭეუა სისხლთა მჩქეფა.
ჭკრეს, გაემართნეს, იზახდა⁹⁾ მადლად ქოსი და დაივია.
და ცოტა რა წავლეს, გამოხნდა ლაშქარი მონარეფია¹⁰⁾.

180. წინათ მილად მოვიდოდა, მერმე უუბად ქავის შვილი,
მათ უკანით უარან მოვა, მკლავ-მაგარი ტურფად ზრდილი.
მერმე ქიშვად, ვინ მებრძოლთა გაუმწარის ჭამა, ძილი.
და თვითონ ახლავს ოც ათასი უუელა ომში გამოდდილი.

1) № 1505—მეფის.

2) № 4528—ჯიმშეთის.

3) № 1505—მას ზედა, № 4528—მაზედა.

4) № 1505—დგას.

5) № 1505—ჯაჭვებით, № 4528—ჯაჭვით.

6) № კოშკი—სპ. كوشك—პაწია სახლი.

7) № 1505—ვარდივით(?).

8) № 1505—წავიდა.

9) № 1505—იძახდა, № 4528—იზახდა.

10) № 2384—მონარეფია, 4528—მონარეფია—მონარეფი უნდა იყოს იგივე, რაც მონარები, იხ გვ. 54, ხ. 166, ტ. 4, შენიშვნა მე-9 და შეად. ეს ფორმა ფორმას „შემოკრებებისა“ ან „მოაკრებებისა“.

281. მათ უკანით მისით¹⁾ ლაშქრით სსამ მოვა ზილტანი.
ას-ოცი მწყრთა²⁾ სიმაღლე აქუს და ორისა სზილას განი³⁾,
მას მოსდევენ⁴⁾ მეფის ძენი, სარუშა⁵⁾ და მისნი სზანი,
და ფრიდონ სზილათ გარდამოკდა, — ნახეთ მისი გომხების ქნანი!

აქა ფრიდონ გელ-მწიფე ვეშხად გარდაიქვა.

282. ცხენსა შეჯდა, მათკენ მივა, მარტო არვისა მცნეველად⁶⁾.
შვილნი იცნა⁷⁾, ვეშხად იქცა, გზაზე დაწვა გამომცდელად.
სალიმ-თური დაემზადეს⁸⁾ საომრად, მისად მკვლელად⁹⁾.
და ერაჯ თქუა თუ: „მე მიმიშვით, რაზედ გვიწევს¹⁰⁾ გზისა
[მცნეველად?“

283. ერაჯ უთხრა: „შენ ვეშხა, შეუშლიხარ, მიკუირს¹¹⁾ რასა?
ჩუენ¹²⁾ ვართ ფრიდონ მეფის შვილნი, ვინ გახმობს სიხსა¹³⁾ ქვასა.
თუ რას გვაწვენ, — ფრიდონ მოგკლავს, ჩავარდები ვეღარ ზღვასა!
და რა ეს ესმა, გამოჭრიდნა¹⁴⁾, წამოვიდა მისვე გზასა.

1) № 4528 — მისით, № 1505 — მისის.

2) № 4528 — მწყრთა.

3) № 4528 — ას ორმოცი მწყრა სიმაღლე აქუს და ორისა სპი-

4) № 4528 — მას მოსდევენ. [ლოს განი.

5) № 1505 — სარუშან.

6) № 1505 — მარტო არვის მაცნეველად, № 4528 — მარტო არ-
ვის მცნეველად.

7) № 1505 — იცნა.

8) № 1505 — დაემზადნენ.

9) № 1505 — საომრად და მისად მკვლელად.

10) № 4528 — გვიწევს.

11) ხელ-ნაწ. მიკვირს.

12) ხელ-ნაწ. — ჩვენ.

13) № 1505 — ტინსა, № 4528 — სიხსა.

14) № 1505 — გამობრუნდა, № 4528 — გამორიდნა. გამორიდნა
„ვეფხისტყაოსან“-ში იხმარება გამოაცალა, გამოაშორა, გამოფატრა-ს
აზრით, იხ. ჩვენი „ვეფ.-ტყ.“-ის ლექსიკონი, გვ. 121, „გაგრილა“

284. მოვიდა, შეჯდა ტანტზედა, სად უდგა დრომა-აღამი.
მიღად და სხვათა თავადთა ჩამოკედეს¹⁾, მისცეს საღამი.
სამ მოვიდა, ვინ მტერსა ჰკრის, არ ანდომის მაღამი,
და სამანდიდაღმა ჩამოკდა²⁾, შეეეს შეჭყარის საღამი³⁾.
285. ფრიდონ ჩამოკდა ტანტითა სამის მოსხვეველად.
სამ აკოცა მიწასა, შექსა⁴⁾ მოჭყენდა ქუე ველად.
მკარსა⁵⁾ ასწივა, აკოცა, —სარო ჩანს მოსარხვეველად⁶⁾.
და უთხრა: „ნუმც არის უფალი შენისა დღისა მლეველად!“.
276. კულა აკოცა შეეემ, უთხრა: „კურთხეულმა შენი გვარი!
მბრუნავიმცა ეტლი არის, გმირო, შენი წინამძღვარი,
სხვას კაცს არა შეუძლია, ესე უეულა შენგან არი,
და დღეს კმეღეთზედ⁷⁾ არსად არის კაცი შენი შესადარი!“
287. მერმე შეიღნი მოუვიდეს⁸⁾, ეელ-მოჭდობით⁹⁾, კონით ნახეს.
მეფე შეჯდა სპილოსა¹⁰⁾. მხარულთა აღარ ახეს.

1) № 1505—ჩამოხდეს.

2) № 1505—ჩამოხდა.

3) № 4528—შეყარის საღამი, № 1505—შეყარის საღამი.

4) № 1505—შექსა.

5) № 4528—მპარსა, № 1505—მკლავსა.

6) აქ № 4528 ხელ-ნაწერში წარყვნილია სიტყვა, იგი იკითხება:
მოსაზარეველად.

7) № 1505—კმეღზედა.

8) № 1505—მოუვიდნენ.

9) № 1505—ბელ-მოჭდობით, № 4528—ყუელ მოჭდობით, ჩვენ კი
გვეონია, უნდა ყოფილიყოს „ყელ-მოჭდობით“.

10) № 1505—სპილოზედა.

საამ სპილოს გამოუძღვა, — მისთა მჭვრეტთა ვერ უძრახეს.
და სარუმანცა გარდამოკდა¹⁾, მათ ქვეითად დაინახეს²⁾.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფისა და იამანთ კელ-მწიფის შეყრა.

288. ფრიდონ უთხრა: „ფალაფანო, დადეგ, მეცა ჩამოვკლები³⁾,
რა ჩამოკდა, დაქვეითდა, — მერმე სრულს თავადებო.
მიეგებნეს⁴⁾ ერთმანეთსა, მოეხვივნეს⁵⁾ შეფეები,
და ესაღამეს, გულავე შესხდეს: გაახშირეს ქოსთა კმები⁶⁾“.

289. წამოუძღვა, ერთობილნი სარავს ქალაქს⁷⁾ წამოვიდეს.
ოთხსა დღესა ქალაქს შუა⁸⁾ და ფოლორცში⁹⁾ გამოვლიდეს¹⁰⁾,
სულ აივსო მთა-მინდორი, კლდე-კაპანი¹¹⁾ შეიძროდეს.
და რამ კმელეთი¹²⁾ ვერ იტევდა¹³⁾, წყალს¹⁴⁾ ნავით გამოვიდეს.

1) ხელ-ნაწერებში გარდამოხდა, რაც აშკარად ეწინააღმდეგება.
№№ 1505 და 4528 ხელ-ნაწერების მართლ-წერას.

2) ეს ხანა № 1505 ხელ-ნაწერში ასე იკითხება:
„მერმე შვილნი მოუვიდნენ პელ-მოჭლიბით, კოცნით ნახეს,
მეფე შეჯდა სპილოზედა მხიარულად, არ უზრახეს.
საამ სპილოს გამოუძღვა, მისთა მჭვრეტთა არ იხარეს,
და სარუმანცა გარდამოხდა, მათ ქვეითად დაინახეს“.

3) № 1505 — ჩამოვხლები.

4) № 1505 — მიეგებნენ.

5) № 1505 — მოეხვივნენ, № 4528 — მოეხვივნეს მუნ მეფეები.

6) № 1505 — ხმები, № 4528 — გაახშირებს ქოსთა პმები.

7) № 1505 — სარავს, № 4528 — სარავ ქალაქს.

8) № 1505 — ქალაქს შუა, № 4528 — ქალაქთ შუა.

9) № 1505 — ფოლორში(?): ფოლორცი — სომხ. *ფოლორ* — ქუჩა, ორ-

10) № 1505 — გამოვიდეს.

[ლობე.

11) კაპან — *კაպან* — ღრე.

12) № 1505 — ხმელეთი.

13) № 4528 — იტევდა.

14) № 4528 — წყალ-წყალ

290. რა სარუმამა¹⁾ შეიტყო ფრიდონის მოკვლა-დიდება,
ქაიას უთხრა: „რა იყო შენგან ამისა ზიდება?“
ჰკადრა თუ: „ჩუენ რა ვიცოდით, თვარა²⁾ გვმართებდა რიდება,
და რომე გვემძისლა, — შევსწირათ ღმერთისა მადლი და დიდება!“

291. ქალაქს შევიდეს, კარშიგა მუნ დადგეს³⁾ კელ-მწითენი.
გარიგდეს ფალავანები⁴⁾ და ფრიდონ მეფის ძენია.
საამს უბრძანა მეფემან: „ეგ რა სადგომი თქუენია?!
და ჩემს⁵⁾ ზემოთ გარდმოიარე, ამაზედ ნუკას გრცხვენია!“

292. მართ ამაზედა მოვიდა სამთავე ქალთა მოაბა⁶⁾.
ვერ იტუუის მათსა ქებასა ვერც ბასთანელი მოაბა⁷⁾.
მათთა მწვრტკელთა დაბმენ, მართ ვითა ჯაჭვი მოაბა:
და მზესაცა უნათლენია, რას შევადარნეთ მო აბა?!⁸⁾

293. ორმოცდა ათი ხადუმი⁹⁾ წინ შემოუძღვა მთვარეთა.
უკანით ქალი ხუთასი განათლებდეს¹⁰⁾ არეთა,
მათ უკან ვაენი ხუთასნი¹¹⁾, — ვერ ნახავ მათშიგ მდარეთა¹²⁾!..
და ქალაქსა შიგა შევიდეს¹³⁾ სამოთხისე შესადარეთა.

1) № 1505 — ყველგან სარუმან, № 4528 — სარუმა.

2) № 1505 — თვარამ.

3) № 1505 — შევიდნენ, კარშიგა მუნ დადგენ გარიგდენ.

4) № 4528 — გარიგდეს ფალავანები, № 1505 — გარიგდენ სრუ-

5) № 1505 — ჩემს. [ლად თავადნი.

6) მოაბა. — ტახტრევეანი, სატარებელი ტახტი, კიდობანი. კუბო,
ქეჯაო

7) № 4528 — ბასთანელი მოაბა, № 1505 — ბასთანელთა მოაბა.
ბასთანელი — იხ. ლექსიკონი. მოაბა — აქ მოაბა უნდა ნიშნავდეს მობედს,
ბრძენს. მეკნიერს, იხ. ლექსიკონი.

8) № 1505 — მზესაცა უნათლენია, რას შევადარო, მო აბა?!

9) ხადუმი — არაბ.-სპარ. *خادوم* ხადუმი — მოახლე გოგო, მოსამსახუ-

10) № 1505 — ქალნი ხუთასნი განათლებდა. [რე ქალი.

11) № 4528 — სიტყვა „ხუთასნი“ გამოტოვებულია.

12) № 1505 — ვერ ნახავ მათშიგ მდარეთა.

13) № 1505 და 2384 — ქალაქს მოვიდნენ, ჩამოხდნენ.

294. მათ უკან მოჭყუა მზითევი¹⁾ ანგარიშ-მიუკდომელი²⁾:
რას ვაგრძელებდეთ³⁾?—უოველი ზემოთ დავსწერე რომელი!
ფრიდონ სარუმას უბრძანა და სიტყუა ჭკადრა მღმობელი⁴⁾.
და სალაროშიგან⁵⁾ შეიღო,—ვერ⁶⁾ ვისგან გაუზომელი!
295. დარბაზისაკენ წავიდეს⁷⁾ შეფენი ფალავნებია.
დავრიშთა⁸⁾ ბრუნვა დაიწეს, განშირდა ქასთა კმებია.
თვალ-მარგალიტსა აფრიდეს ქალაქს ბერნი და ყმებია⁹⁾.
და ღალია¹⁰⁾, მუშკი¹¹⁾, ამბარი¹²⁾ ეფანტა სურნელებია.
296. უზომოდ დიდნი დარბაზნი იდგეს ბროლითა გებულნი.
იყო კედელი ნაჭედი,—თვალნი სხდეს მეტად ქებულნი!
ფრიდონ შეუძღვა, შევიდეს¹³⁾ სარუმან,—გმირთა კრებულნი,
და თვით ტახტზედ დასხდეს,—თვალნი შეიქნეს გარიგებულნი¹⁴⁾.

1) № 1505—ზითევი.

2) № 1505—მიუხდომელი.

3) № 1505—რადას ვაგრძელებ...

4) № 1505—მღმობელი.

5) № 4528—სალაროშიგა.

6) № 1505—არ.

7) № 1505—წავიდნენ.

8) დავრიში—სპ. *داوری*—ღარიბი, მთხოვარა, მაჰმადიანი ბერი.

9) № 1505—ქალაქის ბერი, ყმებია.

10) ღალია—არაბ. *الخال*, სპ. *خاں* —ღალია, შავის ფერის სასურ-
ნებელი, რომელიც შესდგება მუშკისა, ამბრისა და სხვა სურნელებათა-
გან. საზოგადოდ, სურნელება.

11) მუშკი—არაბ. *مشک*—მუშკ—ბერძ. *μύσκη*.

12) ამბარი—არაბ. *عنب* — ამბარ.—ფრიად საამო სურნელება. სა-
სურნებელი და მოსაკმევი ნივთიერება.

13) № 1505—შევიდნენ.

14) ეს ხანა ჩვენ შევასწორეთ, რადგან აშკარა შეცთომებით იყო
სავესე ორისავე ხელნაწერის (№ 1505 და 4528) ეს ადგილი მოგვეყავს ეს
ხანა ორისავე ხელნაწერიდან:

№ 1505—უზომოდ დიდი მაღალი იდგა ბროლითა გებული.

იყო კედელი ნაჭედი, თვალი სხდა მეტად ქებული,

297. სუფრას მოიღეს, — საკმეფი ძლივ ითქმის კაცთა ენითა!..
ანუ ჭურჭელთა სიკეთე?.. არ გათავადების ენითა!
მასსხეს ჯარი მუტრიბთა, მამართეს ჩანგი უფერთა.
და გამართეს სმა და ნადიმი, შექცეოდეს მღერითა.
298. თრმთეს დღესა ქორწილი ქნეს, ამ წესითა ისხდეს სრულად¹):
კმა მუტრიბთა მამაკვდავსა მთიუხანდის კაცსა სულად.
მერმე გახსნეს საეტლონი, ნახეს ბრუნვა ანასრულად²),
და წამოვიდეს, ჯღარ დარჩეს უფხინობით გულ-ნაკულად.
299. მეფემ საამს გაუგზავნა გვირგვინი და კაბა ერთი:
ას-თრმთცი ლიტრა თქრო იყო მახედ შენაერთი³).
შეუთვალა: „ნუმტა გაჭკადის⁴) უშენოდა⁵) ზაულს⁶) დმერთი!
და მობრძანდითო სავაზიროდ, ვნახოთ აქა ერთმანერთი“.
300. რა ხალათი⁷) მიუვიდა, საამ ფიცხლავ წამოვიდა,
კელთა ჭქონდა თქროს ლახტი, მეფის სრასა შემოვიდა⁸),

ფრიდონ შეუძღვა, შევიდეს სარუმან, — გმირთა კრებული,
და თვით ტახტზე დასხდეს, შეიქნა თავადი გარიგებული.
№ 4528 — უზომოდ დიდნი დარბაზი იდგეს ბროლითა გებული,
იყო კედელი ნაჭედი, თვალნი სხდეს მეტად ქებული.
ფრიდონ შეუძღვა, შეუვიდეს სარუმან, გმირთა კრებული,
და თვით ტახტზედ დასხდეს, — თავადნი შეიქნეს გარი-
გებული.

1) № 1505 — სულად.

2) № 4528 — ბურჯზედ ანასულად.

3) № 4528 — შანაერთი.

4) № 1505 — გახდის.

5) № 1505 — უშენოთა.

6) ზაული, სპ. ჯაჷ — ზაბულ, ან ჯაჷ — ზაულ.

7) ხალათი — არაბ. الخا — ვულგ. ხალათ, — საპატოო სამოსელი.

8) № 4528 — მეფის სრავსა შემოვიდა, № 1505 — მაგრეც სარავს შემოვიდა.

დაბლა მადლი გარდიკადა¹⁾ კელ-მწიფის წინ რა მივიდა,
და ოქრას სელზედ დაიწვივა²⁾, ტახტით აღარ ჩამოვიდა.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფე საამს თავისის შეილების
გაყრას ეუბნება.

301. უბრძანა თუ: „ფალავანო, გითხრობ ჩემს აგებულსა:
მე გაუეფო ჩემთა შეილთა სამად ჩემს მოგებულსა,
მამულსა და საქანელსა, ციხე-ქალაქს აგებულსა,
და წყობით იუენენ, მათსა მტერსა ჰყოფდენ შუბზედ აგებულსა“³⁾

302. საამისურ მახსენა: „სე მეფეო, ბრძენთა ბრძენო!
კელ-მწიფეთა უჯესთესო, უმაღლესო ბრძენთა ბრძენო⁴⁾,
თუ დავშლო, გეწეინების“), — ვაი თუ ცუდად მოგახსენა!
და ბრძახებას ვინ გარდავა, რაცა გინდა, იგი ქენო!

303. ამას მაშინც მოგახსენებ, რომ გამიწერე მეტად ღია:
განყოფი აუშლედი არა კაცსა⁵⁾ არ ასმია.

1) № 1505 — გარდიხადა.

2) № 4528 — დაიწვივა.

3) № 1505 — და წყობით იუენენს, მათსა მტერსა ჰყოფენ შუბზედ აგებულსა.

4) № 1505 — კელ-მწიფეთა უმაღლესო, უზეშთაეს ბრძენთა-ბრძენო. უჯესთესი ან უზეშთაესი — შეუდარებელი, ფრიად მაღალი, ყველაზე სრული, მაღლა მდგომი: სწორია უზესთაესი.

5) № 1505 — გამიწერები.

6) № 1505 — განყოფი განყოფსა აუშლოელი არ ასმია.

არ დასჯერდენ¹⁾ გაუფრთხას, თქუან: „არ ვჯუჯვარ ამას მის!“²⁾
და თქუენ დაგადონ ნაღვლიანი³⁾, გუეს ლახვარა დახსნია.

304. ჯერ მუთობს თქუენივე სჯობს, გაიგონე მონახსენი:
მერმე ერთი გაკელ-მწიფდეს⁴⁾, რომელიცა იუოს ბრძენი.
ორნი იუენენ უფლის-წულნი, წაიჭრან ლხინით დღენი:
და არ მორშლით, — გრე ქენით, ბრძანება ჟქნათ ეგე თქუენი!“

305. ფრიდონ უთხრა: „გმირთა-გმირო, ყველა კარგად გავიგონე!
რომელიცა მეფედ დაჯდეს⁵⁾, ერთსა ორი რად⁶⁾ ვამონე?!
ამ საქმესა აღარ მოვშლი, რადგან ესე მოვიგონე,
და წადი, ყველა სამად გაყავ, ოქრო, ვეცხლი⁷⁾ აცასწონე⁸⁾.“

306. კლიტე წაიღე, ყოველი სალარო გააღებინე.
რაც იუოს, გამოიტანე, აჭკიდე, გააღებინე
შინაური და მზითევი⁹⁾, მოედანს გააღებინე,
და ოქრო-ქსოვილის კარავი მინდორსა გააღებინე¹⁰⁾.

307. გამოვიდა ფალავანი, ალფა ნრჩხი, ედემს რგული,
გამოიღო უეჭაკაი ჯიმშედისგან¹¹⁾ მოგებული,

1) № 1505 — დასჯერდეს.

2) № 1505 — მია.

3) № 1505 — ნაღვლიანად.

4) № 1505 — გახელ-მწიფდეს.

5) № 1505 — დავსვა, № 2384 — დავსო.

6) დედანში — რათ.

7) № 4528 — ვერცხლი.

8) ეს ხანა № 1515 ხელ-ნაწერში ასე იკითხება:

ფრიდონ უთხრა: „გმირთა-გმირო, ყველა კარგად გავიგონე,
რომელიცა მეფედ დავსვა, ერთსა ორი რათ ვამონო?!

ამ საქმესა აღარ მოვშლი, როგორცა ეს ვიგონო,

და წადი, ყველა სამად გაყავ, ოქრო-ვეცხლი აცასწონე, № 4528 —

9) № 1505 — ზითევი.

[ასაწონე.

10) № 1505 — და ოქრო-ქსოვილი კარავი მუნ იგი დაადგმევიენე.

11) № 4528 — ჯიმშეთისგან.

გამოიკვნა საკელონი¹⁾), გაათავა ბრძანებული,
და სამად დადგა სრა-ფარდანი, სტავრა-ნახლი და კერული²⁾).

308. კულავ³⁾) მოვიდა მეფეს წინა, ჭკადრა: „კეკენი, რაცა ბრძანე.
აწ მონუსხე სამეფონი, სამად გაათანისთანე!“⁴⁾
ბრძანა: „შექენ სამი ნუსხა, შეადარე, შეაგვანე,
და ჩუენ წავალთ და სარუმაცა⁵⁾), წადი, იქი⁶⁾ მოიფუანე!“

309. წამოვიდა ფალავანი იამანის⁷⁾) მეფეს წინა,
მოახსენა დავედრული, ანუ რაცა გაეჩინა.
შეჯდა ფიცხლავ, წამოვიდა, რა ეს სიტყუა⁸⁾) მოისმინა,
და თქუა: „კელ-მწიფე რასაც ბრძანებს⁹⁾), მისი ურჩი არავინა!“

აქა ფრიდონ შეილუები სამად გაჰყო.

310. შეაზება ოთხი ტახტი იდგენს¹⁰⁾) მძიმედ მოჭედილნი,
ერთსედ იჯდა ფრიდონ მეფე და სამზება მისნი¹¹⁾) შეილნი.
რა სარუმ¹²⁾) დაინახეს, ადგა მეფე, — სრულად გმირნი —
და ფრიდონ მასთან დაიწვია, ერთად დასხდეს¹³⁾) სიტყუა-ტკბილნი.

1) № 4528 — გამოიხვნა სახელონი.

2) № 1505 — დაკერული.

3) № 4528 — შეცთომით ყუელა(?).

4) № 4528 — გაყანისთანე(?).

5) № 1505 — სარუმანცა.

6) № 1505 — იქა.

7) № 4528 — იამანთა.

8) № 1505 — სიტყვა.

9) № 1505 — ბრძანებს.

10) № 1505 — შუაზედა ოთხი ტახტი იდგა.

11) № 4528 — მეფის.

12) № 1505 — სარუმან.

13) № 1505 — დაიწვია, ერთად დასხდნენ.

311. დიდებულნი გარეშემო აღყად დასხდეს¹⁾, გინცა დირსა.
მძიმე რქრს ლახტი კელთ²⁾ აქეს³⁾ და ნუსხები სსამ გმირსა,
ფრიდონ უთხრა⁴⁾ ფალავანსა, მისთა მტკობთა ამტირსა:
და „აწ მირთვი⁵⁾ თავ-თავისი, მიდეგ მათსა ტახტის ძირსა!“⁶⁾

312. წაყენა⁷⁾ შწიგნობანი, — საღიმს ჩაქით შახსენსა.
ქაიაშარ ფალავანი შესძღვნა, — ჭკადრა⁸⁾ ტკბილი ენა:
„საბერძნეთი, საფრანგეთი, დასავლეთი გქონდეს შენა!“
და საღიმ მდაბლად ეთაყუნა, — „თქვენი⁹⁾ ურჩი რამცა გქენა?!“.

313. მერმე თურის დაუჩაქა, შესძღვნა ვისი ფალავანი,
დარუხანდი ჯეონამდის¹⁰⁾ — ხატაეთის მონავალნი¹¹⁾,
ადმოსავლით ამბალალი¹²⁾, ბეშ ბალალი¹³⁾, თურქისტანი,
და თური ადგა, თაყუნის-სცა, მაღლი ჭკადრა შესგვანი.

314. ერჯს წინაშე მივიდა ჰირითა მხარულითა.
თვით შესძღვნა თავი ფალავანად¹⁾, მისრეთი¹⁵⁾, შამი¹⁶⁾ სრული-
[თა¹⁷⁾,

1) № 1505 — დასხდენ.

2) № 4528 — ხელთ, № 1505 — ხელთა.

3) № 1505 — აქეს.

4) № 4528 — უხმო.

5) № 4528 — მირთვით.

6) № 1505 — წადგ მისთა ტახტის პირსა(?).

7) № 1505 — დაყენა.

8) № 1505 — კადრა.

9) № 1505 — მდაბლად ეთაყუნა, თქვენი..

10) ჯეონ — جيون — ჯეპონ — მდინარე ამუდარია, ანუ ძველი ოკსუ-
სი. თურანიდან ირანამდი მიმდინარებს.

11) № 4528 — ხატაეთის მონავალნი, № 1505 — ხატაეთის მონავანი.

12) ამბალალი — თათ. امبالالی — ონბალალი — ათ-შვილიანი.

13) ბეშ ბალალი — თ. بيش بالالی — ხუთ-შვილიანი, ხელ-ნაწ. ბეშ
ბალილი.

14) № 1505 — თავი ფალავანად, № 4528 — თავი ფალავანთ.

15) მისრეთი — არაბ. مسر — ეგვიპტე.

16) შამი — არაბ. شام — სირია, დამასკი.

17) № 1505 — სულითა. ე. ი. სულ, სრულად, მთლად.

ინდოეთი და ერანი, სვარაზმა¹⁾ მოსამძღროლითა²⁾,
და ერანი, აღრიბეყანი³⁾ ტახტითა უნაკლულითა⁴⁾.

315. ერაჯ მადლი გარდიკადა⁵⁾, გააკრთებს მიწას ზიქსს:
ქაიაშარ სელზედ დასვეს, სალიმის ტახტის ძიქსს,
გისი თურის ტახტთან დასვეს, ერთ ფალავანდ⁶⁾ ისიც ღიქსს.
და საქანელიც სამად გაჭეუეს, ჰეკრეს ნადანას, უეირო-შტვირს⁷⁾.

316. იაშანის კელ-მწიფესა მიუმატა (ზანგუბარი⁸⁾),
ტახტი მძიმედ მოჭედილი და გვირგვინი მათი დარქ,
ქოიალს და ფალავანებს საჩუქარი ბეგრი გვარი⁹⁾
და მადრიალი გაისტუმრა, გაიარეს მათი მძღვარი¹⁰⁾.

317. ერთობილნი დაეთხრენეს მათსა თემსა წამოსავლად:
სალიმ ცოლით წამოვიდა საბერძნეთსა მზის დასავლად,
თური თურანს გაემართა, ჯეონს გაღმა გამოსავლად,
და ერაჯ დადგა ფრიდონთან ერანისა შემოსავლად.

1) სვარაზმა — თ. سواراز

2) № 4528 — მოსამძღროლითა.

3) აღრიბეყანი — თათ. ارزابیجان

4) № 4528 — უნაკლულითა(?).

5) № 1505 — გარდიხადა.

6) № 1505 — ფალავანად, № 4528 — ფალავანათ.

7) 2384 — ყუროს სტვირსა და № 1505 — ყურო სტვირსა. ყვირო
სტვირი, იხ. ლექსიკონი.

8) ზანგუბარი — სპ. زنگبار — ზანგებარ — ზანგუბრელი მონა. შავი მღ
ნა. ნეგრი. ზანგი.

9) № 4528 — ქოიალს და თავადებსა საჩუქარი აუავარი(?).

10) 4528 — მადრიალი გაისტუმრა გათიარეს მათი მძღვარი,
№ 1505 — მადრიელი.

318. საამისურს დაუმტკიცა ზაული¹⁾ და ქუაბულეღნი²⁾,
ქიშმირი³⁾ და ყანდაარი⁴⁾, წიგნს დაუსვა ზედან კელნი⁵⁾,
წამოვიდეს⁶⁾ შემოსილნი, საჭურჭლისა ვერ დამთვლელნი,
და გვირგვინი და მოჭედნი ტანთ ჩაიტყეს სამოსელნი.

319. ათას ჯორსა და აქლემსა აჰკიდა⁷⁾ საქონელის,
ათასი ქალი და ვაჟი—ტანთ ოქსინთა მცმელთა⁸⁾,
ხუთასი ცხენი კაზმული, ჩაუქი, ვით მფრინველთა⁹⁾,
და წასსა უეღა, წაუიდა,—გზაშიც წადება ძნელთა!

320. ქიშვადს უბოძა ერაყი¹⁰⁾ და მილადს ხვარასანი¹¹⁾
ყარანს და უბადს მრავალი მართ მათი შესაგვარის
დაეთხოვნეს და გაუშვა თავადნი, სრულს სძანია.
და ფრიდონს და ურაჯს მცირენი შერჩეს¹²⁾ შინანი უმანდა.

321. სადღმ საბერძნეთს მივიდა, ეუცხოურა თემია:
მას მუნებური არ ესმის, არს ვითა გველ-ნაცემია;
თქუა თუ: „რა მიუღ მაძამა, არა ინადვლა ჩემია.
და მე ვერ დამარჩენს ქუეყანა ეს მისი მონაცემია!“

1) ზაული იხ. ხ. 299, ტ. 3, შენიშვნა მე-6-ე.

2) ქუაბულელი—სპარ. ქსრ—ქაბული—ქალაქი.

3) № 1505—ქიშმირი, №4 528—ქიშმირი—სპარ. چيشمير ان چيشمير—
ქაშმირ—ქალაქია

4) ყანდაარი—არაბ. სპარ. چانداار—ყანდაპარ—ქალაქია ინდოეთში.

5) № 1505—ხელნი.

6) № 1505—წამოვიდნენ.

7) № 4528—ათასსა ჯორსა, აქლემსა აჰკიდა, № 1505—აკიდა,

8) № 4528—ვაჟი და ქალი ტანსა ოქსინო მცმელია.

9) № 4828—ფრინველია.

10) ერაყი—არაბ. عراق—ქვეყანა.

11) ხვარასანი—სპ. خواراسان

12) № 1505—შერჩნენ.

322. თური რა ჯეონს გავიდა¹⁾), ეუკუღმართა, ეავა.
ენა არ ესმის თურქული, თქუა: „ვაგლახი და მე ა ვა²⁾
არ გამიძვებსო ცოცხალსა ამა ქვეენისა³⁾ მე ავა⁴⁾),
და მე ეს მომცეს, და ტახტზედა ერჯჳ ერანსა ზე ავა⁵⁾).
323. თურქი რანსი ათასი შეჭყარა მეომარია,
წავიდა, საღიშს მიმართა, მით რომ მოედვა აღია⁶⁾,
საღიშ სცნა, გამოეგება, გაკდა⁷⁾ ზათქი და ზარია,
და შეიყარნეს და უამბეს ერთმანერთს სსჩივარია.
323. თქუეს თუ: „შვილად არ გვასსენა, არ ინაღვლა მამამ ჩუენდა⁸⁾,
უკეთესი ერჯჳს მისცა ტახტი—თუმი მოსასუენდა“⁹⁾.
ვისმა თქუა თუ: „დაეხსენით, გაიგონეთ მონახსენდა¹⁰⁾,
და აწ დასჯერდით გაყოფასა¹¹⁾), მეფე არის მამა თქუენდა“¹²⁾.
324. ვისის არა¹³⁾ გაუგონეს, სემესისხლოდ შეიყარნეს,
ათხასი ათასით კაცით სატანასა მიებარნეს¹⁴⁾),

1) № 1505—თური რა-თურანს მივიდა.

2) ვაგლახი და მე ა ვა—„აჰა მე ვაგლახი და ვაი“-ო.

3) № 1505—ამ ქვეყანისა. [ვე მნიშვნელობა.

4) ავა—ჰავა—არაბ. ჰაერი, ატმოსფერა, ქარი. საზოგადოდ, იგი-

5) № 1505—და მე ესე მამცა მამამა, ერჯჳ ტახტზედა ზე ავა.

6) № 4528—მას სამოელმა დარიო.

7) ხელ-ნაწერებში—გახდა.

8) № 1505—ჩვენი.

9) № 1505—მოსასუენი.

10) № 1505—მონახსენი.

11) № 1505—გეყოფისო.

12) № 1505—თქვენი.

13) № 1505—ალარ.

14) № 1505—სატანასთან მიებარნეს.

თქუეს თუ: „სრულად მოვამტვერეთ“¹⁾, ერანისკენ თავნი არნეს²⁾.
და ფრიდონს კაცი მიუვიდა³⁾, რა ხელისა მიეჯარნეს.

325. მეუეს რა ესმა ამბავი, გულსა ჩეგზნსა აღია,
მას მოაგონდა საამის სიტყუები⁴⁾ დანაშაღია.

ეტლი და ბედი დასწეველა, თქუა: „ყველა⁵⁾ ჩემი ბრალისა,
და რატომ გაუყავ მაშული, — არვისგან შადგა ძალია?!“

326. საამს წინაშე გაგზავნა ამა ამბვისა⁶⁾ მტნობელი,
ქიშვადს და მილადს⁷⁾ მისწერა ლაშქართა მოსაკმობელი⁸⁾;

ერაჯ თქუა: „ძმათა არა ვარ ლახვართა დამსლობელი,
და წავალ და მივეკებები, ვით ვიყო მიუნდობელი“.

327. ფრიდონ უთხრა: „ნუ წახვალთ, დამიჯერე ჩემი მტნება⁹⁾:
არ მოველი დანდობასა, ვიცი მათი აწ გაგება!“

ერაჯ აღარ დაიშალა, თქუა: „მწადიან მათი ხლება“¹⁰⁾
და მარტო ასით ცხენოსნითა¹⁰⁾ ფიცხლავ წინა მიეკება.

328. რა სცნეს, — „ერაჯ მოვიდაო“, — ძმანი წინა მიეკებნეს.
ერთმანერთსა უსალამეს, არ ენანი გულსა ებნეს.

1) № 1505 — ამოვსწყვიტოთ.

2) № 1505 — ერაჯისკენ თავი არეს.

3) № 1505 — გაუგზავნეს.

4) № 1505 — სიტყუები.

5) № 1505 — თქუა: „ყველა...“

6) № 1505 — ამბისა.

7) № 1505 — ყარანს.

8) № 1505 — მოსახმობელი.

9) № 1505 — ცნება.

10) № 1505 — მართათათასის ცხენოსნითა.

ჩამოკდეს და დაებარგნეს¹⁾, ადრე ჭზოვეს, რაცა ძებნეს.
და რჩევა შექნეს ლაღატისა, შეკაზმული²⁾ არ შეებნეს.

329. გინც გაჭუეების³⁾ ამ სოფელსა, ვერ მიკვდების⁴⁾ მართლად ჭკუასა:
მოადორებს, არ დაინდობს, გამოურჩევს ავის ქნასა,
ამადლებს, „რაცა მინდა, იგი ვქენო“⁵⁾, ესე თქუასა.
და მერმე ადრე შერცხვენილსა, დანადვლებს ქუეყანასა.

330. უუელამ იცით, ეშმაკისგან ჯიმშედს⁶⁾ რაცა დაემართა,
ანუ ზააქს მკრის⁷⁾ თავზედა ვით გველები აემართა;
საღიმ-თური იმათ მიჭუენეს⁸⁾, — არ გონება ეწადმართა.
და გაჭუეეს კვალსა მაცდურისსა, სამოთხისსა დასტაეს⁹⁾ კართა.

აქა თავისი ძმებისაგან საღიმ-თურისაგან ერაჯრს მოკვლია.

331. ურაჯ დაჯდა ოთახშიგა, ვით ცისკარი ანათობდა,
ვითა ვარდი გაშლილიყო, მათგან ავსა არ აზრობდა,
იცინოდა, მშუენიერნი¹⁰⁾ კბილნი მისნი¹¹⁾ ბროლსა¹²⁾ სჯობდა,
და საღიმ-თური უდარბაზეს, — დაიწვივნა, ალერსობდა.

1) № 1505 — ჩამოხდნენ და დაებარგნენ, № 4528 — ჩამოკდეს და დაებარგნეს.

2) № 1505 — შეკაზმულსა(?).

3) № 1505 — გაყვების

4) ხელ-ნაწერში — მიხედების.

5) № 2384 — ვქნათო.

6) № 4528 — ჯიმშეთს.

7) № 1505 — მკრის.

8) № 1505 — მიყვეს.

9) სიტყვაში „ცთომა“, ძველი მწერლობით უპირატესობა ეძლევა „თ“-ნს „დ“-ნის წინააღმდეგ. № 4528 — დასტდენ.

10) ხელნაწერებში — მშვენიერი.

11) № 1505 — მშვენიერი კბილი მისი

12) ბროლი — სპარს. برلی — ბლორ.

332. თუ რამ უთხრა ერასუს სიტყუა, — ავი, შქისე სუბარი:
„შენ რა შეეგხარ, — დაიჭირე ერანი და ინდოთ კარი!“
ერასუ თქუა თუ: „ჩემნო ძმანო! ეკ არ არის ჩემი ბარი¹⁾,
და „თუ გინდოდეს, თქუენი იყოს ერანი და მისი მზღვარი²⁾“.
333. თუ მინდოდა თქუენთვის ავი, აქ ვიქმოდი მარტო რასა?
სრულად ლაშქარს შევიურიდი, გავბედავდი კლმისა კრვასა³⁾.
თუ რამ სელი გამოიძრო, თავს გარდაჭკრა ტკბილსა ძმასა.
და მერმე ორთავ ქუეშ⁴⁾ დაიდევს, კელი მიჭუეეს⁵⁾ სისხლის ღვრასა.
334. თუ რამ ქაქულს⁶⁾ უკუ-სწივა⁷⁾, გამოუჩნდა ბროლი ეელი,
წუეულს ედვა მოგვშიგ დაშნა⁸⁾, დასკლავად მიუო კელი,
ფიცხლავ თავი გარდაკუეთეს, მოკლეს ტკბილი სუეარელი,
და ლომ-გულსა და ჯავარ-სრულსა⁹⁾ დაუბნელდეს დღე ნათელი!
335. ცრუმა მუხთაღმა სოფელმა ერასუს რა უყო მთვარესა?
მშუენიერსა და ზნე-სრულსა, ხმა-ტკბილსა მოუბარესა¹⁰⁾,
წილოტანსა და ლომ-გულსა სუდარი აზეწარესა!
და ტახტ-გვირგვინისა სხაცვლოდ ტაგრუცი¹¹⁾ მიაბარესა!

1) № 4528 — ბრალი.

2) № 4528 — თქუენი იყოს ერანი და მისი მძღვარი.

3) № 4528 — გავბედავდი ბლმისა კურასა.

4) № 1505 — ქვეშ.

5) № 1505 — მიყვეს.

6) № 1505 — თმათა, № 4528 — ქაქულს: ქაქული — სპ. კსკ — ქო-

7) № 1505 — უკუსწივნა. [ჩორი.

8) № 1505 — მოგვში დანა, № 4528 — მოგვშიგ დაშნა: დაშნა — სპ.
დაშნა — დაშნა — ზანჯალი.

9) ჯავარ-სრულსა — ჯავარი — არაბ. جوار — ძვირფასი ქვა, თვალღ
პატიოსანი, მარგალიტი.

10) № 1505 — მშუენიერსა და ზნე-სრულსა. ხმა-ტკბილად მოუბარე-
სა, № 4528 — მშუენიერსა.

11) ტაგრუცი — მაღლა ნაგები საფლავი (საბა).

336. ერჯის თავისთვის თქონს ტაშტი¹⁾ მოიტანეს,
შიგ ჩადგეს და გარდახუცეს, აგრე ფრიდონს გაუგზავნეს.
თვით თრნივე მათსა თემსა წავიდეს და თავნი აწესეს,
და ვიკემ თავი მივიდოდა, ერანს სპანი შეიყარნეს.
337. სსამ არ იყო. მას გარეთ მოვიდა სრულ დაშქარისა,
იღგა მრავალი კარავი, ნაღარას ქონდა დგარია²⁾,
თავის მიძებთა უჩუმოდ შეველეს ქალაქის კარისა.
და იაზრეს მოქალაქეთა, გაკდა³⁾ ანაზღად⁴⁾ თქარია.
338. დარბაზსა შიგა კელ-მწიფე ტახტზედ ზის მარტო ქავითა,
ტაშტითა თავი დაუდგეს, შესძახეს კმითა ავითა.
ფრიდონ გაშტერდა, ვერ მიხვდა⁵⁾, ვერცა თუ სიტყუა თქუა⁶⁾ ვი-
და რა იტნა, დიდი შაჰყვირა⁷⁾, იჭეხნა, მადლა ცა ვითა. [თა!
339. გულის ზედა დაიკონა, დაემგზავსა⁸⁾ ვითა მკვდარსა.
ტახტიდალმა⁹⁾ ჩამოვარდა, ჩაიკადა¹⁰⁾ ფიტხლავ მკარსა.
თავი სრულად დაიმსხვრივა, სისხლი მოსდის, ვითა ღარსა.
და შერმე მისი თუთრი წვერი დაიგლიჯა, მოიპარსა!

1) ტაშტი—სპ. تاشـت—ტაშტ.—იგივე მნიშვნელობა.

2) დგარია—იგივეა, რაც დგერა. აქ დიდი ხმა. საკუთრივ ცხენის
ფეხის ხმა.

3) № 1505—გახდა.

4) № 1505—ანასდი.

5) № 1505—მიპვედა.

6) № 1505—სიტყვა თქვა.

7) ამ ადგილას № 4528 ხელ-ნაწერში არის „შეყვირა“, მაგრამ,
რადგან უფრო ხშირად ამ ხელ-ნაწერში ვხვდებით „შაჰყვირა“-ს, ჩვენც
ასე ვასწორებთ.

8) № 1505—დაემგზავსა, № 1505—დაემგზავსა, № 1505 ხელ-
ნაწერი ხმარობს ფორმას დაემგზავსა, მსგზავსი.

9) № 1505—ტახტიდალმა.

10) № 4528—დაიპადა.

240. მშინ რა ქნა ბერძენ ფრიდონ, დაიგლიჯა თამა და წვერნი¹⁾.
 თავს იცემდეს²⁾ ერანელნი, შეურით იუუნეს მეტად ბევრნი³⁾.
 სისხლი ვეღარ მოიკითხეს, — გამოვიდა ხანი ბევრნი.
 და მანუხარ და სასამ მოკლეს თური-სალიმ⁴⁾ ძმისა მკვლელნი⁵⁾.
341. ტახტ-გვირგვინი დაქცივა⁶⁾, თავს ნაცარი გარდიყარა,
 კორცნი სრულად დაისივა, ჰირსა ტყავი აიყარა⁷⁾.
 კმა დავარდა ლაშქარშიგა, — უუელა⁸⁾ დარბაზს შეიყარა.
 და უეიროდეს⁹⁾ და თავს იცემდეს, გავს თუ: — მეხი ჩამოყარა!
342. დაიპარსნეს და დაშიშვლდეს, თავს მოიკადეს¹⁰⁾ ქუდები.
 დროშა-ნადარა დაღეწეს, ცხენებსა დასტრეს კუდები,
 ჯაღე-მუხარადი, ფარ-კმალი შეიქნა განატუდები.
 და მტვერი ცათამდის ამაღლდა, ცეცხლი მოედვა უდები.
343. ეტლი უკუდმა დაბრუნდა, ცა სტექდა, ქონდა უეირილი¹¹⁾.
 მზემ და მთვარემ დაიწყეს სისხლის ცრემლითა ტირილი¹²⁾.
 დედანი ტურთად მოსთქმიდეს, უუელგან¹³⁾ შეიქნა კივილი.
 და ვაი ერავ შენი შეუენება, ვაი ბაკე-ვარდი, დიმილი!..

1) № 1505 — წვერი.

2) № 4529 — იცემენ.

3) № 4528 — იყენენ მეტად ბევრნი.

4) № 1505 — სალიმ თური.

5) № 1505 — ძმისა მკვლელი.

6) № 2384 — დააქცია.

7) № 1505 — ტანი სრულად დაიხია, ჰირის ტყავი აიყარა.

8) № 1505 და 4528 — ყველა.

9) № 4528 — ყუიროდეს, № 1505 — ყვიროდეს.

10) № 2384 — მოიხადეს.

11) № 4528 — ყუირილი, № 1505 — ყვირილი.

12) № 4528 — მზემა და მთვარემ დაიწყეს სისხლსა ცრემლითა ტი-

13) № 1505 — ყოვლგან.

[რილი.

344. გულს¹⁾ დაიწყო ფრიდონ მოთქმა, შემოიკრა თავს კელი.
თქუა: „რა იქენ²⁾ შვილო, შვილო, რად დაგკარგე³⁾ საყვარელი⁴⁾.
ჩემთა თვალთა სინათლეო, ჯერ ვარდი ხარ გაუშლელი,
და შვილო ახალ-მოწიფელი, მოჰკვე⁵⁾, ჯერეთ დაუტდელი!“
345. სულისცა უტკობსი ხარ, ადვის ნორჩო საროს ტანო⁶⁾,
ჯერეთ ლხინის უნახო, მკლავ-მაგარო⁷⁾ ზილოტანო,
უყავილი⁸⁾ ხარ სამთხისა, შვილო, რასდა⁹⁾ დაგაკვანო,
და შენად ნაცვლად ვის უწერეტდე, ჩემთან ვინდა მოვიყუანო?!¹⁰⁾
346. ვით მოგკლეს ძმთა ზირ-შავთა, რად არა შეეწყლია?!
აწ რა ვქნა ბერძან ღარიბძან? გულსა მომედვა აღია!
ვის მივცე¹¹⁾ ტახტი, გვირგვინი? ვის შემოვარტუა კმაღია?!
და ამდენი¹²⁾ იცა, დაუბრმდა¹³⁾ ფრიდონს ორივე თვალია.
347. სსსფლას მისუენეს, შექნეს გლოვა სსშინელი.
სულის საქმე დაიურვეს, გასცეს ბეური¹⁴⁾ საქანელი.
უყელამ¹⁵⁾ ძაძა შეიმოსა, არა კარგი ტანს საცმელი¹⁶⁾.
და დაეთხზვნეს, წამოვიდეს¹⁷⁾, ვინცა იყო ერანელი.

1) № 4528—კულა, № 1505—კვლავ.

2) № 4528—ეს ადგილი წარყვნილია და იკითხება ასე: „თავქარი
ვქენ, შვილო, შვილო“(!).

3) № 1505—ვაი დაგკარგე, № 4528—რად დაგკარგე(!).

4) ხელ-ნაწერებში—საყვარელი.

5) № 1505—მოკვე, № 4528—მოჰკვე.

6) № 1505—სარო-ტანო, № 4528—საროს ტანო.

7) № 1505—მკლავ-ძლიერო.

8) № 1505—ყვავილი.

9) № 1505—რადას.

10) ხელ-ნაწერები—მოვიყვანო.

11) № 1505—მივცე, № 4528—მივცე.

12) № 1505—ამდონი.

13) № 4528—დაუდგა, № 1505—დაუბრმდა.

14) № 4528 ხელ-ნაწერში—ხან ბეური, ხან კი, უფრო ხშირად—

15) № 1505—ყველამ.

16) № 1505—ტან-საცმელი.

17) № 1505—წამოვიდნეს.

[ბეური.]

348. ეს ამბავი საამისურს გზას ზედა შეეყარა¹⁾:
ცამან ვითა, დაიჭენს²⁾; ცხელი ცრემლია მამოჭყარა³⁾.
ცხენიდადმა ჩამოიჭრა, დაეხეთქა; დაეყარა,
და დაბრუნდა და მგლოვიარე ზაულისტანს წაეყარა.

მ ა ნ უ რ ი ა რ ი ს ა მ ბ ა ე ი *)

349. ერავის ცოლი არსულად დარჩა — თვეშიგან მდგომელი,
შობის ჟამს მიეცა ქალი, ეჭვათა მკრთომელი.
მეფემან ბრძანა: „გაზარდეთ კუბოსა შიგან მდგომელი.
და ვინ ხცის ღმერთი რას უზამს, რა ბედი აქუსო⁵⁾“, — ცომელი?!

350. ქალს დაარქვეს⁶⁾ ჭურ ფეიქარ⁷⁾, გაიზარდა, ვითა მთუარე.
თორმეტის წლისა იქნა⁸⁾, განათლა ყოფლი არე.
ფრიდონ ბრძანა: „აწ მოგნახეთ⁹⁾ ქმარი მისი შესადარე,
და გვარად რომე ჩუენი¹⁰⁾ იუფს ტახტ-გვირგვინის მოსაკმარე

1) 1505 № — შეეყარა, № 4528 — შეეყარა.

2) 2505 № — დაიჭენსა,

3) 1505 № — გარდმოყარა.

4) ზაულისტანი, იხ. გვ. 54, ხ. 131, ტ. 1. უნრიშენა შე-2-ე და
ლექსიკონში საკუთარი სახელები.

*) ეს სათაური ჩვენია.

6) ხელ-ნაწერები — აქვესო, № 4528 — ამ სიტყვის ძველს ორთოგრა-
ფიას ხშირად იცავს.

6) 1505 № — დაარქვეს.

7) 1505 № — ურფიქარ, 4528 № — ზურ-ფეიქარ = ჭურ-ფეიქარ —

8) 1505 № — იყო.

9) 1505 № — მოგნახეთ.

10) 1505 № — ჩემი, № 4528 — ჩუენი.

[სპ. هوريپر]

351. თეიმურაზს ქალი დარჩა, რაბი¹⁾ ერქვა²⁾); ვითა მზეს.
ქაიაშარ, ქაიაშან, მას მიეცნეს ორნი ძეა³⁾);
ქაიაშინს⁴⁾ ვაჟი მიხუდა, მას სახელად აფთი⁵⁾ სძეა⁶⁾);
და აფთის შერთეს⁷⁾ იგი ძირუარე⁸⁾), გლავა⁹⁾ განსნეს ამაზეა.

აქა მანუჩარის დაბადება ერავის ქალისაგან და თროდონის
თეალის ახილვა.

352. დაარსულდა იგი ზირ-მზე¹⁰⁾), მას მიეცა ვაჟი წული.
კელ-მწიფეს მახსენეს, — შექნა დიდი სიხარული.
ბრძანა მასთან მოყუნება¹¹⁾), გაემაწვილდა¹²⁾ ბერი გული.
და კალთაშიგა ჩაუგორვეს¹³⁾ რბილით რითმე წახვეული.

453. ვაჟს კელი შემოავლო¹⁴⁾), უსაზომოდ მოეწინა.
მაგრამ თუადით ვერას ხედავს, ამას უფრო დაელონა¹⁵⁾).

1) რაბი—იხ. ლექსიკონში საკუთარზე სახელები.

2) № 1505—ერქვა.

3) № 4528—ქაიაშარ და ქიფაშან მას მიეცა ორნი ძეა. ქაიაშა-
შან—სპ. كى شين

4) № 4528—ქაიაშან.

5) აფთი—სპ. آفتين

6) № 4528—ძეა.

7) № 1505—შერთვეს.

8) 1505—პირ-მზე.

9) № 4528—შეცთომით: ელვა განსნეს.

10) № 1505—დედოფალი.

11) № 1505—მოყუნება.

12) № 1505—გაემაწვილდა, № 4528—გაემაწვილდა.

13) № 1505—კალთაშიგან ჩაუწინეს, № 4528—კალთაშიგან ჩაუ-

14) № 1505—შემოავლო.

15) № 4528—ამაზედა დაელონა.

შემოქმედსა შავტიოკ¹⁾ შეხვეწა, შემონა:
და „თვლით ჩემით ესე ვნახო“, — შირი მიწას დააკონა.

354. განგებსა რაცა სწადდეს²⁾, — იქნას რასა საკურველი,
ქუთუთოსა აიწივა, უკმოსივა³⁾ ფრიდონ კელი,
ფიცხლავ თვალნი აეხილნა⁴⁾, ნახა შვილი საუუარელი⁵⁾.
და უუელა ღმერთსა აღიდებდა, ნახეს საქმე საშინელი⁶⁾.

355. რა ემაწვილი გაიცადა⁷⁾, მოეწონა მეტის მეტად.
მას დაარქუა⁸⁾ შაჰ მანუჩარ⁹⁾, ვერ მოსხლიტა¹⁰⁾ თვალი ჭვრეტად.
მადლი ჭკადრა შემოქმედსა, თქუა¹¹⁾: „ზეტას ხარ ნათლის სვეტად!..
და სიბერის ყამს არ დამაგდე¹²⁾ ნადვლიანად, ტკბილმა — ცეტად¹³⁾“.

356. რას¹⁴⁾ მანუჩარ დაიბადა, ფრიდონ გაუმა¹⁵⁾, ვითა ახალი,
შავი ძაძა აიკადა¹⁶⁾, სხვა ჩაიცვა მან ახალი¹⁷⁾,

1) № 1505 — შეეტირა.

2) № 1505 — სწადის.

3) № 1505 — უკმოსივა, № 4528 — უკუისვა.

4) № 1505 — თვალი აეხილა.

5) № 1505 — საყვარელი.

6) № 1505 — საკვირველი.

7) № 1505 — გაიზარდა(?).

8) № 1505 — დაარქვა.

9) შაჰ-მანუჩარ — სპ. شاه منوچهر — შაჰ მანუჩარ.

10) № 1505 — მოსწყვიტა, № 4528 — მოსხლიტა.

11) № 1505 — თქვა.

12) № 4528 — დამაგდეთ,

13) № 1505 — ტკბილ აცეტად(?), № 4528 — ტკბილმა ცეტად,

№ 2384 — ასე ცეტად.

14) 4528 — რა.

15) № 4528 — გაუმაწვილდა.

16) № 1505 — აიხადა.

17) № 4528 — ახალი.

ზაუღს წიგნი მიუწერა, იკმო¹⁾ საამ ფაღავანი.
და ქიშვად, უარან, უეზად, მილად, შირო²⁾—კარგი გულოვანი³⁾.

357. ფრიდონ დაჯდა ტახტის ზედა, თავს გვირგვინი დაიბურა⁴⁾,
ხადანსა აკრევის⁵⁾, ბედსა აღარ დაემდურა,
ვითამ ერთჯე გაუტოცხლდა, თქუა თუ: „ღვინი მამეწურა!“⁶⁾
და ეს აზბავი⁷⁾ უეეაქას⁸⁾ მიუწერა, ადასტურა.

358. თავადთა და ფაღავანთა რა სცნეს, ფიცხლავ წამოვიდეს⁹⁾;
საამ წინა მოუძლოდა¹⁰⁾, სარავს ქალაქს შემოვიდეს¹¹⁾,
ქიშვად, მილად, ამაქ მოზღვეს¹²⁾, მხიარულად კარგა ზმიდეს,
და შევიდეს ჭ მეფე ხახეს, დაშრტეს, — რომე ტეცხლი სწვიდეს¹³⁾.

359. მადლი ჰკადრეს¹⁴⁾ შემოქმედსა, გააერთეს მიწას ზირი.
მეფე ტახტით ჩამოვიდა, გარდაჰკოცნა¹⁵⁾ საამ გვირი.
ზირს აკოცა ფაღავანთა, დაავიწუა ძველი ჭირი.
და ვით მართებდეს¹⁶⁾, ეგრე დასხდეს, გარდიკადეს¹⁷⁾ დიდი ღვინი.

1) № 1505—იხმო.

2) შირო—სპ. شير.

3) № 1505—გულოვანი, № 4528—ფაღავანი.

4) №№ 1505 და 4528—დაიბურა, № 2384—დაიხურა.

5) № 1505—აკრევისა.

6) № 4528—მოგვეწურა, № 1505—მამეწურა.

7) ზშირად სამსავე ხელ-ნაწერში აზბავი; № 1505—აზბავი, № 2380

8) № 1505—ყველაქასა. [—აზბავი.]

9) № 1505—ფიცხლავ წამოვიდნეს, № 2384—ფიცხლად.

10) № 4528—მოუძღვების, № 1505—მოუძლოდა.

11) № 1505—შემოვიდნეს.

12) № 1505—მოზღვეს, № 4528—მოზღვეს.

13) № 4528—სწვედეს.

14) № 1505—კადრეს

15) № 1505 გარდაკოცნა.

16) № 1505—მართებდა.

17) № 1505—გარდიხადეს.

აქა ტრიდონ კელ-მწიფემ სამის წლის მანუჩარ.
ტახტზედ დასეა.

360. იყო ლხინი და სიცილი, ქასთა კმა გახშირდებოდა.
სრულად ერანი იხარებს, უეულა იქ შემოკრებოდა¹⁾,
სამის წლისა მანუჩარ დაშუენდა²⁾, ემატებოდა.
და მეფემ თქუა: „დავსვამ ტახტზედა“, — უეულაკა³⁾ ემოწმებოდა.
361. ტახტზე დასეა, თავს გვირგვინი დახურა⁴⁾ და მიულოცა.
წინა სუფრა გაიშალა⁵⁾, თქუა თუ: „ჭირნი ამეკაცა“⁶⁾.
სამ ჰკადრა: „ამას იქით მტერი უეულა დამეკაცა“⁷⁾,
და თქუენ⁸⁾ რასაცა მიბრძანებდეთ, იგი ვქნა და აგრე ვეცა⁹⁾.
362. სმა გარდასწედა. მკეკანა¹⁰⁾ იმათ ერავს საყუარელი¹¹⁾.
სამ იტყუის¹²⁾: „მოვიკითხეთ იმაზედა¹³⁾ სისხლი ძველი.
სხვა ვინც არის, ფაღანები რმს არჩევენ¹⁴⁾, ერანელი,
და საღამ-თური გაჯაქარვით, ამოვსწევიტოთ¹⁵⁾ თურანელი.

1) № 4528—უეულა იქ შემოკრებოდა, № 1505—უეულა იქ შე-

2) ხელ-ნაწერებში—დაშვენდა. [მოკრებოდა.

3) № 1505—უეულაკა, № 2384—უეულაკა, № 4528—უეულაკა.

4) № 1505—ტახტზე დაჰსვეს, თავს გვირგვინი დახურეს...

5) № 1505—გაუშალა, № 4528—გაიშალა.

6) № 1505—ამეხოცა.

7) № 1505—უეულა დამეხოცა.

8) № 1505—თქვენ.

9) № 1505—ვეოსცა(?).

10) № 1505—მოაგონდა.

11) № 1505—საყუარელი.

12) № 1505—იტყვის.

13) № 1505—იმაზედა, № 4528—იმათზედა.

14) № 4528—არჩევენ.

15) № 1505—ამოვსწევიტოთ.

363. მანუჩარ წინ გავიდვანთ¹⁾, ერავის ქალის ძენია, დროით წაფიდეო უუქლანი, ვინც კაცი ვიყოთ²⁾; მძღენია მათის მძღრითა³⁾ ავაგსოთ მინდორი, კლდე⁴⁾ და ღრენია, და ქავისა დროშა ავმართოთ, ნათობდეს, ვითა მზენია⁵⁾.
364. რა შვიდის წლისა შეიქნა⁶⁾, ჰგავს მანუჩარ აფვა-ზრდილსა, კარგად სწავლდეს ზნეობასა, ვითა მართებს⁷⁾ შეთვის შვილსა. საღიმ-თური⁸⁾ გაიგონეს, იკიდებდეს ბაკეს კბილსა. და ორნივ ერთად შეიყარნეს, თქუეს თუ: „მვისტემთ ზახის წი-
[ლსა!“
365. ფიცხლავ ერთად შეიყარნეს, თური საღიმს ეუბნების: „თუ ქრთაშითა ჩამოგვისნით⁹⁾, შეტად კარგი ეს იქნების, თუ არ იქნას—მოვიჭირვოთ, ომის შეტი რა¹⁰⁾ იქნების? და არვინ იცის ღვთისგან¹¹⁾ შეტმან, ჩუენს თავზედა რა იქნების?!“
366. ფაღავნები ჩუენც ბეური¹²⁾ გვავს, მისგან უფრო არ იქნების, მარტო საამ ფაღავანი—ერთი კაცი რა იქნების?!— თურანელნი იმას სცემდენ¹³⁾, —ტინი¹⁴⁾ კლდეცა დაიქცევის. და ქიშვად, უარან, უუბად¹⁵⁾, მილად ჩემის შიშით გაიქცევის¹⁶⁾.

1) № 1505 - წინა გავგზავნოთ.

2) № 1505—ერთ-პირად რაც კაცით ვიყოთ(?).

3) № 1505—მძღვრითა.

4) № 1505—მთა.

5) ამ ხანის ეს უკანასკნელი ტაეპი № 1505 ხელ-ნაწერში მესამედ არის, ხოლო მესამე მეოთხედ.

6) № 1505—რა შვიდისა წლისა იქნა.

7) № 1505—რაც მართებდა.

8) № 1505—თური.

9) № 1505—ჩამოგვეხსნას.

10) № 1505—არ.

11) № 1505—მღვთისაან, № 4528—ღვთისა

12) № 1505—ჩვენც ბევრი, № 4228—ჩვენც ბეური.

13) № 1505—სცემდენ.

14) № 1505—ტინის კლდეცა.

15) № 4528—ყუბათ.

16) № 1505—ჩემის შიშით გაიქცევის(?) № 4528—ჩემის შიშით

[გაიქცევის.

367. მომართეს ერანს. მათ უნდა ადინონ, სისხლის ღვარია!..
სრულად¹⁾ ექესასი²⁾ ათასი კაცი ჭეავს³⁾ მეომარია.
ფრიდონთან კაცი გაგზავნეს, შესთვალეს საუბარია!
და „დავაშავეთო, გვცხვენინა⁴⁾“, ის გაყობისა ბრალია!“
368. აწ შეგვინდეგ შეტოდება, ჩუენზედ გული მოამშვიდეო⁵⁾,
აქ მანუჩარ გამოგზავნეთ⁶⁾, არამც ვითა დაგვარიდეთ.
სულისაცა უსაყვარლეთ⁷⁾, ვითა ერავს აწ ვნახვიდეთ,
და თქვენს წინაშე გამოგზავნით⁸⁾, ჩუენ დაგბრუნდეთ ჩუენსა⁹⁾,
ვლიდეთ!
369. რა მივიდა მოციქული, ფრიდონს ყუელა¹⁰⁾ მოასსენა:
კელ-მწიფემან შეუთვალა: „განამცა¹¹⁾ აკრე ვქენა!
აწვე¹²⁾ ლაშქრით გამოგზავნი, სადაც გინდა, განახს თქვენა“.
და მოციქული გაისტუმრა, დავედრა მკვანე ენა.
370. ეს ამბავი¹³⁾ კელ-მწიფემან თვალავანსა გააკონა,
ბრძანა: „გმართებს მამაცობა და ლანტისა კელთა ქონა;
საამ თქუა თუ: „სალიმ¹⁴⁾—თურის, მიკუირს, —რამდა¹⁵⁾ მოაკონა?!
და ბრძანებისა მოჩიღნი ვართ, ჩუენ თქვენნი ვართ ყუელა მონა.

¹⁾ № 1505—სულად.

²⁾ № 1505—ექესასი.

³⁾ № 1505—ყავს.

[ვაშავეთ, გვაცხვენინა.

⁴⁾ № 1505—და დავაშავეთო, შეგვინდეგ, ის... № 4528—და და-

⁵⁾ № 1505—მოამშვიდე, № 4528—მოიმშვიდე.

⁶⁾ № 1505—გამოგზავნით.

⁷⁾ № 1505—სულისაგანც უსაყვარლად.

⁸⁾ № 1505—თქვენს წინაშე გამოგზავნით, № 4528—ვამოუგზავ-

⁹⁾ ხელ-ნაწერებში—ჩვენ... ჩვენსა.

[ნით.

¹⁰⁾ № 1505—ყველა.

¹¹⁾ № 1505—განამცა.

¹²⁾ № 1505—აწვე.

¹³⁾ № 1505—ამბავი.

¹⁴⁾ № 1505—სალიმ, № 4528—სალიმს.

¹⁵⁾ № 1505—რამან.

371. გასწერეს უუელგან წიგნები ლაშქართა საკომბელია;
მოვიდეს, — სრუდად აივსო სარავის¹⁾ ტეე და ველია!
არის ოთხასი ათასი, თხაზედა²⁾ ვითა მკელია.
და ცხენსა და კაცსა ემოსა რკინისა ტანს საცმელია³⁾).
372. მოედანს დადგეს კარავნი⁴⁾, სრა-ფარდა სალაშქრონია.
ქავისა დროშაშამართეს, ის ბედნიერი ზრინია⁵⁾.
სხვათაგან მათი მორეუნა არვისგან საზრინია.
და სცემდეს ბუკსა⁶⁾ და ტახლასა, — მტერთაგან საზრინია!

აქა პირველი ლაშქრობა მანუჩარ კელ-მწიფის და ბაბის
სისხლის ძებნად ჩასვლა.

373. რა გათენდა, საწუთროსა მზემან ვარდი მოაყარა.
კირჩხიბის⁷⁾ ჭანგს დაესნა⁸⁾, — შავი შარი⁹⁾ უკუ-ყარა.
სზილფზედა ტახტი დადგეს, შესსდეს, — უუელა¹⁰⁾ შეიყარა.
და ზედ მანუჩარ გაიყუანეს¹¹⁾, ქოსსა ჰკრეს¹²⁾ და აიყარა.
374. ფრიდონ შეჯდა სზილფზედა, ორსა დღესა მასთან ვდიდა,
რაცა მართებს კელ-მწიფესა, უუელაკას¹³⁾ ასწავლიდა.

1) № 1505 — სარავსა, № 4528 — სარავის.

2) № 1505 — ტახზედა.

3) № 1505 — ტან-საცმელია.

4) № 1505 — კარვები.

5) ზრო — ტანი.

6) ბუკი — არაბ.-სპ. بوق — საყვირი.

7) კირჩხიბი, — ზოდიაქო, იხ. ლექსიკონი.

8) № 1505 — კირჩხიბისა ჯაგს დაესნა, № 4528 — კირჩხიბისა ჭანგს დაესნა. ჭანგი — სპ. چاچ — ჩანგ — ჭანგი, ჭვანგი.

9) შარი, არაბ. شمر — შარ — თმა, ბალანი, მატყლი. შავი საბუ-

10) № 1505 — ყველა.

11) № 1505 — გაიყუანეს.

12) № 1505 — კრეს.

13) ყველას კარგა.

შემოქმედს ახვეწებდა, დალოცა და ცრემლს ღვრიდა,
და იგი საამს შეაგედრა, დაბრუნდა და წამოვიდა.

375. ათი ათასით კაცითა¹⁾ წინ მივა ქიშვად²⁾ ლომია.
მათ თიქითიან³⁾ აჩინეს, — ბულღანდარელთა⁴⁾ ტომია.
მას⁵⁾ ახლავს ოცი ათასი, — ეუელა ომის მდომია⁶⁾.
და ჰკრეს, შეიყარნეს ანაზდად⁷⁾, შექნეს ფიცხელი ომია!
376. ცისკრის უამს ერთმან ერთს გარდეკიდნეს, ფიცხად⁸⁾ ეცნეს:
ორნი იუუნეს⁹⁾ დაკაზმუნნი, სამარად¹⁰⁾ ტანს ეცნეს;
არ იცოდა, თუ ვინ იუუნეს¹¹⁾, რომელიცა მათა¹²⁾ ეცნეს,
და დაუშინეს, ჩამოყარეს, — ცა რისხვითა მათ დაეცნეს!¹³⁾
377. ქიშვად შუბი თიქითიანს შესცა, — ფიცხლავ¹⁴⁾ ჩამოვარდა,
მოკლა, თავი გარდაკუეთა, ტანი მკეცთა დაუვარდა,
რა ლაშქართა მკუდარი¹⁵⁾ ნახეს, ვინცა მორჩა, გარდავარდა,
და საღიმს ეცნეს გაქცეულნი¹⁶⁾, ლაშქარშიგან¹⁷⁾ კმა დავარდა.

1) № 1505 — ათი ათასის კაცითა.

2) № 2384 — ქიშვად.

3) № 1505 — ეს ადგილი წარყენილია.

4) № 1505 — ბულღანდარელი, № 4528 — ბულღდარელთა(?), ჩვენ ვასწორებთ: „ბულღანდარელთა“.

5) № 1505 — გვერც.

6) № 1505 — მდომია, № 4528 — მდომია.

7) № 2384 — ჰკრეს, შეიყარნენ ანაზდათ, № 1505 — კრეს, შეიყარ-

8) № 1505 — ფიცხლავ. [ნეს ანაზდად.

9) № 1505 — იუუნეს.

10) № 2384 — სამარათ, № 1505 — სამარად.

11) № 4528-აც — იუუნეს.

12) № 4528 — მათი(?).

13) № 4528 — მათდა ეცნეს.

14) № 4528 — ფიცხლავ, № 1505 — ფიცხლად.

15) № 4528 ხელ-ნაწერიც მკუდარი.

16) № 4528 — გაქცეული.

17) № 1505 — ლაშქარშიგა.

378. საღიმს და თურის ეწინა, აუ სთქუა¹⁾: „მოედვა²⁾ ალა!“
იკითხეს: „მათი ვინ იყო თავადი წინ შავალა?“³⁾
ვერ შევიგენით, ზატონო, ვიცით, რამ სუენი⁴⁾ ბრალა;
და ცისკრისა ყამს დაგვესხეს, მით დაგვემართა ძალა!“
379. ქიშვად მანუხარს წინ: შე გავზავნა მასარობელი,
თბქთიხანის თავი და მართლის⁵⁾ ამბვის მტნობელი.
აიყარნეს და მომართეს, ყუირის⁶⁾ ქანარა⁷⁾ მკობელი⁸⁾.
და რა შეიყარნეს მინდორშიგ, იყუნეს⁹⁾ მართ ვითა მშობელი¹⁰⁾.
380. ორნივ დაბარგდეს პირის-პირ¹¹⁾, დადგეს ქამხისა კარავნი.
გარიგდა¹²⁾ სრულად ლაშქარნი, მინდორთა დასაფარავნი.
ტახტზედა დაჯდა მანუხარ, ფარდა მოაფლეს არ ავნი.
და მოვიდეს, დასხდეს¹³⁾ თავადნი, მებრძოლთა შემავარავნი.
381. ოქროს სელზედ დაიწვიეს¹⁴⁾ საამ გმირი ვილოტანი.
ქიშვად, ყარან¹⁵⁾, აშაქ, მილად, ყუბად დასხდეს¹⁶⁾, — გმირნი სხვანი.

1) № 1505—სთქვა.

2) № 1505—მოედვა, № 2384—მოედოთ.

3) № 1505—წინამძღვარია.

4) ხელნაწერებში—ჩვენნი.

5) № 1505—მართლა.

6) № 1505—ყვირის, № 4528—ყვირის.

7) ქანარა—საკრავია ნალარის მსგავსი, იხ. ლექსიკა.

8) № 2384—ხმობელი.

9) № 1505—მინდორში იყვნეს, № 4528—მინდორშიგ იყვნეს.

10) № 4528—მშობელი, № 1505—ძნელი გასარჩევია, „მშობელია თუ მშობელი“; შეად. გვ. 116, ხ. 381, ტ. 4.—შექნეს ზმანი.

11) № 1505—ორნივ დაბრუნდეს პირ-და-პირ(?).

12) ასეა ორსავე 1505 და 4528 ხელ-ნაწერში, სწორია გარიგდეს!

13) № № 1505 და 2834—და მოვიდნენ, დასხდნენ თავადნი.

14) № 4528—დაიწვიეს.

15) № 1505—ფარან.

16) № 1505—დასხდნენ.

მუნით საღიმი-თური დასხდეს¹⁾, გაარიგეს მათნი სპანი²⁾
და ვისი³⁾, ფირანი⁴⁾, თურქი, თუზანი, შანუე, შედომ⁵⁾. შექნეს
[ფმანი.

382. მას დამეს ორთჳ ნადიმი დაიდგეს, შექნეს მზადება:
სამარისა კეთება, ერთმანერთზედა ქაღება,
ჩაიცვეს ჯაჭვი, ჯავშანი, — ცხენი უეუელას⁶⁾ მზადება,
და სამის შიშით იქითით ქონდა გულშიგა ზადება⁷⁾.

აქა მანუჩარისა და სალიმისა და თურისა და მათთა
ფალაუანთა პირველი ომი.

383. რა გათენდა და ლაჟვარდმანი⁸⁾ ცაშან სინათლე მიიცა⁹⁾,
მზემან უკუნი გააგლო, — წავიდა, პირსა მიიცა,
გუმბადს¹⁰⁾ ზედა ამაღლდა, აღმა¹¹⁾ ავიდა, მიიცა.
და შესხდეს და სცემდეს ნაღარას, იუენეს აღარა¹²⁾ წამიცა.

384. ორგინთვე სცემდეს¹³⁾ ტაბაკსა, და ქოსმა შექნა დგრიალი¹⁴⁾.
იყო ნაფირთა¹⁵⁾ შებერვა, ქანარას ქონდა ზრიალი.

1) № 1505 — დადგეს.

2) № 1505 — მათი სპანი.

3) № 1505 — ვისიმ.

4) ფირანი — افران, იხ. ლექსიკონი.

5) სახელები: თურქი, თუზანი, შანუე, შედომ იხ. ლექსიკონში.

6) № 1505 — ჩაიცვეს ჯაჭვი, ჯავშანი, ცხენი და უეუელას მზადება.

7) № 1505 — ქონდათ გულშიგან რიდება, № 4520 — ქონდა გულშიგა ზადება.

8) ლაჟვარდ — არაბ.-სპ. لاجورد — ლაჟვარდ — ლურჯი.

9) № 1505 — მოიცა.

10) № 1505 — გუმბათსა.

11) № 1505 — მაღლა.

12) № 1505 — იუენეს აღარა, № 4528 — იუენეს არა.

13) № 4528 — სცემდენ.

14) 4528 — დგრიალი.

15) ნაფირი — პატარა საყვირი, ზროხა-კუდი, იხ. ლექსიკონი.

ორთავე რაზმი დააწყევს¹⁾, იუფ ძახილი, ხრიალი²⁾.
და ლილასა გვანდა აბჯარი³⁾, აგი მინდორი ტრიალი⁴⁾.

385. მანუჩარ ზის სვილოზედა, გვირგვინითა შუენიერი⁵⁾.
ქავის დროშა მითანა, — მისა შიგან ბედნიერი.
მარჯვნივ დადგეს⁶⁾ ქიშკად, ყუბად, ვერ მორჩების იმთ მტერი.
და მარცხნივ ყარან, მილად დგანან, ახლავს მათი ანაწერი⁷⁾.

386. რაზმისა შიგან სავამ დადგა პილოტანი, გმირთა-გმირი⁸⁾.
დეგ-ნიანგთა⁹⁾ ამაწყვეტი^{*}) ეტლის მგზავსი¹⁰⁾ ბასრის¹¹⁾ ზირი.
სამანდს იჯდა ჯავშნოსანი, საგდებლითა მტერთა ჭირი,
და უთრუთისა ლახტი კელთ აქეს¹²⁾, დევთა ბევრჯელ¹³⁾ ამატირი.

387. უკან უდგან¹⁴⁾ საუჯელნი — მეომარი დარჩეული,
შუბის ტარი¹⁵⁾ შეღებული, ბევრჯელ სისხლშიგ¹⁶⁾ გარეული.

1) № 1505 — ორგნითვე რაზმი დააწყევს, № 4528 — დააწყევს.

2) № 1505 — ძრიალი.

3) აბჯარი, იხ. ლექსიკონში.

4) № 1505 — ტიალი.

5) № 1505 — შეკაზმული, № 4528 — შვენიერი.

6) № 1505 — დაადგენ.

7) № 1505 — და ფარან(?), მილად მარცხნივ დადგეს, ახლავს მათი ანაწერი.

8) № 1505 — პილოტანი გმირთა-გმირი, № 4528 — გმირთა-გმირი.

9) იხ. დევი და ნიანგი ლექსიკონში. [პილოტანი.

*) № 4528 — ამამწყვეტი, თუმცა ამ ხელ-ნაწერში ამ სიტყვის ფორმებს ხშირად უ-ნით ვხვდებით.

10) № 1505 — მგზავსი, № 4528 — მგზავსი.

11) ბასრი — ხმალი, იხ. ლექსიკონში.

12) № 1505 — ხელთ აქეს, № 4528 — პელთ აქეს.

13) № 1505 — ბევრჯელ, № 4528 — ბევრჯერ.

14) № 1505 — უდგენ.

15) № 1505 — ტერი(?).

16) № 1505 — სისხლში.

უეკლას ომს ისწრაფოდ¹⁾), არ აკლია ერთსა გუელი.
და თქუეს²⁾): «ფინტ მოკუდექ ერჯისთვის, არ წარწემდების მისი.
[სუელი!»

388. ს:ლიმ აწყო მისი რაზმი, მარჯვნივ ვისი დააყენა.
მარცხნით შანშე ალაბელი³⁾ მისით ლაშქრით⁴⁾ გააყენა.
თვითან შეჯდა სზილოზედა, თქუა თამამი, ამაყ-ენა.
და წინა დროშა მგლისა სსხე აიმართა⁵⁾), წააყენა.

389. თური შეჯდა სზილოზედა, გვირგვინითა მოეკაზმა,
მისი დროშა ვეფხის სსხე აიმართა, დაერაზმა;
მარჯვნივ ფირან⁶⁾ გააყენა, მარცხნით შედომ შეიკაზმა⁷⁾.
და დაფერული⁸⁾ იარაღი ანათებდა⁹⁾), ვითა ბაზმა¹⁰⁾.

390. სცემდექ¹¹⁾ ორგნითავე ნაღარას, გავს თუ: «ცა სჭესსო ზენია!»¹²⁾
შეაქმნა შემოკვიფილი, გნისსო¹³⁾, კვთვის¹⁴⁾ ცხენის,
სზილოთა ხრტიალისაგან შეიძრნეს მთა და კლდეცა¹⁵⁾
და არის უყირილი¹⁶⁾), ხრიალი ჯაბანთა მოსაწყენია.

1) № 1505 — აპრობდა.

2) № 1505 — თქუეს.

3) ალაბელი, იხ. საკუთარი სახელები.

4) № 1505 — მისის ლაშქრით

5) № 4528 — ამართა.

6) № 1505 — ვისი, № 4528 — ფირან.

7) № 1505 — შეეკაზმა.

8) № 1505 — დაფერილი.

9) № 1505 — ანათებდა.

10) ბაზმა — სომხ. բազმა — სანათი, ლამპარიც

11) № 4528 — სცემდენ.

12) № 1505 — ცა სჭედა ზენია.

13) № 4528 — გნისსო, 1505 № — განივსო (?)

14) № 1505 — ხვივის.

15) № 1505 — სპილოსა ხრტიალისაგან შეიძრა მთა და კლდეცა.

16) № 1505 — უყირილი.

391. ზირველ უკანს გამოვიდა¹⁾, თავსა შუბი შემოიფლო,
მუნით შედომ გამოვარდა, თქუა²⁾ (თუ: „ადრე მოგაუენო!“
უკანს უთხრა: „ბედ მლაშეო, აწვე³⁾ თური ავანიფლო,
და ჩემსა ჭანგსა ვერ წაუხვალ, — ამას იქით ველარ იფლო!“
192. უკანს შუბი დაიცთუნვა⁴⁾, ღლიას⁵⁾ შესცა, ჩამაგლო,
შედომ სოფელს გასალმა, თეით⁶⁾ ადგილი არ დაგლო.
თურქი თუნან წამოვიდა, თქუა თუ: „სრულად გამოვადლო!“
და კელთა ჰქონდა⁷⁾ მშვილდ-ისარი, ძალიანი გამოავლო.
393. უკანისა ცხენს ისარი უკრა, და თეცხლავ დაეცა.
სხვა შემოსტყორცა⁸⁾ მეორე, დაკოდა, კელსა გაეცა⁹⁾.
უკანს წავიდა ქვევითი¹⁰⁾ წუნარად, არ მალედ¹¹⁾ გაექცა,
და უუბად უშველა, ძამ უთხრა: „მაგას ზასუნი გაეცა!“
394. უუბადსც¹²⁾ ცხენი მოუკლა, თეითანც¹³⁾ დაკოდა ისრითა.
სამ გაჯავრდა ღომ-გული მკერდ ფართო, მსხვილი ვისრითა¹⁴⁾:
გაქუსლა მისკენ სამანდი, თქუა თუ: „მომჩების¹⁵⁾ ის რეთა?!“
და უეიფლა: „თურქო, გიჯობდა, არ მოსუდიეც მისრითა!“¹⁶⁾

1) № 1105 — გამოვარდა.

2) № 1505 — თქვა.

3) № 1505 — აწვე.

4) № 1505 — დაიცდუნვა.

5) ღლია — ილია.

6) № 1505 — ვით(?).

7) № 1505 — ხელთა ქონდა.

8) № 1505 — შემოსტყორცა, № 4528 — შემოსტყორცნა

9) № 1505 — მკლავსა გაეცა, 4528 — კელსა გაეცა.

10) № 1505 — ქვეითი.

11) № 1505 — მალედ, 4528 — მალე.

12) № 1505 — ყუბათსაც.

13) № 4528 — თითვანც.

14) № 1505 — კისერ-მსხვილით.

15) № 1505 — თქვა თუ: „მომჩების...“

16) მისრი — ეგვიპტი, იხ. გვ. 95, ხ. 314, ტ. 2, შენიშვნა 15.

395. თუხან უკრა ფარს¹⁾ ისარი, ვერ დაკვდა გვირთა-მირი, სხამ ლახტი ამოიღო და მიაჭურა თუხანს ზირი. დაჭკრა²⁾, სრულად დაამსხვრია³⁾ ცხენ-კაცი⁴⁾ და უნაგირი, და მოკლა, თვითან მოედანს⁵⁾ ბრუნავს მტერთა ამტირი.

396. ერთი კარგი ფაღავანი წამოვიდა გამოცდილი. სხამ ფიცხლავ შეუტივა და მიუგდა კმალ-მოწედილი⁶⁾, თავს დაჭკრა⁷⁾, ჩამოაგდო ცხენით, შუა-გაზობილი⁸⁾, და სხვა ორმოცი ფაღავანი სრულ⁹⁾ კმალითა ამოწედილი.

397. მეფე ვისი*) გამოვიდა, სხამს შუბით შეუტივა¹⁰⁾. ვერა ანთა ზილტანსა¹¹⁾, ვერცა კორცად ჩაუწივა, სხამ შუბი გამოუღო¹²⁾ გატეხა და¹³⁾ დაუმტვრივა, და ცხენიანად აიყუნა¹⁴⁾, კბილ-მოღრჭენით¹⁵⁾ აუწივა.

1) ფარი, იხ. ლექსიკონი.

2) № 1505—დაკრა.

3) № 1505—დაამტვრივა.

4) № 4528—ცხენი, კაცი და სხ.

5) № 1515—მოედანსა.

6) № 1505—და მიუხდა კმალ-მოწედილი.

7) ხელ-ნაწერი—დაკრა.

8) № 1505—გაკვეთილი.

9) № 1505—სულ, № 4528—გამოტოვებულთა, № 2384 ხელ-ნაწერში „სულითა“-ს ნაცვლად გვხვდება „ხლმითა“; ჩვენ ვასწორებთ ამგვარად.

*) ვისი, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, გვ 426, სტრ. 4.

10) № 1505—შეუტივა.

11) № 1505—პილატონსა.

12) № 1505—გამოართვა.

13) № 1505—გაუტეხა.

14) № 1505—ცხენიდანა აიყვნა.

15) № 1505—კბილ-მოღრჭებით.

აქა ერანელთა და თურანელთა ომი და საამისაგან
თუმანის სიკვდილი.

398. ლამოდა დახეთქებასა, გაუწედა ჯაჭვის ღვედია,
ცხენის ფერკს ქვეშე¹⁾ ჩავარდა, მართ ვითა გარდნაკედია²⁾.
ვირე კმაღს³⁾ მოიწვდიდა, გაიქცა მინარბედია*),
და ლაშქარსა⁴⁾ შიგან შევარდა, მას მოკეკმარა⁵⁾ ბედია.

399. არის სამასი ათასი თურისთან მეომარია.
მათ ზილატანსა⁶⁾ მომართეს⁷⁾, შემოეხვივნეს გარია,
სსამ ზაუფელთ უბრძანა: — „მე ზურგი მომიბარია⁸⁾,
და ასე დავაფრთხობ, მართ ვითა ტრედისა გუნდსა ბარია⁹⁾“.

400. სსამ გათიცხდა, საომრად ლოდს დაავლო კელია,
შესტეორცა დიდი, შესტეხა¹⁰⁾, — „სიცოცხლეს ნურვინ ელია!..
უთარუთის ლახტი კელთა მაქეს¹¹⁾, ვერვინ მომირჩე¹²⁾ მთელია!“
და ზოგი ძახილმან¹³⁾ შებნიდა, შიშმან მოსწყვიტა¹⁴⁾ წელია.

1) № 1505—ცხენს ფებთა ქვეშე, № 2384—ცხენთა ფებთა ქვეშ.
№ 4528—ცხენის ფერბს ქვეშე.

2) ხელნაწ. — გარდნახედია.

3) № 1505—ვირემ ხმაღსა.

*) № 1505—მინარბენია—ლექსთ-წყობის წინააღმდეგია.

4) № 1505—ლაშქართა.

5) № 1505—მოკეკმარა.

6) № 1505—პილატონსა.

7) № 1505 მიმართეს.

8) № 1505—მამიბარია.

9) № 1505—ასე დავაბთხობ მართ ვითა ტრედისა გვანდეს ბარია,
№ 2384—ასე დავაფრთხობ ამათა, ვით ტრედსა გვანდეს ბარეა. ბარი—
ძერა. დიდი ქორი.

10) № 1505—შესტეხა.

11) ხელნაწერებში—მაქეს.

12) № 1505—მამრჩეა.

13) № 1505—ძახილმა.

14) № 1505—მოსწყვიტა.

401. ფარუს ერქუა¹⁾ ფალავანსა, წინ მოუძღვა თურის ჯარსა.
ზილოტანსა²⁾ შუბი შესცა, ვერ გასჩარა³⁾ ვერც⁴⁾ აბჯარსა.
საამ შუბი გამოუღო⁵⁾, კელი მიუღ ლახტის ტარსა,
და ტვინი თმასა გაურია, ჭკავს ადრიდგან მონამკუდარსა⁶⁾.
402. თურის რაზმნი ერთობილნი საამისურს დაეხვივნეს,
კმაღ-ხანჯალი, შუბი, ლახტი ბეური ჭკრეს და ვერ ატკივნეს⁷⁾,
მას ლომ-გულსა⁸⁾ ვერა ავნეს, საბრალთა თვითვე⁹⁾ ივნეს,
და წაუშინა მძიმე ლახტი, — დაკოცილნი ძლიერ ეტვივნეს.
403. ქვემოთ¹⁰⁾ საღიმ შეუტოვა, მანუჩარის რაზმის ეცა.
შექნეს ცემა საშინელი, დაერივნეს ერთმანერთსა¹¹⁾,
მტვერი ცამდის აამაღლეს, დაახნეულს მაღლა მზეცა¹²⁾.
და სისხლის დვარსა კაცი მიაქუს¹³⁾, გავს წაირღვნა ცა, დაეცა:
404. მოერივნეს ერანელთა, დროშას ახლას მოეჯარნეს,
შაჰ მანუჩარ ცხენზედ შესვეს, საამს უკან გამოგზავნეს,
დროშა დასჭრეს¹⁴⁾, სზილო მოკლეს, სისხლნი მათნი მოელვარნეს¹⁵⁾.
და ტახტი სრულად დაამსხვრიეს¹⁶⁾, დაკოცეს და ბეური¹⁷⁾ ავნეს.

1) № 1505 — ერქუა.

2) № 1505 — პილატონსა.

3) № 2384 — გაშარა.

4) № 1505 — მის.

5) № 1505 — გამოიღო.

6) № 1505 — მონამკუდარსა.

7) № 1505 — ხმაღ-ხანჯალი, შუბი-ისარი ბეური ჭკრეს და ვერც

8) № 1505 — საამ ლომ-გულს. [ატკივნეს.

9) № 1505 — თვითვე.

10) № 1505 — ქვემოთ.

11) № 1505 — გაერივნენ ერთმანერთსა.

12) № 4528 — ზეცა.

13) № 1505 — მიაქუს.

14) № 4528 — დაჭრეს.

15) № 1505 — სისხლი მათი მოელვარნეს, № 4528 — სისხლი მათნი

16) № 1505 — დაამტვრიეს.

[მოელვარნეს.

17) ხელნაწერში — ბეური.

405. კაცი ორმოცი ათასი¹⁾ მათ მოკლეს მანუხარისა.
არის ხრიალი: „ჰაი, ჰუი²⁾, უურილი³⁾“-ზათქი ზარისა.
თვალებსა მტკერსა აურიდა მუნით ნაქროლი⁴⁾ ქარისა.
და მიწა თრთოდა და იძროდა, ეყარა გორა მკუდარისა⁵⁾.
406. ყუბად⁶⁾ წავიდა სამთან, მალე⁷⁾ შექუსლა ცხენია:
სისხლით გასფრილი, სიმაღლით ძლივ იცნა საროს ხენია.
უთხრა: „ლომ-გულე, სილაჟლე⁸⁾ თქვენთანა⁹⁾ რა სახსენია?!
და მანუხარს არას უშველით, — მის თავზედ¹⁰⁾ სიმატცხენია!“

აქა საამისაგან თურის საგდებლით შეპყრობა.

407. რა ლომ-გულმან გაიგონა ყუბადისგან¹¹⁾ ნუბარი,
გაშმაგდა და დაიყურა¹²⁾. შიშით დასქდა იგი ჯარი.
შემობრუნდა, სამანდს უთხრა: „აწ სირცხვილი შენზედ არი!
და თური იცნა, შეუძახა¹³⁾: „ეკრაჟ მტკივის შენგან მკუდარი¹⁴⁾“.

1) 1505 — კაცი ოცდა ათი ათასი.

2) № 1505 — ჰეი, უჰი! ჰაი, ჰუი — სპარს. *ჰაი ჰუი*. ნიშნავს ხმაურო-

3) № 1505 — ყვირილი. [ბას, აურ-ზაურს.

4) № 4528 — ნასროლი.

5) № 1505 — ეყარა მძორი მკუდარისა.

6) № 1505 — ყუბათ.

7) № 1505 — მალედ.

8) № 4528 — სიკალფე, № 1505 — სილაფლე; ლაფალი — არაბ.-სპ.

9) *لافا* — ლაფალ — ზარმაცი, უდარდელი, მოუხეშავი, მოუქნელი, უზრუნველი, ფლეგმა.

10) ხელ-ნაწერებში — თქვენთანა.

11) № 1505 — თავზე.

12) № 1505 — ყუბათისგან.

13) № 1505 — დაიყურა.

14) № 1505 — დაუძახა.

15) ხელ-ნაწერებში მკუდარი.

408. ჯარისგან ვერ მიუდგა, გარდაცვა სავდებელი,
სპილოდადმან¹⁾ ჩამაგდო და შეუერა მკრა კელი.
ზაულებლთა მიაბარა:—, შეინახეთ ძმისა მკვლეელი!²⁾
და თვითან²⁾ რაზმისა წაერა³⁾, თხისა ჯოგსა ვითა მტელი.
409. თური ხახეს შეზერობილი, ერთობილნი გარდისევეწესს
მკერიენეს ერანელნი, იმათ ზურგი დააღვეწეს⁴⁾,
დაკოცეს⁵⁾ და ამოსწევიტეს⁶⁾, დაზერობილნი მოირეწეს⁷⁾,
და ძლივ მანუჩარ მოარჩინეს, უუელა⁸⁾ დმერთსა შეეზვეწეს.
410. დარჩა მათი სპილო, ტახტი, კარავი და ბარგი სრული,
ნამარზედ გარდამოკდეს⁹⁾. კმობს ნადარა, ქასი კრული.
მანუჩარს წინ მოიყუნა¹⁰⁾ სსამ თური კელ-შაკრული*.)
და ხახეთ ეტლი უკუდმართი, კაცს რას უზამს ბელი¹¹⁾ კრული?!
411. სსამ სადგომს წამოვიდა, იუო ბეურგან¹²⁾ დაკოდილი.
ოთადშიგან მოსასვენოდ¹³⁾ დაწვა ედემს ალვა-ზრდილი.
მანუჩარს წინ მოიტანეს ტახტი მისი¹⁴⁾ მოჭედილი,
და ჯორ-აქლემი დატვირთული, ბარგი ბეური სხვა მოკდილი¹⁵⁾.

1) № 1505—სპილოდადმა.

2) № 4528—თვითვან.

3) № 1505—წაერთვა.

4) № 4528—დაღვეწეს.

5) № 4528—დახოცეს.

6) № 1505—ამოსწევიტეს.

7) მოირეწეს—მორეწვა—შრომით შეძენა, მოპოვება, მოხვეჭა რი-

8) № 1505—ყველა.

[სამე.

9) № 1505—გარდამოკდა.

*.) ხელ-ნაწერებში—ბელ-შეკრული. შეად. გვ 124, ხ. 414, ტ. 2.

10) № 1505—მოიყუნა, № 4528—მოიყუნა.

11) № 4528—ბედა კრული.

12) ხელ-ნაწერებში—ბევრგან.

13) № 1505—მოისვენა, № 4528—მოსასვენოდ.

14) № 1505—ორი ტახტი, № 4528—ტახტი მისი.

15) № 1505—ბარგი ბეური სხვა მოხდილი.

412. სამად გაყო ნაშოვარი¹⁾), ძლივ იტყუდა იგი არე:
საღიმისა ტახტზედ²⁾ დაჯდა ალვის ნორჩი³⁾), ვითა მთვარე.
თურის ტახტი ერთი წილი—საქანული შენადარე—
და საამისთვის გაუგზავნა, უბრძანა თუ: „მისკენ არე“⁴⁾).
413. ერთი თვითან⁵⁾ დაიჭირა, ერთი წილი ღაშქართ მისცა.
თავადებსა თავი დასჭრეს⁶⁾), დარჩომიდა⁷⁾ კელთა ვისცა.
უგზირეს: „თური მოჭკალ, მისი ჯავრი გულსა გვიცა!“⁸⁾
და „ვირემ სამ მთვიდოდეს, ატრე ვიქო“, მანცა ფიცა.
414. მარტო დაჯდა ოთახშიგა, თქროს ტახტი მოიტანეს,
წავიდეს და კელ-შაკრული⁹⁾ თური მასთან მოიყვანეს¹⁰⁾.
თურიმ მისი სიკუდილი*) სცნა, რა ოთახში შეიყვანეს¹¹⁾
და შეიტყო, რომ ტახტის ნაცვლად მას სამარე უაკვანეს.
415. ვითა ვეფხვი¹²⁾ წამოიქცა, რა მანუხარ თური ნახა,
ფიცხლავ¹³⁾ თავი გარდაკეთა¹⁴⁾), მეტი არა¹⁵⁾ შეუძახა.

¹⁾ № 4528—ნაშოვბი.

²⁾ № 1505—ტახტზე.

³⁾ № 1505—ალვა ნორჩი.

⁴⁾ № 4528—მისვენ არე(?). № 1505—მისკენ არე.

⁵⁾ № 1505—თვითვან.

⁶⁾ № 1505—დასჭერ.

⁷⁾ № 1505—დარჩომოდეს.

⁸⁾ იგივეა, რაც გვიძსა.

⁹⁾ № 1505—ხელ-შეკრული, № 4528—კელ-შაკრული.

^{*} № 4528—ხშირად სიკვდილი, თუმცა ზოგჯერ უ-ნითაც. შეად.

ბ. 481, ტ. 1; ბ. 482, ტ. 4.

¹⁰⁾ № 1505—მოიყვანეს.

¹¹⁾ № 1505—შეიყვანეს.

¹²⁾ № 4528—ვეფხვი.

¹³⁾ № 1505—ფიცხლავ, № 2384—ფიცხლად.

¹⁴⁾ გარდაკვეთავს(?).

¹⁵⁾ № 1505—ალარ.

- ოქროს ტაშტშიგ¹⁾) თავი ჩადვა²⁾), ვითა ერჯეს დასახსა,
და ფრიდონს შეეეს გაუგზავნა, აწ ამასედ ავგვლანს.
416. კელ-მწიფემან საამ ნახს. ზილოტანი მოეგება³⁾),
მდაბლად მადლი გარდიკადა⁴⁾). შეეემ უთხრა დიდი ქება.
საამ ჰკადრა: „იგი არის ჩემი ღვინი—თქუენი ქება!“⁵⁾
და ასაყრელად აემზადნეს, აჰკიდეს⁶⁾ და იწყეს რება.
417. საამ თური მოიკითხა, ჰკადრეს: „მოკლა თვითან⁷⁾ შაჰმა!⁸⁾
უსაზომოდ დაუძიბდა, მაგრამ აღარ შეიწამა.
შეჯდა, ზაუფს წამოვიდა, დაავიწყა გრძელმა გზამა,
და შინ მოვიდა, გაამრავლა ნადიმი და სმა და ჭამა.
418. მსუხარ სარავს წავიდა გამარჯვებული⁹⁾), სვიანი.
თანა იახლნეს¹⁰⁾) თავადნი—ქიშვად და უარან ჰკვიანი.
ვინ მოვიდოდა ქალაქშიგ¹¹⁾) კელ-მწიფე, ზირად მზიანი,
და ფრიდონთან თავი მოიღეს, უანბეს თურის ზიანი.
419. ფრიდონ იცნა შეიღის თავი, ძალიანი დაიუყირნა¹²⁾),
ტახტიდადმა ჩამოვარდა, საყელონი გარდისივნა,

1) № 4528—ტაშტში.

2) № 4528—შიგა ჩადვა, № 1505—თავი ჩადვებს.

3) № 2384—ხელ-მწიფემან საამ ნახს, ზილოტანსა მოეგება.

4) № 4528—გარდისადა.

5) № 1505—შენი ხლება.

6) № 4528—ასაყრელად აეკაზმენ, აჰკიდეს და იწყეს ქრება.

7) № 1505—თვითვან, № 2384—თითონ.

8) № 1505—შაამა, № 4528—შამა, № 2384—შაჰმა.

9) ხელნაწერები—გამარჯვებული.

10) № 1505—იახლნენ.

11) № 1505—ვინ მოვიდოდა ქალაქად.

12) № 1505—დაიყვირნა.

წვერი სრულად დაიკლიჯა, მისნი მჭვრეტნი გააკვირნა¹⁾,
და მოთქვა²⁾, — მისმან სიბრაღულმან³⁾ ერთობილნი აატირნა.

420. დაიძახა⁴⁾: „ვაიმე⁵⁾ შვილო, ამოგყარე⁶⁾ ჩემის ჭკუითა!“
თავს ნაცარი გარდიყარა, წინ ტბა უღვა ცრემლთა ღვრთა⁷⁾.
დადუმდა და მანუხარცა სრას მრვიდა ქოსთა კურითა⁸⁾.
და ჩამოკდეს⁹⁾ და ფრიდონ ნახეს, იჯდა მკართა¹⁰⁾ ამოყრითა.

421. ფრიდონ მეტი არა უთხრა შაჰმანუხარს, — შირს აკოცა.
თავადები მოიკითხა, თქვა: „ვინ უფრო დაიკოცა?“
ქიშვად უუელა მოახსენა, რაც ენახა, ან ეოცა,
და მკარი ჩაუა¹¹⁾, ტანს ჩაიცვა, თვალთა ცრემლი მოიკოცა.

422. სად იყო მათი საფლავი შირველ ზაზათა ძველია,
თურიცა იქა დამარხეს, ერაჯთან, — მისი მკვლელია.
ფრიდონ იკლავა არ წლამდის¹²⁾, ტანს არ ჩაიცვა ჭრელია¹³⁾.
და სულის საქმე ქნა, მრავალი გაუცა¹⁴⁾ საქონელია.

1) ხელ-ნაწერები — გააკვირნა.

2) № 1505 — მოთქვა, № 4528 — მოთქვა.

3) № 1505 — მისმან საბრალომან, № 2384 — მისთვის საბრალომან,
№ 4528 — მისმან სიბრაღულმან.

4) № 2384 — დაუძახა.

5) №№ 4528 და 1505 — ვაიმე.

6) № 1505 — დაგყარე.

7) № 1505 — მიღო.

8) № 1505 — კურითა.

9) № 1505 — და შევიდეს და...

10) № 1505 — მკართა.

11) № 2384 — ჩაუკო.

12) № 1505 — ორს წლამდის.

13) № 4528 — შეტომით — ტანსა ჩაიცვა ჭრელია.

14) № 1505 — გაუცა მრავალი.

აქა იწყების თურის შეილის შადაჩამის ამბავი.

423. თურის ერთი შვილი ღარსა, მას 'ზადაჩამ¹⁾ ეწოდებოდა;
თხუთმეტისა წლისა იყო, — ვინც შეებმის, არ მორჩებოდა!
თურანელი გაქცეული²⁾ უეჭვად მას წინ შეიერებოდა.
და მამის საქმე გაუძულავენს, — ვითა ცეცხლი აენთებოდა!
424. 'ზადაჩამ შექნა უერილი, მოთქმა დაუწყო მამასა³⁾,
და მშვედ გასცა მრავალი, იქს ტაკრუცისა ჭამსა.
ფიცით თქუა: „ღვთითა, მანუხარს მე არ შავარჩენ⁴⁾“ ამასა,
და ასრე გაუგად სარავსა, რომ უძახდენ ტრამალსა!⁵⁾
425. სამ წლამდის⁶⁾ იყო 'ზადაჩამ გლოვითა შეტად შავითა,
სამოცი ადგილი სიმადლე ჰქონდა მაგარსა მკლავითა⁷⁾.
გაბედა ერანს მიკდომს⁸⁾ გულითა დანაწავითა.
და იკმო⁹⁾ უფველი ღაშქარი, თქუა: „არ ვიქნები შავითა“.
426. სრულ მოვიდეს თურანელნი¹⁰⁾, ვინცა იყუნენ¹¹⁾ ერთობილნი.
წინა ვისი მოუძღვდა — და შეიდნივე მისნი შეილნი,

1) № 1505 — ზადაჩამ. 'ზადაჩამ, იხ. ლექსიკონი, საკუთარი სახე-
2) № 1505 — თურანელი გაქცეული. [ლები.
3) № 1505 — მოთქმა დაიწყო მამასა.
4) № 1505 — შევარჩენ.
5) № 1505 — ასრე გაუნდი სარავსა, რომე უძახდეს ტრამალსა,
№ 2384 — რომე უგვანდეს ტრამალსა.
6) № 1505 — სამს წლამდის.
7) № 1505 — ჰქონდა მალლისა მკლავითა.
8) № 1505 — მიკდომა.
9) № 2384 — იხმო.
10) № 1505 — სულ მოვიდა თურანელნი, № 4528 — სრულ მოვიდენ.
11) № 1505 — ვინცა იყო ერთობილნი.

ფირან, ომან, ლუჯა¹⁾), ნოსტენ და ფარშავად²⁾) — მტერთა ჭირნი და ფილასონ (დ. შავარ³⁾) ღამი — მკლავ-მაგარნი, არ გუჯ-ხვილნი.

427. ჩამოკდეს და გეჯ-მწიფეს⁴⁾ თაუენი სტეს, ჭკადრეს ქება.
რა ზადანამ დაინახა, ადგა, წინა მიეგება;
ფელავანთა ზირს აგოცეს⁵⁾), — უხაროდა მათი სლუბა,
და დასხდეს, შექნეს გეწირობა, მოეწონა მათი მცნება⁶⁾).

428. გათენდა, — სცემდეს⁷⁾ ტახლასი. გამოდგა სრულად ჯარია.
არის სამსი ათასი. ეღრიაღობს ცხენთა ზარია.
გეფხისა სახე დროშა აქეს⁸⁾), ამართეს მისი ტარია,
და საღიშს მიმართა, წავიდა, მიუძღვის მკლავ-მაგარია.

429. ბიძის ვატი გაუგზავნა, მისი საქმე შეუთავადა.
საღიმ რა სცნა, ცხენსა შეჯდა, სხვას უუქლასა⁹⁾) მოეშალა.
მიეგება სინარულით, ვითა ვარდი გაიშალა,
და რა ზადანამ დაინახა, ჭირსა ღხინი ანაცვალა.

430. ჩამოკდეს¹⁰⁾ და ერთმანერთს აგოცეს და მოეხვივნეს,
ერთობილთა თურანელთა გეჯ-მწიფეს¹¹⁾) უსლამნეს;

1) № 4528 — ლუჯ.

2) № 1505 — ფარშოდ. სახელების: ომან, ლუჯა, ნოსტენ და ფარშავად-ის შესახებ იხ. ლექსიკონში საკუთარი სახელები.

3) ფილასონ (სპარ. ფილასამ. იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, გვ. 426, სტრ. 2 და 3) და ზავარ, იხ. ლექსიკონში საკუთარი სახელები.

4) № 1505 — ჩამოხდეს და ხელ-მწიფესა.

5) № 1505 — აკოცა.

6) № 1505 — ცნება.

7) № 4526 — სცემდენ.

8) № 1505 — აქეს.

9) № 1505 — სხვასა ყველას.

10) № 1505 — ჩამოხდეს.

11) № 1505 — ხელ-მწიფესა.

შესხდეს, დარბაზს წამოვიდეს, სწადა, მისს შეეწვივნეს,
და გარეთ დადგეს¹⁾ მოედანზედ, ქალაქშიცა²⁾ ვერ ეტოვნეს.

431. ოთახნი³⁾ და სრა-ფარდანი მინდორზედა მოათინა,
უმასხინდა, უაღერსა⁴⁾, მისი მოსვლა არ ექუინა,
ჯიმშედისა⁵⁾ ნათესავი ქაიაშარ აკობინა⁶⁾,
და სრულ დაშქართა მიუწერა, უოუღვნით წიგნი⁷⁾ გაარბინა.

432. ქარქისნელთა⁸⁾ შეუთავადა, შადიდს, აშქაშს⁹⁾ მიუწერა:
თურამიშს¹⁰⁾ და ჯუნდულ დევსა¹¹⁾ მეტად ხვეწნით ემუდარა.
შანგალს, ბერუქს, ღომსა უენტუზს¹²⁾, ჯანგას¹³⁾ ცალკე მიუწერა,
და შეუთავადა: „თქვენს¹⁴⁾ საქმეს ზეტიერი ეტლი ვერას!“¹⁵⁾.

433. აწ განუგეი¹⁶⁾ თქვენ მოსლვასა¹⁷⁾ რომ საშეგლად ჩვენკე¹⁸⁾ ირთო,
დიდის დაშქრით წამოხვიდეთ, ვითა ქარი ფიცხლას¹⁹⁾ ირთო.

1) № 1505—დადგენენ.

2) № 1505—ქალაქ შიგან.

3) № 2384—ოთახნი.

4) № 1505—ძღვენი უძღვნა.

5) № 2384—ჯიმშეთისა.

6) № 1505—ახმობინა.

7) № 1505—ყველამ კაცი.

8) № 1505—ქარქისტნელთა.

9) № 1505—შადიდ აშაქს, № 2384—შადიდს—არაბ.-სპ. شادید; აშ-
ქაშს, სპ. شاکش; აშქაშის, ან აშაქის შესახებ იხ. გვ. 42, ხ. 126, ტ. 2,
შენ. მე-7.

10) № 1505—თურამშას.

11) № 1505—ჯუნდა დევსა.

12) № 1505—უენტუზს. № 4528—უენტუზს

13) № 1505—ჯანგაშტს, № 4528—ჯანგას: ჯანგას არის იგივე
ჯანგაშტ შემოკლებული, ისე როგორც თამაზ სპარ. სახელისაგან თაჰ-
მასტ—ساسط შეად. შემოკლებული ساسط იხ. ზაქიანი, გვ. 36, ხ. 114,

14) № 1505—თქვენს.

[ტ.ტ. 1 და 4.

15) № 1505—სჯერა.

16) № 1505—გენუკვით.

17) № 1505—თქვენს მოსლვასა, № 4528—თქვენს მოსვლასა.

18) № 1505—ჩვენკენ.

19) № 1505—მალე.

ჩვენ მიუგავთ¹⁾ ერანელთა, დედა-წული აუტიროთ,
და სრულ²⁾ ქვეყანა³⁾. მოგამტვეროთ, ვერ მოგვირჩენ⁴⁾ უსვიტკი-
[როთ!

434. მოვიდეს სრულად ლაშქარნი⁵⁾ იუტკართა შესადარენი;
იქნა ექვსასი ათასნი, აავსეს⁶⁾ არე-მარენი,
შესხდეს და გამოემართენ მნახვთა შესაზარენი⁷⁾,
და თქვეს⁸⁾: „ერანელთა დედათა ცრემლნი ვადინათ“ მწარენი!“
435. მალედ წავიდეს ჯაშუში, გაჩქეიფეს წყალთა ფონები¹⁰⁾.
ფრიდოს უამბეს, — მსუხარს, — ნახული, განაგონები.
მათ მოიწვიენეს თავადნი, თქვეს¹¹⁾: „არის დასადონები!
და რაც სჯობდეს. — გამოფარნიოთ, რა გვმართებს მოსაგონები?“

აქა თრიდონ კელ-მქითე და მანუჩარ სხედან და ვაზრობენ.

436. ფრიდონ ბრძანა: „მე მასშია სადაჩამის დიდი ქება.
უსაზომად¹²⁾ შეძინიან, — არამც მოგხვდეს¹³⁾ მისგან ვნება!“

1) № 1505 — ჩვენ მიუხდეთ, № 4528 — ჩვენ მიუხდეთ.

2) № 1505 — სულ.

3) № № 1505 და 4528 — ქვეყანა.

4) № 1505 — მოგვირჩენ, № 4528 — მოგვირჩენ.

5) № 4528 — მოვიდა სრულად ლაშქარი, № 1505 — მოვიდნეს სრულად ლაშქარნი.

6) № 1505 — იქნა ექვსასი ათასი, აავსო არე-მარენი, № 4528 — იქნა ექვსასი ათასნი აავსეს არე-მარენი.

7) № 1505 — შემაზარენი.

8) № 1505 — თქვეს.

9) № 1505 — ვადინოთ ცრემლნი მწარენი, № 4528 — ცრემლი ვადინოთ მწარენი.

10) № 1505 — მალედ წავიდა ჯაშუში, გაჩქეიფა წყალთა ფონები.

11) № 1505 — თქვეს.

12) № 2384 — უსაზომოდ.

13) № 4528 — მოგხვდეს.

ყარან თქუა: ვირ სამ მოვიდეს გვიჯობს მტერთ არ შემოშვებს¹⁾);
და ვირემ კრანს მოვიდოდენ²⁾), გვმართებს წინა მიგებება.

437. თავადები დაემოწმენ³⁾ ყარანისა სუბარსა:

„რას ვიუფენით, მივეგებნეთ, ნუ შევსჭამთო⁴⁾ იმათს ჯავრსა!“⁵⁾
ფიცხლავ წიგნი საკმობარი⁶⁾ მიუწერა სრულა ჯარსა.
და შეიყარნეს კრანელნი და მოადგეს ფრიდონს კარს⁷⁾,

438. სრულად⁸⁾ მოვიდეს⁹⁾), ერთხირად, ჭაშქრითა უთვალავითა.
დროითა ნალარ-სტვირითა¹⁰⁾ დუმბულის¹¹⁾ ზედ საკრავითა.
კარავ-ათაღნი დაიდგეს, გარე-მოივლეს ავლითა¹²⁾),
და მათ უტურთესი კაცთაგან არ ინახლდა თვალითა!..

1) № 1505—ყარან თქვა თუ: „სამ მოკვდეს,—გვიჯობს მტერთა შემოშვება“ (?), № 2384—ყარან თქვა თუ: „ვირ სამ მოვიდეს, გვიჯობს მტერთ არ შემოშვება, № 4528—ყარან თქუა თუ: „სამ მოკვდეს, სჯობსა მტერთა შემოშვება. ჩვენ ვასწორებთ ასე: „ყარან თქუა: ვირ სამ მოვიდეს გვიჯობს მტერთ არ შემოშვება“.

2) № 4528—მოვიდოდენ, № 1505—მოვიდოდეს.

3) № 1505—დაემოწმენს.

4) № 1505—შევსჭამთო.

5) № 1505—იმათ ჯავრსა.

6) № 1505—საკმობელი, № 4528—სახმობარი.

7) № 4528—მოადგენ ფრიდონისა კარსა, № 1505—და. მოადგენ ფრიდონს კარსა; ჩვენ ვასწორებთ: „მოადგეს“.

8) № 1505—სულად(?)

9) № 1505—მოვიდენენ, № 4528—მოვიდენ.

10) № 1505—ნალარ-სტვირითა.

11) № 1505—დუმბულსა ზედ საკრავითა, № 4528—დუმბულის ზედ საკრავითა. დუმბულა—სპარ.-თათ. *دومبالا*—დუმბალაკ—პაწია ბარაბანი; მცირე ნალარა (საბა).

12) № 1505—გარე მოადგეს ალყითა, № 4528—გარე მოივლეს ავლითა: ავლი—თხრილი, იხ. ლექსიკონში.

439. იტყვიან¹⁾: „თუ რანელთაგან გული სავსე გვაქვს²⁾ ჯავრითა! ნეტარ ვის ქვიან³⁾ ზადანამ? მის ვინ ახსენებს თავითა?!. ის ერანელთა ფალავანს ვერავის სჯობს ძლითა. და მის მორეუნი⁴⁾ სირეკვნი, თავი სავსე აქვს⁵⁾ ქართთა.
440. ნუ ვიყოფნით, ჩუენ⁶⁾ წავიდეთ, მიგეგებთ ფიცხლავ წინა. უუელა ომსა აპირობენ⁷⁾, ფალავნები გინცა ვინა. იტყვიან⁸⁾ თუ: „ღვთის ძლითა დაკვიდგების ის ვერ წინა, და მიუმატოთ რისხვა ღვთისა, ვაზღვევინოთ სისხლი წინა!
441. ჩუენ თუ ერავ დავიფიწეთ, არ მართებს თურის ძებნა, წიუელმან თურიმ ძმა მოჰკლა, არ იყო ღვთისა⁹⁾ ნებაო... მამის სიკვდილიც ინდომა¹⁰⁾, ფრიდონის განქარვებაო, და ზააქის კუალსა¹¹⁾ წაუდგა, მან ქნა ეშმაკის¹²⁾ ნებაო!
442. რაცა თურის დემართა, ზადანამცა¹³⁾ მის მოელის: ავს ეტლზედა¹⁴⁾ ნაშობია, მისთვის კარგსა არ მოელის. იმას იქათ¹⁵⁾ ბიძა მისი საღიმ უფრო ავს მოელის, და ძმის მკვლელია, — მოლაღატე, სატანასთან მისგლას ელისი!“

¹⁾ № 1505—იტყვიან.

²⁾ № 1505—გვაქვს.

³⁾ № 1550—ქვიან.

⁴⁾ № 1505—მორეუნი.

⁵⁾ № 1505—აქვს.

⁶⁾ ხელ-ნაწერებში—ჩვენ.

⁷⁾ № 1505 - აპირობდა, № 4528— ყუველა ომსა აპირობენ.

⁸⁾ № 1505—იტყვიან.

⁹⁾ № 1505—მისი.

¹⁰⁾ № 1505—სიკვდილიც გაბედა, № 4528—სიკვდილიც ინდომა.

¹¹⁾ № 1505—კუალსა, № 4528—კულსა; ვასწორებთ: კუალსა.

¹²⁾ № 1505—ეშმაკთა.

¹³⁾ № 1505—აწ ზალდაჩამც.

¹⁴⁾ № 1505—ავსა ეტლზედ. № 4528—ავსა ეტლზედა.

¹⁵⁾ № 1505—იქათ.

443. აჭკიდეს ბარგი¹⁾), — თადნი, კარავნი, სალაშქრონია.
შესხდეს, გამოდგეს ლაშქარნი, სრულ ერანელნი ხრონია²⁾.
არის თხასი ათასი არ მკლავთა უმაგრონია.
და სხილოზედ შეჯდა მანუხარ³⁾), თქუეს⁴⁾) თუ: „წასვლისა დრონია!“
444. ქიშვად, მილად, უუბად, აშაქ⁵⁾) წინამავლად წაიდღვანა⁶⁾),
ოთხმოცდა ათი ათასი კაცი თვითოს⁷⁾) წაატანა.
მათ უკანით შაჰ მანუხარ მისდუეს⁸⁾), ყარან ახლავს თანა.
და ქოსსა ჰკრეს⁹⁾) და გაემართნეს, — არ ინახვის¹⁰⁾) იმათთანა!
445. იქით ზადახამ¹¹⁾) გამოდგა, — მუნით ღომ-გული ქუელია¹²⁾);
კაცი სამასი ათასი გუერც¹³⁾) ახლავს თურანელია.
ქიშვადიდალმან¹⁴⁾) ჯაშუშნი გაძერეს¹⁵⁾), მართ ვითა შელია.
და ზადახამს ჰკადრეს: „მოდიან, უამბეს მათ ყოელია!“¹⁶⁾
446. რა ზადახამ ჯაშუშთაგან ეს ამბავი¹⁷⁾) გაიგონა,
დამე დღესა წამოერთო¹⁸⁾), ომსა არას დაელონა.

¹⁾ № 1505 — აკიდეს ბარგი, № 4528 — აჭკიდეს ბარგი.

²⁾ № 4528 — შესხდა, გამოდგა ლაშქარნი, სრულ ერანელნი ხრონია, № 1505 — შესხდეს, გამოდგეს ლაშქარნი, სრულ ერანელნი ხრონია.

³⁾ № 1505 — ხელ-მწიფე.

⁴⁾ № 1505 — თქვეს.

⁵⁾ № 1505 — აშაქ.

⁶⁾ № 1505 — გაიმძღვანა.

⁷⁾ № 4528 — თითოს.

⁸⁾ № 1505 — მივა.

⁹⁾ № 1505 — კრეს.

¹⁰⁾ № 1505 — ინახვის(?).

¹¹⁾ № 1505 — ზადახამ.

¹²⁾ № 1505 — ქელია, № 4528 — გული გამოტოვებულია.

¹³⁾ № 4528 — გვერდს, № 1505 — გვერც.

¹⁴⁾ № 4528 — ქიშვადიდალმან, № 1501 — ქიშვადიდალმან.

¹⁵⁾ № 1505 — ჯაშუშნი გაძერა.

¹⁶⁾ № 1505 — ზადახამს კადრეს: „მოდიან, უამბეს მათ ყოელია.“

¹⁷⁾ № 1505 — ამბავი.

¹⁸⁾ № 1505 — წამოერთო(?).

ღამით მათი ცეცხლი წახ, კელო შუბის დაკონა¹⁾.
და შეუტივა, თავს დაესხა, — გოტენ, შექნეს სისხლთა²⁾ იფანა.

447. ემინად³⁾ იყუნეს, შესცვიდეს⁴⁾, — ცემს⁵⁾, ღაწი და ტკაცია.
გათენებადის დაკოტეს ოცი ათასი კაცია.
ცისკარზედ ქიშვიად გაუძვრა⁶⁾, ძლივ გაჭყუეს⁷⁾, რატა აცვია.
და ბარგი დაუარეს, — თავადთა კოტენ და შუბის აცვია⁸⁾.

448. საღიმს კაცი გაუგზავნა, — რასა სდგახართ⁹⁾, მო ისწრაფეთ!
დაკოტეთ¹⁰⁾ და ამოვსწყვიტეთ¹¹⁾ მტერი, სისხლით გავალაფეთ¹²⁾,
გავიქციეთ¹³⁾, მათი ბარგი დაუიარეთ¹⁴⁾, ვიალაფეთ.
და საღიმ რა ცნა, მოეშურა, თქვა: „მიუსწრა, — თქვენცა¹⁵⁾ გა-
[ფეთ!“

1) № 4528 — დაკონა.

2) № 1505 — კოტა, შექნა

3) ემინი — არ. امين — ემინ — გამგე, უფროსი, ინსპექტორი, ინ-
ტენდანტი. მეფის ერთგულთაგანი.

4) № 1505 — შეცვიდეს, № 4528 — შესცვიდენ.

5) № 4528 — სცემენ.

6) №№ 1505 და 4528 — გაუძვრა, № 2384 — გაუძვრა: აზრს ეს
უკანასკნელი უფრო უღებდა.

7) № 1505 — გაყვა.

8) № 1505 — თავადი ბოცეს და შუბსა აცვია, № 2384 — შუბზედ

9) № 1505 — სდგებარ. [აცვია.

10) ხელ-ნაწერებში — დაგბოცეთ.

11) № 1505 — ამოვსწყვიტეთ.

12) № 4528 — მტერი სისხლით გავალაფეთ, № 1505 — მტერი სი-
სხლით გავალაფეთ. ჩვენის აზრით, ორივე რედაქცია მისაღებია: მტერი
სისხლით გავალაფეთ — ე. ი. მტერი სისხლით ტალახად ვაქციეთო,
თუმცა აზრს „მტერი“ — ც მშვენიერად უხდება.

13) № 1505 — დავაქციეთ.

14) № 1505 — მათი ბარგი დაუყავით და ვიალაფეთ.

15) № 1505 — და საღიმ რა სცნა, მოეშურა, თქვა: „მიუსწრა, —
თქვენცა კაფეთ, № — თქვა: „მიუსწრა, თქვენცა კაფეთ.

449. მილადის დაშქარიაგან გაქცეულთა¹⁾ შტვერი ნახეს.
ორნიუ ერთად შეიყარნეს, შემოჭვივლეს²⁾, მოემხვნეს,
დიდ-ხანადის ომი იყო, ხამოყარეს, ფერკით დაგნეს³⁾,
და გერ დაუდგეს, ბარგი მათი დაყარეს და მათცა ივანეს.
450. გამოიძვანეს, წაართვეს დროშა, აქლეში, ჯორის
აივსნეს კეგნი⁴⁾, დეჟენი, ძლიუ ეტეოდა მძორია.
ერანით⁵⁾ შტვერი გამოხნდა, ღრუბელთა შესასწორია
და უბად მოვიდა დაშქრითა, გლონზედა⁶⁾ ვითა ქორია.
451. შირბენილთა უბად ნახეს, დადგეს, მეტად⁷⁾ გაყხარნეს,
დაჯარდეს და შეუტივეს, ერთმანერთი ხამოყარნეს.
ამს შიგან ზადახამ და ქიშვად ერთად შეიყარნეს.
და ერთმანერთისა შუბი შესტეს, დაღეწეს და კარდაყარნეს*).
452. კლმიითა⁸⁾ შიბა ზადახამ აკმარა სიფიცხენია,
ქიშვადს დასცდა და ცხენს უკრა, წაექცა, ვითა ხენია.
ამილახვარმა⁹⁾ რა ნახა ზატრონის სიმარცხენია,
და ეცადა მოკმარებას მალედ მოკვარა ცხენია.

1) № 1505 — გაქცეული შტვერი.

2) № 1505 — შემოვივლეს.

3) № 1505 — ფეხით დახნეს.

4) № 1505 — ხენი.

5) № 1505 — ერანელთ.

6) № 1505 — გლონზედა.

7) № 1505 — მათცა.

*) ამ ხანის შემდეგ № 4528 ხელ-ნაწერს აკლიო 15¹/₂ ხანა, სან
ხელდობრ: 473 ხანის მე-3 ტაეპამდე.

8) № 1505 — ხლმიითა

9) ამილახვარი ან ამილახორი — არაბ.-სპარ. *اميلخوار* — მეჯინიბეთ-
უხუცესი, ობერ-შტალმეისტერი.

453. კულავ¹⁾ მეორე მოუქნივა, მას შეჯდომა არ აცადა, მილახვარი²⁾ გარდუფარა, ჭკრა, ჰატრანსა ანაცვალა; კაცი ცხენით გაკუეთილი, ორნივ სუღით დაიცადა; და უბად, მილად მოეშველნეს, შესვეს, ფიცხლავ გაეცადა.

აქა თურანელთა და ერანელთ დიდი ომი.

454. შეიქნა ომი ფიცხელი, დაუშინეს ერთმანერცა³⁾: შუბი, კმალი, ლახტ-ისარი, თავადებს ბური⁴⁾ ეცა; გამრავლეს ჯარი მკუდრისა, გაირისხეს მადლა მშეცა, და ვერ დაუდგეს ერანელთა; დაუმარცხდა მათსა ბედსცა⁵⁾.

455. გამოიძღვანა ზადანამ, მოსდეს⁶⁾ და იცემებოდა, კოცდა და მბრუნავი ეტლი მას ზედა ატირდებოდა, ზოგი საბრალად კენესოდა და ზოგსა სული კდებოდა. და მანუხარისკენ წავიდეს⁷⁾, სხვა მტერი გამიხნდებოდა.

456. გაიქცეს მანუხარისკენ, მოსდეს⁸⁾ ზადანამ ლომია, მბრუნავი ეტლი ატირდა, მკუდარი⁹⁾ ძეს, თუ რაზომია?.. მძორით აივსო მინდორი ანგარიშ-მიუკდომია¹⁰⁾, და ერანელთ მტვერი გამიხნდა, დრუბელთა შესაცდომია.

1) № 1505—კულავ.
2) მილახვარი იგივეა, რაც ამილახვარი.
3) № 1505 ერთმანერთსა: ლექსის მიხედვით ჩვენა გვეონია აქ უნდა ყოფილიყოს ერთმანერცა, შეად. გვ. 18, ხანა 45, ტ. ტ. I და 2.
4) № 1505—ბერი.
5) ხელ-ნაწერებში ბედსა; ჩვენ ვასწორებთ ამ ნაირად, რადგან, ლექსის მიხედვით, გვეონია, ამ სახით უნდა ყოფილიყოს პოეტის მანუხარიპტში.
6) № 2384—მოზდევს, № 4528—მოსდევს, თუმცა ხშირად ვხვდებით ამ ხელ-ნაწერში ამ სიტყვას უ-ნით, იხ. აქვე შენიშვნა მე-8-ე.
7) № 1505—წავიდნენ.
8) № 1505—სისდევს, № 2384—მიზდევს, № 4528—ამ სიტყვაში უ-ნს ხმარობს.
9) № 4528—მკუდარი. ვასწორებთ ამავე ხელ-ნაწერის მართლ-წე-
10) № 2384—ანგარიშ-მიუხდომია. [რის მიხედვით;

457. აშაქ¹⁾ მოვიდა ლაშქრითა, ძმა ქიშვადისა გმირისა,
თრმოდელა ათი ათასი მოჭყუა²⁾—მებრძოლი ჭირისა,
ნახა რძი და ზრიალი, ელვა და კლმისა ჰირისა
და ჭკრეს³⁾ ნადარსსა, მოუკლა იძახდა ქოსი, სტვირისა.

458. შექნეს რძი სსშინელი, ცხენ-კაცისა იდგა გორი.
მათ ზადანამ⁴⁾ ასრე დახუდა⁵⁾, ვით დურჯისა⁶⁾ თეთრი ქორი.
რძე იუენეს⁷⁾ ბრძოლაშიგან,—გამოვიდა ერთი სწორი.
და დაღამდა და—გამობრუნდეს, რიუე ვითა, ურია მძორი.

459. იქით-აქათ დაებრუნეს, რინიე მეტად დაილაღნეს.
მას დამესა ქიშვად, აშაქ, უუბად, მილად შეიყარნეს,
თქუეს: „გელ-მწიფემ გვივეზირა, უსამოდ არამც გვავნეს,
და ზადანამის ფელავნობა მას ასმოდა, მით გვიბრძანეს“.

აქა ყუბად, მილად, ქიშვად და აშაქ ვეზირობენ*).

460. უარანს დაუწეს⁸⁾ ბრალობა: „ნეტარ იგვენი ვისითა?
ფრიდონთან კაცი გავგზავნით, დამე იაროს,—დღისითა;
სსამს აცნობოს—ფეოფილვართ რუენ წყალობითა მისითა,
და თუ დროზედ არას გვიშეჯღის, ბედი გვექმნების შქისითა!“

1) იგივეა, რაც აშაქაშ.

2) № 1505—მოყვა, № 4528 ეს სიტყვა ამ სახით იწერება.

3) № 1505—კრეს.

4) № 1505—ყველგან ზადანამ.

5) № 1505—დახვდა.

6) ღურაჯი—არაბ.-სპარ. ჯ,კ—ღურაჯი—ფრინველია ტყის ქათამივით. ღურაჯი.

7) № 1505—იყენენ, № 4528 ხელ-ნაწერში ამ სიტყვაში დაცულია ძველი ორთოგრაფია.

*) № 2384—ვეზირობენ და არჩევენ.

8) № 2384—დაუწყეს, 1505—დაუწყეს.

461. დასვეს კაი მწიგნობარი, მიუწერეს წიგნი ქავსა:
„რაცა ბრძანა გელ-მწიფემან, ის მოვიდა ჩუენს თავსა!
აქ ზადანამ ამოგვეყუიტა¹⁾, არ უზირობს ერანს ზავსა,
და აწ თუ სსამ არ მოგვესწრა²⁾, ვიცით, გვიზამს უფროსსა“.
462. დაწერეს და ფაიქს მისცეს, ფრიდონ მეფეს გაუგზავნეს.
მანუხარცა შეუთვალა, მიუწერეს, ბეური გვაგნეს,
ფაიქები გამოფრინდენ, ორნივ ქარსა დაეგვანეს.
და ერთმან სარავს მიაწივა³⁾, გზანი აღრე წაიარნეს.
463. შევიდა, წიგნი მიაართვა⁴⁾ ფაიქმან ფრიდონ მეფესა,
რა წაიკითხა, დაჭმუნდა, არ გვანდა ვარდის მკრეფესა.
უბრძანა ერთსა მწერალსა, კონიერსა და სეფესა:
და „მიუწერეო სსამსა, მტერთა სისხლისა მჭეფესა“.

აქა ფრიდონ მეფისაგან საამთან წიგნის მიწერა.

464. მიუწერა: „გულ-ქვიტკირო, ბედნიერო ფალავანო,
დევ-ვეზაზთა ამომწყვეტო, ზღვით ნიანგთა ამამყვანო⁵⁾,
ბეჭ-ბრტყელო⁶⁾ და მკერდ-ფართო, ტან-მადლო, სოფანო,
და ჯავარ-სრულო, ზილოტანო⁷⁾, შექტა მშეებრ მონავანო!
465. ტახტის ზურგო, შენი ბრძოლა ეტლსაც არა შეუძლია!
აღმასისა კლმის ქარქაშო, არფინ არი შენებრ მძლია,

¹⁾ ვიკავთ № 4528 ხელ-ნაწერის ორთოგრაფიის.

²⁾ № 2384—მოგვესწრას.

³⁾ № 2384—მიაწივნა.

⁴⁾ № 2384—მიართო.

⁵⁾ № 1505—ამომწყვეტო, № 2384—დევ-ვეზაზთა ამამწყვეტო,
ზღვის ნიანგთა ამამყვანო, ბედნიერო, გულ-ქვიტკირო, გვართო ტურფავ

⁶⁾ პტყელო.

[ფალავანო.

⁷⁾ № 1505—ზილოტანო.

აწ. ზადანამ ერანელთა მოუკდა და მეტად სძლია¹⁾;
და სისხლი ველთა მოადინა, კორცი მკეცთა²⁾ მიადლია.

466. თუ ადრე არ მოესწრები, წაჭდა ტახტი ერანელთა,
რას ეს წიგნი მოგივიდეს, შენ აიდე ლახტი კელთა,
სხანგ-მანგილთა მოისწრაფე, შემოირტევი კმალი წელთა,
და იგი ქენით, რაც უქნია თქუენთა გვართა — ტახტის მტველთა.

467. ანუ იყოთ აბანას, ან ნადიმი გედვას წინა,
ადეგით და წამობრძანდით, დაუტეუეთ სუფრას; მინა,
თუ შეადამ მოგივიდეს, არამც ვითა დაგეძინა,
და დილა-იყოს, — ფიცხლა შეჯე, ნუ მოიცდა წამსა შინა!“³⁾

468. წიგნი უბოძა ფაიქსა⁴⁾, უბრძანა: „ადრე მიდია,
დღე-ღამე სწორად⁵⁾, იარე, მოუსუენებლად⁶⁾ ვლიდია!“
მალე წავიდა, გაფრინდა, ვით ეშმაკი⁷⁾ და ფლიდია⁸⁾.
და ზაუფს მივიდა ანაზად⁹⁾, გზა ედვა თუმცა დიდია.

469. საამ სავარდეს ნადიმად იჯდა, ექარა ვარდია.
უსხდა პირ-მთვარე მუტრიბი¹⁰⁾, არ ედვა გუფსა დარდია¹¹⁾.

1) № 1505 — მძლია. 2384 — მძლეა.

2) № № 1505 და 2384 — ხორცი მხეცთა; № 4528 ხელ-ნაწერში
ამ სიტყვებს უფრო ხშირად პ-რით ვხვდებით.

3) № 4528 — თუ შეადამ მოგივიდა, არამც ვითა დამეძინა(?),
№ 1505 — ამ 474 ხანის ეს ორი უკანასკნელი ტაეპი სხვა რიგზეა: მე-4
ტაეპი მე-3-ზედ არის, ხოლო მე-3 მე-4-ზედ.

4) ფაიქი, იხ. ლექსიკონი.

5) № 2384 — სწორედ.

6) № 4528 — მოუსუენებლად, № 1505 — მოუსუენებლივ.

7) № 2384 — ეშმაგი.

8) ფლიდი — არაბ. فليدي — უგნური, სულელი, გიყი, უტკურა, უგონო

9) № 1505 — ანაზად.

10) № 1405 — პირ-მთვარე მუტრიბთა.

11) № 4528 — რიდა(?).

სვემდა ხომ გუარს¹⁾ ღვინოსა, ზარხომად იყო არ დია,
და იშვებდა გმირი—ტანითა აბანოს²⁾ განაზარდია!

470. ფაიქმა სსამ იკითხა, უამბეს: — „ბაღსა მჯდომია“.
მივიდა, მეგრე შეგზავნა, თვითან³⁾ კარზედა მდგომია.
ფაღავანს ჰკადრეს: „მოვიდა აქ მონა დანაშრამია.
და წიგნი აქეს ფრედონ მეფისა, თქუენის ნახვისა მდომია.“
471. შემოყუანება⁴⁾ უბძანა⁵⁾, მონა წავიდა რბენითა,
შემოყუანა ფაიქი მაშვრადონ ფულთა ღვინითა,
წიგნი მიაართვა ჩოქითა, დაღრცა ზესთა-ზენითა.
და ღომ-გულმან წიგნსა აკრცა, იკითხავს ტკბილი⁶⁾ ენითა.
472. წაიკითხა, ვითა შმაგი, წამოიჭრა, სულთქმით⁷⁾ ახა.
„წა, სამანდი შემოიკაზმე“⁸⁾, ამილახვარს შეუძახა.
ყუელგან კაცი ლაშქართათვის გააბრინა, გაუძახა⁹⁾,
და სავარდიდამ¹⁰⁾ გამოვიდა, შეჯდა ფიტხლავ, მოემახა¹¹⁾.
473. წინა დროშა ღომის სახე გაიძღვანა¹²⁾, წამოვიდა,
ვითა ქარბ, დაუდგრომლად სირბილითა მაჯელ¹³⁾ ვლიდა,

1) ხელ-ნაწერებში—ხომ გვარსა

2) № 1505 — აბანო განაზარდია(?)

3) № 1505 — თვითონ.

4) № 1505 — შემოყუანება.

5) დედანში — უბძანა.

6) № 1505 — ტკბილის, № 4528 — ტკბილი.

7) № 1505 — სულთქმა(?), უნდა იყოს სულთქმნა.

8) № 4528 — შემოიკაზმე.

9) № 4528 — ყოველგან კაცი ლაშქართათვის გააბრინა, გაუძახა,

№ 1505 — ყველგან კაცი ლაშქართათვის გააბრუნა, გაუძახა.

10) № 1505 — სავარდიდგან, № 4528 — სავარდიდამ.

11) № 4528 — მოემახვა.

12) № 1505 — გაიძღვანა.

13) № 1505 — მაჯელ.

ზოგნი უკან მოსდევდიან, ზოგნი ადრე მოუვიდა.
და უსამანდო¹⁾ ზილოტანსა, სხვატა ცხენი ვით დასძვრიდა?!

474. კაცი ოცდაათ-ათასი²⁾ შეიქნა შერმარია,
დეჟე, ღამე, სწორად იარეს, გზა გრძელი, მთა და ბარია,
დაილაღნეს და ჩამოკდეს³⁾, თავს ქვეშ⁴⁾ დაიდევს ფარია.
და სსამს ძილშიგან ეჩუენა⁵⁾ სიზმარი შესაზარია⁶⁾:

475. ნახა მანუჩარ ზღვაშიგან, შიგ კეგლო დანსველია⁷⁾,
ზოგჯერ დადომან⁸⁾ გაკგლო ნაზირსა, ვითა ძელია:
სსამ მივიდა, წაფრინდა, კალთას მოკიდა კელია,
და მოზიდა, გამოიუენა ზღვიდაღმე კიდევ მთელია.

476. ამასედა გაიღვიძა, წამოიჭრა ვითა რეტი,
ბრძანა: „თურმე დაეჭირა აწ მანუჩარს მეტის მეტი,
შეჯდა, ფიცხლავ წამოვიდა ერანის ტახტის სვეტი,
და ვირემ სსამ მოვიდოდა, მათ შეექნათ⁹⁾ ტემა-უჯეტი.

477. მუნვე მოვიდეთ, დავიწყოთ აზბავი¹⁰⁾ დანატეკები:
არ მოსულიყო მანუჩარ და სალიმ მეფის ძეგები,

1) № 1505—უსამანდოთ.

2) № 4528—ოცდაათი ათასი—ზომის წინააღმდეგია.

3) № 1505—ჩამოხდეს.

4) № 1505—თავ-ქვეშ, № 4528—თავს ქვეშ.

5) ხელ-ნაწერებში—ეჩვენა.

6) ამ 474 ხანიდან დაწყებული 7 ხანა და 3 ტაეზი აკლია № 4528 ხელ-ნაწერს.

7) № 1505—დანასოვლია—ლექსთ-წყობას არ უხდება.

8) დადო—ტალღა, იხ. ლექსიკონი.

9) № 1505—შეექნა.

10) უნდა იყოს აზბავი, სომხ. ჰამბავ:

სვემდა ხომ გუარსა¹) ღვინოსა, ზარხომად იყო არ დია,
და იშვებდა გმირი—ტანითა აბანოს²) განაზარდია!

470. ფაიქმა სსამ იკითხა, უამბეს:— „ბაღსა მჯდომია“.
მივიდა, მეკრე შეგზავნა, თვითან³) კარზედა მდგომია.
ფაღავანს ჰკადრეს: „მოვიდა აქ მონა დანაშრომია.“
და წიგნი აქეს ფრიდონ შეფისა, თქუენის ნახვისა მდომია.

471. შემოყუანება⁴) უბრძანა⁵), მონა წავიდა რბენითა,
შემოყუანა ფაიქი მაშვრალი რთულთა დენითა,
წიგნი მიართვა ჩოქითა, დაღოცა ზესთა-ზენითა.
და ლომ-გულმან წიგნსა აკოცა, იკითხავს ტბილი⁶) ენითა.

472. წაიკითხა, ვითა შმაგი, წამოიჭრა, სულთქმით⁷) ახა.
„წა, სამანდი შემიკაზმე“⁸), ამილახვარს შეუძახა:
ეუელგან კაცი ლაშქართათვის გაარბინა, გაუძახა⁹),
და სავარდიდამ¹⁰) გამოვიდა, შეჯდა ფიცხლავ, მოემახა¹¹).

473. წინა ღრძა ლომის სახე გაიძღვანა¹²), წამოვიდა,
ვითა ქარი, დაუდგრომლად სირბილითა მაღელ¹³) ვლიდა,

1) ხელ-ნაწერებში—ხომ გვარსა.

2) № 1505—აბანო განაზარდია(?).

3) № 1505—თვითონ.

4) № 1505—შემოყვანება.

5) დედანში—უბრძანა.

6) № 1505—ტბილის, № 4528—ტბილი.

7) № 1505—სულთქმა(?), უნდა იყოს სულთქმნა.

8) № 4528—შემიკმაზე.

9) № 4528—ყოველგან კაცი ლაშქართათვის გაარბინა, გაუძახა,

№ 1505—ყოველგან კაცი ლაშქართათვის გააბრუნა, გაუძახა.

10) № 1505—სავარდიდგან, № 4528—სავარდიდამ.

11) № 4528—მოემახა.

12) № 1505—გაიმძღვანა.

13) № 1505—მაღე.

ზოგნი უკან მოსდევდინ, ზოგნი ადრე მოუვიდა.
და უსამანდო¹⁾ ჰილოტანსა, სხვადა ცხენი ვით დასძვრიდა?!

474. კაცი ოცდაათ-ათასი²⁾ შეიქნა შემარია,
დღე, ღამე, სწორად იარეს, გზა გრძელი, მთა და ბარია,
დაიღაწეს და ჩამოედეს³⁾, თავს ქვეშ⁴⁾ დაიდევს ფარია.
და საამს ძიღშიგან ეჩვენა⁵⁾ სიზმარი შესაზარია⁶⁾:

475. ნახა მანუჩარ ზღვაშიგან, შიგ ეგდო დანასველია⁷⁾,
ზოგჯერ დადომან⁸⁾ გააგდო ნაზირსა, ვითა ძეღია.
საამ შივიდა, წაფრინდა, კალთას მოკიდა კელია,
და მოზიდა, გამოიუუნა ზღვიდაღმე კიდევ მთელია.

476. ამაზედა გაიღვიძა, წამოიჭრა ვითა რეტი,
ბრძანა: „თურმე დაეჭირა აწ მანუჩარს მეტის მეტი,
შეჯდა, ფიცხლავ წამოვიდა ერანისა ტახტის სვეტი,
და ვირემ საამ მოვიდოდა, მათ შეექნათ⁹⁾ ცემა-ჟლეტი.

477. მუნვე მოვიდეთ, დავიწყოთ ანბავი¹⁰⁾ დანატეკები:
არ მოსუფიყო მანუჩარ და სალიმ მეფის ძეები,

1) № 1505—უსამანდოთ.

2) № 4528—ოცდაათი ათასი—ზომის წინააღმდეგია.

3) № 1505—ჩამოხდეს.

4) № 1505—თავ-ქვეშ, № 4528—თავს ქვეშ.

5) ხელ-ნაწერებში—ეჩვენა.

6) ამ 474 ხანიდან დაწყებული 7 ხანა და 3 ტაეპი აკლია № 4528 ხელ-ნაწერს.

7) № 1505—დანასოვლია—ლექსთ-წყობას არ უხდება.

8) დადო—ტალღა, იხ. ლექსიკონი.

9) № 1505—შექნა.

10) უნდა იყოს ანბავი, სომხ. ჰამბავი.

დილა გათენდა, დარაზმდეს¹⁾ სამრად შესატყვები.
და სცემდეს ბუკსა და ტაბლასსა, უეიროდეს, ვითა წარები.

478. მოედანშიგა მოვიდა ზადანამ სხედდებული.

შუბსა ივლებდა, იძახდა: „ვინა ხარ ერანს ქებული?!
გამოდი, შენზე საწუთრო ვამუყოფ. შეიწირებუდი...“
და აქათით უუბად²⁾ გავიდა სამრად გაფიცებული.

479. ზადანამ უუბადს ავინა, მოუკდა³⁾, ვითა ბარია,
შუბი გაშხარა⁴⁾ კურტასსა, გააგდებინა ფარია,
სარტყელსა კელი⁵⁾ ჩაუგდო, ცხენსა მოკადა⁶⁾ დარია,
და ლამოდა დახეთქებასსა, უუბადს⁷⁾ დაეცა ზარია.

480. შეაწედა ჯაჭვის სარტყელი, ჩამოვარდა ამაღ ძირსა,
ფალავნები მიეშველნეს, ძლივ დააძვრეს გეშხის ზირსა,
შავი რაზმი აიძალა, ორნივ უკვრენ უეირო-სტვირს⁸⁾.
და დაკრივნენ ერთმანეთისა, ცასისხლსა სწვიმს, ეტლი სტვირს⁹⁾!

481. ორგნითვე ბურნი¹⁰⁾ იკოცა, შეიქნა ცემა, სივილი,
სისხლით მინდარი გაწითლდა, იყო ახტათა¹¹⁾ ხვივილი,
მამა შვილს ტირის, ძმა—ძმასსა, — აქუს დიდი მისატკივილი¹²⁾.
და საღამოს ჟამსა გაიქცნეს, ერანელთ შექნეს ჩივილი.

1) № 1505—დარაზმდეს.

2) № 1505 ხელნაწერში ზოგჯერ ვეხვდება ყუბათ, ზოგჯერ ყუბად.

3) № 1505—მოუხდა.

4) № 2384—გასჩარა.

5) № 1505—ხელი.

6) № 1505—მოხადა.

7) № 1505—ყუბათს.

8) № 1505—ყვირო-სტვირსა.

9) № 1505—ტირსა.

10) № 1505—ბევრი.

11) ახტა—ვაყა ცხენი, ან მამალი ვირი, იხ. ლექსიკონი.

12) მია ტკივილი № 1505 ხელნაწერში ერთად სწერია.

482. ბარგშიგ შეუკდეს¹⁾), იკოცა მრავალი უმა და ბერია, ^{იგი}
ერანელთავენ გამოჩნდა მაღალი, დიდი მტვერია: ^{თბილის}
ყარან მთვიდა ლაშქრითა, მოელავს შუბის წვერია.
და უკუ-უყარნეს მაშვრალნი²⁾). მზე იქნა დანაწვერია.

483. ბარგზედ დადგეს, ყარან მიდგა, ფალავანთა ზირს აკოცა.
ფინცა ომსა მორჩომოდა, უეულაკასა³⁾ მიულოცა.
ტრემლი დაწვთა უსველებდა, თქუა: „ვინ უფრო დაიკოცა?
და მე სიტოცხლე აღარ მინდა, ეს რა ვნახე, რა მეოცა?!.“

484. თურანელთავე⁴⁾ გამოჩნდა მტვერი, ცათმდის სწვდებოდა,
კაცი ოთხასი⁵⁾ ათასი საღიშს წინ მოუძღვებოდა.
მგლის სახე⁶⁾ დროშა ნათობდა, ქოსთა კმა გახშირდებოდა,
და სზილოზედ იჯდა კელ-მწიფე, თან ქაიაშარ ჭეუებოდა⁷⁾).

485. ზაღაჩამ⁸⁾ მისაკებავად შეჯდა და იკრა ნობასა⁹⁾),
ახლოს მივიდა, ჩამოკდა¹⁰⁾), იქმოდა ბიძის თმობასა¹¹⁾).

¹⁾ № 1505 — შეუხდეს.

²⁾ № 4528 — უკუეყარნეს მაშვრალნი, № 1505 — უკმოეყარნეს ლა-
შქარნი.

³⁾ № 2384 — ყველა კაცსა(?), № 1505 — ყველაკასა.

⁴⁾ № 1505 — თურანელთავენ.

⁵⁾ № 1505 — სამასი ათასი.

⁶⁾ მგლის სახე დროშა — თურანელნი დროშაზე მგლის სახეს ხატავ-
დენ, რადგან მგლის თავი შიშის ზარს ჰგვრიდა მტერს, მგლის თავიანები
გურგსარები. (სპ. گورگ) გურგსარ — შეად. ვახტანგის ეპიტეტი გორგა-
სალი, ვულგ. გორგასლანი და საგსარები (სპ. گارس — ძალ-თავა)
სპარსთა საგმირო ხანაში ირანის მოსისხლე მტრებად ითვლებოდენ.

⁷⁾ № 1505 — ყვებოდა, № 4528 — ჰყვებოდა, თუმცა უფრო ხში-
რად ამ ხელ-ნაწერში სიტყვები „ჰყუა“, ჰყუეს, გაჰყუა უ-ნით სწვრია,
რის გამო ჩვენც უ-ნს ვიცავთ.

⁸⁾ № 1505 — ყველგან ზაღაჩამ, № 4528 — ყველგან ზაღაჩამ.

⁹⁾ № 1505 — უკრა ნობასა.

¹⁰⁾ № 1505 — ჩამოკდა.

¹¹⁾ 2384 — თნობასა(?).

სალიმ რა ნახა, გარდაკდა, ვერ იტყუის ომთა გმობასა¹⁾),
და მათ ერთმანერთი დაკოცნეს, ქოსი იქს მალლა კმობასა²⁾).

486. მოვიდეს ორნივ ლაშქარნი, შეეუთა მისცეს სალამი,
შესხდეს და სადგომისაკე გამოიძღვანეს³⁾ ალამი,
მოედანს დადგეს კარავნი, დაფარეს კმეფი და ლამი,
და აშართეს სევენის⁴⁾ სვეტები, ოქროდ⁵⁾ ნაჭკედი უალამი⁶⁾).

487. ერანის გზაზედ გამოჩნდა მტვერი, ზე ამაღლებული.
მოვიდეს, იცნეს მანუჩარ, თან ქავის დროშა ხელებული.
კაცი ას-ოცი ათასი მას მოჰყუა⁷⁾ სახელდებული.
და წინ მიეგებნეს ლაშქარნი, შესხდეს ეოვენი⁸⁾ — კრებული.

488. კელ-მწიფეს მისცეს სალამი, ჩამოკდეს⁹⁾ ერთობილია,
შესხდეს და სადგომს მოვიდეს¹⁰⁾, მუნ ჯარი შემოყრილია.
დადგეს კარავნი, ოთახნი, ფრიდონ შეთვისა ქნილია¹¹⁾,
და მანუჩარს სიმაგრისათვის გარ¹²⁾ შემთავდეს თხრილია.

1) № 1505 — სალიმ რა, გარდმოხდა, არ იტყვის ომთა გმობასა.

2) და მათ ერთმან ერთი დაკოცნეს, ვინღა უძრახავს მკრდლობასა?!.,
№ 4528 — მათ ერთმანერთი დაკოცნეს, ქოსი იქს მალლ(?) კმობასა.

3) № 4528 — შესხდეს და სადგომისაკე მე გამოიძღვანეს ალამი,
№ 1505 — შესხდეს და სადგომისაკენ გამოიძღვანეს ალამი.

4) № 2384 — ხევენის(?).

5) № 1505 — ოქროთ.

6) ყალამი — თათ. قلם — სამწერლო ოთახი. აქ კი სევენში საჯდომი
ადგილი.

7) № 1505 — მოყვა.

8) № 1505 — ყოველი.

9) № 4528 — ჩამოხდეს.

10) № 1505 — მოვიდნენ.

11) № 1505 — ქმნილია.

12) № 1505 — გარს.

498. დილა გათენდა, გამოჩნდა უკუნის განმქარებელი¹⁾.
გუმბათს²⁾ ზედა ამაღლდა სწუთროს მასუენებელი³⁾.
ჭკრეს ნაღრასა, უერიოდა⁴⁾ ნაფირი⁵⁾, მისი მკობელი.
და შესხდეს ორნივე ლაშქარნი⁶⁾ — მინდორთა ამავესებელი.
490. დარაზმდეს: შეჯდა მანუხარ, თხრილშიგან⁷⁾ დადგა ცხენითა,
ასი ათასით კაციითა⁸⁾, დროშითა შეურცხვენითა.
მარჯვენით⁹⁾ დგას უარან და ქიშვად ჯარითა უმარცხენითა,
და მეორენით¹⁰⁾ უბად და მილად ლაშქრითა შემარცხენითა.
491. თურანელთ რაზმი დაწყუეს¹¹⁾, საღიმ სწიღოზედ მჯდომია,
მგლის სახე დროშა ამართა, — არის ომისა მდომია.
მარჯვენით¹²⁾ დგას ვისი და ომან, ლუაქ, ფარშავად¹³⁾ ლომია,
და მარცხენით — ქაიაშარი, ნოშტევან, ზავარ მდგომია¹⁴⁾.

1) № 1505 — გამნათებელი.

2) № 1505 — გუმბათსა.

3) ხელ-ნაწერებში — მაშვენებელი.

4) № 1505 — ყვიროდა.

5) ნაფირი — არაბ. خيس — საყვირია.

6) № 1505 — შესხდეს ორგნითვე ლაშქარი, № 4558 — შესხდა ორნივე ლაშქარი; ჩვენ ვასწორებთ: შესხდეს ორნივე ლაშქარნი.

7) № 4528 — თხრილს შიგნით.

8) № 1505 — ასი ათასის კაციითა.

9) № 1505 — მარჯვენით — ლექსთ-წყობას ლალატობს.

10) № 2384 — მეორეხენით.

11) № 1505 — დაწყევს.

12) № 2384 — მარჯვენით, № 1505 — მარცხენით — შეცთომია, უნდა იყოს მარჯვენით, როგორც 4528 და 2384 № № ხელ-ნაწერებში.

13) № 1505 — ლუაქ, ფარშეოდ, № 4528 — ლუქ, ფარშავად.

14) № 4528 — და მარცხენით ქაიაშარი, ნოშტევან, ზარე მდგომია, № 1505 — და ქაიაშარ და ნოსტევან, მარცხენით ზავარ მდგომია.

492. დროშის წინ დადგა ზადანამ ლახტოსან-საგდებლასანი.
სამოცი ადგილი სიმაღლე ქონდა—მადლი ზროსანი¹⁾.
მართ ვითა ლომი, ბრდღვინეუდა²⁾, შუბსა ივლებდა კლმოსანი³⁾,
და მუქარას ითხოებოდა, მადლა უუიროდა⁴⁾ კმოსანი⁵⁾.
493. გახშირდა ცემა ქოსისა, მოდგა შუბისა ტევრია⁶⁾,
მინდორი, ზღვა ვით, დეღვიდა, შეიქნა მოსაწეურია⁷⁾.
მათი ზრიალი, ზახილი⁸⁾ — ცათამდის ასაწეურია⁹⁾.
და მტვერი ამაღლდა ჯახანი¹⁰⁾ შიშმან გახეთქა ბეურია¹¹⁾.
494. უარან გავიდა შუბითა, შირველ მუქარის მძახელი.
ზადანამ ნახა სადიმთან, ახსენა დვადისა¹²⁾ სახელი,
მიუკდა, უთხრა: „ბედ-კრულთ, ომი გიჩვენა¹³⁾“ მჭახელი,
და ვატირთ შენი მშობელი, იუოს თვალ-დაუფახელი!“¹⁴⁾
495. უარან ფიცხლავ ჩამოგდო, ფარი შუბით გაუმსხვრივა¹⁵⁾.
ჯაჭვ-ჯავშანი გაუტეხა, კორცად ვერა¹⁶⁾ ჩაუწივა,

1) № 1505 — მალლისანი ზროსანი(?).

2) № 4528 — ბრდღვინეუდა.

3) № 1505 — შუბოსან-გვირგვინოსანი.

4) № 1505 — ყვიროდა.

5) № 1505 — ბლმოსანი.

6) № 1505 — მტვერია.

7) № 1505 — იქნა მოსაწეურია.

8) № 1505 — ძახილი.

9) № 1505 — ცათამდის საწეურია. № 4526 — ცათამდის ასაწეურია.

10) ჯახანი — არაბ. *ساج* — ჯახან — მშიშარა, მპრდალი, ძაბუნი.

11) № 4528 — უფრო ხშირად „ბეური“, აქ კი — „ბევრი“.

12) № 1505 — მღვთისა.

13) ხელ-ნაწერები — გიჩვენა.

14) თვალ-დაუფახელი — თვალ-დახუჭული, შეად. ჩუბინაშვილის განმარტება, რომელიც გაუმეორებია ბ-ნ დ. კარიჭაშვილს ვეფხის ტყაოსნის

15) № 1505 — ფარი, შუბი გაუმსხვრივა. [ლექსიკონში.

16) № 1505 — ველარ.

უბად, მილად, აშაქ ნახეს, სამთავ ერთად შეუტოვა;
და მიუკდეს¹⁾ და დაუშინეს, სული ამით მოახწოვა.

496. ამილახორმან²⁾ ცხენს შესვა მუნ ურან ჩამოგდებულნი.
კულავე მოუკდა³⁾ ზადახმს⁴⁾ სამრად გაფიცებულნი.
მარტოს სცემუნ⁵⁾ გულ-მედგრად⁶⁾ ოთხნივე სსხელ-დებულნი.
და რაზმი შეიძრა, შეიქნა⁷⁾ მტვერი ზე ამაღლებულნი.

497. შუბისა ჯარი მოვიდა, დაიწეს ცხენთა კვივილი⁸⁾
ისარი გვანდა ფუტკარსა, შეიქნა სრულა-შვილი⁹⁾.
ფაღავანთა და სფადთა¹⁰⁾ სჭირდა ნაკრავთა ტყვიანი,
და „ჭკარ, მოჭკალ, შეჭკარ*“, შეიპყრა! — იყო ამისი ყივილი¹¹⁾.

498. შუა გაჭრილი თავადი ცხენსა მოჭკონდა¹²⁾, ცვიოდა.
თავადთა თავი ეუარა, ზოგთა ნაკრავი¹³⁾ სტკიოდა.
სისხლმან ხანდაგი¹⁴⁾ გაჭკუეთა¹⁵⁾, ვითა ჯიონი¹⁶⁾, დიოდა.
და კაცის თავ-ფეხი მოჭკონდა, ზადახმ არას ჩიოდა.

1) № 4528—მივიდეს, № 1505—მიუხდეს.

2) № 4528—ამილახორმან, № 1505—ამილახვარმან.

3) № 1505—მოუხდა.

4) № 1505—ზადახამ(?).

5) № 1505—სცემდენ.

6) № 1505—გულ-მდღურად(?).

7) № 1505—რაზმი შეიქნა, შეიძრა მტვერი(?).

8) № 1505—ხვივილი.

9) № 1505—შეიქნა სრულად შვილი.

10) № 1505—თავადთა.

*) № 4528 ხელ-ნაწერიც—მოკალ, შეკარ.

11) № 1505—ჭკარა, მოკლა, შეკრა, შეიპყრა! — იყო ამისი ყივი-
ლი, შეად. აკაკის ლექსი: „ჭკარ, მოკალ, შეკარ, შეიპყარ!“ იძახ-

12) № 1505—მოჭკონდა. [დენ ჩვენი ძველები.

13) № 1505—ზოგსა ნაკრდი.

14) № 1505—ხანდაგი, № 4528—ხანდაგი, ხანდაგი, არაბ. خاندان

ან خاندان—თბრილი, ორმო, საფლავი.

15) ხელ-ნაწერებში—გაკვეთა.

16) № 1505—ჯიონი, № 4528—ჯიონი. ჯიონი იგივეა, რაც ჯეონი.

499. გზანი შეიკრეს¹⁾ მძრიათა, ჰურია²⁾, მართ ვითა ბანგია³⁾.
ქარი და წვიმა მოვიდა, დაბნელდა, ვითა ზანგია⁴⁾.
ერანელთ ზირსა აურიდა, დაჰყარეს⁵⁾ მათი ბარგია.
და თხრილსა გავიდეს⁶⁾ მანუხარ, ეღრიალდობს ცხენთა რაგია⁷⁾.
500. ველარ დაუდგეს, გაიქცეს მანუხარ და ერანელნი⁸⁾.
გაემარჯვა⁹⁾ თურანელთა, მას დღეს იყუნეს სისხლთა მღვრელნი¹⁰⁾.
დროშა დარჩა. შედროშესა მათ მოჰკვეთეს¹¹⁾ წმინდად კელნი¹²⁾.
და დარჩა სპილო, აქლემები, ძლივ იტყუდეს მკუდართა ველნი¹³⁾.
501. სამ¹⁴⁾ დღე-ღამე უკან ზდივეს¹⁵⁾ გულ-უშიშრად, არ დარიდეს.
სად ყოშუბსა¹⁶⁾ მიეწივნეს, ვით ზანტასა¹⁷⁾, ჩამოყრიდეს.
თური მკუდარი¹⁸⁾ მოიგონეს, გულ-მესისხლედ სისხლსა ღვრიდეს.
და მანუხარ და თავადები გაქცეულნი მთაზედ ვლიდეს¹⁹⁾.

1) № 1505—შეიკრა.

2) № 1505—ყრია.

3) ბანგი—თათ. *بانگ*—ათასი.

4) ზანგი—სპარ. *زانگ*—შავი მონა, უთიოპი, ნეგრი, ზანგი.

5) № 1505—დაყარეს.

6) № 1505—გავიდა.

7) № 4528—ზარია, № 1505—რაგია. რაგი—იხ. ლექსიკონი.

8) № 1505—ველარ დაუდგნეს, გაიქცნეს მანუხარ და ერანელი,
№ 4528—ველარ დაუდგნენ, გაიქცნენ.

9) ხელ-ნაწერებში—გაემარჯვა.

10) № 1505—მას დღე იყო სისხლთა მღვრელი, № 4528—სამას
დღე იყო სისხლთა მღვრელნი.

11) № 4528—მოჰკვეთეს, № 1505—მოკვეთეს; ჩვენ ვასწორებთ ასე.

12) № 1505—კელი.

13) № 1505—ძლივ იტყვდა მკუდართა ველი, № 4528—ძლივ იტყუ-

14) № 1505—მას. [დეს მკუდართა ველნი.

15) № 1505—სდივეს, № 4528—ზდივეს. [კონი.

16) № 4528—ყოშუბსა, № 1505—ყოშუბსა. ყოშუბი, იხ. ლექსი-

17) ჰანტა—წვრილი და ხშირი. ტყის მსხალზე, ან ვაშლზე იტყვიან—ჰანტა ვაშლი, ჰანტა მსხალი.

18) ხელ-ნაწერებში—მკვდარი. [მთას ავიდეს.

19) № 4528—გაქცეული მთაზედ ვლიდეს, № 1505—გაქცეულნი

აქა მანუჩარისა და შადაჩამის მთაზე ომნი.

502. კლდეზედ გავიდა მანუჩარ, თან აჭყუა¹⁾ თავადებია.
წაუდგეს²⁾ საღიბ, ზადაჩამ, — თურისთვის ცეცხლ-ნადების.
გარ-შემოერტყეს³⁾ მას მთასა, უფლგან⁴⁾ შეუკრეს გზებია⁵⁾.
და დაიქვეითეს, აუკდეს ზადაჩამ, მისი ყმებია⁶⁾.
503. მანუჩარს ლახტი ეჭირა, სიმაგრეს იდგა კლდიანსა,
ზადაჩამ კაფთას წაფრინდა⁷⁾ მას კელ-მწიფეს სვიანსა.
ლამოდა ჩამოთრეუას⁸⁾ თვალად ტურფასა, მზიანსა,
და ფარს ლახტი უკრა მანუჩარ, დაეკსნა⁹⁾ მისგან ზიანსა.
504. სხვას კლდესა გახლტა¹⁰⁾ მანუჩარ, ლახტით მოშლდა მტერია.
მართ ამხედრა მოვიდა დიდი მალაღი მტვერია.
საამ მოესწრა ღამ-კუფი, მოჭა, მართ ვითა შტერია¹¹⁾,
და მთას გარეშემო ლაშქარი ნახა — თურანელთ ერია.

1) 1505 — აყვა.

2) № 1505 — წაუდგნენ.

3) № 4528 — გარ-შემოერტყენ, № 1505 — გარ-შემოერტყნენ; ჩვენ ვასწორებთ ამ გვარად.

4) № 1505 — ყველგნით, № 4528 — ყოლგან.

5) № 1505 — შეუკრეს გზანია — ლექსთ-წყობის წინააღმდეგია.

6) № 1505 — დაიქვეითეს, აუკდნენ ზადაჩამ მისნი ყმებია, № 4528 — დაიქვეითეს, აუხდეს ზადაჩამ მისი ყმებია; ჩვენ ვასწორებთ ამ გვარად.

7) № 1505 — „წააფრინდა“ — ზომის წინააღმდეგია.

8) № 4528 — ჩამოთრეუასა.

9) № 4528 — დაეხსნა, № 1505 — დაეკსნა.

10) № 1505 — გახდა, № 2384 — გახლტა.

11) № 4528 — რეტია — ლექსთ-წყობას ლალატობს.

აქა საამის მოსვლა და მანუჩარის მოსწრობა.

505. სსამ დიდი დაიძახა, მთას შესძვრიდა¹, — ცისა კომსა.
რა ზადანამ გაიგონა, გაერეცა²) უსაზომსა.
ფქუა თუ: „მოვა მთვრალი სპილო, ვინ დაუდგამს ღომთა-ღომსა³).
და ჩამობრუნდეს სადგომისკე, მოეშალა ყუელა ომსა⁴).

506. ჩამოვიდა მანუჩარ და თავადები, ვინცა მისი⁵):
ქიშვად, ურან, ყუბად. მილად, აშქ — შვილი აშქისი.
ოცათასი⁶) ცხენოსანი დაინახეს — მკსნელი⁷) თვისი.
და მიეგებნეს⁸), უსაღამეს, მათ შეექნა ბნელი დღისი.

507. გარდამოკდა⁹) სამანდითა¹⁰), ჰირსა ოფლი მოიგოცა.
წინ მანუჩარ მიეგება, მოეხვია, ჰირს აკოცა,
მადლი ჰკადრა¹¹) შემოქმედსა და დარჩომა¹²) მიულოცა,
და თავადები მოიკითხა, თქუა¹³): „ვინ უფრო დაიკოცა?!“

1) № 2384 — შესძვრამს.

2) № 2384 — გარეტდა ლექსთ-წყობას ლალატობს, № 1505 — გაა-
რეტდა.

3) № 4528 — ვინ დაუდგების ღომთა-ღომსა, № 1505 — ვინ დაუ-
დგამს ღომის ღომსა.

4) № 4528 — და ჩამობრუნდენ სადგომისკე, მოეშალენ ყუელა ომ-
სა, № 1505 — ჩამობრუნდეს სადგომისკენ, მოეშალა ყველა ომსა.

5) № 1505 — ჩამოვიდა იგ მანუჩარ, თავადები ვინცა მისი.

6) № 1505 — ოც ათასი, № 4528 — „ოცდაათასი“ ზომის წინააღ-
მდეგია;

7) № 4528 — მხსნელი.

8) № 1505 — მიეგებნეს.

9) № 1505 — გარდამოკდა.

10) სამანდი, იხ. გვ. 45, ხ. 137, ო 2, შენიშვნა მე-7,

11) № 1505 — კადრა,

12) № 4528 — მორჩომა.

13) № 1505 — თქვა.

508. ფაღვანმან კელ-მწიფეს სამდურავი მკახსენს:
„აქ უჩემოდ საომრად რად წამოხველ¹⁾, მიკვირს²⁾, თქვენა?!.“
თქუა: „უარანის რჩევამ გვიყო, დავაშავეთ, რაცა ვქენა“³⁾
და უარან დია უგუწობილდა, ველარა თქუა⁴⁾ ერთი ენა⁵⁾.

[დია⁶⁾]

509. ნაფირსა ჰკრეს⁶⁾ და ერანელთ თქუეს⁷⁾ თუ: „მოგვესწრა მესნე-
დამალულიყვნეს⁸⁾, გამოძვრეს¹⁰⁾ ტუიდადმა, ვითა შელია.
კაცი ოც-დაათი¹¹⁾ ათასი მებრძოლი ზაულელია,
და იგიც მოვიდეს¹²⁾, ავისო კარვითა ტუე და ველია.

510. დადგეს ოთაღნი, კარავნი¹³⁾, სრა-ფარდა შემოვლებული.
შიგან ჩამოკდეს სვენებად¹⁴⁾ შეუე და მისი ზლებული.
ტახტზედა დაჯდა მანუჩარ, დასხდეს¹⁵⁾ თავადთა კრებული.
და ოქროსა სელი დაუდგეს, ზედ დაჯდა ედემს ხებული¹⁶⁾.

1) № 1505—წამოხვეალ.

2) ხელ-ნაწერებში—მიკვირს.

3) № 4528—თქუა უარანის რჩევამ გვიყო, დავაშავეთ, რაცა ვქენა,
№ 1505—თქუა უარანის რჩევამ გვიყო, დავაშავეთ, რაცა ვქენა.

4) № 1505—თქუა.

5) № 1505—ენა-სიტყვა.

6) № 1505—კრეს.

7) № 1505—თქვეს

8) ზოგან და ამ შემთხვევაშიაც № № 1505 და 4528—მხსნელი:

9) № 1505—დამალულიყვნეს.

10) № 1505—გამოძვრეს.

11) № 4528—„ოცდაათი“ ზომის წინააღმდეგია.

12) № 4528—იგიცა მოვიდეს, № 1505—იგიც მოვიდა.

13) № 1505—დადგეს ოთაღნი, კარავნი... № 4528—დადგეს
ოთაღი, კარავნი სარა-ფარდა...

14) № 1505—შიგა ჩამოხდა, მვენოდა, № 4528—შიგან ჩამოხდეს
სვენებად.

15) № 1505—დასხდა.

16) № 1505—ზლებული(?).

511. ჰილარტანი¹⁾ გაგულისდა, გავს დაუწყო ტინსა ლეწა.
თურანელნი სად წამივლენ, თქუა: „ახჯართა²⁾ მე დაუღეწა.
ბრალანსა³⁾ არ დავარჩენ, არც მართალსა⁴⁾ შევიხვეწა“).
და ჩინელთა და ხატაელთა, უჯობს აწვე⁶⁾ გარდახვეწა“.
512. თქუა: „ზადახამს⁷⁾ ქავის დროშა რაზედა აქუს⁸⁾, მეკვირვების?!⁹⁾
გონია თუ: „ერანელთა ტახტი ამით მე დამრჩების?!¹⁰⁾
მალლა ცამდის ამოფრინდეს¹¹⁾, ჩემსა ჭანგსა ჩავარდების¹²⁾.
და ზღვაშიგაცა¹³⁾ შემიცურდეს, — მე ცოცხალი ვერ მამრჩების!¹⁴⁾
513. მისი სიკუდილი¹⁵⁾ დამარქვა, როდესაც მშობა დედამან.
თუ ახლანს თვალი მოვჭკიდო¹⁶⁾, მაშინ ვიცოდეთ მე და მან.
უჯობდა არ შობილიყო, დაამკოს¹⁷⁾ ავმან ბედამან!¹⁸⁾
და ერანელთ სისხლი აკადოს აწ ზადახამის ქედამან!¹⁹⁾

1) № 1505 — უფრო ხშირად ჰილარტონი.

2) № 1505 — ამ ჯარსა(?).

3) № 4528 — ამ ბალზედ(?).

4) № 4528 — არცა მთელსა(?).

5) № 4528 — შეუიხვეწა.

6) № 1505 — აწვე.

7) № 1505 — თქვა: „ზადახამს...“

8) № 1505 — აქვს.

9) № 1505 — მეკვირვება, № 4528 — მეკვირვების.

10) № 1505 — დამრჩება

11) № 1505 — მალლა ცაში გამოფრინდეს.

12) № 1505 — ჩემს ჭანგშიგან ჩავარდება.

13) № 1505 — ზღვაშიგანცა.

14) № 1505 — მამრჩები

15) № 1505 — სიკუდილი, № 4528 — სიკუდილი. თუმცა ამ ხელნაწერში სიტყუებს: „მკუდარი“, „სიკუდილი“ ვხვდებით უფრო ხშირად ვ-ნით, ვიდრე უ-ნით.

16) № 1505 — მოვკიდე, № 4528 — მოვჭკიდო.

17) № 4528 — დამკოს, № 1505 — დაამკოს.

18) № 1505 — ბედამან.

19) licent. post. „ქედამან“-ის ნაცვლად.

514. თურანელთაგან აზდენი¹⁾ ჯაფრი ვით გაესძლო მე, ვითა?!
სამანდის ტერფუმან დალაკოს²⁾, უკან მივსდევდე რბევითა³⁾.
ტახტის სანაცვლოდ ტაგრუცი მივსცე⁴⁾, ვერ ნახოს მზე ვითა.
და სისხლის დვარი ვადინო, მკუდარი მიქონდეს, ბზე ვითა!⁵⁾

515. აწ თურანელთა დელათა, დვითთა, შევლებავ შავითა:
პირსა იხოჭდეს, ტიროდეს⁶⁾ გაშლილი თმითა, კავითა,
ძაძს იცვემდეს, მოსთქმიდეს, იუუნეს⁷⁾ ეოფითა ავითა,
და სისხლის ცრემლი ზდიოდეს⁸⁾ მეღნისა სახედავითა⁹⁾.

516. „რაცა სთესო, ის მოიმკო“¹⁰⁾, ასრე უთქვამს ბასთანელთა¹¹⁾.
სიცოცხლესა რადდა¹²⁾ ელის, თუ კანჯარი ღომს ეკელთა?!
ზადანამის ნახვა მიზდა, ვით ნადიმი პირ-მთვარეთა,
და მე ვასწავლო მეომრება, მოვადინო სისხლი ველოს!“

1) № 1505—აზდენი, № 4528—აზდენი (ვეულგარული ფორმა).

2) № 1505—დალახოს.

3) № 4528—უკან მივსდევდე რბენითა, № 1505—უკან მივსდევდე რბევითა, ჩვენი რუდაქიით: უკან მივსდევდე რბევითა.

4) № 4528—ტახტიცა ნაცვლად ტაგრუცი მივსცენ(!), ვერ ნახოს მზე ვითა(?).

5) № 1505—მკუდარი მიქონდეს ბზე ვითა, № 4528—მკუდარი მიქონდეს ხე ვითა; ჩვენ კი ვასწორებთ ასე.

6) № 4528—პირსა იხოჭდენ, ტიროდენ.

7) № 4528—ძაძს იცვემდენ, მოსთქვემდენ, იუუნენ ეოფითა ავი-

8) № 1505—სდიოდეს. [თა, № 1505—იყონ.

9) № 4528—სანახავითა.

10) № 1505—რაცა სთესონ, ის მოიმკონ, ასრე უთქვამთ ბასთანელთა, № 4528—რაცა სთესო, ის მოიმკო, ასრე უთქვამს ბასთანელთა.

11) № 4384—ბასთანელთა, № 1505—ბასანელთა; ბასთანელი—სპარს. *بستان*—ბასტან, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, გვ. 434, სტ. 9. და ლექსიკონში საკუთ. სახელები.

12) № 1505—რადას.

517. საამისურ ესე სიტყუა¹⁾ დაასრულა, ჯავრი სწვიდეს,
კელ-მწიფესა მოახსენა მანდატურის²⁾, — „შემოვიდეს? —
ქაიაშარ, ვისი, ფირან—მოციქულად მოგვივიდეს“.
და უბრძანა თუ: „მოუძებით“ — გავიდეს და მოახსმიდეს³⁾.

518. შემოვიდეს მოციქულნი, კელ-მწიფესა თაყუანი სცეს⁴⁾,
მოვიდეს⁵⁾ და კელს აკაცეს, შირი მიწას დაამტკიცეს.
თავადებმა დაიწვიეს⁶⁾ და სალამი მათცა მისცეს.
და მერმე აღგეს, მოახსენეს, რაც იცოდეს, არ დაიცეს⁷⁾.

519. წიგნი მიაართვეს მანუჩარს, უამბეს⁸⁾ დავედრებული:
„გვეყოფის, რაცა ჩუენ შუა იკაცა⁹⁾ სახელ-დებულნი¹⁰⁾,
როგორცა¹¹⁾ ფრიდონ გავიყო, მას ვიუყუნეთ¹²⁾ დაჯერებული.
და შევიწყუნეთ¹³⁾, დავდგათ ზავისა¹⁴⁾ შირობა გათავებული“.

1) ხელ-ნაწერებში სიტყვა, თუმცა № 4528—ამ სიტყვას უფრო ხშირად უნით ვხვდებით.

2) მანდატური, იხ. ლექსიკონი.

3) № 1505 ხელ-ნაწერში ეს ხანა ამ სახით არის:

„საამისურ ესე სიტყვა დაასრულა, — ჯავრი სწვიდა.

კელ-მწიფესა მოახსენა: „მანდატური შემოვიდა.

ქაიაშარ; ვისი, ფირან—მოციქულად მოგვივიდა,

და უბრძანა თუ: „მოუძებით“, — გავიდეს და მოახსმიდა.

4) № 1505—შემოვიდა მოციქული, კელ-მწიფესა თაყუანის სცეს.

5) № 1505—მოვიდეს.

6) № 4528—დაიწვია.

7) № 1505—და მერმე აღგა, მოახსენეს, რაც იცოდეს, არ დაიცეს, № 2384—და მერმე აღგნენ.

8) № 1505—უამბეს.

9) № 4528—რაცა იპოცა ჩვენშუა.

10) № 4528—სახელ-დებული.

11) № 1505 — როგორცა.

12) № 1505—ვიყო.

13) № 2384—შევიწყინეთ—წარყენილია, № 4528—შევიწყუნეთ, № 1505—შევიწყინეთ.

14) № 1505—ზავისა, № 4528—ზავისი.

520. წიგნის საქმე გაიგონეს და ნათქვამი¹⁾). მათის კნით...
საამ დიდი გაიცინა²⁾), — „გაღანამცა რბილი სთქუენით!³⁾
უბრძანა თუ: „უბედურნო, აქანამდი სად იყუენით?⁴⁾
და უთრუთისა ლახტი კელთ მაქუს⁵⁾), თქუენ მოგიველ⁶⁾ კარგის
[ძღვენით.
521. თურანელნი, ხატაველნი⁷⁾), აწ, ჩინელნი რას იტყუიან?!⁸⁾
— „ერანელნი⁹⁾ ინადირეს, სისხლი ველთა მოუღვრიან,
ჩემსა ლახტსა სად წაუვლენ?.. მე სიკუდილი¹⁰⁾ მათი მქუიან!¹¹⁾
და ნილასისა ზღვასა შევიქ¹²⁾), ვეჭობ, სისხლი მათცა სდიან!..
522. აწ ზადანამს საუბარი სად სცალიან საკამათი?!.
ერანელთა სისხლისგან გამაძლარა, ვითა დათვი.
მაშერადლსა და მონარბელსა¹³⁾ მე მწყურთან სისხლი მათი.
და არ გავცურდე, ვერ¹⁴⁾ დავდგები¹⁵⁾), ცუდი არის ხლათი მათი.
523. თუ კაკაბი ბადეს ებას, არწივი ჭანგს რად იმახვას?!¹⁶⁾
მკვასედ ჰკადრე კელ-მწიფეს¹⁷⁾: „როგორი¹⁸⁾ ვარ, ხვალე მნახვას!“

1) ხელ-ნაწერებში — ნათქვამი.

2) № 4528 — სიტყვა „გაიცინა“ წარყვნილია.

3) № 1505 — სთქუენით. № 4528 — თქუენით, ჩვენ ვასწორებთ ამ-

4) № 1505 — აქანამდინ სად იყვენით. [გვარად.

5) № 1505 — კელთ მაქუს, № 4528 მომაქუს.

6) № 1505 — თქვენ მოგივალ, № 4528 — თქვენ მოგიველ.

7) № 4528 — ხატოელნი.

8) № 1505 — იტყვიან.

9) № 4528 — ერანელი.

10) № 1505 — სიკვდილი.

11) № 1505 — მქვიან.

12) № 4528 — შევიქ.

13) № 1505 — მონარბენსა.

14) № 1505 — არ.

15) № 1505 — და არ გავცურდე, ვერ დავსდგები.

16) № 1505 — იმახვას.

17) № 4528 — არა მწიფელ.

18) № 1505 — შეტომით: „რომ ორი“.

მოციქულნი გამოვიდეს¹⁾, ქაიშარ სულთქუამს²⁾, ახავს.
და მევემ სამივ ტანს დამოსა³⁾, სიძუნწეს ვერ უძრავს.

524. რა მივიდეს მოციქულნი⁴⁾ ზადაჩამს და სალიმს წინა.
ეუკლავთაი მოხსენეს⁵⁾, სამისგან რაც ესმინა.
ზადაჩამცა გაგულისდა:— „მე ვინა მჯობს, სადა⁶⁾, ვინა?“
და კვებით გაძდა, მზე ჩავიდა ღრიანკელი⁷⁾ ჰირსა შინა.

აქა დიდი იმღი ერანელთა და თურანელთა.

525. გათენდა. ლაჟვარდის ფერმან ცამან სინათლე გაიცა⁸⁾.
მასკულავთა*⁹⁾ შექნეს წუხილი, ელვარებაცა გაიცა⁹⁾.
მზემან უკუნი განაგდო¹⁰⁾, — წავიდა, ჰირსა მიიცა,
და თვითან¹¹⁾ გუმბადს¹²⁾ მიმართა, მალლა ავიდა, მიიცა.

526. შესხდა ორგნითვე ლაშქარი, შეიქნა დიდი დგრიალი.
ქოს-ნადარათა, ნაფირთა იყო უფირილი¹³⁾, ტკრციალი,
ერანელთ რაზმსა აწუობდა, — ქიშვადს ჰქონდა¹⁴⁾ ზრიალი.
და მას დღეს დარჩა მრავალი მათი სამყოფი ტიალი.

1) № 4528 — მოციქული გამოვიდა, № 1505 — მოციქულნი გამო-

2) № 1505 — სულთქვამს. [ვიდნენ.]

3) № 4528 — შემოსა.

4) № 1505 — რა მივიდნენ მოციქულნი, № 4528 — რა მოვიდა მო-

5) № 1505 — ყველა კარგი მოახსენეს. [ციქული.]

6) № 4528 — ანუ.

7) № 4528 — ღრიანკელსა: ღრიანკელი — იხ. ლექსიკონი.

8) № 1505 — მიიცა.

* № 4528 ხელ-ნაწერში — მასკულავთა.

9) № 4528 — წაუკდეს დაელვანიცა.

10) № 4528 — გააგდო.

11) № 1505 — თვითვან, № 2384 — თვითონ.

12) № 1505 — გუბეთს(?).

13) № 1505 — ყფირილი.

14) № 1505 — ქონდა.

527. სპილფხვად შეჯდა მანუჩარ ტახტოსან-გვირგვინოსანი, მარჯვენით ყარან და ქიშვად, დგეს დროშა-ნიანგოსანი¹⁾, მარცხენით ყუბად²⁾ და მილად—მაღლად უეიროდ კმოსანი³⁾ და რაზმს წინა დგა⁴⁾ სამისურ შუბოსან-საგდებლასანი.

528. კაცი ოც-დათი ათასი⁵⁾ ზაულის ტანშიგ⁶⁾ რჩეული გვერცა იახლა მას თანა დაზრდილი⁷⁾ ომს ჩვეული⁸⁾. სამანდს იჯდა, ბრდღვინვიდა ძალის იმედეული და ჰგავს⁹⁾ თუ: „მთა იჯდა¹⁰⁾ მთაზედა, —ლახტი აქეს¹¹⁾ ზანი-
[სეული“

529. შესხდა ექუსსი ათასი საღიმ და ზადანმის. გამოდგეს, რაზმი დაწყუეს. უეულაი ომს ლამის¹²⁾. საღიმ ზის თეთრსა სპილფხვს, გულსა აქეს შიში სამისა¹³⁾. და სცემდეს ბუკსა და ტაბლასსა, —არს შემოკლება ყამისა¹⁴⁾.

1) № 1505—მარჯვენით ყარან და ქიშვად დგეს დროშა-ალამოსანი, № 2384—დროშა-ალამიანი.

2) № № 2384 და 4528—ყუბად, № 1505—ყუბათ.

3) № 1505—კლმოსანი.

4) № 1505—იდგა სამისურ.

5) № 4528—ოცდა ათე ათასი ზომის წინააღმდეგია.

6) № 1505—ზაულისტანსა.

7) № 1505—დაზდილი.

8) № 1505—ომში ჩვეული.

9) № 1505—გავს.

10) № 1505—შეჯდა.

11) ხელნაწერებში—აქეს.

12) № 1505—გამოდგა რაზმი რაზმზედა, აწ ყველა ომსა ლამისა.

13) № 1505—გულში აქეს შიში სამისა, № 4528—გულსა აქეს შიში საამისა; საამისა ზომის წინააღმდეგია.

14) № 1505—და სცემდეს ბუკსა და ტაბლასსა, შესამოკლებლად ლამისა; № 4528—სცემდენ.

530. მარცხნით¹⁾ დადგა ქაიაშარ, და მარჯვენით²⁾ — თორან ლომი.
რაზმსა წინა ზადაჩამ³⁾ დგას, — მეომრობის⁴⁾ დიდად მდომი.
ერანელთგან⁵⁾ გამოვიდა აშაქ, მობინდომს ომთ.
და აწ ნახეთ თუ: „ვინ ამაღლდეს, ვის დააშკობს ცოს ხომი?!“

531. აშაქ მიუკდა თურანელთ, მუქარას ითხებოდა.
მას ბუმბერაზი გამოჰყუა⁶⁾, იგიცა კარგად დგებოდა.
აშაქ შუბი ჰკრა ღლიასა, ბუმბერაზს⁷⁾ სულთა კლებოდა⁸⁾.
და კულავ⁹⁾ სხვა მოვიდა მებრძოლი, ეს უფრო გაშმაგდებოდა¹⁰⁾.

532. აშაქ მოკლა მეორეც, და მესამე წამოვიდა¹¹⁾.
ამ წესითა ოთხ-მეოცი¹²⁾ ჩამოაგდო, — სისხლსა ღვრიდა.
ზადაჩამ თქუა¹³⁾: „იმა¹⁴⁾ კაცმა დაგვაყივნა!“ ჯავრი სწვიდა.
და თავსა შუბი შემოვიფლო, შეუტოვა, მისკენ ვლიდა.

533. აშაქს უთხრა: „გერ მამრჩები¹⁵⁾, შენ, ბედითა უკუდმართო!
ჩემსა ჭანგსა სად¹⁶⁾ წახუზავ? კაი საქმე არ დაგმართო!“

1) № 1505 — მარცხნივ.

2) ხელ-ნაწერით — მარჯვენივ.

3) № 1505 — ყველგან ზადაჩამ, № 4528 — ყველგან ზადაჩამ.

4) № 4528 — რაზმსა წინა ზადაჩამ დგას, ბრძოლისა დიდად მდომი, № 1505 — რაზმსა წინა ზადაჩამ დგას, მეომრობის დიდად მდომი.

5) № 4528 — ერანელთა.

6) № 1505 — ბუმბერაზ გამოუბდა, № 4528 — მას ბუმბერაზი გა-

7) № 1505 — ბუმბერაზს, № 4528 — ბუმბერაზს. [მოჰყუა.

8) № 1505 — სული პდებოდა.

9) ხელ-ნაწერებში — კულავ.

10) № 4528 — გაიქცა, გარდაკდებოდა.

11) № 1505 — აშაქ მოკლა მეორეცა და მესამე წამოვიდა.

12) № 1505 — ამ წესითა ოთხმეოცი, № 4528 — ამ წესითა ოთხმე-

13) № 1505 — თქვა. [ოცი.

14) № 1505 — ამა.

15) № 4528 — მომრჩები, № 1505 — მამრჩები.

16) № 1505 — ვერ.

მიუკლ და კმალი დაჭკრა¹⁾), არა მისთვის საწადმართო,
და გაჭკუეთა²⁾) და ჩამოვლო, ფიცხლავ სუელი ამოართო.

აქა საამისა და შადანიმის ომი.

534. რა ლომ-გულმან საამისურ ამაქ მუყლარი³⁾ დაინახა,
ეწეინა და გულსა ზედა მჯიღელი იკრა, ბრძანა⁴⁾: „ახს!“
თქვა თუ: „ზურგი შემინახეთ“⁵⁾ — მისთა სმათა შეუზახს.
„და სიმრავლისა ზურა გაგვათ!“⁶⁾ — სომარად მოემახს.

535. ბრძანა: „იქით მამნახედიო⁶⁾), სდაც იღვას ბუური⁷⁾ შობრი!“
შერმე დიდი დაიზახს⁸⁾), სრულად შეძრა მთა და გორი,
ეუქლას⁹⁾ თავსა ბრუ დაესხა, ახლას იუფ ვინცა, შორი,
და შიშით დასქდეს, — ვით კოკობსა¹⁰⁾), ზედ მიუკლ¹¹⁾ თუთრი
ქორი.

536. შეუტევა ზადანისა, ისიც კარგად¹²⁾ შემოვარდა,
ერთმანერთსა შუბი შესცეს, არცა ერთი ჩამოვარდა.
ზადანამ ცხენს გარდებარა, მუზარადი თავს მოვარდა,
და საამს შუბი გაუკუეთა, კლმითავ ზედა წამოვარდა¹³⁾).

1) № 1505 — დაკრა.

2) № 4528 — გაპო.

3) № 1505 — მკვლარი.

4) № 4528 — ბძანა.

5) № 1505 — გაგვა.

6) № 4528 — მომნახენით.

7) № 1505 — ბევრი.

8) № 1505 — დაიძახა.

9) № 1505 — ყველას.

10) № 1505 — ვით კოკობი.

11) № 1505 — მოუკლა.

12) № 1505 — კარგა.

13) № 1505 — და საამ პმალი მოუქნევა, ფიცხლავ ზედა შემოვარ-
და, № 4528 — და საამს შუბი გაუკუეთა, კლმითავ ზედა წამოვარდა.

537. საამს დაჭკრა მარცხნივ¹⁾ მკარსს, ვირე²⁾ კმაღსა მოიწუდიდა³⁾.
ჯაჭვ-ჯავშანი გაუკუეთა, ზედ კამარად სისხლი სდინდა⁴⁾.
საამ კმაღი ამოიღო, უთხრა: „შენცა ასრე გინდა!“⁵⁾
და თავს დაჭკრა⁶⁾ სრულ გააზო⁷⁾, დღე ნათელი დაუბინდა.

538. ცხენი და კაცი გაჭკუეთა⁸⁾; კმაღი მიწას დაასო⁹⁾.
დაეცა, მოკუდა¹⁰⁾ ზადანამ, სრულ¹¹⁾ მოეშალა და ასო¹²⁾,
სისხლითა მიწა შეღება, უუფთა, ყორანთა და ასო¹³⁾.
და ატირა მისი მშობელი, ცრემლი აღინა და ასო¹⁴⁾.

539. შერმე რაზმსა შეუტოვა, ერთის კელით დაუშინა,
სამანდს დეზი მოუქნივა¹⁵⁾, გაათიცხა, ააქშინა¹⁶⁾.
ვისცა დაჭკრის, ჩამოაგდის, ველარ მივა მთელი შინა¹⁷⁾.
და კმა შეიქნა სმინელი, მისი მტერი შეაშინა.

1) № 1505—დაკრა მარცხნივ.

2) № 1505 - ვირემ.

3) ხელ-ნაწერებში—მოიწუდიდა.

4) № 1505—სისხლი ღვარად გარდმოსდინდა.

5) № 4528—აგრე შენცა გინდა.

6) № 1505—დაკრა.

7) № 4528—გაპო.

8) ხელ-ნაწერები—გაკვეთა.

9) № 4528—დასო.

10) № 1505—მოკვდა.

11) 1505—სულ.

12) № 4528—დასო: აქ სრულ მოეშალა და ასო ნიშნავს: და სრულ მოეშალა ასო.

13) № 1505—ყვავი, ყორანი და ასო—უაზრობა; № 4528—ყუავეთა, ყორანთა დაასო, ე. ი. და ასვა ყვავსა და ყორანსაო.

14) № 4528—დასო, № 1505 - დაასო—აღბად იგულისხმება ლა-

15) № 4528—დებედ(?) მოუქნია. [ხვარი.

16) № 4528—გააფრინა; ჰაქშინა.

17) № 1505—ვისცა დაკრა, ჩამოაგდო, ველარ მივა მათსა(?) შინა.

540. შეიქნა ცემა, ძხილი, უერილი¹⁾ მოსაწევარი²⁾.
გავს თუ ცა დასცეს ქუეყანად³⁾, მიწაზედ დაუტეუარი⁴⁾,
ისარი გვანდა თუტკარსა, ისროდეს დაულეუარი⁵⁾.
და რიუდა ჭერია⁶⁾ თავადი, შუბისა დანახუარი⁷⁾.

541. შუბისა, კლმისა ნალეწი არეთადადმან⁸⁾ ცვიოდა,
თავადნი გვანდეს⁹⁾ რკინასა, — სისხლი და ოფლი სდიოდა.
ზოგი ქეს ჩამოგდებული, კუნესის, — ნაკრავი სტკიოდა¹⁰⁾,
და მკუდრისაგან¹¹⁾ გზანი შეიკრა, ცოცხალი ზედა დიოდა¹²⁾.

542. სამსა დღესა ომი იყო, მკუდარი¹³⁾ ჭერია¹⁴⁾, ვითა დილა¹⁵⁾.
ჯიმშედ დევნი ამოსწევიტნა, — მას აქათ ეს არ ქნია!¹⁶⁾
სისხლი ჯეონს დაემგზავს¹⁷⁾, მკუდარი მიაქეს¹⁸⁾, ვითა სილა.
და თურანელთა გაუმწარდა სალამო და ღამე, დილა¹⁹⁾.

1) № 1505 — ყვირილი.

2) № 1505 — მოსაწევარი.

3) ხელ-ნაწერებში — ქვეყანად.

4) № 1505 — დაუტევარი.

5) № 1505 — დაულევარი.

6) № 1505 — ყრია.

7) № 1505 — დანახვარი.

8) № 1505 — ჰაერთა დაღმა.

9) № 1505 — თავადი გვანდა რკინასა.

10) № 4528 — ზოგსა ნაკრავი სტკიოდა, № 1505 — კუნესის — ნაკრავი

ვი სტკიოდა

11) № 1505 — მკუდრისაგან.

12) ხელ-ნაწერებში — ზედა დიოდა.

13) № 1505 — მკუდარი.

14) № 1505 — ყრია.

15) № 1505 — ვითა სილა.

16) № 1505 — ჯიმშედ დევნი ამოსწევიტნა, — მას აქეთით ეს არ ქნი-

17) № 1505 — დაემგზავსა.

18) № 1505 — მკუდარი მიაქეს, № 4528 — მკუდარი მიაქეს.

19) № 1505 — სალამო და ღამე დილა.

543. ერთკენ შერჩა სიამისურ¹⁾, თან იახლნეს²⁾ ზაუღელნი.
სამარხი დაღეოდ³⁾, დაეღებნეს სისხლით⁴⁾ კეღნი,
ცხენს ბარკალი ამოაძვრის⁵⁾, მით დაღეწა⁶⁾ მტერთა წელნი,
და ამოსწევიტა⁷⁾ თურახელნი, ზედ აწვივნა⁸⁾ ტურა-მკეღნი.

აქა სალიმისა და სიამის ომი.

544. ქავის დროშა დაინახა, ზედ მიუკლა ღმრთა-ღმომი.
კეღი სტაცა მედროშესა, აიუენა⁹⁾ ცხენსა მჯდომი.
ზედ შემოჰკურა დროშის ტარსა, სხვა არ უნდა მაზედ ღმომი¹⁰⁾,
და დროშა მისცა მისთა სხათა, არად უჩინს კაცთა ტომი¹¹⁾.

545. სხილთ ნახა სალიმისა, ზედ მიუკლა თხასა მკეღი,
მკედრისგან¹²⁾ ახლო ვერ მიუღვა მოუმარჯვა¹³⁾ სკადებელი,
შემოსტეორცა, დაატუნა, გარდამოკლა საღიმ მთელი¹⁴⁾,
და ცხენსა შესგეს, გარდინგეწა, გაიპარა, ვითა მელი¹⁵⁾.

1) № 1505—შერჩნეს სიამისურს(?).

2) № 1505—იახლნენ.

3) № 1505—დაღეწოდა.

4) № 4528—სისხლი(?)

5) № 1505—ამოაძვრო.

6) № 1505—დასწევიტის.

7) № 1505—ამოსწევიტა.

8) № 1505—ზედ აწვია.

9) № 1505—აიყვანა.

10) № 1505—გაუცუდდა იმას ომი.

11) № 1505—არ უნახავს კაცის ტომი.

12) ხელ-ნაწერებში—მკედრისგან.

13) № 1505—მოიმარჯვა.

14) № 1505—შესტეორცა და დაატუნა, გარდინგეწა სალიმ მთელი.

15) № 1505—და ცხენსა შეგდა, გამობრუნდა, გაიპარა, ვითა მელი.

აქა საამ ფალაენისაგან თურანელთა ზედა გამარჯვება.

546. სწილას თავსა საგდებელი გარდაცვა, გამოსწივა¹⁾,
ტახტიანად ორჯელ თავსა შემოივლო, მოიქნია²⁾,
მიწაზედა დახეთქა, ვით კაჭაჭი³⁾, დაამსხვრია⁴⁾.
და გარდიხვეწნეს. თურანელზედ რისხვა მღვთისა მოიწივა⁵⁾
547. სამს დღემდის ზღვიეს⁶⁾, მკუდართაგან ხევი აივსეს, დეღენი⁷⁾:
მცირენი ვინმე მოურჩეს მიწისა სისხლთა მზეღელნი⁸⁾.
თურანი დარჩა უკაცოდ, ქალაქნი მოსამტვერენი⁹⁾.
და ატირდეს მათნი დედანი, მოსთქვიდეს¹⁰⁾. ცრემლთა მღენელნი.
548. ვისცა¹¹⁾ მათის კეღისაგან მოკლამოდა ძმა და მამა,
ერთისათვის¹²⁾ ასი მოკლეს¹³⁾, იპატიონ¹⁴⁾ იგი რამა.
უყავ¹⁵⁾—ეორანთა, ტურა-მგელთა მოემანი უყვეს¹⁶⁾, ჭამა.
და ჯიმშედს აქათ ეს არ ქნილა, —სისხლი ზღვად ქნა კლმი-
თა ჭრამა¹⁷⁾.

1) № 1505—გამოსწივა.

2) № 1505—მოიქნია.

3) კაჭაჭი—გამხმარი შამბის, გინა ჩაღის, ძირები მაგრად გართ-
ხმული მიწის ნიადაგში.

4) № 1505—დაამსხვრია

5) № 1505—და გარდიხვეწნეს თურანელნი, რისხვა მღვთისა მიუწივა.

6) № 1505—სამს დღესა სდივეს. [თაგან...

7) № 1505—მკუდრისაგან ხევი აივსო, დეღენი, № 4528—მკუდარ-

8) № 1505—მცირენი ვინმე მოურჩენ მიწათა სისხლის მზეღელნი.

9) № 1505—დარჩა უკაცო თურანი, ქალაქნი მოსამტვერენი.

10) № 1505—მოსთქვიდეს.

11) № 1505—ვისცა.

12) № 4528—ერთისათვის: ს-ნი ვადასწორებულთა ნ-რად.

13) № 4528—ასი მოკლეს, № 1505—სამი მოკლეს.

14) № 1505—იპატიონ(?).

15) № 1505—ყვავ.

16) № 1505—დაპატივა; უყვეს ჭამა(?), № 4528—მოემანი უყვეს,
ჭამა: მოემანი იგივე მეემანი—სპარ. *آساکه*—მიჰმანი—მასპინძლობა, წვეუ-
ლობა, სტუმართ-მოყვარეობა, ბანკეტი.

17) № 1505—და ჯიმშედს აქათ არა ქნილა, სისხლის ზღვად ქნეს
კლმისა ჭრამა(?).

549. მოითვალს¹⁾ მათი ბარგი სსამ, — მტერს გული დასწვა.
იგინიცა ამოსწყუიტნს²⁾; ვისი³⁾ ჯავრი გულს აწვა.
მკარს იყო დაკადილი, მოსსუენოდ⁴⁾ თაადს დაწვა.
და მეფე მოვა სანახავად⁵⁾, არ უნდოდა თქუან თუ: „დაწვა“⁶⁾.

550. რა ცნა⁷⁾; — მეფე შოვიდაო, — სსამ წინა მოკეებს⁸⁾.
მეფე ეელსა მოეხვია, უსაზომო ჭკადრა ქება⁹⁾.
უშენოდმცა¹⁰⁾ ნუ იქნების ტახტ-გვირგვინი, განსრება.
და შენ მამესწარ, თვარმ ზადაჩამს სწადა ჩემი განქარვება¹¹⁾.

551. ფალავანმა¹²⁾ კელს აკოცა, დადრკა, მდაბლად ეთაყუანა¹³⁾.
საკელ-მწიფო შესამოსი მეფემ ყუელა¹⁴⁾ მოუტანა.
ზადაჩამის თავი თრიდონს მოჭკუეთა¹⁵⁾ და გაუგზავნა.
და ქიშვადს, აშაქს ხვარსანს¹⁶⁾ ტახტად მიწა უაკუნა¹⁷⁾.

¹⁾ № 1505 — მოითვალეს, № 4528 — მოითვლას(?).

²⁾ № 1505 — ამოსწყუიტა.

³⁾ № 1505 — ვისიც.

⁴⁾ № 1505 — მოსსუენოდ, № 4528 — მოსსუენოდ.

⁵⁾ № 4528 — სანახავათ.

⁶⁾ 4528 — არ უნდა თქვას, რომე აწვა(?).

⁷⁾ № 1505 — რა სცნა.

⁸⁾ № 1505 — მიეგება.

⁹⁾ № 1505 — მეფე ყელსა მოეხვია, უსაზომოდ კადრა ქება.

¹⁰⁾ № 4528 — უშენოდმცა.

¹¹⁾ № 1505 — შენ მამესწარ, თვარ ზადაჩამს სწადა ჩემი განქარვება, № 4528 — შენ მამესწარ, თვარ ზადაჩამს სწადა ჩემი გაქარვება. ამ ხანის ორი უკანასკნელი ტაეპი № 1505 ხელნაწერში გადასმულ-გადმომსულია ერთი მეორის ალავას.

¹²⁾ № 1505 — ფალავანმა.

¹³⁾ № 1505 — დაბლა ეთაყუანა.

¹⁴⁾ № 1505 — ყველა.

¹⁵⁾ № 1505 — მოკუეთა.

¹⁶⁾ № 1505 — ქიშვადს, აშაქს ხორასანსვე, № 4528 — ქიშვად-აშაქს.

¹⁷⁾ № 4528 — უაკუნა.

552. საამ წყალზედ წამოვიდა სისხლიანი, — შუნ ებანა¹⁾:
მკეკასმა ნამარი ღომთა-ღომი პილტანა²⁾,
მანუჩართან შემოვიდა, — ემა ვისა ჭყავს³⁾ ამისთანა?!
და დადგეს მძიმე ოქროს სელები, დაჯდა, — შუქი მოეგანა!⁴⁾

553. ქარქისნელნი⁵⁾ და შადიდა⁶⁾ გაქცეულს შემოეგანეს.
რა საღამო ნახა, იამა, ვითა ვთქვა, ვით⁷⁾ გაეგანეს?!
ჩამოკდეს⁸⁾, საღამო მისცეს, იგი დღე აღარ იარნეს;
და ზადანამისთვის მტირალთა მართ⁹⁾ ცოტა რამე იამნეს.

554. შადიდამ თქვა: „ზადანამის სისხლს შევარჩენ იმათ არა!“¹⁰⁾
ბერუქ-შანგალ მუქარობდა, — მათ ვახსენებ კაცად არა!
ჯუნდალ დევი¹¹⁾ მეტის ჯავრით ჰერულსა¹²⁾ ჭყერის პირით გარა¹³⁾,
და ღომი ყუნტუზ, ჯანგაზ¹⁴⁾ გმირი — ერთმანერთსა დაეღარა.

1) № 1505 — საამ წყალზედა წავიდა, სისხლიანსა უნდა ბანა.

2) № 1505 — პილტონა.

3) № 1505 — ყავს.

4) № 1505 — მოაფინა.

5) № 1505 — ხელ-ნაწერში ხშირად ქარქისტელნი, № 4528 — ქარქისნელნი.

6) № 1505 — შადიმან. შადიდა, იხ. ლექსიკონი, საკუთარი სახელები.

7) № 1505 — ვითა ვთქვა, ვით..., № 4528 — ვითა ვთქვა, რომ...

8) № 4528 — ჩამოკდენ, № 1505 — ჩამოხდეს.

9) № 1505 — მათ.

10) № 1505 — შადიდ თქვა: „ზადანამისა სისხლს შევარჩენ არად არა“; არად არა უარ-ყოფითი კავშირის განმეორებაა, რაც ხშირად გვხვდება „ვეფხისტყაოსან“-ში, იხ. ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 192.

11) № 1505 — ჯუნდა დევი, № 4528 — ჯუნდალ დევი.

12) პერული — ქაფი.

13) № 1505 — პირით არა(?).

14) № 4528 — ღომი ყუნტუზ, ჯანგაზ გმირი, № 1505 — ღომი ყუნტუზ, შანგალ გმირი; ყუნტუზ და ჯანგაზ, იხ. საკუთარი სახელები.

555. რა მოვიდენ, — ჩუენ შევებთ¹⁾, უმაღლესად ვინადირთ, ქიშვად, მილადს, ყარან, ყუბადს ძვალი ტვინში ჩაუზიდოთ²⁾. სულ დაშქარი ამოვსწყუიტოთ³⁾, მათის სისხლით მიწა ვზიდოთ, და რა ეს ყველა გარდავსწყუიტოთ, სარავისკე ფიცხლავ ვივლოთ⁴⁾.

556. რა საღიმ ეს გაიგონა, აყუავდა⁵⁾, ვითა ვარდია, დაიდვეს წინა ნადიმი, გარდუშვეს გულსა დარდია. სრულ ფალანგები მოასხეს ერთობით, ვინცა კარგია. და ჩინეთით გავო⁶⁾ მოვიდა, ზაქის თესლის ნარგია⁷⁾.

557. მეტად დიდი დაიუირო⁸⁾: „ერანს ტახტი ჩემი არი! კელ-შეიფობა რად⁹⁾ დაურქუმს, ვისა ჭქუიან მანუჩარი? კელით მოვსწყუიტ იმას თავსა, სხვა არ მინდა საომარი. და უჯობს, — აწყე¹⁰⁾ მოიმზადოს მისის ტანის სასუდარი!“

აქა სალიმის უკან წადგომა მანუჩარისაგან.

558. ჯაშუშთა ჭკადრეს ანბავი¹¹⁾ მანუჩარს საღიმისია. ციხეს შევიდა, რომელსა სახელად ჭქუიან მისია¹²⁾.

1) № 1505 — შევებნათ.

2) № 1505 — ძვალი ტვინში ჩაუზიდოთ.

3) № 1505 — ამოვსწყუიტოთ, № 4528 — ამოვსწყუიტოთ.

4) № 1505 — და ესე ყველა გავათაოთ, სარავისკენ ფიცხლავ ვივლოთ, № 4528 — და რა ეს ყველა გარდავსწყუიტოთ, სარავისკე ფიც-

5) № 1505 — აყუავდა. [ხლავ ვივლოთ.

6) გავო, იხ. კარი პირველი, ზაქიანი, გვ. ჰქს. ხ. 97, ტ. 1. შენიშვნა მე-7-ე.

7) ამ ხანის სამრ უკანასკნელი ტაეპი № 1505 ხელ-ნაწერში შემდეგის სახით არის:

„წინა დაიდვეს ნადიმი, გულსა გარდუშვეს დარდია, სულ ფალანგები მოკრიფა ერთობით ვინცა კარგია. და ჩინეთით გავო მოვიდა, ზაქის თესლი, ნარგია.

8) № 1505 — დაიუირო.

9) № 1505 — რად.

10) № 4528 — აწყე.

11) № 1505 — კადრეს ანბავი.

12) № 4528 — მისია, № 1505 — მისრია.

უარსს და უუბადს უბრძანა: „თქვენ გული გიძეს ქვისია¹⁾,
და ციხესა შემოადგეთ, იარეთ ღამე-ღღისია“²⁾.

559. „ჩვენც³⁾ უკან წამოგიდგებით“, უბრძანა: „მაგე ვფიდიოთა!⁴⁾
ასი ათასი მებრძოლი თან წაიტანეთ, მიდიოთ“.
ახსენეს ღვთისა⁵⁾ სასელი, შესხდეს ღაშქრითა დიდითა
და იარსეს⁶⁾, მტერთა დაესხნეს არა კრძალვით და რიდიოთ⁷⁾.

560. ციხესა გარეთ სოფელნი⁸⁾ დაარბიეს—მომტვერეს⁹⁾
ციხიდაღმა¹⁰⁾ გამოუხდეს¹¹⁾, ერთმანერთსა შეუტვივნეს¹²⁾.
ორგნით¹³⁾ ბეური¹⁴⁾ დაიკოცა, მკუდარნი¹⁵⁾ ველთა ძლივ ეტივნეს.
და გაიუარნეს დაეპარგნეს, ციხეს გარე მოეხვივნეს¹⁶⁾.

561. მტვერი მოვიდა მალადი, წვერი ღრუბელთა სწვდებოდა,
ზღვისა სიმრავლე ღაშქარი მანუჩარს მოუძღვებოდა.

1) № 1505—თქვენ გიძეს გული ქვისია.

2) № 1505—ღამე იარეთ ღღისია.

3) № 1505—ჩვენ, № 4528—ჩვენც.

4) № 4528—ვლიდია.

5) № 1505—მღვთისა, № 4528—ღვთისა.

6) № 1505—და იარეს.

7) № 1505—არა კრძალვითა, რიდიოთა.

8) № 4528—გარეთ სოფლიანი, № 1505—გარე სოფელი.

9) ხელ-ნაწერებში—მომტვერეს. ჩვენ ნ-რს ვურთავთ სუფიქსად, რადგან გვგონია, რომ № 4528 ხელ-ნაწერში „სოფლიანი“-ს ნაცვლად უნდა ყოფილიყო „სოფელნი“.

10) № 1505—ციხიდაღმე.

11) № 1505—გამოუხდეს.

12) № 4528—შეუტვივნეს, № 1505—შეუტვივეს.

13) № 1505—ორთავ.

14) ხელ-ნაწერებში—ბეერი, მაგრამ № 4528-ში უფრო ხშირად გვხვდება ბეური.

15) ხელ-ნაწერებში—მკედარი, მაგრამ შემასმენელი ეტივნეს მოიღონეს ქვემდებარეს მრავლობითს რიცხვში.

16) № 1505—ციხეს გარე შემოადგნეს.

ქიანურს¹⁾ დროშისთან ქოსთა²⁾ ემა გაკშირდებოდა,
და შემოეხვივნეს ციხესა, — ვითა მტერთაგან კდებოდა!³⁾

562. ვითა ფუტკარნი შოუკდენ⁴⁾, სროლა შეიქნა ისრისა,
ზედა გარდმოდგეს ყოველნი⁵⁾, ძელსა და ქვასა ისრისა⁶⁾,
საამისა თქვეს მჭვრეტელთა: „თუ არ ტინია, ის რისა?!“⁷⁾
და იბრძვიან ბერძენთ ლაშქარნი⁸⁾; თან ჯარი ახლავს მისრისა.

563. დაღამდა, და გამობრუნდეს, შორს დაუდგეს, გაეყარნეს⁹⁾,
ყარული გაიხინეს, — რომე არსად გაგვეპარნეს¹⁰⁾.
პილატანი¹¹⁾ გაგულისდა, ბრძანა: „კლმითა ქუანი ღარნეს“¹²⁾
და ექუსს¹³⁾ თვესა ომი იყო, ერთმანერთი ჩამოყარნეს¹⁴⁾.

564. საამ ბრძანა: „სარგებელი რა არს¹⁵⁾ ჩუენი ასრე ღგომს?!
საღაროს და ლხინს მოვშლივართ, მომწყენია¹⁶⁾ ცუდად ჯდომს.

1) ქიანურის შესახებ იხ. გვ. 65, ხ. 202, ტ. 2, შენიშვნა მე-2.

2) № 4528 — ქოსის.

3) № 4528 — ჰედებოდა.

4) № 1505 — ვითა ფუტკარი მოუბდეს.

5) № 4528 — ზედ გარდმოდენ ყველანს.

6) № 1505 — ძელსა და ქვასა ისრისა(?). [სა?!“

7) № 4528 — საამისა თქვეს მჭვრეტელთა: „თუ არ ტინია, — ეს რი-

№ 1505 — საამისა თქვეს მჭვრეტელთა: „თუ არ ისრისა, ის რისა?!“

8) № 1505 — იბრძვიან ბერძენი ლაშქარი, № 4528 — იბრძვიან ბერძენთ ლაშქარი (თუ ლაშქარნი?). [ნენ.

9) № 4528 — დაღამდა, და გამობრუნდენ, შორს დაუდგენ, გაეყარ-

10) № 1505 — არსით გაგვეპარნეს, № 4528 — არსად გაგვეპარნენ.

11) № 1505 — პილატანი.

12) № 1505 — კმალი ჩვენნი ღვარნეს(?), № 4528 — ღარენ.

13) № 1505 — ექუსსა, № 4528 — ექუსა.

14) № 1505 — ჩამოყარნეს, № 4528 — ჩამოყარნენ.

15) № 4528 — რა არის ჩვენი, № 1505 — რა არს ჩვენი.

16) № 1505 — სროლასა და ლხინს მოვშორდით, მოგვეწყენა ცუდად ჯდომს.

ხვალ უხუენ¹⁾ ფაღავნობა და შეუქნა²⁾ სულთა კლამა და გაუცუდო კერკი³⁾ მათი, ზღუდეზედა⁴⁾ მადლა ხლტომა.

565. რა დასკუნეს⁵⁾ ესე ზირი, წინა სუფრა გაიშლეს, მას დამესა ნობათი⁶⁾ ქნეს, გულსა სეგდა მოიტალეს⁷⁾, გათენდა და საქვეითო⁸⁾ იარადი მოიტანეს. და შეკაზმა⁹⁾ ღომთა-ღომი, ომი ვერვის¹⁰⁾ მოუშალეს.

566. ციხეშიგაცა აჩქარდენ¹¹⁾, ომისა საქმეს არჩევენ¹²⁾. შადიდ, გაგო და თურამიშ საამის საქმეს აქებენ¹³⁾, თუ ვით შე იმას მოგვრები, სხვანი თავს ნუღარ იქებენ¹⁴⁾, და რა არის ქიშვად და ყარან, ან მილადს¹⁵⁾ რისთვის აქებენ?!

567. ჩვენ¹⁶⁾ გავიდეთ, კელი ერთად, აწ შევებათ ერანელთა¹⁷⁾, დაგვოცოთ და ამოვსწყვიტოთ¹⁸⁾, მოვადინოთ სისხლი ველთა,

1) № 1505—უზვენობა.

2) № 1505—მათ. შეუქნათ.

3) № 1505—გაუცუდოთ ხერხი მათი.

4) № 1505—ღუღოღამა(?).

5) № 1505—დასკუნეს.

6) ნობათი, არაბ. -სპარ. نوبه—სამხედრო მუსიკა, რომელსაც უკრავენ ბრძოლის წინ. ბუკ-ნადარის ცემა. ნობა. სამხიარულო, გინა მუსიკის დასაკრავი, კარავი.

7) № 1505—გაიტალეს.

8) № 1505—საქვეითო.

9) № 1505—შეკაზმა.

10) № 1505—ვერვის ომი.

11) № 1505—აჩქარდეს.

12) № 1505—არჩევენ.

13) № 1505—შადიმან, გაგო, თურამიშ საამის საქმეს აქებდენ.

14) № 1505—თუ იმას ვინმე მოგვრებით, სხვა თავს ნუღარ იქებენ.

15) და არის ყარან და ყუბად, ან მილადს... [ბღენ.

16) ხელ-ნაწ.—ჩვენ.

17) № 4528—შეუებათ ერანელთა, № 1505—შევებათ ირანელთა.

18) № 1505—ამოვსწყვიტოთ.

თურისა და ზადახამის¹⁾ ვაზდვეუინათ სისხლი ძუელთა,
და თუ მანუჩარ დაფიჭირათ, ჩამოგვიდღათ მადლა ძუელთა.

568. კულა²⁾ სალიმცა გაშოვიდა, გვერც იახლა ქარქისნელი³⁾,
შადიდა⁴⁾ და ლომი გაგო — მეტად ომის შწადებელი;
სხვა ვინც იყო, ფაღავენები — ჩინელი⁵⁾ და თურანელი,
და ახლაგ⁶⁾ ომის აზირობენ, — დღე შოუა⁷⁾ მეტად ხნელი!

569. სალიმისა დაშქარშიგა იყო ერთი ფაღავენი.
გელ-შოიფესა მუქარას სთხოვს, არ იკადრა იმან სხვანი,
მადლია, ტანად შსხვილი, თვალს ანთებდა⁸⁾, ვითა რვანნი,
და რაზმის წინა მუქარობდა, ბრუნავს, ვითა სხილთ, — მთვრალნი⁹⁾.

570. ერანს ტახტი ჩემი არის, მემკვიდრე¹⁰⁾ ვარ, არ თუ სხვანი.
როდეს ფრიდონ დაიჭირა ჩინეთი და თურქისტანი,
ობლობითა მან წაგვართვა, გვცდილებთან არვინ სხვანი¹¹⁾,
და მე მანუჩარს თავსა მოვსწყვეტ¹²⁾, მკეცს მიუგდო მისი ტანი.

1) № 1505 — ყველგან ზადახამ, № 4528 — ყველგან ზადახამ. ზადახამის შესახებ იხ. ლექსიკონში საკუთ. სახელ.

2) № 1505 — კულავ.

3) № 1505 — თან იახლნენ ქარქისნელნი.

4) № 1505 — შადიმი.

5) № 4528 — ჩინელი.

6) № 1505 — ხვალე, № 4528 — ახლაგ.

7) № 1505 — მოუვა.

8) № 1505 — თვალსა ავლებს.

9) № 4528 — სპილო მთვრალნი — licent. poetica — უნდა იყოს „სპილო მთვრალი“ ან და: ისე, როგორც სპილო, ან მთვრალეზი.

10) № 1505 — მემკვიდრე.

11) № 1505 — ობლობით მან წამართო, შემცილე ვარ, არა სხვა-

12) № 1505 — მოვსწყვეტ.

[ნი(?)].

571. რა მანუხარ გაიგონა, ფიცხლავ იგმო მან ქარ-ფერკი¹⁾,
ბაბრაბითა შეკაზმული²⁾, ზედ მოახლტა ვითა ვეფხი³⁾,
დეზი ჭკრა⁴⁾ და შეუტოვა, მისკენ მივა, ვითა მესი⁵⁾,
და გავოს ფიცხლავ გაუტულა მუქარობა მისი, გერკო.
572. გავო ზაქის⁶⁾ ნათესავი, სანახავად საზარელი,
ის მანუხარ ჩამოაგდო, — იღრიკების⁷⁾, ვითა გველი.
კლმით მოჭკუეთა⁸⁾ ფიცხლავ თავი, იმას ჭკითხა⁹⁾ სქმე ძველი,
და თავი სადგომს მოიტანა, ტანი გდას, ვითა ძელი.
573. შადიდა¹⁰⁾ და თურამიშა¹¹⁾ ფადაუნები ქარქისნელი,
ბერუქ, ჯანგაზ¹²⁾, ჯუნდალ დევი¹³⁾, მეტად იყო გრძნების მქნელი.
ეს ხუთნივე¹⁴⁾ სასმ მოკლა, მოიყუნა¹⁵⁾ ზოგი შთელი,
და ფადაუნნი¹⁶⁾ სხვა მრავალი ჩინელნი¹⁷⁾ და თურანელი.

1) № 1505 — ქარ-ფები, № 4528 — ქარ-ფერხი.

2) № 1505 — ბაბრაბითა შეკაზმული: ბაბრაბი, იხ. ლექსიკონი.

3) № 1505 — ვეფხი, № 4528 — ვეფხვი.

4) № 1505 — კრა.

5) № 1505 — თუ სთქვა მესი.

6) № 2384 — „ზაქის“ — სწორია, მაგრამ ლექსის ზომას ეწინააღმდეგება.

7) № 4528 — იღრიკების, № 1505 — იღრაქნების (შეიძლება იყოს „იღვლარქნების“); ღრეკა — კლავნა, კაკვა.

8) № 1505 — მოკვეთა.

9) № 1505 — კითხა.

10) № 1505 — შადიმი.

11) № 1505 — თურამიში.

12) № 1505 — შანგალ.

13) № 1505 — დევი.

14) № 1505 — ხუთივე.

15) № 1505 — მოიყვანა.

16) № 2384 — ფაღევანი.

17) № 1505 — ჩინელი.

აქა მანუჩარის და საამის გამარჯვება.

574. ქიშვად, ურან შეუტივეს, რა ეს ნახეს მათ ნაქმარი¹⁾:
სალიმისა ლაშქარშიგა შემოიჭრენ, ვითა ქარი,
ერთკენ უზად, მილად, შირო იბრძვის კარგი მეომარი²⁾
და დმერთმან³⁾ რისხვით თურანელთა მოუვლინა⁴⁾ ავი დარი⁵⁾.

575. ველარ დაუდგენ ერანელთ⁶⁾, ციხეშიგნითვე შევიდენ⁷⁾.
ვინც მორჩომილა⁸⁾ ცოცხალი, — სალიმს წინაშე მივიდენ⁹⁾,
გაკოს და შადიდს ტირიან¹⁰⁾, თავსა და ზიხსა იცემდენ¹¹⁾,
და „აწ ჩუენცა დავიკოცებით“, — თმასა ღწვეკრსა იგლეჯდენ...¹²⁾

576. სალიმ თქვა¹³⁾: „ეს ფათერაკი¹⁴⁾ თავს უყავ¹⁵⁾ ახაზდუელი!
თური მომიკლეს¹⁶⁾, ზადანამ, თავადი ბეური¹⁷⁾ რჩეული.

1) № 1505 — ნაქმარი.

2) № 1505 — დია მეომარი.

3) № 1505 — ღთნ.

4) № 1505 — მოუვლინა თურანელთა.

5) № 1505 — ავი დარი.

6) № 1505 — ველარ დაუდგეს, გეიქცნეს.

7) № 1505 — ციხეშიგავე შევიდნეს, № 4528 — ციხეშიგნითვე შეუი-

8) № 1505 — მორჩომილა. დენ.

9) № 1505 — სალიმის წინა მივიდნეს.

10) № 1505 — შადიმს ტირიანდეს.

11) № 1505 — ბელსა და თავსა იცემდეს.

12) № 1505 — იგლეჯდეს.

13) ხელ-ნაწერები — თქვა.

14) ფათერაკი — სპ. *فاترک* ან *فترک* — ყოველგვარი საწყენი, არა-სასი-
ამოვნო რამ, ავი საქმე, უბედურება, მადვალაკობა (ინტრიგა); შარი.

15) უყავ პირველი პირია, ახალი ენა და გრამატიკოსები განარჩე-
ვენ პირველი პირის ფორმას მეორე პირის ფორმისაგან თავსართით ვ-ნით,
თუმცა ძველმა მართლ-წერამ ეს არ იცის. დღეს სწერენ „უყავ“-ს და
არა „უყავ“-ს.

16) № 1505 და 2384 — მამიკლეს.

17) ხელ-ნაწერებში — ბეური.

რადღა¹⁾ ვცოცხალვარ წამკლარი, ეშმაკისგან ძლეული,
(და ვისღა ვერუენო²⁾) მტერთაგან მე ასრე ძალ-დარეული.³⁾

577. მე მიჩუენია სიკუდილი⁴⁾, ნეტამცა აგრე იქნასა!
უთუროდ, უზაღაჩამოდ⁵⁾ ამა სოფელსა ვიქ რასსა?
ნეტამც გათავდეს, დღე ჩემი გარდასწედეს, ერთხელ იქნას⁶⁾,
და თურის მივართვა ამბავი, სხვა მეტი რაღა იქნასა?!⁷⁾

578. საღიმ მოსთქმიდა⁸⁾ საბრალოდ, თავსა და ბედსა სწეველისა.
გაპარვა უნდა ციხიდან⁹⁾, ვერვის გახნდა მან ის.
ხვალ ერანელთა მოელის, —სამ რომ ჰქუიან¹⁰⁾, მას ის.
და თავსა ტირიან¹¹⁾ ბედ-კრულნი: „დამართებია ეს ვისა?!“

579. აწ ერანელნი არჩევენ: „ხვალ რომი გვმართებს ციხისა,
მათ მოუვლინოთ¹²⁾ განგებით რისხვა მალლისა და¹³⁾ ცისა¹⁴⁾“.

1) № 1505—რადას.

2) ხელ-ნაწერებში—ვერუენო.

3) № 1505—ასრე მე ძალ-დარეული.

4) № 1505—მე მიჩუენია სიკუდილი.

5) № 1505—უთუოდ უზალდაჩამოდ(?), № 2384—უთუოდ უზალ-
დასტანოდ(?), № 4528—უთუოდა და უზალდაჩამოდ—ამ სოფელსა..
ზომის წინააღმდეგია; ჩვენ ვასწორებთ ამნაირად.

6) № 1505—ნეტამცა გათავდებოდეს დღე ჩემი ერთხელ იქნასო.

7) № 1505 ხელ-ნაწერში ამ ტაეპის ყოველი რითმა ო-ნზე ბოლოვ-

8) № 1505—მოსთქვემდა. [დება.

9) № 1505—ციხითა.

10) № 1505—ქვიან.

11) № 1505—სტირიან.

12) მართლ-წერის მიხედვით უნდა იყოს მოუვლინოთ, მაგრამ ხელ-
ნაწერი ამ კანონს როდი იცავს.

13) № 1505—მალლის მის ცისა.

14) № 1505 ხელ-ნაწერში ამ ხანის მე-2-ე ტაეპი მე-3-ედ არის,
ხოლო მე-3-ე მე-2-ედ.

ჩვენ შეუტეთ¹⁾ ერთ ჰირად, წვიმა ღვასხათ ისრისა და ვეცადეთ²⁾ რომე შევიდეთ, ღმერთი ვილცოთ მტკიცისა³⁾).

580. ჭკრეს⁴⁾ ხაღარასა, წავიდა⁵⁾ რაზმი, მართ ვითა ტევრია⁶⁾, შემოეხვივნეს⁷⁾ ციხესა, მებრძოლი შეტად ბევრია⁸⁾, შეიქნა სრულა, კივილი, ძახილი მოსაწყურია⁹⁾. და ამოსწყდა შეტად ღაშქარი, მკუდარი ძლივ დანატევრია¹⁰⁾).

აქა მანუჩარისაგან სალიმის ციხის იურიში და საამისგან კარის გამოგლეჯა და ციხის ვალება.

581- გაგულისდა საამისურ, კბილით ბაკე მოგლიჯა; ხარმანის ლახტი წეფთა¹¹⁾ ჩაიჭრა და გააბიჯა, ზედათ¹²⁾ ლილი დაყარეს¹³⁾, უეფლას¹⁴⁾ კელი მიაბიჯა. და ციხის კარსა გამოსწივა¹⁵⁾, უჭირველად გამოგლიჯა.

1) ახალის მართლწერის მიხედვით უნდა იყოს შეუტეთოთ.

2) № 1505—ვეცადეთ.

3) № 1505—ფიცისა.

4) № 1505—კრეს.

5) № 1505—წავიდნენ.

6) № 1505—მათ ვითა ტევრია.

7) № 1505—შემოეხვივნენ.

8) № 1505—ბევრია.

9) № 1505—მოსაწყენია.

10) № 1505—მკუდარი ძლივ დანატევრია.

11) № 1505—წელში.

12) № 1505—ზედა.

13) № 1505—მიყარეს.

14) № 1505—ყველას.

15) № 1505—გამოსწია.

582. კარი შორსა გაისრულა¹⁾, ვით კაჭკაღი დაამსხვრია,
შძიმე ღახტი ამიღო, შინა მყოფთა²⁾ შეუტივა.
სად უფრესი ჯარი დახვდა, ტვინი თმასა³⁾ გაურია,
და სისხლის დვარი ააყენა, ციხეშიცა⁴⁾ ძლივ ეტივა.
583. საღიმ ნახა ტახტსა⁵⁾ მკდომი, შეუკლა და⁶⁾ ჩამოკდო,
გელ-შეკრული მანუჩართან მიიყუნა⁷⁾, არ დაკდო,
ერაჯის სისხლისათვის მისი მკვლელი ამოკდო,
და გულზედ რაცა ჯაგრი აწვა, უგელაგაი⁸⁾ წამოკდო.
584. შეუკდეს⁹⁾, დაიფრანქეს საქანელი და ბარგია,
კლიტე მანუჩარს მთართვეს¹⁰⁾, — რაცა სალარო¹¹⁾ კარგია.
ბეური¹²⁾ იშოვეს ლაშქართა, უგელაი დანახარგია¹³⁾.
და საამ მამურადი ოთაღში¹⁴⁾ დაწვა, ედემის ნერგია.
585. საამისა შეუტეობდად საღიმ სოფლით გაიყუნეს¹⁵⁾,
უპატოდ მკარ-შეკრული¹⁶⁾ მანუჩარს წინ მოიყუნეს¹⁷⁾;

1) № 1505 — გაასრივა.

2) № 1505 — მყოფთა.

3) № 1505 — თმანი ტვინში.

4) № 1505 — ციხეშიგან.

5) № 1505 — ტახტზე.

6) № 1505 — შეუტივა, № 4528 — შეუხდა და...

7) № 1505 — მიიყვნა.

8) № 1505 — ყველა კარგა.

9) № 1505 — შეუხდეს, № 4528 — შეუკდენ.

10) № 1505 — მთართვეს.

11) № 1505 — სალიმისა.

12) ხელ-ნაწერები — ბეური.

13) № 1505 — ყველაი დანახარგია.

14) № 1505 — ოთაღსა.

15) № 1505 — სოფლად გაიყვნეს.

16) № 1505 — ბელ-შეკრული.

17) № 1505 — მიიყვნეს.

ხანჯლით ეელი გამოჰყუეთეს¹⁾, ძმისა მისისა მიაგვანეს²⁾
და თავი ფრიდონს გაუგზავნეს, ტახტად—მიწა უაკვანეს³⁾.

586. ამ მუხანათს⁴⁾ სოფელსა დარბაზის საქმე⁵⁾ ესია:
არავის გაუთავდების ბასთანელთ დანაწესია⁶⁾.
ეუელას დასცვივის⁷⁾ ფურცელი, რაცა რამ⁸⁾ დანათესია.
და ეს ეუელას⁹⁾ გვიჯობს, — წყალობით ჩუენ¹⁰⁾ ზედა იყოს ზესია.

587. სალიმ და თურიმ რაცა ქნეს¹¹⁾, გასინჯეთ¹²⁾, გაიტადენით:
უბრადო ერჯ ღალატით¹³⁾ დაკლეს, სისხლისა წადენით.
მანუხარ ორნი¹⁴⁾ შეიპურა საამის კელის ბადენით¹⁵⁾,
და სისხლი ეძებნა¹⁶⁾, ბრძანებდა: „გქენ, რაცა დავიქადენით!“¹⁷⁾

1) № 1505—გამოკვეთეს, № 4528—გამოჰყუეთეს.

2) № 1505—დაავანეს.

3) № 1505—უაკვანეს.

4) № 1505—უხანოსა.

5) № 1505—წესი.

6) № 1505—ბასთანელთაგან წესია.

7) № 1505—ყველას დასცვივა.

8) № 1505—რაც რამე.

9) № 1505—ყველას.

10) ხელ-ნაწერები—ჩვენზედა.

11) № 1505—სალიმ და თურიმ რაცა ქნა.

12) № 1505—გაშინჯეთ.

13) № 1505—ღალატად.

14) № 1505—ორივ.

15) ბადენით—ბადით.

16) № 1505 - იძებნა.

17) № 4528—და სისხლი ეძებნა, ბრძანებდა გქენ, რაცა დავიქადენით, № 1505—სისხლი იძებნა, ბრძანებდა: „გქენ, რაცა დავიქადენით!“

588. თეიმურაზ სალიმის ძე მეფემ მასთან მოიყუანა¹⁾,
მერმე ფალავანი იკმო, მაწვეველი გაუგზავნა²⁾,
სამ კაცსა სალიმ ჰქითხა³⁾, — მან სიკუდილი⁴⁾ გაუშუქაფნა.
და ეწინა და თავ-დადრეკით მისთვის ჭმუნჯა გაათავნა⁵⁾.

589. ადგა, დარბაზს წამოვიდა, წინ მანუჩარ მოეგება;
ოთაღშიგა შეიწვივა, მისთა მტერთა ამომგდება⁶⁾.
მთასსენა: „ერთს საქმეს ვარჩეუ, თუცა თქვენ გენება⁷⁾:
და თურანელთგან იეშნგისა, სჯობს ჩუენთანა მოყუანება⁸⁾“.

590. ზილატანმან⁹⁾ მთასსენა, თქვენგან უკეთ ვინღა ბრძანონ¹⁰⁾.
მანუჩარ თქუა¹¹⁾: „ყარან, ეუბად¹²⁾ თურანისკენ თავნი არონ¹³⁾,
იეშნგ ზადახამის შვილი სარავს ჩემთან მოიყუანონ¹⁴⁾.
და ყარან თქუა თუ: „ღია, ღმერთო, მაზედ არვინ დაიზარონ!“¹⁵⁾

591. ყარან და ეუბად წავიდეს¹⁶⁾ თავისა სადგომისაკენ,
ამართეს მათი¹⁷⁾ დროშები, ზირი ქნეს ჯეონისაკენ.

1) № 2384 — ფარემუზ სალიმისა ძე მეფემ თვისთან მოიყვანა,
№ 1505 — მოიყვანა.

2) № 1505 — მერმე ფალავნები იპმო, მაწვევარი გაუგზავნა.

3) № 1505 — კითხა.

4) № 4528 ხელ-ნაწერიც — სიკუდილი.

5) № 1505 — გარ-იპადნა, № 2384 — გადიხადნა.

6) № 1505 — ოთახშიგა შეიწვია მისთა მტერთა ამომგდება, № 4528 —
ოთაღშიგა შეიწვია მისი მტერთა ამომგდება.

7) № 1505 — ვარჩევ თუმც შენც გერგება, № 4528 — თქვენ გენება.

8) № 1505 — ჩემთანა მოყვანება.

9) № 1505 — ზილატონმა.

10) № 1505 — თქვენგან უკეთ ვინ რა ბრძანონ.

11) № 4528 ხელ-ნაწერიც — თქვა.

12) № 1505 — ყუბათ.

13) № 1505 — თურანისკენ წაიარონ.

14) № 1505 — ჩემთან სარავს მოიყვანონ.

15) № 1505 — „მღვთითა წავალ, ამათზედა არვინ ზარონ“.

16) № 1505 — ყუბად წავიდნენ, № 4528 — წავიდენ.

17) № 1505 — თავის.

სი ათასი მუბრძლი გადგეს მათისა გზისაკენ,
და იკრეს ბუკსა და ნობათსა, წავიდეს*) თურანისაკენ.

592. მანუჩარ მოასხმევინა, რაც დარჩეული ტუვენია,
ახატი უფო, გაუშვა, ახსენა ზესთა ზენია,
უბრძნა: „ჭკარით ნადარა, უუელამ დაკაზმეთ ცხენია“.
და აკიდეს ბარგი, წავიდეს**), არ მტერთა შენარცხვენია.

აქა სალიმის თავის მიტანა და ტრიდონისაგან ტირილი.

593. მორჭმულსა, გამარჯვებულსა¹⁾ მიუავს სალიმის შვილია²⁾,
ამათ მისვლამდის³⁾ მივიდა ფრიდონთან გაგზავნილია,
სალიმის თავი მიაართვა⁴⁾ ტაშტით პირ-გარდახდილია⁵⁾,
და დახედა, დიდი შეჭყუირა: „ვაი სწუთროს ქნილია!“

594. თავსა კელნი შემოიკრა⁶⁾, საყელნი გარდინივნა⁷⁾,
საკელ-მწიფო⁸⁾ ქედ-გვირგვინი მიწაზედა დასრივნა⁹⁾,
თმა და წვერი დაიგლიჯა, ვით ფაფარი, გააბნივნა¹⁰⁾,
და დაბნდა, ტახტით ჩამოვარდა, მისნი მჭვრეტნი გააკუირნა¹¹⁾.

*) № 1505—და დაკრეს ბუკსა და ტაბლასა, წავიდნენ...

***) № 1505—წავიდნენ.

1) ხელ-ნაწერებში—გამარჯვებულსა.

2) № 1505—ძენია.

3) № 1505—მოსვლამდინ.

4) № 1505—მიაართვეს.

5) № 1505—პირ-დაბურვილი.

6) № 1505—კელნი შემოიკრა.

7) № 1505—გარდინია.

8) № 1505—სახელ-მწიფო.

9) № 1505—დაასრია, № 4528—გასრივნა.

10) № 1505—ვით ფაფარი დააბნია, № 4528—ვით ქაფარი(?) გააბნივნა. ქაფარი არაბულად ურჯულოსა ნიშნავს.

11) № 4528—მისი მჭვრეტი გააკუირნა, № 1505—მისნი მჭვრეტნი გააკვირა.

595. სულად მოვიდა, დაიწყო მოთქმა სპირიტუალად ენითა:
ამას იტყვოდა: «ვამ შეიღბო, დაგკოცენ¹⁾ ჩემის კელითა!²⁾
ჩემზედ ნათელი საწურთო მე დავაბნეულე თქვენითა²⁾,
და აწ რა ვქნა ბერძანს, საწყაღმანს, გული აღარა ღებნითა?!»

596. მოუწეს³⁾ გზასა წახვედით, მასკულავნო მადრიბისანო!⁴⁾
ტახტად სამარე იმოვნეთ, თქვენ, უნათლენო მზისანო⁵⁾,
სახლად სამეოფად ტაგრუცი, ნორჩნო, ალვისა ხისანო,
და სიბერის ჟამსა მე დამწვით, უბედურისა დღისანო!⁶⁾

597. ბერძანს ქავმან⁷⁾ დაადუმა, დიდი ხანი მოიტირეს⁸⁾,
თაბუთშიგა⁹⁾ ჩააწვინეს, სულის საქმე გაუფლანეს¹⁰⁾;
ბუერი¹¹⁾ გასცა გლახაზედა, მისი გზითა შეიწინეს¹²⁾,
და წაიღეს და ერაჯის და თურის გვერდით ჩააწვინეს¹³⁾.

598. მოვიდა სარი ქალაქშიდ¹⁴⁾ მანუხარ გამარჯვებული¹⁵⁾,
თან მოჰყუა¹⁶⁾ სამ ღომ-გული, მტერზედა აღადებული¹⁷⁾,

1) ხელ-ნაწერიტოი—ვაი შეიღბო, დაგკოცე.

2) № 4528 ხელ-ნაწერიტოი—თქვენითა.

3) № 1505—მოუწეს.

4) № 1505—მასკულავნო მადრიბისანო.

5) № 4528—თქვენ უნათლესო მზისანო, № 1505—თქვენ უნათ-

6) № 1505—თქვენ უბედურის დღისანო, (ლენო ემისანო.

7) № 1505—ქავმან.

8) № 1505—მოიტირა.

9) № 1505—თაბუთშიგან.

10) № 1505—გაუფლანა.

11) № 4528 № ხელ-ნაწერიტოი—ბუერი.

12) № 1505—მისი გზითა შეიწინა.

13) № 1505—და წაიღეს და ერაჯს. თურის სალიმ გვერდით დაა-
წვინა, № 4528—და წაიღეს რე ერაჯსა (?) რე თურის გვერდით ჩააწვინეს.

14) № 1505—სარავს ქალაქშიდ, № 4528—სარი ქალაქშიდ: სარი
იგივეა, რაც სარავი იხ. ლექს. საკუთ. სახელები.

15) № 4528 ხელ-ნაწერიტოი—გამარჯვებული.

16) № 1505—მოყუა.

17) № 1505—მტერზედან გალაღეული.

მათ მოიყვანეს თამურაზ¹⁾ სალიმის შვილი ქებუღი,
და ფრიდონის ნახვად შეუიღეს²⁾, ნახეს ცრემლითა ღებუღი³⁾.

599. ფრიდონ ტახტით გარდამოკდა⁴⁾, წინ მანუჩარს მიეგება,
მოეხვია, კარდაკოცნა⁵⁾, დაეშრიტა ცეცხლთა ღება.
ზალოტანი⁶⁾ მკარ-მოჭდობით მოეხვია, ჭკადრა⁷⁾ ქება,
და სჯამს ჭკითხა⁸⁾ თემურაზის: „ ვინ არისო, არ მაქვს ცნება!“⁹⁾

600. მან მოახსენა: „ თამურაზ ქუიან¹⁰⁾, სალიმის შვილია“.
ფრიდონ შეიტყო, ატირდა, აღუღდა გული ჩვილია.
კელი¹¹⁾: მოჭვიდა, აკოცა, ცრემლი ზდის¹²⁾, გრთა მიჯის.
და ტახტზედა გვერცა დაისვა¹³⁾, ებრძინა სიტყუა ტკბილია¹⁴⁾.

601. ოქროსა სელი დაუდგეს; საამ ზედ დაჯდა, მთა ვითა,
თავადნი გარდაიწვივნეს¹⁵⁾, მართ ვითა წესად კმდა ვითა¹⁶⁾.

1) № 1505—მათ ფარემუზ მოიყვანეს, იხ. აქვე ქვემოთ მე-10 შენიშვნა.

2) № 1505—შევიღეს.

3) № 1505—ფრქვეული.

4) № 1505—ჩამოვარდა.

5) № 1505—მოეხვია, პირს აკოცა, № 4528—მოეპვია გარდა-

6) № 1505—პილოტანსა. (კოცნა.)

7) № 1505—უთხრა.

8) № № 1505—კითხა.

9) № 4528—არა მაქვს მცნობა, № 1505—არ მაქვს ცნება.

10) 4528—თემურაზ ჭკვიან, სხეები—ფარემუზ, იხ. №04 ხანა, მე-15

11) № 4528—ხელი. (შენიშვნა

12) № 1505—ზდის.

13) № 1505—გვერდსა მოისო.

14) № 1505—სიტყვა ტკბილია.

15) № 1505—გარდაიწვივნეს.

16) № 4528—ხამდ ვითა;

მოიღეს ხალი¹⁾, შარბათი, ჯადობდეს, — სჯობდა თქმა ვითა?!
და ფრიდონის ჭიჭნი გაქარდეს, შეიქნა, სსფრდკ ვითა²⁾.

602. წელიწადი გამოვიდა. მათ მებრძოლთა ვერსით ავნეს³⁾.
ურანს, ყუბად მოვიდეს, რომე თურანს გაგზავნეს⁴⁾.
თან ფეშანგი მოიყვანეს⁵⁾, თურანელნი დაეზავნეს⁶⁾.
და შევიდეს და მეფეთ წინა⁷⁾ თაფნი მათნი მოიტანეს⁸⁾.

603. კელ მწიგეთა კელს აკოტეს, ახლოს მიდგეს ეთაყვანეს⁹⁾,
ფეშანგ ზადანამის შეილა, ფრიდონს წინა მოიყვანეს¹⁰⁾,
აკოტა და გვერც¹¹⁾ დაისვა, ჭირი ლხინს დაავანეს,
და თავადებო გარდიწვიეს, ვეზირები შეიყვანეს¹²⁾.

604. რაცა სალიმს გაუთფაშიგ¹³⁾ ქვეყანანი¹⁴⁾ მიკლმოდეს,
უკელა თამურაზსა¹⁵⁾ მისცეს, უბრძანეს¹⁶⁾ თუ: — «შენა ვკონდეს!»

¹⁾ № 4528 — ხალი(?)

²⁾ № 1505 — სავარდე ვითა, № 4528 — სავარგავითა(?)

³⁾ № 1505 — ვერ ავნესა.

⁴⁾ № 1505 — ყუბად და ყუბად მოვიდა, რომე თურანს გაგზავნესა.

⁵⁾ № 1505 — მათ ფეშანგი მოიყვანეს.

⁶⁾ № 1505 — ეზავნესა, № 4528 — დაეზავნეს, ვასწავნებ, აზნაირად.

⁷⁾ № 1505 — შევიდნენ და მეფეს წინა.

⁸⁾ № 1505 — მოიტანესა(?), № 4528 — მოიტანეს.

⁹⁾ № 4505 — მიდგნენ, ეთაყვანეს.

¹⁰⁾ № 1505 — შეიყვანეს,

¹¹⁾ № 1505 — გვერც.

¹²⁾ № 1505 — მოიყვანეს.

¹³⁾ № 1505 — რაც სალიმისთვის გაეყოს.

¹⁴⁾ ხელნაწერებში — ქვეყანანი.

¹⁵⁾ № 4528 — თემურაზსა, სვეები — თარემუნსა; პირველს ცარიანტს

სრულიად ადასტურებს პროზითი საამიანის ხელნაწერი, იხ. გვ. 143ა

¹⁶⁾ № 1505 — უბოძა, № 4528 — უბრძანეს(?)

თურის კერძი ფეშანგს¹⁾ მისცეს: — „წა, თურანი შენა გემობდეს!“²⁾
და გაისტუმრა მხიარულნი, მათს³⁾ აღაგსა თამაშობდეს.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფის სიკვდილი.

605. წესი არის არის საწუთროსა: ბოლოდ ღვინისა და მწარებს,
ცოცხადს არვის არ⁴⁾ გაუშვებს, რაზომისცა ხანისა⁵⁾ წარებს.
სიტყვის, — ვინცა სიკვდილისთვის ეშინის, თუ აწარწარებს⁶⁾.
და სჯობს სამოთხე მოიპოვნოს, — თვარ სამარე არა წარებს!⁷⁾

606. ეველამ⁸⁾ იცით ფრიდონისა, სრულ ქვეყანა კლმით იშოვას⁹⁾,
მაგრამ მისსა ტახტ-გვირგვინისა ბოლოს იხიცი დაეუბნოვა,
არ შეუნდო საწუთრომან, ბაჟ-ბეგარა¹⁰⁾ მასცა¹¹⁾ სთხოვა,
და მოუაღსა გზას წავიდა¹²⁾, რომე მუნით ვერგინ¹³⁾ მოვა.

1) ფეშანგ — სპ. فشنگ, იხ. საკ. სახელები.
 2) № 1505 — გქონდეს.
 3) № 1505 — მხიარულად მათს.
 4) № 1505 — არვის.
 5) № 1505 — ეამსა.
 6) № 1505 — სიტყვისათვის სიკვდილისათვის ეშინის, არა წასწყმდეს(?).
 7) № 1505 — და სჯობს სამოთხე მოიპოვნოს, თვარ სამარე აწარწარებს, № 4528 ხელნაწერში ამ ხანის მეორე ნახევარი ასე იკითხება:
 სტყუის ვინცა სიკვდილისთვის ეშინის, თუ აწარწარებს,
 და სჯობს სამოთხე მოიპოვნოს, თუ არ სამარე არა წარებს.
 ვასწორებ ამ ადგილს ორისავე ხელნაწერის მიხედვით.
 8) № 1505 — ყველამ.
 9) № 1505 — სულ ქვეყანა პელთ იშოვა, № 4528 — ქვეყანა.
 10) ბაჟ-ბეგარა: ბაჟი — სპარ., იხ. ლექსიკონი.
 11) № 1505 — მასაც.
 12) № 1505 — მოუაღსა გზას წავა.
 13) № 1505 — ვერგინ.

607. შეიტყო, კარზედ მიადგა სიკუდილი შეუბოველი¹⁾.
მანუხარ იკმო და სხამ თავადნი მისი უოველი,
კელნი²⁾ შეუბურა მანუხარს, არის ცრემლის მთოველი³⁾.
და უბრძანა: „წავად მუნ, სადა მოსვლას ადარ მოველი!“
608. დალოცა, უთხრა: „ცისა და მიწისა დაზადებულმან,
მზისა, მთვარისა, მასკულავთა, საწუთროს განმქარველებმან—
—ავი ნუროდეს ნუ გიყოს—მოსავთა მამატებულმან,—
და მაცდურის კვალსა არ გაჭეუე, იცოცხლო ღთისა შქებულ-
მანი!“⁴⁾
609. შეფობა თქვენიმც⁵⁾ ნუ არის მიზდღეში⁶⁾ შეჭირვებული,
მბრუნავი კტლი გიძლოდეს, დროშა გაქუს⁷⁾ გამარჯვებული,
კარგს მთვარესა ნაშობო, კარმცა⁸⁾ ნიადგ შევებული⁹⁾.
და სამართალი ქენ, —იქნები მტერზედა ამაღლებული¹⁰⁾.
610. თქვენც გასმია¹¹⁾, ზააკ რა ქნა? უმაღ თავის მამა მოკლა,
უბრალნი კელ-მწიფენი აფთიონ და ჯიმშედ მოკლა¹²⁾,

¹⁾ № 1505—შეიტყო, კარზედ მიადგა სიკუდილი შეუბოველი, № 4528—შეუბოველი.

²⁾ № 1505—კელი.

³⁾ № 4528—მთოველი.

⁴⁾ ეს ხანა № 1505 ხელ-ნაწერში ასე იკითხება: —

„დალოცა და უთხრა ფრიდონ ცისაგან დაზადებულმა:

მზისა, მთვარისა ვარსკვლავმან(?) საწუთროს დაზადებულმან.

—ავი აროდეს ნუ გიყოს, მოსავთა მამატებულმან.

და მაცდურის კვალსა არ გაყვე, იცოცხლო მღვთისა შქებულმან.

⁵⁾ № 4528 ხელ-ნაწერიც—თქვენიმც.

⁶⁾ № 1505—მის დღეში.

⁷⁾ № 4528 ხელ-ნაწერიც—გაქვს.

⁸⁾ № 1505—ხარმცა, № 4528—კარამც.

⁹⁾ № 4528—შობილი.

¹⁰⁾ № 1505—გალადებული.

¹¹⁾ № 1505—თქვენც გასმია, № 4528—თქვენც გასმია.

¹²⁾ № 1505—ჯიმშედ.

სხვა მრავალი ქვეყანას გველისათვის კაცი მოკლას¹⁾,
და სული ეშმაკს მიაბარა; დღენი მისნი შეიმოკლას!

611. მერმე საამს მოახსენა საუბარი—სიტყუა²⁾ კარგი,
ქიშვადს, ყარანს, ყუბადს, მილადს, სხვა ვინც იყო კაცი ვარგი,
მანუჩარის ტახტ-გვირგვინი თქვენგან არი განამარგი³⁾,
და აწ მშვიდობით, თქვენი⁴⁾ ჰირი, ცოტა მიმაქეს⁵⁾ აქათ ბარგი.

612. ესე თქუა⁶⁾ და—ფრიდონ მეფე სწუთრისა მიუთარა,
სამ დიდი⁷⁾ დაიყვირა⁸⁾, თავს ნატარი გარდიყარა,
მანუჩარცა გაიგლიჯა დაწვი ხოკით⁹⁾ დაილარა,
და საკელ-მწიფო¹⁰⁾ ქელ-გვირგვინი მიწას დაჰკრა¹¹⁾, შექნა კარა.

613. საყელბი გარდინიფეს¹²⁾, შექნეს ყოველთა¹³⁾ ტირილი.
მოსთქემდეს მისსა მარჯმას¹⁴⁾, იყო დაშქართა ყვირილი¹⁵⁾.

1) № 4528—სხვა მრავალი ქვეყნის კაცი გველისათვის ბეური მო-
კლა, № 1505—სხვა მრავალი ქვეყანასა გველისათვის კაცი მოკლა.

2) № 1505—სიტყვა.

3) № 4528—მანუჩარ და ტახტ გვირგვინი თქვენგან არის განამარ-
გრი, № 1505—მანუჩარის ტახტ-გვირგვინი თქვენგან არის განამარგი(?).

4) № 4528 ხელ-ნაწერიც—თქვენი.

5) № 4528 ხელ-ნაწერიც—მიმაქეს.

6) № 1505—თქვა.

7) № 4528—დიდნი.

8) № 1505—დაიყვირა.

9) № 1505—ხოკით.

10) № 1505—სახელ-მწიფო.

11) № 1505—მიწასა კრა.

12) № 4528—საყელო გარდინიფეს.

13) № 1505—შექნა ყველგან.

14) № 1505—მოსთქემდეს მისთა ნაქართა.

15) № 1505—ყვირილი.

უქეს სიუხვე, სიტუროფე, სოფლის დანაჭირილი¹⁾,
და ეტოდეს: „იყავ მამაცი, სად იყო განაჭირილი“²⁾

614. თაბუთშიგა ჩააწვინეს, სსსაფლავს წაასუენეს³⁾.
ბეური⁴⁾ გასცეს გლახაზედა, უქონელი ააშენეს⁵⁾.
ქავამ იცა ეგზომ თავსა, რომე ვეღარ მოესუენეს⁶⁾.
და წაჭყუა მისსა⁷⁾ კელ-მწიფესა, სულთ სალამი მოახსენეს⁸⁾.

616. ორს წლამდის იუენეს გლოფითა მეფე და სრულად ერანი!⁹⁾
ადარ ისმოდა ქოსთა კმა, არცა მუტობთა მღერანი.
მანუხარ ბრძანა: „ტაბლავთა¹⁰⁾ ჰკარით, და გაკედეს¹¹⁾ დგეჩანნი,
და ვიკმთ ყოველნი¹²⁾ თავადნი, წიგნსა დაუწყეთ¹³⁾ წერანი.

აქა მანუხარ კელმწიფე და საამ თვალავანი სხედან.

617. გასწერეს წიგნი ყოველგან¹⁴⁾ თავადთა მსაკობელი.
თან შეიტანა თავადნი, —სამ მებრძოლთა მზერობელი,
მერმე შეუიდა სავარდეს მანუხარ ქვეენის¹⁵⁾ მზერობელი.
და ქიშვად და ყარან და ყუბად, მილად¹⁶⁾ — რაზმის მწყობელი.

1) № 4528 — დანაჭირალი.

2) № 4528 — დანაჭირალი.

3) № 1505 — თაბუთშიგან ჩააწვინა, სულის საქმე გაუჩინა.

4) № 4528 ხელ-ნაწერიც — ბევრი.

5) № 1505 — ბევრი გასცა გლახაზედა, უქონელი ააშენა.

6) № 1505 — ქავამ იცა ეგზომ თავსა, რომე ვეღარ მოესუენა.

7) № 1505 — წაყუა მისსა, № 4528 — წაჭყუა მისა.

8) № 1505 — სული საამს მოახსენა(?).

9) № 1505 — ორსა წელსა გლოვა იყო მეფე და სრულად ერანი(?).

10) № 1505 — ტაბლავთა.

11) № 1505 — გახდა.

12) № 1505 — ყოველგანით.

13) № 1505 — დაუწყეს.

14) № 1505 — ყოველგანით.

15) № 4528 ხელ-ნაწერიც — ქვეენის.

16) № და ქიშვად, ყარან და ყუბადო, მილად...

518. სავარდის ზღუდე ნაჭედი გარ იყო მონადევნი¹⁾.
სრუბარისა²⁾ სარაჯზე³⁾ იდგა ნაკლისა სევნი⁴⁾.
ვერცხლის ხეზედა ეკიდა თვალ-მარგალიტის მტევნი⁵⁾
და ნავროზობისა⁶⁾ დრო იყო, უველა უვალა ხევნი⁷⁾.
519. დაჯდა, დაისხნა⁸⁾ თავადნი, შეიქნა გამორეწება⁹⁾.
მეჩანგე უზის ჰირ-მთვარე, ჰქონდა მასკულავთა შეენება¹⁰⁾.
ვითა ბულბული, იმღერდეს, დაიწეეს გამოსეწება¹¹⁾.
და სვემდეს და შეექცოდეს, ვითა მათს გულსა ენება¹²⁾.
620. ყოველგნით მოვიდეს¹³⁾ თავადნი, აივსო სრულად სარავი.
მეფემს გააღებინა, მინდორზედ დადგეს¹⁴⁾ კარავი.
ტახტზედა დაჯდა—სიუხვით არ საქონლისა მოვარავი,
და სჯამ სელზედა დაისვა—მისთა მებრძოლთა მხარავი.
621. შემოიწვივნა¹⁵⁾ თავადნი, მართ ვითა კამდა¹⁶⁾ წესითა,
თაყუანსა სცემდეს¹⁷⁾ მეფეს, დალოცეს ზესთა-ზესითა.

1) № 1505—სავარდეს ზღუდეს ნაჭედნი, გარ იყო მონადებარნი.

2) № 1505 და ს. მ. 858—არ ყაბარისა.

3) № 4528—სარაჯზე. სარაჯა—იხ., ლექსიკ.

4) № 1505—ნახლისა სევანი.

5) № 1505—მტევანი.

6) № 1505—ნავროზობისა, № 4528—ნავროზუბისა(?).

7) № 1505—ყველა ყვალა ხევანი.

8) № 1505—დაისხნა.

9) № 1505—შეიქნა გამორეწება, № 4528—შეიქნა გამოსეწება.

10) № 1505—ვით მასკულავთ ქონდა შეენება.

11) № 1505—ვითა ბულბულნი იმღერდეს, შეიქნა გამომრეწება.

12) № 1505—და სმიდეს და შეექცოდეს, მათ გულსა ვითა ენება.

13) № 4528—ყოველგნით მოვიდეს, № 1505—ყოველგნით მოვიდა.

14) № 1505—მინდორსა დასცეს.

15) № 4528—შემოიწვივნა, № 1505—შემოიწვიეს.

16) № 1505—კამდა.

17) № 1505—თაყვანის სცემდეს.

დასხდა, დაიდგა¹⁾ ნადიმი, ტახლაკი კმობდა კუნესითა²⁾,
და აავსნო³⁾ საბოძვართა ტურთითა, უკეთესითა.

622. ნადიმს ზედან მოვიდეს ქეშ-ფარუდ მთისა⁴⁾ ძირელები,
მოჩივარნი და მტირალნი, არ მომდერალნი, მცინელები⁵⁾.
კარზელა რაზმად წამოდგეს⁶⁾, მჩქეფარად სისხლის მდინელები⁷⁾,
და შეეუ დალოცეს, ქება თქვეს⁸⁾, კულა და კულა შესაძინელები⁹⁾.

623. კელ-მწიფეს ჰკადრეს¹⁰⁾: „უოველი ქვეყანა არის თქვენია¹¹⁾,
არ პირიანი საქმეა, ეს რაც ჩვენ მოგვიხსენია¹²⁾;
ესე მუხთალი სოფელი, ვაი წაყდა კერძი ჩვენია¹³⁾;
და ქეშ-ფარუდ მთისა¹⁴⁾. რღენი ვემაში გამოგვჩენია!

624. თმიანი პირ-ცეცხლიანი, გელაზს¹⁵⁾ აქუს¹⁶⁾ თვლიდა,
უმავალით სიდიდით¹⁷⁾ ვერ ებრძვის ზილად¹⁸⁾ მთავრალა,

1) № 1505—დასხდეს, დაიდგეს ნადიმი, № 4528—დასხდა, დაი-

2) № 1505—კუნესითა. [ღვა ნადიმი.

3) № 1505—და აავსო, № 4528—და აავსნო(?).

4) № 1505—ქეშ-ფარის მთისა; ქეშ-ფარუდ, იხ. ლექსიკონი, სა-

5) № 1505—მცინარნი. [კუთარი სახელები.

6) № 1505—წამოდგენ.

7) № 1505—მჩქეფარად ცრემლის მდინარნი.

8) № 4528 ხელ-ნაწერშიც—თქვეს.

9) № 1505—მათ ყოვლთა შესაძინარნი.

10) № 1505—კადრეს.

11) № 4528—ყოველი ქვეყანა არის თქვენია. № 1505—მეფეო
ყოველი ქვეყანა თქვენია. ვასწორებთ მართლ-წერას.

12) № 4528—არ პირიანი საქმეა ეს რაც ჩვენ მოგვიხსენია,
№ 1505—ორ-პირიანი საქმეა, ეს რაცა მოგვიხსენია.

13) ხელ-ნაწერებში—ჩვენია.

14) № 1505—და ქეშ-ქურთა მისთა(?).

15) № 4528—გელაზს.

16) № 4528—აქვ, № 1505—აქვს.

17) № 4528—უმსხოთ, სიდიდით...

18) № 1505—სპილო

ავის ნათესლისა¹⁾ მთესავსა გესლი გამოზდის²⁾ შერაღის,
და ნუ აქეს³⁾ სიტყვების იმედი, ვიზედ მივიდეს მწერაღის.

625. რქა აბაა შუბლსა ზედა, ცეცა მკარი არის სიგრძე,
მისის კბილის სიდიდესა ჰკუთრობს ყოველი ადამის ძე⁴⁾.
სითაც ჩუენი⁵⁾ წყალი მოდის, იქი წუეს და მუდამ შიგ ძე⁶⁾,
და შიგ ჩასსხამს⁷⁾ ავსა გესლსა, შეუზერვივართ ამა ჭირზე⁸⁾.

626. მისის ნათესლისა⁹⁾ სმისაგან სრულ¹⁰⁾ ამოგვიწყდა ჯოგია,
ძროხა და ცხვარი აღარ¹¹⁾ გვევს, წუერვილით წაკდა ზოგია,
აწ მოდგომიდა ჩუენზედა¹²⁾ იგი წუეული მოგვია,
და ჩუენ ვართ ამისი მოაჯე, მისი მებრძელი¹³⁾ მოგვია¹⁴⁾.

627. რა ეს ესმა კელ-მწიფესა, დია მეტად¹⁵⁾ დაუმძიმა,
ფიტხლავ თავი ჩამოაგდო და აღარცა გაცადიმა¹⁶⁾,
მერმე უკმო მოლარეთა: — „მამიტანეთ, რაცა მინდა!“¹⁷⁾
და შვიდი ჯამი თვალით სავსე, — მისსა ფასსა ვინ დასთვლიდა?!

1) № 4528 — მანფსისა: უნდა იყოს — ნათესლისა.

2) № 1505 — გამოსდის.

3) № 4528 — იც — აქეს.

4) № 4528 — მისი კბილების სიდიდითა(?) ჰკუთრობს ყოველი ადამის ძე — ზომის წინააღმდეგა; № 1505 — კვირობს.

5) № 4528 — იც — ჩუენი.

6) № 1505 — იქა წუეს და შიგ ანაძე(?).

7) № 1505 — ჩაუშვებს.

8) № 1505 — ამით ჭირძე.

9) № 1505 — ნასლისა.

10) № 1505 — სულ.

11) № 1505 — არა.

12) ხელ-ნაწერები — ჩვენზედა.

13) № 1505 — შემბმელი.

14) მოგვია — ალბათ licentia poet. „მოგვივიდეს“ — ნაცვლად.

15) № 1505 — მეტად დიდად.

16) № 1505 — გაიცინა, № 2384 — გაიცინდა.

17) № 1505 — მერმე უთხრა მოლარესა: „მამიტანეთ, რაცა მინდა!“

628. შვიდასი ლიტრა ოქრო და შვიდასი ვერცხლის წონა,
ასი ზირ-მთვარე ლამაზი და ასი ვაყი მონა,
შოკის დასვენა უუკლავი¹⁾. ეს გმირთა²⁾ გააგონა:
და „ეს მისი იუოს, საომრად ვეშაპს ვინ შეეწონა!“³⁾

629. კელ-მწითლის ბრძანებსა ერთობილთა მისცეს უური.
ვერ ვინ ადგეს⁴⁾, მზერა შექნეს, რა შეუისკან ცხეს⁵⁾ დასტური.
ამაზედა ფაღვანი ნარიმანის დანერგული
და ზე წამოდგა, სხილთ მთვრალი, რაზმთა მფრეწი სამისური⁶⁾.

630. ღთისა⁷⁾ სახელი ახსენა და კელ-მწითლის ბედას.
ზირი დაადგა მიწასა, თქუა⁸⁾ თუ: „ესე ვქნა, მე დია!“⁹⁾
ნარიმანის ლახტი აქუს¹⁰⁾, მისი¹¹⁾ ღომისა ლგედას,
და მანუხარ ღოცვა დაიწყო, ახსენა მადლით მხედას¹²⁾.

631. საამ ვეშაპს საომრად¹³⁾ მივა; — ადარს დგებოდა,
კელთა მშვილდი აქუს¹⁴⁾ ღომ-გულისა, სამანდას ზედა ჯდებოდა;

1) № 1505 — ყველაი.
2) № 1505 — გმირსა.
3) 4528 — შესწონაო(?)
4) № 1505 — ადგა, № 4528 — ნათლად არა სჩანს: ადგეს თუ ადგენ, რადგან გადასწორებულია სხვა ხელით.
5) № 1505 — სცნეს.
6) № 1505 — საამ სრული: უფრო სარწმუნოა № 4528 ხელ-ნაწერის „სამისური“.
7) № 1505 — მღვთისა.
8) № 4528 — ვთქუა.
9) № 1505 — მეტია.
10) № 1505 — აქვს.
11) № 1505 — მისი.
12) № 1505 — მზე დია.
13) № 1505 — ვეშაპთა საომრად.
14) № 1505 — კელთა აქვს მშვილდი.

ვერგინ გაბედა, — მას გმირსა გუფს შიში არა ზღებდა¹⁾.
და კელ-მწიფე ლოცავს ქუდ-მოკლით, უფაფსა ევედრებდა²⁾.

632. ფაფაგანი ქაშობისკე³⁾, ვით ღრუბელი წამოგრგვინდა,
მუნებურნი კაცნი ახლდეს⁴⁾, მოჩივარნი იყუნეს⁵⁾ მუნდა,
თვით ომს არჩევს, კაცნი შლიან, მათ სიტყუასა არა ჰკვირდა⁶⁾
და ბრძანა: — „ახლას მომიუყანეთ, სხვა ვეზირი არად მინდა!“

633. მოახსენა: — „ქელსა იქით მინარა⁷⁾ დგას სხმი გრძელი,
თვალ-უწოდში სიმაღლითა, ვერ შესწვდების ვერა ძელი⁸⁾,
ზელა გვისხედს მენადრე გამოსვლისა მატყუელი⁹⁾.
და რა კმა გვესმის, გავიქცევით, დავიმალავით, ვითა მელი¹⁰⁾).

634. ვეშაჰს რა ნახვენ, დაუგვრენ, იქითნი¹¹⁾ მენადრენი,
მერმე ესენი უტემენ, შეიტყობს ჩუენი¹²⁾ არენი.

1) № 1505 — სღებოდა.

2) № 4528 — ეუედრებოდა.

3) № 1505 — ქვეშფერისკენ.

4) № 1505 — მუნებური კაცი ახლდეს, № 4528 — მუნებური კაცი
წი ახლან.

5) № 1505 — მოჩივარნი იყუნეს, № 4528 — მოჩივარი იყუნეს.

6) № 1505 — თვით ომსა არჩევს, კაცი შლის, მათ სიტყუასა არად
კვირდა, № 4528 — თვით ომს არჩევს, კაცი შლიან, მათ სიტყუასა
არა ჰკვირდა.

7) მინარა — არაბ. *არنا* — მაღალი ბურჯი, კაშკი მაღალი და წვრი-
ლი, მიგზითის ბურჯი.

8) № 1505 — ვერცა ძელი.

9) № 1505 — მაცნობელი.

10) № მელი — ახალს ენაში — მელა. შეად. რუსთველის ხანა 743,
ტ. 2 — გამომელა.

11) № 1505 — იქითით.

12) ხელ-ნაწერებში — ჩუენი.

ჩვენზედა ბრუნავს რისხვით ცა, არა გვაქვს კარგი დარენი¹⁾,
და ის ასაღობოცა²⁾ ადღია, მით სული გვიდგან შწარენი.

635. რა გაათავეს ანბავი და მათი საუბარია,
თურმე ვეშაზი გამოჩნდა, ნაღარას გაკდა³⁾ დგარია.
გაიქცეს⁴⁾ საამის გვერდით, მოამბეც არსად⁵⁾ არია.
და ფაღაფანს მეტად უკვირდა⁶⁾ მათი შიში და ზარია.

636. ქედს გარდმოვიდა⁷⁾, შეხედა⁸⁾:—დიდად ემაღლა მინარა⁹⁾.
მენადარეთა¹⁰⁾ რა ნახეს, თქვეს¹¹⁾ თუ: „შემტდარა ვინარა?!“¹²⁾
თვალი¹³⁾ მოაფლო უფველგან, ვერა ნახა რა წინარა¹⁴⁾,
და მინარას¹⁵⁾ გვერდი ჩაუვლო, შიშით არ მოუწინარა¹⁶⁾.

637. მენადარეთა¹⁷⁾ უფილეეს: „უსმინე ჩვენსა¹⁸⁾ თხრობსა.
თუ არ ხელი ხარ, დაბრუნდი, შმაგი ხარ?—მოდო ცნობსა.

1) № 1505—ჩვენზედა ბრუნავს რისხვითა, არა გვაქვს კარგი დარენი, № 4528—ჩვენზედა ბრუნავს რისხვითა ცა, არა გვაქვს...

2) № 1505—ას ორმოცი

3) ხელ-ნაწერები—გახდა.

4) № 1505—გაიქცეს.

5) № 1505—მოამბე აღარ არია.

6) № 1505—უკვირდა.

7) № 1505—ქედსა გარდადგა.

8) № 4528—შეხედნა.

9) № 1505—დიდია მალლა მინარა.

10) № 4528—მონადარეთა.

11) № 4528—ეც—თქვეს.

12) № 1505—ვინ არი.

13) № 1505—თვალი.

14) № 1505—ვერა ვინ ნახა წინარა.

15) № 1505—მინარის.

16) № 1505—შიშით არ მოუწინარა.

17) № 1505—მონადარეთა.

18) № 1505—ჩვენსა.

- ვესანი გამოჩენილა, ამისთვის უკრავთ¹⁾ ნობასა,
და დაბრუნდი, თვარამ²⁾ ჩაკუღაზავს, დაგესნის³⁾ სოფლისა⁴⁾ თმო-
ბასსა!⁵⁾
638. მათ არ⁶⁾ უყურა, წავიდა გმირი ცნობითა მშვიდითა.
კუღავ⁶⁾ სხვათა მენადრეთა უყიფლეს კმითა დიდითა:
„აწ დაგვიჯერე, დაბრუნდი, ნუ წახვალ მავა კიდითა!
და თვარა⁷⁾ შემცდარხარ⁸⁾, მისთვის ხარ, არა კრძალვით და რი-
დითა!⁹⁾
639. შესამეს მინარაზედ¹⁰⁾ რა მოვიდა თვარავანი,
შიშით მართლა ვერა თქუეს რა, გაამაღლეს ვერცა კმანი¹¹⁾,
ვესანს თურმე წყალი ესვა, წამოეფლო¹²⁾ ახლეს გზანი,
და მდაბლად¹³⁾ კელი დაუქნიეს და ჩურჩულით შექმნეს კმანი¹⁴⁾,
640. უთხრეს: „აქა რად მოსუღხარ? შმაგი ხარ თუ, ანუ ვინა?¹⁵⁾
ნებით თავს რად მოიკლავ? ნეტარ რამან¹⁶⁾ შეგაცდინა?¹⁷⁾

-
- 1) № 1505—უცემთ.
2) № 1505—თორემ.
3) № 4528—დაგესნის.
4) № 1505—ამ სოფლის.
5) № 4528—არა.
6) № 1505—კვლავ.
7) № 1508—და თუ არ.
8) № 1505—შემცდარხარ.
9) № 1505—არა კრძალვითა, რიდითა, № 4528—არ კრძალვით
10) № 1505—მესამე მინარაზედა. [და რიდითა.
11) № 1505—შიშით მართლა ვერა თქვა რა, გაამაღლეს ვერა კმანი.
12) № 4528—წამოეფლო.
13) № 1505—დაბლა.
14) № 1505—და ჩურჩული შექმნეს, კმანი, № 4528—და ჩურჩუ-
ლით შექმნეს კმანი.
15) № 1505—აქა რად არ მოხვალ? შმაგი ხარ თუ, ანუ ვინა?
№ 1505—შმაგი ხარ, ანუ ვინა?
16) № 4528—რამა.
17) № 1505—შეგაცდინა.

გოჯობს, აწვევ გაიზარე¹⁾), ასრე ვინა მოგაცდინა?!²⁾
და თავსა ჩუენ ნუ შემოგვაკლავ, გეხვეწებით: „წადი შინა!“³⁾

641. სამისურ ფაღვანზან მათ დაუწყო საუბარი: „მაგა გვარსა ნურასა მწვრთნით⁴⁾), არ გაზარვის უამბა ანბი, თუ გასმიათ უთრუთის ძე და ნარიზან სფაადარი⁵⁾), და დვთის⁶⁾ ძალითა ვეშაზხელა თქუენ გაჩუენო⁷⁾ კარგი დარი.

642. იადგარად⁸⁾ დეუ-ვეშაზთა⁹⁾ მათ დამიგდეს კოცა¹⁰⁾), — ბრძოლა, ომეს უამსა მამაცობა, არ ჯაბნობა ცუდად წოლა, აწე ცხენსა აქ დავაბამ, მინდა თანა არ წაუფლა, და თუ კმა¹¹⁾ გესმას სამჯერ ჩემი, ფიცხელაჲ ქენით ჩემკენ რბოლა¹²⁾.

643. ცხენი დააბა, წავიდა, უფალსა ევედრებოდა¹³⁾), თავ-მოკლით¹⁴⁾ დმერთსა¹⁵⁾ ევედრა, ვეშაზხელ ემოწმებოდა,

¹⁾ № 1505 — უკუბრუნდე.

²⁾ № 1505 — მოგაცდუნა.

³⁾ № 1505 ხელ-ნაწერში ამ ხანის მე-3-ე ტაეპი მე-4-ედ არის, ხოლო მე-4-ე მე-3-ედ.

⁴⁾ № 4528 ხელ-ნაწერში ყოფილა „მასწავლით“, მაგრამ გადასწორებულია „მსწვრთით“ — აღ.

⁵⁾ № 1505 — თუ გასმია უთრუთის ძე, ნარიზან და სფაადარი.

⁶⁾ № 1505 — მღვთის.

⁷⁾ ხელ-ნაწერებში — თქვენ გაჩვენო.

⁸⁾ იადგარი — სპ. κλας — სახსოვარი.

⁹⁾ № 1505 — დეე-ვეშაზთა.

¹⁰⁾ № 2384 — ხოცად.

¹¹⁾ № 2384 — ხმა.

¹²⁾ resp. სრბოლა.

¹³⁾ № 4528 — ეხვეწებოდა

¹⁴⁾ № 2384 არსად არ ხმარობს პ-ს.

¹⁵⁾ № 4528 — ღმერთსა.

თვალი მოკიდა ვეშახსა¹⁾), — მივა, საწოლზედ წვებოდა²⁾),
და წენარად მიზღვედა³⁾), ჯომარდად⁴⁾), არ სუსტად ერეწებოდა⁵⁾).

644. მის გარეშემო შაქნა⁶⁾) ნაცარი, ვითა მტვერია,
საროს უმაღლე სივანდი მუკლამდის შიგა⁷⁾) ერია.
ბრძანა თუ: „მართლს იტყოდეს სიდიდეს ისი ერია⁸⁾),
და დადონდა, მაგრა ესე თქვა: „ღვთითა⁹⁾) აწ არაივერია!“

645. რა საწოლზედ მოიღვლარქნა, მოიხედა¹⁰⁾), საამ ნახა,
კუდის წვერზედ აუმათა, ჩასანთქმელად მოემხნვა,
ფაღანმან შემოქმედი¹¹⁾) ადიდა და სულთქმნა, ახა¹²⁾),
და ლხტი ერქვა¹³⁾), მშვილდ-ისარი კელთა ჭქონდა, შეუზახა¹⁴⁾).

646. ცეცხლის ქარა¹⁵⁾) გამოუშვა, საამს თავსა კარდაყარა,
დაიცოუნვა¹⁶⁾), შორს გააგღო, პირსა მტვერი შეაყარა;

1) № 1505 — თვალი ვეშახსან მიუგო.

2) № 1505 — მივიდა, საწოლს წვებოდა.

3) № 1505 — მისღვედა.

4) ჯომარდი — სპარ. جوار — ვაყვაცი, გულადი კაცი, საკუთა
რიგ — ახალგაზდა კაცი, ჭაბუკი.

5) № 1505 — ელეწებოდა.

6) № 1505 — შექნა.

7) № 1505 — შიგან.

8) № 1505 — ბრძანა: „მართლს იტყოდენ სიდიდეს ისნი ერია.“

9) № 1505 — მაგრამ ესე თქვა: „ღვთითა...“, № 4528 — მაგრა ესე
თქვა: „ღვთითა...“

10) № 4528 — მოიღვალნჭა(?), მოიხედა... მოიღვლარქნა, აქედან —
ღვლეტი, იხ. ლექსიკონი.

11) № 1505 — შემოქმედსა.

12) № 1505 — სულთქმით ახა, № 4528 — სულთქნა

13) № 1505 — ერქო.

14) № 1505 — ქონდა, შეუძახა.

15) № 1505 — ცეცხლი ქარი.

16) № 1505 — დაიცოუნა.

შეისულთქმნა¹⁾ ჩასანთქმელად, სწადა, —ახლას შეეყარა, და ფალანგანმან კლდეს ფერკი²⁾ მიაბჯინა³⁾, დაამყარა.

647. კულავ⁴⁾ გამოუშვა სხვა ქარი საროსა შესარხეულად⁵⁾, შეისუნთქნა⁶⁾ და მიზიდა, შტო მოჰყუა მასარხეულად⁷⁾, კელთაქეს⁸⁾ მშვილდი, ისარი, მის თემის სისხლთა⁹⁾ მზღვევულად, და შესტეხა: — „ახლა ცოცხალი ვეღარ წამიხვალ მე ველად!“

აქა საამ ფალანგანისაგან ვეშბის სიკუდილი.

648. თვალს ჰკრა არეის¹⁰⁾ ისარი, დაბაბს¹¹⁾ შიგან გაავლო. მშვილდი გააკდო და კელი მძიმეს გურძის¹²⁾ წაავლო, თავს დაკრა, მისი მებრძოლი წაღმა აღარა წაავლო¹³⁾, და მისი ოკერი¹⁴⁾ სიდიდე უუელაი¹⁵⁾ ცუდად ჩაავლო.

1) № 1505 — შეისუნთქა, № 4528 — შეისულთქნა.

2) № 2384 — ფენი.

3) № 1505 — დააბრჯინა, № 4528 — მიაბჯინა.

4) ხელ-ნაწერები — კულავ.

5) № 1505 — შესარხეულად.

6) № 1505 — შეისუნთქა, № 4528 — შეისუნთქნა, შეად. აქვე შენიშვნა 1-ი.

7) № 1505 — და მისდივა, შტო მოჰყავს მასარხეულად, ს. მ. № 858 — მისდია, № 4528 — შესარხეულად.

8) № 4528 ხელ-ნაწერიც — აქვს.

9) № 1505 — თემისა სისხლის.

10) არყა — ხეა, იხ. ლექსიკონი.

11) დაბაბი — ნიკაპს ქვეშ ხორც-სავსე ალაგი.

12) გურძი — სპ. გურ ლახტი, დიდი საომარი კეტი.

13) № 1505 — წარო: რუსთველის მიბაძვა, იხ. ბ. 80; ტ. 4; ხ. 725, ტ. 1.

14) № 1505 — ოხვრა და.

15) № 1505 — ყველაი.

649. საამს ბოლო მოუქნივა¹⁾, მერმე კლდესა²⁾ გარდავარდა.
ფაღაფანმან სიფიცხითა დაიტუნა, უკუვარდა³⁾. —
სასიკვდილოდ⁴⁾ ხაფუნობდა, ხევსა შიგან რა ჩავარდა⁵⁾,
და სისხლი წასკდა, ვითა რუი, დელის⁶⁾ თავსა გარდავარდა.
650. იგი წყალი სისხლისაგან ორი ზომა გარდაიქცა,
ფაღაფანი გესლისაგან და სიმურალოთ გარდაიქცა,
ვარდის მგზავსი სარო ტანი⁷⁾ ზაფრანის ფერად იქცა.
და ზირი დასდვა⁸⁾ მიწაზედა, შემოქმედსა თაყუანისცა⁹⁾.
651. რა გაიგონეს გუშაგთა¹⁰⁾ საამის კმა დავედრებული¹¹⁾,
ტირილით დმერთი ადიდეს¹²⁾, თქუეს: „მოჩნა¹³⁾ სახელ-დებული,
ჩამოკდეს¹⁴⁾, ახსნეს სამანდი, მოჭყუნ¹⁵⁾ და მოვლენ კრებული,
და კიდევ შიში აქეს მკვდრისაგან, მათ გული¹⁶⁾ ჭქონდა კლებული.

1) № 1505— მოუქნია.

2) № 1505— კულზედ(?).

3) № 1505— დაიტუნა, გარდავარდა.

4) № 1505— სასიკვდილოდ.

5) № 4528— სახლატუნები კევში შექნა, რა ჩავარდა.

6) № 1505— ვითა რუდრს, დელეს.

7) № 1505— ვარდის ფერი საროს ტანი.

8) № 1505— დასდვა.

9) № 1505— თაყვანისცა.

10) გუშაგი— სპ. *گشاگ*— მეთვალყურე, შპიონი.

11) № 1505— საამის კმა დავედრული.

12) № 1505— ახსნეს.

13) № 1505— მოჩანს.

14) № 4528— ჩამობდენ.

15) № 1505— მოყავს.

16) № 1505— და კიდევ შიში აქეს მკვდრისაგან მათ გულსა
ქონდა...

652. რა ნახვ საამ გუშაგნი, უეიფლა, კელბ უქნია, (1) თქუეს¹⁾: „დასტურ მოკლა ვეშაზი, მოგვეინა მზემან შუქნია!“²⁾ დამხიარულდეს, წავიდეს³⁾ სირზილით, ვითა ბუქნია⁴⁾, და მივიდეს⁵⁾, ნახეს, გაჭკვირდეს⁶⁾, თქუეს თუ: „ეს არვის უქნია!“

653. მოენვიენეს, ავოცებდეს იარაღსა, თერესა, კელსა⁷⁾. გაიკადა იარაღი, შემოიკსნა კმალი წელსა, იბანა და წამოვიდა, მიწვა ცოტად⁸⁾ მოსსვეენსა. და თემსა კაცი გაუგზავნა, — „ნუღარ ეჭობთ ვეშაზს მთელსა!“

654. მახარობელი თემშივა გაფრინდა, ვითა ქარია⁹⁾. მერმე მოვიდა¹⁰⁾, სად იდვა მთისა ოდენი მძორია, კეთით ბოლომდინ¹²⁾. გააძრო ტუაფი ვიწრო და სწორია და საგდებლად ჰქონდის¹¹⁾, მებრძოლთა მრავალთა მითა მორია¹³⁾.

1) № 4528 ხელ-ნაწერიც—თქვეს.

2) № 1505—შუქია.

3) № 1505—გამხიარულდენ, წავიდნენ.

4) № 1505—ქარია—ლექსთ-წყობას ეწინააღმდეგება.

5) № 1505—მივიდნენ.

6) № 1505—განკვირდნენ.

7) № 1505—იარაღს და პელსა, ფეხსა.

8) № 1505—ცოტა.

9) ხელ-ნაწერებში ქარია, მაგრამ ლექსის მიხედვით, აქ უნდა ყოფილიყოს „ქორია“, როგორც ჩვენ ვასწორებთ.

10) № 1505—მივიდა.

11) № 1505—ბოლომდი.

12) № 1505—ქონდა.

13) № 1505—მებრძოლსა მითა მრავალთა მორია, № 4528—მებრძოლთა მრავალთა მითა მორია.

655. რქა ება მეტად მახვილი¹⁾, კაცთაგან საკრძაღვია²⁾,
შუბისა ტარსა უგრძეს³⁾, ამაღ არ სამაღვია⁴⁾.
კელი წამოჭკრა, მასტეხა, მან გაიშალა მკლავია⁵⁾.
და საამ თქუა⁶⁾: „ერანს წავიდებ, კელ-მწიფის სანახავია!“.
656. იმათ საამს მიუღოცეს, მერმე ჭკადრეს დიდი ქება:
„სიკეთე და ფალაგნობა ამას იქით არ იქნება,
ღმერთმან თურმე შეგვიწყალა, მისთვის მოგცა ძლიერება,
და ამას იქით დევ-ვეშაპთა აღარ ძალუც⁷⁾ თქუენი ვნება!“⁸⁾
657. სრულიად მოკრბეს ყოველნი⁹⁾, სინარულითა ხეტებიან¹⁰⁾,
ვისაც არ ესმა შორიელთ, შესატყობელად მირბიან¹¹⁾.
დაწყნარდა ყოვლი ქვეყანა¹²⁾, აღარ შიშითა ბნდებიან,
და საამს ლოცვიდეს¹³⁾. ყოველნი, იქით და აქათ¹⁴⁾ დგებიან¹⁵⁾.

1) № 1505 — მეტადრე მახვილი.

2) № 1505 — საკვირველია.

3) № 1505 — უგრძია.

4) № 1505 — სამაღველია.

5) № 1505 — მპარია.

6) № 4528 ხელ-ნაწერიც — თქვა.

7) № 4528 — აღარ ძალი აქუს.

8) ამ ხანის სამი უკანასკნელი ტაეპი № 1505 ხელ-ნაწერზე წარ-
ყვნილია და იკითხება ასე:

„ღმერთმან თურმე შეგვიბრაღა, ამას იქით რა იქნება

სიკეთე და ფალაგნობა, მისთვის მოგცა ძლიერება

და ამას იქით დევ-ვეშაპთა, თქვენზედ ძალი არ ექნება!“

ჩვენი რედაქციით შევსცვალეთ № 4528 ხელ-ნაწერის: „აღარ ძა-
ლი აქუს“, „აღარ ძალუც“-ად.

9) № 1505 — სრულ მოკრბა ყოვლი ქვეყანა.

10) № 4528 ხტებიან.

11) № 1505 — ვისაც ესმა შორეულსა, შესატყობლად მირბოდნიან.

12) № 1505 — დასწყნარდა ყოვლი ქვეყანა.

13) № 4528 — ლოცვიდენ.

14) № 1505 — აქეთ.

15) № 4528 — დგებოდენ — ლექსთ-წყობას ეწინააღმდეგება.

658. ყოვლგნით¹⁾ მოვიდეს, ლოცვიდეს²⁾, ქებს თქუეს³⁾ არა ზვის: ამას ვერ სჯობდა ნარიძან, ვერ უთრუთ, ვერცა: ზავია⁴⁾, ჩუენის⁵⁾ კელ-მწიფის მებრძოლთა აწ მინდომინ⁶⁾ ზავია, და მერმე სულ⁷⁾ გასძრობინა: თავით ბოლომდინ⁸⁾ ტყავია.
659. თივით გატენს⁹⁾, გარდაბა¹⁰⁾ ურმები შესაწყობელი, ზედა შედვა და წაიღო, წავიდა რაზმთა მწყობელი, კელ-მწიფის წინა გაგზავნა ჩუქი მახარობელი, და შესთვალა: „მოკვალ ვეშანი ქუეენის¹¹⁾ დამამკობელი!“
660. მალედ წავიდა ფაიქი სრას მას ტურთად¹²⁾ ნაკებს. — „ემა ვარო სსამ გმირისა“, — გზა სთხოვს შეთარდაგესა, შევიდა, ჰკადრა მანუხარს¹³⁾ მეფეთა მისდაგესა, და ვითა იამა, ვერ ძალუც თქმა ბრძენთა მოარაგესა¹⁴⁾.
661. ფიცხლავ წამოხტა¹⁵⁾ კელ-მწიფე მეტისა სინარულითა, მახარობელი შემოსა შესამოსლითა¹⁶⁾ სრულითა,

1) № 4528—ყოვლგნოდ.

2) № 1505—მოვიდნენ, დალოცეს.

3) № 4528 ხელ-ნაწერიც—თქვეს.

4) № 1505—ვერც უთრუთ, ვერა ზალია. ზავი, იბ. საკ. სახელები.

5) ხელ-ნაწერები—ჩუენის.

6) № 1505—მოიგონონ.

7) № 1505—სულ.

8) № 1505—ბოლომდი.

9) № 4528—გატენეს.

10) №№ 1505 და 4528—გარდაბა, ს. შ. № 858—გარდაბა—ზომის წინააღმდეგია.

11) № 1505—თემისა, № 4528—ქვეენისა.

12) № 1505—სარავსა ტურთად.

13) № 1505—კადრა მეფესა მანუხარს...

14) № 1505—ვერ ძალუცს(?) თქვა; ბრძანა მოვავლახესა—ეტყობა, ეს ადგილი ძალიან წარყვნილია.

15) № 1505—წამოხტა.

16) № 1505—სამოსელითა.

- თავსა აყრიდა წითელსა¹⁾ უხვი, არ ძუნწი²⁾ გულისა,
და აშბავსა³⁾ კითხვა დაუწყო პირითა მხიარულითა.
662. ფაიქმან ჰკადრა ყოველი⁴⁾, რაც სსამს გარდაკდომდა⁵⁾,
ან ვით მოეკლა ვეშაში, ან გმირი ვით მიკდომდა⁶⁾,
კაცი უბოძა თავადთა, ვინც ბქი⁷⁾ არა ხლებოდა:
და— „წინ მივეგებნეთ⁸⁾ ფალავანს; წავიდეთ⁹⁾ ამოდ ამკდა!“
663. შემოიყარა თავადი, ვინც იყუნეს კრახელნი¹⁰⁾,
ქიშვადი, ყარან და ყუბად, მილად—არს ფალავანია¹¹⁾,
ქიშვადის შვილი¹²⁾—გოდერძი მეტადრე—გულ-ფიცხელნი¹³⁾,
და მეფისა კარზედ მოადგეს¹⁴⁾ ერთობით კრახელნი¹⁵⁾.

-
- 1) წითელი—ოქროს ფული, იხ. საამიანი, გვ. 47, ხ. 142, ტ. 3.
2) № 1505—ძუნწის.
3) № 1505—ანბავსა: სწორიან აშბავსა, სომხური ზამრას—ჰამბავ.
4) № 1505—კადრა ყველაი.
5) ხელ-ნაწერებში—გარდახდომდა.
6) № 4528—მიჰკდომდა.
7) № 1505—ვინცა იქ.
8) № 1505—მივეგებოთ.
9) № 1505—წავიდა, № № 2384 და 4528—წავიდეთ.
10) № 1505—ვინც იყო ერანელია, № 4528—ვინც იყვნენ ერანელია.
11) № 1505—ქიშვად, ყუბად და ყარანი, მილად, სხვა ფალავნებია.
12) № 1505—შვილი.
13) № 1505—ფიცხელნი.
14) № 4528—მოადგენ.
15) № 1505—ერანელია.

აქა მანუჩარ კელ-მწიფეს საამის მახარობელი მოუვიდა და
ვეშპის მოკვლა მოახსენა და მისაგებებლად მიდიან.

664. ამილახვარს¹⁾ უბრძანა მეფემ გულით²⁾ ბრძენითა:
„მაღელ შეკაზმედ³⁾, მამკვარეთ, მივეგებები ცხენითა!“
ჩაიცვა მძიმე ზორთირი⁴⁾, შეჯდა ტანითა მშუენითა⁵⁾,
და თავადნი თანა იახლეს, წავიდეს მისკე დენითა⁶⁾.
665. წყნარად მიდიან, გულ-ამოდ⁷⁾, ტანითა მეტად მშუენითა,
ეს საქმე იქნა დვთისაგან⁸⁾ იტყვიან⁹⁾. ზესთა-ზენითა.
ქიშვადი, ყარან და ყუბად წინად¹⁰⁾ მიდიან ცხენითა,
და მილად, გოდერძი და შირო მეფეს მოყუების ქენითა.
666. წინ მიეგებნეს თვალავანს ერთისა დღისა¹¹⁾ სავლითა,
სამ ჩამოკდა, რა ნახა¹²⁾ კელ-მწიფე სვით და დავლითა:
აქათ მეფეცა გარდმოკდა, მივა ქვევითად და ვლითა¹³⁾.
და ერთმანერთს მისცეს სალამი ხვევნა-კოცნითა მრავლითა¹⁴⁾.

1) № 1505—ამილახვარსა.

2) № 1505—მეფემან გულით.

3) № 1505—მაღელ შეკაზმეთ.

4) პორთირი, იხ. ლექსიკონი.

5) ხელ-ნაწერები—მშუენითა.

6) № 1505—თავადნი გვერდსა იახლენ, წავიდა მისკენ რბენითა.

7) № 2384—წყნარად, გულ-ამოდ, მიდიან...

8) № 4528—ღვთისაგან.

9) № 1505—იტყვიან.

10) № 1505—ქიშვადი, ყარან და ყუბადი წინათ...

11) № 1505—ექვსისა.

12) № 1505—სამ რა ნახა, გარდაკდა, პელ-მწიფე სვე დოვლათითა.

13) № 1505—აქათ მეფეცა ჩამოკდა, მივა ქვევითა, დვალრთა.

14) № 1505—ხვევნა-კოცნითა ვალითა.

667. მეფემან გარდასუარა მარგალიტი და ლაღია¹⁾,
ფეკს²⁾ მოეხვიენეს თავადნი, უქეს გული და ძალია.
შესხდეს. კელ-მწიფე ლოცვიდა, აღმა ცად ქონდა კელია³⁾,
და უბრძანა: „როდეს გარდვიკდი, რაც შენგან მძეს⁴⁾ ვაღია.

668. ვეძახი ნახეს, გაკუირდეს⁵⁾ სიდიდეს მისნი სპანია⁶⁾.
შინ წამოვიდეს⁷⁾ შვებუღნი, სადა ტურფანი სრანია,
უბან უბანთა ქალ-ყმანთა მჭვრეტელთა დიდნი ჯრანია⁸⁾.
და თავსა აყრიდეს წითელსა⁹⁾ ვინ მტერთა მემაჯრანია¹⁰⁾.

669. კელ-მწიფე სავარდეშიგა¹¹⁾ შევიდა ოდენ ხასითა¹²⁾:
თავადებითა კარგითა, არა ბეურითა¹³⁾ ასითა,
აქრისა სელნი დაუდგეს, ძვირად სათქმელი ფასითა,
და მასედა სასამ აწვიეს არა ტანითა ხასითა.

670. ფერად-ფერადი უხუვილი თღვა: ვარდი და იანი, მისი
მუშკო, ამბარი, ლაღია¹⁴⁾, ნარგიზი¹⁵⁾: სურნელანობა მისი

1) № 1505—თვალ-მარგალიტი.

2) № 4528—ფეკსა—ზომის წინააღმდეგია.

3) № 1505—შესხდეს კელმწიფეთ ლაშქარი—აღმაცა ქონდათ კელია(?): შესაძლებელია, აქ ყოფილიყო „თვალა“, რადგან ლექსთ-
წყობისთვისაც და აზრისთვისაც აჯობებს.

4) № 1505—რაცა შენგან მძეს.

5) № 4528—გაკუირდენ

6) № 1505—მისი სპანია.

7) № 1505—წამოვიდენ.

8) № 1505—უბან და უბან ქალ-ყმანი—საჭვრეტელად დიდი ჯარია.

9) წითელი, იხ. ზემორე: გვ. 200, შენ. 1.

10) № 1505—მას ვინ ალვისა ხენია, № 4528—ვინ მტერთა მემა-
ჯრანია. მემაჯრანი—მაძაბუნებელი.

11) № 1505—სავარდეშიგან.

12) № 1505—ხასითა, № 4528—ხასითა. ხასი—სპარს. خاص

13) № 1505—ბეურით.

14) ლალია, სპარს. იხ. გვ. 90, ხ. 295, ტ. 4, შენ. 10.

15) ნარგიზი—სპარ. گبرگیس—ყვავილია.

მუნ იუფ უფული მუტრიბი¹⁾ უდიან²⁾-ბარბითიანი³⁾,
და ტურფად⁴⁾ ყიოდეს ბუღბუღნი⁵⁾ და იადონი⁶⁾ კმანია

671. მეჯლიში⁷⁾ შექნეს,—მისებრს⁸⁾ ვისიდა ნახავს თვალები?!
მოსხეს ბეური⁹⁾ ზირ-მთვარე, შექთა მამფენი¹⁰⁾ ქალები.
ტკბილის კმითა იმღერდეს. მართეს ჩანგის ძალები¹¹⁾.
და ხოშ-გუარითა¹²⁾ ღვინითა, ყუელა¹³⁾ შეიქნა მთვარალები.

672. მერმე გავიდეს¹⁴⁾ მოედანს, შეეკცეოდეს ბურთითა.
ამისი მგზავსი¹⁵⁾ მეჯლიში არ გაგონილა ყურითა!..

1) № 4528 — ყუველი მუტრიბი. მუტრიბი, იხ. 73, ხ. 233, ტ. 2, შენიშვნა მე-2-ე.

2) № 1505 — კმა უდის, № 4528 — უდიან: უდი — არაბ. *أدى* — ნიშნავს სუნნელოვან ხეს — ალვას, ანუ ალოს. ზოგჯერ, როგორც ამ შემთხვევაში, სტვირსა, ქნარსა, ანუ ნასა.

3) ბარბითი — (ბერძნ. *βαρβιτιον*, სპ. *barra* და *barra*) — სიმებიანი საკრავი, ჩონგური, გიტარა.

4) ტურფა — არაბ.-სპ. *ترفة*.

5) № 1505 — ყიოდა ბუღბუღლი. ბუღბუღლი — სპ. *بلبل*.

6) იადონი — გურული გაიდონა — ბერძნული *αἰδων* — იგივე ბუღბულია, თუმცა ბევრი დღეს კანარის კუნძულთა მგალობელ ფრინველს გულისხმობს, და ამნაირად განარჩევს ბუღბულს იადონისაგან.

7) მეჯლიში — არაბ. *مجلس* — შეკრებილება, შემოყრილობა, სათათრო ყრილობა. საზოგადოდ, კრება: ქართულში უმეტესად ლხინის, გინაწვეულების აზრით ხმარობენ.

8) № 1505 — მისებრივ.

9) № 1505 — მოასხმევენეს.

10) № 4528 — მამფენი.

11) ძალები — სიმები.

12) № 1505 — ხოშ-გვარულის, № 4528 — ხოშა-გვართა, ჩვენ ვასწორებთ — ხოშ-გუართა: ხოშ-გუარი, იხ. გვ 78, ხ. 251, ტ. 4.

13) № 1505 — ყველა.

14) № 1505 — გავიდნენ.

15) №№ 1505 და ს. მ. 858 აქაც და ყველგან — მგზავსი.

მტერსა ჯდარსით მკელის, მხიარული სხდენ გუდიოთ¹⁾,
და ვინ იტყუის²⁾ მათსა ქებასა, ან შეიტყობის³⁾, თუ რითა?!

აქა საამთან მახარობლის მოსვლა ზაულიდალმა.

673. ზაულისტანით მფიდა საამთან მახარობელი,
შემოიყუანეს⁴⁾ სავარდეს კარგის ამბავსა⁵⁾ მთხრობელი,
საამს ახარა: „გობოძს დმერთმან ძე⁶⁾ მანათობელი,
და ზაულის ტანი ახარებს და ზირ-მზე მისი მშობელი!“

674. რა მანუხარ გაიგონა, თუ სთქუა,—მიხვდა⁷⁾ ცაათა ფრენა,
მაგრამ საამს ვით იამა, ძნელად იტყუის⁸⁾ კაცთა უნა!
შექნეს დიდი სიხარული, ვერ შევატყვევ ერთსა⁹⁾ წყენა,
და დმერთსა დიდი მადლი მისცეს და ადიდეს ზესთა-ზენა.

აქა მანუხირ კელ-მწიფე ბურთაობს.

675. მახარობელსა უბოძეს უზამო მისაცემელი,
წადგა და მადლსა ზადიდა წინა თაყუანის¹⁰⁾ მცემელი,

1) № 1505 — სხენ. მხიარული. გუდიოთ.

2) № 1505 — იტყვის.

3) № 1505 — შეიტყობენ.

4) № 1505 — შემოიყვანეს.

5) № 1505 — ამბისა.

6) № 1505 — მზე.

7) № 1505 — თითქმის მიხვდა.

8) № 1505 — იტყვის.

9) № 1505 — ვერ შევატყვევ ერთმან, № 4528 — ვერ შევატყვევ ერთსა წყენა.

10) № 1505 — თაყუანის.

კულა გააფიცხეს ქოსისა¹⁾ და ნაღარისა²⁾ მცემელი,
და ჩხვისა ძალთა მოზიდეს, იმდერდეს გარდამცემელი.

676. ფაღვანი მას დამესვე დაეთხოვა წასასვლელად:
კულა³⁾ ქიშვადცა მოახსენა: „სამს მინდა გავყვე ველად!“⁴⁾
გაუშვნა⁵⁾ და საჩუქარი მათ უბოძა⁶⁾ უშურველად,
და ცხენთა შესხდეს, წამოვიდეს⁷⁾ მხიარულნი⁸⁾, უჭირველად.

677. გავაზი⁹⁾ და შავარდენი¹⁰⁾ თან იახლა ავაზები¹¹⁾,
შექცევით და¹²⁾ ნადირობით წაიარეს რაცა გზები,
ქიშვადს სამ ტკბილად უმზერს, — მოყუარულნი, ვით მძახლები¹³⁾,
და ჯერანსა¹⁴⁾ და ქურციკებსა¹⁵⁾ მათ ადეუნეს¹⁶⁾ ავაზები.

¹⁾ № 1505 — კვლავ გააფიცხეს ქოსთა ხმა.

²⁾ ნაღარა — სპ. *ناهار* ან *ناهار* — ნაღარა — წინწილი — სამუსიკო საკრავი, რომელიც შესდგება ორის ერთი-მეორეზე მისართყმელის ლითონის თეფშისაგან, შეად. ზაქიანი, გვ. 18, ხ. 45, ტ. 1, შენიშვნა მე-7.

³⁾ № 1505 — კვლავ.

⁴⁾ № 1505 — დაეთხოვა სამს გავყვე მინდა ველად.

⁵⁾ № 1505 — გაუშვნა.

⁶⁾ № 1505 — მიართვა(?).

⁷⁾ № 4528 — ცხენსა შესხდენ, წამოვიდენ.

⁸⁾ № 1505 — მხიარული.

⁹⁾ გავაზი — მიმინო.

¹⁰⁾ შავარდენი — სანადირო ფრინველი მიმინოს გვარის.

¹¹⁾ ავაზა, იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ., ძველი საქართველო, ტ. I, № 1505 — გავაზი და შავარდენები თან იახლეს ავაზები.

¹²⁾ № 1505 — შექცევის.

¹³⁾ № 1505 — მოყვარული, ვითა ძმები; საეკლესიო საგანძურის 858 № ხელ-ნაწერი და 1505 № ერთისა და იმავე პირის ხელთ ერთისა და იმავე ხელნაწერიდან არის გადაწერილი და, მაშასადამე, განსხვავებაც ამ ორ ხელ-ნაწერთა, როგორც მართლ-წერასა, ისე საერთოდ რედაქციაში არ არსებობს.

¹⁴⁾ ჯერანი — თათ. *چراغ* — გარეული თხა.

¹⁵⁾ ქურციკი — შველი, გარეული თხა.

¹⁶⁾ № 1505 — ადეუნეს.

678. წამოვიდეს¹⁾ ლხინითა და შექცეუთა²⁾, თავნი არნეს,
წინა კაცი გაიმძვანეს³⁾, რა ზაუღსა მიეჯარნეს,
ზაუღელნი მოეგებნეს⁴⁾, გაღანამცა გაეხარნეს⁵⁾.
და მივიდეს და გარდამოკდეს, სვარდემივ შეიყარნეს.
679. მუნ დასხდეს, სადა დიოდა სარაჯად⁶⁾ ვარდის წყაღია,
სუფრა გაშალეს, მოასხეს ტურთა მუტრითა ქალია,
მუშაითები⁷⁾ იმღერდეს, მომართეს ჩანგის ძალია,
და სმის დღესა და ღამესა ძილით⁸⁾ არ დადგეს თვალია.
680. საამ უძღვნა ამა⁹⁾ ზედა ტურთა ბევრი¹⁰⁾ ესაზომო,
უთხრა: „სულნიც¹¹⁾ ანა მშურან შენთვის, ძმა, ღამთა-ღამო! “
ქიშვად მადლი გარდიკადა, — „ტინს დაამხვრევე“¹²⁾, — მოინდომო,
და ერანელთა გვირგინი ხარ, მთარულსა მთასა მჯდომო!“
781. რა გათენდა, ქიშვად შეჯდა, ხორასნისკე¹³⁾ გაემართა,
საამ მივა სადელთელას, ვით ჭანდარი, აემართა;
შევიდა¹⁴⁾ და ცალი ნახა, — შირი მზეებერ ეწადმართა!
და ბრძანა: — „ვაჟი მოიყვანეთ“¹⁵⁾, — მაგრამ ძიძამ ვერ შემართა.

1) № 1505 — წამოვიდნენ.

2) № 1505 — შექცევითა.

3) № 1505 — გაიმძვანეს.

4) № 4528 — მოეგებნენ.

5) № 4528 — გაიხარნეს.

6) სარაჯა — არაბ. იხ. ლექსიკონი.

7) № 1505 — მოშაითები, ს. მ. № 858 — მოშაითები, № 4528 —

8) № 1505 — ძილიად. [მუშაირები(?)].

9) № 1505 — სმისა.

10) № 1505 — ბევრი.

11) № 1505 — სულიც.

12) № 1505 — დააქცევ, № 2384 — დაამხვრევა.

13) № 1505 — ხორასნისკენ.

14) № 4528 — შევიდა.

15) № 1505 — მოიყვანეთ.

აქა საამს თვისი ძვილი ზაალ არევენეს და არა იამა
და კიდევ გარდაადგორ.

782. აკადა¹⁾, წინს დაუდგა, ძლივ აკუნშიგა²⁾ ეტია,
მის ტანზე შავი არ იყო თვალთა და წამწმის³⁾ მეტია,
სითეთრით თმანი და წარბი, ვით ბანბა⁴⁾ განაზენტია.
და საამს მეტისა წყენითა თავსა დაესხა რეტია.
783. თქვა⁵⁾: — „რა მიხეენეთ⁶⁾ მაცთური?! ქაჯია ანუ ღუეია?!⁷⁾
რით არის ჩუენის⁸⁾ გვარისა, ნიშანი რა ურეუია⁹⁾,
გორჯასპს¹⁰⁾, ნარიმანს რითა გავს, თუ არ ნიანგი რეუია?!“
და რა ეს თქვა¹¹⁾; მეტად დაჭმუნდა, გულს სეუდა გარდარეუია¹²⁾.
784. ბრძანა: „ღმერთმან მომიძულა¹³⁾, შვილბ მამცა საკურველი¹⁴⁾:
ნარიმანს და გორჯასპისა მას რა უგავს¹⁵⁾ საფარველი?!“
ადგა, კართა გამოვიდა, ასრე გაკადა, ვითა ხელი¹⁶⁾.
და ტირის დედა ზაალისა, მოსდიოდა ცრემლი ცხელი!

1) № 1505—ახადა, № 4528—აკადა

2) № 1505—აკუნშიგა.

3) № 1505—წამწამთა.

4) № 1505—ბანბა.

5) № 1505—თქვა.

6) № 4528-ეც—მიხეენეთ.

7) № 1505—ღუეია.

8) № 1505—ჩემის, № 4528—ჩვენის.

9) № 1505—ურევი.

10) გორჯასპ—სპარ იხ. ლექსიკონში სპე სახელებზე

11) № 1505—რევი.

12) № 1505—თქვა.

13) № 1505—სევედა გარდარევი.

14) № 1505—ღონ მამიძულვა.

15) № 1505—საკიცხელი.

16) № 4528—მათ რა უგავს, № 1505—მას არ უგავს

17) № 1505—კელი(?).

785. ერთა მონათა უბრძანა სსამ ზირითა შქისითა
„თქვენ წაიყუნეთ¹⁾ უმწვილი, ვიწვი ვაფრითა ვისითა²⁾,
არ დამცინოდეს ყოველნი³⁾ დაბადებითა მისითა,
და მინდორს შამბშიგა⁴⁾ გააკდეთ, ვერაფერ გნახოსთ⁵⁾ დღისითა!“

786. გამოიყუნეს⁶⁾ მონათა უსაღ ნაშობი მსეთათა,
დედა მისტირის: „ვაჟ⁷⁾ შვილთა, არვინ გაწოვებს⁸⁾ რძეთათა!..
არც ნებიერად გაგზრდიან⁹⁾, არც ვინ¹⁰⁾ გასწავლის უნეთათა.
და ვა თუ¹¹⁾ შეგჭამონ ფრინველთა¹²⁾, ტურათა, ანუ მტკლათა!“

787. წაიყუნეს¹³⁾ მონათა და შამბთა ზირსა დაწვინეს,
მგერა ღმერთი¹⁴⁾ რეგორ გაზრდის, იცოდესმცა ანუ ვინ ეს?!
მისი კერე დატყუებს¹⁵⁾ ძლივე¹⁶⁾ გულითა მოითმინეს,
და იტრეკს და წამოვიდეს¹⁷⁾, არავისთან გამჩინეს.

1) № 1505—თქვენ წაიყუნეთ.

2) № 1505—მისითა.

3) № 1505—მოყვასნი.

4) № 1505—მინდორად შამბში.

5) № 4528—გნახოს.

6) № 1505—გამოიყუნეს.

7) № 4528—ვაი.

8) № 1505—გაწოვებს.

9) № 1505—გაგზრდიან.

10) № 4528—ვერვინ.

11) № 1505—ვამე! № 4528—ვაი თუ.

12) № 1505—მფრინველთა.

13) № 1505—წამოიყუნეს მონათა, შამბთა ..

14) № 4528—ღმერთი.

15) № 1505—დატყუვებთა.

16) № 1505—ძლივე გულით.

17) № 1505—წამოვიდნენ.

788. ღმერთმან მისით¹⁾ ბრძანებითა მუნ ფასკუნჯი მოაფრინა²⁾,
ზაალ ნახა, აიყვანა³⁾ ჭანგით, კარცი არ ატვივნა,
ამაღლდა და ბუდეზედა ბარტყებთანა მიიყვანა⁴⁾.
და ანგელოზი თურმე დახვდა, ძიძაობა მათ უბრძანა⁵⁾.
789. ფასკუნჯმან⁶⁾ ზაალ⁷⁾ ბარტყებსა⁸⁾ მიგვარა გასაძღომელად⁹⁾.
მათ არ უეურეს საჭმელად, ფრთას სურვენ გასათობელად.
ძიძა არა უავს, სისხლსა სვამს მუცლისა გასაძღომელად,
და ამისთვის დარჩა ზაალდასტან¹⁰⁾, იყო როსტომის¹¹⁾ მშობელად.
790. ღვთის¹²⁾ ბრძანებითა, ზაალით¹³⁾ როსტომ¹⁴⁾ დაიბადებოდა,
ფაღავანი მისი დარი არას ალაგს გაჩნდებოდა:
ვეშაბი და დეუ¹⁵⁾-ნიანგი მისის კელით მოკუდებოდა,
და სინჯი, არჯანგ, ბედა, თეთრი დევიც—მოკუდებოდა¹⁶⁾.

1) № 4528—ღონ მისით, № 1505—ღმერთმან მისის.

2) № 1505—მოუვლინა.

3) № 1505—აიყვანა.

4) № 1505—მიიყვანა.

5) 789 ხანიდან დაწყებული ოთხი ხანა თითქო სხვა კალამს ეკუთნის, რადგან ეს ლექსები, ბარძიმ ვაჩნაძის ლექსთან შედარებით, მეტად მძიმეა და ნაძალადევი.

6) ფასკუნჯი—იხ. ლექსიკონი.

7) ზაალ—სპ. *زاول*.

8) № 4528—ბარტყებთა.

9) № 1505—გასაძღომელად.

10) ზაალდასტან — სპ. *زاولداستان*.

11) № 4528—ზაალი როსტომის იყო მშობელად.

12) საეკ. მუხ. № 858—ღვთის, № 1505—მღვთის.

13) № 1505—ზაალისგან.

14) როსტომ—სპ. *روستوم*.

15) № 1505—დევ.

16) № 1505—და სინჯი, არჯანგ, ბედა, თეთრი დევი იმით..., № 4528—საინჯ: აქ ჩამოთვლილ დევთა სახელები იხ. საკუთარ სახელებში.

791. ქექაოზ¹⁾ და ერანელნი ფალანგები იხსნებოდა, გოდერძი²⁾ და ტუსი³⁾); გივი⁴⁾), ვინც ქაოზთან იქნებოდა, გმირი ქუმსი ქაშანელი⁵⁾ საგდებლითა შეიკრვოდა, და საყან ჩინელ⁶⁾), ჯანგაზ, აშაქ—მისის ისრით⁷⁾ მოკუდებოდა.

792. აფრასიობს⁸⁾ გაქცევდა⁹⁾); გროვის¹⁰⁾ კელთა შეიპყრობდა, ზღვასა შიგან აფრასიობ თევზებთან დაიმალოდა¹¹⁾), როსტომ მასაც დაიჭირავს, სრულ¹²⁾ თუნი წაკლებოდა, და ეს ფასკუნჯმა ძილშიც ნახა, ყუელა¹³⁾ ცხადად იქნებოდა.

793. —როსტომ იქმოდა ამასა, —ფასკუნჯმა ნახა ჩუენება¹⁴⁾): ზაალისაგან გამოვა, თურმე დმერთს ასრე¹⁵⁾ ენება. ფრინველმაც¹⁶⁾ იცნა ზაალსტან, მით არ შეჰკადრა¹⁷⁾ მას ვნება, და უძიოდ გაიზრდებოდა¹⁸⁾), ეს თურმე იყო მღვთის¹⁹⁾ ნება.

¹⁾ ქექაოზ, იგივეა რაც ქაიქაუს, იხ. გვ. 65, ხ. 202, ტ. 2: ქაი-
ანური და შენიშვნა მე-2.

²⁾ გოდერძი, სპ. იხ. საკ. სახელები.

³⁾ ტუსი, სპ. طوس.

⁴⁾ გივი—სპ. كير.

⁵⁾ ქუმსი ქაშანელი—სპ. იხ. საკუთ. სახელები.

⁶⁾ № 1505—საყან ჩინელ, № 4528—საყანჩინელი.

⁷⁾ № 4528—და საყანჩინელი და ჯანგაზ აშაქ ისრით.

⁸⁾ აფრასიობ—افراسياب.

⁹⁾ № 4528—გაქცეოდა.

¹⁰⁾ გროვი—ფალანგის სახელია, იხ. ლექს. საკუთარი სახელები.

¹¹⁾ № 1505—თევზებთანა იმალოდა.

¹²⁾ № 1505—სულ.

¹³⁾ № 1505—და ეს ფასკუნჯმან ძილში ნახა, ყველა...

¹⁴⁾ № 1505—ჩუენება.

¹⁵⁾ № 1505—ესე.

¹⁶⁾ № 1505—ფასკუნჯმაც.

¹⁷⁾ № 1505—არა კადრა.

¹⁸⁾ № 1505—გაიზრდებოდა.

¹⁹⁾ № 4528—ღმთის, № 1505—მღვთის.

794. სსამ იყო ნაღვლიანად¹⁾, გაშოვიდა დიდი ხანი,
მერმე გახსნა შეჭირვება, აკმობინა მისნი სხვანი²⁾.
ბურთობდის და ნადირობდის, მოიშორის კაემანი³⁾.
და ზოგჯერ დაჯდის სავარდესა, მოინდომის როსცა სმანი⁴⁾.

იქა ინდოთა და ზანგუბრელთაგან აბულვარის სისხლის
ძებნის ამბავი*).

795. როდეს ფრიდონ მტერთა⁵⁾ ზედა მკეციჭა უყო მეემანი⁶⁾,
ზააკ კელთა დაიჭირა, აღარ შერჩა ზვის ქნანი,
მუნ ქარიმან⁷⁾ ფაღაფანზან დააყენა სისხლის ზღვანი⁸⁾:
და აბულვარი⁹⁾ ზანგი მოკლა და თავადნი ბურეი სხვანი¹⁰⁾.

796. აბულვარის უმცროს ძმასა თარყი¹¹⁾ ერქვა ზანგუბრელი¹²⁾,
მას მიეცნეს¹³⁾ ორნი ძენი, მათ ტანები ჰქონდა გრძელი,
უფროსს ერქვა ნიშავადი¹⁴⁾, უმცროსს დეულ ინდოელი¹⁵⁾,
და მოიწიფნეს, — მათ¹⁶⁾ ვერს ჯობდა მეომარი — ლომთა, მკუფე-
[ლი¹⁷⁾].

1) № 1505 — ნაღვლიანი.

2) № 1505 — მან მოშალა კეემანი.

3) № 1505 — იბურთის და ნადირობდის, თამაშობდის სრულად ჯარნი, № 4528 — იბურთაგა და ინადირა, მოიშორა კაემანი, ჩვენ ვასწორებთ ისე, როგორც ტექსტშია.

4) № 1505 — აკმობინის მისნი სხვანი.

* ეს სათაური ჩვენ დავუსვით.

5) № 1505 — მტერსა.

6) № 4528 — მოემანი.

7) № 1505 — იგ ქარიმან. ქარიმან, იხ. საკუთ-სახ.

8) № 1505 — ტბანი.

9) აბულვარი, იხ. საკუთარი სახ.

10) № 1505 — და თავადნი სხვანი ბევრნი.

11) № 4528 — თარყი: თარიყ, იხ. საკ. სახელეებო.

12) № 1505 — ერქვა ზანგუბარი, № 4528 — ზანგუბრელი.

13) № 1505 — მიეცა.

14) № 1505 — ერქვა ნიშავად (№ 4528 — ნიშავათ).

15) № 1505 — და უმცროსსა დავლინელი, № 4528 — და უმცროსს დეულ ინდოელი — ზომის წინააღმდეგია, რის გამო კავშირს „და“-ს ვსვობთ.

16) № 1505 — მას.

17) № 1505 — კაცი ძველი.

797. დღეს ერთს სავარდეს ისხდეს, ჰქონდა¹⁾ სმა და ღვინი, რა დაითვრეს, ბუნართს²⁾ გაეტენა³⁾ თმა და ტვინი. დეულ⁴⁾ უთხრა უფროს ძმას სიტუა მკუხე, მოსაწყენი⁵⁾: და „რასაც შენ იქ, სხვა კელ-მწიფე⁶⁾ მას არა იქს თავ-სჩინი⁷⁾).
798. ზინარ, ღვინობ, მერმე ბურთობ, არ გინახავს არსად⁸⁾ ჭირი, თვალ-ტანად და⁹⁾ ძალად-გულად ვერავინ¹⁰⁾ გჯობს ერთი გმირი; ცუდათ მოვკვდეთ¹¹⁾ რა ვიქნებით? ტვირთვისაგან ვითა ვირი! და უმა ბეური¹²⁾ გვევს ფაღავანი, უთვალავი, არ თუ¹³⁾ ძვირი.
799. რას ზაქ წაუხდენია¹⁴⁾ ფრიდონს¹⁵⁾ ერანის მეფესა, მათ აბუღვარი მოუკლავს—ქარიმანს სისხლთა¹⁶⁾ მჩქეფესა, — თუმცა მე ვიყო უფროსი, ტახტზედა¹⁷⁾ ვიჯდე სეფესა¹⁸⁾, და მათ ასრე მიუკლებოდი¹⁹⁾, ვით მგელი ძაღლსა მეუფესა²⁰⁾.

1) № 1505—ქონდა.

2) ს. მ. № 858—ბუპართა. ბუხარი—არაბ. *بشار*. ბუხარ—ორ-თქლი საზოგადოდ. კერძოდ ღვინოსა და არაყზედაც ითქმის: ღვინის, არ-

3) № 1505—გააენა(?) ს. მ. № 858—გააენა. [ყის ბუხარი.

4) № 1505—დევილ.

5) № 1505—სიტუა მკუხე მოსაწყენი.

6) № 1505—ბემწიფე.

7) № 1505—ჩაჩინი.

8) № 1505—არა.

9) № 1505—თვალად, ტანად

10) № 1505—ვერავინა.

11) № 1505—მოვკვდეთ.

12) № 1505—ბეური.

13) № 1505—არა.

14) № 1505—წაუხდენია.

15) № 4528—ფრიდონ.

16) № № 1505 და 858—სისხლთა.

17) № № 4528 და 858—ტახტსა მე.

18) № 1505—მეფესა.

19) № № 1505 და 858—მიუხდებოდი.

20) № 1505—მეფელსა.

800. დეუღ იტუის¹⁾: „ჩუენს სისხლს²⁾ ნუ შევარჩინთ³⁾ ერანელთა, ჰაზის⁴⁾ და მამისას, ვინც მომკუდარა—ჩუენტა⁵⁾ ძველთა, შინათ კაცთა⁶⁾ ნუ დავაგდებთ, უმაწვილთა⁷⁾ და ნურცა ბერთა, და მარტო კაცად არ ვახსენებ, ვინცა არის, ერანელთა.

801. მე შევებმი⁸⁾ უმაღ სამს, მისს სისხლს ვადენ ველს⁹⁾, იმას კარეთ ვინც დამხვდების¹⁰⁾, მარტო დავკაც ერანელსა, მათს¹¹⁾ კორცს უყავ¹²⁾—უორანს და შევაჭმევ¹³⁾ ტურა-მკელს და მანუჩარსც ჩამოვაგდებ, მე შეუკრავ იმას¹⁴⁾ კელსა!“

802. რა ნიშავათს დევილისგან¹⁵⁾ ესე სიტუის¹⁶⁾ ესმა უურად, უბრძანა თუ: „და დმერთ¹⁷⁾, კარგი სთქვი¹⁸⁾ და მამცტურად!... ხვალევ¹⁹⁾ ღაშქარს შემოვიერი²⁰⁾ მიუკდები მე დასტურად, და ამ გზობითა გამოჩნდების, ვინ იქნების ჯაბან-კდლურად²¹⁾!“

1) № 1505—დევილ იტუვის.

2) № 1505—ჩემსა სისხლსა, № 4528—ჩვენსა.

3) № 4528—შეუარჩინთ.

4) № 1505—ჰაზისას.

5) № 1505—ვინც მოუკლავს ჩვენთა, 4528 №-იც—ჩვენთა.

6) № 4528—კაცსა.

7) № 4528—უმაწვილსა.

8) № 4528—შეუებმი.

9) № 4528—სისხლს ვადენ მისასა ველსა.

10) № 4528—დამხვდების, № 1505—დამკვდების.

11) № 4528—იმათ.

12) № 1505—ყავ.

13) № 4528—შეუაჭმევ.

14) № 1505—და შეუკრავ მაგრა.

15) № 1505—რა ნიშავად დევილისგან.

16) № 1505—სიტუისა.

17) № 4528—დმერთ.

18) 1505—სთქვი.

19) № 4528—ხვალევ, № 1505—ხვალე.

20) № 4520—ვაკმობინებ.

21) № 1505—ჯაბან-კრდულად, № 4528—უფრო კრდულად; ჩვენ კი ვასწორებთ ვეფხის ტყაოსნის ტექსტის მიხედვით, შეად. ხ. 913, ტ. 4.

803. აწ შეეიყაროთ¹⁾, ღაშქარი, სადაც ვინ იყოს დეუები²⁾,
თაღაფანი და ღომ-გული გამორჩეული ბეურები³⁾,
ხუენ გავასწორათ მთა-გარი, მათი დაფლეწით კლდეები⁴⁾,
და სარაგ⁵⁾. ქადაქი დაუწვიათ — ციხე და სიმაგრეები!“
804. რა გათენდა, შემოასხნა⁶⁾ ვაზირნი⁷⁾ და თაფადები,
მათ უბრძანა: „მასუხარის მიუკლამი არ დაუდგები!
ახუეფარის სისხლსა ვეძებ, ვითა ცეცხლი, მოფედეები,
და თქვენსა⁸⁾ ბრძანეთ: „როგორა სჯობს“⁹⁾, მე ჯავრითა სუფ
ვინაუები!“
805. თაფადთა და ვეზირთ ჭკადრეს: „კურთხეუით¹⁰⁾ აღამოდ ზმიდეთ,
რაცა ბრძანეთ მამცურად, გაღანამცა დაგმორჩილდეთ,
სჯობს მიუკლეთ¹¹⁾, ამოვსწევიტოთ¹²⁾, თქვენსა¹³⁾ მტერსა თა-
ვსა ვჭრიდეთ¹⁴⁾,
და ინდთა და ზანგუბართა¹⁵⁾ ვერ დაგვიდგენ, — სისხლთა¹⁶⁾
ვღვრიდეთ!“

1) № 4528 — შეეიყაროთ.

2) № 1505 — რომ იყოს დეუები.

3) № 1505 — ბეურები.

4) № 1505 — მკლავები.

5) № 1505 — და სრა-ქალაქი, ს. მ. № 858 — სარაგ. № 4528 —

6) № 1505 — შემოასხნა. [სარა.

7) № 1505 — ვეზირნი.

8) ხელ-ნაწერებში — თქვენცა.

9) № 1505 — რა სჯობია.

10) № 1505 — კურთხეულად.

11) № 4528 — მიუბდეთ.

12) № 1555 — ამოვსწევიტოთ.

13) № 1505 — თქვენსა.

14) № 1505 — ვსჭრიდეთ.

15) № 4528 — ზანგუბართა.

16) № 1505 — ვერ დაგვიდგმენ, სისხლსა ვღვრიდეთ.

806. რა ნიშნავთ¹⁾ თავდათავს ესე სიტყვას²⁾ მოისმინს,
ფიცხლად³⁾ ბარამ აკობინს, უთხრა: „ერანს წასვლა გინა⁴⁾:
წიგნს მიუწერ, — შიშით დასქდენ, მუნებურნი ვინცა ვინა⁵⁾.
და რატა გითხრა⁶⁾, ყუელაკა თქუი⁷⁾, არამც ვითა შეგეძინა!“
807. უხუ მსუხარს მიუწერა⁸⁾ სიტყვას⁹⁾ მკუახე¹⁰⁾ სამუქარი,
შესთვალა თუ: „აბუღვარის არა ჭყუნდა¹¹⁾ კმელეთს¹²⁾ დარი;
ლომ-კაცი და ზილოტანი თქუენგან გვიწუეს აქა მკუდარი¹³⁾,
და აწ იმის სისხლს ვეძებ, მოგიკდები, ვითა ქარი!“
808. სანკუბრელი ფაღვანი ბეური¹⁴⁾ მხლავს — მტერთა ბადე
შავის ტურით¹⁵⁾ მოგიკდები¹⁶⁾, როგორი ვარ, გამომტადე,
ზედ მოხარვა¹⁷⁾ სირცხვილია, ასრე მისთავის დაგექადე,
და კაცი ამაღ გამოვგზავნე, სამხარად დაემხადე!“

1) № 1505 — ნიშავად.

2) № 1505 — სიტყვა.

3) № 1505 — ფიცხლად.

4) № 1505 — გინდა.

5) № 1505 — წიგნი მივსწერე, შიშითა დასქდენ, მუნებურ ვინც ვინა.

6) № 1505 — რაცა გითხრან.

7) № 1505 — ყუელაკა თქვი; № 4528 — ყუელაკაი თქუი.

8) № 1505 — მიუწერე(?).

9) № 1505 — სიტყვა.

10) № 1505 — მკვახე.

11) № 1505 — მყუნდა.

12) № 1505 — კმელზედ; № 4528 — ხმელეთს; ჩვენ კი ვასწორებთ.

13) ამ სახით არის 4528 № ხელ-ნაწერში; № 1505 და ს. მ.

№ 858 — დღესა ღამედ შეგიცვალებ და დაგანქრევ, ვითა ქარი.

14) 1505 — ბეური.

15) № 1505 — ტურით.

16) № 4528 — მოგიხდები.

17) № 1505 — მოკლომა.

809. ბარამ შეჯდა, წამოვიდა ერანისკე მოციქულად¹⁾,
ლაშქარიცა შეიყარა, ვინც ვარგიყო მოწიფულად²⁾,
სზილათა და ჯართა კმითა არ ისმლდა სიტყუა³⁾ უურად,
და ინდოთა და ზანგუბრელთა აქებდიან უუელას⁴⁾ გულად.

810. იტყუიან თუ: „ერანელნი⁵⁾ ვინ დაგვხედების⁶⁾ კაცი წინა,
ჩუენ⁷⁾ წავიდეთ კარგად⁸⁾, იერთხილად, გავიმძღვაროთ⁹⁾ ტალა¹⁰⁾ წი-
მიუკდეთ და ამოვსწყვიტოთ¹¹⁾, ერთობილნი, ვინცა ვინა, [ნა,
და მეჩმე სარა¹²⁾ ქალაქშიგა ჩუენ შეუკდეთ¹³⁾ იმათ შინა.

აქა ნიშავათისა და დეულის და ინდოთა და ზანგუბართა
ლაშქრად წასვლა ერანზედა. აბულვარის სისხლის მეზნა.

811. მოვიდა ჯარი, ზივსო მთა, მინდორი და ველთა,
კაცი ორასი¹⁴⁾ ათასი, ინდო და ზანგუბრელი,

1) № 1505 — ერანისკენ მოციქული.

2) № 1505 — ლაშქარნიცა შეიყარნენ, ვინც ვარგიყო მოწიფული.

3) № 1505 — სიტყვა.

4) № 1505 — ყველას.

5) № 1505 — იტყვის: „ერანს მეომარი.

6) № 4528 — დაგვხედების, № 1505 — დაგვკვებების.

7) № 4528 ხელ-ნაწერშია ც ჩვენ.

8) № 1505 — კარგა.

9) № 1505 — წავიმძღვაროთ, № 4528 — გავიმძღვანოთ.

10) ტალა — არაბ. *طال* — ტალაჲ — აქ: ლაშქრის გზის მაჩვენებელი
გუშავი და მტრის მზვერავი ომის დროს: იგი უთვალთვალებს მტერს,
რომ აცნობოს თავის ლაშქარს მტრის მოახლოება. საზოგადოდ კი ტალა
ნიშნავს ღამის დარაჯს, მეთვალყურეს, მზვერავს.

11) № 1505 — ამოვსწყვიტოთ.

12) № 1505 — სარავ.

13) № 1505 — ჩვენ შეუკდეთ, № 4528 — ჩვენ შეუხდეთ.

14) 1505 — ოთხასი ათასი.

ნიშავათ¹⁾ გასცა დაშქარზედ აბჯარი, საქონელია,
და ჰკრეს ნაღარასა, გამოდგეს²⁾, ამართეს დროშა გრძელია.

812. ზღვის ზირს მოვიდნენ ერთ-ზირად, რაც იუენენ³⁾ მარქაფები⁴⁾.
სანუკვარიით და სანდლით⁵⁾), კარვითა, მათის ბარვითა;
ის⁵⁾ აზირებენ⁶⁾ გამოსვლას, არ დიდსა ხანსა დაზმითა,
და დღივ და ღამ⁷⁾ სწორად იარეს მუშაღლით⁸⁾ და ბაზმითა⁹⁾.

813. მათსხეს ბეური კატარლა¹⁰⁾, ზღვას გამოვიდეს¹¹⁾ ნავითა,
ახაშეთზედა¹²⁾ გავიდეს, თქვეს: „ნუ ვიქნებით ზავითა!“
დეუელ¹³⁾ ითხოვა შექარა, თქუა: „ვერვინ მჯობსო თავითა,
და ერანს ვატირებ დედათა მარტო ჩემისა შელავითა!“

814. ბარამ გავიდა ზღვისაგან ერანს, მივიდა სარავსა.
მეივეს ჰკადრეს¹⁴⁾ მანუხარს მებრძოლთა შემაზარავსა:
„ზანგუბართ¹⁵⁾ ელხი მოვიდა, სიშავით ფისის¹⁶⁾ სდარავსა,
და უბრძანა თუ: „დააყენეთ¹⁷⁾ გარეთ მოვანს, კარავსა!“

1) № 1505—ნიშავად.

2) № 1505—კრეს ნაღარასა, გამოდგნენ.

3) № 4528—იუენენ, № 1505—იყენენ.

4) მარქაფა, სპ. *مركف*—სახელდარი, ცხენი, ვირი.

5) 1505—სანუკვარიითა სანდლითა, № 4528—სანუკვარიითა.

6) № 1505—ის, № 2384—იქ.

7) № 1505—აპირებდენ.

8) № 1505—დღე და ღამე.

9) მაშხალა—არაბ. *مشال* — ჟინჯილილი.

10) ბაზმა—სომხ. *բազմ*—შანდალი.

11) კატარლა—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

12) № 1505—გამოვიდნენ.

13) № 1505—აბაშის მზღვარზედ მოვიდნენ, თქვეს: „ნუ ვიქნებით
ზავითა, № 4528—თქვეს.

14) № 1505—ყველგან დევილ.

15) № 1505—კადრა.

16) № 4528—ზანგუბრელთ.

17) № 1505—ფისის.

18) № 1505—უბრძანა: „დააყენენით!“

815. შეიპატოიეს თავადნი: ქიშვად, ყარან და სხვანია, შეუიღენ¹⁾, დასხდენ სთაადნი, გარე გარიგდენ სხვანია²⁾, კარში ლომ-ვეფხვი³⁾ დააბეს, სად შესავალი გზანია, და მერმე მოციქულს შეუძღვენ, შეუღეს⁴⁾ ტურეანი სრანია.
816. ბაჩმ წადგა ტახტსა წინა, კელ-მწიფესა თავუანი სცა⁵⁾, დალოცა და მერმე წიგნი ამოიღო, ყარანს მისცა. მუნ დაუდგეს ოქროს სელი⁶⁾, სად ყუბად და მილად⁷⁾ ზისცა, და რაჟამს წიგნი წაიკითხა, ქიშვად მჯიღვი გულსა იცა⁸⁾.
817. წიგნის საქმე გაიგონა⁹⁾, კელ-მწიფესა გაეტინა, ბრძანა: „თურმე იმა ვაჟთა სულდგმულობა¹⁰⁾ მოეწეინა“, მოციქული ააყენეს¹¹⁾, გამოუძღვეს¹²⁾ გარე წინა¹³⁾, და უთხრეს: „ათ დღე¹⁴⁾ არ გაგიშვებთ კელ-მწიფესა შენსა წინა!“
218. კელ-მწიფემან ესე ბრძანა: „სრულ ღაშქარი შევიყაროთ¹⁵⁾, გავგებებნეთ, რაზმი ვაწყოთ, მტერნი წინა წავიყაროთ¹⁶⁾,

1) № 1505—შევიღენ.

2) № 1505—დასხდენ სთაადნი, ვინც იყო თალავანია.

3) № 4528—ლომ-ვეფხვი, № 1505—ლომ-ვეფხვი.

4) № 1505—შეუძღვენ, შევღეს.

5) № 1505—თავუანი სცა.

6) № 1505—სელი.

7) № 1505—სად ყარან და ყუბად

8) № 1505—და რაჟამს წიგნი წაიკითხეს, ქიშვად გულსა მჯიღვი.

9) № 1505—გაიგონეს. [იცა.

10) № 1505—სულთა-დგომა(?).

11) № 1505—ააყენეს.

12) № 1505—გამოუძღვენ.

13) № 1505—გარეთ წინა.

14) № 1505—ათს დღეს.

15) № 4528—შევიყაროთ.

16) 1505—მივეგებნეთ, ამოვსწყვიტოთ, მტერნი წინა გავიქციოთ.

ყარან ჰკადრა¹⁾): „უსამოდ²⁾ არ ეტების არა, არათ³⁾.
და სჯობს—მოვიქმთ ფაღაფანი⁴⁾), ჭირსა შიგან მოვიქმართ!“

819. ინდოთა და ზანგუბრელთა თქვენ⁵⁾ ნუ უტვრეტთ თხად და შვე-
უსამოდ⁶⁾ თუ შევებმით, არ წამოვა მერმე შევლად, [ლად,
მათი რძი იმას⁷⁾ მართებს, სისხლს აბრჭობენ იმათ⁸⁾ ძველად,
და მიუწერე:— „წამოვიდეს ტახტისა და ლაშქართ⁹⁾ მცველად!“

საამთიან წიგნის მიწერა მანუჩარისაგან.

820. გელ-მწიფესა მოეწონა ყარანისა გამორჩევა¹⁰⁾,
გვერტ¹¹⁾ შიისვა მწიგნობარი და დაუწყო ქართულს ფრქვევა¹²⁾;
მიუწერა: „ღამთა ღამო, ეტლს¹¹⁾ მართებს შენი თნეუა¹⁴⁾,
და ვან გაიცდის მეომარი,—ნახეს შენი ლახტის ქნეუა!?“¹⁵⁾

221. შენის შიშითა ფასკუნჯნი მიწას ვერ ჩამოსხდებიან,
მოწვდილსა გნახვენ ნიანგნი, მართ ვითა ცვილნი¹⁶⁾, დნებიან,

1) № 1505—კადრა.

2) № 1505—უსამოდ.

3) № 1505—ვიროთ.

4) № 1505—პილატონი.

5) 4528 № ხელ-ნაწერიც—თქვენ.

6) № 1505—უსამოდ.

7) № 1505—იმათ.

8) № 1505—იმას.

9) № 1505—ლაშქრის.

10) № 1505—გამორჩევა.

11) № 1505—გვერტს.

12) № 1505—სიტყვას ფრქვევა

13) ეტლი—ბედის ვარსკვლავი.

14) № 1505—თნევა.

15) № 1505—ქნევა.

16) № 1505—ცვილი, № 4528—ცვინი. ცვილი, იხ. ლექსიკონი.

უწამბარნი¹⁾ და ვეშაზი გემაღვიან და ძვრების,
და რა დაიხახხე²⁾), მთა-ბარი დაიპობიან, სქდებიან!

222. მკერდ-ფართო, ახოვანო, პირის წყლად დაიბადე³⁾.
ფიცხლა⁴⁾ შეჯე, ნუ იუოვნი, მალე მიდი, მტერთა ბადე!
ინდოელნი ვერ წაგივლენ, ღვთით შენითა⁵⁾ დავექადე,
და ზანგუბრელი ფალავნები თქვენის⁶⁾ ლახტით გამოსცადე!“

823. წიგნი ფაიქს კელთა მისცა⁷⁾, უბრძანა თუ: „მალე მიდი!“⁸⁾
ქარისცა⁹⁾ უმაღესად წამოვიდა, ვითა ჯინდი¹⁰⁾,
დღე და ღამე სწორადა ვლო, არ მიაჩნდა დილა, ბინდი,
და ადრე ზაულს მიუწივა¹¹⁾, თქუა: „კელ-ფეხო, მისთვის¹²⁾ მინ-
[დი?!.“

824. სამ იჯდა სვარდესა, კაეშანი შემოჭეროდა¹³⁾,
შვილის საქმეს იგონებდა, მას ნადველი გულისა ჰქონდა¹⁴⁾,

1) № 1505—უზებარი.

2) № 1505—დაიხახხე.

3) № 4528—მკერდ-ფართო და ახოვანი, გვარად პირის წყლად დაიბადე—ზომის წინააღმდეგ არის და არც აზრი აქვს.

4) № 1505—ფიცხლა.

5) № 1505—ღვთითა თქვენით.

6) 4528 № ხელ-ნაწერიც—თქვენის.

7) 1505—მისცეს.

8) № 1505—მალე მიდი.

9) № 1505—ქარისაგანც.

10) ჯინდი—იგივეა, რაც ჯინი—არაბ. **ج**—ჯინი—იგივეა, რაც ქაჯი, ან და კეთილი სული, დემონი.

11) № 1505—მიაწია.

12) № 1505—თქვა: „ხელ-ფეხი ვისთვის მინდი?!.“

13) № 1505—შემოყოფდა.

14) № 1505—ქონდა.

ჭკადრეს¹⁾): „მონა კელ-მწიფის კარსედ მოდგა, წიგნი-ჭკონდა“²⁾.
და უბრძანა თუ: „მოიუყანეთ³⁾ სხვა ანბავი⁴⁾. რამც იცოდან?!“

825. შემოუძღვა მეფარდაგე, მონა წადგა საამს წინა,
დაუჩოქა, წიგნი მისცა, ჭკადრა, რაცა მოესმინა,
გაშალა და წაიკითხა, შეცავატევე⁵⁾, არ ეწყინა,
და ბრძანა: „მადლი შემოქმედსა, ცუდად ჯდომა მამეწყინა!“

826. საამ თქუა⁶⁾ თუ: „შმაგი არის, თვარ საქმეს რად მომცდარა?!⁷⁾
ინდოთა და ზანგუბრელთა მე გაუშვებ მრთელსა⁸⁾ არა,
უჯობს ახლავ უკუბრუნდენ და შეიქცენ⁹⁾ შინ და კარა!“
და კელ-მწიფისთან საამისურ ეს ფაიქსა დააბარა:

827. „ჯაშქარს ადრე შემოვიყრი, მე წამოვალ ფიცხლას¹⁰⁾, ხვალე,
ჯერ მღვთითა¹¹⁾ და თქვენის¹²⁾ ბედით თავებს დავსწუეუტ იმათ
მალე¹³⁾,
ამ სამს დღეს¹⁴⁾ მომიცადეთ¹⁵⁾, მოგესწრობი¹⁶⁾ მეცა მალე,
და თქვენ¹⁷⁾ უჩემოდ არ შეებათ, დაიმარცხეთ არამც რამე!..“

1) № 1505—კადრეს.

2) № 1505—ქონდა.

3) № 1505—მოუძებით.

4) № 1505—ანბავი.

5) № 4528—შევატევევი, რომა არ ეწყინა—ზომის წინააღმდეგია.

6) № 1505—თქო თუ.

7) № 1505—თორემ საქმეს რად მამცდარა.

8) № 1505—მთელსა.

9) № 1505—უჯობს ახლავ უკუბრუნდეს და შეიქცეს...

10) № 1505—ფიცხლავ.

11) № 1505—მღვთითა.

12) 4528 № ხელ-ნაწერიც—თქვენის.

13) № 1505—დავსტრი იმათ ხვალე.

14) № 4528—სამსა დღეშიგა.

15) № 1505—მამიცადეთ.

16) № 1505—მოგესწრები.

17) 4528 № ხელ-ნაწერიც—თქვენ.

828. მბრუნავს ეტლმან მე თურმე დამხადა მათად¹⁾ ჭირადო,
მიმჭირებოდა²⁾, სვარდეს ვიჯდი და ვიწვი³⁾ ძილადო,
(სანკუბარი⁴⁾) და ინდონი არა მხანს არცა ჩირადო.
და ჩემის მისიმითა⁵⁾ ლახტითა ძვლებსა დაუკდი⁶⁾ რბილადო!⁶

829. უუელას⁷⁾ კაცი გაუგზავნა: საუელესი⁸⁾ შეიყარეს.
ფიცხლა⁹⁾ შეჯდა, წამოვიდა, კხანი ადრე წაიარეს.
რა მივიდა, კელ-მწიფეს უსსომოდ გაუხარეს,
და სფაადარნი მოეკებნეს, თავი მდაბლად¹⁰⁾ დაუხარნეს.

830. ზილტანი სრას შეუიდა¹¹⁾, კელ-მწიფეს უსლამა.
მეფე ტახტით გარდამოკდა¹²⁾, ტკბილად ხანს¹³⁾, ვითა მამა.
ზირს აკოცა, უბრძანებდა: „კურთხეულ არს, შეგქმნა¹⁴⁾ რამა?!“
და ოქროს სელზედ გარდიწვია, თქვა¹⁵⁾: „მტერი მხანს, ვითა
ღრამა!“

831. ზილტანმა გვერც¹⁶⁾ მოიღვა ლახტი, მტერთა მოვაკლას.
მერმე ბარამ სანგუბრელი მოიუხანეს¹⁷⁾, სსამ ხანს,

1) № 1505—მათთვის.

2) № 1505—მიმჭირებოდა.

3) № 1905—ვიჯე და ვიწვე.

4) № 1505—ზანგეზურო.

5) № 1505—მძიმისა.

6) № 1505—გაუხდი.

7) № 1505—ყველას.

8) № 1505—ზანგუბრელნი(?).

9) № 1505—ფიცხლავ.

10) № 1505—დაბლა-

11) № 1505—შევიდა.

12) № 1505—ჩამოვიდა.

13) № 1505—დაკვდა.

14) № 4528—კურთხეულა შეგქმნა რამა.

15) № 1505—თქვა.

16) № 1505 № ხელ-ნაწერიც—გვერც.

17) № 1505—მოიყვანეს.

გაუკუირდა¹⁾, შეკზარეს²⁾, დეჟ³⁾—ნიანგსა დასასსა,
და თქუა⁴⁾ თუ: „ამას ვინ მოხსებინა“, — გამრავლა სუფთქმა, ახა.

832. რა ღასტი წასა ინდამა, კულა⁵⁾ უფრო ეკუირვებოდა⁶⁾,
თქუა⁷⁾: „შესცდა ჩემი ჰატრონი, თვარა რა ეჭირებოდა?!⁸⁾
ამათი მოღმა მოკლამა ნეტარ ვდო იკადრებოდა?!⁹⁾
და პარამ ქუე¹⁰⁾ დასვეს, შიშითა თუკზელა ველარ დგებოდა.

833. საამს უჭვრეტდა, გარეტდა, ვითა სსითელი, დნებოდა,
ნამეტნავისა შიშითა, თუ სთქუა¹¹⁾: „მას სუჯთა¹²⁾ კდებოდა!¹³⁾
გულშიგ თქუა¹⁴⁾: „ამას ნიშავათ¹⁵⁾ ნეტარ რით მოეჩებოდა?!“
და მეტის მეტისა შიშითა ზეპირი დავიწყებოდა¹⁶⁾.

834. ენა შეეკრა¹⁷⁾ შიშითა, ვერა თქუა¹⁸⁾ მტვიჩულობა,
მას ნამეტნავად ეკუირდა¹⁹⁾ საამის მოწიფულობა,

1) № 1505—გაუკვირდა.

2) № 1505—შეზარნა.

3) № 1505—დეჟ.

4) № 1505—თქვა.

5) № 1505—კულავ.

6) № 1505—ეკვირვებოდა.

7) № 1505—თქვა.

8) № 1505—ეჭირვებოდა.

9) № 1505—ეკადრებოდა.

10) № 1505—ქვე.

11) № 1505—სთქვა.

12) № 1505—სული.

13) № 4528—ჰკდებოდა.

14) № 1505—გულშიგ თქვა.

15) № 1505—ნიშავად.

16) № 1505—ავიწყდებოდა.

17) № 4528—შაეკრა(?)

18) № 1505—თქვა.

19) № 1505—უკვირდა.

ის უფრო ეკუთრებოდა¹⁾, რა ნახა ლახტის²⁾ სრულობა,
და ვინც ამის ომს გაბედავს, იქნების მეტი შლუობა³⁾).

835. სხვა უფრო დასქდენ⁴⁾ შიშითა, ვინც ბარამს კაცი ახლია⁵⁾;
ამის შემბმელსა უცილოდ მას თავი ადრე დახლია⁶⁾,
ნიშავათ⁷⁾ შლუმან⁸⁾, დეუმან⁹⁾ ეს რა ქნეს, ვინცა ახლია,
და ორთავ დაჰკოცს, სხვათ დარჩების¹⁰⁾, სტავრა¹¹⁾ უც¹²⁾ რაცა,
ნახლია.

აქა ნიშავად და დეულ წიგნი მოსწერეს საამს მექარისა.

836. წიგნი საამს წაუკითხეს, სიტყუა მკვახე¹³⁾ მოეწერა:
„ეს მართებდა აქამდის, სრულ ერანი მამემტვერა¹⁴⁾),

1) № 1505—ეკვირვებოდა.

2) № 1505—ლახტითა.

3) № 4528—მეტი შლულობა, № 1505—მეტად შლუობა.

4) № 1505—დასქდეს.

5) ახლია აქ იგივეა, რაც ახლავს: შეადარეთ გვ. 70, ხ. 222, ტ. 3, შენიშვნა მე-5-ე და შეასწორეთ.

6) № 4528—დაჰხლია.

7) 4528 № ხელ-ნაწერიც—ნიშავად.

8) შლუ, სპ. იხ. ლექს.

9) № 1505—დოვლათმან(?).

10) № 1505—ორთვე დაჰკოცს, სხვაი დარჩეს.

11) № 4528—სტავრი.

12) № 1505—უც: უვიც გადამწერლებს არ ესმოდათ, თუ როგორ წარმოსდგა „უც“. აქ აფრიკატი ც-ნი შეიცავს ძ+ს, ან დ+ს, ან თ+ს; ამის მაგალითს ყოველს ნაბიჯზე იძლევა ჩვენი ხელ-ნაწერები. ამიტომაც ფორმა „უცს“ ყოველად შეუწყნარებელია. ამ გადამწერლებისაგან, ეტყობა, ნაკლებ განსხვავდება ახალგაზდა ისტორიკოსი და ბესიკის კომენტატორი ს. რ. გორგაძე: იხ. ბესიკი, სიტყვა-კაზმულის მწერლობის გამოცემა, თბილისი 1912 წ. გვ. 17, ხ. 2, სტრ. 4—ძალმის, შენიშვნა მე-2-ე სხოლიოში.

13) № 1505—სიტყვა მკვახე.

14) № 1505—ეს მართებდა აქამდისი, სულ ერანი მამემტვერა.

მტკიედები¹⁾, ჩემს სისხლს ვერ შეგარჩენ, ვერთ ვერა.
და უამბუდა კამს, მით გაცნობე, არამც არა დაგეჯერა!“

837. რა საამს ესმა, წამოჯდა მუკლზედა გაშმაგებული,
წიგნი დახივა, ბრდღვინვიდა, ვით ეტლი განდვლებული,
ბარამს შეშტეხა²⁾: „ვინ არის ჩემზედა ალალებული?!
და ნიშავათ, დეულ³⁾, რასა მხანს, ან ჯარი მათი ხლებული?!

838. ჩემის ლახტით ასრე დაფლექ, ვითა კაჭაჭი კმეღია,
უმალ დეულს და ნიშავათს⁴⁾ თავებსა წავსწყვეტ⁵⁾ მრთელია⁶⁾,
სრულად ინდოთა ამოვსწყვეტ, შინ ვერ მივიდენ მრთელია⁷⁾,
და მათ უჯობს, აწვე წავიდენ⁸⁾, ვით გაიხარონ შეღია.

839. ჩემი კელ-მწიფე მანუჩარ ტახტზედა მიზის მზე ვითა⁹⁾,
მე ზაულებლი ღომ-გული ერანს ვემართო, ხე ვითა¹⁰⁾,
ეგე გაკება არ არის, ვით იუენეს მაგა რჩეუთა¹¹⁾,
და მათი ღაშქარი დაფუანტო, მართ ვითა ქარმან ბზე ვითა¹²⁾.

840. რას ფაღავანმან ხარამან დამნერგა შემაზარები,
მამინ დამარქვა¹³⁾ მებრძოლთა გამქცევი¹⁴⁾, გამაქარევი,

1) № 4528—მოგინდები.

2) № 4528—შესტეხა.

3) № 1505—ნიშავად, დევილ.

4) № 1505—დევილს და ნიშავათს.

5) № 1505—დავსწყვეტ.

[cent. poetica-ა.

6) 4528 № ხელ-ნაწერიც—მთელია; მრთელია—ე. ი. სრულიად li-

7) № 1505—სრულად ინდოთა ამოვსწყვეტ, შინ ვერ მივიდნენ

8) № 1505—წავიდნენ.

[მთელია.

9) № 4528—მზეუთა.

10) № 4528—ხე უითა.

11) № 1505—იყენეს მაგა რჩეუთა.

12) № 4528—ბზე უითა

13) № 1505—დამარქვა.

14) № 4528—გამქცეუი.

ის უფრო ეკვირვებოდა¹⁾, რა ნახა ლახტის²⁾ სრულობა,
და ვინც ამის ომსა გაბედავს, იქნების მეტი შლუობა³⁾).

835. სხვა უფრო დასქდენ⁴⁾ შიშითა, ვინც ბარამს კაცი ახლია⁵⁾);
ამის შემბმელსა უტილოდ მას თავი ადრე დახლია⁶⁾,
ნიშავათ⁷⁾ შლუმან⁸⁾, დეუმან⁹⁾ ეს რა ქნეს, ვინცა ახლია,
და ორთავ დაჭკოცს, სხვათ დარჩების¹⁰⁾, სტავრა¹¹⁾ უც¹²⁾ რაცა,
ნახლია.

აქა ნიშავად და დეულ წიგნი მოსწერეს საამს მუქარისა.

836. წიგნი საამს წაუკითხეს, სიტყუა მკუახე¹³⁾ მოეწერა:
„ეს მართებდა აქანამდის, სრულ ერანი მამემტვერა¹⁴⁾),

1) № 1505—ეკვირვებოდა.

2) № 1505—ლახტითა.

3) № 4528—მეტი შლულობა, № 1505—მეტად შლუობა.

4) № 1505—დასქდეს.

5) ახლია აქ იგივეა, რაც ახლავს: შეადარეთ გვ. 70, ხ. 222, ტ. 3, შენიშვნა მე-5-ე და შეასწორეთ.

6) № 4528—დაჰხლია.

7) 4528 № ხელ-ნაწერიც—ნიშავად.

8) შლუ, სპ. იხ. ლექს.

9) № 1505—დოვლათმან(?).

10) № 1505—ორთვე დაჭკოცს, სხვაი დარჩეს.

11) № 4528—სტავრი.

12) № 1505—უცს: უვიც გადამწერლებს არ ესმოდათ, თუ როგორ წარმოსდგა „უც“. აქ აფრიკატი ც-ნი შეიცავს ძ+ს, ან დ+ს, ან თ+ს; ამის მაგალითს ყოველს ნაბიჯზე იძლევა ჩვენი ხელ-ნაწერები. ამიტომაც ფორმა „უცს“ ყოვლად შეუწყნარებელია. ამ გადამწერლებისაგან, ეტყობა, ნაკლებ განსხვავდება ახალგაზდა ისტორიკოსი და ბესიკის კომენტატორი ს. რ. გორგაძე: იხ. ბესიკი, სიტყვა-კაზმულის მწერლობის გამოცემა, თბილისი 1912 წ. გვ. 17, ხ. 2, სტრ. 4—ძალმის, შენიშვნა მე-2-ე სხოლიოში.

13) № 1505—სიტყვა მკუახე.

14) № 1505—ეს მართებდა აქამდისი, სულ ერანი მამემტვერა.

მოგიკდები¹⁾, ჩემს სისხლს ვერ შეგარჩენ, ვერათ ვერა.
და ჟამზედა კამს, შით გაცნობე, არამც არა დაგეჯერა!“

837. რა საამს ესმა, წამოჯდა შეკლზედა გაშმაგებულო,
წიგნი დახივა, ბრდღვინვიდა, ვით ეტლი განადვლებული,
ბარამს შეშტეხა²⁾: „ვინ არის ჩემზედა ალაღებულო?!
და ნიშავათ, დეუღ³⁾, რასა მჩანს, ან ჯარი მათი ხლებულო?!“

838. ჩემის ლახტით ასრე დაფლეწ, ვითა კაჭაჭი კმელა,
უმღ დეუღს და ნიშავათს⁴⁾ თავებსა წავსწყვეტ⁵⁾ მრთელა⁶⁾,
სრულად ინდოთა ამოვსწყვეტ, შინ ვერ მივიდენ მრთელა⁷⁾,
და მათ უჯობს, აწვე წავიდენ⁸⁾, ვით გაიზარონ შელა,

839. ჩემი კელ-მწითლე მანუჩარ ტახტზედა მიზის მზე ვითა⁹⁾,
მე ზაულებელი ღომ-გული ერანს ვემართო, ხე ვითა¹⁰⁾,
ეგრე გავება არ არის, ვით იუუნეს მაგა რჩეუთა¹¹⁾,
და მათი ლაშქარი დაფუანტო, მართ ვითა ქარმან ბზე ვითა¹²⁾.

840. როს ფაღავანმან ნარიმან დამნერვა შემანარები,
მამინ დამარქვა¹³⁾ მებრძოლთა გამტევე¹⁴⁾, გამაქარგები,

1) № 4528—მოგიხდები.

2) № 4528—შესტეხა.

3) № 1505—ნიშავად, დევილ.

4) № 1505—დევილს და ნიშავათს.

5) № 1505—დავსწყვეტ.

[cent. poetica-ა.

6) 4528 № ხელ-ნაწერიც—მთელია; მრთელია—ე. ი. სრულიად li-

7) № 1505—სრულად ინდოთა ამოვსწყვეტ, შინ ვერ მივიდენ

8) № 1505—წავიდენ.

[მთელია.

9) № 4528—მზეუთა.

10) № 4528—ხე უთა.

11) № 1505—იყვნეს მაგა რჩეუთა.

12) № 4528—ბზე უთა

13) № 1505—დამარქვა.

14) № 4528—გამტევეუი.

ვერც ჩემს ტანს¹⁾ ხანდაკშიგ²⁾ დავმაღავ, დავიფარებ³⁾;
და მათ გაუცუდო ლახტითა ჯაჭვ-მუზარადი, ფარები.

841. ზახას ჩემს ქარიმის მთუკლავს აბუღვარია,
სისხლი მე მთხოვონ⁴⁾ მარტოსა, სხვა რაღა სუბარია?!
თუმცა სხვას ვისმე ენახოს ელჩი კაცთაგან მკუდარია?!⁵⁾
და აწამცა⁶⁾ შემიჭამისარ, ვითამც მანძილო⁷⁾ ვარია⁸⁾.

842. ბარამს ესმა ფაღვანისგან ავი, მკუახე⁹⁾, სუბარი,
შიშით თავი გაურეკდა, ადგა, გავლო ფიცხლად¹⁰⁾ კარი,
სადგომისკე¹¹⁾ წამოვიდა, თავს დაეცა დიდი შარი,
და კელ-მწიფემან გაისტუმრა და უბოძა საბოძვარი.

843. სარტეული და ტუაფი, კაბა¹²⁾, რაც კარგია—ერთი კელი,
ამას გარეთ თქრო-ვერცხლი და ნაქსოვი არა თხელი,

1) № 1505—ლახტსა.

2) № 1505—ხინძავშიგ(?), № 4528—ხანდაკშიგ—ხანდაკი—არაბ.

خندق—თხრილი, ორმო, ჭა, უფსკრული.

3) № 1505—დავფარავ, დავიმაღლები.

4) № 1505—მთხოვოს.

5) № 1505—მკუდარია.

6) № 1505—აწამცა.

7) მანძილო—ბერწ-მსუქანი (საბა), იხ. ლექს.

8) № 4528—კარია(?).

9) № 1505—მკუახე.

10) № 1505—ფიცხლავ.

11) № 1505—სადგომისკენ.

12) კაბა—სპ. کبا—ზედა-სამოსელი.

გულშიცა თქუა¹⁾: „ეს რად²⁾ მინდა, თუ მოურჩი საამს მრთელი³⁾,
და ჩემიც უუელა⁴⁾ ჩაიფლიდა⁵⁾; ახალი მაქეს, ანუ რაც ძველი⁶⁾).

844. ბარამ⁷⁾ წავიდა ჩაუქად⁸⁾, არ შეიზარა გზისგან.
ადრე მოვიდნენ⁹⁾ ინდონი, გამოსულიყუნეს¹⁰⁾ ფდვისგან,
ერანის მზღვარს დაუბდენ¹¹⁾ დროშა ნათობდა მზისგან.
და ჩამოკდა, ესმა ნიშავათს¹²⁾, — „კაცი მოვიდა სრისგან!“

845. ბარამ ფიცხლავ კელ-მწითუმან მისსა წინა მოიყუნა¹³⁾,
შეუიდა¹⁴⁾ და ტანტსა წინა დადრკა, მდაბლად ეთაყუნა¹⁵⁾,
მას ამბავი¹⁶⁾ ერანელთა ჭკითხა¹⁷⁾, რაცა მოეტანა,
და მოახსენა: „სხვა სიშმაგე ვის უქნია ამისთანა?!“

846. რა ჭქენი¹⁸⁾, რომე მანუხარს ზირ-მიდმა წაეკიდა,
მას ერთი ფაღავანი ჭყუს¹⁹⁾, — ჭანდართა უფრო დიდა.

1) № 1505 — თქვა.

2) № 1565 — რათ.

3) № 1505 — მთელი.

4) № 1505 — ყველა.

5) № 1505 — ჩამივლიდა.

6) № 1505 — ახალი მაქეს, ანუ ძველი.

7) ბარამ — სპ. բարամ — ბაჰრამ.

8) ჩაუქი — თათ. چاچ — მარდი, სწრაფი.

9) № 1505 — მოდიან.

10) № 1505 — გამოსულიყუნეს.

11) № 1505 — ერანის მზღვარზედ დაუბდენ.

12) № 1505 — ნიშავადს.

13) № 1505 — მისსა წინა მოიყუნა.

14) № 1505 — შევიდა.

15) № დაბლა ეთაყუნა.

16) № 1505 — ამბავი.

17) № 1505 — კითხა.

18) № 1505 — რა ქენით.

19) № 1505 — ყავს.

თავი ღრუბელთა უწოდების¹⁾, შებრძოლთა შესარიდის²⁾,
და მე მილამოდა შეკმასა, მასთან ეშმაკი ფელიდია!

847. ცხენზედა მჯდომი რომ ნახო, თუ სთქვა³⁾: „შთა არის დიდია!⁴⁾
ათასი გშირი ებრძოდეს; იმას⁴⁾ არა აქუს⁵⁾ რიდია,
სამასი ლიტრა ლახტი აქუს⁶⁾, — ტარი ავლია დიდია,
და ვინც იმის ომსა გაბედავს, შლუ⁷⁾ იქნების და ფელიდია.

848. სხვა ფალავანი მრავალი, — არ არის ერთი-ორები⁸⁾:
ქიშვადს და ყარანს შეხედო, გაჯს თუ⁹⁾: — შოღიან გორები!
ყუბადს და მილადს და შიროს¹⁰⁾ დაუდგამს ვერც ქვიტკირები¹¹⁾,
და ეკების ბოლოს ინანოთ ეს თქუენი¹²⁾ განაპირები! „13)

849. ამბავი ყუეჯა¹⁴⁾ უამბო არ მათი გასახარია;
ბარამს გაუწერა¹⁵⁾, გააგდო, გაარინინა კარია;

1) № 1505 — უწოდების.

2) № 1505 — შემარიდია.

3) № 1505 — ცხენზე მჯდომი რომე ნახო, თუ სთქვა...

4) № 1505 — მისგანც.

5) № 1505 — აქვს.

6) № 1505 — აქვს.

7) შლუ — უგნური, სულელი, ცეტრ, ჰკუა-მოკლე.

8) № 1505 — სხვა დიდებული რომ ნახო, არ არის ერთი ორები.

9) № 1505 — თუ სთქვა.

10) № 1505 — ყუბათს, მილადს და შიროსა...

11) № 1505 — ქვიტკირები.

12) № 1505 — თქვენი.

13) № 4528 — მონაგონები ლექსთ-წყობას არ უხდება, ამისთვისაც
ვამჯობინეთ 1505 №-ის „განაპირები“...

14) № 1505 — ყველა.

15) № 1505 — ბარამს უამბო.

ცუდი რამ ვინმე უნახავს¹⁾, არ ჩუენი²⁾ შესადარია,
და ლაშქართა გუფსა გაუტეხს ასეთი საუბარია.

850. ნიშავათ თქუა³⁾: „ავი კაცი მით არ ვარგა⁴⁾ მოციქულად,
თვარამ მე და ჩემთა ემათა⁵⁾ სხვა ვინა გვჯობს მოწიფულად!“
კუეხნით⁶⁾ გაძდა, ამოყარა⁷⁾, რატა ჯავრი ეღვა გულად.
და მუნვე დადგა, არ დაიძრა, — „არვინა მჩანს⁸⁾ არტა ფულად!“

851. დეუღიმ თქუა⁹⁾: „ერანშივა ვინ იქნების ჩემი¹⁰⁾ სწოტრი?!
რავინდ ფალავანი¹¹⁾ იუოს, ვერ შემეგმის ერთი, ცრი...
გაუჩნდების, ვინც გამოვა, ახლავს მივდგე ცხენს მჯდომარი,
და მათის სისხლით მე შევეღებო მინდორი და ხრამი¹²⁾ გორი!“

852. დეულს თავის მინდობილს¹³⁾ მოეკმანა ძალი არა.
საომარად ემზადების, გაიარა კარი არა,
იქით საამ ეკმზოდდა, რიდი ქონდა მათგან არა¹⁴⁾.
და თავად საამ, — სხვა თავადი¹⁵⁾, — კელ-მწიფის წინ შეიყარა.

1) № 1505 — ცუდი რომ ვინმე გინახავს...
2) № 1505 — № 4528 ხელ-ნაწერიც — ჩვენი.
3) № 1505 — ნიშავად თქვა.
4) № 1505 — მით არ ვარგა ავი კაცი...
5) № 1505 — სპათა.
6) № 1505 — კუეხნით, № 4528 — კუეხით.
7) № 1505 — ამოყურად(?).
8) № 1505 — მჩანს.
9) № 1505 — დეუღიმ თქვა.
10) № 1505 — ჩვენი.
11) № 1505 — ფალავნები.
12) № 1505 — კმელი, № 4528 — ხრამი.
13) № 1505 — დავალს თავის მინდობითა.
14) № 1505 № ხელ-ნაწერში ამ ხანის მე-2-ე და მე-3-ე ტაევი ასეა დაწყობილი:
„საომარად ემზადების, რიდი ქონდა მათგან არა,
იქით საამ ეკმზოდდა, გაიარა კარი არა.“
15) № 1505 — თავადნი.

753. აწ შეიქნა ვაზირობა, სიტყვა თქვიან¹⁾ მეტად კარგა.
საამ ადგა სეფიდადმა, კელ-მწიფეს წინ ჩოქით წადგა,
მანსსენა: „რომელიც სჯობს, კელ-მწიფეო, იცით კარგა“:
და სარავი და ტახტი, ციხე, უკელ-მწიფედ არა ვარგა!
854. ფეშანგ ამას თუ შეიტყობს, აქ კელ-მწიფე ადარ²⁾ იჯდეს,
შეიერების ის ლაშქრითა, ერანისკენ ფიცხლად³⁾ ვლიდეს.
მოგვიკდეს, და სრა-ქალაქი ერთობითა სრულ წაგვიკდეს⁴⁾.
და ჩვენთა⁵⁾ მტერთა რა შეიტყობს, ყუელა⁶⁾ თავს დაგვცინოდეს!⁷⁾

აქა მანუჩარ კელ-მწიფის და საამ ფალაფანის გაბირობა.

855. საამ ჰკადრა კელ-მწიფესა: „სჯობს, რომ ესე გამოგონოთ⁸⁾:
წინ ლაშქრითა მივეკებუი, ინდო კლმითა დაგამონოთ.
თქვენ⁹⁾ სარავსა ნუ დააგდებთ, უკელ-მწიფედ¹⁰⁾, უზატონოთ,
და თვარა ფეშანგ მოგვიკდეს¹¹⁾, ტახტი კელთა არ ვაქონოთ!“

1) № 1505—აწ შეიქნა ვეზირობა სიტყვა თქვიან..

2) № 1505—არა..

3) № 1505—ფიცხლავ.

4) № 1505—მოგვიბდეს და სრა-ქალაქი ერთობით სრულ არა გა-
გვიკდეს, № 4528—მოგვიბდეს და სრა-ქალაქი ერთობითა არ წაგვიბდეს.

5) 4528 № ხელ-ნაწერიც—ჩვენთა.

6) № 1505—ყველა.

7) № 4528—დაგუცინოდეს.

8) № 1505—გაიგონოთ.

9) 4528 № ხელ-ნაწერიც—თქვენ.

10) № 1505—უბელმწიფოთ.

11) № 4528—და თქვენ ფეშანგი მოგვიბდების.

856. მანუჩარ ბრძანა: „რომ დავდგე, ყუეღა¹⁾ დამიწეებს გმობასა, წამოფაღ, თქუენსა²⁾ გავსინჯავ ომსა და ფაღავნობასა. უუბად დავაგდოთ ლაშქრითა, ნუ მოშლის დარბაზობასა. და ასი ათასი მებრძოლი დავაგდოთ, სცემდენ³⁾ ნობას!“

857. ჭკრეს⁴⁾ ნაღარასა, ლაშქრითა აივსო მოედანია. უუბად⁵⁾ უბრძანა: „იფრთხილე, გვერცა გიახლონ⁶⁾ სპანია“, თვით გაუმართა კელ-მწიფე, წინ მავლად ფაღავანია, და მიდიან, დიდსა ლაშქარსა ვერ დაიტყუდა⁷⁾ გზანია.

858. თურანელთ კაცი ჯამუში იყო სარავში რებული. რა ნახა მეფე მანუჩარ ინდოეთს⁸⁾ გამოსადებული, დღე და დამ სწორად გაფრინდა⁹⁾, ვით ქარი გამალებული, და ფემანგის ჭკადრა¹⁰⁾: „ღვთისაგან ბედი გაქუს¹¹⁾ ალაღებული!“

859. ფემანგ თქუა თუ: „მართალია, — სხვა¹²⁾ გვიჯობს ამას რომელი? ვისი¹³⁾ და ფირან¹⁴⁾ მოიკმო, მის წინ¹⁵⁾ არიან მდგომელი.“

1) № 1505 — ყუეღა.

2) № 1505 — თქუენსა.

3) № № 4528 — სცემდენ.

4) № 1505 — კრეს.

5) № 1505 — უუბათს.

6) № 4528 — გიახლონ.

7) № 1505 — და მიდიან დიდის ლაშქრითა, ვერ დაიტყუდა გზანია.

8) № 1505 — ინდოეთს.

9) № 1505 — დღე-ღამე სწორად იარა.

10) № 1505 — კადრა.

11) № 1505 — გაქუს.

12) № 1505 — სხვას.

13) ვისი — სპარ. *ويس*.

14) ფირან — სპ. *فيران*.

15) № 1505 — მოვიპმოთ, რაზმს წინ.

ომან¹⁾ და სხვა ფალაფენები, ვინც გვერცა ახლდა²⁾ რომელი და მათ უთხრა ეს ამბავი³⁾. ისინიც არის⁴⁾ მდომელი.

860. მასმია ზანგუბარელი ინდონიც⁵⁾—არის⁶⁾ მამაცი, სრულად ერთობით წავიდეთ თურქეთში⁷⁾ ვიუთ რაც კაცი. ციხე-ქალაქი წავართვათ, გამობრუნებას არ ვაძლავ, და მებრძოლი ვინ დაგვიხვდება⁸⁾, რომ კაცი იუოს მამაცი?!

861. ჩვენ შეუიტყობდეთ⁹⁾ ამბავს¹⁰⁾ კარგის საქმით და რიგითა, ჯამუში კიდევ გავგზავნათ, ამბავს გვაცნობდეს წიგნითა¹¹⁾, სრავ ქალაქი სრულ დავსწავთ¹²⁾ და გავასწოროთ ციხითა. და მანუხარ გელ-მწიფისავან ჩვენ რა გვჭირს, — ის არ იცითა?!¹³⁾

862. ვისიმ თქვა¹⁴⁾: „ეს გამორჩევა მეტად კარგია, არ ავი!“
ვირან და ომან ემწამა მებრძოლთა შემსახარავი:

1) ომან—*اسمان*.

2) № 1505—ახლავს.

3) № 1505—ანბავი.

4) № № 1505 და 4528—არის, მე-XIX საუკ ხელ-ნაწერის გადამწერილი სამართლიანად სცვლის მას სიტყვით იყვნენ: ეს უკანასკნელი უფრო შეფერება ქვემდებარეს „ისინიც“, რომელიც მრავლობითს რიცხვშია.

5) № 4528—ზანგუბრელი ინდონიც, № 1505—ინდონი.

6) აქაც იგივე უკანონობაა, რაც წინა ტაეპში, იხ. აქვე, ზემორე, შენიშვნა მე-4-ე.

7) № 1505—სულ ერთობითა წავიდეთ თურქეთში.

8) № 1505—დაგვიხვდება.

9) № 4528—ჩვენ შეუიტყობდეთ, № 1505—ჩვენ.

10) № 1505—ანბავსა.

11) № 1505—ჯამუში კიდევ გავგზავნათ, ანბავსა ვსცნობდეთ წიგნითა.

12) № 1505—სრავ-ქალაქი(?) სულ დავსწავთ.

13) № 1505—ჩვენ რა გვჭირს ის არ იცითა, № 4528-იც—ჩვენ.

14) № 1505—ვისიმ თქვა.

„ჯეონს¹⁾ გაგიდეთ ნავითა, ჩუენ გაგიშალოთ²⁾ კარავი,
და ვიცი, რომ მათგან მკუდარი³⁾ გვიტ ზადაჩამ⁴⁾ მტერთა მზარავი.

863. ზანგებრელთა და ინდოთა, ახაშთ—იტყვიან⁵⁾ არ ავსა,
ერანს მოსულან, კარვითა შინდორი დაუფარავსა.
მანუჩარ მახედ წავიდა, აწ ახლოს მიუჯარავსა,
და ასი ათასით⁶⁾ კაცითა უუბად დაავდო სარავსა“.

864. ფეშანგს რა ესმა, აჩქარდა, მიწას ემთხვია ჰირითა,
ლაშქარი იკმო⁷⁾, მოვიდნენ⁸⁾ ნადართა და სტვირითა,
უბრძანა: „ერანელთაგან თქვენცა მრავალნი⁹⁾ სტვირითა, [თა!“
და მიუკდეთ, დავსწვათ¹⁰⁾, დავკოცოთ მტერნი¹¹⁾, ავავსოთ ჭირი-

აქა თურანელისა და ერანელის დიდი ომი.

865. კაცი სამასი ათასი შეიქნა მეომარია,
ერანს მოუკდენ¹²⁾ სამტეროდ, წინ წამოედგეს¹³⁾ ფარია,

1) ჯეონი, იხ. ჩვენი ვეფხ.-ტყაონის ლექსიკონი.

2) № 1505—ჩვენ გაუშალოთ.

3) № 1505 — მკუდარი.

4) ზადაჩამ—სპ. *چادچ*, იხ. ლექსიკონი, საკუთ. სახელები.

5) № 1505—იტყვიან.

6) № 1505—ათი ათასის.

7) № 1505—ლაშქარი იკმო.

8) ეს ახალი ფორმა ხშირად ხვდება, როგორც 1505, ისე 4528 №
ხელ-ნაწერში.

9) № 4528—თქვენცა მრავალი, 1505 №-იც—თქვენცა მრავალნი.

10) № 1505—ხელ-ნაწერი ხან ხმარობს „დავწვათ“, ხან კი „დავ-
სწვათ“.

11) № 1505—მტერი.

12) № 1555—მოუხდნენ.

13) № 1505—წამოიდგეს.

- ნახეს უუბადის¹⁾ ღაშქართა მტვერი და დიდი ჯარია,
და ფიცხლა²⁾ აცნობეს, აფრინეს, ვითა ორბი და ბარია³⁾).
866. ერანელნიცა აჩქარდეს⁴⁾, გაკდა ზათქი⁵⁾ და თქარები,
ცხენთა, ქეჯიმით ჰკაზმიდეს⁶⁾, უელთა შეაბეს ზარები⁷⁾,
ზოგნი აბჯარსა იცვემდენ, დაკურდენ⁸⁾, ვითა ხარები,
და შესხდეს და რაზმი დაწყვეს⁹⁾, ამართეს დროშის ტარები.
867. თურანელნიცა მოვიდეს, განმრავლდა ცხენთა ხვიზვილი¹⁰⁾,
შეიბნეს, სცემდეს ერთმანერთს, შეიქნა შემოკვივილი:
„ჩამოაგდე და შეიპყარ!..“¹¹⁾ იყო ამისი უივილი.
და ორგნიავე ბეური¹²⁾ იკოცა, სისხლმან¹³⁾ დაიწყო დივილი.
868. გამოიქცნეს¹⁴⁾ ერანელი, თურანელი მოეზივნეს,
ჩამოყარეს, ამოსწყვიტეს¹⁵⁾, უკან ვისაც მიეწივნეს,
სოფლიონნი¹⁶⁾ მოამტვერეს, ქალაქს გარეთ მოეხივნეს¹⁷⁾.
და შიგ შევიდნენ, სარავშიგა¹⁸⁾, ტახტი კელთა დაიჭირნეს.

1) № 1505 — უუბათის.

2) № 1505 — ფიცხლავე.

3) ბარი — ძერა.

4) № 4528 — აჩქარდენ.

5) № 4528 — გაკდა ზათქნი.

6) № 1505 — ქეჯიმთა(?) კაზმიდეს.

7) № 1505 — ყველას შეასხეს ზარები.

8) № 1505 — ზოგი აბჯარსა იცვემდა, დაკურდეს.

9) № 1505 — დაწყვეს.

10) ახლა ვიტყვით: ხვიზვინი, ანუ ჭიხვინი.

11) № 4528 — ჩამოაგდიან, შეიპყურიან...

12) № 1505 — ბეერი.

13) № 1505 — სისხლმა.

14) № 4528 — გამოიქცენ.

15) № 1505 — ამოსწყვიტეს.

16) № 4528 — სოფლოანი(?) იხ. ლექს.

17) № 1505 — ქალაქს გარეთ მოეხივნეს.

18) № 1505 — შიგ შევიდნენ სათარეშოდ, ტახტი...

369. უუბად მოკლას ბეური¹⁾ კაცი, საომარი დაეღუწა,
„ნუ წახვალთ, ვიომითა!..“ სხათა ბეურჯელ შეხვეწა²⁾.
გერ დაუღვა მარტოკამა³⁾, რა ლაშქარი გარდებეწა,
და რაცა ჯარი მორჩამდა, მით ციხეში⁴⁾ შეხვეწა.

აქა ყუბადისაგან საამთან წიგნის მიწერა.

870. უუბად არჩეუდა⁵⁾ საქმესა მტერთაგან დადნებული:
„გავიდე, კიდე შევება⁶⁾, ლაშქარი მახლავს კლებული!..“
თვარა ვით დაფხუდე⁸⁾ კელ-მწითეს ამათგან მოყიფნებული!“⁹⁾
და იტყუის თუ¹⁰⁾: „მოგვდე¹¹⁾ ეს მიჯობს!“ — იგონებს შეჭირ-
ვებული.

871. „რადას ვარგებვარ კელ-მწითეს ამათგან გამოქცეული!“
ამას იგონებს,—თვალთაგან სისხლი სდის ცრემლში რეული,
„გედარ ვიქნები დღესითგან¹²⁾ ურანელშიგან რეული!..“
და წიგნი მისწერა, პასუხა არა კარგია, რეული¹³⁾.

872. საამთან წიგნი მისწერა,—ჩივილი გულ-ხადვლიანი:
„უუბად ვიკადრებ, ლომ-გულთა, მტირალი, თვალ-ცრემლიანი,

1) № 1505—ბეერი.

2) № 4528—შაეახვეწა(?).

3) № 1505—მარტოკამან.

4) № 1505—ციხეშიგან.

5) № 1505—არჩევედა.

6) № 4528—შეუება.

7) № 1505—ძლეული.

8) № 1505—დავკვდე.

9) № 4528—მოყუნებული(?).

10) № 1505—იტყვის.

11) № 1505—მოვკდე. № 4528—მოვკდე.

12) № 4528—დღეს იქით.

13) № 1505—წიგნსა მივსწერდი, პასუხი არა კარგია, რეული,
№ 4528—და წიგნის მიწერა გაბედა, პასუხი არ ვარგია, რეული.

ერანის ტახტი მისდღები¹⁾ თქუენგან²⁾ უოფილას სვიანი,
და ვუელა³⁾ შესთვალა, მტერთაგან რაც დაეძართა ზიანი.

873. ფეშანგს ეცნა თქუენი⁴⁾ წასვლა, შეეყარნეს⁵⁾ თურანელნი,
მოგვიკლეს⁶⁾ და შეგებენით⁷⁾, შეგლებენით წითლად გელნი,
რაცა ჩუენგან⁸⁾ იქნებოდა, — არ ვაკელით⁹⁾ ომსა კელი,
და მოგვერიგნეს¹⁰⁾, ვინცა მოფრხით, ცახეშიც¹¹⁾ ვართ ერანელნი.

874. ჩუენცა მრავალი¹²⁾ დაგვოცეთ იმათი სახელ-დებული,
ვისაცა მივხვდი, ვერ მამრჩა¹³⁾ იმათი კაცი ქებული,
მეტისა სიმრავლისაგან ვერა შევატყუე¹⁴⁾ კლებული.
და ვიუენით¹⁵⁾ მათზედ ცოტანი, ვინც იყო ჩუენი კრებული¹⁶⁾.

875. სრულ ერანი მოამტკერეს, ამოსწყუიტეს ბევრი სული¹⁷⁾,
— კელ-მწიფესა მოახსენეთ¹⁸⁾, — კელთა დარჩა ტახტი სრული!

1) № 1505—დღეში.

2) № 4528-ეც—თქვენგან.

3) № 1505—ყველა.

4) № 4528-ეც—თქვენი.

5) № 1505—შეყრილიყვნეს.

6) № 4528—მოგვიკლა.

7) № 4528—შეუებენით.

8) № 4528-ეც—ჩვენგან.

9) № 1505—ვაკლევით.

10) № 1505—მოგვერიგნენ.

11) № 1505—ციხეში.

12) № 4528—ჩვენცა მრავალი, № 1505—ჩვენცა მრავალნი.

13) № 1505—ვისაცა მივხვდით, ვერ მოგვრჩა.

14) № 1505—ვერ შევიტყუეთ.

15) № 1505—ვიყვენით.

16) № 1505—ჩვენზედ კრებული, № 4528—ჩვენი.

17) № 1505—ამოსწყვიტეს ბევრი სული, № 4528—ამოსწყვიტეს ბევრი სული.

18) № 1505—მოახსენე.

„რასაცა იქ, ზატრანი ხართ, ჩვენ გავკედით გაბასრული!“¹⁾
და წიგნი ფაიქს კელთა მისცა დაბეჭდილი²⁾ წახვეული.

876. მალედ³⁾ წავიდა ფაიქი, გაფრინდა, ვითა ბარია,
მანუხარს წიგნი მიაართვა, შეულო⁴⁾ ფარდაგის კარია,
წიგნი მიაართვა, უამბო: „სარაგზედ⁵⁾ ავი დარია!“
და რა წაიკითხა, დაჭმუნდა, გულსა დაესო⁶⁾ ნარია.

877. სსამ იკმო, მისსა წინა შემოვიდა პილატანი⁷⁾,
წიგნი მისცა. წაიკითხა, თქუა⁸⁾: „ნუ სცნობენ ამას სხვანი,
თუ ამ ამბავს შიიტეობენ, აკვეშლების სრულად⁹⁾ სხანი;
და ჯერ ინდლოთა გარდავსწყეიტოთ¹⁰⁾ — სად წაგვიფლენიგი თხანი!“

878. მოგახსენე, კელ-მწიფეო, თქუენი სჯობდა, სარას დგომა¹¹⁾,
ფეშანგ ამას ვერ გვიზემდა, რომ შეეტეო თქუენი დგომა¹²⁾,
თურქი როგორ გაბედეუდა¹³⁾ ეოფილიეო ასი ზომა,
და რას უშველის შედონება, არა გვმართებს ასრე¹⁴⁾ დგომა.

1) № 1505—ჩვენ გავკედით გაბარგული(?), № 4528—ჩვენ გავკედით გაბასრული.

2) № 1505—დაბეჭდილი.

3) № 1505—მალე.

4) № 1505—შელო.

5) № 4528—სარაგზე.

6) № 1505—დაესო.

7) № 1505—პილატონი.

8) № 4528-ეც—თქვა.

9) № 1505—სულად.

10) № 1505—გარდავსწყეიტოთ.

11) № 1505—თქვენი სჯობდა სარავს დგომა, № 4528—თქვენი სჯობდა სარას დგომა: სარა იგივეა, რაც სარავი, იხ. ლექსიკონში საკუთარი სახელები.

12) № 1505—თქვენი იქ დგომა, № 4528-ეც—თქვენი.

13) № 1505—თურქნი როგორ გაბედენდენ:

14) № 1505—ცულად.

879. ბრძანებს თუ: „აწვე წავიდეთ, ინდოთა უყოთ¹⁾ რიალი, ჰკრეს ასაყრელსა ტაბლასსა, ლაშქართა შექნეს კრიალი²⁾, დღე-ღამე სწორად იარეს, ზართა მიქონდა ზრიალი³⁾, და უუელას უკვირდა, დალივეს ადრე მინდორი ტრიალი⁴⁾.”

880. რა მივიდეს⁵⁾, ზანგუბრელთა დაინახეს დიდი მტვერი, ადრე მისვლა გაუკვირდათ, თქვეს⁶⁾: „მოვიდა ჩუენი მტერი!“ აქათ დადგენ⁷⁾ ერანელნი, მოიმაგრეს ყოფლი ივერი. და მას ღამესა ერთ ქიშვართა ლესეს კმალი, შუბის წვერი⁸⁾.”

881. მათ ერთმანცა არ იცოდდა, ღმერთი უზემდა თუ რასა. დეულ⁹⁾ ავისა მოქმედი არ იცის, იქმონდა რასა? თავის სიკუდილი არჩია¹⁰⁾, მოეღის გაქარვებსა¹¹⁾, და კმამან ზდლია¹²⁾ ჭკუითა, არ იყო მისსა¹³⁾ ნებასა.

1) მოქმედს გრამატიკაში „უყოთ“—ვ-ნით.

2) № 1505—კრეს ასაყრელად ტაბლასსა, ლაშქარმან შექნა ხრიალი.

3) № 1505—საზებსა ქონდა ზრიალი: საზი—სპ. კს—საზ—მუსიკა, ჰარმონია, სამუსიკო საკრავი, ასე რომ აზრს ესეც უდგება.

4) № 1505—და ყველას უკვირდა, დალიეს ადრე მინდორი ტყიანი(?)

5) № 1505—მივიდნენ.

6) № 1505—ადრე მისვლა გაუკვირდათ, თქვეს. № 4528—ადრე მისვლა გაუკვირდა, თქვეს.

7) № 1505—დადგენენ.

8) № 1505—და მას ღამესა ერთა ქიშვადთ, ლესეს კლმისა, შუბის, წვერი(?)

9) № 1505—დევილ, № 4528—დეულ.

10) № 1505—სიკუდილი არჩია.

11) № 4528—განქარვებსა.

12) № 1505—სძლია.

13) № 1505—მისა.

აქა პირველი ომი მანუჩაოსა და იხლოთ ზანგუბრელია.

882. რა გათენდა, დააშვენა მზემან ყოველი მთა და ბარი¹⁾,
დაეკაზმენ, ცხენსა შესხდენ, ჰკრეს ნაღარა საომარი,
გამოდგეს და რაზმი აწყვეს²⁾, კარიგეს ორთავ ჯარი,
და შიომარჯვეს³⁾ მშვილ-ისარი, კმალი, ლახტი, შუბი, ფარი.

883. მანუჩარ შეჯდა სვილას კელ-მწიფურისა ქცეუითა⁴⁾.
ქაისა დროსა გაშალა, მასთან მნათობდა⁵⁾ მზე ვითა:
მარჯვენით⁶⁾ სსამ ლომ-გული იდგა, ალვისა ხე ვითა,
და მარცხენით—ყარან და ქიშვად⁷⁾, უკან ჯარი უდგს, ტყე ვითა⁸⁾.

884. მასთან დგას ყუბად და მილად, შირო—ფალავნად ქებულნი⁹⁾,
სვილას რომ კელი ჩამოჰკრან¹⁰⁾, კაცმან ვერ ნახოს რებული!
სხვა ერანენი თავადნი, რომელებიც იყუნეს¹¹⁾ ქებულნი,
და კელ-მწიფეს წინა წამოდგეს¹²⁾ საომრად კარიგებულნი.

1) № 1505—რა გათენდა, მზემ ყოველი დააშვენა მთა და ბარი,
№ 4528—რა გათენდა მზემან დააშვენა(?) ყოველი მთა და ბარი; ტექსტ-
ში ჩვენი საკუთარი რედაქციაა.

2) № 1505—აწყვეს.

3) ხელ-ნაწერებში—მოიმარჯვეს.

4) № 1505—ქცეუითა.

5) № 5528—ნათობდა.

6) № 1505—მარჯვენითა.

7) № 1505—მარცხენით ყარან და ქიშვადი.

8) № 5528—ტყე ვითა(?).

9) № 1505—მასთან დგას მილად და შირო, ფალავნად იყვნეს ქე-
ბულნი, № 4528—ყუბათ.

10) № 1505—სვილას რომ პელი წამოკარ...

11) № 4528—იყუნენ.

12) № 1505—მოუდგენ.

885. მარჯვნივ, მარცხნით მათი რაზმი გარიგეს ზანგუბრელთა¹⁾.
ნიშავათ თქუა²⁾: „უწინ გავაღ“, მან აიღო შუბი კელთა,
დეულ³⁾ უთხრა: „უფროსი ხარ, კელმწიფე ხარ ინდოელთა⁴⁾,
და თქვენ დადეგ და მე გამიშვი⁵⁾, მოვადინო სისხლი გელთა!“
886. დეულ თქუა⁶⁾ თუ: „სამსომოკლავ, პირველ, — უარანს უჭირველად,
ქიშვადსაცა არ დავარჩენ, გამოვაგდებ წინა ველად,
მილადს, შირას⁷⁾ და გოდერძის⁸⁾ არ ვახსენებ ერთსა ჩირად⁹⁾,
და სხვა მეშველი მე არ¹⁰⁾ მინდა, ამოვაგდებ სრულა ძირად¹¹⁾.“
887. დეულ¹²⁾ სვილო მოიბრუნა, თავსა ლახტი შემოიფლო,
მოედანში დაიზახს¹³⁾: „გინ გამოხვალ¹⁴⁾, მოგაყივნო!“
აქათ უარან გამოვიდა, უთხრა: „კულავე¹⁵⁾ ვერ იყიფლო,
და ძმასა შენსა გული დავსწვა, შინ ჯალაბი აგიკიფლო!“¹⁶⁾
888. დაუზახს¹⁷⁾: „მე უარან ვარ, ომშიგ ბეურჯელ¹⁸⁾ გამოცდილი:
ომის უამს აკენტები ტეტხლისგან, ვითა ცვილი,

1) № 4528 — მარჯვენა და მარცხნით რაზმი გარიგეს ზანგუბრელთა.

2) № 4528 — ნიშავად თქვა, № 1505 — ნიშავად თქვა, 4528 № ხელ-ნაწერი უფრო ხშირად ხმარობს ნიშავათ-ს.

3) № 1505 — დევილ.

4) № 1505 — და კელმწიფე ინდოელთა.

5) № 1505 — თქვენ დადეგ და მე გამიშვი.

6) № 1505 — დევილ თქვა.

7) № 1505 — მილად, შირას.

8) გოდერძი, იხ. საქ. სახელები.

9) № 1505 — მთელად.

10) № 1505 — არად.

11) № 1505 — საძირკველად.

12) № 1505 — დევილ.

13) № 1505 — დაიძახა.

14) № 1505 — გამოხვალ.

15) № 150 — კულავე.

16) № 1505 — აგიჩიფლო.

17) № 1505 — დაიძახა.

18) № 1505 — ბეურჯელ.

შენ ცოცხალი არ გაგიშვას, არა უნდა ამას ცილი,
და ლაშქრიანად გარდაგუარო, ქარისაგან ვითა ცრილი!“¹⁾

889. ზედ მიუკდა²⁾ შეკაზმული, თავს მოიფლო შუბის ჰირნი³⁾:
დეულ⁴⁾ ასრე არად შედრკა, გავს თუ: „კლდეა, სრულად ტინი!“
მას უჭვრეტდენ ერანელნი: ფალაფანი საამ, — გმირნი⁵⁾.
და მათ შეატყო ფალაფანმა, რომ არ იუენენ⁶⁾ ერთ-ნაირნი⁷⁾.

აქა დეულისა და ყარანის ომი.

890. უარან წელთა შუბი შესცა, ვერცა კორცი დაუხვეწა⁸⁾,
დეულ⁹⁾ შუბი გამართოვა, მასვე თავსა დააღვეწა,
ჩამოგდო, სასიკუდილოდ¹⁰⁾ ლახტით უნდა თავსა ფრეწა¹¹⁾,
და აქათ საამ მიეშეკლა, უთხრა: „გიჯობს გარდახვეწა!“

891. საამ უთხრა: „თუ კაცი ხარ, შემობრუნდი, აწ მე მნახე,
ასრე უნდა დაგერჩინა, მისის შუბით რად¹²⁾ გალახე?¹³⁾“

1) № 1505—და ლაშქრიანად გადმოგუარო, ვითა ქარმან თოვლი

2) № 1505—მოუკდა. [ცრილი.

3) № 1505—ჰირი.

4) № 1505—დევილ.

5) № 1505—გმირი.

6) № 1505—იყენენ.

7) № № 1505—და საეკ. მუზ. 858—ერთი ნირნი, № 4528—

ერთად ნირნი: ჩვენ კი გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს ერთ-ნაირნი, რო-
გორც შეგვაქვს ტექსტში.

8) № 1505—დაუხვეწა.

9) № 1505—დევილ.

10) № 1505—სასიკვდილოდ.

11) ფრეწა იმერულია.

12) № 1505—რათ.

13) გალახე იმერულია.

ძმასთან კაცი გააკზავნე: —, დედა გუუნდეს¹⁾) — მოვაგლახე!
და გამისინჯე, თუ როგორ ვარ, მოდი, ჩემი ძალიც ნახე!“

892. დეულს ესმა ს:ამისგან, ჯავრიანად მისკენ მივა,
ყარან მრთელი დაუტივა²⁾), ფალავანსა შეუტივა,
მიუკდა და ლახტი დაჭკრა³⁾), ფარი სრულად დაუმსხვრივა⁴⁾),
და ვერა ჯნო ჰილოტანსა⁵⁾), ვერცა კორცი დაუხივა.

893. ჰილოტანმან დაუზახა⁶⁾): „ეს არ გმართებს, დეულ⁷⁾), შენა!“
ფალავანთა არ წესია მარტო სრულად ფარის შენა,
მერმე ლახტი ამოიღო, —, არ გინახავს ესე შენა!“
და ამით თავი სულ მოგწყუიტო⁸⁾), დაგილიო სულთა ქშენა!“

894. მოუქნივა⁹⁾) მერმე საამ, გაუცუდა მისი ზორვა¹⁰⁾),
დეულ ჰილოს¹¹⁾) ჩანაყა, ორივ მოკლა, გააკორვა,
ზანგუბრელი¹²⁾) მოეხვივნეს, ბეურსა¹³⁾) თავი გააშორვა,
და გარე შემოეხვივნეს, ზოგთა¹⁴⁾) უეო შუა მორვა¹⁵⁾).

1) № 1505 — გყავდეს.

2) № 1505 — მთელი დაუტივა.

3) № 4528 — მიუხდა და კმალი დაჭკრა, № 1505 — დაკრა.

4) № 1505 — დაუმტვრივა.

5) ეს სიტყვა ორსავე ხელ-ნაწერში იხმარება ფორმით პილოტონი და არა პილოტანი, რაც ამტკიცებს, რომ 2384 № ხელ-ნაწერი გადმოღებულია 1505 ხელ-ნაწერიდან.

6) № 1505 — დაუზახა.

7) № 1505 — ყველგან დევილ.

8) № 1505 — მოგწყუიტო.

9) № 1505 — მოუქნია.

10) ზორვა — მადლის ქმნა; სხვერპლის შეწირვა.

11) № 1505 — სპილოს.

12) 4528 — ზანგუბრელი.

13) № 4528-ეც — ბეურსა.

14) № 1505 — ზოგთა.

15) მორვა — გაკვეთა, მორებად დაჭრა ხის: მორი — მსხვილი ხის. ნა-მორი, ნაჭერი.

895. მეფემ ბრძანა: „ვერა ხედავთ, საამს გარე მოესივნეს?!“
შეუტივნეს¹⁾ ერანელთა, ერთმანერთსა აერივნეს,
ერთავ ბევრი დაეკოცა²⁾, მკუდარი³⁾ ვეღთა ძლივ ეტივნეს.
და სიღამითა გაიყარნეს, ვერცა ერთი მოერივნეს.

896. ინდოთ მიესმა ამბავი⁴⁾ — „დეულ ამ სოფლით გავიდა!“
სრულ ზანგუბრელნი^{*}), ინდონი, ვითა ღრუბელი, აგრგვინდა,
თმისა და წვეკსა იგლეჯდენ, მოცინარენი არვინ და.
და ნიშავათს⁵⁾ ვერვინ უამბო, შიშით სიკუდილსა⁶⁾ ფარვიდა.

897. ნიშავათ და ზანგუბრელთა რა ცნეს, დეულ მიიფარა⁷⁾,
საყელონი გარდნივნეს, თავს ნაცარი გარდიყარა⁸⁾.
სრულ⁹⁾ ლაშქარნი¹⁰⁾ მისტირიან, ყუელას მოზდის¹¹⁾ ცრემლთა
და დადგეს მათსავ ნომარზე¹²⁾, ლხინი მათი ჩემწარა! [ღვარა,

1) № 1505 — შეუტივეს.

2) № 1505 — ერთავ ბევრი დაეკოცა, № 4528 — ერთავ ბევრი დაიპოცა.

3) № 4528-ეც — მკუდარი.

4) № 1505 — ამბავი.

*) № 1505 — სულ ზანგუბრელნი, № 4528 — სრულ ზანგუბრელი.

5) № 1505 — ნიშავადს.

6) № 1505 — სიკუდილსა.

7) № 1505 — ნიშავად და ზანგუბრელთა რა ცნეს დევილ მიიფარა.

8) № 4528 — საყელონი გარდნივნა, თავს ნაცარი გარდიყარა, № 1505 — საყელონი გარდნივნეს, თავს ნაცარი გარდიყარა. გარდიყარა მზლოობითი რიცხვია ლექსისთვის.

9) № 1505 — სულ

10) № 4528 — ლაშქარი.

11) № 1505 — ყველას მოზდის.

12) № 1505 — მათსავ ნომარზედ, № 4528 — მათსავ სადგომზედა.

898. ნიშავათ თქუა¹⁾: „ერანელთა შინა უდგა²⁾ სისხლი ჩემი, კიდევ ახლა გამამწარეს³⁾, ძმა მამიკლეს დეულ ჩემი, დვითთა⁴⁾ დავკოც ერანელთა, არ გაუშვა ერთი მრთელი⁵⁾, და ხვალ ლაშქარი შევაკოცო, მერმე ესე თავი ჩემი!“

899. რა მანუჩარ კელ-მწიფემან საამ ნახა მომავალი⁶⁾, მიეგება, მოეხვია, გარდუეოცნა⁷⁾ ჰირი, თვალი. უბრძანა თუ: „როს გარდვიკდი, რატა შენგან მაძეს ვალი? და ერანს ტახტი ცუდი არის, თუ არა სცავს შენი ძალი!“

900. საამისურ კელს აკოცა, მდაბლად მადლი გარდიხდა⁸⁾, თათლშიგან შემოვიდა, ტანს ახჯარი აიხდა⁹⁾, ცოტად იყო დაკოდილი, მოისუენა¹⁰⁾ დმერთსა ხადა, და უეელამ¹¹⁾ კაზმა, საომარი ცხენსა არეინ არ მოხდა¹²⁾.

901. რა გათენდა, მზე ამდლდა, ქვეყანასა მოებაზმა¹³⁾, ცხენთა შესხდეს უკეთესთა¹⁴⁾, ორთავ ჯარი დაერაზმა,

1) № 1505—ნიშავად თქვა.

2) № 1505—შინ უდგია.

3) № 1505—გამიახლეს.

4) № 1505—მღვთითა.

5) № 1505—მთელი.

6) № 1505—მამავალი.

7) № 4528—გარაჰდაკოცნა(?).

8) № 1505—მდაბლა მადლი გარდიხადა.

9) № 1505—აიკადა.

10) 4528 №-იც—მოისუენა.

11) № 1505—ყველამ.

12) № 1505—მოკადა.

13) № 4528—ქვეყანასა მოაბაზმა, № 1505—ქვეყანასა მოებაზმა.

14) № 1505—უკეთესნი.

ნიშავათ¹⁾ და მისი სპილო ორიგ შავად²⁾ მოეკაჭმს,
და ძმისა სისხლის საძებარად³⁾ მოდგა, ხანი არა დაჭმს.

902. ნიშავათ თქვა: „დეულისს⁴⁾ სისხლს შევარჩენ იმათ არა,
მანუჩარს და მისთა სპათა არ დავარჩენ⁵⁾ არათ არა“.
ვაზირები ეუბნების: „შენგან ბრძოლას ვარგა არა,
და თუ იმათგან რამ გვეუბნის, სრულ ლაშქარი⁶⁾ წაცამხლარა!“⁷⁾

903. მეტიას გაჯავრებითა პერული⁸⁾ მოზღის⁹⁾ ჰირსაო,
არ დაიშალა, მოვიდა სამხრად რაზმის ჰირსაო,
ლახტი ეჭირა, იზახდა¹⁰⁾, ამით დაგიმსხვრევე ტვენსაო,
და უთხარით, რომ — „გამოვიდეს, ვინ ჩემსა ომსა ღირსაო?!“

904. მუქარას ითხოვებოდა¹¹⁾, ბრდღვინვედა¹²⁾, ვითა ლომია,
სამ რა ნახა, გავიდა, სამანდას¹³⁾ ზედა მჯდომია,
ნიშავათ შემოუძახა¹⁴⁾: „ჯავრი მჭირს თუ რაზომია!
და ამდენი სისხლი არ შევარჩეს, გაჩუენო ჩემი ომია!“

905. გაგულისდა სამისურ, გულ-მესისხლედ შეეჭიდა,
ძალიანი მოიქნია¹⁵⁾, შედგრად დასცა მიწაზედა,

1) № 4528-ეც — ნიშავად.

2) № 4528 — შავათ.

3) № 4528 — საძებარათ.

4) № 1505 — ნიშავად თქვა: დევილისას...

5) № 1505 — ვაცოცხლებ.

6) № 1505 — თუ იმათგან რამ გვეუბნის სულ ლაშქარი...

7) № 4528 — ვარგა არა.

8) პერული — დორბლი, სიტყვისაგან პერი — ქაფი.

9) № 1505 — მოზღის, № 4528 — მოსაზღის.

10) № 1505 — იძახდა.

11) № 1505 — ითხოვებოდა.

12) № 1505 — ბრდღვინვედა.

13) სამანდი, ნახე ლექსიკონში.

14) № 1505 — ნიშავად შემოუძახა.

15) № 1505 — დაიქნია.

მკერდსა მუკლი¹⁾ დააჭირა, ფიცხლას²⁾ თავსა წაკვიდა,
და მოუგრიხა, სრულ მოსწყუიტა, აუტირა და და³⁾ დედა!

აქა დიდი ომი ერანელთა, ინდოთა, მანგუბრელთა
და საამიხაგან ნიშაფათის მოკელა *).

906. გაკვირვებული ლაშქარნი უჭვრეტდენ. აღარ ხლტებოდა⁴⁾.
იმათ საამის შიშითა უკრავად სულთა⁵⁾ კლებოდა⁶⁾,
მათ რაზმი ვეღარ დააწყვეს⁷⁾, არცა ვინ დროშას ჰყუებოდა⁸⁾,
და ბარამ თქვა: „არ დამიჯერეთ, ვიცოდე, — ეს მოკლებოდა!“⁹⁾

907. თავი ლაშქარს შემოსტეორცა, ცხენს შეჯდა გამარჯვებული¹⁰⁾,
რა ნახეს, შემოუტივეს¹¹⁾, ვინც იყო სახელ-დებული,
ისარი გვანდა ფუტკარსა, დიოდა გამალებული,
და ახვართა ცეცხლი სცვიოდა, მართ ვითა განათლებული!“

908. იტყუიან: „ახლა გაჩნდების კაცი, ვინცა ხართ ქებული¹²⁾
ძალი და ლახტი დღეს უნდა, — ვისაც კმალი გაქვს¹³⁾ დესული.“

1) № 1505 — მუხლი.

2) № 1505 — ფიცხლავ.

3) № 1505 — და მოუგრიხა, სულ მოსწყუიტა, აუტირდა მასვე...

*) ეს სათაური 1505 № ხელ-ნაწერში არის.

4) № 1505 — გაკვირვებულნი ლაშქარნი უჭვრეტდა, აღარ ხლტებოდა, № 4528 — გაკვირვებულნი ლაშქარნი უჭვრეტდენ...

5) № 1505 — სული.

6) № 4528 — ჰკლებოდა.

7) № 1505 — დააწყვეს.

8) № 1505 — ყუებოდა.

9) № 1505 — ბარამ თქვა: „არ დამიჯერეთ, ვიცოდე, — ესე კლებოდა,

10) 4528 №-იც — გამარჯვებული. [№ 4528 — ეს მოჰკლებოდა.

11) № 1505 — შემოუტიეს.

12) № 4528 — იტყუიან: „ახლა გაჩნდების ვინცა კაცი ხარ ქებუ-

13) 4528 №-იც — გაქვს. [ლი!“, № 1505 — იტყუიან...

ჩვენ ამოვსწუეიტოთ¹⁾. ინდონი და ზანგუბრელთა კრებული,
და ცოცხალსა ნურგინ გაუშვებთ, — შინ ვერ მივიდენ²⁾ რებული!“

909. დაუშინეს ერთმანერთსა, სჭრინ, იუთ კმაღთა ელფა!...
იქით აქათ³⁾ ექსნების ჯარი, ვითა ზღვისა დელფა,
თავადები უპატროდ ჭერია⁴⁾, იუთ მკუდრისა⁵⁾ თელფა.
და მძარი ჭერია⁶⁾, ვითა რიეე, მიწა სისხლით შეიხელფა⁷⁾.

910. მოერიენეს⁸⁾ ზანგუბრელთა ერანენი კოცენ⁹⁾, სჭრინ,
ფურტერისაგანც¹⁰⁾ უმრავლესი დაკოცილნი ინდო ჭერინ.
მართ თუ ვინმე გარდისხეწა¹¹⁾, გაუწუეიტლად¹²⁾ სისხლი ზღიან¹³⁾,
და არვის ეუნო ერანელთა¹⁴⁾, ზანგუბრელსა¹⁵⁾ თავსა სჭრინ.

911. საამ კოცდა მეტის მეტსა¹⁶⁾, ვერ დაუდგენს¹⁷⁾ ზანგუბრელთა,
უპატონო, უპატრონო დაიფანტენ¹⁸⁾ შუა ველთა,

1) № 1505—ამოვსწუეიტოთ, № 4528—ამოვსწუეიტოდ.

2) № 1505—მოვიდნენ.

3) № 1505—იქით აქათ.

4) № 1505—უპატრონოდ ყრბა.

5) № 1505—მკუდართა.

6) № 1505—ყრია.

7) № 1505—შეიხილვა.

8) № 1505—მოერიენენ.

9) № 4528—ჰკოცენ.

10) № 4528—ფურცლისაგანც.

11) № 1505—გარდევეწა.

12) № 4528—დაუწუეიტლად, № 1505—გაუწუეიტლად.

13) № 1505—ზღიან, № 4528—ზღიან.

14) № 1505—ევნო ერანელსა.

15) № 1505—ზანგუბრელთა.

16) № 1505—მეტის მეტად.

17) № 4528—დაიდგენს.

18) № 1505—დაიფანტენ.

- გაქცნეს და ამოსწყვიტნეს¹⁾), — დაირჩინეს ზოგი კელთა,
და სპილონი და ბარგი მათი ყუელა დარჩა ერანელთა²⁾).
912. მათ სამსადა³⁾ ენაცვალა ლხინთა მათთა სანაცვლოდა,
ერანელი ინდოელთა მისდევდეს⁴⁾ და მიესროდა.
პილოტანი სამისურ ოთხმცეს ალაგს დაიკოდა,
და თვით ოთაღშიგ მოისვენა, ყუელა იქით აქათ რბოდა⁵⁾).
913. სამ ნახა კელ-მწიფემან თავს გუარი⁶⁾ გარდაყარა.
დალცა და ქება უთხრა: „გმირო, ვინცა დაგედარა!“
ნაშეობი საქონელი ყუელა⁷⁾ მასთან შემოყარა,
და ზოგი გასცა ლაშქარზედა, ზოგი მისთვის მიაბარა.
914. შაჰ მანუჩარ ტახტზედ⁸⁾ დაჯდა, რა ეს საქმე გაარიგა,
თავადები შემასხნა, კარგად დასხნა, გაარიგა,
ფალავნები ქიშვად, ყარან, მილად—მარჯვნით, გაარიგა.
და გოდერძი და ლომი შირთ დროშასთანა გაარიგა⁹⁾).
915. მანუჩარ უთხრა თავადთა: „თქვენ¹⁰⁾ ესე არა გსმენია!
ერანის ტახტი სარაფი¹¹⁾ ფეშანგის დაურჩენია;

1) № 1505—ამოსწყვიტეს.

2) № 1505—და სპილონი და მათი ბარგნი დაირჩინეს ერანელთა.

3) სამსალა—საწამლაღი.

4) № 4528—მისდევდენ, № 1505—მისდევდეს.

5) № 4528—და თვით ოთაღშიგ მოისვენა, ყუელა იქით აქათ
რბოდა, № 1505—...მოისვენა, ყველა იქით აქათ...

6) № 1505—გოარი.

7) № 1505—ყველა.

8) № 1505—ტახტზე.

9) № 4528—დაარიგა.

10) № 4528—ეც—თქვენ.

11) № 4528—სარჰი(?).

აწ იგი დაკოდილია, ვინ მტერთა შემარცხენია!..“
და ყარანს და ქიშვადს უბრძანა: „მეწინაობა თქვენია!“¹⁾

916. მათ მახსენეს²⁾: „კელ-მწიფეგ, ეტლიმც³⁾ გერ გეურჩებთან!..
თქვენის⁴⁾ შიშითა ლომ-ვეფხნი, ზღვაში ნიანგნი⁵⁾, დნებთან,
ვინც იეოს თქვენი ღუშმანი⁶⁾, სულნიმცა ამობდებთან“⁷⁾.
და ესე თქვეს⁸⁾, მეფე დალოცეს, წასავლად აღმა⁹⁾ დგებთან.

917. მახსენეს: „დაა ღმერთო, ბრძანებას დაფორჩილდეთ:
ლაშქარნიცა¹⁰⁾ წაგვატანეთ, აწვე ხანსა არ დაჯიშოდეთ!“
— „კარგი ჯარი გაიტანეთ“, — უბრძანა თუ: „ფრთხილად ვლიდეთ!
და გზაში ბუსუნს¹¹⁾ გაუფრთხილდით, კევ-ღელეთა დასინჯვი-
[დეთ¹²⁾!“

918. შესხდეს ფიცხლად¹³⁾, გაემართნეს, სარავისკენ¹⁴⁾ თაფნი არნეს,
თურანელთა ჯაშუშთა სცნეს, ვთქვა: „ფრინველთა¹⁵⁾ დაქარნეს!“

1) № 4528 — მეწინაობა თქვენია, № 1505 — მეწინაობა თქვენია.

2) № 1505 — მოაბსენეს.

3) № 4528 — ეტლიც.

4) № 4528 №-იც — თქვენის.

5) № 4528 — ნიანგი.

6) ღუშმანი — მტერი, სპარსულია, იხ. ლექს.

7) № 1505 — სულიმცა ამობდებთან.

8) № 1505 — თქვეს.

9) № 1505 — აღარ.

10) № 1505 — ლაშქარიცა.

11) ბუსუნი — თათ. — *بوسو* — ბუსუნ — საფარი, საფრთხე მტრისაგან შემზადებული.

12) № 1505 — ხევ-ღელეთა გავსინჯევდეთ.

13) № 1505 — ფიცხლავ.

14) № 4528 № ხელ-ნაწერი უმეტეს ნაწილად დამაბოლოებელ წიგნსა სტოგებს, აქ კი — სარავისკენ.

15) № 1505 — ვთქვა ფრინველსა, № 4528 — თქვა ფრინველთ.

მივიდეს და ფეშანგს უთხრეს: არ ამბავთა გაახარნეს¹⁾:
და „ქრანელთა გაემარჯვა, მათნი მტერნი ამოსწყვიტნეს!“²⁾

919. სრულ ზანგუბრელი დაკოცა სსამ ლახტისა ტკაცითა,
დეულ მოკლა და ნიშავათ, — მათ ზედა რისხვას ციფა!³⁾
ქიშვად და უარან მოდიან ასი ათასის კაციითა,
და რა ვსცანით, ფიცხლა ვიარეთ, — ქართთა მონატაციითა⁴⁾.

920. ფეშანგს რა ესმა, მაშინვე იკმო ფირან და ვისია,
უამბო⁵⁾ ესე ანბავი — ნაქმარი სსამისია.
ფირან თქუა: — „ჩუენცა წაუიდეთ, დაშე ვიარათ, დღისია,
და ბუსუნი⁶⁾ უყოთ, შეუკრათ⁷⁾ გზა მოსავალი მისია.

921. ასი ათასი მებრძოლი ჩუენცა წაუიდეთ⁸⁾ — გმირები,
ისინი მოვლენ ემინად⁹⁾, და ვლესათ შუბის ჰირები.
გამოუცვივდეთ, დაჯკოცათ¹⁰⁾, თავებზედ დაესცეთ ჭირები,
და ვიქნებით სსხელდებულნი, ისინი — ანატირები!“

1) № 1565 — არ ამბავთა გაახარნეს(?!).

2) № 1505 — მათი მტერნი ამოსწყვიტნეს.

3) № 1505 — დევილ მოკლა და ნიშავად მათხედ რისხვა; დაეციითა,
№ 4528 — აციითა.

4) გამოთქმა „ქართთა მონატაციითა“ უადგილოა და აიხსნება რუს-
თველის შემდეგი ლექსის გავლენით: „ეყნოსა სუნი ალვისა ქართაგან მო-
ნატაციისა“. — აქ სიტყვები — ქართთა მონატაციითა — ნაძალადეგია.

5) № 1505 — უბრძანა.

6) ბუსუნი, იხ. ხანა 917, ტ. 4, შენიშვნა 11.

7) უყოთ, შეუკრათ პირველს პირში, თანამედროვე გრამატიკის მი-
ხედვით, ჩაირთავს ვ-ნს, რაც ძველს ხელ-ნაწერებში უარყოფილია.

8) 919 ხანიდან დაწყებული 927-დი 4528 № ხელ-ნაწერში სხვა
ხელით არის ნაწერი და ორთოგრაფიაც შეცვლილი. № 1505 — ჩვენცა
წავიდეთ.

9) ემინი, იხ. გვ. 134, ხანა 447, ტ. 1 შენიშვნა მე-3-ე.

10) № 4528 — დაეხოცათ.

922. უუელაკას¹) მკეწონა ესე რჩევა, დასტკიცეს. ვისი²), ფირან³), ომან⁴), ბარამ ჯაჭვ-ბაბრაბი⁵) ტანთ ჩაიცვეს, ფარშევად⁶) და ლუაქ⁷), რობინ⁸) მათ ჯაჭვები გარდაიცვეს, და წინ დაშქართა წამოუძღვეს, თაფნი მათნი⁹) არ დაიცვეს.

923. ფრთხილად მოღიან ისინი არვისგან განამეღავნია, ასი ათასი შებრძალი¹⁰), ვინც უფრო მკლავ-მაგარნია, უნდა რომ კევეში¹¹) მიუსწრან, სად მათი სამაღაფნია, და ფირან და ვისი და ომან¹²) ერანელთ: წინა მდგომნია.

924. იარეს, კევი¹³) მონახეს, ბუსუნი გაეწეობდა, მასიგან ჩადგეს¹⁴) მაღუფად, არვისგან შეიტეობდა¹⁵), ერანელთ კაცი ერევა,—მართ მათგან არ იცნობდა,— და რა ლაღატი ცნა¹⁶), წაფიდა, მათ წინა მიეკებოდა.

1) ხელ-ნაწერებში—გ-ნით.

2) ვისი—სპ. *ويسي*. იხ. სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 1259, სტრ.

11 და ლექსიკონი.

3) ფირან—სპ. *فيران*—ვისის შვილია.

4) ომან—სპ. *ومان*—ჰომან—ფირანის ძმაა.

5) ბაბრაბ.—(სპ. *ببر*—ჯიქი)—ჯიქის ტყავი.

6) ფარშევად—სპ. *فرشيداد*, იხ. გვ. 145, ხ. 491. ტ. 3 და სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 1258.

7) ლუაქ—სპ. *لواخ*—ლუჰაქ—იხ. იქვე, გვ. 1258.

8) რობინ—სპ.—ფალაფნის სახელია.

9) № 1505—წამოუძღვნეს, მათი თავი.

10) № 4528—მებრძოლნი.

11) № 4528—ხევეში.

12) № 4528—და ვისი, ფირან და ომან...

13) № 4548—ხევი.

14) № 1505—ჩასხდეს.

15) № 1505—იაზრებოდა.

16) № 1505—სცნა.

925. ყარანს და ქიშვადს¹⁾ უამბო: „მალვით შეგიკრეს გზებია²⁾:
გევშიგან დგანან ბუსუნად³⁾, არ ტეცხლი ანაგზებია!“
მათ მოიმარჯუეს⁴⁾ აბჯარი, შესხდეს საომრად მზებია,
და წუნარად წავიდეს⁵⁾, უჩუმრად, ვითამც⁶⁾ არ უაზრებია.
926. ვით ფეშანგის დავედრა⁷⁾, თურანელნი ვერ შეებნეს⁸⁾,
ისინიცა დაკაზმულნი⁹⁾ შესხდეს, წინა მოეკებნეს,
დაერივნეს ერთმანერთსა, ჰოვეს აღრე, რაცა ძებნეს¹⁰⁾,
და სჭრიან, კოცენ, კრმალნი მათნი, არა ცუდად წელთა ებნეს¹¹⁾.
927. უეულა¹²⁾ მუნ იყო მებრძოლი ერთავე უკეთესია.
შეიქნა ომი ძლიერი—სხვათ ომთა უფიცხესია,
აბჯართა ტეცხლი სცვიოდა, მართ ვითა დანაკვესია,
და კოცენ, არ შეიბრალებენ, ვით მესისხლეთა წესია!
928. მკუდრითა¹³⁾ აივსო მინდორი, ადგა ქარი და მტვერია¹⁴⁾,
არ შეიბრალებს, დაკოცეს ვაჟი, ემაწვილი, ბერია¹⁵⁾.

1) № 4528—ქიშვათს.

2) № 1505—მალვითა კადრა: „შეგიკრეს გზებია...“

3) № 4528—ხევშიგან დგანან ბუსუნში.

4) ხელ-ნაწერებში—მოიმარჯვეს.

5) № 1505—წავიდნენ.

6) № 1505—ვითაც.

7) № 1505—თვით ფეშანგის დავედრა, № 4528—ვითა ფეშანგის
დავედრა(?).

8) № 4528—შეაბნეს.

9) № 4528—დაკაზმული.

10) № 1505—ჰოვეს რაცა აღრე ძებნეს.

11) № 1505—ბმალნი მათი არცა ცუდად წელთა ებნეს, № 4528—
ბრმალნი მათნი არა ცუდათ...

12) № 1505—ყველა იქ, № 4528-იც—ყველა.

13) № 1505—მკუდრითა.

14) № 1505—ანგარიშ-მიუკლამია.

15) 4528—ვაჟი, ემა, არცა ბერია.

მრავალი სხეულ-დებუდი სისხლს და მტვერს ეროს,
და თავადი ბეური კუნესოდ¹⁾ ზირსა წასლოდა²⁾ ფერის.

929. ერთმანერთშიგან გაცვიფდეს³⁾, შეიქნა შემოკვიფილი:
„მოკალ და თავი მოკუეთე“⁴⁾, იუთ ამისი უივილი,
თქუეს⁵⁾ თუ: „ვინც ამის მორჩების სხვა აღარ ავნებს ტვიფილი,
და აღსსრულამდის დარჩების⁶⁾, აღარა მართებს ჩივილი!“

930. გარან ვისი დანახა, ფიცხლად⁷⁾ ცხენით შეუტოვა,
ვისიმ⁸⁾ ფარი თავს დაიდვა, მან გელარა მოუქნივა,
ფარი შუა გაუკეთა⁹⁾, თავსა დიდი ჩაუწივა,
და ჯარი ეცა, მოაშორეს, სული ამით მოახწივა¹⁰⁾.

აქა ერანელთა და თურანელთა დიდი ომი.

931. ქიშვად ფირანს ზედ მიუკდა, მას ფარება არ აცალა,
მუზარადი გაუკეთა¹¹⁾, უური ყბამდის ჩამოსთალა,
შუაზედა დაეჯარნეს, ორნივ მკუდართა დაეთვალა¹²⁾,
და თურანელთა ბედმან აკლო, ყუელა¹³⁾ ომსა მოეშალა.

1) № 1505 — ბევრი კუნესოდა, № 4528 — ბევრი კუნესოდა.

2) № № 1505-ეც და 4528-ეც — წასლოდა და არა წასვლოდა.

3) № 4528 — გასცივინდენ.

4) № 4528 — მოკალა და თავი მოკუეთეს, № 1505 — მოკვეთე.

5) № 1505 — თქუეს.

6) № 4528 — აღმას სრულამდის(?) დარჩება.

7) № 1505 — ფიცხლავ.

8) № 1505 — ვისმან.

9) № 1505 — გაუკვეთა.

10) № 1505 — მოაშორეს, სული ამით მოახწივა.

11) № 1505 — გაუკვეთა.

12) № 1505 — მკუდარსა დაეთვალა, № 4528 — მკუდართა დათვალა.

13) № 1505 — ყველა.

932. ვერ დაუდგეს, წამოვიდეს¹⁾; გასაქცეულად²⁾ აიყარნეს, გაემარჯვა ერანელთა, მტერნი წინა წაიყარნეს, ფეშანგის სადგომადის მიუყეს, ბეურნი³⁾ ჩამოყარნეს. და შემობრუნდეს, დაებარგნეს, კრიფეს⁴⁾, რაცა დაეყარნეს.
933. ურან და ქიშვად გაგზავნეს⁵⁾ მეფესთან მახარობელი. საამთან კაცი გაგზავნეს⁶⁾ ამა ამბისა⁷⁾ მცნობელი, შესთვალეს⁸⁾: „გმირო, შენ ხარ ტახტისა მამაგრებელი⁹⁾“, და ერანის ჰირის წყალი ხარ, მებრძოლთა დამამკობელი!“
934. თურანელთ დალატისაგან არ მოისუენეს¹⁰⁾ — წესია, ავს საქმეს არ დაესწების, — ძველთაგან განაწესია, — საღიმი და თურიმი ძმა მოკლეს იმათგან უკეთესია, და ფეშანგი სარავს მოუკდა, — დალატს ეს უარესია!
935. ეტლი კარგად მოგვიბრუნდა მანდიდადმან წამოსულთა: გზაში ბუსუნს, ჩავგვხდომოდენ, წავადევით დანახულთა, შეუტივეთ, დაკოცენით, დელეშიგა ჩანახულთა. და შევიბენით, გაგვემარჯვა, დავირჩინეთ ბეური კელთა¹¹⁾.

1) № 1505 — ვერ დაუდგნეს, წამოვიდნენ.

2) № 1505 — გასაქცეულად.

3) № 1505 — მიყვნენ, ბეურნი, № 4528 — მიყუეს, ბეურნი.

4) № 1505 — და შემობრუნდეს ბარგი მათი კრიფეს... № 4528 — და შემობრუნდეს, დაებარგნეს, კრიფეს...

5) № № 1505 და 4528 — იაც — გაგზავნა.

6) № 1505 — გაგზავნა.

7) № 1505 — ამბისა.

8) № 1505 — გაგზავნა.

9) № 1505 — გამმაგრებელი.

10) ხელ-ნაწერები — მოისვენეს.

11) ეს მე-935-ე ხანა 1505 № ხელ-ნაწერში იკითხება ასე:

ეტლი კარგად დავვიბრუნდა მანდიდადმა წამოსვლითა:
გზაში ბუსუნს, ჩავგვხდომოდენ, წავადევით დანახვითა.

936. ამოვსწუიტეთ¹⁾, გაჯაქცივეთ, კეფნი მძოვრით²⁾ ავასენით, ფეშანგისა სადგომამდის მივზდიეთ³⁾ და მივკოცენით, დაფდექით*) და დაიკოცა, დაიკოდა ბეური ჩუენით⁴⁾, და ჩუენი⁵⁾ საქმე ავად ჩანს, თუ დროზედ არ მოგვესწრენით⁶⁾.

937. კაცი სამასი ათასი ფეშანგის ახლავს ჯარის, ჩუენში⁷⁾ თორმეტი ათასი დაკადილი და მკუდარია⁸⁾, წიგნი უბოძა ფაიქსა, წავიდა, ვითა ქარია, და დავედრა: „აღრე მთართვი, ვინ დეუთა⁹⁾ მეომარია!“

ყარანისაგან და ქიშვადისაგან კელ-მწიფესთან
წიგნის მიწერა.

938. წამოსრულიყო¹⁰⁾ მანუხარ, ევლო თორმეტი დღენია, წიგნი მთართვა ფაიქმან არ მათი მოსაწეენია, რა წაიკითხა, საამ თქუა¹¹⁾: „მალე დაკაზმეთ ცხენია. და აღრე მივესწრნეთ, არ გვიყონ ჩუენ¹²⁾ საქმე შესარცხვენია!“

შევიტყევეთ დელეშიგან წავეშალეთ ჩამხხდომელთა, და შევებენით, გაგვემარჯვა, დავარჩივეთ ბევრი სულა(?). ამ ხანის ტექსტი დავსტამბეთ 4528 № ხელ-ნაწერის თანახმად, მხოლოდ იმ განხზვავებით, რომ პირველის ტაეპის დამაბოლოებელი სიტყვა „წამოსვლითა“ ლექსთ-წყობისთვის შეესცვალეთ „წამოსულთა“-დ; ხოლო — „შეუიბენით“ (მე-4-ე ტაეპში) — „შევიბენით“-ად.

1) № 1505 — ამოვსწუიტეთ.

2) № 4528 — მკვდრითა.

3) № 1505 — მივდიეთ.

*) № 1505 — დაუდეგით.

4) № 1505 — ბეური ჩუენით, № 4528 — ბეური ჩუენით.

5) № 4528-ეც — ჩუენი.

6) № 1505 — მოგვესწარით, № 4528 — მოგვესწრებით, ჩვენ ლექსთ-
[წყობისთვის ვასწორებთ.

7) № 4528-ეც — ჩუენში.

8) № 1505 — მკვდარია.

9) № 1505 — დევთა.

10) № 1505 — წამოსულიყო.

11) № 1505 — თქვა.

12) № 4528 — აღრე მივესწრათ, არ გვიყონ ჩუენ, № 1505-ეც — ჩუენ.

აქა საამ ერანს მივა, უნდა თქმანგს მიეს-
წრას საომრად.

939. საამ მეფეს მოახსენა: „ახლა თქვენ¹⁾ ნუ გაირჯები!
ცოტათ²⁾ კაცით წინათ წავალ, უფრო ადრე მივესწრები,
გამობრუნდა, დაარჩია ვინცა უნდა³⁾ ფალაფნები,
და ბრდღეინავს, ვითა მთვრალი შილო, თქუა თუ: „როდის შე-
[ვეურები?!“⁴⁾
940. მოიღო ქარიშხლისა ჯაჭვი, ჯავშანი, რანია⁵⁾,
მსუგან არვის ჩაეცვა, იყო პაშტანი⁶⁾ ხანია.
მით შეიკაზმა ღომ-გული, ჭკავს⁷⁾ თუ: „რეინის მთანია!“
და ღრუბელივითა წამოდგა, ხელნავს⁸⁾ აკრეუდენ⁹⁾ სხვანია.
941. შილოტანი დაკოდილი, ზოგი ჭქანდა კიდეუ¹⁰⁾ წყლული,
ჯავშანი და ჯაჭვი, რანი, მძიმე ეცვა საბარკული¹¹⁾,

1) № 4528-იც — თქვენ.

2) № 1505 — ცოტას.

3) № 1505 — დაარჩივა, ვინც უნდოდა.

4) № 1505 — თქვა თუ: როდის მივესწრები.

5) № რანია — სპარ. ar — წვივებზე ჩასაცმელი რკინა, საქურველი
ომის დროს, საწვივე აბჯარი.

6) პაშტა — კაი კუთხე, ერთი გზობა, კაი ძალი, საკმაოდ ბევრი,
იხ. ჩვენი განმარტება, სახალხო გაზეთი, № 184, ფელეტონი, სვეტი
მე-4, სტრ. 31. — მე-8 სვეტამდე და ibid. № 209 ფელეტონი, სვეტი
2—4., № 4528 — პაშტანი.

7) № 1505 — გავს.

8) ხელ-ნავი — საომარი სამკლავე.

9) № 1505 — ხელ-ნავს აკრეუდენ, № 4528 — ნავსა(?) აკრეუდა.

10) № 1505 — კიდევ ქონდაზოგი...

11) საბარკული — წვივებზე ჩასაცმელი რკინის საქურველი ომის დროს.

დანსკერი ჯოკობად აღვა¹⁾, სისხლი გარე²⁾ გამოსრული,
და გაძლილიყო, ვითა ვარდი, წალკოტშიგან³⁾ ამოსრული⁴⁾).

942. სამანდას შეკვდა, გამოდგა მთა მთასა ზედა მჟღღამია,
სუთი სათასი შებრძოლი, ვითა ვეფხია და ლომია,
გვერცა⁵⁾ იახლა, წავიდა, ვერა სჯობს კაცთა ტომია,
და ვირემდის⁶⁾ მიესწრებოდა, მათცა შეექნა ომია⁷⁾).

აქა ფემანგისა, ქიშვადისა და ყარანის ომი.

943. ვისმან ფემანგს მოახსენა: „ამათ⁸⁾ ასრე ვით უჭვრიტოთ,
ვირემ საამ მოვიდოდეს, ჩუენ ამათი გარდავსწყვიტოთ⁹⁾,
თვარა იმას ვინ დაუდგამს¹⁰⁾, — სჯობს, რომ აწვეამოვსწყვიტოთ¹¹⁾,
და რა გათენდეს, შეუტოთ, მათი სისხლი შეცაფხვრიტოთ¹²⁾).

944. გათენდა. შანათობეღმან ბნეღისა შარა¹³⁾ დახია,
ჭკრეს ნაღარასა, გამოდგენ¹⁴⁾. რაზმი ტეურისა სახია¹⁵⁾.

1) № 4528 — დაიჭრა კუკაბად აღვა.

2) № 4528 — გარეთ.

3) № 4528 — წალკოტშიგა.

4) № 1505 — ამოსული.

5) № 1505 — გვერდცა.

6) № 1505 — ვირემდის.

7) № 4528 — მათშიგ შეექნა ომია.

8) № 4528 — ამას.

9) № 1505 — ჩვენ ამათი გარდავსწყვიტოთ, 4528 №-იც — ჩვენ.

10) № 1505 — თვარა მას ვინ მოუტრეზა.

11) № 1505 — ამოვწყვიტოთ, № 4528 — ამოვწყვიტოთ(?).

12) № 4528 — შეუხვრიტოთ.

13) შარა, იხ. ლექს.

14) № 1505 — კრეს ნაღარასა, გამოდგენ.

15) ტეურისა სახია — ხშირის ტყის მსგავსია, № 1505 — ტევრისა.

ფირანს გავიდა საომრად, თქუა¹⁾): „მე ვარ მტერთა მასია!“
და მუქარას ითხოვდა²⁾): „ვინ ხარ მამაცი, მასია!“

945. ვერვინ გაჭყუა³⁾ მუქარასა, ძლეუისა⁴⁾ ერიდებოდა,
ქიშვად და უარან არ დახვდა⁵⁾, შუას რაზმშიგა⁶⁾ ღებოდა,
რომ ვერვინ ნახა მებრძოლი, უფრო წინ წამოდებოდა⁷⁾,
და უარანს მიესმა ამბავი⁸⁾, ვით ცეცხლი აენთებოდა.

946. რა ფირანს თვალი მოჭკიდა, უარან მიუკდა⁹⁾ რბენითა,
ფირანს ცხენს უკრა, მოუკლა, მაშინვე დააქვევითა¹⁰⁾,
უარან წამოხლტა მოწვდილი, ვეფხისა უფიცხე ვითა,
და ცხენს ოთხივ ფეხი მოუჭრა ერთისა მონაქნევითა.

947. ორნივ დარჩეს უცხენონი, შეიჭიდნეს კელ-და-ხელა¹¹⁾.
უარან ფერკი¹²⁾ ამოართვა, მათ უჭვრეტდენ სრულად ყველა¹³⁾,
თავის სწორად აიყუნა¹⁴⁾, მიწაზედა დაზილა¹⁵⁾,
და თავი უნდა მოეკუეთა, მაგრამ¹⁶⁾ ვარი მოეშველა.

1) № 1505—თქვა.

2) № 1505—ითხოვებოდა.

3) № 1505—გაყვა

4) № 1505—ძლევისა.

5) № 1505—დახვდა.

6) № 1505—შუა რაზმშიგან.

7) № 4528—რომ ვერა ნახა მებრძოლი უფრო წინარე ღებოდა.

8) № 1505—ამბავი

9) № 1505—მოუხდა, № 4528—მიუხდა.

10) № 1505—დააქვევითა, № 4528—დააქვეითა.

11) № 1505—დარჩნენ უცხენონი, შეიჭიდნენ კელ-და-ხელა.

12) № 4528—ფეცი.

13) № 1505—უჭვრეტდა სრულად ყველა.

14) № 1505—აიყვნა.

15) № 4528—დაზილა(?).

16) № 1505—მოეკუეთა, მაგრამ...

948. შეუტივეს ერთმანერთსა, უარანს გარე მოხევივნეს,
სჭრიან, კოცენ¹⁾, ჩამოყარეს, მკუდარნი²⁾ ველთა ძლივ ეტივნეს,
მტვერი ასტუდა საშინელი, ცის ფიქალთა³⁾ მიაწივნეს.
და სისხლი ღვარად მოსდიოდა⁴⁾. ერანელთა უფრო ივნეს.
949. ქიშვად ომან დანასა, კმალ-მოწიდილმან შეუტივა,
ერთმანერთსა გაემცემნეს⁵⁾, ომან მკარსა მოუქნივა,
ჯაჭვ-ჯავშანი გაუკუეთა, კოცნეს⁶⁾ დიდი ჩაუწივა,
და ჩამოაგდო, მოეშევენეს, თავადებმან მოახწივა⁷⁾.
950. გაემარჯვა თურანელთა, ამაღ იყო სამი ზომა⁸⁾.
სრულად ველარ ამოსწიუიტეს⁹⁾, ვითა იყო მათი ნდომა,
ერანელნი მთას ავიდეს¹⁰⁾, — ცხენს არ ძალუც ზედ ახლტომა!¹¹⁾
და დაამდა, და გაიყარნეს, მთისა ძირსა შექნეს დგომა.
951. ფიარან ფეშანგს მოახსენა: „მთასა გარე მოვეხვივნეთ,
არამც სითმე გაგვეზარნენ, რომე ველარ მივეწივნეთ,
ამა ღამა¹²⁾ სრულ ვესროლოთ, რა გათენდეს, შევესივნეთ,
და უბრძანა თუ: „ღია ღმერთო, ჩვენცა¹³⁾ მაღლა ავეწივნეთ!“

1) № 4528—ჰკოცენ.

2) № 1505—მკუდარი, № 4528—მკუდარი(?), ვასწორებთ.

3) ფიქალი—იხ. ლექსიკ.

4) № 4520—მოდიოდა.

5) № 1505—გაემცემნეს.

6) № 1505—გაუკეთა, პორცად...

7) № 1505—მოაპწივა.

8) № 1505—ამად იყვნეს ორი ზომა.

9) № 1505—ამოსწიუიტეს.

10) № 1505—ავიდნენ.

11) № 1505—ძალუც ზედა ხლტომა.

12) № 1505—ღამესა.

13) № 1505—ჩვენცა, № 4528—ეს სიტყვა აკლია.

452. მთას გარე შიქსაიენეს, გააშრავლეს ისრის სრძლას, ომისგან არ დასწყინარდეს¹⁾, მას დაშეს იყო ბრძლას, ერანელნი ვინცა მოკჩნა; დაკოდილთა²⁾ უნდა წილას, და მთის წვერზედა შეიყარნეს³⁾, არა ძალ-უც⁴⁾ სხვაგან რბილას.

553. ურან და ქიშვად ჩიოდეს⁵⁾: „გარდაგვიბრუნდა⁶⁾ ბედია: თუ აღრავინ მოგვეწირა, რას გვარგებს ცუდი უბედია⁷⁾, ხვალ შევეკოცნეთ⁸⁾ ერთ-ზირად, სისხლით შევღებოთ⁹⁾ ქედია, და უეკლამ¹⁰⁾ ანდერძი¹¹⁾ გარდასცა, მით¹²⁾ თავი განაბუდია.

954. რა გათენდა, თურანელნი დაქუეითდენ, შეუზახნეს¹³⁾. ერთმანერთსა ესრდიან, ბეურნი მკუდართა¹⁴⁾ დაესახნეს.

1) № 4528 — დაწყინარდენ.

2) № 1505 — დაკოდილსა.

3) № 4528 — მთის წვერზედან შეიყარნენ, № 1505 — მთისა წვერზედ შეიყარნეს.

4) № 1505 — ძალუცსთ, № 4528 — ძალ-უძეს(?).

5) № 4528 — ჩიოდა.

6) № 4528 — ვაი გარდაგვიბრუნდა.

7) № 1505 — ყმებია. — თუმცა სიტყვა „ყმებია“ აქ უფრო მოხერხებულია, ვიდრე „ყბედია“, მაგრამ ჩვენ ვბედავთ ეს უკანასკნელი დაფიქსტავთ ლექსისთვის.

8) № 4528 — შეუეხოცნეთ.

9) № 4528 — შეუღებოთ.

10) № 1505 — ყველამ.

11) ანდერძი — სპარს. *კარა* — მოწმობა, რჩევა, დაბარება, რეკომენდაცია.

12) № 1505 — მან(?).

13) № 1505 — საქვეითოდ აემზადნეს. № 4528 — დაქვეითდა, შეუზახნეს, ჩვენი რედაქციით — დაქუეითდენ, შეუზახნეს.

14) № 1505 — ბეურნი მკუდართა, № 4528 — ბეური.

ამაზედა საგუმავოდ¹⁾ დარაჯათა დაინახეს²⁾.
და ერანელთა ავმან ბედმან მისთა მტერთა ეტლნი³⁾ ლახნეს.

955. თქვეს: „მოვიდა მთვრალი ზილო⁴⁾—ერანელთა ლომთა-ლომი“. მტერთა შინა დაინახეს რკინის კოშკი⁵⁾, ცხენსა მჯდომი, კმა მოვიდა, ვითა გრგვინვა, სრულ გაკვირდა⁶⁾ კაცთა ტომი, და ჩამობრუნდეს თურანელნი⁷⁾, აღარ უნდა ერთსა ომი.

956. რა მოვიდა თვალავანი—ერანელთა ნათლის სვეტი, —ჩქარად ევლო⁸⁾ ჯავრთანსა, ოფლი ჩასდის შეტის-შეტი, მობრუნდნენვიდა, თურანელთა თვალს ავლებდა, ვითა რეტი,— და უარან, ქიშვად დაინახეს, მოკვებნეს ანაწყვეტი⁹⁾.

957. თვალავანმან ერანელთა მათ მორჩომა მიულოცა, მოახსენეს: „ჩუენი¹⁰⁾ ჯატი ნახევარი დაიკოცა“, ზილოტანსა აეტრნეს¹¹⁾, თვალთა ცრემლი მოიკოცა და ბრძანა: „ხალე იმათზედა მდგომით ჩუქათა შეცა ვუცეს!“¹²⁾

1) № 1505—საგუმავოდ.

2) № 1505—ყარაულთა დაინახეს.

3) № 4528—ეტლი.

4) № 1505 — თქვეს: „მოვიდა მთვრალი სპილო,...

5) კოშკი—სპ. იხ. ლექს.

6) № 1505—სულ გაკვირდა.

7) № 1505—ხელ-ნაწერები—ჩამობრუნდა, ქვემდებარე თურანელნი კი მრავლობითს რიცხვშია.

8) № 4528—ეულო.

9) № 1505—ანაწყვეტი.

10) 4528 №-იც—ჩვენნი.

11) № 1505—აეტირა.

12) № 4528—ვკოცა.

აქა თეზანვისა და საამ ფალავნის ოძი.

958. რა გათენდა, ბრწყინვალესა მზესა ბნელი გაეზარა¹⁾,
ვინცა თუ ერანელი, საამისურს შაეყარა²⁾.
სომარად დაეკაზმნეს³⁾, ცხენსა შესხდეს, ჰკრეს ნადარა.
და მუნით თურქნი დაერაზმნეს, ამაუობდეს აწ ვეღარა.
959. საამ სამანდი გაიგდო, ახსენს ღვთისა⁴⁾ სახელი.
შეშკეს⁵⁾, ვითა ღრუბელი, მივა, ვით ღომი მძახელი.
თავზედა ლახტსა იფლებდა, — „ეს არის თქვენი⁶⁾ მჩახელი“, —
და ზარმან აიხვნა⁷⁾, დასტერდეს, ვითა შემცდარი და ხელი.
960. ორმოც-ღ-ათი⁸⁾ ფალავანი თეზანგ საამს გაუძახს:
პილატონი⁹⁾ სომარად მოემზადა, მოემასა¹⁰⁾,
შეუტიეს¹¹⁾, მოეზვივნეს, შეტი არა შეუზახს¹²⁾,
და მიჰკრა-მოჰკრა¹³⁾ ერთმანერთსა, შეაწყვიტა ჩამოხჩახს¹⁴⁾.

1) № 1505—ბრწყინვალესა მზესა ბნელი გაეყარა.

2) № 1505—შეეყარა.

3) № 4528—დაეკაზმნენ.

4) ყველგან 1505 № ხელ-ნაწერში გვხვდება მღვთისა, აქ კი ღვთისა.

5) № 4528—შესტეხა.

6) № 4528 №-იც—თქვენი.

7) № 1505 და საეკ. მუზ. 858—აიხვნა.

8) № 1505—ორმოცდაათ ფალავანი, № 4528—ორმოც-ღ-ათი ფალავანი.

9) № № 1505 და ს. მ. 858—პილატონი.

10) № 1505—მოემზადა.

11) № 1505—შეუტიეს.

12) № 1505—შეუძრახა.

13) № 1505—მიკრა-მოკრა.

14) № 1505—შეაწყვიტა, ჩამოხჩახა.

961. ოც-დ-ათი მოკლა და ოცი¹⁾ გარდაეხვეწა, გაექცა²⁾.
ფემანგს ეწეინა, მართ ვითა გულისა ლახვარი გაეტა,
სი კულავ³⁾ გამოუძახა, უნდა ჰსუსი გაეტა,
და მიუკდეს⁴⁾, შემოეხვივნეს, ვისცა ჰკრა, ფიცხლად დაეტა⁵⁾.
962. ნახეუარი⁶⁾ ჩამოყარა ორმოც-დ-ათი გარდაეხვეწა.
მერმე სრულად შეუტეის, შექნეს ტემა კმაღთა, ლეწა.
შუაზედა შეიმწყუდიეს⁷⁾, კორცი ვერვინ დაუხვეწა⁸⁾,
და სამ ლახტი ამოიღო, იმით უნდა რაზმისა⁹⁾ ფრეწა.
963. ჯარს ესროლა მძიმე ლახტი, ვისცა¹⁰⁾ ეტა, გააკორვა,
მერმე კმაღი მოიწვადა¹¹⁾, იმით უყო შუა მორვა,
მივიდა და ამოიღო, გულს დაუწყო მტერთა ტორვა¹²⁾.
და ზოგს ძვალი დაუმტვრივა, ზოგსა¹³⁾ თავი გააშორვა.
964. ორი¹⁴⁾ რაზმი დაკოდილი, ჰირველ იუენეს¹⁵⁾ ნამარნი,
სითაც სამ შეუტევის, მას უყიან¹⁶⁾ ფიცხლავ კარნი,

1) № 1505—ოც მოკლა და ოც და ათი.

2) № 1505—გარდაეხვეწა და გაექცა.

3) № 1505—კულავ.

4) № 4528—მოუკდენ.

5) № 1505—ვისაც კრა ფიცხლავ დაეტა.

6) № 1505—ნახევარი.

7) № 1505—შეიმწყუდიეს.

8) № 4528—დაუხვეწა.

9) № 1505—იმით უყო რაზთა.

10) № 1505—ვისაც.

11) № 1505—ამოიღო.

12) № 1505—მტერთ დაუწყო კვლავ მორვა.

13) № 4528.—ბეურსა.

14) № 1505—ორნი.

15) № 1505—იყვნეს.

16) № 1505—უყიან, № 4528—უყიან, (თუ ულიან?).

ფეშანგ იცნა, ზედ მიუკდა, ვერ დაუდგეს¹⁾ წინა ჯარნი.
და გულ-მესისხლედ კელი მიჭყო, თქვა: „მეწვების გულსა მკუ-
დარნი!“²⁾

965. ლახტი წელშიგან ჩაირჭო, ქამარს ჩაუგდო კელია,
უგულმა უგუიწივა, მან გაუმავრა წელია,
გაუწედა, გასძვრა, მართ ვითა ღომისა ჰირსა მელია.
და თურანისაკე³⁾ გაიქცა, თურცა თუ შარა⁴⁾ გრძელია.

966. ფეშანგ ნახეს გაქცეული, თურანელნი გარდიხვეწნეს,
ერანელნი წაერვივნეს⁵⁾, მტერთა მათთა თავნი ღეწნეს,
ვისცა მიხვდეს⁶⁾, ჩამოაგდეს, მთელნი⁷⁾ არვინ შეიხვეწნეს,
და დაკოცეს და ამოსწეუიტნეს, არ ლაღობით ცოტა კეწნეს⁸⁾.

967. დარჩა მათი საქონელი — კარგები და ბარგი სრულად,
მანუჩარცა შემოესწრა, აღარ არის გულ-ნაკლულად,
სამს ეელსა მოეხვია, — „შენ მიღირო ჩემად სულად,
და — ვინ გედაროს ქვეყანაზედ ფალავანი ძალად, გულად!“⁹⁾

1) № 1505 — დაუბედუნ.

2) № 1505 — . მიყო, თქვა: „მეწვების გულსა მკვდარნი!“

3) № 1505 — თურანისაკენ.

4) შარა — სპარს. *شاه* — შაჰრაჰ — ე. ი. შაჰი გზა, იხ. ჩვენი ვფფ.

ტყ. ლექსიკ.

5) № 1505 — წაეხვივნეს.

6) № 1505 — ვისაც მიხვდეს.

7) № 1505 — მთელი.

8) № 1505 — და დარჩა მათი საქონელი — კარავი და ბარგი რეწნეს.

9) № 1505 კეწნა — იხ. ლექსიკონი.

10) 1505 № ხელ-ნაწერში ეს ხანა ასე იკითხება:

მანუჩარსაც შემოესწრა, აღარ არის გულ-ნაკლულად,
სამს ყელსა მოეხვია, — შენ მიღირო ჩემად სულად, —
მოაგებებს ბარგი მათი, ჯორ-აქლემი იყო სრულად.

და „ვინ გედაროს ქვეყანაზედ ფალავანი ძალად-გულად“.

№ 4528 — გულ-ნაკრულად, ... ქვეყანაზედ.

968. ნაშობები ყუელაკაი¹⁾ მეფეს წინა დაუყარეს,
ზოგი თვითან დაიჭირა, სხვა—ფალავანს მიაბარეს.
სამ გაყო ღაშქარზედა, ცოტა მისთვის მიათვალეს²⁾.
და მარტყოფთა და ნაშობთა ამულისკენ³⁾ თავნი არნეს.

969. ამულს მივიდა, ღაშქარნი გაუშენეს⁴⁾ აღადებულნი
სამ და სხვანი თავადნი იახლენ გამარჯვებულნი⁵⁾,
მოქალაქეთა შეიტყვეს, წინ მიეგებნეს⁶⁾ კრებულნი.
და თვალ-მარგალიტსა, ოქროსა აყრიდეს⁷⁾ განარებულნი.

აქა მანუჩარ კელ-მწიფე ნადირობს.

970. შეუიღეს⁸⁾ სვარდემიგან, — ვითა ვთქვა⁹⁾ ქება სრისანი!..
ევანი¹⁰⁾ ოქროდ¹¹⁾ ნაჭედი, სვეტები ბროლის ქვისანი,
მუშკი, ამბარი¹²⁾ ეფანტა, სარაჯი ვარდის წყლისანი,
და ქალნი მთასხეს მუტრიბნი¹³⁾—სადარონია¹⁴⁾ მზისანი!..

971. დასხდეს, დაიდეს ნადიმი, ვითა მათ სწადა, სმიდიან.
ტკბილად იმღერდეს მუტრიბნი, ამოსა გამსა ჰკურიდიან¹⁵⁾,

1) № 1505—ყველაკაი.

2) № 1505—მიაბარეს.

3) ამული—სპ. კ.1—ქალაქის სახელია, იხ. ლექსიკ.

4) № 1505—გაუშვა.

5) ხელ-ნაწერებში—გამარჯვებულნი.

6) № 1505—შეიტყვეს, წინ მიეგებნენ...

7) № 1505—გუარსა აყრიდეს, № 4528—ოქროსა აყრიდენ.

8) № 4528—შეუიღეს, № 1505—შევიღეს.

9) № 1505 ვსთქვა.

10) № 1505—ევანი, სპარს. იხ. ლექსიკონი.

11) № 1505—ოქროდ.

12) № 1505—ამბარი, № 4528—ამბარი(?).

13) № 1505—ტურფანი.

14) № 4528—სადარონია(?).

15) № 1505—კურიდიან.

არაფინ იყო შემცირებული, ბურთობდიან და ზმბდიან,
და აწ ჰკადეს¹⁾ კელი სოფელსა, მინდორს ნადირსა სვრიდიან²⁾.

972. მათ ქონდა გამოსვენება³⁾ იმდერდეს⁴⁾ უბან-უბანი,
მომდერაღთა და მუტრიბთა ავისო შუკა⁵⁾, უბანი,
ვისაც მიესმის⁶⁾, იქ მიდის, დას-დასად⁷⁾ უბან-უბანი.
და სრულ დაკაზმულნი მოვიდენ პირ-მთვარენი და ქუდანი⁸⁾.

აქა თუნდის და როზინის თათბირი და ერანს დევის
გაგზავნა ჯამუშად^{*}).

973. რას უთრუთი⁹⁾ და გორჯასპი¹⁰⁾ დეუთ მოსვრიდეს, მამაცობდეს.
ფალანგის¹¹⁾ და ჯიბიჯინის¹²⁾ ჰატრონობით მას უკობდეს,
ქაჯ-ვაჯან¹³⁾ და სხვანი დეუნი¹⁴⁾ უეელაკანი მასა უმობდეს¹⁵⁾,
და ვინცა მოჩხა ბნელეთშიგან, ყაფის მთაშიგ¹⁶⁾ ჰატრონობდეს.

1) № 1505 — და აწ წაკდა(?).

2) № 4528 — მინდორს ნადირსა კურიდიან, № 1505 — მინდორსა
ნადირს სვრიდიან.

3) ხელ-ნაწერებში „გამოსვენება“.

4) № 1505 — იმდერდენ.

5) № 1505 — შუა.

6) № 1505 — მიესმა.

7) № 4528 — დას დასტა. [ქუდანი.

8) № 1505 — და სულ დაკაზმულნი მოვიდნენ — პირ-მთვარენია,

* აქ ჩვენ შევსცვალეთ 4528 №-ის ხელ-ნაწერის სათაური.

9) № 1505 — როდის უთრუთ. უთრუთ — სპ., იხ. ლექსიკონი.

10) გორჯასპი — სპ. იხ. ლექს. საკ. სახელ.

11) № 1505 — ფალანგონ. ფალანგ — სპ., იხ. ლექსიკ.

12) № 1505 — ჯინ-ბაჯინი, № 4528 — ჯიბიჯინი, იხ. ლექს.

13) № 1505 — ქაჯ-ვაჯინ, № 4528 — ქაჯ-ვაჯან, იხ. ლექს.

14) № 1505 — დეენი.

15) № 1505 — ყაფის მთასა დაიპყრობდეს.

16) № 1505 — კიდევ ისივ...

974. ჯი-ბიჯინის¹⁾ კელ-მწიფის²⁾ თუნდი დარჩა ნათესავი,
ქაჯ-ვაჯინსა³⁾ რობინ დარჩა, მოიწონეს მათვე თავი,
მოიწიფნეს ჩვენთა მტერთა, თქუეს⁴⁾: „არ მივსტეთ უაღე ზავი!“
და დასხდეს, შექნეს ვაზირობა მათთა თავთა⁵⁾ მისაკლავი.
975. ვეზირები გვერც დაისხეს, მათ სიტყუა თქუეს⁶⁾ შეტად ავი:
„აწ მიუკდეთ შაჰ მანუჩარს, ნულარ გვინდა მისი ზავი.
ჩუენ⁷⁾ წყალს გასვლა აღარ გვინდა, რამ მოვჰკაზმით⁸⁾ ხომალდ-
და აწ ისინი ამოვსწყვიტოთ¹⁰⁾ ან მოვიკლათ ჩუენი¹¹⁾ თავი. [ნავი⁹⁾],
976. ქუეყანანი ჩუენთა¹²⁾ გვართა ჰქონებია¹³⁾. თეში სრულად,
ადამისა ნათესავნი¹⁴⁾ ვარგებულან მაშინ გულად,
უეულა ძალად წაუღიან¹⁵⁾, აწ ვერ გვეჯობან მოწიფულად,
და მიუკდეთ და აწ წავართვათ, მოვაქციოთ ჩუენად რჯულად¹⁶⁾.

1) № 4528 — ჯიბიჯინის, № 1505 — ჯან-ბაჯინის.

2) № 1505 — კელ-მწიფისა.

3) № 1505 — ქაჯ-ვაჯინსა.

4) № 1505 — ჩვენთა მტერთა თქუეს, № 4528 — ჩვენთა მტერთა
თქუეს...

5) № 1505 — მათის თავის.

6) № 1505 — სიტყვა თქუეს, 4528 №-იც — თქუეს.

7) 4528 №-იც — ჩვენ.

8) № 1505 — დავკაზმით.

9) ხომალდ-ნავი, იხ. ლექს.

10) № 1505 — ამოვსწყვიტოთ.

11) 4528 №-იც — ჩუენი.

12) 4528 №-იც — ქვეყანანი ჩვენთა.

13) № 1505 — ქონებია.

14) № 4528 — ნათესავი.

15) № 150 — ყველა ძალად წაუღია.

16) № 1505 — და მიუკდეთ და ამოვსწყვიტოთ. მოვაქციოთ ჩვენთა
რჯულად.

977. ესე საქმე¹⁾ დაამტკიცეს მათ ეშმაკთა²⁾ ღვთისა³⁾ გმობით.
ერთი დეუი მოიუხანეს⁴⁾ განსწავლული⁵⁾ შეტად გრძნობით⁶⁾,
კამოგზავნეს, დავედრეს, — „შენ იყავ კარგა ცნობით,
და ან კელ-მწიფედ ვინა სხედან, როგორია ფაღვანობით?!“⁷⁾
978. დეუი⁸⁾ წავიდა ჯაშუშად, გავლო უაფისა მთანია,
კატისა სსხე დაიდვა, იარა ბეურდი⁹⁾ გზანია,
თურანს მივიდა, ფეშანგი ზრ დახვდა, არცა სხვანია,
და წავიდა, ერანს მივიდა, სად მანუხანდის ქარანია¹⁰⁾.
979. ფეშანგი ნახა მუნ, სადა იდგა ლაშქრითა მისითა.
დეუი¹¹⁾ ვერავინ ვერ იცნა, სინჯვიდენ ღამე, დღისითა¹²⁾.
სამცა ნახა მოსული ომში პირითა მქისითა¹³⁾,
და თქვა¹⁴⁾: „ამას ჩემი ჰატრანი შეებმის ნეტარ¹⁵⁾ ვისითა?!.“
980. საამის ლახტი რა ნახა, კულა უფრო ეკვირვებოდა¹⁶⁾.
თქვა: „ოღონ დეუი¹⁷⁾ ეს არის, შიშითა ზარსა კდებოდა¹⁸⁾,

1) № 1505—სიტყვა.

2) № 1505—ეშმაკმან.

3) № 4528—მლთისა.

4) № 1505—ღვეი მოიყვანეს.

5) № 4528—გასწავლილი.

6) № 1505—შეტად გრძნობით.

7) № 4528—და ან კელ-მწიფეთ ვინა სხენან, ან როგორნის(?) ფა-

8) № 1505—ღვეი. [ლავენობით.

9) № 1505—ბეური.

10) № 4528—სარანია.

11) № 1505—ღვეი.

12) № 1505—სინჯვენ ღამით და დღისითა.

13) № 1505—ომშიგა პირის მქისითა.

14) № 1505—თქვა.

15) № 1505—ნეტარ შეებმის.

16) № 1505—კულავ უფრო ეკვირვებოდა.

17) № 1505—თქვა: „ოღონ დეუი.“

18) № 4528—შიშითა მას სულთ ხდებოდა.

გამარჯვებამდინ¹⁾ იქ იყო, იქით და აქან ღებოდა,
და შერქე წავიდა გრძნეული, მალე იარა, ხელტეობდა.

981. რა მივიდა, თუნდისა და რაბინს ეუქლა²⁾ მოახსენა:
„ქეყანათა შუენებას³⁾, ვთქუა, „ვერ იტყვის⁴⁾ ჩემი ენა“.
სული ტურფა უფავილთანი, მუინვარეთა⁵⁾ წუალოა დენა.
და ვინცა იქით იარების, არა მარტებს მას მოწუენა.

982. თურანს ეუქმნგ ზის ზატრანად ფრიდონ კელ-მწითის ცხებუელი,
ერანის მეფედ⁶⁾ მანუხარ მორჭმული, სახელ-დებუელი,
მას ერთი ფაღავანი ჰუავს ზე მთისა⁷⁾ შესწორებუელი,
და თქუეს⁸⁾ თუ: „უთრუთის გვარია, — ვინ მოსრად ეუთა⁹⁾ კრე-
ბული!“

983. თურანს მიველ, და არ დამხვდა კაცი მარჯუედ¹⁰⁾ შეომარი,
ეუქმნგ ერანს მიკდომოდა¹¹⁾, დაეჭირა სულა სარი.
ინდოთ ომად წასულიყუნეს¹²⁾ მანუხარ და მისი ჯარი,
და ეძახუნათ თურანელთა დაემტვრია¹³⁾ ციხის კარი.

984. მანუხარს გამარჯვებოდა, ინდოთვის¹⁴⁾ ექნა რიალი,
აქათ მე მიველ, მოუკდეს¹⁵⁾, საამს მოჭქონდა¹⁶⁾ ზრიალი;

1) № 1505 — გამარჯვებამდინ, № 4528 — გამარჯვებამდინ.

2) № 1505 — ყველა.

3) 4528 №-იც — ქეყანათა შვენებასა.

4) № 1505 — ვთქვა ვერ იტყვის.

5) № 1505 — ყვავილითა, მუინვარეთა(?).

6) № 1505 — მეფე.

7) № 1505 — ვავს ზე მთასა.

8) № 1505 — თქუეს.

9) № 1505 — დევთა.

10) № 1505 — დამბდა კაცი მარჯუედ ..., № 4528 — მარჯვე.

11) № 4528 — მიკდომოდა.

12) № 4528 — ინდოთ სომარად(?) წასულიყუნეს, № 1505 — ინდოთ
ომად წასულიყო.

13) № 1505 — უძახუნა, მიკდომოდა, დაემტვრია...

14) № 1505 — მანუხარს გამარჯვებოდა, ინდოთს, 4528 №-იც —

15) № 1505 — მოუკდა.

[გამარჯვებოდა.

16) № 1505 — მოჭქონდა.

თუჩანელთ შემოუტივა, წაადებინა ხრიალი,
და ბეურსა გაუკდა¹⁾ ლასტითა სახლი, სამყოფი ტიალი.

985. გააქციენა²⁾ თუჩანელი მარტო საამ, ამოსწეუიტნა³⁾,
ვისცა უკან მოეწივა⁴⁾, ჩამოყარნა, ამოელიტნა⁵⁾,
ერანს მოსვლა შეანანა, ძვალნი ლახტით დაუფშენიტნა⁶⁾,
და ძლივ თეშანგი გარდებეგეწა, წელთ ქამარი შემოწეუიტნა⁷⁾.

986. საამისა ასრე ქება არ იამა მათ, ეწეინა,
მაგრა თქვეს⁸⁾ თუ: „ჩვენნი სწორნი ქვეყანაზედ ნეტარ ვინა!“⁹⁾
ლაშქართათვინ საპმობელი ყველგან წიგნი¹⁰⁾ გააფრინა,
და შეიყარა დევთა ჯარი, ვინ დაუდგამს ამათ წინა?!¹¹⁾

აქა რობინისა და თუნდის გალაშქრება ერანელთა ზედა.

987. დეუი¹²⁾ ექვსსი ათასი მოვიდა შეამარია,
თქვეს: „ორას ათასს დავსჯერდეთ¹³⁾, ვინ უფრო მკლავ-მაგარია!“

¹⁾ № 1505—ბევრი გაუბდა(?)

²⁾ № 1505—გაიქცია.

³⁾ № 1505—ამოსწეუიტა.

⁴⁾ № 1505—ვისაც უკან მოეწივა.

⁵⁾ № 1505—ჩამოყარა, ამოელიტა.

⁶⁾ № 1505—ძვალი ლახტით დაუფშენიტა.

⁷⁾ № 1505—წელთ ქარქაში შეეოსწეუიტა.

⁸⁾ № 1505—მაგრამ თქვეს.

⁹⁾ № 1505—ჩვენისთანა ქვეყანაზედ არავინა, № 4528—ჩვენი სწორნი ქვეყანაზედ ნეტარ ვინა.

¹⁰⁾ № 1505—ლაშქართათვის საპმობელად ყველგან კაცი.

¹¹⁾ № 1505—და შეიყარა დევთა ჯარი, ვინ დაუდგამს ამათ წინა, № 4528—ვინ დაგვიდგამს ახლა წინა.

¹²⁾ № 1505—დევი.

^{*}) ეს სათაური ჩვენ დავუხსვით.

¹³⁾ № 1505—თქვეს: ორასს ათასს დავსჯერდეთ, № 4528—ორს ათასს დავსჯერდეთ.

დაარჩიეს¹⁾) და გამოდგეს, შეიქნა ზანგთა ზარია²⁾,
და ჰკიდეს³⁾) ბარგი, კარგები, სალაშქრო სანუკარია.

988. ზოგსა დეუსა ლომისა და ზოგსა დათვის ტყავი ეცვა⁴⁾,
უუქლას⁵⁾) ება ზანზალაკი, კისრებზედა⁶⁾) გარდაეცვა,
მოფლენ, მოაქვსთ ზანგა-ზუნგი, ქვები⁷⁾) მკლავზედ უკუეცვა.
და ასტულა მტკერი საშინელი, და დაბნელდა⁸⁾) მალლა ზეცა.

989. თუნდი იყო ას ოცი მწერთა, რობინ იყო ას და ათი,
ქანდარზედან შემოეცვათ მათ გურზების საკამათი⁹⁾):
მკარს გაიდვეს, წამოვიდეს, თქვეს¹⁰⁾): „დაფნაუთ ძვალი მათი
და ქვეყანას¹¹⁾) ნურას ვაწყენთ, დავასწავლოთ ჩუენი¹²⁾) ხლათი!“

990. ერთსა არაბს უათილ ერქვა¹³⁾, თუნჯი მადრის¹⁴⁾) ზატრონობდა.
თვით და მისი საბატონო¹⁵⁾) ერანისა შეუეს უმობდა.
რს შეუიდეს დეუნი, დადგეს, გაუკვირდა¹⁶⁾, გაუცნობდა¹⁷⁾,
და მოციქული გაუგზავნეს, — ამ ამბავსა უწინ სცნობდა.

1) № 1505 — დაარჩიევს.

2) № 1505 — ზათქი ზარია.

3) № 1505 — აკიდეს.

4) № 1505 — ზოგსა დეუსა ლომის ტყავი, და თავისი ტყავი ეცვა.

5) № 1505 — ყველას.

6) № 1505 — კისერზედა.

7) № 1505 — მოაქვსთ ზანგი-ზუნგი, ქვები..., № 4528 — მოაქვს
ზანგა-ზუნგი, ქვები...

8) № 4528 — დაბნელეს.

9) № 1505 — მათ გურზების საკამათი.

10) № 1505 — შეიდვეს, წამოვიდნენ, თქვეს, № 4528 — იც — თქვეს.

11) № 4528 — და ქვეყანათ ნურას ვაწყენთ.

12) 4528 №-იც — ჩუენი.

13) № 1505 — უათილ ერქვა.

14) № 1505 — თუნჯი მადრის(?), თუნჯი, იხ. ლექს.

15) საბატონო — საუფლო.

16) № 1505 — რა შევიდნენ დეუნი, დადგნენ, გაუკვირდა.

17) გაუცნობდა რუსთაველურია, იხ. ლექსიკონი.

991. დეუთა ყათილს საუბარი შეუთვალეს სიტყვა-მკვასი¹⁾:
„თუ გიჯობდეს, ნუ იყოფნი, ფიცხლავ შეჯე, მოდი, გვნახე,
გგმსახურე და არას გაწყენთ, სოფელის საქმე დაგვისახე,
და თვარა²⁾),—სრულად ამოსწედები, თუ ლაშქარი დაგიძახე!“³⁾)
992. ყათილ თქვა: „თუ არ შევეწყო, მე შევება დეუთა⁴⁾ ვერა;
ბევრი ნუზლი მიაგება⁵⁾, ერთგულობა დააჯერა,
მანუხარს და საამისურს ფიცხლავ⁶⁾ წიგნი მიუწერა,
და უეფლა წვრილად შეუთვალა, ვითა დეუთა მიუფერა⁷⁾).
993. დეუნი მუნით აიყარნეს, ქრანისკე⁸⁾ წამოვიდეს,
სადაც მიხვდეს შენობასა⁹⁾, არ აწეინეს, მათთვის სცვიდეს.
უეკლგან¹⁰⁾ ძღვენი მიაერთვიან, ქვეყანას იჭირვიდეს¹¹⁾.
და მისრეთს¹²⁾ ახლას მიეჯარნეს, არ ისწრაფდეს, ამოდ ვლიდეს.
994. მისრეთს ყათილს ჰატრონად¹³⁾ იჯდა, ფრიდონის გვარია,
დეუთ¹⁴⁾ შეუთვალეს: „ჩუენთანა მოდი და მოგვეკმარია!“¹⁵⁾

1) № 1505—დეუთა ყათლის(?) საუბარი შეუთვალეს სიტყვა-მკვასი.

2) № 1505—თუ არა.

3) № 4528—წაგიძახე.

4) № 1505—ყათილ თქვა: არა შევეწყო; მე შევება დეუთა ვერა.
4528 №-იც—თქვა.

5) № 1505—ბევრი ძღვენი გაუგზავნა.

6) № 1505—ფიცხლავ.

7) № 1505—და ყველა წვრილად მიუწერა, ვითა დეუთა მოუფერა.

8) № 1505—დეუნი მუნით აიყარნეს; ერანისკენ, № 4528—დეუნი
მუნით აიყარნეს(?) ერანისკე...

9) № 1.05—მიხვდეს ქვეყანასა.

10) № 1505—ყველამ.

11) № 1505—ქვეყანასა იჭირვებდეს, 4528 №-იც—ქვეყანას.

12) მისრეთი, იხ. საკ. სახელები.

13) № 4528—ყათილს ჰატრონობს—ზომის წინააღმდეგია. ყათილ-
მაზ—იხ. საკ. სახელები.

14) № 1505—დეუთ.

15) № 4528—მოგვეკმარია.

ყაითამაზ თქვა: „ვინ ღირსა, — მანუხარ ვნახო მკუდარია!“¹⁾
და მივიდა, დეუთა შეეწყო, მთართვა სანუკვარია²⁾.

995. ყაითამაზ³⁾ თავს ავი უყო დეუების⁴⁾ მოკმარებითა:
მან შეიყარა ლაქარი. იმათკე⁵⁾ მივა რებითა
ვინც იყო მისი მორჩილი, დროშითა, ნადარებითა.
და ბარგი და ნუზლი მიქანდა⁶⁾ ჯორითა, არაბებითა⁷⁾.

996. რად არ იცოდა საამის გმირობა და ფალავნობა?
წამოვიდა ერანზედა, შეუთხრობდა⁸⁾ მადლა ნობა.
დმერთი შესწერა ყაითამაზს⁹⁾, დაეკარგა მისთვის ცნობა,
და მისრეთისა სამუქეთსა¹⁰⁾ რას უმოგნის დეუთა¹¹⁾ უმობა?!“

აქა მანუხარ კელ-მწიფისაგან დეუთ მისვლის ცნობა.

997. ამულს ბადშიგან¹²⁾ სავარდე იყო ედემის მსგავსია¹³⁾,
მუნ იჟდა შეეე მანუხარ, — ვირი, მთვარეუთ¹⁴⁾, გავსია!

1) № 1505 — ყაითამაზ თქვა: ვინა ღირს პატრონი ვნახო მკვდარია.

2) № 1505 — და მივიდე. დეუთა შეეეწყო, მივართვა სანუკვარია.

3) № 4528 — ყაითამაზ — ზომის წინააღმდეგია.

4) № 1505 — დეუების.

5) № 1505 — იმათკენ.

6) № 1505 — ნუზლი წაიღო. ნუზლი, იხ. ლექსიკონი.

7) № 4528 — ჯორითა და არაბებითა — ზომის წინააღმდეგია. არა-

8) № 1505 — შეკმობოდა. [ბა, იხ. ლექსიკ.

9) № 1505 — შესწავალდა ყაითამაზს, № 4528 — შესწავარა(?) ყაით-
მაზს. ვასწორებთ.

10) № 1505 — სანუქეთსა.

11) № 1505 — დეუთა.

12) № 1505 — ამულის ბადში.

13) № 1505 — ყველგან მსგავსია, უნდა იყოს მსგავსი, ან მზავსი,
როგორც 4538 № ხელ-ნაწერშია.

14) № 1505 — მთვარეუთ.

სიყაღნი¹⁾ ახლდეს და სსამ მოყუასთა შესთავსია²⁾,
და ტკბილად იმღერდეს მუტრიბნი, სვეს დოსტაქანი³⁾ სავსია.

998. სსამს დაწვთა⁴⁾ ღვინისაგან დასდებოდა⁵⁾ ლალის ფერი.
ბაღთა შიგან⁶⁾ სეიწნობდა ზირ-მთავაკეთა შენამზევი,
თქუა: „ცუდია უშიედნოდ⁷⁾ მეჯლიში და ჩანგთა ყდერი
და მკლავნი ლახტით დამიხამდა⁸⁾, არ გამჩინდა ახსად მტერი“

999. ალყად ისდეს თავადები, და ტკბილად ჰკუკრიდეს მგოსანნი⁹⁾.
სსამ წადგა მეფეს წინა, შესვა დიდი დოსტაქანი;
თვითან¹⁰⁾ დაჯდა, დაუღია, ააყენა მერმე სხვანი,
და კარზედ მოდგა უათილის¹¹⁾ მონა ზირით შაოსანი¹²⁾.

1000. რა მანუჩარს მოახსენეს, ბრძანა მასთან შემოყუნა¹³⁾
მონა წადგა, კელ-მწიფესა წიგნი მისცა, ეთაყუნა¹⁴⁾.
წაიკითხა, წყენისაგან ვითამც ეცა გულსა ღანა,
და სსამ ნახა მოწეენილი, თქუა: „რა ესმა ამისთანა!¹⁵⁾“

1) № 1505—სფაადი.

2) № 1505—მოყვასთა შესთავსია.

3) დოსტაქანი, იხ. აქვე ლექსიკ. და აგრეთვე ძველი საქართველო,
ტ. 1, ვეფხ ტყ.-ნის ლექსიკონში.

4) № 1505—დაწვთა.

5) № 1505—დასდგომოდა.

6) № 1505—ბაღთა შინა.

7) № 1505—თქუა: „ცუდია უშიედნოდ(?)“.

8) № 1505—ლახტი დამიხამდა(?)

9) № 1505—კრვიდეს მგოსანი, 4528 №-იაც—მგოსანი: უნდა იყოს
მრავლობითი რიცხვი „მგოსანნი“.

10) № 4528—თითვან.

11) № 4528—ყათლის—ზომის წინააღმდეგია.

12) № 1505—პირათ შაოსანი ეპითეთით „შაოსანი“ ცნობილია
აგრეთვე ასმათი „ვეფხ. ტყაოსან“-ში, იხ. ხ. 260, ტ. 2, მაგრამ იქ პოე-

13) № 1505—შემოყუნა. [ტი გულისხმობს შავ სამოსელს.

14) № 1505—მონა წადგა კელ-მწიფეს წინ, წიგნი მისცა, ეთაყუნა.

15) № 1505—თქუა.

1001. ადგა გმირი ზილტანი, მიუზღა მევეს წინა,
მასხენა: „კელ-მწიფეო, მიკუირს¹⁾), რამან მოგაწეინა?!.“
წიგნი მისცა, უუელა²⁾) უთხრა, მონისგან რაც ესმინა,
და წაიკითხა საამისურ, შევატეევი³⁾), — არ ეწეინა.
1002. მონას ჭკითხა⁴⁾): „თუ გასმია, ვინ არიან, ვისთა⁵⁾) გვართა?!
ანუ დეუნი რასდენია, ვით იტყვიან⁶⁾) მეომართა?!.
მასხენა: — „თუნდი ჭქეიან⁷⁾), ის ზატრონობს დეუთა⁸⁾) ჯართა,
და ერთს რაბინს უძახიან. მათ აქებენ მკლავ-მაგართა.
1003. ჯინ-ჯიბინის⁹⁾) კელ-მწიფის თუნდი არის შეილის-შეილი.
ქაჯ-ვაჯანის¹⁰⁾) ნათესავი რაბინ არის დიდი, მსხვილი.
სხვა რასი ათასია. თქუენკე მოვა ის გაზდილი¹¹⁾),
და უათილ ნახა, — წეენისგან¹²⁾) გაუმწარდა სმა და ძილი.
1004. კელ-მწიფეს წინათ უკდა¹³⁾) ზილტანი¹⁴⁾), ლომთა-ლომი.
მასხენა: „მეფე უნდა ნებიერი ტახტს მჯდომი!
მათი ნურა გენადელების, ვერ დამიდგამს დეუთა¹⁵⁾) ტომი.
და რაც უქნია გორჯასზისა, ჩემზედ მოდგა მათი ომი.

1) № 1505 — მიკვირს.

2) № 1505 — ყველა.

3) № 4528 — შევატეევი — ზომის წინააღმდეგია.

4) № 1505 — კითხა.

5) № 1505 — ვისა.

6) № 1505 — დევი რასდენია, რით იტყვიან.

7) № 1505 — ქეიან, № 4528 — ჰქეიან.

8) № 4528 №-იაც — დეუთა.

9) № 1505 — ჯინ-ბაჯინის.

10) № 1505 — ქაჯ-ვაჯინის.

11) № 1505 — თქუენზედ მოვა ის საზხილი(?), № 4528 — თქუენკე.

12) № 1505 — სმენისგან.

13) № 1505 — წინ მიუჯდა.

14) № 1505 — ამ სიტყვას თითქმის ყველგან ხმარობს ფორმით

15) 4528 №-იაც — დეუთა.

[„პილატონი“

1005. ერანის ტახტის მცველად შევიქენ¹⁾ და დავიბადე:
საცა მტერი გამომიხნდა²⁾, ვერ დამიდგა, — გამოვსცადე!
ზირ-მთვარესთან ლხინი ვნახე, ამ სოფელსა კელი³⁾ ვნადე.
და ვინ ბადი და ჩემი ლახტი ცუდად გორავს, — მტერთა ბადე!
1006. უამი არის კელი მივჭეოთ, ამოვსწყუიტოთ⁴⁾ აქ მოსული.
სიზმრადაცა მომანებია, — მე ვარ დეუთა⁵⁾ აღსასრული!
ვით უთრუთს და გორჯასზისა ამოურთვამს კვრითა⁶⁾ სული,
და ღვთითა და თქვენის ბედითა⁷⁾ არ შეშინდა ჩემი გული“
1007. რა მანუხარ საამისგან ესე სიტყუა მოისმინა,
ვით კაკობი ვარდის ბადი, გაიშალა, გაცადიმნა⁸⁾.
შემოქმედსა მადლი მისცა, ზირი მიწას მოაფინა,
და უთხრა: „გმირა, შენი მზგავსი ქვეყანაზედ⁹⁾ არავინა!
1008. შენ უოფილხარ თვალავანი ზირის წყალი, მტერთა მახე,
ზღვის ნიანგსა უწერია კლმის¹⁰⁾ ზირზედა შენი სახე.
რა მოიწვდი, ცის აერმან სისხლი წვიმოს¹¹⁾ აფურახე¹²⁾,
და ერანისა ტახტ-გვირგვინი უშენდმცა ნუმცა ვნახე!“

1) № 1505 — შევიქენ.

2) № 1505 — სადაც მტერი გამომიხნდა.

3) № 4528 — ხელი. ამ 1005 ხანის მე-3 ტაეპიდან მე-1013 ხანის მე-3 ტაეპამდი ერთი ფურცელი სხვა ხელით არის დაწერილი.

4) 4528 №-იც — ამოვსწყუიტოთ.

5) 4528 №-იც — დეუთა.

6) № 4528 — კვერით(?).

7) № 1505 — მღვთით და თქვენის წყალობითა, 4528 №-იც — თქვე-

8) № 4528 — გალიმდა და გაიცინა. [ნის.

9) № 1505 — მზგავსი ქვეყანაზედ, 4528 №-იც — ქვეყანაზედ.

10) № 4528 — ხრმლისა.

11) № 1505 — ცისა კომი სისხლსა სწვიდეს(?).

12) № 1505 — აფურახე, იხ. ლექსიკონი.

1009. სსამ მადლი გარდისადა, ჰკადრა¹⁾: „მაგას ეტლი ჯერს, კელ-მწიფეო, ნუმცა ოდეს მამეშლების²⁾ თქუენი³⁾ მზეკა“. სმა გარდასწუდა, გამოვიდეს, გორთა⁴⁾ მზეცა ჩაეწვეს⁵⁾, და ლაშქართათვის საგმობელი უფელგან⁶⁾ წიგნი მიუწერა.

1010. წიგნი ფაიქებს მისცა, დაწერილი რაც არია. უბრძანა თუ: „ფიცხლა წადით, თქვენ იარეთ მალედრია⁷⁾. რობინსა და თუნდის დეუსა ჩემზედ⁸⁾ ჯარი შეუერთა, და მათის ჯავრით მოსუენება⁹⁾—ლხინ-ბარბითი გამოეყრია!“

1011. ერანელთა კელ-მწიფის ფაიქი და წიგნი ნახეს, მასვე წამს¹⁰⁾ წამოვიდეს, დროშ-ნაღარა თან იახლეს¹¹⁾. წამოვიდეს¹²⁾, ვითა ქარი, ამულისკენ გზანი ლახნეს¹³⁾. და ამუღშვიან შეიყარნეს, კელ-მწიფე და სსამ ნახეს.

1012. მოვიდა უფელგნით ლაშქარი. თავადთა¹⁴⁾ დიდი ჯარია. კაცო სამასი ათასი მებრძოლი, შეომარია.

¹⁾ № 1565—კადრა.

²⁾ № 4528—მომეშლება.

³⁾ № 1505—შენი, № 4528—თქვენი.

⁴⁾ № 1505—გორად.

⁵⁾ № 4528—ჩაეწურა.

⁶⁾ № 1505—საპმობელად ყველგან, № 4528—სახმობელი.

⁷⁾ № 1505—ფიცხლავე წადით თქვენ იარეთ მალედრია, № 4528 იც—თქვენ. მალედრია—უნდა იყოს იგივე მალედრია—ე. ი. რაც შეიძლება საჩქაროდ. მალედრია licent. poetica-ა.

⁸⁾ № 1505—დეესა ჩვენზედ, № 4528-იც—დეესა.

⁹⁾ ხელ-ნაწერებში—მოსვენება.

¹⁰⁾ № 4528—იმავ წამსა.

¹¹⁾ № 1505—იახლეს.

¹²⁾ № 4528—წამოვიდენ.

¹³⁾ № 1505—ლახეს.

¹⁴⁾ № 1505—თავადი.

სტემდეს ქოსსა და ტაბლასსა, შეიქნა ზათქი, ზარია.
და კელ-მწითეს მისცეს საღამი. აივსო მთა და ბარია!

1013. კელ-მწითე და მისი შვილი ნავზარ¹⁾ იკმო, დაბარა:
„შენ აქ იუავ, თურანელთა არ დაგვინდონ, არამც არა!..
ათი ათას კაც დაგიგდებ მონაზირედ²⁾—ისიც კმარა!
და ჯაშუშებსა გაგზავნიდე³⁾, ფეშანგ არამც მოგეზარა!“

1014. სხვა ლაშქარი ოთხად გაყო, ცალკე გაათანისთანა⁴⁾.
ორმოცდა ათი ათასი ყარან ყუბადს წაატანა⁵⁾,
კულა⁶⁾ იმდენი ჯარი ქიშვადს და გოდერძის გაატანა.
და იმათ უკან სამ გაჭყუა⁷⁾, ზაულელნი ახლავს თანა.

1015. მერმე მანუზარ წაუდგა⁸⁾, თავადი ახლავს მრავალი.
ქავისა დროშა ამართეს, ომშიგან ბევრჯერ⁹⁾ ნავადი¹⁰⁾.
ორას ყოშუმს¹¹⁾ შესაყედ იყო თვითოს დღის სავალი.
და მიდიან,—სამს გულშიგან¹²⁾ არ ქონდა მათგან ზავალი¹³⁾.

1) № 4528—ავზარ.

2) № 1505—ენაპირე.

3) № 4528—გაგზავნიდი.

4) „გათანისთანა“—რუსთაველურია, იხ. ხ. 297, ტ. 3.

5) № 4528—ორმოცდა ათი ათასითა ყარან ყუბად წააყენა,
№ 1505—ყუბათს.

6) № 1505—კულავ.

7) № 1505—გაყვა.

8) № 1505—წავიდა.

9) 4528 №-იც—ბევრჯელ.

10) ხელ-ნაწერებში—ნახული—ლექსთ-წყობას დალატობს.

11) ყოშუმი—თათრ. *قوشه*—ჯარი, ლაშქარი.

12) № 1505—გულშიგა.

13) ზავალი, იხ. გვ. 53, ხ. 162, ტ. 3.

1016. უათილ დეუთა¹⁾ თან იახლას, გამოსცილდა²⁾ მისრის კართას.
დღესა ერთსა³⁾ ნადვლიანი იტყუის ამა საუბართა⁴⁾:
„ესე მიკვირს⁵⁾ მანუჩარ და საამ რა ქნეს? — მისთა სხათა?
და ანუ ხემს⁶⁾ გავზავნილსა გზამიგ⁷⁾ რამე დაქმართა?!“

აქა უათილ და მისი ვეზირი ვაზირობს.

1017. უათილ თავისსვე ვეზირსა⁸⁾ გაანდობს მისანდობელთა⁹⁾:
„მანუჩართანა გავგზავნი ფაიქთა მალე მხლტომელთა¹⁰⁾,
გვაცნობონ მათი ანბავი, რა ქნეს ერანის მფლობელთა?¹¹⁾
და დეუთაცა გავგზავნინებ მოციქულთ. შემტყობელთა¹²⁾“.

1018. უათილ მას ვეზირსა უთხრა: „ერთსა საქმეს¹³⁾ გკითხავ მართლად:
ავი იყოს, მამიშალე, არ გეგონო¹⁴⁾ ღვინით მთვრალად.
მანუჩარ კელ-მწიფისაგან¹⁵⁾ წყალობა მჭირს მეტად მრავლად.
და თუნდისა და რობინისა აწ ამბავსა ვცნობ მე მართლად¹⁶⁾“.

1) 4528 №-იც — დევთა.

2) № 1505 — გამოსცილდეს.

3) № 1505 — ერთსა დღესა.

4) № 1505 — საუბართა.

5) № 4528 — მიკვირს.

6) № 1505 — ჩვენსა.

7) № 1505 — გზაში.

8) № 1505 — თავისა ვეზირთა, № 4528 — თავისთა ვეზირთა(?).

9) № 1505 — მისანდობელსა(?).

10) № 1505 — ფაიქსა მალე მხლტომელსა.

11) № 1505 — გვაცნობონ მათი ანბავი, რა ქნეს ერანის მფლობელსა.

12) № 1505 — დეუთაცა გავგზავნინებ მოციქულებს შემტყობელსა,

4528 № — დევთათ (ვ-ნით).

13) უათილ მისსა ვეზირს უთხრა: ერთს საქმესა.

14) № 1505 — მამიშალე, არ გეგონო(?).

15) № 1505 — მანუჩარის კელ-მწიფისა.

16) № 1505 — აწ ანბავს ვცნობ მე მართლად.

1019. ვეზირმა თქვა: „კარგი არის გამორჩევა ეგრე თქვენი¹⁾;
არამც წიგნი არ გინახს, — გაგზავნილი კაცი თქვენი,
საქმე ასრე მიაგვარე, დეუთ²⁾ არ გიგრძნან ეგრე თქვენი.
და თუნდი, რაბინ თუ შეიტუბს, — ვინ იქნების მსსნელი³⁾
[თქვენი?!“

1020. დაგიმადლებს მაგას უცხოდ, სცნობს ამბავსა დეუთა სრულა⁴⁾,
ბატონზედა ერდგულობა⁵⁾ არადეს დაკარგულა!
რაც იცოდა რაბინისა, უეულა მართლად⁶⁾ შეუთვალა,
და ყათილ⁷⁾ მანუჩარსა წინა⁸⁾ თავი მეტად იერდგულა⁹⁾.

აქა ყათილისაგან მანუჩართან წიგნის მიწერა და
დევეების ამბის შეთვლა *).

1021. ყათილ მისწერა მანუჩარს; კადრებს ამბავსა ამას:
— „თუნდი და რაბინ იფიცავს: „ვისისხლებთ ჰახა-მამას¹⁰⁾“

1) № 1505 — ვეზირმა თქვა: „კარგი არის გამორჩევა ეგრე თქვენი,
4528 № ხელ-ნაწერშია ამ ხანის ტაეპთა დამაბოლოებელი თქვენი ყვე-
ლა ვ-ნით სწერია.

2) № 1505 — დეუთ.

3) № 1505 — მსსნელი თქვენი.

4) № 1505 — დეუთა სულა.

5) № 1505 — ერთგულობა.

6) № 1505 — ყველა მართლა.

7) № 1505 — ყათილი(?).

8) № 1505 — მანუჩარს წინაშე.

9) № 1505 — მეტად თავი იერთგულა.

*) ეს სათაური 4528 № ხელ-ნაწერში არ არის.

10) 1505 №-ის მამა-პაპასა — ლექსს არ უხდება.

რაც ჩუენი ნაძალეუი აქუს, არ მივსცემთ არცა დრამას¹⁾,
და ერანს ციხესა დაუდეწოთ, ქალაქს წავართმევთ სარავსა²⁾)

1022. რასაც შევიტეობ, გაცნობებ, მე გამოვგზავნი ფაიქსა,
რაც მოგახსენებ³⁾ ამათი, მე არ შემიტეუნ აქ ისა!
დეუთა ანბავსა იკითხავ, ორასჯერ ასი არისა⁴⁾,
და გასინჯო—ამათის გულით⁵⁾, — სხვა კაცი არსად არისა!

1023. რა ახლას მოგეჭრებიან, თქუენტან⁶⁾ მოვალ მე ლაშქრითა.
მეტა გვერცა⁷⁾ გიხსლები დაკანმული ჩემის უბითა,
მრავალს დეუსა⁸⁾ ჩამოვადებ შუბითა და ჩემის კლბითა,
და უსატილოდ გაიმარჯვებ ჯერ ღვთითა და—საამითა⁹⁾).

1024. თუნდისა ღ რობინს გარეთ სხვა არვინ ჩანს კლბისა¹⁰⁾ მკურელი¹¹⁾,
ქიშვადს, ურანს, უუბადს, მილადს ვერ დაუდგამს დეუთა ყრილი¹²⁾.
სამისურ ლახტით დაკაცს დიდი¹³⁾ იუოს, თუნდა წვრილი.
და რა ეს ორი გათავდების, — რა იქნების დეუი¹⁴⁾ წბილი?!

1) № 1505 — რაც ჩუენი ნაძალადევი აქეს არა მივსცემთ დრამასა,
№ 4528 — რაც ჩუენი ნაძალეუი აქუს, არ მივსცემთ არცა დრამასა. ჩვენ
ვასწორებთ 4528 № ხელ-ნაწერის ორთოგრაფიის მიხედვით.

2) № 4528 — წავართვამთ სარასა.

3) № 1505 — მოგახსენა.

4) № 1505 — დევთა ანბავსა იკითხავ, ორას ათასი არისა.

5) № 1505 — გასინჯოთ ამათი საქმე.

6) 4528 №-იც — თქვენთან.

7) № 1505 — გვერთსა.

8) № 1505 — დევსა.

9) № 1505 — გაიმარჯვებ ჯერ ღვთითა და სამართლითა, № 4528 —
გაიმარჯვებ ჯერ ღვთითა და საამითა.

10) № 4528 — ამლისა.

11) № 1505 — მკურელი.

12) № 1505 — დევი ყრილი: ყრილი აქ ჯარს ნიშნავს.

13) № 1505 — მსხვილი.

14) № 1505 — დევი.

1025. ვათილს მადლი შეუთვალა კელ-მწიფემან სიტუეს¹⁾ კარგი.
მერმე საამს მოახსენა, — თუნდის ეთქუა²⁾ რაც ბაქი³⁾,
სამისურ არ იუურა, ვითამც იყო ღვინით ბანგი⁴⁾,
და რობინსა და თუნდის მოვჰკლავ⁵⁾, აქ მოგართვა მათი ბარგი.
1026. დეუებსა სრულად ამოვწყვეტ⁶⁾, მათს სისხლსა ვადენ ველსაო,
თუნდის და რობინს თავს მოვკუეთ⁷⁾, მათს მძირს დავაჭმეუ⁸⁾
[მგელსაო,
არც სხვას დავარჩენ დეუებსა⁹⁾, წასვლა შეეძლოს¹⁰⁾ მთელსაო,
და მათის კარვით და ბარგითა¹¹⁾ ავავსებ ერანელსაო!
1027. გავზავნა ფიცხლას¹²⁾ ფაიქი ნახული, ვედრებულის¹³⁾,
თვითან¹⁴⁾ დეუებთან მოვიდა¹⁵⁾, თუცა არ მისცეს¹⁶⁾ გულია.
თუნდისა ჰკადრა: „ეს თემი თქუენს კელთა აღებულის!“¹⁷⁾
და სჯობს მანუხართან გავგზავნოთ¹⁸⁾ აწ ერთი მოციქულია.

1) № 1505 — რა სცნა.

2) № 1505 — ეთქვა.

3) ბაქი, იხ. ლექს.

4) № 4528 — ვითამც ღვინით იყო ბანგი. ბანგი, იხ. ლექს.

5) № 1505 — მოვკლავ.

6) № 1505 — დეუებსა სრულად ამოვწყვეტ.

7) 4528 № ხელ-ნაწერშია ც ვ-ნით.

8) № 4528 — დავაჭმეუ.

9) № 1505 — რასაც სხვა დავინარჩუნებ(?)

10) 4528 № შეოდლოს (შეცთომია).

11) № 1505 — მათის ბარგით და კარვითა.

12) № 1505 — ფიცხლავ.

13) ხელ-ნაწერებში — ნახული დავედრებულისა — ზომის წინააღმდეგია.

14) № 1505 — თვითან.

15) № 4528 — დეუებთან მოვიდა, № 1505 — დეუებთან.

16) № 1505 — თუცა არ მისცენ.

17) № 1505 — თუნდის კადრა: „ესე თემი შენს კელად აღებულისა.“

18) № 1505 — გავგზავნო, № 4528 — გავგზავნოთ.

1028. შეუთვალეთ¹⁾: „ეს ქუეყანა ჰქონებია ჩუენთა²⁾ გვართა, ზაზა-ჩემი გამოსეთ, მაშინ ძალი³⁾ დაგვემართა. ამას წინათ რაცა სტამეთ, დაგვიდეუით⁴⁾ აწვე კართა, და თვარა უეელას თავებს დაგჭრით, ვინ დაგვიდგამს დეუთა ჯარ- [თა!⁵⁾

1029. უათილს დია დაუმაღლეს⁶⁾, ესე საქმე დაამტკიცეს. სიტუეა მკუახე⁷⁾ შეუთვალეს, არ ლადობით ელადიტეს. თილამაჯი⁸⁾ ერქუა დეუსა, მოიყუახეს⁹⁾, წიგნი მისცეს. და რაც უნდოდათ შეუთვალეს, მათ მუქარა არ დაიტეს.

1030. თილამაჯის¹⁰⁾ სხვა ორმოცი დეუი¹¹⁾ თანა წაატანეს, იარეს და გზასა ზედან ყარან-ყუბად¹²⁾ შეეყარნეს, ჩარდაბუხად¹³⁾ მოდიოდეს, ლაშქართ შუა გაიარნეს, და ქიშვადისა ლაშქარს მიხვდა, საამს ახლოს შეიჯარნეს¹⁴⁾.

1) № 1505—შეუთვალე.

2) 4528 №-იც—ყველგან ვ-ნით.

3) № 1505—ძალი.

4) უმეტეს შემთხვევაში ვიცავთ 4528 № ხელ-ნაწერის მართლ-წერას, რომელშიაც ჯგუფი „ევ“-ს უ-ნით არის.

5) № 1505—თვარამ ყველას თავადებსა დაგჭრით: პატრონს მის-თა სპათა.

6) № 1505—დაუმაღლა.

7) № 1505—მკუახე.

8) № 1505—თალამანჯი.

9) № 1505—ერქვა დეუსა, მოიყვანეს.

10) № 1505—თალამანჯსა.

11) № 1505—დევი.

12) № 1505—გზასა ზედა ყარან-ყუბათს.

13) ჩარდა-ბუხად, იხ. ლექს.

14) № 1505—ქიშვადისა ლაშქარშიგან საამს ახლო შეიყარნეს.

1031. ზაულელთა ჯარი გავლეს¹⁾, მოეწონა მეტის-მეტად,
სასმ ნახეს შეკაზმული²⁾, დეუნი დახდეს³⁾, ვითა რეტად,
თქვეს თუ: „ესე დიდი კაცი მოვა ჩვენად ამოწყვეტად⁴⁾,
და მას ცოცხალი ვინ მოჩხების? კელთ უჭირავს რკინა კეტად?“

1032. იგი ნახა ჰილოტანმა⁵⁾, დაბრუნდა და წამოვიდა,
კელ-მწიფესა მახსენა: „დეუთა⁶⁾ ელნი მოგვივიდა!“
ჩადრ-ათადი გაარიგეს⁷⁾, მიწის ფარვით⁸⁾ მოფარვიდა.
და მეფე დაჯდა ტახტსა ზედა. სხვა დაშქარი ალყას ჰკურნდა⁹⁾.

1033. სასმ დასვა ოქროს სელზე¹⁰⁾, მერმე ელნი მოიუხანეს.
სხვა კარზედა დაუენეს, სამი დევი¹¹⁾ შეატანეს,
შემოუძღვეს¹²⁾, თილამაჯი¹³⁾ კელ-მწიფესა ათაუხანეს.
და წიგნი მეფეს კელთა მისცეს, მერმე ვეზირს მიუტანეს.

აქა საამისაგან დეუის მოციქულის თილამიჯის ვა-
ლაკვა და წიგნის დახევა *).

1034. წაიკითხეს, მოეწერა სიტყუა მკვახე¹⁴⁾ სამუქარი:
„სრულ ქვეყანა ჩვენთა¹⁵⁾ გვართა მკვიდრია და საკუთარი,

1) № 1505 — ზაულელი ჯარი გავლეს, № 4528 — ზაულელთა ჯა-

2) № 1505 — შეკაზმული. [რი გაწყვეტს(?).

3) № 4528 — დახდენ.

4) № 1505 — თქვეს თუ: ესე დიდი კაცი მოვა ჩვენთავის ამოწყვე-
ტად, 4528 №-იც — თქვეს თუ... ჩვენად ამამწყვეტლად.

5) № 1505 — ჰილოტანმა.

6) № 1505 — დეუთა.

7) № 1505 — გაარიგეთ.

8) № 1505 — ფენით.

9) № 1505 — კურნდა.

10) № 1505 — სელზე.

11) № 1505 — დევი.

12) № 1505 — შემოუძღვენ, № 4528 — შემოუძღვენ.

13) № 1505 — თილამაჯი.

*) ეს სათაური მხოლოდ 4528 № ხელ-ნაწერშია.

14) № 1505 — სიტყუა მკვახე.

15) 4528 №-იც — ქვეყანა ჩვენთა.

კელის ძალად წავიდის¹⁾), — ბერი გვიწევს თქვენგან მკუდარი!²⁾
და არ დავდგები, — „ამოვსწყვიტო“³⁾ მანუხარ და მისი ჯარი!..“

1035. სსამს ესმა, გაგულისდა, წიგნი შექნა ფარა-ფარა*)
დეუი⁴⁾ კელთა შეეჭიდა, დაეკლიჯა⁵⁾ უნდა არა,
ება-ყურშიგა⁶⁾ მჯიღვი წაკრა, გააგორვა⁷⁾, გაამწარა.
და კელ-მწიფემან⁸⁾ დაუძახა: „ხუღარ უზამ, გმირა, კმარა!“

1036. წამოიჭრა თილამაჯი⁹⁾), გამოფრინდა ფიცხლავ¹⁰⁾ კართა.
თან ორმაცი დეუი გაჭყუა¹¹⁾), წამოვიდა მათვე გზათა¹²⁾.
რა მივიდა თუნდის წინა, ვერა კმარებს¹³⁾ კარგა ებათა,
და ფიცხლავ ჰკითხა მას ამავე მანუხარის, — მისთა ემათა¹⁴⁾.

1037. ყუელა კარგად¹⁵⁾ მოასსენა, რაც ენახა მუნებური,
ზირველ საქმე სსამის, და უჩვენა¹⁶⁾ ება და ყური.
დიდსა მთასა უმაღლეს რკინის გვარად შენატური¹⁷⁾
და მასთან ელჩი როგორ მივა, ანჩხლია და უკემური!?.“

1) № 4528 — წავიროთმია.

[თქვენგან.

2) № 1505 — ბერი გვიწევს თქვენგან მკუდარი, 4528 №-იც —

*) ფარა-ფარა ე. ი. ნატრა-ნატრა — წმინდა სპარსულია, იხ. ლექს.

3) № 1505 — არ დავდგებით, — ამოვსწყვიტო.

4) № 1505 — დევი.

5) № 4528 — დ-უგლიჯოს.

6) № 1505 — ება-ყურშიგან.

7) № 1505 — გააგორა.

8) № 4528 — კელ-მწიფემა.

9) № 1505 — თალამანჯი.

10) 4528 №-იც — ფიცხლავ

11) № 1505 — დევი გაყვა.

12) № 1505 — მისთა გზათა.

13) № 4528 — ვერ იკმარებს.

14) № 1505 — და მანუხარის საქმე კითხა, ფალაგანთა, მისთა ემათა.

15) № 1505 — ყველაკაი.

16) 4528 №-იც — უჩვენა.

17) № 1505 — შავსა მთასა უმაღლესა, რკინაშიგან შენატული(?),
№ 4528 — შეტურვილი. შევასწორეთ.

1038. რომ შესედა, ამის იტყუი:— „იალბუზი შავი¹⁾ შიას! “
გაგულისდა, წამოიჭრა²⁾, ვთქუა თუ³⁾: „დელაფს— შავი ზღვას! “
მე იმრიგი⁴⁾ ჯავრიანი, არ მინახავს კაცი სხვაა,
და ვინცა მივა მოციქული, —სულთ ამოკლად⁵⁾ იგი მზას!
1039. უეუდას მართლს იტყოდინ, რასაც მისას უბნობდეს⁶⁾.
მე იმასიან ვეღარ წავალ, ვისცა უნდა წაბძანდეს⁷⁾.
თუნდის და რობინს ესმა, დაგულისდეს, დაჯავრდეს⁸⁾,
და თილამაჯი⁹⁾ დაწვინეს და არგანი ასი ჰქრეს¹⁰⁾.
1040. ააყენეს თილამაჯი¹¹⁾, გაიარა ფიცხლად¹²⁾ კარი,
თუნდი იტყუის¹³⁾: „ვინ იქნების ჩუენი¹⁴⁾ მჯობი, ანუ დარი!
ამ დაშქართა¹⁵⁾ გუფს გაუტეხს ამისთანა საუბარი.
და ჰქრეს ნადარს, აიყარნეს, წამოვიდა დუეთა¹⁶⁾ ჯარი.

1) № 1505—დიდი.

2) № 1505—გაშმაგდა და გაგულისდა.

3) № 1505—თუ სთქვა, № 4528—ვთქვა თუ.

4) № 4505—იმგვარი.

5) № 1505—ამოსვლად.

6) № 1505—ყველას მართლა უბნიობდინ, რასაც მისსა იტყოდესა.

7) № 1505—ვისაც უნდა წაბრძანდესა.

8) № 1505—გაგულისდეს, დაჯავრდესა.

9) № 1505—თილამაჯი.

10) და არგანი ასი კრესა. არგანი იხ. ლექსიკონი.

11) № 1505—ააყენეს, გამოავდეს.

12) № 1505—ფიცხლავ.

13) 1505 №—ყველგან ვ-ნით.

14) 4528 №-იც—ვ-ნით.

15) № 1505—ამა დაშქარს.

16) № 1505—ვ-ნით.

1041. უველა ერთად შეიყარეს¹⁾ მანუხარს წინ მისნი სხანი,
შუახვედა მობრდღვინვიდა საამ გშირი²⁾ ჰილოტანი.
იგინიცა მოეჯარეს, ამტვერეს დეუთა³⁾ გზანი,
და ყათილ აქეთ გამოიქცა, თან გამოჰყვა მისნი ყმანი⁴⁾.

1042. მან მანუხარს თაყუანი სცა⁵⁾, მერმე ნახა ჰილოტანი,
ქიშვადს, უარანს უსაღამა, უუბად იუო, ანუ სხვანი⁶⁾,
კელ-მწიფემა დეუთ ანბავი ახლავ ჰკითხა საუბარნი⁷⁾,
და მან უკლებრად⁸⁾ მოახსენა, გაეგონა რაცა სხვანი.

1043. ყათილს⁹⁾ მეტად დაუმაღლა, მას უქადა სხვა წყალობა.
ყათიამაზის¹⁰⁾ საბატონო და მისრეთის სრულ კარობა¹¹⁾,
ყათილ მადლი გარდიკადა¹²⁾, მოახსენა დიდი ქება,
და არას ალაგს დაიკარგვის¹³⁾ ბატონზედა ერდგულობა¹⁴⁾.

1044. დეუნი გორასზედ გავიდენ¹⁵⁾, დასინჯეს სხა და ჯარია.
აქათ მანუხარ ჩამოკდა, საამ ქანდართა დარია.

1) № 1505—ყველა ერთად შეიყარა.

2) № 1505—შუახვედა მობრდღვინვიდა, საამ ლომი...

3) № 1505—ყველგან ვ-ნით.

4) № 1505—და ყათილ აქათ გამოიქცა, თან გამოყვა მისი ყმანი.

5) № 1505—ვ-ნით.

6) № 1505—ყუბად ანუ ვინცა სხვანი.

7) № 1505—კელ-მწიფემან დეუთ ანბავი მასა კითხა ახლა სხვანი.

8) № 1505—უკლებლად.

9) № 1505—ყათლის.

10) № 4528—ყათიამაზის ზომის წინააღმდეგია.

11) № 1505—და მისრეთი სულ კარობა(?).

12) № 1505—ყათლიმ მადლი გარდიხადა.

13) № 1505—დაკარგულა.

14) № 1505—ერთგულობა

15) № 1505 გავიდენ.

დეუებმა შექნეს უერილი, ქუხილი შესაზარია!¹⁾
და მას ღამე იყო²⁾ მსადება, გაიწყვეს³⁾ კმალი, ფარია.

1045. რა გათენდა, დაემზადნეს, საამისურ მოემხვს,
დეუთა⁴⁾ წინა იარების, — „ვინ გამოხვალ“, შეუძახს,
უუელას მეტად გაუკუიდა⁵⁾, ზილუტანი ვინცა ნახს,
და თუნდი⁶⁾ მისი დარჩეული ასი დეუი⁷⁾ გაუძახს.

1046. ფალავანი გაგულისდა⁸⁾, წადგა, კელი შეიფშენიტა⁹⁾,
წინა დეუს კინწი¹⁰⁾ სტაცა, მოუგრიხს სრულ მოსწყუიტა¹¹⁾.
თავი სხვას¹²⁾ შემოსტეორცა, ჭკრა, მიწას დაწყუიტა¹³⁾,
და მერმე ლახტი ამოიღა, ასივ მოკლა, ამოსწყუიტა¹⁴⁾.

1047. კულა ათასი გაუძახს დეუი¹⁵⁾ მარჯუედ მეომარი¹⁶⁾.
მოვიდეს და მოეხვიფნეს. უუელას¹⁷⁾ ება უელსა ზარი.

1) 1505 — ძახილი შექნეს დევთავან, ყვირილი შესაზარია,,
№ 4528 — შექნა.

2) № 1505 — მას ღამეს იყო.

3) № 1505 — გაიწყვეს.

4) 4528 №-იც — დევთა.

5) № 1505 — ყველას მეტად გაუკვიდა.

6) № 1505 — თუნდი.

7) № 1505 — ვ-ნით.

8) № 1505 — გაგულიზდა.

9) № 1505 — წაიფშენიტა.

10) № 1505 — კისერს.

11) № 1505 — სულ მოსტაცა.

12) № 1505 — სხვათა.

13) № 1505 — კრა მიწას დაწყუიტა.

14) № 1505 — ამოსწყუიტა.

15) № 1505 — კვლავ ათასი გაუძახეს დევი.

16) № 4528 — მარჯვე მეომარი.

17) № 1505 — ყველას.

სამისურ¹⁾ დაუშინა, ან ახსენა, ვითა ცხვარი²⁾,
და დაუშინეს ერთმან ერთსა სრულ³⁾ შეიძრა ორივე ჯარი.

1048. შეუტივეს, დაერივნეს, აპირებდეს⁴⁾ არა ზავსა,
კაფენ, კოცენ ერთმან ერთსა⁵⁾, უფრო დეუთა⁶⁾ სჭრის თავსა,
მტვერი ასტვდა, ამას გვანდა, — „მზე კარდაჲდა ეტლს შავსა“.
და მიწა სისხლით შეიზილა, ადსასრულსა დაემგზავსა!⁷⁾

1049. სამისურს გაეცინა, მძიმე ლახტი ჰქონდა კელთა⁸⁾.
ვერ დაუდგეს დეუნი წინა⁹⁾, მოკლა ვინცა მოიკელთა.
ფერკთა ქუეშე მიწა თრთოდა, მკუდართა თელღვენ¹⁰⁾, ვითა ძელთა,
და უვირიან¹¹⁾ და იძახიან: „ნუ დარჩენთ კაცი მთელთა!“

აქა სამ თვალაუანისა და დევეების ომი და სამი-
საგან გამარჯვება.

1050. სადამო ჟამ ლომ-გული და რაბინ დეუი¹²⁾ შეიყარნეს,
ხუთ-ხუთი ჰკრეს¹³⁾ ერთმანერთსა. დადამდა, — და გაიყარნეს.
ერანელნი აქათ დადგეს¹⁴⁾, იქით დეუნი¹⁵⁾ დაეყარნეს,
და სამისურს აქებდინ, მის საქმესა შეეზარნეს¹⁶⁾.

1) 4528 № — სამისურს.

2) № 1505 — ცვარი.

3) № 1505 — სულ.

4) № 4528 — შეუტივეს, დაერაზმეს, აპირებდენ...

5) № 1505 — პოცენ, კაფენ ერთმანერთსა.

6) № 1505 — დევისა.

7) № 1505 — დაემგავსა.

8) № 1505 — ქონდა პელსა.

9) № 4528 — ვერ დაუდგენ წინა დეუნი, № 1505 — დეუნი.

10) № 1505 — სთელღვენ.

11) № 1505 — უვირიან.

12) № 1505 — ვ-ნით.

13) № 1505 — კრეს.

14) № 4528 — დადგა.

15) № 1505 — ვ-ნით.

16) № 1505 — შეეზარნეს.

1051. დეუებმა თქუეს¹⁾: „ეს რა ვქენით?! ჩუენ²⁾ რა გვრჯიდა აქ მოსამისა ლხტისკან ვლამით სულის ამოსვლასა“⁴⁾. [სვლასა?!³⁾ აქათ რობინ გაგულისდა, — „თქუენ⁵⁾ რად აქებთ, მიკუირს, — მასა?!⁶⁾ და ჯერეთ⁷⁾ სსამს ვინადირებ, მერმე მოვჰკლავ მანუჩარსა!“

აქა საამისა და რობინ დეუსი ომი და რობინისა და თუნდის სიკუდილი საამისაგან.

1052. რა გათენდა, აღმოსავლით ცა განათლდა, ვითა ბაზმა⁸⁾, აქადღმა — მანუჩარ და, — იქით — დეუნი დაერაზმა. სსამ შეჯდა სმანდზუდა, ბაბრარითა შეეკაზმა, და საომარად წამოვიდა ფიცხლას, ხანი არა დაზმა.

1053. რა მივიდა დეუთა წინა, შეუძახა ერთი მჭახე⁹⁾: „ჩემი ომი ვის გწადიან, გამოდი და ახლავ მნახე!..“ რობინ თუნდის შეზდა¹⁰⁾ უეც, წამოვიდა ვეშხის სახე და დააბარა: „შენებურად მიდი, — ცხენი ჩამოსწახე!..“

1) № 4528 — დეუმა თქუა, № 1505 — თქუეს.

2) 4528 №-იც — ვ-ნით.

3) № 1505 — ჩვენ რა გვრჯოდა აქ მოსლვასა.

4) № 1505 — ამოსლვასა.

5) № 1505 — თქვენ.

6) № 1505 — რას აქებთ მიკვირსა რასა?

7) № 1505 — ჯერედ.

8) 4528 № ხელ-ნაწერს აკლია ეს 1052-ე ხანა; ვიცავთ 4528 № ხელ-ნაწერის მართლ-წერას.

9) ამ 1053 ხანის მხოლოდ პირველი ტაეპი გადარჩენილა 4528 № ხელ-ნაწერში, რომელსაც ამ ადგილიდან მოკიდებული 1077 ტაეპამდე 22 ხანა და სამი ტაეპი აკლია, რადგან ხელ-ნაწერის სამი ფურცელი დაკარგულა. ჩვენ აქაც ვიცავთ 4528 №-ის მართლ-წერას.

10) ასეა 1505 და საეკ. მუზ. 858 № № ხელ-ნაწერებში.

1054. მოუკდა და რობინ დეუმან¹⁾ მძიმე ლახტი მოუქნივს²⁾,
გერა ზენო ჰილფტანსა, თარი სრულად დაუმსხვრივს³⁾,
საამ ცხენით გარდამოკდა, ლახტი შორსა გაასრივს,
და გულ-მესისხლედ შეიჭიდნეს, მათი ოფლი დვარად მივს.
1055. მუზარადები გაყარეს, დაწეუიტეს⁴⁾ ჯაჭვის დვედთა,
მიწასა შიგან ესმოდა გულ-მდუღრად შენაჭიდა⁵⁾,
საამ ასწივს, აიღო, ამოსვს კისრის ქედის;
და მადლს მკარსედა შეიდვს, დეს⁶⁾ გარდუბრუნდა ბედის!
1056. ეს უთხრს:— „აქ რა გინდოდა, თუ არ იუაფით რეტია?!
ერანში თქუენ⁷⁾ რა წილი გიც, რა გქონდა ყაფის მეტაჲ,
თუ რას გიშველის, — გაჩნდება შენი ძმა აქა მჭვრეტია,
და ხვალ შენს ძმას თუნდის მოგოკლავს, რა გითხრას ამის მეტია?!“
1057. ლაშქარნი ვერ მოეკმარნეს, ვერცა ძმა თუბდი ქებულდი.
„დეს ამას იქით რობინი ვერ ნახათ თეხზე რებულდი.“

¹⁾ № 1505 — ვ-ნით, ჩვენ ვასწორებთ 4528 № ხელ-ნაწერის მიხედვით.

²⁾ № 1505 და საეკ. მუხ. 858 — მოუქნია. მაგრამ ჩვენ ვასწორებთ ისე, როგორც უნდა ყოფილიყო 4528 № ხელ-ნაწერში, რომელიც ხმარობს: „მოუქნია“-ს ნაცვლად „მოუქნივა“-ს, „დაუმსხვრია“-ს ნაცვლად „დაუმსხვრივა“-ს. ამ ფორმას თხოულობს ლექსთ-წყობაც, თუ სახეში მივიღებთ მე-3-ე და მე-4-ე ტაეპთა დამაბოლოებელ სიტყვებს: „გაასრივა“-სა და „ღვარად მივა“-ს.

³⁾ შეად. წინა შენიშვნა მე-2-ე.

⁴⁾ № 1505 — ვ-ნით, ვასწორებთ 4528 № ხელ-ნაწერის მართლწერის მიხედვით.

⁵⁾ ლექსთ-წყობას არ უხდება, რადგან ყველგან ტაეპების დამაბოლოებელი სიტყვები „ედია“თი თავდება.

⁶⁾ შეად. მე-4-ე შენიშვნა.

⁷⁾ 1505 და საეკ. მუხ. 858 № № ხელ-ნაწერები — ვ-ნით.

„წაგვიჩნდების, ძალ-გული კაცი—ვინცა ხართ ქებული!“
და ზირ-ადრეინია დაშტერდეს, ვინც იყო დეუთა¹⁾ კრებული.

1058. უჭვრეტდეს ორნივ ლაშქარნი, შემოეხვივნეს გარია,
მიწას დასცა, შეიძრა მუნ სრულად²⁾ არე-მარია,
ხანჯლითა თავი მოკუეთა³⁾, სისხლმან მინდორი წარია.
და თუნდიმ რა ნახა, სდიოდა თვალთაგან ცრემლი მწარია.

1059. ზილოტანი შემობრუნდა, იქით დადგნეს⁴⁾ იგინიცა.
საეულონი გარდხივნეს, და უუელამა⁵⁾ თავსა იცა.
მას დამესა გლოვით იუენეს⁶⁾, —თუნდიმ ესე დაამტკიცა!
და „ხვალე გავალ მოედანსა, საამს მოვკლავ!“ — დაიფიცა.

1060. თუნდი ფიცავს: „რობინისა შევარჩინო სისხლი მთელი.
კიდევ ახლა მოიმტეს, სხვაც ემართა სისხლი ძველი,
თქუენცა ნახეთ, თუ რა უყო, რა მოვიკიდო საამს კელი?
და ის შეარჩედა მე შევიღვა, მოვიტაცო, ვითა ძელი!“

1061. რა ეს დეუთა⁷⁾ გაიგონეს თუნდისაგან სიტყუა მთელი,
რობინ ასრე დააფიქდა, ვითამც იყო ისრევ მთელი,
სხვა და სხვა თქუეს⁸⁾ საუბარი, არცა ერთი მართ სთქმელი.
და უუელა⁹⁾ ამისა აზირობდეს, ვინცა იყო გულ-ფიცხელი.

1) № 1500 და საეკ. მუხ. 858—ვ-ნით.

2) № № 1505 და საეკ. მუხ. 858 —სულა, ვასწორებთ ისე, რო-
გორც გვხვდება ეს სიტყვა 4528 № ხელ-ნაწერში.

3) 1505 და ს. მ. 858 № № ხელ-ნაწერები—ვ-ნით.

4) № № 1505 და ს. მ. 858—დადგნენ, ვასწორებთ,

5) № № 1505 და ს. მ. 858—ვ-ნით, ვასწორებთ.

6) № № 1505 და ს. მ. 858—იყვნეს, ვასწორებთ.

7) № № 1505 და ს. მ. 858—ვ-ნით.

8) № 1505—ვ-ნით.

9) № 1505—ვ-ნით.

1062. რა გათენდა, ქუეყანას¹⁾ მზემან ვარდი მათუნს?
კირჩხიბისა ჭანგს დაესხნა, ვერ დაუდგა ბნელი წინა,
ვით ამაღლდა გუნბათზედა, მსკვლავებსა მოეწინა,
და მთვარე გაკლა შეჭირვებით, შუქი სრულად წააქვინა.
1063. იქით აქათ დაუქაზმნეს, კრესი ნადარა სამარი.
სსამ წადგა ორთავ შუა, დაიბრუნა ლახტის ტარი,
იქით თუნდი გამოვიდა, შეკაზმული შესაზარი,
და ზილოტანსა დაუძახა: „დღეს მოყუსთა გნახოს მკუდარი!“²⁾
1064. სჯობდა³⁾ ადრე მოგემზადა შენის თავის სასუდარი.
ერანზედა მოვიყუანო⁴⁾ დვთის⁵⁾ რისხვითა ავი დარი.
მე შენ როგორ შეგარჩინო, — ძმა აქა მიც შენგან მკუდარი!
და აწ უნახეთ ერთმანერთსა სიფიცხე და მკლავის ძალი“.
1065. სსამ ესე გაიგონა მამცდარისა დევისაგან⁶⁾,
ასე გაკლა, ვითა ნავთი, ანთებულის ცეცხლისაგან.
შეუძახა: „ბილწო დეუო, რას კარგს ელი ეტლისაგან,
და რობინთანა შენც მიგიყუან⁷⁾, ფიცხლავ დაგცლი სულისაგან!..“
1066. სსამისურ შეუტოვა, ზედ მიუკლა, ვითა ღომი.
თუნდომ უთხრა: „ნუ გგონია ცუდთა დეუთა⁸⁾ ჩემი ღომი:
თუ კაცი ხარ, — შემეჭიდე, სცან ძალი მაქუს⁹⁾, თუ რაზომი?!“
და სსამ თქუა¹⁰⁾ თუ: „ღია დმერთო!“ — გარდამოკდა ცხენსა
| მჯღომი.

1) № 1505 — ვ-ნით.

2) № 1505 — დღეს მოყვასთა გნახოს მკუდარი.

3) საეკ. მუზ. 858 № — სჯობდა, 1505 № — სჯობდა.

4) № № 1505 და ს. მ. 858 — მოვიყუანო.

5) № 1505 და ს. მ. 848 № — მღვთის.

6) № 1505 — მამცდარისა დევისაგან.

7) № 1505 — მოვიყუან.

8) № № 1505 და ს. მ. 858 — ვ-ნით, ვასწორებთ.

9) იხ. მე-8-ე შენიშვ.

10) იხ. მე-8-ე და მე-9-ე შენიშვ.

1067. სამარი უეკლ¹⁾ დადგეს, შეიძვერნეს, ვითა ნარნი.
მათი ხენეშა²⁾ ქუნილს გვანდა, მოხვეოდა სრუელა³⁾ ჯარნი.
ოფლი ფერკთა უსველებდა⁴⁾, ზირსა ქათი მონაყარნი,
და უეკლამ თქუა⁵⁾ თუ: „ვის უნახავს ძალით ასრე შესადარნი?“
1068. რა მანუჩარ თუნდისგან ნახა ასრე გასწორება,
შეეხვეწა შემოქმედსა და დაიდვა მისი მტნება:
„შენ დაიტევ ჩემი საამ, დეუს⁶⁾ რისხვით მიეც კლება,
და მოერიოს, თუ არ გინდა ჩემი გვართ ამოგდება!“
1069. დმერთმან უსმინა მანუჩარს ლოცვა და შევედრებანი,
მოწყაღე-მოსამართლია⁷⁾, მტრისაგან არ აქუს⁸⁾ ვნებანი,
ილოცა დეუმან⁹⁾, დაიწყო ძაღზედა მეტად კლებანი,
და საამ¹⁰⁾ მოკრია თუნდისა, იქნა მანუჩარის ნებანი.
1070. თუნდის დეუს¹¹⁾ ძალი მოაკლდა სლამომდისინ რკენითა,
საამ ადიდა უფალი ფალაურის¹²⁾ ენითა.
ახიდა მადლა, აილო, დეუნი¹³⁾ შეიქნენ წყენითა,
და დასცა და თავი მოკუეთა¹⁴⁾, გორეგდა სისხლთა დენითა.

1) იხ. მე-293 გვ. მე-8, მე-9 და მე-10 შ.

2) № № 1505 და ს. მ. 858 — პ-ით.

3) 1505 და ს. მ. 858 № № — სულა.

4) № 1505 — უსველობდა, ს. მ. 858 № — უსველებდა.

5) იხ. 1-ლი შ.

6) იხ. მე-5 შ.

7) ასეა ორხავე 1505 და ს. მ. 858 № № ხელ-ნაწერებში.

8) 1505 და ს. მ. 858 № № ხელ-ნაწერებში — ვ-ნით.

9) იხ. მე-8-ე.

10) 1505 №-ი — საამ(?)

11) იხ. მე-8-ე.

12) 1505 № — ფალაურისა. ფალაური, სპარს., იხ. ლექს.

13) იხ. მე-9-ე და მე-11-ე

14) 1505 და ს. მ. 858 № № — ვ-ნით; ვესწორებთ.

1071. რა დეუებმან¹⁾ მათი თუნდი უზატოდ მკუდარი²⁾ ნახეს,
გაიქცნეს და გარდიხეწნეს, იტირეს და ივავასეს,
ერანელნი წახევივნეს, — „ნუ გაუშვებთ!“ — დაიძახეს.
და დაკოცეს და ამოსწუიტეს³⁾, მათი მძორი ფეხით ლახეს.
1072. სრულად მინდორი აივსა დაკოცილისა დეუითა⁴⁾,
შუა გაჭრილი ეყარა საამის მონაქნევითა,
მათი ბარგი და ახჯარი ერანელთ დარჩა, ბზე ვითა.
და მანუხარს ზირი შესცინის მანათობელსა, მზე ვითა.
1073. ყათმავ მისრეთის მეფე ყარანს მოყუნდა⁵⁾ რბევითა,
ცხენსა არ შესვა, ქუევიით⁶⁾ მას წინ მოგვარეს თრევითა,
მანუხარ ესე უბრძანა ტკბილისა ამოს ენითა,
და უთხრა: „რა ვქენი შენზედა, ან დავაშავე, თქუა⁷⁾, რბათა?!
1074. თავსა მოკკუეთდი⁸⁾, თუ ფრიდონს შენ არ ეყოდე გვართა:
მისრეთისსა უკეთესსა დეუნი⁹⁾ მოგცემდენ, თქუა¹⁰⁾, რითა?!
უათილს მივეც სრულ მისრეთი, შენ დარჩები ახლად რითა?!“
და მერმე ბრძანა: „წაიყუნეთ¹¹⁾, ეგ დაბეჭდეთ ბორკილითა!“
1075. მეფე ეელსა მოეხვია, გარდაკოცნა ჰილატანი¹²⁾,
უთხრა: „გმირა, ამოსწუიტე¹³⁾ თურქისა და დეუისტანი¹⁴⁾,

1) იხ. მე-294 გვ., შ. მე-14-ე.

2) იხ. 1-ლი.

3) იხ. მე-2-ე.

4) იხ. მე-3-ე.

5) № № 1505 და ს. მ. 858 — ვ-ნით.

6) იხ. მე-5-ე.

7) იხ. მე-5-ე.

8) იხ. მე-6-ე.

9) იხ. მე-8-ე.

10) იხ. მე-9-ე.

11) იხ. მე-10-ე.

12) № № 1505 და ს. მ. 958 — ჰილატანი.

13) იხ. მე-11-ე.

14) იხ. მე-13-ე.

ჩუენ¹⁾ უშენოდ რას ვარგივართ, ანუ მე და ანუ სხვანი?! —
და რაცა სჯობდეს, — შენი იყოს, ბარგი დეუთა²⁾ მიუტანი.

1076. გულა უბრძან³⁾ კარგი დიდი სახანო და საბატონო,
უბრძანა თუ: „რაც გინდოდეს, მთხოვე, — უუელა⁴⁾ შენ გაქონო!..“
სამ მაღლი გარდინადა⁵⁾, წადგა ქუეენის⁶⁾ მოსაწონო,
და მოასუნა: „ცოცხალი ფარ, — ურჩი უუელა⁷⁾ დაგამონო!“

1077. მანუჩარ ამუელს წავიდა მტერზედა გამარჯუებული⁸⁾.
მოვიდა, შექნა სიამე, იხარებს ალაღებული.
საბოძარითა აავსო⁹⁾ სრულად¹⁰⁾ თავადთა კრებული.
და სმიდეს და შეექცოდეს იგი და მისი ხლებული!..

1078. მოვიდინ მას წინაშე კელ-მწიფენი¹¹⁾ სხვანით სხვანი.
ბურთობდის და ნადირობდის¹²⁾, არ აკლია კარგი ზმანი.
მუტრითა და მოშითთა ყოლ¹³⁾ დღე იყო ჩანგის კვრანი.
და მკეცნიც ასრე მამშვიდა, მგელთა თანა სძოვდეს ცხვარნი¹⁴⁾.

1) 4528 № ხელ-ნაწერშია ც ვ-ნით.

2) № № 1505 და ს. მ. 858 — ვ-ნით.

3) № 1505 — კვლა უბრძანა.

4) იხ. მე-2-ე.

5) № № 1505 და ს. მ. 858 — პ-რით.

6) იხ. მე-4-ე.

7) იხ. მე-6-ე.

8) 4527 №-იც — ვ-ნით.

9) № 4528 — აავსნო.

10) № 1505 — სულა.

11) № 1505 — შემოვლიან პელ-მწიფენი მის წინაშე.

12) 1505 № — ბურთობდეს და ნადირობდეს.

13) 4528 № — ყოველ.

14) № 1505 მკეცნი ასრე დაამშვიდნეს, მგელთან სძოვდა მათი ცხვარი, 4528 № ხელ-ნაწერში ამ ბოლო ფურცლებზე ტაეების დამაბოლოებელი ასოები აკლია, რადგან ქაღალდი მოხეულია და ქვეშ ამოწებებული აქვს სხვა ქაღალდი. ჩვენ ვასწორებთ 1505 №-ის ტექსტს

1079. აწ საამტა დაეთხოვა მისსა შინა წასსვლეჲდად,
კელ-მწიფემან სახუქარი მას მიართვა და მრავლად,
საამ შას¹⁾ წინ წამოვიდა, მადლსა მის წინ გარდამკდეჲდად.
და რაც გასმია, ესე იქმნა, სხვა გიამბო რადა მრავლად?

1080. საამისურ მხიარული მისა²⁾ შინა გაემართა.
რა მივიდა, ზაულებანი მიეგებნეს³⁾ ფიცხლად⁴⁾ კართა,
მივიდა და სავარდეში⁵⁾, ვით ჭანდარი, აემართა.
და დაჟდა, შექნა ნადიმობა, რაც უნდოდა, დაემართა.

1081. რადესტა ზაალ მიეტა თმა-თეთრი, ვითა ბერია,
შორს გარდავლო შამბშიგან⁶⁾ არ თუ ძე, ვითა შტერია,
ფაშკუნჯმა ზოვა, გაზარდა, ღვთისა⁷⁾ ბრძანება კრია,
და ვირემდის ამას ჰპოებდა⁸⁾, ეს იქნა, რაცა სწერია⁹⁾.

ამ სახით, რადგან, გვეგონია, რომ, ლექსის მიხედვით, ამ ტაეპის დამაბო-
ლოებელი სიტყვა უნდა ყოფილიყო „ცხვარნი“ და არა ცხვარი, და, მა-
შასაღამე, 1.05 №-ის „სძოვდა“-ს ნაცვლადაც უნდა იყოს „სძოვდეს“.

¹⁾ № 1505 — შპას, № 4528 — შას.

²⁾ 1505 № — მხიარულად მისსა.

³⁾ 4528 № — მიეგებნენ.

⁴⁾ 1505 № — ფიცხლავ.

⁵⁾ 1505 № — სავარდეში

⁶⁾ № 1505 — შამბშიგან.

⁷⁾ № 1505 — ბრძანება ღვთისა.

⁸⁾ № 1505 — პოებდა.

⁹⁾ ამით თავდება საამიან.

ბაკური მელიძე

სიყვარული.

შ ე ს ი ვ ა ლ ი *)

1082. ჰე შემოქმედო, ნუ წამწემედ, დამკსენ საკმილთა ალია!¹⁾
თავი ეს არის როსტომთა**), ბოლომდი ლექს-მრავალია,
ქაიხოსრომდი გავლექსო²⁾, ღვთიო ვიტუეი³⁾, რა სავალია...
და ნეტარ რა გვიყო სპანდიატ⁴⁾ სოფელი წარმავალია.

1083. ბრძენნი ვინცა ხართ, გასინჯეთ, სცანო⁵⁾ ჩემი დანაძირობა:
მიბრძანეთ⁶⁾, ფილასოფოსნო, განა სჯობს გვარსა ზრდილობა?!
თქუენ⁷⁾ შემახვეწეთ უფაღსა, არ მიუყოს ჭკუისა⁸⁾ მცირობა,
და გამომჩინდების⁹⁾ ლექსზედა აწ ჩემი გუღმახვილობა.

*) ტექსტს ვსტამბავთ 428 № ხელნაწერის თანახმად—(ზოგი დე-
ფექტი დასაწყისითგან 1166 ხანამდე შევავსეთ დადიანისეულის მიხედვით,
იხ. წ. კ. გ. საზ. მუზეუმის ხელნაწ. № 406), სხვა ხელნაწერებითგან
მოტანილი გვაქვს სხოლიოებად ვარიანტებიც; სხოლიოებშივე შემოვი-
ტანეთ ზოგიერთი გაუგებარი ადგილის თუ სიტყვის განმარტებაც. თვით
ტექსტი შევასწორეთ და შევავსეთ სხვა ხელნაწერებითგან.

1) დად.—ჩი შემოქმედო, ნუ წამწემედ, საკმილთა დამკსენ ალია,
დად.—ჩი, სწორია და უნდა იყოს გ, ა. ო.—ჰე შემოქმედო, ნუ წამწ-
ემედ, დამხსენ სახმილთა ალია.

**) საკუთარი სახელები იხ. ლექსიკონში.

2) ა. ო.—გავლექსავ.

3) ა. ო.—ვ-ნით.

4) ალ. ორბ. ნაქონს ხელნაწერში—სპანდიერ, დანარჩენ ხელნაწე-
რებში კი—სპანდიატ. სპ. اسفنديا — ისფანდიერ, სპარსულის მიხედვით,
ჩვენ უპირატესობას ვაძლევთ ა. ო.-ს „სპანდიერ“-ს მაგრამ, უნდა შევ-
ნიშნოთ, რომ ფორმა „სპანდიატ“ შემოუნახავს ჩვენთვის ქ. ცხოვრების
უძველეს რედაქციებსაც, შეად. ფალაჯრი spandedat.

5) ა. ო.—სცნათ.

6) 1505 და 2384 № № — გვიბრძანეთ.

7) ა. ო.—ვ-ნით.

8) ა. ო.—ჭკუის, 1505 № — ჭკუის.

9) 1505 № — გამამაჩნდების, № 2384 — გამომამაჩნდების.

დასაწყისი როსტომიანთა. ამბავი მანუჩარ კელ-
მწიფისა და საამ ფალავნისა*).

1084. იყო მანუჩარ კელ-მწიფე, გმარი და სახელისანი.
საამ, ქე ნარიმანისი¹⁾, მორჭმული, ნიმროზიანი**);
მას კელთა ჰქონდა ქალაქი საუღი სიმაგრისანი,
და სხვა ქე არ ესვა შედეგად***), ჭმუნვით ვადა გულ-ნადღიანა.
1085. შემოქმედსა ესევეების: „შემიტვალე ჭირი ღხინად! *
დაორსულდა დედოფალი²⁾ ტან-სარო და ვარდი ზირად.
ზირად მზეა ღაღის მსგავსი, თუ სთქუა, არის ედემს ზრდილად³⁾,
და ედემია ზირმეტეუელი⁴⁾, მუღღანზარი, სიტყუა-ტკბილად⁵⁾.
1086. წაღკოტია ზირმეტეუელი, შემოკობილი ედემს არი,
შაქრად ისმის საუბარი: კმა სასმენლად⁶⁾ ტკბილი არი;
იადანი რომ უიოდეს, სიტყუა⁷⁾ მისი უამ არი.
და გავს სამოთხით მონაბერსა, მუშკ-ამბრისა მოქრის ქარი.

*) ეს სათაური შევამოკლეთ, იხ. 406 № ხელ-ნაწერის სრული სა-
თაური, E. Такайшვილი, Описание, стр. 359. „შაჰ-ნამე“-ში, იხ.
Vulliers, გვ. 131 — აქ შექმნილი სათაურია: „ზაალის დაბადების შესახა-
ბი ამბავი“.

¹⁾ ა. ო. — საამ არს ნარიმანიძე, 1505 და 2384 № № — შვილი ნა-
**) ნიმროზიანი სპარს., იხ. ლექს. [რიმანისა.

**) ა. ო. შემდეგად

²⁾ დად. — ცოლი მისი. [წყობილად.

³⁾ 1505 № — დაწვ-ლალი და თვალ-წარბ-შავი, მარგალიტი კბილ-

⁴⁾ ა. ო. — ედემია შემოკობილი; 1505 № — ყოვლისფრითა შემოკობილი.

⁵⁾ დად. — სიტყუა-ლბილად, 1505 № — მუღღანზარი, სიტყუა-
ტკბილად.

⁶⁾ ა. ო. — ხმა სასმენლად, სხვა ხელ-ნაწერებში — გამს სასმენლად.

⁷⁾ სხვა ხელ-ნაწერებში — ვ-ნით.

1087. რა საამ ცნა¹⁾ ორსულობა, მას თავადნი ულოცვიდეს, დმერთას ესვენ მხიარულნი²⁾, შემოქმედსა მადლი მისცეს. უმა-შვილისა ბოძებასა ზაუფელნი ინატრიდეს: და ებატონოს ტახტ-გვირგვინსა, მამისებრივ გამოვიდეს.
1088. მეტხრესა თვესა ვაჟი შვა, თმა ესხა გათეთრებული; ჰილოტანი და მნათობი, ვით შთავარე ჰირ-გავსებულნი. გვანდა ზაზას ნარიმანს³⁾, თქუეს⁴⁾ საფალაფენოდ ქებულნი. და სტავრა-ოქროთა*) დარბაზი ჩნდა მზებერ განბრწყინებულნი.
1089. ასაკი სრული, მკერდ-მკლავი ვაჟისა მათ აქიან და; თეთრი თმა ნახა დედამან, დაჭმუნდა, დანადვლიანდა. საამ არ იცის, უხარის, ღხინითა განათლიანდა. და უნახავია კაცთაგან, რაცა მეჯლიში⁵⁾ ქნიან და!⁶⁾
1090. მას სახელად ზაალ დასდევს, ვაჟი კარგად იზრდებოდა. საამს შიშით ვერ გახდო, დედა ღხინით იშლებოდა; მეფნის ტბათა ნაგუბარი თვალთა ცრემლი იდვრებოდა. და ლაღსა ივერი წაუვიდის, ბროლსა გული უჭებოდა⁷⁾.
1091. ერთი კაცი დიდებული საამს თანა იყო ზრდილი. გააზირა გამეფავენება; მას უჩვენოს დედამ შვილი,

1) 1505 № სცნა.

2) ალ. ორბ.—დმერთს აღუთქვეს სათაყვანეთ.

3) ა. ო.—ჰგავს პაპას მისსა ნარიმანს.

4) სხვა ხელ-ნაწერებში—ვ-ნით; ჩვენ ვიცავთ დადიანისეულის ხელ-ნაწერის მართლ-წერას, იხ. 406 №-ი.

*) ა. ო.—და სტავრა-ოქროსა.

5) 2384 №-ი—მეჯლისი, სპ. მეჯლისი, იხ. გვ. 21, ხ. 57, ტ. 1 და ლექსიკონი.

6) 1089 ხანიდან 1105-მდი ალ. ორბ.-ის ნაქონ ხელ-ნაწერში გამოტოვებულია 16 ხანა.

7) ასეა 1505 № ხელ-ნაწერში, დად.—წაუვიდა, ბროლის გული...

ბრძანა: — „რინდ მოიყუანეთ¹⁾), — ერთგული და გავლენილი!“
და მას გაანდო, ტირილითა ეუბნების შიშრეული²⁾)

1092. მის ვაჟის ეგეთობა გაუცხადა, კელთა მისცა:
თქუენვე³⁾) ბრძანეთ, — საქმე ჩემი წაეკიდა⁴⁾) სხვას ვისცა?!
რინდ ვაჟის ასაკობა გაუშინჯა⁵⁾) მუნვე მისცა,
და მოეწონა საფაღაფნოდ, შემოქმედსა თაყუანი სცა.

1093. რინდ გული დაუამა: „რად სკმუნა⁶⁾) შუქი მზისა?!
ვაჟსა ღვთისა საფარველი აც ნიშანი სიკეთისა.
თმა თუ თეთრი გამოსხმია, — ბრძანებაა განგებისა,
და მადლი მასვე, წადილი და მოსხმა თმისა სპეტაკისა.

1094. რინდ ბრძანა: „აწვე წავალ, ფაღაფნსა გაუმეღაფნებ,
მეშინიან, არ უნახავს, ამ საქმესა მოვასხენებ.
თვითონ⁷⁾) ნახოს შვილი მისი, მოვიყუან⁸⁾) და მას უჩვენებ,
და თმის სითეთრე ჰატეფია ღვთისაგან, — მას გავაგონებ.

1095. დადგა უშიშრად ჰატრანთან მან ჰკადრა სიტყუა ჰკუიანი:
წავიდეთ, ნახეთ ძე თქუენი ღვთისაგან საფარველიანი, —
აწვე გას დიდსა ნარიმანს შეენებით, ასაკიანი,
და სამს იამა, ზე ადგა წასავლად შირ-ნათლიანი.

1096. სადედოფლას შემოვიდა, მისი მთვარე მოიკითხა.
სირცხვილითა ვერა თქუა რა, წაუვიდა ფერი დიდ-სა,

1) 1505 № — რინდ მოიყვანე. რინდ, იხ. საკუთო სახელები.

2) 1505 № — შიშნეული.

3) დადიანისეულიც — ვ-ნით.

4) 1505 № — წაკიდიანი.

5) 1505 № — გაუსინჯა.

6) 1505 № — რადლა სკმუნავ.

7) დად. — თვითან.

8) სხვა ხელ-ნაწერებში — ვ-ნით.

მას ზასუხი ვერა უთხრა, ფალავანმან რაცა ჭკითხა:
და ვარდი ზათურად შეიცვალა, ბრალ-ბალახში მოიკიცხა.

1097. მას აკუანი წინ მიუდგეს, მოხსენება დაუძვირდა.
თვალ-შავი და პირ-წითელი თვითონ ხსა, რაცა სჭირდა.
თმა-ბანბასა-გაზენტილსა ფალავანსა გაუკუირდა,
და წყენისგან უჭკოდ გაკდა, გაგდებსა გაუზირდა.

1098. ბრძანა: „რას ვნახე მცთური, სით არის ჩვენის ვვარისა?!
ექვსისის წლისა კაცი ვარ, ჩემსა უბერე არისა.
ღმერთს მოუკიცხავს, ნიშანი არა სძეს ნარიმანისა!“
და ასრე დაჭმუნდა, ვითამცა ღვიძლ-გაზობილი არისა.

1099. საამ გამდელს გატაუწურა, — „რად მიჩვენე ქაჯი ავი?!
გორჯასპის და ნარიმანის, თქუი, სით არის ნათესავი?
მართებს, აწვე დავიკარგო, ან მოვიკლა თვითონ თავი,
და ვირემ სცნობდენ, მისცემია საამს შვილი, თმა-არშავი.“

1100. „ბერი შვილი მისცემია“, ნუ დაავდებთ, ზაულს, კმასა,
თვარა აწვე დავიკარგვი, გავტურდები შიგან ზღვასა.
თრნი კაცნი შინაურნი მომისხენით, მოვსცემ ურმასა,
და ტირის დედა ზაალისა, იღუმალად იტუეის „ვასა!“

1101. რაინდ შეგზავნა მონანი მისხდონი და ჭკუიანი;
მამამ მოაძრო აკვანსა ზაალ ღვთივ საფარვლიანი,
მათ კაცთა კალთას ჩაუგდო, ვითა ვარდი და იანი,
და უბრძანა: — „საქმე დამალეთ, არ ვიყო აუციანი!“

1102. ცხენს შესხედით, ესე საქმე ქებით კარგა, დამიფარეთ.
ნუგის ეტუეთ, ქალაქისა თქუენ სამზღვარი გაიარეთ.
საუბარი არად უნდა, წაიუყახეთ, მალედ არეთ,
და წყალს მიეტით მოსარჩობლად, ანუ შამბსა მიაბარეთ!“

1103. რა მონათა გაიგონეს საამისგან ნაუბარი,
კალთაშია გაიხვიეს გლახ-უმაწვილი გულ-მღვიძარი.
მას დღეს ვლეს სადამომდი, ისწრაფიან, ვითა ქარი,
და კარდააგდეს ზღვისა პირსა: გავს, შემტოდუ რისამ არი.
1104. ტირის დედა ზაალისა, „ცრემლით შეიქს, თუ სთქვა, ზღვასა!“
ქრმის შიშითა ვერას იტყუის, იძახდა მალვით „ვასა“:
„მიგტეს მკეტა შესაჭმელად, ვინ დაგიწუებს, შვილო, ზრდასა?!“
და საამ ღმერთსა ეხვეწების. მან მიაზურა პირი ცასა.
1105. იტყოდა: „ახსის დამბადე შენ ხარ, მზისა და მთვარისა,
ხატრონი გულის სიტყუათა, მზურობელი კმელთა მზღვარისა.
შემწე და შემწენარებელი ჩემი—მრთლისა და მკუდარისა;
და შენგან ვითხოვე ურმა-შვილი¹⁾ მოტემად საბოძვარისა.
1106. სიბერის ვამსა მიბოძე, ჩვენ აბით გავიხარენით,
სევდა უფროსი მოსდევდა, ჭმუნვითა გავიყარენით,
ამ საქმისგან მიშეკლე და შენვე შეგვიწყალენით.
და თუ იყო თესლი დევისა, ჩვენ მისგან დაგვიფარენით!
1107. თუ იყო შენი ბძახება, ვერავინ შეგეცილებს;
მე თუცა უმეტარი ვარ, ვერა ვიქ, რაც გეწუინების.
თავს ვერ გავიღებ უშენოდ, კაცთაგან არ გეგინების,
და მოსავი მონდობილი ვარ:—ეს ღოცვით მოგესმინების“²⁾.
1108. მერმე დაჯდა, ზაულელნი გვერც დაისხნა მოხსენებით:
„ახლა რამე ურმა მომეცა, მან³⁾ გამკადა შეჭირვებით;
იყო რამე ეშმაკური, მტერთა ჩემთა გაცინებით.
და ვერ ვიქნებით ნიმროზისტანს, ვერცა ერანს გაჩინებით“.

¹⁾ ა. ო.—ყმა-შვილი.

²⁾ დად.—მოგეხსენების, ა. ო.—მოგესმინება.

³⁾ ა. ო.—მან, დად. და 1505 №—მე.

1109. სსამისგან გაიგონეს, იგინიცა¹⁾ იკუირვებდეს;
თმა-სხეტაჲი დაიბადოს, ვის უნახავს კაცს, — ეძებდეს!
ანუ ბარტეი ფასკუნჯისა, არცა ლომის²⁾ ლეკუი უფუდეს,
და მოახსენეს: „გონიერო³⁾, აწ იგი ქენ, რაცა სჯობდეს!
1110. ღვთის ბრძანებას ვინ შესცვლის? მიკუიროს თქუენისა ჭკუისაგან!..
ნუ მოისვენებ ლოცვითა მადლისა მიცემისაგან.
იგ ბედნიერი⁴⁾ შობილი, რა უყავ ძე, დედისაგან?
და მოიძუდე და გააკდე?! რა ავი ნახე თმისაგან?!
1111. ხააღს ძიძა არვინ მისცა, არც ოქსინოს დაუგებდეს,
ლომ-ვეფხნი და ზღვის ნიანგნი⁵⁾ ჩვილს ძუძუსა აწოებდეს.
შვილობისა სიუფარული ვინ დაბადა, მას აქებდეს,
და ცის მოფრინველნი სურვილითა⁶⁾ მაღლა ბუდეს აბგებდეს.
1112. ჭაერთა შიგან არწიენი მაღლა დაიდგმენ ბუდესა,
კამაგრდებიან ფასკუნჯნი, გარე მოიდგმენ ზღუდეს⁷⁾.
თეთრი ზაღდასტან გააკდეს ბაღანთა, გაცუდეს;
და გორჭიდა ლეკუი ლომისა, მისი შექთა დააჭმუნეს⁸⁾.
1113. მოვიდოდა განგებითა მუნ ფასკუნჯი ნადირობად,
იზოგნა და მან წაიღო მართეთათვის კასადობად⁹⁾ 8111
ნება იყო განგებისა: მას უბოძა ძიძობად,
და პირ-აშკმული¹⁰⁾ მკართა ქვეშე შეუგორდა ბარტეთა თობობად.

1) ა. ო. — ამას მეტად.

2) ა. ო. — არც ვეფხისა.

3) ა. ო. — გონიარო.

4) ა. ო. — ბედნიერად.

5) ა. ო. — ლომი, ვეფხი და ნიანგი.

6) ა. ო. — ცის ფრინველნი სიყვარულით.

7) ა. ო. — გარმოივლებენ ზღუდესა.

8) 1505 № და დად — დააჭმუნესა, ა. ო. — დააჭმუნდესა.

9) დად. — გასაძღვებლად.

10) ასეა 1505 №-ში და ა. ო. — პირ-აშკმულთა, დად. — პირ-აშ- [კმულსა.

1114. ბარტუთა კორცი დაუკლინის¹⁾, მუნ ფასკუნჯი ნადირობდა;
ზირს სისხლი ჩასდიოდა, ზაალ იმით გაძღებოდა,
ტახტად ქონდა ბუდე მისი, გლას სიმურდი²⁾ ძიძობდა³⁾:
და ვირემ ბარტუთა გააფრენდა, ამ წესითა იზრდებოდა.
1115. თეთრი თმა შეტად აშვენებს, იაკუნდს მოუკლებოდა⁴⁾.
გაივსო, ვითა მთიები, ცისკარსა ეღარებოდა.
კელთა კმარება შეეძლო⁵⁾, ადგის და იარებოდა,
და ვითა გაუნდა გამზრდელად, ფასკუნჯსა ემოყურებოდა⁶⁾.
1116. მასთანა დაჯდის საჭმელად, თუცა ვერ გაძღის შურითა,
რა ჭამის, დაწვის, იძინის, ჭკუა შეესმოდის ყურითა.
შეიტყო რამე არ იყო იგი მათებრი სჯულითა⁷⁾.
და ზრო გაისინჯის⁸⁾, უბნობდის ენითა ფასკუნჯურითა.
1117. ზაალ უკან გაკეიდის, რა ფასკუნჯნი დაფრინდიან,
მოეწეინის, დაშვრის შეტად, რა იგინი ამაღლდიან.
მან მომართის ბუდესავე, ვეღარ ნახის, მოშორდიან.
და მუნ საყოფი გაიჩინა, სად ზირველად იგი სხდიან.
1118. იგი უფროსი ფასკუნჯი⁹⁾ მას ნადირსა უზიდეგდის.
ზედა ზაალ თამაშობდის, ლომივითა აგორვებდის;

1) ა. ო. — დაუგლიჯის.

2) ასეა ორბ. — ისეულში, ხოლო დად. — სიმრული, სპ. سيمر —

ზღაპრული ფრინველია, იხ. ლექსიკონში.

3) ა. ო. — ტახტად ჰქონდა ბუდე მათი, გლას სიმურდი მას ძიძობდა.

4) ორბ. — თეთრი თმა ჰგავს იაკუნდსა, მას ტურთად მოუხდებოდის.

5) ორბ. — ხელ-ფეხთ ხმარება შეეძლო.

6) ორბ. — ემოყვებოდის.

7) ორბ. — იქნა გონებით, შეატყო არ იყო მათის რჯულითა.

8) დად. — და ზრო გაისინჯის...

9) ა. ო. — იგი უფროსი ფასკუნჯივე.

სადამდისცა მთელი უფანდის, ამ წესითა ნავარდობდის,
და ჭკუა ქონდა კაცობრივი: ვით წესია, ტყავს აძრობდის.

1119. შეიტყუის სიტხე, სიტყვე, შიმშილი, წელისა წყურვილი.
ნადირის ტყავი შეფშენიტის, იუუის იმითა ბურვილი.
შესტივდის, ქვეშე დახვის, იუუის იმისთვის ურვილი.
და გარე ფრთა ერჭვის ფასკუნჯთა, ქონდა მკობისა სურვილი¹⁾).

1120. წელიწადი ათამდისი იმან დაჰყო მუნ ასეთი.
თმანი კოჭთა უფარვიდის²⁾, ტან-სარაა, ლომ-ნაკუეთი³⁾.
მკლავ-მსხვილია, მკერდ-მჟაფარი⁴⁾, კისერ-კოშკი გაუკუეთი⁵⁾,
და საამს სჯობდა შვენებითა, არის ჰაზის მონაკუეთი.

1121. ნადირობად მთისა ძირსა ჩამოვიდა ერთსა დღესა;
თმა-უკანით უკეგდო, ფრთა-მორჭმული ეს რისხესა.
თვალ-ნარგისი, მოცინარე, ჰირის სახე გავს მთვარესა,
და დაწვი ლაღსა ეღვარესა, იაკუნდსა მცინარესა.

1122. მასვე დღესა ქარაფანი მოხუდა სითმე მომავალი,
ზაადლასტან დაინახეს, საროსებრ ტან-მადალი,
თეთრის თმითა დაბურვილი⁶⁾, ჰირად ვარდი, მზისა ალი.
და ესე საქმე გაუკუირდა, საუბარი თქვეს მრავალი.

1) ამ ხანას შემდეგ დადიანისეულში აკლია 10 ხანა, რომელიც ჩამატებულია ახალი ხელით.

2) ა. ო. — უფარვიდის, დად. — უფარებდა, 1505 № — უფარევდა.

3) თუმცა ამ ჩამატებულის ფურცლის მართლ-წერა ახალია და ეს სიტყვა ვ-ნით სწერია, მაგრამ ჩვენ დედნის მართლ-წერის მიხედვით ამ სიტყვას უ-ნითა ვსწერთ.

4) ამართულივით, (საბა ორბ.).

5) ა. ო. — თავ-კისერი კოშკთ-უკეთი.

6) დად. და 1505 № — დახურვილი.

1123. ოთხთა კაცთა ცხენოსანთა ამბგის ცნობად სთქმიდა გუელი—
მიმავალი დაინახეს, მთისაჲ იყო სიარული¹⁾);
დაფრთხა, ვითა²⁾ არ ენახა მისობასა კაცთა რჯული.
და მუნ გავიდა მთისა წვერსა, იჲ კლდე იყო უგზაული³⁾);
1124. უტყვეტდეს განცვიფრებულნი, უზომოდ განკუთრდებოდეს.
უძახდეს: „მღვთის მოყუარე!“*) უიფილით ეუბნებოდეს.
ზაალს არ ესმის⁴⁾ სიტყუანი, ვით კაცნი არა ხლდებოდეს,
და უფლე არ გასცა ზასუხი, მღევარნი დაბრუნდებოდეს.
1125. ზაღდასტან დადგა დარბაზსა, სიმურდსა ქონდეს გებულნი⁵⁾.
თავისა გზასა წავიდეს⁶⁾ იჲ კაცნი გაკუთრვებულნი.
უფლე გან თქვეს ესე ამბავნი, სიზმრითა ვით ოცნებულნი;
და აქ ნახა საამ ჩვენება საჩინოდ განცხადებულნი⁷⁾).

აქა საამ ფალაფელის სიზმრის შმანებდა.

1126. ერანით კაცი მოვიდა, მაშვრალი ცხესთა რბევითა⁸⁾.
ფალაფელთ თავო, ისმინე, ჩვენ გაგახაროთ ჰე ვითა:
მღვთის ბრძანებითა⁹⁾, ძე შენი, ზირად გავსილი, მზე-ვითა.
და ფასკუნჯთა გვერდით¹⁰⁾ გაზრდილა ლომი, სარქსა ხე ვითა.

1) დად. და 1505 №—მიმავალი დაინახეს, მთისაჲ იყო სიარული,
ა. ო.—მთისკენ იწყო სიარული.

2) ორბ.—მით რომ...

3) ა. ო.—იგ კლდე იყო უგზაული, დად. და 1505 № —უგზაური.

4) ა. ო.—ესმნეს...

5) ა. ო.—მღვთის მოყვარული.

6) ორბ.—იყო სიმურდთან გებულნი, 1505 №—სიმურდსა.

7) 1505 № და დად.—წავიდნენ.

8) ა. ო.—სჩვენოდა გაცხადებულნი.

9) ა. ო.—რბენითა.

10) ა. ო.—მღვთის განგებითა, 1505 №—მღვთის ბრძანებითა.

10) ა. ო.— ფასკუნჯთა თანა გაზრდილა... პევითა(?), 1505—გაზრდილა.

1127. სსვკ ფალავანი მისებრ კმელზედ არ გამოხდების,
ვითამცა ცხადად¹⁾ უოფილა, კმა-მადლად ეუბნებისა:
სამახარობლო გვიბოძე, ჩვენგან რა გუთხოებისა,
და აწ აღგისრულდა წადილი ღუთისაგან*) შენის ნებისა!..
1128. ფალავანს გაეღვიძა, აღცა თუელი მოიუცტა;
და სულთქმნა, შემოქმედსა მადლი ჯადრა, — რა მეოცა!..²⁾
ეს სიზმარი ცხადივ იყო, ტირილითა კულავ ილოცა:
და შემტოდე ვარ, წყალბობამნ შენმან სრულად არ დავგვოცა!..
1129. რა სწოლდით გამოვიდა, კაქსანი გაეყარნეს,
სრულ მოიკმნო ფალავანი³⁾, უეკლა დარბაზს შეიყარნეს,
მათ უბრძანა ქვე დასხდამა, ხასნი⁴⁾ მუნა დაიჯარნეს.
და რა უამბო მათ სიზმარი, ვითა მცხადი გაეხარნეს.
1130. მადლი კადრეს შემოქმედსა, ილოცვიდა ღმერთსა უეკლა⁵⁾.
სამს კადრეს: „ბოძებითა მისრთ ღმერთმან გასახელა!
ედგა მისი საფარველი: უწეი ახლა, მან უშეკლა!
და შენ აწეინე განგებსა, ღმერთმან რისხვა დაგიძეკლა!“
1131. იგ ვაჭარნი შემოვიდეს, ფალავანს ძღვენსა სძღვნობდეს,
მთხსენეს ნახვა მისი, იგ ზაღდასტანს ვერ იტნობდეს,
სამს დიდად გაეხარნეს, გულსა სვეტნი⁶⁾ ანათობდეს;
და მათ შესწირეს ღმერთსა მადლი, მხიარულნი ნადირობდეს.

1) ა. ო. — ვითაცა ცხადით.

*) ა. ო. და 1505 № — ყველგან მღვთისაგან.

2) 1505 № — დიდი სულთქმნა, შემოქმედსა მადლი კადრა, რა მეოცა,
ა. ო. — დიდის სულთქმით... მისცნა, რომ მეოცა.

3) ასეა ო. ნისეულში, ხოლო 1505 № და დად. — რაინდ იხმო ფა-
ლავანი, სპანი დარბაზს შეიყარნეს.

4) დად. — ხანი, ა. ო. — მათ წესითა დაიჯარნეს.

5) ა. ო. რბ. — თავ-დადრეკით ჰკადრეს მადლი, ილოცვიდენ ღმერთსა

6) ა. ო. — სიტყვანი.

1132. ბრძანა: ხვალე წავალ ძებნად, სპანი იხმნა*) მუნებურნი,
რა გათენდა, მათ აბეს დროშა, უღერდა უფრო-შტვირნი!¹⁾
ზილფზედა გამოაბეს ბარგ-კარგები, სპილენძ-ჭურნი,
და ოთხ-ათასნი კარგნი კაცნი წამოვიდეს მხიარულნი.
1133. მინადირობდეს, მიდიან ავაზითა და ქორითა,
მიწისა ზირსა დებვიდეს²⁾, მკეცი მოკლიან შორითა.
მის მთისა ძირსა მივიდეს, ჰგავს ცათა³⁾ შენსწორითა!..
და შემოზღუდვილი კლდეთაგან, არ ნაკებოა უფროთა.
1134. მის მთისა ძირსა ტუე იყო, ჩხერანი იხმნეს⁴⁾ წყლისანი,
კლდის თავსა იდგენ⁵⁾ დარბაზნი, ნაკებნი სიმურდისანი⁶⁾,
ტურთად ნაკებნი, მალაზნი, ვით დიდის ჟულ-მწიფისანი.
და გვერც⁷⁾ წყარო გამოსდიოდის, სურხელნი⁸⁾ ვარდის წყლისანი.
1135. სსამ ნახა იგ ბუდენი, მალღი ჰკადრა ღმერთს მრავალი,
თვალნი ქონდეს, მას უნდოდა, დაენახა რომ შაადი,
მთასა გარე შემოუფლეს, გზა ვერ ზოგეს შესავალი,
და კელი, ზირი დაიბანა, ლოცვად დაღვა გულ-მხურვალი⁹⁾.
1136. ღმერთსა დიდება შესწირა ფალაურითა¹⁰⁾ ენითა:
მზე, მთვარე, ცა და ქუეყანა არს წყალობითა შენითა!..

*) ა. ო. — ხვალ წავალ საძებნად, სპანი იხმნო...

¹⁾ პატარა საყვირი, იხ. ლექს., ა. ო. — ყვიროს სტვირნი, 1505 № — ყვირო-სტვირნი.

²⁾ ასეა 1505 №-ში; დად. — ლებევედენ, ა. ო. — ლებევედის, მხეცნი...

³⁾ ა. ო. — ჰგავს ცისა, დად. — ცასა.

⁴⁾ ა. ო. — ისმა ჩხერანი.

⁵⁾ ა. ო. — დგეს, 1505 № — იდგნეს.

⁶⁾ ა. ო. — ნაკებნი სიმურდისანი.

⁷⁾ 1505 №-სა და დად. — გვერდს წყარო გამოსდიოდა.

⁸⁾ ა. ო. — სურხელნი.

⁹⁾ ა. ო. — ლოცვით დაღვა გულმხურვალი, 1505 № დად. — ლოცვა-იწყო გულ-მართალი.

¹⁰⁾ 1505 № — ფალაურისა. ფალაური — სპ. *پهلوی* (ფაქლავი).

შემინდევ მე; ბრძანებისა რაც შეცილება¹⁾ ვქენითა!
და ტკბილად მომხედენ, ნუ მომკლავ: ამისთანითა სენითა!

1137. მე მიჩვენე შვილი ჩემი, პირველ ჩემგან მოწყენილი²⁾;
შენ ფასკუნჯთა შეავედრე საფარველით დაფარული;
მივეც მკეტთა შესაჭმელად, იუფ ველთა გაგდებული!
და მე მოვკალ და მოვიძულე, არის შენგან დარჩენილი!..

1138. ანაზღ მოვიდა ფასკუნჯი, მადლით ჰქართა რებული,
ჩრდილმან დაფარა იგი მთა: გაფს, მზეს³⁾ შუქ-დაფარული!
საამ და მისნი ლაშქარნი უჭვრეტენ⁴⁾ დაკვირვებული.
და მან, ვითა კაცმან, დახედნა⁵⁾, სად ბუდე იუფ⁶⁾ გებული.

1139. დაჯდა, უბრძანა ზაფლასტანს ფასკუნჯურითა ენითა:
„ქე დიდის ნარიმანისი საამ ზის ცრემლთა დენითა,
ტახტოსან-გვირგვინოსანი ნიმროზს ზის⁷⁾ შუქთა ფენითა,
და მისი შვილი ხარ, იხარებს ზაჟლისტანი⁸⁾ შენითა!

1140. მისგან ეშინის ნიანგსა, თავს ვერ გამოყოფს ზღვისაგან.
აქამდი იუფ წადილი შენი აქ ეოფნა ღვთისაგან:
ზის შეჭირვებით მას აქეთ შენისა გაგდებისაგან⁹⁾,
და მას ბევრი ჭირი უნახავს შენისა გლახ ძებნისაგან!

¹⁾ ა. ო. — შეცილება, დად. — შეცოდება.

²⁾ დად. — მოწყენილი, 1505 № — შეწყენილი.

³⁾ ა. ო. — მზისგან.

⁴⁾ ა. ო. — უჭვრეტენ, 1505 № — უჭვრეტენ დაკვირვებულნი, დად. —
უჭვრეტენ გაკვირვებულნი.

⁵⁾ 1505 № — კ. რით.

⁶⁾ დად. — ქონდა, 1505 № — ედგა.

⁷⁾ ა. ო. — ნიმროზის შუქ-მოფენითა.

⁸⁾ 1505 № და ა. ორბ. — ზაჟლისტანი, დად. — ნიმროზისტანი; სპ.

⁹⁾ 1505 № — ეშინის განგებისაგან. [იხ. საკ. სახელები.]

1141. აწ ფალავანსა მე მიგგერი, ეფლ ნუ ხარ შეჭირვებითა!
საქმე კეთილად მოკლება, კარგად იქმნები ნებითა¹⁾,
ზაულისტანის ზატრანად, ნიმრფის დაჯდები ქებითა;
და ზატრანად უნდი, შენ მოგცემს ტახტსა, გვირგვინსა ნებითა!“
1142. სააღ-უთხრა: „მამა შენ ხარ, და გამოსჩნდი ჩემი მზრდელი!
შვილთა გვერდით გაგიზრდივარ, არ მკლების მე საჭმელი;
ეს სამყოფი მიჩვენია²⁾, რომე³⁾ მომცენ სრულად კმელი⁴⁾,
და ტახტ-გვირგვინა-ფრთეთა ჩრდილი, არის ჩემი მარჩენელი!“
1143. ფასკუნჯმან თქვა: „განგების ცილება არ იქნებისა⁵⁾.
დაცვა, შენი შენახვა იყო მისისა ნებისა;
მამსა მიგგერი, შეგვედრებ“, ფალდასტანს უებებისა,
„და დმერთმან მაგონა⁶⁾, მე მიგცემ, არსებით ვინ იქნებისა!“
1144. დიდხან იქმნები დიდებით ეფველგანს სასელდებული,
ერანელთ⁷⁾ შარიათაგან⁸⁾ ზატივით შეწყალებული,
ნიმრფის ზურგი მტერთათვის⁹⁾ შენ ზღუდე-გამაგრებული.
და დაგეჭირების¹⁰⁾ გიშველი, მფალ გულ-გაკურვებული!

1) ა. ო.—საქმე კეთილად მოხდების, კარგი იქნები. ბედითა,
1505 №—მოგზვდების კარგად... დაჯდები, დად.—დასჯდები.

2) 1505 № მიჩვენია.

3) ა. ო.—ეს სამყოფი მიჩვენია, ვინ რომ მომცეს სრულად პმელი.

4) 1505 №—რომე. მამცეს სრულად კმელი, დად.—მომცენ სუ-
ლა პმელი... ფთეთა...

5) ა. ო.—ფასკუნჯმან უთხრა: განგების ცილება არ იქნებისა,
დაცვა და შენი შენახვა... დად.—თქვა განგებისა ფასკუნჯმან...

6) ა. ორბ.—და მღვთისა ნებითა, დად.—და მე მიგცემ, ღონ მა-

7) დად და ა. ო.—ერანის. [გონა.

8) 1505 №—შარიათაგან, სპ. شهریار—შაჰრიარ.

9) დად.—ნიმრფის ზურგი მტერთანა.

10) ა. ო.—გაგეჭირდების.

1145. არ გეტუების დღესითგან, რაც ჩემგან დაგეპირების.
იგ დაწვი, მოგცემ ნაგრტენს¹), შევიტუებ, დაგეჭირების.
ფიცხლად წამოვალ, ქარულად, მუნ მოსვლა არ მეჭირების²),
და აქვე მოგიუყან, არა ვიქ, შენ რატა არ გეღირების!“
1146. დასჯურდა და იგ ზაღდასტან ფასკუნჯისა შეჯდა ბეჭთა.
ადღერინდა და აიუუნა იგი მადლა მან ჭყერთა
ფაღაფანთა ნათესავი, თმა-სხეტაკი სარო ველთა,
(დ ფრთა³). მორჭმული, ტყავი ეცვა ლომ-ნაკუეთსა⁴) ზნლას წელთა.
1147. რა წამოვიდა, ჭყერთა უჭვრეტდენ⁵) გაკუიჩვებულნი;
ღმერთს ადიღებდეს⁶) უოველნი, — „ვართ შენგან დაბადებულნი!“
სიმურდი⁷) დაჯდა. ზაღდასტან წამოდგა, სარო ხებული,
და ზირად მნათობი, თმა-თეთრი, დაწვ-ლალი, გაწითლებული.
1148. თეთრი თმითა დაბურვილი, ბეჭ-ბრტყელია ლომ-ნაკუეთი!..
ეელ-მსხვილია, ვითა შამა, ნარმანის⁸ მონაკუეთი!..
სსამ სიმურდს ეთაუუნა, მას მორჩილობს ქვაბულეთი⁹).
და სხანი ღმერთსა ადიღებდენ⁹), რა გამსხურეთ ჩვენ ასეთი?!“
1149. სსამ სიმურდს ეუბნების: „მადლაშტ სუფევე, ვითა მთავრე,
ღმერთმან ეგრე შენ დაგლოცოს, ვითა მე შენ გამახარე“

1) ა. ო.—იგ დაწვი, მოგცემ ნაგრტენსა, 2384 №.—ნაფრთესა.

2) ა. ო.—არ მიმჭირდების.

3) დად.—ფთა.

4) დად.—ლომ-ნაკუეთსა, 1505 №.—ლომ-ნაკვეთსა.

5) 1505 № დად.—უჭვრეტენ.

6) 1505 №—ღმერთს ადიღებდენ, დად.—ადიღებენ.

7) 1505 № და დად.—სიმურდი, უნდა იყოს სიმურდი (სპ. სიმურდი—ზღაპრული ფრინველი).

8) დად.—ქვაბულელი, ა. ო.—ქობულეთი, ქვაბულეთი, სპარს. کابل—ქაბულ, ბხ. სპ. სახელ.

9) 1505 №—ადიღებდეს.

ვითა დამკსენ შეჭირვებს, განშინათლე ცნობა-არე.
და შენ დაგლოცავ კურთხევითა, ვარ ამისი მოუბარე!

1150. ჭკუიანი და გონიერი, ხარ ყოველთა სანატრელი!
შენ ასეთი ზურგი ყავხარ, გამოუჩნდი ზაალს მზრდელი¹⁾.
ლაშქარნიცა დალოცვიდეს, ღვთის წინაშე ცრემლთა მღვრელი
და მერე საამ მკარს აცოცა, გარდააგლო ფრთას კელი.

1151. მერმე შეიღსა მოეხვია, მას თვალ-პირი გარდუოცნა²⁾,
ვაშად გნახე, განგებამან, შეილო, ესე რა მაცნა³⁾.
სჯულ-წმიდაო, ღვთის წინაშე მან სიტყვანი გააცნა,
და ტახტ-გვირგვინის შესაფერო თვალთა ცრემლნი⁴⁾ მოიკოცნა.

1152. საამ გავზაფნა მოლარე, ბრძანა, აუფადეს იანი!..
მოიდეს ტანისმოსი მათ, ქუდი გთარიანი⁵⁾.
შემოსეს, მოგვი ჩაცვეს, დგას ოქროს სარტყელიანი.
და თმანი უკანა შევინდეს⁶⁾ მრავალ-კეც საკლებიანი⁷⁾.

1) ა. ო. — ჭკვიანი, გონიერი ხარ და ყოველთა სანატრელი, თქვენ აგეთი ზურგი ჰყავხართ, გამოუჩნდი ზაალს მზრდელი, 150; № — ყეფხარ.

2) ა. ო. — გარდაკოცნა.

3) დად. — ასრე რა მეოცნა, 1505 № — ესე რა მაცნა, ა. ო. — შეილო, ესე რამ მაცნა.

4) ხელ-ნაწერებში — ცრემლი.

5) ა. ო. — გოვარიანი.

6) ა. ო. — და თმა უკან გამოენასკვეს.

7) ამ 1149-ე ხანიდან დაწყებული 1167 ხანამდე ორბელიანი-სეული ხელ-ნაწერი სრულიად აღარ ეთანხმება დადიანისეულს. ორბელიანისეულში ამ ადგილიდან მელექსე მკაფიო და გრძნობიერი ლექსებით გადმოგვცემს შემდეგს: მშვიდობით დაბრუნებული ზაალის ფაქალური კაბით მორთვა-მოკაზმვას, მამა სამისაგან შეილისთვის ტახტ-გვირგვინის ბოძებას, ჯართა და ფალავანთა მხრით საამისთვის შეილის დაბრუნების მილოცვას, საერთო სიხარულსა და დღესასწაულობას; ამას მოყვება: მახარობლის უხვად დასაჩუქრება, დედისაგან ზაალის დაბრუნების სმენა და მისი უზომო სიხარული და გლახაკებ-

1153. მამის კაბა არ გრძელობს¹⁾, ზაღდასტან რომ გავესრულდა,
დაწვთა შეენიან ნარგისნი, მზის შუქი გაუფერულდა!...
ნახა ზაღდასტანის შეენება, ფასკუნჯი გამხიარულდა,
და მარჯვენე მხარი გაშალა, ფრთე მოიგლიჯა ფარულდა²⁾.

1154. ზაღდასტანის მისცა, დავედრა: „ეს შენ გქონდეს ჩემეულად³⁾,
დაგეჭიროს, ფიცხლად⁴⁾ დაწვი, შემომივა სიცხე გულად“.

სა და ხალხზე ქონების გაცემა, დედის მხრით მახარობლის უხვად და-
ჯილდოება. ქალაქის მკვიდრთაგან ზაღდასტანის დახვედრა, ქალაქის სადღესა-
სწაულოდ მორთვა-მოკაზმვა: თვალცრემლიანი დედისა და შვილის შე-
ხვედრა, დედის სინანულით ტირილი შვილის გაწირვისა და ღვთის ანა-
ბარად გაგდების მოგონებაზე. შვილი საპასუხოდ სიტყვებში ანუგეშებს
მშობელ დედას იმით, რომ მისი გაგდება სახლიდან დედის ბრალი რა-
დი იყო, არამედ მამისა, რომელმაც იგი გააგდო ღვთის ბრძანებით, და
აპა იგი, ღვთისავე განგებით, ფრინველებს უდანა ზორცის ლოკვით გა-
უზრდია. შემდეგ მეშვირე, ფარსადან გორგიჯანიძე, მოსთქვამს თავის
ბედკრულ მდგომარეობას შემდეგი ლექსებით:

ღმერთო გვედრო, გებარო, სიმართლით სავსევე, უკლებო!..
უბრალოთ შებეზლებულსა შენ მიხსნი, მიპატრონებო,
ვიდრე ვცოცხალვარ, ყოველ წუთ ხშირად ვქნა შენი საქებო,
და მეფეთა სიმართლისათვის ქკუა უბოძე სამცნებო.

ქართველთა მეფემ მამებულა ხემწიფეს ერანელთანა,
არ გამიკითხეს: არაბეთს უბრძანეს ჩემი წატანა.
წამოველ, ღმერთსა მივენდევე, ვერ მამატყუებს სატანა;
და არას ვებოო, თუ ღმერთი წყალობით იყოს ჩემთანა.

რაცა მიწას დაენარცხო⁵⁾, მღვთის ბრძანებით აყუავდება.
ჰაერშია არ ამოვა თესლი, მიწით გამწუანდება!..

1) დად.—გრძელობს.

2) 1505 №—მარჯვენა მხარი... ფრთა მოიგლიჯა ველურდა,

3) 1505 №—გქონდეს ესე ჩემეულად. [დად.—ფთე.

4) 1505 №—ფიცხლავ.

შენ მოგმართებ¹⁾, რა შევიტუებ, მე წამოვალ, ფიცხლავ²⁾ შეგვალ,
და უსათუოდ მოგესწრები, მოგვლება ცეცხლებ³⁾ ველად!⁴⁾

1155. სააღ უელსა მოეხვიო, ენა ესმის ფასკუნჯური⁴⁾,
ტირის გაურა ეძნელების, განება აქუს მას კაცური,
მას სიმურღმან⁵⁾ უთხრა რამე საუბარი მუნებური:
და „ნუ სტირ, გული დაიწინავე, ტახტი გიჯობს საქებური!“⁶⁾

თუმცა ორბი ზეცაშია, არაოდეს არ გაძლება.

და ფარსადან, შენ მიწათ იქეც: ღმერთს ჰმონე და გეშველება!

მღვთის წინაშე ადვილია ტახტის მაგიერ სულარა.
ჯართა სანაცვლოთ მიწათა გაუთაუდების მუდარა,
შესტამს და ჭიკა გაძლების, ზოგნი შიგ დაიბუდარა,
და ფარსადან, იმ დღეს შენ სჯობხარ. მის უკეთესი გინდარა?

აქვე ვურთავთ ა. ო. ს. 15 ხანას, რომლის შინაარსი გადმოცემულია ზემოთ. წინაუძღვის იგი ფარსადან გორგიჯანიძის ამ ოთხ-ხანის მოთქმას.

1. მორთვეს (ასეა), მოჰკაზმეს, შეენოდა ფალაურითა კაბითა, ვაზსენეთ მღვთისა ერთება და მთითა ჩამოვბძანდითა, ჩამოხდა. მამამ მრავალი უძღვნა მას ტახტ-გვირგვინითა და ჯართა საამს მიულოცეს მხიარულთა-სიცილითა.
2. მოდგნეს, დაჰტრეს სპილენძ-ჭურთა, ბუკთა ჰმანი გამოვიდეს. ახლო მოდგნეს კიდებულნი, ასტყდა, მტვერი მთასა ჰგვანდეს ბუკთა შართეს ჰმა სალხინოდ, ძალზედ სულთა ჩაჰბერვიდეს, და ღარიბთ მიხვდა დიდი გარჯა სამს დღე-ღამეს ილხინებდეს.
3. ულის ნება მათ იპოვეს, წამოვიდეს. ო სამონათ მოდგნეს, მტვერი აცავიდეს.

1) 1505 №—მოგმართავ.

2) 1505 №—ფიცხლავ.

3) 1505 №—მოვედები ცეცხლი ველად.

4) ორბ. უღრ.—ხელმწიფური.

5) 1505 № და დად.—ყველგან სიმრული.

6) 1505 №—და ნუ სტირ, გული დაუამა, ტახტი გიჯობს პელ-მწი-

[ფური.]

1156. რა ფასკუნჯი გადაფრინდა¹⁾; სასაღ ტახტსა აიუყანეს;
გვერცა²⁾ უზის მამა მისი, ზაუღელნი ეთაყუანეს;
მადლი კადრეს შემოქმედსა, მხიარულთა³⁾ ზური ჭამეს,
და სანოვანე მრავალ-ფერი ოქროს ტახტით მოიტანეს⁴⁾.

1157. საფლასტანს კორცი აჭამეს, ოდენ სიტყუითა ნასითა,
დღინა ოქროს კოკითა, იაგუნდისა თასითა,

... . ნეს სამახარობლათ; მერმე თვითან შემოვიდეს,
... . სრულნი და ფალავანნი სრულ მამაცნი იქ მივიდეს.

4. (დაუძახეს) მახარობელს მისცეს სრული საბოძვარი.
[ზოგმან ცქენი შეკაზმული, ზოგმან ტვირთით აქლემ-ჯორი
... . თავეს, ქალაქთ უძღვნეს თეთრის გორი,
და თ მოვეა-თეთრი ქორი.

5. რა დედას ესმა ანბავი და პოვნა დაკარგულისა,
აქამდის თვალ-ცრემლიანი და გულით დადაღულისა,
თვალის სინათლის მჯობია და უჭებლესი სულისა,
და მიმცემი ტახტ-გვირგვინისა და საძირკველი სჯულისა.

6. დედამ მისცა მადლი ღმერთსა, რომ ეშველა მისსა ერთსა,
სალაროსა კარი გახსნა, გლახაკთ მისცა ერსა ბევრსა.
მახარობელს ბევრი მისცა, თავს გვირგვინი, პმალი პელსა.
და ქალაქს მყოფნი გასაგებლათ მოიკაზმნეს, შესხდეს ცხენსა.

7. ქალაქი ტურფად აყვავდეს: ვარდსა აგვანეს, იასა.
დღე სამოთხესა ამსგავსეს ედემს ნაგებსა სარასა,
ღამე ცასა მადრიბულსა მღთის ნაქმარსა მურასასა.
და გლახაკ დია მორთულ იყვნეს, ედრებოდენ თავადებსა.

8. დედამ შვილი დაინახა, ფიცხლავ კოცნა პელ-პირია.
ჩემის თვალის სინათლეთ და მამისა სიცოცხლია.

1) 1505 №—გაცაფრინდა.
2) დად.—ყველგან გვერდსა.
3) 1505 №—პ-რით.
4) 1505 №—და პორცი ოქროს ტახტებითა მახარული მოიტანეს.

ისწავლა ჭამა კაცური¹⁾, არ საუბრითა ასითა.
და შეიგნო საქმე კაცური: კორცსა სჭრის იგ აღმასითა²⁾).

1158. ცნა თუ³⁾, ჩვენ ვარ მამა-ძენი და შეიგნო ზატრონობა,
ტახტი დადგეს ზიფოზედა, იზახოდა მადლადა⁴⁾ ნობა!
მხიარულნი გაემართნეს, გზა-გზა იწეეს ნადირობა,
და მკეცი ნახეს, თუ მფრინველი არ ძალ-ედვა გარდასწრობა⁵⁾).

ოჯახისა არ მამობრელო შენ მსგავსი ხარ ნორჩი მძლია.
და ჩემგან ძუძუ უწოველო, ვინ გაგიჩნდა გამზღელია?!..

9. მლთის გაჩენილო მზის მზგავსო, ვით დაქთმე დედა შეილობად.
რათ არ გაგზარდე მე უმზღომ, გაგაგდე მინდორს ძულობად.
ვინც გაგაჩინა, მან გიხსნა, სიმრულ გიბოძა ძიძობად.
და ფრინველთ ხემწიფე მე ვლოცო თქვენცა იხმენით ბი(ძობად).
10. თქვენ ხართ მეფეთ ტახტის მცველი თქვენის ს
. კაცით რსა წყალობა ხვდეს მდ(ვთისა).
(სხვა უფრო წვრილი და ლამაზი მხედრული ხელით I ფურცელი):
მე გაგაგდე მკეცთა მიგე, შეგინახა ჭირთა მხსნელმა.
და ამ ცოდვისა სამუქაფოდ ვაი თუ დამწვას ცეცხლმან ძნელმა.
11. აწ შეილო, ვით შემიბრალებ, ძუძუ პირსა არ დაგდიო.
მლთისაგან უხვად ნაბოძებო, არ გინდომე, გაგაგდია.
შობა დიდი ძნელი დღეა, ანუ ცხრა თვეს რომ გზიღია.
და თუმცა დასთმო, შენდობა თქუა, ჭირი ლხინად მამედია.
12. შეილმან დედას მოახსენა: „ეჰა მშობელო ანაო,
შენი ყოლ ბრალი არ არი, მამამ გამაგდო განაო,
მლთისა ბრძანებით გამაგდეთ, თქუენის ნებითა განაო?!..
და პორცის ლოკვითა გამზარდა, არ მიპმარია დანაო.

1) 1505 №—კაცურად.

2) დად.—და მოსჭრა პორცი დანიითა.

3) 1505 №—სცნა თუ ჩვენ ვართ მამა-ძენი, მან შეიგნა.

4) 1505 №—სპილოს ზედა, იზახოდა მადლა.

5) დად.—მკეცი მოკლეს, თუ ნადირი, ვერ ძალ-ედვათ გარდასწრობა.

1159. დადგინ კარგს ადგილს კარგები ამართიანს,
ზაალ იგონებს, ქნა მართებს¹⁾, ნადირი რა მოკლიანს,
შამის შვილდას მოზიდა, უფლე არ ეძლიანს.
და სრულა დაიწყო ისრის, მჭვრეტელნი შენატრიანს!²⁾
1160. მან დაისწავლა სახელი ეოველთა³⁾, იყო მცნობელი!
ზაალის დედას წინაშე გაგზავნა⁴⁾ მახრობელი.
საამ შესთვალა: „ნუ სტუმნავ, მზე კმელთა⁵⁾ მანათობელი,
და ნუღარ შემღურვი, მოგვარე სევდის დამადნობელი!
1161. ტან-სარბ და ჰბრად მოვარე, ჭანგ-მახვილი ხვადი ჯომი,
გზავე ჩემგან დაკარგული, ფასკუნჯის განაძლომი.
ფათა გმართებს, დამეზადე, დამხუდი⁶⁾, მზეყო, ტახტსა მჯდომი,
და შენ დაჰკაზმე⁷⁾ დარბაზები, გაგინათლდა ცათა კომი!⁸⁾
-
- 13 . . . რე სჯობდა სამამაცოთ, ყმაწვილობით ნწყადება,
. . . ანათა საქციული, როსაც ზრის მეცა მხედება,
(ზოგჯერ ჭირი, ზოგჯერ ლხინი, ყოვლსა კაცსა გარაზნდება.
და (განგება) და საცადური კარგსა კაცსა არ ასცდება.
- 14 . . . რს მისწერა პოვნა ლომისა მკულელისა.
. . . უზნების დაწე-ყირმიზ თეთრად ელვისა.
. . . ს წარიმანს ბეჭ-მეგრდი მკლავ-მაგარისა,
(და ჩვენი მტე)რი და ორგული შველს ნუღარსით ელისა
- 15 . . . ესმა იამა, ეოცა გაკვირვებითა.
. . . დაჰკარგა, მინდორს გააგლო ნებითა.
. . . ის ანუ რათ მოვეგზნებითა.
(და) . (ბრ)ძანება მღთისა ნებითა.
- 1) 1505 №—ქნა მართებს, დად.—წითა ვქნა,
2) დად. დანატრიანდა! შეად. Ibid. ამართიანდა, რა მოკლიანდა,
3) დად.—ყოველთა. 1505 №—ყოვლისა. (ეძალიანა.
4) 1505 №—გაგზავნეს.
5) 1505 №—ცათა.
6) 1505 №—დამხვდი დად.—დაგვხვდი.
7) დად.—მოჰკაზმე. [428 №—გაგვინათლდა ცათა კომი.
8) დად.—შენ მოჰკაზმე დარბაზები, გაგინათლდა ცათა ხომი!

1162. სცნა დედამან ზააფისმან, გაუხლდა სული გვამსა;
მას კაცს მისცა საბოძვარი, მრავალ-ფერსა მოსდა ტანსა¹⁾,
იაგუნდით ზირს უტენდა და კელით ჰკრეფს უირმიზს ლაღსა²⁾,
და ესე საქმე გამოცხადდა³⁾, უუელას ესმა ზაულელსა.
1163. ფალავანი⁴⁾ მასვე წამსა შესხდეს, წინა მოეგებნეს;
ჩამოკდეს და თაყვანს სცემდეს⁵⁾, დალოცვიან მას, აქებდეს.
მუშკ-ამბარი გარდაყარეს, წამოვიდეს, ცხენთა⁶⁾ შესხდეს,
და რა მოვიდეს ქალაქშიგა, აწრიდინ ლაღსა, კრეფდეს!
1164. უიოდინ, მომდერაღნი და მეტრიბნი ძლივ ეტივნეს!
ზირ-მზე დედა მოეგება, ვითა სარო, მოეხვივნეს⁷⁾;
თვალთა, ზირთა გარდაკოცნა, სეგდა გაქრა, ჭირთა ივნეს,
და იგი აუუფდა, ვითა ფარდი⁸⁾, ედემს შუქნი მოეფინეს!
1165. სტავრითა მოფარდაგულსა დარბაზს შვეიდეს⁹⁾ მკოსანნი,
ფალავანი და ხადუმი¹⁰⁾ საყუირით¹¹⁾, გვირგვინოსანნი,
არიფნი¹²⁾ წინა მიუდგეს, სხდეს მომდერაღნი კმოსანნი,
და ბერძულის ხარის¹³⁾ კაბებით მანები, ზარქაშოსანნი¹⁴⁾.

1) 1505 №—უბოძა და მოსდა ტანსა.

2) 1505 № იაგუნდით გაუტენა პირი, ხელით კრეფდა ლაღსა.

3) 1505 №— და ესე საქმე გამოცხადდა ყველას ესმა ზაულელსა, დად—

4) 1505 №—ფალავანი. (გაუცხადა ყუელას—

5) 1505 №—ჩამოკდეს და თაყვანი სცეს, დად.—ჩამოკდენ და თა.

6) დად.—ცხენსა, 1505—ცხენთა. (ყუანს სცემდეს.

7) 1505 №—ვით სარონი, შეიხვივნეს.

8) 1505 №—ვით სამოთხე.

9) 1505 №—შვეიდენ.

10) ხადუმი—არაბ. خادم—მსახური, საქურისი.

11) დად.—საყუირით (თუ საყურით?), 1505 №—საყუროს, უაზრობაა.

12) არიფი, არაბ. حريف—პარიფი, იხ ჩვენი ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

13) 1505 №—ბერძულის ლარის კოკობი—მინები ზარქაშოსანნი, წარყენილია. ხარის კაბებით—ხარა—თ.—ოსმ.—خار ان خارا—აბრე—
შუმის ნაქსოვი, აბრეშუმეული, იგივეა, რაც არაბ. პარიფ., იხ. გვ. 322,
ხ. 1655, ტ. 4.

14) ზარქაშოსანი, ძირი ზარქაშ, სპ. زرش—ოქრო-ქსოვილი.

1166^ა). ვითა მართებს მხიარულთა, ღამე ღზინით გაათენეს,
ესე საქმე კელ-მწიფესა მხუჩარსცა მოახსენეს:
„საამს შვილი მისცემია, გასაგდებლად წაიუყუნეს,
და როდეს იშვა, მასვე უამს¹) თმა ბამბასა დაუგვანეს,

1167. ივ ფასკუნჯსა გაუზრდია, ჰოვეს წელსა მეთესა.
ტან-სარა, ღომ-ნაკუთი, იკუირვებდენ სიკეთეს²).
კატთა ენა არ შეესმის, ჰირ-გავსილი გავს მოფარეს“!..
და მხუჩარსცა გაუხარეს³), ბრძანა: „მივხუდი სიამესა!..

1168. საამისებრი ძალ-გულად სხვა არეინ დაბადებულა,
თუ მისი შვილი მასა გავს, დღეს ტანტი ამადლებულა,
ერანის ტახტოსნათვის⁴) საწუთრო განათლებულა,
და ვისაც უეფარვარ, იამოს... ორგულნი შეძრწუნებულა!“

1169. ნავზარს უკმო⁵): „შვილო, წადი, ვინცა გინდა წაიტანე,
დიდი საამ მოიკითხე, ჩუენ⁶*) მაგიერ კთაუყუნე,
შვილის ჰოვნა მიულოცე, ღმერთსა მადლი, მასვე ჰუმონე,
და ჩუენცა ვნახოთ თაღაფანი, მადლი, თანა მოიტანეს!

1170. თრინველდაგან განაზარდი⁶), მოიუყუნე, სხათ ვისურვოთ,
ლაშქარნიცა შეისწავლოს, ჩუენნი მჭკრეტნი დაუკაიროვოთ,

*) დასაწყისიდანვე ამ 1166 ხანამდე 428 №—ი სრულიად დაღუ-
პულია, მაგრამ 1505 №—ი ხელ-ნაწერი უცვლელად იცავს ამ უძვე-
ლესის ხელნაწერის ტექსტს, განსხვავება მხოლოდ მართლწერაშია: ნახევარ
ხმოვანი უ 428 №—ში, ძველი საერო მართლწერის თანახმად, ყველგან
დაცულია, 1505 №—ში კი ყველგან ვ-ინსა ვხედავთ!

¹) 428 და 1505 №—და როდის იშვა, მაშინათვე.

²) დად.—იკვირვებენ სიტურფესა.

³) 428 და 1505 №—მანუჩარსცა გაუხარდა, 428—გაუხარდა.

⁴) დად.—ერანის ტახტოსნათვის.

⁵) დად.—ნავზარს უკმო, ა. ო.—ნავზარს უკმო; 428 და 1505
№—ნავზარ, სპ. نادر

⁶) დად.—ვინველთაგან გაიზარდა, ორბ.—მფრინველისაგან განაზარდი

*) დად.—ჩემმაგიერ.

ჩვენ შევმზადეთ მათი საქმე¹⁾, მეტად კარგად დავიურვით.
და ღვინი ვნახეთ, ვიალერსოთ, მტერი ყუელგან გავაცვიფროთ“²⁾).

1171. ნავზარ³⁾ შეჯდა, გაემართა, ვინცა უნდა⁴⁾, წაიტანს.
საკელმწიფო ტანტ-გვირგვინი, წინა დროშა გაიძღვანა,
ზაულისტანს მიეწურა, ნადირსა კოცს თანის თანა⁵⁾).
და სსამს კადრეს: „ნავზარ მოვა, მანუჩარის ძე, შენთანა!“

1172. შესხდეს სსამ და ზაღდასტან, სპანიც ბევრი გაიტანეს⁶⁾.
ნავზარს, ძეს⁷⁾ მეფისსა, ფიცხლავ წინა მიეგებნეს,
მათი ნახვა გაეხარნეს⁸⁾; ერთმანეთსა ეთაყუანეს,
და გვანან ალვას მოქდობილთა, ვარდნი ერთად ააყუანეს⁹⁾).

1173. მამისკ მოციქულობჲ ნავზარ თქუა არა კლებული¹⁰⁾:
„ქე მოგცემია, იმისთვის ვარ დიდად განარებული!“¹¹⁾
ზაღდასტანს თავადთა, უჭურეტენ გაკვირებული¹²⁾.
და სსამს ულოცვენ ზოგნას¹³⁾, დგანან ზირ-განათლებული!

1) 1505 №—ჩვენ შევკაზმით.

2) ა. ო.—უალერსოთ, ყველგან მტერი გავამცროთ, 428 №—ი და
1505 №—მტერი ყველგან გავაცვიფროთ, დად.—ვიალერსოდ, ჩვენ
მტერი გავაცვიფროთ.

3) დად.—ყველგან ნავზარ, 428 და 1505 №—ნავზარ.

4) 428 და 1505 №—ვინც უნდა.

5) 428 და 1505 №—მეც-ნადირსა კოცდა თანა.

6) 428 და 1505 №—შესხდეს, ზაღდასტანს იმათ თანა გაიტანეს.

7) 428 და 1505 №—ნავზარ ძესა, დად.—ნავზარს ძესა.

8) 428 და 1505 №—ში-ასეა დად.—გაიხარეს.

9) 428 და 1505 №—და გვანან ალვას მოქდობილთა, ვარდნი
ერთად შეეხვივნეს, დად.—და ჰგავს ალვასა მოქდობილთა, ვარდნი ერთ-
გან შეიყარნეს.

10) ა. ო.—არაკლებულნი, 428 და 1505—არა კლებული დად.—არ
დაკლებითა.

11) ა. ო.—ამითა ვართ დიდად განარებულნი, 428 და 1505—
დიდად განარებულნი, დად.—განარებითა.

12) ა. ო.—გაკვირებულნი, 428 და 1505—უჭურეტენ გაკვირ-
ებულნი, დად.—უჭურეტენ გაკვირებითა.

13) ა. ო. 428 და 1505 №—პატრონსა.

1174. შესხდეს, მფიდეს ქალაქად, ნავზარს აყრიან გარსა¹⁾;
სტავრით დაფარეს დარბაზი, ტახტს დასხდეს²⁾ შეუბოვარსა.
ერანელ-ზაულისტნელნი ღვინოსა სმენ ხომ-გუარსა³⁾,
და წინ შეჩანგენი უსხედან, ირჩევდეს შესაგუარსა⁴⁾.

1175. საამ მართვა გვირგვინი ნავზარს თვალ-გარსანი,
მრავალი სტავრა ჩინური, საჩინო სახელიანი.
თავადთა უძღვნა ტაიჭნი ოქროსა⁵⁾ ზირ-ლაგვიანი,
და მეხუთეს დღეს წავიდეს ნუზღინან-სახეურანი.

1176. თვალავანმან წაიტანა, ვინცა უნდა, თანა მისი,
ძღვენი შეკრა საკელ-მწიფო, მანუხარის საკადრისი:
მიეწურნეს, მოეკება წინა მეფე, ვითა თვისი⁶⁾.
და შორიდადმა ეთაყუნა⁷⁾ ზაალ, შვილი საამისი.

1177. სამჯერ შორით ესლამნეს, მიდიოდეს⁸⁾ ასრე დიდ-ხა.
კელ-მწიფეტა გარდაუკდა, თვალავანი მოიკითხა,
შვილის ზოგნა მიუღოცა, — ჩვენი მტერი მოიკიცხა!
და ზაალ ერთობ⁹⁾ მოეწონა, სხვა მის მეტი¹⁰⁾ არა კითხა.

¹⁾ 1505 № — შესხდეს, მივიდნენ ქალაქად, ნავზარს აყრიან გუ-
ვარსა.

²⁾ 1505 № — ტახტსა ზის შეუბოვარსა.

³⁾ 1505 — ღვინოს სმენ ხომ-გვარსა, ხომ-გუარი, სპ. می خوشگوار
— მფი ხომ-გუარი — მარგებელი ღვინო, დად. — ღვინოს სმენ არად უარსა.

⁴⁾ 1505 № — ირჩევენ შესაგუარსა.

⁵⁾ ა. ო. და 1505 № — ოქროთა.

⁶⁾ დად. — მიუწერეს მოეგებნეს წინ კელმწიფე, ვითა თვისი.

⁷⁾ 1505 № და ა. ო. — მოიკითხა.

⁸⁾ დად. — ეთაყუნა, მიდიოდენ, 1505 №-იც — მიდიოდენ.

⁹⁾ 1505 № — ზაალ დია მოეწონა.

¹⁰⁾ დად. — ოდენად.

1178. სრათაგან მოეგებიან¹⁾, ჩანგსა კვრენ²⁾ ჰირად მთვარები.
აღვას აკმევდეს, კელთ ქონდათ ოქროსა მუჯამარები³⁾,
ოქროს სარტყლითა მისილნი იმდერდეს მეჯუფთარები,
და სტვირ-ხაღარისა კმისაგან, უურო, რად მოიკმარები?!
1179. ერანელთა უხაროდა ზაღდასტანის ტახტოსნობა.
მეფე დაჯდა ტახტთა ზედა. იზახოდა მადლად ნობა⁴⁾;
სამ გვერდსა გარდიწვია, შეშვენოდა ჯომარდობა!
და მერმე ზაალ შეიყუანეს, მოსწონს მისი თვალადობა!⁵⁾
1180. ზაალ მეტად⁶⁾ მოეწონა, რა მანუხარს თაყუანისცა,
ასაკობა გაუსინჯა⁷⁾, შემოქმედსა მადლი მისცა,
ხაღლევი ვარ, ამისებრივ ფალავანი⁸⁾ უუანდეს ვისცა!..
და მოიტანა ზროხის⁹⁾ სახე, ოქროს ღახტი კელთა მისცა.
1181. იგი მამას შეავედრებს¹⁰⁾ ამანათად¹¹⁾ ფალავანსა,
რაც ერჩივნოს, მას იქმოდეს, გააკნებთ¹²⁾ ნურვინ ავსა;
გიუყურდეს და ეს გერჩივნოს უოველსავე სანახავსა,
და აც ნიშანი სიკეთისა, არ უპირობს მტერთა ზავსა.

1) ა. ო.—მოეგებნეს.

2) ა. ო.—ჰკვრიდეს, 1505 №—ჰკრევდეს.

3) მუჯამარი, არაბ. *مجرم* —საცეცხლური.

4) ა. ო.—იზახოდა მადლანობა.

5) ა. ო.—ფალავანი ყარან დასვეს, ჰქონდა სპათა თავადობა, ა. ო.—
და მერმე ზაალ შეიწვივეს, მოსწონთ მისი თავადნობა, 1505 №—და მერმე
ზაალ შეიყუანეს, მოსწონს მისი თავადობა.

6) ა. ო.—ზაალდასტან.

7) 1505 №—გაუშინჯა.

8) დად.—ფალავანი ამის მეტი.

9) დად.—ძროხის, ა. ო.—ზროხის.

10) დად.—იგი მამასა შეავედრა.

11) ამანათი, არაბ. *امانة* —იხ. ლექს.

12) ა. ო.—გაავგონებ.

1182. ღომ-ნაკუეკთი მკერდ-მკლავითა¹⁾, აქუს სიფიცხე-მას ვეფხისა.
მერმე ჰკითხა საფაჰდარსა²⁾ საქმე მისის გავდებისა;
საამ წვრილად მათხსენა ჰფენა ახლის ფაღაფნისა,
და რაცა ზაალს გარდაკლდა. უკუიღს გაზრდა სიმურღისა³⁾.
1183. კელ-მწიფე ამა ამბავსა იუერებს, იამებისა,
ბრძანა: მოიდეთ სტროლაბი⁴⁾; მოაბადო⁵⁾ ეუბნებისა:
თუ რას ბედისა იქნების, ან ვითა რა მოკდებისა?!⁶⁾
და საეტლოშიგა ჩავხედოთ, ვცნათ, თუ რა გარდაკდებისა?⁶⁾
1184. მათხსენეს: „კელმწიფეო⁷⁾, იუაგ მისთვის მხიარული!
ზაალ შვილი ფაღაფნისა⁸⁾, მამისგან გავდებულნი,
ერანელთა მცველი იყოს⁹⁾, ტახტის ზურგი¹⁰⁾ წელ-შერტემული,
და შვილი მიხუდეს, მოგემატოს. შენ დიდება მისგან სრული!

- 1) დად.—მკერდ-მკლავისა.
2) დად.—სფადარსა, ა. ო.—საფადარსა: საფაჰდარი—სპ. ارادافا
3) ა. ო.—და ზაალის გარდასავალი უკვირს გაზდა ფასკუნჯისა.
1505 №—და რაცა ზაალს ვარდახლოდა, უკვირს გაზდა ფასკუნჯისა.
*) სტროლაბი, ბერძ., იხ. ლექს.
4) დად.—მოაბთა, 1505 № და ა. ო.—მოაბადო.
5) ა. ო.—მუნჯიმთ შეეტყობისა, დად.—თუ რის ბედისა იქნება.
6) 1505 №—და საეტლოშიგან ჩახედეთ, ვსცნა რაცა გარდახდებ-
ბისა. ამ ხანას 1505 №-სა და ორბელიანისეულში მისდევს შემდეგი ხანა,
რომელიც აკლია დადიანისეულს:
დასხდეს და ახლად დაიწყეს ამისი მეცნიარობა,
მასკვლავთა რიცხვი ერთობით, სწრობითა სახიარობა.
ყოველთა სწორად შეიტყვეს ზაალის ბედნიარობა.
და თქუეს: თუ მიხვდების მღვთისაგან მტერზედა შარიარობა.
7) დად.—პელმწიფისა.
8) 1505 № და ა. ო.—საამისა.
9) 1505 № და ა. ო.—ერანელთა იყოს ესე ტახტის მცველი...
10) ა. ო.—მცველი.

1185. კრმლითა მტერსა¹⁾ დაგამენებს, ვერ დაუდგამს მეომარი.
მას დევ-ქაჯნი ვერ დაუდგამს, ნიანგნი და უზაბარი²⁾.
მათ იცოცხლენ დიდი ხანი, წაცაუღონ მტერთა ზღვარი³⁾.
და იგ მებრძოლმა ვერ დაღალეს⁴⁾; ანდამატი ვითა მუარი!“
1186. რა კელ-მწიფესა ეს ესმა, ღმერთი ადიდა პირითა.
ტანს მოაბადნი⁵⁾ დამოსნა, აჩუქა აქრო მიღითა.
მერმე მჭკაზმნა ზაღდასტან წესითა, ვითა შვილითა,
და თავსა დარქო გვირგვინი. სსამ აავსო ლხინითა!
1187. მოადებინა საჭურჭლე ჯორითა, აქლეშებითა.
მერმე დაჭკაზმნეს ტაიჭნი აქროსა უნაგრებითა,
ჯორი დაღული, აბჯარი, ხაფთანი⁶⁾ ბარგისტნებითა⁷⁾.
და სრულა აივსო ლაშქარი ინდოურისა კრმლებითა⁸⁾.
1188. ხუთი ყოშუმი⁹⁾ ბერძენი, ჩინელი—მონა კმლიანი:
ნასყიდი მონა—უუეჯაი¹⁰⁾, აქროსა ტან-სარტყელიანი,
ქას-ნაღართა, დროშითა დაჭკაზმნა ტან-ნაკუთიანი,
და ზაღდასტანს მისცა უუეჯაი სავსენი საჩუქრისანი.
1189. ნიმროზი და ზაუეჯენი მისცეს მასშინ მანშურითა¹¹⁾,
ღუმბულისტნელ-ბუსტ-ინდანი სამამუეჯად¹²⁾ ზღვის პირითა;

¹⁾ ა. ო.—მტერთა.

²⁾ 1505 №—უზებარი. უზაბარი, resp. უზანბარი, სპ. იბ. ლექს.

³⁾ ეს ტაეპი ასეა ა. ო. და 1505 №-ში, ხოლო დად.-სეულში იკითხება: მათ იცოცხლონ დიდხანამდი და წაუღონ მტერთა მზღვარი.

⁴⁾ ა. ო.—და იგ მებრძოლთა ვერ დაღალნეს...

⁵⁾ მოაბადი—სპ. *مويد*, ან მობედ—ბრძენი, მოგვი, ქურუმი სპარსთა, იბ. ლექსიკონი. [ტან, იბ. ლექს.

⁶⁾ ხაფთანი, დად.—ხვაფთანი, ა. ო.—ხუფთანი, სპ. *خفتان*—ხიჭ-

⁷⁾ ბარგისტანი—სპ. *برگستان*—იბ. ლექს. და შაკ-ნამე, Vullers, 144.

⁸⁾ ა. ო.—აავსნა სრულად ლაშქარნი ინდოურისა კლმებითა.

⁹⁾ ა ო.—ხუთასი ნორჩნი, ბერძენი, 1505 №—ყოშუნი, დად.—ხუთი ყოშუმი, ბერძენი, მონანი მპევალიანი. იბ. ლექსიკ და შეად გვ. 278, ხ. 1015, ტ. 3.

¹⁰⁾ დად.—ჩინელნიც ყველა ნასყიდი ოქროსა სარტყელიანი.

¹¹⁾ მანშური, სპ. *منشور*—მოწმობა, დიპლომი, იბ. ლექსიკონი.

¹²⁾ დად.—სამამულოდ.

ჴან-სამისურ ფერკზედ აღგა¹⁾, კელ-მწიფეს ჴკადრა ვითა,
და სჯულ-წმიდაო, საქმე შენი კმელთ²⁾ ანათობს მზის შუქითა!

1190. შენი სახელი ღვთისაგან ცათამდის ამაღლებულა,
სხვა თქუენი სწორი კელ-მწიფე³⁾ კმელზედ არ დაბადებულა!
ჴკუა-მამაცობით, შვენებით თქუენებრ არავინ ქებულა,
და სხდეს მოსვენებით. სიამით... ქუეყანა დაწუნარებულა!..

1191. კმელთა სლარო და განძი⁴⁾ თქუენს წინ არ გამოჩნდებისა,
სადამდის კაცნი ცოცხლან, ვერავინ კედარებისა;
ტასტისა ფერკსა აკოცა სსამ, შინ ეთხრებისა,
და შინ წამოვიდა ლომ-გული, ქოსი ზილოს⁵⁾ ებისა.

1192. სსამ წავიდა. აქებდეს, უკან მისდევდეს⁶⁾ სზანია.
გულ-მზიარულნი⁷⁾ მიდიან იგი და მისნი უმანია.
ზაულს მივიდეს, მოჴკაზმეს დარბაზი, ტახტი, სრანია⁸⁾.
და ზაღდასტან გვანდა ზილოსა, მუშე-ამბარ-ვერცხლიანია⁹⁾.

1193. სზანი და მოქალაქენი გულ-მზიარულნი¹⁰⁾ ფლიდეს,
წინ მოეგებნეს ზატრონს¹¹⁾, ჩანგსა, ბარბითსა ჴკვრიდესა,
თავსა ოქროსა, ამბარსა და მუშესა გარდაჴვრიდესა,
და დასხდეს ოქროს ტახტზედა, ღმერთს მადლსა შესწირვიდესა!

1) დად.—ფერკზედ დადგეს, ა. ო.—ფეხზედ, 1505 №—პ-რით.

2) დად.—პმელს.

3) დად.—სხვა თქუენი სწორი პმელზედა არავინ...

4) დად.—ერთობით.

5) ა. ო.—სპილოებსა, 1505 №—სპილოსა.

6) ა. ო.—მისჴვრეტდენ, 1505 № მისჴვრეტდეს.

7) ა. ო.—გულმზიარულათ.

8) ა. ო.—ზაულს მივიდნეს, მოჴკაზმეს სამოთხის მსგავსი სრანია,
1505 №—ტახტი სანდომი, სრანია.

9) 1505 № და ა. ო.—და ტალახად ვარდის წყლიანი მუშე-ოქრო-

10) ა. ო.—გულ-მზიარულად. [ვერცხლიანია.

11) ა. ო.—ჰატრონთა.

1194. რა თავადთა ყოვლგნითა ცნეს¹⁾, სსამ გმირი შინ. მოვიდა,
დიდით ძღვნითა წამოვიდნეს, ბარგი მძიმედ აეკიდა²⁾;
შინაურნი გააკება, თავადები შემოვიდა³⁾,
და თაუენსა სცემს უუელა სსამს⁴⁾, მერმე ზააღს დალოცვიდა.
1195. ზააღს გოარსა აყრიდეს, მადლსა იკდიდეს ღვთისაგან⁵⁾,
შეწყნარებულა ღვთისაგან და დიდის კელ-მწიფისაგან,
დღეგრძელად სუფევ ტახტზედა დიდისა დიდებისაგან,
და გულმზიარულად⁶⁾ ვიქნებით შენისა ჩვენ ჭვრეტისაგან!
1196. მიწისა პირი სავსეა⁷⁾ თქვენისა სახელისაგან!
თაუენსა სცემდეს, მოვიდა⁸⁾ მუნ ჯარი თემ-თემისაგან:
რაც სიგლით ქონდა ზააღასტანს მანუხარ კელ-მწიფისაგან⁹⁾;
და მათაც დალოცეს, ერთს თვესა¹⁰⁾ ღვინი აქუსთ ნადიმისაგან.
1197. ზააღს რაც ნაბოძარი აქუს დიდისა კელ-მწიფისაგან,
ან რაცა უუენდა, ან ქონდა გმირისა მას მამისაგან¹¹⁾,
უუელა გაუეო ლაშქართა. მოსწონდათ სიუხვისაგან.
და ზოგთა მამული უბოძის, ვით კამდა ჰატრონისაგან¹²⁾.

1) ა. ო. — ყოვლგნითა სცნეს.

2) ა. ო. — დიდის ძღვნითა გვერტითაზღნეს, ბარგისტანი აეკიდა,
დად — დიდის ძღვნითა წამოვიდნენ.

3) ა. ო. — თავადები რა მოვიდა.

4) 1505 № და ა. ო. — თაყვანი სცეს ყველამ სსამს. [მღრთისაგან,

5) ა. ო. — ზააღს თვალ-მარგალიტსა აყრიდეს, მადლსა იხდიდენ
მღთისაგან შეწყალებულა, აწ დიდისა პემწიფისაგან,
ნუ მოეშალო თქვენს ტახტსა...

6) ა. ო. — და გულმზიარულათამც.

7) ა. ო. — მიწისა პირი იფარვის.

8) ა. ო. — მოვიდნეს.

9) ა. ო. — ყველგან — კემწიფისაგან, პემწიფე...

10) ა. ო. — მათაც დალოცეს მზის მზგავსი.

11) დად. — გმირისა საამისაგან.

12) დად. — ზოგთა უბოძა მამული, ვით მართებს პატრივისაგან.

1198. რა გაითქვა მისი ქება, ზაალისკე უფლებებით ვლიდეს,
მან აავსნა საბოძვრითა შორს მეოთხინცა—დალოცვიდეს!
აქებდეს და უფალი კაცი საამს ზაალს ულოცვიდეს,
და ღვინობდეს და ნადირობდეს, საწუთროსა კელსა ურიდეს*).
1199. აქ საამს წიგნი მთარვეს კელ-მწიფის მონაწერია,
იხმნა¹⁾ სჰანი და თავადნი, ვინც²⁾ უფრო მეტნიერია,
რაცა ეწერა, უნბო, თქუა³⁾: „ჩვენგან დასაჯერია,
და ჩვენ მაზანდარას მივმართეთ, რაცა კელმწიფის⁴⁾ ერია.
1200. აწ მანუჩარ კელ-მწიფისა შეტილება არ ეგების⁵⁾,
თუმცა დიდით ჭმუნვით სავსე ჩემი გული წაეგების,
მე რაცა ვქმენ, თქუენცა იცით, მეტნიერთა ეძაგების! [ბის.
და სიბურის ყამს შვილი მამცა⁶⁾, დმერთისა ვმადლობ, თუ რა კდე-
1201. ზაალ გაგადე, დავჰკარგე შეწყალებული ღვთისაგან!
დმერთი ფარვიდა, ვერ ვიცან, ჩემისა სირეგენისაგან:
მას მოეგლინა ფასკუნჯი დიდისა განგებისაგან⁷⁾,
და მისთა ბარტეთანა გაზარდა ტან-სარო, მჯობი მზისაგან!..
1202. ბრძანა: „თვალშიგან ავიკელ მე ზაალ სახელდებული,
იგ ბედნიერმა ფასკუნჯმა გაზარდა მოწონებული;
აწ მოწიფული მიბოძა მე დმერთმან შეწყალებული⁸⁾,
და ფასკუნჯის ენა ასწავლა, არ კაცთა მოწონებული.
1203. ეს ფასკუნჯმან შემავედრა ადამიანს ბრძენსავითა“⁹⁾.
რა გასინჯა¹⁰⁾ კელ-მწიფემან—აც ნიშანი სიკეთითა,

*) დად. -ანიხეულნი ეს ხანა შეცვლილია, იხ. „რა გაისმა ქება მი-

1) 1505 №—იპმო, ა. ო.—იხმნო. [სი“ და სხვ.

2) 1505 № და ა. ო.—რაც.

3) 1505 № და ა. ო.—რაცა ეწერა, უამბო ეს ჩვენგან დასაჯერია.

4) დად.—რაც პელ-მწიფეთა ერია.

5) 1505 № და ა. ო.—დაცილება არ იქნების.

6) დად. მამხვდა.

7) დად. დიდებისაგან

8) დად. — თუმცა თვალშიგან .. იგ ბედნიერმან სიმრულმან... მზა-
მოწიფული მიბოძა მე ოთნ სახელდებული... ფასკუნჯის ენა ისწავლა ..

9) დად.—მე ფასკუნჯმა შემავედრა ადამიანს ბრძენითა.

10) 1505 №—გაშინჯა.

შეიწვალა შარიერმა¹⁾, თქუა²⁾ შენახვა ჰატიფითა:
და „შენ გეგედროს, გეხვეწები, ვირ მოგბრუნდე ლაშქრობითა.

1204. ასწავლეთ³⁾ ზნე-კეთილობა, ვითა თქვენ გეუერებისა,
ვინცა თქვენს წინა იქნების, მას არა დააკლდების⁴⁾.
მერე ზაღდასტან მოიკმა, ასწავლა, რაცა კდების⁵⁾:
და სპაზედ⁶⁾ გასცემდი, ლხინობდი, ნურა ნუ⁷⁾ გეჯავრებისა.

1205. აქ, ზაულისტანს, ლხინობდი, ვერავინ გედარებისა!“
ზააღს ეს უთხრა მამამან, თვალთ ცრემლი ედინებისა,
ჰკადრა: „უთქვენოდ დამაგდებ, მე სული ამოკლებისა,
და აქამდის ვიყავ გაგდებით, აწ აღარ მეთმინებისა⁸⁾).

1206. თუ რამ შეგცოდე, შეშინდეგ, ჟამია დაზავებისა,
დედის მუცლითგან⁹⁾ შემცოდე, ჩემს მეტი ვინ იქნებისა?!
თუ რამ გაწინეთ, მიუხვით მუქათა შეცოდებისა,
და აქამდის მზარდეს მფრინველთა, აწ გახლდე, მენატრებისა¹⁰⁾.

1) ა. ო.—ტახტსა მჯღომმან, 1505 №—კელ-მწიფემან.

2) დად. და ა. ო.—თქვა.

3) დად.—ასწავლე.

4) დად.—ვიცი თქვენს წინა იქნება, მას არა დააკლდებისა.

5) ა. ო.—ხვდებისა.

6) ა. ო.—სპათზედ.

7) ა. ო.—ნურც ან ყოლ.

8) 1505 №-სა და ა. ო.—ში ეს ხანა საკმაოდ შეცვლილია:

აქ, ზაულისტანს ლხინობდით, ვერავინ შეგეცილების,
ჰკადრა: „უთქვენოდ დამაგდებთ, სიცოცხლე მომეწყინების,
რა მესმა თქვენი ბრძანება, თვალთ ცრემლი მამედინების
და აქამდის გაგდებით ვიყავ, აწ აღარ მამეთმინების“.

9) დად.—დედის მუცლითა.

10) ა. ო.—და აქამდის ფრინველთ გამზარდეს, თქვენ გახლდე მენატრებისა.

1207. თუ ომთა საქმე მასწავლდ¹⁾ და კელ-მწიფეთა რიგია,
გვერც გახლდე, ზირსა გიჭვრეტდე, მე მენატრების იგია.
ნუ მომაგონებ²⁾ გამზრდელსა: მის მეტი რამც მომიგია,
და მძორსა მაჭმევდა, სისხლს ვსვემდი, ქვეშ ნადირთ ტყავი მიგია³⁾).

1208. ცოდვილი დიდთა⁴⁾ რჯათათვის მე თურმე დავბადებულვარ:
კვლა და კვლაცა მაქვს სასჯელი⁵⁾, ამისთვის შევჭირვებულვარ;
ვარდისა ნაცვლად⁶⁾ მე თურმე ეკალთა დავჭიდებულვარ,
და მას ღმერთსა რასთვისღა ვჭკადრებ⁷⁾, რომლისგან დავბადე-
(ბულვარ?!“

1209. საამს ესმა ზააღისგან ესე ვუელსა საუბარი,
უბრძანა თუ: „უუელსა გიზამ, რაცა შენსა გუელსა არი⁸⁾,
ეს მასმია მე ბრძენთაგან, მეცნიერი⁹⁾ ვინცა არი:
და ამ ზაულით დაიმონონ¹⁰⁾ ტახტ გვირგვინი სმათა ჯარი!..“¹¹

210. ამა ზაულით*) იქნების შენი დიდება მღთისაგან**).
ლაშქართა სათაჰდარობა¹²⁾ და მტერთა ძლევა სვისაგან.
უოველს სუღზედა გასცემდი, აავსე¹³⁾ სიუხვისაგან,
და განგება არ შეიცვლები, კარგად¹⁴⁾ იქნება ჭკუისაგან.

1) დად.—მასწავლეთ, 1505 №—მასწავლე.

1) 1505 № და ა. ო.—მამანდომებთ.—428.

3) ა. ო.—და მძორს მაჭმევდა, სისხლს მასმევდა, ნადირთ ტყავი ქვეშ მიგია. დად.—მძორსა მაჭმევდეს, სისხლს ვსვემდი, ნადირის ტყავი ვიგია.

4) 1505 №—დიდად.—428.

5) ა. ო.—ხშირ-ხშირად მქონდა სარჯელი.

6) ა. ო.—ვარდის სანაცვლოდ.

7) ა. ო.—რასთვისა ჰკადრებთ —428—რასთვისღა.

8) ა. ო.—რაც რომ თქვენი ნება არი.

9) ა. ო.—მეცნიარი.

10) ა. ო.—დაიმონონ(!).

11) აქ ორი ზედა: 1208—1209 აკლია დადიანისეულს.

*) დად.—ამ ზაულშიგამც, 428 და 1505 №—ამა ზაულით.

***) დად.—ღვთისაგან.

12) 1505 № და დად.—სთაადარობა.—428.

13) 1505 № და ა. ო.—ლაშქართა ზედა გასცემდი, აავსე.—428
—ლაშქართა ზედან... აავსე.

14) ა. ო.—და განგებით... ბრძენი იქნების...

1211. გულ-ამოდ გამოისუენე, ბედნიერისა¹⁾ დღისა!
ნადირობდი და იშუებდი²⁾, საქმე ქენ სიუხვისა,
ლაშქართა მოიმაღლებდი³⁾, კლიტე გაქეს ზარდახშისა;
და მოფინე კარგი სახელი, მნათობო კმეფეთისა!
1212. ზაალ⁴⁾ მამის ბრძანებასა უუეფას კარგა გაუბირდა⁵⁾
ბარგ-კარგები გამოიღეს, სამძიმარსა გამოაზიდა.
ჭკრეს ქოსსა და ნალარასა უეირო-სტეირი მადლად უვირდა⁶⁾,
და მუნ დაკაზმეს ჯორ-აქლემი, ხვალ-გოარი უუეფას ჭკიდა⁷⁾.
1213. აჭკიდეს ბარგ-სამძიმარი, ზაულისტანით გავიდა,
მასანდარა ქარქისტისა ამოსაწუეუტლად წავიდა⁸⁾,
თქუა: „ამოსწუეუტო, დავკოცო, დღე დაუეენო შავი და,
და მზე დაუბნელო ნათელი⁹⁾“, არ გაუბირო ზავი და!
1214. ორს¹⁰⁾ ფარსაგამდის¹¹⁾ ზადასტან თავი მამსთახ არსა;
ლაშქართა მაშეენებელი ტანი მიუგავს სარსა,
გავს სამთხისა უაუილსა და ვარდსა მოცინარსა;
და სვე მისი უქეს ლაშქართა ეტლისა დასგვარსა¹²⁾.

1) ა. ო.—ბედნიარისა.

2) ა. ო.—გასცემდი. 428.

3) ა. ო.—ლაშქარსა, 1505 №—და ლაშქართა მოინტომებდი(?).

4) ა. ო.—შვილი—428.

5) ა. ო.—კარგად დამორჩილდა.

6) ა. ო.—ჭკრეს ბუკსა და ნალარასა, შტეირ-ნათერი მადლა ჰყვირდა.

7) ა. ო.—და ოქროთ აკაზმულობითა ჯორ-აქლემთა ბარგი ჰკიდა.

8) დად.—მაზანდარის და ქარქისა.

*) დად.—თქუა: ავაოპრო დავკოცო, დღე გაუთენო შავიდა.

9) დად.—მათ დაუბნელო ჰაერი, ა. ო., 1505 №-ი და 428—და მზე დაუბნელო ნათელი...

10) ა. ო.—სამს.

11) ფარსაგი-ეჯი, სპ. ჭარსანგ—ერთის დღის სავალი გზა.

12) დად.—და სვე მისი მოსწონთ, 1505 №—და სხვა მისი უქეს...

1215. სსამ ზაღდასტანს ასწავლის ცხენოსან-მშვილდოსნობასა:
«ლაშქართა¹⁾ ზედა გასცემდი, იმით იქ რაზმთა წუობასა,
უხვად გასცემდი, ლაშქარნი იქმონან შენსა უმობასა“
და ერთგან²⁾ დასსდიან, ასწავლის იგ შვილსა კაცთა ცნობასა³⁾).

1216. მეოთხეს დღეს დაღდა სსამ ზაღდასტან გუღითა:
«ღმერთიმცა შენი მწე არის, წმიდამც იქნებ რჯუღითაქ...»
ფაღაფანს რაინდს შეჭვედრა: „ნათლად ამეოფე სუღითა,
და თქუენ გაუნათლეთ დარბაზი ტახტითა მოკაზმუღითა!“

1217. ღამ გუღი სსამ წავიდა, რა მათ⁴⁾ შეჭვედრა შვიღისა:
ეს ზაღდასტანს მოვიდა, დაიწუეს დიდი ღზინია.
მოფინა ზაღდა სსახელი, გაითქუა გმირთა-გმირია,
და ნადიმობდის⁵⁾ და უხვობდის, აქებდის უოღლი ჰირია!

1218. ქალაქთა და ქუეყანათა იგ საქმესა⁶⁾ გამართვიდა,
სამართლთა იქცოდა, უოღლი სუღი⁷⁾ მას ღოცვიდა.
ეს სიკეთე ვისაც ესმა, აქებდა და მას ნატრიდა.
და შეუუარდა უეღაქასა, მტერი არსით არა კუირდა⁸⁾).

1219. მერმითგან⁹⁾ ქვაბუღისტანით მან წასვლა მოინდომაო,
თავადთა სსახელდებულთა, ლაშქართა წვეუა ბრძანაო.
წიგნი გასწერეს, მოვიდა სზა ჯარი უოღლითგანაო¹⁰⁾.
და ზღვისა ქვიშისა ოღენა¹¹⁾ ლაშქარი შეიყარაო.

¹⁾ ა. ო. — ლაშქართა.

²⁾ ა. ო. — ერთგან.

³⁾ ა. ო. — ასწავლის შვილსა მეცნიარობასა, დად. — ყოვლსა მცნე-

⁴⁾ ა. ო. — წაბრძანდა, რაინდს შევედრა. (ბასა.)

⁵⁾ 428 და 1505 № და ა. ო. — და ნადიმობდის(!).

⁶⁾ 428 და 1505 № და ა. ო. — ქალაქსა და ქუეყანასა იგ საქმეთა.

⁷⁾ 428 და 1505 № და ა. ო. — ჰირი.

⁸⁾ ა. ო. — არ. უკვირდა

⁹⁾ ა. ო. — მერმითგან, დად. — მერმითგან. 1505 № — მერმეთგან. 428.

¹⁰⁾ დად. — ლაშქარი ყოვლისთანაო. ა. ო. — წიგნი გასწერეს (დად. — დასწერეს) მოვიდეს სზა — ჯარი ყველასთანაო.

¹¹⁾ ა. ო. — და უანგარიშო ლაშქარი მისწინა.

1220. საამს რომე წაეტანა, ორი წილი დაგროვს¹⁾;
ბერი არის, თუ უმაწვილი, გაჩვენებით უკვლას მოყვას.
ცხენ აბჯართა დაკაზმულნი; დრამიანი რაც იძობა,
და ნადართა; ბარგ-კარვითა, თუ ლავნები ბევრი მოყვას²⁾).
1221. ომ-გამოცდილი, ღომ-გული³⁾); დაკაზმულიყო უკვლად,
მათს სიმრავლესა გაკუთრდეს, მწიგნობართ იწუეს წერათ.
ზაღდასტანისკენ⁴⁾ დაიწუეს გასაჩვენებლად დენათ.
და დათვალეს *) სრულად ლაშქარი, მწერალს დაუშვრას ენათ*).
1222. ძველთ სალართათა გააღო და ზარდასშათა კარია⁵⁾),
თავადთა ფაღვანთზედა მან გასცა საბოძვარია **).
მოიღეს ქუდი, სარტყელი ***), ოქროს ლაგებითა ცხენია.
და აუესებელნი არ მოჩინეს ****) უმაწვილი, არცა ბერია.
1223. აზვარი და კრმალი, ლახტი, ინდოური, გასცა უხვად,
სრულ აავსო უკვლავია⁶⁾), გვანდა არის მონბუქად!
გაზაფხულის ღრუბელსა ჰგავს, სიუხვე ვთქუე არ სუბუქად:
და მხიარულნი იცინოდეს, არვინ იყო კაცი ქუშად⁷⁾).

1) ა. ო. — ორი ზომა დაეგროვა:

2) ა. ო. — ფაღვანნი ბევრი ჰპოვეს(!)

3) 1505 № და ა. ო. — ომ-გამოცდილნი, ღომ-გულნი.

4) ა. ო. — ზაღდასტანისკენ, დად. — ზაღდასტანისკენ გასაჩვენებლად

*) დად. — წერენ, დაუშვრას, 1505 № — დაუშვრას, 428 — და ათვალეს

5) დად. — ძველთ სალართათა გააღო გმირმან ზაღდასტან კარია.

6) დად. — სრულ აავსნა ყოველივე.

7) ა. ო. — გაზაფხულის ჰგავს ღრუბელსა სიუხვეითა, არ ნაკლულად, და მხიარულად დალოცვიდეს: არვინ იდგა გულ-ნაკლულად. 428 გაზაფხულის ღრუბელსა ჰგავს სიუხვე ვსთქვი არა სრულად. და მხიარულნი ილოცავდეს, არვინ იღვის კაცი ქუშად.

*) 428 — ათვალეს.

***) 428 — შესაფერია, დად. — საბოძვარია.

****) 428 — სარტყლებით, დად. — სარტყელი.

*****) 428 და 1505 №№ — აუესებელნი. არ მოჩინეს დად. — არ დარჩა.

1224. მან სახელმწიფო გვირგვინი თავს დაირქო, შეგნოდა,
სრა-ფარდაგები გაიღეს, რატა კულაფ ველთა ფენოდა,
რაც შარიქსა*) ებოძა მონები სასახელოდა.
და სტვირი, ქოსა და ნადარა, საფირი—მალაღ უურიოდა.
1225. ურიცხვი დადგა ლაშქარი... არ ითქმის კაცთა ენითა!..
ეკალმუხსა გავს ქუეყანა და აბანოზსა¹⁾ ფერიოთა,
ქარ-შავარდნი, ავაზა, ვერვინ დათვალეს ენითა!
და მათ ამოსწუთეს ნადირი ისრითა სისხლთა მღვრელითა.
1226. წავიდეს ჰირ-მონიხარნი, გულ-მხიარულნი ვლიდეს,
ავაზა-ქარ-შავარდნიოთა, ფრინველ-ნადირთა სვრიდესა.
მათ მხიარულთა კარაენი დადგინ, ამოდ ზმიდეს,
და ჩანგსა, ბარბითსა ჰკურიდიან, ხოშგოურს²⁾ ღვინოს სმიდესა.
1227. ქუაბულისტანის გელ-მწიფე მერაბ ტან-აღვა, სვინი,
ზააღის მისვლა შეიგნა, აუუადა, ვითა იანი.
ძღვენი და ნუზლი აჰკიდა³⁾, უზინა კაცი ჰკუენი,
და მან მუნებურნი თავადნი იახლნა⁴⁾, მათკენ დიანი.
1228. შესდეს და წინ მიეგებნეს ზაალ და მისნი უმანია,
ცხენიდა მერაბ გარდაბდა და სრულა მისნი სპანია⁵⁾.
მათ ერთმანეთს აკოცეს⁶⁾, სალამად დგანან⁷⁾ სვანია,
და კარაფთა შიგა შევიდეს, ვით მოყუარულნი ძმანია⁸⁾.

*) 1505 № — რომ შარიელსა.

¹⁾ აბანოზი — არაბ. ابنوس ან სპარ. ابنوز — აბანოს, ან აბანოზ, ბერძნ. ἄβανος. შავი ხე, ისე, როგორც ეკალ-მუხა (чёрное дерево твердой породы), ა. ო. და 1505 № — ქვეყანა აბანოსა გავს ეკალ-მუხისა ფერიოთა(?!).

²⁾ ხოშგოური — სპ. ხოშგუვარ — ტუბილი, სასიამოვნო დასალევი კარგი მოსანელებელი (ღვინო), ა. ო. — ხოშგვარსა(!) = გუარსა

³⁾ დად. — ძღვენი და ნუზლი აკაზმა ნუზლი — არაბ. نزل — ნუზლ,

⁴⁾ დად. — იახლა.

[იხ. ლექსიკ.

⁵⁾ 1505 № და ა. ო. — მოვიდეს, წინ მიეგებნეს ზაალ და მისი სპანია. აქათგან მერაბ გარდაბდა და ვინცა მისი სპანია.

⁶⁾ 1505 № — ერთმანეთი დაკოცეს.

⁷⁾ 1505 № — იდგნენ.

⁸⁾ 1505 № — ვითა მოყვასნი ძმანია.

1229. ქუაბუჯისტნელთა შიართვეს ურციცხვი, დიდი ძღვენი: გვირგვინი, ოქრო, გოარი, იმათი შესაფერაჲ, არ ითქმის კაცთა ენითა, სიმრავლე თუ რაზღენია!.. და თვალ-მარგალიტი, გოარი, ოქროს ტაბაკთა ფენია*).
1230. ფერად-ფერადად ააგეს სტაფრა-ატლასი, ჯარები, მოასხეს ჯიხვი, აქლემი, რაც უფრო იყო მალეები¹⁾; დიდი ცხვარი და ზროხა, კაცთაგან დაუთვალეები!²⁾ და წაღდასტანს უძღვნეს, მადლს იკდის: — „ზირ-დაღმა დაგემა- [რები!“**)
1231. შერაბს წაღდასტან მოსწონდა კელ-მწიფურითა ზნითაჲ, თქუა: „ფალავანი ახალი ამას ვერგინ სჯობს ჭკუითაჲ, აც საფარველი ღთისაგან, სავსეა, ვიცი, სვითაჲ, და შერმე დაიდვეს ნადიმი, ღვინი დაიწყეს სმითაჲ!“***)
- 1232 წააღ გამართა ნადიმი³⁾, იმათად ფერად ზმიდესა. მრავალი შგბარი ხარშული⁴⁾, სანუკარს ვერ დასთვლიდესა, იაგუნდისა კოკითა ჯალის ფერს ღვინოს სმიდესა, და ამოსა კმისა იტყოდეს, ჩანგის ძალს წამოზიდესა.
1233. დაიწყეს სმა და ნადიმი, გამოისვენეს ღვინითაჲ, მრავალითა სმითა მისჭირდათ, ერთობ დაითვრნეს ღვინითა.. თავ-თავის სადგომს მიმართეს, დაწვნეს, იშვებენ ძილითა.. და დღე რა გათენდა, აცადგეს, ამოდ უბნობდეს⁵⁾ ზირითა..

*) ა. ო. და 150^ნ №—ოქროს ტაბაკთა გუარი და მარგალიტი...

1) ა. ო.—და ტაიკები მალეები.

2) ა. ო.—კაცთაგან არ სათვალეები, დად.—კაცთა არ დასათვალეები.

**) 150^ნ №—დასამყარები.

***) 150^ნ №—ზმითაჲ.

3) ა. ო.—შერმე დაიდვეს ნადიმი, 150^ნ №—შერმე დაიწყეს ნა-

4) ა. ო.—ეყარა მწვარი-ხარშული...

[დიმი.

5) დად.—დაწვენ, იშვებდენ... აცადგენ... უბნობდენ.

1234. რა გათენდა, მზე მოვიდა, მან საწუთო დააშვენა.
ზაალ ადგა ძილისკან, მისი ქება ვერა ვთქვენა¹⁾.
ტანს ჩაიხვია საკელ-მწიფო, მთიმატა²⁾ შუქთა ფენა,
და მერაბსთანა ნადიმობდის, გაახშირის სმა და მღერა³⁾.
1235. მერაბ მოვიდა ტან-სარო კელ-მწიფურითა⁴⁾ ქტევითა,
ზირად მზე, მკერდ-მკლავიანი, ლაშქართ აშვენებს, მზე ვითა!..
თვალბ-წარბ-გიშერი, ღაწვ-ღაღი, მარგალიტ-სიტუუა ფრქვევითა;
და რა იგი ნახეს მნათობთა, იგინი გაკდენ ლევითა⁵⁾.
1236. ზაალდასტანს კვეთებოდა მერაბის თვალაგანობა,
თქუა: „ერანელთში⁶⁾ ვერ ვნახე მისებრივ მოწიფულობა!“
ზაალ იკადრა სალაში, მოსწონს ტანისა სრულობა,
და ტანტს გარდიწვია, სად უფრო⁷⁾ სტავრითა მოკაზმულობა.
1237. ზაალ მერაბ მოიკითხა, თქუა: „გაგსაჯე⁸⁾ ღვინის სმითა!“
მერაბ ერთობ შეეკვეთა, ეტკუიანა, მოსწონს ზმითა!⁹⁾
ერთმან ერთსა შესედან მათ თვალითა საუყარლითა¹⁰⁾,
და მათ გამზრდელი რაინდ ახლავს¹¹⁾ მკერდ-მკლავითა თვალაგანითა..

1) ა. ო. — ზაალ დაჯდა მოკაზმული, ვერ აქებდა ბრძენთა ენა.

2) ა. ო. — მოემატა.

3) დად. — მერაბს თანა ნადიმობდა და დაიწყეს სმა და მღერა,
1505 № — მერაბთანა ნადიმობდის: ჩვენის აზრით, აქ იყო „ნადიმობდის“.

4) ა. ო. — ბელ-მწიფურისა, შეად. 1505 №-ის 1231-ე ხანა, 1-ლი ტაეპი: „ბელ-მწიფურისა ზნითა“.

5) 1505 № — თვალ-წარბ-გიშერი, ღაწვ-ვარდი, სამოთხის ყვავი-
ლივითა, და სურნელი აყვავებული ალვისა მსგავსია ვითა.

6) 1505 № — ერანელშიგ.

7) 1505 № — უკვირდა.

8) 1505 № — გაგსარჯე.

9) დად. — მერაბს ერთობ შეუყვარდა, ეტკუიანა, მოსწონს ვითა.

10) ა. ო. და 1505 № — სამოთხითა.

11) 1505 № და ა. ო. — ახლდა.

1238. რაინდ საამის გამზრდელი გვერდს უჯდა ფალავანია¹⁾,
რა მაზანდარას²⁾ წავიდა, მას შეაგედრა შვილია.
ტკბილად უჭვრეტდა თვალთა, — მერაბის შესწავლილია.
და ზალდასტანს რაინდ ჰკითხევდა, უსმენდა გმირთა გმირთა.
1239. ზააღ თქუა: „მერაბის ნახვა დია³⁾ მიამა გუფითა!“
საუარულია, ჭკუიანი, ნათლადამაც არის სულითა!..
მას რაცა უნდა, მივართვამ⁴⁾, საჭურჭლე-საგანძურითა.
და რა შევისწავლე, შემეუარდა ზრითა ფალავანურითა⁵⁾.
1240. მას დღეს გამოისვენეს, ვინ დასთვლის მათ საღვინოსა!..
იაგუნდისა თასითა სმიდეს წითელსა ღვინოსა,
შუქი ემატა ორთავე ბროლისა დაწვის უჩრდილსა,
და ზააღს და მერაბს აქებდეს, თქუეს: მუშტით მოკვლენ სპი-
[ლას⁶⁾].
1241. ზააღ მერაბს მოახსენა: „თქუი, რა გინდა ჩემგან შენა?!⁷⁾
შენ, ჯამარდო ფალავანო, რაცა გინდა, მოგახსენა!..
შენთვის⁸⁾ არცა სულნი მშურან, რა გამსახურო, ბრძანე⁹⁾ თქუენა!“
და მერაბ მადლი გარდიკადა: „რა გამსახურე¹⁰⁾, ბრძენთა ბრძე-
ნა?..“

¹⁾ ა. ო. და 1505 № ამ ხანას ასე გადმოგვცემს:

რაინდ ზაალის(?) გამზრდელი გვერდს უზის ფალავანია,
ტკბილად უჭვრეტდა თვალთა მერაბის შესწავლილია,
როს მაზანდარანს წავიდა, საამ შევედრნა შვილია(?),
და ზალდასტან რაინდს უსმენდის, ჰკითხევდის გმირთა-გმირთა(?).

²⁾ მაზანდარანი ქალაქია სპარსეთში, იხ. საქ. სჯ.

³⁾ დად. — დიდად

⁴⁾ 1505 № — რაც უნდა მოვეხმარები.

⁵⁾ დად. — და აწ შევისწავლე, სულს ვარჩევ ნაკუთითა ფალავანურითა,

1505 № — და რა შევისწავლე, სულს მირჩევს ნათლითა ფალავანურითა.

⁶⁾ დადიანისეულს აკლია ეს ხანა.

⁷⁾ 1505 № — დასტან მერაბს მოახსენა: თქვი... თქვენო.

⁸⁾ 1505 № — თქვენთვის არცა სულნი მშურან, დად. — სული.

⁹⁾ 1505 № — ბრძენო: ბრძანე თქუენო აქ უნდა ნიშნავდეს: „ბრძა-

¹⁰⁾ 1505 № — მე გამსახურო.

| ნეთ — სთქვით — ს.

1242. ზე ადგა მერაბ, დალოცა ზაღდასტან ჰირად მზინი:
„ახალი მოწიფული ხარ, მოწონებუდი, სვიანი,
საწუთომც იქს შენს ნებას¹⁾), რომ იყო დოფლათიანი!
და მე არ მაკლია ქონება²⁾): ტახტი მაქუს, ვზივარ ყმიანი.
1243. ამით ოდენ შემიწვალე, გაისარჯე²⁾) ჩემსა, ბრძანე,
ფერკი დადგი შევნიარი³⁾), ჩემი სახლი დასვენე:
ბრძანე, ჩემსა სამუთუშიგა გული ჩემი გაათენე,
და მრავალს გოარს⁴⁾) მირჩენია, დასვენე ჩემი არე!..
1244. გვირგვინსაც ის მირჩენია, ზააღ, მოსვლა⁵⁾) ბრძანე ჩემსა!..
ფაღავანო, მირჩევია⁶⁾), შეისწავლი ჩემსა თემსა“.
ზააღ უთხრა: „მიაშების თქუენსა უოფნა, მოსვლა შენსა!..
და სიხარბესა დამიზრახვენ, მე საქმესა ვსინჯავ ჩემსა⁷⁾).
1245. კელ-მწიფეთ თავსა⁸⁾) მანუხარს მოსვლა ეწეინოს შენსაო,
ფაღავანო ზურგსა ღომ-გულსა აგრევე მამა-ჩემსაო,
მიზრახონ: „სმა-ჭამისათვის მოშორდა მისსა თემსაო!“
და თქუან: „არ მართებდა მუნ წასვლა, ტახტ-ქადაქისა⁹⁾) მტგელ-
[საო!..“
1246. მერაბ შეიგნო არ წვევა, შეიტყო, — არა კდებოდა¹⁰⁾),
შინ დაეთხოვნეს¹¹⁾), „წავალთო!“ მერაბ და ვინცა ხლებოდა.

*) 1505 № — და არა ქონება მაკლია.

1) 1505 — საწუთომც შენს ნებასა იქს.

2) დად. — დაისარჯე

3) ა. ო — ფერკი დადგი შევნიარი, 1505 № — ტეპი, დად. — შევნიერი.

4) 1505 № — გუარს.

5) 1505 № — მოლი.

6) 1505 № — მიაშების.

7) დად. სხვასა ვსინჯავ მე საქმესა.

8) 1505 № და დად. — პელ-მწიფეს თავადს.

9) ა. ო. — ტახტის-გვირგვინის, დად. — და თქუენ არ გმართებდა...

10) 1505 № — მერაბ შეიტყო არ წასვლა, შეიგნო — არა კდებოდა.

11) დად. — დაეთხოვნენ.

ზაალ მოიღო მრავალი, რაც უკეთესი სდებოდა,
და მერაბ და სულ მისნი სზანი*) ზირთამდის აივსებოდა.

1247. თვალ-მარგალიტს სარტყელსა და ტყავსა გამოჰზიდეს,
თქროთა აკაზმულითა ტაიჭთა კელი ჰვიდეს;
მერაბ და სზანი ავსნა, ზაადანტანს დალოცვიდესა
და წავიდეს გულ-მხიარულნი, ზაულისაკენ¹⁾ ვლიდეს.

1248. მობრუნდეს რა ზაულებანი, ზაალს წინ დასხდეს ღზინითა,
სსაკობასა, მკერდ-მკლავსა მერაბს უქებდეს ზირითა!..
თვალად და ტანად აქებდეს, თქუეს: „ვერვინ სჯობსო იმითა,
და კელ-მწიფის ყოფა-ქცევითა!..“ მისი სიკეთე ვთქუა ვითა?!²⁾

აქა დარამ თალაფანისაგან მერაბის ასულის როდამის³⁾
ქება და ზაალის გამიჯნურება⁴⁾).

1249. დარამ თქუა⁵⁾: „მერაბს⁶⁾ წინაშე ვერა ვთქუი ქება ქაღისა,
მით რომე ეგონებოდა თხოვნა მის ბროლ-ფიქაღისა.
მერაბს უთქს ცოლი ლამაზი, მარტ მზის დასგვანისა,
და მასთანა ქალი კეკლუცი⁶⁾), შვენებით მსგავსი⁷⁾), მთვარისა!

*) 1505 №—და მერაბ და ვინცა ხლებოლეს..

1) 1505 №—ქვაბულისაკენ.

2) 1505 №—ბელ-მწიფურს ყოფა-ქცევასა, მისი სიკეთე ვთქუა რითა?!

3) როდამი—სპ. როდაბე—როდამის ასული.

4) ა. თ.—სათაური არა აქვს.

5) დად.—დარამან, 1505 №—დარამ. დარამ, იბ. საკ. სახელები.

6) მერაბ, სპ. مهرب—მეჰრაბ.

6) დად.—ლამაზი.

7) 1505 №—მსგავსი.

1250. ქალი უდგს გასათხოველი¹⁾, ფარდაგსა შიგან²⁾ არისა,
სამთხის წუღითა ნაწყავსა ტანი მიუკავს საროსა,
შირი გავსილსა მთვარესა, მართ მზისა შეჯუფთაროსა,
და თვალნი მეღნისა მორევის³⁾, მართ ცისკრად დასადაროსა!..⁴⁾

1251. წარბი აჯისა ქამანდსა*), შირი ბროლისა ფიქალსა⁵⁾,
წამწამი წმინდად გათლილსა ეკალ-მუხისა⁶⁾ ისარსა,
ვის დასწავს მისთა მჭვრეტელთა, ვინ დაუდგებბს მის აღსა!⁷⁾
და თმა საგდებელსა ნაკრებსა, გიშრითა დანაფიცარსა!⁸⁾

1252. ვით ნახო მისი თვალ-წარბი, ბრძანებ თუ: „ეორნის ფრთე არი!“
ბაგენი სამთხეს უკავს; თუ სთქვა: „ელვარე მზე არი!“
გობლნი მარგალიტს წეობილსა, ძოწსა, აყიესა ზიარბი,
და ვინც ამის შეურას ეღიროს, ვეჭობ, არ მიკვდეს ზიანი!⁹⁾

1253. ვეცხლისა მსგავსსა ტანზედა გიშრისა თმანი ჭეუნიან!..
ვით ზოალი და მარიხი¹⁰⁾ წმიდას ცასა შეენიან!..
მისი სახე და სიტურთე ბასტანელთ ვერ დასწერიან!..¹¹⁾
და მისებრი ტურთა მნათობი¹²⁾ არცავის აშბად სმენიან!

1) ა. ო. — ჰყავს გასათხოვარი, 1505 № — გაუთხოველი.

2) დად. — ფარდაგთა შინა

3) 1505 № — და თვალნი მეღნისა ტბას უგვან.

4) ა. ო. — ის ხელნაწერში ეს ადგილი წარყვნილია.

*) აჯისა ქამანდსა — აჯი, იხ. ლექს., ქამანდი. — სპ. كماند იხ. ლექს.

5) 1505 № — წარბნი აჯისა მშვილს უგავნ, შირი ბროლისა ფი-
ცართა. [დად. — წმიდათ.

6) 1505 № — წამწამნი წმინდად გათლილთა ეკალმუხისა ისართა,

7) 1505 № — ვერ ვინ გაუძლებს მის აღთა.

8) 1505 № — მიუკავს გიშრითა დანაფიცართა.

9) 1505 № — და ბროლისა ყელსა კიდიან, — ელვარე მუშკის თმა არი!

10) 1505 № — ვერცხლისა მსგავსსა... ვით ზუალი და ოტარიღ.

11) 1505 № — ბასტანელთ ვერ დაწერიან.

12) 1505 — და სახე და მისი შეენება არცავის ანბად.

1254. თუ სთქუა: „მას შიგან მიწისა ნაყოფი არ იზოვების*); კმა-ტკბილი, სიტყუა-ნარნარი მისებრი ვინ იზოვების?!*) მზე ბანოვანთა თაჲადი¹⁾ მჭვრეტელთა გულისა მოების! და მადრიბით მაშრიყამდისინ, ზღვით ცის კიდემდის იქების!

1255. არ იზოვების მისებრი საწუთოს²⁾ მაშვენებელი, დირსნი იმისის ნახვისა იშვებენ მისნი მხლებელი, მისთა მჭვრეტელთა საკმილი, ცეცხლი დავესოს მგზებელი, და ვინც ახლავს, სინარული აქუს, გაუნათლდების დღე ბნელი!..“

1256. რა ფალავანმან ახლმან ეს გაიკონა ქებაჲ, დარამს უბრძანა უთუოდ ცეცხლმან დამიწყო დებაჲ. მეკაბს ეავს ქალი ლამაზი³⁾, მინდა რადამის ხდებაჲ, და ჩემს მეტმან ვერვინ შეირთოს⁴⁾, თუ იყოს ღთისა⁵⁾. ნებაჲ.

1257. მეკაბ და ცოლი იმისი თვით ვარგან⁶⁾ სიტურფობთა, მათსა ასულსაც მართებდა⁷⁾ უკლები იყოს ზნითაჲ! ზალდასტანს მიჯნურობითა ცეცხლი მფეგზნო წვიითა⁸⁾; და მას აღარ უნდა სმა-ჭამა, სიმღერა ჩანგის კვრითაჲ.

1258. ზალდასტანს მიჯნურობისა⁹⁾ ცეცხლი გულისა უდაღვიდა. დაწვის, ძილი არა ქონდის¹⁰⁾, სურვილითა ცრემლსა დურიდა,

*) დად. — იზოვების... იზოვების.

1) 1505 № — არის ბანოვანთ თამადი.

2) 1505 № — საწუთოს.

3) 1505 № — კაკლუცი.

4) 1505 № — იზოვებს.

5) დად. — ღთისა, 1505 № — მღვთისა, ა. რ. უფლისა.

6) დად. — თუ გვანან(?).

7) დად. — მართებს იმათსა ასულსა.

8) დად. — ზალდასტანს მიჯნურობისა. ცეცხლი დავეგზნო...

9) 1505 № — მიჯნურობითა.

10) დად. — ქონდა.

შერაბ შინა რა მოვიდა, მხიარული¹⁾ კარგა ზმიდა,
და მას ტურფანი დარბაზნი აქუს²⁾, ბანის-ბანს ვინ დასთვლიდა?

1259. შერაბის ცოლი პირ-მთვარე სინდუსტ შინ დახვდა, შზე ვითა;
ავრევე ბანოვანთ თავი, როდამის ქება ვთქუა ვითა!

სავარდეს გარეთ ზღუდეა, მადლად მოვლიდა, კლდე ვითა³⁾,
და მას კარნი ებნეს მაგარნი, წყარო დის, სავითხე ვითა.

1260. ჩრდილნი ღამაზნი, ტურფანი, — მუნ იყო ხევნარანი:

ნარინჯ-თურინჯნი, ნარგისნი, იშოებოდეს იანი⁴⁾,

მრავლად დგას ვარდი და ვაშლი, წყარონი გარე დიანი,

და მუნ ავზი⁵⁾ იყო ოქროსი, ვით ლომი, შექნილიანი⁶⁾.

1261. ავზს შესდიოდა თერგთ წყალი და პირით გამოსდიოდა⁷⁾;

მუნ ცუდ-მაშვრალი ბრუნვედის⁸⁾, ვარდი, ნარგისი ცვიოდა⁹⁾,

მუშკთა აკმევდა, ამოთა სულნელთა¹⁰⁾ სული დიოდა,

და პირ-მთვარესთანა შერაბ ჯდა, სავარდეს ღზინსა¹¹⁾ ეიოდა.

1262. შერაბს კელთა ვარდის კონა ქონდა, ღზინსა ვინ დასთვლიდა?!.

პირ-შზეს ქალსა¹²⁾ კელი მიჭყო, ელვარესა დაწვს¹³⁾ კოცნიდა.

1) დად. — მოვიდა მხიარული, 1505 № — მხიარული.

2) 1505 № — და მას ტურფანი სახლი ქონდა. [ლა კლდე ვითა.

3) 1505 და 2484 № № — სავარდეს გარედ მოვიდა, ზღუდეა მად-

4) № 2384 — ნარინჯ-თურინჯი ნაბამი, იშოებოდა ბიანი, დად. —

5) დად. — შიავთი?! [იშოებოდეს.

6) 1505 № — ლომსავით შექნილიანი — *licent. poetica*, დად. — ვით ლომი, შექნილი არი — ლექსთ-წყობას დალატობს.

7) 1505 № — ავზს შესდიოდა თერგთ წყალი და პირით გამოსდიოდა.

8) 1505 № — ბრუნვედა.

9) 1505 № — ვარდი, ნარგისი სციოდა, დად. — ნარგისი, სპ. ნარგის.

10) 1505 № — იგი აპრკვევდა ამოსა სულნელთა...

11) 1505 № — ღზინი(?).

12) 1505 № — ასულს.

13) 1505 № — ელვარეთა დაწვს.

შან დალოცა, ვით შართებდა, საუუარლად და კარგად ზმინდა;
და მოშურნე და ავი თვალი მოაშორდა¹⁾, — ინატრიდა!

1263. შენსამცა ნებაზედ არის საწუთროს ეტლი დ'თისგან!²⁾
ამ თვალთა, გულთა, ნათელთა, ბედნიერმცა ხარ სვისგან!³⁾
მე შენთვის დია⁴⁾ მამსურდა, ღვინი არ მაკლდა სმისგან,
და უშენოდ არა მიამის⁵⁾ შენისა გონებისგან!

1264. შერაბს⁶⁾ ცოლმან საუუარელმან სინდუხტ^{*}) ჰკადრა სიტუუა ანე:
აწ მიბრძანე, იგ ახალი⁷⁾ თვალაფანი როგორ ნახე?!
ბძანეთ, გავსა მისთა გვართა, თუ სხვა რაჟე დაუზრახე,
და ჭკუით ანუ ასაკითა, თქუით, რა რიგად გამოსახე?!⁸⁾
[არის!]

1265. შერაბ თქუა: „ბანაფართ თავა“⁹⁾, თუ სთქუა, „აღვის ხე
სიდიდითა“¹⁰⁾ და ძალ-გულად გმირს საამს უსრულე არის.
ტანად აზატსა საროს სჯობს¹¹⁾ დაწვ-ვარდი, ზირად მზე არის,
და ბეჭ-ბრტყელი¹²⁾, მკერდ-მკლავიანი, ვით ღომი ასეთი არის!

1) 1505 № — მოგეშოროს.

2) 1505 № — საწუთროს ეტლი მღვრისაგან, დად. — საწუთრო ეტ.

3) 1505 № — ჩემთ თვალთა გულის ნათელთა, ბედნიერმცა ხარ სვი-

4) დად. — დიად. [საგან.

5) 1505 № — მიამა.

6) 1505 № — მისმან.

* სინდუხტ — სპ. *سیندخت* — იბ. საკ. სახ. და შაჰ-ნამე, Vullers, 152.

7) 1505 № — მოახსენა იგ ახალი.

8) დად. — როგორა გავს მისთა გვართა, თუ სხვა რაჟე დაუზრახე,
და ჭკუითა. თუ გონებითა, ან რა რიგად გამოსახე.

9) 1505 № — თაო.

10) დად. — სიმავრითა.

11) დად. — ტანად აზატსა საროსა.

12) 1505 № — ყველგან პრტყელი.

1266. მეჭავი ღომს უგავს, ძალ-გულად ნიანგს არ დაედარების¹⁾,
სხვა სადევეთა მქონები მას ვერვინ გაედარების²⁾,
სიფიცხე-სიკისკასითა ვეფხსაცა დაედარების³⁾,
და უხვი გამცემი, კულ-ხსნილი ჯომარდი ვის ეკმარების?!⁴⁾
1267. მოსამართლე და მოწყალე ჭკუიანი ლაშქართ მოუყარე,
ბრძენი და წყნარი⁵⁾, ზირ-მთვარე, — სიტურფით მზეს დავადარე!
თეთრი თმა ლალის დაწვებდა, მართ იაგუნდის სადარე,
და მაშიც ვერ ვპოვე მიზეზი, ვით მზე მნათობი სადარე⁶⁾.
1268. მან დამიმადლა მე ძღვენი კელ-მწიფურითა ქცევითა:
გამოგვასვენა გულ-ტკბილად, გმირი შევხვდა, მზე ვითა:
რა წამოვედით, გვიბაძა, — მისი სიმრავლე ვთქუა ვითა?!
და მისით სიუხვით კელ-მწიფე, არც ერანელი ვთქუა ვითა!..⁷⁾
1269. რა ზირ-მზესა როდამს ესმა მამისგან მისი ქება:
სიკეთე და ზნე-სრულობა, შეუვიდა ცეცხლთა დება.
ამას იტყუის⁸⁾: „მე შევირთავ, მგონ რომ იუოს ღვთისა ნება!
და თუ ღთისაგან დღენი მესხნენ, ვეჭობ, მამხვდეს მისი ხლება⁹⁾.“
1270. თუ მას შევირთავ, არ მინდა ერანის¹⁰⁾ დედოფლობა.
არც თურანელთა¹¹⁾ თავადთა მინდოდეს მეჭყუეთარობა.

1) 1505 № — თითონი ღომს უგვან, ძალ-გულად ნიანგსა დაედარების.

2) 1505 № — სხვა სადავეთა მქონები მას ვერვინ დაეგვანების.

3) 1505 № — საქციელ-სიკისკასითა ვეფხსაცა გაედარების.

4) 1505 № — უხვი ჯომარდი, გულხსნილი გამცემი ვის ემარების?!
[გვანე,

5) 1505 № — მდაბალი, წყნარი...

6) 1505 № — წითელთ დაწვებდა თეთრი თმა, მართ იაგუნდის სა-
და მასთან ვერ ვპოვე მიზეზი, სიტურფით მზეს მივადარე.

7) 1505 № — არც ერანელია ვითა.

8) 1505 № — მას იტყოდა.

9) 1505 № — ვეჭვებ რომ მამხვდეს მისი ქრება..

10) 1505 № — ერანთა.

11) დად. — ერანელთა.

მინდა თმა-თეთრი ზაღდასტან, ზირად მისე, ალვა-ტანობა.
და ქრმად არგინ მინდა მის მეტი, რომ მამხვდეს კეისარობა!¹⁾

1271. არც დიდის²⁾ კელ-მწიფისა ფახეურისა მინდეს შეილი!..“
ამას როდამ იგონებდა, სეგდა ჰკლეგდა³⁾ მეტად ხშირი,
ზაღდასტანის გულისათვის⁴⁾ უჭკნებოდა მას გლახ გული,
და სიუყარულით ცრემლსა ღვრიდა, აღარ ედგა, თუ სთქვა, სული!

1272. ნადიმი, გამოსვენება, დავიწყდა ღვინი, შეება⁵⁾;
დიდით და ღამით იგონებს, დაუწყის⁶⁾ ცეცხლმან დება!⁷⁾
დედა-მამათა შიშითა არ უნდა გაცხადება⁸⁾,
და თავს იკრძალვიდის, მალვიდის, ვერ ცნეს, ვინცა ქნა ხლება⁹⁾.

1273. მას¹⁰⁾ შესიერი თხუთმეტი მოსამსხურე ჰკუიანი —
დიდებულთ ცოლი და ქალი — უუეღია¹¹⁾ დოვლათიანი,
იხლნეს მოსამსხურედ, ტან-ალვა, ზირ-მთვარიანი
და მეცნიერ-გამოცდილები, ტურფანი შექნი მზიანი!¹²⁾

1274. ერთს დღეს ზაღდის მგონე წაღკატს იარებოდა.
იგ ვითა უჭკად ქმნილიყო და კართა ეფეთებოდა!¹³⁾

1) 1505 № — მამხვდეს კეისარის შეილობა.

2) 1505 № — არცა დიდის პელ-მწიფისა.

3) ა. ო. — კვლიდა.

4) 1505 № — ნახვისათვის.

5) 1505 № — ყველაო.

6) დად. — დაუწყო.

7) 1505 № — ცრემლმა დენაო.

8) 1505 № — უნდა არ გამოჩენაო.

9) 1505 № — და თავს იკრძალვიდის, მალვიდის, ვერ ვინ აზრობ-

10) 1505 № — ყვა.

[დის ვერაო.

11) 1505 № — ყველაკა.

12) 1505 № — შექნი მზიანი.

13) დად. — და ვარდა ეფერებოდა(?).

იქით და აქეთ იჭვრეტდა ჭმუნვითა¹⁾ ებეტებოდა,
და არა იცოდა რასა იქს, მართ ვითა²⁾ გარდაკლებოდა!

1275. ამ სეფე ქალბიგ ხუთნი უუეს მას უფრო კამყოფლანი³⁾:
ძიძ უუა ერთი გამზრდელი. ერთ-კელად ისხდეს ორანი⁴⁾.
მას ოთხნი თანაშეზრდილნი სხვანი უუეს ოფუის სწორანი⁵⁾,
და იგინი გვერდსა⁶⁾ დაისხნა, უთხრნა სიტყუანი ორანი⁷⁾.

1276. სხვა სეფე-ქალნი ცალკე სხდეს, როდამ ხუთთანა ჩიოდა: [ოდა!
უბრძანა: „თქუენ კელთ⁸⁾ გავზრდილვარ“, თვალთაგან ცრემლი სდი-
„რა ჭკვას⁹⁾ მოვსუღვარ, თქუენ იცით, თუ რამ მწუენია, — თქუიოდა, —
და თქუენი უნდომი არა ვქენ“¹⁰⁾, ტიროდა, გუფი სტკიოდა!..¹¹⁾

1277. აგრევე ჩემი გამგლენი¹²⁾ უოფილა საქმე თქუენია,
თქუენ ჩემი დასადრეკელი რაცა უოფილა, გწუენია.
აწ ესე ჩემგან ნათქუამი თქუენ ხვამიად¹³⁾ გსმენია.
და კელ-მწიფეს ჩემსა მამსა უნახავს თვალგანია.

1) 1505 № — ჭმუნვიდა.

2) 1505 № — მართ თუ სთქვა.

3) დად. — მას სეფე ქალნი ხუთნი ჰყუა იგ უფრო კამყოფლანი,
1505 № — ...ყვეს, მას უფრო კამ ყოლანი, ა. ო. — ხუთი ჰყვეს მას გაამ-
ყოლთანი.

4) 1505 № — მუდმად ახლდიან ორანი(?)

5) დად. — და სხვანი თავის სწორანი, 1505 № — სხვანი ყვეს შინა-
ურანი, ა. ო. — ჰყვეს.

6) 1505 № — წინა.

7) 1505 № — უთხრნა ანბავნი თუ რანი?!

8) 1505 № — თქვენ კელთ, დად. — თქუენს ხელს.

9) 1505 № — ჰკვათ.

10) 1505 № — ვქენი.

11) ეს ტაევი არ არის დადიანისეულს ხელ-ნაწერში.

12) 1505 № — გამგლენი.

13) ხვამიადი, იხ. ლექსიკონი.

1278. საამის შვილის ზაადის რა მისგან ქება მსმენია,
მისითა მიჯნურობითა გუღს აღარ მოუღხენია¹⁾,
შემქნია საგონებელი, სევდით ვერ მომისვენია²⁾,
და სიყვარულისა მე სევდა გლახ გუღსა გარდამფენია³⁾.
1279. მართ ვითა შავი ღრუბელი, სევდა მეხვევის გარეა⁴⁾,
აროდეს უგუ-მეურების სიყვარული მკლავს⁵⁾ მწარეო!...
ნადიმი, გამოსვენება არ მინდა მოსაკმარეო⁶⁾,
და მოგუდები, თუ არ მომხედების ზაადასტან მზისა დარეო!⁷⁾
1280. გული აბია მასთანა, ვით ჯაჭვით, აუნსნელია⁸⁾,
გავს, — იუოს მისგან შეკრული: გუღსა მაც დიდი სენია!⁹⁾
ეს როდამისგან იწეინეს გამზრდელთ, თქუეს: „რა საქნელია?!“¹⁰⁾
და გაუკუირდათ ჳ ეწეინათ, თქუეს: „დასტურ შესცდა, ხელია!...“¹¹⁾.
1281. შემცდარისა, თვალ-ცემულისა¹²⁾ ლოცვა დაუწყო ყველამან¹³⁾,
თქუეს: „ბანოანთა¹⁴⁾ თვადო, ვისმან ვით გაქოს ენამან?!“

1) 1505 № — არა მოუღხენია, დად. — აღარ მოუღხენია.

2) დად. — ძილი ვერ მომისვენია, 1505 — ძილი ვერ დამიძინია,
ა. ო. — სევდით ვერ დამიძინია.

3) 1505 № და ა. ო. — და სიყვარულის კავშანი მე გუღსა გარ-
დამფენია.

4) დად. — შემამეხვია გარეო, 1505 № — მე მამეხვია გარეო.

5) 1505 № — მჭირს.

6) ა. ო. — ხ-ნით.

7) ა. ო. — მოცავკდე, თუ არ მამხედების, ზაადასტან მზისა და-
რეო, 1505 № — თუ არ მომხედების მე ზაად მზისა დარეო.

8) დად. — გული აბია ჯაჭვითა მას თანა, განუნსნელია.

9) ა. ო. — უკუნი გარდამფენია.

10) ა. ო. — თქვეს, თუ რა გვსმენია.

11) ა. ო. — შესცდა მტერნია(?!).

12) ა. ო. — შემცდარისა, თვალცრემლიანისა.

13) დად. — ლოცვა დაუწყეს ყველამან, ა. ო. — დაუწყო ყველამან.

14) ა. ო. — ბანოანთა.

შენი¹⁾ სიტყვსა, სულთა-დგმა, გვადირსა შენმან²⁾ ლხენამან,
და მამისგან მოძულეებული, თქუი, მოგანდომა ჰე რამან?!

1282. კელ-მწიფეთ თქუენის სახისა სახატო ენატრებისა,
ვინ ბედნიერმან წაიღოს, ჰატევი მას მიხუდებისა,
მიუჩანს დიდად სახელად და მას ეთაყუანებისა,
და აც³⁾ საფარველი ღთისაგან⁴⁾, ვნატრით, — ვინ ეღირსებისა?!

1283. მაღრიბით მაშრიყამდისინ⁵⁾ აწ არის შენი ღარია,
არც რამით, არც ჩინ-მაჩინით, ხარ მზისა დასადარია!..
კელ-მწიფის შვილნი მართ შენთვის საკუდავად მზანი არიან⁶⁾,
და არვინ კერძადვის სიკუდილსა სიტყვსა მოუკმარია!⁷⁾

1284. ვისცა ასმდა⁸⁾ სიტურფე თქუენი, შეგება თვალად,
მათ წაგვიან ქონება, გთქუიან მზის დასაგვანადო!⁹⁾
თქუენს დედ-მამასა მისციან, თქუენის¹⁰⁾ ნახვისა ქრთამადო,
და შეხვეწინან, რომე თქუენ ჰირად გნახონ და თვალად¹¹⁾.

1285. შენ კელოვანმან მხატვარმან¹²⁾ ვეროდეს გავიცადიან:
ელვარებისა შენისა¹³⁾ სახე ვერ გამოხატიან,

1) ა. ო.—ჩვენი.

2) დად.—თქვენმან.

3) დად.—აქუს

4) 1505 №—ღვთისაგან.

5) 1505 №—მაშრიყამდისი.

6) 1505 №—თავის საკლავად მზანია.

7) 1505 №—სიტურფე მოუსვენია, ა. ო.—სიტურფე მოუხსენია.

8) 1505 №—ასმია.

9) 1505 №—თქვენ გთქუიან მზისა დარადო, ა. ო.—თქვენთვისა
მზისა დარადო(?).

10) ა. ო. და 1505 №—შენს დედ-მამასა მისციან, შენის...

11) 1505 №—გნახონ პირად და ტანადო.

12) 1505 №—შენ ხელოვანმან მხატვარმან, დად.—მან კელოვან-
მან მხატვარმან.

13) დად.—სილამაზისა თქუენისა.

ეგე რა გაგება არის¹, რა ქმარი დაგიქადიან?!
და კელ-მწიფეთ სხვათ უკეთესთა თქუენ შოვნად ენატრებიან²).

1286. თქუენსა თავსა ვინც იშოვნის, სინარულითა აივსების!
შენ გიშოვნ³), — არა გავა, მათი დღეცა გარდაკლების,
შარიელთა ცათა სწორთა სააღს უმობაც ენატრების⁴);
და თუმც ვარგიყო, მამამ მისმან რად გააგდო? მეკუირვების!⁵)

1287. დედის მუცლითგან⁶) მის მეტი არვინ შობილა ბერია⁷).
მძოვრით გაზრდილი ფასკუნჯთან⁸), ნეტარ რა თქუენი იყრია?
მან რამცა კარგი იცოდეს, ნუ გინდა, დაგვიჯერია⁹).
ღ მამა-თქუენს რა ზასუხს გასცემ¹⁰), ჩვენ დაგვიკაცს, — დასაჯერია¹¹).

1288. ამას ბრძანებს: „მე ვწუნობდი¹²) ცისა სწორთა შარიერთა¹³),
მათ ღმრ-გულთა, კმელთა მზერობელთა¹⁴), ჭკუით საფსეთა მეც-
[ნიერთა.

1) 1505 № — არ გეკადრების არ არის, რა საქმრო დაგიქადიან!

2) ა. ო. და 1505 № — და პელ-მწიფეს სხვასცა უკეთესს შენ შოვ-
ნად ენატრებიან: ლექსთ-წყობას ლალატობს.

3) 1505 № — შენ გიშოვნონ.

4) დად. — შარიერნი შენ გეძებენ, ზაალ ყმადაც ეკადრების.

5) დად. — თუ ვარგიყო... მეკუირვების, 1505 № — თუმც ვარგი-
ყო... გვეკვირვების.

6) დად. — დედის მუცლიდგან.

7) 1505 № — ყოფილა.

8) 1505 № — მძოვრით ფასკუნჯთან გაზდილა, ა. ო. — მძოვრით.

9) 1505 № — მანცა რა კარგი იცოდა, ნუ გინდა, დაგვიჯერია.

10) 1505 № — და მამა-თქუენს რაღას უბრძანებ...

11) ა. ორბელიანისეულს ამ 1287 ხანიდან დამოკიდებული 64 ხა-

12) 1505 № — ვწუნობდი.

[ნა აკლია.

13) 1505 № — შარიელთა.

14) დად. — კმელ-მზერობელთა.

აწ რაღამ¹⁾ თქუენ აცთუნეთ²⁾, გაარეგუნეთ³⁾ უფრო შტერთა,
და ჩვენ აგვავესებს სირცხვილითა, გააცინებს⁴⁾ ჩვენზედ შტერთა!“

1289. რაღამ წარბნი შეინასკუა⁵⁾, გაწერომით ეუბნებისა:
„ავად გამგონნ⁶⁾, არ იცით, თუ ცუცხელი ვით მედეების!
ჩემი გუელი და გონება ზაღდასტანისთვის კუდეების!..
და უწინაც გითხარ, ზაღდასტანის ქრმად ღოთისაგან⁷⁾ მენატრებისა.

1290. თქუა თუ: „ზაღდასტან სუბუქად არვისგან იხსენებისა⁸⁾.
არცა ცოტათა თვალითა არც ვისგან იხსენებისა⁹⁾,
თუ კელ-მწიფეთა ლაშქარი და განძი ექონებისა.
და სჯობიან¹⁰⁾ ფაღაუნობითა, მე ნახვა მენატრებისა!

1291. დიდსა გორჯასპის¹¹⁾ ვინ სჯობდა, უთრუთის¹²⁾ ქესა, გვარადო,
საამის სწორი ღომ-გუდად¹³⁾, მეომარია ძაღადო,
თვით მამა ჩემი, მას, ბრძანებს, ვერაუნა¹⁴⁾ სჯობს თვაღადო.
და ცით ანგელოზიც¹⁵⁾ მოვიდეს, სხვა არვინ მიხდა ქმარადო.

1) 428 და 1505 №—რუადამ.

2) 128 და 1505 №—აცდინეთ.

3) 428 №—გაარეგუნეთ.

4) დად.—ჩვენ აგვავესებს სირცხვილითა, გააცინებ...
[წარბი შეისკუნა.

5) 1505 №—რაღამ წარბნი შეინასკუა, 428 №—შენასკუა, დად.—

6) დად.—გამგენო.

7) 428 და 1505 №—მღვთისაგან.

8) 1505 №—თქუა თუ: „ზაღდასტან მსუბუქად არ ვისგან იხსენებისა,
დად.—თქუა თუ: ზაღდასტან სუბუქად არ ვისგან იხსენებისა.

9) დად.—პამს მისი შეხედებისა.

10) 428 და 1505 №—სჯობია.

11) დად.—გვარჯასპი. გორჯასპი, სპ. گورجاسپ—იხ. საყ. სახელ.

12) 428 და 1505 №—ფათრათი. უთრუთი—სპ., იხ. საყ. სახ.

13) დად.—საამის მსგავსი ძალ-გულად.

14) 428 და 1505 №—კაცი ვერა.

15) 1505 №—და ცით ანგელოზი მოვიდეს.

1292. თუმცა არ იყო ზაღდასტან¹⁾) დაცული განგებისაგან,
ათს წელს არ გაიზრდებოდა, კვლავიგან ფასკუნჯისაგან²⁾);
თეთრი თმა ნუ გჩანს³⁾ აუგად, სავსეა სიკეთისაგან!
და ვიცი, ქრამად იგი მამხუდების, სიზრმად მინახავს ღთისაგან!⁴⁾

1293. იგ იქნების ჩემი ჯუფთი⁵⁾), სხვა არ მინდა იმის მეტი,
არცა დიდნი⁶⁾ კელ-მწიფენი, რომე იუენენ ცათა მჭვრეტნი⁷⁾),
ზოალმან და რომ მარიხმან შემამადგან მათნი სვეტნი⁸⁾),
და ზღვა და კმელი კელთა ჰქონდეს⁹⁾), სხვა არ მინდა იმის მეტი“.

1294. ამ საუბრითა დატეხნა მან მოახლენი¹⁰⁾ ყუელანი,
მათ შეანანა ნათქვამი, მისკენ აუბნეს ენანი¹¹⁾),
მერმითგან¹²⁾ ჰკადრა ძიძამან: „დასწუეიტე ცრემლთა დენანი,
და ბანოვანთ თავო, გვინდოდა, შეგვრთნეს შენი ფერანი!“¹³⁾

1295. თქვეს: „თვალთა ჰატოისანო, ტან-სარო¹⁴⁾), თმა-მუშკიანო,
რაცა შეგცოდეთ, შეგვინდევ, დაწვ-ლალ¹⁵⁾), ზირად მზიანო!..

1) 428 №—თუმცა არ იყო..., 1505 №—თუმცა არ იყო. ზაღ-
დასტან, დად.—იგ ზაღ.

2) დად.—ათ წელს არ გაიზრდებოდა ველშიგა ფასკუნჯისაგან,
2384 №—მთაშიგა.

3) დად.—გჩანს, 1505 №—გჩანსთ, 428 №—გჩანს.

4) 1505 №—მამხუდების, სიზრმად მინახავს ღთისაგან, დად.: სიზრმიც.

5) ჯუფთი—სპ. جفت—სწორი, ტოლი.

6) 1505 №—დიდი. [ტი: ვასწორებთ „მჭვრეტნი“-ზე.

7) 1505 №—ცისა მჭვრეტი, 428 №—მჭურეტი, დად.—ცათა მჭვრე-

8) დად.—ზაღ მინდა, რომ მარიხმან შემამადგის გულსა სვეტი,
1505 №—მისი სვეტი, 428 და 2384 № № მისნი სვეტი: ვასწორებთ.

9) დად.—მქონდეს.

10) დად.—დატეხნა მან მუახლენი ყუელანი, 1505 №—გასტეხა მან
მოახლენი ყოველნი.

11) 1505 №—მას შეანანა ნათქვამი, მისკენ აუბნა ენანი;

12) დად.—მერმე მას ჰკადრა.

13) დად.—და ბანოვანთ განმნათებელ, გვინდოდა შენი ფერანი,

14) დად.—ტან-სარო. [1505 №—შეგვრთნეს.

15) 428 №—დაწვ-ლალ.

უკეთეს ზატის ვეძებლით, კელ-მწიფის შვილად, სვიანად,
და შეუჭირვებლად¹⁾ სუფევდი, შენ ამას გინატრიანო!

1296. ჩვენი სული, მზეო, შენსა ერთის თმის ნაცულად არი;
ნულარ სჭმუნავ ამას იქით, გული გქონდეს განახარი;
ნიადაგმცა სულ ბრწყინვალედ შენ დაგიცავს სახიარი;
და მამა თქუენსაც არ ეწადოს, ვიქთ რაც თქუენსა გუფსა არი²⁾).

1297³⁾. რა ჰირ-მზესა როდამს ესმა, საუბარნი მათგან ტკბილნი⁴⁾,
მან გამალა ვარდის ფერი⁵⁾ ბაგენი და თეთრნი კბილნი⁶⁾,
გამჭვირვალსა ძაწსა გვანდა მარგალიტნი ისხდეს სპირნი⁷⁾,
და სიცილისა გამოჩენით გაუქარდეს მათნი ჭირნი⁸⁾).

1298. უბრძანა: „ჩემთვის გამზრდელნო, კარგის მძებნელთა⁹⁾ გხედაო!...
ჩემის გულისა ნათელნო, მახარობელნო¹⁰⁾ დედაო,
კელ-მწიფეს ფახფურს იმისგან არას უკეთეს ვხედაო¹¹⁾,
და ზაადის სიყუარული მკლავს, სურვილი ზედა-ზედაო!.

1) დად. — შეუჭირველად, 428 № — შეუჭირვებლად.

2) დადიანისეულ ხელ-ნაწერში ეს ხანა ასე იკითხება:

„დულინი(?) სული შენისა ერთის თმის ნაცულად არიო,
სრულამც ბრწყინვალედ ნიადაგ დაგიცავს სახიერიო,
ნულარა სჭმუნავ მას იქით, გული გაქვს განახარია,
და მამა თქუენს არამც ეწყინოს, ვიქთ, რაცა თქუენი ფერიო“.

3) 428 და 1505 № — ხელ-ნაწერში ამ ხანის მეორე ტაეპი მესამედ არის, ხოლო მესამე — მეორედ.

4) დად. — საუბარი მათგან ტკბილნი, 1505 № — ტკბილი.

5) დად. — მსგავსი.

6) დად. — თეთრი კბილნი.

7) 428 და 1505 № — მარგალიტი ისხდეს მსხვილი.

8) 428 და 1505 № — გაუქარდა მათნი ჭირი.

9) 1505 № — ერდგულსა, კარგის მძებნელსა... [ხარებელსა...]

10) 428 და 1505 № — ნადველთა მახარობელნო, დად. — ნათელი, მა-

11) დად. — პელ-მწიფეს ფახფურს იმისგან ვერ უკეთესსა ვხედაო,
1505 № — ფაკფურს.

1299. ერანელს მანუჩარს მიჩიევს¹⁾, მე ვეჭობ²⁾ ღთისა ნებას.
მე მიჩიევია³⁾ ზაღდასტან დიდის კეისრის ქრძეობას!..⁴⁾
სამის შვილი ზაღდ მუეეს⁵⁾, ვინ დასთულის ჩემსა შვიბასა?!
და აწ ჩემი გული იგონებს, მოელის⁶⁾ განკურნებასა“.

1300. რა ძიძამან როდამისი მხიარული ნახა ზირი,
სიცილითა მოუბარი, უსუბუქდა⁷⁾ ძნელი ჭირი.
იგიც იქმნა მხიარული⁸⁾, მოემატა დიდი ღზინი;
და ვეფხვივითა იგ განაღზდა⁹⁾ და დაუწყო სიტყუა ხშირი.

1301. ეს მოახსენა¹⁰⁾ ძიძამან: „ვიწვი ბრალითა შენითა;
ორს ამხანაგსა წავიტან, ზაღდასტანს ვითხოვ ენითა¹¹⁾;
ასეთს რასმე ვიქ, უმაწვილსა სურვილი რჯიდეს წყენითა¹²⁾;
გაშმაგდეს, გულით¹³⁾ გეძებდეს, გზათა¹⁴⁾ დაღევდეს რბენითა.“

1302. ასეთს საქმეს ვიქ, ზაღდასტან¹⁵⁾ შენს ნახვას ინატრიდეს,
ჩემსა ბადესა შევაგლო, შენი სურვილი გულიდეს¹⁶⁾,

1) 428 და 1505 № — მიჩიევს ერანელს მანუჩარს.

2) 428 და 1505 № — ვეჭობდუ მღთისა, დად. — მე ვეჭობ ღთისა.

3) 428 და 1505 № — მიჩიევნია.

4) 428 და 1505 № — ქრძობასა.

5) 428 და 1505 № — მყავს.

6) 428 და 1505 № — მღვთით ველი.

7) 428 და 1505 № — უმსუბუქდა.

8) 428 და 1505 № — იგიც იქნა მხიარულად.

9) 428 და 1505 № — აჩქარდა.

10) დად. — ეს მოახსენა.

| ორითა.

11) 428 და 1505 № — მე წავალ, ზაღდასტანს ვნახავ ამხანაგითა

12) 428 და 1505 № — ერთს რასმე უზამ ყმაწვილსა, სურვილით

13) 428 და 1505 № — მოღმა. [რჯიდეს წყენითა.

14) 428 და 1505 № — გზასა.

15) 428 და 1505 № — ასეთს რასმეს უქ ზაღდასტანს.

16) 1505 № — სჯიდესა, 428 № — რჯიდესა.

მართ ასრე შემოვიხვეწო, მე შეგელსა დამიერიდესა¹⁾,
და შენისა გლას ნახვისათვის ცეცხლი. უშრეტი სწვიდესა!..“²⁾

1303. შირშესა როდამს რა ესმა, ეს დამადლა³⁾ დიაო;
უბრძანა თუ: „ვით მაგას იქ⁴⁾, მე სული შენგან მდგომიაო,
ჩემი თავი და სიცოცხლე მე შენთვის მამინდვიაო⁵⁾,
და შენთვის არ დავიწყალობებ, რაც ჩემი განძი ურიაო“⁶⁾.

1304. გამზრდელსა გაზრდილისაგან ესმენს სიტყუანი ტკბილანი⁷⁾:
„ხართ ნიადამცა გულ-ნათლად⁸⁾, რაცა შეგცოდეთ, ვინანი!“
ჭკადრა თუ: „ბანოვანთ თავო⁹⁾, შენის¹⁰⁾ სიტყურფით ვინ არი,
და ავიტა თვალნი და გულნი¹¹⁾ მოგეშორების, —ჭირანი!..“

1305. აწ ჩვენ წავიდეთ ხუთნივე, ვქნათ შენი¹²⁾ სწავდელა,
შევიდეს, გახსნეს მაფრაშა¹³⁾, ჩაიცვეს ტან-საცმელა,
მოეწყუნეს სამკაულითა, ვითა აშეუთა კელა¹⁴⁾,
და ვით ქაჯთა გამოიარეს, მოაქუსთ, რაც სახიბლელა...“¹⁵⁾

1) 428 და 1505 №—შენი, საბმილი სწვიდესა.

2) 428 და 1505 №—და შენისა, ის ნახვისათვის მე შეგელსა მომი-

3) დად.—დაუმადლა.

4) 1505 და 2384 № №—უბრძანა: „თუ შენ მაგას იქ“

5) დად.—მომინდვია.

6) დად.—გლიაო, 2384 და 428 № №—ჰყრიაო.

7) დად.—სიტყუები ტკბილანი, 1505 და 2384 № №—სიტყუანი—

8) დად.—ხარ ნიადამცა გულ-ტკბილად. [ვ-ნით.

9) 428 № და დად.—თაო.

10) 1505 და 428 № №—შენის, დად.—თქუენის.

11) დად.—თვალი და გული.

12) 428 და 1505 № №—ვექნათ შენი, დად.—ვექნა თქუენი.

13) დად. საქურტლე. მაფრაშა, არაბ. مفروش—იხ. ლექსიკ.

14) 428 და 1505 № №—მოეწყუნეს, დად.—მოიწყუნეს სამკაულითა
და აშეუობით წელია.

15) დად.—მოაქუსთ, რაც სახიბლელია, 1505 №—მოაქუსთ.

1306. ვარდის ყუავილის ქამსა¹⁾ სააღ წყლის პირსა დგებოდა,
ია-ვარდი და ნარკისი, სუმბუელი ხშირად²⁾ ჩნდებოდა,
სურნელი სული დიოდა, მნახავთა იამებოდა!..
და ეს პირ-მთავარენი მუნ კრეუდეს, საღ სააღ იაზრებოდა.
1307. იგი მაღალი ტან-სარო მუნ იყო გვირგვინიანი,
აჯისა ტახტსა ზედა ჯდა გულ-ლომი, პირად მზინი,
როდამის სიყუარულითა³⁾ ჭკნებოდა, ვითა იანი,
და მას⁴⁾ იგონებდა, იკითხავს⁵⁾, გული აქუს⁶⁾ მას ნადვლიანი.
1308. მათ სააღდასტან⁷⁾ იკითხავს: „ის რა ქაღნია, რომელნი
მულანზარშიგან^{*}) დგებიან, არიან ვარდის მდომელები?“⁸⁾
მან ფაღავანი გაგზავნა იმისი წინა მდგომელი,
და საამის გაზრდილი⁹⁾ იყო, რედაქ მას ერქვა¹⁰⁾, რომელი.
1309. შეიგნა მათი აზბავი¹¹⁾, ფიცხლად მოვიდა¹²⁾ რბენითა,
მან მოახსენა: „ჯენდარო¹³⁾, გული შეიქმნა¹⁴⁾ ლხენითა!..“

¹⁾ დად.—ვარდის ყუავილის ქამზედა, 1505 №—ყუავილის.

²⁾ 428 და 1505 №—ხშირად.

³⁾ 1505 №—ვ-ნით.

⁴⁾ დად.—სრულ.

⁵⁾ 1505 №—იკითხავს.

⁶⁾ 1505 №—ყველგან ვ-ნით.

⁷⁾ დად.—იმათ ზალდასტან.

⁸⁾ დად.—ჩანან ვარდის ძირს მსტომელები.

^{*}) 428 და 1505 №—მულანზარშიგან. თუმცა ფორმა მულანზარი უფრო სწორია, მაგრამ უძველეს ხელ-ნაწერებში ამ სიტყვას უფრო ნ-რით

⁹⁾ 1505 №—გაზრდილი, დად.—გამზრდილი. [ვხვდებით.

¹⁰⁾ 428 №—რედაქ მას ერქო. რედაქ, სპ.—*رکاب*—იხ. საქ. სახ.

¹¹⁾ 1505 №—აზბავი.

¹²⁾ დად.—ფიცხლა წავიდა.

¹³⁾ ჯენდარი, სპ. *چکان*—ქვეყნის მპყრობელი, მეფე

¹⁴⁾ 428 და 1505 №—შეიქმნა.

ქვაბულისტანით¹⁾ მოსრუდნი²⁾ ვარდის მკრეფეულად ვცნენითა,
და შერაბის ასულისანი, არიან ვარდის იუერიითა!

1310. მათი წესია—ამ უამსა ამ ჭალაშიგან³⁾ დგებიან,
აწე თქუენითა რილითა აქა ვერ გამოხნდებიან),
ესენი ვარდის საკრეფად მულდანზარს⁴⁾ იარებიან.
და სააღ ჩამოვა ტასტითა, ლხინითა აივსებიან!

1311. რედაქს უბრძანა⁵⁾: „წავიდეთ მათთანა მშვილდ-ისრინა!“
მან ჩამოიხუნა⁶⁾ ისარნი, სააღის მშვილდი ძლიერნი⁷⁾.
გეზი⁸⁾ თავ-შეშა აიღო იმა ქალთაკენ დიანი¹⁰⁾.
და სარტყელს¹¹⁾ კალთა ჩაიხურა, წავიდა სააღ ჭკუიანი.

1312. სახელ-მწიფოთა ქუდითა სააღ იმათკენ დგებოდა,
თეთრი თმა ლაღისა იერთა დაწვთ ზედა უშვენდებოდა¹²⁾,
ვით იაკუნდის გვირგვინი, მართ ასრე მოუკლებოდა¹³⁾,
და ვეფხურის ქცევით წავიდა, ქალთაკენ იარებოდა¹⁴⁾.

1313. წელის შირსა იჯდა თყარი, სააღის თვალი სწვდებოდა,
მან მშვილდ-ისარი ითხრავა, უსომოდ იამებოდა.

1) დად.—ქობულისტანით

2) 1505 № - მოსულან.

3) დად.—ქალაშიგა.

4) დად.—წამოდგებიან.

5) 428 და 1505 №—მულდანზარს, დად.—მულდანზარს.

6) 1505 №—უბრძანა.

7) დად.—ჩამოიხუნა, 428 №—ჩამოიხუნა, 1505 №—ჩამოიხუნა.

8) ასეა ხელ-ნაწერებში, ლექსთ-წყობას არ უხდება.

9) გეზი—თ.-ოსმ. گز—გეზ, იხ. ლექს.

10) დად.—იამა მათკენ დიანი.

11) დად.—სარტყელთა.

12) დად.—თმა-თეთრი ლალის დაწვზედა ტურფად რამ უშვენდებოდა.

13) 1505 №—ხ-ნით

14) 428 და 1505 №—ვეფხის ქცევითა ქვეითი ქალთანა გამო-
ხნდებოდა.

რედაქ მოართვა, ვიდრემდის ფრინველი¹⁾ გაფრინდებოდა,
და რა ფალავანძის შესტოვრცა, ცყარი მუნ²⁾ მოკუდებოდა.

1314. ის ისარი და ცყარი ქალთ წინ დაეცა შორითა;
ფიცხლად გაიქცა, აიღო რედაქ, წავიდა რბოლითა;
ვითამც არ იცის, ძიძმან ამბავი ჰკითხა³⁾ ჭკრითა,
და ტყუილად ჰკითხავს⁴⁾, საესო სავანებლითა ორითა:

1315. ძიძმ თქუა: „რასთვის აგვავსნა ამა ფრინველის⁵⁾ ბრალითა?“
რედაქ თქუა: „არ იხსენების აგრე სუბუქად თვალითა:
თუ შკითხავთ, არის ჯუნდარი და ფალავანა გვარითა,
და არის ნიმრუზის⁶⁾ ჰატრინი, მუნა კელ-მწითობს ამითა.“

1316. დიდის საამის შვილია, სუბუქად ვინ ახსენებს⁷⁾?
მბრუნავი ეტლი მას ზედა ჩრდილსა ვერ დაეყენებს⁸⁾,
ტანად და თვალადობითა სხვას ვერგინ დაადარებსა,
და სხვა სიკეთითა მისებრი არ არის ყოვლსა არუბის⁹⁾.

1317. გამზრდელმან^{*}) უთხრა: „ეგ ქება ტყუილად შიკმარყო,
შენითა ჰატრინობითა და¹⁰⁾ ზე ვაიუყანყო,
რადგან ეგ¹¹⁾ მოგწონებია და მისი ქება ბრძანყო,
და ნუ აქებ, ყოლე ვერ არის ჩვენის ჰატრინის დაყოლა.“

1) 1505 №—მიართო, ვირემდის, დად.—ვიდრემდის ცყარი; ცყარი ფრინველია, იხ. ლექს.

2) 428 და 1505 №—ფრინველი მუნვე კვდებოდა.

3) 1505 №—ანბავი კითხა.

4) 1505 №—ტყუილად კითხავს.

5) დად.—ამ ფრინველისა.

6) 1505 №—ნიმრუზის.

7) დად.—სუბუქად არ იხსენების, 428 და 1505 №№-იც—ხ-ნით.

8) დად.—ჩრდილით ვერ დაეყენების.

9) დად.—ტანად და ფალავანობითა სხვა ვერგინ დაედარების,
და სხვა სიკეთითა მის მეტი არ არის ყოვლსა არუბის.

*) დად.—გამდელმან.

10) 428 და 1505 №—დიად, დად.—ღია.

11) 1505 №—ეს.

1318. ჰატრანი ჩვენი გენახა, უქებდი თვალადებსა:
სიკეთე დაგვიწუდებოდა, ვისსა აწ იტყუი ქებასა;
ამაზედ რედაქ გაკუირდა¹⁾, იქს დიდსა გაცინებსა,
და ზაფლასტან ზირის-ზირ უჭვრეტს; იქმოდა გაკუირვებსა:

1319. „ზირ-მზის მზემან, სუფევამან, ჰგავს ედემით აღმოსრულსა,
აღვის მორჩსა ტანად სრულსა²⁾, აზატს საროს დანერგულსა,
სამოთხისა ტკბილს ნაყოფსა, ვარდის წყალსა, ხეს*) სურნელსა,
და უორნის ფრთენი ზედა შვენის ბროლის. მსგავსსა ტურფას
[უელსა!³⁾

1320. თავზედა შვენის გრუზი თმა მას ტურფად გამოსახულსა,
ხასრფულსა გავს ზარადსა ერთმანერთს გამომხატულსა,
ბროლის ფიქლისა მსგავსია⁴⁾, მოსწონს იგ⁵⁾ მისსა მნახულსა,
და გიშრისა ტბათა⁶⁾. წამწამნი შვენიან გამომხატულსა!

1321. მისთვის ხელ-ქმნილთა გულისა მლახვრელი დაწვ-ლალი არი,
ვირმიზსა იაგუნდსა გავს, ელვარე ზირად მზე არი,
ძოწ-მარგალიტთა მსგავსია, ღხინად შეხედვა კმა არი,
და სიტყუა-ლამაზი, შაქარი... ნარნარი მისი კმა არი⁷⁾.

1) 1505 №—გაკვირდა, 428 №—გაჰკვირდა, დად.—გაშტერდა.

2) 428, 1505 და 2384 № №—ტანად. წვრილი.

3) 1505 №-ში—ამ ხანის მეორე ნახევარი ასე იკითხება:

სამოთხისა ტკბილს ნაყოფსა ხე სურნელი, ვარდის წყალსა,
და ბროლის მსგავსი. ყელი შვენის ვერცხლის ფერსა მკერდ-

*) დად.—ხე-სურნელსა.

4) 1505 №—მსგავსია.

5) 1505 №—ის.

6) 1505 №—თმა და.

7) დად.—მისთვის ხელ-ქმნილთა მლახვრელი იგი დაწვ-ლალი არია.

ვირმიზსა იაგუნდსა გავს, ელვარე პირ-მზე არია.

ძოწ-მარგალიტთა მსგავსია ღხინად შეხედვა კმარია.

და სიტყუა-ლამაზი, შაქარი, ნარნარი მისი კმარია.

1322. მუშკის-ამხარს სჯობის სულის სურნელებითა¹⁾,
ღთის ეტლით²⁾ დაბადებული იგ³⁾ ბედნიერი ბედითა⁴⁾,
ტან-აღვა, ასკიანი. ვიშვებთ მისითა ხლებითა.
და მას ზირ-მთვარესა ვინც ახლავს⁵⁾, არ გაეუბრების ნებითა!“
1323. რა რედაქს რუადამისი⁶⁾ ძიძისგან ესმა ქებაჲ,
თქუა: „მახრობლად⁷⁾ მობრუნდა, იქნა ზაალის ნებაჲ!“
ზაალ თქუა: „აქათით ვნახე⁸⁾ იმ დიაცთ გაცინებაჲ!“
და რედაქ იკადრა: „მიეუბრდა მე ტკბილად მოუბრებაჲ!“⁹⁾
1324. თქუა: „ზირ-მზის როდამისა ზირ-მთვარენი ვნახენ ქალნი¹⁰⁾,
ჩემს დღეშიგან¹¹⁾ უტურფესნი არ მინახავს სეფე-ქალნი!..“
ძიძის თქმულნი მახსენს, ზაალს ქონდა მათკენ თვალნი¹²⁾.
და როდამის ქება ჰკადრეს¹³⁾, სიუარულის სწვედა¹⁴⁾ კალნი!
1325. უბრძანა „აქა მასხი“, რედაქ წავიდა რბენითა¹⁵⁾,
ზაალს გამზრდელი¹⁶⁾ უწვია ტკბილ-მოუბარი ენითა:

1) 428 და 1505 №—სურნელებითა, დად.—სულნელებითა.

2) 1505 №—ეტლითან.

3) 1505 №—ის.

4) დად.—ბედნიერის ბედითა.

5) 428 და 1505 №—ვინ ახლავს.

6) დად.—როადამისი.

7) 1505 №—თქვა მახრობლად(?).

8) დად.—თქუა ზაალ: „ვნახე აქედამ იმ დიაცთ გაცინებაჲ“.

9) დად.—მეუბნებაჲ.

10) 1505 №—ვნახე ქალნი.

11) დად.—დღეშია.

12) 1505 №—მისკენ ქონდა ზაალს თვალნი.

13) დად.—ჰკადრა.

14) დად.—სწვედა.

15) დად.—რბოლითა.

16) 1505 №—გამზრდელი, დად.—გამდელი.

„მზის მოახლენო¹⁾), წამოდით, სააღდასტანს იახლენითა²⁾),
და ზატრენი ჩემი მიგეჯის³⁾), სწრაფობს ნახვითა თქუენითა!“

1326. ძიძა ფიცხლას დამორჩილდა, გააზირა⁴⁾) მისი ხლეუბა,
უთხრა მისთა მოახლეთა: „როდამისა იქმნა ნება⁵⁾:
ზაალ ბადეს შემოვიგდეთ, მოგუხუდა⁶⁾) ღმთითა გამარჯუება!
და ტახტსა მჯდომისა სააღდასტანს⁷⁾), მიდგეს, ჰკადრეს თაუუხნება.

1327. ძიძამან ზაალ დაღოცა, ქება შესხს ენითა:
„სახელფანთა გვარი ხარ, ლომ-ნაკუთად, გაქო მე ვითა?!⁸⁾)
კურთხეულმც არის მიზეზი, შენს⁹⁾) ნახვას ვეღირსენითა!
და ჩვენ გამოგვგზავნა რუადამ, აქ ვარდნი¹⁰⁾) დაგვკრიფენითა¹¹⁾).

1328. ზირ-მზემ როდამ ვარდის კრეუად, გამოგვგზავნა აქა, ვნახეთ¹²⁾)
მნათობი და ზირ-წითელი იაგუნდი... გამოგსახეთ¹³⁾):
ზატოისანს¹⁴⁾) მარკაღიტსა ჩვენ სიტურფით დაგასახეთ,
და ჩვენ გვიჩვენა ვარდის ხემან სამოთხისა ხისა სახეთ!..“

1) 428 და 1505 №—ბრძანა: „მოახლენო, წამოდით.

2) 1505 №—იახელითა.

3) დად.—მოგელისთ.

4) 428 და 1505 №—და გაბელა.

5) 428 და 1505 №—გვადრო როდამისა ნება.

6) დად.—შემოვიგდეთ, მოგუხდა, 428 №—მოგუხუდა მღმთითა.

7) დად.—ზაალს ქება.

8) დად.—ლომ-გულო, გაქო მე ვითა?!.

9) დად.—თქუენს.

10) დად.—ვარდი, 428—გამოგუგზავნა... ვარდნი...

11) 1505 №—მოგვკრიფენითა.

12) დად.—გუნახე, 1505 №—ვნახეთ.

13) დად.—იაგუნდად გამოგსახე.

14) დად.—უსასყიდლოს.

1329. ზაალს გულის შიგან ზხრი შეუვიდა მეტად დია¹⁾.
მხიარული იხარებდა, იცის, როდამს მონდომია²⁾.
ნახვად გამოუგზავნია, ზატრონი ყავს ზირად მზია³⁾,
და ჩემად ნახვად აქ მოსულან, მიხარია მეთად დია!⁴⁾
1330. ქალთ აგრე ჭკითხა: „ვინ არის იგი ზატრონი თქუენია?
რომელსა აქებთ უებროდ⁵⁾, მე ქება მამისმენია?“
ძიძამან ჭკადრა ზალდასტანს⁶⁾: „ტურთა ზატრონი ჩვენია,
და რომლისა სწორი ვერ არის ბრწინვალე მზისა წვერია⁷⁾.“
1331. აღმოსავლეთით დასავლეთს როდამს ვინ დაედარების?!
რომს, მაშრიეს, მადრიბს, ჩინ-მაჩინს⁸⁾ ვერავინ ეჯუთთარების:
მის სახეზედან მპატარასა კელი⁹⁾ არ მოემარების,
და მისის ზირისა ციმციმით ბრძენს¹⁰⁾ ჭკუა შეეცვალების!“
1332. რა ძიძამან ესე ქება ზაალს კადრს საუბრითა:
ზაალ უახრა: „მას მიჩვენებ, შენ რა გინდა¹¹⁾, თუ სად ვითა?!“
უთხრა: „მოდეკ¹²⁾ კოშკის ძირსა ერთის ყმით და¹³⁾ საგდებლითა,
და წითელ-ყვითლით ნაკებია სარო მეჯვად¹⁴⁾ არდავნითა¹⁵⁾.“

1) 428 და 1505 №—ზალდასტან ბრძანა, ზხრი ვერ გულს შე-
მივიდა მეტდია(?!).

2) 428 და 1505 №—მხიარულად რომ იცინეს, მოვნიდომივარ რომ

3) 1505 №—მზია, დად.—მზეა. [დამს დია.

4) 1505 №—მხიარულნი კარგად დია.

5) 428 და 1505 №—უებროთ.

6) დად.—მას მოახსენა.

7) დად.—ბრწინვალე არსთა მზენია.

8) იხ. საკ. სახელები.

9) 1505 №—მის სახეზედან მპატარასა პერბი..., დად.—სახეზედა.

10) დად.—ბრძენთ.

11) 1505—ზაალ უთხრა: შენ რა გინდა, მე მიჩვენებ...

12) დად.—მოდეკ.

13) 428 და 1505 №—ერთის ყმითა საგდებლითა. [კეთებული.

14) მეჯვად—არაბ. دواج —მუჯვევიდ—კარგი ნახელავი, კარგად გა-

15) დად.—ში ამ ხანის მე-4-ე ტაეპი და მისი მიმდევრო 1 ხანა აკლია.

1333. რა იქ მოხვიდე, ბურჯზედა გარდაგდე სკდებელია,
თუ იმაზედა გამოხვად, ნახო რუადამ შენია,
უსსყიდლოს გუარსა მამინ მოკიდა კელია,
და სხვა არა ღონე იქნების, მართ ამის მეტი, ჩუენია?...
1334. რა ნახო¹⁾, მოგეწონების მჭურეტოა²⁾ მიმცემი ლხინისა.
აწ ჩემგან მოხსენებელი, დამვიწყები*) ჭირისა!..
ზაალ უბოძა ბეჭედი რედაქს სჭურჭლის ძვირისა,
და წადი და გახსენ ზანდუკი, გაცემად ოქროს მილისა!..³⁾
1335. ოქროს ტახაზედ დაფარე თვალ-მარგალიტი რჩეული,
ხუთთავე ტანისმოსი და რიდე გამორჩეული,
ტყავი ამ უფროსისათვის საპირე ოქრო-ფრქვეული⁴⁾,
და წადი და აქა მომართვი თვალ-გოართა ცვრეული!⁵⁾
1336. რედაქ და საზინდარი წავიდეს, მალე ვლიდეს.
უბოძა თავის თავისად იგ ტანსა ჩაიცმიდეს⁶⁾,
აიდეს თვალ-მარგალიტი, მანდილსა გამოკურიდეს⁷⁾,
და ეთუენეს და წავიდეს, ზაადანტანს დალოცვიდეს⁸⁾.
1337. წავიდეს, ციხეს მიმართეს კარის დაჯრისა დროსაო,
მათ ციხის თავი გაუწერა, ვერ მიხუდა საზროსაო:

¹⁾ 1505 №—რა ნახავ:

²⁾ 1505 №—მჭურეტელთ, 428 №—უნით.

*) 428 და 1505 №№—დამვიწყებელი.

³⁾ 2384 №—და წადი და გახსენ ზანდუკი გაცემად ოქროს მილი-
სა, დად.—არტახი..., 428 და 1505 №№—ზაალ უბოძანა: ბეჭედი...

⁴⁾ 1505 №—საპირე ოქროთ რეული. [ული.

⁵⁾ 1505 №—და წადით და ფიცხლად მამართვი აქა გვართა ფრქვე-

⁶⁾ 1505 №—უბოძა თავის თავისი, იქ ტანსა ჩაიცმიდესა,

⁷⁾ 1505 №—უნით.

⁸⁾ ამ 1336-ე ხანის მე-4-ე ტაეპი და მისი მიმდევნო. 1 ხანა აკლია
დადიანისეულს.

„რომე აწ კარე გავადლოთ, რა უთხრა*) კელ-მწიფესაჲ?!“
და რას ეტყუით, რას მოახსენებთ, სადა უოფილხართ**)) დღესაჲ?!.

1338. ამა ლაშქართა რა უთხრათ, რომ გარე შემოგვდგომია?!“
მათ ასრე უთხრეს: „ჩვენ აქა არა ლაშქარი გვგონია¹⁾,
სვარდეს შიგა ვიუფით გულ-ბანავშისა მდომია²⁾,
და ვარდი მოგვკრიფეთ, უჩვენეს³⁾ კელ-მანდილს გამოკრულია.

1339. კელთ ქანდათ ფიცხლავ შევიდნეს⁴⁾ ვარდი და ვარდის შტოები,
პირ-მზესა როდამს იახლნეს, აღარ აცაღეს მდროები⁵⁾.
თვალ-მარგალიტი დაუდგეს არვისგან საზროები,
და კადრეს: „თუ ნიშნად კმა არის⁶⁾, ჩვენ ვართ ამისი შშოები“.

1340. როდამ ჰკითხეჭდა⁷⁾: „არისცა რომე იტყოდეს ქებასა?!“
აწ ენოფანი⁸⁾ ძიძაი იკადრებს მოხსენებასა⁹⁾:
„ბანოფანთ თავო, ასაკად¹⁰⁾ ვინ იტყუის მის შეგნებასა?!“
და იმისი სწორი ვერ ვნახეთ, რა ვეღირსენით ხლებასა!¹¹⁾

*) პირველი პირის თავსართი ვ-ნი არსად ხვდება ხელ-ნაწერებში.

**)) 428 №—გყოფილვართ.

1) 428 № და დად.—ლაშქარი არა გუგონია.

2) დად.—შინა ვიყუენით სვარდეს გულბა-შაქრისა მდომია, გულ-
ბა-შაქრისა წარყენილია, უნდა იყოს: „გულ-ბანავშისა“, როგორც ეს
428-სა და 1505 № ხელ-ნაწერებშია: გულ-ბანავში სპარსულია და ნიშ-
ნავს ვარდასა და იას, იხ. ლექს.

3) 1505 №—უჩვენებთ.

4) დად.—ფიცხლა შევიდნენ.

5) დად.—პირ-მზეს როდამთან მივიდნენ არ დაყოფნებით მდროები.

6) 1505 №—ეს კმარა.

7) 1505 №—კითხა.

8) 428 და 1505 №—ენიანი.

9) 428 № და დად.—ხ-ნით.

10) დად.—ასაკა.

11) დად.—ვერ ვნახე, ვეღირსე რა თქუენს ხლებასა.

1341. მე რომ ვიცი, იმ ფალავანის სწორი ვერგინ იქნებისა¹⁾:
მომწონს სიტურფე, ასაკი იმა მკერდ-მკლავიანისა²⁾,
ნაკუთი ვერ ვნახე მისებრივ ნიმრთულ-ერასკელისა,
და ქვაბულისტანით ვინ არის მსგავსი მის ფალავანისა?!
1342. დიდს საამსაც უფროა უმაღლე ბეჭ-ბრტყელიანი³⁾,
ზირი გავსილსა მთვარესა უტურფე⁴⁾, დაწვ-ლალიანი,
დიადი რაშე გვიბობს, არის ჯომარდი ჭკუიანი,
და ვითა შენ გეფერებოდა, აგეთი ქება⁵⁾ ვთქვიანი.
1343. ჩვენ თქუენი ქება ვიკადრეთ, გავამიჯნურეთ⁶⁾ დია:
აწვე გამოჭრას ღამოდა ღომ-გული, პირად მზიან⁷⁾,
შენ ესე უეულა გვიბობს, რაც აქა თვადი უროსა,
და შემოგვეხეწა შენისა ნახვისა მონატრიან⁸⁾.
1344. თუ: „ვითა რადამს⁹⁾ მიჩვენებთ, მაშინ იქთ ჩემს ნებასა,
მე მაშინ თქუენტვის არა ვიქ სულისა დაწყალებასა!“¹⁰⁾
ვით გაზაფხულის¹¹⁾ ღრუბელი, იქმოდა იგ უხვებასა¹²⁾,
და დიდს ნარიმანს, საამს, სჯობს, ამეტებს მამაცობასა.

1) 428 და 1505 № №—მე ვიცი იმ ფალავანის სწორი ვერავინ არის.

2) 428 და 1505 № №—უცხოდ რამ მკერდთა-მკლავისა.

3) 428 და 1505 № №—პრტყელიანი.

4) 1505 №—უგვანდა.

5) დად.—სიტყუა.

6) დად.—უამბეთ, გავიმარჯვენით...

7) დად.—მზეაო.

8) 1505 № №—შენისა ნახვისა მონატრეაო, დად.—თქუენისა.

9) 1505 № №—თვით რომ მიჩვენებთ რუადამს.

10) 1505 № №—დაწყალებასა, დად.—წყალობებასა.

11) 1505 № №—პ-რით.

12) 1505 № №—იქმოდეს და უხვებასა.

1345. მამაცის კაცის სიტუროვე მის შუტი არ იქმნების¹⁾:
მის თავით²⁾ მისი თეთრი თმა გვირგვინსა ედარებისა.
ხუთკახეტს³⁾ ქარსა გავს, დოლბანდს⁴⁾ ვით მოუკლებისა⁵⁾,
და ჩვენ თქუენი ნახვა უქადეთ; თქუენ როგორ გეწადებისა?!⁶⁾
1346. გადიმდა ზირ-მზე რადამ, ესმა ეს ნახურება⁷⁾.
გავს იაკუნდსა ყირმისსა, შიგ მარგალიტი ხლებია,
უბრძანა: „ქენით ამას დამ⁸⁾, რაცა თქუენ გიქადებისა,
და თუ არ უტყუოთ, მან⁹⁾ მოგცესთ, რასაც¹⁰⁾ იგ დავპირებისა“¹¹⁾.
1347. გამზრდელმან მუშკი, დაღია ქმნა მეღნად შეზავებული¹²⁾,
მან ტკბილი წიგნი მისწერა ზაალის საამებელი:
„ლომ-გულის¹³⁾ საამის შვილო, აწ ნუ გაქუს საყოფნებელი.
და შენ ადგისრულდა ყოველი გულისა საწადებელი.“
1348. წამოდი, ამას დამევე გაჩვენოთ მსგავსი მთვარისა¹⁴⁾,
შენითა სიუყარულითა, სურვილით სავსე არის,

1) 1505 №—იქებისა.

2) 1505 №—სითეთრით.

3) 1505 №—კაპოეტი, იხ. ლექსიკ.

4) დოლბანდი, სპ. *دلپند*—დოლბანდ—თავსაფარი, ჩაღმა.

5) დად.—ხ-ნით.

6) 1505 №—აწ როგორ გეწყინებისა?!.

7) 1505 №—რა ესმა საუბარია.

8) დად.—ამაზ დამ.

9) დად.—მგონ.

10) დად.—რასათ.

11) 428 და 1505 №—რაც თქვენთვის უბრძანებია.

12) დად.—გამდელმან მუშკით ღალი ქმნა მეღნით შეზავებული.

13) 428 და 1505 №—ფალაენის.

14) 428 №—მგზავსი, 1505 №—მსგზავსი მთვარისა, დად.—შუქი მთვარისა.

აქ ნახე მსგავსი მთვარისა და მზისა დასადარისა¹⁾,
და საფსკეს სურნელებითა²⁾ დალია მუშკ-ამბარისა.

1349. რა დაბეჭდული ეს წიგნი ზაფხადსტანს მისცა მონამან,
თქუა: „გამომგზავნა ეს წიგნი გამზრდელმან, შემავანამან³⁾:
ფერკი⁴⁾ რა მისწუდა, წავიდა და რედაქს გააკონა მან,
და მან ხვაშიადად იფიცა⁵⁾ ახალმან ვარდის კონამან.

1350. საქუეთოდ შეეკაზმა, ჯაჭუ-პერანგი ტანსა ვნახე,
მშვილდ-ისარი⁶⁾ თან წაიღო, ოქროს ლასტი ზროხის⁷⁾ სახე,
კელთ აიღო საგდებელი, გაემართა მტერთა მახე,
და რედაქ თანა წაიტანა, კრდგულობა მისიც ნახე!..

1351. ფიცხლად⁸⁾ წავიდა იღუმალ, არვისგან იასრებოდა,
ციხისა კარი დაჯრილი, ეს ძირსა მიუდგებოდა⁹⁾;
გამზდლისგან დარიგებული¹⁰⁾ ქალი კოშკს წამოდგებოდა.
და დასტან და რედაქ ძირს იდგეს¹¹⁾, სხვა არვინ იახლებოდა.

1352. ქალმან რა ნახა, წავიდა, გამზრდელს აცნობა რბენითა:
კოშკი დგას ტურთა, დარბაზნი ჯამაზ ნახატი ფერითა!¹²⁾

1) 1505 №—აქ ნახე შუქის ყვავილი, მსგავსი მზის დასადარისა,
428 №—ყუავილი, მგზავსი...

2) დად.—სულნელებითა, 428 №—სურნელობითა.

3) დად.—თქუა: „გამომგზავნა გამდელმან და მანვე შემავანამან.

4) 428 და 1505 №—ფეპი.

5) დად.—მას ხვაშიადათ აფიცა, 428—ხვაშიადად.

6) 428 და 1505 №—ისარ-მშვილდი.

7) 1505 №—ძროხის, 428 №—ზროხის.

8) 1505 №—ფიცხლავ.

9) დად.—ციხისა კარნი დაყრით დგეს, ის ძირსა მიუდგებოდა.

10) 1505 №—გამზრდელისაგან დარიგებული; დად.—გამდლისგან
დაყენებული.

11) დად.—მიდგეს.

12) 1505 №—კოშკი დგეს, დიდი დარბაზნი, ნახატი ფერით ფერითა.

აქრის მეფნითა ნაწერი¹⁾) და ლაჟვარდითა ჭრელითა,
და სტავრითა გარ მოხვეული... კაცი ვერ აქებს ენითა!..

1353. სტავრითა მოფარდაგული²⁾), აქსინოს საფენებითა,
ახრეშემისა ორხოვა³⁾) დაფინეს, დასხდეს შებითა.
მტევან-მტევანად დაჭკიდეს თვალ-მარგალიტი ხლებითა,
და იავუნდი და ზურმუხტი, ჯალი ჩნდის განჭვირვებითა.

1354. გამზრდელი⁴⁾) დასტანს წაადგა, იგ იეო⁵⁾) ზღუდის ძირსაო;
თავს მუშკი გარდააყარა, ვინ დასთულის მათსა⁶⁾) ღვინსაო?!.
მან საგდებელი შესტოვრცა, მათა ბურჯის ძირსაო⁷⁾),
და ეტლისა მსგავსად გავიდა, სხვას შეუძლია ვისაო?!.⁸⁾

1355. ძიძმან ზაალ დალოცა, გულ-ტკბილად კუბნებისა:
„ლომ-გულე, ღთისა⁹⁾) წულობა ნურ ოდეს¹⁰⁾) მოგეშლებისა!..
მზის შუქისთვის გარჯილხარ, იქნა თქუენისა ნუბისა,
და მე თქუენი ნახვა მიამა, თუ ჩემგან იკადრებისა!“

1356. მადლი უბრძანა ძიძმას ზაალდასტან, ეუბნებოდა¹¹⁾):
„შენ ვალი დამდეგ, მუქათა დვთივ ჩემგან გარდიკდებოდა¹²⁾),

1) 428 და 1505 № — აქრომელნითა ნაქმარი.

2) დად. — ატლასით გარე მოხვიეს.

3) 1505 № — ორხოა, 428 № — ორხოვა.

4) 1505 № — გამზრდელი, 428 — გამდელი.

5) 428 და 1505 № — იდგა ზღუდისა ძირსაო. [მისსა.

6) 1505 № — მათსა, 428 № — დასთულის მათსა, დად. — დასთვლის

7) დად. — კოშკის პირსაო.

8) 1505 № — და ეტლისა მსგავსად გავიდა, ძლივ მოკიდებდეს

9) 428 და 1505 № — მღვთისა. [თვალსაო.

10) 1505 № — ნუმც ოდეს.

11) 1505 № — ეუბნებისა.

12) 1505 № — გარდიკდებისა.

რედაქ გავიდა, მიმართა, — ვინ მზეს ედარებოდა!¹⁾
და როდამ ნახვას ირცხოდა, მაგრამ რადამცა კდებოდა?!²⁾

1357. რა ზაფხადსტან შინ შევიდა, ქალი ტახტით ჩამოვიდა,
საფადარსს³⁾ ეთაჟუნა, მის სურვილი მისი კუდიდა⁴⁾,
ზაფხ კელი ზირს ამოსდვა⁵⁾, ეფვარეთა დაწუთ კოცნიდა,
და ბროლის ექლს მოუხვია, სიხარულსა ფინ დასთუდიდა?!⁶⁾

1358. ის ნამეტნავად მოსწონდა ტან-აფვა, მსგავსი⁷⁾ საროს!
თმა-მუშვი, დაწუ-ლალიანი, მნათობთა დასადაროს⁸⁾,
თვალ-მარგალიტნი ტახტსა სხდეს⁹⁾, სურნელს აკმუედეს ამოსა,
და შუქი ბროლის ექლს ადგა ტურფათა¹⁰⁾ დასაგვანოსა.

1359. ვარდის ფურცელთა ბაკეთა გავს მარგალიტი წყობილი;
ვით გეცხლის შუბლსა, ფიქალს უჭურეტს ზაფხადსტან კმობილი¹¹⁾:
შაფნი გიძრის თვალ-წარბნი როდამს შეენოდა წყობილი¹²⁾,
და ეფვარეთ კავთგან¹³⁾ დაურჭო ზაფხადს ლახვარი სობილი.

1) 1505 № — მიმართეს — ვინ მზეს ედარებოსა..

2) 1505 № — მაგრამ რადამცა ხდებოსა, დად. — მაგრამ რადამცა პდებოსა, 428 — როდამს ნახვას, ირცხოდა, მაგრამ რადამცა ჰპდებოსა.

3) დად. — ყველგან სფადარსა, 1505 № — სფადარსა: ჩვენ ვასწო-
რებთ ისე, როგორც გვხდება ა. ო.-ს ხელ-ნაწერში.

4) 1505 № — კლევდა, 428 — ჰკლევდა.

5) დად. — ზაფხ პელი პირსა დასდვა.

6) ამ ხანის მეორე ტაეპი მესამედ არის დადრანისეულში, ხოლო
მესამე — მეორედ. 428 — დასთულიდა.

7) 1505 და ს. მ. 858 № № — ყველგან მსგავსი; 428 — მგზავსი.

8) დად. — თმა-შავი, დაწუ-ლალიანი, მზის შუქთა დასადაროსა,
1505 № — თმა-მუშვი, დაწუ-ლალიანი, მნათობთა..

9) 1505 № — თვალ-მარგალიტნი ტახტსა სხდა, დად. — თვალ-მარ-
გალიტნი ტახტსა სხდეს, 428 № — თვალ-მარგალიტი ტახტსა სხდა.

10) 428 და 1505 № — ტურფათა.

11) დად. — ვეცხლის ფიქართა შუბლსა სჭურეტს ზაფხადსტან მათ-

12) 428 და 1505 № — კმობილი. [გან კმობილი.

13) ა. ო. — კავთგან, დანაჩინები — კავთა.

1360. ზაალ შეფრთხინვით უჭურეტდა, სახე არ გაეცდებოდა¹⁾,
მოიღეს სასმელ-საჭმელი, რაცა მათ ეფერებოდა.
აქრო-ქსოვილის სარტყლები მონათა მოუკლებოდა²⁾,
და საძკაუღითა მოერთუნეს³⁾, რაც სეფე-ქაღნი ხლებოდა⁴⁾.
1361. ზაალ და როდამ იშვებდეს, ერთმანერთისა ხვევითა⁵⁾.
მათ ერთმანერთი დაჰკოცნეს⁶⁾, ორნივე მნათობნი⁷⁾, მზე-ვითა...
მათ⁸⁾ ერთობ ისიუჟარულეს, ისხდეს, ადგისა ხე ვითა,
და მუნ⁹⁾ ცოლ-ქრმობასა შეპირდეს, ფიცის სიმტკიცე ვთქუა
[ვითა?].
1362. ერთმანერთს არა დააკლეს ერთის საქმისა მეტია.
ზაალ ერთობ-და¹⁰⁾ დაითრო, გაკადა, მართ ვითა რეტია.
ჰკლავს როდამის¹¹⁾ სურვილი, თვალი ვერ მოუსხლეტია,
და მან დღე და ღამე შეჭფიცა, არის მზის¹²⁾ შენამწვრეტია.
1363. ზაალ შეჭფიცა: „მზისა და მთვარისა დამბადებელმან,
ზაფხულისა და ზამთრისა საწუთოს მამყარებელმან,
სხვა არეინ მინდა შენს მეტი, ვინ ვაქო შენმა მკებელმან?
და შენისა სიუჟარულისა მე დამწვა ცეცხლმან მგზებელმან!¹³⁾“

1) 1505 № — უჭვრეტდა, სახე არ გაიცდებოდა.

2) 1505 № — ხ-ნით.

3) დად. — მოეწვევნეს, 1505 — მოერთუნეს, 428 — უ-ნით.

4) 1505 № — რაც სეფე-ქაღები ხლებოდა — ზომის წინააღმდეგია.

5) 428 და 1505 № — იშვებენ ერთმანერთისა ხლებითა.

6) დად. — დალოცეს, 1505 № — დაკოცნეს.

7) დად. — შვენიან.

8) დად. — იგ.

9) 1505 № — იგ.

10) 428 და 1505 № — ორფერად.

11) 1505 № — როდამის.

12) 1505 № — მზის, დად. — მის.

13) ეს ხანა 428 და 1505 № ხელ-ნაწერებში ასე იკითხება:

„ზაალ შეჭფიცა მზისა და მთვარის დამბადებელი,
ზაფხულისა და ზამთრისა, საწუთოს მამამარებელი

1364. დაუფიქვებლად მიუყარდე¹⁾, მქონდეს სურვილი შენია.
მე არ მინდოდეს სხვა ცოლი, რომ მამხუდეს²⁾ ორნი მზენია.
მან ფალავანმან მამამან, მგონ, მოგვცეს სავარდენია³⁾,
და წესისა ებრად შეგვეყარნეს⁴⁾, ეს ჩვენგან სასწრენია⁵⁾.
1365. მერმე როდამ შეჭფიტა⁶⁾ ფიტითა სსშინეფითა:
„საწუთროს⁷⁾ დამბადებელმან, არ გეფერები ენითა:
ეს გული გაუყრელად გაქეს⁸⁾, ვიწვი ცეცხლითა შენითა!..
და არ გაგეყარო ცეცხლი⁹⁾, შენ გახლდე შექთა ფენითა.
1366. რომე ზეცით ანგელოზი ჩამოვიდეს ჩემად ქმარად,
სიყუარული არ დამვიწყდეს და მე ვიყო შენს ამარად¹⁰⁾,
ამა ფიტისა გაგითავებ. ზრინ მიჩნდეს შენად დარად!“
და ცისკრის ჟამდის ერთმან ერთსა ეს ეუბნეს გასახარად¹¹⁾.
1367. ადგა ზაღდასტან. ორთავე ცეცხლმან დაუწყო დება¹²⁾.
ტურფამ მოყმემან გამოვლო, აქეს იმედისა დება¹³⁾,

სხვა არვინ მინდა შენს მეტი, არცა ვარ სხვისა მქებელი,
და შენისა სიყუარულითა მე დამწვავს ცეცხლი მგზებელი.

- 1) 1505 №—მიყვარდე.
2) ასეა 428 №-სა და დადიანისეულში, 1505 №—ვ-ნით.
3) 428 და 1505 №—მამცეს სავარდენია, დად.—მოგვცეს საკადრენია.
4) 1505 №—წესისაებრ შეგვეყაროს(?), 428.—შეგუყაროს.
5) 1505 №—სააზრონია.
6) 228 და 1505 №—მერმე აწ. როდამ შეფიტა.
7) 428 და 1505 №—საწუთროს.
8) 1505 №—ეს გული გაუყრელად გაქეს, დად.—ეს გული გაუყ-
9) დად.—ამ ხეს ძირ-მაგრა დავნერგავ. [რელია.
10) 1505 №—სიყვარულის დავიწყება არ ჩავიგდო გულსა არად.
11) 1505 №—და ცისკრის ჟამდის ეს ეუბნეს ერთმანერთის გა-
სახარად.
12) 1505 №—დაუწყო ცრემლთა დენაო.
13) 1505 №—ჩაღმა მოყმემან ჩამოვლო, საწუთრო დააშვენაო.

მან საგდებელი ჩაუშვა, რედაქ ჩაგზავნა ზედალ*),
და აწ მეტრე თვითან გარდუშვა¹⁾, ვით ვაკეს ჩაირბინა²⁾.

1368. ძიძიან მათ საგდებელი მოუხსნა, ჩაგდებინა³⁾,
აიღეს სადგომს მივიდნეს⁴⁾, არავის⁵⁾ ააზრებინა,
მისთ შინაურთა უბრძანა—საწოლი დააკებინა,
და ტირის, როდამის სურვილმან საწოთრო⁶⁾ ააჩქებინა!

1369. დიღასა რა მზე მოვიდა, საწოთრო დააშვენაო,
განათდა ყოველი ქუეყანა, შუქმა დაიწყო ფენაო⁷⁾.
ადგა ზაფხადსტან, ტახტს დაჯდა, ზირად მზე, ჯამაზ-ენაო,
და ბოლუქ-ბოლუქად ლაშქარმან მისკენ დაიწყო⁸⁾ დენაო.

1370. სადარბაზოებლად მოვიდენ⁹⁾, იქმონენ თაყუანებსა.
უბრძანა თავადთ დასხდომა. ვინ ღირს მათსა¹⁰⁾ ხლებასა?!
გამართეს დიდი ხადიმი, ყუეჯა იქს გახარებასა¹¹⁾;
და მომღერაფნი და მუტრიბნი... ჩანგი იქს გმის ღებსა.

1371. სამიჯნურთს შაირსა ათქმევდა, ააძებინა,
გამოუსვენა ლაშქართა სული არ დაადებინა.

*) 428 და 1505 № №—და რედაქ ჩაიყუანაო.

1) 428 და 1505 №—მერმითგან თითვან გარდუშვა.

2) 1505 №—ვით ვაკე ჩაირბინაო.

3) 1505 №—ჩაუგდებინა.

4) დად.—მივიდნენ.

5) დად.—არვის არ ააზრებინა.

6) 428 და 1505 №—საწოთრო, ზოგჯერ საწოთოც.

7) 1505 №—შუქმა დაიწყო დენაო.

8) 428 და 1505 №—და ბოლუქ-ბოლუქად ლაშქარმან მისკენ
დაიწყო დენაო. ბოლუქ-ბოლუქად, სომხ. *բոլუქ*. დად.—ღის-დასად
სრულაო...

9) 1505 №—მივიდნეს, დად.—მოვიდენ.

10) 1505 №—მათსა, დად.—მისსა.

11) 1505 №—იქმონენ გახარებასა.

ზაად რუადამს იგონებს, არც დამით ძილი ეძინა,
და ინატრის: „ნეტამცა ვინ მე უნს თავსა მასწლებინა!..“¹⁾

1372. თავს ეუბნების თუ: „გულსა ნუ მისცემ შეჭირვებსა!
ფრინველ-ჯინჭველი²⁾ დაბადა, იქმონენ³⁾ დ'თისა ნებასა,
ყოველი თესლად თესლადი მოელის აშენებსა.
და მე მარტო ვერას კარგსა ვიქ, დ'თით⁴⁾ ველი გამარჯვებსა!

1373. რაც მასწენები დაწების, ვინცა უჯუფთო არის⁵⁾,
ყოველი სული მოძრავი დ'თისაგან⁶⁾ შეელას ელისა.
საწუთრო საკვირველებით აავსო⁷⁾ მრავალ-ფერითა,
და კაცი ჭკუით-მეტყნიერებით შეამგო ტურთა ენითა.

1374. კმულთ ზედა ზილა დაბადა⁸⁾, ჯინჭველი რა სარების⁹⁾,
ჭაერთა შინა ორბი და ლიფლიფით¹⁰⁾ მოძრავებია.
ზღვაშიგან კიბორჩხალები¹¹⁾, თევზი და ნიანგებია.
და გორჯასპის იმ ფალავანსა¹²⁾ აქ მამა ჩემი ხლებია¹³⁾.

1) დად.—და ინატრის თუ: „ჩემო დავი მასთან ვინც აახლებინა.

2) 1505 №—ჭინჭველი.

3) დად.—იქმენ—ზომის წინააღმდეგია.

4) დად.—დ'თის, 1505 №—ღვთით, 428—მღთით.

5) 1505 №—არცა მსწენები დამრჩების, ვინცა მსწენები არისა.

6) 1505 №—მღვთისაგან.

7) 1505 №—საწუთრო საკვირველებით აავსო, 428 №—აავსო.

8) 428 და 1505 №—კმელზედა სპილო დაბადა.

9) 1505 №—რა სახსენებია.

10) 1505 №—მფრინველნი ლიფლიფით...

11) დად.—კიბორჩხალი ზის.

12) 428 და 1505 №—გორჯასპი ფალავანისა(?).

13) ამ ხანის მეორე ტაეპი მესამედ არის მოყვანილი 426-სა და 1505 № №-ში, ხოლო მესამე—მეორედ.

1375. კელ-მწიფეთ წინა მდგომელი¹⁾ გამჩენილი უმობისა.
მის წელთათ გამოსრული ვარ, რა მძეს პატივი უმობისა!..²⁾
ღვთის შეწევნიას, იმედი მაქვს³⁾ ჩემის ფაღვანობისა,
და შესაფერს ცოლსა მიბოძებს, რუადამ⁴⁾ მეგონებისა.

1376. განგებამან იპჩიანოს, მამხუდეს რუადამ⁵⁾ ჩემიო,
ჩვენის თესლისა ნაყოფად⁶⁾ დანერგოს⁷⁾ აფვის ხენიო.
ჩვენგან იადგრად⁸⁾ დარჩების, მრქუიან უმობითგან ბერიო.
და მას დამე ყოელ⁹⁾ იგონებს, არის ცრემლისა მღურელო.

1377. რა დამემ შავი შარისა ჰერანგი დაიხიო¹⁰⁾,
ლალისა ფერი¹¹⁾ დროშები ამართეს¹²⁾, ბრწუინავს: „მზესა!“
ზაალ ადგა და ზირს იბანს, ჰგვანდა: „აფვის ხეა!“
და მისთა თავადთა ვაზირთა¹³⁾ მოსწონდათ მისი სხეა*).

1378. იემნა¹⁴⁾ იმისნი ვაზირნი, არიან მისნი მსჯებელნი,
უთხრა: „საწუთროს¹⁵⁾ ნახუღნო, ხართ ჩემი მამებელნი.

1) 1505 №—დგომილა.

2) დად —მის წელთგან გამოსრული ვარ, რა მძეს პატივი უმობისა, 1505 №—მის წელთათ გამოსული ვარ, რა სძეს...

3) დად.—ღვთის ბრძანებითა იმედი მაქვს.

4) 1505 №—როადამ.

5) 1505 №—მამხუდეს როადამ; დად.—მომხუდეს..

6) დად.—ნაყოფი.

7) 1505 №—დანეროს.

8) იადგარი, სპარ. كرد —სახსოვარი.

9) 1505 №—ყოველ, 428 №—ყოველ.

10) 428 და 1505 №—გაიხიო.

11) 1505 №—მგზავსი, 428 №—მგზავსი.

12) დად.—ამართა.

13) 1505 №—და მისთა ვეზირთა თავადთა.

* 428 №—ზნაო, აგრევე: ზნაო, მზნაო.

14) 1505 №—იპმო.

15) 1505 №—საწუთროს, დად.—საწუთოს.

კასშიათ ვისმე უჯუფთა¹⁾ ნაყოფის გამომღებენი,
და მერაბის ასულისანი ჰირველ იუენით²⁾ მქებენი.

1379. ჰირველ მესმა თქუენგან ქება, და ჩამეგზნა გუფსა აღნი.
მასუკანით მულდანზარში³⁾ მოსრულიყენეს⁴⁾ მისნი ქაღნი⁵⁾.
იგ ვარდისა უუაგილს ჰკრეფდეს, ვერ მოფსნლიტე ჭურეთით*) თვალ-
და ჰატრანისა მაქებენი რედაქ აქო⁶⁾ სეფე-ქაღნი. |ნი.

1380. იგ რედაქს გაეკამათნეს უცხოთა საუბართა,
მან თქუა⁷⁾ თუ: „შენი ჰატრანი ვერ არის ჩვენის დარითა!
აღარვინ მოგეწონების, რა ნახავ მზის გვანითა⁸⁾,
და მე ვგითხე, უეკლს მიაშობ, ცრემლი გაუშვო თვალითა.

1381. მე ვჭკითხე, ჰირველისგან უფრო იტყოდა⁹⁾ ქებასა.
მისით ქებითა იქმოდეს ის ჩემსა გახალებას¹⁰⁾:
სხვა არა შემჭირდებოდა, ცეტხლმან მიმატა გზებას¹¹⁾,
და ბნელსა დამესა ქვეითი, ვიქმოდი მისკენ რებას¹²⁾.

1) დად.—გასშიათ ვინცა უჯუფთო.

2) 1505 №—ვ-ნით.

3) 428 და 1505 №—მულდანზარში, დად.—მულღაზარში.

4) 1505 №—ვ-ნით.

5) 1505 №-ში ქაღნი და წინა ტაეპის აღნი, აგრევე შემდეგი ტა-
ეპების დამაბოლოებელი: „თვალნი“ და „სეფე-ქაღნი“—ყველა მხოლოო-
ბითს რიცხვშია.

6) 1505 №—მაქებარნი რედაქ მიქო.

*) 428 №—ჭურეთად.

7) 1505 №—მან თქვა, დად.—ეთქუა.

8) 1505 №—არავინ მოგეწონების, რა ნახავთ თქვენის თვალითა.

9) 1505 №—იქმოდეს.

10) 1505 №—იგ ჩემსა გახალებასა.

11) 428 და 1505 №—სხვა რალა შემჭირდებოდა, ცრემლმან და-
მიწყის დენასა.

12) 1505 №—რბენასა.

1382. მე რედაქ თან წავიტანე, მასთან წავედი¹⁾ რბენითა,
შეესტეორტე, ბურჯსა მფავბი, ზედ გავველ საგდებელითა,
რა ვნახე ზირმზე რუადამ²⁾, გავვე ცნობითა ხელითა³⁾,
და ტანი ახატსა სარისა უგავს მზის შუქითა ფენითა.
1383. ზირი სამოთხის უუაგელსა ვარდსა ვამსგავსე ფერადო⁴⁾,
სიშავით თმა გეგონების⁵⁾ გიშრისა საგდებელიადო,
მარგალიტს უგავს დაცმულსა⁶⁾, — კბილთა გამკადეს ხელადო!..⁷⁾
და იაგუნდისა გვირგვინი აღფასა ედგა მშვენადო!⁸⁾
1384. ხატაურითა სარტყლითა, სარტყლითა, საყურანი⁹⁾,
შემკული მარგალიტითა შევენდა, ვითა იანი.
ზობარჯადისა ტახტსა ჯდა¹⁰⁾ ტან-აღვა ზირად მზიანი,
და მე მხიარული¹¹⁾ ვიშვებდი, ვიჯე¹²⁾ გულ-მარხიანი.
1385. ერთმან ერთისა ხლებითა რამე ვიშვებდით, იცითა:
საცოლ-ქრმოდ შევიყარენით, ზირი დაფდევით ფიცითა¹³⁾

1) 1505 № — მასთანა წაველ.

2) 1505 № — რა პირ-მზე როადამ ვნახე.

3) 1505 № — გავხე ცნობითა ხელითა(?).

4) დად. — არის სამოთხის ყუავილი, ვარდსა ვამსგავსე ფერადო.

5) 1505 № — სიშავით თმანი მგონია.

6) 1505 № — დაცმულსა მარგალიტს უგავს.

7) 1505 № — პელადო(?).

8) 1505 № — შევენადო, დად. — მშვენადო.

9) 1505 № — ხატაურითა სარტყლითა სალტრითა საყურანი(?).

10) 1505 № — ზობარჯის ტახტსა ზედა ჯდა, დად. — ზის. ზობარ-
ჯადი — სპ. جبرجد — ზემერჯად — ერთგვარი ზურმუხტია, ან და გრიზო-

11) 1505 № — მხიარული, [ლიტი.

12) 1505 № — ვიჯე.

13) 1505 № — ფიცითა, დად. — მტკიცითა(?).

სულისა თვალი უჭურეტდეს სიუყარულითა¹⁾ მტკიცითა,
და ადრე შეეყრას ვაზირებ²⁾, ვიწვი ცეცხლითა მისითა!

1386. სამოთხის უგავილის ვლამი მე ადრე მოახლებასა³⁾:
ბადში ჩაყაროს ნაყოფი, მოელის კაცი სთულებასა⁴⁾.
სისწრაფე მმართვეს, გული იქს⁵⁾ მართ დიდსა შეჭირვებასა,
და კაცს იამებინ, — ვენახი იქმოდეს⁶⁾ დაშვიფებასა!..

1387. რა ზაუღელთა თავადთა ესმა ეს ნახუბრია⁷⁾,
დანადვლიანდეს⁸⁾. შეექმნათ მათ წყენა მრავალ გვარია.
ზირი დაბეჭდეს, ქუად იქმნეს, ზაალს მათზედ აქეს თვალისა⁹⁾,
და დასტანს უკუირდა, იტყოდა: „რა თქუენი საწყინარია?!“¹⁰⁾

1388. რა არა¹¹⁾ გასცეს ზსუხი, ზაადასტან უბრია¹²⁾ წყენითა:
რისათვის არა მითხარით, თქუენ, ზირი დაბეჭდენითა?!
მე ვერას მარგებთ აკეთს მაგა შევლითა თქუენითა¹³⁾,
და თუ მარტო გავგულისდები, ზღვას ავადუღებ წყენითა¹⁴⁾.

1) 1505 № — უჭურეტდეს სიყვარულითა.

2) 428 და 1505 № — ვაპირობ...

3) 1505 № — მოყვანებასა, 428 № — მოყვანებასა.

4) 428 და 1505 № — კაცი მოელის რგებასა.

5) 1505 № — მაქვს.

6) 1505 № — ვენახი ლამოდეს, 428 — ვენახი ლამოდეს.

7) 428 და 1505 № — საუბარია.

8) 1505 № — დასევდიანდეს.

9) დად — ზირი დაბეჭდულს უგვანდათ, ზაალს მათზედ აქვს თვალისა.

10) 1505 № — ეტყოდა, რა თქუენი საწყინალია.

11) დად — აღარ.

12) 1505 № — ზაალ უბრძანა.

13) 1505 № — მე ვერას მარგებთ მაგენით, მაგა შევლითა თქუენითა.

14) 1505 № — და მარტო თუ გავგულისდები, ზღვასაც ავადუღებ
მტვერითა, 428 № — გავგულისდები.

1389. კმას ვერვინ ამოიღებთ, ეგ ლაშქარი, ყოელი ერი¹⁾;
ზააღს წყენა რა შეატუეს, მაშინ ადგა ურმა და ბერი²⁾.
ბრძანებისა მოჩილნი ვართ, აწ ვქნათ თქუენი შესაფერი³⁾:
და შეტილებს ვინა გკადრებს⁴⁾, ამოვადლოთ შენი⁵⁾ მტერი?!

1390. გაღანამცა ვართ მოჩილნი⁶⁾ თქუენისა ბრძანებისანი,
აწ მერაბ ნათესავია არაბთა კელ-მწიფისან.
არ ჩვენი ნათესავია — ერანელთ ნიმრუზისანი⁷⁾.
და არის მისისა გვარისა, მტერნი ვართი ზაქისანი.

1391. ესე თეში და ქუეყანა მძლავრობით დაუტკრია.
ვაი, თუ კელ-მწიფეს მანუხარს ეწყინოს!.. მისი მტერია⁸⁾.
არამც გაჯავრდეს⁹⁾, გაგვიწერეს ზატრანი მამა თქუენია,
და ამისთვის ვერ მოგანსენეთ¹⁰⁾ ზსუხი თქუენი იფრია!

1392. აწე რადგან რაღამისა სიყუარული ჩავგარდნია,
წიგნი ჭკადრე მამა-თქუენსა, ერთი კაცი გაგზავნია:
არ გაგვიწერეს მამა თქუენი¹¹⁾, გმირი სსამ ჯენდარია,
და რა წასულა მამანდარს, არ გვინახავს¹²⁾ ეს ხანია!

¹⁾ 428 და 1505 № — კმას ვერვინ ამოიღებს ეგ ლაშქარი ყველა

²⁾ 1505 № — ყმა და ბერი. [ჩვენი.

³⁾ 1505 № — წადილი ვქნათ ჩვენცა შენი.

⁴⁾ დად. — ვინ იკადრებს.

⁵⁾ 1505 № — თქუენი.

⁶⁾ 1505 № — მონანი.

⁷⁾ 1505 № — ნიმრუზისანი.

⁸⁾ 1505 № — ვაი პელ-მწიფემ მიწყინოს, მანუხარ მისი მტერია.

⁹⁾ 1505 № — იწყინოს.

¹⁰⁾ 1505 № — ვერვინ შეგკადრეთ.

¹¹⁾ დად. — შენი.

¹²⁾ 1505 № — გინახავს.

1393. ეს საუბარი¹⁾ მოსწონდა, ცეცხლი დაეკრო გზებუღი, მუშკითა ქმნეს და ამბრითა მელანი შეზავებული²⁾.
პირველად დმერთი³⁾ ახსენეს, არის იმისგან ქებული,
და მისგან წყალობას მოყლის უფველი დაბადებული.
1394. ზრდის მისის დაბადებულს⁴⁾ მოწვალე განგებისგან.
თავს გამოიღებს ვერაფერს მისის დიდებისგან!..
სასამს წინ წიგნი დაწერეს ღამ-ნაკუთად პილოტისგან,
და გულ-ტობილად ქება⁵⁾ დაუწიეს პირ-მიწის ფაფანისგან.
1395. მტერთ თავის ფერკით ქვეშ მომქცეო, ისმინე მოხსენებუღი:
თქვენისა ყმისა მიწისა პირ-მიწა თავ-დადებული.
ამისთვის თაყუანისცემა მუდამ მაქუს გადიდებული⁶⁾,
და თქვენი მბრუნავი ეტლიმცა იქმნების გამარჯვებული!“
1396. თქვენსამც ფარმანს⁷⁾ ქვეშ არის საწუთრო თქვენს ნებას⁸⁾.
ბედნიერისა პირითა⁹⁾ მოველით ჩვენ¹⁰⁾ ბრძანებას.
თავს და ბედსა ვემდურვი ათ-წელ არ თქვენსა ხლებასა.
და შემოგებეწე, ნუ გამერი მე თქვენსა გამარჯვებასა!

1) 428 და 1505 №—ვაზრობა.

2) 428 და 1505 №—მუშკ-ამბრითა ქნეს მელანი დალითა შეზა-

3) ხელ-ნაწერებში—ღთი. [ვებული.

4) 428 №—მისთა დაბადებულთა.

5) დად.—წერა. | ნებული:

6) 428 და 1505 №—მტერთა მამქცეო ფერკით-ქვეშე, ისმინე მოხსენებუღი; მათისა ყმისა მიწისგან პირ-მიწა თავად დებული; სალამი, თაყუანისცემა მუდამ მაქუს გადიდებული.

7) ხელ-ნაწერებში ფარვანას უაზრობაა, უნდა იყოს ფარმანსა, ე. ი. ბრძანებას.

8) 1505 №—თქვენი ნებისა.

9) 1505 №—პირისგან.

10) 1505 №—მე.

1397. არ წამიტანე, ვერა ვქმენ, გმირო, უჩრბოა თქუენი¹⁾,
ვიუენით ზაულ ქალაქად მე და ლაშქარო ჩვენო*),
მათ ლაშქართაცა მოუნდათ²⁾, ქალაქით გავრიდენიო...
და თავადნი სახელებუენი მახლავს, ლაშქარი თქუენი³⁾).

1398. ჩვენ დავდგით ქუბულის მინდორშიგან კარვებითა.
ახავის რა გვჭირვებია მოწყალის ბრძანებითა.
და ღვინით დაგვიუყია ნადირობა ჭამა-სმითა,
და თქუენსა ჩრდილსა არ ვახლივართ⁴⁾, ესე გვიძძიმს, — გმარ-
თებს ვითა?!

1399. მერმე ვიშიშვი, ლომ-გულთ, მე ამა კადრებისთვის:
„დიდი გმირი ხარ, ჭკუიანი, ნუ სწყრები ამა თქმისთვის!..
რომ კელ-მწიფეს დაზირდი ჩემის თქუენ გულისთვის⁵⁾,
და რაც ეწადების, მას უზამ თქუენის⁶⁾ ბრძანებისთვის.

1400. გმირო, აჯა ესე არის აწ ჩემის მიზეზისა:
„ქუბულისტანს მამდომია ქალი მეკაბ კელ-მწიფისა,
ტან-სარო და ზირად მთვარე, შეენებითა მსგავსი შვისა!
და ვერ იქნების უმეჯუფთოდ⁷⁾ ნათესავი ადამისა!..“

1401. არა მუავს მახსენებელი, შემქმნია საგონებელად.
ველარა გავსძელ დაფარვა, მით ვარ ამისად მთხრობელად:
არ შემიწყალე, მიბოძე ფარმანი⁸⁾ დასათხრობელად⁹⁾.
და რაცა ეწადოს, მიბრძანე, ზატყთა მოსამორებელად¹⁰⁾.

¹⁾ 1505 № — შენია.

^{*)} 428 და 1505 № — თქუენია.

²⁾ 427 და 1505 № — ლაშქართაც მოიწადინეს.

³⁾ 428 და 1505 № — თავადი სახელოვანი მახლავს, ვინც არის ჩვენია.

⁴⁾ 1505 № — ვერა ვხედავთ.

⁵⁾ 1505 № — ჩემისა შენახვისათვის.

⁶⁾ 1505 № — შენისა.

⁷⁾ 428 და 1505 № — ვერ იქნების უმეჯუფთოდ, დად. — ვერ იქნებვ

⁸⁾ 1505 № — ფარვანი(?!).

⁹⁾ 427 და 1505 № — დასანდობელად.

¹⁰⁾ № 2384 — მაქირვებელად(?!), 428 და 1505 № — მაქარვებელად,

1402. ნუ დამიფიქვნი ამბავს¹⁾ გული არა მაქუს²⁾ ღხენითა.
წიგნი ჭკუიანსა გუარამსა მისცა, წავიდა რბენითა³⁾.
უბრძანა: „ცხენი გამძღენი, თქუენ, ოთხნი⁴⁾ დაჭკავსენითა.
და შეჯუ, ნუ დაიწყადობებ, მამარემს იახლენითა⁵⁾“.
1403. თუ ფიცხლავ კარგს ამბავს მამართმევ^{*)}, მიაშებისა.
გოარსს⁶⁾ მოგცემ ეზომსა, რომ დათულა^{**)} არ ეკებისა.
აკოცა გუარამ მიწასა, ესმა ბრძანება ნებისა.
და ზაად⁷⁾ დალოცა. ცხენს შეჯდა, წამოსლვა^{***)} ესწრაფებისა.
1404. დღისით და ღამით იარა, წავიდა, ვითა ქარიო.
ფიცხლად მივიდა აწ გუარამ, —სად არის ქარქისარიო.
რა მიეწურა, ხადირობს მუნ საამ ფაღავანიო.
და საამ უბრძანა დაშქართა, ეს ნიმროზელი არიო⁸⁾“.
1405. რომ შეეტყობის, მოსაქმე ეს ზაადისგან⁹⁾ არისა.
მან თაყუანისცა, მიათვა წიგნი მის ზილოს¹⁰⁾ დარისა.
ჭკადრა მკვითხვა, რაც იცის იგ ზაად საფადარისა¹¹⁾.
და „ამოდ და ბედნიერად ხართ, —ღვთისგან ეს გვიხარის!“

1) 1505 №—ანბავსა.

2) დად.—ალარას(?).

3) 428 და 1505 №—წიგნი გუარამსა უბოძა, ფიცხლავ წავიდა

4) 1505 №—ორნი. [რბენითა.

5) 1505 №—იახლითა.

*) 428 №—მამართვამ.

6) 428 და 1505 №—გუარსა.

***) დად.—დათვალვა.

7) 1505 №—დასტან.

***) დად. და 428 №—წამოსულა.

8) 1505 №—და თავადთ უბრძანა მან საამ ეს ნიმროზელი არიო.
1505 და 428 № №-ში ამ 1404 ხანის მეორე ტაევი მესამედ არის, ხოლო მესამე—მეორედ.

9) დად.—მოსაქმედ ეს ნიმროზელი.

10) 1505 №—გუარამ წიგნი მიათვა მას ჰილოსა.

11) იხ. გვ. 371, ხანა 1357, ტ. 2, შენიშ. მე-3-ე

1406. უხა ჯომარდა, ლომ-გუღო, ისმინე მონასსენია:
„ადრე უბრძანოთ გუარამსა, ვიჯი ამბავი თქუენია,
კამს ლხინად გარდაგუქციო ეს შეჭირვება ჩვენია¹⁾,
და წიგნი რა ნახა გაკუირდა²⁾, ესმა ეს მონასსენია.

1407. წაიკითხა, გაუკუირდა: წიგნი ნახა საკუირველი³⁾,
ვეშაბი და ქაჯი ერთგან⁴⁾ იუუნენ, ამას არ მოველი!⁵⁾
აქანამდის სგონებლად ესე საქმე მქონდა ძნელი,
და ავ ნიშანი⁶⁾ გამოჩნდების: გუფსა მედვსა საზარელი.

1408. როდესცა ვნახე თმა თეთრი, დავნადვლიანდი გუფითა;
ვთქუი⁷⁾: „იქს კელ-მწითის საწუენსა, ანუ მე დამწავს სუფითა;
აწ ირთავს ცოფსა ესეთსა⁸⁾, — არ არის ჩვენის სჯუფისა!
და არ გემართებს მისი მძახლობა!“ ბრძანა, — „დავშალოთ აწ რი-
თა?!“⁹⁾

1409. რა მოუთქს¹⁰⁾ ამა საქმესა, ანუ რა მოეგვარების?!
სით ეუერების ჩვენთ გვარსა, ვინც ქაჯთა დაედარების?!
ამაზედ შინა წავიდა, სინჯავს, რაც¹¹⁾ მოეკმარების.
და შეჭირვებული ჩამოკდა, მართ მკუდარსა¹²⁾ დაეგვანების!

¹⁾ დად.—ადრე ვიჯით უბრძანოთ გვარამს ამბავი თქვენია,
მას ლხინად გარდაუქციო ეს შეჭირვება ჩვენია.

²⁾ დად.—გაკუირდა.

³⁾ დად.—საკუირველი.

⁴⁾ 1505 №—ერთად.

⁵⁾ დად.—ვეშაბი და დევი ქაჯი ერთგან იყუნენ, არ მოველი.

⁶⁾ დად.—ავ ნიშანად, 1505 №—ავ ნიშანი.

⁷⁾ დად.—ვთქუი.

⁸⁾ 1505 №—ასულსა.

⁹⁾ დად.—თქუა თუ დავშალო მე რითა?

¹⁰⁾ დად. მოუდგს.

¹¹⁾ დად.—რით.

¹²⁾ 1505 №—მკუდართა.

1410. კარავთ შინა მეცნიერნი მოაბადნი აკობინა,
მუნეჯიბნი გვერც მოისხნა, მეეტლენი რაცა ვინა¹⁾;
საეტლოსა მათ ჩხედეს, გაიცადნეს²⁾ თავის წინა.
და საამ ბრძანა: „თუ შემიტყობთ³⁾, ჩემჲს გულმან მოიღებინა!⁴⁾

1411. „რა მოსდევს ამა საქმეს: სარგებელი, თუ ზიანი?!.“
ვარსკულავთ მრიცხველნი⁴⁾ მოასხნა საამ ზის გულ-ნაღუღიანი⁵⁾.
მესტროლაბეთა⁶⁾ უბრძანებს საამ⁷⁾ ღომ-გული, სვიანი,
და ზაად ეტლშიგან ჩანიშნეს⁸⁾ და როდამ ჰირად მზიანი.

1412. ჰოვეს ამისი ვარსკულავი⁹⁾, შეიგნეს, შეიურებოდეს;
რაც რომე კარგად მოკდების¹⁰⁾, იმათგან იაზრებოდეს,
გულ-მხიარულნი აკეთნი¹¹⁾ საამს წინ წამოდგებოდეს,
და სიმხიარულე შეატყო, ფადავანს გადიმებოდეს¹²⁾.

1413. მოაბადთა მოასხენეს: „საწუთროსა ფადავანსა
გმართებს დიდი სიხარული, ამბავს კადრებთ ბედნიერსა:

1) დად.—მუნეჯიბნი გვერდს მოისხნა, მეეტლოს რაცა ვინა?!
1505 და 428 № №—მოისხნა. მუნეჯიბი—არაბ.—~~محمد~~ — მუნეჯჯიმ—
ვარსკვლავთ-მრიცხველი. ა. ო.—კარავთა შინა... ახმობინა... მუნ
ეჯიბნი გვერდს.

2) დად.—გაიცადეს, ა. ო.—საეტლოსა შიგ... გაიციდნეს(?).

3) დად.—შეიტყობთ, ჩემა გულმა..., ა. ო.—შემიტყობთ.

4) დად.—ვარსკვლავთ-მრიცხველნი, ა. ო.—მასკვლავთ, № 1505 —
მრისხველნი(?!).

5) დად.—ნაღუღიანი.

6) 428 და 1505 № №—მესტროლავთა. მესტროლაბე, ძირი ბერძნ.
αστρολάβιον, სპ. ~~سطرلاب~~—სტროლაბი—იხ. ლექს. და ხ. 1183, ტ. 2.

7) დად.—გმირი.

8) დად.—ეტლშიგა დანიშნეს, ა. ო.—ეტლშიგან ჩანიშნე.

9) ა. ო.—ჰოვეს მასკვლავი, 428 №—მასკულავი, 1505 №—ვარს-
კვლავი, დად.—ვარსკულავი.

10) ა. ო. და დად.—ეს კარგად რომ შობდებოდეს...

11) დად.—ამისთვის.

12) 1505 №—გაზარებოდეს, ა. ო.—გაზარებოდეს.

კარგი საქმე მიაჩნია შვილსა შენსა შესაფერსა,
და სკეტლას შიგან ვნახეთ: ზაალ მიხუდეს¹⁾ მისთვის ხელსა!

1414. სკეტლას შიგან ჩავხედეთ:—სტროლაბი²⁾ გაიღების!

ჩვენ გავიტადეთ ფოველი³⁾, რაც უკეთა მოუკდების.

მერაბის ასულსათნა შვილი მიხუდების³⁾ ნებისა:

და ძალ-გულად ფალავნობითა წინ ვერვინ დაუდგებისა.

1415. თქვენ გამეტებდეს, იქნების ასეთი ფალავნობითა⁴⁾,

როგორც აქ არავინ არის შენებრი მეომრობითა,

ომითა გაუძღომელი⁵⁾, უსწორო ცხენოსნობითა,

და დიდხანს იცოცხლან ერთავე ტურფათა აშეკობითა!⁶⁾

1416. მისსა ჟამშიგან⁷⁾ აშენდეს ნიმროზისტანი, ერანი,

კრძლით დაიმონოს ქვეყანა⁸⁾ და კელ-მწიფენი უუელანი⁹⁾,

მან მოხარაჯედ^{**)} ამეოფოს წინა-აღმდგომნი მტერანი,

და ვეძახ-დეგ-ქაჯნი დაკოცნოს ყოველის გრძნებისა მქნელანი¹⁰⁾.

1417. დაკოცნოს^{***)} და ამოგდოს მისი მტერი, ვინცა არი,

სახელითა აივსების ის ბედითა ბედნიარი¹¹⁾,

1) 1505 №—მიკვდეს, ა. ო.—ვნახე: ზაალ მიხუდეს.

2) სტროლაბი, იხ. ხ. 1410, შენ. მე-ნ-ე.

3) ა. ო.—დავიცადეთ ყოელი.

3) 427 და 1505 № №—მერაბის ასულისათნა შვილი მიხუდების, ა. ო და დად.—ასულსა თანა.

4) დად.—თქვენც გამეტებდეს, იქნება ასეთი ფალავნობითა, 1505 და 428 № №—თქვენ გამეტებდეს, იქნების ასეთის..., ა. ო.—ასეთი.

5) 428 და 1505 № №—გაუძღომარი.

6) ა. ო. და დად.—დიდხანს ცოცხლან ორნივე ტურფანი აშიყო-

7) დად.—ჟამშიგა, ა. ო.—ჟამშია.

[ბითა.

8) 1505 №—კლმით დაიმონოს ქვეყანა.

9) დად.—ყველანი.

***) ხელ-ნაწერებში—მოხარაჯეთ.

10) დად.—დაპოცნეს ყოველნი გრძნების მქნელანი, ა. ო.—დახო-

***) ა. ო.—დახოცნეს.

[ცნეს ყველა...

11) დად.—ბედნიერი.

ერანელთა ააშენებს კელ-მწიფეთა მოსაკმარი,
და შემბეული და მეომარი. არ¹⁾ გამოჩნდეს მისი ღარი!“²⁾

1418. რა გაიგონა ეს საამ, უხარის, იამებოდა,
მუნჯობით მისცა მრავალი, ჰკადრეს ამავე, — ჰუნებოდა,
რომე დასწყინარდენ ძველ მტერნი, არვისგან იაზრებოდა,
და ვერ ნახონ ზაქიანთა ერთი დღე, — მოსვენებოდა!³⁾

1419. გუარამს⁴⁾ უთხრა: „ნუ იტყუი⁵⁾ მერამლეოთ გაგონებსა:
ჩემ მაგიერად უამბე, დმერთიმც იქს⁶⁾ შენსა ნებსა,
ფრიდონ და ზაქიანგან⁷⁾ მე ვრიდობ შესისხლობსა,
და თუ მანუჩარცა გაჯაფრდეს, რა უფო მისსა ემობსა⁸⁾“.

1420. თუ რაზმი არ გამოჩინდეს⁹⁾, ადრე ვქნა შენი ხლებოა,
არ დავიფიგნი, მეც მოვალ, გნახო, მომხუდების¹⁰⁾ შეგებოა,

¹⁾ დად.—ვერ.

²⁾ ა. ო., 428 და 1505 №—სწორი.

³⁾ ეს ხანა დადიანისეულში ასე იკითხება:

„რა გაიგონა ეს საამ უხარის, იამებოდა,
მუნჯობით მისცა მრავალი, ამავე იამებოდა,
რომე დაწყინარდენ ძველ მტერნი, არვისგან იაზრებისა,
და ვაი თუ მანუჩარს ეწყინოს და მისსა პელ-მწიფობასა“.

⁴⁾ დად.—გვარამს. გუარამ, იხ. საკ. სახელ.

⁵⁾ დად.—გვარამს უთხრა თუ: ნუ იტყუი, 1505 №—იტყვი.

⁶⁾ 428 № და დად.—იქს.

⁷⁾ 1505 №—ზაქიანთაგან, ა. ო.—ზაქიანთა.

⁸⁾ 428 და 1505 №—და აწ თუ მანუჩარს ეწყინოს და მისსა პელ-მწი-
ფობასა?!. ეს 2 ხანა — 1418 და 1419 ერთ ხანად არის შეერთებული
ა. ორბელიანისეულში.

⁹⁾ 1505 №—გამომჩინდეს, ა. ო.—გამოჩნდების.

¹⁰⁾ 428 №—მამხუდების, 1505 №—მამბუდების, ა. ო.—ნით.

მბრუნავს ეტლს ჩავხედნეთ, რას გვიზამს თუ განგება!¹⁾
და ნუ შევიჭირვებ, მგონ, ღთიითა იქნების შენი ნებაა!..²⁾

1421. ტანსა შემოსა გუარამ, ფიცხლავ³⁾ წავიდა რბენითა.

დადუ-დამე სწორად იარა მითვე ორითა ცხენითა⁴⁾.

რას ქუბუღისტანს*) მივიდა, დასტან ნადირობს ერთითა,

და გუარამ⁵⁾ ქება შეასხა, თქმა არ ეგების კნითა.

1422. ჩამოკდა სახალ, დალოცა, მადლს იკდის⁶⁾ გვარამისაგან,

იკადრა მოციქულობა, — რაც იცის, საამისაგან⁷⁾:

ემთხვია, წიგნი მიაართვა, ნაწერი ფალანისაგან⁸⁾,

და დალოცა: „ბედნიერმც არის ღომ-გული დოვლათ-სფისაგან!“⁹⁾

1423. მუნეჯობთ ეტლი იკითხეს, იქმენ ფალანის ხლებსა¹⁰⁾.

თქუეს: „ბედნიერად იქმნების¹¹⁾, ღთი იქმს თქუენსა ნებას!“

რას მამა თქუენსა ეს ესმა, ვინ დასთულის განარებას?!.

და შეიფილი მოგხუდების, — იტყოდენ იმისა გამარჯვებას¹²⁾.

1) 428 № — მბრუნავსა ეტლსა ჩავხედნავთ, რას გვიზამს ჩუენ განგებაო?!

2) 1505 № — და ნუ შევიჭირვებთ, მგონ, ღთითა იქნების შენი ნებაა, დად. — იქნება, ა. ო. — მღთითა იქნების.

3) 1505 № — ტანსა შემოსა გუარამ ფიცხლავ..., ა. ო. — თუ შემოსა გუარამ ფიცხლად...

4) ა. ო. და 1505 № — ცხენითა ორითა.

*) ა. ო. — რა ქობულეთსა.

5) ა. ო. და 1505 № — და გუარამ, დად. — მას გვარამ.

6) 1505 № — ხ-ნით.

7) ა. ო. და 1505 № — ფალანისაგან.

8) ა. ო. და 1505 № — წიგნი მიაართვა, ემთხვია, ნაწერი საამისაგან(?!), ამგვარადვე ა. ო. -სეულში.

9) დად. — დავლათ(?!), ა. ო. — დოვლათისაგან.

10) 1505 № — ნებასა.

11) 428 და 1505 № — მოჰკდების, ა. ო. — ბედნიერად მოკდებინს.

12) 1505 — და შეიფილი მოგხუდების, დად. — და შეიფილი მოგხუდების, იტყოდეს: „ბევრჯელ იქს გამარჯვებასა, ა. ო. — იტყოდეს მრავალჯერ.

1424. თქუეს: „ზირ-მზის როდამისკან შვილი მხუდების მძლიარ, უსწორო ფადაგნობითა, ტან-სარო, ალვის ხიარ, რომლისა სწორი არ იყოს, სადა ზღვა-კმეღეთიარ¹⁾), და ეს მოაბადთა იკადრეს, სსამს იაჟა დიარ.

1425. რა გურამისკან ეს ესმა, ზაალ იქს განარებასა.
თქუა: „გემართლები, გურამ, ქადების გამართლებას!“²⁾
შუშკ-ამბრით წიგნი დასწერა, იქს როდამისკენ რებასა.
და აქ მოციქულად დალილი³⁾ დიაცი ბედავს ხლებასა.

1426. მათ შუა იარებოდა დალილი მოციქულია,
რა როდამს წიგნი მიართვა; თქუა: „გაუნათლდა გუღია!“
ეთაყუნა⁴⁾ და ემთხვია, დალცა დოფლათ-სრუღია.
და ისმინა მოციქულობა, დალილს მიუბურა უურია.

1427. ასრე იაჟა, ვითამტა მუნ ჭუჟა⁵⁾ ზაალის თავიო,
დალილს დაუღვა იმედი, თქუა: „აროს გიყო⁶⁾ აგიო!“
იაგუნდის ბეჭედი და მისტა შუბლ-საკრავიო,
და იგ ძვირ-ფასისა, უებრო და ტურთა სსახავიო.

1428. წინა მიუღვა დალილს თვალ-მარგალიტი-რეუღი⁷⁾;
თქუა: „მოიკმარე ამ ჟამად, იქონე ეს ჩემუელი:
მადირსო ზაალის ხლება, მე ვიყო იმედუელი!“⁸⁾
და ტკბილის თვალთა უჭურეტდა, იჯდა ცრემლითა ფრქვეული.

1) 428 და 1505 № № — სადა ზღვა, პმელი, მთიარ, ა. ო. — ზღვა და ხმელიარ.

2) დად. — თქუა: „გემართლები შენ გვარამ ქადებულს გათავებასა, ა. ო. — თქუა: გემართლები მღთის მადლმან ქადების გათავებასა.

3) 428 და 1505 № № — დალილი, დად. — დალალი, ა. ო. და 428 № — აქ მოციქულად დალალი დიაცი ჰპირობს ჰკლებასა.

4) დად. — ეთაყუნა, თაყუანი, ყველგან უ-ნით, ა. ო. და 1505 № —

5) დად. — ყუა, 1505 № — ვ-ნით. | ვ-ნით.

6) 428 და 1505 № — იგ ყო(?), ა. ო. — დასღვა იმედი, აროდეს.

7) 1505 № — მიუგდო, ა. ო. — მიუგდო... რუმული.

8) 1505 № — მადირსოს საამის შვილსა, ვიყო ზაალის ხლებული, ა. ო. — მადირსოს საამის შვილის ვიყო ზაალის ხლებული.

1429. ჰირი ვარდს უკავს როდამს¹⁾, იყო დალილი ხლებული, ძოწ-მარგალიტს²⁾ აჩენდა, ცეცხლი დაევისო გზებუდი, იყო ას-არმოც³⁾ ათასად დრაჰკანად⁴⁾ დაფასებუდი, და ამ სამკაულმან გაკადა დალილი განარებუდი!

1430. სხდა იაკუნდი, ზურმუხტი, თვალ-მარგალიტი მრავალი: ეს მისცა ქრთამად დალილსა, თუ⁵⁾ ვით ენასა ზაადი. კელ-მანდილშიგან⁶⁾ გამოჰკრა, თქუა: „მისაცემლად კმა არი!“ და უბეთა შიგან⁷⁾ ჩაუდვა. წამოსასულელად მზა არი⁸⁾.

1431. ამაზედ როდამის დედა მოვიდა*) დედოფლის, სინდუსტ თქუა: „როდამ არ ვნასო, ეს ჩემგან რა საქნელია?!“ გუერც⁹⁾ ჰირ-მთუარენი იახნეს—მონა და სეფე-ქალია. და სინდუსტ ვერ იცნა დიაცი, ბრძანა: „როდამის ბრძლია!“

1432. სინდუსტ ბრძანა: „ერთი საქმე ნამეტნავად შეკვირვების¹⁰⁾: ის დიაცი არ მინახავს, სადედოფლოს იარების!“ მას მოლარე გაუგზავნა, —როდამს გვერდით რასა დგების?!¹¹⁾ და რაც უბრძანა დედოფალმან, იგი დალილსა ეუბნების.

1) დად.—რუადამს, როდამს, ა. ო.—როდამსა.

2) დად.—ძოწ-მარგალიტთა.

3) 1505 №—ასოცდა.

4) დრაჰკანი, ბერძნ., იხ. ლექს.

5) 428 და 1505—რომ.

6) დად.—ბელმანდილშიგა, ა. ო.—მანდილშია.

7) დად.—შინა.

8) დად.—წამოსასულელად, 428 და 1505—ვ-ნისი, ა. ო.—ჩაიდვა...

* ა. ო.—მობრძანდა.

9) დად.—გვერდს, ა. ო.—გვერთს.

10) დად.—შეკვირვების, ა. ო.—შეკვირების.

11) ხელ-ნაწერებში—დგების.

1433. რა მოლარე გაეუბნა, წაუვიდა დალილს ფერი*),
შეშინდა და იკონებდა, თუ რა უთხრას მათი ფერი?!¹⁾
უთხრა: „შვილო, ვარ ვაჭარი სამკაულთა შესაფერი:
და უყიდი და გაუყიდი, იგი არის ჩემი ფერი!“
1434. ერთმან ვინმე ვაჭრის ცოლმან მომცა კარგი სამკაული,
იგი მოვიდე, ვერ გავუიდე, ფასი ედვა მეტად ძვირი,
აქ მოვიდე, ვთქუი: „იყიდის კელ-მწითისა როდამ შვილი²⁾,
და სინდუსტ ბრძანა: „მე ვიყიდი, მისთვის მოგცე ფასი ღირსი!“³⁾
1435. რა უბრძანა დედოფალმან, „აქ არა მიც“, დალილ ჰფიცა⁴⁾.
თქუეს: „სავაჭრო უნახავად უყიდა სხვას ვისცა?!“
უთხრა ერთმან სეფე-ქალმან: „ეგ არის, რომ უბეს გიცა,
და გვიჩუენე და არ წავიდებთ“, — ხატრანზედან დაიფიცა.
1436. დალილ შეშინდა, ვერა თქუა ხასუხი ყოფე ერთა,
ზაფრანის ფერი დაედა მეტის მეტის წყენითა.
სინდუსტ მოლარეს უბრძანა: „უბენი უნახენითა,
და მომეწონების⁵⁾, — ფასს მივსცემ თვითან ჩემისა კელითა!“
1437. სამკაულისა ვაჭრისა დმერთმან გონება⁶⁾ დაუყო:
ვერ დააფასა ბეჭედი, მას მოლარემან წაუღო,
მან დედოფალსა მიაჩუა⁷⁾, საკრავსა შირი გაუღო,
და ეუსხოვა და გაჭკუირდა⁸⁾, ჭკუა-გონება წაუღო⁹⁾.

*) ა. ო. — რა მოლარემ მასა ჰკითხა, წაუვიდა უცხოდ ფერი.

1) დად. — თქუა: „რა უთხრა მათი ფერი“, ა. ო. — შესაფერი.

2) დად. — იქ მომქონდა, ვთქუი, იყიდის კელ-მწითისა როდამ შვილი.

3) დად. — ფასი მოგცე მისთვის ღირსი.

4) დად. — „აქ არა მიც“, დალილ ფიცა, 428 და 1505 № № — „აქ არა მაქვს (=428 მაქვს.)“, დალილ ფიცა, ა. ო. — მაქვს... ლალმან ფიცა.

5) № — 1505 № — მამეწონების.

6) დად. — გუნება.

7) ა. ო. — მიაჩუა.

8) დად. — გაკუირდა.

9) დად. — ჭკუა გონებამან წაუღო, ა. ო. — ჭკუა გონებამ.

1438. იცნა და ბრძანა: „მოიღეთ დიაცი აქა თრევეითა!“
შევიდა როდამს წინაშე, ლახურითა დასახევეითა.
მას კელთა ჭქონდა ბეჭედი ძვირ-ფასი შუბლ-საკრავითა,
და რა როდამ ნახა, შეშინდა, გაკდა გულითა ავითა¹⁾).
1439. როდამს²⁾ უთხრა: „თაჯ-ბეჭედი გავიცია, ქალო, ჭე რად?!
ვის უბოძე სამკაული, რად გამოსჩნდი ჩემად მკულელად?³⁾
რა აიღე უკეთესი, დამიმალავ, შვილო, მე რად?!“
და მან ხასუხი ვერა გასცა, ქალი გაკდა ზაფრის ფერად.
1440. უბრძანა: „აწ მიჭყობინარ შენ ეშმაკისა ნებსას:
აზირობ მაგა საქმითა თავისა მოყიფნებსას,
გვართა და მამა-დედათა⁴⁾ სახელის განქარვებსას.
და სიკუდილი მიჯობს მე შენსა ზრახვითა⁵⁾ გაწბილებსას!
1441. ქაღმან სიტყუა შეუქცევ⁶⁾, დიაცურად კარგა ზმიდა,
შოახსენა: „არ იცოდი⁷⁾;—აქანამდის ცეცხლი მწვიდა?!.“
ატირდა და მეღნის ტბათა⁸⁾ თვალთა ცრემლი გარდმოსცვივდა.
და კალთაშიგან⁹⁾ გუბი იდგა, ელფარეთა დაწუთა¹⁰⁾ სწვიდა.

1) № 1505-ში: გაკდა გულითა ავითა, დად.—ცრემლიცა ფრქვე-
ვითა.

2) ა. ო. —სინდუხტ.

3) დად.—მკულელად, 1505 №—ვ-ნით.

4) დად.—დედა-მამათა.

5) 428 და 1505 № №—ძრახვითა

6) დად.—სიტყუა შიაკცია(?!).

7) დად.—არ იცია.

8) 428 და 1505 № №—ტბითა.

9) დად.—კალთაშიგა.

10) 428 № და დად.—დაწუთა, 1505 №—ვ-ნით.

1442. „სმა-ჭამა მამძულეების¹⁾), — ძილი-ღვიძილი ნებისა:
მე სალუქობა თავისა უფლ არა მომინდებისა^{*)}),
ახალი სსამ ფაღაფნის მე შვილი მეგონებისა.
და ჭკუა აღარა მაქუს, შემცულია²⁾), შავ-გული დამიდნებისა!..
1443. რასაც მიხამ, ბატონი ხარ, თავი ჩემი შენი არი:
სიზრმივ თურმე გამიჯნურდა ზაალდასტან შეენიარი³⁾).
აქ ჩემითა მიზეზითა დგას, ეზომი ხანი არი,
და ამას წიგნი სსამისა ჭკონდა, ნება მისი არი.
1444. ერთსა დამეს ბურჯბუდა მობა საგდებელია,
მას ზედ⁴⁾) ამოვლა კისკასად; ვითა ქურციკმან ველია.
ტახტზედა ვიჯექ⁵⁾); მოვიდა, კელსა მომკიდა კელია.
და ეს მითხრა: „ჩემის თავითა შენ არვის მიგტე მთელია!“⁶⁾
1445. მუნ ერთმანერთსა საცალ-ქმროდ ვარდსა დაჭვირდეს⁷⁾) იანი.
იგ ახოვანი ღომ-გული, ტან-სარო, ასაკიანი:
კარგი ემაწვილი ასაკად⁸⁾) თმა-თეთრი, გვირგვინიანი.
და მე რომე ქება მასმია, ნახვით სჯობს ზაალ ჭკუიანი⁹⁾).

1) ა. ო., 428 № და დად. — მამძულეებისა, 1505 № — მამძულეებისა.

*) 428 № — აღარ მამინდებისა.

2) დად. — ჭკუა აღარა მაქუს, შემცულია, ა. ო. — ჭკუვა, შემცვა-
ლა, გული სრულ დნებისა.

3) 1505 და 428 № № — ზაალდასტან შენი არი, დად. — იგ ზალ-
დასტან შეენიარი.

4) დად. — მაზედ.

5) დად. — ვიჯექ.

6) დად. — არვის მივსტე მე შენი თავი მთელია.

7) დად. — დამპირდა.

8) დად. — ლამაზი.

9) დად. — ჭკუიანი, ყველგან.

1446. თეთრითა იაგუნდითა თავი შეშეკული ნილოს*)
უგავს, რომ ედგას გვირგვინი ღაღის დაწუს დაუხრდილოს¹⁾.
მთერეწელსა ღამსა მთარჩობს, მუშტითა მთჭკლავს ჰილოს**).
და ნუმტა დამაგდებს უფალი მე მისგან უნაწილოს.
1447. საამის წიგნი ებოძა ამ დადილისა კელითა,
მთახლეთათვის სახარჯო უხვად გუფითა ქუელითა²⁾.
მე თავ-ბეჭედი გავგზავნე ნიმროსელთ³⁾ დასაცდელითა,
და სავაჭროდ მოვლენ ლაშქარნი სიტყუითა საკუირველითა.
1448. ეს ვერა⁴⁾ თქუან, ვერ არიან ქუაბუელნი⁵⁾ ჩუენი სწორნი:
ნუ გაჭეიდი, დავაგედრე: რას იტყუიან ნიმროსელნი?⁶⁾
თვარა რატომ დავჭკარგევიდი, ვის მისცემდა ჩემნი კელნი?!⁷⁾
და ნუ გვიწერები: საილათოდ⁸⁾ ვქენ საქმენი დასაცდელნი.
1449. საამს იცნობ გონიერსა: ჭკუაშიგ რომ დაცაბერდა?!
თუმცა ბედი არ შეეტყო, ამ უსტარსა არ მოსწერდა⁹⁾.
ზააღს ნება რატომ დართო, დაუშლიდა შეიღსა ვერ და?!
და სინდუხტ წიგნი წაიკითხა, მას გონება¹⁰⁾ გაუშტერდა.

*) ნილო, იხ. ლექს.

¹⁾ დად.—ლალისა დაწუს უხრდილობსა(?!).

***) ა. ო., 428 და 1505 № №—სპილოსა

²⁾ დად.—გულისა ქველითა, 428 №—ქუელითა.

³⁾ დად.—ერანელთ.

⁴⁾ დად.—არა.

⁵⁾ დად.—ვ-ნით.

⁶⁾ ა. ო.—ნიმროსელნი, დად —რას იტყუიან ზაულელნი?!

⁷⁾ № 1505 და სხვა ხელ-ნაწ.: „ვისლა მისცე ჩემი პელნი?!

⁸⁾ საილათოდ, იხ. ლექსიკ.—ში ილათი.

⁹⁾ დად.—რად დასწერდა?!

¹⁰⁾ 428 № - გუნება(?).

1450. სინდუსტ თქუა¹⁾: „კურთხეულმც არის განკებით დამბადებუ-
აწ თუ მანუხარს ეწეინოს, ესე მაქუს²⁾ საგონებებღა. [ლი!..
დაწუნარებული ქუეენა აშალოს ასაწყუედელი³⁾.
და ამა საქმესა მოსდეგდეს⁴⁾ სიკუდილი გასაწმინდელი“⁵⁾.

1451. საწოლს შევიდა მტირალი სინდუსტ ავითა⁶⁾ ცნობითა.
შერაბ მოვიდა მინდორით. არ დახუდა თამაშობითა⁷⁾.
შირი უკვანდა საფრანსა, იჯდა ლახვართა⁸⁾ სობითა.
და კულავ⁹⁾ როგორცა ენახა, არ დახუდა ისრე მკობითა¹⁰⁾.

1452. „ჩემო რად ხარ ნადუღიანი?!“¹¹⁾ ესე ჰკითხა, არ ატცა.
მან ზასუხი არა გასცა, თვალთა ცრემლი მოიკოცა,
შირი კეფით დაუჭირა, ლაღის ფერთა¹²⁾ დაწუთ¹³⁾ აკოცა,
და უთხრა: „მზეო, რასთვის სჭმუნავ, ესე დმერთმან რა მაცცა?!“

1453. სინდუსტ ქმარსა მოახსენა, როგორცა ეოფილიყო:
„ააღ შეიღი საამისი, როდამს წინა¹⁴⁾ მოსრულიყო.“

1) 1505 №—თქვა, დად.—თქუა.

2) დად.—მაქუს, 428 №—მაქუს.

3) 428 №—დაწუნარებული მტერობა(?) აშალოს ასაწყუეტელი.

4) დად.—მოზდეგდეს.

5) დად.—გასაწყუეტელი, 1505 №—გასაწმინდელი.

6) დად.—ავისა ცნობითა.

7) 1505 №—დაკედა ყელ-გადაგდებითა, 428 №—დახუდა ყელ-
გარდაგდებითა.

8) 1505 №—ლახვრითა(?).

9) დად. და 428 №—კულავ.

10) 428 და 1505 № №—და კულავ რაცა ექნა ქრმისათვის არ და-
ხუდა თამაშობითა.

11) დად —ნადუღიანი.

12) 428 და 1505 №—ფერთა.

13) დად —დაწუთ.

14) 428 და 1505 № №—როდამთანა მოსულიყო.

ბნელს ღამეს, ვითა ქარი, საბელზედა გასრულიყო,
და მათ საცოლ-ქმროდ დაუფიცავს, ჭმუნვა ჩემი მისი იყო¹⁾).

1454. მერაბს რა ესმა, ატირდა მეტის მეტითა წყენითა²⁾,
ცრემლისა ნაცულად³⁾ ოვალთაგან სისხლი სდიოდა⁴⁾ დენითა:
„რომ დაიბადა, მაშინვე არ მოგვჭკალ, ავი ვქენითა.
და სხვა ჩუენი⁵⁾ ქალი ვინ ნახა ბედითა ბედნიერთა?!

1455. მამამან ჩემმან რომ ბრძანა, მე გავიგონე უერთითა:
ჩუენ ჩუენი ქალი არა გუგავს⁶⁾ სიწმინდით, არცა რჯულითა.
რა გინდ რომ კარგად გავზარდოთ⁷⁾, წაქდების ეშმაკურითა.
და რად ვასლუქე, აქამდის რად დამავიწყდა⁸⁾ გულითა?!.

1456. ჩემი მიკუირს, რადგან შევსცდო, დამავიწყდა⁹⁾ მამის ცნება?!¹⁰⁾
რად ვაცოცხლე აქანამდის, რასათვის ვქენ¹¹⁾ მისი ნება?!
ჩემის გულით არ დავიხსენ ამისთანა შეჭირვება.
და რად გავზარდე, არ დავიხსენ ნალეული¹²⁾ და ცეცხლთა ღება?!

1457. ვიცი ამა მიზეზითა მე მანუხარ გამიწერების:
ჩუენსა სახლსა გარდავლენს, ჩუენი გვარი ამოსწყდების!

1) დად.—შეუფიცავს, ჭმუნვა ჩემი მისთვის იყო.

2) 428 და 1505 № №—ჯავრითა.

3) № 428—კულად, დად.—ნაცულად, 1550 №—ვნით.

4) დად.—მოსწყუთდა.

5) 428 № და დად.—ჩუენი.

6) 1505 №—გვავს.

7) დად.—კარგა გავზარდა, წაქდების...

8) დად.—უკუმავიწყდა.

9) დად.—რად დამვიწყდა?

10) 428 და 1505 № №—ცნება

11) დად.—ვქენ, 428 და 1505 №—ვქენი.

12) დად.—დავიხსენ, 428 №—ნალეული.

მე ცოცხალსა არ გამოშვებს, ჩემი გული მისთვის კუდების.
და აქანამდის კარგად ვიუავ, ჩემი ხალა გარდამკლების.

1458. აქანამდის ვერ იცნობდა იგ კელ-მწიფე ჩუენსა გვარსა.
აწ ამითა შეისწავლის, რა შეირთავს ქალი ქმარსა.
მტერობასა მოიგონებს, მაშინ მიზამს მე ნაქმარსა,
და აწვე მოვჭკვლავ მას ეშმაკსა, ვირემ ზაად წაიყუნას!¹⁾

1459. იტყუის²⁾: „ბოზმან დედა-კაცმან მიუთ ესე რა ნაქმარი?!“
ბრძანა: „ღთმან არ გამწიროს, ვერ შეირთოს იმან ქმარი!
მოიყუანეთ³⁾, აწვე მოვჭკვლავ, რისხვით აღვძრა მაზედ ქარა!
და მე მოვარჩი⁴⁾ გულ-მესისხლედ, ხვადმან ლომმან ვით კანჯარი.

1460. სინდუსტ ტებილის საუბრითა ქმარსა გული დაუმა:
დაამშვიდა: „ნუ ინაღული⁵⁾, საუბარი ჰკადრა ამა.
მათის გულის შეჭირვება სინარულად შესცვალა მა⁶⁾.
და „რაცა ღმერთსა გაუგია, იგ მოკლების“, ბრძანა ამა.

1461. მეც ვლამოდი მის სიკუდილსა⁷⁾ და მოვასხი მავნებელი,
საუბარნი და სიტყუანი მას უთხარ ასაკლებელი.
ეგ მე უთხარ ყუელაკა, სიტყუა⁸⁾ ჭკუისა მცნებელი:
და „შენ ჩემთვის მოგაქუს მაგითა საქმენი ასაწუეეტელი!⁹⁾

1) № 428 და დად.—წაიყუნასა.

2) № 428 და დად.—იტყუის.

3) № 428 და დად.—მოიყუანეთ, 428 №—...ავძრა.

4) 1505 №—წამსა მოვკლა.

5) 428 და დად.—ნუ ინაღული.

6) 428 და 1505 № №—შესწავლამა, დად.—შესცვალა. მა: მა=მან.

7) დად.—მეც მოკულასა მივლამუნე.

8) დად.—მეცა უბრძანე ყუელაკა, სიტყუა....

9) დად.—და შენ ჩემთვის მგონ, ქენ მაგითა საქმენი ასაკლებელი.

1462. იტირა და ასრე შითხრა; „აჰა ნეტამც აღარ ვიყავ, ვირემ ჩემგან გწეინოდა რამ¹⁾), უწინავე მამკუდარვიყავ: კოშკით თავი გარდმექტია, ციხეშიგან ოდეს²⁾ ვიყავ, და როდეს ვნახე ზაალდასტან³⁾), მაშინ ტეტხლით დამწვარვიყავ!..

1463. „არ ვიცოდი ქება მისი“, მერაბ ბრძანა, შინ მოვიდა. მისი ნდომა მასვე წამსა ფიცხლავ გულისა შემივიდა. მნა ნახა⁴⁾ ზირი ჩემი, დმერთსა⁵⁾ თურმე მას ესვიდა. და უყუარდი⁶⁾ და შესწავლასა თურმე ღთითა⁷⁾ ინატრიდა⁸⁾.

1464. თავ-გაწირული შემოდგა ბნელსა უკუნსა დამესა. ვერვინ შეიტყო შემოსულა⁹⁾), მონათა ზური ჭამესა¹⁰⁾. გაკურივებულნი¹¹⁾ უჭურეტდეს, ჭკუა ვერ მოაკმარეს. და ვთქუი¹²⁾ თუ: „ეს არის ნიშანი, მაშინ მეფეთა ბრძანესა“.

1465. მაშინ ვნახეთ ერთმანერთი, ვერ ვიცნობდი უმისოდა. „ზირი მივსტეთ ერთმანერთსა“, საუბარი ესე თქო და. მე ზასუხი ვერა გავეც, რომე თქუენგან მეშინოდა, და ვერ დაეთმო ნახვა ჩემი, მამისგან წიგნი ჰქონდა.

1) 428 და 1505 № №—გეწეინოდა.

2) 1505 და 428 № №—ვირემ.

3) დად.—მე ზაალდასტან.

4) დად.—მას ენახა.

5) დად.—ღთისა.

6) დად.—და უყუარდი.

7) 1505 №—მღვთითა.

8) დად.—ღთითა სულა ინატრიდა.

9) 428 № და დად.—შემოსულა.

10) ხელ-ნაწერებში: ჭამესა.

11) დად.—გაკურივებულნი.

12) დად.—ვთქუი.

1466. მან წიგნი წინა მამიგდო¹⁾ ოქროსა მონაფერია.
წაფიკითხე და შევიტყე²⁾ სსამის მონაწერია,
დავჭკეცე³⁾, მუნვე დაუღვე ოქსინო მონაფერია
და ვთქუი: „მერაბ მეფის ასუღი ზააღის შესაფერია!“
1467. რა მერაბ ეს გაიგონა, გაჭკევირდა, მოცაჭკევიანდა⁴⁾,
გუღი გააფღო სიტყუათა⁵⁾, დასტება⁶⁾ და მოღმობიარდა.
ცნობა: დაუტება ყოფელთა, ავი ველარა თქუიან და.
და მერაბ ნადიმი დაიდვა, დაითრო, დაღვინიანდა.
1468. გულავე საქმე ასუღისა ჭამაზედან მოგონა,
იკითხა და მოახსენა სინდუსტს, რაცა გაეგონა:
„ნარიმანის შვილისგან სსამისგან არ მგონა.
და მამის მათის უკითხავად ზააღ ამას ვერ იქმონა!“⁷⁾
1469. მზემ დრომანი ოქროს ფერნი ამართა რა⁸⁾ დიღა მზია,
მერაბ ზირი დაიბანა, სინდუსტ გუერცა⁹⁾ დაიწვია,
ბრძანა: „ქალი აკობინე, აქ მოვიდეს ზირად მზია,
და ვჭკითხეთ ამა საქმისათვის, გვითხრას, რაცა გაუგია?“
1470. სინდუსტ ამა საქმეზედა შარიერი¹⁰⁾ დააფიცა.
„ჩემსა როდამს არა ავნო!“ თავი მათი დააფიცა.

1) 428 და 1505 № № — მამიგდო.

2) 1505 № — წაიკითხე და შეიტყვევ(?!).

3) 428 № — დავჭკეცე, დად. — დავკეცე.

4) 1505 № — გაუკვირდა, მოცაჭკევიანდა, დად. — მოცაჭკევიანდა.

5) დად. — სიტყუათა, 1505 № — სიტყვასა.

6) ხელ-ნაწ. — დატება.

7) დად. — ზააღ როგორ მოიგონა(?!).

8) 428 და 1505 № — ოქროსა ფერად იქცა დიღა დღის.

9) დად. — გვერდსა.

10) 428 და 1505 № — შარიელი დააფიცა, დად. — დაიფიცა(?).

მან მნათობნი მზე და მთვარე, დღე და ღამე დაიფიცა¹⁾:
და „არას ვაგნებ ქალსა ჩემსა, არცა ზაკუა²⁾. გუფსა მიცა!“

1471. როდამ ივმო დედამან, მუახლე მიდის მიდენით³⁾:
„მამსთან მოდი კრძალვითა, თავ-დახრით დაეკიდენით⁴⁾,
ძრწოლითა ემთხვიე მიწას⁵⁾, ატირდი ცრემლთა მიდენით,
და გვითხავს ამბავსა, ეკრძალე სთქმელად, მოკრიდენით!“

1472. ესე სიტყუა გაიგონა, არ შესწუხდა⁶⁾ როდამ დია:
„რა მიქნია სათავილო?!“ გაუკუირდა მეტად დია.
ვნახე ზაალ თვალავანი: — „აღვა ედემს ნაზარდია!
და შე ნახვისა მათისთავის ვაზრობ, დ⁷⁾თითა, არ წაგკდია!“

1473. არ ვიცი თუ დედ-მამას⁷⁾ აუცი ჩემგან სჭირდეს!
აღვა, ვეფხვიითა წამონლტა, ტანს ზარქაშს ჩაიცმიდეს.
მან გაიყარა საყური, კელთ სალტეს შეიცმიდეს,
და იაგუნდისა გვირგვინსა თავს წამსა დაირქმიდეს⁸⁾.

1) დად.—მან ნათელი მზე-მთვარე, დღე და ღამე დაიფიცა, ხოლო სხვა ხელ-ნაწერებში: მან მნათობი დღე და ღამე, მზე და მთვარე დაიფიცა.

2) დად.—ზაკუა.

3) დად.—რუდამ იბმო დედამან, მძევლები მიდის მიდენით.

4) 1505 №—მამასა თქვენსა წინაზე, მოდი კრძალვით და რიდებით.

5) 1505 №—თავვანი უყავ მიწითა.

6) ხელ-ნაწ.—შეწუხდა.

7) 1505 №—არ ვიცი დედა-მამათა, ჩვენ შევასწორეთ ამ სახით დად. ხელ-ნაწერის მიხედვით.

8) ეს 1473 ხანა დადიანისეულში ამ სახით არის:

არ ვიცი, თუ დედ-მამასა სახიარო ჩემგან სჭირდეს:

აღვა ფიცხლა ვეფხვიითა, ტანსა ჩქარა ჩაიცმიდეს.

მან საყური გაიყარა, სალტეს პელსა შეიცმიდეს,

და იაგუნდსა გამჭურივალსა—თავს გვირგვინსა დაირქმიდეს!

1474. ხარა¹⁾ მჭურეტელთა რაადამ მიჯნურთა მახელბელი*),
სიტუყა-შაქარი, ლამაზი, სეგდის მახინებელი,
იგუნდი ხარ გათლიდი, სადაფსა საგორკებელი**),
და შერაბ თქუა: „კურთხეულმცა²⁾ ხარ, აჰა შენ დამბადებელი“

1475. შერაბ იტუყის: „ჰე³⁾ უფალო, შენ გამართე⁴⁾ მახედ კელი:
ამას თვალი მეშურნის⁵⁾ შაშორვე მახინებელი,
შენ აცოცხლე ამ სახითა გულ-ნათელად⁶⁾ იუოს მთელი“
და ელვარეთა ღაწუთ⁷⁾ აგოცა, მან წამოსდგა ექლსა⁸⁾ კელი.

1476. გუერტა⁹⁾ დაისვა ასული, აღარა ჰკადრა საწინო,
დღიუ და ღამ მასთან ამოთვა, წინ სუფრა ედგა სალხინო,
მასთან წააღის ხსენება აწ აღარ არის სარცხენო,
და ამ სახით იუო რაადამ კმელთა მნათობი სახინო.

აქა საამ ქარქისარიდამ მობრუნდა გამარჯვებული
მანუჩარის წინ*).

1477. აქა საამ ქარქისნელთა ერმლითა¹⁰⁾ თავნი გარდაჰკეუთნა
ამირანი დააყენა, ხარაჯანი შეუკეუთნა,

1) დადიანისეულსა და ა. ო.-სეულში—სარო(?).

*) ა. ო.—მახლბელი(?).

**) სადაფთა საგონებელი—წარყვნილია.

2) 428 №—კურთხეულამც, ა. ო.—კურთხეულმცა არს, ჰე შენი

3) 1505 №—სე, დად.—ჰ, ა. ო.—ჰი. [დამბადებელი.

4) დად. და ა. ო.—განმარტე(?).

5) დად.—მოშურნისა.

6) დად.—გულ-ნათელი.

7) დად.—ღაწუთ.

8) დად.—წამოსდგა პირსა(?).

9) დად.—გვერდსა, ა. ო.—გვერტსა.

*) ეს სათაური დაცულია მხოლოდ დადიანისეულს ხელ-ნაწერში.

10) 428 და 1505 № №—პლმოთა თავნი გარდაჰკეუთნა; ძველი ფორმა უნდა იყოს „გარდაკეუთნა“, ამირანი „დააყენა“ და არა „დააყენა“, აგრევე: „ხარაჯანი შეუკეუთნა“, როგორც ეს ა. ო.-სეულს ხელ-ნაწერშია.

ხაზინანი ჯორ-აქლემთა, მუნ აჭკიდნა, არ გაჭკუეთნა¹⁾,
და ჰკრეს ქოსთა და ნადარასა²⁾, გზა ერანით გაიკუეთნა³⁾).

1478. ნაშობი და მორკმულნი⁴⁾ წავიდეს ერანისაკე;
რს მიეწურნეს საზღვარს მანუხარ კელ-მწიფისაკე.
ნაფზარს უბრძანა მამამან: „თქუენ⁵⁾ წადით საამისაკე.
და ორის დღის სავალი შენ უწინ წავლექ მისაკე.

1479. ქოს-ნადარა წაიტანე, ქაინთ დროშა⁶⁾ ტარსა ება.
ჩუენ⁷⁾ მაგიერ მოიკითხე, მიუღოცე გამარჯვება⁸⁾.
განგებთამც⁹⁾ კურთხეულ ხარ, აღასრულე ჩუენი ნება!
და თუ ასმოდა თქუენი საქმე, მიკუირს, რად ვინ შემოგება?!.

1480. ნაფზარ გავიდა ქალაქით¹⁰⁾ კელ-მწიფურითა¹¹⁾ წესითა.
გვერცა ახლავან თავადნი შემკულნი ოქროს ფესვითა¹²⁾.
სამ ცნა¹³⁾, წინ მოეგება უოფა-ქტევისა წესითა,
და ბავით ჰკოტნიდეს კელებსა შაქრისა¹⁴⁾ უტკბილესითა.

1) № 1505—გაჭკვეთა.

2) დად.—ქოსსა და ნადარასა.

3) 428 და 1505 № №—გააკეთა, დად.—გაიკეთა.

4) დად.—მორკმული(?!).

5) დად.—შენ.

6) ა. ო.—ქაინთ დროშა, ხელ-ნაწერებ.—ქაინდროშა: იგივეა,
რაც ქაინური დროშა, იხ. 202 ხ. 2 ტ.

7) ა. ო.—ჩემ.

8) 1505 №—გამარჯვება ელოცება.

9) 1505 №—განგებითა.

10) 428 და 1505 № №—ქალაქად.

11) ასეა ა. ო.—ში, სხვა ხელ-ნაწერებში—საბელ-მწიფოთა.

12) დად.—თავადნი ახლავს შემკულნი, აღარვინ არის კუნესითა.

13) დად. და ა. ო.—ცნა, 428 და 1505 № №—სცნა.

14) დად.—შაქრისგან.

1481. თავადნი და ფაღვანნი სსამს გვერდით კარგა¹⁾ ზმიდეს,
გამარჯვება მიულოცეს საფაქდარი²⁾ მოიკითხეს.
ერანისკენ წამოვიდეს³⁾, ჯორ-აქლემსა აცაჭვიდეს,
და ვითა ქარნი, გაემართნეს, ერანს ადრე მიცავიდეს⁴⁾).
1482. საკელოვანი კელ-მწიფე მუნ გაეგება დასითა⁵⁾.
შეჯდა და გავლო ქალაქი მონითა ბევრ-ათასითა.
სტემდეს ბუკს და ტაბლასს⁶⁾ ნაღარა დროშა-ასითა.
და მუნ სინარუფი შეიქმნა, მივა ტანითა ხასითა⁷⁾).
1483. ფაღვანმან მეფე ნახა, თავი ბრძინთა დაავანა,
ჩამოკდა და მუნ მიწას აკოცა და ეთაყუნა⁸⁾,
მუნით მეფე გარდამოკდა, ცალკე ცხენი გაიყუნა⁹⁾,
და სსამს ექლთა მოეხვია, მამა შვილს დაავანა¹⁰⁾).
1484. მათ კელი შუბს¹¹⁾ დაიდევს, ცხენებსა შესხდეს სალუქად,
გამოემართნეს ლაშქარნი, მოდევდეს ბელუქ-ბელუქად¹²⁾,
წითელ-ყუთიელი დროშანი თეთრი მწვანითა მელუქად,
და იქით და აქეთ ლაშქარნი უკან მოსდევდეს ჩაუქად¹³⁾).

1) 428 და 1505 № №—კარგად.

2) 428 და 1505 № №—სფაადარი, ა. ო. და № 2384—სფაადარი.

3) ა. ო.—წამოვიდნეს, სხვა ხელ-ნაწერებში—წამოვიდნენ.

4) სხვა ხელ-ნაწ.—მიეწურნეს, ა. ო.—მიიწივნეს.

5) № 1505 და ა. ო.—თვით გაეგება სახითა.

6) № 2384—ბუკთა და ტაბლაკთა.

7) დად. და ა. ო.—ხასითა, სხვებში—ნაზითა.

8) დად.—ეთაყუნეს.

9) დად.—დააყენეს, ა. ო.—გაიყენა.

10) ა. ო.—ყელთა... დაავანა, დად.—ყელსა... მიაგვანა.

11) ასეა ა. ო.—ში, სხვა ხელ-ნაწერებში—შუბლსა.

12) 428 №—მოსდევდეს ბელუქ-ბელუქად.

13) ასეა ა. ო.—სეულში, დად.—სეულში კი ეს ხანა ასე იკითხება:

მათ პელი შუბლსა დაიდევს, ცხენებსა შესხდეს სუბუქად,
წითელ-ყვითელი დროშანი, თეთრი ჩანს, ვითა მზის შუქად,

1485 შევიდეს მუნა საჭურეტლად¹⁾, საამისთვის მოიცაწეს²⁾:
უმწვილნი და დიდ-ვაზირნი³⁾ სავაჭროს მოეძახეს.
დედოფალი გამოვიდა. მუნ დარბაზნი დაიცაწეს.
და მას ჯეჰანდარს⁴⁾ ფალავანს ლოცვად⁵⁾ და თვალნი ავლეს.

1486. თავს ოქრო გარდაყარეს ღომის საროს დასაგვანს.
თქუეს⁶⁾: ესე კოცს მასანდარს ქაჯთა⁷⁾ მუნით, გაიყუანს!“
შეფე კელსა მოეკიდა საამს, დარბაზს შეიყუანს⁸⁾,
და მივიდეს, და ტახტსა ზედა⁹⁾ დასვა მათსა დასაგვანს.

1487. მანუჩარს ედგა გვირგვინი წითლისა იაკუნდისა,
ფეროზის¹⁰⁾ ტახტი ნახატი საჯდომი მოლაყვარდისა¹¹⁾,
მოცუელი მარგალიტითა¹²⁾, გუარი¹³⁾ ხშირად ისხდისა,
და მოვლენილი და მორწმული მუდამ¹⁴⁾ მასკედა იჯდისა.

გამომართნეს ლაშქარნი, მოსდევდეს ბოლუქ-ბოლუქად,
და იქით და აქეთ ლაშქარნი უკანით ახლავს მობუქად.

№ № 1505 და 2384-ში ამ ხანის უკანასკნელი ტაეპი ასე იკითხება: იქით და აქეთ ლაშქარნი უკან მოსდევდენ მელუქად(!).

1) დად.—საჭურეტლად, ა. ო. და № 1505—შევიდეს მუნ საჭურეტლად.

2) ა. ო.—საამისთვის იქი მოკრფეს.

3) ა. ო. და № 1505—დიდებულნი.

4) დად.—ჯენდარსა, ა. ო.—ჯეჰანდარსა.

5) ასეა ა. ო.-ში, დად.—დალოცვიდეს.

6) დად.—თქუეს, 1505 №--თქვეს.

7) № 428, № 1505 და ა. ო.—დეგსა.

8) დად.—შეიყუანსა.

9) ასეა ა. ო.-ში, დანარჩენებში კი—საჯდომზედა.

10) ფეროზ, იხ. ლექსიკ.

11) მოლაყვარდი—იხ. ლექსიკ.

12) ა. ო.—მარგალიტები.

13) ა. ო. და დად.—გოვარი.

14) დად.—ნიადაგ.

1488. საამს ას დღესა მეფეთა ახლასა¹⁾ იახლებოდა,
კაცისა თუაღთა საჭურეტლად მათებრივ არ იქნებოდა,
მუნ შეიწვივნეს თავადნი²⁾, ვინც საამს გვერცა³⁾ ხლებოდა,
და ეუელანი⁴⁾ დასხდეს ნადიმად, სადაც ვის ეუერებოდა.

აქა მანუჩარ კელ-მწიფე ნადიმად დაჯდა და საამის
გამარჯვება იამა.

1489. კელ-მწიფე ბრძანებს: „მოგვართვით საჭმელი ნურა ავითა⁵⁾,
კაცთა სალხინოდ ნაქმარი შემკული სანუკართა⁶⁾,
კარგი მეჯლიში გავმართეთ, დავსხდეთ ტანითა ჯანითა.
და აავსეთ სუფრა საჭმლითა⁷⁾, იაგუნდისა ჯამითა.

1490. დაიდგეს წინა ნადიმი მნათობი სუფრა-ლხინისა,
მეჩანკეთ მართეს საკრავი კმა სირინოზთა⁸⁾ ზირისა,
ლალის თასითა შეიქნა სმა ხომ-გოურისა⁹⁾ ღვინისა,
და დააღბეს ვარდის ბაგენი¹⁰⁾... თქმა არ ეკების ლხინისა!..

1491. კელ-მწიფემან დოსტაქანი¹¹⁾. საამს წინა დაუღივნა.
უბრძანა თუ: „საფაქდარო¹²⁾, სხვა შენებრი ჩვენთვის¹³⁾ ვინა?!“

1) დად. და 1505 №—მართ ახლოს.

2) 428 და 1505 № №—შეაწვივნეს ყოველნი.

3) 428 და 1505 № №—თანა.

4) 428 და 1505 № №—ყველაკა.

5) ა. ო.—სანუკართა.

6) ა. ო.—სალხინოდ... ნურა ავითა.

7) დად.—ჭურჭლითა.

8) ა. ო.—სირინოზთა, დად.—სირინოზის.

9) ა. ო.—გვარისა.

10) ა. ო.—დააღბეს ვარდისა ბაგენი.

11) დოსტაქანი, იხ. ჩემი ვეფხის-ტყაოსნის ლექსიკონი.

12) ა. ო.—საფადარო, დად.—სფადარო, № 1505—სფადარო.

13) ა. ო.—შენებრივ ჩვენთვის, 1505 №—შენებრივ, დად.—შენე-

ბრი ჩემთვის.

თუ თქვენ მუაფხართ გამარჯუებით, ჩემი მანუ მტერი ვინა?!.
და საამს ესე საუბარი გაუნარდა, მოიღხინა.

1492. მერმე უბრძანა: „გარჯილხარ სამსახურითა ჩემითა,
ახვრითა წელ-შერტუმული ხარ, მტერთა დამკაცი¹⁾ კელითა,
ლაშქართა ზურგი ძლიერი ტახტსა შემომკობ ენითა,
და კელ-მწიფობისა მცველი ხარ, გმირულად შენაფერთა“.

1493. ადგა საამ ფალაფანი, ტახტის ფერკთა²⁾ აკოცებდა,
დაღოცა და დოსტაქსისა კელსა ზედა დაიბერტუდა;
მოასხენა: „თქუნთამც მტერთა³⁾ თავი გორავს მიწაზედა!“
და ასრემც⁴⁾ ტვინი დაქცევის, ჭკუა-გონება ამაზედა⁵⁾.

1494. მეფემან მადლი უბრძანა გულ-ტკბილად, ვითა ანბარი⁶⁾,
ქარქისნელ-მანანდარელთა⁷⁾ გვიამბე მათი ამაზედა.
ზე ადგა მოსასხენებლად მორჩი სიტუეთა⁸⁾ მდაბალი,
და კელ-მწიფემ მადლი უბრძანა, —მუშვი დალითა⁹⁾ დამბალი.

1495. ადგომასა არ მოეშვა ფალაფანი, ქვევე დაჯდა.
უბრძანა თუ: „რა უფავით, აწ გვიამბეთ, იმა ქაჯთა“¹⁰⁾.

1) დაღ. — დამხობი.

2) 1505 № — ფებთა, ა. ო. — ტახტთა ფებთა.

3) № 1505 და ა. ო. — მტერთა თქვენთა თავიმც.

4) 428, 1505 და ა. ო. — ასემც.

5) დაღ. — ტვინი დაქცევა, ჭკუა-გონება ამაზედა, ა. ო. — ჭკუა-გონება ამაზედა.

6) ა. ო. — გულ-ტკბილათ, ვითა ანბარი.

7) ა. ო. — ქარქასნელთ-მანანდარელთა გვიანბე.

8) 428 № ხელ-ნაწერში ამ ადგილიდან კლებია ერთი ფურცელი, რომელიც სხვა მრგვალი ლამაზი ხელით არის ჩამატებული შემდეგ ჩაწებებულ ქალაღზე. მართლ-წერაც შეცვლილია, მაგ., ამ ხელ-ნაწერში „სიტუეთა“ ყველგან უნით ხვდება, ამ ჩამატებულ ფურცელზე კი — ვნით.

9) დაღ. — ლალითა,?!).

10) 428 — ქაჯდა(?).

ქვე ვისხდეთ და შევეკტივნეთ, გვიამების უფრო აწდა,
და საფაჭდარმან მოახსენა, ეთაჟუნა, მუნვე დაჯდა:

1496¹⁾. ჰე შარიერო მაღალო!.. მსგავსნია ფიცხთა ლომთანი:
ჭანგ-მახვილნი და კისკასნი, ფიცხლად მოქმედნი ომთანი.
გაფიცხდებიან ომშიგა, ვითა ელვანი კომთანი²⁾,
და ჰაერთათ³⁾ მოვლენ ფრინეთა, ვით ნაბერწყალნი კომლთანი⁴⁾).

1497. ცხენი არაბეთს განთქმული უკან ვერ მიეწევის,
რასაცა გაუკლებიან, ყოლ⁵⁾ წასვლა არ ეგების!..
მათისა სიმრავლისაგან ქუეყანა⁶⁾ შეირხევის,
და თუ ნახავ ერთგან შეუღილს⁷⁾, ბრძანებ, სად დაეტევის?

1498. ქარქისნელთა ჩუენი მისვლა ეცნა, წინა მოგვეგებეს.
შემოგვეკიფლეს, ზარი დაგვეცეს, ერთობ მუხთლად⁸⁾ შემოგვეგებეს.
მათ ლაშქართა სიმრავლითა მიწა იძვრის, ცანი ჰქედეს⁹⁾.
და რაზმი შეჰქმნეს მრავალ-კაცი, დაკოცენით, — გარდგვეგვეწ-
ნეს!..

1499. შირველ დავასხით ისარი, მუნ ასტყდა შავი¹⁰⁾ მტუერია¹¹⁾.
შე შილთანმან სამხნდი გავქუსლე ჩემი ცხენისა;

1) ა. ო. ამ ხანას ასე გადმოგვეცემს:
ჰე შარიერო მაღალო, ფიცხელნი უფრო ლომთანა,
ჭანგით მახვილნი, კისკასნი, ფიცხლად მოქმედნი ომთანა,
გაფიცხდებიან ომშია, ვითა ელვანი კომთანა.
და ჰაერთა მოვლენ ფრინეთა, ვით ნაბერწყალნი სომთანა.,
428 № — ცე შარიარო!.. ფიცხნი ლომთანი.

2) 428 № — პ-რით.

3) სხვა ხელ-ნაწერებში — ჰაერთა

4) 428 და 1505 № № — ნაბერწყალნი კვამლთანი.

5) 428 № — ყოვლ.

6) ა. ო. და № 1505 — საწუთრო, დად. — ქუეყანა.

7) დად. — ერთად შეყრილთა, ა ო. — ერთგან შეყრილსა.

8) ა. ო. — ზარ-ერთობით დალატითა.

9) ხელ-ნაწ. — ჰქედეს, ა. ო. — ცაცა ჰქედეს, გარიანტები ჰებდეს.

10) 428 და 1505 № № — ვითა.

11) დად. — ხან ვ-ნითა სწერს, ხანაც უ-ნით.

ქარქაშით გამოვიწვადე კრმალი სისხლის მდურელია.
და ამაღლდა გუამლი ორთქლისა, დაბნულდა ცის ჭყერია!*)

1500. შემოუძახე, დაუღეწე მე მათი რაზმი უზაოდ¹⁾,
უნგარიზო დაუკოცე, ტანი ეუარა უთაოდ²⁾,
მუნ გადის სისხლი ღუარულად³⁾, კაცი ვერ გავა უზაოდ⁴⁾,
და არღვინის ფერად შევღებე იგი მინდორი უზაოდ.

1501. ჩემთა უმათა⁵⁾ გამარჯვება, ებრძოდეს და ჩამოჭყრიდეს,
გულმესისხლედ ეომოდეს, ისპაურად**⁶⁾ თავსა სჭრიდეს,
მათ უჭიროდ დაჭკოცინან, ბაჯსა წაღმა ვერ წასდგმიდეს,
და სსოფარი მრავლად იყო, ჯორ-ქლეშა დასტვირთვიდეს⁶⁾.

1502. კაცისა თავსა ზიდევდა ღუარი სისხლისა დენითა.
ღელენი, კეენი, კაზანნი მძორითა ავავსენითა,
მაშინ კოცილთა მკუდართ ზედა ჩუენ ზედა ვიარენითა⁷⁾,
და ველარ გაგვიღეს, გაიქცნეს⁸⁾ ქალაქისაკენ რბენითა!⁹⁾

1503. მას დღეს გვექონდა ჩუენ ომი — კრმალი გმირულად ქნეული,
რაც ოდენ გარდაიხვეწა, კუნესოდა¹⁰⁾, ვითა სნეული,

*) ა. ო. — ცის აერია.

1) ა. ო. — იმათი რაზმი უომოდ, დად — უზაოდ.

2) დად. — უთაოდ, ა. ო. — უთავოდ.

3) ა. ო. — სისხლისა ღვარია.

4) არ გაისვლები უზაოდ.

5) ა. ო. — სპათა.

***) ისპაურად, იხ. ლექსიკონი.

6) ა. ო. — მათ მისჭირდა, დახოციან, 428 და 1505 № № — მათ უჭიროდ დახოციან, გზასა წაღმა ვერ წარვლიდეს, და თავ-დაჭრილნი ჩამოცივდეს, ჯავშანზედა სისხლსა ღვრიდეს.

7) 428 და 1505 № № — მაშინ პოცილთა მკუდართ ზედა, ჩვენ ზედა ცხენით ვრბოდიოთ, ა. ო. — ში წარყვნილია.

8) დად. — წავიდნენ(?).

9) № 1505 — ბევეითა.

[სოდეს.

10) ხელ-ნაწი — კუნესოდა, ა. ო. — რაც ოდეს გარდაგვებვეწა, კენე-

წელული სტკიოდის მრავალთა, — ტვინი თმაშიცან რეული!..
და შე დამეკოცა მარტოსა შვიდი ათასი გრძნეული.

1504. დავდეგით ნამარზედან. შუბის ნაღეწი¹⁾ ეყარა.
ეტნობებინა ქაჯთათვის, — ლაშქარი კუჯა²⁾ შეეყარა,
ზოგთათვის ქრთამი მიეტა, ზოგთათვის მუშკი ეყარა,
და ასრე ეკითხნეს: „დაგვიდგენ აწ ზაუღელნი ველარა?!“

1505. კმელთა ზედა ვინ დაგვხუდების³⁾ კაცი ჩუენი მეომარი?!.
ზღვასა შიგან ნიანკები, კმელთა ზედან ზილო არი⁴⁾.
მართ მანუჩარ შემწედ იუოს, მათ დაუდგეს ავი დარი⁵⁾.
და მათი გუარი ამოვადლოთ, ეს სსზღუარი ჩუენი არი⁶⁾.

1506. მეორეს დღეს მოვიდეს დარაჯად⁷⁾, ნახეს მტუერია⁸⁾,
ვით ნისლი⁹⁾, მოაბნელებდეს, სიშავით კუმლის ფერია,
ცნეს თუ, მოვიდა ლაშქარი, მათ გამოჭქუსლეს ცხენია,
და გვიეივლეს: „არის ღაღატი, კმაღთა მიჭყავით კელის!“

1507. დავეკაზმენით, შევსხედით, მივმართეთ მსგე წამესა,
ბუკსა სცემენ და ტაბლასსა და ლეწენ კლდისა არესა.

1) დად. — ნატენი.

2) ვარ. — მას.

3) 1505 № — დაგვებვლების, ა. ო. — დაგვებვლების, 428 № — დაგუ-
ხულების, დად. — დაგუხვლების.

4) ა. ო. და დად. — ჰილო-ლომი.

5) ა. ო. და დად. — შეინანონ ჩვენი ომი.

6) ა. ო. და 428 № — და მათი გვარი ამოვადლოთ, ეს სამზღვა-
რი ჩუენი არი.

7) ყველა ხელ-ნაწ. დარაჯად, ა. ო. — დარაჯათ.

8) დად. — მტუერია.

9) დად. — ბინდი.

ვასკუდავნი ეხვეწებიან მათით¹⁾ შიშითა მთუარესა,
და მათი მზე ჰგვანდა სინათლით ბნელსა უკუნსა დამესა!..²⁾

1508. მტუერი იყო, და არა ჩნდა მარჯვენა მათი ახლისა³⁾,
ქარი აგვიდგა ჩუენ კერძო, მტუერსა მათ ვირსა აყრისა.
რა ვნახეთ მათი სიმრავლე, ვირი შეგვექნა⁴⁾ წაფრისა,
და ვახსენეთ ღმერთი ჰატრანი თქუენი, —სახელი მადლისა!..

1509. ჰე შარიერო⁵⁾, სამანდი შე ავაჩქარე დეზული⁶⁾,
კანი საგდებლად საღრტილსა⁷⁾ მეზა, ლახტი მაქუს ბერძული.
ვირ-ბასრი არუის ისარი ქარქაშიგა⁸⁾ მიც ლესული,
და დარაკა⁹⁾ ეელსა მეკიდა, კუბო¹⁰⁾ ყალმაგი გესრული¹¹⁾.

1) ა. ო.—ვასკუდავნი... მათის შიშითა...

2) დად.—მზე ჰგვანდა სინათლით ბნელსა, ვითა უკუნსა დამესა.

3) ა. ო.—მტუერი იყო და არა ჩნდა მარჯვენა მათი ახლისა,
დად.—მტუერი იყო და არ უჩნს მარჯვენა, 428 და 1505 № №—ვარ-

4) დად.—მოგუება, ა. ო.—მოგება. [სკულაენი.

5) 1505 №—ცე შარიერო, დად. და 428 №—ჰე შარიერო, ა. ო.—
შარიელო.

6) ეს ადგილი ა. ო.-სა და დად.-სეულში წარყვნილია და იკითხე-
ბა ასე: სადამდის მე ავაჩქარე დეზული (=დად.—თეზული(?).

7) დად.—კანის საგდებლად საღრტილსა, დანარჩენები—კანი საგ-
დებლად სახრტილსა. საღრტილი, იხ. ლექსიკონი.

8) 428 და 1505 № №—ქარქაშიგ. (=1505—ქარქაშიი(?) მიძეს
ლესული, დად.—ქარქაშსა შიგმიც.

9) დარაკა—სპარს., იხ. ლექსიკონი.

10) დად.—ყმა არს ნაჭედი(?), 428 და 1505 № №—გუბო ნაჭედი,
ა. ო.—კუბო ნაჭედი: კუბო—თ.-ოსმ. قوبـا—ნიშნავს ხორცმეტს; აქედან:
თვისების სახელი—მოსრული. ჩვენის აზრით, აქ უნდა ყოფილიყო თ.-ოსმ.
კუბო ყალმაგი, რომელიც ნიშნავს—ჯავშანს. შესაძლებელია, დად. ნი-
სეულის ხელ-ნაწერის „ყმა არს“ იყოს დამახინჯებული ყალმაგი, მაშასა-
დამე, ეს ადგილი ასე უნდა გასწორდეს: „დარაკა ყელსა მეკიდა, კუბო
ყალმაგი გესრული“.

11) გესრული. არაბ.—كسروى—გესრევი—მეფური, იხ. ლექსიკ
და შეად. ხოსროული.

1510. ლაშქართა ვკადრე: „მიშველის კრძალი და ღთისა წყალობა¹⁾,
გრძნეულთა სიმრავლისათვის, ლომნა, არ გუმართებს მკრდალობა²⁾,
ზურგ-მაგრად ვიუენეთ³⁾, გამოსცდის მათ ჩუენი მეომრობა,
და ასრე დავეცოთ, შექდლოსთ, მართ ვერაჩასა კმარობა⁴⁾).

1511. ამითი თავი გავრიოთ შავსა მიწასა თანაო,
სისხლი ღვარულად ვადინოთ⁵⁾, ჭე სანა, ჰილო-ტანაო!
შუსსა რაზმისა ეძგერა⁶⁾, გაფრიწა⁷⁾... გაიტანაო!..
და შიგ გაერია, დალეწა, ვით გურდეღმან ბასრი⁸⁾ დანაო!

1512. არ გამოჩნდა იმა დღესა კაცი ჩემი*) მეომარი:
გოცდი დეგ-ქაჯს, სავსარებსა შიგა ვრბოდი, ვითა ქარი.
უეულამ ჩემზედ მოიცადა, მეომარი ვინცა არი.
და ტვინი თმათა⁹⁾ გაურივე, დაუმტურივე¹⁰⁾ ზურგის ძვალი¹¹⁾).

1) ა. ო. და 428 №—პმალი და მღთისა წყალობა.

2) ა. ო. და 428 №—ლომო არ გმართებს მბრდალობა (=428 №—
პრდალობა), დად — გუმართებს მბრდალობა..

3) ა. ო.—გულ-მაგრად ვიქმნეთ.

4) ა. ო.—ასე დავხოცნეთ, შესძადეს, პელ-ფერპი სული, სახმრო-
ბა, 428 №—დავპოცეთ, შექდლოს მათ არასფერის..

5) ა. ო.—ვადინოთ, 428 №—ვადინო, დად.—ადინე.

6) ა. ო. და 428 №—ეძგერა, დად.—ეძგერე.

7) ა. ო.—გაფრიწა, დად — გაფრიწე.

8) ა. ო.—ბასრის(?)

* 428 №—ჩუენი.

9) ა. ო.—თმასა.

10) ა. ო.—გაურივი, დაუმტურივი.

11) ამ 1512 ხანის შემდეგ ყველა ხელ-ნაწერში (შეად. ე. თაყაი-
შვილის Описание т. I, вып. II, стр. 376, მეორე სტრიქონი ქვემო-
დან?) მისდევს სათაური: „აქა ბაგრატ იენგი ყალა წაულო მტერთ“ და
შემდეგ ჩართული აქვს შემდეგი ხანა, კოსტანტინე და ბაგრატ მუხრან-
ბატონთა შესახებ, რომელსაც არავითარი კავშირი არა აქვს მოთხრობას-
თან, რის გამო ვათავსებთ სხოლიოდ:

კოსტანტინე გაყმაწვილდა, მათმან გვარმან გაიხარა¹⁾.

მისიმც თავი მორჭმული მყავს, მტერზედ გული ვინც მათხანა²⁾,

1) დად.—გულმან გაიხარა, ა. ო., 428 ლ 1505 №—გვარმან გაიხარა.

2) დად.—მისიმც თავი მორჭმული ყავს, მტერზედ გული ვინ მო
ფხანა, ა. ო.—მტერზედ გული ვინც მათხანა, 428 №—მამფხანა.

1513. მტუერი შეერთო დრუბელთა¹⁾). იყო ძახილი დევის²⁾,
ქესა ისმდა აფთისა³⁾, კმალ-ლახტთა მონაქნევისა,
ჯაჭვი ბეკთარი⁴⁾ დევ-ქაჯთა მას დღეს დაიხევის,
და თავი მჭედელთა გურდემლზედა ჰგვანდა უროსა ქნევისა⁵⁾).
1514. ლომივითა შემოგვზახდეს⁶⁾), წამდამდა სრულად დილა.
მიწა სისხლით გაგწითლეთ, სრულ ტალახად⁷⁾ დაიზილა,
დღე დაბნელდა, მზესა⁸⁾ ჰირი ლურჯად უჩნდა, ვითა დილა:
და დაკოცილთა საგსართავან⁹⁾ წასავალი¹⁰⁾ გზა შეკრულა.
1515. მათ შემართა დევ-ქაჯთა იყო სამასი ათასი,
ქაქუთს ვეძებდი გრძნეულსა, თქუეს თუ: მას ახლავს სხუად ასი¹¹⁾),

ილათი და ჰკუა¹⁾)-გონება ზაალისა მოიკმარნა,
და აწე ბატარატი მოიცალოს²⁾), სხუასაცა იქს შორით ყალნა³⁾).

1) დანარჩენებში—ღრუბელსა.

2) ა. ო.—ზახილი იყო დევისა.

3) ა. ო.—აფთრისა, დად.—აფთისა. აფთი, იხ. ლექსიკ.

4) ა. ო.—ბეკთარი. ბეგთარი, თ.-ოსმ. بکتر—ბეკთერ, იხ. ლექ-
სიკონი.

5) 428 №—თავი მჭედელთა გურდემლებსა უგვანდა უროს ქნევი-
სა, დად.—გურდემლზედა, ა. ო.—თავი მჭედელთა გურდემლს ჰგვანდა
უროსა ქნევითა.

6) 428 №—ლომივითა შემოგუძახდეს, დად.—ლომნო ვითა შემო-
გუძახნეს, ა. ო.—ლომივითა შემოგვზახდეს, შემალამდა.

7) ა. ო.—ტალახათ.

8) ა. ო.—მზესა, დად.—მზისა.

9) ა. ო.—წარყენილია.

10) ა. ო.—დახოცილი სანგსართავან საომარად.

11) დად.—სხუა დასი, ა. ო.—სხვად ასი.

1) დად.—ჰკუა, ა. ო.—ჰკვა.

2) დად.—და ბატარაკად მოიცალოს, ა. ო.—და აწე ბატარატი მო-
იცალოს.

3) 428 №—სხუასაცა იქს შორით ყარნა, 1505 №—აქეს შორით
ყარნა, დად.—სხუასაცა იქს შორის ყალა, ა. ო.—ყალნა.

ვეშვის ნათესავი¹⁾ და დედით არს ზააქსი²⁾,
და ბილწის ქაჯის ნაშობი არის სატანის³⁾, ნათესი!“

1516. დევთა ლაშქარი მას ახლდა⁴⁾ და მისსა კმასა ჰეუებოდეს⁵⁾,
სადა იბრძვიან უშიშრად, მისით ზურგითა დგებოდეს⁶⁾,
სახეობა და მკერდ-მკლავი გენახათ⁷⁾, — გეზარებოდეს!
და ზილქს⁸⁾ ოდენი სიმსხოთა ბარგისტანს ეზარებოდეს!⁹⁾

1517. ვერ ხედავს მისსა მებრძოლს, მისთვის სავსეა ჯხინითა,
ფოლადებისა ბასრითა შეჭედილია, რკინითა,
სისრულით შავსა მთასა ჰგავს, სიმაგრით კლდეს ტინითა,
და თუაღნი სისხლურად წითეღნი ნაღებს უგუჟანს¹⁰⁾ ინითა.

1518. კრძალი მკარ-ილღვი ეკიდა, რომ ნახო, უცხო¹¹⁾ სიბრტყედა,
სისრულით ჩემსა უფროა, თხის მტკაველით სიგრძედა¹²⁾;
კელთა აქუს ხიშტი ზირ-ბასრი, საკუირველია სისქედა¹³⁾,
და ლახტი მისებრი¹⁴⁾ არ არის სიმძიმით მიწის ზირზედა¹⁵⁾.

1) დად.—ვეშაპის, ა. ო.—ვეშვისა ნათესავია.

2) ასეა ა. ო.—ში, დად.—და დედით არის ზაქესი.

3) ა. ო.—სატანას.

4) ა. ო. და 428 №—ახლდა, დად.—ახლავს.

5) ა. ო.—და იმისსა კმასა ჰმობდეს.

6) ა. ო.—სად იბრძვიან გულ-უშიშრად მისის ზურგით დადგებოდეს.

7) № 428 და ა. ო.—გასინჯო.

8) ასეა დადიანისეულში, დანარჩენებში—სპილოს.

9) დად.—სისხოთა ბარგის ტანზედა ჯდებოდეს(?!).

10) ა. ო.—ჰგვანან, დად.—უგუჟანდა.

11) ა. ო.—უცხო

12) ა. ო.—მეტედა.

13) ა. ო.—საკუირველი აქუს სისქედა.

14) ა. ო.—მისებრი.

1) ამ ხანის ტაეპთა დამაბოლოებელი სიტყვები 1505 №-სა და 428 №-ში ასეა: 1) უცხო სიბრტყეა, 2) მტკავლითა სიგრძეა, 3) საკუირველი აქუს სისქეა, 4) მიწის პირზეა.

1519. მნას ჩემთვის შესაბამეადა, აჩქარდა და ჩემკერძ¹⁾ ივლო, კელზედ შუბი დაიმღერა, მაღლად თავსა შემოივლო²⁾, მომმართნა და შეუტეგე³⁾, ესე თქუა⁴⁾ თუ: „რა უეივლო?!“⁵⁾ და საამ შუბით ავიყუანო, ლაშქარზედა მოვაყივლო⁶⁾.

1520. ჩუენ ერთმანერთს⁷⁾ შუბები ვაძკერეთ, შევალეწენით. კულა*) კავიუენეთ ცხენები და ერთმანერთს ვეცენით, კრმლითა⁸⁾ დაფსტერით⁹⁾ ბეგთარნი¹⁰⁾ და მუზარადნი ვლეწენით. და ახვართა გაზდის¹¹⁾ წინწკალი და ცეცხლი, დავაკუესენით.

1521. სამს ფარსაგამდის¹²⁾ ისმდა კმა ჩუენტა კრმალთა ჭეხისა¹³⁾. მისი ნაკრავი თოფსა ჭგავს, ჩემი—მზგავსია¹⁴⁾ მეხისა. გულფინად იბრძვის ვეშაში, კლდისაებრ არ გადრეკებისა¹⁵⁾, და გულ-მესისხლურად ვებრძოდი, კისკასად¹⁶⁾, მზგავსად ვეუხისა!

1) დად. და 428 №—ჩემკენ, ა. ო.—ჩემკერძ.

2) დად.—თავზედ 'შემოივლო.

3) 428 №—მომმართნა, დად.—მომართა, ა. ო.—მომმართნა და შე-

4) დად.—თქუა, ა ო.—თქვა. [უტივე.

5) ხელ-ნაწ — უყივლო.

6) ა. ო.—საამს შუბით ავიყვანო ლაშქარზედა მოვახივლო(?).

7) ა. ო.—ერთმანეთსა.

*) ა. ო.—კულავ, დად.—კულა.

8) ა. ო.—პმლითა.

9) დად.—დავტერით.

10) ა. ო.—ბეგთარნი.

11) დად.—გაზდის.

12) ა. ო.—ფარსაგამდინ.

13) ა. ო.—პმა პმალთა ჩუენტა ჭეხისა.

14) ა. ო., 428 და 1505 № №—მისი ნაკრავი თოფსა ჭგავს, ჩემი მზგავსია მეხისა, დად.—მისი ნაკრავი ცეცხლსა ჭგავს...

15) 428 №—კლდე ვითა არ გადრეკებისა.

16) ა. ო.—კისკასათ.

1522. ზირს ნაჭკაზარი წამოგუდის¹⁾ ჩუენ მთვრალთა ზილთა ვითა²⁾,
თფლისა ღუარი ჩამოგუდის დანაწვეთები თავითა,
დღე შესამედად არ იყო, ზირველ რომ შევიბენითა,
და მისნი ლაშქარნი ეუელანი³⁾ უჭურეტდეს ზირ-ადრენითა.

1523. იტყუიან⁴⁾ თუ: „ქაქუთისა აწ მორევის ყამი არი⁵⁾,
უკუირსთ⁶⁾, როგორ კორციელი მეომარი მისი არი?!
ახ ასიერც მოერევის, ზაულელი საამ არი?⁷⁾
და კელი ერთად დაგვრჩებიან, ჩუენი მავნე ვინდა არი?!“⁸⁾

1524. ჩუენთა სხათ სხედდებულთა მას დღესა კაცეს⁹⁾ ნებისა.
გზა შეგრულიყო: მკუდართაგან¹⁰⁾ ცხენი ვერ იარებისა!..
ქარქისნელი დევ-კაცი ქაქუთს¹¹⁾ ვინ იახლებისა?!
და მას დღესა გული იმათი შიშითა სრულ დადნებისა.

1525. სისხლი რუდ გადის. მას დღესა, კევნები აივსებოდა:
კაცის კელ-ფეკსა ზიდევდა, ლომ-ტანი იგორვებოდა¹²⁾.

1) ხელ-ნაწ. — წამოგუდის.

2) ა. ო. — მთვრალსა ზილოსა ვითა.

3) ა. ო. — ყოველნი; დად. ხელ-ნაწ. — ყუელანი.

4) დად. ხელნაწ. — იტყუიან.

5) ა. ო. — ქაქუთისა. აწ მორევის ყამი არი, დად. — ქაქუთისგან
აწ მორევის.

6) ა. ო. — უკვირსთ, დად. — უკვირს.

7) დად. — ამჰას ერთსა, ერთსა(?), 428 № — აპასიერც: არ ვიცით,
რას უნდა ნიშნავდეს? შეიძლება აქ იყოს: აპა ასი ერთს თუ მოერევა
ნახეთო!.., ა. ო. — აპასიერტის მოერევის ზაულელი სამბერი. (თს=ც).

8) ა. ო. — და პელი ერთად დაგვრჩებიან, ჩუენი მავნე არვინ არი.

9) ა. ო. — ჰროცეს.

10) დად. — მკუდრისაგან.

11) ა. ო. — ქარქისნელი დევ-ქაჯნი ქაქუთს ვინ იარებისა(?).

12) დად. — ლომთ-ტანი, ა. ო. — კაცი პელ-ფეხთა მზიდველი ლომ-
ტანი იგორვებოდა(?).

მშინ ნაკაცსა შკუდარზედა¹⁾ ზილო ძლივ²⁾ იარებოდა,
და ქარქისანისა³⁾ მინდორი ლალის ფრად შეიღებოდა⁴⁾).

1526. ეტლმან მარხმან გადო მასზედა კარი რისხვისა:
მაზედ უკუღმა იბრუნა, კრმაჯსა და ლახტსა ისრისა,
სუელთა წაურევს უწუალოდ, წვიმა დასსხა ისრისა,
და სალამოდ გავიყარენით, ცხენ-კაცი სწორად იღვისა⁵⁾).

1527. დავშვერით, გავიყარენით, დავკოცეთ ნახევარზედა,
იგ მთისა ძირსა უკუდგეს⁶⁾, დავდეკით⁷⁾ ნამარზედა,
ცხენი⁸⁾ მზად⁹⁾ დავიჭირენით, კელები გვედვა კმალზედა,
და აბჯარნი¹⁰⁾ მოვიმაგრენით, სხუა¹¹⁾ მოვიმატეთ ტანზედა.

1528. კელ-მწიფეო, არვის სჭირდა ამათ ჩუენთ ლაშქართ კოდითა¹²⁾,
ეტლმან ჩუენზედა იბრუნა¹³⁾ დიდითა ღთის წუალობითა;

1) ა. ო.—მძოვრზედა.

2) ა. ო.—ვერ.

3) დად.—ქარქისანელი,

4) 824 №—ქარქისანისა მინდორი ლალის ფერ შეიღებოდა, ა. ო.—
ქარქისანს ტყე და მინდორი ლალის ფრად შეიღებოდა.

5) ეს ხანა ა. ო.—სეულში ასე იკითხება:

ეტლმან მარხმან გაიღო მათ ზედა კარი რისხვისა,
მაზედ უკუღმა იბრუნვა პლმისა და ლახტი ისრისა(?)
ბედი წაურთვა უთუოდ, წვიმა დაესხა ისრისა,
და სალამოს გავიყარენით, ცხენ-კაცი სწორად იღვისა.

6) ა. ო.—იგი მთის ძირსა უკუდგენს, 428 №—უკუდგეს, დად.—
უკუღმა.

7) 428 № და ა. ო.—დავდეკით.

8) დად.—ცხენები რითმას ლალატობს.

9) ა. ო.—მზათ.

10) დად.—აბჯარი.

11) დად. და 428 №—სხუა.

12) დად.—ლაშქართ ამათ ჩუენთა კოდით.

13) 428 № და ა. ო.—იბრუნვა, დად.—იბრუნა.

მან შოგუტა ძალი ძლევისა თვითან მისითა ნებიითა¹⁾,
და გაიენდა, ბურჯი თქრას ამაღლდა კაცთა ცნობითა.

1529. დუმბულთა და უეირო-სტეირთა²⁾ კმა კახშირდა სზილენძისა,
ჩუენ ახჯართა იმედი გუაქეს კრმალ-შუბისა კინენისა³⁾,
კავიცადეთ, სიმრავლითა⁴⁾ უფროსი ჩანს ზირველისა.
და უჭურითეთ და ვერ შევატყეთ⁵⁾ უფლე დონე დაკლებისა.

1530. ერთმანერთსა მივმართებით, მივიდოდით სწორნი ვითა:
იგი ნაშობი დევისა⁶⁾ ჩემკენ⁷⁾ იჭურეთს, ქორავითა,
ქაქეთ ძალის მინდობილი, იტუეს: „მოვჭკლავ ერთის კურითა!“⁸⁾
და ერთმან ერთსა შეუტივით, ვეძგერებით, გორნი⁹⁾ ვითა.

1531. მარჯუენა მკარი გარდავსდე¹⁰⁾, დავსძარ¹¹⁾ და შევარხვიც,
მარცხენა კელი შევსტაცე¹²⁾ ხანჯრითა შესახევიც¹³⁾,
კალთა სარტყელთა შევსტაცე, ჯავშანი დავახევიც¹⁴⁾,
და ერთობ უჭიროდ¹⁵⁾ ავიდე ქაჯის ნაშობი დევითა!..

1) დად.—მისისა ნებიითა.

2) 428 №—სტეირითა.

3) ა. ო.—პირებისა.

4) დად.—სიმრავლისა უროსი(?)—წარყვნილია.

5) 428 №—შევიტყევ, ა. ო.—და უჭურითეთ და ვერ შევატყეთ.

6) ა. ო.—დევისაგან.

7) 428 №—შემკვე(?) ა. ო.—ჩვენკენ.

8) 428 №—ერთი დაკვრითა.

9) ა. ო.—ქორნი.

10) ა. ო.—გარს დავდე.

11) ა. ო.—დავძარ.

12) ა. ო.—შევტაცე.

13) ა. ო.—შესახევიც(?), დად.—დასახევიც.

14) ა. ო.—კალთა სარტყლითა ავართვი, ჯავშანი დასახევიც(?).

15) ა. ო.—უჭიროდ.

1532. დავიუიურენ¹⁾ და ავიდე ძალითა ვერ ჩემოდენი,
ჩაბალახსედან შევიდე²⁾ იგ დევი ზილას ოდენი,
ჩემთა სპათაკენ³⁾ მოვბრუნდი⁴⁾, დიდებით უუელას ოდენი,
და მოვიქნივე⁵⁾ და მიწასა ზედ დავეც⁶⁾ გორის ოდენი.
1533. რა დაცა მიწაზედან⁷⁾, სულნი ფიცხლად გაცვალნეს.
ეცადა და ვეღარ ადგა, ზურგის მძიფნი მოეშალნეს,
გასაქცევლად⁸⁾ გაემართნეს, რაცა ქაჯნი მოემატნეს,
და ვითა ქარნი, გარდიხვეწნეს, ომსა ფიცხლად მოეშალნეს⁹⁾.
1534. მე შეუძახენ ლაშქართა, მივეც ძალი და გული,
საჭურეტლად შეენიარნია¹⁰⁾, ვინ არს მათებრ მხიარულსა!..¹¹⁾
მას პილწს თავი მოვკვეთე, გაუპე დვიძლი და გული,
და ხრტიალით სულსა ამოჰყრის კობლისა სახედ დაგული¹²⁾.

1) დად. — დავიყურიე, ა. ო. — დავიყვირნე.

2) დად. და 428 № — ზედ ჩაბალახსა შევიდე.

3) 428 № — სპათაკე.

4) ა. ო. — წამოველ

5) დად. — მოვიქნიე.

6) ა. ო. — მოვიქნივე და მიწასა დავეცი პილას ოდენი.

7) დად. — რა იგ მიწაზედ დავეცი, სულნი თურმე მოეცალნეს.

8) დად. — გასაქცევლად, ა. ო. — გასაქცევათ

9) ა. ო. — გასაქცევათ აემზადნეს, ქაჯნი რაცა მოემატნეს,
და ვითა ქარნი გარდიხვეწნეს, ომსა ფიცხლად მოეშალნეს.
დად. — ვითა ქარნი, გაემართნეს.

10) დად. — შეენიერია.

11) დად. — ვინ არის მათებრი გული.

12) ეს ხანა ა. ო. — სეულში ასეა:

„მე შეუძახე ლაშქართა, მივეც ძალი და გული,
საჭურეტლად შეენიერები არიან მხიარულია;
მას პილწს თავი მოვკვეთე, გაუპე დვიძლი-გულია,
და ხრატლითა სულსა ამოჰყრის კობლისა სახედ-გულია“.

1535. მის დევ-კაცისა ზილწისა¹⁾ სისხლისა რუ დის მიდენით²⁾,
სიმაგრისაჲსა³⁾ ციხესა მიმართეს ქაჯთა მიდენით⁴⁾,
რასაცა მივეწივნით⁵⁾, დაეკრეთ; ამოვსწყვიდნით⁶⁾,
და დაუარევიანთ აბჯარნი⁷⁾ ჩუენ მათნი -- ვერა ვზიდენით!

1536. მას დღესა ჩუენთა ლაშქართა ვარდსა უგავს ზირი ხასი⁸⁾:
სთუღიან ნაკოცსა დევ-კაცსა⁹⁾, იყო თორმეტი ათასი.
მუნ მოვისუენით¹⁰⁾ მას დღესა. ქოსთა კმა იყო ას-ასი.
და ქაიანთ დროშით მივმართეთ ქარქინ ქალაქსა ას-ასი¹¹⁾.

1537. მივედით. მოქალაქენი ფიცხლავ¹²⁾ წინა მოგვეგებენს,
მუკლ-დაურიღნი შეგვეგეწენს¹³⁾, მათ მანდიღნი ველსა ებენს.
„ზენაარი გამოგვართვით!“ — ჩუენსა კრმაღსა შეგვეგეწენს¹⁴⁾,
და ჩუენ იმედი დაუღვეით, — ხარაჯანი შეგვიკუეთენს.

1) ა. ო. — ბილწისა.

2) დად. — სისხლი რუდ დის მინადენით, ა. ო. — რუ სდის.

3) 428 № — სიმაგრისაჲსა.

4) ა. ო. — მიმართევდეს ქაჯნი დენით.

5) დად. — მივეწივნით.

6) 1505 № — ამოვსწყვიდენით, ა. ო. — ამოვსწყვიტენით.

7) 428 № და ა. ო. — აბჯარი.

8) ა. ო. — პირისა დასი(?).

9) ა. ო. — ნაპოცსა დევ-ქაჯთა, დად. ნაკოცს დევ-კაცებსა.

10) დად. — ვ-ნით, 428 №-ში — უ-ნით.

11) 428 № და ა. ო. — და ქაიანთ დროშით მივმართეთ ქარქინ ქა-
ლაქსა ათასი.

12) ა. ო. — ფიცხლად, 428 № — ფიცხლა.

13) ა. ო. — მოდიოდეს.

14) ა. ო. — ზენაარი გამოგვართვით, ჩუენსა კმაღსა შეგვეგეწენს.

და ჩუენ იმდენი დაუღვეით, ხარაჯანი შეგვიკუეთენს.

დად. — ზენაარი გამოგვართვით, ხარაჯანი შეგვიკუეთენს,

და ჩუენ იმედი დაუღვეით, ჩუენსა კრმაღსა შეგვეგეწენს.

1538. ვინ ციხოვანნი მოგვენდვნეს¹⁾, ძალად არ დავარღვივენით, ჩოქით მოგვართუნეს კლიტენი, იგ არა დავარბივენით²⁾, ვინ არ მოგვენდვნეს, აყრილნი ომითა დავაქცივენით³⁾, და თქუენტვის სალაროდ დავდევით, მუნ ლარნი გარდვაქცივენით⁴⁾.

1539. ხუთასი ჯამა⁵⁾ აქლემი, სამასი ტალა⁶⁾, ჯორია, თქუენტვის ავჭკიდეთ⁶⁾ სალარო, სხვას კაცსა არა⁷⁾ ჭქონია⁸⁾. თუალ-მარგალიტი და ოქრო, მანასჯური ლარია⁹⁾, და ქვეშ-საკები და¹⁰⁾ საფენი მუნ სტავრა მრვალ-ფერია¹¹⁾.

1540. საამ უბრძანა მუტრიბთა და მისთა მოლარეთაჲ:
„აწ მიაბარეთ საჭურჭლე შეთვისა მოკეფეთაჲ¹²⁾“.

1) 428 №-ში ეს ხანა ამ სახით არის:

ვინ ციხოვანი მოგუენდო, ძალად არ დავარღვივენით, ჩოქით მოგუართუნეს კლიტენი, იგ არა დავარბივენით, ვინ არ მოგუენდო, აყრილი ომითა დავაქცივენით, და თქუენტვის სალაროდ დავდევით, მუნ ლარნი გარდვაქცივენით.
ა. ო.—ვინ ციხოვანნი მოგვენდვნეს, ძალათ არ დავაქცივენით.

2) ა. ო.—დავარბივენით.

3) ა. ო.—დავაქცივენით.

4) ა. ო.—გარდვაქცივენით, დადიანისეულში ამ ხანის ტაეპთა დამბოლოებელი სიტყვები ამ ფორმით არის: 1) დავარღვივენით, 2) დავარბივენით, 3) დავაქცივენით, 4) გარდვაქცივენით.

5) ჯამა, სპარ. جماز — ჯამმაზ, მდედრობითი სქესი جماز — ჯამმაზი, ერთგვარის ჯიშის ერთ-კუზიანი აქლემი, განთქმული თავისი სიჩქარით.

6) ტალა, იბ. ლექსიკ. [რით.

6) დად.—ავკიდე.

7) ა. ო.—არავისა.

8) დად.—ქონია.

9) დად.—ლალია(?), ლარი, იბ. ლექს., ა. ო.-ში ეს ტაეპი წარყვნილია, დად.—მანასჯური, 1505 და 428 № №—მანასჯური: მანასჯური, არაბ. منسج — მუნესსეჯ — ქსოვილი.

10) ა. ო.—და ქვეშ-საგებელი, საფენი მუნ სტავრა ყოველ-ფერია-

11) 1505 და 428 № №—ყოველი ფერია.

12) ასეა ა. ო.-სა, 428-სა და 1505 №№-ში, დად.—მოლარეთაჲ,

ჯორ-აქლემებსა გაუძღვენ¹⁾, მიაართუნ კელ-მწიფეთა²⁾,
და ნუმც დაქლემის დიდება და მორჭმა უფელთა დღეთა³⁾“

1541. შევიდა და მოლარემან⁴⁾ კელ-მწიფეს გაგონა:
„სამ გიძღვნის საჭურჭლეს⁵⁾, — ვინ დასთუჯის⁶⁾ და ვინმც აწო-
მისმინა კელ-მწიფემან, გულშაკ კარგად⁷⁾ გაიგონა, [ნა?!.“
და სამისგან დაიმადლა⁸⁾, დეგთა თმი მოეწონა⁹⁾“.

1542. ადგა კელ-მწიფე¹⁰⁾, წავიდა, სამს აქებდა ენითა,
გუერცა დაისვა¹¹⁾, დაჭკოცნა, ვარდის ხატითა, ენითა¹²⁾,
იაგუნდის გვირგვინი დაადგა¹³⁾ თავის კელითა,
და ტანს ჩაიცვა შემკული თვალ-მარგალიტი ტენითა¹⁴⁾.

1543. უბრძანა: „შენ ხარ გვირგვინი, ჩემის ტახტისა ნათელა¹⁵⁾,
კარგ-სახელა და კარგ-გვარა, გუარა კელთა საფენა¹⁶⁾“.

1) დად. — წაუძღვენ.

2) ა. ო. — ჯორ-აქლემებმა გაუძღვენს, მიაართუნ პელ-მწიფეთაო.

3) 1505 და 428 № №-ში ამ ხანის მეოთხე ტაეპი მესამედ არის,
ხოლო მესამე — მეოთხედ.

4) ა. ო. — მოვიდა და მოლარემან.

5) ა. ო. — სამის ძღვენ-საჭურჭლესა, 1505 და 428 № № — აღუ-
ნის(?): ესე ერთნაირად დამახინჯება სიტყვებისა, ხმ ორს ხელ-ნაწერში
მოწმობს, რომ იგინე ერთისა და იმავე რედაქციიდან არიან გადაწერილი.

6) დად. — ვ-ნით.

7) ა. ო. — ბემწიფემან გულში კარგა.

8) 428 და 1505 № № — დამიმადლა(?).

9) დად. — მოეწინა, ა. ო. — მოეწონა.

10) ა. ო. — ბემწიფე

11) დად. — გვერდსა დაისვა, 1505 № — გვერდსა დაუჯდა.

12) ა. ო. — გვერდსა დაუჯდა დაჭკოცნა ვარდისა ბაგეცკებნითა.

13) 428 № — დახდგა, 1505 № — დასდგა.

14) ა. ო. — და ტანსა ჩაიცვა შემკული თვალ-მარგალიტი ტენითა.

15) შესაძლებელია, აქ ყოფილიყოს მნათენო, რადგან ლექსთ-წყო-
ბას უფრო შეჭფერის.

16) დად. — შენ კელ-მწიფეთა საფერო, ა. ო. — სიკეთით პელთა საფენო.

ზღვაშიგან შენი კმა ისმის, ეჭა ნიანგის ბადენო¹⁾,
და კმელთაზედ უზაბარს, დევ-ლომს, თუალთაგან ცრემლს ადე-
[ნო²⁾].

1544. ადგა საამ და ემთხვია³⁾, მან დასდვა⁴⁾ პირი მიწასა,
სმიდეს და შექცეოდეს⁵⁾ გელ-მწიფის ბედსა სვისასა,
შერმე ადგეს და წავიდეს⁶⁾ საწოლსა თავ-თავისასა⁷⁾,
და საწოლს წევს შეეუე, არჩევდა საქმესა მუნ თავისასა⁸⁾.

აქა მანუჩარ კელ-მწიფესა შაალის საქმე მოეგონა
და მას იგონებს.

1545. გაიდვიბა, მოეგონა შერმე საქმე ზაალისა:
„საფადარსა მონდომია ქუაბუდს ქალი შერაბისა,
შეირთოს და მან აცდუნოს⁹⁾ ზაალ, შვილი საამისა!
და რომ მსმია, დამემართოს მე ნათქუამი არაკისა¹⁰⁾“.

1546. ერთი არაკი მსმია ბრძენთა ნათქუამი შარია¹¹⁾:
კაცს ჭკითხეს: „სადაური ხარ, სადაური გითქს¹²⁾ ცოლიო?“

1) 1505 №—ესა, ა. ო.—ეჭა ნიანგთა ბადენო.

2) დად.—და პმელსა უზაბარსა და დევ-ლომსა თუალთ ცრემლს
ადენო, 428 და 1505 № № - და პმელთა ზედ უზაბარსა ლევს, ლომს
ოთუალთა ცრემლსა ადენო, ა. ო.—ში—წარყენილია.

3) 428 №—ემთხვია:

4) ა. ო.—დაზდვა.

5) ა. ო.—ლოცევდეს, აქებდეს.

6) დად.—იღგნენ და წავიდნენ.

7) დად.—მუნ თავისასა.

8) 428 № და ა. ო.—მეფე მანუჩარ საქმეს არჩევდა თვისასა.

9) დად.—აცდინოს.

10) დად.—არაკისა(?), ა. ო.—რომე მსმია, დამემართოს მე ნათქვა-

11) ა. ო.—ორიო.

[მი არაკისა.

12) დად.—გიდგს.

ვირ ერთმანერთს იცნობდენ, ღამის გაჰყარო¹⁾ ტოლიო,
და მე ქუაბულს²⁾ სსამ გაუშვა³⁾, ვითა გნოლსედა⁴⁾ ქერიო!“

1547. მზემ გუმბადი დააშენა⁵⁾, ცამან კარი რა გააღო,
შავი შარი დაინივა, სხუა ნათელი გამოიღო⁶⁾,
კელ-მწითისა სწოლს მოვა სსამ, თავი ჩამოიღო,
მოიკითხა სთვადარი⁷⁾, ტკბილად პირი მან გააღო.

1548. მეფემ უბრძანა⁸⁾: „არ გეთრო, ადრე მით გაგფიქებია⁹⁾,
ომთა ამბავი¹⁰⁾ წუხელის გითქუამს, მით გიამებია¹¹⁾,
არ უცხო არის სსამენლად¹²⁾, უფელგან გაგმარჯუებია!“¹³⁾
და ზე ადგა წამოსაჯდომლად¹⁴⁾, მიწას დასდვა ნებია.

1549. დასხდეს. კულავ¹⁵⁾ სიტყუა მეფემან უბრძანა ესე¹⁶⁾ წყლიანი:
„სადაცა გამოიგზავნიხარ, მოსრულხარ პირ-ნათლიანი¹⁷⁾,
გაგმარჯუებია, შენითა ტახტი მაქუს სახელაინი,
და სახელი შენი ცათამდის მადლად გასულა სვიაინი.“

1) ა. ო. — გაყვაროთ

2) ა. ო. — ქობულაზე, დად. — ქუაბულს.

3) 1505 და 428 № № — გაგზავნო.

4) 1505 და 428 № № — გლონზედა.

5) ა. ო. — მერმე გუნზადი დაშენდა.

6) ა. ო. — შავი შარისა დახია, ნათელიცა გამოიღო.

7) დად. — სფადარი, 428 № — სფადარმან, ა. ო. — საფაჰდარი.

8) ა. ო. — მეფე ბრძანებს.

9) 428 — უ-ნით.

10) ა. ო. — ამბავი.

11) ა. ო. და 428 № — გიამებია, დად. — გვამებია.

12) ა. ო. და 428 № — სასმენლად, დად. — სამანდი(?!).

13) 428 № — უ-ნით.

14) ა. ო. — წამოსაჯდომლათ.

15) 428 № — კულა.

16) 428 № — სიტყუა.

17) 428 № — პირ-წყლიანი, დად. — პირის წყლიანი.

1550. ავის მოქმედი დევ-ქაჯი უეუღაი შენგან გაწმდების¹⁾,
შენითა რჯულ-წმიდობითა²⁾ მიწისა ჰირი გაწმდების,
ამისა უამს ცხრა დევი შენთანა ვერ გამოჩნდების,
და ერთი საჯჯო შენთან მაქუს, აწ ჩემი გული გაწმდების³⁾.
1551. აწ გეხვეწები, რომ მისსნა გულისა მე ჯავრისაგან,
შენი კმაღია წამალი, გამწმინდოს⁴⁾ მე ჯანგისაგან⁵⁾.
ქუბუელი სრულად დასცალო ზააქთა⁶⁾ ავ-გვარისაგან,
და უოფლი ქუეყანა გაუსწმინდოს⁷⁾ გრძნეულთა მათ ქაჯისაგან.
1552. ჰინდონი და ერანელნი სრულად თანა წაიტანე,
ზააქიანთ ნათესავთა⁸⁾ დღე-ნათელი შავად ავნე⁹⁾,
შენით კარგით მამაცობით¹⁰⁾, მათ საწუთრო დაამწარნე,
და ცის კიდემდი გარდაჰვლინე, ზღვის ნიანგთა გაუმუდავნე.
1553. მის ვეშისა მაცთურისა¹¹⁾ ნუ გაუშვებ ნათესავსა,
მამაცსა და მეცნიერსა ნუ დაარჩენ უმასა, ბერსა,
ქუეყანასა დაუწვავსა, ციხეებსა დაუქცევსა,
და თუ შენ ამას გამოთავებ, მე გაგაუმობ ახლად ბერსა!¹²⁾

1) დად. — გრძნეული შენგან განწმდების, ა. ო. — ყოველი შენგან

2) ა. ო. — რჯულ-წმინდობითა. | განწმინდების.

3) ა. ო. — მოწმდების.

4) ა. ო. — გამწმინდოს, დად. — გამწმინდო, 423 და 1505 № № —
გამწმინდო.

5) ა. ო. — ჯანგისაგან, დად., 428 და 1505 № № — ჯავრისაგან,
ალბად იმ ხელ-ნაწერებში, საიდანაც დადიანისეული რედაქცია გადაუ-
წერიათ, იყო ჯანგისაგან.

6) დად. — ზააქიანთ.

7) ა. ო. — დაესცალოთ.

8) 428 № — ნათესავსა.

9) ა. ო. — დაუბნელე — ლექსთ-წყობას ლალატობს.

10) დად. — შენი კარგად მამაცობა.

11) დად. — ვეშაპის მაცთურისასა, 428 და 1505 № — მაცდურისა.

1554. საამ აკაცა მიწასა, ხასნი კელთ¹⁾ გარდიჭდობენო:
„ჰე შაჭრიერო მადლო, ცის ეტლნი ვერა გეფლობენო!²⁾
საწუთრო თქუენით იხარებს, თქუენ³⁾ ქუეყანისა მფლობენო,
და ცისა ვარსკულაგნი⁴⁾ სახელად მზის ეტლსა შენ გიკობენო!..
1555. არ შეუძლია*) ურჩობა, ვინ არის ეტლთა ზრახული,
წელთა შერტემული გმსახურებ, მე, მანა თქუენი⁵⁾ სახული!..
მე თქუენთა მტერთა ღახუარი ვარ დანა გულსა სახული,
და მუნ წასასულელად⁶⁾ მზა ვდგავარ, სამრად ჭანგ-გამახული.
1556. საამს უბრძანა მეფემან: „რახმის იმით გარჯილხარ,
დიდი ხანია, რომ თქუენსა სახლშიგან არა⁷⁾ უოფილხარ,
წადი აწ, ამა მთუარესა⁸⁾ თქუენსა ტახტზედამც⁹⁾ მჯდომი ხარ,
და რა ახლად მთუარე¹⁰⁾ გამოხნდეს, მუნამცა არ დადგომილხარ.
1557. დაშქართა გამოგიგზავნით, მუნა თქუენ შეიყარენით¹⁰⁾,
ღმერთიმცა იუოს¹¹⁾ თქუენი შვე, თავნი მუნითკენ¹²⁾ არენით,

1) ა. ო., დად. — ექვს გარდიჭდობენო, 428 № — ბელთ გარდაიჭდობენო, 1505 № — ხელთ გარდიჭდობენო

2) 1505 № — შე შარიერო, ა. ო. — შარიელო, დად — ქე შარიერო.

3) დად. — ქუენ, ა ო — თქვენ. [428 № — ქე შარიარო.

4) ა. ო. — რა შეუძლია.

5) 1505 და 428 № № — მასკელავნი, ა. ო. — ეტლად.

6) 428 № ხელ-ნაწერში დაღუპული ადგილები შევსებულია სხვა ქალაქდზე და სხვა ხელით, ამიტომ მართლ-წერაც უფრო ახალია

7) დად. და 1505 № — ვნით.

8) 428 და 1505 № № — აღარ, ა. ო. — დიდი ხანია სამყოფლათ თქვენსა სახლში არ რჯილიხარ.

9) დად. — წადი და ამა მთუარესა.

10) ა. ო. — ტახტზედამც, დად. — ტახტზედა.

11) რომ დავიცვათ დედნის მართლ-წერა, ამიტომ „მთვარე“-ს და ზოგიერთ სხვა სიტყვებს ზოგჯერ ვ-ნით, ზოგჯერ უ-ნით ვსტამბავთ, რადგან ეს რყევა მართლ-წერაში დროის დამახასიათებელია.

12) 428-სა და 1505 № №-ში — მუნა თქუენ (= 1505 № — თქვენ) შევიყარენით. ორსავე ხელ-ნაწერში ფორმათა ერთნაირი წარყვნა და დამახინჯება ხშირად გვხვდება, რაც აშკარად მოწმობს, რომ 1505 №-ი გადმოწერილია 428 №-იდან, ა ო — ლაშქართა გამოგიგზავნით, მუ(?)

11) 428 და 1505 № № — არის. [თქვენი შეიყარენით.

12) 428 და 1505 № № — მუნითვე, ა. ო — ღმერთიმც არს თქვენი შემწევი, თავი იმასვე არენით.

ჩუენი¹⁾ გუნება*) ამითა აწ უფრო გაახარებით,
და ჩუენტა ორგულთა ომითა საწუთრო²⁾ დაამწარენით!“

1558. ჰირი სთხოვა შარიელმან³⁾, ტკბილად დაძრა ბრძენი⁴⁾ ენა,
საფადარი გვერც დაისუა⁵⁾, თავადებსა მთასსენა.
მას დღე⁶⁾ შუაღამედისი მუნ ღზინითა მოისუენა⁷⁾.
და მერმე აღგეს, გაიყარნეს⁸⁾, მეფემ საწოლს გაისუენა.

1559. დილას მზემან საწუთროსა⁹⁾ ოქროს ფერნი შუქნი დასხნა¹⁰⁾,
კელ-მწიფემან ფალავანნი, ვაზირნი და საამ დასხნა¹¹⁾,
თავადთა და მწიგნობართა უკმა, შინა¹²⁾ შემთასხნა,
და საგაზიროდ¹³⁾ გაემართნეს, მეფემ სიტყუა გაასხნა¹⁴⁾.

1560. ვინცა საამ ფალავანსა საუბართა ხადენით¹⁵⁾,
ვინც ქარქისნელთ ომთა აკლდა, — წასასუელად¹⁶⁾ დასწერენით,

1) 428 №—ვ-ნით (ეს აღგილი შევსებულია სხვა ხელით).

*) ა. ო.—გონება.

2) დად.—საწუთო. [ავი ენა.

3) დად. პური, ა. ო.—ჰირი სთხოვა შარიელმან ტკბილად დაძრა

4) დად.—ტკბილი.

5) ა. ო.—საფადარი გვერტს, დანარჩენები — საფადარი გვერც
(=428—გვერც) დაისხნა.

6) დად.—დღეს

7) დად.—მუნ ღზინია, მოისუენა, 1505 №—მოისუენა.

8) დად.—აღდგენ, გაიყარნენ, 428 №—აღგეს, გაიყარნეს, 1505 №—
აღგეს, გაიყარნეს(?).

9) დად.—საწუთროსა.

10) დად.—ნახნა.

11) დად.—ნახნა.

12) დად. მუნა, ა. ო.—უმნო, შინა.

13) დად.—სავეზიროდ.

14) 1505 №—გახსენა(?), დად.—გაასნა, 428 №—მეფემ სიტყუა
გაქსნა(?), ა. ო.—გაასნა.

15) დად.—ვინცა საამ ფალავანსა საუბარსა ხადა ენით, 428 და
1505 № №—ვინცა საამ ფალავანსა საუბრითა სადა ენით.

16) დად.—ვ-ნით.

ჭინდონი და ერანელნი სრულად გუგურცა¹⁾ იახლენით,
და სსხიარმან²⁾ წაგატანოს³⁾ ღთის წყალობა ბედით ჩუენით.

1561. შვიდი ყათარი⁴⁾ აქლემი სსამს უბოძა დენითა,
უბრძანა: „მას უუელასა აბჯარნი აჭკიდენითა⁵⁾,
შვიდსა ყათარსა ჯორებსა⁶⁾ სტავრა-ატლასი სტენითა^{**)}.
და ცხენი აქროსა ჯაგმითა მარქაფად დაჭკაზმენითა⁶⁾.

1562. ბარგი აჭკიდეს⁷⁾, წავიდეს ღთისაგან შეწყალებულნი⁸⁾,
გუგურცა⁹⁾ ახლავან ჯაშყარნი, თავადნი მომადლებულნი¹⁰⁾,
სისტანისაკენ¹¹⁾ წავიდეს ჭინდონი¹²⁾ სსხელ-დებულნი.
და თან გაჭყუეს¹³⁾ სსმსა იყარსანგსა, მობრუნდეს¹⁴⁾ გალადებულნი.

1563. სსამ მივა მოკაზმული მუნ დიდითა დიდებითა,
ზაულისტან-ნიმროზელნი მიჭყუებიან ღხინებითა¹⁵⁾.
მდიდარნი და ნაშოებნი, დაგერმულნი თან¹⁶⁾ ხლებითა,
და ქოს-დაბდაბით, ნადართა, ქაიანურ დროშებითა¹⁷⁾.

1) 1505 № და დად.—ინდონი... გვერდსა.

2) 1505 № და დად.—სახიერმან.

3) 428 და 1505 № №—წაატანოს.

4) ყათარი, ა. თ.—قطر—აქლემთა ან ჯორთა ქარაზანი.

5) დად.—უბრძანა: „მას უუელასა აბჯარნი აჭკიდენითა, ა. ო.—ყვე-

*) ა. ო.—შვიდსა ყათარსა აქლემსა. [ლაყასა.

***) დად.—ტენითა.

6) დად.—მარქაფად დაკაზმენითა, 1505 №—მარქაფათ დაკაზმენითა.

7) დად. და 1505 № №—აკიდეს.

8) დად.—შეწყნარებულნი.

9) 1505 № და დად.—გვერდსა.

10) დად.—თავადნი ახლავან, ლაშქარი მომადლებულნი.

11) სისტანი, სპ. იხ საკ. სახელები.

12) დად.—წავიდნენ ინდონი, 1505 და 428 № №—წავიდეს ინ-

13) 428 №—გაჭყუა, 1505 №—გაცვა. [დონი.

14) დად.—მობრუნდენ.

15) დად.—ზაულ, ნიმროზ-სისტანელნი მიყვებიან თან ღხინითა.

16) დად.—მუნ, ა. ო.—მდიდარნი ნაშოვართა, დაგერმონი თან
ხლებითა.

17) დად.—ქოს-დაბდაბი, ქაიანურ დროშა არის თან ხლებითა.

1564. ქუბულისკე¹⁾ მიდინ, მობრუნდებიან აღარა,
ტანი ოქროთა შემეგული მათებრივ²⁾ არის აღარა,
ტაიჭთა მსხდომნი მას გვანან, აღვამან თავი დახარა.
და გავზავნა მახარობელი, ზაღდასტანს მისულა³⁾ ახარა.
1565. ზაღდასტან მახარობელს შირი ოქროთ გაუტენა,
მას უბრძანა მხიარულმან: „თქვენ რა ჰქენით, გვიამბენა?!“*)
მანანდარელ-ქარქისნელთა ქაჯთა⁴⁾ ომი მოახსენა,
და მან სისრულე ქაქუთისი⁵⁾, მეომრობა, ცხენთა დგენა.
1566. მასი მოკულა⁶⁾ მოახსენა, საამისგან სისხლთა დაღვრა⁷⁾.
მუნ შეკუთა ხარაჯისა⁸⁾, გამარჯუება, ციხეთა დაყრა⁹⁾.
ზაღდა ამით გაიხარა, მოსმინა თემთა ყურა¹⁰⁾,
და თავსა ოქრო გარდაყარა, მუნა იყო ზაღდასტანა დაყრა¹¹⁾.
1567. ზაღდა ჰქითხა ფაღვანმან¹²⁾ კულაჟ ამბავი დაკდომისა:
„რატა იტი, ნუ დამაღაჟ, ზაქიანთ¹³⁾ წაკდომისა!

1) ა. ო., 428 და 1505 № № — კენ.

2) დად. — მათებრი, ა. ო. — ტანიო ოქროთი.

3) 428 № — მისულა.

*) ა. ო. — მას ეუბნა მხიარულად: „თქვენ რა ჰქენით, გვიამბენა?!“

4) ა. ო., 1505 და 428 № № — დევთა.

5) 428 და 1505 № № — ქაქულისა.

6) 1505 № — მოკლვა.

7) ა. ო., 1505 და 428 № № — დენა.

8) 1505 და 428 № № — შეკუთა ხარაჯისა, დად. — მან შეკუთა(?), ა. ო. — ხარაჯათა.

9) 428 და 1505 № № — დგენა(?), ა. ო. — ქცენა.

10) 428 და 1505 № № — დგენა(?), ა. ო. — ყრენა.

11) 428 და 1505 № № — დენა(?), ა. ო. — ფრენა.

12) დად. — ფაღვანთა.

13) დად. — ზაქიანთა.

მოახსენა: „ჰე ჯეჰანდარ¹⁾), სხუა გაგვიგო გზა ომისა²⁾).
და მან ბორჯალი³⁾ დაგვიკუთა ამ მთუარისა წაკდომისა⁴⁾).

1568. ამა მთუარესა⁵⁾ უკანით მოვლენ ლაშქარნი ერანით⁶⁾,
საფადარს საამის წინაშე ჩუენ ერთად შევიყარენით,
ზაჰის ამოსწეუეტლად ჰინდონი მოვიყმარენით⁷⁾,
და კელ-მწითეს ამას დავზირდით, წავალთ თქუენისა ბრძანებით⁸⁾).

1569. მიწის ჰირზედ არ გაუშვებ მისსა გვარსა: ყმასა, ბერსა*),
შეუეისთა და შესწავლილთა, მეცნიერსა კაცსა, ბერსა⁹⁾,
დაიაცსა და უმაწვილებსა ცეცხლს მოუღებ¹⁰⁾, ვითა ბზესა,
და რა მივიდეთ, ამას იქით ვერ უჭერიტონ¹¹⁾ იმათ მზესა.

1570. ზაად ესე კავიგონა, ატირდა და ცრემლნი¹²⁾, სდიან,
დაჯდა, თავი ჩამოაგდო, ვარდის წყალსა თუალნი ღურთან¹²⁾,
მამის ჩემის კელისგან დღენი ჰირთა¹⁴⁾ წამოვლიან,
და მე მიკუეის, თუ რასთვის მიზამს; დთისგან რად არ ეში-
[ნიან?!:15)

1) 1505 №—ჲე ჯეჰანდარ, დად.—ჰე ჯენდარო.

2) ა. ო., 1505 და 428 № №—გზა გაგვიგო სხვა ომისა.

3) ბორჯალი—თ. بورجلی—პაემნის ყამი.

4) დად.—ამა თვისა გაწდომისა.

5) 428 №—ვ-ნით.

6) დად.—ლაშქარნი მოვა ერანით.

7) დად.—ერანი მოვიხმარენით, ა. ო.—მოვიყმარენით.

8) დად.—ქუეენისა ბრძანებით(?)

*) დად.—მიწაზედა არ გაუშვებთ, ა. ო.—მიწის პირზედ არ გაუ-
შვებ მისსა გვარსა: ყმასა, ბერსა.

9) დად.—ქველსა, ა. ო.—ბერსა, დად.—ბევრსა.

10) დად.—მოუღებთ.

11) დად.—და რა მივიდეთ, ამას იქით ვერ უჭერიტონ.

12) 428 და 1505 № №—ცრემლი, ა. ო.—ასტირდა და ცრემლ-
ნი სდიან. [ვ-ნით.

13) 428 №—თვალნი ღურთან, დად.—თუალნი ღვრთან, 1505 №—

14) 428 და 1505 № №—დღენი ჰირთა, ა. ო.—დღენი ჰირსა.

1) ა. ო.—წარყვნილია.

1571. მე ამისთვის შეგებეწე, არცა ესე გამოთავა,
აწ სადამდი¹⁾ მე არ მოგვკუდე²⁾, მერაბს რამცა დაუშავა?!
მისსა სხლსა ვერვინ ავნებს, თუ ცოცხალ ვარ, მუნ ვერ წავა³⁾,
და თუ ეცადოს წასასუღელად, სხლსა მისსა დაუშავა⁴⁾.

1572. საამ და მისნი ლაშქარნი მოდგეს⁵⁾ სისტანის ძირსაო,
მუნ დიდი წყალი ჩამოდის, ჩამოკდეს მისსა ზირსაო⁶⁾.
ბოლუქ-ბოლუქად კარავი ჰკვანდა ვარსკულავსა⁷⁾ ხშირსაო,
და ერთის ფალავნის ზირითა მოკითხვა ჰკადრა შეილსაო.

1573. მთასუნა: „შეილო, მოდი, არ მინახავ დიდი ხანა“⁸⁾.
ზაალ კართა გაეკება, გაგზავნილი შეიუუნა.
მოციქულმან მოკითხა, ზირი მისკენ ათაუუნა:
და:—მამამ გიკმო: „შეილო, მოდი, ფალავანო ჰილოტანა!“⁹⁾

1574. ზაალ აკოცა მიწასა: — „მე ვარ მორჩილი კობისა:
მამას წინ მივეგებები“¹⁰⁾, — ბრძანა მოუუნა¹¹⁾ ჯოჯისა.

1) 428 და 1505 № № — სანამდის, ა. ო. — სანამდი.

2) 1550 № — ვნით, დად. — მოგვკუდე.

3) 428 და 1505 № № — იქ ვინ წავა, ა. ო. — ვერვინ წავა.

4) დად. — და თუ ეცადოს წავალად, სახლი მისი დააშავა, წარ-
ყვნილია, 1505 № — წასასვლელად, 428 № — უნით.

5) დად. — მოდგენ, ა. ო. — მოდგენეს.

6) დად. — გამოდის, ჩამოკდენ, ა. ო. — ჩამოკდეს მისსა ძირსაო(?).

7) 1505 № — ვნით, ა. ო. — მსკვლავსა.

8) დად. — მინახავხარ დიდხან არა — ლექსთ წყობას დალატობს, 428
და 1505 — მინახვიხარ დიდსა ხანა(?).

9) 428 № — ში ამ ხანის ორი უკანასკნელი ტაეპი ასე იკითხება:

„მოციქულმან მოკითხა, ზირი მისკენ ეთაუუნა.

და მამ(?) გიხმო: „შეილო, მოდი, ფალავანო ჰილოტანა!“,
ა. ო. — და მუნ მიხმო: „მოდი, ლომო, საფადარო ჰილოტანა.

10) დად. — მამას წინ მივეგებები, სხვა ხელ-ნაწერები — მივეგებენით.

11) ა. ო., 428 და 1505 № № — მოღება.

„ჭკიდეს ბარგი, წავიდეს¹⁾, მუნ იყო ცემა ნობისა.
და გვერც ახლდეს²⁾ სახელ-დებულნი, წინა უც გზა მშვიდობისა.

1575. ვაზირნი მოახსენებენ³⁾: „იუჯ სიტუეთა ჩუენითა,
მამასა მდაბლად ემთხვიე, ტკბილად ეუბენ ენითა.
ჩამოკე, მოგუთა აკოცე და ფეკთა ემთხვიენითა⁴⁾.
და უფიცავ, ზაქიანთა სრულ დავჭკოც ჩემის კელითა“⁵⁾.

1576. ზაადლასტან მოახსენა ვაზირთა და მისსა მზრდელსა⁶⁾:
„არას ვჭკადრებ საწყინარსა, სოვაჭდარსა სამ ქუელსა⁷⁾,
საჩავარსა გავაგანებ, თავს ჩავუდებ შიგან კელსა⁸⁾,
და სოვადარსა სამართალი უნდა ჭქონდეს ღთისა⁹⁾ კელსა.

1577. მას ბრძანებას არ გაუტებ, კელ-მწიფესა რადგან ჭფიცა;
ამას წინათ რასთვის მიუო, სამჯერ ჩემთვის დაიფიცა?!
ბეჭედმან და საწუთრომან მან სახელი ღთისა¹²⁾ ჭფიცა
და მიეჭყუები და გაუთავებ, რაცა ზაალს გულსა უცა.

1578. მას ბედნიერსა სიმურდსა¹¹⁾ შეჭფიცა დაზირებითა:
„აწ ესე არის ნაცვალი ზირისა გათავებითა¹²⁾,

1) დად.—წავიდნენ.

2) ა. ო.—იახლნეს თავადნი, დად.—გვერდს ახლან(?), 1505 №—
გვერდს ახლდეს.

3) 1505 №—ვეზირნი მოახსენებდნენ.

4) დად.—ჩამოპე მოგვსა ემთხვიე და მოგვსა აკოცენითა.

5) დად.—და მე ფეიცავ ზაქიანთათვის დავბოც კელითა ჩემითა.

6) ყველა ხელ-ნაწერები—მისთა მზრდელთა.

7) დად.—ქველსა, დანარჩენები—კელთა.

8) დად.—პელსა, დანარჩენები—პელთა.

9) დად.—ღთისა პელსა, 428 და 1505 № №—მღვთისა კელსა.

10) 428 1505 № №—მღთისა.

11) ა. ო., 428 და 1505 № №—სიმურდსა.

12) ა. ო., 428 და 1505 № №—აწ ესე არის სანაცვლო პირი მი-
სი გათავებითა, ა. ო.—სანაცვლო პირდება გათავებითა.

ჩემთვის და საყუარელთათვის*) საკლავად მივა ნებითა,
და ღამის ციხეთა დაშლასა ქალაქთა განქარვებითა¹⁾).

1579. ეუელასა²⁾ უსამართლოსა, მიკუირს, რატომ³⁾ იქმს ჩემზედა?!
მტემს თუ გამაგდებს, მისი ვარ, ვერა მიშველის კმელზედა.
ღმერთსა შევსტირებ ეუელასა, მას გაუზდივარ ველზედა⁴⁾.
და მან გაბრჭოს ჩემი და მისი⁵⁾, თუ რა უქნია ჩემზედა?!.“

აქა ზაალ ვეზირებს მამის საქმეს უჩივთ.

1580. „მამწეუიტა⁶⁾ დედის ძუძუსა, საჭმელად მიმცა ვეშასა,
ღთის მოვლენილმან მეფინველმან⁷⁾ გამამშორვა⁸⁾ მე შამისა.
წაძიუნა და გამათბო, ფრთესა მხურვედა მე შავსა,
და მართვეთა გვერდით⁹⁾ გამზარდა“, უკუდავს¹⁰⁾ ღმერთსა ესავსა.

1581. რა ცნეს¹¹⁾, შესხდეს დადებულნი, ზაალისკენ თავნი არნეს,
წინა დროშა ფრიდონისა მათ ალაში გაიმღვანეს¹²⁾,

*) დად.—საყუარლისათვის.

¹⁾ 428 და 1505 № №—და ღამის ციხეთა დაშლასა და ქალაქისა ვაებითა. წარყვნილი ადგილების ამგვარი ერთობა 428-სა და 1505 № № ხელ-ნაწერებში ამტკიცებს, რომ ორივე ხელ-ნაწერი ერთი რედაქციიდან არის გადმოწერილი, ა. ო.—ქალაქთა აოხრებითა.

²⁾ დად.—ამ ეუელას უსამართლოსა.

³⁾ დად.—რადგან.

⁴⁾ 428 და 1505 № №—გაუზდივარ, ა. ო.—გაუზდივარ კმელზედა.

⁵⁾ დად.—და იმან გააბრჭოს მართალი, თუ..

⁶⁾ დად.—იტყუიან.

⁷⁾ 428 და 1505 № №—ფრინველმან.

⁸⁾ დად.—მან მომშორვა

⁹⁾ 428 და 1505 № №—მართვებთა თანა.

¹⁰⁾ დად.—უკუდავად(?).

¹¹⁾ ა. ო., 428 და 1505 № №—სცნეს.

¹²⁾ დად.—წინა დროშა წაიმღვანეს ფრიდონისი მათ, ალაშნეს, ა. ო.—გაიმღვანერ.

საფადარი¹⁾ ცხენსა ითხოვს, მას სამანდი მოუყუნეს²⁾,
და სამ შეჯდა, გაუმართეს, სკდებელი საღრტილს³⁾ ებნეს.

1582. შეჯდა სამ ფაფანი, შვილისკენ წამოვიდა,
თავადები წაიტანა, ბარგი უფლე არა ზიდა*),
იქით-აქით⁴⁾ დაიუნა, იმდერდიან, ტკბილად ზმიდა.
და შააფ მამა დანახა, ცხენით ფერკსა⁵⁾ ჩამოსდგმიდა.

1583. მან დასდვა პირი მიწასა, თავადთა ნახეს ის უწინ,
მალალი, საროსა მსგავსი, პირი მთვარისა, დაუჩინ⁶⁾);
მკერდ-მკლავ-მსხვილია, ბეჭ-ბრტყელი, ნაზარდი საროსა უწინ.
და თავითა მისცეს სალაში,—წესი ეს არის მის უწინ.

1584. ჭკადრეს: „ლომო, ტანად ნაკეთო⁷⁾, შენებ სარო ვერ იზრდების?
საფადარი მამა თქუენი⁸⁾, ნეტარ ცოტად რას გიწერების?!“
თქუა: „არ ვიცი შეტოდება, თქუენი გული მემოწმების,
და შეუტოდრად თუცა მამკლავს⁹⁾, ჩემგან არა ეკადრების“.

1) ა. ო.—საფადარი, დანარჩენები—სფადარი.

2) ა. ო., 428 და 1505 № №—და სამანდი მოიყუნეს.

3) 428 და 1505 № —საბრტილს, ა. ო.—სავდებელნი სარტყელს.

*) ა. ო.—არაზვიდა(?).

4) დად.—აქეთ.

5) 428 №—ფესა, 1505 №—ვ-ნით, ა. ო.—ფერბთა.

6) დად.-სეულში ეს ხანა ასე იკითხება:

„მან დასდვა პირი მიწასა, თავადთა ნახეს უწინა.

მალალი, საროსა მსგავსი, პირი საროსა უჩინა.

მკერდ-მკლავ-სხვილია, ბეჭ-ბრტყელი, ნაზარდი არის უწინა,

და თავადთა მისცეს სალაში, წესი ეს არის უწინა.

7) 428 №—ნაკეთო, 1505 №—ნაკთო, ა. ო.—ნაკეთად კარგო.

8) 428 №—თქუენი, 1505 №—ვ-ნით, დად.—შენი.

9) დად.—მომკლავს, ა. ო.—შეუტოდლათ თუცა მამკლავს.

1585. საამს წინაშე*) მივიდა, ზაღდასტან—წმიდა სჯულია¹⁾,
ტირს, თუაღთა ცრემლი ჩამოსდის, სურვილით დადაგულია²⁾,
მიჯნურობის ცეცხლითა გული აქუს დადაღულია³⁾.
და მან დასდგა ზირი მიწასა, თქუეს: „აღვა დახერგულია!“

1586. კარამდის წინა მიუძღვა ზააღ ქუეითი⁴⁾ მამსა,
სამ⁵⁾ ფალავანი შევიდა, დაჯდა, ზირობენ ჭამასა**);
მუნ ზააღ შემოიყუანეს, კულავ ეთაყუანა მამსა⁶⁾,
და დაჯდა და თუაღთა ცრემლი სდას, დრუბეღივითა ნამაგსა.

1587. მახსენა: „რჯულ-წმიდაო, გულ-ნათელა, ჰე მალალო!..
ფალავანო, სწუთროს საფადარო⁷⁾, არ ახლო.
ბედნიარად, გამარჯვებით⁸⁾, თქუენ დ'თისაგან ნათლად ხარო,
და მოწყლუ და მოსამართლე სამოთხეში შენ წახვალა⁹⁾).

1588. კრმაღსა მოიწუდი¹⁰⁾ შიშითა, აღმასნი აენტებთან,
ამისა ჟამსა სადაც ხარ, მიწანი ატირდებთან!..
თქუენის გურზისა შიშითა ვარსკულავანი¹¹⁾ ატირდებთან,
და ნიანგნი ზღვისა უფსკრულთა¹²⁾ წავლენ და იხიზნებთან.

*) ა. ო.—საამის წინა მივიდა ზაღდასტან წმინდა რჯულითა.

¹⁾ 428 და 1505 № №—რჯულია, დად.—წმიდა სჯულია.

²⁾ 428 №—ჩამოზდის, 1505 № და დად.—ტირს თვალთა ცრემლი ჩამოსდის, ა. ა.—სურვილით დადაგულითა.

³⁾ 428 და 1505 № №—მას გული დადაღულია, ა. ო.—მიჯნურობისა ცეცხლი სწვავს მას გულით დადაღულითა.

⁴⁾ 428 №—უ-ნით, დად.—გაუძღვა ზააღ ქუეითი.

⁵⁾ „სამ“-ისა ნაცვლად.

***) ა. ო.—სამ ფალავანი შებრძანდა, სმა დააპირა ჭამასა(?).

⁶⁾ 428 №—კულაეთაყუანეს, 1505 №—კვლეთაყუანეს, ა. ო.—ამასა.

⁷⁾ 1505 და 428 № №—ფალავანო, სფადარო სწუთროვო არ ახლო(?).

⁸⁾ დად.—ბედნიერად გამარჯვებით, ა. ო.—ბედნიერო გამარჯვებით.

⁹⁾ 428 და 1505 № №—ქრისტესებრი შენ წახვალა, ა. ო.—ალი-

¹⁰⁾ დად—გ-ნით. [ასებრი.

¹¹⁾ დად.—თქუენის გურაზის შიშითა, ვარსკულავანი, 428 №—
... გურზისა ქართა, მასკულავანი, 1505 №—გურზისა ქართა მასკულავანი, ა. ო.—გურზისა ქართა ვარსკვლავანი.

¹²⁾ დად—უფსკრულსა.

1589. თქვენის წყალობისგან რას მიზამ*) უნაწილასა?!.
დადას ვეშობე, გაგებდე¹⁾ მინდორსა უადგილსა,
შე გავეზარდე ფასკუნჯსა²⁾ მართუეთა³⁾ ფრთეთა ჩრდილსა,
და მუნა კლდე მქონდა⁴⁾ სამყოფად კაცთაგან უსაღხინოსა.
1590. რით უარე ვარ შე გვარსა, თუ არ მეტი ვარ კაცობით.
შეკლავ-ფალავნობით შემრად ვინ მშეტობს, ისპაზნეობით⁵⁾.
გრძალი მარტყია⁶⁾, შუბი მაქუს, ლახტი სარტყელს ჩარტყობით⁷⁾,
და მიბრძნე ერთი, ვინცა მჯობს ძალ-გულად⁸⁾ შე, მამაცობით?..“
1591. შე მოუყარე მიშოვნია კელ-მწიფისა შვილი გვარად,
დავდეგ თქვენით⁹⁾ ბრძანებითა, ალფა ვაზვე სარა-ტანად,
მიხუა¹⁰⁾ მტერთა დასაკაცად, მეცა მზა ვარ მოსაკმარად.
და მასანდართ მამიტანე¹¹⁾ ესე ჩემთვის მოსაკმარად.
1592. ჩემგან დარგული სურვილი აღმოფხვრად აშენებული¹²⁾,
ბაღ-სავარდენი, წალკოტნი, ქალაქი სახელ-დებული¹³⁾.

*) ა. ო.—გვიზამ.

1) დად.—გამაგდე, ა. ო.—გამაგდე ადგილსა.

2) 428 №—ფასკუნჯსა, ა. ო.—ფასკუნჯთა.

3) დად.—მართვებთა, ა. ო.—მათთავე.

4) 428 და 1505 № №—ქონდა, ა. ო.—მქონდა სამყოფელად.

5) ეს ადგილი ერთნაირად წარყენილია 15(ჩ-სა რ. 428, № №-ში, დად.—ისპაზნეობით, 1505-სა და 428 № №-ში—აფრეზობით, ა. ო.—ზნე-ფალავნობით... ასპარეზობით. საგულვებელია, აქ ყოფილიყოს „სპარაზნეობით“—ა. ო. სპარაზენი, იხ. გვ. 8, ხ. 9, ტ 3, შენიშვნა 1-ლი.

6) 428 და 1505 № №—მაბია.

7) ა. ო., 428 და 1505 №—ჩაგებით.

8) ა. ო., 428 და 1505—მეომრად.

9) დად.—შენის.

10) 428—მიხუალ, დად.—მიხვალთ.

11) 428 და 1505 №—მამიტანე, ა. ო.—მამიტანე ეს ჩემთვის სა-

12) ა. ო.—აღმოფხვრათ აღშენებული. (ჩუქრად.)

13) ა. ო.—ბაღ-სავარდენი, ქალაქნი, წალკოტნი აყვავებული.

მუნით მოხვიდე, გიანლო, მობრძანდე გამარჯუებული¹⁾,
ღ მკრამ რა უფო რადამს²⁾, ვარ მისგან ცეცხლ-მოდებუდი!..

1593. შუა რასთვის არ გამხერხავ, ტყავს რასთვის³⁾ არ გამკდია,
ქუბულისტანს რად ამოწუეუტ, მე თუ შემიტოდებია?!
ეს სთქმელად⁴⁾ ნუმც ეგების, — თქუენ იქ ლაშქრად წახვიდია!“
და ესე ესმა ზაადისგან, სჯამ თავი გაიქნია.

1594. გაუკუირდა შვილისგან, ასრე ხასად⁵⁾ ეუბნების:
ეგრე თქუა თუ: „უმართლუა, მისთვის გულის გაებრჭობის⁶⁾:
ულთ⁷⁾ ვიუავ აქანამდის, აწ. თუ მისგან შემენდობის,
და მტერთა რასთვის გავაცინებ, რადგან ზაად ჩემთვის კუდების!“

1585. უბრძანა სჯამ ზაადსტანს ამოდ სიტუეითა ბრძენითა:
„არ გაგითავო, ვერა ვიქ, რასაცა იაჯენითა⁸⁾,
გულ-შეჭირვებით მტირალსა თვალითა ცრემლიანითა,
და ვიურვოთ კელ-მწითისგან, თქუენის ნებისა ვქენითა⁹⁾,

1596. მეფესა წიგნსა მიუწერ — თქროთა დანახაზითა¹⁰⁾,
მოუყარეთა და მეუესთა შეგებეწები, ვაზირთა¹¹⁾:

1) ა. ო., 428 და 1505 № — მუნით ნობრუნდე, გიანლო, მოხვიდე
(= 428 № — უ-ნით) გამარჯუებული (1505 № — ვ-ნით).

2) 1505 № და დად. — რადამს, 428 № — რუადამს.

3) დად. — რადგან.

4) დად. — ესე ხათქმლად.

5) ასეა დად., 428 № — ბრჭობით, ა. ო., 1505 № — ბრჭობით.

6) 428 № — გაებრჭობის.

7) ა. ო., 428 და 1505 № — უმლოდ.

8) 428 და 1505 № — იაჯებითა.

9) დად. — და ვიურვოთ ხელ-მწითისაგან თქუენის ნებისა ვქენითა,
428 და 1505 № — და ვიურვოთ... ქენითა.

10) 428 და 1505 № — დანაწერთა, ა. ო. — თქროთა დანახაზითა
დად. — თქროთა დანახაზითა.

11) 427 და 1505 № — ვეზირთა.

მართალთა გზას მოზიდონ, ზაალს ნუ გარევეთ ნადირთა¹⁾,
და თვით წინ მიუდგე, შენ წადი, ტურფად*) ტანითა ნაზითა.

აქა საამ ფალაუანისაგან წიგნის მიწერა კელ-მწიფის
მანუჩარის წინაშე.

1597. გონიერი მწიგნობარი იკმო წინა, მასთან შავა²⁾.
მუშკითა და ღაღიითა მან შელანი შეაზავა,
გუერც მოისვა³⁾ მწიგნობარი, ვაზირობა გაათავა,
და უბრძანა თუ: „კარგად⁴⁾ წერე, კელ-მწიფესა წინა წავა!“
1598. მან საფადარმან ზირველად ახსენა ღთის⁵⁾ სახელი,
ყოველნი⁶⁾ მას აღიდგენ, ზღვანი, მიწანი და ხენი.
ჩუენ მისნი მინდობილნი ვართ, ყოველნი მონასხენი.
და ზეტას იგი არს უკუდავი, ქუეხად—თქუენ—მისნი სახენი!
1599. ყოველი მისთა კელთ ზრის: ცა, ქუეყანა, კმელთა არე.
მან დაბადა ვარსკულავები, მზე და ეტლი, ბრუნავს მთუარე⁷⁾,
ვაზირებსა გეხვეწები, კელ-მწიფესთან მოგვეკმარე⁸⁾:
და ჩუენი აჯა შეისმინოს⁹⁾, შეჭირვება დაგვეხსნას მწარე.

¹⁾ 428 და 1505 №—მართალთა გზათა მოზიდნოს, ზაალს ნუ გარევეთ ნადირთა, ა. ო.—მართალთა გზათა მოზიდნეს.

*) ა. ო.—ტურფა.

²⁾ დად.—შევევა(?), 428 და 1505 №—შევეა, ა. ო.—მუნა ვერვი შევეა. ჩვენ გვეონია, აქ უნდა ყოფილიყოს „შავა“. რაც ლექსს უფრო უხდება. ვასწორებთ.

³⁾ 1505 და 428 №—გვერც მოისვა, დად.—გვერდს დაისვა.

⁴⁾ ა. ო., 1505 და 428 №—კარგა სწერე.

⁵⁾ 428 და 1505 №—მღთისა.

⁶⁾ დად.—სოველნი(!)—წარყენილია, ა. ო.—ყოველნი... ზღვანი, მინდორნი და ხენი.

⁷⁾ დად.—მან დაბადა მზე და მთუარე, ვარსკულავები, ბრუნავს არე.

⁸⁾ დად.—მომეხმარე.

⁹⁾ ა. ო.—გაიგონოს.

1600. ესე საქმე გააგონეთ¹⁾, შეფის უურსა ჩავარდების,
ახოვანი სივადარი რაზმსა შიგა გავარდების²⁾,
შეომარი ასრე ხედავს, რომ³⁾ თერიაუ*) გუჯსა ების,
და შიგა მათი რისხვის ქარი, ჰირს სამსალა წავარდების⁴⁾.
1601. შიძის გურზის⁵⁾ მქნეველო, მტერთა უცეცხლოდ დამწველო,
შენთა ერდგულთა ღვინო და ორგულთა რისხვით მჭირველო⁶⁾.
შეომარო და სვე-სრულო, ომითა ციხეთა ამხელო⁷⁾,
და თვალად და ტანად ტურფო, ფრიდონის დროშის სანთელო!⁸⁾
1602. ტან-საროვო და ლომ-გულო, შესახედავად ლომობილად⁹⁾!..
დასწყნარდა თქუენი სამზღვარი¹⁰⁾, არის უოველი წუთობილად:
არ არის წყენა, შეიქნენ¹¹⁾ მგელი და ცხვარი ძმობილად,
და მე თქუენი ერთი მონა ვარ, მსახური შენი ემობილად!¹²⁾
1603. ესე ოდენი დიდება, აწ ჩემთვის გიღირსება,
რა წელთ სარტყელი¹³⁾. შემირტყამს, მე თქუენთვის მიამება.

1) ა. ო., 428 და 1505 №— გაიგონეთ. [ვარდების.]

2) ა. ო., 428 და 1505 №— ახოვანი ფალავანი რაზმსა შიგან და-

3) ა. ო., 428 და 1505 №— რომ, დად.— გავს.

*) თრიაყი, ანუ თერიაყი, ბერძ. *θηριακη*, არაბ.-სპარს. *طرياق*—

შხამის წინაღმდეგ საშვალეზა. ოპიუმი. შხამიან ცხოველთა ნაკბენის გამკურნებელი საშვალეზა.

4) 428 და 1505 №— მტერთ სამსალად წავარდების.

5) 428 და 1505 №— გურზისა, დად.— ლახტისა.

6) დად.— ნადიმსა შიგა ნათელო. [მძლეველო.]

7) დად.— მეომარო და ლომ-გულო, გმირო ციხეთა ამხელო, ა. ო.—

8) დად.— ნელო(?), ა. ო.— ნათელო.

9) დად.— ტანად საროვო და ლომო, შესახებელად ლომობილად(?).

10) დად.— დასწყნარდა თქუენი ქუეყანა.

11) დად.— შეიქნა.

12) დად.— და მე ერთი თქუენი მონა ვარ, სარტყელ-შერთყული ემობილად.

13) 428 და 1505 № №— მე რა სარტყელი...

ყოფილვარ¹⁾ სსხედიანი²⁾ და უველგან გამარჯვებია³⁾.
და ზაფრანის ფერად შეგქნილვარ⁴⁾, თმა-წვერი გაშეთურებია.

1604. დაბერებულვარ⁵⁾, სოფელსა წაუხმან⁶⁾ ჩემნი დღენი,
უამად კიდევ გმსხურებ, ისმინე მონახსენი,
თავ-მდაბლად⁷⁾, მონისა სწორად, ვდგავარ ალვის ხენი,
და ჯავშნიან⁸⁾ წელ-შერთემული ვარ, კელსა მახია ცხენი.

1605. თქვენთა მტერთა—დეგ-საგსართა⁹⁾ რძი კიდევ შემიძლიან,
სადევსა მოგიკმარებ, ინდოური კრმალი¹⁰⁾ მძლია¹¹⁾,
მიძიე გურზი¹²⁾ მოვიქნია, ჯერეთ ძლი არ წამსულია¹³⁾,
და ვერვინ განხდა ჩემი სწორი, რძით გმელი მამიფლია¹⁴⁾.

1606. თუ სხვათა ჩემთა¹⁵⁾ ნაქმართა ნიშანი არსად არის,
რა უეჯ. მზანდარელთა დევ-ქაჯთა, ისიც კმარის¹⁶⁾;

1) 428 №—ყოფილვარ.

2) დად.—სახელოვანო(?).

3) დად.—ყოველგან გამარჯვებია.

4) ა. ო., 428 და 1505 № №—ქაფურის ფერად შეგქნილვარ,
დად.—ზაფრანის ფერად გავსრულვარ.

5) ა. ო., 428 და 1505 №—დავბერებულვარ.

6) 428 და 1505 №—წაუხვამს.

7) 428 და 1505 №—თავ-მდაბლა.

8) დად.—ჯავშნითა წელ-შერთემული ვარ, ა. ო.—ბელთა მიჭი-

9) 428 და 1505 №—სანგსართა. [რავს ცხენია..

10) 428 და 1505 №—ინაური კმალი, ა. ო.—სადავეთა მოვიხმან-
რებ, ინდოური(?) კმალი მკვლეა.

11) დად.—მძლია.

12) ა. ო. და დად.—ლაბტი.

13) დად.—შემშლია.

14) ა. ო. და დად.—მამიფლია.

15) ეს სიტყვა გამოტოვებულია 428-სა და 1505 № ხელ-ნაწერებ-
ში, რაც აშკარად მოწმობს, რომ ეს უკანასკნელი გადმოწერილია პირ-
ველიდან.

16) 428 და 1505 №—სანგსართა, იგი, კმარის.

მას წინათ მოგვკვალ ვეშაში, დიდი, უსახო არის!..

და თქუეს: „ამოსწუეიტა ქუეყანა ქაშიბს¹⁾), — ზღვის პირსა არის.

1607. სულ-ჩადგმული კორციელი, მუნა ვერა²⁾ დაუდგმიდა.

ზღვით ნიანგსა გამოიუენს, კმელზედ ფერკსა³⁾ არ დასდგმიდა,
პილასა და მარტორქასა, შიშით მისკენ მიზიდვიდა.

და ქალაქნი და ქუეყანანი გარდებევწენს⁴⁾ მიღმა მიდა.

1608. ქაშიბს მორტუმელა გარეშე შავი, კუზრისა ზღვა⁵⁾ ვითა,

პირს შავი კუამელი ამოსდის, ღრუბელთა შესართავითა⁶⁾,

არწივის ფრთენი⁷⁾ მოსტუისის⁸⁾ ბილწმან სუფითა ავითა,

და მსმენელთ შიშითა დალევიდის, მასთან ვერ იუენეს⁹⁾ ავითა.

1609. მე პილტანმან ქარ-ფეკი შევკვამე, ლოცვა დავიწეე,

გულისა შიში გავაგდე¹⁰⁾, ტანსა ახჯარი გავიწეე,

მშვილდის საფერი პირ-ბასრი ისარი ქარქაშს¹¹⁾ ჩავიწეე,

და კელთ ძროხის სახე¹²⁾ ლახტი მაქუს, კრმალი წელზედა¹³⁾

[გავიწეე.

1) დად.—ქაშაბს.

2) 428 და 1505 №—მუნ ვერავინ, ა. ო.—მუნ ვერავინ დაუდგემდა.

3) 428 №—ფეხსა, 1505 №—ფეხსა.

4) დად.—გარდებევწენს.

5) დად.—მთა.

6) მიბაძვა რუსთველის, რომელიც ხშირად ხმარობს „ზღვათაჲა შესართავითა“-ს და არასოდეს „ღრუბელთა შესართავითა“-ს. „ზღვათა შესართავი“ ნიშნავს ოკეანეს, მაშასადამე, „ღრუბელთა შესართავიც“ უნდა გავიგოთ, როგორც ღრუბელზე მეტი, ღრუბლის მომრევი.

7) დად.—ფრთანი.

8) ა. ო., 428 და 1505 №—მოსტუისის(?).

9) დად.—არ იუენენ, ა. ო.—ვერ იქნეს.

10) დად.—გაუშვი.

11) ა. ო.—მშვილდსა საფერი პირ-ბასრი, მარჯვნივ ქარქაში ჩავიწეე, ქარქაში, იხ. ლექსი.

12) ძროხის სახე, იხ. ლექსიკონი.

[ხმალი.

13) 428 №—ხმალი წელზედა, დად.—წელზედა ხმალი, 1505 №—

1610. სამანდსა შევჯე, წამოველ ვეშპის¹⁾ ომი ვთქუი ოდეს,
გამომესალმნეს მეუისნი, ყოველნი ჩემთვის ჩიოდეს²⁾,
ევედრებოდეს უფაღსა, მე მისგან არ მეშინოდეს³⁾,
და გამარჯუებულნი მოვიდეს, შირ-ნათლად მოაცინოდეს.
1611. ვითა ნიანგმან⁴⁾, მივმართე, ვირე არ დაეძინოსა,
ქაშბს მივმართე ზღვაშიგან⁵⁾, მუნ კვამლი ამოდინდესა,
გვანდა: „შავი მთა მართა⁶⁾, ყოველნი მას შეშინდეს⁷⁾,
და ცხრა ასი მკარი სიგრძე აქუს, თმანი მინდარს ეფინეს⁸⁾.”
1612. რა დამინახა, გამოვეყო მან ენა ჭანდრის ოდენი,
წითელნი თვალნი აახუნა სისხლისა ტბათა ოდენი.
ჭავს ზღუასა ცეცხლი ედების, დასწვა ჩინეთის კბოდენი,
და მან შირ-აშემულმან მამმართა, ვთქუი: „ქუხან შვიდნი კიდე-
[ნი!..“⁹⁾
1613. ვჭკარ შებლსა ერთი ისარი, შირი არ ავადებიე*),
ზედა მიუკე, კრმალი ვკარ¹⁰⁾, ლაში¹¹⁾ სრულ გავაგდებიე,

¹⁾ დად.—შევჯედ, წამოველ ვეშპის..., ა. ო.—ვეშპის ომი ვთქვი მე ოდეს.

²⁾ დად.—მე მესალმნეს მოყუასნი, ყუელანი ჩემთვის ტიროდეს, ა. ო.—გამომესალმნეს მეყვისნი, ყველანი...

³⁾ ა. ო., 428 და 1505 №—საამს მისგანა არ ეშინოდეს—ლექსთ-წყობას ლალატობს.

⁴⁾ დად.—ნიანგმა, ა. ო.—ვითა ნიანგნი, მივმართე, ვირე არ და-მეძინნეს.

⁵⁾ დად.—ღვაშიგა. ა. ო.—მუნ კვამლი ამოდინდეს.

⁶⁾ 428 და 1505 №—კომლი.

⁷⁾ ა. ო., 428 და 1505—ყოველნი მისგან შეშინდესა.

⁸⁾ დად.—ყოველნი შეუშინდესა.

⁹⁾ ეს ხანა 428-სა ღ 1505 №№-ებში წარყვნილია და ასე იკითხება:

„რა დამინახა, გამოყო მან ენა ჭანდართ ოდენი,

წითელი თვალნი აახუნა სისხლითა ტბათა ოდენი,

ჭავს ზღუასა ცეცხლი ედების და წევს ჩინეთის ოდენი,

და მან შირ-აშემულმან მამმართა, ვთქუი, ქუხან შვიდნი კიდენი,

ა. ო.—და მან შირ-დაღრენით მოგვმართა, ვთქვი, ქვეყნის შვი-

*) ა. ო.—სხვა შირი გავადებიე.

[დი კიდენი.

¹⁰⁾ დად.—პრმალ-მოწუდით.

¹¹⁾ ლაში იგივეა, რაც იმერული ლაფში, ქვედა ტუჩი.

სისხლის ღუარი წაცასქდა*), მინდორი შევალებინე,
და სულთა მხუთევედა სიმურაღე, სამანდსა შევადღებინე.

1614. შიძიე გურზი გამოვიდე, ნაკრძლევზედა¹⁾ სისხლნი სდიან²⁾,
შეუძხე, თავსა დავჭკარ, ტვინი ცხვირთათ³⁾ წამოსდიან,
მის თემისა⁴⁾ დიდებულნი მთისა წვერით მიჭურეტდიან⁵⁾,
და რა ის მოვჭკაღ, მასუკანით იაქ ზამი საამ მქუიან⁶⁾.

1615. სისხლთა მისთა განადენთა ქაშბის ზღუასი გააწითეს⁷⁾,
სიმურადისა კუამღი ასდის, მზისა ზირსა დაფარვიდეს.
გამარჯუება მამილოცეს, თავს გუარსა გარდამყრიდეს⁸⁾,
და ქუეყანათა მათ აყრილთა⁹⁾ მახარობლად კაცს გზავნიდეს.

1616. მახანდარას მოქნეულმან ჩემმან ლახტმან კლდენი ლეწნა,
სკდებლითა ჩამოყრილთა დევთა ძვალნი¹⁰⁾ შემოლეწნა,
თავადნი და თვალავანნი მოხარაჯედ შეგახუეწნა,
და ყამთ სიგრძემან გამათეთრა, ძალით ოდენ შემეკეწნა¹¹⁾.

*) დად.—წავიდა..., ა. ო.—სულთ მიხუთვიდა სიმურაღე.

1) 428 №—ნამძლევეზედან, 1505 №—ნამძლევეზედან.

2) დად.—სისხლი სდიან.

3) დად.—ცხვირთა, 428 №—ცხვირთათ.

4) 428 და 1505 №—ქვეყნისა.

5) დად.—მთის წვერიდამ უჭურეტდიან.

6) 428 და 1505 №—იეკ ზანმი საამ მქუიან, ა. ო.—ფალავანი
საამ მქუიან.

7) დად.—ქაშაბს ზღუანი გააწითლეს.

8) 428 №—გამარჯუება მამილოცეს, თავს გუარის გარდამყრიდეს,
1505 №—გუარსა გარდამყრიდეს, დად.—გამარჯუება მომილოცეს, თავს
გოვარსა გარდამყრიდეს.

9) დად.—აყრილთათვის.

10) 428 №—ძღუალნი, წარყენილია.

11) ა. ო., 428 და 1505 №—შემარეწნა.

1617. აწ სარტყელი შემიხსნია, მე თქვენ გამსახურე ეზომი¹⁾,
მე ყოველგან თქუნთა მტერთა²⁾ შევანანე ჩემი ომი,
მონარაჯედ დაგიყენე³⁾, დავაქცივე ციხიანი⁴⁾,
და მტერი მონად გამსახურე, აწ კმა არის ჩემი ომი⁵⁾.

1618. ფალავნობისა სარტყელი, გვირგვინი ქუდი ჩემია,
თქუნის მიწისა თუ ღირსვარ⁶⁾ ზაღისთვის⁷⁾ მიმიცემია,
მას მართებს ჩემად შედეგად აწ სამსახური შენია⁸⁾,
და ფალავნობა და სასული ეძებს იმან ჩემია.

1619. მან ჩემი გურზი აიღოს⁹⁾, მტერნი შიშითა დაღიოს,
თქუნთა ორგულთა თავები მიწათა შიგან გარიო!
ბრძანების ურჩი ვინც იყოს, ხანჯრები გულს დარიოს¹⁰⁾,
და გული და ღვიძლი¹¹⁾ გაუბოს; სული იმათი დაღიოს¹²⁾.

1620. ეს ახალი ფალავანი, უწინ გუერცა¹³⁾ რომ გახსლევ,
მაშინც კარგად შეიწყალევ, აწ ქუახული გაუახსლევ,

1) დად.—ეზომ ომი(?).

2) 428 და 1505 №—მე ყოველგან თქუნთა ორგულთა შევანანე ჩემი ომი.

3) 428 და 1505 №—დაგიყენენ.

4) დად.—ციხე ონი.

5) 428 და 1505 №—და მტერნი მონად დავაყენენ, აწ კმა არის ჩემგან ომი, ა. ო.—და მტერნი მონად დაგიყენენ, აწ კმა არის ჩემგან ომი.

6) ა. ო.—წარყენილია, დად.—თქვენის მიწისთვის თუ ვღირსვარ, 1505 №—ვღირსვარ.

7) 428 და 1505 №—ზაღისთვის —ზომის წინააღმდეგია.

8) ა. ო. და დად.—თქუნთა.

9) 428 №—აიწოს - წარყენილია.

10) 428 №—ხანჯარი სისხლთა გარიოს, ა. ო.—ხანჯრითა, 1505

11) 428 №—უ-ნით, დად.—ვ-ნით. [№ ხანჯალი.

12) 428 და 1505 №—მან სული მალედ დაღიოს.

13) დად. და 1505 №—გვერდსა.

როდაბისა¹⁾ ბოძებითა შეიბრალე, შექთ აახლე,
და არ გეწყინოს, დაანებე, კულავ უბოძე²⁾ დღეთ სიახლე.

1621. ერთმანერთი მონდომია თვით³⁾ თავისა გონებითა,
ზირი უტავს სანდაროზსა⁴⁾ როადამის გონებითა,
მოვიდა და ცრემლიანი შემეხუეწა მონებითა⁵⁾,
და მამეგანა შეწყალება თქუენით⁶⁾ შემოვედრებითა.

1622. მე საუბრითა გამტებს, ბრჭობით ვეუბენ ჭკუისაგან⁷⁾:
„ღთის დარჩენილსა ზირველად დიდისა⁸⁾ კელ-მწიფისაგან,
შეწყალებულსა რად მამკლავ⁹⁾ გაზრდილსა სიმურდისაგან.
და მე მიშოვნია არიფი¹⁰⁾ ბრძანებით განგებისაგან!“

1623. ცრემლიანმან მოსაკლავად მომიშვირა¹¹⁾ წინა თავი.
თქუენსა წინა გამოვეზავნე შესახეწლად¹²⁾ გმირთა თავი¹³⁾.
ამას წყლული გაუკურნე, გამსახურეს გმირი თავი¹⁴⁾
და მხიარული¹⁵⁾ გამოუშვი ფაღავანთა ზაღ თავი.

1) 428 №—რუადამის ა. ო.—როდაბისა—სწორია... შეიწყალე...

2) ა. ო., 428 და 1505 № №—და არ გეწყინოს, დაანებო, კულა უბოძო დღეთ სიახლე.

3) 428 №—თვით, დად.—თვით თავისა გუნებითა.

4) სანდაროზი—ბერძ. *σανδραζή*, სპ. *سندروس*—სანდაროს—სან-დალი, სუნნელოვანი ზეა ინდოეთში.

5) დად.—მოვიდა და შემეხუეწა ცრემლიანი მონებითა, 428 №—...ცრემლიანი შემეხუეწა მონებრ ვითა, 1505 №—მონებრიგთა(?).

6) დად.—თქუენის, ა. ო.—თქვენგან.

7) 428 №—ჭკვისაგან, ა. ო.—ბჭობით მეუბნა ჭკვისაგან.

8) ა. ო., 428 №—აწ დიდის.

9) ა. ო., 428 და 1505 №—მამკლავ.

10) დად.—და არიფი მიშოვებია.

11) დად.—ცრემლიანმა მოსაკლავად მომიშვირა, 428 №—ცრემლიანმან მოსაკლავად(?) მომიშვირა.

12) 528 №—გამოვეზავნი შესახეწლად.

13) 428 №—გმირთა თავი, დად.—სული თავი, ა. ო.—სრულად

14) 428 და 1505 №—გამსახურებს გმირი თავი. [თავი.

15) ა. ო., 1505 და 428 №—მხიარულად.

1624. სამ ფალავანმან უსტარი რა გაათავა წერითა,
მას სარო-ტანს უბოძა თვითან¹⁾ თავისა კელითა:
„წადი, მანუჩარს²⁾ წინაშე, საჯრო იურვენითა,
და შენ³⁾ შეეხვეწე ზატრონსა თქუენის ნებისა⁴⁾ ქენითა!“
1625. წიგნი რა მისცა ზაღდასტანს⁵⁾, კარდაუკოცნა კელით,
უბოძან ხუთთა მონათა: „თქუენ დაჰკაზმენით ცხენით!
თორმეტნი კარგად მავალნი ფიცხნი⁶⁾ და უფრო მძლენით,
და შესხდეს და ფიცხლად წავიდეს⁷⁾, ვით ქარნი მონწრაფენით.“
1626. აქა ცნა მერაბ ამბავი და საქმე მანანდარისა,
საამის კელით სიკუდილი ქაქუთის დედულთ გვარისა⁸⁾,
მისის საღაროს მართმევა მეფისა მანუჩარისა,
და აწ ქუაბულს გამოუძახა: „თქუენი ძველ მტერი არისა⁹⁾.“
1627. მერაბ ესე გაიგონა, წყენისგან უჭკოდ ტაკდა¹⁰⁾,
მას მოედვა გულსა ცეცხლი, ბოძანა: „ჩემი საქმე წაკდა!“¹¹⁾
პირი უგავს ზაფრანასა, გონებასა დიდსა ჩაქდა¹²⁾.
და სიდუხტს¹³⁾ უთხრა: „არ დამეხსენ, თვარ მოგკლევი რა-
ღამს აწდა!“¹⁴⁾

1) 428 №—უ-ნით.

2) ა. ო., 428 და 1505 №—ბელ-მწიფეს.

3) 428 №—თქუენ, ა. ო. და 1505 №—ვ-ნით.

4) 428 და 1505 № №—შენის გულისა, ა. ო.—თქუენის გულისა.

5) 428 და 1505 №—წიგნი მამას გამოულა, ა. ო.—მამას გამოართვა.

6) ა. ო., 428 და 1505 №—თორმეტი კარგად მავალი, უკეთესნი და

7) დად.—წავიდნენ [მძლენით.

8) 1505 და 428 №—ქაქუთის დედულთა გვარისა.

9) ა. ო. და 428 №—და აწ ქუაბული გამოუძახა, ბოძანა: „ძველ მტერი არისა!“, 1505 №—და აწ ქუაბულს გამოუძახა.

10) 1505 № და დად.—ხ-ნით.

11) 1505 № და დად.—ხ-ნით.

12) დად.—პირი უგავს სანდაროზსა, გუნებასა შიგაჩაპდა, ა. ო. და 428 №—პირი უგავს ზაფრანასა, გონებასა დიდსა ჩაპდა.

13) დად.—სიდუხტს.

14) ა. ო., 428 და 1505 № - თუარ სიკუდილი შვილის მწადდა.

1628. რასაცა გვიზამს მანუჩარ, ის მისგან მოიწვევისა:
აქენებული ქალაქი და ტახტი დაიქცევისა,
მე დაგოც შენ და ასულსა, აწ სისხლი დაიქცევისა¹⁾,
და თავსა ვიურვი, ნაქმარი ეს²⁾ თქუენი თქუენ გმზღვევისა³⁾.

1629. სინდუხტ ქმარსა მოახსენა: „საწუთროსა ტანისა⁴⁾,
შეუჭირვო ვინ დაჰბადა ღმერთმან კაცთა გვარისა⁵⁾;
წერამით ნუ ხარ, გამიკითხე ჩემით⁶⁾ საქმით არისა,
და ჩემით⁷⁾ ქნითა თუ რამ⁸⁾ იუოს, დამწუავს⁹⁾ ცეცხლი აღისა!

1630. განა ჩუენ მოგვიუყუნია, რა¹⁰⁾ ჩუენი ბრალი არისა,
შირველვე გვესმის¹¹⁾ ამაგი—დაწერა მანუშარისა¹²⁾.
კელ-მწიფისგან მოცემა სრულად ქუაბულის ტანისა,
და ნახვიდა¹³⁾ თუ მოსრულიყო¹⁴⁾, საქნელი აგრე არისა!“

1631. წახუე¹⁵⁾ მათად უკმობარად¹⁶⁾, თავი შენი მუნით არე,
მომეწონს ზაალდასტან, ქება მისი შენვე¹⁷⁾ ბრძანე.

1) ა. ო., 428 და 1505 №—დაიქცევისა, დად.—დაიხვევისა.

2) 428 და 1505 №—ეპ, ა. ო.—ჰე.

3) ეს ხანა წარყენილია 1505 № ხელ-ნაწერში.

4) 428 და 1505 №—საწუთროვო ტანისაო.

5) დად.—კაცი გვარისა.

6) დად.—ჩემის.

7) დად.—ჩემის.

8) 428 №—რა.

9) 428 და 1505 №—დამწუავს.

10) ა. ო. და დად.—არ.

11) 428 №—უნით, ა. ო.—გვესმეს.

12) ა. ო. და დად.—მანუშარისა, 428 და 1505 №—მანუშარისა:
მანუშარი იგივეა, რაც მანუშური, იხ. გვ. 328, ხ. 1189, ტ. 1.

13) დად.—ენახა თუ.

14) 428 №—მოსულიყო.

15) ა. ო. და დად.—წახველ.

16) 428 და 1505 №—უპდომელად.

17) ა. ო. და დად.—თქუენვე.

უკუვამ იცის საუფელმან, რომ ქალი გითქს¹⁾ მზის ღარე,
და სიტუერფითა შუენიანი²⁾, გავსილია, ვითა მთუარე!

1632. უთქუამს³⁾ ვისმე: „გამიჯნურდა სააღდასტან როდამს ზედა!..⁴⁾
კოშკის წვერს⁵⁾ გასრულიყო, თქუენცა იცით, საბელზედა,
ვერ ვიცნობდი, ქება მისი თქუენ მიბრძანე⁶⁾ ჭამაზედა,
და გაბრჭე, ღთისა მფუყარეო, რა ბრალი მაქს ამაზედა?!

1633. გახფადეს კაცნი⁷⁾ დიდებულნი, კელ-მწიფეთა⁸⁾ უკუელა გვარი:
ანვის მიეტ, შარიერა⁹⁾, შენ¹⁰⁾ არ შერთე ქალსა ქმარი.
ნუ ვაბრალებთ ერთმანერთსა, განგებისა ნება¹¹⁾ არი,
და იგი შესტულის¹²⁾ სიხარულად, ჩუენი ჭმუნვა ცუდი არი.

1634. თუ გამამირჩევ¹³⁾ თავადსა, საამს წინ მივეგებია¹⁴⁾,
თვალ-მარგალიტი მივართვა, გუარი¹⁵⁾ საგორვებია¹⁶⁾,
საკელ-მწიფონი ქამხანი, სტავრა და ატლასებია¹⁷⁾,
და თქუენ მაგიერად, თავ-მდაბლად მას ტკბილად ვუეუბნებია.

1) დად.—გიდგს.

2) დად.—შენიერი.

3) 428 და 1505 №—უთქომს.

4) ა. ო. და დად.—როდამზედა.

5) 428 №—უ-ნით.

6) 428 და 1505 №—თქუენვე ბრძანე.

7) დად.—შვიდნი.

8) 428 და 1505 №—ბელ-მწიფეა.

9) ა. ო., 428 და 1505 №—ბელ-მწიფეო.

10) დად.—თქუენ.

11) 1505 და 428 №—ქება.

12) დად.—უ-ნით.

13) დად.—გამამირჩევ.

14) 428 და 1505 №—მივეგებია.

15) დად.—და გვარი.

16) დად.—საგორვებია, ა. ო.—თვალ-მარგალიტსა მივართვამ და
გვარი საგორვებია.

17) ა. ო. და დად.—ოქრონი და სტავრა-ატლასებია.

1635. მას ტკბილითა სუბრითა, ვიცი, გულის დაუამბებ.
დავამშვიდებ რა ასეთსა მე სიტყუასა გავაგონებ¹⁾);
ქუბულისტანს²⁾, ნუ ამოსწყვეტს, შეხვეწებით შევაგონებ,
და იხსნას მათის რისხვისაგან, სრულად საყმოდ დავამონებ.
1636. მეწაბს ესმა ცოლისაგან, გაეკურნა³⁾ გული წულელი:
შეჭირვება ჩამოიხსნა, მისკენ მივა მხიარული,
მეკწონა გამორჩევა, გაუნათლდა ახლად⁴⁾ სული,
და დაუმაღლა, ეგრე უთხრა: „ეცადე რას წმიდა რჯული!“⁵⁾
1637. მაგისტანს საქმისათვის სალაროსა რას კელს ვჭყრია?!⁶⁾
ლაშქართა და ქალაქთაგან სხუა⁷⁾ მრავალი მამკდომია⁸⁾.
არა ვწყალობ საქონელსა, თუ არა ვართ, ცუდად ჰყრია⁹⁾,
და გავხსნათ დიდი¹⁰⁾ ფათეურაკი, რომე ცუდად¹¹⁾ არ წაჰკვლია.
1638. ბეჭედი მისცა, უბრძანა: „საჭურჭლის კლიტე აიღე,
რაცა გერჩივნოს, გარდასდევ, სალაროთ¹²⁾ კარი გაიღე,

1) ა. ო.—დავამშვიდებ, რა ასეთათ მე სიტყვათა გავაგონებ.

2) ა. ო.—ქობულისტანს ნუ ამოსწყვეტ, შეხვეწითა შევაგონებ.

3) დად.—გაიკურნა.

4) ა. ო.—ახლად, დად.—ახლა.

5) დად.—სჯული, ა. ო., 428 და 1505 № №—წმინდა რჯული.

6) დად.—სალაროს რას კელსა ვხდია, 428 და 1505 № №—სალაროთა რას პელს ვჰყრია, ა. ო.—სალაროსა რას პელს ვჰყრია.

7) დად.—უ-ნით.

8) დად.—მომხდომია, ა. ო.—წამხდომია და 428 №—მამკდომია.

9) ა. ო. და 428 №—ცუდათ ჰყრია, დად.—ცუდად ყრია.

10) დად.—ცუდი, ა. ო.—გახსნა დიდი.

11) ა. ო.—რომ სირეგვით.

12) დად.—რაცა გერჩივნოს, აიღე, სალაროს კარი გაიღე.

რაც მოგეწონას, უუკლავი თვითან კელითა აიღე,
და შეჭკრენ ლარნი¹⁾ და სტავრანი, თქუენ საძღუნოდ მისგან²⁾ წაიღე.

1639. შეჭკრა ცხლათი არტახი, სინდუსტს რაც სთქმიდა³⁾ გულის:
ინდოური და ბერძული სადა სტავრათა გულია⁴⁾,
თვალ-მარგალიტი, გოარი⁵⁾, ჩინური დახატულია,
და ორმოცი მსხვილი⁶⁾ ზანდუკი, უუკლავი დაბეჭდულია⁷⁾.

1640. რიდე, ზარქაში, სტავრები, გვირგვინი ტურთა ამარი,
საყური, სალტე⁸⁾, ტუაგები, მუშკი მრავალი, ამბარი⁹⁾,
რცი ტაიჭი ლაგმითა, ორმოცი ტანი აბჯარი.
და ოთხმოცი ქალი და ვაჟი, კრმლები¹⁰⁾ ინდოეთს¹¹⁾ ნაქმარი¹²⁾.

4641. სინდუსტ მოჭკაზმა უუკლავი¹³⁾ სამკაულ-აკაზმულითა.
შევიდა მეკაბს წინაშე მნათობი¹⁴⁾, წმინდა¹⁵⁾ რჯულითა.
ქმარსა დაუდგა იმედი, იგი ნათობდა¹⁶⁾ გულითა:
და— „ღ თითა¹⁷⁾ უუკლავსა ვისაქმებ, იუენით ნათლად სუელითა¹⁸⁾!“

1642. კარკად მოკდების¹⁹⁾ ყოველი, თქუენის ნებისა იქმების,
ჩემდა მოსულამდის როდამს²⁰⁾ თუ ავნო, — გული მიკუდების!.. “²¹⁾

1) დად.— შეჭკარ კარი(?) და სტავრანი, 428 №—შეკრენ ლარნი და

2) ა. ო.—საძღუნოდ მისთვის, დად.— მისგან. [სტავრანი.]

3) 428 №—რაცა სთქუამს, 1505 №—სთქვამს.

4) ა. ო.—და საც სტავრა არს გულია.

5) 428 და 1505 № №—გოარი.

6) ა. ო.—სხვილი.

7) ა. ო.—დაბეჭდილია.

8) სალტე, იხ. ლექს.

9) ა. ო.—ანბარი.

10) ა. ო.—პმალი.

11) დად.—ინდოეთს.

12) 428 და 1505 № №—ნაომარი(?).

13) დად., 428 და 1505—№ №—ყოველი.

14) ა. ო.—წინაშენ მნათობი, 1505—ნათობი.

15) დად. წმიდა

16) ა. ო.—იგი მანათობდა გულითა, დად.—იგი ნათლად არს

17) ა. ო.—მღ თითა. [გულითა.]

18) დად.—იუენით წმიდა სულითა.

19) ა. ო.—ხ-ნით.

20) ა. ო.—ჩემად მოვლამდის როდამსა.

21) ა. ო.—ყველგან ვ-ნით.

მკრახ შეჭვიცა¹⁾: „ღმერთმან უოს²⁾, ეგე ჩემგან³⁾ არ იქმნების,
და გუფი დაიდგე, რადამ⁴⁾ შენ ჩემგან არ წავიკლები!“⁵⁾

1643. აჭვიდეს, გავლნეს დილასა მათ კარნი ქალაქისანი,
დღე-ღამე სწორად იარეს, დაღივნეს სიგრძე გზისანი.
საამ ფაღაფის დაქართა მუნ ნახნეს შუქნი მზისანი.
და გვანან სამოთხის ყუავილთა, თქუეს: „მასკულაფნია ცისანი!“⁶⁾

1644. გვერცა ახლავს დაკაზმულნი⁷⁾ უუელა ოქრო ქსოვილითა.
თვალ-მარგალიტ-შემკობილნი⁸⁾ მზესა გვანან წამოფლითა.
მერმე ჭკითხეს დიდებულთა: „აწ ამბავი თქუენი თქუითა?“
და მოახსენეს: „სინდუსტ არის, საამისკე მივა⁹⁾ მზითა!“

1645. საამ უბრძანა თავადთა: „დახედომა¹⁰⁾ გვერთებს არ ავი:
წაადებინეთ ფარეშთა¹¹⁾ სამი ქამზისა კარავი.
ოქსინო ქვეშე საფენი, სადგომი ნახეთ, სარავი!“
და მაშვიან იყო საჯდომლად¹²⁾ სინდუსტ მნათობთა მზარავი.

1) 1505 და 428 № № — შეფიცნა

2) ა. ო. — ღმერთმან ნუ ყოს.

3) დად. — ეგ ჩემგან არა იქნების.

4) ა. ო. — რომ როდამ.

5) ა. ო., 428 და 1505 № № — ხ-ნით.

6) ა. ო. — და გვანდა სამოთხის ყუავილთა, თქუეს, მასკულაფია ცი-
სანი, 1505 და 428 № № — და გვანდა სამოთხისა ყუავილთა, დად. —
ვარსკულაფია ცისანი.

7) დად. — გვერდსა ახლავს დაკაზმული, ა. ო. — გვერც ახლავს და-
კაზმულები, 428 და 1505 № № — გვერდსა.

8) ა. ო. — თვალ-მარგალიტ-შემკაზმული.

9) 1505 და 428 № № — საამს გვერდი, ა. ო. — საამს მივა გვერ-
დი მზითა, დად. — საამისკენ მივა მზითა(?).

10) 1505 № და დად. — დახედომა, ა. ო. — დაწვდომა.

11) 1505 და 428 № № — ფარპაშათა ?).

12) დად., 1505 და 428 № № — საჯდომად.

1650. სინდუსტ ეგრე მახსენა: „სახელ-დიდო საფადარო!..¹⁾
მტერზედამცა მორჭმული ხარ, რჯულ-წმინდაო, ნათლად ხარო²⁾,
ბედნიარი პირი³⁾, თქუენი ვნახე, ალვა⁴⁾-ტანი, სარო⁵⁾,
და მიზეზიმცა დაილოცვის⁶⁾, — უამი ესე ბედნიარო!..“

1651. მოეწონა საფადარსა ტანის ნაკუთი, თულადობა⁷⁾:
ყოფა-ქცევა, საუბარი, ჰასუხი და ნაზარდობა.
გულსა შიგან მოეგონა ზაღდასტანის მიჯნურობა⁸⁾:
და: — „თუ ასული ამასა ჰგავს⁹⁾, როგორ დაგემო¹⁰⁾ აძიეობა?!..“

1652. — „ჰე შარიერო, ნუ გაწეენ, მე გკადრო აზმადანიო¹¹⁾:
საქონელი და საჭურჭლე, მარგალიტი და თვალნიო¹²⁾;
ჩუენ გვაქუს ურიცხვი უუელაი¹³⁾ — გერვისგან დანათვალნიო,
და რაც გინდა, უუელა შენია, ჩუენ მით¹⁴⁾ ვართ თქუენი უმანიო!“

1) 1505, 428 № № და დად. — სფადარო.

2) დად. — მორჭმულობით, რჯულ-წმინდაო, ნათლად ხარო, ა. ო. —
ნათლა ხარო.

3) დად. — ში „პირი“ გამოტოვებულია, 1505 და 428 № № — ბედ-
ნიერო, პირი...

4) 1505 № — აწვა(?).

5) დად. — ტანად სარო.

6) ა. ო. — მიზეზიცა დალოცვისა,

7) დად. — თვალავნობა.

8) დად. — გულსა შინა, 1505 № — გულსა შიგან მოეგონა სიტყვა
ზაღდასტანისა(?).

9) 1505 და 428 № № — და თუ ასული ყოლე არის, დად. — და
თუ ასული ყოლე რას გავს(?).

10) ა. ო. — დასთმო.

11) დად. — „არა მალნიო“ წარყენილია.

12) 1505 № და ა. ო. — თვალნიო... დანათვალნიო.

13) 1505 № და დად. — ყოველი არვისგან.

14) დად. — ჩუენა ვართ თქუენი ყმანიო, 428 და 1505 № № —
შენი ყმანიო.

1653. მამულსა და საქონელსა ჩუენსა, თავსა, დაგამონებ; რაცა ვიცი მერაბისგან, საუბარსა შევაწონებ, თუ მიბრძანებ, ხვაშაღისა თქუენ მარტოს გავგონებ, და ამას იქით თუ ვცოცხლავარ, დღეთა თურმე შენ გაქონებ!“¹⁾

1654. რა კარავნი დაიცაღნეს, სინდუსტ დაძრა ქებად²⁾ ენა; საუბარი მერაბისა საამს უუელა³⁾ მოახსენა: „აქანამდის წყალობითა შენით⁴⁾ ვიუუით კარგად⁵⁾ ჩუენსა და დღესამდისინ⁶⁾ მტერისაგან ჩუენმან⁷⁾ გულმან მოისუენსა!

1655. ვეოფილვართ მოხარაჯენი თქუენი და კელ-მწიფისანი, მათის ტახტისა მღოცველნი⁸⁾, თქუენისა—დოვლათისანი, მას სარო-ტანსა⁹⁾ ზაღდასტანს მოუნდეს შუქნი¹⁰⁾ მზისანი, და ჩემი რუადამ ენახნა — ყუავილნი¹¹⁾ სამოთხისანი!

1656. მათ ერთმანერთი ენახა¹²⁾, — ჩუენ ვერა შევიგენითა: საცოელ-ქრმოდ შეფიცებულან, არ ტყუვილისა¹³⁾ ენითა, მერაბ შეიტეო, ქალისა მოკულა გაჭზირა¹⁴⁾ კელითა, და თქუა: „ამა საქმეს მანუჩარს, ვიცი, რომ ვაწუენ ენითა“!..

1) 1505 №—დღეთა თურმე, დად.—ჩემსა სახლსა თქუენ გაქონებ.

2) ა. ო.—ქება-ენა.

3) ა. ო.—ყურთა.

4) დად.—თქუენით ვიყავ, 1505 №—შენით ვიყავ.

5) ა. ო.—ვიყვით კარგათ.

6) 1505—დღეს აქამდის, დად.—დღესამდისი.

7) დად.—ჩემან.

8) ა. ო. მლოცავნი.

9) 1505 №—საროს ტანსა.

10) ა. ო.—შუქი.

[სანი.

11) 1505 №—ენახა ყვავილი, დად.—უნახავს ყვავილნი სამოთხი-

12) დად.—მათ ერთი ერთი უნახავს...

13) ა. ო.—შეფიცულიყვენ არ ტყუვილისა, დად.—შეფიცებულან ტყუვილისა, 1505 №—შეფიცებულან არ ტყუვილისა.

14) 1505 №—მოკლვა გაბედა, დად.—გააპირა.

1657. „სახელ-დიდო ფალავანო, ღთის წერილსა¹⁾ შესტულის ვინ და? მას ითხოვდეს კელ-მწიფენი, სხუამ იხვედრა ვერავინ და²⁾, ღთის³⁾ განგება აქანამდის⁴⁾ ზაალისთვის ინახვიდა. და ბევრსა სისხლსა უბრალოსა, ფალავანო⁵⁾, ნუ დადვრი და!“

1658. სინდუხტისგან გაიგონა, ჩამოატოლო ასამ თავი: გონებას რასმე ჩაყდა⁶⁾, არა ბრძანა ყოლე ავი⁷⁾, ახედა, მოახსენა: „ბანათა შენ ხარ თავი და თუ თქუნა გგავს⁸⁾ თქუენი ქალი, არ იშოვა⁹⁾ ზაალ ავი.

1659. სინდუხტ ჰკადრა: „თქუენცა ბრძანეთ:—„ფალავანთა თავი მე ვერვინ გკადრებს კარციელი: „მე გვობივარ, შენთან მზე ვარ მეომარად¹⁰⁾ და სახელითა“!.. დანერგული ალვის ხე ხარ!¹¹⁾ და არას გგავარ შეენებითა მზესთან, მთუარე ვითა, ვზივარ!¹²⁾

1660. მერაბის დედა ყოფილა თუალ-ტანად, ჰირად მზინი, განთქმული თუალადობითა, ტურთა და სახელიანი.

1) დად:—ღთის ბრძანებას შესცვლის ვინა?, 428 №—შესტულის ვინდა, ა. ო.—მღთის წერილსა შესცვლის ვინა.

2) 1505 №—მას ითხოვდენ პელ-მწიფენი, სხუამ იხვედრა ვერა ვინა, ა. ო.—ვერვინ ვერდა.

3) ა. ო.—მღთის.

4) 1505 და 428 № №—აქანამდინ.

5) ა. ო.—ფალავანი, 1505 №—ბევრსა სისხლსა, ფალავანო, უბრალოსა.

6) ა. ო. და 1505 № №—ხ-ნით.

7) დად —არ უბრძანა ყოლე ავი.

8) ა. ო.—და თუ თქვენ რას გგავს.

9) ა. ო.—იშოვნა.

10) დად.—მეომართა(?).

11) ა. ო.—ხე ხარ, დად.—ხე ვარ.

12) ა. ო.—მზე ვარ.

დედით მეუუისი ზაჭაქთა¹⁾) და გურად კელ-მწიფიანი,
და მასცა²⁾) სჯობს ჩემი როდამი, ვითა ეკასა იანი!“

1661. საფადარსა მოეწონა საუბარი შესაგვანო,
სინდუსტს სიტყუა საიმედო მამინ მისცა: „სარო-ტანო!
სახინოთა ნათესავო დედოფლო და საგვანო!..
და რადგან თვითან³⁾) გაისარჯე, შენ⁴⁾) გულ-ნათლად წაგიუყანო!

1662. მოხველ მძიმითა ნიჭითა, საკელ მწიფოთა წესითა⁵⁾).
არცვის მანუჩარ უნახავს ამისთანითა⁶⁾) წესითა!..
სახლი გაერთდეს⁷⁾), ჩუენ ვიუუნეთ ღვინითა უკეთესითა,
და ზაალ და როდამ შევჭვართ ნამკობნი⁸⁾) ოქროს ფესვითა!

1663. მაგ საქმისა⁹⁾) საურავად სიძე შენი¹⁰⁾) თვით წავიდა,
როდამისა გონებითა ტიროდა და ცრემლსა¹¹⁾) ღურიდა.
„ქებაულისტანს რად ამოსწუეუტ“!.. ღომიფოთა წამეკიდა,
და შეიჭირებეს ეუელაყასა¹²⁾), ქარიფოთა მალედ ვლიდა.

1) დად.—მეუუისი ზაჭისი, 1505 და 428 № №—ზაალის.

2) ა. ო.—მასა.

3) 1505 და 428 № №—თვითონ.

4) ა. ო.—დაისარჯე თქვენ, დად.—გაისარჯე შენ.

5) ასეა დად.—ში, ა. ო.—სახემწიფოთა წესითა, 1505 № №—საბელ-
მწიფოთა წესითა.

6) ა. ო.—არცვის უნახავს მანუჩარ ამისთანისა წესითა. დად.—
ამისთანათა წესითა.

7) ა. ო.—გაერთდეს.

8) ა. ო.—ნაყოფი, დად.—ნამკობი, 1505 და 428 № №—ნამ-
კობნი.

9) 1505 და 428 № №—საქმეთა.

10) ა. ო.—თქვენნი.

11) 1505 და 428 № №—ცრემლთა.

12) ა. ო.—ყველაყასა.

1664. თვითან კელ-მწითე კარგია, ღთითა¹⁾), იურვის, ვიცითა:
რას²⁾) ნახა ჰირველ, იმედი მაშინ უბრძანა ფიცითა.
მიბრძანა: „უყავ უყელაი³⁾), რაცა ინებოს, იცითა!..“
და არ დაუშურვებ, რაც უნდა, მივცემ ჰირითა მტკიცითა!“

1665. მერმე ბრძანებს⁴⁾): „ზაალს მართებს. რაცა ჩუენთვის მოიტანეს!“
მოლარეთა უხუცესი მუნ ეჯიბი⁵⁾) მიიუყანეს,
საქონელი მოღებულნი მას⁶⁾) უკლებლად მიუთვალნეს⁷⁾).
და წიგნი ახლად დაუწერეს, ლალ-გოვარნი⁸⁾) დაუთვალნეს.

1666. სინდუხტს ჰირი აუყუაგდა, ჰეგავს, მთუარეა მოსვანო⁹⁾):
მოახსენა: „ჰე ჯენდარო¹⁰⁾), საწუთროსა ფალავანო!..
ტანითამცა სულ ნათელად¹¹⁾) ხარ, გვირგვინისა შესავანო,
და ნუმცა ოდეს მოგეშლები ჰეკუა, ძალი¹²⁾), სარო-ტანო!..

1667. რომ წყალობად შეგვიცვალე¹³⁾) გულის წერამა შენი ავნი,
ქუბულისტანს¹⁴⁾) თავადებს ადარ დასტერ კრმლითა¹⁵⁾) თავნი,

1) ა. ო.—მღთითა.

2) ა. ო.—რ, ნახა.

3) დად.—უყავ ყოველი, ინებოს რაცა იცითა, 1505 №—ყველა უყავით, რაცა ინებოს, იცითა.

4) დად.—ბრძანა, ა. ო., 1505 და 428 №№—ბრძანებს.

5) 1505 №—მუნეჯიმი(?).

6) დად.—საქონელი მიღებული მათ.

7) 1505 №—მიუთვალეს, ა. ო.—მიათვალეს.

8) 1505 №—ლალ-გუარი, დად.—ლალ-გოვარნი დაუთვალნეს.

9) 428 და 1505 №—გავს, მთვარესა, მუნავანო, ა. ო.—ჰეგავს მთვარეა მონავანო

10) ა. ო.—ჰე ჯაჰანდარ—უფრო სწორია, მაგრამ დანარჩენ ხელნაწერებში ისეა, როგორც დად.-ეულში: „ჯენდარო“.

11) დად.—სულ-ნათელ ხარ.

12) დად.—და ნუმცა ოდეს მოგაკლდების ჰეკუა და ძალი, სარო ტანო, ა. ო., 428 და 1505 № №—და ნუმცა ოდეს მოგეშლები ჰეკუა, ძალი, სარო ტანო.

13) ა. ო.—შევიცვალენ.

14) ს. ო.—ქობულისტანს.

15) ა. ო.—კლმითა, 1505 და 428 № №—ადარ სკირან პლმებით თავნი(?).

თქუნად მონად დაიჭირნე¹⁾, მათ უბოძე²⁾ რადგან ზავნი,
და აწ მერაბს და ჩემსა როდამს მახარობელს გაუგზავნი“.

1668. საამ ბრძანებს: „მეტ გავგზავნე³⁾ წიგნი ჩემგან დანაწერი,
გაიშორეთ⁴⁾ შეჭირვება, ვერას გავნებთ⁵⁾ ახლად⁶⁾ მტერი:
ზაალ სიძედ⁷⁾ გიშოვნია, მერაბ, თქუენი შესაფერი,
და განგებთა გავითავებს მოყურობასა⁸⁾ საამ ბერი.

1669. იმედუელმან ზაღდასტან შეჭკაზმა მალე⁹⁾ ცხენია,
ტაიჭსა შეჯდა, არ ახლო მან უნაგირსა კელია:
აწ მაქუს იმედი დ^რთისაგან¹⁰⁾, რას ნუგავს გული ჩუენია¹¹⁾,
და შეწვალებული მოგიფა, დაიხსენ¹²⁾ კაქმანია!“

1670. ესე წიგნი საფიცარი თვითან¹³⁾ კელით მიუწერა.
მერმე დასხდეს სანადიმოდ, მუნა იყო¹⁴⁾ ჩანგთა მღერა.
აყო კარგი სიხარული, ბარბითისა ტკბილად ყლერა.
და სინდუსტს გული დაუამდა¹⁵⁾, მაშინ ყუელა დაიჯერა.

1) 1505 №—დაიჭირე, დად.—დაგვიჭირენ.

2) დად.—უბოძანე.

3) ა. ო.—გავგზავნე.

4) დად.—გაიშორეთ.

5) 1505 №—გვავნებთ, ა. ო.—გავნებთ.

6) დად.—ახლა.

7) ა. ო.—სიძეთ.

8) ასეა ა. ო.—ში, 1505 №—მოყურობასა საამ ბერი, დად.—მოყუ-
რობითა ზაალ ბერი.

9) დად.—ფიცხლა.

10) ა. ო.—მ^რთისაგან.

11) დად.—სეულში ამ ხანის მეორე ტაეპი მესამედ არის, ხოლო
მე-მ-ე მეორედ.

12) დად. და ა. ო.—ხ-ნით.

13) 1505 №—თვითვან.

14) ა. ო.—აახშირეს.

15) დად.—დაუამა.

1671. ფიცხლას¹⁾ მავალსა შათიკსა უბრძანა: „ზური ჭამეო!
ესე ანბავი წიგნითა შენ მეკაბს მიუტანეო,
მაღედ იარე, ქარულად, მუნ²⁾ მიდი ამაჲ ღამეო³⁾,
და მათ მოახსენე ყოელი⁴⁾, აწ გული დაუამეო!“⁵⁾
1672. „ლომ-გულა და ნაკუთად კარგო!“⁶⁾ ჩემ მაგიერ⁷⁾ მოახსენე⁸⁾ :
„შეჭირვება ჩამოხსენ, აწ ღზინითა⁹⁾ მოისვენე!..
საფადრისა წიგნი ნახე, ჩემი რაცა გაიგონე!..
და ფიცით ბრძანა გაერთება¹⁰⁾, მან, მახსლობა შესაგვანე.
1673. „წიგნი გრძლად მისთავისარ ვსწერე¹¹⁾); — კითხვიითა გაირჯებოდა,
საზირიანოდ იქნების, რაცა თქუენ გიამებოდა,
დაუოგნისთავის მეტ მიმძიმს, წამოსვლა შესწრაფებოდა,
და უუელასა სწორად¹²⁾ ვისაქმებ, უმისოდ არ იქნებოდა.
1674. გულის სტუმარნი მოგივალთ, მასზინძლად დაემზადენით:
შენ სავსედ¹³⁾ იყავ ღზინითა, ნუ ხარ ცრემლისა დადენით¹⁴⁾,

1) 1505 №—ფიცხლავ.

2) ა. ო. და 1505 №—იქ.

3) 1505 № და დად.—ამაზღამეო, ა. ო.—ამას ღამეო.

4) ასეა ა. ო.—ში, 1505 № და დად.—ყოველი.

5) 1505 №—დაიამეო.

6) დად.—ტანად ნაკუთრო.

7) 428 და 1505 № №—ჩემ მაგიერ, ა. ო. და დად.—ჩემ მაგიერ.

8) ხელ-ნაწერები — ხ-ნით.

9) ა. ო.—გულითა.

10) დად.—ფიცით ბრძანა: „გაგითავებ!..
11) ა. ო.—არა ვსწერ, 1505 №—არ წერა.

12) დად.—კარგად, 1505 №—წვრილად.

13) დად.—გულ-სავსედ.

14) ა. ო.—ადენით.

მოვალ, ანბავსა უუქლასა წვრილად¹⁾ გიამბობ კვლავ ენით²⁾,
და ზეაქსა³⁾ სამხარობლო უბოძეთ, რაც უქადენით!⁴⁾

1675. სინდუსტ საამს უდარბაზა, მოემატა ზირსა ფერი.
ვითა ვეფხი, კისკასტრად შინ შევიდა შენიერი⁴⁾.
შინ თავითა უსლამა⁵⁾, ჰკადრა ქება მრავალ ფერი.
და ერთად დასხდეს სარო-ტანნი, განათლეს მათ აერი⁶⁾.

1676. „საფადრო, აწ ვინათგან⁷⁾ შენ უფალმან შეგატანა,
ჩუენი საქმე შეიწყაღე, მერაბ საემოდ დაგემონა!⁸⁾
ზაადლასტან თუ ისაქმა, მოსულის უამი არის, მგონა⁹⁾.
და სჯობს—წავიდე, სამსზინძლოდ დავამზადო მერაბ, მონა.

1677. რა მოხვიდეთ¹⁰⁾ შენ და ზაად, შეგვიცვალეთ¹¹⁾ ღვინად რმი,
როდამ და შამა მათი მუნა სხენან¹²⁾ ელვა-მკროთომი,
სამსზინძლოდ შეკაზმულნი¹³⁾ მე დაგიხუდე¹⁴⁾ ფერკზედ მდგომი,
და თქვენ მობრძნდით, სახლი ჩემი განათლეთ, ვითა კომი¹⁵⁾.

1) ა. ო. — წვრილათ.

2) 428 და 1505 № — კვლავ ენით, დად. — აღენით.

3) ა. ო. — შათირსა.

4) ა. ო. — შევნიერი.

5) ა. ო. — უსლამანა.

6) ა. ო. — ჰაერი.

7) დად. — ვინადგან

8) დად. — დავამონა.

9) ა. ო. — უამი მოეგონა.

10) დად. — მოხვიდე.

11) 428 და 1505 №№ — შეგვიცვალედ, დად. — შემიცვალო.

12) 1505 № — მუნა ისხდეს ელვად მკროთომი, დად. — მუნა დავხვედნ.

შუქთა მკროთომი.

13) ასეა 1505 და 428 № №-ში, დად. და ა. ო. - ში — მასზინძელი

14) 1505 № — მე დამიხვედე(?), (შემკობილი.

15) ა. ო. — და თვალ-მარგალიტი მრავალი მე თქვენ გიძღვნა ოქრო-
ლომი, დად. — და მარგალიტი თუალ გოვარი...

1678. სინდუსტს მარტოვეს გვირგვინი, თვალ-მარგალიტი სარავი¹⁾ -
უელ-საბამი და ტყავები, ტანისამოსი არ ავი,
ერთი ქუდი და სარტყელი შერასს²⁾ ებოძა, კარავი,
და გულ-მხიარულად წავიდა სინდუსტ მნათობთა მწარავი.

აქა ამბავი ზაალისავე კელ-მწიფეს წინაშე წასვლისა*)

1679**). ზაულისტანით³⁾ წავიდა, თავი არ დაიზიანა,
დღე-ღამე წართვით ქარულად, უოლ არა დაიგვიანა,
ერანს მივიდა, მან საქმე ჭკვიანად მოიმკრიანა⁴⁾,
და „ესე სჯობს დიდს ნარიმანს!“ — მჭურეტელნი დანატრიანს⁵⁾.

1) ასეა ყველა ხელ-ნაწერში. შეიძლება აქ იყოს: „გვირგვინი, თვალ-მარგალიტის არ ავი(?)“.

2) ა. ო. — გამდელს ებოძა. სხვები — მერაბს ებოძა.

*) ეს სათაური არ არის ა. ო. -ში, ხოლო დად-ნისეულში ასეა: „აქა ამბავი ზაალისა ვთქუათ სრულობით“.

**) ამ 1679 ხანას ყველა ხელ-ნაწერში, დადიანისეულს გარდა, მისდევს სამი ხანა, რომელსაც ამბავთან არავითარი კავშირი არა აქვს. აქ ვილაც სერაფიონი მოგვითხრობს ბაგრატ მუხრან ბატონის მოღვაწეობასა და თვის შოთა რუსთველთან გაბაასებაზე. მოგვაქვს სხოლიოდ:

1. „ბაგრატ ვნახე მარანსა ჯდა, მუხრანს შექმნა ნადიმობა:
კელ-ყო საყდართ აშენება, დაიჭირა ბატონობა:

ძველი ტახტი გააანლა, ჰპოა მღუთითა მორკმულობა,
და ნაძლევი ვარ რუსთველთანა. მეტი ექნა ჩემოდნობა,

2. რას მიმერჩი ბერი ბერსა, მე გავლექსე ლამაზ-ენა,
აშიყი ვარ თვალ-წარბისა, ვინ სოფელი დააშენა,

შენ ტყუილად შემოგფიცეს, მათ აუბნეს ტკბილათ ესა.

და თუმცა ფასი არ მიბოძა, მან რუსთავი ამიშენა,

3. ვიცი, ჩემო სერაფიონ, ხარ მრავლისა მონახული:
მეფე უნდა მღთის ნოშიში, სიკეთითა დანერგული.

ამ სოფლისა დიდებასა მირჩენია მცირე სული.
და არას მარგებს საუკუნოს საბრჭოთ შენი ჭირთ ნახული“.

და არას მარგებს საუკუნოს საბრჭოთ შენი ჭირთ ნახული“.

1505 № — ში მე-2-ე და მესამე ხანებს შესაფერი სათაურები აქვს:
მე-2-ეს: „აქა რუსთველისაგან პასუხის შექცევა“, ხოლო მე-3-ეს:

„აქა ბაგრატის პასუხის შექცევა“.

3) ა. ო. — ზაულისკენ(?)

4) დად. — თავი მან არ აზიანა, 1505 № — მან საქმე ჭკვიანად მოღ

5) დად. — მისთა მჭურეტელთა თქვიანა.

1680. მახსენეს კელ-მწიფეს¹⁾: „ზაალ მოვა, ესე—ვით ხეს!“²⁾
შინაურნი მოეგებნეს, ჰატევითა მოიკითხეს,
მას ანბავი მუნ მისვლისა მათ, მიზეზი მისი, ჰკითხეს,
და ზაალდასტან და თავადები³⁾ დარბაზის კარს თეცხლად⁴⁾ მიდგეს.

1681. წინ მიუძღვნეს დიდებულნი. ზაალ მეფეს რა ნახვიდა,
კითხვია და მიწაზედა ჰირი დასდვა, ცრემლსა ღვრიდა.
დიდხან იყო დამხობილი, კელ-მწიფესა გაუკუირდა.
და შეიტყო თუ: „მოაჯეს!“—გულში⁵⁾ კარგად გაუპირდა.

1682. თვითან⁶⁾ დიდი შარიარი⁷⁾ ზე წამოჯდა, დაძრა ენა:
უბრძანა თუ: „ნუ ირჯები, გაგითაო, რაც გწადს შენა:
აჯა რაცა გითხოვნია. აროდეს ვენა შენი წყენა.
და კულავ მიწასა ჰირი დასდვა ზაალ, მეფეს ეთაყუნა⁸⁾).

1683. კელ-მწიფემ მას ანბავი სსამისა წერილად⁹⁾ ჰკითხა,
მერმე გზისა გარჯილობა¹⁰⁾, ზაალდასტან, მოიკითხა¹¹⁾.

1) 1505 №—კელ-მწიფეო.

2) bicent. poet. უნდა იყოს: „ვით ხე“.

3) ა. ო.—მოხელენი.

4) 1505 №—მანუჩარს წინ ყველა, დად.—დარბაზისა კარსა.

5) დად. და 1505 №—გულში.

6) 1505 №—თვითვან.

7) 1505 №—შარიელი, დად.—შარიერი.

8) ეს ხანა 428, 1505 № №-სა და დად.-სეულში ასე იკითხება:

თვითან დიდი შარიელი ზე წამოდვა, დასძრა პელი,

უბრძანა თუ: „ნუ ირჯები, გაგითაო საწადელი,

აჯა რაცა გითხოვნია, ამას იკით იყავ მრთელი

და კულავ მიწასა ეთაყვანა, ადგა ზაალ პირ-ნათელი.

9) დად.—ტკბილად.

10) დად.—გარჯილობით.

11) ა. ო.—ზაალდასტანს გამოჰკითხა.

ფალავანი გულავ ემთხვია, ჩოქით უღვა¹⁾ წინა დიდხა;
და მისცა წიგნი საამისა. კელ-მწიფემან წაიკითხა.

1684. ზაალ მონურად წინა უთქს, ვით მოაჯეთა²⁾ წესია.

ეუცხოვა და უბრძანა: „რა წიგნი ვნახე ესია?!“

შემამხვეწნია³⁾ თავ-მდაბლა კლიტე საგსართა⁴⁾ ესია.

და ინდო ვეშახთა ლომ-კატთა ნაწერი ესე ვისია?

1685. საამ იყო კელ-მწიფეთა ძალი გული გვირგვინისა,

სახელი და ზირის წყალი, ზურგი არის ერანისა.

ჩემთვის დიდი საწყინოა⁵⁾, რაცა მესმა ფალავნისა,

და მას სიბერე მოეწერა, წელთა შესხნა ჯავშანისა.

1686. ზაალს უბრძანა: „მე მიმსიძს, გულშიგან, ნაღუდად ჩაუშვებ,

საწყინო წიგნი მამართვი, ძველ მტერთა ცეცხლად გაუშვებ,

საამს რა უყო ჯომარდსა, მტერზედ ქორულად გაუშვებ.

და მას ვაზატეობ ნაქმართა, მადლა ცათამდინ⁶⁾ აუშვებ.“

1687. დავსთმობ შენის გულისათვის, გაგითავებ საწადელსა,

ჭკუიანსა და გონიარსა არას ვაზრობ საამს⁷⁾ ქუელსა,

საზიანოს არას მიზამს, დავენდობი ტახტის მცველსა.

და ერთგულსა და თანა მკუდარსა მეფობის მიმცემელსა⁸⁾).

1688. დასხდეს მეფე და ზაალსტან თავადნი უჯიბებითა,

ბრძანა თუ: „დავსხდეთ ნადიმად ტურფითა“⁹⁾ სარაჯებითა.

1) 1505 №—იჯდა, ა. ო.—უჯდა.

2) 1505 №—მოაჯისა.

3) 1505 №—შემამხვეწია, დად.—შემომხვეწილა.

4) 1505 №—საგზართა, ა. ო.—სანგსართა.

5) დად.—საწყენია.

6) ა. ო.—ცამდისინ.

7) 1505 №—ზაალს.

8) დად.—მეფობის ჩუენის მცველსა.

9) 1505 №—„ლხინი გავმართოთ ტკბილითა სარაჯებითა, დად.—
ტურფითა სარაჯებითა, ა. ო.—ხშირითა სარაჯებითა.

წინა მეჯღიში დაიდგეს ოქროს ტახაკებითა,
და მას დღეს ისხდეს ნადიმად მკინტი¹⁾-მუტრიბებითა.

1689. მერმე წავიდეს სიძილად²⁾, დადეს სმითა და ჭამითა³⁾.
საკონებლითა სავსე აქუს ზაალს გულივე⁴⁾ ამითა.
დილასა კარს მიუდგა⁵⁾ ნაზარდობისა ტანითა⁶⁾
და ვინც ნახის, მოეგებიან⁷⁾, უსალამნიან⁸⁾ თავითა.

1690. შევიდა და უდარბაზა კელ-მწიფეთა მან და სხუათა.
ჭავს აც⁹⁾ ღთისა საფარველი, ზაალ არის მეოფე ჭკუათა.
შევე მადლით ეუბნების ვეზირთა და მოაბადთა:
და „სიკეთე და კალიბობა¹⁰⁾ მაძონს ყოფა-ქცევა-ზნათა¹¹⁾!“

1691. სჯობს გამოვსცადოთ ჭკუაზედა¹²⁾ სიტყუითა სათარგმანითა!...“
მუნეჯობთაცა¹³⁾ უბძანა: „სტროლასა ჩახედენითა:
რას კარდაკლების მას ზედ¹⁴⁾, თქუენ მართლად შეიგენითა“.
და მათ მოახსენეს: „ზატრონო, თქუენი ბძანება ვჭკენითა!“

10) დად.—ტურფითა.

2) ა. ო. — თ-ნით.

3) დად.—ლხინითა.

4) ა. ო. — ზაალ გულითა ამითა(?).

5) 428 და 1505 № № — კარზე მივიდა, ა. ო. — კარზედ მიუდგეს.

6) 428 და 1505 № № — ნაზარდი სარო ტანითა, ა. ო. — ნაზარ-
დობისა ზამითა.

7) 1505 № — მოეგებიან.

8) ა. ო. და 1505 № — უსალამით.

9) 1585 № — გავს აცს(?).

10) კალიბობა — იხ. ლექს.

11) ა. ო. — ყოფა ქცევა მაძონს სხვათა(?), დად. — მოძონს ყოფა-
ქცევა ჭნათა.

12) ასეა დად.-სეულში, ა. ო. — ჭკუაზედ, 1505 № — ჭკუაზედ.

13) 1505 № — მუნ ეჯობთაცა(?), დად. — მუნეჯობთაცა.

14) ა. ო. — მაზედა.

1692. დასხდეს მუნა მოაბადნი¹⁾, საეტლასა მეცნიერნი²⁾
ზაალისთვის შესატყობლად... მერამლენი კაცნი ქუეღნი. [ნი⁵⁾.
ჭკრეს სტროლაბს³⁾), კარგად მოვა, შეამოწმეს რამლის მკურელ-
და ერომანეთსა დაემოწმეს, მეფეს წინა წადგეს მთქმელნი⁴⁾).
1693. მათ მოახსენეს: „იქნების დღე-გრძელი გამარჯვებულნი:
თქუენის ტახტისა მოსავი, გულ-მართლად თქუენი ერთგული⁶⁾,
მერაბის ასულსათანა⁷⁾ შვილი მიხუდების ქებული⁸⁾,
და მისგან მოკვდების⁹⁾ დიდება ღრუბელთა შესწორებულნი!“
1694. ერანს და თურანს მებრძოლი მისებრივ არ გამოჩნდების:
დიდებულთა და თავადთა ძლიერი ზურგი იქნების,
კელ-მწიფის¹⁰⁾ კარსა სამრად წელთა შერტემული იქნების,
და მისსა ნაკრავსა სულდგმული ცოცხალი არ მოურჩების!“
1695. მერმე იკმნა კელ-მწიფემან ვეზირები ჭკუის¹¹⁾ მთქმელნი,
ურძანს თუ: „აწ სიტუენი ზაალს ჭკითხეთ დასაცდელნი,
თუ გამოსცნობს, — შეგვიტუეთა, — სავსე არის ჭკუითა¹²⁾ მთქმელნი,
და შეიყარეს. მუნა დასხდეს¹³⁾. სხუა შეიქნა¹⁴⁾ აწ სათქმელი!“

¹⁾ ა. ო. — მოაბდენი(?).

²⁾ ა. ო. — მეცნიარნი.

³⁾ დად. — ჰადრეს სტროლაბს, ა. ო. — ჰკრეს უსტროლაბს.

⁴⁾ 1505 № — მას უბნობდეს რამლთა მკურელნი; დად. — შეამოწმენ რამლის მკურელნი.

⁵⁾ დად. — ერთმან ერთის მოწამენი მეფის გვერდი მიდგეს მთქმელნი, 428 და 1505 — ერთმან ერთსა შეემოწმენ მეფის გვერდით მიდგეს

⁶⁾ დად. — ერდგული.

[მთქმელნი.

⁷⁾ 428 და 1505 № № — ასულთა თანა.

⁸⁾ ა. ო. — სახელ-დებული.

⁹⁾ დად. — მოგზედების.

¹⁰⁾ 1505 № — კელ-მწიფეთ.

¹¹⁾ ა. ო. — ჭკუის.

¹²⁾ ა. ო. — ჭკუის, 1505 № — ჭკუით, დად. — ჭკუით ქუელი

¹³⁾ ა. ო. — შეიყარა, მუნცა დასვეს.

¹⁴⁾ დად. — სხუა შეიქნათ.

აქა ზაალ გამოსცადეს სათარკმანებელითა სიტყუითა
და ყუელა სცნა *)

1696. ვეზირმან ჰკითხა სადღასტანს გამოსცნობი ასია:
„ერთსა საროსა შტაზედან თარმეტი შტონი ასხია,
ოცდაათ-ოცდათი მასთან უწუდილე¹⁾, უფრო ნასია,
და არ დაკლდების, არც შეტობს, — გარდაკეს წუელი ასია“.
1697. სხუამ²⁾ ჰკითხა: „ერთი ჭარმაგი³⁾ ანათობს, დიდი შთა ვითა,
— ერთად არბევს ორნავე, — შავი ცხენია, ზღვა ვითა,
ზღვევს⁴⁾ — და ვერ მიეწევს⁵⁾ ივ ერთმანეთსა ნავითა,
და ერთგან ვერ შეიურებიან ივ მოყუარულნი⁶⁾“ საჯითა“.
1698. მესამე ჰკითხავს⁷⁾: „რა არის აკლის კელი იქნევის:
ოცდათი კულა ცხენოსანი წინა უკანა ირბევის⁸⁾;
თვითა აკლდების⁹⁾ ნიადაგ, ახლად რა თავსა იწეების,
და რა დასთელი, აღარ აკლია, უკულა ერთადვე¹⁰⁾ იქნების?“

*) ეს სათაური არ არის ა. ო. ში, დად. — აქა ზაალ გამოსცადეს სათათბიროთა სიტყუითა პელ-მწიფემ და ვაზირთა.

¹⁾ ა. ო. — ოცდაათ ოცდაათები მასთან უწვილლე. უფრო ნასია — წარყენილია და მასთან ლექსთ-წყობასაც ლალატობს, 1505 № — ოცდაათ ოცდაათი მასთან უწვრილლე.

²⁾ ა. ო. — სხვამან — ზომას ეწინააღმდეგება.

³⁾ ა. ო. — არმაგი — წარყენილია: ჭარმაგი — حرمه — ჩარმა(გი) თერთი ცხენი, იხ. ლექს.

⁴⁾ 428, 1505 № № და დად. — სღვევს.

⁵⁾ დად. — და ვერ მისწევინ.

⁶⁾ 428 № — ივ მოყუარენი, 1505 № — ვნით.

⁷⁾ ა. ო. — მერმე ჰკითხეს, 1505 № — მესამე კითხა, ვასწორებთ.

⁸⁾ ა. ო. — ოცდათი კულა ცხენოსანი წინა უკან გაირბევის, დად. — ოცდათი ცხენოსანია.

⁹⁾ 1505 და 428 № № — აკლია, დად. — თვით უკანა აკლია.

¹⁰⁾ დად. — რა დასთელი, არა აკლია, ყოველი ერთგან იქნების.

1699. შეოთხე ჰკითხავს¹⁾: „ამჟას²⁾ ვეზირნი³⁾ გასუოდებიან.
ერთა ალვისა ხეზედან ფრინველნი იბუდებიან,
გაუკმებიან ფურცელნი, ბუდით რა გაფრინდებიან,
და სხუასა შეკადების, ფურცელნი მუშკ-ამბრად გარდიქცევიან⁴⁾).
1700. ერთი ქადაქი სამყოფლად მთაზედან დაშენებული⁵⁾,
სხუა ქუეშო არის სკირო, კლდეთა, კაჰანთა, ხლებული,
ზეითით მუნა ირჩინონ⁶⁾, ხავიდენ შეჭირვებულნი,
და მოუნდეს კარგი სამყოფი, ვეღარ მივიდენ ნებული⁷⁾).
1701. ნაშენები ჭირ-ნახული მათი დარჩეს სხუათა ვედრად⁸⁾,
მათ მოჭამონ უკაცური, დაიჭირონ შუა-კედლად,
მაშინ შენგან ეს იქნების, მიწა შექნა⁹⁾ შავი თეთრად,
და თუ გამოსცნობ, დასტურია, გამოსჩნდები ცათა¹⁰⁾ ეტლად.

1) ა. ო., 1505 და 428 № №—კითხა.

2) ა. ო.—აჰასა(?).

3) დად.—ვაზირნი.

4) ამ ხანის ეს ორი უკანასკნელი ხანა ამ სახით არის დად.-სეულ-ში, დანარჩენებში კი წარყვნილია და იკითხება ასე: „გაუზღებთან მფრინველნი, რა ბუდითგა ფრინდებიან, და სხვას შეედების (ა. ო.—შეადების), ფურცელნი მუშკ-ამბრად აყვავდებიან.

5) დად.—სამყოფად მთაზედან აშენებული, დანარჩენები კი—სამყოფლად მაზედან დაშენებული.

6) დად.—ზეითით უნდა არჩინონ(?).

7) დად.—და მოუნდეს კარგა სალხინო, ვეღარ მივიდეს ნებული.

8) ასეა დად.-სეულში, დანარჩენებში კი—სხვათა დარჩეს მათი ვერად.

9) დად.—მაშინ შენგან ესე იქნას, მიწა შექნა..., 1505 და 428 № №—მაშინ შენგან ეს იქნების, მიწა შექნა..., ა. ო.—მიწა შექნა.

10) ა. ო., 428 და 1505 № №—ცისა.

აქა გამოყენობა შაალისაგან და ბასუხის შექცევა*)).

1702. ოდენ თავი ჩამოაგდო, უუელას მიხუდა უჭირველად.
სასაუბროდ¹⁾ მან ბაკენი დაძრა, მათთვის სიტყუის²⁾ მთქმელად,
მან პასუხი უუელასას³⁾ ფიცხლად გასცა გულ-ნათელად,
და მეცნიარნი დააკვირნა⁴⁾, მუნ გამიხნდა შაალ ქველად⁵⁾.
1703. ალვისა ხეთა მიბრძანებთ⁶⁾, იგი თავადნი⁷⁾ წელნია,
თორმეტნი⁸⁾ შტონი ასხია, მის წელიწადისა⁹⁾ თვენია.
თორმეტთა შტოთა ოცდათი უწელილე¹⁰⁾ უტურფენია,
და წელილე¹¹⁾ შტოები უუელასა¹²⁾ თჯთასა თუისა დღენია.
1704. ფრინველთა და ორთა ხეთა, რომე ბრძანებთ, იგი მზესა.
გერძის ეტლსა რა შეჯდების, ქვეუნად მოვა, მუნ სიცხესა.
სასწორისა პირთა ზედა გარდაჯდების, გრილი დღესა,
და გაკემების და აყუაგდების¹³⁾ სამთარნი და შაფხუელია.

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.

1) ა. ო.—თ-ნით.

2) დად.—მათთვის სიტყუის.

3) ა. ო.—მათ პასუხი ყველაყასა.

4) ასეა ა. ო.-ში, სხვებში—მეცნიერნი გააკვირნა, დად. და 428

№—უ-ნით.

5) ა. ო.—ყველად(?!).

6) ა. ო და დად.—მიბრძანეთ.

7) 1505 № და დად.—თავადი.

8) დად.—თორმეტი.

9) ა. ო.—ის წელიწადისა.

10) 1505 №—უწვრილე.

11) დად.—ე-ნით.

12) ა. ო.—ყველაყა, დად.—ყოველი.

13) დად.—გაკემობს და აყუაგებს.

1705. მთის თავსა არის ქალაქი მუნ ტურთა სასურველია,
მონანულთათვის სიწმინდე, სამთხე საკურველია¹⁾,
ბნელი ეკალთა ადგილი, სიცოცხლე ჭირთ მხსველია.
და ზოგთა აქუს გამოსასვენოდ და ზოგთა ცოდვა მზღველია²⁾).

1706. იგ ოცდათი ცხენასხი, ვითა ერთად იარების,
ამ წესითა იქცევიან, თვითთ-თვითთ დააკლდების.
ოცდაათი, გონიარო, ერთის თვისა დღე იქნების,
და იგი წავა, დაიღვეის, მერმე ახლა სხუა³⁾ დადგების.

1707. ორნი—ჭარმაგნი⁴⁾-შავ-თეთრნი—რბიან და არ დაშვრებიან:
თეთრი დღე არის ნათელი, შუქნი მზისანი ჭეუებიან.
შავი ღამეა გუბრისა, მუნა უგუნი დგებიან.
და იგ ერთმანეთსა მიზღვეენ⁵⁾, ერთად ვერ შეიერებიან.

ზაალისაგან რა ეს გაიგონეს დია მოეწონათ *).

1708. რა ზასუხი ზაალისგან უუელამ მართლად გაიგონეს,
გაუგურიდა ვეზირებსა, კულავ შეიფესა მაწონეს.
დიდი ქება მას წინაშე მისთვის კარგად შეგონეს⁶⁾,
და რცა სწადა გუჯსა მისსა, აჯა მისი, გაუთავნეს⁷⁾.

1) 428 №—საკურველია.

2) ეს ხანა დად.-სეულში ასე იკითხება:

მთის თავსა არის ქალაქი მუნ ტურთა სასურვეელი:
მონანულთათვის სამთხე, სიწმინდე, საკურთხეველი,
ბნელი ეკალთა ადგილთა, სიცოცხლე ჭირთა მზღვეველი,
და ზოგთა აქუს გამოსასვენოდ, ზოგთა გლახ ცოდვა მზღვეველი-

3) დად.—თვე.

4) 428 და 1505—ჭარმაგნი.

5) დად.—მიზღვეენ, სხვები—მისღვეენ.

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.

6) დად.—დიდი ქება ზაალისა მის წინაშე შეგონეს.

7) დად. და ა. ო.—გაუთავნეს.

1709. ადგა ხვადი ღომივითა ზაალ, ტანსა ჩაიციმდა.
შეეკაზმა ფალავნურად¹⁾, მეფის სრასა შემოვიდა,
მეფე წინა გაეგება, მუნ ფარმანსა²⁾ გარდიკიდა,
და დაეთხროსა სპინაოდ, გლას სურვილი დასდაღვიდა³⁾.
1710. მახსენა: „შარიერა⁴⁾, ვნატრი ვინცა გიხსლები!..
თქუენის პირის ჭურჭისაგან ბედნიერი ვინ გაძლები?!.
ფალავანი ბრძანებსა თქუენსა ელის, მესწრაფების,
და თქუენგან ტვბილად შეწყენარება⁵⁾ მას მივართვა, იამების.
1711. უბრძანა თუ: „ვერ გაგიშვებ, ხვალე ღვინი ჩუენგან უნა.
გინდა შეგრა როდამისა, მიისწრაფი შინა, მუნა,
პირ-მთუარენი გვერც დავისხნეთ⁶⁾, მენანგე და მკურეღნი მუნა⁷⁾,
და შერმე წადი, გაგითავებ, გიზამ, რაცა გუფსა უნა!“
1712. ლაშქართ უბრძანა დილასა მზადება ნადრობისა.
გათენდა. ბურჯი აქროს გამონდა კაცთა ცნობისა.
კელ-მწიფის კარსა შეიქნა შტვირი⁸⁾ და ცუმა ნობისა.
და ლაშქარი შესდეს, მივიდეს⁹⁾, კელ-მწიფე სად ემკობისა...
1613. მეფესა ცხენი მიჰგვარეს¹⁰⁾, შეჯდა, არის ვითა წესი,
წელთა ერთეა კმაღ-ქარქაში, შეენის უეუელს უკეთესი.

1) დად.—ფალავნურად(?).

2) დად.—ფარვანსა(?).

3) დად.—გლას სურვილი დასდაღვიდა, ა. ო.—ზაალს სურვილი დაჰფარვიდა, 1505 და 428 № №—ზაალს სურვილი ფარვიდა,

4) ა. ო.—შარილო.

5) ა. ო.—შეწყალება.

6) დად., 1505 და 428 № №—დავისხათ.

7) ა. ო., 1505 და 428 № №—ჩვენა.

8) 1505 და 428 № №—სტვირი.

9) 1505 და 428 № №—მივიდნეს.

10) დად.—მოგვარეს.

ზაღდასტანტა გვერცა¹⁾ ახლავს მიჭუეუბოდა²⁾ ზესთა-ზესი.
და ბუთა³⁾ დასვეს, დაერჩივნეს⁴⁾ მშვილდოსნები უკეთესი.

1714. კელ-მწიფემან რა ბუთასა შესტეორცა და დაატდინა,
მერმე უუელამ⁵⁾ მოურიგა, მშვილდოსანი ვინცა ვინა.
მიღვა რიგი ზააღზედა, დიდნი ხენი იდგეს წინა,
და შესტეორცა⁶⁾ და ბუთასა ჰკრა, ჭანდართშიგან⁷⁾ გაიკბინა.

1715. მათ ხეთა შიგან კავლო, მიწასა ესო⁸⁾ იქითა.
ეს უუცხოვა, ვინც ნახა, გაკუირვებითა დიდითა:
„ამას აბჯარი როგორა დაუდგამს, არა ვიცითა,
და ვისცა⁹⁾ ჰკრავს, უსაცილოთა მოჰკლავს¹⁰⁾ კელითა მისითა!

1716. „ადარ წავალ ნადირობას“, — მეფე ბრძანებს, — „სროლა კმარის!“
შვილდოსნობით ამასა ჰკავს, ფაღავანი სსამ¹¹⁾ არის:
საფადარი უმართლეს¹²⁾, სარტულის შერტუმა მისი არის;
და დიდს ნარიმანს კიდევცა სჯობს¹³⁾, თუ ასეთი სხვითა არის?!

¹⁾ დად.—გვერდსა.

²⁾ დად.—მოყუებოდა, 1505 № — მიყუებოდა.

³⁾ ბუთა—თ.—ოსმ. توت — ბუთა—მიზანში ამოსაღები ნიშანი. იხ.
ლექსიკ.

⁴⁾ ა. ო.—დაერჩივნეს, სხვები—დაერჩია.

⁵⁾ დად.—ყუელმან(?).

⁶⁾ ა. ო.—შესტეორცა.

⁷⁾ 1505 და 428 № № — ჭანდართშიგან, ა. ო. და დად.—ჭანდარ

⁸⁾ დად.—ესვა. [შიგა.

⁹⁾ ა. ო. და დად.—ვისაც.

¹⁰⁾ დად.—უსაცილოთა მოკლვა კელითა მისითა.

¹¹⁾ დად.—მამა არის.

¹²⁾ დად.—უმართლია.

¹³⁾ 1505 და 428 № № — საჯილდოობს, ა. ო.—ესე სჯილდოობს(?):

1717. მეფემან ბრძანა: „ზუფინი¹⁾ და გურზი მოხვეციითა²⁾, უმძიმესი და უსრულე ზარდასმანს³⁾ მონახენითა, ფარნი გილანეთს ნაქმარნი⁴⁾ ოთხნივ აქ მომართვენიათა, და კმალნი ინდოეთს ნაქმარნი, აბჯარნი⁵⁾ ჩაიცივენითა!“⁶⁾

1718. მეგრე უბრძანა ზაღდასტანს: „აწ ომთა კარი გააღე, ჩაიცივი ტანს აბჯარი, გურზი და ზუფი^{*}) აიღე, უბრძანა ხუთას⁷⁾ თავადსა: „სრული აბჯარი დაიღე და წინა ფარები დაიდგით, ზუფინი მისკენ წაიღე!“

1719. ოთხი ფარი დაარჩიეს⁸⁾, იგ დაუდგეს ზაღდასტანს წინა მან ზუფინი შემოსტყორცა, უუელას შიგან⁹⁾ გაიბრძინა, მიწაშიგა დაიკარგა, ეძებს, არსად არ იჩინა¹⁰⁾. და ერთობილთა მოეწონა¹¹⁾, მისნი მჭურეტი გააკუიჩნა.

1720. მეფე ბრძანებს¹²⁾: „აწ ამისი ომი არვის შეუძლია, აწ იმითაც გამოვსტადოთ, აბჯარშიგან როგორ მძლეა, გორჯასპისა თესლი არის, ნარიმანსაც უფრო მძლეა, და მას აბჯარი ტანს ჩაატვეს, კელთა მისტეს ზუფინია.

1) ზუფინი—სპ. زوبین — ზუფინ—სასროლი მოკლე შუბი.

2) ა. ო.—გურზი მოხმენითა(?), გურზი, სპ. گرز — ლახტია.

3) ა. ო.—ზარდასმას, დად.—ზარდასმა.

4) დად.—ფარი გილანეთს ნაქმარი, ოთხი...

5) დად., 1505 და 428 № №—კმალი ინდოეთს ნაქმარი აბჯარი...

6) დად.—ჩააცივენითა(?).

*) ზუფი აქ იგივეა, რაც ზუფინი.

7) დად.—სხუათა თავადთა.

8) დად.—დაარჩივა.

9) ა. ო.—შიგან.

10) დად.—ეძებს და არა იჩინა.

11) ა. ო.—ერთობითა მათონა.

12) ა. ო.—ბრძანა.

1721. მას გუარამ შეუტოვა¹⁾, ერთხელ უყიფლა²⁾ ენითა.
 ზაღდასტან ცხენი გაქუსლა, სარტყელსა სტაცა კელითა,
 ზე უნაგირსა მოკადა, შეფისკენ მიაქუს რბენითა,
 და სიცილითა წინა მიადგა, მადლა ჭყუა³⁾ კელ-გაშვერიითა.
1722. მეფე ბრძანებს: „არ მინსავს მე კაცთაგან⁴⁾ ეგზომ ომი,
 შავით დედას ის შემოსავს⁵⁾, ვისცა უნდა მისი ომი:
 არ იქნების ამ ძალისა⁶⁾ ნიანგი და ხვადი ლომი!“
 და დალოცა და წამოვიდა⁷⁾ დარბაზისკენ ცხენსა მსდომი⁸⁾.
1723. კელ-მწიფე დაჰდა ტასტყედან მით უებრთა ტანითა.
 ფაღანისათვის⁹⁾ გვირგვინი აქრისა სამარდანი¹⁰⁾,
 ტანისამოსი, სარტყელი, მარგალიტითა-თუალითა
 და შემკული, შესავებული იეროზითა და ლალითა¹¹⁾,
1724. ჯაჭგ-მუზარადი, ტაიჭი აქრისა აკაზმულითა,
 ბარგისტანი და ჯაგმანი¹²⁾ კმალ-დროშა ლომ-სახულითა¹³⁾,

1) ა. ო. — შეუტოვა, დად. — გვარამ მას შემოუტოვა.

2) ა. ო. — ჰყიფლა(?).

3) ა. ო. — ჰყუა.

4) დად. — კაცთაგან.

5) ა. ო. — შავით დედას შემოსავს, ვისაც უნდა მისი ომი, დად. —
 შავით დედას ადრე შემოსს.

6) დად. — ძალითა.

7) დად. — დალოცა და წამოვიდა, 1506 და 428 № № — დალოცეს
 და წამოვიდნეს.

8) დად. — მჯდომი.

9) დად. — ფაღანთათვის.

10) სამარდანი, იხ. ლექსიკ.

11) ა. ო. — თვალთა.

12) დად. — ხვაფთანი.

13) დად. — კრმალ-დროშა, შტვირ-ნალარითა.

ღახტი, ზუფინი, სვაფთან¹⁾), დიდი იმედი გულისა,
და ფალავანს წინა²⁾) ზსუხი ნათლად შესთვალა³⁾) სულისა:

1725. „რაცა გებრძანა, ზსუხი მე წიგნად მომიწერია:
მის ზილდასტანს ზაღდასტანს უყავით*) საწადელია,
დასტური მივეც, შეერთოს მან მისი⁴⁾) საყურელია,
და სარო-ტანი და ზირ-მთუარე არს მისი შესაფერია.

1726. სადაცა შენი კმა ისმის, ილევის უზაბარი⁵⁾),
კმელზედ ღომი და ნიანგი ზღვაში⁶⁾) ფერ-კრთომით არიო,
სურას დახვდავ ამისთვის, ზაქათა გვარი⁷⁾) არიო,
და ღომ-გულად—სარო-ტანისთვის⁸⁾) თუ შესაფერი არიო.

1727. დია ვიამე*), რა გნახე ტან-სარო, ასაკიანი.
ღომისა ღვეუსა რაც მართებს, შემკობილია ზნიანი.
ნადიმსა, სიხარულშიცა, მეოფე გულ-ნათელიანი⁹⁾),
და საწადელ-დასრულებული¹⁰⁾) მოგივა ზაღ ჭკუიანი!“

1728. კელ-მწიფესა ვთაყუნა ზაღდასტან¹¹⁾) და გამოვიდა.
სამს წიგნი მეუწერა, თავის სრასა რა მოვიდა¹²⁾):

1) 1505 და 428 № №—ხუფთანი.

2) დად.—გვერდი(?).

3) დად.—მისწერა.

*) ვიცავთ ხელ-ნაწერის მართლ-წერას.

4) დად.—მან მისგან საყურელია.

5) ა. ო.—უზაბარიო, 1505 და 428 № №—უზებარიო.

6) დად.—კმელზედა ღომი, ნიანგი ზღვაში, 1505 და 428 № №—
კმელზედ და ნიანგი ზღვაშიც.

7) დად.—ზაქაიანთ გვარი არიო, 1505 და 428 № №—ზაქათა გვა-
რი არიო, ა. ო.—ზაქათა გვარის არიო.

8) დად.—ღომ-გულის სარო-ტანისა.

9) 1505 № და ა. ო.—დია კაი მე.

10) ასეა დად.—სეულში, 1505 და 428 № №—ნადიმსა სიარულში-
გან მამყოლთა გულ-ნათლიანი, ა. ო.—ნადიმსა სიარულშიგან მამყოლთა
გულ-ნათლიანი(?).

11) ა. ო.—და აჯა აღსრულებითა.

12) დად. და 1505 №—კელ-მწიფესა ვთაყუნა ზაღდასტან, გამო-

დად.—თავის სრასა შემოვიდა.

„სახელ-დიდო იფაფანო, გულით¹⁾ სევდა ამოვიდა!“
და ეს ამბავი²⁾ მთასსენა, თვითან ადარ წამოვიდა:

1729. „ძლის მოკლება, სიბერე, შენი შეფესა ეწეინა.
ღია გულ-ტკბილად დაგლოცა, თუალთ ცრემლი წამოედინა,
დიდი წყალობა, იმედი, მას ზირით³⁾ ამოედინა.
და არცა რას მე დაფიფოფნი, ამბავი ჭკადრე⁴⁾, ჭე⁵⁾, წინა!“

1730. წიგნი მისცა და წავიდა ფაიქი⁶⁾, ვითა ქარიც,
ფიცხლად აარა. მივიდა, სად ლომი საამ არიო,
მან მთასსენა ყოელი⁷⁾ შაადის მუნ ნაქმარიო.
და რა წიგნი ნახა, კავაჟდა საამ⁸⁾, ზირ-ნათლად არიო.

1731. მერაბს და სინდუსტს ამბავი წიგნად⁹⁾ უბრძანა, არ ენით:
„შეწყალებული შადლასტან მოგივა, შეიყარენით“),
ორნივე მოვალთ თქუენს გვერდით¹⁰⁾, ლხინითა გაიხარენით.
და ნუღარა სჭმუნავ, სევდანი გულისა გაიყარენით“!..¹¹⁾

1732. მერაბს ესმა ეს ამბავი, გაქმანი გაეყარენს,
როგორცა მას მართებდა, აგრე დიდად გაეხარენს.

1) დად.—გულის, ა. ო.—გულთა.

2) დად.—ამბავი, სხვები—ანბავი.

3) ა. ო.—პირთა.

4) დად.—გადრე.

5) 1505 №—ცე.

6) დად.—ფაიქი, სხვები—ფაიკი.

7) ა. ო.—ყოელი, სხვები—ყოველი.

8) ა. ო., 1505 და 428—ზაალ(?).

9) ა. ო.—ანბავი წიგნათ.

10) დად.—გაიხარენით.

11) ასეა ა. ო.-სა და დად.-სეულში, 1505 და 428 № №—თქუენს
წინა.

11) დად.—ნუღარა სჭმუნავთ ნადვლითა, სევდანი გაიყარენით.

ქარწილისა სამზადებლად მწიგნობარნი შეიყარნეს,
და თავადთა და ლაშქართათვის საწვეველად კაცნი ანხეს.

1733. მაშინ დაიწეს მზადება კელ-მწიფურითა წესითა:
დარბაზნი მთავარნი სტავრითა უკეთესითა,
ხატურნი და ბერძნული ჭრელითა უძრავესითა¹⁾.
და მათ დააშვენეს, მოჭკასმეს²⁾ სამთხის უტურფესითა.

1734. აბრეშუმისა (ორხაფა³⁾), მანსაჯური⁴⁾ საფენი,
ალამი ჩინეთს ნაქმარი, მარგალიტითა ნატენი,
მუნ ერთი ტახტი (ქრცას, თუალ-გუარითა⁵⁾) ნაფენი,
და მას ოთხი ფერკი⁶⁾ ზობარჯი⁷⁾, ოთხი ფეროზის საფენი⁸⁾,

1734. დიდრფანი იაგუნდნი, მარგალიტი⁹⁾, ისხდეს სხვიდნი¹⁰⁾,
ფეროზი და ტურფა ლალი, ზურმუხტზედა¹¹⁾ შეწეობილი,

1) ასეა 1505-სა და 428 № №-ში, დად.—ჭურჭლითა უძრაველ-
სითა, ა. ო.—ჭრელია უკეთესითა(?).

2) დად.—შეამკუეს, 1505 და 428 № №—შეკაზმეს.

3) ა. ო.—ორხა, 1505 და 428 № №—ორხუვა.

4) მანაჯაური, იხ. გვ. 420, ხ. 1539, ტ. 3, შენიშვნა მე-9-ე. ეს
სიტყვა დად.-სეულს გარდა, ყველა ხელ ნაწერებში წარყენილია: ა. ო.,
1505 და 428 № №—მანსაუჯერი.

5) დად.—თუალ-გოვარითა.

6) ა. ო.—ფეკი, 1505 № №—ფერხი.

7) დად.—ზუბარჯი; ზობარჯი ანუ ზობარჯალი, იხ. გვ. 378,
ხ. 1384, ტ. 3, შენიშვნა მე-10-ე.

8) 1505 და 428 № №—ნაფენი.

9) 1505 და 428 № №—იაგუნდი მარგალიტი..., დად.—მარგა-
ლიტნი, იაგუნდი.

10) 1505 და 428 № №—ისხდა მსხვილი.

11) დად.—ზუბარჯზედა.

რადამისთვის გაშიდეს მუნ გვირგვინი შემგობილი,
და უკომლოსა ნაკვერცხალსა¹⁾ იაგუნდნი გვანან²⁾ თლიდნი!

1735. რა რადამ გამოვიდა, მას ეკიდეს³⁾ მუნა კელსა,
მას საყურნი ანათობდეს⁴⁾, შუქნი ადგეს⁵⁾ ბრალის ეელსა,
საღტე ტყავი შეშვენიდა სარო-ტანსა შემგობილსა⁶⁾,
და კაცის თვალნი ვერ განსცდიან⁷⁾ მისთა შუქსა, ტანსა ზრდილსა⁸⁾.

1736. „ესე სჯობს მზესა შვენებით!“ ფიცვიდა, ვინცა ნახის⁹⁾.
გულის ნადუელი გაჭქარდის¹⁰⁾, მჭურტელოთა სულ-თქმა-ახისა¹¹⁾.
მან განათილის დარბაზი, ნაქმარი ყუელა დახისა¹²⁾.
და არ შეუძლია მხატვარსა დახატვა მისის სახისა¹³⁾.

1737. ზაალ მივიდა დარბაზსა, არავის გაუმელავნათ.
შინა შევიდა უწვევრად, მამას ეთაყუნათ,
მას მამა ეელს მოეხვია, აკოცა, წაიყუნათ,
და გვერცა¹⁴⁾ დაისვა ტახტზედან¹⁵⁾ ზაალდასტან ზილოტანათ.

1) დად.—უკვამლოსა იაგუნდსა, ა. ო. — უკომლოსა ნაკვერცხალსა,
1505 № — უკვამლოსა ნაკვერცხალსა.

2) დად.—ზურმუხტები გვანდეს თლიდნი.

3) დად.—ეკიდა.

4) დად.—საყური ანათობდა.

5) დად.—ედგეს.

6) დად.—მას ყუავილი ვითა ველსა.

7) დად.—ვერ განსციდდეს.

8) დად.—მისა შუქსა, ტანსა მზდელსა.

9) დად.—ფიცვიდა, ვინცა ნახესა, 1505 და 428 № № — ფიცვიდა,
ვინცა ნახვიდა.

10) დად.—განქარდა.

11) 1505 და 428 № № —ახვიდა(?).

12) 1505 და 428 № № —დახვიდა(?).

13) 1505 და 428 № № —სახვიდა.

14) დად.—გვერდსა.

15) დად. და 1505 № —ტახტზედა.

1738. ქვადრა მოკითხვა მეფისა და წიგნი გაუშალა მან.
გაშალა¹⁾, კელსა აკოცა, კულავ მადლი გარდიკადა მან.
წიკითხა და იამა, ბერი გაუაყდა სალამან²⁾.
და ზააღს რაც ექნა, უუელაი მამასა დაუთვალა მან.
1739. სსამ ბრძანა: „დაუეკაზმნეთ ქუბულისტანს წასსეგელად³⁾,
ფიცხლავ სპანი შეგვეყარნენ⁴⁾ მუნ ხანისა⁵⁾ დაუზმელად.
მას დღეს შეჰკრა ღარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად⁶⁾,
და იმაჲ დამეს გააჩინა. მერმე დაჯდა ნადიმს მსმელად.
1740. ლაშქარნი და დიდებულნი დიღას მეფის კარსა მიდგეს⁷⁾.
ყვირო-სტვირსა შეუბერნეს⁸⁾, ნადარსა ყუეღვან სცემდეს⁹⁾.
კარავთა და სრა-ფარდაგთა, გამოიღეს, აჰკიდებდეს¹⁰⁾,
და ცხენთა შესხდეს დაკაზმულნი, ქუბულისკენ წამოვიდეს¹¹⁾.
-
- 1) დად.—მიართვა.
2) დად.—გულ-მზიარულ-ყო სალამან: გაჭირების ლექსია; ალბათ პოეტს სურს თქვას: საამი გავაყდა, როგორც სალამანიო.
3) ა. ო.—ქობულისკენ, 1505 და 428 № №—ქობულისკენ დავე-კაზმნეთ წასსეგელად.
4) ა. ო.—ფიცხლად სპანი შეგვეყარნენ.
5) ა. ო.—მუნ ხანისა, დად. და 1505 № —ნვალე ხანის.
6) დად.—მას დღეს შეჰკრა ღარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად და როგორც ესე გააჩინა, მერმე დაჯდა ნადიმ-მსმელად, ა. ო.—მას დღესა ვასცა ურიცხვი, ვინცა უნდა წასახმელად(?) და იმაჲ დამეს გააჩინა, მერმე დაჯდა ნადიმს მსმელად, 1505 და 428 № №—დღეს გარდასცა ღარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად და მას დამესა გააჩინა...
7) ასეა დად. სეულში, ა. ო.—მეფის სრასა მოადგენ, 1505 და 428 № №—მეფის სრას მოადგენ.
8) ასეა დად. სეულში, ა. ო.—ყვირო-სტვირსა, 1505 და 428 № №—ყვირო-სტვირსა შეუბერნენ.
9) 1505 № და ა. ო.—სცემდენ.
10) ა. ო. და 1505 №—აჰკიდებდენ.
11) დად.—ქუბულისტანს დაკაზმულნი წამოვიდეს, ა. ო. და 1505 №—დაკაზმულნი ქუბულისკენ (ა. ო.—ქობულისკენ) წამოვიდნენ.

1741. მერაბს გვერდით მახრობლად გაუგზავნეს დიდებული.
წინა სინდუსტ გაეგება, გაუნათლდა ახლად¹⁾ სული.
მახრობელს ტანს ჩააცვეს, მისცეს ოქრო მადრიბული,
და მუნ გამოდგეს²⁾ ქუაბუელნი, იუუნეს კარგათ³⁾ დაკაზმული.
1742. მერაბს ცხენი მოუყუანეს⁴⁾, სსამისკენ თაენი აჩნეს,
თავადნი და დიდებულნი გაჭყეეს, თანა წაიტანეს,
მიეწურნეს მხიარულნი⁵⁾, უჭურეტდეს და თუაენი აჩნეს⁶⁾,
და ახლას მიდგეს, ერთმანეთს⁷⁾ ჩამოკდეს და ესალამნეს⁸⁾.
1743. დალოცეს, ქება შესსეს. უქება მათ მგზავრობასს.
თავს მუშკი გარდაყარეს. სტემდეს ყოელნი⁹⁾ ნობასს.
ქლასს შევიდნეს¹⁰⁾, ჭზირობენ არ ავსა მასზინძლობასს.
და მათნი მჭურეტელნი ნატრიდეს იმათსა სიძე-რძელობასს!
1744. მოქალაქეთა სხლშიგა ოქრო და მუშკი დაჭყარეს,
მუნ ზაადისთვის სჭურეტლად დარაჯაგები¹¹⁾ აჭყარეს.

1) დად.—განუნათლდა ახლა.

2) დად.—გამოდგენ.

3) ა. ო.—იყვნენ კარგათ, დად.—იყუნეს ყუელა, 1505 №—იყვნეს კარგა.

4) 1505 და 428 № №—მოუყუნეს.

5) ა. ო.—მიეწივნეს მხიარულნი, დად.—მიეწურნეს მხიარულთა.

6) დად.—უჭურეტდეს და წაიარნეს.

7) დად.—შესაყრელად.

8) 1505 №—უსალამნეს.

9) სხვა ხელნაწერები—ყოველნი.

10) დად., 1505 და 428 № №—შევიდნენ.

11) ა. ო. და 1505 №—დარიჯაგები, დად.—დარიჯაგები დარიჯაგი, იხ. ლექსიკონი.

მალა ზღუდეს წამოდგეს¹⁾, ფლური ტაბაკის დაჭყარეს²⁾.
და ვის³⁾ ახლას წაყარინ, მათ თავსა გარდაყარეს.

1745. მერაბის სრას ოქროს ტახტი თუალ-მარგალიტანია⁴⁾
საამისთვის. ერთი ზააღს—ოქროს საჭურჭლიანია.—
მაზედ დასდეს. მესტუმრეობს მერაბ ბრძენი, ჭევიანია.
და შწუარ-ხარშულსა მოიღებდეს ოქროს ტაბაკიანია.

1746. იაგუნდი ბროლის ჭიქა მუნ წამოდგეს საღეინენი,
ლაღის თასი, ოქროს ჯამი, უმრავი⁵⁾ საფეხენი.
ბაღშიაშნი⁶⁾, მომღერალნი, მოშითნი, მუხანგენი,
და რაც მეჯლიში მათ გამართეს, ვერ იქმოდეს⁷⁾ კაცთა ძენი.

1747. საამის ომის იტყოდეს, ზააღს აქებდეს ენითა.
ასაკობა და შეენება გასინჯეს ფალანურითა⁸⁾,
იხარებს სინდუხტ, უჭურეტდა გულითა მხირულითა,
და კარგი ნაკობა-სისრულე, ტანი-ხე დანერგულითა.

1748. სინდუხტ ადგა, მოახსენა საამს სიტყუა მათი სახე:
„საფადარო⁹⁾), სახელ-დიდო, გმირო მზისა მონასხე!..
ერთგულთა და მოყვარეთა შენ ღვინი სარ, მტერთა—მხე,
და აწ თუ ბრძანებთ, თქუენის ძისა ზაღდასტანის ვარდი ნახე!“

1) დად.—მალა ზღუდეთა წაადგეს.

2) დად.—ფლული ტაბაკზედ დაჭყარეს.

3) 1505 და 428 № №—ვინც.

4) 1505 და 428 № №—მერაბის სრასა ოქროსა ტახტი, თუალ-
მარგალიტია.

5) დად.—უმრავი(?), 1505 და 428 № №—უმრავლესი.

6) 1505 № №—ბაღშიაშნი, იხ. ლექსიკ.

7) დად.—ვერ იტყოდეს.

8) დად.—ფალანურითა, 1505 და 428 № №—ფალანურიითა.

9) დად. და 1505 № №—სფადარო

1749. სავადარი ფიცხლად¹⁾ ადგა, წამოვიდა²⁾. მას უჭურეტდეს.
მოლარენი თუალ-გუარსა³⁾ ოქროს თეფშედ⁴⁾ დაუფენდეს.
სინდუსტ წინა წამოუძღვა. როდამს გვერდით სტაგრანს ფენდეს.
და რა შევიდა, რადღი ნასს, სსამს თუალნი გაურეტდეს.

1750. მარგალიტი და გუარი⁵⁾ მას თავს გარდაეყარა,
მოიკითხა და დალოცა, თუალთა მოკლეინდა⁶⁾ ვეღარა.
ვითა წესია, რცხვენდა, როდამ მზემ⁷⁾ თავი დახარა.
და ტანის ზრცა, ზირის სინათლე, მისებრი⁸⁾ არის აღარა!..

1751. ზირი მზეს უღრუბლეს უგავს იმის სინათლეს,
თმა უღვარე სიშავითა⁹⁾ მრავალ-კეტს საგდებელსა,
ბაგენი და საუბარნი — ჯერეთ ვარდსა გაუშეულსა,
და კბილნი წეობით — მარგალიტსა დაცმულსა და შესაბმულსა¹⁰⁾.

1752. კელს მოეკიდა როდამს¹¹⁾ სინდუსტ შუქ-მონასხეა,
სსამს მიჭგვარა: — „ჩუ ლომო, აწ თქუენი რადღი ნასხეა!“
კელი ჩუდღვა კელშია¹²⁾, აფვისა შტათა სხეა,
და: — „თქუენი მიწას, დღესითგან საკადრად¹³⁾ შეინახეა!“

1) 1505 № — ფიცხლავ.

2) 428 და 1505 № № — წამოვიდა, დად. — წამოვიდეს.

3) დად. — თუალ-გოვარსა.

4) დად. — ოქროს თეფშა.

5) ა. ო. და დად. — გოვარი.

[ლეჩდა-

6) დად. — თუალი მოპლიჩა, ა. ო. და 1505 № — თვალთა მოხ-

7) 1505 და 428 № № — როდამმა, დად. — როდამ.

8) ა. ო. და 1505 № — მისებრივ.

9) ასეა დად. - სეულში, ა. ო. და 1505 № — სიშავესა.

10) დად., 1505 და 428 № № — დასაცმელად შესაბმელსა, ა. ო. —
დაცმულსა და შესაცმელსა(?).

11) ა. ო. — როდამსა, დად. — რუადამს.

12) 1505 № — ხ-ნით.

13) ა. ო. — დღესგან საკადრად, დად. — დღე იქით პატივით.

1753. საფადარმან სანიშნო სინდუსტს ჰკადრა: „როდამს ვნახავ, ამას იქით გაუთავებ, ჩემს მზესს მზედ ვსახავ¹⁾), რაცა უნდა აუსრულებ, ავის²⁾ თუალით არა ვნახავ. და სწუთროსა შეწევნითა სულის აღნად³⁾ შევინახავ.
1754. ღმერთიშცა არის მათი მწე, დღეს ვისგანც გავიხარენით!.. აწ ერთად დავსხნათ⁴⁾), რომელნი სიძე-სძლად⁵⁾ შეტავუარენით, სწუთროსიგან მრავალ-ჟამ თქუენ მორჭმით გაიხარენით. და ნუოფიერად შეიღითა, ჯიხინითა, დაიფარენით!..“
1755. ადგეს მერამ და ზაფლასტან, სალამად სუფრა აჭყარეს, ზაუჯელ-ქუაბულისტნელთა ოქსინოები დაჭყარეს, ოქრო, მუშკი და ღალია როდამს გარდააფარეს. და როდამის ელვარებაჲს დარბაზით⁶⁾ შექნი აჭყარეს.
1756. სინდუსტ კელსა მოკვიდა, ორნივ დასხნა⁷⁾ ტახტსა ზედან, დალოცა თუ: „კელ-მწიფურად თქუენმცა სუფევთ ამაზედან: ნიადამც ხართ⁸⁾ შეუჭირვლად თქუენთ ორგულთა, მტერთა, ზედან: და ერთმანეთსა შეშვენიან მადლად მსხდომნი ზურმუხტ ზედან!“⁹⁾

1) ა. ო.—მზედა ვნახავ.

2) ა. ო.—ავით თვალთ.

3) ა. ო.—ოდნათ.

4) ასეა ა. ო.—ში, დად. და 1505 №—დავსხათ.

5) ა. ო.—სიძე-ქალს, დად.—სიძე-რძლად.

6) დად.—დარბაზის შუქნი.

7) ა. ო.—დასხა.

8) დად.—ხართ ნიადამ შეუჭირვოდ, 428 და 1505 №—ხარმც ნიადამ შეუჭირვლად თქუენთ.

9) დად.—ტახტსა.

1757. ერთი ტახტი საამისთვის შეკაზმული კელ-მწიფული¹⁾ მასედა ზის²⁾ მოფლენილი ჰილოტანი — ლომი-გული. მერაბ ზე დგას სამასზინძლო³⁾), — სინდუსტ ალვა დანერგული. — და მათ მოიღეს სანუგვარი³⁾), გაძლებოდა კაცთა გული.

აქა ქორწილი ზაალისა და როადამისა^{**)}

1758. იგ ორნივე სარო-ტანნი დალოცეს და ერთგან დასხეს. ზაულ-ნიმროზ-სისტანელნი, მუნ თავადნი შემოასხეს. ვეზირნი და მოურავნი შიგ ჩარივნეს⁴⁾), რჩევით დასხეს, და სანუგვარი ჩაურიგეს⁵⁾), ხოშ-გვარი⁶⁾ ღვინო ასხეს.

1759. იაკუნდისა, ჯაღისა მუნ თასნი⁷⁾), ფეროზისანი, ბრალის კოკები ჩამოღეს, ჭურჭელნი ზურმუხტისანი, სხვილი⁸⁾ კოკები, ოქროსა ტაბკები, სიდაფისანი, და სუფრა არ დაძრეს, ხუთს დღეს მუნა სხდეს შუქნი მზისანი.

1760. ერთმანერთსა გამოჰყუიან⁹⁾), ითრობოდეს ამა ზმითა, ზე-მდგომელთა დოსტაქანი დალივიან ღვინის სმითა¹⁰⁾),

1) დად. — პელ-მწიფური.

2) ა. ო. — მაზედ მისი.

* დად. — მასპინძელი.

3) დად. — სანუგარი.

**) ეს სათაური ა. ო. - ში არ არის.

4) 1805 № — შიგ ჩარივნეს, რჩევით დასხეს, დად. — დასხეს.

5) ა. ო. — სანუგვარნი ჩაუყარნეს.

6) ასეა დად. - სეულში, ა. ო. — ხოშ-გვარი, 428 და 1505 № № — ხოშგვარი.

7) ა. ო. და 1505 № — თასი.

8) 1505 № — მსხვილი, ა. ო. — სახელ-კოკები(?)

9) ა. ო. — გამოჰყუიან.

10) ა. ო. — ზე-მდგომელნი დოსტაქანსა დაღველიან ღვინის სმითა.

მუტრიბნი და მომღერალნი არ გასწყუებდეს¹⁾ ჩანგსა კურითა,
და უცხო ფერად იქცევიან მოშაითნი ფიცხლად²⁾ ქნითა.

1761. საამს მთართვეს კლიტენი სამოცის საჭურჭლისანი,
წინ ანაწერი დაუდგეს საზითოდ როდამისანი³⁾:
ეწერა ფერად-ფერადნი ზარდახმა-საჭურჭლისანი.
და გუფი განცვიფრდა⁴⁾ მსმენელთა და თუაზნი მწიგნობრისანი⁵⁾

1762. ოქროს სარტულითა ნაკაზმი უმები და მახსლებია,
ბარგის მზიდავნი ზილონი⁶⁾, მრავალი აქლეშებია.
ყათარი⁷⁾, ახოსალარი⁸⁾, რიქიფი⁹⁾, მუქიფებია¹⁰⁾.
და ოქროს ლაგშითა შემკული მარქათა ტაიჭებია.

1763. მას აქათ¹¹⁾ ჯოგი, პირუტყუი—სიმრავლე ვერ დათუალესა!¹²⁾
მისაცემელი გათავდა. მწიგნობართ¹³⁾ მოიცალესა.

1) 1505 და 428 № №—არ დასწყუებდეს ჩანგის კურითა.

2) 1505 და 428 № №—ფიცხლავ.

3) ასეა 1505-სა და 428 № №-ში, დად.—როდამის საზითოსანი,
ა. ო.—საზითოვო როდამისანი.

4) ა. ო.—გაჰკვირდა, 1505 და 428 № №—განცვიფრდა: 1505
№-ი დიდის გულ-მოდგინებით არის გადაწერილი 428 №-იდან, ასე რომ
პირველი სავსებით იმეორებს უკანასკნელის შეტომებს.

5) დად.—მკითხველისანი.

6) ასეა დად.-სეულში, ა. ო. და სხვებში—სპარლო.

7) ყათარი, იხ. გვ. 427, ხ. 1561, ტ. 1 და შენიშვნა მე-4-ე.

8) ახოსალარი, სპ.—اخورسالار—მეჯორე.

9) რიქიფი, არაბ.—ريقب—მეთვალყურე, მზრუნველი.

10) მუქიფი, არაბ.—موكب—მაკიბ—შეიარაღებულ პირთა კრება.

11) ა. ო. და დად.—აქეთ.

12) დად.—ჯოგი პირუტყვთა სიმრავლით ვერ დათუალესა.

13) 1505 და 428 № №—წერისგან, დად.—წიგნისგან.

მერაბ და სინდუსტ, ზაფლასტან და როდამ ყთაყუნესა,
და აგრევე მათნი ლაშქარნი უკუდგეს¹⁾, ესაღამნეს²⁾.

1764. სააშ მერაბ გარდიწვი³⁾, რა საღამი გარდიკადეს⁴⁾.
სინდუსტ როდამს წინ მიუჯდა⁵⁾, შემოქმედსა მადლი ხადეს⁶⁾.
კულავ წამოდგეს⁷⁾ საღვინენი, — თუაღით ვერა⁸⁾ გაიცადეს! —
და მუტრიბთა და მომღერალთა ტკბილნი კმანი გაისახნეს⁹⁾.

1765. მათ ღარბაზი საზაფხულად კულა¹⁰⁾ იტყუაღეს მერვეს დღესა.
მოჰკაზმეს და დააშვენეს, თუ სთქუა: „სჯობდა¹¹⁾ სამოთხესა!“
სიხარულით მოისუენეს, მაშიგ იუენეს ერთსა თვეს.
და მერმე ძოწის კარგებითა შიგან¹²⁾ ჩადგეს სვარდესა.

1766. მოისუენეს¹³⁾ ნადიმითა, — მე ვერ ვათქმევ¹⁴⁾ ენასა!.. —
ყაბახსა¹⁵⁾ და ბურთობასა იქმენ, ცხენთა დგენასა¹⁶⁾.

1) ა. ო. — უკუდგენს.

2) 1505 № — ეთაყვანესა.

3) ა. ო. — გარდიწვივა.

4) ა. ო. — რა საღამნი გარდიხადნეს.

5) დად. — მიუჯდა, გურულ-მეგრული ფორმა.

6) ა. ო. — ხადნეს.

7) დად. — წამოდგეს.

8) 1505 და 428 № № — ვეღარ.

9) ასეა 1505 №-ში, დად. — გაიხარნეს, ა. ო. — გაიხსნესა(?).

10) 1505 და 428 № № — დაზაზნი საზაფხულო, დად. — ღარბაზი
საზაფხულოდ კულავ.

11) ა. ო. — სჯობდეს.

12) დად. — შიგა.

13) 428 და 1505 № № — მოახსენეს.

14) 428 და 1505 № № — მე ვერ ვიტყვი ენითა.

15) 428 და 1505 № № — ყაბახთა; ყაბახი — თ.-ო. — قباقي — ყაბახ —
ისართა მიზანში სროლა, მიზანში ამოდება ბურთის.

16) 428 და 1505 № № — დგენითა.

აშფაშავს¹⁾ ისროდიან, სალდასტან სჯობს ყუეღასა²⁾,
და საამ შერაბს გაეფიცა, იქმენ წიგნის წერასა³⁾:

1767. „ვიუენეთ ბრძანების მოჩინი მანუხარ კელ-მწიფისანი:
მტერისა მტერნი⁴⁾ ორნივე—მათის ორ-გულისანი,
მოყურისა ღზინნი მუდამად, მჩუქები ერთგულისანი!⁵⁾
და რა ესე ზირი დასკუნეს, ზედგეს შუქნი მზისანი.

აქა წავიდნეს ზაულისტანისაკენ სახლსა საამისასა.

1768. მეპილოვენი მასხეს, ჯორ-აქლემები ყოელი⁶⁾,
ფერად-ფერადი აჭკიდეს საჭურჭლე აწ უბოელი⁷⁾,
აურაცხელი ვარსკუფა⁸⁾, კატაგან შუეუბოელი.
და წამოდგეს გვერტა სახლოდ ღაშქარი, მონა, მკეველი⁹⁾.

1769. ყრიმული¹⁰⁾ აღვისა კუბო მათ დადგეს ზილოზედა,
თავს ფარშამანგი ოქროსა, გუარი ისხდეს¹¹⁾ მაზედა.

1) ა. ო. — აშფაშავსა, სხვები — აშფაშავსა: აშფაშავი, თ. — ობევით, გაქცევით ისრის სროლა.

2) 428 და 1505 № № — ყველათაო.

3) 428 და 1505 № № — წერთაო.

4) ა. ო. — ეს სიტყვა წარყვნილია.

5) ა. ო. — მოყურისა ღზინნი ორნივე და უზენი ერთგულისანი, დად. — ორნივე მჩუქები ერთგულისანი, 1505 და 428 № № — მუდამად ორნივე მჩუქები ერთგულისანი.

6) დად. — მეპილოვენი და ჯორი, აქლემებია, ყოელი, 1505 № — მეპილოვენი.

7) ა. ო. — ში ეს ადგილი წაფხევილია.

8) 1505 და 428 № № — ვარკვლავთაგან აურაცხელი.

9) დად. — მუნ უთვალავი.

10) ა. ო. — პარაპიმელი(?), სხვები — ყრიმული. — წარმომდგარია საკ. სახელისაგან ყირიმი, თ. قيرم — ყირიმი.

11) ა. ო. — თავს ფარშამანგი ოქროსა გვარი ხშირათ სხდეს მაზედა, დად. — ფარშამანი ოქროსა გვარი, ისხდეს.

ოქრო-ქსოვილი ბერძული¹⁾ მოხვეულ-იყო სრასუდა,
და ზურმუხტის ტახტი შიგ²⁾ დადგეს, სააღ და მზე სხდეს მასუდა.

1770. ტან-სარო როდამ, სააღდასტან, შიგან კუბოსა დასხნეს³⁾,
შერაბ და ცოლი იმისი,—საამ, ტაიჭთა⁴⁾ შესხდეს.
ყოშენ-ყოშენად ლაშქარნი თანა დროშებით⁵⁾ გაჭეუეს,
და ქორ-შაგარდენი, აგაზა, — მინადრობდენ⁶⁾, — თან ჭეუეს.

1771. წინ ერთი კაცი გაგზავნეს, სააღის დედას ახარეს.
მხარობელი შემოსეს, თავს ოქრო გარდაუარეს.
დააკაზმინა დარბაზნი სისტანს⁷⁾, მუნ შეიყარეს.
და შესხდეს წინ მისაგებებად⁸⁾, ქალაქი ბუკთა⁹⁾ აჭყარეს.

1772. მოეგებნეს, ესლამნეს, გარდაჭყარეს მარგალიტნი¹⁰⁾.
მუნ შეიქნა სინარულნი ქალაქშიგან¹¹⁾ აჭა ფელიდნი!
მუტრობთა და მომღერალთა კმა გახშირდა მეტად (დიდნი¹²⁾),
და ერ-ჯალაბნი¹³⁾ შეურილიყო, ვერ იხვედრეს მცველთა ხილნი¹⁴⁾.

1) 1505 და 428 № № — ბერძული.

2) ა. ო. — ზე ადგეს.

3) ა. ო. — შიგა კუბოსა დასხნესა, სხვები — დასხნესა.

4) დად. — ტაიჭსა.

5) დად. — ყოშუმ-ყოშუმად ლაშქარი, დროშები, ა. ო. — ხშირ-ხშირად ჯარი მორთული. ყოშენი, იხ. გვ. 278, ხ. 1015, ტ. 3, შენიშ. 11.

6) დად. — მინადრობენ.

7) 1505 და 428 № № — დააკაზმეს სრანი, დარბაზნი, სისტანი, ა. ო. და დად. — სისტანსა.

8) დად. — მისაგებავად.

9) დად. — ბუკთა, ა. ო. — ბუკთა, 1505 და 428 № № — ბუკით.

10) დად. — გარდაჭყარეს, 1505 და 428 № № — მარგალიტნი შენაყრიდნი.

11) დად. — ქალაქშიგა.

12) 1505 № — მომღერალთა ხმა გახშირდა მეტად, დად. — მუტრობთა და მოშაითთა კმა...

13) დად. — მუნ ჯალაბნი.

14) დად. — მცველთა ვერ იხვედრეს ხილი.

1773. ზაალს დედა მოეგება ტან-სარო, პირით¹⁾ მთვარითა.
გვერც ახლავს ჯარი ხალხთა, შივა ქცევითა წყნარითა.
აღვა-ამბარი ეკმევის და მუშკი მუჯამბარითა²⁾.
და გოარი გარდაყარა ლადმან კელითა ჯანითა³⁾.

1774. აჭკადა⁴⁾ და პირს აგოცა, მას შეადგა შუქი მზისა.
მოკეიდა, წინ მიუძღვა⁵⁾, შეეღეს კარი დარბაზისა.
სამი ტახტი შეკაზმული მუნა იდგა ძვირ-ფასისა,
და მათზედ ისხდა მარგალიტი, იაფობდა გოარისა⁶⁾.

1775. შუასა⁷⁾ ტახტსა ზედ დასვა ვარდისა დასამწიფოსა,
ერთზედა საამ და მერაბ, მარჯუენით, საკელ-მწიფოსა.
სამის ცოლი და სინდუხტ, მარცხენით, საარიფოსა.
და მამინ ჭკავს იგი დარბაზი ედემსა მოსაკრიფოსა⁸⁾.

1776. თავადნი და დიდებულნი ეოგეღნივე⁹⁾ შეიწვივნეს,
სადაცა ვის⁹⁾ ეფერების, ერთმანერთი გარდიწვივნეს¹⁰⁾,
მუტრიბთა და მომღერალთა რვა დღე დიდნი მოაწვივნეს¹¹⁾.
და იცუაღიან დარბაზები, სანუკვარნი სხუა იქცივნეს¹²⁾.

1) ა. ო.—პირად მთვარითა.

2) ა. ო.—აღვა უდი და მუშკი ეკმევის მუჯამბარითა—წარყენი-
ლია, დად.—...ეკმევის, და მუშკი მუჯამბარითა, 1505 და 428 №№—
აღვა-ანბარი ეკმევის და მუშკი მუჯამბარითა—ეს უკანასკნელი სწორია.

3) ა. ო.—და მან ხშირათ გარდაყარა. თვალ-მარგალიტი ჯამითა(?).

4) ა. ო.—წათხეკილია.

5) დად.—მოეხვია, წინ შეუძღვა.

6) ა. ო.—იეფობდა ძვირ-ფასისა.

7) ა. ო.—წათხეკილია.

8) ა. ო.—ყველანივე, დად.—ცოველივე.

9) დად.—ვინ.

10) დად.—გარდიწვივის.

11) ა. ო.—მოაწვივნეს, დად.—მოიწვივის.

12) დად.—სანუკარი სხუა იქცივნეს, ა. ო.—სანაკვარნი სხუა აქცივნეს.

1777. მას უკანა¹⁾ სავარდესა ჩავიდიან, ღვინო სვიან,
მათ ჩანგები კელთა ჭქონდის, მოედანში²⁾ ბურთობდიან,
კავიდიან ნადირობა³⁾, ავაზანი⁴⁾ კელთა ჭეუიან,
და სონღულებს⁵⁾ აღევნებდეს⁶⁾, თვითან ისრით სისხლთა ღვრიან⁷⁾.

1778. მშვილდისან-ფალაგნობითა⁸⁾ ზაალ მეტობდა მათზედა⁹⁾.
იგ შეუუარდა ლაშქართა, ზაალ¹⁰⁾ მოსწონდათ ჭკვაზედა.
ავრევე უნე-კეთილობით, ყოფა-ქცევასა¹¹⁾, ზმაზედა.
და სიდედრ-სიმამრთა რაღამ არ ნახეს ავსა თუალზედა¹²⁾.

1779. რა ორი თვე გამოვიდა, სიამ¹³⁾ შვილსა ეუბნებიან.
„მაზანდარს წასვლა მინდა, ჩემი გული აქ არ დგების,
სხუა ქეუყანა უკეთესი კმელეთზედა არ იქნების¹⁴⁾,
და უსაზომოდ¹⁵⁾ მომეწონა, ქება მისი არ ეგების!..“

1) ა. ო.—მასა უკან, დად.—მას უკანის.

2) დად., 1505 და 428 № №—მოედანში.

3) ასეა დად.-სეულში, სხვები—ნადირობას.

4) ა. ო.—ავაზ-ფრინველ(?)

5) სონღულები, თ.-ოსმ.—سوقور—სუნყურ. — ერთგვარი მიმინო-
შავარდენი.

6) ა. ო.—აღევნებენ, 1505 და 428 № №—აღევნებდენ.

7) ასეა ა. ო.-სეულში, სხვები—თვარ ისრითა სისხლი ღვრიან.

8) ასეა დად.-სეულში, 1505 და 428 № №—მშვილდად და ფა-
ლაგნობითა, ა. ო.—მშვილდითა-ფალაგნობითა.

9) 428 და 1505 № №—მაზედა.

10) დად —მამას მოსწონდა ჭკვაზედა, ა. ო.—მოსწონდა ზაალ
ჭკვაზედა.

11) დად.—ყოფა-ქცევითა.

12) ა. ო.—და შვილის პაპამან არ ნახა რაღამ ავსა თუალზედა.

13) ა. ო.—მამა.

14) 1505 და 428 № №—სხუა ქეუყანა კმელეთზედან უკეთესი არ
იქნების.

15) ა. ო.—უსათუოდ.

1780. როდეს დავბოცენ სავსარნი¹⁾ და სიმგერენი დავშაღენ²⁾,
გრძნეულთა ჭქნდა ქაღაქნი³⁾, ქუეყანა მათგან დაგსტაღენ,
ჩემგან დაჭირვა იამა, კელთ მამუღნი დავათუაღენ⁴⁾,
და მართებს, მოგვართუნ ხარაჯა, წელნი თვეურად დავთუაღენ⁵⁾.

1781. წელიწდის თავსა მართებდა, სამი თუე მეტი არის.
გამოჩნდა ვინმე მოსარჩლე, ოღონ⁶⁾ ქაქუთის გუარისა.
ჩემად აღარად სცაღიან, წასვლა საქნელი არის.
და თქუენ აქა გამოისვენ⁷⁾, წავალ უფიცხე⁸⁾ ქარისა“.

1782. ბრძანებს: „წავალ უსტილოდ, ხვალ არ ვნახე მზის შუქთა,
თან წავიტან დიდებულთა მუნ, ახჯართა არ სუბუქთა,
აქლეშა და ზილოებსა⁹⁾, ნაღარასა¹⁰⁾, სზიდენძ-ჭურთა,
და თავადთა და ფალაღანთა¹¹⁾ სამარად დაკაზმულთა!“

1783. სამ შუჯდა და წავიდა ღომ-გული, ტან-ხაკუთიანი.
მერაბ და სიქ იმისი თან გაჭყუნეს¹²⁾ ზირად მზიანი.

¹⁾ დად.—როდეს დავბოცენ სავსარნი, 1505 და 428 № №—დავ-
ბოცენ სანგსარნი, ა. ო.—დავბოცენ სანგსარნი.

²⁾ დად.—დავშაღე.

³⁾ ა. ო., 1505 და 428 № №—ქაღაქი.

⁴⁾ ასე 1505 და 426 № №-ში, დად.—მამული პელთ დავათვალენ,
ა. ო.—მამული კელთა დავთვალენ.

⁵⁾ დად.—მართებს მოგვართუნ, ურიცხვნი წელნი თვეულად დავ-
თვალე, 1505 და 428 № №—თვეულად.

⁶⁾ დად.—ოდენ ქაქუთის გუარისა.

⁷⁾ ა. ო.—გამოისვენეთ.

⁸⁾ დად.—უფიცხლე.

⁹⁾ ა. ო.—სპილოებსა, დად.—პილოვებთა.

¹⁰⁾ დად.—ნაღარათა.

¹¹⁾ დად.—და თავადთა და დიდებულთა, ა. ო.—და ფალაღანთა
თავადებსა.

¹²⁾ დად.—გაჭყუნენ

საკელ-მწიფოსა საქმესა სწორთის. ზაალ ისმენს ჭკვიანი¹⁾.
და ორსა ფარსანგსა იახლეს²⁾ მერაბ და ზაალ სვიანი.

1784. საფადარმან დაბრუნა³⁾, სისტანისკენ თავნი აჩნეს,
დალოცეს და ესალამნეს, წამოვიდეს, გაიყარნეს,
შინ მივიდნეს⁴⁾; ჰირ-მთუარენი ნახეს, ერთგან⁵⁾ შეიყარნეს.
და ერთი კვირა მუნა იუუნეს. მიჯლიშითა⁶⁾ გაიხარნეს.

1785. მერაბ სიძეს დაეთხოვა: „აწ გავგიშვი, წაველთ შინა!..
თქუენი გაყრა მეძნელების, ვთქუა, შავ გულმან რა⁷⁾ ილხინა?!..
მივაღ, ვნახავ სახლსა ჩემსა, მე ვსცნობ, უზამს რასა ვინა.
და რა გვიბრძანებ⁸⁾, გიდაბაზებ, კულა მოვიდე თქუენსა წინა!“

1786. სინდუბტისათვის ზანდუხჩა სავსე გუარით⁹⁾ ფრქვეული,
ტყავ-ყაბაჩა¹⁰⁾, საბურავი, ყოვლი ფერი¹¹⁾ სამკაული;
მერაბსა და თავადებსა¹²⁾, ვინცა ახლავს ქუბუღელი,
და გაუგზავნა ლალ-ბადახში საკელ-მწიფო, მადრიბული.

1) ა. ო.—სახემწიფოსა საქმესა სწორად ისმენს ზაალ ჭკვიანი,
1505 №—საქელ-მწიფოს საქმეს სწორთის, ისმენდა ზაალ ჭკვიანი.

2) დად.—ორსა ფარსანგსა თან გაჰყუეს, ემთხვივნეს ვარდა იანი,
ა. ო.—ორს ფარსანგამდის იახლეს...

3) დად.—სფადარმა დააბრუნვა.

4) დად.—მივიდეს, ა. ო.—მოვიდეს.

5) ა. ო. და დად.—ერთად.

6) დად.—მიჯლიშითა.

7) ა. ო.—...თქუა: შავ-გულმან არ ილხინა; 1505 და 428 № №—
თქუენი გაყრა გვეძნელების, ვთქუა, შავ-გულმან რა ილხინა?!, დად.—
მეძნელების.

8) ა. ო., 1505 და 428 № №—გვიბრძანებ.

9) დად.—გოვარითა, ა. ო.—სინდუბტისათვის ზანდუხჩა სავსე გო-
ვარით ფრქვეული, სხვები—სინდუბტისთვის ოქროს ტახტი გუარითა გა-
ფრქვეული.

10) 1505 და 428—ყაბარჩა, დად.—ყაბარჩი; ა. ო.—ყაბაჩა. ყა-
ბაჩა, იხ. ჩვენი ვეფხ.-ტყ.-ის ლექსიკონი.

11) ასეა ა. ო.-ში, სხვები—ყოვლისთანა.

12) 428 და 1505 № № და დად.—მერაბისთვის, თავადთათვის.

1787. აჭვიდეს და*) გაემართნეს, ნახუქები წამოვიდეს.
მხიარულნი, გულ-ნათელნი ქუბულისტანს შემოვიდეს.
ტახტი დახუდა უამ-კეთილი, სხლს შინა რა მოვიდეს.
და რაადამცა დაფრულდა, რა სამი თუე გამოვიდეს.
1788. დამძიდა. დონე წავლის¹⁾ უგავს შეკრულთა კუნდითა²⁾,
მუცელი უგავს სავსეს წითლთა იაკუნდითა.
ზიდვა აღარა შექდო, ვეღარ დაიძრა მუნითა.
და დაწვის, ატკივნის მუცელი, ბასრისა გურდემლი უცვითა³⁾.
1789. ჯალის დაწენი⁴⁾ რაადამს ზაფრანის ფერად გაუკდეს.
ვერც დაწვის, ვერც დაიძინის⁵⁾, მას მუკლთა ძაღნი წაუკდეს⁶⁾.
დედას აცნობა: — „მიშველე! — სუფი უფსკრულს ჩაუკდეს,
და ფერდზედა ეღვის ბაღში, ტირს, ცრემლს წაარნი**“) გაუკდეს!
1790. მიუწერა: „უღანიოდ მე მოვჭკულები, მნახე მაღე!
დაარჩივე აქიმები, მოიტანე, მოდი ხვაღე,
დაავდრა მოციქულსა: „თავი ქარს დაათუაღე!
და სდაც იუოს, დედაჩემსა⁷⁾ წიგნი კელთა მიათუაღე!“
1791. რა მივიდა მოციქული, ტახტზედა ზის სინდუსტ. მზია⁸⁾.
წიგნი ნახა რაადამის⁹⁾, მას ეწეინა მეტად ღია.

*) ა. ო. — მადლი ჰკადრეს, გაემართნეს, ნახუქები წამოვიდნეს.

¹⁾ დად. — წასვლისა.

²⁾ ა. ო. — კუნდით შეკრულითა, დად. — კუნდითა. ხუნდი — ბორკილი.

³⁾ 1505 და 428 № № — ბასრი გურდემლია უცვითა, დად. — ბასრი გურდემლი უც სულდითა(?), ა. ო. — ბასრისა გრდემლი უცვითა.

⁴⁾ 1505 და 428 № № — ჯალის დაწენი, რაადამს — ზომას და-

⁵⁾ 1505 და 428 № № — ვერ-ვერ... [ლატომბს.

⁶⁾ 1505 № და ა. ო. — ხ-ნით.

***) ასეა ა. ო. — ში, სხვები — ცრემლ-საწურნი.

⁷⁾ 1505 და 428 № № — დედა-ჩემი,

⁸⁾ ა. ო. და დად. — მზეა.

⁹⁾ 1505 და 428 № № — რაადამისა.

ესე ბრძანა: „არსულობას ოდეს როგორ შეუძლია,
და თუ სხუა რამე არ დაერთო?... ესე ჩემგან საზრია“!..*)

1792. ორნი ბრძენნი მიახლენი¹⁾ მუნ აქიზნი, მეცნიერნი,
იკმნა, შინა შემოასხნა²⁾ ჭკუიანნი და გონიერნი³⁾,
მათ უსტარი წაუკითხა როდამისგან მონაწერნი,
და თუ უშეუღოთ, მე შემოგზდო ას ნაკეტად თქუენი ფერნი.

1793. სინდუხტ შეჯდა, წამოვიდა, თან აქიზნი წაიტანა.
ზაუდისტანს მოიწია, ქალაქის კართა თანა.
წინა ზააღ მოეგება, ჩამოკდა და ეთაყუნა,
და მოიკითხეს ერთმანერთი, წინ მიუძღვა როდამთანა⁴⁾.

1794. დედამან ნახა როდამ დამჭკნარი, გაუეითლებული,
როგორ შეენოდა ჰირველად, არ ისრე აუეაგებული.
სინდუხტს ეწეინა, შეიქნა გულითა შეჭირვებული.
და თუაღთაგან ცრემლი გარდმოზდის⁵⁾, ტირიდა ვაკლახებული.

1795. მოიკითხა: „ვით გასრულხარ, დედის თუაღთა სინათლეა!..
სად არს შენი ეფვარება⁶⁾, დაწუი-ვარდო, ჰირი-მზეო?!..
გვერცა⁷⁾ მსხდომთა შენი შუქი გულსა ადგის⁸⁾ ნათლად დდეო.
და აწ მიბრძანე, როგორა ხარ, კმელთა შუქო, მზეთა მზეო?“..⁹⁾

*) ეს ორი უკანასკნელი ხანა წარყვნილია ა. ო. ში.

1) დად.—მონახულნი, 1505 და 428 № №—მოახლენი.

2) 1505 და 428 № №—იხმო, შინა შემოასხნა.

3) ა. ო.—მეცნიარნი, დად.—მეცნიერნი, 1505 №—გონიერნი,
428 №—მეცნიარნი... გონიარნი—ლექსთ-წყობას ლალატობს.

4) დად.—წინ შეუძღვა როდამს თანა.

5) ასეა დად.—სეულში, 428 №—გარდმოდის, ა. ო. და 1505 №—
გარდმოდის.

6) 1505 №—ელვარობა.

7) 1505 № და დად.—გვერცა.

8) ასეა დად.—სეულში, ა. ო., 1505 და 428 № №—ადგა.

9) დად.—მზეთა-მზეო, 1505 და 428 № №—ზესთა-ზეო, ა. ო.—
ზეთა-ზეო.

1796. როდამ ეგრე მოახსენა¹⁾: „ვერცა რა შე შემიგნია,
რადცა მიც, მოუკლავარ, სიმძიმითა ტინი კლდია,
ზე ავდგები, ვერ²⁾ ავიტან, ჭკავს, ტუუასა ზვაფი ძია,
და თუ დაიძრვის, გარდამაქცევს³⁾, დავბნდები და შეუდარი ვძია⁴⁾“.

1797. სინდუხტ იტუუის თუ: „გათავდა აწ⁵⁾ ნათქუამი ბასტანელთა: “⁶⁾
„— გვარჯასზის და ზაქიანთა ნათესავი — გმირი კმელთა,
ადმოსავლით დასავლამდის იგი დაკოცს უუელგან⁷⁾ მტერთა,
და მას ვერავინ ესწორების! “ — უწინვე⁸⁾ თქუეს შერამელთა.

1798. მეეტლეთათვის⁹⁾ ეკითხა მანუჩარს გამცნობითა.
ისრევ მათ ეთქუა, უუელაი შეეტუო დასტურობითა:
„დაიბადების ემა-შვიდი“, მათ მეეტლეთა ცნობითა
და „ვირ დაქსნების¹⁰⁾, მანამდი თუ მოჭკუდე¹¹⁾ გარჯილობითა!“

1799. როდამ დედას მოახსენა: „აწ რომ ჩავდეგ, მეცხრე თუა.
სისავსითა ვერასა ვსტამ¹²⁾, არა მძინავს, ასი დეა.
გულსა შიგან მამემშევის¹³⁾, სტომაქი მაქუს მე სავსეა,
და მივეწურე სასიკუდილოდ, მეტი აღარ შემიძლია.

1) დად. — რუადამ ეს მოახსენა.

2) 1505 და 428 № № — ვერ ავიტან

3) 1505 № — და თუ გაიძურის, 428 № — გაიძურის, გადამაქცევს.

4) დად. — მკუდარი დია, 428 № — ვძია.

5) დად. — სინდუხტ თქუა თუ: „აწ გათავდეს ვეჭ ნათქუამი ბასანელთა.

6) ხელ-ნაწერები — ბასანელთა, უნდა იყოს ბასტანელთა. ვასწორებთ.

7) დად. — ყოვლგნით.

8) დად. — უწინა.

9) 1505 და 428 № № — მეეტლეთათვის, დად. — მესტროლაბთათვის.

10) დად. — დაიხსნების.

11) დად. — მოვკუდე

12) დად. — არას შეესკამ.

13) დად. — მომშევითა.

1800. სინდუსტ დადონდა, მოასხა, ესე აქიშთა გაანდო.
საძილ-სათრობი წამალი მათ გახსნეს კარგი და სახდო.
მუშკ-ფაღაური, შაქარი, ხაშხაში ურთეს და სალდო¹⁾.
და საბუეებელი წამალი აჭამეს ძუაღთა დასაღბო.
1801. დაიძინა. მოისუენა, ოდენ ცრემლნი²⁾ აღარ სდიან.
რა მოჰქარდის³⁾, მისთანავე ხლად რძითა ახურიტთან,
საძილოთა⁴⁾ გარეული ძველი⁵⁾ ღვინო შეასვიან,
და შობამდისი ესე უყუეს, უფულთა დღეთა ესე ქნიან⁶⁾.
1802. მას შეექნა ძნელი ტეხა, რა შობისა დღე მოვიდა.
სიკუდილსაცა მიეწურა, სთქუა თუ: „სული ამოვიდა!“
დასტიროდა დედამთილი, სინდუსტ ხოჭით შემოვიდა.
და ზაღდასტანსცა მოახსენეს, სანახავად წამოვიდა.
1803. მას მოეგონა ფასკუნჯი და ფრთენი სიმურდისანი.
დავედრულთა წამლისა⁷⁾ ტკბილისა გამზრდელისანი,
ცეცხლზედა დაღვა, ამაღლა მუნ კუამლი ნაგრტენისანი⁸⁾.
და ღთსა შესტირის, მოსთქუემდა: „ვა⁹⁾“ წაქდეს შუქნი მზისანი!“
1804. ფრთესა⁹⁾ კუამლი აედინა, ერთი უაში გამოვიდა.
ფიცხლავ გული გაუხურდა¹⁰⁾, ფასკუნჯიცა წამოვიდა.

1) ხაშხაში, სპარს. — خشخاش — ყაყაჩო. სალდო, მცენ.

2) 428 და 1505 № № — ცრემლი.

3) 1505 № — მოჰქონდის — წარყვნილია.

4) 428 და 1505 № № — საძილოთა.

5) დად. — ძნელი(?).

6) 1505 და 428 № № — შობის დღემდის ასრე უყვეს.

7) დად. — სწავლისა.

8) ა. ო. — ნაგრტენისანი.

9) 1505 და 428 № № — ღთსა შესტირის მოთქმითა, ვა წიხდეს,
დად. — ღთსა შესტირის მოსთქუემდა. ვაი...

10) დად. — ფრთასა.

10) დად. — ბრით.

ვით ღრუბელი სწვიმარი, ქუხილითა ჩამოვიდა.
და მზისა შუქი აღარა ჩანს, სისტანს ქაღაქს რა მოვიდა..

1805. ზააღდასტან გაგება, ილოცვიდა, იღვა დიდხა.
მადლი მისცა, ეთაყუნა, მამა ვითა, მოიკითხა.
„რად შექნილხარ შეჭირვებით?“ ფასკუნჯურად კვრე ჭკითხა.
და რადამის ავად ვოფნა¹⁾ მოახსენა, რაცა ჭკითხა.

1806. სიმურღმან²⁾ მისცა იმედი: „ნუ სჭმუნავ, გული გააუმე!“
ჭანგითა მისცა ბაღახი: „დანაუე, ფიცხლავ გააკვე,
მარჯუნა ფერდი³⁾ გულოვნად გაუბე, ბრალი დაცათვე.
და გამოიუენონ, შეჭკავე, აყარონ ეგე დაცადვე!“⁴⁾.

1807. მადლი მისცა და ასწავლა. ფასკუნჯი ეუბნებოდა,
— არვის ესმოდა. უჭურეტდეს⁵⁾. უუელასა კეურივებოდა,
შინა შევიდა ზააღდასტან, წინ სინდუსტ მოეკებოდა.
„და სიმურღმის იმედს გვიბრძანებ?“⁶⁾ ტირილით ეუბნებოდა.

1808. უბრძანა თუ: „ნულარ სტირი, რა⁷⁾ მამესწრა მე გამზრდელი!“
იკმეს ფიცხლავ მათ აქიმი—ბერი კაცი, ქუბულელი.
მან წამალი შარბათითა⁸⁾ შექნა იგივე სათრბელი,
და შეასვა, და დაეძინეს, ვერ შეიტყუეს,—იყო მთელი⁹⁾.

1) დად.—ყოფა.

2) დად., 1505 და 420 № №—სიმურღმან.

3) დად.—გვერდი.

4) დად.—აყარონ წყლულსა და სათმე.

5) 1505 № უჭურეტდენ.

6) დად.—„სიმურღმი რას იმედს გვიდებს“, ტიროდა, ვბვეწებოდა.

7) დად.—რომ მომესწრა.

8) შარბათი, არაბ. شربة — ლიმონადი, სასაქმებელი; სიროპი,

ტკბილი.

9) 1505 და 428 № №—და შეასვა და დაეძინა, ვერ შეიტყრა, იყო მთელი.

1809. მარცხნივ გვერდს მიაწვინეს, არ აზრობდეს როდამს მთელს.
მას აქიმის გამოცდილს ალმასს მისცემს ზაალ კელს¹⁾.
მარჯვნივ ფერდი გაუხივე²⁾ მზისა შექსა, მთუარე მთელსა,
და ხუადი³⁾ ღომი გამოვეგვართ, მე დავაერი საკურნელს⁴⁾. 31
1810. აქიმან ფერდი გაუზო სოფლის მანათობელსა.
ღომისა ღეკუი ატირდა, არა ჭგავს დასათობელსა,
მთ აიუხანეს, იამა, შეხვიეს გასათობელს⁵⁾.
და ფიცხლა⁶⁾ შეგერეს, აურთან წამალსა საკურნებელსა. 3081
1811. როდამ ფიცხლა გააშთელა⁷⁾, ჯერ სიმურდი არ წავიდა.
მოლმან მისგან მონატანმან, სისხლიც არსად გამოვიდა⁸⁾.
მას დახურეს საკარმანგი⁹⁾, ძუაღთა ოფლი გამოვიდა.
და ზადს¹¹⁾ ფასკუნჯი ეუბნების, ოდენ ხანი გამოვიდა. 3081
1812. „ძალად და გულად აჯობებს ეგ შენი შევილი ზილას:
ისარს შავსა კლდეშიგან გაავლებს, დასწუავს ნილოს¹⁰⁾,
უზბაარსა და ნილოს¹²⁾, დრუბელსა დასაჩრდილოსა,
და ზღუას აადრუებს შიშითა, გურზითა დაღეწს¹³⁾ ზილოსა.

1) დად.—ზაალ მისცემს ალმასს კელსა.

2) დად.—გაუხივე.

3) 428 და 1505 № №—მხეადი.

4) დად.—სამკურნალსა.

5) დად.—დასათობელსა.

6) 1505 და 428 № №—ფიცხლავ.

7) 428 და 1505 № №—ფიცხლავ გამოთელს

8) დად.—მოლმან მისგან მოტანილმან არცა სისხლი გამოსდინა.

9) დად.—საკარმანგი—იხ. ლექს.

10) დად.—ზაალს—ზომას ლალატობს.

11) დად.—ჰილოსა.

12) დად.—ნიანგსა, სხვები—ნილოსა.

13) ა. ო., 1505 და 428 № №—გრუზითა დასწევას.

აქა დაბადება როსტომისა და ნახვა სინდუსტისაგან.

1813. დედოფალი შემოვიდა, ღომნაკუთი სინდუსტს მისცეს.
რა აჭკადა, ჭგავს ცისკარს. შემოქმედს მადლი მისცეს;
იგ სიმურდსა ღოცვიდიან; მივიდეს და თაუყანი სცეს.
და ვაჟი ახლა წასხვიეს, დედას გვერდი საწოლს მისცეს.
1814. კულა მისცა ფრთენი სიმურდმან: — „ზაღდასტან, კელთა გეჭრ-
ცეცხლსა აკევიდი ისრევე, დაღონდე, დაცაგეჭიროს¹⁾), [როს!
ამ ვაჟსა კარგად აწოვე, ძიძა მრავალი გეჭიროს,
და სხუის კაცის ტომსა არა ჭგავს, აძლებდი²⁾), შეცაგეჭიროს!“ ...
1815. აფრინდა და მოიმაღლა მუნ სიმურდი შეკაზმული.
უჭურეტდიან, იკუირვებდეს. გაუნათლდა³⁾ სახლს გული.
ბრძანა: „გუმართებს სინარული, სინდუსტ ზე დგას შეკაზმული,
და ჩემი როდამ მოუბარი, ვნახო ერთხელ თუაღ-ანმული!“
1816. ზაღდასტან ბრძანა: „მოჭკაზმეთ საჯდომი საჩაჯებია!
როდამს საძილი წამალი ჯერეთ არ მოჭირვებია.
მუტრიბნი იკმნა⁴⁾), უბრძანა: „მეჯლიში მოსადებია!“
და საკელ-მწიფოსა ტახტზედა დარბაზს⁵⁾ სხდეს დედოფლებია.
1817. როდამს ზუდა ხალასისა⁶⁾ აქრას კუბო გადაადგეს.
მძიმედ მოთუაღ-მარგალიტეს. მისნი შექნი გულსა ადგეს.

1) 428 და 1505 № № — როდესაც დაცაგეჭიროს.

2) დად. — აძლებდი(?).

3) 428 და 1505 № № — გაუმავრდა.

4) ასეა ა. ო - ში, 428 და 1505 № № — უნმო, დად. — იკმო.

5) 428 და 1505 № № — საკელ-მწიფოსა დარბაზთა ტახტსა...

6) დად. — ხალასასი.

ჭრელი სტავრა მოახვიეს. შეჩანგენი გარე ადგეს.
და იყო დიდი სიხარული. იმღერდიან, არცა ადგეს.

1818. როდამს მოჰქარდა წამალი. მაშინ, სიძნელე ბანგისა¹⁾.
კელი მოიფლო მუცელსა, კმა გაიგონა ჩანგისა.
ლომისა ლეკუი ატირდა, ნაკუეთი. სალამანგისა²⁾.
და თუაწნი აახუნა როდამ, ტანი ხე დასძრა³⁾ დანგისა⁴⁾.

1819. შეიძრა და გადაბრუნდა, საუბარი იძრა აზან:
„ასე ძნელის ჭირისაგან დამარჩინა მისსა რამან!“
სინდუსტ ადგა, აიტაცა ღომ-ნაკუეთი ვაჟი აზან
და როდამს გვერდით მიიყუნა. შირ-მთუარესა აჰქადა მან⁵⁾.

1820. როდამს მისცა ღომ-ნაკუეთი სანახავად სანატრელი:
„— აჰა, დედის სინათლეო, აქანამდის შენი მრჯელი!..
შემოქმედსა მადლი მიეც, ნაცვლად ეს გუაგს მაწყინელი,
და ალვის ხესა ამისებრივ შტო მოესხა, — ამის კელი“⁶⁾.

1821. დედოფალმან მიულოცა⁷⁾, თავს გუარი⁸⁾ გარდაჰყარა.
მუნა მეტომან ხადუმებმან აგვატირნა აწ ადარა..
გარდაყრილმან მარგალიტმან ტახტის ფერკი⁹⁾ დაცაჰყარა.
და ალვ-ამბარი ეკმეოდა, მუშკმან კუამლი აცაჰყარა.

1) ბანგი, სპ. *كبان* — ბანგ — დამათრობელი მცენარე, მათრობელა;
ტკბილი და დამათრობელი წვენი.

2) დად. — სალამანგი, სხვები — სალამანგი. იხ. ლექს.

3) დად. — ხე დაძრა, 1505 № — ხე დაძრა.

4) დანგი, იხ. ლექს.

5) 1505 № და დად. — ახადამა.

6) ასეა 428-სა და 1505 № №-ში, დად. — ალვის ხესა ნაყოფი
შტო მოესხა ამისებრი.

7) დად. — მოიცალა(?).

8) დად. — გოვარი.

9) 428 და 1505 — ფეხი

1822. როდამ შეიღი გაიცადა, გაიხარა, მოისუენს.
ღთის¹⁾ სახელი კურთხევითა მან მრავალჯერ, მოიხსენს:
„სიხარულად შემიცვალე ტირილი და ცრემლთა დენა!“
და რაც კარდაჭკდა მისი საქმე, დედამ უუელა მოახსენს.
1823. როსტომ დაარქუეს მაშინვე, თქუეს ნაკუეთის გმირისა
არირის²⁾ ზედა დახატეს ნაკუეთი სახე-პირისა.
მას გაუსინჯეს კელ-ფერკი ნორჩი ალვისა ზრდილისა,
და დედამან სეფე ქაღთ მისცა, — არ არის სახე შეიღისა!..
1824. „მკერდი, კელ-ფერკი, შეჰკერეთ, თქუენ შეახამეთ. გვამითა:
ვეშხისა სახე მკლავზედა შავითა აბრეშუმითა,
წინა მზე, მთურე უკანა, თქუენ გული გიტქუამს ნუ მიტა.
და ვითა ცოცხალი, მოჰკაზმეთ ტან-საცმელითა, ქუდითა!“
1825. ნადიმად მჯდომი ზაღდასტან იხარებს ალვისა ხეო.
ჩუენ კელოვანი, ჭკუიანი, მხატვარი მამინახეო³⁾,
ნაკუეთიანობა, მკერდ-მკლავი ვაჟისა ესე ნახეო.
და მახარობელი გავზავნე სამს წინ, ეგე სახეო!
1826. მათაც ცნან, ალვის ხისკან ნერგი კეთილი მოვიდა,
ნადიმად მჯდომი უუელა „სინჯვად“⁴⁾ მაზედა მოვიდა.
მოეწონა და უკუირდა, თქუეს ღთის ბრძანება მოვიდა,
და მისი მიმტანი შემოსა, აჩუქა, წაცამოვიდა.
1827. მახაბდათა მოახსენეს: „არს ძველითგან თქუენი გუარი!..
რჯულ-წმინდაო, იგ იქნების ფაღავანი ცათა სწორი!

1) 1505 №—მღვთის, 428 №—მზთის.

2) არირი—არაბ. حرير—აბრეშუმეული.

3) დად.—ჩუენ პელოვანი მხატვარი, ჭკუიანი, მომინახეო.

4) დად.—ნახვად.

რძითა უნდა კარგად ძღება, ვერ დარჩების ჩიტით ქარი:
და ბევრი ძიძა დაიჭირე, არას გარკებს ერთი, არი!“

1828. ათი ძიძა დაიჩინეს დიდებულთა — უუელა გუარი,
როსტომისთვის გასაზრდელად¹⁾ მათ უბოძა საბოძვარი,
შვილთა მათთა დასარჩენლად უნდა რაცა სანუგვარი²⁾.
და — „სხუა ძიძები დაიჭირეთ, ჩემი როსტომ თქუენი არი!“

[კელთა³⁾], —
1829. როდამს გვერდით გაცაგზავნა, — „საჭურჭლე გაქუს სრულად
სიმურღმან თქუა: „ძღება უნდა აწ, კულავ გვითხრეს⁴⁾ მეცნიერთა.
რაცა უნდა, ნუ დაუჭერ, გაუჩინე შვილის მზრდელთა;
და რაც უნდოდა, როდამს მისცა, აავსებდა უხვი ველთა.

1830. ზაალ მისწერა მამას მისი ამბავი ცნევისა:
„სიმზიარულე, დიდება ჰე, ნუმცა დაგელევისა!..
შენთა⁵⁾ ორგულთა თავები ფერჯთ ქუეშამც მოკეცევისა!..
და ღმერთმან გვიბოძა დიდება, გვირგვინი ზეცით ძლევისა⁶⁾“:

1831. თქუენ წახვედით, მასუკანით როდამცა დაორსულდა.
ექუსის თვისა რა შეიქნა, დამძიმდა და დაუძღურდა⁷⁾.

1) ა. ო. — როსტომზედა გასაზრდელად, 428 და 1505 № № — როსტომისა ვასაძღებლად.

2) დად. — სანუკარი.

3) დად. — რუადამს გვერდი გაგზავნი, საჭურჭლე გაქუს სრულა
ამელთა.

4) დად. — ჰკითხეს

5) ა. ო. — თქუენთა.

6) ეს ხანა დად. — სეულში ასე იკითხება:

ზაალ მისწერა ამბავი მისი მამასა ცნეული,
სიმზიარულე, დიდება ნუმცა ოდეს გაქუს დალეული,
შენთა ორგულთა თავები ფერჯთ ქუეშე გყავს მოკეცეული,
და ღმერთ გვიბოძა გვირგვინი, დიდება ზეცით ძლეული.

7) 428 და 1505 № № — დაორსულდა, ა. ო. — დასურულდა.

„შობის ქაშის“, — ვთქვი, — „მოკუდების!“ მისთვის გული დამი-
წულუღდა.
და მე ფასკუნჯი მამაგანდა, ზემოვე ვთქვი უუელა სრულ და.

1832. ზაალ საქმე როსტომის საამს უუელა მიუწერა,
იგი სახე გაუგზავნა, დედა-მამის რამ შეჭკერა:
„ის იზრდების ამ ნაკუთითა, თქვენს ბედს მართებს ჯერა!“
და წაიკითხა, შემოქმედს თაუუანი სტა, დაიჯერა.

1833. სახე ნახა, გაუგვირდა სსკვი და ნაზარდობა,
ქარქისტინის ქუეყანას მან დაუწერა ახლა წუობა.
მათი¹⁾ ურჩი არვინა ჭყავს, მტერზედა აქუს ამუობა,
და მხარული წამოვიდა²⁾, შეშვენოდა თამაშობა.

1834. საამის მოსულა³⁾ შეიტყო, რა გამოვიდა ნილას.
მან ვაყსა კუბო აუგო, ზედან დაუდგა ზილას⁴⁾.
მაშიგან დასვეს უძრავად ნებასა, იჯდა ჩრდილას.
და მალაღი სარას ოდენი ჭკავს მთასა უადგილას!

1835. ერთმანერთსა მიეწურნეს. მოჭყუებოდა ტან-აუშო⁵⁾.
როსტომ მივა ზაზისკენ, ტანსა ეცვა საარმუშო⁶⁾,
აკოცა და მოეხვია საამ, დიდხან არ გაუშო,
და— „შემოქმედმან მოგაშორვოს, ავი თუაღი მტერსა უშო!“

1836. მერმე შესხდეს, წამოვიდეს. სისტანს ქალაქს შემოვიდეს.
მათ ლხინითა მოისუენეს, ნადრობდეს, ღვინოს სმიდეს.

¹⁾ დად. და ა. ო.—მათი ურჩი, 428 და 1505 № №—იმათ ურჩი.

²⁾ 428 და 1505 № №—წამოვიდნეს.

³⁾ 428 № — მოსულა.

⁴⁾ ა. ო.—პიროსა(?).

⁵⁾ ა. ო.—მიჰყვებოდა ტან-აუბო, სხვები—მოჰყვებოდა.

⁶⁾ დად.—სარამუშო, ა. ო.—სარმუშო, 1505 და 428 № №—სა-
არმუშო. საარმუშო, იხ. ლექსიკონი.

გმირუღსა და ფაღაუნუღსა როსტომს ზნესა ასწავლიდეს.
და როგორცა შეჭფერობდა!) კელ-მწიფურად აგრე ზმიდეს.

1837. მართ ამაშიგან გამოკდა²⁾ რვა წელიცა სამეაროსა.
როსტომ ისწავლა ზნეობა, გვანდა მადლსა საროსა.
მის მშვილდსა ვერვინ მოზიდნის, — მათსავე დასადაროსა.
და ცხენი ვერ ჰხვოს³⁾ მზიდავი ადგილსა წასაუუნოსა.

1838. საამ⁴⁾ წავა მაზანდარას, როსტომ მაზას შეავედრეს.
ზააღ, მერაბ, დედოფლები⁵⁾, სისტანს ამოდ გაიხარეს
მერმე მერაბ დაეთხოვა, ქუაბულისტანს წამოვიდეს.
და ამაშიგა წელიწადნი ხუთნი სხუანი გამოვიდეს.

აქა როსტომისაგან თეთრის ბილოსი მოკულა.

1839. დღეს ერთსა ბროლის ჯამით ღვინოს სვემდეს⁶⁾ სავარდესა.
„მზის მსგავს⁷⁾, სხელოვანო!“⁸⁾ ზადდასტან შვილს ეტეოდესა.
„გულოვანთ ტანსა შემოსე“), ერთგულთა თავი უჩნდესა!“
და როსტომ ცხენი და უმა გასცა, ლაშქარნი¹⁰⁾ იხარებდესა.

1) დად. და ა. ო. — შეჭფერობდა.

2) 428 № — მართ ამაშიგან გამოკდა, 1505 № გამოხდა, დად. —
ამაშიგა გამოკდა.

3) დად. — ჰოვეს.

4) დად. — საამ, 428 და 1505 № № — საამ წავა.

5) დად. — დიდებულმან(?).

6) ა. ო., 428 და 1505 № № — სვემდეს, დად. — სმიდეს.

7) ასეა დად. — სეულში, ა. ო. — მზგავსო, 428 № — მზგავსო, 1505
№ — ყველგან მზგავსო.

8) ა. ო. — სახელოანო.

9) ა. ო. — გულოვანთა ტანს შემოსეს.

10) დად. — ლაშქარი.

1840. სეფაზანდ¹⁾ გამოისუენს²⁾, წაუიდა სადგომისაკენ.
„თაამთან³⁾, ზილო აესსნა!“—ძახილი ისმა კართაკენ⁴⁾.
გულოფანთ⁵⁾ გული აღუდა, წყენა შეიტყო კაცთაკენ,
და მან მძიმე ლახტი აიღო, სირბილით მივა მათთაკენ⁶⁾.
1841. ვინცა ვინ იყო კარის მცველ, უუელა კარს უჭირვედეს⁷⁾,
„ღამეა, ზილო ახსნიდა, გვეშინის!“—მთახსენებდეს.
ზირ-ნათელს ფაღაფანს უხუცესნი⁸⁾ არ უშვებდეს.
და მუშტი შემოჭკრა, გაგორდა⁹⁾. სხუა უუელა გაქცეოდეს.
1842. რკინის კარს ლახტი ჭკრა, ვინც ნახს, ეკუირვებოდა,
საძულველს ზილოს მიმართა, ჭკავს თუ მღუა იღუელებოდა¹⁰⁾.
მან ნახს, გაგულისებით ფერკთ ქვეშე¹¹⁾ მიწა დრკებოდა.
და მოსახლოფანნი დამფრთხალნი ცხურებს მგლურებს შეერეოდა¹²⁾.

1) სეფაზანდ, მთავარი ციხე, იხ. ლექსიკ.
2) ა. ო.—გამოისვენეს.
3) ა. ო. და 428 №—თაამთან ზილო აესსნა. თაამთან, სპ. — تهمتن
—იხ. ლექსიკ.
4) 428 და 1505 № №—კაცთაკენ, ა. ო. და დად.—უნაროდ:
კაცთაკე, სადგომისაკე.
5) ა. ო.—გულონთ, სხეები—გულოფანის.
6) დად. და ა. ო.—კართაკე.
7) ა. ო.—უჭირვედეს, 428 და 1505 № №—უჭირვიდეს, დად.—
ყუელა კარსა ეჭიდების.
8) ა. ო. და 1505 №—უხუცესნი; სხეები—უხუცესი.
9) დად.—გააგლო.
10) დად.—აღუღებოდა.
11) 1505 №—ფხთ ქვეშე, ა. ო.—ფერხთა ქვეშე.
12) ასეა დად.—სეულში, 428 და 1505 № №—სახელოფანი დამფრ-
თხალნი, ა. ო.—და სახელოანი და მფრთხალი ფერ-მგლურ ცხვარშია
რეოდა.

1843. თამთან ხვადსა ღომსავითა შეუზახნა, შეეშინდა¹⁾,
მაგრა გუღოგუნად მიმართა, სივანის ქარი ქრდა,
გაგუღისდა, ზილთ ნახა, — მას, მთა ვითა, მიმართვიდა²⁾.
და მთურადი ზილთ ფალავანსა, როსტომს ვითა კომოდა?³⁾

1844. თამთან⁴⁾ თავსა გურზი დაჭკრა, მადლს ტანს წაუჭკევდა⁵⁾.
ათრთელდა იგ მთა უსვეტო, ერთის გურითა მოკუდებოდა.
როსტომი მოვალს, მზე ვითა, საწოლსა მოსუეხებოდა⁶⁾,
და ზაალს ახარეს; ,,ერთის გურით ზილთს კინწი მოსწუდებოდა!⁷⁾

1845. რა ზადლასტან ეს ამბავი გაიგონა, გაუკვირდა:
,,როსტომის მგზავსად ზილთსა ფალავანი ვინ მოჭკლევდა?!⁸⁾
ჯერეთ ომი არ ეხახა; სიხარული გაადიდა.
და ბრძანა: ,,როსტომ მოიუყანეთ, სიხარული გაგვიდიდა!⁹⁾

1) დად. და ა. ო. — თამთან ხვადსა ღომსავითა შეუზახნა თუცა ყო-
ლე შეეშინდა — წარყვნილია, 428 და 1505 № № — თამთან ხვადსა ღო-
მივითა შეუძახა, შეეშინდა.

2) ა. ო. — მომართვიდა.

3) ა. ო. — ეომვოდა.

4) დად. — როსტომ.

5) დად. — წააქცევდა.

6) ეს შესამე ტაეპი ყველა ხელ-ნაწერებში ერთნაირად უაზროდ არის
წარმოდგენილი: დად. — როსტომს მომავალს მზე ვითა, საწოლსა მოისვენ-
ნებდა, ა. ო. — ში ამ ხანის ტაეპებს თავები მოხეული აქვს. ჩვენის აზრით,
აქ უნდა იყოს: როსტომი მოვალს, მზე ვითა, საწოლსა მოსვენებოდა,
ა. ო. — მოისვენობდა.

7) დად. — ჰილოს კირწი მოსტყდებოდა.

8) 428 და 1505 № № — ნილოსისა პილოს ზღვისა როსტომს მგზავს-
სა ვინ მოკლევდა(?!), ა. ო. — ...მამის მგზავსა ვინ მოკვლიდა, დად. —
როსტომის მგზავსად პილოსა ფალავანი ვინ მოკლევდა?! ჩვენ ლექსისთვის
ფორმას „მოკლავდა“ — ს ვასწორებთ „მოკლვიდა“ — დ. საზოგადოდ, ეს რო-
სტომისაგან თეთრი სპილოს მოკვლის შესახებ ლექსები ძალიან სუსტია.

9) 428 და 1505 № № — ბრძანა, როსტომ მოიყვანეს, მღვთისუ მა-
დლი მან ადიდა.

1846. უახრას: „ხვადის ღომის ლეკუა!“ — უელ-უერზედას აკოცადა¹⁾. „აწვე ჭნგი გაგიმხავს²⁾ და გულოვნად შექმნილხარდა. მარტვილობით³⁾ შეგეტუობის: „შენი სწორი არვინადა, და მკლავ-კისერი არვის აქუს, ვერც შენებრივ ტანადადა“⁴⁾.

1847. აწ სადანამდის შენისა შიწიფების კმა გავიდეს, იარადი წელთ. შეირტვი⁵⁾, ნარიმანის სისხლს ეძებდეს. ცხენ-მალედ⁶⁾ წადი, იარე, რა მიხვიდე მადლს მთამდეს⁷⁾, და ერთს მთას წახავ, — რომე თავი სიმაღლითა დრუბელთ ჭქონ- [დეს⁸⁾.

1848. მის სიმაღლესა თყარი ჭყრსით ჭკრ გარდაფრინდების. თხის ფარსანგის სიმაღლე, თუალი არსით შესწუდების⁹⁾ სავსე წყარო, უფავილითა კაცსა სევდა მოჭქარდების. და თხ-ფარსანგი თავის სიბრტე¹⁰⁾. მთაზედ ბეჭი ხენი დგების.

1849. იმაზედა უმეტარი სულიერი ბეჭი არის: გორციელსა ვის უნახავს, სიმაღლისა ის რომ არის¹¹⁾.

1) ხელ-ნაწერებში — აკოცებდა; ჩვენ ვასწორებთ ასე ლექსისთვის.

2) დად. — მოგიმხავს, 1505 № — გაგიმხავს.

3) მარტვილი — ყრმა — მარტვილობა — სიყმე, სიყმაწვილე.

4) ხელ-ნაწერებში: დად. — ტანადობდა, ა. ო. — 428 და 1505-№№ — ტანადობა. ამ სახით ვასწორებთ.

5) 1505 № — იარადი შემოირტვი, 428 № — იარადი შეირტვი, ა. ო. და დად. — იარადი წილთ შელთ(?) შეირტვი.

6) დად. — ცხენ მალე წადი.

7) დად. — მთადეს.

8) ასეა ყველა ხელ-ნაწერებში. უნდა ითქვას, რომ ამ ადგილას ლექსები მეტის-მეტად დუბჰირია, რითმებიც ნაძალადეგია, ხშირად ლექსთ-წყობაც ირღვევა. ეს მელექსე სხვა პირი უნდა იყოს, რადგან ხოსრო თურმანიძისთანა მოხდენილი ლექსი ამას დიდად არა აქვს.

9) დად. — თვალი არსით არ შეხვდების.

10) დად. — სიბრტე.

11) 1505 და 428 № № — ის რომ არის.

ერთი გზა და ერთი კარი რომ იმაზედ მაგრად არის¹⁾.
და ციხის ოდნად მაღალია, იგი ღმრთის ბრძანებით არის²⁾.

1850. ნარიმან რომე ყოფილა ყოველთ ფაღაფანთ მჯობია.
ფრიდონ მეფის ბრძანებითა იმა მთასა მიკადმია.
დღივ და ღამე, ერთსა წელიწადს, ყოფილა დიდი ღამია.
და გრძნეულმან ციხით ქუა დასცა, მან მოჰკლა ხუადი ღამია.

1851*). მათ ლაშქართა გაქცეულთა მაცამართეს კელ-მწიფესა.
სამ ცნა თუ: „იგი ღამი შამში ყოფით გაადეს.
დაიწეეს გლოფა-ტირილი, ჭირი ჭირსა მომატეს.
და ერთს კუიჩასა ბნელი დადგეს, ერდო-კარი დაიკშეს³⁾).

1852. მათ უბრძანა ფაღაფანმან ლაშქრის შეურა, შერგეს დღესა.
არე-მარენი⁴⁾ აივსო, ლაშქარნი ადგეს⁵⁾ ციხესა.
დიდხანს იუენეს, მის⁶⁾ ციხისა შესავალი ვერ ჰხოვეს⁷⁾.
და სუდღგმული იმ კარს ვერ შევა, არცა ვინ გამოუშვეს.

1853. რაგინდ დიდხან ყოფილიუენეს, ციხეს ვერა დააკლეს.
უიმედოდ გამობრუნდეს, სისხლი ვეღარ იკითხეს⁸⁾.

1) ასეა ა. ო.-ში, 428 № — რომე იმაზედა არის.

2) 428 № — იგი მღმრთის ბრძანებითა არის, და ციხისაგან უფრო მაგრად მღმრთისა ბრძანებითა არის.

3) ეს ხანა არ არის 1505 სა და 428 № № ზელ-ნაწერებში.

4) ა. ო. — ერდო-კარი არ იღესა.

5) 1505 და 428 № № — არე და მარე.

6) 1505 და 428 № № — ლაშქარი ადგა.

7) დად. — იმ ციხისა.

8) დად. — პოვესა, ა. ო. და 428 — ვერ ჰხოვესა.

9) ა. ო. და დად. — სისხლი ვერ მოიკითხესა.

„—არ გაგვიცუდდეს¹⁾ თათბირი, ვაჟო, აგკაზმავ დრო არსა.
და ქარაფანს თანა გაგატან, — ფალაფნად ვერვინ გიცნასა!..²⁾

1854. გმირო შვილო, შენი თავი მას თეთრსა მთაზედ³⁾ მიაგდე.
მათი ფესვი, სიძირკველი, ავის მქნელი, ამოგდე,
ჯერ სახელი არვინ იცის, ჩემი სუვდა გამოგდე!“
და როსტომ ჰკადრა: „მორჩილი ვარ, მაგ ჭირს ღვინად შემო-
[ვაგდე!“⁴⁾

1855. ზაალ უთხრა: „შვილო, ნუ იქ, რაც არ გითხრა, მისგან კიდე.
თავი შეჰქენ მეაქლეშედ, ქარაფანსა გაეკიდე,
იმ ქუეყანას კარგად გავა⁵⁾, უათარს მარილი აჰკიდე,
და ციხეშიგან მეოფთ საჭმელი უმარილო არის კიდე.

1856. რა მარილი დაინახონ, დიდმან, წურიღმან, შენ მოგნახოს!“
ესმა რა როსტომს⁶⁾, მათზედა საომარად გაემართოს,
საომარი დაცამალოს, ცოტა კაცი წაიტანოს,
და ფალაფნთა ნათესავმან სიხარულით მთას მიმართოს..

აქა როსტომისაგან ვაჭრად წასვლა თეთრს მთაშედ, ნა-
რიმანის სისხლის მებნად*).

1857. რა მივიდა⁷⁾ ციხეზედა, მეთუაღემან დაინახა.
მათს უხუცესს სირბილითა მიმართა და ადარ ნახა.

1) 1505 და 428 №№—არა გაცუდდეს.

2) 428 №—გიცნოსა.

3) 428 №—თეთრსა მთაზედა.

4) დად.—გამოვადგე, ა. ო.—გამოვადგე, 428 №—შემოვადგე.

5) 428 №—ესმე როსტომს რა მათზედა, დად.—რა ესმა, როსტომ
მათზედა...

6) 1505 და 428 №№—გადის.

*) ეს სათაური დად.-სეულსა და ა. ო.-ს ხელ-ნაწერებში გადატა-
ნილია იქ, სადაც იწყება 1862 ხანა.

7) დად. და ა. ო.—მივიდა, 1505 და 428 №№—მივიდნენ.

თქუა: „ქარავანი მოვიდა. ციხის სიახლესა, ახა!..
და ვეჭუ, მარილი მოიტანეს¹⁾), თუ შიბრძანებ, წავალ—ენახა“.

1858. გამოგზავნა უხუცესმან სირბილითა ერთი კაცი.
შენით როსტომს მოცამართა, ჩამოვიდა იგი კაცი.
„ქარავნთა უხუცესო, მე შიამბე!“ — ჰკითხავს კაცი.
და რა აჰკიდა აქლეშებსა, ჩემსა ჰატრანს ვჰკადრო კაცი.

1859. როსტომ უთხრა: „წადი, თქუენსა უხუცესსა მოახსენე:
სრულ სხაჲნი²⁾) მარილია“, დაგვაუენოს, „გაიგონე!“
უხუცესსა გაეხარნეს, გაიცინეს³⁾) შეტად გონე,
და უბრძანა თუ: „მოახსენე გაახვენით კარი, ღონე⁴⁾“.

1860. ძირიდაღმან ციხეს მივა, ესმა ომისა შებენელსა.
ვიწროს კარზედა⁵⁾) რა მიდგა⁶⁾), თუაღნი მახუდან დარჩესა.
უხუცესთან რა მივიდა, როსტომ მიწას აკოცებსა,
და უხუცესსა მრავალს უძღვნის, დიდ-წურილამდის აავსებსა⁷⁾),

1861. უხუცესმან თქუა: ცოცხალიმც⁸⁾) თქუენი შირი ნათლად არი!..
დავიმადლე და შევიძღვენ, რაცა შენი ძღვენი არი⁹⁾).

1) ა. ო.—ვეჭობ, მარილი იყოსო, და ვეჭობ რომ მარილი არის.

2) ა. ო.—საპალნი, სხვები—საპალნე.

3) 428 №—გაეხარდა, გაეცინა

4) ა. ო.—გახსენითა კარი, ღონე, 428 №—ბრძანა თუ: მოახსენე, გაახვენით სარგი ღონე, დად.—...მოახსენით, გაახვენით კარი ღონე.

5) ა. ო., 1505 და 428 №№—კარზედა, დად.—გზაზედა.

6) დად.—რა მიდგეს.

7) 1505 და 428 №№—ბევრს მისცემსა, დად.—აავსებსა

8) ა. ო.—ცოცხლადამც.

9) ა. ო.—რაც რომ თქუენი ძღვენი არი.

უეკლას ურიდლად¹⁾ მთაკრთა დიდი, წურილი, ვინცა არი²⁾,
და მარილისათვის ოქროსა მისცემენ, — რაც თუალი არი³⁾.

1862. რა დაღამდა, ციხიანთა⁴⁾ რასტომ დაუწყო ომი.
პირი ციხის თავს მიაპყრა, მიუკდა⁵⁾, ვითა ლომია.
გულფუნად რაზმის მფრეწელნი უმანი მას ზღვევენ რომია⁶⁾,
და რა ციხის თავმან შეიტყო, რასტომს დაჰკიდა ომი.

1863. კრმლის ელვა ღამეს ანათებს თხუთმეტ დღის მთვარესავით⁷⁾,
მიწანი წითლად ელევდეს ბადანშურს⁸⁾ ლაღებსავითა.
საავდროსა ცის სიწითლეს დაემგზავს სისხლთა ღვრითა⁹⁾.
და ოთხი ადგი მიწა დავლო თავმან გურზის შემოკურითა.

1864. რა ციხიანთა შეიტყუეს სიკუდილი უხუცესისა,
უეკლასა ომი მოუნდა მის რასტომ პილატანისა.
თამთან გამა-მოწოდით მიუკდა, ჭეხა ისმლად ლახტისა.
და მათ ერთობილთა თავები მიწასა ენარცხებისა.

1) ა. ო. — ურიდულად(?).

2) დად. — ყუელა ურიდლად მოვიდა დიდ-წვრილამდი საცა არი.

3) ა. ო. და დად. — და მარილისათვის ოქროსა მისცემენ რაც თვა-
ლი არი, 428 № — და წონითა თუალი არი..., ვასწორებთ ასე.

4) 428 № — ციხიანთა.

5) 1505 № — ხ-ნით.

6) „რომია“ აქ ლექსისთვის უხმარია პოეტს, რადგან ძალიან გა-
ჭირებია რიფმა.

7) ა. ო. — კრმლის ელვა ღამეს ანათებს თხუთმეტის დღის მთვარე-
ვითა, დად. — ამოწვდილისა კრმლის ელვა ღამეს ანათებს, მზე ვითა,
428 № — კლმის.

8) 1505 და 428 №№ — მიწანი წითლად ელევდა ბადანშურს ლა-
ღებსავითა; დად. — ბადანშანს. ბადანშან, სპ. بادشاه — მხარეა, სადაც
საუკეთესო ხარისხის ლალი იცის. ბადანშანი — საუკეთესო ლალი.

9) დად. — საავდროს ცასა წითელსა დაემგზავს სისხლთა ღვრითა,
ა. ო. — საავდრო ცის სიწითლეთ დაემგზავს სისხლთა ღვრითა.

1865. მზემ კმელოთი დააშენა. ნახეს¹⁾ აღარვინ იუუნესა:
ნახეს, ზოგნი დაკოცილნი და ზოგნი მაღუფს იუუნესა²⁾.
მოიარეს გულფანთა და³⁾ დაკოცეს, ვინც ჰპოეს⁴⁾.
და თამთან ერთი სსხლი ნახა, იმ ვიწროს ადგილს იუუნესა.

1866. სიძს ქუაზედ ამოეზარდა⁵⁾ მისსა ოსტატსა მაზედა...
რკინისა კარი გაეწო, გურზი შემოჰკრა მაზედა.
კარი დაღეწა, შინ შევა, ნახა გუმბადი რაზედა.
და მთვარესავით ოქროს მეღნით ნაწერი იყო სრაზედა⁶⁾.

1867. მეტისა გაკუთრებითა როსტომ იკბინა ბაკესა.
თქვა: „არ მინახავს მისებრივ, კაცთა რა რიგად აკეს?!
ოქროს ქანი⁷⁾ და ზღუის თუალი, მგონ, მაზედ გადააკესა“!..⁸⁾
და მამას წიგნი მისწერა, რაც საქმე მუნ გააკესა⁹⁾.

აქა როსტომისაგან სამახარობლო წიგნის მიწერა ზაალის წინამე.

1868. „პირველად დიდება ღთსა—მზე-მთუარისა შემოქმედსა.
ღთისაგან ღოცვას ვჰკადრებ¹⁰⁾ ზაალს გმირთა უხუცესსა,
თქუენი შუქი ანათებდეს, ვით მასკულავი¹¹⁾, მუნ არესა!..
და მე, თქუენითა ბრძანებითა, მიველ მათსა წიმაგესა¹²⁾“.

1) 1505 და 428 № №—ნახა.

2) დად.—ზოგნი დამალული იყუნესა.

3) დად.—მათ.

4) დად.—პოვესა.

5) ა. ო.—სიძსა ქვაზედო აეგო მისსა ოსტატსა მაზედა.

6) 428 №—და მთვარესავითა ნაწერი მეღნითა იყო სრაზედა.

7) ქანი—არაბ.-სპარ., იხ. ლექს.

8) ა. ო. და დად.—სრულ წააგესა.

9) 428 და 1505 № №—რაცა საქმე გააკესა.

10) ა. ო.—მღთისაგან ღოცვას ვიკადრებ(?), 428 №—შევეჰკადრებ.

11) ა. ო.—ვარსკვლავი.

12) ა. ო.—მიველ მათსა იის ფანდესა(?).

1869. მადას მთას უმაღლე იყო, რაცა მწადა, აგრე ვქენა,
ზოგნი დაგოცენ უსულოდ, და ზოგნი გავაქცივენა¹⁾,
აქრო და ვერცხლი, საზაღნე, ხუთასი ათასად ვქენა.
და ტან-საცმელ-ქუეშ-საკებლის²⁾ ანგარიში ვერა ვქენა.
1870. აწ მიბრძანოს თაღაგანმან საწადელი, რაცა არი.
ტანი მისი მხიარულად, სული მისი ნათლადმც არი.
ესე ესმა, გაგზავნილი წამოვიდა, ვითა ქარი.
და მან იარა დღე და ღამე, მოვა, სადაც ზაალ არი.
1871. წიგნი ნახა მან შვილის, ლოცავს მას თაღაგანს³⁾.
დღენი ახლად გაუახლდეს, გაეხარნეს ზაღდასტანსა.
მოკითხვისა წიგნს მიუწერს შვილსა, მისსა შესაგვანსა...
და: — „ნარიმანის სულთ ნათელა, მტერი შენგან დაიწვასა!..“
1872. რა ეს წიგნი წაიკითხო, ქარფეკს შეჟე, წაცამოდი.
შენის ზირის მოშორებით მგუდარი ვქეგარ უსულოდი.
რაც გებრძანა, აქლემები გამოგზავნე ათასოდი,
და უკეთესი წამოიღე, ციხე დასწვი, კლდე და ლოდი!⁴⁾.
1873. წიგნი ნახა, გაეხარნეს, არჩევს საკეთო რაც იყო⁵⁾:
კრმალი, ლახტი, აქროს ქუდი, ქამარი და, რაცა იყო,
თვალ-გოვარი⁶⁾ საკელ-მწიფო, მარგალიტი, რაცა იყო.
და აჭკიდეს და წამოიღეს. სრულ უეკლასა და ეყო.

1) ა. ო. — გავაქციუნა. [საფენისა.

2) ა. ო. და დად. — ქუეშ-საკებლისა, 1505 და 428 № № — ქვეშ-

3) ა. ო. და დად. — წიგნი ნახა, შვილსა ლოცავს უსწოროსა ფა-
ლაგანსა.

4) 1505 და 428 № № — ხე და ლოდი, ა. ო. — ქვა და ლოდი,
დად. — კლდე და ლოდი.

5) ასეა ა. ო. — ში, 1505 და 428 № № — წიგნი ნახა, გაეხარდა და
დაარჩივა კარგი იყო, დად. — წიგნი ნახა, გაეხარდა.

6) დად. — თვალ-გოვარი, ა. ო. — თვალ-გოვარი.

1874. სეფაბანდს ცეცხლი მოუდგეს, კუამლი ცათ შემოსწუდებოდა¹⁾.
მხიარულნი წამოვიდნენ. როსტომ ქარფეკას ჯდებოდა.
რა შეიტყო მოსდგა²⁾ მისი, ზაალ წინ მიეგებოდა.
და ბუკსა ჰკრეს და წინწილას³⁾, ზა. რიგადც ეგებოდა.

1875. რა შეიღისა ზირი ხახა, ზაალ უელსა ეხვეოდა.
თავს ოქრო გარდაყარა, საამის სრას შევიდოდა⁴⁾.
მდაბლა⁵⁾ აკრცა მიწასა, რა როსტომს წინ მოვიდოდა⁶⁾.
და მას წინ დედა მოეგება, ეელ-ეურზედან აკრცებდა.

1876. მახარობელი გაცზავნეს, საამს წინა მივა ვლითა.
საამ წიგნი წაიკითხა, გაიშალა, ვარდი ვითა.
მახარობელს ბევრი მისცა, იგ აავსო საქონლითა.
და ვინცა ახლდა, შეიყარნეს. გაიხარეს ჭამა-სმითა.

1877. წიგნი მისწერა: „ლომისა ლეკუი ხარ გულფინობითა.
ბარტუი ხარ გაუმაძლარი ჯერ დედის რძის წოვნითა⁷⁾.
ვერც გამაძლარხარ ჯერეთა⁸⁾ მამისა სათუთობითა.
და ეს საქმე საგუირველი ჰქენ შენითა მარტვილობითა.“

1878. როსტომისგან არ არის ეს საქმე საგუირველია:
ლომის მშველად⁹⁾ დაეჭირების ზაალ და მისი შეიღია.

¹⁾ დად. და 428 № — შესწორდებოდა.

²⁾ 1505 № — მოსლვა.

³⁾ 1505 და 428 №№ — წინწილითა, ა. ო. წ. წინწილათა დად. — წინწილასა.

⁴⁾ დად. — საამის სრას შემოვიდა.

⁵⁾ 1505 და 428 №№ — დაბლა, 428 № — მოსულა.

⁶⁾ დად. — რა როსტომ წინა მოვიდა.

⁷⁾ ა. ო. — გაუმაძლარი ჯერ დედის რძისა წოვნითა, 1505 და 428 №№ — ბარტუი ხარ გაუმაძლარი ჯერ დედის რძითა წოვნითა.

⁸⁾ 428 და 1505 №№ — ჯერეთინ.

⁹⁾ 428 № — მშველად.

- მრავალი გამოგზავნა, წავიდა გაგზავნილია,
და ფაღვანის გულს იამა, ფინც ესლა¹⁾ მოწიფულა.
1879. აქ მანუხარ ავად გაკდა საწუთროს²⁾ დანერგულა.
ნავზარ იკომ, წინ მოისვა:— „შვილო, ვიყავ მე მორტმული,
ასოცდაათს წელიწადს გამარჯუებით. მოვლენილი,
და საჭურჭლე და საკელ-მწიფო მოვიმეტე მე მამულა.
1880. აწ მე გავალ ამ სოფლითა, სამართლითა აქცედი!
რატა ჩემგან³⁾ მოგენახოს, გასცემდი და მას იქმდი,
გაქუს და არა დაგაკლდების, — კელ-მწიფურსა წესსა მადი,
და რაგინდ ხანგრძლად⁴⁾ ცოცხალაყო, შენც ამასა მოკლდი“

აქა სიკუდილი მანუხარ კელ-მწიფისა და მისა მისისა
ხაუშარისა მეუფედ დასმა.

1881. მოადებინა გვირგვინი მან, ნავზარს თავსა დაარქა,
მას ათაყუნა ლაშქარი, მეუფედ დაჯოცა და აქა.
მოუაღს გზას წავიდა, ლუსკუმს⁴⁾ ღოგინი დააკა.
და ნავზარ გააკდო გვირგვინი, ჰირი მიწასა დაარქა.
1882. მუნ შეიქნა დიდი გლოვა, ტირიდიან ლაბურით⁵⁾.
მერმე თავი გაუტენეს კელ-მწიფესა ქაფურით⁶⁾,

¹⁾ ა. ო. — ახლდა.

²⁾ დად. — საწუთროსა.

³⁾ 428 № — ჩემგანით.

⁴⁾ 428 — ხანგრძლივ.

⁵⁾ ლუსკუმა — სირ. გლუსკმა, — კუმო, იხ. ლექსი.

⁶⁾ ლაბური — იხ. ლექს.

⁷⁾ ქაფური, არაბ. كافور — იგ. მნიშვნ.

კობოშიგან შესვენეს, ბნელი დასცეს საბურთია¹⁾,
და ცხრას დღეს იხდეს იმაშიგან მტკივნეული შავ-გულითა²⁾.

1883. გლოვა გახსნეს, გამოვიდეს, ნავზარ დასვეს ტანტსა ზედა;
საჭურჭლენი მოიარნეს, სხუა ბეჭედი დასხეს ზედა,
მოლარენი დაუცუაღნა, ზარდახშანთა³⁾ კარდასწერდა,
და არ იუერა შეგონება, ლაშქართ ზედა არ გასცემდა.

1884. არვისთანა⁴⁾ ნადიმობდა, არცა გამოისვენებდა,
მას ლაშქარი უკუ-უდგა⁵⁾, აღარავინ მსახურებდა.
საამ ცნა თუ: მეფე მოკუდა, მას ეწეინა, ვით მართებდა,
და კარდინიგნა საეკლონი, გულ-მდულარედ იტირებდა.

1885. ქარქისნით წამოვიდეს⁶⁾, ერანისკენ გზანი ტკეზნეს,
მოვიდნეს⁷⁾ და დიდებულნი წინ ლაშქარნი გაეგებნეს,
ერთმანერთსა მიუმტკივნეს⁸⁾, ბროლის მკერდნი დაიდებნეს⁹⁾,
და ნავზარისგან საჩივარი ერთხირობით გაუბედნეს.

1886. საამისგან მოისმინეს, შესხდეს, შინა წამოვიდეს,
წინა ნავზარ გაეგება, ჩამოკდეს¹⁰⁾ და ცრემლსა ღერიდეს,
სულ-კურთხევით მოიხსენეს, ერთმანერთსა აუტირდეს,
და კელ-მწიფობა მიუღოცეს¹¹⁾, ცხენთა შესხდეს, გზასა ვლიდეს.

1) ა. ო. — კობოშია შესვენეს, ბნელი დასცეს საბურთია.

2) ა. ო. — იმაშია მტკივნეულის შავ-გულითა. 1505 და 428 №№ —

3) ა. ო. და დად. — და ზარდახშანთა [მტკივნეული.

4) ა. ო. — არავისთან.

5) ა. ო. — მას ლაშქარნი უკუდგეს.

6) 1505 და 428 №№ — წამოვიდა.

7) ა. ო. და დად. — მოვიდა, 428 და 1505 №№ — მოვიდნეს.

8) დად. — მიუტირნეს

9) დად. — და იღებნეს(?), ა. ო. — ბროლისა მკერდნი დააღებეს.

10) დად. — ჩამოკდა.

11) ა. ო. — მიულოცა.

1887. საამ დაუღვა იმედი ლაშქართა მოსაწონითა:
„მე ურჩევ ნაფზარს უუელას სიტუეთა შესგანითა:
რაცა თქუენ გინდა, მას ვაქნევ, ბოძებით მოსაღონითა,
და გაუერდგულდით, ნაწიენსა ნურცა თქუენ დაიხსოვნით!“
1888. საკელ-მწიფოს სრას ჩამოკდეს, ეკმოდას მუშკი, გონა¹⁾,
ლაშქართა და დიდებულთა ნაუბარი მოეგონა,
ადგა, ნაფზარს წინ მიუჯდა, საამ უუელა გააკონა,
და შეანანა მომდურგება, ბრალობითა²⁾ შეაკონა:
1889. „მას მალაღსა კელ-მწიფესა ზნე-უნობა ჰქონდა კელთა,
სიუნხვითა მიმცემელი ზღუასა გუანდა, სრულად კმელთა,
იგ გადიდა სამართლითა, მოერივა უუელგან მტერთა,
და რად დაგვიწყდა მამის მცნება, გაერივა რადგან მტვერთა?!.“³⁾
1890. ნაფზარ დია შეირცხვინა და შენდობა მოითხოვა:
„ას ნაკეცად გარდავიკდი, ვის აკლია, რაცა მოხდა,
ვიქ რასაცა მიბრძანებენ, ვიმასწინძლებ, ვინცა მოვა,
და დაშავება შევინანო, ჩემის გულით არ ამოვა“.
1891. მოვიდა საამ, შეჭფიცა ლაშქართა, მოქალაქეთა:
„ვიქნები თქუენი თავდები, ნაფზარ იქს აწ სიკეთეთა“⁴⁾.
წინა წაუძღვა ლაშქართა, ჰგავს, შუქთა მოიაფეთა⁵⁾,
და კულა ეთაუხანეს, დაღოცეს, ნაფზარ იქს მუნ სიაფეთა⁶⁾.

¹⁾ ა. ო.—მგონა.

²⁾ ა. ო., 1505 და 428 №№ — ბარობითა.

³⁾ 428 და 1505 №№ — და რად დაგვიწყდა შეგონება, გაერევი რადლა მტვერთა, ა. ო.—გაერევი რადგან მთვერთა.

⁴⁾ ა. ო., 428 და 1505 №№ — აწ სიაფეთა, დაღ.—მუნ სიკეთითა.

⁵⁾ ა. ო.—გავს შუქთა არს მონაფენდა, 1505 და 428 №№ — ჰგავს შუქთა მოეფინეთა(?).

⁶⁾ 428 და 1505 №№ — სიეფეთა, ა. ო.—სიაფეთა.

1892. ნაფხარ აიხუნა¹⁾ კლიტენი მაშინვე საჭურჭლეთანი,
გასცა განძი და გუარი²⁾ მან მონაგები დღეთანი,
სრულად აავსნა³⁾ ლაშქარნი, უფულებით მოსულნი თემთანი,
და უმისოდ ვერვინ გასსლებდა, მას ჭემობდეს ტომნი ძეთანი.

აქა თქმანგ მანურიარის სიკუდილი დაიდასტურა და მამის
მოკულა მოეკონა, თუალნი ცრემლითა ავესნეს და გული
ჯავრით აუდულდა.

1893. თვითან მანუხარს მოეკლა თურ-საღიმ, ვითა ნადირი,
მამისა მკულელნი ბიძანი კიდევ ახსოვდეს სატირი,
უუელგან აცნობა ლაშქართა თქმანგ, დაიწყო ქადილი:
„და სისხლი ვიძებნო, წავიდე, მამა-ბიძათა ნადირი!“⁴⁾

1894. მამა მამიკლა⁵⁾, ამავსო მე ობლობისა ნისლითა,
ჩემი ქუეყანა საეკლედ⁶⁾ გაჭკადა⁷⁾, მორწყო სისხლითა,
მშთითა⁸⁾ მეც უყო ზასუხი, მივალ ჩემითა მისვლითა⁹⁾,
და ჩემთა ლაშქართა ერანი სრულ გაასწორან ქუსლითა.

1895. აღზვართ ეგრე¹⁰⁾ მოახსენა: „ჭე მაღალ კელ-მწიფეო!..
თუცა¹¹⁾ მოკულა ერთი კაცო, ერანია ისევეო¹²⁾“

1) ა. ო. — აიხუნა.

2) ა. ო. და დად. — საჭურჭლე.

3) ა. ო. — აავსნო(?).

4) ეს ხანა აკლია 428 და 1505 №№ ხელთნაწერებს

5) დად. — მომიკლა.

6) ა. ო. — თ-ნით.

7) ა. ო. — გაზადა.

8) 1505 № — ხეთითა, დად. — ლთითთა.

9) 428 № — უ-ნითა.

10) ა. ო. — აღზვართ — წარყვნილია, 428 № — აღზვართ, იხ. საქ. სახ.

11) 428 და 1505 № თუმცა.

12) ა. ო. — ისევე ძეო.

მათ ლაშქართა საფადარი¹⁾ საამ არის მტერთა მძლეო,
და ბერი მგელი რაზმისანი ურან ერანს ზესთა-ზეო²⁾.

1896. გურასპის იცნობ³⁾ რაგორა სალამ ომსა დაგწვა გული...
თუ რაზდენსა დიდებულსა მან გაუზო კურითა⁴⁾ გული?!
ვირემ ერანს მივიდოდეთ, დაგვხუდენ ომად დაკაზმული⁵⁾,
და კარგი ვერა ვისაქმთ რა, ჩუენ შეგვექნას სინანული.

1897. რა აფრასიობს ეს ესმა და გაიკონა ძმისაგან:
— „ჩუენცა მათებრნი კაცნი ვართ დაბადებულნი მღთისაგან⁶⁾.
საამ, ურან და გურასპი არ ნაშობია კლდისაგან*),
და მოკვიდების აზვარი, მათცა ენების კლმისაგან!“

1898. საფადარსა ვისს უბრძანა⁷⁾: „აწ ლაშქარი დავამზადოთ⁸⁾:
დაკაზმულნი შევიყარნეთ, ბარგი ერანს ჩამოგვკადოთ⁹⁾,
ჩუენ ავიზდოთ ზანის სისხლი, მიწა წითლად¹⁰⁾ გაცაგვადოთ,
და ნავზარ მოგვკლათ, დიდებულთა სისხლი ველოთ...“

1899. „ვაჟი არის აფრასიობა“, — თუშანგ ბრძანა, — „ერთობ მძლია:
მისთა შეიღოთა საფადართა ლაშქართაგან აქო დია.“
ადზვარდ იტუეის: „ურანსაც სჯობს მისი¹¹⁾ მოკულა შეუძლია,
და რა დგომისა ჟამი არის, აწ ლაშქარი შეგვეყარა!“

1) ასე ა. ო.—ში, სხეები—სფადარი

2) ა. ო.—და ბერი მგელი რაზმთმწყობელი ჰყურია ერანს ზეთა-ზეო.

3) ა. ო.—გურასპი იცნობ.

4) ა. ო.—ენით.

5) 428 №—დამზადებული—წარყვნილია.

6) 428 № მღთისაგან.

* 428 №—ქუისაგან.

7) ა. ო.—საფადარსა ვისას უბრძანა.

8) ა. ო.—დავამზადოთ.

9) ა. ო.—ჩამოგვკადოთ.

10) 428 №—სისხლად.

11) 428 №—ვეტუ.

1900. გაჭხირდეს და წამოვიდეს¹⁾, სთფადარი ვისი მისი, ბაჭრაშ²⁾, სიამ³⁾, — ალზვართ⁴⁾ იყო ფალავანი მოყმე⁵⁾ მისი, თურან, მაზელ, ჩინ-მაჩინი, სიყალბელი, საბერძ მისი⁶⁾, და ას ოთხმოჯერ ათასია, — ერანს სისხლთა დაღურის ისი⁷⁾.
1901. დიდებულნი ტახტისანი — ჰატრანები გვირგვინისა, წავიდეს და კმა გახშირდა სპილენც-ჭურთა ტაბლაკისა⁸⁾, ზრთხა კუდთა შეუბერეს⁹⁾, მიწა იძურის სიმრგულე ცისა¹⁰⁾, და ჯინჭუელთაგან უმრავლესი — ვერ დაიტევს სიბრტყე¹¹⁾ ცისა.
1902. ერანელსა კელ-მწითელსა კმა მიესმა, ურანია¹²⁾: „თურანისთ შეიურა, ჩემზედ მოვა თურანია!“¹³⁾ არ ეტევის, აუგსია კლდე, კაპანი, მინდორნია¹⁴⁾, და ნაფზარს ჰკადრეს: „ლაშქართათვის შენცა კაცი გაგზავნია!“

- 1) 1505 და 428 №№ — წამოვიდნენ.
- 2) ბაჭრამ — სპ. *باچرا* — იხ. საქ. სახელები.
- 3) სიამ, იხ. საქ. სახელ.
- 4) ა. ო. — ხან ალზვართ, ხანაც ალზვართ.
- 5) ა. ო. — ბაჭრამან, სიამ, ალზვართ, ფალავანი მოყმე: მისი, 428 № — ბარამ, სიამ, ალზვართ იყო, სფადარი მომკრე მისი.
- 6) თურან, მაზელ, ჩინ-მაჩინი, სიყალბელი, საბერძმისი, იხ. საქუთარ სახელებში.
- 7) ა. ო. — ას ოთხმოცი ათასი ერანელთ სისხლსა დაღურისა.
- 8) ა. ო. — სპილენც-ჭურთა-ტაბლაკისა.
- 9) ასეა ა. ო. - ში, სხეები — შეუბერეს.
- 10) 428 და 1505 №№ — მიწა იძურის სიმრგულე ცისა.
- 11) 428 № — სიბრტყე.
- 12) ა. ო. — თურანია.
- 13) ა. ო. — ურანია.
- 14) ა. ო. — კლდე, კაპანი, ტყე, მინდორნია — ლექსთ-წყობას დალატობს.

აქა ნავზარს საამ შინ დაეთხოვა ნუმლისათვის და ლაშქრო-
სათვის და რა შინ მივიდა, მოკუდა. ეს არის ამ უხანოს
სოფლის საქმე*).

1903. საამ ნავზარს დაეთხოვა: „შინ გამიშვი, ზაალს ვნახავ:
მაზანდარით ჩემი მოსვლა არვინ იცის¹⁾), სუფთქმასხავ,
ზაადასტანს და ქუბუჯელთა თან მოვიტან, გზასა ვლახავ,
და ვირ ერანის სამზღვარს მოვლენ, გიხხლები, თქვენვე გნახავ.

1904. ასეთი არის სოფელი და მისი მონასხენი:
შინა მივიდა, მოცაკუდა. ტირიან მიწა და ხენი!
საჭურჭლე დიდებისგან მას ოდენ გაჭყუა სახელნი²⁾),
და ქუბუჯელ-ზაულისტნენი ტირიან მოვაგლახენი.

1905. არვის სცაღდა ნავზარისთვის, სუელონი გარდინიენეს,
ამ ამბავითა აფრასიობ, — თურანელთა, — არა ივენეს:
სცნეს და ფრთენი მოეზარდნეს, მალლა ცამდის აიწიენეს.
და ჰკრეს ქოსსა და ხაღარასა ჯეონს³⁾ ადრე მოიწიენეს.

1906. ჯეონს⁴⁾ დაიცა კარგები ვასკულავთა უმრავლესია,
ასი ათასი ჭაბუკი, — რაცა უგულავენესია,
სიამ ხაზარანს ახლნა⁵⁾), სისტანს გაგზავნა ესია:
და „გარ მოადექით ლაშქარსა, რაც ციხე უმაგრესია!“⁶⁾

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.

1) ა. ო. — არა იცის, 428 და 1505 №№ — არვინ იცის.

2) 428 № — სახენი.

3) ჯეონი. სპ. جيون — ჯეონ, იბ. ლექსიკონი.

4) ა. ო. — ჯეონ.

5) ა. ო. — ახლნა, 428 და 1505 №№ — ახარა.

6) 428 და 1505 №№ — ციხე რაც მოუმაგრესია.

1907. ნავზარს ესმა: — „სამ მოკუდა!“ — სუელთნი გარდიხივნა, თავს ნატარი გარდიუარა, ერანელნი ატირნა:
„ზარა ჭყავს მათი ზურგი, თავი მისი გაამიგნა,
და ახლავს ცოტა მეომარი, თურქთა გული არ ატვივნა.“
1908. ციხისა ძირსა, ზირის-ზირ, დადგა გაღმა მდინარესა,
აფრასიობ მძისა უთხრა მხიარულმან მდინარესა:
„ფემანგს წიგნი მიუწერე, ანათობდი იმ არესა“.
და გაეღვიძნეს აქანამდის ბედსა ჩუენსა მდინარესა.
1909. დამბადებლის შეწევნითა გამარჯუება ჩუენკენ ჩანსა.
სამ იყო — ერანელთა უმაგრებდა ზურგის ძვალსა,
მისგან იუენეს მეომარნი, მთითვედეს მისგან ძალსა,
და წაჭყუთ მათსა კელ-მწიფესა გზასა, ხანგრძლიად მოუალსა¹⁾.
1910. ნავზარ შეურილი ლაშქრითა ციხისა ძირსა მდგომია,
არის ას-ტვი ათასი, ეს ჩუენი ვერ²⁾ საომია!
უოფლგნით, ტუე ვითა ლაშქარი, მას გარე შემოსდგომია,
და ვერსად წაგვიფა ბედ-მალაშე, ჯერ ჭეუფას ვერ მივდგომია!“
1911. დაწერეს³⁾ და დაუგზავნეს, რა დასკუნეს ესე ზირი,
ბარმანს უთხრეს: „ნავზარს უფავ, ერანისკენ წადი, მზირი⁴⁾,
სისტანს ვერსით წაგვივიდეს, შეჭკარ ჯეონისა ზირი,
და მარჯუენით აფრასიობ უთქს გზა აქუს კელთა დაჭერელი⁵⁾“.
1912. ნავზარ სცნა, — დიდი ლაშქარი სისტანისაკე წავიდა,
უეულგან მზირი გითქს გზაზედა, ზღუანი შეგვიკრეს ნავიდა⁶⁾.

1) 428 და 1505 №№ — მოუვალსა.

2) 428 და 1505 №№ — არ.

3) ა. ო. — დასწერეს და გაუგზავნეს.

4) ა. ო. — ნავზარისა იყავ ერანისკენ მზირი.

5) ა. ო. — დაჭირული.

6) ა. ო. — ნავითა, 428 — ნავიდა.

რა გაიგონა, ეწეინა,—საგონებელსა ჩავიდა¹⁾,
და შეჭირვებული რაზმაზან²⁾ მუნ ყარაულად გავიდა.

1913. ვისის შეილს ერქუა ბარამან,—საფადრობითა დგებისა,
მან აფრასიობ დაღოცა:—„მიუაგ ჩემისა ნებისა!
ერანელთ ვსთხოვო მუქარა, ვნახოთ ვინ გამომუყებისა?
და ვინცა შემებმის, მაზედან გლახ დედა ატირდებისა!“

1914. დაუმადლა აფრასიობ. საფადრობით დაღოცვიდა,
რახსსა შეჯდა³⁾ შეკაზმული, მობრუნდა და წამოვიდა,
სახელობით იზახოდა⁴⁾. მუნით ვერვინ გამოვიდა,
და ვითა მტკელი, მომშეული, ლომივითა, მობრდღვიწვიდა.

1915. ყარანის ძმას ყუბად ერქუა,—ბერიკატი ჭკვიანია,
შერცხვენდა და გამოვიდა შეკაზმული, კრმლიანია:
„მირჩვენია, აღარ ვიყო, დღე არ ვნახო მზიანია,
და აუგითა სიტოცხლესა,—მოვჭკუდე ჰირის წყლიანია!“

1916. ნავზარ უბრძანა: „სახელი ნიადაგ შენი ფერია:
ხარ ყამ-გამოვლით, ნაცადი დღეთაგან, თუნცა ბერია!“⁵⁾
ჭკადრა: „სუთუვედი მრავალყამ, ვარ თქუენთა ფერკთა მტუერია
და მოვჭკუდე,—ომითა სახელი დამჩების, მე მირჩვენია!“

1917. ესე თქუა და მოცაბრუნდა, ბარმანისკენ წამოვიდა,
ბარმან⁶⁾ შუბი შეაძგერა, მოკლა, ცხენით ჩამოვიდა.

1) 428 და 1505 №№—ჩავარდა.

2) რაზმაზან, იხ. საკ. სახელები.

3) 428 და 1505 №№—იჯდა.

4) 428 და 1505 №№—ძლით.

5) 428 და 1505 №№—დღეთაგან ძალითა ოდენ ბერია, ა. ო.—
იხ. ყამ-გამოვლით, ნაცადი დღეთაგან, თუნცა ბერია.

6) 428 და 1505 №№—ბარამ.

გაცარცვა და ცხენსა შეჯდა, ლაშქართაჲს წამოვიდა,
და თავი ება სხსრტილსედან, აფრასიობს წინ მოვიდა.

1918. ლაშქართა და დიდებულთა ბარამანს¹⁾ უთხრეს დიდი ქება.
ერანულთა ტირილი აქუს²⁾, ნავზარს დიდი შეჭირვება,
უარანს ძმისა უუბადისს—თავსა ცემა, ვაგლახება,
და ბრდღვინავს, ვითა მთურადი ჰილო³⁾, უმძიმს მისა მოშო-
[რება⁴⁾].

1919. ცხენიდადმან ჩამოიჭრა, საუელონი გარდისივნა,
თმა და წვერნი დაიგლიჯნა⁵⁾ უუბად⁶⁾, მოთქუა, აგვატირნა.
მერმე ცხენსა გარდაჭვიდნა⁷⁾, სისხლის ძებნა გაცაპირნა⁸⁾,
და ნავზარს ბევრი მიაგსენა, არ სიტყუანი⁹⁾ დაუძვირნა.

1920. შემოგუხვიენეს¹⁰⁾; მიწისა ჰირი ლაშქრითა ავსიდა,
ამსლამ¹¹⁾ გავალ საომრად, სადა ბარამან¹²⁾ გასულა,
სწვენ, თარეშობენ და ჰკოცენ, ქუეყანა ჩუენი დავსიდა,
და მე მისი სისხლი დავდვარო, თავი მოვიგვლა ან სულა¹³⁾.

1) 428 და 1505 №№—ბარამს.

2) 428 და 1505 №№—აქუსთ.

3) 428 №—სპილო.

4) ა. ო.-ში ეს ტაეპი წარყვნილია.

5) დად. და 828 №№—თმა და წვერი დაიგლიჯა.

6) 428 №—უუბად.

7) დად. და 428—გარდაჭვიდა.

8) 428 და ა. ო.—გააპირნა.

9) დად.—არა სიტყვა.

10) 428—შემოგუხვიენიან, დად.—შემოგვხვიენიან.

11) ასეა ა. ო.-ში, დად.—ამაზლამ, სხვები—ამალამ.

12) ა. ო.—სად ბარამან დგას და გასულა ლექსთ-წყობასაც და-
ლატობს და არც აზრი აქვს, დად.—სადა ბარამან დგას, გასულა.

13) 428 №—სულა, ა. ო.—სრულა.

1920. მე აზვართა მოფიმატებ და ციხეთა ამბავსა ვსცნობ¹⁾,
გვერცა²⁾ ადრე გიხსლები, მოსვლისათვის³⁾ ნუ სდარაჯობ!
ნავზარ ჭკითხა, ვიყო აქა⁴⁾, თუ წავიდე, როგორა სჯობ?
და ყარან ჭკადრა: „თურქნი ომსა ჩუენსაც მოვა, ნურა სჩქარობ!“

1921. ვერ მოგესწრა⁵⁾, ციხე გახლავს, შედი, მტერი ვერას გაუნებს.
ესე თქუა და უკ-მობრუნდა, ყარანისგან გაიკუირებს⁶⁾,
ბარმანისკენ წამოვიდა, წინა კაცსა მიაგებებს⁷⁾,
და ყარან კრმალი⁸⁾ გარდუქნივა, სისხლი ველთა გარდაჩქებს⁹⁾.

1922. ყარანისგან აფრასიობ ნახა, ლაშქრით შეუტევდეს¹⁰⁾,
ლაშქარნი შემოხვევივნეს, საღამომდის იგ ებრძოდეს¹¹⁾,
ყარან კულა ნოდარს მომართა, ძმის სევდით გული ეწოდეს¹²⁾,
და ნოდარს თვაღთ ცრემლი სდიოდეს, დანხვაც განარებოდეს¹³⁾.

1923. უთხრა: „ამდენად საამის სიკუდილი არა მწეენია,
უებადის¹⁴⁾ სული ნათლადმც არს, საწუთრო აგრე მქნელია¹⁵⁾,

1) 428 № — ვცნობ.

2) დად. — გვერდსა.

3) 428 № — თ-ნით.

4) დად. — აქავ ვიყო.

5) 428 № — მოგესწარ.

6) დად. — იკუირვებდეს.

7) ა. ო. და დად. — წინა კაცი მოაგებნეს.

8) 428 და ა ო. — პმალი.

[გადასჩქეფეს.

9) 428 და დად. — და ყარან პმალი გარდუქნია, სისხლი ველთა

10) 428 № — ყარანისგან აფრასიობ ნახა, ლაშქართ შეუტევდა.

11) 428 № — ლაშქარნი შემოხვეოდეს საღამომდის იგ ებრძოდა.

12) დად. — ყარან კულავ... ეწოდა.

13) 428 № — ცრემლი სდიოდა... გახარებოდა.

14) 428 № — თ-ნით.

15) დად. — სული ნათლად არს, საწუთრო ასრე მქნელია, 428 № —

ზოგთ შეაწეენს, ზოგთ აამებს, — ჩუენცა ასრე მიგვანია¹⁾,
და უარან აგრე მოაკსენს: „კელ-მწიფეშტა დღე-გრძელა!“

1924. ერანელთა რაზში ვაწეევ, რა ფეშანგის შვილმა ნახს,
ცხენის ტერფით მზე დაბნელდა, მზის სინათლე ვერვინ ნახს.
აფრასიობ ქოსსა დაჰკრა და ლაშქართა შეუძახს,
და სისხლის ღუარი აადინა, „შეჰკარ, შეიზუარ“, — იძახს²⁾.

1925. სითაც ზირი ვქენ, ლაშქარი ფურცელ ვით³⁾ ჩამოგვარკა,
ბოლოყამ დამემ გავუყარა, ჩუენკენ⁴⁾ ზიანი არეა,
ამ საუბრისგან ნავზარი გულ-ნაღულისანი არეა⁵⁾,
და კაცს უთხრა: „ტუსი და გოსტამ მამისხენ, შვილნი არეა⁶⁾“.

1926. ეელს მოხვია შვილებსა, უთხრა ეს საუბარია:
ბრძანა თუ: დღეს მამეგონა მამისა ნაუბარია.
მიბრძანა: „თურქთა, ჩინელთა, ურიცხვი მოვა ჯარია,
და ზიანი დაემართების ერანელთ სხათა ბევრია!“

1927. აწე კელ-მწიფის ბრძანება მე დღეს ამიგდა, იცითა!
სპარსეთს მიმართეთ⁷⁾ აქათით ისხანს ცოტას კაცითა,
ლაშქართ⁸⁾ ნუ შეატყობინებთ, ეკების მორჩეთ ამითა,
და ფრიდონის ნათესაობა სრულ არ ამოსწედეს ამითა!

¹⁾ 428 № — ჩუენც სიკუდილი მიგვანია.

²⁾ დად. — ერთ პირობით შემოგვებენ, ჩუენი საქმე გაეზრახა,
და სისხლის რუნი აადინა, შეჰკარ, შეიზუარ იძახს.

³⁾ დად. — ფურცელს ვით, ა. ო. — ლაშქარი ფურცელსავითა ვყა-

⁴⁾ დად. — ჩუენგან ზიანი არია: [რენა.

⁵⁾ დად. — ამ საუბრისგან ნავზარი გულ-ტყვიანული არია.

⁶⁾ 428 № — მამისხი შვილი არეა.

⁷⁾ 428 № — სპარსეთს მიმართეთ(?), დად. — სპარსეთ მიმართეთ.

⁸⁾ დად. — ლაშქარს.

1928. ავსა ვზედავ, ტანტ-გვირგვინი მიწასთანა გასწორდების!
თრნივ შვილნი კალთაშიგან ჩაისხა და ატირდების¹⁾,
ეელს მოკვდო ნადუღიანი, გაუშვა და იქ დადგების,
და ნოდარ სამსა დღესა შიგან ამ წესითა იქ იქნების²⁾.
1929. აფრასიობე შეიყარა, ბუკსა ჭკრა და ნადარასა,
ლაშქარი ზღვაგით ღელავდის³⁾, მიწის ჰირსს დაჭყარავსა,
აფრასიობე ნავზარისა რა ძეთ წასვლა შეიტყვის⁴⁾,
და ვისის შვილი ლაშქართა წაუყენა უკან მას⁵⁾.
1930. ყარანს ესმა. ვითა ვეფენი იგ შეგბდა ნოდარს წინა.
„სხანი გაუყენებია!“ — ჭკადრა, — „გაპარულთათვინა“,
კელს მოჭკიდებს, — „საძირკუელი ამოგვიყარდების ჩუენა,
და ჩუენ ზახირა⁶⁾ მრავალი გვაქუს, გუელს იურვის ნურავინა!
1931. შე წავალ, ტუსის და გოსტამს მივეშველები, ახედენ⁷⁾,
სხარსთა დედანი თურქთაგან უპატიონი არ დაკდენ⁸⁾,
შუაღამ ყარან და სხათა ციხის გამოვლით დახედენ⁹⁾,
და ცოტა გზა წამოიარეს, ბარამანს უკან შეხედენ.
1932. რა ბარამან სხანი ნახა, ყარან რაზმისა მიერეწეღმან,
ტანსა აბჯარი ჩაიცვა, რაზმი აწყო გულფანმან,

1) ა. ო. — ასტირდების.

2) დად. — და ნოდარ სამსა დღესა შიგა გაუშვა და იქ იქნების.

3) დად. — ღელავდეს, ა. ო. — ღელავდის, 1505 და 428 — ღელავდა.

4) 428 — შეიტყვისა, ა. ო. — შეიტყვისა.

5) 428 — მას უკანსა.

6) ზახირა, იხ. ლექსი დად. — შეგთრმით დახირა.

7) 1505 — მივეშურები, ახედენ, დად. — მივეშველები.

8) დად. — უპატიონი არ დაკდენ, 428 — უპატიურად.

9) დად. — შუაღამ ყარან და სხანი ციხით გამოვლით დახედენ,
1505 — შუაღამ ყარან და სხათა ციხის წამოვლით დახედენ.

რს ბარამან ღანახს, იქიდაღმან მომართა მან,
და ვით ზიღონი¹⁾), შეიძგერნეს, აქადაღმან მიმართა მან.

1933. ბარამან²⁾ მიმართა, უეიფლა, კელთა აქუს კრმალი ლესული;
ვის მოგწეენია³⁾ სიცოცხლე, გასწირე თავი და სული!
ვით ღომმან, შემოუზახნა: „უარან ვარ, შეგერჩეს ვერ სული!“
და უუბადის⁴⁾ სისხლის მძებნელი და სცადე ლახტი ბერძული⁵⁾).

1934. მძიმე ლახტი ბარამანს⁶⁾ დაჭკრა, ორნივ თუაღნი წამოსცვივდეს,
მუზარადნი⁷⁾ დაუღეწნეს, ტვინი თმას⁸⁾ გაეკრივნეს;
შიგ ჩაიჭრა ლაშქარშიგან, ერთმანერთს დაკრივნეს,
და ვინცა დახუდა შესაბმელად, ჭკოცდა, სულნი დაელივნეს⁹⁾).

1935. მობრუნდა და წამოვიდა ციხესა და მამულზედა,
ქუეყანანი გააფრთხილა, მოამაგრა ამაზედა¹⁰⁾,
გასცა უხვად სამარი მან აბჯარი ლაშქარზედა,
და უარან გვერცა¹¹⁾ აღარ ახლავს, ნაფზარ ტირის ამაზედა.

1936. „უარან აქა აღარ მოვა“, კრანელთა ესე¹²⁾ თქუიან,
ზოგნი დაეთხოვებოდეს¹³⁾), ზოგნი მალვით წავიდიან,

1) 1505—სპილონი.

2) ა. ო.—ბარამან მიმართა, 428, 1505 და დად.—ბარამ.

3) ა. ო.—ვის მოგეწეინა სიცოცხლე.

4) ა. ო.—ყუბათის.

5) ა. ო.—ბერძნული, დად.—ბერძული.

6) დად.—ბარამს

7) ა. ო.—მუზარათნი.

8) დად.—თმანი ტვინსა, 428 და 1505—თმაში გაეკრივნეს.

9) ა. ო., 428 და 1505—ბოცდა, სული დაელივნეს, დად.—კო-
ცან, სულნი დაელივნეს.

10) ასეა დად.—სეულში, 1505 და 428—ქუეყანანი გაამაგრე, მოა-
ფრთხილე ამაზედა, ა. ო.—ქუეყანანი გაამაგრნა, მოაფრთხილნა ამაზედა.

11) დად. და 1505 გვერცა.

12) 428—ასე თქუიან.

13) ა. ო. და დად.—დაეთხოვებოდეს, 1505 და 428—დაეთხოვებო-
[დეს.]

რატა დღენი გამოვიდის¹⁾, მას ლაშქარნი დაუმტრდიან,
და ვერცა ციხეს შეემწუდივნეს, სისტანს წასვლა გაჰპირიან²⁾.

1937*). ვისის უთხრეს³⁾: „ერანს სადმე ლაშქარშიგან შეპარულა,
მას მრავალი უკოცია, ველი⁴⁾ სისხლით შედებულა!“
მას სიკუდილი ბარმანისი გაუმუღაფნეს არა სრულა,
და ვისი შივა შესატობად, ჯერედ⁵⁾ ნავზარ არ წასულა.

1938. ნახა ლაშქარი კოცილი და დროშა წანაქცევია,
შვილი სისხლითა შესურილი, მკუდარი თავ-დანამსურეკვია,
ზედა დაეცა, ტიროდა, ცრემლსა გლახ სისხლი რევია,
და ცხენსა დააკრა, მოჰქონდა სისხლშიგან მოხატრეკვია⁶⁾.

1939. რა აფრასიობ შეიტყო, თითს იკბინა კბილითა.
ვისსა უბრძანა: „გამაგრდე, გამს, სიკუდილისა შვილითა,
ვეფხი ვერ მოარჩეს ქაავის შვილის ყარანის შუბითა⁷⁾,
და შენგან წასვლა სჯობს, შვილის სისხლი ექებო დენითა!“

1) დად.—გამოვიდეს.

2) დად.—და ერთს ციხესა შეგვაწყუდივნეს, ერანს წასვლა გაჰპირიან,
428—წასულა გაჰპირიან.

) ამ ხანიდან დაწყებული ა. ო.-ს აკლია ათი ხანა. 1937—1946

3) დად.—ვისს უამბებს.

4) 1505 №—ველნი.

5) 1505 და დად.—ჯერეთ, 428—ჯერედ.

6) ეს ხანა დად.-სეულში ამ სახით არის:

ნახა ნაკოცი ლაშქარი და დროშა წაქცეულია,
შვილი სისხლითა შესვრილი, მკუდარი ტვინ-დათხეულია,
ზედა დაეცა, ტიროდა ცრემლსა გლახ სისხლი რევია,
და ცხენსა დააკრა, მოჰქონდა, სისხლშიგა მოთრეულია.

7) ამ ხანის მე-2-ე და მე-3-ე ტაბეები დად.-სეულში ასე იკითხება:
ვისსა უთხრა: „გამაგრდე გამს თქუენის შვილის სიკუდილითა,
ვეფხი ვერა მოურჩების, ქაავის შვილს ყარანს შუბითა.

1940. ვისიმ სპანი შეიყარნა სპარსეთისკენ წამოვიდა¹⁾,
მეორეს დღეს მტვერი ნახეს, ყარან სპარსეთს მივიდა²⁾,
თურქთ სპასალარი უძღვების, მან დროშა ნახა შავი და³⁾,
და ყარან და მისნი ლაშქარნი წინ მიეგებნეს, წავიდა.
1941. რა რომ ვისმან ყარან ნახა, მასვე წამს გაეძახა:
„ავთა თესლო, ტახტ-გვირგვინი მიწასთანა გაგილახა⁴⁾;
ზაულისტანს, ქუბულისტანს⁵⁾, ყარნუჯამდი ჩუენი ახა,
და აწ შენ ვისით⁶⁾ ზურგით იბრძვი, შენ კეჟმწითეუ სადა ახა.
1942. ყარან უთხრა: „სწუთროზედ უკუდავი ავგინ მორჩების:
არ შეიურევებს, სწუთრო კაცსა არ გაუთავდების;
ეტლისა საქმე აკრეა, თქუენს თავსაც გარდაკლების⁷⁾,
და მაგ საქმეს ყურსა ნუ უკლებ, ღთის ბრძანება ეგ მოჰკლებს⁸⁾).
1943. მე ყარან ვარ, რა გაფიციხდე, პილო დამიდგების ვერა,
იგ ნახეა ომის დღესა, შენსა შვილსა უყავ მერა:
შენცა გიზამ იმ საქმესა, ჩემსა ნაკრავს უდგე ვერა,
და მათ ლაშქართა მარჯუნით, მარცხნით ანათობდა მთვარე ვერა⁹⁾).
-
- 1) დად.—ვისმან სპანი შეიყარნა, სპართ ქუეყანას წავილია(?).
2) დად.—რა ყარან სპარსეთს მივიდა.
3) და დროშა ნახა შავიდა.
4) დად.—გაილაკა.
5) ზაულის ქუბულისტანამდი.
6) დად.—ვისის.
7) 1505 და 428—თქუენს თავსაც გარდაკლების.
8) დად.—და მაგ საქმეს ყურს არ მიუგლებ, რაც ღთსა სწადს,
იგ მოკლებს.
9) ეს ხანა დად.—სეულში ასე იკითხება:
მე ყარან ვარ, ომის დღესა შენსა შვილს უყავ, თქუი, მე რა:
იგ ნახეა, ომის დღესა, პილო ვერ დამიდგამს ვერა,
შენცა იმ საქმესა გიზამ, ჩემს ნაკრავს დაუდგამ ვერა,
და მარჯვენითა და მარცხნით ლაშქრით მზე ანათობდა ვერა.

1944. შეიბნეს. სისხლისა ღვარსა¹⁾ ცხენ-გაცი მოჭკონდა ვითა!
სმათ თავი ასრე ცვიოდა²⁾, ზათუნულის ფურცელი ვითა³⁾.
ანაზდად⁴⁾ ურან მიმართა ვისის შიშითა ლახტითა⁵⁾,
და ვისიმ ველარა დაუღვა, ფიცხლა გაქცა ცხენითა.
1945. გმირი ურან და ლაშქარი ვისის⁶⁾ უკანა წაუღგეს,
მრავალი სახელ-დებული მათის კელითა დაკოცეს⁷⁾,
ბედ-მლაშე, ეტლ-უკუდმართი იგ თურანელნი გაიქცეს,
და ვისი და სხუა თურანელნი⁸⁾ აფრასიობს წინ მივიდეს.
1946. შეღამდა. ნავზარ გაზარვით წავიდა, აცაიყარნეს,
უკანა თურქნი გაუღგეს⁹⁾, შეიტყუეს, რომ გაიზარნეს.
წინ აფრასიობ ლაშქრით უთქს, და შუაზედ შეიყარნეს¹⁰⁾.
და ისრისა წვიმა დასხეს, თქუეს, ვერა გაცაიხარნეს¹¹⁾.
1947. კრმალ-აფთი¹²⁾ გამოიწვადეს, დაკანმულთა ფართა,
ლახტითა სცემდეს, იზახდეს¹³⁾: „ჭკარ, მოჭკალ, შეიზუარითა!“
ცხენტა კვივილი გახშირდა, ველნი აივსო მკუდართა,
და ორგნითვე ბევრი იკოცა; თურქთათვის მზე ჩანს დართა.

1) დად.—რუსა.

2) 428 №—სცვიოდა.

3) 428 №—ფურცელსავითა.

4) 428 და 1505 №№ ანაზდათ, დად. ანაზდა.

5) ლახტი, იხ. ნასესხ. სიტყვები.

6) დად.—ვისსა.

7) დად.—მათის კელითა დაიკოცნეს, 1505 №—ხ-ნით.

8) ასეა 1505 და 428 №№-ებში, დად.—და ვისი და თურანელნი—
ლექსთ-წყობას ლალატობს.

9) დად.—წაიყარნენ.

10) დად.—წინ აფრასიობ ლაშქართა უთქს, შუა შემოეყარნეს.

11) დად.—თქუეს, ამათ ვერ გაიხარნეს.

12) ა. ო.—კმალ აფთარნი, იხ. ლექს.

13) დად. და 428 №—იძახდეს.

1948. გავიცადეთ ნაომარი შათი, გვანდა აღსასრულსა: მზისა-პირი ადარა ჩანს, დაებნელა ორთქლის¹⁾ სულსა, ვერა ვხედავთ ერთმანერთსა, გვიღამებდა მტვერი გულსა²⁾, და მიწა სისხლსა შეელება, ჰგავს სულსა გაწითლებულსა³⁾.
1949. ერანელნი გულ-მესისხლედ იბრძოდეს და სისხლსა ღვრიდეს; თითოს მიხუდის ასი კაცი, ერანელთა ჩამოჭერიდეს, ვერ დაუდგეს გასაქცევლად, გაემართნეს გზასა, უღიდეს, და ჩამოყარეს დიდებულნი, ნაფხარს კელსა შეუკერიდეს.
1950. წესია ამა სოფლის ხან-გრძლად არავის გაჭეუების, კარდებრუნდების საწუთრო, კაცი ანაზლად წაგების, ჩაღმართსა მოუთქს⁴⁾ აღმართი, ღვინისა ტირილი დახუდების, და ქონება-საჭურჭლისგან თანა არავის წაუეების⁵⁾.
1951. რა მობრუნდეს თურანელნი, ერანელნი ტუვედ მოყუნდეს⁶⁾, აგრასიობს წინ მისხნეს, მკარ-დაკრულთა მიიყუნდეს. ერან ახლდა, შინათ მოვა, მისნი სპანი თანა ყუნდეს, და მგელი ვითა, შეერივა⁷⁾, თურანელნი თხათა⁸⁾ გვანდეს.
1952. ვისიმ⁹⁾ უთხრა: „ცუდად იბრძვი, ერანია დამკობილი, ნაფხარ ჩვენ გუყავს მკარ-შეკრული, თავადები შეპყრობილი“¹⁰⁾.

1) დად.—ორთქლსა, სულსა.

2) დად.—ვერა ხედვენ ერთმანერთსა, უღამებდა მტვერი გულსა.

3) ა. ო.—მიწა სულად შეელება, გავს სისხლით გაწითლებულსა, დად.—და მიწა სისხლით გაიწითლა, გავს მინდორი შეღებულსა.

4) ა. ო. და დად.—მოუთქს, 428 და 1505 №№—მოაქვს.

5) ა. ო.—თანა არავის რა გაპყვების, დად.—ჩაპყუების.

6) დად.—რა მობრუნდეს, ერანელნი თურანელთა ტუვედ მოყუნდეს.

7) დად.—შაერივა, 1505 №—შერივა.

8) 1505 და 428 №№—თხათა.

9) დად.—ვისიმ, 428—ვისიმან.

10) ა. ო., 1505 და 428 №№—ნაფხარ ჩვენ გუყავს შეპყრობილი, ერანელნი მკარ-დაკრულნი.

ესე ესმა, სხუა უუელაბი¹⁾ ნახა მუნა²⁾ დაუცლი, და თურქთა ფრეწდა, ლომი ვითა³⁾, უსებარი⁴⁾. — ალფაზრდილი.

1953. დაფრიწა და შიგ გაუარდის, ლახტით მოკლის, დახუდის ვინცა, აფრასიობ, ტახტ-გვირგვინი ერანელთა ჰქონდა ვისცა; მოკრიფა და ჯორ-აქლეში გაუგზავნა ფეშანგს; მისცა, და ნავზარ, ნაცულად ბარმანისა⁵⁾, მოსაგლავად ვისის⁶⁾ მისცა.

1954. ათას-ორასი თავადი კელთა ჰყავს ერანელია, შიშველა⁷⁾ მოასხმევიანა, დაკრული ჰქონდა⁸⁾ კელია, ჯალათა⁹⁾ მისცა: — „დაჰკოცეთ, — აწ სისხლი დასადურელია, და ფეშანგს მივართვათ¹⁰⁾, მანცა¹¹⁾ სცნას¹²⁾“, ძე ჩემი რისა მქნე-
[ლია!“

1955. მათ ითხოვეს ზენაარი¹³⁾, მუკლ-დაურიღნი შეგვეწეს¹⁴⁾:
„ღ თან მოგცა გამარჯვება, ჩუენ კლიტენი დაგვეწესეს!
პატრონი გვეყა, ვახლდით მასა, ბრძანებითა მათ შეგვეწესეს¹⁵⁾,
და ტახტი დაგჩხა, ფართ მონანი, მტერნი¹⁶⁾ ვერსით გარდგე-
[ხეწნეს.

1) დად. — ყოველი.

2) დად. — მუნვე.

3) დად. — ვითა ლომი.

4) ა. ო. — უზნებარი, 428 № — უზებარი.

5) დად. — ბარმანისთვის, ა. ო. — ბარმანისა.

6) 428 — ვისსა.

7) დად. — შიშველნი.

8) დად. — ჰქონდათ.

9) დად. — ჯალათთა; ჯალათი არაბ-სპარს. — იხ. ლექს.

10) დად. — მივართვათ, 428 № — მიმართვეთ.

11) 1505 და 428 — მაინცა(?);

12) დად. — ცნას.

13) დად. — მათ ითხოვეს ზენაარი.

14) 1505 და 428 — მუხლნი წინა მიუყარნეს.

15) დად. — პატრონი გვეყავს, ვახლდით იმას, ბრძანებითა მან შეგვე-
ლწენეს, ა. ო. — პატრონი გვეყავა, ვახლდით მასა, ბრძანებითა მათ შე-
[ვლწენეს.

16) დად. — მტერი

1956. ზედა აღზვარდ¹⁾ შემოესწრა, აფრასიობს მთასსენა:
„ერანელნი დიდებულნი ამით²⁾ მეტი დაჭკოცება,
შემოქმედსა ეწეინების, ამითს³⁾ სისხლსა დაღური შესა,
და სხუა ვინდა ჭყავს, საზატონო⁴⁾ ტახტ-გვირგვინი დაგურჩა
[ჩუნა.

1957. მე დაჭედლინი მიბოძენ⁵⁾, სარავს დავაბათ ეულად,
სისტან-ზაული ავიღოთ, წინ მოგიყენო ტყუელად⁶⁾,
თუ შემოგოციტონ, ნუ დაჭკოცთ, გამსხურონ შენ⁷⁾ მონეულად,
და თუ რა დაშავდეს ამითა⁸⁾, მე გიზღო ათასეულად!“

1958. მოუსმინა ძმას აღზვარდს⁹⁾, ერანელნი მიაბარა¹⁰⁾,
თან ლაშქარნი წაატანა, სარახსს წიგნი მიუწერა¹¹⁾:
„ბორკილები შეუყარეთ, არამცა ვინ გაგეპარა¹²⁾,
და ჩუენი საქმე ავად მოკდეს, მამულითა გაგვაქარა!“¹³⁾

1959. ხაზარან, სიამ დაჭკაზმენს¹⁴⁾, თან ლაშქარი წაატანა¹⁵⁾,
ქუაბულისტანს¹⁶⁾ შემოადგეს, მერაბ ძღვენი გაუგზავნა;

1) ა. ო.—აღზვარდ, დად.—აღზვართ.

2) 1505 და 428 №№—ამის მეტი.

3) დად.—ამათ.

4) დად.—საბატონო.

5) დად.—მე დაჭედლინი მიბოძენ, ა. ო.—მე დაჭედლილი მიბოძენ,
სარას დავაბამ ყველად(?), ა. ო.—მიბოძე.

6) ა. ო.—სისტან-ზაულ ამოვიღოთ, წინ მოგიყენო ტყუილად.
დად.—სისტან-ზაული ავიღე, წინ მოგიყენე ტყუელად.

7) დად.—თქუენ.

8) დად.—ამითა, 1505 და 428 №№—ამათი.

9) ა. ო.—აღზვარდს, დად.—აღზვართს.

10) დად.—მიაბარა.

11) ა. ო.—სარახსს წიგნი მიუწერა, დად.—სარავს წიგნი მიუწერა.

12) დად.—გაგეპარა.

13) დად.—გაგაქარა.

14) დად.—შეეკაზმეს, 1505 №—დააკაზმეს(?), ა. ო.—ხაზარან-ზიამ

15) დად.—თან ლაშქარი წაიტანეს.

[დაჭკაზმენს.

16) 1505 №—ქაბულისტანს—უფრო სწორია.

რატა მათი სანდომის, მან სიტყუანი შეუთვალნა,
და გამარჯვება მიულოცა, თავი საყმოდ დათვალნა.

1960. საილათოდ ატყუებდა¹⁾, მოითხოვა მათგან ზავი:
„მის დიდისა კელ-მწითისა ვარ ზაქის ნათესავი,
ჩემი არის ინდოეთი, ვერ წამიღონ საყმოდ თავი,
და ქობულისტანს მისთვის ვდგავარ, მოგახსენო, თუ ვსცნა ავი²⁾“.

1961. მანუჩარის შიშისგან თავს ვერსად გამოფეობდა³⁾,
ფემანგს წინ ძღვენი გაგზავნო, ბელაქსა შევამკობდია⁴⁾,
ფიცი მიბოძონ, მოვიდე, წინაშე თქვენსა ვგმობდია⁵⁾,
და მე ზაუფელნი არ მჩანს⁶⁾, თვით ოდენ დავამკობდია^{*}“.

1962. ძღვენი ნახეს ამ ამბავითა, სიამ-ყარანს⁷⁾ გაეხარნეს,
მერაბის⁸⁾ დაიჯერეს, მასვე წამს აიყარნეს,
მათ მიმართეს ზაუფელისტანს, ზააღს ზედა⁹⁾ შეიყარნეს,
და ახლად მამა მოჰკვდამოდა, ძლივ მიწანი¹⁰⁾ მიეყარნეს.

1) 1505 №—ატყუებდა.

2) ეს ხანა აკლია 428 № ხელ-ნაწერს, ა. ო.—ში კი ამ სახით არც:
საილეთოდ ატყუებდა, მოითხოვა მათგან ზავი,
მის დიდისა კელმწითისა ვარ ზაქიანთ ნათესავი,
ჩემი არის ინდოეთი, ვერ წამიღონ საყმოდ თავი,
და ქობულისტანს მისთვის ვდგავარ, მოგახსენო, თუ ვინ ავი.

3) დად.—თავს ვერსად გამოფეობდი, ა. ო.—თავსა ვერსით გა-
მოფეობდი.

4) დად.—მე ბელაქსა შევამკობდი, ა. ო.—არლამანსა შევამკობდი.

5) ა. ო.—ფიცი მიბოძე, მოვიდე, წინაშე თქვენსა ვგმობდია, დად.—

*) 428 №—თავს ვერსად გამოფეობდია. [ვგმობდია.

6) ა. ო.—არა მჩანს.

7) ა. ო.—ძღვენი ნახა, ამ ამბავითა სიამ-ყარანს გაეხარნეს, დად.—
სიავ-შაამს გაეხარნეს.

8) დად.—მერაბისგან.

9) 1505 და 428 № №—ზაალზედა.

10) დად.—ძლივად მიწა.

1963. მეკაბ წიგნი მიუწერა ზააფს გულის ტყუილითა:
„ფაღვანო, სწუთრამან ჩუენ აგვაფსნა¹⁾ ტირილითა!
შავი ეტლი გარდაბრუნდა, ერანეღთზედ ქილილითა²⁾,
და აფრასიობ ამისწუიტა, მართ მე და შენ ზღენ ვლითა“.
1964. მათ აფრასიობ მჟუკდა, სისხლი დასთხივანა³⁾ სადინო,
მჟუკეს ნავზარ და თავადნი, თუ ვინმე იყო სანინო,
ცოცხალნი სარავს დაჭედა, მათი დახსნა სპირო,
და გარ მხვევიან ლაშქარნი, ტახტი ცუდად დგას სპირო⁴⁾.
1965. სწვენ, ატუეგებენ და ჰკრტენ, ამა წესითა არიან,
სისტანს მთვინა ლაშქარი. — გლოფაც აღარა გცალიან! —
ჩუენ ასრე უფუნა არ გვარგებს, ვიტირთ, — მათ უხარაინ,
და მო, ერთად გავმავარნიოთ, ჟერ სარავს მრთუენი⁵⁾ არიან.
1966. „წიგნი მთარვი!“ — უბოძა მონასა, „ფიცხლავ მილოდა!“⁶⁾
რაც იცი, უეულა უხბე, იარე, მოდი, გმიროდა,
ხამინს ნუ სდგახარ, წამოდი, საქმე ვქნათ გასპიროდა.
და ზააფს ეწეინა უსახოდ, სისხლისა ცრემლი სდიოდა⁷⁾.
1967. თქუა თუ: „უხანავ სრთუელა, მიუნდობელა, უქცეა,
კელმწიფეთა და თავადთა რა ზღრე ზირსა უქცეა!“

1) დად. — აღგვაფსნა, ა. ო. — აგვაფსნა.
2) დად. — ფილილითა, 1505 № — ქილილითა, ა. ო. — შავი ეტლი
გამობრუნდა ერანზედა კივილითა.
3) დად. — დახსთხია(?), ა. ო. — მათ აფრასიობ. მიუკდა, სისხლი და-
სთხივა სადინო.
4) დად. — ცოცხალნი სარავს გაგზავნა, მათი დახსნა არს სპირო.
და გარ მოსდგომიან ქალაქთა ტახტი ცუდად დგას სპირო,
ა. ო. — ცოცხალნი სარავს დაჭედა, მათი დახსნა სპირონო(?),
428 № — ცოცხალი სარავს დაჭედა, მათი დახსნა სპირო.
5) 1505 და 428 №№ — მთელნი.
6) დად. — წიგნი უბოძა მონასა, — „ფიცხლავ მიართვი, მილოდა.“
7) დად. — სისხლის ცრემლითა სტიროდა.

რად არ გრცხვენინან, მიწაო, მოლო, რად მწვანობ, ზეცეო!
და ნავზაროს სისხლით მორწყულხარ, ნუ დადური, ნუ დაუქცეო¹⁾).

1968. დღეის იქით²⁾ ღვინთა ნაცულად მკვიკაზიმ³⁾ ჭირთა რადი⁴⁾,
ტახტად ცხენი, ჭიჭად კრმალი⁵⁾, გვირგვინია⁶⁾ შეზარადი,
ვძებნო. სისხლი ნავზარისი⁷⁾, კანუელთა დაჰგნა ვარდი,
და ნაცულად მოვჰკლა აფრასიობ, ქარმან, სიაშ, თურქი, მრადი⁸⁾).

1969. მასვე წამსა ჯავრიანი სისტანს ქალაქს წამოვიდა,
გარეთ⁹⁾ მოფთთა ვერ. შეიტყუეს; დამით ციხეს შემოვიდა,
შეკაბ წინად გაეკება, ბრძანებს: „ახლად მზე მოვიდა!“
და ღთითა¹⁰⁾ ჭირი გაადვილდა, ჩუენთა მტერთა დღე მოვიდა.

1970. მშვილდი აიღო ზაღდასტან, ცეცხლნი¹¹⁾ სწვენ ნავზარისანი.
აფრასიობის თავადთა თვითო შესტეორცნეს¹²⁾ ისარნი.

1) დად.-სეულში ეს ხანა ამ სახით არის:

თქუა: „უხანოო სოფელო, მიუნდობელო, უქცეო,
კელ-მწიფეთა და თავადთა, რა აღრე პირსა უქცეო,
რად არ გრცხვენინან, მიწაო, მოლო, რად მწვანობ, უქცეო,
და ნავზარის სისხლით მორწყულხარ, ნუ დადური, რად არ უქცეო.

2) ა. ო.—დღეის უკან.

3) დად.—მოვიმზადო.

4) რადი, რხ. ლექსიკონი.

5) 1505 და 428 №—კმალი.

6) დად.—და გვირგვინად.

7) დად.—ვძებნო სისხლი ნავზარისი, 428 №—ვსძებნო.

8) დად.—მრუდი.

9) დად.—გარე მყოფთა.

10) ა. ო. და 428 №—მღთითა, 1505 №—მღვთითა.

11) დად.—ცრემლნი, 1505 და 428 №—ცეცხლი.

12) დად.—შესტეორცა ისარი.

- სიამ, ხაზარანს და გულბადს, შიმასანს — თავი ისარნი¹⁾,
და სისრულე ნახეს ისრისა, ზააღს აქებდეს ისარნი²⁾).
1971. ზააღ ეკაზმის აბჯრითა³⁾), მადგით არ განაცხადია,
ბარგისტანისა ცხენსა ზის, ეხურა მუზარადია,
ლაშქართა შიგან ჩაიჭრა, ხაზარანს ვეძებ, თქუა, დია⁴⁾),
და ფრეწდა და ჰკოცდა ლაშქარსა, — კანჯარსა ლომი ხვადია⁵⁾).
1972. ლაშქართა შიგან ზახილი შეიქნა, ატუდა მტვერია,
ხაზარანს ზედა მიუკდა, ვით ქარი, მონაბერია,
მარცხნით კრმალი ჰკრა ზაღდასტანს, ბეგთარი⁶⁾ შესაფერია,
და ბანდი⁷⁾ ჩასჭრა და ჩასცვივდა ნაკაზმი დანაფერია.
1973. ქალაქადე შემობრუნდა, ზაღდასტან მოიძახდა,
ჰკრის, გაფრიწის, ჩამოაგდის, წინა რაცა თურქი დახუდა:
„სხუა ბაბრბი გამოსცვალე!“ — ციხით მეკაბ გარდმოსძახდა.
და დაუჯერა ნამარმა, წინარად ცხენით გარდამოკდა.
1974. მოისვენა⁸⁾) და ჩაიცვა ზაზისა ბაბრბიანი,
აქათ ლომ-გული, სვე-სრული, მეკაბ ეკაზმის ჰგვიანი⁹⁾),

¹⁾ დად.—ისარი.

²⁾ ამ ხანას ა. ო.—ში მისდევს შემდეგი ხანა, რომელიც ჩანართი უნდა იყოს:

შეშინდეს ფიცხლათ სახეთა ზედა დაიფარეს ფარები,
საამის ისარს ესე სჯობს, შუბს უდრის დასადარები,
ზაღდასტან სითმე მოვიდა, მეფეთა მოსაკმარები,
და შოიმ შეჰფიცა ხაზარანს: „უცილოდ გავიპარები!“

³⁾ დად.—ზააღ შეჰკაზმა აბჯართა(?).

⁴⁾ დად.—ხაზარს ეძებდა, თქვა დია.

⁵⁾ ასეა დად.—სეულში, 1505 და 428 №№—კანჯარისა ლომი ხვადია.

⁶⁾ იხ. ლექს.

⁷⁾ ბანდი, იხ. ლექს.

⁸⁾ ა. ო.—მოიყვანა და ჩაიცვა.

⁹⁾ დად.—ჰკუიანი.

- მათნი თავადნი — უუკლანი მეომარნი და სვიანი¹⁾,
და რაზმი აწყუეს²⁾ და მიმართეს, მიუკდეს³⁾ და რაკიანი.
1975. მფრეწელთა ლომთა მიმართეს, სხა-ჯარი ახლდა ქუეღია⁴⁾,
დაიწვადეს და ჩაცვივდეს, — კრლმები სისხლისა მღურეღია⁵⁾, —
სისხლისა ღვარი ადინეს, წითლად შეღებეს ვეღია,
და ზაალ იზახდა: „საზარან, დამაღვა რა სხეღია?!“⁶⁾
1976. კათად იზახდა: „გამოდი, ვინ ხარ ომისა მძებნელი!
გულფანთ ომი გიჩვენო, მე გაკითენო დღე ბნელი,
საზარან მგზავრი ვერ ნახოთ, წავიდეს გზათა მტკეპნელი,
და მერაბ იბრძოდა ლომ-გული, მტერთა ჯახტითა მფშუნეტე-
[ღია“⁷⁾].
1977. დასტან ნახა რა საზარან, დაუძახა: „თურქო, რია!“
მუზარაღსა ჯახტი დაჭკრა, ტვინი თმისა გაურია,
ცხენიდაღმა ჩამოვარდა⁸⁾, თავი სრულად დაუმტურია,
და თურქთა მოსტუდა ზურგის მძივი⁹⁾, რა იკ ნახეს მომკუღარია.
1978. ზაუღისტან-ქუაბუღელნი¹⁰⁾ მოერივნეს ახლად მტერთა¹¹⁾,
მათ მომართეს¹²⁾ აფრასიობს, ფახტეღიან ვითა მტკერთა,

1) 1505 და 428 №№ — ტკვიანი, ა. ო. — გულ-კლდიანი — ლექსთ-

2) დად. — აწყუეს. [წყობას დალატობს.

3) დად. — იბრძოდეს.

4) ა. ო., 1505 და 428 №№ — ქვეითია — ლექსთ-წყობას დალატობს.

5) დად. — მსმელია.

6) დად. — იძახდა: „საზარან, გამოჩნდი, რა სხეღია“.

7) დად. — მტერთა ლახვართა მსობელი.

8) დად. — ცხენისაგან ჩამოვარდა, ა. ო. — ცხენისაგან ჩამოვარდა.

9) დად. — ზურგის ძვალი.

10) 428 № — ზაალდასტან-ქუაბუღელნი(?)

11) ა. ო. — ა. ო. ში მხოლოდობითს რიცხვშია ეს ტაეპის დამაბო-
ლოებელი ნათესაობითს ბრუნვაში მყოფი სიტყვები ოთხისავე ტაეპის
ბოლოში: — მტერსა, — მტვერსა, — ველსა, — კელსა.

12) დად. — მომართეს.

მიტკობცდეს და ჩამოჭყრიდეს, მიღებეფდეს წითლად ველთა,
და ზაალ, მერაბ იახნიან, იკმარებენ კარგად კელთა¹⁾).

1979. ღამისა ორ ნაწილად მისდევდეს²⁾ ცალადებუღნი,
მთვარე ჩავიდა, მობრუნდეს მორჭმუღნი გამარჯვებუღნი,
სახელით სარგებლიანნი, შავებით³⁾ აცავსებუღნი,
და გზა-გზა ჰკრეფდიან აზვარსა, ჰპოიან⁴⁾ გათკრებუღნი.

1980. რ. მოვიდეს სადგომზედა, ბარგი ჰყრია ხარკუსა,
კარგები და ჯორ-აქლეში, ტან-საცმელი სანამუსი,
კმა მისვლიყო⁵⁾ ერანელთა, მოვა, უივის გოსტამუსი,
და გამარჯვება მიულოცეს ხარან⁶⁾, უარან, ქიშვად, ტუსი.

1981. ამაზედა სარაველთა აღზვარდს⁷⁾ წიგნი მიუწერნეს:
„ზაადანსტან ხაზარ მოკლა, სთვადარნი მოამტვერნეს,
ლომი შამას გარდებეწნეს⁸⁾, ერანელი შეიყარნეს,
და ჩუენ მოგვიკდენ, გვეშინიან, ამ ტუეეთათვის თავნი არნეს.“

1982. აღზვართ შესთვალა: „ვიწეები შავ ზატიმართა ბრადითა,
ზაალს აცნობეთ, ქუეშ-ქუეშე წიგნითა იღუმადითა,
ზედა მოგვიკდენ ლაშქართა⁹⁾, ვითა წავგვისხმენ¹⁰⁾ ძალითა,
და მერმე მოდით და გვაცნობეთ ფერითა დია მკრთალითა!“

1) დად.—დავაცეს და ჩამოყარეს, მიღებიდენ წითლად ველთა,
და ზაალ, მერაბ იახნიან, იკმარებდენ კარგად კელთა.

2) დად.—მიხდევდეს.

3) 1505 და 428 №№ მოვედით აცავსებუღნი.

4) დად.—პოვიან.

5) დად.—მისვლიყო, 428 №—მისვლიყო (ჟ-ნაიბ).

6) დად.—ხარად.

7) დად.—აღზვართს.

8) დად.—გარდებეწა.

9) დად.—ზედა მოგვიკდენ ლაშქართა.

10) დად.—ვითამ გავგვისხმენ ძალითა.

1983. მოქონა გამორჩევა სარაველთა, აღზვართს აფნეს,
ხვაშიადად შეინახეს, მათ არავის გაუმეღავენს¹⁾;
ერთი კაცი გონიერი ზაალს, წიგნი გაუგზავნეს,
და გამორჩევა დაავედრეს, გაზარული გაათავნეს²⁾).
1984. რა გავზაფნილი მივიდა, ზაადსატანს ეთაყვანა,
თუ სთქუა, განათლდა მთუარულად, მან ზირი მოივანა,
შეეკაზმა და წაიდა, თან სხანი წაიტანა,
და ვით მოძულენი, მოტეგდეს, მათ სიტყუა გააკონა.
1985. სარაველთა³⁾ გამოსახეს მუნ ტყუეები დაშიშლული,
ზატომრობით დატედილნი, მიჭირვებით მკარ-დაკრული;
ნახა ნაფხარ, მოეგონა, აუღულდა ზაალს გული,
და მათ დარჩობა მიუღოცა, მოისსენა მკუდართა სული.
1986. ცხენებსა შესხდეს, გზა კრძელი წამოფლეს ზაადსატანისა,
მოვიდეს, მისცეს უუელასა ქუდი, საცმელი ტანისა,
ვისცა ფერობდა, გვირგვინი დასდგა⁴⁾ სავლისა ტანისა,
და ერანელთ ვალი დაიდგეს ზაადსატან ზილოტანისა⁵⁾).

აქა ერანელთ საკელ-მწიფო კაცს შებნა დაუწყეს
და არჩეედეს.

1987. აქ შეექნა გამორჩევა ერანელთა ზატრონისა,
ტუსი თქუეს, და ტუმაზბ⁶⁾ იყო ნათესავი ფრიდონისა;

1) 1505 და 428 №№ — გაუმეღავენს მათ არვინ ეს.

2) დად. — და. გაპირული დაავედრეს, გამორჩევა გააავენს.

3) დად. — სარაველზედა, ა. ო. — სარახსელთა(?).

4) 1505 № — დაადგა, დად. — სარაველთა, ა. ო. — ... ტყვევები.

5) ამ ხანის შემდეგი სათაური, რომელიც სხვა ხელ-ნაწერებშია,
ა. ო. -ს აკლია.

6) 428 № — ტუმბურც, 1505 № — ტუმბულც, დად. — ტუმაზბ.

ათხმობის წლის იყო, ღთის მოშიში, მქნელი ჭკვისა,
და მოიუხანეს, იგ დალოცეს საკელმწიფოდ ერანისა.

1988. ამაზედა აფრასიობ ადზვართისთვის გაგულისდა,
ძმას უთხრა: „უუელა შენ ჭქენ, სხუას ვაბრალო ესე ვისდა?!
არ დამეკენ, — დამეკოცა თურისა და სალიმისდა¹⁾,
და მათი სისხლი დამედვარა, შენთვის დანა გუელს მიცდა.

1989. მტერი თდეს მოვიხელე, დამრჩა, ვეღარ მამერივა²⁾,
შეჭირვებით გუელის წასვლა ჩემი ღხინად წამერივა³⁾,
არ დავკოცე, მას ვინანი, სული მათი დამელივა⁴⁾,
და თერიას⁵⁾ მოსაკლავად ადზვარდს ზარი⁶⁾ გაერივა⁷⁾.

1990. „ვის ასმია უმრავლესი“, — ადზვართ ეგრე უზასუნა: —
„დღეს რომ მოსწყდა ერანელი, მკარ-დაკრულთა⁸⁾ დაჭკოც ნულა,
ჯერ ჯეონი ძოწსავე ჭკავს, საწუთრთა ეკალ-მუნა,
და ნავზარ დაჭკალ ცხვარივითა, ღთსა უმძიმს აჭა, უხა!⁹⁾

¹⁾ 428 და 1505 №№ — დამეკოცა, თუ რისხვითა გესლი მისდა(?),
დად. — არ დამეხსენ დამეკოცა თურისა და სალიმისდა(?); ა. ო. — დამე-

²⁾ დად. — მომერივა.

³⁾ დად. — წამერივა.

⁴⁾ დად. — დამელივა.

⁵⁾ თერიასი (არაბ.-სპ. تریاق) — იხ. ლექსიკ.

⁶⁾ ზარი, იხ. ლექსიკ.

⁷⁾ დად. — გამირივა.

⁸⁾ 1505 და 428 №№ — მკარ-დაკრულთა.

⁹⁾ ეს ხანა დად.-სეულს ხელნაწერში ასე იკითხება:

„ვის ასმია უმართლესი“, ადზვართ ეგრე მოახსენა:

დღეს რომ მოსწყდა ერანელი, მკარ-დაკრულთა დაკოც შენა,

ჯერ ჯეონი ძოწსავე ჭკავს, მიწა სისხლით მოასველა,

და ნავზარ დაჭკალ ცხვარივითა, შენმან სულმან ვით ისვენა?!

1991. კელ-ფერე-დაკრულთა თავებს¹⁾ დასჭრიდი, ზროხათა ვითა²⁾,
ღთის შიში დავგიწეებთა, ნუ ხარ ცნობითა³⁾ ზვითა,
მას საუკუნოს ტეტხლითა სრულ დაგწავს⁴⁾ სადაგავითა,
და რას გაგიკითხოს⁵⁾ უფალმან, პასუხსა გასცემდი ვითა?!⁶⁾
1992. გაგულისდა აფრასიობ, კბილით კორცი მოიკეჩა⁶⁾,
ვითა ბნელსა ჯოჯოხეთსა, შირით⁷⁾ კუამლი აღმოკეჩა,
ჯავრით თუაღნი დაუბნელდეს⁸⁾, ბასრი კრმალი ამოკეჩა⁹⁾,
და წამოხტა¹⁰⁾ და ძმისა დაჭკრა, თავი ორად გაუკეჩა.
1993. თურანელთაცა ეწეინა, იწამა ერანისათვის*),
ზააღ და მეკაბ ჩიოდეს, აღზვართ მოუკლავს¹¹⁾ რისათვის?!
დევის ნაშობმან ძმა მოკლა ჩუენთვის მართლისა¹²⁾ თქმისათვის,
და ჩუენ გუმართებს ძებნა სისხლისა სანაცვლოდ ნავზარისათვის.
1994. ტუმაზს¹³⁾ წინა შეიუარნეს ერანელნი, ვინცა ღირსა,
ქიანთ-დროშა¹⁴⁾, ქას-ნაღარა, შილას აბმენ უურიო სტვირსა¹⁵⁾,

1) 1505 და 428 №№—თავადთა.

2) 1505 და 428 №№—ზროხასავითა, დად.—ძროხა თავითა.

3) დად.—საქმითა.

4) 1505 და 428 №№—სულ დაგვწავს.

5) დად.—და რა გაგიკითხავს უფალი პასუხსა გასცემ რა ვითა.

6) 1505 და 428 №№—მოიხლიჩა.

7) კბილით კუამლი აღმოხლიჩა(?).

8) დად.—დაუბნელდა.

9) 1505 და 428 №№—ბასრი ხმალი, ამოხეჩა.

10) დად.—წამოხტა, 428 №—წამოხტა... გაუხეჩა.

*) ა. ო.—თურანელთაცა მწვეთ იწყინეს, ეწამა ერანისათვის.

11) დად.—მოკუდაო, 1505, 428 და ა. ო.—მოუკლავს.

12) დად.—ჩუენისა მართლის, ა. ო.—ჩუენისა მართლის.

13) 1505 №—ტუმბუზს, 428 №—ტუმბუზს, დად.—ტუმაზს.

14) 1505 და 428 №№—ქიან-დროშა.

15) 1505 და 428 №№—ყურიო სტვირსა.

- მარტ-კარგები წაიტანეს, თარსის ქალაქს მიდგეს ძირს,
და უარყოფი გაიყენეს, თურქთა უღვა შირის-შირსა.
1995. გვაფვიდა და მზის სიცხე შირსა ქუასა გაუშობდა¹⁾,
ცვარი წვიმა არ მოვიდა, მოლ-ბაღასსა არ ალობდა,
ნაგზარ მოკუდა. მასუკანით²⁾ მათ შიმშილი დაამკობდა,
და ღვინო ვეღარ იშოვნინა³⁾, შური ძვირობს, უზურობდა.
1996. დიდი სიცხე და შიმშილი⁴⁾ ყუეფასა მისჭირდებოდა,
ხეს ხრევიდან ცხენები, კბილები გარდასტუდებოდა,
ცხენისა კორცი ვერცხლთანა⁵⁾ წონად არ იშოვებოდა⁶⁾,
და საღს კლდესა გვანდეს, ექუს თუეს ძურა ყოლე არ ეტყობოდა⁷⁾.
1997. ჭკადრა ტუმაზ⁸⁾ მოციქული აფრასიობს⁹⁾ სიტყვა-მძღოთ:
„უსმართლოდ ავის ქნასა, ჩანს, რაზომი შეუძლია¹⁰⁾,
ცა გამკმარა, მიწაზედან მოლსა ძირი დაღვევია¹¹⁾,
და შიმშილითა მიჭირვებით შენ ლაშქარი დაგღვევია¹²⁾“.
1998. აწ გავიყარნეთ, სამტერო¹³⁾ კრმალი¹⁴⁾ ორთავე ჩავაგოთ,
დასწუნარდეს ძველი მტერობა, ფიცითა ზავი ავაგოთ.

1) სიპსა ქუასა გააპობდა, ა. ო.—გაუელიდა მზისა სიცხე სიპსა

2) 482 №—მასუკანის. [ქვასა გააპობდა.

3) დად.—იშოვიან.

4) ა. ო.—დიდის სიცხით და შიმშილით ყველასა მისჭირდებოდა.

5) 428 და 1505 №№—ვერცხლთანა.

6) ა. ო.—ცხენისა კორცი ვერცხლისა წონით აღარც ის იშოვებო-
და, დად.—წონად არ იშოვებოდა, 1505 №—წინად(?) არ იშოვებოდა.

7) დად.—ექუს თვემდი ძურა ყოლე არ ეტყობოდა.

8) 1505 და 428 №№—ტუმაზ, დად.—ტუმაზ, ა. ო.—ტუმაზ.

9) დად. და ა. ო.—აფრასიობს სიტყვა-მძღოთ, 1505 და 428—
აფრასიობ.

10) დად.—უსმართლოდ ცოდვის ქნასა ჩუენს რაზომი შეუძლია.

11) დად.—მოლსა ძირი დაღვია.

12) დად.—დაგვლია.

13) დად.—სამტეროდ, ა. ო.—სამტეროდ კრმალი.

14) 428 და 1505 №№—ხმალი.

გაყოფით გვიჩანს სამზღვარი, თავის-თავისად გავაგოთ¹⁾,
და დასჯერდეთ, შეოთი დაწინარდეს, თური-სალამი დავაქეთ.

1999. ერთი ვაცი აფრასიობს მთციქული გაუგზავნეს,
საუბარნი გააგონეს ერთმანერთსა, დაეზავნეს²⁾,
ქუეყანანი გაისწორნეს, ერთმანერთსა არა ავნეს³⁾,
და ერთმანერთსა წიგნი მისცეს, შინასაკენ⁴⁾ თავნი არნეს.
2000. ტუმაზა⁵⁾ კელ-მწიფე ტახტზედან დაჯდა და მოისვენამან,
ღთის მოშიში და მოწყალე, მისი ძლივე თქუა ენამან⁶⁾,
მომართეს კარგთა ნაყოფთა, და მოისვენა უეელა მან,
და დაჭურა უოფლი ქუეყანა მამინ კეთილთა დენამან.
2001. მამინ მომართა უეელამან, ვინცა წასული არიო,
ამენდა უოფლი ქუეყანა, — ტუმაზა მოწყალე არიო. —
ღთსა ესვიდა ლოცვითა, გადიდა საფადარიო,
და დასწინარდა უოფლი ქუეყანა, მკელთანა სძოფდა ცხვარიო.
2002. რა აფრასიობ მივიდა, ფუმანგ უწერების დიო:
„უოფლი ქუეყანა გაახელ, სხუასა ვის შეუერთაო,
ერთა კაცთზედა გაგზავნე⁷⁾, ერანს რა დაგიკლიაო,
და დაჭკოცენ ჩემნი თავადნი⁸⁾, ძმის სისხლი დაგიღურაო!

1) დად. — გაყოფით შიგვანს მამული თავის თავისი გავაგოთ.

2) დად. — დააზავნეს, 428 და 1505 №№ — საუბარი გააგონეს, ერთ-
მანერთსა დაეზავნეს.

3) 1505 და 428 №№ — სულ ქუეყანა გაასწორეს და სამზღვარნი
გააჩინეს(?), ა. ო. — ქვეყანანი დააწინარდეს და სამზღვარი გააჩინეს.

4) დად. — შინათავე, ა. ო. — 1505 და 428 №№ — შინასაკენ.

5) 1505 და 428 №№ — ტუმბუზ, ა. ო. — ტუნბუზ, დად. — ტუმაზა.

6) დად. — ღთის მოშიშია მოწყალე, მისი ძლივე თქუა ენამან,
ა. ო. — მისი ძლივე თქვას ენამან.

7) დად. — გაგზავნე, 1505 და 428 №№ — გაგზავნე.

8) 1505 და 428 №№ — და დაკოცე ჩემი თავადნი.

2003. მარცხენე, ჩემი სახელი სრულად დაჰკარგე მახედა¹⁾,
სეთნი გვირგვინიანნი, მითხარ, დაჰკატენ რაზედა?!
მოსამართლე და მორკმული²⁾ მოჰკაღ მართლისა თქმაზედა,
და მტერთა სანაცვლოდ³⁾ აბჯარი შენი იკმარე ძმაზედა?!“
2004. თურისა და სალიმისგან⁴⁾ აღზვართ უფრო დამწვა გული,
ძმისა მკულელსა ვედარ გიჭურეტ, დაიკარგე გაბასრული“
წამოვიდა აფრასიობ, გადარიბდა დაკარგული,
და თურანსა და ერანს შუა იუუის მტერთა დანაბული.
2005. ექუს წელსა იყო ღარიბი, წაუკდა ნებიარობა,
ზავითა იუენეს ორნივე, დასწუნარდა ძველი მტერობა,
ტუმაზზ ოთხმოც წელ ტახტზედან იჯდა, ეტუობის ბერობა,
და ღთს შეეგედრა, მას მიხუდა სამოთხის ნებიარობა.
2006. ღთის მოშიშთა ერანელთა გული სტკივის, ცრემლი სდიან⁵⁾,
კელ-მწიფეთა სამარხისა მიათვალეს⁶⁾, იგლოვდიან,
ბედ-სვეს⁷⁾ და სამართალსა მისსა მეტად მოსთქმდიან,
და ამ ამბავსა აფრასიობს ახარებდეს, მარბოდან.
2007. აფრასიობ კელ-მწიფეს ფეშანგ წიგნი მიუწერა:
„ბედნიარო⁸⁾ კელ-მწიფეო, რასა ბრძანებ, ეტლი ჯერა:
რაც გინდოდა, მოაკდინა⁹⁾, ჟამი ჩუენკენ მოიწვეკა,
და დღე გათავდა ტუმაზზისა, ტახტ-გვირგვინი ოკრად ქე რა.

1) 1505 და 428 №№—სულა დაჰკარგე მახედა.

2) დად.—მოსამართლე და ჰკუიანი.

3) ა. ო.—მტერთა სანაცვლოთ, სხვები—სანაყოლოდ.

4) დად. და. ა. ო.—თურქისა და სალიმისგან, 1505 და 428 №—
თურისგან და სალიმისგან.

5) ა. ო.—ღთის მოშიშნი ერანელნი გული სტკივის, ცრემლი ზდიან.

6) ა. ო.—კემწიფენი საფლავე-ღირსი მიაბარეს...

7) ა. ო.—ბედ-სავსე.

8) 428 და 1505 №№—ბედნიერო.

9) ა. ო.—მოაბდუნვა.

2008. აწ ჰატრონი ხარ, შემინდევ ჰირველად დაშავებული!¹⁾
მე ვისახელო, არ მინდა, აწ თავი მოვიფხუბო,
უკეთ გმსახურო, გიხუენო ერანი მამტუერებული,
და მე დავიჭირო, ყუელანი²⁾ შენ გემობდეს. შეშინებული.

2009. ესე წიგნი მიუწერა, მოციქულთა თავნი არნეს,
წაიკითხა, ღ'თსა მადლი მისცა, ფეშანგს გაესარნეს,
ყოფლგნით³⁾ უკმო საფადართა⁴⁾, მათ ღაშქარნი შეეყარნეს,
და მათ უქადეს ბრძანებული, თავი გპირთა დაადარნეს.

2010. უბრძანა მათ აფრასიობ: — იარყო, შეიყარენით!
თქვენ დაგრჩეს ერანს სახელი, თავი ამისთვის არენით,
ნუ შეიბრძლებთ, დაჭკოცეთ, ციხენი მამტუერენით,
და თუ სხუა კელ-მწიფე გუეოლია, ეს არ ისმოდეს ერანით.

2011. ვერ იტევდა მიწის ჰირი, მზისა შექნი დაეყარნეს,
დროშა-შუბის⁵⁾ სიმრავლითა მათ ვარსკულავნი⁶⁾ ჩამოყარნეს,
ყოირო-სტვირნი გამოაბეს, კმა დაბდაბთა გააქარვნეს⁷⁾,
და რა ერთი თვე გამოვიდა, აფრასიობს შეეყარნეს.

1) 428 №—დანაშაული, ა. ო.—დაშავებული.

2) ა. ო.—ყველაი.

3) 428 №—ყოფლგნით.

4) ა. ო.—საფადართა, დანარჩენები—სუფადართა.

5) ა. ო.—დროშა-შუბთა.

6) ა. ო.—მასკულავნი.

7) 428 №—გააქროვნეს.

აქა აფრასიობისაგან ერანს მეორედ ლაშქრით მოსულა და დიდი ომი აფრასიობსა და როსტომისა *)).

2012. ბარგ-სამძიძარი მინდორად¹⁾ გაიღეს კარგა²⁾ სარავი, სტემდეს ბუკსა და ტაბლაკსა, ქარი უქრდა არავი³⁾, მიწა იძრდა, საწუთრო შიგან ჩნდა⁴⁾ დასაფარავი, და რიეს ქალაქად მივიდნეს⁵⁾, მუნა დაიტეს კარავი.

2013. სცნეს, მოვიდა აფრასიობ, ერანელთა სევდა ისხეს, თქუეს: „არ გუყავს ჩუენ კელ-მწიფე, თუერანელთა მისთვის გვი-ზაალს წინა შეიყარნეს, ერანელნი მოიკითხეს, [თხეს, და მოახსენეს: „როგორ გავსძლოთ?⁶⁾ ჩუენ რა გვიუეს?!“ — ესე [ჭკითხეს.

2014. „ვითა გავსძლოთ ყუელა ჭირი — ტუყუება და შეჭირვება!?. აქანამდის ვერ გვიუიან, არსად იუუის მათგან ვნება, ზურგად გვიჩნდა მამა თქუენი, იყო მტერთა განქარვება, და თავსა ვერსად გამოჭუობდეს, არ ძალ-ედვა⁷⁾ აზრანება.

2015. ყოველთ დღეთა გვატყუებენ⁸⁾, ტახტი წაკა განატუდი, თქუენ დაგიგდო მამა თქუენმა საფადრობა კრმალი, ქუდი, კელ-მწიფეთა სისხლის ძებნა აწ შენ გმართებს, ძლევა ბუდი, და სახელისა⁹⁾ გამოჩენა მტერთა სუდა არა¹⁰⁾ ტუდი.“

*) ა. ო.-ს ეს სათაური აკლია.

1) დად.—მინდორთა.

2) დანარჩენება ხ-ნით.

3) არავი, იხ. ლექს.

4) დად.—მათგან ჩანს.

5) ა. ო.—მივიდეს.

6) ა. ო.—გავძლოთ.

7) ა. ო.—ყოლ-ედვა.

8) 428 №—გვატყუებენ.

9) 428 №—სისხლისა — წარყენილია.

10) 428 №—არცა(?).

2016. სასაღ უბრძანა იმედი, არ სიტყუა დასათნეველი:
„მათ ჩემი სწორი არვინ ჰყავს, შიშის ღახტის მქნეველი,
კრძალ-გამოწედილმან მივმართო, გამოფხნდე მათი მოღვეველი,
და სადავე გაკედეს საძუედ¹⁾, მოკუდეს სულ-დასალეველი.
2017. უოველი კაცი მიწა ვართ, ღთისგან სულ-ჩანაბერის,
ძალსა მოგვაკლებს, მოგუზიდავს²⁾, მე ვარ შობითგან³⁾. ბერის,
მესტროლაბეთა⁴⁾ ნათქუაში გათავდა, ანაწერია⁵⁾,
და შვილი მამესწრას⁶⁾, საამს სჯობს, ძალ-გუჟად მისი ფერის!
2018. სახელისა ძებნა მართებს, მოერიოს⁷⁾ როსტომ მტერსა!
ასაკობა ზახას უგავს, ასახელებს მამს ბერსა,
თუ უშობთ⁸⁾, რომ ვით ზიდოს, ცხენსა მისსა შესაფერსა,
და გულფანთა მის უხვენებს, მოერევის ახლად მტერსა.“
2019. ერანელნი დაემოწმეს ზალდასტანის⁹⁾ სიტყუის თქმათა,
მოკონა, უწინვე თქუეს მეცნიერთა კაცთა ბრძენთა,
მანუხარსაც მოახსენეს მესტროლაბე-მოაბლთა¹⁰⁾,
და როსტომს წინა წამოვიდეს¹¹⁾, თქუეს, კაკვიტებს მთა გზათა.
2020. მოახსენეს: „შემოქმედმან ეტლად გიგმო მთვარისაო
ჰე ახლო ფელავანო, ბედნიერთა¹²⁾ გვარისაო,

1) ა. ო.—საძუედ.

2) ა. ო.—ძალს მოგვაკლებს და მოგვზიდავს.

3) 428 №—შობიდან.

4) ა. ო.—მუნჯიკმთავან.

5) ა. ო.—ნაწერია.

6) ა. ო.—მომესწრას.

7) დად.—გმართებს, მოერიოს, როსტომ:..

8) ა. ო.—უშოვნოთ, რომ ვით ზიდოს.

9) 428 №—დაემოწმეს ზალდასტანის, ა. ო.—დაემოწმეს ზალდას-
[ტნისა.

10) ა. ო.—შემტყობართა მოაბლეთა.

11) ა. ო.—წამოვიდნ ს.

12) ა. ო.—ბედნიერთა გვარისაო.

გმართებს ჩუენი წინამძღვრობა¹⁾), სახელებს თავისაჲ,
და ჩუენად ზურგად მოაბადთა შენ გაქუეს, — მცველად ტახტისაჲ!“

2021. როსტომ ენა შეუქცივა²⁾), ვერ იტყოდა ვაცთა ტომი!
„კანჯრის ჯოგი ცუდად ჩქარობს, მას ზასუსსა გასცემს ღომი,
დედამ ცუდად რად გამზარდა, ზობარჯსედა³⁾ ვიუავ მჟღომი,
და ტახტსა ცხენი მიჩუენია, მესწრუეების მათი⁴⁾ ომი.

2022. სმას ომი მიჩუენია, — მძიმე ღახტი, კრძლისა ქნევა,
თუ მეავს ცხენი შესაჯღომი, მე მამხუდების⁵⁾ ღთითა ძლევა,
თვითან მარტო შეუტევებ, შიგ დაუწყო თურქთა რევა,
და ჩემას გურზით ჩამოყრილთა მათ დაუწყონ სულთა ლევა⁶⁾!“

2023. ერანს ნაბამი ტაიჭი მეფეთა დადალეღია,
სახეხეს⁷⁾ შიგან შეყარეს, ვისაც უთქმიდა გუღია,
კარშივა როსტომ დაუაგა, ჰგავს, იყო გაზრახულია,
და კელი. დასღვის და გაზდრიკის⁸⁾), ვითამც არ ედვის⁹⁾ სუღია.

2024. რომ როსტომისთვის გაეძღო, ცხენით ვერ გაცხენიანდეს,
ზაალ, მერაბ და თავადნი დაჭმუნდეს, დანადღულიანდეს,
ზაპის რემბ¹⁰⁾ მოასხეს ფიცხლად¹¹⁾), არ დაცავიანდეს,
და ვერცა მამიგან იპოეს¹²⁾), თქუეს: „თურქნი არ დაზიანდეს!“

1) დად. — წინამძღვრობა.

2) დად. — შეაქცია.

3) იხ. ლექს., დად. — ზუბარჯხედა.

4) დად. — მისი ომი.

5) დად. — მომხუდების.

6) დად. — ჩემის გურზით ჩამოყრილმან მათ დაუწყონ სულთა ლევა.

7) დად. — საჩიხეს, 428 № — საჩეხსა, — საჩეხე, იხ. ლექს.

8) დად. — გარდრიკის.

9) დად. — ედვა სუღია.

10) დად. — ჰაპის რემები მოასხეს.

11) 428 და 1505 №№ — ფიცხლავ.

12) დად. — იპოეს.

2025. მეკაბ ბრძანებს: „ცხენ-ჯოჯოთა¹⁾ შე ვერა მჯობს არაბეთი: ვსაზრობ, ვზოებთ²⁾ იმაშიგა, არ გაგუწირავს სრულად³⁾ ღთის მთასსეს, და თანა მოჭეუეს⁴⁾ უხუცესი კაცი ერთი, და რა შეხედა, როსტომ იცნა ჭაკი ერთი⁵⁾, ლომ-ნაკუეთი.

2026. შაღალი, მოკლე ზურგითა, შავ-რახსი მუნ სხიერი, ეელ-გრძელი, უერნი შუბს უგავს, იგია⁶⁾ ფერკ-ბედნიერი, მას კვიცი ახლდა ტერე-ბასრი⁷⁾, აბრაში⁸⁾ თვალ-შკენიერი, და უშადლე იყუნეს⁹⁾ ეუელასა, ვით კმელთა მზისა ჭაკრი¹⁰⁾.

2027. ხვაშიადი გააცხადა როსტომ გულის ნადები. თქუა თუ: „ღთსა უსაცილოდ ჩემთვის¹¹⁾ დაუბადებია! მერამლეთა პირველად თქუეს, რაცა უქადაგებია, და აწ მამართვით¹²⁾ საგდებელი, მისი¹³⁾ ეუელსა სადებისა.“

2028. მას საგდებელი მართვეს, გრძელი, მაგარი¹⁴⁾, ხვეულთ, ზარდახშანშიგან¹⁵⁾ ნადები, გმირის სამის-ეული, ახლას მოუდგა¹⁶⁾, უჭურეტდა, კეიცი დგას არ გაქრული, და ერთობ უსახოდ მოსწონდა, როსტომ დგას ცნობა-რეული.

1) დად.—ცხენ-ჯოჯოთა, 428 და 1505 №№—ცხენ-ჯოჯოთა.

2) დად.—ვაზრობ, ვაოებ.

3) 428 და 1505 №№—სულად.

4) დად.—მოჭეუა.

5) 428 და 1505 №№—ერთი ქაკი.

6) დად.—იგ არის ფერ-ბედნიერი.

7) დად.—ფერე-ბასრი.

8) აბრაში, იხ. ლექს.

9) 428 და 1505 №№—იყუნენ.

10) დად.—ვით კმელთა მზისა ჭაკრი.

11) დად.—ჩემთვის.

12) დად.—მამართვით.

13) დად.—მისთვის.

14) დად.—კანისა.

15) დად.—ზარდახშას შიგან.

16) დად.—მოვიდა.

2029. მისი მკერდ-ზურგი და გავა, გვანდა, კლდე არის მუაფარი,
თვალი შვენოდა ლამაზად, უელ-უური, ძუა-ფაფარი,
ტერფნი რკინის ბასრს უგავს, მთა¹⁾ არის მინდორთ-საფარი,
და მას სავდებელი შესტურცა, შეიწერო ჰილასა დაწი²⁾.

2030. სავდებელი გარდაცვა, კუიცი მოჭეუა, როსტომს მიწდა,
მერემეთა³⁾ უხუცესს ნამეტნავად გაუკუირდა,
მისი მშვიდად წამოეფლა, თქუა თუ, როგორ დამოჩილდა,
და გუელს შიგან დაუძიმდა, მერაბისთვის ინახვიდა*).

2031. რა დედას გამოშორდა, ზედ მოუკდა ლომივითა,
მალდა ტერფი აიშვირა მან, გაჭვირა ომი მითა,
მკერდსა ნები შეასკერა, ცხენი დასცა როსტომ მითა,
და ათრთოლდა და გაემართა, მარჯანსა ტორო ვითა!?.⁴⁾

2032. მერემეთა უხუცესი⁵⁾ უბნობდა შეჭირვებული:
„არ არის ამა ჯოგისა, სხუათა გუეავს შევედრებული,
მერაბ უბრძანა: „რას უბნობ, შეცუელილი, გაშმაგებული!⁶⁾
და ჩემსა შავს რახსსა რატომ⁷⁾ გავს, დედა ჭყავს იმათებული**).

1) 428 და 1505 №№—მით(?!).

2) დად.— შეიპყრა პილოს საფერი.

3) 1505 №—მერამნელთა, 428 №—მერმეთინცა(?!).

*) ამ ხანის ორი უკანასკნელი ტაეპი გადასმულ-გადმოსმულია დად.-სეულში, აგრეთვე ამ ხანის შემდეგი ორი ხანაც გადასმულ-გადმოსმულია.

4) 1505 და 428 №№—მარჯანსა და ტოროს ვითა.

5) დად.— აწ მერემეთა უფროსი, 1505 №—მერმელთა ის უხუცესი(?!), 428 №—მერმეთა ის უხუცესი.

6) 428 და 1505 №№—შეცვლილხარ, რას უბნობ შეჭირვებული.

7) 428 №—რასთვის ჰგავს, 1505 №—რასთვის გავს.

***) ამ ხანის შემდეგ დად.-სეულში მოთავსებულია ზედ-მეტრი ხანა, რომელიც სხვა პირისაგან ჩანართი უნდა იყოს:

მერემეთა უხუცესმან მოახსენა სიტყუა აღი:

„დედა თქუენთა რემათა ჰყავს, მას აჩნია მისი ნალი,
თვარ აჯილდას ვერ ვიცნობდი, სით რა მოკდა ვისი ნალი,
და ჩუენ ვეცადეთ დაჭირვასა, წაგვივიდა ფიცხლა ლალი.

2033. გვინდოდა თქუენი ჩვენება, მრავალ-ჯერ ვეცადენითა,
მან საგდებელი დაწუიტის, დაჭირვით ვერა ვქენითა,
ზედ მოგვიკვიან, ვით ღომი, კარდვეხვეწენით რბენითა,
და ხუთი წელია, — აჯილდა არ გაუშვია კბენითა.
2034. წელან დია გამიკუირდა საგდებლისა გამოყოლა¹⁾;
რადგან ესე როსტომ არის, არა მართებს კუიტსა რბოლა,
მისი რაში ეს იქნების, ამას მართებს მისი უოლა,
და სხუა ვერავინ დაჰკედნიდა, იმათ უხნდა²⁾ მტერთა ბრძოლა.
2035. როსტომ კელი გარდავლო მისსა რაშისა აფა-ზრდილსა,
თვალ-უურიცა მოუფუშენიტა³⁾, განგებითა მისთვის ქნილსა,
მერმე ფერკი ამოუღო, თქუა: „მჩუენებს ესე ღხინს!“
და არ იწუინა, მშვიდად დადგა, ჰგავს აღრიდგან⁴⁾ დაკედნილსა.
2036. შეკაზმა და ზედა შეჯდა როსტომი, გუნდა⁵⁾ აფა-ზრდილსა,
მოუყარეთა უხაროდა, მათი მტერი ახლა ტირსა,
რაშისა ფრთენი გამოესხა⁶⁾, უგავნ ზურგსა ამოზრდილსა⁷⁾,
და ვითა ორბი, აფრინა, ოდენ ხედვენ შვისა ჩრდილსა.
2037. იქით-აქათ გარდიზიდა⁸⁾, ავუანდათა ჩააჭირნა,
ტერთით ცეცხლი დააკუესა, ქუათ⁹⁾ ბურჯდული¹⁰⁾ გაადინა,

1) დად. — წამოყოლა.

2) დად. — უხნდა, 428 № — უნდა.

3) დად. — მოუშმიდა(?!).

4) 1505 № — აღრითგან, დად. — ძველიდგან.

5) დად. — გვანდა, 428 და 1505 №№ — გულად(?).

6) დად. — გამოებნეს.

7) 1505 და 428 №№ — მას უგვანდა ამოზრდილსა.

8) დად. — გარდიხენა.

9) დად. — თქუა.

10) 428 და 1505 №№ — ბურჯდული გაადინა, დად. — ბურჯუ-

[ლი გაედინა.

ზაღდასტან და ერანელთა გაიხარნეს, არ იტირნა¹⁾),
და ღმერთსა დიდი მადლი ჰკადრეს, თურქთა რმი გააზივნა.

2038. წავიდეს სრასა, საამის შედეგად როსტომ არისა,
გვიბოძა ღთან სამუქოდ ნაკუეთი²⁾ პილოტანისა,
გვინდა მოვნახოთ³⁾ კელ-მწიფე, ტახტი უთაო არისა,
და კაცი ერანის თესლისა, ქაიუბადის⁴⁾ გვარისა.

2039. ეხომი ხანი ულოცავს, მიუმართნია ღთისათვას⁵⁾),
ღთის მოსავი⁶⁾) და მოწყალე უოვლისა სულდგომელისათვის,
უთაღსა უბრძანებია⁷⁾ ნატრონად ერანისათვის,
და რად არ მოვიუყანთ კელმწიფედ, მას არ დავლოცავთ რის-
[თვის!

2040. ზაღდასტან შვილი დალოცა, ბედნიერისა დღისაო,
„სწუთრომც შენით იხარებს, გმორჩილობს სული მზისაო!
კაცზავნი სადმე, მე მოგცე შენ კაცი მტოდნე⁸⁾ გზისაო,
და ყუბად აწვიე, მოვიდეს კელ-მწიფედ ერანისაო“)!“

[ტანა,

2041. როსტომ ფიცხლად დამორჩილდა, მჭურეტელთ ღვინი პილო-
სსუბუქოდ¹⁰⁾ შეეკაზმა, არა ზიდა ბარგი თანა,
შეკაზმა და რაშსა შეჯდა, ხუთი კაცი წაიტანა¹¹⁾),
და იარა და მიიწივა ყუბადთანა¹²⁾), ეთაყუნა.

1) დად.—გაეხარნეს, არ ეწყინა.

2) 1505 და 428 №№—აწ ჩუენთვის.

3) დად.—მოვნახოდ.

4) 428 №—ქაიუბათის.

5) 428 და 1505 №№—მღთისათვის.

6) დად.—მოსამართლეა.

7) დად.—უბრძანებია.

8) დად.—მტოდნე კაცი.

9) 428 და 1505 №№—და ყუბად აწვე კელ-მწიფედ მოვიდეს ერანისაო.

10) 428 №—სამსუბუქოდ.

11) 428 და 1505—შეკაზმული ზედა შეჯდა, ხუთნი თანა წაიტანა.

12) დად.—და იარა და რა მივიდა ყუბადთანა, ეთაყუნა.

2042. დალოცა და მოაკსენა: „ღთისგან საფარველიანო¹⁾,
ზაალდასტან გამომგზავნა, ჩემს ამბავსა ელიანო,
ღთმან მოგცა ტანტ-გვირგვინი, ჩუენ გავგუწირა სულ დიანო²⁾,
და ერანელნი ფალავნები³⁾ სატახტოსნოდ გეღიანო!
2043. თვალ-გუარით, მარგალიტით ტახტი დაგხუდეს. სასურველი,
შენ გვირგვინი საკელ-მწიფო, საქონელი, განძი ძველი,
აბჯარი და საჭურჭლენი, ზარდახშანი საკუირველი⁴⁾,
და ქაიუბად ეთაუენა, - რას მიბრძანებო, — მე ვარ მქნელი.
2044. ერანელთა მოკსეხება მეტად კარგად გაიგონა,
როსტომ ტკბილად მოიკითხა, სამეტნავად მოეწონა⁵⁾,
ღთსა მადლი მოაკსენა, თქვა თუ: „ლოცვა გამიგონა!“
და მე მივუყვარ საკელ-მწიფოდ, მათ უფალმან შეაგონა⁶⁾.
2045. მთით ჩამოვიდნენ, ძირს უდგეს⁷⁾ მოსამსახურე მონანი,
ვინც უნდა, თანა წაიტანს⁸⁾, ვაზირნი შემავონანი,
გამომართნეს⁹⁾, მოდიან უუბად და როსტომ — ორანი,
და როსტომ წინ კაცი გავზავნა, სიტუენი გასავონანი¹⁰⁾.
2046. ერანელნი ფალავნნი შეიყარნეს¹¹⁾ კარგად ზმითა,
ტუსი, ზაალ¹²⁾, მილად, ყარან — ქასითა და ნალართა,

1) დად. — ღთისგან საფარველიანო.

2) დად. — სრულად არა(?!).

3) დად. — სფაადარნი.

4) დად. — აბჯარი და ზარდახშანი, საჭურჭლენი საკუირველნი.

5) 428 № — როსტომ კარგად მოიკითხა, მეტად კარგად მოეწონა.

6) დად. — თქვა თუ: ღთმან შეაგონა.

7) დად. — მთილამ ჩავიდა, ძირს უდგა, ა. ო. — მთითა გამოემგზავე.

8) დად. — ვინც უნდა, თანა წაიტანა. [რა, ძირსა დახვდეს.

9) 428 და 1505 №№ — გამომართნენ.

10) დად. — შესავონანი.

11) დად. — ერანელნი სფაადარნი შეყართარის კარგად ზმითა, ა. ო. —

12) დად. — ზაალ, ტუსი, მილად... [ერანელთა ფალავანნი.

ზილოზედა ტახტი დადგეს ფეროზით და გუარითა¹⁾,
და სარტყელი და ტან-საცმელი²⁾ მოამზადეს გვირგვინითა.

2047. წაიტანეს ბარგ-კარაფნი, მიეგებნეს³⁾, თავნი აზნეს,
მივიდეს და კელ-მწიფესა ლოცვიდიან, ეთაყუნეს,
ოქროშიგან გარეული თავს გუარი გარდაყარეს,
და კარავები აუმართეს⁴⁾, საკრამანგი⁵⁾ გარდაფარეს.

2048. წელისა ზირსა შემეობილი საკელ-მწიფო ტახტი დადგეს,
უბად დასვეს მოკაზმული⁶⁾, თავს გვირგვინი დაცაადგეს,
შეიყარნეს ერანელნი, დაღოცეს და მას წინ წადგეს,
და სამსა დღესა წართვით იუენეს⁷⁾, ნადიმობდეს, არცა ადგეს.

2049. მეოთხეს დღესა აჭკიდეს, წავიდეს, აიურებოდეს,
სტემდეს ბუკსა და ტაბლასსა, მსმენელნი გაჭკუირდებოდეს⁸⁾,
მათ აიურასიობს მიმართეს, არა ზავზედა ღებოდეს,
და რაზმან⁹⁾ და ყარან მას წინა მალლადრე იარებოდეს¹⁰⁾.

2050. ერანელთა რაზმი აწყუეს, იკაზმებდეს¹¹⁾ ამთა გზასა,
მარჯუნით უდგა¹²⁾ თურანელნი, დაწყობილნი მათსა გზასა,

1) დად.—ფეროზით და გოვარითა, 428 №—ფეროზითა, გუარითა.

2) დად.—ტან-საცვამი.

3) დად.—მოეგებნეს.

4) დად.—და მათ კარავები.

5) დად.—საკარამანგი, 428 №—საკარამანგი, იხ. ლექსიკონი.

6) დად.—შეკაზმული.

7) დად.—ისხდეს.

8) დად.—განკუირდებოდეს.

9) დად.—და რაზმან, ყარან მალლადრე, მათ წინა იარებოდეს.

10) რაზმან და ყარან, იხ. საკუთ. სახელები.

11) დად.—იკაზმევდეს.

12) დად.—უდგან, 1566 და 428 №№—უდგა.

ერთავ მტკიცედ გაიჩინეს¹⁾, აპირებდეს²⁾ სისხლთა სმასა,
და უაჩანისგან ისწავლიდა მასინ როსტომ ახჯრის ცმასა.

2051. როსტომ ზაადს მთაკსენს: „ჰე ჯანდარო ფადაფანო!
თურანელთა კელ-მწითისა კკითხო საქმე დასაგვანო:
როგორია აფრასიობ, მე გენუკვი რომ მიბრძანო³⁾,
და რაზმსა შიგან⁴⁾ თუ სად ვნახო, ჩემი ომი⁵⁾ შევანანო!“

2052. ზაად უთხრა: „ნუ ისწრაფი, შეილო, მისთვის შესაბმელად!
ხვადს⁶⁾ ღომის უფიცხეა, მას დაუდგამს ზილო ძნელად,
ომის უამსა მეტად მძლეა, გამოჩნდების მტერთა მკულელად,
და ვითა ვეფხი, გაფიცხდების, მოედების ცეცხლი ველად⁷⁾,

2053. შავ-ვეშხის სახე დროშა აქუს, ტარსა ალაში აბია⁸⁾,
წინ უკან ოქროთ ნაკაზმი, ცხენსა ზის დიად კაცია⁹⁾,
ჭკავს, იფოს შავი ვეშაპი რომ ბარჯის ტანი აცვია,
და ბნელისა ალმასის ფერი გარე ბეგთარი აცვია¹⁰⁾.

2054. როსტომ ჩაიცვა ბაბრახი, რაშს ბარჯისტანი შეაბა,
ზაზის ღახტი აილო, თქუა: „ჩუენთა მტერთა დდე აბა!..¹¹⁾

1) დად.—გააჩინეს.

2) დად.—აპირებდეს.

3) დად.—მიამბო.

4) დად.—შიგა.

5) დად.—ჩუენი ომი.

6) 428 №—მხვადსა.

7) დად.—გავს, მოედვას ცეცხლი ველად.

8) დად.—ტანსა ალამად აბია(?).

9) დად.—ცხენსა ზის დიდი კაცია. ამ 2503 ხანის ეს მეორე ტაეპი დად.-სეულში მესამედ არის მოთავსებული, მის ადგილზე მეოთხე ტაეპია, მე-3-ე ტაეპი კი მე 4-ის ადგილზეა: ასე რომ დად.-სეულში ამ ხანის ტაეპების რიგი შეცვლილია.

10) დად.—ბნელისა ალმასის მსგავსი ტანსა ბეგთარი აცვია.

11) 428 და 1505 №№—ჩიაბა(?).

სთქუა, — მთურადი ზილო ბრდღვინედა¹⁾, მტერი მახესა შეახა²⁾,
და როსტომ მფრეწელმან³⁾ მიმართა, — თურქთა რა უყო შე ახა?!

აქა პირველი ომი როსტომისა და გამარჯვება.

2055. მძიმე ლახტი გამოიღო, რაზმისა შიგან გაერია,
რასაცა ჭკრის, ჩამოაგდის⁴⁾, ტვინი თმისა გაურივა⁵⁾,
ვინცა წინა გარდაუდგის, მას⁶⁾ ძვალები დაუმტვრია,
და მეომართა გარიდიან⁷⁾, შიშით მისკენ ვეღარ მივა.

2056. შავი ღრძა დაინახა, შეუტევა⁸⁾, ჯართა ეცა,
აფრასიოზ დაინახა იგ, ბეგთარი ტანსა ეცვა,
ჭკავს, მთა არბს შეჭურვილი, საომარი ბევრი ეცვა⁹⁾,
და შავსა ცხენსა ზედა იჯდა, ბარგისტანი მასცა ეცა.

2057. როსტომ კრძალი¹⁰⁾ ჩაცაიგო, კრძალითა ომი აღარ უნა,
რამსა უთხრა: „გაფიცხება, აწ გადალება ჩემგან¹¹⁾“ უნა,

1) დად. — ბრდღვინევიდა.

2) 428 და 1505 №№ — მტერი ახსენა შეაბა(?!).

3) დად. — და მფრეწელმან ლომმან მიმართა...

4) დად. — ჩამოაგდო.

5) დად. — უ-ვინოთ: 1-ლ ტაეპში — გაერია, მეორეში — გაურია, მესამეში — დაუმტვრია, ხოლო მეოთხეში — მივა. ეს მეოთხე ტაეპის დამაბოლოებელი სიტყვა მამხილებელია იმისი, რომ თავდაპირველად 428 და 1505 №№ ხელთნაწერების: გაერია, გაურია და დაუმტვრია ყოფილა, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში „მივა“ ლექსთ-წყობას დალატობს.

6) დად. — ვინცა წინა გარდაუდგა, მათ.

7) დად. — და ვინცა ნახა, გარიდიან.

8) დად. — შეუტევა.

9) დად. — იგ ბეგთარი ბევრი ეცვა — წინა ტაეპის მეორე ნახევრის განმეორებაა.

10) ა. ო. და დად — ლახტი.

11) დად. — ჩემგან.

შეუტივა, კელი მიჭეო, — „აფრასიობ, შე ძაბუნა¹⁾“
და უნაგრითა²⁾ აიფუნა, უუბადისკენ³⁾ მოიბრუნა.

2058. მაღლად კელით გაიშვირა, ჭეუნდეს⁴⁾ მტერნი, გააშიგნეს,
ერთობილნი ფალავანნი როსტომს გარე მოქვიფნეს,
სეტყუისგან უმრავლესი ლახტი ჭკრეს და ვერ ატვიფნეს,
და აფრასიობს აართოლებდა, შიშით სულნი დაეფიფნეს.

2059. მჭედელნი⁵⁾ ვითა უროსა, მას სცემდეს გურდემლზედა⁶⁾ ვითა,
მას გმირსა ამაღ არ უხნდა, ოდენ ნიგვზისა ურა ვითა⁷⁾,
სარტყელი შესწედა, ჩავარდა სიმძიმე ნამეტნავითა,
და წამოიჭრა⁸⁾ და შეკარდა, ლაშქართა შიგან თხა ვითა.

2060. როსტომს ეწეინა, დადონდა, თითსა იკბინა კბილითა,
სარტყელსა რასთავის მივენდევე, იყო ჭურვალი რკინითა,
რად არ ცხენს წინა დავიდევე, უუბადს მივგვარე იმითა,
და იამებოდა უსახოდ⁹⁾, აავსებოდა ლხინითა.

2061. როსტომ ცხენით შეუტივა¹⁰⁾ ერთობილთა თურანელთა,
ლომი შიგან გაერია, მიღებევდა სისხლი ველთა¹¹⁾,

1) დად.—ეძაბუნა, 428 და 1505 №№—შეძაბუნა.

2) დად.—უნაგრილამ.

3) 424 და 1505 №№—უუბათისკენ.

4) დად.—მაღლა კელით გაეშვირა, ყუანდეს მტერნი, 428 და
1505 №№—მაღლად ხელიდ გაიშვირა, ყუანდა მტერნი.

5) ა. ო. და დად.—მჭედელნი.

6) დად.—გვრდემლზედა.

7) დად.—მას გმირსა ოდენ არ აჩნდა ყოლე ნიგვზისა ყრა ვითა.

8) დად.—ჩამოიჭრა.

9) დად.—უზომოდ.

10) დად.—ცხენი შეუტივა, ა. ო.—ცხენი შეუტივა.

11) დად.—შიგა გაერია, მიღებვიდა წითლად ველთა.

ჭკრეს ბუკთა და ნაღარათა¹⁾ კელი ერთად ერანელთა,
და მტვერი მზესა აბნელებდეს²⁾, იკმარებდეს ქუელნი კელთა.

2062 *). თრთის აფრასიობ შიშითა, წინორისა ფურცელივითა³⁾,
ლაშქართა ცხენი მიგვარეს⁴⁾, შესვეს, მიჰყუნდეს⁵⁾ იმითა,
რასტომ იბრძოდა ღომ-გული, ზილოტანითა ზრდილითა,
და ვისცა ჭკრის მუზარადს ზედან⁶⁾, ლახტი გასვარის ტვინითა.

2063. ერანელთა ფაღავანთა თურქთა რაზმი გაცაფრინეს⁷⁾,
ცხენთ კვივილი ხშირად⁸⁾ იყო, მიწა სისხლით გააწითლეს⁹⁾,
სისხლი ძებნეს ზირვანდელი, ღთითა კარგად გაიფიცეს¹⁰⁾,
და თავნი გორად დაჰყარან, საღრტილითა ვერა ზიდნეს.

2064. კრმალთა ელვა საშინელი იყო—ერთობ¹¹⁾ ჯახა-ჯუხი,
მესსა სწვიმდეს, ამას გვანდა,—ღრუბელია დანაქუხი,
ცა დაეცა ქუეყანასა, თვარ რა¹²⁾ იყო ეს ზასუხი?!
და მეომართა თავი გორავს უზატოდ დანასუხი.

1) დად.—ბუკთა და ნაღარათა.

2) დად.—აბნელებდა.

*) ამ ხანიდან დაწყებული 10 ხანა აკლია 1505 № ხელნაწერს, სა-
დაც მათთვის ცარიელი ადგილია დატეული, 428 №-საც, ეტყობა, კლე-
ბია, რადგან შეუფასიათ შემდეგში მე-XIX-ე საუკუნის ხელით. ეს ადგი-
ლი შევავსეთ ა. ო.-სა და დად.-ნისეულის ხელ-ნაწერების მიხედვით.

3) ა. ო.—აფრასიობ თრთის შიშითა წინორთა ფურცელსავითა.

4) ა. ო.—მოჰგვარეს.

5) დად.—მიყუნდა.

6) დად.—მუზარადზედა, ა. ო.—მუზარათს ზედა.

7) დად.—დაცაფრინეს.

8) დად.—დიდი.

9) დად.—გააწითლეს.

10) ა. ო.—სისხლი სძებნე, —წინანდელი, კმალნი კარგათ გააწითლ-

11) დად.—კრმალთა.

[ნეს.

12) დად.—თურა.

2065. როსტომისგან¹⁾ ეშინოდათ, მართ უკრავად ჩამოცვივდეს, მიწასედა დამკობილნი თრთოდინ და სისხლსა ღურიდეს²⁾, გლახ სიცოცხლე გაუშწარდათ, ჭირნი მათნი გაცადინეს, და მკუდართა შიგან იმაღუოდეს, მართ სიკუდილსა მინატრიდეს³⁾).

2066. მას დღეს⁴⁾ კოცეს, თურზედა რისხვით მოვიდა ჯამასი, ზაფლანტან მოკლა შვიდასი და როსტომ ათას-სამასი⁵⁾, მერაბ და უარან ორთავე ერთობით სუთას-სუთასი, და სხვასა ნაკოცსა ვინ დასთვლის?—მუნ დვას სისხლისა ტბა [ასი⁶⁾].

2067. რაცა ოდენ მოწინამოდა, როსტომს აღარ ემუქანეს, დაკოცილთა უაბჯროთა⁷⁾ გასაქცევლად თაფნი აწნეს, აფრასიობს შეუყარნეს, რა⁸⁾ ჯეონი გაიარნეს, და ტახტ-გვირგვინი, ბარგ-კარავნი⁹⁾ ერანელთა დაუყარნეს.

2068. აწ ერანელნი მობრუნდენ¹⁰⁾ ერთობით გამარჯვებულნი, სახელით სარკებლიანნი, შოგებით აცავსებულნი, ღთისა მადლისა მიმცემნი, თურქსედან ამაღლებულნი¹¹⁾, და როსტომის ომი მოსწონდათ, იუენეს უუბადის ხლებულნი.

2069. აფრასიობ გაქცეულმან მივიდა და ნახა მამა, მოასსენა: „უუელა შენ ქენ, სამეტნავად აბრალა მა,

1) ა. ო. — როსტომის.

2) დად. — სმიდეს.

3) დად. — სიკუდილი მინატრიდეს.

4) ა. ო. — მას ღამე.

5) ა. ო. — ათას-ორასი ლექსთ-წყობას ღალატობს.

6) ა. ო. — და სხვათა ნახოცთა ვინ დასთვლის სისხლისა ტბა მუნ

7) ა. ო. — უბეგროთა(?!) [დვას ასი.

8) ა. ო. — რომ.

9) ა. ო. — ბარგ-კარავები.

10) ა. ო. — მობრბოდენ.

11) ა. ო. — ალაღებულნი.

კაცსა კარგი რამცა უყო¹⁾ უსამართლოდ ავის ქნამა,
და ღმერთმან გვიყო ესე საქმე, ჩუენმა²⁾ ფიცის გატეხამა!

2070. გეგონა თუ: მოკუდა ტუმაზ³⁾, ეტლი მათი ჩუენკე რბოდა,
მას უკანით ერანს ტახტი უკეელ-მწიფოდ იქნებოდა,
საფადარის საამისა⁴⁾ ხათესავი იქნებოდა,
და უკრმლოდ ტახტი დაგეჭირა, შცილე არვინ დაგხუდებოდა⁵⁾.

2071. აწ დაუსვამს ქაიუებად, მათი მტერი უუელგან ტირსა,
ფრიდონისა ხათესავი ღმერთსა ესავს, ლოცვით ტირსა,
ნარიმანის ხათესავი გამოსულა, მას სჯობს გმირსა,
და ფაღავანსა როსტომ რქეიან⁶⁾, ჯერ რძის სული უდის ჰირსა.

2072. დადგების მიწათაზედა, თავი ღრუბელთა უწუდების⁷⁾,
ზიდოს აიღებს კეკითა, მასთანა გასუბუქდების⁸⁾,
ხვადი ლომი და ნიანგი მას გვერცა ვერ მიუდგების⁹⁾,
და ვინც მისსა ომსა გაჰპირავს, დედას უკრავად უკუდების¹⁰⁾.

2073. ლაშქარშიგა შამოიჭრა¹¹⁾, ვითა შავი ვეშაზია,
შუა რაზმი გამოფერიწა, დროშა ნახა, ალამია¹²⁾,

1) ა. ო. — უყოს(!)—ამგვარი ფორმა ქართულის ენის შეუფერებე-

2) ა. ო. — ჩვენის ფიცის გატეხამა. [ლია.

3) ა. ო. — ტუმბუზ.

4) ა. ო. — ნარიმანის.

5) ა. ო. — დაგვეჭირა... დაგვეხუდებოდა.

6) ა. ო. — ჰქეიან.

7) დად. — სწუდებისა, ა. ო. — თავი ღრუბელთა შეუწუდების.

8) 428 № — მასთან გამსუბუქდებისა დად. — მასთან გასუბუქდებისა.

9) დად. — მას გვერდს ვერ მიუდგებისა.

10) დად. — ვინც მისსა ომსა გაბედავს, დედასა მოუკუდებისა.

11) დად. — შემოიჭრა, ა. ო. — ლაშქართა შიგა შეიჭრა.

12) დად. — ნახა შავი ალამია.

ვითა ქარი, ზედ მამიკდა¹⁾, კელი მამკრა ფიცხლა მია²⁾,
და ვითა ჩიტი, მამიტაცა³⁾, შიშით სული დამილია.

2074. ბოლოდ ჯაჟშის სიმძიმეძან მე დაშვეუიტა ზორტ-სარტყელი⁴⁾.
ცხენის ტერფთა ქუეშ ხაჯარდი, მართ უსულო; ვითა შელი,
ორ-ათასი მეომარი—გულფანი კაცი ქუელი—
და მე მიშველდა⁵⁾ ლაშქართაგან, მას მოადგა⁶⁾ ლახტის მკურელი.

2075. მას მარტას ოთხ-ათასი მოქსეული ლახტი ჰკრესა,
არად უჩნდა, ასრე ვითა მუშე-ამბარსა აურიდესა;
რაცა ჩემი⁷⁾ ლაშქარია, სრულა⁸⁾ იმას მოაკრფესა,
და ჰირ-ცოფისა ვეშხისაგან ძლივ ცაცხალი დამაძრესა⁹⁾.

2076. მას წინაშე უზებარი¹⁰⁾ გამოჩნდების, ვითა შელი,
თვით ზალდასტანს ვით დაუდგამს, არ მორჩების მტერი მთელი¹¹⁾,
მართ მათივე შედეგია მერაბ მეფე—ქუაბუელი,
და მძიმით ლახტით მეომარნი—ფალავნები ერანელი¹²⁾.

2077. მილად, ტუსი და გუარამ¹³⁾—არინ გვირგვინოსანი,
ბარზინ, ყარან და ქიშვადი¹⁴⁾—მეომარია კრმლოსანი¹⁵⁾,

1) დად.—მომიკდა.

2) დად.—და ვითა ქარი ზედ მომიკდა, კელი მომკრა ფიცხლა მია,
428 №—მამიკდა, ... მამკრა ფიცხლავ მია.

3) დად.—და ვითა მუმლი, მომიტაცა.

4) დად.—ღვედ-სარტყელი.

5) დად.—მე მიშველეს.

6) დად.—მას მოადგა.

7) დად.—ჩვენი.

8) დად.—სრულად იმას მოაკრფესა.

9) დად.—დამაძრესა.

10) დად.—უზაბარი.

11) დად.—თვით ზალდასტანს ვინ მორჩების, არ დაუდგამს მტერი [მთელი.

12) დად.—და მძიმის ლახტის მკონებელი ფალავანი ერანელი.

13) დად.—და გვარამი.

14) 428 №—ბარძინ. ყარან და ქიშვარდი.

15) 428 №—კლმოსანი.

მძიმის ლახტისა მქნეველი¹⁾ თავადებია უმოსანი,
და ნახე, რაზომი²⁾ დაკოცეს თავადნი ჭარმაგოსანი³⁾.

2078. რა გვიუეს ერხელ ომითა, ცა⁴⁾ დაგვიბნელეს მზიანი!
მათ დარჩა ტახტი, — გვირგვინი, სარტყელი გუარანი,
ქუდი, საცმელი ტანისა — ჩუენი აბჯარი სვიანი,
და ჯოგი, განძი და სალარო⁵⁾, სრს სრული, ფარდაციანი.

2079. გვენსა მათი ქონება, ჩუენნი ლაშქარნი რა იქნეს!
მათმანვე სისხლმან იგინი მკუდარი დაჭკარგნეს, წაიხუნეს⁶⁾
კენი, მინდორნი, დეღენი — მათის მძორითა აივსნეს,
და სჯობს, — დავემზადნეთ ქაჭუბადს⁷⁾ ნაფარის სისხლი აზღაფ-
[ნეს⁸⁾].

2080. უიცსა არ გასტყეს ქაჭუბად, ღთისა⁹⁾ მოშიში არისა,
ჩუენ ნათესავნი ერთობით ვართ ფრიდონ სფადარისა¹⁰⁾,
თუნიმ და სალიმ ავად ქნეს, ძმა მოკლეს თავის¹¹⁾ გვარისა,
და რა დაშავა მანუჩარ, სისხლი აიღო მამისა?!

1) დად. — მქნეველი.

2) დად. — რამდენი.

3) ჭარმაგოსანი ნახარია რუსთველის მიბაძვით, მაგრამ, ეტყობა, მელექსეს არ სცოდნია ამ სიტყვის მნიშვნელობა, იხ. ლექსიკონი და შეად. ჩვენი ვერხის-ტყაოსნის ლექსიკონი, ტფილისი 1914 წ.

4) დად. — დღე დაგვიბნელეს.

5) დად. — და ჯოგი, განძი და კარვები.

6) დად. — მათმანვე სისხლმან იგინი მკუდარი დაჭკარგა წაიხუნეს.

7) დად. — ქე ყუბადს, 428 № — ქაჭუბათს.

8) დად. — აიღეს, 428 № — აზღავენს.

9) 428 № — ქაჭუბათ მღთისა, დად. — ქე ყუბად ღთისა.

10) 428 № — ჩუენ ნათესავნი ერთობით პილოტან-სფადარისა,
დად. — ვართ ფრიდონ სფადარისა, ა. ო. — საფადარისა.

11) დად. — მათის.

2081. თური-სალიმ თუ დაკოცა¹⁾, —ერაჯის მკულეღნი იუუნეს, ჩუენ ნიადაგ სისხლსა ნუ ვღვრით²⁾, აწ დავსწენარდეთ, კმარა — ბედნიერმან ფრიდონ ოდეს გავგისინა³⁾, გაცაიუუნეს, [იუუნეს. და დავსჯერდეთ და მას ვიქმოდეთ, როგორცა მამინ იუუნეს.

2082. ფეშანგ ბრძანა: „მამეწონა ეგ საქნელად ჩუენგან არი!“⁴⁾ ამაზედა მთიუუნეს გონიერი მწიგნობარი, გამორჩევა დაიჯერა უფლებით იკმო სფადარი⁵⁾, და წიგნსა სწერენ უუბადს წინა, ახლსა მოღბა უზებარი⁶⁾.

2083. ზირველად ღთი ასსენა და მისი მინდობილობა; ქაიუუბადის⁷⁾ სიმართლე ფიცის არ გატენილობა: „ადრინდელისა საქმისა სჯობს ჩავლა, გარდასულობა⁸⁾, და აწ დავაწენაროთ ჩუენ შუა⁹⁾ ლაშქრობა, დარბეულობა:“

2084. დმერთი ამას არ მოგვიწონს; ჩუენგან ბევრი სული ტირსა, ჩუენ დავჯერდეთ¹⁰⁾ კელ-მწიფის ფრიდონისა გაჩენილსა, დანდობილნი ზავით ვიუუნეთ, ფიცით მოგცემთ ამა ზირსა. და თქუენმან უმამან დაიძინოს, არ გაუკრობთ — მივხედეთ¹¹⁾ [ძილსა.

1) დად.—თურ და სალიმ თუ დაკოცა, —ერაჯისა მკულეღლი იუუნეს

2) დად.—ჩვენ ნიადაგ სისხლსა ნუ ვღვრით: ვ-ნით.

3) დად.—გაუჩინა.

4) დად.—ფეშანგ ბრძანა: „მომეწონა, ეგ საქნელი ჩვენგან არი!“

5) ეს ტაეპი 428 № ხელ-ნაწერში წარყვნილია და იკითხება ამნარად: „გამორჩევა დაიჭირა(?), ყუელგნით იკმო სფადაარი“. ამას გარდა ამ ხანის მეორე და მესამე ტაეპი გადასმულ-გადმოსმულია დად.-სეულსა და 428 №-ში.

6) დად.—დაღბა უზაბარი.

7) 428 №—თ-ნით.

8) დად.—გარდასრულობა.

9) დად.—ჩუენშიგა.

10) დად.—დავსჯერდეთ.

11) დად.—არ გაუკრობთ, მივხედეთ ძილსა.

2085. ფიცი მოგცეთ, სათქუნოსა მძღვარსა¹⁾ ცხენი არ ვაძოვოთ!
ჩუენ მოვიდოთ, თქუნს წინაშე დაკარგული რაცა ვზოვოთ²⁾,
გარდაუშვათ ცოდვის საქმე³⁾, ერთმანეროსა ჩუენ ვადროვოთ,
და ერთი სიტუა საიმედო, თქუნ გვიბოძეთ, რაცა გთხოვოთ!“

2086. ერთსა კაცსა გონიარსა წიგნი მისცეს, გაცაგზავნეს,
ტკბილი სიტუა შეუთვალეს, საუბრითა დაესაზნეს,
რა მივიდა, ერანელსა კელ-მწიფეს⁴⁾ გაუმელავენს:
და— „ელჩი არის იემანგისა!“— უბრძანეს და შეეუენეს.

2087. მოციქული ეთაუენა, დამკობილი დიდ-ხან არი,
რაც იცოდა, მთახსენეს, წააუენეს მწიგნობარი,
თავადთა და ქაიუბათ თქუნს: „საქნელა⁵⁾ ჩუენგან არი,“
და ამაზელა გაგულიზდა⁶⁾, გაიარა როსტომ კარი.

2088. თუ ეს გგონია⁷⁾, დაგინდოთ ღთითა⁸⁾ და ამა ფიციითა,
მათ ღონედ მოუგონია ჩემისა კრძლისა⁹⁾ შიშითა,
უსამართლოდა ავის ქნა ზირველ მათა ქნეს¹⁰⁾, იციითა,
და უბრალოდ ერაჯ რად მოკლეს¹¹⁾, ვთქუათ მიზეზითა ვისდაა?!

2089. კელ-მწიფისა შეილი ნავზარ მოსაკლავად მისცეს ვისა?!
ჯერეთ მოლი არა მწიგნობს, სად მოურწყავს სისხლსსა მისსა,

1) დად.— ქუეყანასა თქუნსა.

2) დად.— ვპოოთ— ლექსთ-წყობას დალატობს.

3) დად.— ცუდით საქმე(?).

4) დად.— რა მივიდა, ერანელსა ქაიუბადს გაუმელავენს.

5) დად.— საქნელი.

6) დად.— გაგულისდა.

7) ა. ო.— თუ ესე გავიგონია(?!).

8) 428 №— მლთითა.

9) 428 №— პლმითა.

10) დად.— ზირველად მათ ქნეს.

11) დად.— უბრალოდ ერაჯ რად დაკლეს.

იგ სიკუდილსა რად ჩივიან თურისა და სალიმისსა,
და არ დაწუნარდე ბრძოლისაგან, თუ არ მოვჭკუეთ თავსა მისსა!“

2090. შაადლასტან შვილი იკმო და დაუწყო¹⁾ შეგონება:
„შვილო, ნუ იქ, არ მოკლების კელ-მწითისა შეტილება,
ნურას ჰქადრებ*) უზირულსა, რადგან არის მათი ნება,
და აწ დასწუნარდი, რაცა მათ ქნან, ჩუენცა გუამართებს მათი²⁾
[ხლებს!“

2091. მას დამესა ერთად იუუნეს³⁾, როსტომ უუბადს დასავენეს⁴⁾,
დამისგან დამალული ხვაშიადი გამუღვენეს,
შეხვეწება⁵⁾ გაუგონეს, აფრასიობს არა ავენეს,
და საფიცარი წიგნი მისცეს, იგივე კაცი გაუგზავნეს⁶⁾.

აქა როსტომს საჯილდოოდ შირაზი და ხორასანი მისცეს*).

2092. როსტომისთვის საჯილდოოდ⁷⁾ შეეემ გახსნა⁸⁾ შარდახშანი,
გუარითა შეფრქვეული⁹⁾ შესამოსი ერთი ტანი,
მანშურითა¹⁰⁾ დაუმტკიცეს შირაზი და ხვარასანი,
და: — „ურმეზამდის შენი იყოს¹¹⁾, გამსახურებდეს გულიშტანი!¹²⁾

1) დად.—შვილი იკმო; მას დაუწყო...; ა. ო.—ცნებით იწყო.

*) დად. და 428 №—იტყუი.

2) დად.—მისი(?).

3) დად.—ერთად წართეს.

4) 428 და 1505 №№—დაეზავნეს.

5) 428 №—ეხვეწება(?).

6) დად.—იგივე კაცი გაგზავნეს, 428 №—იგი კაცი გაუგზავნეს.

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

7) დად.—საჯილდოდ, ა. ო.—როსტომისათვის საჯილდოდ.

8) „ხსნა“ როსტომიანის ხელ-ნაწერებში ყველგან ხ-ნით იწერება,
აგრეთვე „მოხსენება“, „მოახსენა“-ც ხ-ნით იწერება.

9) დად.—გოვართა გაფრქვეული.

10) 428 №—„მანშურით“ წარყვნილია; მანშური—იხ. ლექსიკ.

11) დად.—და ურმეზი შენი იყოს.

12) დად.—გულიშტანი.

2093. ქუაბული და მისი მზღვარი მერაბს ჰქონდეს, მასვე მიხუდეს¹⁾ ერანელთა მიუღოცეს, საბოძვარი ზაალს მისცეს²⁾, ქუდ-გვირგვინი გამოუხუნეს, საჩუქარი ცალკე უსხნეს³⁾, და ლალ-ფეროზი, თვალ-გუარი, მარგალიტი ხშირად ისხნეს⁴⁾.

2094. ტაიჭები არაბული, აბჯარი და მუხანადი, მოკაზმული საბოძვარი, სსახელოდ განაცხადი:—
„თუ ცოცხალვარ, უმრავლესი კულავ ვიკადრო სხვა დიადი⁵⁾, და საქონელი არვისთვის მშურს, თქუენგან მტერსა მე ვეჟადი⁶⁾!“

2095. აგრევე სხვათა თვადზედა გასცა უხვად საჩუქრები⁷⁾, საკელ-მწიფო ტან-საცმელი⁸⁾, არაბული ტაიჭები, ანგარიში არ იქნების, არვინ დარჩა აუვსები, და მოიმადლა ერთობილნი — ლაშქარნი და ბატონები⁹⁾.

2096. გავიდა მისი სახელი — ცის კიდემდისინ¹⁰⁾ სწუდებოდა, სამართლითა და ლოცვითა სწუთრო აივსებოდა, მისსა ჟამშიგან უწყინად¹¹⁾ მგელი ცხვართანა დგებოდა, და ამოწყუეტილი ქუეყანა ქალაქად აშენებოდა.

1) დად. — მერაბს მიხვდეს, მასვე ქონდეს.

2) დად. — ზაალს მიხვდეს.

3) დად. — ქუდ-გვირგვინი გამოიხუნეს, ტან-საცვამი ცალკე ისხნეს, ა. ო. — ქუდ-გვირგვინით შეიმოსნეს, საჩუქარნი ცალკე იღვნეს.

4) დად. — ლალ-ფეროზი, თვალ-გოვარი, მარგალიტნი ხშირად ის-

5) დად. — სხვა მრავალი. [ხდენ.

6) დად. — თქუენით მტერსა მე ვეჟადი, ა. ო. და 428 № — თქუენ-გან მტერსა მე ვიჟადი.

7) დად. — აგრევე სხვათა თვადთა გასცა უხვად საბოძვარი, ა. ო. — დიდებულთზედ.

8) ა. ო. და დად. — ტან-საცვამი.

9) დად. — ბატონები, ა. ო. — თვადები.

10) დად. — ცის კიდემდისი სწუდებოდა.

11) დად. — მისა ჟამშიგა უწყინად, ა. ო. — უწყინოთ.

2097. უგულებლად იუენეს მოსვენებით, ნადირობდეს, ღვინოს სმიდეს¹⁾,
ძაღოვანნი უსუსურთა²⁾ უსამარლოთ ვერ უზმიდეს³⁾,
კარგნი ჟამნი წაიარეს, მოსვენებით ასრე ზმიდეს,
და ასსა წელსა იტახტოსნა, მისნი მტერნი მინატრიდეს.

2098. მორკმით იყო, ჟამ-დაწუობით მტერთა ზედან ამყობდის⁴⁾,
გვერც ახლდინ ფაღვანები⁵⁾, ნადირობდის, თამაშობდის,
საქონელი არა შურდა, ვისცა უნდა, თვითან სთხოვდის⁶⁾,
და მას წინაშე მოვიდოდის, ვინ ამბავსა მისსა სცნობდის.

2099. დმერთმან მისცა ოთხნი⁷⁾ ძენი მას უგულებლად კაცთა ცნობით,
შვენიერნი სანახავად, მასვე გვანდეს⁸⁾ ნაზარდობით,
გაასწავლნა⁹⁾ ზნე-კეთილად საუერულნი¹⁰⁾ ასაკობით,
და ქექაოზ და ქაიშარ¹¹⁾, ქიბსან, ქარმან¹²⁾ — იუენეს ძმობით¹³⁾.

2100. მან ცოცხალმან საბატონოდ¹⁴⁾ ძე¹⁵⁾ ქექაოზ წაიუენა¹⁶⁾,
მას უბოძა ტახტ-გვირგვინი, საფადარნი ათაუენა,

1) დად. — ნადირობად ღვინოს სმიდეს(?).

2) დად. — ძაღოვანი უსუსურთა.

3) 428 № — უზმიდეს — ლექსთ-წყობას ღალატობს.

4) დად. — ამყობდა.

5) დად. — გვერდს ახლია სფაადარნი, ნადირობდის, თამაშობდის.

6) დად. — საქონელი არა შურდა ვისცა უნდა თუ ვინ სთხოვდა(?).

7) 428 № — ოთხი ძენი.

8) დად. — გვანდა, ა. ო. — გვანდეს.

9) დად. — გაასწავლნა, 428 № — გაასწავლეს.

10) დად. — აზოვანნი?

11) დად. — ქაირაშარ.

12) დად. — ქარმან.

13) ა. ო. — ქექაოზ და ქარქიშ, ქიბსან, ქარმან, იუენეს ოთხთა ძმო-
[ბით.

14) დად. — საბატონოდ.

15) ა. ო. — „ძე“ აკლია.

16) დად. — წაიუენა(?).

შეგონა საკელ-მწიფოდ, დიდხან¹⁾ იყო შეილთა თანა,
და შენი არის, რასაც ხედავ, მე თან არას წავიტანა.

2101. შეაგედრა საფადართა, რასაც უზამთ, გაგიხნდების!...
რაცა უნდა, —ასწავლიდით, მარტვილობით²⁾ ვერ მიხუდების,
ბრძანებას და მორჩილიდით, დღეს ჰატრანი ეს იქნების,
და ერთობილნი ეთაყუნეს³⁾ დალოცვილი ტახტსა ჯდების.

2102. ხუთს⁴⁾ წელსა ცოცხალ იყო⁵⁾, ღოცვით ღმერთი მოიმაღლა,
ქაიუბად ღმერთსა მადლი მისცა, ღვინი გაისაღლა⁶⁾,
მან გლახაკთა მიტემათა საუკუნო მოიმაღლა,
და ამ სოფელს⁷⁾ ღვინი ნასა, სული მისი⁸⁾ გაიხათლა.

2103. ქაიუბათ მიიტვალა. ესეა სოფლის საქმენი⁹⁾,
ვით მართებდა, შეიყარეს მუნ სატირლად ერანელნი,
თავადნი და დიდებულნი ტირან, თქუიან მისნი ზნენი¹⁰⁾,
და სიკუდილისა მისისათვის იგ არ იუუნეს მოამენი.

2104. მერმე მადლად გუმბაღზედა¹¹⁾ აჯის ტახტი აუშენეს,
გარეთ მოთვალ-მარგალიტეს, შიგან სტავრა ჩაუფინეს,

1) 428 № — დიდხანს.

2) დად. — ვაჟობითა, ა. ო. — ყმარწვილობით.

3) დად. — ეთაყუნა.

4) დად. — ხუთსა.

5) ა. ო. და დად. — სხვასა იყო(?).

6) დად. — გაიხლა.

7) ა. ო. — ამ სოფლისა.

8) დად. — თვისი, ა. ო. — სულნი თვისი.

9) დად. — აპა სოფლის მოქმედანი

10) ა. ო. — ტირიან, მოსტქვეს მისნი ზნენი. — ლექსთ-წყობას და-
ლატობს.

11) 428 № — გუმბაღზედა, ა. ო. — გუნბეთსზედა.

- შეამკეს¹⁾ და ზედა მოთქუეს, მას დამესა გაათენეს²⁾,
და იმაშიგან³⁾ ჩაწვინეს, თავი მუშკით დაუტენეს.
2105. მიუნდობელი სოფელი ზრავის⁴⁾ გაუთავდების,
ერთს თვეს ტიროდეს გლოვითა, მათ ღხინი გაუქარდების⁵⁾,
ქექაოზს გული დაუდვეს, თქვენთ⁶⁾ მტერთა გაუხარდების⁷⁾,
და მათ შექნეს დიდი ჰურობა, აწ ჭირი გაცაქარდების!
2106. აწ ქექაოზ ჭამით ადგა, მას იახლნეს სხანი თანა,
საჭურჭლეთა გასაკსნელად მოლარენი წაიტანა,
გვირგვინი და თვალ-გოვარი⁸⁾, რაცა უნდა, მოაქუს თანა,
და ქუიშათაგან უმრავლესი მან სახუქრად მოიტანა⁹⁾.
2107. ტან-საცმელი¹⁰⁾, ცხენ-აბჯარი, საჭურჭლე და თვალ-გოვარი¹¹⁾,
ოქრო-ვეცხლი¹²⁾, ქუდ-გვირგვინი—სასხელო რაცა არი,
საკეელ-მწიფოს ტახტის¹³⁾ დასვეს, ვით მეფეთა წესი არი,
და თავადებსა საბოძვარი მან უბოძა—განძი შეარი¹⁴⁾.
2108. მოვიდა და მათთანავე ჭამად დაჯდა, ჯანად მოვა,
მომღერალი ვინცა ნახა, ჩანგ-ბარბითი ვერა ჭებოვა¹⁵⁾,
-
- 1) ა. ო.—შემკვეს.
2) დად.—გაუთიეს.
3) ა. ო.—იმაშია.
4) ა. ო.—არვის არ.
5) დად.—მართ ღხინი გაუშავდების.
6) ა. ო.—თქვენს მტერთა.
7) დად.—თქუეს: მტერსა გაუხარდების.
8) ა. ო.—თვალ-გოვარი.
9) დად.—წაიტანა, ა. ო.—მოიტანა, 428 №—მიიტანა.
10) დად.—ტან-საცვამი.
11) დად.—თვალ-გოვარი, ა. ო.—გოვარრი(?).
12) 428 და ა. ო.—ვერცხლი.
13) ა. ო.—სრასა.
14) 428 და 1505 №№—ძველი—ლექსთ-წყობას დალატობს.
15) დად.—ჩანგ-ბარბითი ვერ იპოვა.

მერმე ადგა, ლაშქართაცან მან შენდობა მოითხოვა:
და— „შემინდევით გლოვისათვის¹⁾), სხვა საღვინო დღეცა მოვა!

2109. მიმიძმოს თქუენის გულისათვის კაეშანი²⁾ შემეუარნეს!
მისთვის მინდა ტახტ-გვირგვინი, — თქუენმან გუჴმან გაიხარნეს. “
ერთობილთა დაუმაღლეს, ადგეს, ერთგან³⁾ შეიუარნეს,
და დიდი მადლი მოახსენეს⁴⁾), დალოცეს და ეთაუუნეს.

2110. ერანელნი ფალავანნი⁴⁾ ქაოზს წინ მოვიდიან,
ნადიმობდეს, ნადირობდეს მოედანსა, ბურთობდიან,
ყაბახზედახ ჯილდობდიან, აშფაშაგსა ისროდიან⁶⁾),
და რაცა კაცთა⁷⁾ საღვინთა, ყოველთა⁸⁾ დღეთა იქმდიან.

აქა ქაიყუბადის შეილის ქექაოზის გაკელმწიფება. სამოცდა-
ათი წელი იბატონა.

2111. ვინც მიენდობის სოფელსა, მას უფრო გაუაფდების,
თავი და ბოლო არ უჩნდეს, ანაზღად გაუთავდების⁹⁾),
თუ ვინმე დასდებს¹⁰⁾ ავს წესსა, იმასვე გაუმწარდების,
და ვინც იტყუის, — ჩემთა კელთ არის, არცა მას გაუთავდების.

¹⁾ ა. ო. — და შემინდევით გლოვისათვის, სხვები — და დიდი-მადლი

²⁾ 428 № — კეშანი. [მოახსენეს.

³⁾ ა. ო. — ერთგან, სხვები — ერთად.

⁴⁾ დად. — მდაბლად მადლი გარდიკადეს.

⁵⁾ ა. ო. — თავადები.

⁶⁾ დად. — ყაბახზედა ჯილდობდიან, აშფაშაგსა ისროდიან, ა. ო. —
ყაბახზედან ჯილდობდეს, აშფაშაგსა ისროდიან.

⁷⁾ დად. — კაცის საღვინთა.

⁸⁾ ა. ო. — ყოველ დღეთა.

⁹⁾ დად. — ვისცა მიინდობს სოფელი, მას უფრო გაუმწარდების,
თავი და ბოლო არ უჩანს, ანაზღად გაუთავდების,

ა. ო. — მას უფრო ანაზღად გაუთავდეს — ლექსთ-წყობას დალა-

¹⁰⁾ დად. — დაზღებს, ა. ო. — დასტებს ავ წესსა. [ტობს.

2112. ქაიუუბადის შედეგად¹⁾ ქექაოზ ზის ტახტსა ზედა,
მამის წესი დაიჭირა, ჭემობს საწუთრო ამაზედა,
ერთსა დღესა სავარდესა იჯდა ოქროს ტახტსა ზედა,
და ტახტსა ფერკნი ოქროსანი, მარგალიტნი ისხდეს ზედა²⁾.

2113. ერანელნი დიდებულნი მის წინაჲსე შემოვიდეს,
იგ საქმესა გააკებდეს, საწუთროს რასმე სთულიდეს,
მუნ ბროლისა ჭიქებითა ხომ-გუარსა³⁾ ღვინოს სმიდეს,
და მცველნი იდგეს ფარდაგს გარე⁴⁾, რომ სხვა კაცი ვერ შევიდეს.

2114. ერთსა კაცსა ჩანგი ჭქონდა, მეფეს წინა⁵⁾ გზა ითხოვა,
კმა-ტკბილი ჭქრა სუფრაზედა, მუყამი და რასტინოვა⁶⁾,
გრძნებაზედა მანანდართ კელფანი თურმე მოვა,
და თქუა თუ: „უქო მანანდარა, გაილასქურის, წაცამოვა!“

2115. შევარდაგე შინ შევიდა, შარიერს⁷⁾ მოახსენა:
„ერთი უცხო კარგი მკურელი მოგვივიდა ახლა ჩუენსა!“
უბრძანა და შეიყუანეს⁸⁾, ეთაყუნა, დაძრა ენა,
და ძალი მართთა, კურა დაუწყო, თავი კარგად გამჩვენა⁹⁾.

1) ა. ო.—შემდეგათ ქექაოზ ზის ტახტთა ზედა.

2) დად.—ტახტსა ფერკნი ოქროსანი მარგალიტნი ისხდეს ზედა,
428 №—მარგალიტი ისხდა ზედა, ა. ო.—ტახტის ფერხნი ოქროსანი,
მარგალიტნი ისხდა ზედა.

3) დად.—მუნ ბროლისა ჭიქებითა ხომ-გუარსა, 428 და ა. ო.—
მუნ ბროლისა კოკებითა(?) ხომ-გუარსა, ა. ო.—ხომ-გუარსა ღვინოს სმი-
დეს—ლექსთ-წყობას ღალატობს.

4) დად.—მცველი იდგა ფარდაგისა.

5) ა. ო.—მეკარისგან.

6) 428 №—მუკმანითა რასტინოვა(?), ა. ო.—მუყამი და რასტი-

7) ა. ო.—შარიარსა.

[ნოვა.

8) 428 № და დად.—შეიყვანა, ა. ო.—შეიყვანეს.

9) დად.—გააჩვენა, სხვები—გამჩვენა.

2116. ჰკრა ჩანგსა, ტკბილად ახსენა ქუეყანა მასხანდარისა:
„ეს შარიერი კელ-მწიფე შენხედამც ტკბილად არისა,
შენიმც მინდორნი მწვანობენ, სული დის¹⁾ მუშკ-ამბარისა,
და მთა სუმბულითა²⁾ უაყარობს და ველნი³⁾ მულღანზარისა.
2117. მრწის ვარდი აუუავდების, ბად-წაღკოტი სურნელითა,
ზამთრით დია არა ცივის⁴⁾, ზაფხულია აერთა,
წულისა პირი⁵⁾ აუუავდების ვარდითა და უუავილითა,
და ცნობა წავა ბუღბულთაგან, იადონთა უავილითა!⁶⁾
2118. ორნივე წულისა სამზღვარნი არიან მოცინარენი,
შვენიერნი⁷⁾ და ამონი მონადირეთა არენი,
ქაღაქნი ოქრო-ქსოვილითა სტავრითა მოკამარენი,
და შეკაზმულნი⁸⁾ ტურგანი ოქროთა მოქამარენი.
2119. რა ქეჯაფს ქება მისი ესმა უცხოდ⁹⁾ საკუირველი¹⁰⁾,
მას გონება გარდევალა, სხუა დაედვა საძირკუელი¹¹⁾,
მან ლაშქრობა დააპირა, ომის დასკუნა წასსვლეელი¹²⁾,
და ერანელნი სავაზიროდ შეიყარნეს მას წინ მთქმელი¹³⁾:

1) ა. ო.—გდის მუშკ-ანბარისა.

2) დად.—ბურბულითა, ა. ო.—სუნბულითა.

3) დად.—და ბარნი მულღანზარისა.

4) დად.—ზამთრის დია არა ცივა, ა. ო.—ზამთრითა.

5) 428 №—წლისა პირი—წარყვნილია.

6) 428 №—ყუირილითა.

7) 428 №—შვენიერი, ა. ო.—შვენიერნი და სვამო.

8) 428 №—შეკაზმულნი, დად.—მოკაზმულნი, ა. ო.—შეკაზმულნი და ტურგანი.

9) დად.—უცხო.

10) 428 და 1505 №№—მას გონება გარდაექცა, სხვა შეექნა საძირკუელი.

11) ა. ო., 428 და 1505 №№—ომის დასკუნა საკურველი, ა. ო.—

13) დად.—მთქმელი.

[საკუირველი.

2120. — „აჩას გვარგებს, თავი მივსცეთ უკმრთას¹⁾, სილაფლესა²⁾, დიდსა ფრიდონს მე ვჯობივარ, — ქაიყუბადს³⁾ მტერთა-მძლესა, ძალითა და მოსამართლედ⁴⁾ მას ჯიმშედსა მოლაშქრესა, და ჩასა ვღგავართ, ჩეენ მიუკლეთ⁵⁾ მაზანდარის კელ-მწიფესა!“

2121. რა თავადთა გაიგონეს ნაბრძანები ბატონისა, მას პასუხი ვერგინ გასცა⁶⁾, დაკდეს ფერად ზაფრანისა, ნაღლიანთა ისუნთქიან⁷⁾, არ მოსწონდათ სიბრძნე ჭკვიისა⁸⁾, და დევთა ომი მათ უმძიმდათ⁹⁾ არჯანგ, ფოლად-ლულადისა¹⁰⁾.

2122. პასუხის თქმა ვერ გაბედეს შესაქცევლად პატრონისა, ქიშვად¹¹⁾, მილად იუუნეს მუნა, ტუსი — შვილი ნოდარისა, გურგენ, ბარმან¹²⁾ მათთანავე — თავადნია¹³⁾ ერანისა, და მოახსენეს: „კელ-მწიფეო, მონანი ვართ ბრძანებისა!

2123. ესე თქუეს¹⁴⁾ და გაიყარნეს, მათი გული დაცაჴკნების. იტყოდიან: „ეტლისგან ავი საქმე გარდაგუკდების, შარიერმან რომ სმაშიგან¹⁵⁾ ბრძანა, — იგი გათავადების, და რისხვას მოვა ერანზედა, უსაზომოდ¹⁶⁾ აკერდების.

1) 428 № — უკლმოზისა(?).

2) 428 № — სილაფლესა(?!), დად. — სილაფლესა: დაფალი, სილაფლე.

3) 428 № — ყაიყუბათ მძლეთა-მძლესა. [იხ. ლექსიკონი.

4) ა. ო. და დად. — მოსამართლედ. 428 № — სამართლითა.

5) დად. — მივმართოთ.

6) დად. — მას პასუხი ვერა გასცეს, დაკდენ ფერად ზაფრანისა.

7) დად. — ისულთქმინ, ა. ო. — ნაღლიანთა ისუნთქიან.

8) დად. — ჭკუისა.

9) დად. — დევთა ომი არ უნდოდათ.

10) არჯანგ-ლულად — ფოლადი, იხ. ლექს. საკუთ. სახ.

11) ა. ო. — ქიშვარდ.

12) ა. ო. — ბარმან — ლექსთ-წყობას ლალატობს.

13) დად. — თავადია.

14) 428 № — ესე თქუა.

15) დად. — უ-ნ-როთ.

16) უზომოდცა.

2124. წაჭკდეს¹⁾ ერანს მიწა-წყალი, მასანდარას თუ წავიდა, ტახტ-გვირგვინი²⁾ ჯიმშედს ჰქონდა, საწუთროს ინახვიდა, დეგ-ქაფნიცა დაიმონა, ყოფლი სული³⁾ მას ნატრიდა, და მას მორჭმულს ან უეურა, მასანდარას რომ წავიდა⁴⁾.

2125*). ჯიმშედ არსად მოიგონა, და ჩუენ არცა-სიტყუად ვოქუითა⁵⁾, მამაცი და გულფონი⁶⁾ ამას სჯობდა საჭურჭლითა, —ფრიდონ იყო გონიერი, ჭკუით სავსე კეთილითა; — და ეს უჭკუო, ცნობა-თხელი დევთ შეებმის ნეტარ რითა?!

2126. ერანელთა მოახსენა ერთი სიტყუა მაშინ ტუსი⁷⁾: „ჭუი-ჭუინ⁸⁾ მოციქულად ვჭკადროთ, — შვილი თაქორისი, სხაადასტან მოგვაგმაროს გამორჩევა, ჭკუა მისი, და შევეხვეწნეთ, წამოვიდეს, ამა ნასკუსა ტახსნის ისი!“

2127. რა მოვიდეს მოციქული, ჩუენი საქმე ამას ჰკითხე, თუ მოგეცხოს თავსა გილი⁹⁾, ნუ მოიბან, მოდი, ვით ხე, ვითა ქარმან, წამოსავლად ფიცხლავ ტვინი გაიფიცხე¹⁰⁾, და შარიაჩსა გულის ნასკუი დახსნა, დევთა მოაკიცხე.

1) ა. ო.—გახდეს ერანს მიწა-წყალთა, 1505 და 428 №№—გაჭკდეს.

2) დად.—გვრგვინი, ა. ო.—ტახტ-გვირგვინი ჯიმშიტს.

3) დად.—მეფე.

4) დად.—მასანდარას რომ წავიდა.

*) ამ ხანის მეორე ტაეპი დად.—სეულში მესამედ არის, ხალხი მესამე—მეორედ.

5) დად.—და ჩვენ არსად სიტყუა ვოქუითა, და ჩვენც არა სიტყვა...

6) დად.—მამაცი და გონიერი.

7) დად.—ერანელთა მოახსენა მაშინ სიტყუა ესე ტუსი.

8) ა. ო.—ჭუი-ჭუინა-ჭუი-ჭუინი, იხ. საკ-სახელები.

9) გილი, იხ. ლექსიკ.

10) დად.—ვითა ქარი, წამოსავლად, მოდი, ტვინი გაიფიცხე, ა. ო.—ფიცხლად.

2128. მოახსენე: „ესე¹⁾ საქმე დასტურ დევმან მოგაგონა, ნუ გააღებ²⁾ მაგა კარსა, არ ფარგია³⁾, ნუ იქ, მგონა, მისი გული მოაბრუნვე⁴⁾, ნუ თუ შენ რა გაგიგონა⁵⁾, და თვარ ესენი სრულად წაკადა, საყმოდ მტერთა დაამონა!“⁶⁾

2129. ვითა ქარი, გაემართა მაშინ შვილი თაქარისა, ერანელთა გაგზავნილი, მივა სახლსა საამისსა, იგ მოკითხვით მოიხსენა როსტომ—შვილი ზაალისა⁷⁾, და არ გვიშველი, უსატიჯოდ წაკადა ტახტი ერახისა!

2130. საქმე მოსრულა⁸⁾ ჩუენზედა, რომ ბრძენნი ვერ მოსწუდებიან⁹⁾, (არას გვიშველი, ერანი წაკდების, აკრდების; კაცი არ იყოს, სამყოფად¹⁰⁾ ნადირნი აქ დადგებიან, და ქექაოზს¹¹⁾ საგონებლითა ცნობანი გაშმაგებიან.

2131. მოვიდა და დევმან ზაკუით ეს გზისაგან მოაცდუნა¹²⁾, შენც და კაცი გონიერი, გვერც სახლოდ აღარ უნდა¹³⁾,

1) დად.—ეგე საქმე.

2) დად.—გაიღებ.

3) დად.—კარგი.

4) 428 №—მოაბრუნო, დად.—მოაბრუნეო.

5) 428 №—რა გაგიგონა, დად.—რამ გაგიგონა.

6) დად.—და თვარ ერანი სრულად წაკადა, საყმოდ მტერსა დაამონა.

7) ამ ხანის მეორე და მესამე ტაეები 428 და 1505 №№-ებში დამახინჯებულია და იკითხება ასე:

ერანელთა გაგზავნილი მივა სახლსა ზაალისა,

იგ მოკითხვით მოიხსენა შვილი გმირის საამისა, ა. ო.—მოახსენა სული გმირის საამისა.

8) დად.—მოსრულა, 428 №—მოსულა.

9) დად.—რომ ბრძენი ვერ მიხედებიან.

10) 428 №—სამყოფად, ა. ო.—სამყოფლათ.

11) 428 №—ქექაოზ.

12) 428 №—მოვიდა და დევმან ზაკუით ეს გზისაგან მოაცდუნა. დად.—მოვიდა და დევმან ზაკუით ესე გზისაგან აცდუნა, ა. ო.—მოაცი-

13) დად.—გვერდს სახლოდ აღარ უნა. [დუნვა.

ტახტ-გვირგვინი დაავიწყდა, მაზანდარას წასვლა უნდა¹⁾,
და აწ თავსაცა ნუ მოიფხან, მადი ფიცხლა²⁾, დაშლა უნდა.

2132. ამას წინად რაც მსახურე ქაიუბადს—მტერთა მძლეს³⁾,
დედის ძუძუს მოგაშორეს, წელი სარტყელი შეგარტყეს,
რაც მტერთათვის გიბრძლია ამას წინად, წაკდა დღეს,
და ვითა ქარი, დაავიწყდა, წაუღია სიავესა.⁴⁾

2133. სააღს რა მოციქულთა ესმა და გუჯი დაეძრა,
თქუა, ვიცი, დროშა გაუუთლდა, ტარსა მტერთაგან დაეძრა,
თავის მიმდომან ქექაოზ ტახტი-გვირგვინი გაეც, სრა⁴⁾,
და საწუთროს უნახვი ხაკ, მისთვის გაჰპირე, ვა, ეს რა!⁵⁾

2134. უნდა მეფე გამოცდილი, ჟამ-ნაკუეთი, ეტლ-ნახული,
მტერთა კრმლისა მანაშური⁶⁾ წაკეთხოს მისი სრული⁷⁾,
მივალ, უუელა გავაგონო ნახული და მონახული,
და თუ არ მისმენს, როსცა არის⁸⁾, მოიგონებს იგ გულ-წყლული.

2135. წავიდე და შევაგონო⁹⁾, ვაი თუ ვერ გამიგონოს,
არ წავიდე, შემოქმედსა ვაწეენ, აღარ მოეწონოს,

1) დად.—ტახტ-საბურჭლე დაავიწყდა, მაზანდარას წასვლა უნა,

2) დად.—ფიცხლა. ა. ო.—ფიცხლად. [428 №—წასულა უნდა.

3) 428 №—ქაიუბათ მტერთა მძლესა.

4) ა. ო. ც 428—თავის მიმდომან ქექაოზ ტახტი-გვირგვინი გაეცრა—
უაზროა და წარყვნილი უნდა იყოს, დად.—თავის მიმდომა ქექაოზ ტახ-
ტი, გვირგვინი, გაეც, სრა. მიმდო, იხ. ჩემი ვეფხ.-ტყ. ლექსიკ.

5) 428 №—მისთვის გაჰპირე ავი რა—ლექსთ-წყობას ლალატობს.

6) მანაშური შეიძლება ნიშნავდეს მანშურს და აქ ხმარებული იყოს
წარწერის აზრით. მანშური—მოწმობა, დიპლომი, იხ. ლექს.

7) ა. ო. და 428 №—წაკეთხოს მისი სრული(?)

8) დად.—და თუ არ მისმენს, როსცა არის, მოიგონებს გული-
წყლული, 1505 და 428 №№—და თუ არ ისმენს, როსცა არის.

9) 428 №—შევარიგო. ა. ო.—...გავგიგონოს.

(თუ მოისმენს სარგებელს¹⁾), ჰპოვოს, — ღზინსა შეაწონოს,
და გაფიცხდეს და ან მიუყროს, მან უჩემოდ გზა იქონოს²⁾).

2136*). მე შინ ვიქნები ლაშქრითა, თუ იგ მაცთურმან³⁾ წაიღო“
მას ღამე ამას იგონებს. გაჩნდა, უზემ კარი გაიღო.
ზაალ შეირტყა სარტყელი⁴⁾, კელთა აბჯარი აიღო,
და ერანს წავიდა. მზის შუქმა დიდი ნათელი⁵⁾ მიიღო.

2137. რა მივიდა, მოეგებნეს ერანელნი ფალავანნი,
ბარმან, ტუსი და გოდერძი — ახლავს გურგენ გულოვანი,
ერთმან ერთი მოიკითხეს, გარდიგადეს მათ ფარმანი,
და მეფისაკენ გაემართნეს, სადარბაზოდ დასავანნი⁶⁾).

2138. „თავ-მადლო ფალავანო“, — ტუსმან ეგრე მოახსენა: —
„გრძელსა გზასა გაგვირჯიხარ, მოგიუყანეთ აქს ჩუენა,
ერანელთა დიდი საქმე, — შეჭირვება ჩამოგვსენა⁷⁾,
და თქვენ უოფილხართ მათი ზურგი; თუ დაგვარჩენთ ახლა
[ჩუენა⁸⁾].“

2139. ზაალ თქვა თუ: „უნდა კაცმან გაიგონოს შეგონება,
იუოს უამთა გაცვეთილი, ქნას ჭკუიანმან სხუათა ნება,

1) დად. — თუ მოისმენს სარგებელსა, პოოს, ღზინსა შეაწონოს.

2) დად. — გზა იპოოს.

*) ამ 2136 ხანის მე-3-ე და მე-4-ე ტაყები ერთი მეორის ალაგას
არის გადასმულ-გადმოსმული მე-428-ე №-სა და დად.-სეულში.

3) დად. — მაცთურმან, 428 № — მაცდურმან.

4) 428 № — ზაალ სარტყელი შეირტყა.

5) 428 და 1505 №№ — დიდი სახელი(?).

6) ეს ხანა 428 №-ში ამ სახით არის:

რა მივიდეს, მოეგებნეს ერანელნი ფალავანები,
ბარმან, გურგენ და გოდერძი — ახლავს ტუსი გულოვანი,
ერთმანერთი მოიკითხეს, გარდიხადეს ფარვანები(?),
და მეფისაკენ გაემართნეს, სადარბაზოდ დასავანები.

7) 428 და 1505 №№ — ჩამოხსენა.

8) დად. — თუ დაარჩენთ ახლა შენა(?).

ეტლმან მისტეს სამართალი, ჩუენ არ გუმართებს შეგონება¹⁾.
და არ მამისმენს შარიერი, — შეექნების შენანება²⁾.

2140. შევეხვეწნეთ³⁾, ნულარ წავა მანანდარას, მისტეს ზავი,
არ იუუროს შეგონება, გამოიღოს იმან თავი,
საწუთრმან შენანას, დამართოს ჭკუით⁴⁾ ავი,
და ნუ უყურებთ, — დაგვემართოს საქმე მისგან საზარავი⁵⁾.

2141. მათ ესე ზირი დასკუნეს, კელ-მწიფეს წინა მოვიდეს.
წინა⁶⁾ ზაღდასტან შეუძღვა, უკან თავადნი შევიდეს.
ტახტზედა მჯდომისა ქექაფის კმელთა მნათობად⁷⁾ ხედიდეს,
და მას წინა წადგეს საჯად, ვით მზისა შუქი ელვიდეს.

2142. თავ-დადრეკით, კელ-ჩაშეებით, მას კელ-მწიფეს წინა დგეს⁸⁾,
კელ-მწიფესა გაუკუირდა, ბრძანა: «გვანან მოაჯესა»,
სასუბროდ გამართნეს, ჭკადრეს ქება ზესთა-ზესა,
და მოახსენეს: „თავ-მაღალო, საწუთროსა¹⁰⁾ სჩანხარ დღესა!

2143. არ უნახავს სხვა შენებრივ¹¹⁾ ერანს, — იჯდეს ტახტსა ზედა,
ეტლს აკსოვხარ ჟამ-ნახულსა¹²⁾, გაგათაოს ამაზედა,

¹⁾ დად. — ჩვენ არ გუმართებს გაშორება.

²⁾ 428 № — არ მამისმენს შარიერი, შემექნების შენანება, დად. —
არ მამისმენს შარიერი, შეექნების შენანება.

³⁾ 428 და 1505 №№ — შევეხვეწნეთ.

⁴⁾ დად. — ჭკუითა.

⁵⁾ დად. — და ნუ უყურებთ, დაგვემართოს საქმე მისგან საზარავი.

⁶⁾ 428 № — წინათ.

⁷⁾ 428 № — მნათობათ, დად. — მფლობელად.

⁸⁾ დად. — მას მეფესა გვერდით დგესა.

¹⁰⁾ 428 № — საწუთროში.

¹¹⁾ დად. — არ სხუა შენებრი უნახავს.

¹²⁾ დად. — ჟამ-დაცულსა.

ბედნიარად გული შენი დაემტკიცოს ამაზედა¹⁾!“
და გარდიწვია კელ-მწიფემან ზააღ, დასვა ტახტსა ზედა.

2144. დალოცა და კელ-მწიფემან მერმე ჰკითხა გარჯა გზისა:
ზაუღელთა ფაღაფანთა როსტომ სარო,— თავ-მადლისა!
ზააღ ჯოცაფს შარნიქსა, მადლსა მდაბლად გარდიკდისა,
და მოახსენა: „ნიადაგმცა შენ ხარ ტახტი კმეღეთისა²⁾!“

2145. აწ შენითა სიმართლითა დღეს სწუთრო კარგად არი,
გრძლად ცოცხალხარ³⁾, მტერი თქვენი შიშეუღად თქვენგან არი,
ბედნიერად, მხიარულად, ერანი და ტახტი არი!⁴⁾
და თქმა დაუწყო გონიარად, მან გაუღო სიტყუათ კარი⁴⁾.

2146. თქუა: „რაზომნი ეტლისგან ბრუნვით უამნი⁵⁾ გარდმიკდიან,
მანუჩარ და კელ-მწიფენი,—ერანს შეუედ რაცა სხდიან,
მისგან დარჩა სჭურჭლენი, ტახტ-გვირგვინი ცუდად ჰქვრიან,
და ზააქ, ნოდარ, ქაიუბად⁶⁾—სხუა თავადნი მათთან დვიან.

2147. მათცა⁷⁾ თქვიან: „მასანდარას, სჯობს, თუ ჯაშქრად წაისუღების,
ჯაშქარი და ჯახტოსანი უამრავი⁸⁾ შეგვეკვრების,
შეკრულია ტილისმითა⁹⁾ მათგან კადი, შეიკრძნების,
და დევთა ნასკუი,—მათი კრძნება, ვიუენეთ, აროს გაიქსნების.

1) დად.—ბედნიერად დაემტკიცოს გული შენი ამაზედა.

2) დად.—და მოახსენა ნიადაგად შენ ხარ ტახტი კელ-მწიფისა(?).

3) დად.—გრძლად ვცოცხალვარ(?) მტერი თქვენი შიშეუღლი თქვენ-
გან არი.

4) დად.—თქმა დაუწყო გონიერად, მან გააღო სიტყუის კარი.

5) 428 №—უამი.

6) 428 №—თ-ნით.

7) დად. და ა. ო.—მათაც.

8) 428 №—უმრავლესი, დად.—უმრავი,—ჩვენ ვასწორებთ.

9) ტილისმა, არაბ. طلس — იხ. ლექსიკ.

2148. ამის წინათ სირეგუნითა ეჩანს ტახტი არ წამკდარა,
ქარს ნუ მისცემ საჭურჭლეს, სხუა კელ-მწიფე არსად არა¹⁾,
ომითა და მამაცობით იხვედრების იგი არა²⁾,
და ვინც წასულა მაზანდარას, ბედნიერად არ მამკდარა³⁾.

2149. აჲ მაზანდარას ნუ წახვალ, არ მოჰკდეს უარესია!
საფადარნი გუავს მონანი, — თქუენნი მორჩილნი ესთ,
სისხლშიგან⁴⁾ ხესა ნუ დარგავ, საზრდელად ახალესია,
და ნაყოფად წყევას⁵⁾ მოისხამს, არ კელ-მწიფეთა წესია!

2150. ბრძანებს მეფე: „არა შევნოს მაზანდარას მე წასვლითა⁶⁾,
მმართველს შენი გაგონება, მონახული მჯობხარ ჭკვითა,
ფრიდონს, ჯიმშიდს⁷⁾ მე ვჯობივარ მამაცად და საჭურჭლითა,
და მანუჩარს და ქაიყუბადს⁸⁾ უარე ვარ ნეტარ რითა?

2151. ჩემია ეოფლი ქუეყანა, — ჩემთანა მოაჯენია⁹⁾;
კრმალსა მოვიწვდი, ამოვსწყუეტ, არ დარჩეს კაცთა ძენია¹⁰⁾,
მაზანდარელნი¹¹⁾ დავსცალთ, გიჩვენო სისხლ-ნადენია¹²⁾,
და კრმლები დავკსნა და დავყარო ქალაქსა მოხარაჯენია¹³⁾.

1) დად.—არად არა.

2) 428 №—იხსენების იგი ვერა.

3) დად.—მომკდარა.

4) დად.—სისხლშიგა.

5) ა. ო.—ნაყოფათ წყველას.

6) 428 №—უ-ნით.

7) ა. ო.—ჯიმშიტს.

8) ა. ო.—მანუჩარსა და ქაიყუბათს.

9) დად.—ჩემთანა არს მოაჯენი.

10) ა. ო.—კრმალსა მოვიწვდი, ამოვსწყუეტ, საცა არს კაცთა ძენია, დად.—კრმალს მოვიწვდი, ავაოკრებ, და ამოსწყდენ კაცთა ძენი, 428 №—კაცის ძენია.

11) დად.—მაზანდარანი, ა. ო.—მაზანდარელი, დავსცალთ, სისხლ

12) დად.—გიჩვენო სისხლი ნადენი. [გიჩვენო ნადენია.

13) დად.—კრმლები დავკსნა და დავყარო ქალაქი, მოხარაჯენი, ა. ო.—ქალაქნი მოხარაჯენია.

2152. ბედითნი და უტვიზინი იგ არიან ჩემსა¹⁾ თვალსა.
რას დევი და გრძნეული²⁾, ვინ აკსენებს მათს ლაშქარსა?!
მე წავალ, და შენ და რსტომ აქ იუეენით შუა მზღვარსა,
და საწუთროსა დამჭირაფნა, შემინახავთ³⁾ თქვენ ერანსა“.
2153. წააღს ესმა მეფისაგან საუბარი უმეტრული⁴⁾,
(მოახსენა: „ვართ⁵⁾ მონანი, მე გული მაქუს დადაღული,
მართლად ბრძანეთ⁶⁾, თუ ტუეილად, მე თავაბოლო ვერ ვსტან სრუ-
და შენთვის გვინდა ჩუენ სიტატხლე, მიწაზედან სიარული [ლი⁷⁾];
2154. ჭკვა⁸⁾ დაგსტალე საუბრითს, მე გონება სრულად მეღმის⁹⁾,
თუ სიკუდილი გვამად¹⁰⁾ ჩავა, კაცთა აღარ გაქდების,
თვალს ვინმე წამოიგდებს¹¹⁾ ნემსით, აღარ ჩაიგდების¹²⁾,
და მამავალსა ფათერაკსა არსით აღარ წაესულების¹³⁾.
2155. საწუთრომცა შენსა ზედა ბედნიარად მობრუნდების,
მაგრამ ვაი, თუ სიტუენი¹⁴⁾ მოგეგონოს, გული კულებისს..

1) დად.—ჩუენსა.

2) დად.—არ იქნების დევ-გრძნეული, ა. ო.—აჰა დევსა, გრძნეულსა.

3) დად.—შეინახავთ.

4) ა. ო.—უმეტური.

5) 428 №—ვართ.

6) დად.—მართლა ბრძანეთ.

7) 428 №—ვერ ვსტან მართლა.

8) დად.—ჭკუა, ა. ო.—ჭკუა—ლექსთ-წყობას ლალატობს.

9) ა. ო. და დად.—მეღმის, 428—მეღმის..

10) დად.—გულად.

11) დად.—წამოიყრის, ა. ო.—წამოაგდებს.

12) ა. ო. და 428 №—გაიგდების.

13) დად.—და მამავალსა ფათერაკსა არსით არა მოველების.

14) დად. და ა. ო.—მაგრამ ვაი თუ ჩემი სიტყვა მოგეგონოს.

შენ ნაქმარი სინანულად, ავ-ცნობობით მოგიკედების!“
და ვაი, წაკდეს ერანელნი¹⁾), ღზინი ჭირად შეგვეტულებს.

2156. ესლამნეს და გავიდნეს²⁾) გულ-წელუღნი დარბაზისკან,
გვანდეს, რომ იყუნეს³⁾) უმზეოდ, უნაწილონი დღისკან,
ბარამ⁴⁾), გივი და გოდერძი ჩიოდეს ჰატრანისკან,
და ტუსი და ზაალ—ორნივე ტირან, იაჯდეს ღ'თისკან⁵⁾).

2157. შენ უშველე, მოწყალე⁶⁾), მოაშორვე მტერთა ვნება,
სად მეშველი აღარა ჰყუნეს⁷⁾), ამას უყავ მისი ნება,
ამად⁸⁾) კაცად არ ვაკსენებ, არ ისმინა შეგონება,
და მტერთა კელი მოაშორე⁹⁾), ამას მიეც ნეტარება¹⁰⁾).

2158. ქექაოზ ზაალს უბრძანა: „ეგების მოკდეს ავიდა,
ვერ მოვიშალე მე წასულა¹¹⁾“, —საკანებელსა ჩავიდა, —
„ფაღაფანთათვის გარჯილსარ, გზა მოკლე¹²⁾ გრძელი, ავი და“,
და გამოქსალმა თავადთა, სისტანისკენ წავიდა¹³⁾).

¹⁾ დად.—და ვაი წაკდენ ერანელნი, ა. ო.—და ვაიმე წაკდეს.

²⁾ დად.—გავიდეს.

³⁾ დად.—იყუნენ უმზეოდ.

⁴⁾ ა. ო.—ბარამ.

⁵⁾ ა. ო.—იაჯდეს მლთისაგან, 428 №—იაჯდეს მლთისაგან.

⁶⁾ ა. ო.—მოწყალე ხარ.

⁷⁾ 428 №—ჰყავს, ა. ო.—სად მეშველი აღარ ჰყუნდეს.

⁸⁾ ა. ო.—ამას კაცად არ ვახსენებ, 428 №—ვახსენებთ.

⁹⁾ ხელ-ნაწერები ერთსა და იმავე ფორმას სულ სხვა და სხვა ნაი-
რად სწერენ, როგორც, მაგალ., ამ ხანაში „მოაშორვე“ და „მოაშორე“,
ამ შემთხვევაში ჩვენ სავესებით ვიცავთ დედნის ხასიათს, ა. ო.—მოაშორვე.

¹⁰⁾ 428 № და ა. ო.—„შეამოკლე ნეტარება“ ამ ადგილის აზრს
ეწინააღმდეგება.

¹¹⁾ 428 №—უნით.

¹²⁾ 428 № და ა. ო.—ში შეცთომით იკითხება „გზა მოკლე“.

¹³⁾ ასეა ა. ო.—ში, 428 №—თავის თავისა მოსალმა(?!), დად.—
თვის თვისად მოესალამა, სისტანს, ვით ქარი, წავიდა.

აქა ქექაოშისაგან წასვლა¹⁾ მაზანდარას, ალუბა და მორბევა და თურხის დევისა და ერანელთა კელთ დაპყრობა^{*}).

2159. ტუსს უბრახნა კელ-მწიფემან, ბარგი მინდორს გაიღეთ რა²⁾; ბნელი დაშე დღედ³⁾ მოიქცა, გოდერძიმ თქუა, გატავდგეთ რა, ბაბრახები კარგებითა ვინ აწონა, სიმძიმეთ რა⁴⁾; და გაემართა მაზანდარას, ტახტი მილადს შეაგედრა⁵⁾.

2160. მაშინ მილადს სსხლი მათი შეაგედრა, ერანელნი:
„მტერი სადმე გამოუჩნდეს, შენ შედებენ წითლად ვეღნი,
თუ მიგჭირდეს, როსტომ იკმე, ფიცხლავ მოვლენ ზაულეღნი⁶⁾,
და იგ არიან ჩუენი ზურგნი⁷⁾, კელ-მწიფისა ტახტის მტვეღნი!“

2161. მეორეს დღეს⁸⁾ გაემართნეს, ქოსსა ჰკრეს და ბუგი უეღრსა შეუე მივა მოკაზმული, გვერცა⁹⁾ ახლავს, ვინცა დირსა, გოდერძი და ტუსი ახლავს¹⁰⁾, უქადებდა ღზინსა დიდსა, და მათ კარგები აიმათნეს ასფერაზის მთისა ძირსა.

1) 428 №—უ-ნით.

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

2) 428 №—გაიღერა.

3) 428 №—დღეთ.

4) 428 №—სიმძიმეთ რა, დად. და ა. ო.—სიმძიმეთ რა.

5) ა. ო.—და გაეგებნეს სამაზანდროთ, 428. №—და გაემართნეს მაზანდარას, ტახტი მილადს მიაბარა.

6) დად.—ფიცხლად იკმე ზაულეღი; ამისდა მიხედვით ამ ზანაში დად.-სეული ხელ-ნაწერით ტაეპთა დამაბოლოებელი სიტყვები მხოლოდობითს რიცხვშია, ა. ო.-ში წარყვნილია.

7) დად.—ზურგი.

8) ა. ო.—მერვეს დღესა.

9) დად.—გვერდსა.

10) დად.—ყუანდა.

2162. დადგეს აქა დეგთ ადგილსა, ლომსა გავლად ეშინოდა,
დგას კარგები ბისონის¹⁾, დაიუენეს ოქსინო და,
ასრე რამე შიწის ზირი ოქროთაგან დაინთქმოდა,
და ბარგისა და კარვისაგან სრულ²⁾ საწუთრო შეიძროდა.
2163. ოქროს ტახტი კარგებშიგან³⁾, სად ეოინს ოქსინო და,
მაზედ დაჯდა. წინ თავადნი უდგა, არსით ეშინოდა.
სურნელებით სასე იყო, ჰგავს, მუშკისა ქარი ქროდა.
და ღამე უოველ⁴⁾ გაისვენეს. მუნ ბეჯლიში შეიმკოდა.
2164. იაგუნდის თასებითა ლალის ტერსა⁵⁾ ღვინოს სმიდეს,
გაიუარნეს, თავ-თავისად კარგებშიგან წამოვიდეს,
კულა⁶⁾ სარტელები დაიმაგრეს, შარიერსა წინ მოვიდეს,
და ვით წესია ლაშქრობისა, ვაზირობდეს, მას ზრახვიდეს.
2165. გივს უბრძანა ორ-ათასი შიშიუ, კარგი ლახტოსანი,
მაზანდარას მოსარბევლად იგ გავზაფნა თიტხლად ჯარნი,
უბრძანა თუ უუელა კოცე, ბერი, ვაჟი, ანოსანი,
და შიგან დადგე, წვი და კაფე, მათ დასტეხე რისხვით ცანი⁷⁾!⁴
2166. გივმან კრმალი⁸⁾ სამესისხლო⁹⁾ შეირტყა და წამოვიდა,
კელ-მწიფისა კარვიდაღმან ლაშქარშიგან შემოვიდა¹⁰⁾,

1) ბისონი, იხ. ლექსიკონი.

2) 428 და 1505 №№—ყველგან სულ, სულა.

3) დად.—კარავშიგა.

4) დად.—ყოველი.

5) 428 №—ფერთა(?).

6) ა. ო. და დად.—კულაფ.

7) 428 და დად.—რისხვა-ცანი.

8) დად.—ხან კრმალი, ხანაც კმალი.

9) დად. და 428 №—სამესისხლო.

10) დად.—კარვიდაღმე ლაშქარშიგა შემოვიდა, 428 №—კარიდაღ-
მა(?) ლაშქარშიგან შემოვიდა.

დაარჩივს, ვინცა უნდა, ბრძანა: „მტერთა დღე მოვიდა!“¹⁾
(და გვერც იახლა ფალავნები²⁾), ვითა ქარი წამოვიდა.

2167. მივიდეს და მახანდარას კრმალი, ლახტი მათ უწვიმეს³⁾,
დედათა და ბერ-უმწვილთა დაჰკოცდიან⁴⁾, თავსა სჭრიდეს,
ზენაარი არ გაუღეს⁵⁾, აკრებდეს ქალაქს, სწვიდეს,
და სამსალასა ურევდიან, თერიაყსა⁶⁾ დასთესვიდეს.

2168. თქვეს: „ქალაქი სამოთხესა ჰგავს ეოფლისა, სიტურფითა*),
მხევაღნია ქუდიანნი და დედანი ხალსითა⁷⁾,
შეკობილნი ბირნათელნი⁸⁾ შეენრდიან, მთვარე ვითა,
და ყველა იყო მოზანტული⁹⁾. თვალ-მარგალიტ-გუარითა.

2169. უთვალავნი საჭურჭლენი¹⁰⁾, — ტაიჭები ხშირად ების,
ახჯარი და სფენელი — სტავრა ხშირად იშოვების¹¹⁾,
ოქრო-ვერცხლი უმრავი, ვისცა უნდა, იზოვების¹²⁾,
და ჯორ-აქლეში უსაზომო — ანგარიშსა ვინ მიხუდების?!
.....

1) დად. — დაარჩია, ვინცა უნდა, თქუა თუ: „მტერთა დღე მოვიდა“.

2) დად. — გვერდს იახლა ფალავანი, ა. ო. — გვერც იახლენ ფალავანნი.

3) დად. — მახანდარას კრმალ-ლახტები მათ აწვიმეს, 428 № — კმალი, ლახტი მუნ უწვიმეს.

4) 428 № — დაჰკოცდიან.

5) დად. — მათ ზენარი არ იყურეს, ა. ო. — ზენაარი არ გაუღეს.

6) ა. ო. — თარიაყსა.

*) ა. ო. — თქვეს: ქალაქი სამოთხეს გავს ყვაჭილით და სიტურფითა.

7) დად. — ქუდიანნი მკველვებია და დედანი ხალსითა, ა. ო. — მკველვენია.

8) ა. ო., 428 და 1505 № — პირნათელნი, დად. — პირ-მთვარენი.

9) ა. ო. — უთვალავნი საჭურჭლენი, 428 — უმრავლესი საჭურჭლენი.

10) ყველა ხელ-ნაწერში მოპანტული, ა. ო. — და ყველა იყო მოღრიბული თვალ-მარგალიტ გვარითა(?).

11) დად. — იშოვების.

12) დად. — ოქრო-ვერცხლი უმრავლი(?), ვისცა უნდა იზოვების, 428 № — ოქრო-ვერცხლი უმრავი ვისცა უნდა, იზოვების, ა. ო. — ხშირად ება, ... სტავრა ხშირად იშოვება..., ... იზოვება. ... ანგარიშსა ვინ მიხუდება.

2170. მათ მოციქული ქეჭაოზს, ამბავი ქალაქისა¹⁾:
— დავიჭირეთ და კელთა გვაქუს, მსგავსია სამოთხისა²⁾,
კაცით სავსეა, ჰირები აბია ნახატისა³⁾,
და ბანოანებსა ჰირს ბურავს, — ტანი აქუს აფვა-ხისა⁴⁾!”

2171. კელ-მწიფესა ნამეტნავად გაუკვირდა, რა ეს ესმა⁵⁾;
სიტურფე და მოწონება ეუცხოვა, სიტყუა ესხვა⁶⁾,
გაუზახა კელა ლაშქარი⁷⁾, სათარეშოდ ზედ დაესხა,
და მაზანდარელს კელ-მწიფესა⁸⁾ ჯავრისგან ბრე დაესხა.

2172⁹⁾ მაზანდარს შეჭირვებით იყო, თავი ჩამოგდო,
ერთი დევი გვერც იახლა, მას სახელად არჯანგ ერქო,
ამ ამბვისა ცნობისათვის გული ჯავრით მასც ავესო,
და თქუა: „ვაცნობო თეთრსა დევსა, გულსა ბუთი ჩუენ ჩავგებო“.

1) ა. ო. — ამბავი ქალაქისანი.

2) 428 № — მგზავსია სამოთხისაო, ა. ო. — დავიჭირეთ და პელთა გვეყავს, მზგავსია სამოთხისანი.

3) ა. ო. — ნახატისანი.

4) 428 № — და ბანოანებსა თავს ბურავს, ტანი აქუს კვიპროზისაო, ა. ო. — ბანოანებსა თავს ბურავს, ტანი აქუს კვიპროზისანი.

5) ა. ო., 1505 და 428 №№ — ნამეტნავად გაუკვირდა პელ-მწიფესა რა ეს ნახა, დად. — პელ-მწიფესა ნამეტნავად გაუკვირდა რა ეს ესმა.

6) ა. ო. — ესხვა(?).

7) დად. — ნაუზახა კვლავ ლაშქარი, 428 № — გაუძახა კულა ლაშქარი, ა. ო. — გაუძახა კვლავ ლაშქარი, სათარეშოდ ზედ დაესხა.

8) ა. ო. — მაზანდარის პემწიფესა.

9) ეს 2172 ხანა 428-სა და 1505 №№ ხელ-ნაწერებში ამ სახით არის: მაზანდარელთ, შეჭირვებით იყუნეს, თავი ჩამოაგდეს, ერთი დევი გვერც იახლა, მას სახელად არჯანგ ერქუნეს, ამ ამბვისა ცნობისათვის გული ჯავრით მათ ავესნეს, და თქუნეს: ვაცნობოთ თეთრსა დევსა, ფიცხლავ მოვა. აქანა ეს. ა. ო. — მაზანდარელს(!) შეჭირვებით იყუნეს, თავნი ჩამოგდო.

2173. — „უეკლა უანბე, აწ წადი, გით ვეფხი გაფიცხებუღი!
ქეჭაოზ შეფე მოგვიკადა¹⁾), ერანით სახელ-დებუღი,
თუ არ მიშეღი, ვერას ვიქ, საწუთრო-გაშავებუღი²⁾),
და ცოცხალი ვერვინ მორჩება, წაგვივა გამარჯვებუღი³⁾!“

2174. თეთრს დევთან ესე ამბავი საინჯ⁴⁾ შიიღო რბენითა:
თქუა: „მოგახსენო უეკლაი⁵⁾), რაცა გუჭირს მტერთა ძღვევითა!
მაზანდაკელმან სისწრაფე თქუენი მიბრძანა⁶⁾ მე ვითა,
და თუ აწ ცოცხალნი მოგვირჩენ, კულა სრულა დავიქტეფთა⁷⁾!“

2175. რა ეს ესმა თეთრს დევსა, ჯავრმან ტვინი გაურეტა⁸⁾,
„თუ მოვიდე, გაუჭირდეს მათ ცოცხალთა მზისა ჭურეტა⁹⁾!“
თქუა: „უმთავან არასა კამს¹⁰⁾ იმედისა გარდაწუეუტა,
და მე დავლექო ძვალნი მათნი¹¹⁾ და დავუწო ძარღვთა წუეუტა!“

2176. მასვე წამსა შეიფარა, წამოვიდა მათკენ გზასა¹²⁾,
ბნელსა დამეს ზედ დაესხა, ამით გუნდა კუპრის ზღვასა¹³⁾,
დაკეტეს და შეიზურობდეს შეგრძნებულთა¹⁴⁾, ვითა ბრძანსა,
და საწუთროს ვერ ხედიდეს, იქს იმათთვის დამალყასა.

1) დად.—მოვიდა.

2) დად.—საწუთრო-გაშავებუღი.

3) დად.—და ცოცხალი არვინ მორჩების, წაგვიბდა გამარჯვებუღი.

4) 428 №—საანჯა(?).

5) დად.—ყოველი.

6) დად.—გვიბრძანა(?).

7) დად.—კულავ უფრო დავიძღვევითა.

8) დად.—ჯავრმან გული გაურეტა.

9) დად.—ჭურეტა.

10) 428 №—აროსა ჩანს იმედისა გარდაწუეუტა.

11) დად.—და მე დავლექო ძვალნი მათნი, 428 №—და მე დავნა-

12) დად.—მათკე გზასა. [ყო ძვალი მათი.

13) 428 №—კუპრის გზასა(?), დად.—მათთვის გვანდა კუპრის

14) დად.—შეგრძნებულსა. [ზღვასა.

2177. გლახ ქექაოზ კელ-მწიფესა ორნივ თუაღნი დასდგომოდეს.
ერანელთა¹⁾ თავადებსა დაბრძობილსა შეიპყრობდეს.
ვერას ხედვენ, სიტყვსლესა მათსა ოდენ ვერა სტნობდეს,
და „ვა! იმედი სიტყვსლისა გარდაგვიწუდა“, მას უბნობდეს²⁾).

2178. ქექაოზ თავესა აბრალს სირეგუნით მისი ნაქმარი³⁾,
თქუა: „ვამე თავი მოვიკალ⁴⁾ და ამოვსწუეიტე ლაშქარი,
აღარას მარგებს, ვინანო, ზაალს შევსთვალო ზენარი⁵⁾,
და ეტლი მამექცა უკუღმა—ზუალ-მარინი მამ არი⁶⁾!“

2179. საფადარსა საშინელრ რა ეს საქმე დაემართა,
თქუა: „მიჯობდა ვაზირობა. საჭურჭლეთა თვალ-გუართა!“⁷⁾
ღარჩა ბნელსა, ვერას ხედვენ, მინატრიდენ⁸⁾ იგი მკუდართა,
და იტყუის: „რად არ დავიჯერე, ზაალდასტან რაცა მწვართა⁹⁾!“

2180. ერთი კუირა გამოვიდა, თეთრმან დეემან მერვეს დღესა,
(ივითა ცამან დაიქუხნა¹⁰⁾), ეუბნების კელ-მწიფესა:

1) დად.—ერანელსა თავადებსა.

2) დად.—მას იტყოდეს.

3) 428 №—აქმარი(?).

4) 428 №—თქუა: „ვაი თავი მოვიკალ...“

5) დად.—ზაალს შევსთვალო მას რანი(?), ა. ო.—მასარი,

6) 428 №—და ეტლი მამექცა უკუღმა, ზუალ, მარინი, მამ არი,
დად.—და ეტლი მამექცა უკუღმა, ზაულ, მარინი, მამ არი: შესაძლებელ-
ლია ყველა ვარიანტი წარყვნილი იყოს და „მამ არი“-ს ნაცვლად უნდა
იყოს: „მუშთარი“.

7) დად.—თვალ-გოვართა, ა. ო.—თვალ-გოვართა.

8) 428 №—მინატრიდეს იგი მკუდართა, დად.—მინატრიდენ იგი
მკუდართა.

9) 428 და 2505 №№—რაცა ზაალ მე დამწვართა, ა. ო.—რად
არ დაუჯერე... მამწვართა.

10) 428 №—დაიყურა, ა. ო.—დაიქუხნა, დად.—დაიყურნა.

„მალალო და უსმენლო¹⁾), ვაი შენსა სირეგუნეს!
და არ დასჯერდი ტახტსა შენსა, აწ ვერ ხედავ სინათლესა²⁾).

2181. ზილომ ძაღის მინდობითა არ გაღესოს ჭია მუნა³⁾,
არ დასჯერდი ტახტ-გვირგვინსა შენ, ჭკუამა მოგაცდუნა,
შესაფერი საქმე შენი ეტლმან მართლად მოგიბრუნა⁴⁾,
—!(და აგისრულდა გულის ნება, ჭკუა-შეცუელილს რაცა უნა⁵⁾! „

აქა თეთრმა დეემა ერანელთა ზედა*) მცველნი დააყენა**).

2182. დევი თორმეტი ათასი მას დააყენა აჯითა⁶⁾,
უბრძანა: „არკად უფრთხილდით, იუენით თქვენ დარჯითა⁷⁾,
შარიარნი და თავადნი—ყუელა დაჰკარით ჯაჰვითა⁸⁾,
და ქატოსა ზური აჭამეთ, იტაცხლონ ამა სარჯვლითა⁹⁾!“

2183. ტყავ-გვირგვინი¹⁰⁾, კელ-მწიფის ტახტი დეგსა მოუტანეს¹¹⁾,
ერანელთა სჭურჭლენი მანანდარკელთ გაუგზავნეს¹²⁾,

1) 428 №—უსმინელო.

2) ა. ო.—აწ ვერა ხედი სინათლესა.

3) დად.—არ გალაზოს ჭია უნა, 428 №—არ გალაზოს ჭია მუნა,
ა. ო.—არ გალაზა ჭია მუნა.

4) 428 №—ეტლმან მართლად მოგიბრუნა, დად.—ეტლმან მართლა
მოგიბრუნა.

5) ა. ო.—აგისრულა გულის ნება, გონება მცდარს რაცა უნა.

*) დად.—ერანელთზედ.

**) ა. ო.—ს ეს სათაური არა აქვს.

6) დად.—მათ დააყენა აჯათა.

7) ა. ო.—თქვენცა იყვენით დარჯითა, დად.—დარაჯათა.

8) დად.—შარიელი და თავადნი—ყუელა დაჰკარით ჯაჰვითა.

ა. ო.—შარიარნი..., 428 №—შარიერნი და თავადნი—ყუელა

9) დად.—ამ სარჯვლითა. [შეჰკარით ჯაჰვითა.

10) დად.—ტყავ-გვრგვინი.

11) დად.—მიათვალეს.

12) დად.—მიუტანეს.

ერთი კაცი დიდებული ამასთანა¹⁾ წაატანეს²⁾,
და არჯანგ ერქო უხუცესსა, იმასზედა³⁾ მიათვალეს.

2184. შეუთვალა: „ნუ მიზეზობ, კელთა გუენან⁴⁾ დახურობილნი,
ერანელნი თავადები—ქეჩაოზ და სხანი სრულნი,
ღამე მთვარეს ვერა ნახუნ, დილას—მზესა, დაბრმობილნი,
და სრულად მისთვის არ დაგვოცენ, ამოვართვა რჯითა სულნი⁵⁾!“

2185. საუბარი გაათავა. რა ეს არჯანგ უურად იყო,
წამოვიდა მოციქული, უამრავი⁶⁾ წამოიღო,
ჯორ-აქლემთა დატვირთულთა ანგარიში ძლივ აიღო,
და თვალ-მარგალიტ-საჭურჭლითა და ჯოგითა სავსე იყო⁷⁾.

2186. მათ ერთი კაცი თავადი მორჩა საწუთრო-ნახელი,
ღევთა⁸⁾ გრძნებამან ვერ ავნო, მართ იყო გამომზახული⁹⁾,
არ დასდგომოდა¹⁰⁾ თვალები, იყო ზირველად სახული,
და მას საღმე მიხუდა¹¹⁾ კელ-მწიფე — გულ-წყლული, ღვიძლ-
დადაღული¹²⁾.

1) ა. ო. და 428 №—ამას თანა, დად.—იმათ თანა.

2) დად.—იმათ თანა წაიტანეს, ა. ო. და 428 №—ამას თანა წა-

3) დად.—არჯან ერქო უხუცესსა, მისცეს კელთა. [ატანეს.

4) 428 №—გუენანან, დად.—მუენანან, ა. ო.—გყვანან.

5) სარჯლით სული.

6) დად.—უმარავი. ეს სიტყვა ყოველთვის დამახინჯებულია დად.-
სეულს ხელ-ნაწერში, რაც ამტკიცებს გადამწერლის უვიცობას, ა. ო.—
უმრავლესი.

7) ა. ო.—თვალ-მარგალიტ-საჭურჭლითა, აბჯარ-ჯოგით სავსე იყო.

8) 428 №—თევთა(?!).

9) ა. ო. და 428 №—მართ იყო გამომზახული, დად.—გავს იყო
გამომზახული.

10) დად.—დასდგომოდა.

11) დად.—სითმე მიხვდა.

12) ა. ო.—...კემწიფე გულ-წყლული, ღვიძლ-დაღული—ზომას და-
ლატობს.

2187. იგ გაგზავნა მოციქულად ზაღდასტან და როსტომს წინა:
„საქმე ჩემი უკუღმართად ეტლმან, ავად, მოაკდინა¹⁾,
ვერ გისმინე შეგონება, სირეგუნემან მამაცდინა²⁾,
და უუელა მართლა დამემართა, ჩემსა ჭკუას³⁾ რაცა უნა.
2188. ტახტ-გვირგვინი უმატრანოდ მტვერთა⁴⁾ შიგან გაურია,
გულ-წულულსა და საბრალოსა ცეცხლი დამწვავს, გაენია,
დეგთა ვუავარ⁵⁾ დაზურობილი, დამიბნელდა აერია,
და ტებილი სული გამეერების გვამისაკან, დამეღია!
2189. მამეგონების შენი წვრთნა⁶⁾, ვისუნთქებ⁷⁾ ცეცხლ-მოდებული;
არ მოგისმინე ნათქუამი, ვიუავ ჭკვა-გაცუდებული⁸⁾,
მისად სამუქფოდ⁹⁾ აქა ვსტირ, საწუთრო-გამწარებელი,
და დაგჭკარტე¹⁰⁾ ჩემი საჭურჭლე, ლაშქარი სახელ-დებული!
2190. ვით უვავილი ზათუნულისა, იყო უუელა შეშეობილი,
ბუღმან ჩემმან დეგთა მიმცა, მიმათვალა შეზურობილი,
ანაზდ მეცა შავი ქარი, დამსვა ასრე დამეობილი,
და ერანელნი წავაკდინე ჩემის ჭკუით ერთობილი¹¹⁾.
2191. მოციქული ვერ გაიხობს ჭირთა ჩემთა ნანათალსა¹²⁾:
სარკებელი ზიანად მაქუს დაუჭირლად¹³⁾ მე წამკლარსა,

1) დად.—საქმე ჩემი უკუღმართი ეტლმან ავად მომიკდინა.

2) დად.—ვერ ვისმინე შეგონება, სირეგუნემა მომაცდინა.

3) დად.—ტკუასა.

4) დად.—მიწაშიგა.

5) 428 №—ვჭყავარ.

6) 428 №—წრთუნა.

7) დად.—ვისუნთქებ.

8) დად.—ტკუა-გაცუდებული.

9) 428 №—სანუქფოთ, ა. ო.—მისად სამუქფოდ აქ ვსტირი.

10) დად.—დავკარგე.

11) დად.—ჩემის ტკუითა, 428 №—ჩემით ტკუით.

12) დად.—ნასალამსა, ა. ო.—ჭირთა ჩემთა დანათვალსა.

13) ა. ო.—და უჭიროთ, დად.—დაუჭირო.

ჩემი ღაკსნა¹⁾ ძნელი არის, არ შეირტყამთ თქვენ თუ კრმალსა²⁾,
და თვარ სიკუდილი დამიძვირდა, შეგრძნებითა მე დამბრმალსა!“

2192. რა გავზავნილი ზაღდასტან ნახა, დაეძრა გულჯა,
უუელა უანბა ტირილით — ნახული-მონახულია,
უღონოდ ვნახე კელ-მწიფე, გვირგვინი გაღახულია,
და თვალნი აევსნეს ცრემლითა ზაღდას, უღუღდა გულია³⁾).

2193. საუელონი გარდისივნა⁴⁾, გული სისხლით აევსების,
გული ჰქონდის შეჭირვებით, სადაგავად, ჯაჭვით ების⁵⁾,
არვის უთხრა კორციელსა, არცა ვისგან⁶⁾ იაზრების,
და ნათლის გულით⁷⁾ იგონებდის, თუ ყამთაგან რა მოკდების⁸⁾).

2194. მერმე უკმა⁹⁾ შვილსა როსტომს — მეომარსა¹⁰⁾, მტერთა მძლესა:
„ნიანგთა და დევთ მებრძოლად მოაბადთა ოდეს კოქუესა,
ერანელნი დიდებულნი მოელოდნეს¹¹⁾“ ამა დღესა,
და „შვილო, იცი, — დაემართა ეტლისაგან კელ-მწიფესა?!“

2195. თვით კელ-მწიფე და თავადნი მრავალგან სახელ-დებულნი,
შეურცხვენილნი, ჟამ ყოველ¹²⁾ მტერზედან¹³⁾ გამარჯვებულნი,

1) 428 № — ყველგან ხ-ნიით.
2) დად. — არ შეიბამ თუ შენ კრმალსა, 428 № და ა. ო. — არ შე-
ირტყამთ თქვენ თუ კმალსა.
3) 428 № — და თვალი აავსო ცრემლითა, ზაღდას უღუღდა გულია,
ა. ო. — თვალნი აევსნეს ცრემლითა, ზაღდას უღუღდა გულია.
4) 428 № — გარდისივნა.
5) დად. — გული ჰქონდა სადაგავად შეჭირვებით ჯაჭვით ების.
6) 428 № — ვისგან.
7) 428 № — მოკდების.
8) დად. — ნათლით გულით.
9) დად. — უთხრა, ა. ო. — იხმო შვილი როსტომ(?).
10) დად. — მეომართა მტერთა მძლესა.
11) 428 № — მოელოდნენ.
12) დად. — ჟამ-ყოველ, 428 — ჟამ-ყოველ(?).
13) დად. — მტერზედა.

დევთა უბიან ერთობით¹⁾, ტირიან ვაკლახუბუნნი,
და გრძნეულთა კელთა არიან²⁾ დამბრძალნი, დატუევებუნნი.

2196. სხუასა სწუთრო შენებრსა არ ელის დაბადებულსა!
არ საქნელია, რომ მისცე შენ თავი მოსვენებას,
ტახტი, გვირგვინი, მეუობა აზირებს განქარვებას,
და ვეშის პირითა კბენილი შენ კელის³⁾ განკურნებასა.

2197. გამართებს, რაში შეიკაზმო⁴⁾, შენ გაიჭრე მისთვის ველად⁴⁾,
კრძლითა მათი ნაცვალი ჭქნა⁶⁾ და გამოსწდე სისხლის მზღუელად⁷⁾,
სწუთროსა შემოქმედმან შენ დაგბადა მათთვის მკსნელად,
და უღონოთა უშველე რა, იყო კელის ამხერობელად.

2198. ბაბრაბი ტანსა ჩაიცივი,—უძიროდ ხენი ირხევის,
შენის შუბისა წვერითა მადლა დრუბელი იხევის,
მეომრის თვალი თუ განახავს, შიშითა სრულ⁸⁾ დაიღვეის,
და მთა დამდაბლდების⁹⁾ მალაღი, ზღვა სისხლად გარდაიქცევის.

2199. შენ მოგეკლას თეთრი დევი, არჯანგის სისხლსა ღურიდე¹⁰⁾,
მასანდარელს კელ-მწიფესა ცოცხალსავე ძარღუსა სწვდიდე¹¹⁾“.
როსტომ მამს მოახსენა: „მორჩილი ვარ, გზასა ვლიდე¹²⁾,
და გზა არ ვიცი, საომრად მარტო მათთვის სით წავიდე?!“

1) 428 №—უბია.

2) დად.—აბიან.

3) 428 №—გულის.

4) 428 №—შეიკაზმო.

5) დად.—და გაიჭრე მათთვის შველად.

6) დად.—ქნა.

7) დად.—სისხლთა მზღველად, 428 №—სისხლის მღურელად.

8) 428 №—სულ.

9) 428 №—და მთა დაირღვევის მალაღი.

10) დად.—ღვრიდე.

11) დად.—ცოცხალსავე ძარღუსა სწვდიდე.

12) ახალი მარტლ-წერით უნდა იყოს: „ვვლიდე“.

2200. სააღ უთხრა: „შეკლა¹⁾ მათი ნაშეტნაფად მესწრაფების!
კელ-მწიფისა სამსახურად თავსა სწყალობ, — არ იქნების,
გზა გრძელის მარტოსათჳს, ჩემი გული მისთჳს კუდების,
და თუ არ მიხვალ ილათითა, ცხადად მისვლას²⁾ არ იქნების!³⁾
2201. დეფნი გრძნეულნი გიგრძნებენ⁴⁾, ვის მტერნი ჳერ მოკრჩებიან⁵⁾,
ფათერაკის ბადითა ცნობანი შეკეშლებიან,
არი გზა არის საჭირთ: ერთს ზედან მცველნი დგებიან,
და წინ დახუდებიან მებრძოლთა, მართ ცეცხლად მოედებიან⁶⁾;
2202. ერთი გზა არის უმოკლე, თორმეტის დღისა სავალი,
სიბნელით თვალი გატუდების, არის გრძნეული მრავალი,
ლომთა და დევთა სადგური, არის მაცდურთა სავალი⁷⁾,
და მოკლე გზა გამოირჩიე⁸⁾, იუაგ ქარულად⁹⁾ მავალი.
2203. დამბადებლისა ძალითა საქმე ჳქენ საკურიველია¹⁰⁾,
ბედნიარისა ბიჯითა¹¹⁾ გაფლე, გაზომე ბნელთ,
ღამე მოკექცეს სინათლედ¹²⁾, ვარ ლოცვით ცრემლთა მღურელია,
და ნუ თუ ვნახო ჰირი შენი მშვიდობით სასურველია?!¹³⁾

1) ა. ო. — შვილო.

2) 428 № — უ-ნით.

3) ა. ო. — თუ არ მიხვალ ილეთითა, ცხადათ აროდეს იქნების.

4) ა. ო. — გიგრძნებენ, სხვები — გიგრძნობენ, მათ მტერნი ვერ მო-

5) 428 № — მორჩებიან. [რჩებიან.

6) დად. — და წინ დაგხედებიან მებრძოლნი, მართ ცეცხლებრ მო-
გედებიან, ა. ო. — წინ დაგხედებიან მებრძოლნი, ვით ცეცხლი მოედებიან,
428 № — წინ დახუდებიან მებრძოლთა, მართ ცეცხლად მოედებიან.

7) დად. — ლომთა და დევთა სავალი, არის მაცდური საალი,

8) დად. — გამოირჩიე. [ა. ო. — სავალი, 428 № — სრავალი.

9) 428 № — ქართულად.

10) 428 № — საკურველია.

11) დად. — ბედნიერითა აბჯრითა.

12) ა. ო. — სინათლით. [სურველია.

13) დად. — და ნუ თუ კულავ ვნახო მშვიდობით შენ, ჩემთვის სა-

2204. ტანი-ზილო, თავი-გმირი, მკლავი შენი მტერთა¹⁾ მძლეა,
თუ სიკუდილი საწუთრისა შენი დევთა²⁾ გაუგია,
განგებასა ვერვინ შესცვლის³⁾, მას ყოველი⁴⁾ შეუძლია,
და ყოველსა კაცსა კარდაჭკდების, რაც ღმრთისაგან⁵⁾ წერილია.
2205. საწუთროშიგან ნახული⁶⁾ ხანგრძლიად არავინ დარჩების,
მოკუდების, მისთა ნაქმართა ბოლოდ სახელი წაჭყუების⁷⁾,
არ უნდა კაცსა სიკუდილი, რა სოფლად დაიარების,
და ავი მიუჩანს სირცხვილად, კარგი ყოველი დარჩების⁸⁾.
2206. რესტომ სიტყუა ზაადლასტანს შეუქცია⁹⁾, რაცა უნა,
თავის ნებით ქრისტიანსა არ ჯოჯოხეთს წასვლა¹⁰⁾ უნა,
თუ სიცოცხლით გამაძარა, დეას კანჯარი ლომსა წინა¹¹⁾,
და მე სარტყელი შამამირტყამს¹²⁾, ღმრთის ძალითა წავად მუნა.
2207. ღმრთისგან¹³⁾ კიდე არავინ მინდა მეშველად და ჩემად მწედა,
მას ტილისმით ვერა არგონ, მოვჭკლა თეთრი დევი მე და¹⁴⁾.

1) ა. ო. და დად.—მტერთა მძლეა, 428 №—მეტად.

2) ა. ო. და 428 №—დევთა, დად.—დევთგან.

3) დად.—ვ-ნით.

4) 428 №—ყველაი.

5) 428 №—მღმრთისაგან, ა. ო.—მღმრთისა.

6) ა. ო. და 428 №—საწუთროშიგან ნახული, დად.—საწუთრო-
შიგა მორჭმული.

7) ა. ო.—ბოლოდ სახელი წაყდების, 428 №—ბოლოს.

8) დად.—შერჩების; ა. ო.—კარგი სახელი დარჩების.

9) დად.—შექცია.

10) 428 №—ყველგან უ-ნით.

11) ა. ო.—ლომთა წინა, დად.—ლომსა უნა(?).

12) დად.—შემომირტყამს.

13) ა. ო. და 428 №—ყველგან მღმრთის, მღმრთისგან.

14) დად.—მას ტილისმან ვერა არგონ, თეთრი დევი მოვკლა მე და,
ა. ო.—მას თილისმით მოვკლა თეთრი დევი მე და.

არცა არჯანგ დავარჩინო,—საინჯ¹⁾ ღუღად, ღუნდი, ბეღა,
და ვინც ცოცხლან, ერანელნი წამოვასხა აქავუდა²⁾!“

აქა წასვლა როსტომისა მაშანდარას თეთრის დევის მოკულა,
ქექაოშ კელ-მწიფისა და ერანელთა თავადთა გამოკსნა*)).

2208. „რამ³⁾ დაბადა ზღვა და კმელი, ჩემად შემწედ ამას ვხადო,
ჩემს რაშსა მოსასვენოდ უნაგირი⁴⁾ არ მოვკადო.
—არჯანგს კელი არ შეუკრა, ზურგსა ტყავი არ ავკადო,
და ღუღად რაშით არ გავუღაკო⁵⁾?—ძვალთათ⁶⁾ ტვინი გამოვკადო!“

2209. შეჯდა როსტომ და წავიდა, ტანს ბაბრახი ჩაიცო⁷⁾;
დევთა-გრძნეულთა სამკრად მივა და ლოცვა დაიწყო,
შეჯდა, ზაღდასტან თან გაჭყუა, ტირს, გული მისი დაიწო,
და სავგდრებელნი სიტყუანი უთხრა⁸⁾, უფაღმან დაიცო.

2210. გარდამოკდეს წყლისა ჰიჩსა, ერთმანერთს ეხვეოდეს⁹⁾,
დასტან ტირის¹⁰⁾ შეიღისათჳს, თვალთა ცრემლი მოსდიოდეს,
ესლამნეს დიდებულნი, ნახვას აღარ მოულოდეს,
და „თვალ-ფრთხილსა და გულ-ნათელს¹¹⁾“, თქუეს თუ, „დღენი
დაუმოკლდეს!“

1) დად.—საინჯ, 428 და ა. ო.—სინჯა.

2) დად.—აქა მე და.

*) ა. ო.-ს ეს სათაური არა აქვს.

3) 428 №—რა დაბადა, ა. ო.—ვინ დაბადა, დად.—რამ.

4) დად.—უნაგირი მოსასვენად.

5) 428 №—ხ-ნით.

6) ა. ო.—ძვალთა.

7) ა. ო. და 428 №—ჩაიცვა.

8) დად.—ბრძანა.

9) ა. ო.—ეხვეოდენ.

10) ა. ო.—ზაღ ტირის.

11) დად.—გონიერსა.

2211. როსტომ ზაალს ესლამნა¹⁾, გაემართა გზასა გრძელსა,
ორი ეჭი ერთად უხნდის, იარების ღამე ბნელსა,
რასსა მჯდომი გაუწყუეტლად, ღამე უოელ²⁾, დღე-ნათელსა,
და მოემშია. მინდორს მიხუდა³⁾ უწელოსა და მეტად⁴⁾ გრძელსა.

2212. შეხედნა⁵⁾ და სავსე იყო მუნ კანჯრითა ერთი ველი.
როსტომ რაში გააფიცხა, მას შესტეორცა⁶⁾ სავდებელი,
წასვლის⁷⁾ ღონე არა ჰქონდა, დაიჭირა ფიცხლად მთელი⁸⁾,
და გარდაკდა და ცეცხლისათვის ისრის პირსა მიჭყო კელი.

2213. გარდაკდა, ისრის პირითა⁹⁾ მუნ ცეცხლი დააკუეს მან,
კაჭაჭი¹⁰⁾ რაშე შეჭყარა, ვერსად იშოვა შეშა მან,
რასსა წაჭყარა ღაგამი, შეწვა, შეჭამა ესა მან,
და შიშისა კარსა მშვიდობით ხეღვიდა¹¹⁾, დაიძინა მან.

2214. ღამი ერთი მას ჩაღასა ჰატრონობდის¹²⁾, იუუის მოდა¹³⁾,
შიღო ერთსა ჩაღასცა ვერ მოსწყუეტდის¹⁴⁾, ეშინოდა,

1) დად.—ესალამა.

2) დად.—ყოლე(?) 428 №—ყოელა.

3) დად.—ღია გრძელსა.

4) ა. ო.—მიჰხვდა.

5) დად. და 428 №—შეხედა.

6) დად.—შემოსტეორცა.

7) დად.—წავლის ღონე, 428 №—წასულის ღონე.

8) ა. ო. და 428 №—მთელი, ა. ო.—ფიცხლად.

9) 428 №—გარდაკდა და ისრის პირით.

10) 428 №—კაჭაჭის რამე შეყარა, ა. ო.—კაჭაჭო რამე შეჭყარა, ვერსად იშოვა შეშა მან.

11) 1505 და 428 №№—მშვიდობით ხეღვიდა, დაიძინა მან, ა. ო.—ხეღვიდა, დაიძინა მან, დად.—დაწვა და დაიძინა მან.

12) დად.—ჰატრონობდა.

13) ყველა ხელ-ნაწერები—იუუის მოდა.

14) 428 და 1505 №№—მოსწყუეტდა(?), დად.—მოსტეხდა, ა. ო.—მოსწყუეტდის.

ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოისვენა, მოყუროდა¹⁾,
და ზედ მოადგა მძინარესა, „ცხენსა²⁾ დაენაჟ!“ — ესე თქოდა. —

[დებული,

2215. თქუა: „ზირველ ცხენი დაენაჟ!“ — ლომი ბრჭობს³⁾ სახელ-
კაცი კელთა მუავს, მას იქით ძილად წევს უკმარ-დებული⁴⁾,
რამუნ რა ნახა, მოუკლა სამონად აღუდებული,
და თავს ბასრის ტოტი ჩამოჭკრა, საკლავად⁵⁾ გამეხებული.

2216. დაიხვივნა⁶⁾, შეეჭიდა, ზურგსა კბილით მოკვიდა,
ახეთქებდის⁷⁾ მიწაზედან, მოიქნივის, შედგრად ჭკურია,
ვირ⁸⁾ უსულოდ არ გაჭკადა, ამ წესითა იმას რვიდა,
და არ გაუშვა, საღანმდის ლომი შუა არ გაწეუია.

2217. ადგა როსტომ, იკუიროვდა ლომსა ზედან რაშის ქნსა,
გაუწერა და ეგრე უთხრა: „შენ არა ხარ, შმაგო, ჭკვასა⁹⁾,
თუ მოკვალ ბარგისტანსა, მე მიზემდი, მითხარ¹⁰⁾, რასა?!
და ვინ მზიდევდა შეკაზმულსა¹¹⁾ მაზანდარის ქუეყანსა?!“

2218. მზემან თავი რა ამოჭყო, მან საწუთრო დააშენა,
როსტომ ადგა ძილისაგან, შეეკაზმა¹²⁾, მოისვენა,

1) დად. — ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოისვენა, მოყუროდა,
ა. თ. — ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოვიდა და მოყვიროდა.

2) დად. — რაშსა.

3) 428 № — პრჭობს.

4) დად. — უკმარად წევს ძილად დებული, ა. თ. — იქითა ძილად წევს...

5) ა. თ. და დად. — საკლავად, 428 № — საკუდავად.

6) ა. თ. — დაიხვივნა, 428 № — დაიხვივლა.

7) ა. თ. და დად. — ახეთქებდა.

8) ა. თ. — ვით უსულოთ არ გახადა.

9) 428 № — შმაგი ჭკვისა, დად. — ჭკუასა, ა. თ. — შმაგო ჭკვასა.

10) დად. — ნეტარ.

11) 428 № — ვინ მზიდევდა შეკაზმულსა.

12) დად. — შეკაზმა.

რაშს შესდგა უნაგირი¹⁾, იტყუის: „ღმერთო, გესაგ შენა!“
და შერმე შეჟდა, გაემართა, მისთვის დასწყდა წყალთა დენა²⁾.

2219. ჩავარდა რასმე მინდორსა, თვალნი არ გარდასწყუდებოდა³⁾,
არსით⁴⁾ ჩნდა მთის მწვერვალი, არც წყალი იპოვებოდა⁵⁾,
არც სასიყვარი ბაღახი, მით უფრო დაღონდებოდა⁶⁾,
და წუურვილით უღონო ქნილი ძლივ ოდენ იარებოდა⁷⁾.

2220. მისჭირდა და წუურვილითა როსტომს ენა დაჰპობოდა⁸⁾,
რაშსა ღონე აღარ ჰქონდა, აქეთ-იქით⁹⁾ ერწებოდა,
ჩამოკდა და წინ ზუფინისა¹⁰⁾ მიიბრჯენდა¹¹⁾, უძღვებოდა,
და ღონეს რასმე ეძიებდა, ვითა მთურალი ემცნებოდა¹²⁾.

2221. შერმე ცრემლი¹³⁾ გარდმოსცვივდა, მან მიაზურა ზირი ცასა,
თქუა: „ყოფლისა შემოქმედო, უღონოს მისცემ გზასა!
ჩემი სული მიიბარე, მე ჩამამკენ¹⁴⁾“ ამა რჯასა,
და კარგს სძმყოფსა მიმიუყანე, მოაშორე სატანასა!¹⁵⁾

1) ა. ო. — რაშს შეადგა უნაგირი.

2) დად. — წყლისა დენა.

3) 428 № — გარდასწყუდებოდეს.

4) დად. — არსად.

5) დად. — იპოვებოდა, ა. ო. — წვერვალი.

6) 428 № — მით უფრო იამებოდეს(?!).

7) დად. — უღონო ქნილი, ვით მთვრალი ეპენტებოდა, 428 № —
გაუღონოვდა, ძლივოდენ...

8) 428 № — დაპობოდა.

9) დად. — იქით-აქეთ, ა. ო. — აქეთ-იქით ერწებოდა.

10) ზუფინი — იხ. ნასესხ. სიტყვები, ა. ო. — ზუფინის მიბრჯინვითა.

11) 428 № — მიიბრჯენდა.

12) დად. — ვით მთვრალი ეპენტებოდა.

13) ა. ო. — ცრემლნი.

14) დად. — ზოგჯერ კ-რით, უმეტესად ხ-ნით, 428 № — ყველგან
ხ-ნით, ა. ო. — ჩამომხსენ.

15) 428 № — შეიყუანე, მოაშორე სატანასა.

2222. იტყუის: „ღმერთო! შარიერნი ერანეღნი კარგად ზრდიღნი, აღარ გინდა დასახსნელად დევისაგან დაპყრობიღნი, თუმცა კარგი ვერა ქნეს რა, არ წაუხუნან დევთა სულნი¹⁾), და ნუ გასწირავ, იგ არიან ქრისტიანად დახათლულნი²⁾).

2223. ესე რა თქვა პილოტანმან³⁾), ველარ დადგა ფერკთა ზედა: ვით უსულოდ, გარდაიქცა მას მკურვალსა⁴⁾ მიწაზედა, ძვრისა ღონე აღარა აქუს⁵⁾), რაში დახტის როსტომსზედა⁶⁾), და ღ'თის⁷⁾ განგებით მოვლენილმან თხამ წამოვლად ამასზედა:

2224. როსტომ უჭურეტდა უღონოდ, მიწასა ზედან დებუდი, გულშიგ ეგრე თქვა: „არ არის უწყალოდ მგზავრი რებუდი⁸⁾), ეგების მიკსნას⁹⁾ უფალმან, სიცოცხლე-გამწარებუდი, და მე დამკსნას¹⁰⁾ ძნელსა სიკუდილსა, არს ჩემთვის მოვლინე- [ბუდი?!

2225. შემოქმედსა ძალი სთხოვა, — რომ ცოცხალი აღმადგინა! — მარცხენასა ზუფინი აქუს, მარჯუნივ კრმალი დაიბრჯინა¹¹⁾),

1) დად.—არ წაუხუნენ დევთა სული, 428 №—არ წაუხუნან დევთა სული.

2) დად.—სეული ხელ-ნაწერით მხოლოდობით რიცხვშია შარიელი ერანელი კარგად ზრდილი... დევისაგან დაპყრობილი, ... ქრისტიანად დახათლული.

3) ა. ო. და 428 №—ესე რა თქვა პილოტანმან, დად.—პილოტანი ველარ დადგა...

4) დად.—მას მკურვალეს მიწაზედა, ა. ო.—ვით უსულოდ.

5) დად.—აღარ ჰქონდა, ა. ო.—ძვრისა ღონე აღარა აქუს.

6) 428 №—როსტომზედა, ა. ო.—რაში სტირის როსტომსზედა.

7) 428 №—მღთის, ა. ო.—მღთის განგებით მოვლენილი თხამ წამოდგა ამას ზედა.

8) ა. ო.—გულში თქვა: ესე არ არის უწყალოთა გამგზავრებუდი.

9) დად.—მიხსნა.

10) დად.—დამკსნა, 428 №—დამხსნას.

11) 428 №—დააბრჯინა.

რესტომ ნახა მთარული, რაშმან ოდენ მოილხინა,
და ტკბილის თვალით მიხედვიდეს, მიუძღოდ¹⁾ მათ თხა წინა.

2226. სიცოცხლის საზოგნელად მათ თხა წინა წაიმძღვანეს²⁾,
ნახეს ტურგუა წყარო რაშე, მართ რომ ცოტა წაიარნეს³⁾,
თხა მივიდა, სმა დაუწყო, მკსნელსა მათსა დაადარნეს⁴⁾,
და ღმერთსა დიდი მადლი მისცეს, პირი მიწას დაამუარნეს⁵⁾.

2227. თამთან პირი მიაპყრა, აწ ღმერთი მისგან იქების⁶⁾:
„წმინდა ხარ მასამართლეთ, უცხო არ გაგიკუიარდების!
ეს წყალი არა თხისა, ჩემთვის განგებით ირების⁷⁾,
და ვინც მიენდობის უფულისა, ავი არ წაეკიდების.

2228. ვიცი, — ღმერთსა შევებრალო, მან მიბოძა მცოდნე წყლისა⁸⁾,
არ უნდოდა წასაკდენლად, ქმნა⁹⁾ მოვლენა აქა თხისა,
ვისცა ზურგად მიაჩნია, მას მიხედების სიბრტყე გზისა,
და თამთან¹⁰⁾ დაყო წყლისა პირსა — ორი წილი ლოცვა დღისა¹¹⁾.

¹⁾ დად. — მიუძღვების, ა. ო. — მიუძღოდა მას თხა წინა.

²⁾ 428 № — წაიძღოდეს(?).

³⁾ დად. — როგორც ცოტა წაიარეს.

⁴⁾ დად. — დაადარეს.

⁵⁾ დად. — ღმერთსა დიდი მადლი მისცა(?), მიწას პირი დაამუარეს.

⁶⁾ დად. — თამთან პირი მიაპყრა, აწ ღმერთი ჩემგან იქების,
428 № — თამთან პირი მას მიაპყრა, აწ ღმერთი მისგან იქების, ა. ო. — თამთან პირი მიწასა, აწ ღმერთი მისგან იქების.

⁷⁾ დად. — ეს წყალი არა თხის არის, განგებით. ჩემთვის ირების,
ა. ო. — ჩემთვის განგებით იქების.

⁸⁾ დად. — არ უნდოდა წასაკდენლად, ქმნა მოვლენა აქა თხისა,
428 № — არ უნდოდა წასაკდენლად, ქმნა...

⁹⁾ 428 № — ვინცა ზურგად მიაჩნია, მას მიხედების სიბრტყე გზისა,
ა. ო. და დად. — ვისაც ზურგად მიაჩნია, მას მიხედების სიბრტყე დღისა.

¹⁰⁾ და ამან დაყო...

¹¹⁾ ა. ო. — თამთან დაყო წყლისა პირი ორი წილი, ლოცვად დღისა.

2229. თხას უთხრა: „შენი მინდორი მწვანობენ — ტურფად ონები¹⁾, აჭაზის გულის საფოდ ნუმც ოდეს მოეგონები!
ვინც ცხენით შემოგიტეოს, საწყენლად დასაღონები²⁾,
და ისრისამც კილო გასქდების³⁾ და მშუილდი კელთ საქონები.

2230⁴⁾. მე სინცოცხლე გარდმეწუეიტა⁵⁾, გულის ჭანგსა შევეკრულვიყავ⁶⁾,
შენის ნახვით⁷⁾ დამარჩინე, სასუდაროდ⁸⁾ გავსრულვიყავ,
ჩემი გული, — სთქუა, — ვეშაპსა შეეჭამა, ჩანთქმულვიყავ⁹⁾,
და განკებამც არს კურთხეული¹⁰⁾, თვარ უცილოდ მამკუდარვიყავ!“

2231. რაშს უნაგირი მოჰკადა¹¹⁾, რა მოისვენა თხისაგან¹²⁾,
მტვერი გაბანა, შესწმინდა¹³⁾ ჰგავს, უნათლესა მოისაგან!
მოისვენა, — და სტომაქი მაშინ გაუძდა წელისაგან¹⁴⁾,
და მერმე მოუნდა საჭმელი გარჯილსა წუერვილისაგან¹⁵⁾.

1) ა. ო. — შენი მინდორი მწვანეობს ტურფად ონები, ონები — ონი, იხ. ლექსიკ.

2) დად. — ვინც ცხენით შემოგიტეოს, საწყენლად და დასაღონები.

3) დად. — გატყდების.

4) ამ ხანის მე-2-ე და მე-3-ე ტაეპები. დად. — სეულში გადასმულ-გადმოსმულია.

5) დად. — გარდამიწყდა.

6) დად. — შეკრულიყავ(?), 428 № — შევეკრულიყავ.

7) დად. — შენით ნახვით.

8) დად. — სასუდარად.

9) დად. — ჩემი გული თუ სთქუა ვეშაპს შევეჭამე, ჩანთქმულიყავ, 428 № — ჩამთქმულიყავ(?).

10) დად. — კურთხეულ არს, 428 № — განგებამცა კურთხეულა.

11) დად. — მოკადა.

12) დად. — რა მოიკალა თხისაგან.

13) დად. — მოსწმინდა, ა. ო. — მტვერი გაბანა, შესწმინდა, 428 — დაბანა, შესწმინდა.

14) დად. — მოივსო წელისაგან, ა. ო. — სტომაქი მაშინ გაეძლო.

15) დად. — შიმშილისაგან.

2232. მოისვენა, შეკვამა¹⁾, სანადიროდ გაემართა, კრმალ-ქარქაში²⁾ შემთირტუა, ალფა-ზრდილი აემართა, ფიცხლად³⁾ მოკლა მან კანჯარი, გაიშლიდა ტურფად მკართა⁴⁾, და შესწვა⁵⁾, საჭმლად არას ეყო, გამოსწოვა ტვინი ქვალთა.

2233. მოჭვიდა და კულა⁶⁾ წყალი სუა, ავირებდა ძილის ქნასა, რესტომ დაწვა მუნ საძილოდ, მან მიაპყრა⁷⁾ ზბრი რაშსა, თუ რამ⁸⁾ ნახო, შენ იქმადი, რაშო, ჩემკენ წამოვლასა⁹⁾, და დევ-გეშაბთა სამეოფია, შენ ნუ ებრძვი ამათ გზასა!¹⁰⁾

2234. რაშსა დავედრე რა ესა, დაწვა, დაეძინებოდა, უძრავად იწვა, ეძინა, თვალი არ გაეკუნებოდა, რაში სძოვდა¹¹⁾ და ფრთხილობდა, მას გვერდით იარებოდა, და შუა-ღამ ერთი ვეშაში შორს ოდენ გამოხნდებოდა.

2235. დიდი, უზომოდ უსახო, იგი ჩანთქმიდა ზილოს¹²⁾, იგი წყარო თურმე მისია, დის ტურფა რამე ჩრდილოს¹³⁾, მას ქონდის¹⁴⁾ გამოსსვენოდ მინდორსა უადგილოსა, და ნიანგნი, დევნი, შიშითა ზღვას ვერ გამოვლენ, ნილოსა.

1) დად.—შაეკაზა.
2) 428 №—კმალ-ქარქაში.
3) ა. ო. და დად.—ფიცხლად, 428 №—ფიცხლავ.
4) ა. ო.—მოეკიდა ტურფას მკართა.
5) ა. ო.—შესწვა, 428 №—შეწვა.
6) ა. ო. და დად.—კვლა.
7) ა. ო.—მუნ საძილოდ, მიაპყრო პირი რაშსა.
8) ა. ო.—თუ რა ნახო.
9) დად.—ჩემკენ წამოვლასა, 428 №—წამოვლასა.
10) დად.—იმათს გზასა.
11) დად.—ძოვდა.
12) 428 №—სპილოსა.
13) 428 №—დის ტურფას რამე ჩრდილოსა, ა. ო.—დის ტურფად.
14) დად.—ჰქონდა.

2236. რა გეშაბმან, — ფალავანს¹⁾ სძინავს, — გვერც²⁾ რაში ვლიდეს, —
გაუკუიერდა: „ვინ მოსულა, ლომი ვერა გაივლიდეს!³⁾
დედამ აწვე მოიგონოს, ტიროდეს და ცრემლსა ღურიდეს⁴⁾,
და ეს ხემისა ჭანგისაგან, თქუა, „ცოცხალი ვერ წავიდე!“

2237. საღალატოდ როსტომისთვის იარების დამეს ბნელსა⁵⁾,
მაშინ რაშსა ჩასანთქმელად მან მიმართა ფერ-ნათელსა⁶⁾,
რაშმან ფიცხლად⁷⁾ მოცამართა როსტომს, მისთვის სასურველსა,
და ტერფთა სცემდა მიწაზედან, გაეღვიძეს სისხლთა მღურელსა⁸⁾,

2238. გაეღვიძეს⁹⁾ მას ჭკუიანსა, თავი ჯაჯრით გაეტენა,
იქით-აქათ¹⁰⁾ მიიხედნა, რაშს უბრძანა: „ჭკუ რა ჭქენა?!
ცუდად რასთვის გამადვიქე, რად გამიკრთე¹¹⁾ ძილი შენა?!“
და იუურებდა¹²⁾ საუბრსა, მას გეშაბი არ ეხვენა.

2239. კულა გეშაბი დამადუღი საღალატოდ მათეკნ იქცა,
რაშმან ნახა მამავალი¹³⁾, როსტომისკენ გამოიქცა,

1) დად. — ფალავანი.

2) ა. ო. — გვერთსა.

3) დად. — ვინ მოსრულა, აქ ლომიცა ვერ გავლიდეს, ა. ო. — ვერ-
ცა ლომი გაივლიდეს.

4) დად. — დედამ აწვე მოიტიროს, ტიროდეს და ცრემლსა ღური-
დეს, ა. ო. — დედამ აწვე მოიგლოვოს, ტიროდეს....

5) დად. — იმალოდა ღამე ბნელსა.

6) ა. ო. და 428 № — მაშინ რაშის ჩასანთქმელად მან მიმართა
ფერ-ნაკლულსა, დად. — ფერ-ნათელსა ლექსს უფრო უხთებდა.

7) 428 № — ფიცხლად.

8) დად. — გაადვიძებს სისხლის მღურელსა, 428 № — ტერფსა სცემ-
და მიწაზედა, გაეღვიძა სისხლთა მღურელსა.

9) დად. — გაეღვიძა.

10) დად. — იქით-აქეთ.

11) დად. — გამიკრთე.

12) ა. ო. და დად. — იუურებდა, 428 № — იუურებდის.

13) 428 № — დამალული(?).

ფრუტუნებს და ტურფს სცემდა, თითქმის გვანდა, (ცა დაიქცა¹⁾),
და როსტომ ჩქარად წამოიქცა²⁾, საფრანხისა ფერად იქცა.

2240. მოგლო მინდარი მოწუდილმან, აზირობს ლახვართა-ხებასა³⁾,
ვერა იზოვა, მოვიდა და მუნვე დაწვა⁴⁾ ნებასა,
რასსა გაუწერა, უფრთხვიხარ ღამისა შენ ოცნებასა⁵⁾,
და ძილსა გამიკრთობ, ისწრაფვი⁶⁾ შენ ჩემის, ცაღვიძებასა!“

2241. უბრძანა იუ: „ვედარ გავსიძებ მე ტუეილად ამის ქნას,
ქულავ ბედითად გამაღვიძებ, მე არა ვიქ, ვფიცავ, სხვასა!⁷⁾
კრძლითა დაგჭრი კართის ძარღვთა⁸⁾, ვერ დამასწრობ სიტუეის
და მეკმე წავალ მე ქუეითად მასხადარის ქუეყანასა!“ [ოქმასა“],

2242. გულავ დაწვა და დაიძინა შემოსილმან ბაბრბითა,
ცნა ვეშაპმან, დაეძინეს, დაიქუხნა, ცამან ვითა¹⁰⁾,
პირსა ცეცხლი მოსცვიოდა, რაშმან ხნა, გაკრთა¹¹⁾ შითა,
და გული ორად გაჭობოდა, ცაღვიძებს ვერ შიშითა.

2243. „შეკება, მამკლავს უცილოდა!“ — რაში ბრჭობს ამის გულითა,
გულმან აღარა დაუთმო როსტომის სიუვარულითა,

1) დად. — ფრთხვიხარ და ტურფსა სცემდა, ამას გავსი-თუ, ცა და-
იქცა, ა. ო. — ფრუტუნებს(?).

2) დად. — წამოვარდა.

3) ა. ო. — აზირობს ლახვართა ხებასა.

4) დად. — მოვიდა, მუნავე დაწვა ნებასა.

5) დად. — უფრთხვიხარ ღამისა შენ ოცნებასა, 428 № — დაოცნებასა.

6) დად. — ისწრაფვი.

7) დად. — არასა ვიქ, ვფიცავ, სხვასა.

8) ა. ო. და დად. — კართის ძარღვთა, 428 № — კარის ძარღვთა,

ა. ო. — დაგჭრი კართის ძარღვთა. ვერ დამასწრობ.

9) დად. — ვერ მომისწრობს.

10) 428 № — სცნა ვეშაპმან, დაეძინა, დაიქუხა, ცამან ვითა.

11) დად. — გატყდა(?).

ეგრეთვე მისკენ წამოვლო¹⁾, გულითა დადალულითა,
და გუიოდა, კლეჯდა მიწას ტერფითა მოქნეულითა.

2244. როსტომს ესმა, გაიღვიძა, იყო თვითან მისი ნება²⁾,
დალატითა ვერა უყო, არ ეწერა მისგან ვნება,
სიბნელეს³⁾ შიგან ნახა, ღმერთისა უნდა განქარვება,
და ბასრი კრმალი მოიწვავდა, სთქუა, დაუწყო ცეტხლმან ღება!

2245. შეუზახნა: „თქუი სახელი, კულა მოხვიდე შენ აქ აროს⁴⁾,
რომ საწუთრო ველარ ნახო, შენზედ რისხვიო შეიყაროს⁵⁾,
უსახელიდ შენი სული ბნელსა⁶⁾ ტანსა გაუყაროს,
და ღთითა ჩემგან ქადებული აწ შენზედან დაემყაროს!

2246. თქუა ვეშაშმან: „შენ ცოცხალი ჩემგან ველარ წახვიდას!
ეს მინდორი ჩემი არის, სიბრტეე⁷⁾ ასი ფარსანგია,
არწივიცა ვერ კადიფლის, ეტლი მისი შემიხურია⁸⁾,
და ჩემის შიშით ვარსკულაუთაცა დახედვა არ შეუძლია!“

2247. ვეშაშმან შემოუზახნა: „რა არის შენი სახელი?!
ვატირო შენნი მშობელნი, ტირილით მოვაგლახენი“⁹⁾,
თამთან უთხრა თუ: „ნარიმანს იცნობდეს ზღვანი და კმელნი⁹⁾,
და საამის შვილის-შვილი ვარ, როსტომ მძეს ჩემი სახელი.“

1) ა. ო.—ეგრეთვე მისკენ მორბოდა.
2) ა. ო. და 428 №—როსტომს ესმა, გაიღვიძა იყო თვითან მისი
ნება, დად.—იყო თვითვე ღთისა ნება.
3) ა. ო.—სიბნელეთა შიგან ნახა.
4) დად.—მოხვიდე შენ კვლავ აქ აროს.
5) დად.—დაემყაროს.
6) ა. ო. და 428 №—ძნელსა ტანსა, დად.—ბნელსა.
7) დად.—სიბრტეე, 428 №—სიბრტეე.
8) დად.—არწივიცა ვერ გადმოვლის, ეტლი მათი შემიხურია.
9) დად.—თამთან უთხრა: „ნარიმანს იცნობდეს ზღვანი და კმელნი,
428 №—თამთან უთხრა თუ: ნარიმანს იცნობდეს ზღვანი და ხენი.“

2248. ვარ მარტო ერთი მოლაშქრე რაშითა გუელავანითა,
მთათა და ველთა გაგაზობ, ვითა ხურმასა დანითა¹⁾,
ზედა მოუკდა ვეშაში, შედრქნილი²⁾ პირ-ადრენითა,
და კრმალ-მოწუდიო წინ მიეგება მას როსტომ ძაღედ³⁾ რბენითა.

2249. როსტომ ძალით მას ვეშაშს ვერა სჯობდა, მას დახედნა⁴⁾,
რაშმან უურნი⁵⁾ წაიშვირა⁶⁾ ტოტი მკართა დააქედნა⁷⁾,
კისრის ძარღვი აღმოხეთქა⁸⁾, მას კბილითა დაეჭედნა⁹⁾,
და როსტომ კრმალი მოუქნივა, გული ცრად გაუკუეთნა.

2250. კუამლი ასტელა საშინელი¹⁰⁾, სისხლი ღვარად წამოვიდა,
ძნელი¹¹⁾ სული ამოუშვა, საწუთროს დაფარვიდა¹²⁾,
როსტომ სულთქნა, გაუკუირდა, იგი ბილწი¹³⁾ მასც ედიდა,
და ფალაურად¹⁴⁾ ღმერთსა მადლი მისცა, წყლის პირს წამოვიდა.

2251. რა დაიბანა კელ-პირი, თქუა: „ჩემგან ღმერთი იქების,
მისგან მაქუს ძალი და ჭკუა, არსთაგან¹⁵⁾ გაიდიდების,

1) დად.—ვითა ხუმრასა(?) დანითა.

2) დად.—შედრქენითა.

3) დად.—მაღე რბენითა.

4) დად.—ვერა სჯობდა, იგ დახედა.

5) დად.—ყური ჩაიშვირა.

6) დად.—ტოტი ზურგსა დააქედა.

7) ა. ო.—ყურნი წაიციკვიტნა.

8) დად.—ამოხეთქა.

9) 428 №—დაეჭიდა, დად.—დაეჭედა, ა. ო.—დაეჭიდანა ამ ხანის მე-3-ე ტაეპი 428 №-ში უკულმა არის, ამ სფხით: „მას კბილითა დაეჭიდა, კისრის ძარღვი აღმოხეთქა.

10) დად.—საზარელი.

11) დად.—ბნელი(?) სული.

12) დად.—დაჭფარვიდა.

13) ა. ო.—პილწი.

14) 428 №—ფალაურად, ა. ო.—პირ-დამკობით-ღმერთს ევედრა, წყლისა პირსა წამოვიდა.

15) ა. ო.—არსითგან.

ვეშაპი, დევი და ზილა¹⁾ ნილოსს²⁾ ვეჲად ირების³⁾,
და დიდი და ცოტა ყუელაი ჩემთანა⁴⁾ სწორად იქების!“

2252. ღოცვისგან მოიტალა, წამოვიდა, შეჲდა რაშს,
სამყოფთ⁵⁾ რასმე გრძნეულთასა მოვიდოდა გრძელსა გზასა,
შეხედნა და წულისა ზირსა შეენიერი ხე რამ დგას,
და ხაძოვრითა შემკობილბ, თუ სთქუა, გვანდა სამოთხესა.

2253. ერთი წყარო მოსასვენად შეენიარი, ტურფა ნასი⁶⁾,
მწვანე, კარგად შემკობილი⁷⁾, აღოხანი იდგეს⁸⁾ ასი,
პურ-ღვინო და თხა შემწვარი, გვერცა ედგა აქრის თასი,
და გრძნეულთათვის შეკაზმული⁹⁾ გვერდსა უსხდა ქაჯთა დასი.

2254. როსტომ რა ნახეს გრძნეულთა, შიშითა დაუჩინარდეს,
დააგდეს სუფრა შემკული, ველარა ღვინით იხარდეს,
ჩამოკდა, როსტომს უკურდა¹⁰⁾, ქაჯნი უჭურეტდეს, იხარდეს¹¹⁾,
და რაში დაბაა წულის ზირსა, დაჯდა¹²⁾ და ზირსა იხარდეს.

1) 428 №—სპილო.

2) ნილოსი, იხ. ლექსიკ.

3) ა. ო.—ნილოსა ველად ირებების, 428 №—ნილოსი ველად.

4) დად.—დიდი და მცირე ყუელაი ჩვენთანა სწორად იქების,
428 №—ჩემთანა სწორად იქების, ა. ო.—შენთანა სწორად იქების.

5) დად.—სამყოფს, ა. ო. და 428 №—სამყოფთ.

6) დად.—ერთი წყარო შეკობილი მოსასვენო ტურფა ნასი, 428-იც—
ტურფა ნასი. ეს ადგილი წარყვნილი უნდა იყოს, რადგან ნასი უშნოს
ნიშნავს და ტურფა-ნასი უაზრობაა.

7) დად.—წყარო კარგი სათამაშო.

8) ა. ო.—იდგა.

9) დად. და ა. ო.—შეკაზმული, 428 №—მოკაზმული.

10) დად.—როსტომ უყურებს.

11) ა. ო.—იხარდეს—შეცდომით.

12) დად.—ჩამოკდა.

2255. თასსა და ღვინოს გვერდითა ოთხ-ძალი იდგა ბზისა¹⁾,
მასზედა ამა²⁾ და ეტყუის: „რესტომ გარჯილო გზისაჲსა
ღვინთაგან უნაწილო³⁾, მოყუსა⁴⁾ მინდორისა,
და შენ სათამაშოდ ომი გზისს ღომ-ვეფხთა, ნიანგისა⁵⁾“

2256. რესტომისგან დევთა ესმა, ფალაურად⁶⁾ კმა გამოვა,
ერთი ქაჯი დედაკაცად⁷⁾ მოეკაზმა, მასთან მოვა,
რახომისაჲსა არ შეგნოდა, პირი ვარდა⁸⁾ აეყუავა,
და მოვიდა და გვერდ⁹⁾ დაუჯდა, თქუა: „აშიეი რესტომ ჰოვა!“

2257. თამთან დმერთი აკსენა¹⁰⁾, თქუა: „გაკდის კმელთა არიფი¹¹⁾,
შემკუელი სუფრა მიბოძე, შევლო მინდორთა ღარიფი¹²⁾,
ღვინო ბქრასა თასითა, მზესა ჰგავს ქალი ზარიფი¹³⁾,
და რესტომ ცნა¹⁴⁾, იყო გრძნეული—დევი ხვანჯითა ხალიფი¹⁵⁾“.

2258. თასი მთართვა გრძნეულსა, უთხრა: „თქუი დ'თისა¹⁶⁾ სახელი!“
ზასუხი ვერ შეუქცია¹⁷⁾, წაუკდა პირისხენი,

1) დად.—თხასა და ღვინოსა გვერდი, პოვა ორძალი ბზისა, წარ-
ყვნილი უნდა იყოს, ა. ო.—თასი ღვინოსა გვერდით დგას, ორძალი

2) დად.—ასრე. [იდვა ბზისაო.

3) 428 №—უნაწილოვო.

4) ა. ო.—მოყვისო.

5) ა. ო. და დად.—შენ სათამაშოდ ომი გაქუს ღომ-ვეფხის; ნი-

6) ა. ო. და დად.—ფალაურად, 428—ფალავნურად. [ანგისაო.

7) ა. ო.—დედაკაცათ, 428 №—დედაკაცი.

8) დად.—პირი ვარდი აეყუავა.

9) დად.—ყველგან გვერდს.

10) 428 №—ახსენა, ყველგან ხ-ნით.

11) დად. და ა. ო.—ალიფი, 428 №—კმელთა არიფი, ა. ო.—

12) დად.—ღარიფი, 428 №—ღარიფი. [კმალთა ალიფი.

13) 428 №—არიფი, დად.—ზარიფი, ა. ო.—ჰარიფი. იხ. ლექსი-

14) 428 და ა. ო.—ყველგან სცნა, დად.—ცნა. [კონში.

15) ა. ო.—დევის ხვანჯით ხალიფი.

16) ა. ო. და 428 №—ყველგან მღვთისა.

17) დად.—შეუქცია.

მას საგდებელი შესტეორცა, შეიზურა, შეუკრა კელი¹⁾,
და — „ნასკუითა სავსე დამჰკნარც*), თქუი, მითხარ შენი სხელი!“

2259. კრმალი ჰკრა, ზრად გაჰკუეთა როსტომ, — არ ეუბნებოდა: —
რა ნახა²⁾, გული გრძნეულთა შიშითა აივსებოდა,
რასა აუღვა ლაგამი, წაგიდა, იარებოდა,
და ანაზად ბნელი მოვიდა, მის უცხო არ იქნებოდა:

2260. საწუთროში³⁾ სინათლეს ვეღარ ხედავს, წაიარნა,
იკუირვებდა უსაზომოდ, — მზის სინათლე რამ⁴⁾ დაფარნა?!
მზისა შექნი კუბრის ზღვამან და ვარსკუელაფნი⁵⁾ ჩამოჰყარნა,
და დაღონდა და საღვენი მისნი რასა მიაბარნა⁶⁾.

2261. რაში გაუშვა, ბნელში⁷⁾ უფალსა ევედრებოდა,
მართ⁸⁾ ვითა გზისა მძებნელი, უკუნსა იარებოდა.
ანაზად, ღთის⁹⁾ განგებით, სინათლე¹⁰⁾ გამოჩნდებოდა,
და ნახა წყალი და მინდორი, საწუთრო იახლებოდა¹¹⁾.

2262. გამხიარულდა, ჩამოკლა მამსურნე მასველებისა,
ტანი თფლითა შესურილი აზჯართა ეწებებისა.

1) 428 № — მაგრა შეუკრა მას პელი.

* ხელ-ნაწერები — და ნასკუითა სავსე, დამჰკნარც.

2) ა. ო. და 428 № — ნახა, დად. — ნახეს.

3) ა. ო. — საწუთროშიგან.

4) 428 № — არ დაფარნა.

5) ა. ო. და 428 № — და მასკულაფმან.

6) დად. — დაღონდა და საღვენი როსტომ რაშსა მიაბარნა.

7) ა. ო. — ბნელეთა.

8) ა. ო. — მათ(?).

9) დად. — ღთის ბრძანებითა, 428 და ა. ო. — მღთისა განგებით.

10) დად. — ნათელრ.

11) დად. — და ნახა მინდორი და წყალი, საწუთრო იხილვებოდა,
ა. ო. — და ნახა მინდორი და წყალი, საწუთრო(?) იახლებოდა.

- მზეს მიუფინა ბაბრახი, რაში ლაგმიას ების,
და რა გაგმა ტანს ჩაიტვა, სძილად¹⁾ ესწრაფების.
2263. რაშის მისცა სძილვარი, მან დაიგო ქუეშე მღლი,
გზის გარჯილი მისსვენლად²⁾ ძილად მიწვა ლომთა-ლომი,
რაშის საქმე შესჭირდების, მას ჯავრად აქუს დევთა ომი,
და მეველეშან რაში ნახა, უნაშიგა ძოფნად მდგომი³⁾.
2264. მას მეველეშან აგინა, ცემა დაუწყო ჯოხითა,
ეს პილო ტანს შეესმა⁴⁾, არა წევს ძოწა ნოხითა,
უთხრა: „რა ჭირნი გინახავს, დევთა ცხენია ჯოგითა⁵⁾,
და გეშვივითა გაწუდილხარ რასტომ⁶⁾, ხარ აქ ომახითა!“
2265. გაგულისდა⁷⁾ ამაზედა, წამოიჭრა ოდენ უხნა⁸⁾,
ორივ ყური დაუჭირა, დაგლიჯა და კელთ ჩაუხუნა⁹⁾,
არა უთხრა ერთი სიტყუა მას, არცა რა უხსუნხა,
და მეველეშან ტირილითა გაკვირვებით წამოიხუნა¹⁰⁾.
2266. მცველად იუუის მას ადგილსა ერთი კაცი დიდებული;
მას სახელად ავლად ერქუა, იყო მათთვის ბრძანებული¹¹⁾,
მეველეს ყურნი კელთა ჰქონდა, სისხლთა შეღებული¹²⁾,
და მას მთართვა შეჭირვებით, ტირილად და უდულს გული.

1) ა. ო.—უმეტეს ნაწილად თ-ნით.

2) დად.—მოსასვენოდ, ა. ო.—მოსასვენად.

3) ა. ო.—ყანაშია სძოვდა მდგომი.

4) დად.—ეს პილოტანშან შეიტყო, არა წევს ძოწა ნოხითა.

5) დად.—დვეი ცხენია ჯოგადა, 428 №—ჯოგითა.

6) დად.—რატომ ხარ აქ ომახითა.

7) 428 №—გაგულიზდა.

8) ა. ო.—ოდენ იხმნანა(?)—წარყვნილია.

9) დად.—ჩაუხუნა, ა. ო.—ორივ ყური დაავლიჯა დაუჭირა,
პელთ ჩაუხუნა.

10) ა. ო.—მეველეშან გაკვირვებით, ტირილითა წამოიხუნა.

11) 428 №—ბძანებული, ა. ო.—მისთვის.

12) ა. ო.—სისხლით გაბასრული.

2267. მოახსენა: „ერთი კაცი მინდორში¹⁾ იწვა მტკეფლად,
მას ჰგავს ერთი დიდი ცხენი, ჰგავს დევია სისხლთა მჩქეფლად²⁾,
იგ გაეშვა ყანაში³⁾, მიველ მისთვის გასაძებლად,
და არ მიმიშვა, წამოიჭრა, ჩემთვის ცეცხლთა⁴⁾ მოსადებლად.

2268. ვეფხის ჯავშანი აცვია, რკინისა ქუდი ებასა,
ჰგავსო, მინდორი დევითა ავესო იგ განგებასა,
აქეს თავისაგან იმედი, არა იქს ყმათა ხლებასა⁵⁾,
და ორივე ყურნი⁶⁾ დამგლიჯნა და მუნვე დაწვა ნებას⁷⁾.

2269. მულანზარში⁸⁾ სახელ-დიდი ნადირობდის, იუვის მუნა!⁹⁾
შამში¹⁰⁾ ღამი შემოსულა¹¹⁾; ავლად თქუა თუ, მოკუდა უნა,
როსტომისთვის შესახურობლად სადავენი მოიბრუნა¹²⁾,
და თავადები თან იახლა¹³⁾, თქუა: „გაშეება არა¹⁴⁾ უნა!“

2270. მიეწურნეს, როსტომ ადგა, რაშისაგენ გაემართა,
შეკაზმა¹⁵⁾ საომარად, ვით ღრუბელი შეჯდა ქართა,

1) ა. ო.—მინდორშია.

2) დად.—ჰგავს დევია სისხლთა მტკეფლად, 428 №—ჰგავს დევისა სისხლის მჩქეფლად, ა. ო.—ჰგავს დევია სისხლთა მჩქეფლად.

3) 428 №—გაუშვა ყანაშია, ა. ო.—იგ გაეშვა ყანაშია.

4) ა. ო.—ცეცხლის მოსადებლად.

5) ა. ო.—თქვა: უიმედო თავისა, არა აქეს ყმათა ხლებასა(?).

6) 428 №—ორივე ყურნი.

7) დად.—მუნავე დაწვა ნებასა.

8) 428 №—მულანზარში, ა. ო.—მულანზარაში.

9) ა. ო.—სახელ-დიდნი, ნადირობდის, იყვნის...

10) 428 და ა. ო.—შამში, დად.—შამშია.

11) დად. და ა. ო.—შემოსულა, 428 №—შამოსულა.

12) დად.—სადვეენი მოიბრუნა.

13) დად.—თან გამოჰყუდა.

14) დად.—მას არ უნა.

15) დად.—შეკაზმა.

ბასრი კრძალი ამოიღო¹⁾, აფუნდათა წაემართა,
და ბოლოდ ლექსი მოგახსენებს, რაცა ავლადს დაემართა.

2271. ავლად როსტომს დაუძახა, აწ სახელი შენი თქუია,
თავადთაგან ვისი გვარი, ანუ მამით ვისი ძია²⁾,
ხვადთა³⁾ ღმრთა სამყოფშიგა⁴⁾ რად მოსულხარ⁵⁾, მიკუერს მია,
და რ უნდოდ შენგან მოსულა⁶⁾, რად მამცდარხარ⁷⁾, შმაგო, ღია?!“

2272. როსტომ თქუა: „ჩემი სახელი ღრუბელთა ზედა სწერია,
კრძალსა და ლახტსა მძიმეს წვიმს რისხვა მონაბერია⁸⁾,
თავადთა თავთა მიწასა დაჰყრის, ასტუდების⁹⁾ მტკვერია,
და შენ თუ სცნა, სული აფრქვიო¹⁰⁾, ვერაჟინ გნახოს მრთელია!¹¹⁾“

2273. აწ ამას იქით ლაშქართა ვერ გნახონ სულთა მბერავი¹²⁾,
როდეს გაშენა დედამან, ჯამდა¹³⁾ სუღარის მკერავი¹⁴⁾,

1) დად.—კრძალი გამოიღო, 428 №—კმალი ამოიღო.

2) დად.—ძია.

3) 428 №—მხვადთა.

4) ა. ო.—სამყოფშია.

5) დად.—რადგან მოხუედ.

6) 428 №—მოსულა.

7) 428 № და ა. ო.—მამცდარხარ, დად.—მომცდარხარ.

8) ამ ხანის პირველი ორი ტაეპი 428-სა და 1505 №№-ებში ამ
სახით არის:

„როსტომ ჩემია სახელი, ღრუბელთა ზედა სწერია,
კმალსა და მძიმეს ლახტსა წვიმს იგ. რისხვა მონაბერია,
ა. ო.—როსტომ არს ჩემი სახელი, ღრუბელთა ზედა სწერია,
კმალსა და მძიმეს ლახტსა წვიმს, რისხვაა მონაბერია.

9) 428 №—ასტუდების, ა. ო.—თავადთა თავთა მიწათა დაჰყრის...

10) დად.—სული აფქნარო(?)—წარყვნილია.

11) 428 № და ა. ო.—ყველგან მთელია.

12) ა. ო.—ბერვითა.

13) დად.—უპმდა.

14) ა. ო.—მკერავითა(?).

ჩემდა საომრად მოსულხარ, უჭკო, რეგვენი, შენ, ავი¹⁾,
და მიკუიერს, რად მოსტდი საქმესა, კქონდა რა შესაკერავი?!²⁾

2274. ჭირთა მიმცემი ნიანგი მას გამოწუდილი აქუს კელსა³⁾,
მას საგდებელი სასროლად მორთული ება სარტეელსა⁴⁾,
ვით ლომის კანჯრის ჯოგსა⁵⁾, მიმართა, იუენეს⁶⁾ სად ველსა,
და თვითთა კურითა თავს სჭრის, ოროლთა მკეტთა სჭმელსა⁷⁾.

2275. მან ამოსწუეიტა ლაშქარი, მკუდარზედა იარებოდა,
სისხლის რუ დის, დეენი მძოვრითა აივსებოდა,
მერმე გაიქცენს⁸⁾ ლაშქარნი, — როსტომს ვინ დაუდგებოდა?!
და მიმართეს კლდეთა-კაპანთა, მაშიგან იმალებოდა⁹⁾.

2276. როსტომ, მთურადი ჰილო ვითა¹⁰⁾, მისდევს, მას აქუს საგდებე-
ავლადს უკან მიეწია, დაუბნელდა¹¹⁾ დღე ნათელი, [ლი.
შესტყორცა¹²⁾ და თავს მიაბა, ჩამოაგდო ვითა შელი,
და ლაშქარშიგან, ვით იოტა¹³⁾, მოიტაცა, დასტა კელი.

1) ა. ო. — უჭკუო, რეგვენი ვითა.

2) ა. ო. — შესაკერავითა.

3) ა. ო. — ჭირთა მიმცემი იანგნი, მას გამოწუდილი აქვს ხელსა.

4) 428 № — მობმული ება სახრტილსა — ლექსთ-წყობას ლალატობს,
ა. ო. — მან საგდებელი მორთული სასროლად მოება კელსა.

5) 428 № — კანჯრის ჯოგშიგან(?).

6) ა. ო. — იუო.

7) ა. ო. — თვითთა კურითა გასჭრიდა, ორთა მბეტთა შესაჭმელსა.

8) დად. — გაიქცენ. ა. ო. — გაიქცა ლაშქარი.

9) დად. — და მიმართეს კლდესა, კაპანსა, მაშიგა იმალებოდა.

10) 428 № — მთურალსა სპილო ვითა, ა. ო. და დად. — მთურალი
პილო ვითა.

11) ა. ო. — დაუბნელდა.

12) ა. ო. — შესტყორცა.

13) 428 № — იოტა, ა. ო. — ლაშქარშია ვით იოტა.

2277. შათ ლაშქართა ვერა სცნეს რა, თუ შინახავს ვერვინ თქვაო¹⁾,
მაგრად შეჭკრა საგდებლითა როსტომ ავლად, ვითა თხაო²⁾,
წინ ქუეითად გაიძღვანა³⁾, მართლად მითხარ, მას კკითხაო⁴⁾,
და რამ ტუელი არ შეგანდეს, შენვე გიჯობს, მართლად
სთქვაო⁵⁾.

2278. თუ მასწავლო თეთრი დევი, მასთან შეოთნი გრძნების მქნელნი⁶⁾,
ფოლად, ბედა, ღულად, ღუნდი სად არიან გზისა მცველნი?⁷⁾
სადა ქაოზ კელ-მწიფე ზის და შეკრულნი ერანელნი⁸⁾,
და თუ ეს მართლად გამიცხადო, შენ გნატრიდენ სრულად კმელნი.

2279. თავდებად მოგცე უფალი და მისი⁹⁾ სახიარობა,
მაზანდარისა სამეფო და მისი შარიარობა¹⁰⁾,
მას მძიმე ლახტი წაუღო, ტახტისა შეენიარობა¹¹⁾
და დაგხურო მისი გვირგვინი, შენ მოგხუდეს ნებიარობა¹²⁾.

2280. ჩემი სიტუა გაიგონე, ავლად ეგრე მოახსენა:
„გული ჯაფრით დაიცალე, დამიჯერე, ასრე ჰქენა!

1) დად.—ვერა ვინ თქო.

2) დად.—გარდამოკდა, მაგრად შეკრა როსტომ ავლად. ასრე ითხო,
შ. ო.—ასრე ვითა თხაო.

3) ა. ო.—წაიქცია.

4) ა. ო. და დად.—მართლა მითხარ, რაცა კკითხო, 428 №—მარ-
თლა მითხარ, რას კითხაო(?).

5) დად.—შენვე გიჯობს, მართალი სთქო, 428 №—შენვე გიჯობს,
მართლა თქვა, ხელ-ნაწერები—თქვაო.

6) 428 №—მქნელი, ა. ო. და დად.—მქნელნი.

7) 428 №—მცველი.

8) 428 №—შეკრულნი ერანელი, ა. ო.—სადა ქაოზ კელ-მწიფე
ზის და დაკრულნი ერანელნი, დად.—დაკრული ერანელნი.

9) დად.—ღთისა.

10) დად.—მაზანდარელის მეფობა და მისი შარიალობა.

11) დად.—მას მძიმე ტახტი წაუღო, გვრგვინა შეენიერობა.

12) დად.—მოგხუდეს ნებიარობა.

- გაკსენ თვალი წყალობისა, მამხუდეს ოდენ სულთა ღზენა¹⁾,
და რსაც ექებ, მის ნიშნსა მდ'თითა ჭვრებ ჩემგან შენა²⁾.
2281. თეთრის დევისა სამყოფი—არჯანგ და ბედა ქებულნი,
სად შენ და რაში აპირებთ მისვლასა³⁾ გაფიცებულნი,
კიხუენო ქაოზ კელ-მწიფე; ლაშქარნი ვაგლახებულნი,
და სად ერანელნი აბიან დამბრძალნი⁴⁾, დატყუებულნი.
2282. გკადრო ყუელა ცალკე-ცალკე, დაგიძალო რამცა მია!..⁵⁾
აქათ ქაოზ კელ-მწიფემდის ძეს გზა⁶⁾—ასი ფარსანგია,
ასს სხვასა ველით⁷⁾,—იმას იქით თეთრის დევის სამყოფია,
და გზა ავია, ორმოთ სავსე, საშიშარი, ძნელი⁸⁾ დია!
2283. ორთა მათ შუა შიშითა ორბი ვერ გარდაფრინდების,
დევი თორმეტი ათასი გზასა სცავს⁹⁾, ცეცხლი ენთების,
არჯანგ და საანჯ¹⁰⁾ თავადნი,—მათ მტერი შეუშინდების!
და გზახუენ, —დაგნაყენ¹¹⁾ ლახტითა, შენ გაყლა გაგიძნელებს!
2284. თეთრის დევის ტანი ნახო, თუ სთქუა: „დიდი მთა არისა,
ათის საგდებელის სიგრძე¹²⁾ ტანს საფარი თმა არისა¹³⁾).

¹⁾ დად.—ოდენ მომხედეს სულთა ღზენა, 428 №—მამხუდეს ოდენ

²⁾ დად.—ჩემგან პოვებ ახლა შენა. [სულთა ღზენა.

³⁾ ა. ო. და 428 №—აპირებთ მისვლასა, დად.—მისვლასა აპირებთ.

⁴⁾ 428 №—სულ ბრძანი, ა. ო. და დად.—დამბრძალნი, დატყუე

⁵⁾ დად.—რამცა მია, ა. ო.—რაცა მია. [ვებულნი.

⁶⁾ დად.—გზა ძეს.

⁷⁾ ა. ო.—ასს სხვათ ველით(?).

⁸⁾ დად.—მეტად დია.

⁹⁾ დად.—გზასა სცვენ.

¹⁰⁾ ა. ო. და 428 №—საანჯ, დად.—საინჯ.

¹¹⁾ 428 №—დაგნაყენ.

¹²⁾ დად.—ათის საგდებელის სიგრძე.

¹³⁾ 1505 და 428 №№—გზა არისა(?), ა. ო.—მათისა საგდებლი-
საგან ზომა ათისა გზა არისა(?).

აწ ნუ წახვალ ჯავრიანი, მამისმინე¹⁾, კმა არისა,
და მიმძიმს, ნაკუთი მკერდ-მკლავისა წაკდეს, — შუქი ჯავარისა!²⁾

2285. ორმოვანთა³⁾ რა გაიფლი, საღნი კლდენი დაგუხუდებინ,
მუნ მინდორნი საჭირონი, — თვაღნი არსით გასწუდებინ! —
ბასრით ქუითა მოჭედილი; — თხასა ფერკნი მოსტუდებინ⁴⁾,
და მერმე წყაღნი ორ-ფარსანგი, ქარმან, — დეგნი, — ზედ დგებინ.

2286. მას იქით მახანდარამდის ქალაქი⁵⁾ აშენებუელი, —
სახლი სახლზედან ჰკიღია, ერთმან-ერთზედან გებუელი,
სამასი ფარსანგი სიგრძე ნაკები⁶⁾, გამაგრებუელი,
და საომრად ძნელი საჭირო, სიმაგრით არის ქებუელი⁷⁾.

2287. ჰეავს⁸⁾ მეომარი ურიცხვი — პილო⁹⁾ ათასჯერ-ათასი,
ვერვინ შეუვა¹⁰⁾ შიშითა, ცხენოსანი ჰეავს სხვად სვი,
აქუს უმარავი საჭურჭლე¹¹⁾, — აბჯარი, — ოქრო და¹²⁾ თასი,
და კაცსა ზერ ნახავ გლახას¹³⁾, — ოქრო აცვია ხალასი.

1) დად. და ა. ო. — მომისმინე, ა. ო. — მომისმინე, კმარ არისა.

2) ა. ო. — წაკდენა შენის ჯავარესა.

3) დად. — ორმოვანთა, 1505 და 428 №№ — არმოვანთა, ა. ო. —
არმავანთა, 428 № — არმოვანთა.

4) ა. ო. — ბასრთა ქვითა მოჭედილი თხას ფერკნი მოუსხლტებინ.

5) ა. ო. — ქალაქათ.

6) დად. — სიგრძე სამასი ფარსანგი ნაკები, 458 და 1505 №№ —
ფარსანგი სამასი სიგრძე.

7) ა. ო. — სიმაგრით გამაგრებუელი.

8) დად. — დგას.

9) 428 № — ყველგან „სპილო“, დად. და ა. ო. — ყველგან „პილო“.

10) დად., 428 და 1505 №№ — მიუვა.

11) დად. — აქუს უმარავი საჭურჭლე, 428 და 1505 №№ — უმ-
რფულესი.

12) ა. ო. და 428 № — აბჯარი, ოქრო და თასი, დად. — აბჯარი,
ოქროსა თასი.

13) დად. — გლახასა, ა. ო. — გლახაკთა.

2288. ერთი მარტო ცხენოსანი, თუმცა მთა ხარ, სრულად რკინა, ვა¹⁾ თუ დევთა ბასრმან ლახტმან დაგნაყოს და წაგაკდინა! რა ეს²⁾ ესმა ავლადისგან, რასტომ დიდი გაიციან: და— შენ თუ ჩემი მოუყარე ხარ, მიმიყვანე მათსა შინა³⁾.

2289. ღთითა⁴⁾, შენ ნახავ, მათზედა ჩემგან რა მოიწვევისა!.. რა უყო მათსა ლაშქარსა,—მე მამხუდეს⁵⁾ ეტლი ძლევისა.— მათ ჩემი კრძალი უჩუენო, ნაკრავი სისხლთა თხევისა, და ძარღვებსა დავსწუდი,—მათ სიგრძე აქ განად მოექცევისა!⁶⁾

2290. სადა ქაოზ გელ-მწიფე ზის, შენ წამიძელ მუნით ხვალე⁷⁾, ავლადს ესმა, გაემართეს, მათ იარეს მეტად მალე, დღე-ნათელი, დამე-ბნელი არ ეტყობის სიმაშურალე⁸⁾, და სად ქექაოზ დგომილიყო, ეს ასვერფის მივლენ⁹⁾ ხვალე.

2291. რასტომ ნახა, მუნით ცეცხლი მაზანდარას დააგზიან¹⁰⁾, ავლადს ჰკითხა: „იქ რა არის, სადა სძანი იქსიან?“ მოახსენა: „დარაჯანი დარაჯობენ, იქა დიან, და გელ-მწიფე და ერანელნი დაბრმობილნი იქა ბიან¹¹⁾“.

1) დად.—ვაი თუ.

2) დად.—„ეს“ აკლია.

3) დად.—და ნუ მიამბობ მაგ ამბავსა, აწ წამიძელვ მალე წინა.

4) 428 № და ა. ო.—ყველგან „მღთითა“.

5) დად.—რა უყო მათთა ლაშქართა,—მე მომხუდეს... ა. ო.—მათსა ლაშქართა.

6) ა. ო.—და ძარღვებს დავაძრობ, მათ სიგრძე აქ განთაც შეექცევისა, 428 და დად.—ძარღვებსა დავსწუდი, მათ სიგრძე და განად მოექცევისა.

7) 428 №—შენ წამიძენ მუნით ხალე, დად.—შენ წამიძელვ წინა

8) ა. ო.—მოსამალლე(?)

[ხვალე]

9) ა. ო. და 428 №—მივლენ, დად.—მივლენ

10) დად. და ა. ო.—დააგზიან.

11) დად.—ტყუედ სხენან და მუნ აზიან, ა. ო.—დაპყრობილნი.

2292. ღუღად და ბედად არიან თავადად განაჩენილ¹⁾,
თეთრის დევისა ბრძანებით არჯანგ—ხე რომ ჩინს გრძელი²⁾, —
წამსა და წუთსა³⁾ კვილი კმა ისმის მონაფენი⁴⁾,
და მოვა ომისა მძებნელი, აქეს მალადინი შენი⁵⁾“
2293. ოდენ მიწვა, მიიძინა, ზედ მნათობი მზე მრვიდა,
რასტომ რაშსა მოუჭინა, მძიმეს ლახტსა ჩაირჭმიდა⁶⁾,
მუზარადი დაიხურა, ზედ ბაბრასს ჩაიჭმიდა,
და ავლად ხეთა⁶⁾ უკუ-აკრა, დევთ საომრად წამოვიდა
2294. მან ლაშქართა შეუტოვა, სად არჯანგ და სპანი დგეს,
რასტომ დიდი შეუზახნა⁷⁾, გააზობდა ტინსა კლდესა,
კარვიდამე⁸⁾ გამოიჭრა არჯანგ მიხუდა სიშმაგეს⁹⁾,
და რასტომ ცხენით შეუტოვა, დევთა ლაქავს¹⁰⁾ ვით ბზესა.
2295. არჯანგს თავსა კელი მიჭყო, მან მოსწყუიტა ფიცხლად სულად¹¹⁾,
ლაშქართაკენ სისხლიანი შემოსტყორცა დანა სრულად,

1) 428 №—არჯანგ და ბედად არიან თავადად განაჩენილ, ა. ო. და დად.—ღუღად და ბედად, ა. ო. და 428—თავადად, დად.—სფადად.

2) დად.—არჯანგ ხე რომ დგას გრძელი, 1505, 428 და ა. ო.— არჯანგ ჰე რომ ჩინს გრძელი.

3) დად.—წამსა და წამსა.

4) ა. ო.—წამ და წუთს კმა კვილისა ისმის არ მონაფენი.

5) 428 და ა. ო.—ჩაიგებდა, დად.—ჩაირჭმიდა—ლექს უფრო უბ- დება, თუმცა საეჭვოა.

6) ა. ო. და 428 №—ხეთა, დად.—ხესა.

7) დად. და 428 №—შეუძახა.

8) 428 №—კარვიდალმა, დად.—კარვიდამე, ა. ო.—კარვიდამენ.

9) 428 №—სიშემცდრესა(?).

10) 428 №—ხ-ნით, ა. ო.—მტერთა ლაკავს ვითა ბზესა, დად. და 428 №—როგორც ბზესა.

11) დად.—სრულად, 428 №—ფიცხლად სულად, ა. ო.—ფიცხ- ლად სულად.

ნახეს ღვეთა, ეუცხოვა, მათ ჩაეგზნა ცეცხლი გულად¹⁾,
და შიშიე ლახტი კელთა ჰქონდა, მოკეგბა წინა ღულად²⁾.

2296. ჰილტანმან რაში მისკენ გაიბრუნვა³⁾, რაზმი ფრიწა,
მუზარადას რა ლახტი ჰკრა, ტვინი შუა გაუფრიწა⁴⁾,
ცხენილაღმან⁵⁾ ჩამოვარდა, დაეცა და დაძრა მიწა,
და ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგი⁶⁾, ღვეთა რაზმი დაცაფრიწა.

2297. მოვიდა და ამაზედან შეეყარა⁷⁾ ბედა კელად,
როსტომ შესცა მკერდს ხანჯარი⁸⁾, გულისაკენ გასახევიდა⁹⁾,
ზურგის ძვალი გაუხეთქა¹⁰⁾ სისხლისათვის გარდამხევიდა¹¹⁾,
და ღვეთა ნახეს, შეეშინდა, გაემართნეს გასაქცევიდა.

2298. როსტომისგან გაუგვირდა და გაუსქდა ღვეთა გული,
არც სამყოფი მოიგონეს, არცა შვილნი, დედა-წული,
მათ თამთან უკან მიზღვეს¹²⁾, კრმაღ-მოწუდილი, გამახული,
და მან დასცალა გრძნეულთაგან ღვეთ-სამყოფი, ქაჯთა სული¹³⁾.

1) 428 №—ნახეს, დიდად ეუცხოვა, მას ჩაეგზნო ცეცხლი გულად.

2) ა. ო.—ღულად წინად(?).

3) 428 №—გაიბრუნა.

4) დად.—მუზარადას ლახტი დაჰკრა, ტვინი ორად გაუფრიწა.

5) დად.—ცხენისაგან ჩამოვარდა, ა. ო.—ცხენილაღმან.

6) დად.—და ვითა ლომმან თხისა ჯოგი, ა. ო.—კანჯრის ჯოგსა.

7) დად.—შეეყარა.

8) 428 № და ა. ო.—ხანჯალი.

9) ა. ო.—გასახელლად.

10) დად. და 428—გაუხეთქა.

11) დად.—დასათხევიდა.

12) დად.—მიზღვეს, 428 №—იმათ როსტომ უკან მისღვეს.

13) დად.—და მან დასცალა სამყოფთაგან ღვეთ, გრძნეულთა ქაჯ-
თა სრული, ა. ო. და 428 №—...ქაჯთა სული—სწორი უნდა იყოს.

2299. რა დევთზედა გაემარჯვა, უკ-მობრუნდა თიცხლავ ისი¹⁾,
მოვიდა და ავლად აესნა²⁾, ბრალი ჰქონდა გულისა მისი.
ასთეროზის ჭალაშიგან მთისა ძირსა დადგეს ისი,
და იმაღვოდეს³⁾. დევთა მისვლა ვერ შეეტყო როსტომისი.

2300. დასხდეს რასმე ხეთა ძირსა⁴⁾, მათ მონახეს ტურთა ჩრდილი,
ვილოტანი ავლადს ჰკითხავს: „სად ზის მეფე შეპყრობილი?“
ადგა, წინა წამოუძღვა, სადა ქაოზ დაბრმობილი⁵⁾,
და ქალაქშიგან⁶⁾, სად ტყვედ იუუნეს ერანელნი დაპყრობილი⁷⁾.

2301*). რა შევიდა ქალაქშიგა, დაიკვივლა დიდი რაშმა,
ქაოზ იცნა, თქვა: „პყრობილნი ჩვენ დაგვიხსნა ლხინმა ასმა.
შეჭირვება უბოლოოდ ჩუენი შექნა⁸⁾“ ზეცით დასმა,
და უსაცილოდ რაში არის, მე კვივილი მისი მესმა.⁹⁾

2302. კელ-მწითისაკენ წავიდა გმირი, გონება-ნათელი,
მცველთა კმა ესმა, შიშითა მათ დაუბნელდა ნათელი,
გარდაქვეყნეს, და როსტომ პყრობილნი ხსნა ადენი¹⁰⁾
და მათ აუტირდა კმა-მადლა¹⁰⁾, ცრემლი სწავს თვალთა ნადენი.

1) დად.—თიცხლა ისი.
2) 428 №—ხ-ნით, დად.—კ-რით.
3) დად.—და იმალოდა, დევთა მისვლა ვერ შეეტყო როსტომისი,
428 №—მისულა, ა. ო.—იმალოდა... არ შეეტყო...
4) დად.—ქუეუე.
5) 428 №—სადაც არის დაბრმობილი.
6) ა. ო.—ქალაქშია.
7) ა. ო. და 428 №—დაპყრობილი, დად.—ერთობილნი.
*) ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:
რა შევიდა ქალაქშიგან დაიკვივლა რაშმან ღიღმა,
ქაოზ იცნა, თქვა პყრობილნი ჩვენ დაგვიხსნა ასმან ლხინმა,
შეჭირვება უბოლოოდ ჩვენ შეგვიქნა ზეცით დასმა,
და უსაცილოდ რაში არის, მე ხვივილი მისი მესმა.
8) 428 №—უბოლოოდ შექნა, ა. ო.—ჩვენ შეგვიქნა.
9) 428 № და ა. ო.—ადელი.
10) დად.—კმა-მადლა.

2303. ეთაჟუნა კელ-მწიფეს მან, ანბავი დევთა ჰკითხა¹⁾,
მას კელ-მწიფე მრუხვივა, მოჭდობილი იდგა დიდ-ხა,
მან ანბავი ზაალისა, გზისა გარჯა, — ყველა ჰკითხა,
და მალვით უნდა გრძნეულთაგან, ნუ იყოფნი წასვლას დიდხა²⁾!

2304. თუ შეიტყობს³⁾ თეთრი დევი, ვითა ცეცხლი აენტების,
სცნობს სიკუდილსა არჯანგისს, ფიცხლად ზედა მოგიკდების,
გრძნებთა და ილეთითა დევთა⁴⁾ მიწა აივსების,
და თან მოიტანს სრულად დევსა, ჭირ-ნახული წაკიკდების.

2305. შენ მიმართე დევთა სხლსა, კრმალი გქონდეს წინა-მავლად,
მთი საქმე ყველაკაი⁵⁾ მოგაკსენოს, იცის ავლად,
ამს იქით საშიშარი შვიდი მთა გიც⁶⁾ კარდასავლად,
და ღთის ძალითა დევთა თავი შენ კარიო მტერთა⁷⁾ ნავლად.

2306. გზისა მცველნი გაუწუეულად სხვანი დეგნი დაგხუდებიან,
გინდა გლოვა სამარად, ვითა ვეფხნი⁸⁾ დადგებიან,
ერთი კევი—საშიშარი ნახა, — თვალნი გატევიანი,
და საკრძაღვი, — თათყრასა მტერნი ვერსით მორჩებიან!

2307. მას კევის თავსა საშუოფი თეთრის დევისა არისა;
იგ არის ზურგი ლაშქართა, სთვადი⁹⁾ მაჭანდარისა.

1) ა. ო.—მან ანბავი ზაალისა, გზისა გარჯა, — ყველა ჰკითხა,
428 №—მან ანბავი ზაალისა, გზისა გარჯა მოიკითხა.

2) დად.—მალვით უნდა გრძნეულთაგან წასვლა, ნუ იყოფნი დიდხა.

3) დად.—თუ შეგიტყობს.

4) ა. ო.—გრძნებთა და ილეთითა დევთაგან.

5) დად.—ყოველივე, ა. ო.—ყველაკაი.

6) დად.—ძეს, ა. ო.—ამას იქით გარდასავლად შვიდი მთა გიც
საშიშარად.

7) 428 №—მღთის ძალითა... მტერთა(?) ნავლად.

8) 428 №—ვითა ვეფხნი, ა. ო.—ვითა ვეფხვი, დაგხუდებიან.

9) ა. ო.—საფადი.

ეტადე მისსა სიკუდილსა, გრძნებითა სავსე არისა,
და მიგუხუდა ჩუენ სრულად ნათელი ტირილით თვალ-დამყარისა¹⁾).

2308. თქუა მკურნალმან კელოვანმან: „ძვირსა ფასს ვინ არღებს,
თუ ვინ მოჰკლავს თეთრსა დევსა, გულსა²⁾ მისსა გამოღებს,
მე იმედი გარდავსწყუიტე³⁾), ვთქუი თუ: „აქა ვინ მოიღებს!“ —
და სამჯერ იწვეთ სისხლსა მისსა⁴⁾), სიბნელესა გამოიღებს.“

2309. აქა რესტომ გაემართა თეთრას დევის სომარად,
ერანელთა დაავადრა, თქუა: „იუენით⁵⁾ გულ-მღვიძარად
არის ერთი შეომარი, რომ მასშია შილას⁶⁾), დარად,
და მამერიოს დევთა დასი, — თქუენ ღმერთი გუავს მოსაკმარად⁷⁾).

2310. მე თუ მამკლას შემოქმედმან თქუენ მეშველი სხვა მოგვივაროს⁸⁾),
მოვერიო, წყალბისა ეტლმან ზეცით თქუენ დაგვაროს,
ხოსროულმან ხემ ნაყოფი⁹⁾ გამოიღოს ავი აროს,
და ტახტი ჰპოვონ¹⁰⁾ თავ-თავისი, ქაოზ შეეგე მოიხაროს!

2311. გულ-მესისხლედ წამოვიდა, ზირი მიწას კამყარა,
შეეკაზმა¹¹⁾ დევთ სომარად, მან დაავად. ავლად არა,

1) 428 № — და მიგუხუდა ჩუენ სრულად ნათელი ტირილით თვალ-
დამყარისა, ა. ო. — და მიგვხვდა ჩუენ სრულად ნათელი, ტირილით
თვალ-დაპყრობილსა, დად. — და მიგვხვდა სრულად ნათელი ტირილით
თვალ-დამყარესა.

2) ა. ო. და 428 № — გულსა, დად. — ღვიძლსა.

3) ა. ო. და 428 № — გარდავსწყუიტე, დად. — გარდამწყუდ.

4) 428 № — და სამჯერ ვიცვეთ სისხლსა მისსა, დად. — სამჯერ
იწვეთ სისხლი მისი, ა. ო. — იწვეთ სისხლსა მისსა.

5) 428 № — თქუენ იუენით.

6) 428 № — ყველგან სპილოს, ა. ო. — რომე მესმა პილოს დარად.

7) ა. ო. და 428 № — მოსაკმარად, დად. — წინამძღვარად.

8) 428 № — მეშველი სხვა მოვივაროს.

9) 428 № — ნაყოფმან, ა. ო. — ხოსროულმან ხე ნაყოფად.

10) ა. ო. — და ტახტი ჰპოვონ თავ-თავისი,...

11) დად. — შეეკაზმა.

- რაშმან ფიცხლად შეუტია, მთა უგრძნობლად გარდია¹⁾,
და არ ჩავარდა ორმოშიგან²⁾, დარაჯათა უგრძნეს არა.
2312. მივიდა მის კევის თავსა, სად იყო დევთა ურილობა,
ნახა მრავალი ლაშქარი, მუნ დევთა³⁾ შემოყრილობა,
ავლადს უბრძანა: „აქამდის ვცან შენი გამოცდილობა,
და მართლად მასწავლე უოველი⁴⁾, არა ჩანს გარდასრულობა⁵⁾“.
2313. აწ მართალი გზა მიჩვენე, შენ კულავ დამდეგ დიდი ვალი,
მასწავლე და გამამანდეგ⁶⁾, სადა სახლობს დევი მურალი,
სადაც არის თეთრის დევის სამყოფი და შესავალი,
და გზისა მცველნი დარაჯანი რაზომია, რა⁷⁾ მრავალი?! —
2314. ზედ მიკდობა რაჟამ უნდა, თუ⁸⁾ დმერთმან ქნას ჩუენი ნება?⁹⁾
ავლად უთხრა: „სიცხის ჟამსა დდემან რა ქნას გასწორება,
მაშინ ძილი გახშირდების, მოუნდების მოსვენება⁹⁾,
და კიდევ ცოტად¹⁰⁾ ნუ ისწრაფი, ჟამად გიჯობს დაუფენება!“
2315. მაშინ სძინავს კელი ერთად, მათ ცოტა უთქს მოდარაჯე¹¹⁾,
ღთითა ძლევა შენ მოგხუდების, განგებითა გაემართე!¹²⁾

1) ა. ო. — რაშმან ფიცხლად შეუტია, მთა უგრძნობლად გარდია-
რა, 428 № — რაშმან ფიცხლავ შეუტია, მთა უგრძნობლად გარდიარა,
დად. — რაშმან ფიცხლავ შვიდივე მთა უგრძნეულად გარდიარა.

2) დად. — ორმოშიგა.

3) ა. ო. და 428 № — მუნ დევთა შემოყრილობა, დად. — მუნ დი-
დი შემოყრილობა — რუსთველის მიბაძვით.

4) 428 № — ყოველი, ა. ო. — ყოელი, დად. — ყუელი.

5) დად. და ა. ო. — გარდასულობა.

6) 428 და ა. ო. — გამამანდეგ, დად. — გამომანდეგ.

7) ა. ო. — რომ მრავალი(?).

8) დად. — რომ ღთმან ქნას ჩუენი ნება.

9) დად. — მაშინ ძილი მოუნდების, გახშირდების მოსვენება.

10) დად. — პატარაკად ნუ ისწრაფი, ა. ო. — ნუ ჩქაროვ და ნუ ის-

11) დად. — უდგეს მოდარაჯე. [წრაფვი.]

12) დად. — გაგიმარჯვებს, თუ გამარჯვე.

მოიტადე, მზე გუმბადს¹⁾. რა ამაღლდეს მარაჯე!⁴⁾
და ავლად შეკრა საგდებლითა, — მალვით დაღვა: — „იყავ, დაჯე!“²⁾

2316. რასტომ ჩაიცვა აბჯარი³⁾, ადიდა დამხადებელი;
მოწუდილი კრმალი კელთა აქეს⁴⁾, მათ დევთა მარკრებელი,
შიგ ჩაერია ლაშქართა⁵⁾, მაშინ დევთა ჩანს⁶⁾ მზე ბნელი, —
და ომი შეიქნა სასტიკი. გათენდა შეტად დღე ძნელი!

2317. ცა დაეცა ქვეყანას⁷⁾, გვანდა დევთა უერილითა,
რასტომ ხანჯრით⁸⁾ თავსა სჭრიდა, ქვაბისაკენ მივა ვლითა⁹⁾,
წინ ვერავინ დაუდგების¹⁰⁾. მას ომისა სახელითა,
და რაში ტერფით იომოვდა, ქარსა გვანდა წამოვლითა.

2318. იქით-აქათ დაკოცილთა დევთა ჭყრიან, ვითა ბზეს¹¹⁾,
ქვაბისაკენ შეისწრაფეს¹²⁾, თეთრსა დევსა მიმართესა,
მან პილომან ვითა მთურალმან¹³⁾, — ოდენ ხედვენ სინათლესა, —
და ჯოჯოხეთის მსგავსი იყო, მიხუდეს დიდსა სიბნელესა!¹⁴⁾

1) 428 № — გუმბათსა.

2) ა. ო. და 428 № — მალვით დაღვა, იყავ, დაჯე, დად. — მალვით იყავ აქა, დაჯე!

3) 428 № და ა. ო. — აბჯარი, დად. — ბაბრაბი.

4) ა. ო. — მოწუდილთა კმალი კელთა აქეს...

5) 428 № და ა. ო. — ჩაერია ლაშქართა, დად. — შიგ გაერია სა-

6) ა. ო. — ჩნდა.

7) ა. ო. — ქვეყანათა.

8) 428 № — ხანჯლით.

9) ა. ო. — ქვაბისკენ მივა ძალითა.

10) ა. ო. — დაუდგნობდის.

11) ა. ო. და 428 № — იქით-აქათ დაკოცილსა დევსა ჭყრიდა წამოვლითა. — ამ პირველი ტაეპის შემდეგ 428 № — მისდევს დადიანისეულს.

12) 428 № — ქვაბულისკენ შეისწრაფეს(?), ა. ო. — ქვაბისაკენ შეისწრაფეს, თეთრსა დევსა მიმართითა.

13) დად. — მან პილომან ვითა მთურალმან. — ოდენ ხედვენ სინათლესა, 428 № — მან სპილომან ვითა მთურალმან..., ა. ო. — მან პილომან ვითა მთურალმან ოდენ ხედვენ სინათლითა.

14) დად. — მიხედენ რასმე სიბნელესა, ა. ო. — მიხედეს დიდსა სიბნელითა(?).

2319. სიბნელეს შიგან იყო მის ბილწის დევის ტანი,
როსტომ რაშით კარდამოკდა, შინ შევიდა ვილტანი¹⁾;
ტანი ოფლით დასურელი²⁾ აქუს და ბაბრაბი სისხლიანი,
და გზა არა აქუს წამოსავლად³⁾, ბნელშიგან დგას გულფანი.
2320. რაში ვიწროს გზაში იდგა, შიგ არავის შეუშვებდა⁴⁾,
ვინც მივიდის⁵⁾, ეომვოდა, მას საკლავად ტერფით⁶⁾ სცემდა,
თვალთა კელი უკ-მოიფლო როსტომ, ცრემლსა მოიწმენდა,
და მთის ოდენი ბნელშიგა ჩნდა, თქვა: „რა ვნახე ესე მე და?!“⁷⁾
2321. წვა ქვაბშიგან, სიდიდითა მართ ძლივ ოდენ ეტეოდა⁸⁾,
ზირ-გიშერი, ტანად ვილა⁹⁾, თმა კაჭამდის ჩასწუდებოდა,
სიბრტყითა¹⁰⁾ და სიდიდითა იგ ღრუბელთა შესწუდებოდა,
და ადგა როსტომ, ზედ მოუკდა, უცხო აღარ იქნებოდა¹¹⁾,
- 2322*). თავსა ერქუა¹²⁾ რკინის ქუდი, ჰგვანდა, დიდი¹³⁾ მთა მართთა,
გულშიგ¹⁴⁾ შედრკა, თქვა: „უთუოდ აწ გათავდა ჩემი დღია!“¹⁵⁾
-
- ¹⁾ დად.—გულოვანი—მეოთხე ტაეპიც ამ სიტყვით ბოლოვდება.
²⁾ დად.—შესვრილი.
³⁾ დად.—წასავალად. [შეუშვებდა.
⁴⁾ 428 № და ა. ო.—შიგ არავის შეუშვებდა, დად.—შინა არვის.
⁵⁾ დად. და ა. ო.—მოვიდის, ა. ო.—ეომვოდა, 428 №—ვინც მი-
⁶⁾ ა. ო.—ტერფსა სცემდა. [ვიდის, ეომოდა.
⁷⁾ 428 №—თქვა: ვნახეო მე ესა და, ა. ო.—და მთის ოდენი ბნე-
ლშიგან, თქვა, ჩანს რომე ვნახე მე და.
⁸⁾ ა. ო.—იწვა ქვაბშიგან, სიდიდით, მართ ძლივასა ეტეოდუ.
⁹⁾ 428 №—ყველგან „სპილო“.
¹⁰⁾ 428 №—სიბრტყითა.
¹¹⁾ 428 №—ადგა, როსტომს ზედ მიუბდა, დად.—და ადგა როს-
ტომ, ზედ მიუბდა, უფრო აღარ იქნებოდა, ა. ო.—უცხო რომე იქნებოდა.
^{*)} ამ ხანის მეორე ტაეპი დად.-სეულში მესამედ არის, ზოლო მე-
¹²⁾ დად.—ერქო. [სამე—მეორედ.
¹³⁾ დად.—შავი მთა.
¹⁴⁾ 428 №—გულში.
¹⁵⁾ დად.—გულშიგ შედრკა, „ულონიოდ ვაი გათავდა ჩემი დღია!“
ა. ო.—გულშიგან შედრკა, ესე თქვა, გათავდა ჩემი დღითია.

ნამეტნავად გაუკუიროდა, როსტომს მისი სიდიდის¹⁾,
და თავსა უთხრა: „არას მარგებს დაუღადად ყოფა²⁾ აქა მისა!“³⁾

2323. როსტომი გაფიცხდა, მას ღვესა საწუთრო აარებინა⁴⁾,
მას ბასრი კრმალი შემოჭკრა⁵⁾, ბარკალი გააგდებინა,
მან⁶⁾ ღვემან ტოტი წამოჭკრა⁷⁾, ფარი არ აფარებინა,
და ვით ზილო შემოეჭიდა, კრმლის ცემა გააშვებინა⁸⁾.

2324. ერთმანერთსა შეეჭიდნეს⁹⁾ გულ-მესისხლედ, უცხო ფერად,
აბჯარსა და კორცსა გლეჯდა ღვევი როსტომს, -- „მამკლავ მე რად?!“¹⁰⁾
კრმლითა სცემდა ზილოტანი საკლავად¹¹⁾ და სისხლთა მღურეჟად,
და მიწა სრულად გააწითლეს მათ, შედებეს ვარდის ფერად.

2325. მას აბჯარი დაუხივა, ღვევი მედგრად ეჭიდების,
— „ორში¹²⁾ არის ჩემი საქმე“, — როსტომ გულს¹³⁾ ეუბნების:
„ამ ღვეისა კელისაგან დღეს თუ სული მე შემრჩების,
და თუ ვით ამას მოურჩები, მის დღეშიგან¹⁴⁾ არ მეგნების!“

1) ა. ო. — როსტომს მისი სიდიდითა.

2) დად. — ყოფა, 428 № — არას მარგებს აქა ყოფნა.

3) ა. ო. — აქა მითა.

4) ა. ო. — საწუთრო აარებინა(?).

5) ა. ო. და დად. — შემოჭკრა, 428 № — შამოკრა.

6) დად. — მას.

7) ა. ო. — შემოჭკრა.

8) დად. — გააგდებინა, ა. ო. და 428 № — კლმის ცემა გააშვებინა.

9) დად. — შეეჭიდნენ, ა. ო. — ერთმანერთსა შეეჭიდნეს მესისხლად
და უცხო ფერად.

10) 428 № — აბჯარსა და კორცსა გლეჯდა ღვევი როსტომს, მომ-
კალ მე რად?!

11) 428 № — საკლავად.

12) 428 № და ა. ო. — ორში, დად. — ორშიგ.

13) დად. — თავსა.

14) დად. — ყველგან უ-ნაროთ.

2326. თეთრმან დევმან თქუა: „სულთაგან ვაი აღარ მიც მე წიდი!
ამას მოურჩები ცოცხალი¹⁾, წაგიდე გარდახვეწილი,
ფეკ-შეკუეთილი, დაჭრილი, ამისგან ძვალ-დაღეწილი,
და მე მასანდარას ვერ მნახონ უფერგო, ტყავადაფრეწილი!“

2327. ვითა ღომმან, დევსა კელი როსტომ მიჭყო ამაზედა,
აიუენა თავის სწორად, შედგრად დასცა მიწაზედა,
მას ხანჯარი გასაზობლად დაძგერა გუფსა ზედა,
და ამოგლიჯა მას გულ-ფირტვი²⁾, უკუიცვა მკლავსა ზედა.

აქა იპრიანა ღრთან ქექაომ კელ-მწიფისა და ერანელთ დახ-
სნა. გათავდა თეთრის დევის დღე როსტომის კელითა^{*)}.

2328. მის დევისა სისხლისაგან იგი ქუაბი სრულ³⁾ ავსილას,
როსტომ შეჯდა, წამოვიდა, ავლად ჯერედ არ აკსნილას⁴⁾,
დევთა სცნეს და გაემართნეს⁵⁾, თუ სდა ვინ დარჩომილას,
და ავლად გაკსნა, წამოვიდნეს⁶⁾, მას უამბო, რაცა ქნილას.

2329. ავლად მისცა იგ გულ-ფირტვი, ქაოზისკენ⁷⁾ წამოვიდეს,
მერმე ავლად მოასხენა: „მკლავთა ჩემთა რა მკურნიდეს?
შეკრულობის ნიშანი მძეს, გული ჩემი შიშით ძრწილეს⁸⁾,
და ბრძენმან კაცმან ქადებულად არ უტეუოს⁹⁾, მას უზმიდეს.

1) ა. ო.—მას მოურჩები ცოცხალი.

2) ა. ო.—და ამოგლიჯნა მას გულ-ფირტვი, უკუიცვა მკლავთა

*) ეს სათაური ა. ო.—ში არ არის. [ზედა.

3) 428 №—ყველგან სულ.

4) 428 და ა. ო.—ჯერედ არ გახსნილა, დად.—ჯერეთ არ გაკსნი-

5) 428 № და ა. ო.—გაემართნეს, დად.—გარდიხვეწნენ. [ლა.

6) დად.—ავლად აკსნა, წამოვიდა, ა. ო.—და 428 №—ავლად გა-
ხსნა, წამოვიდნეს.

7) დად.—გულ-ფირტვი, ქაოზისკე, ა. ო.—ავლად მისცა იგ გულ-

8) დად. და ა. ო.—ძრწილეს, 428 №—წრწილეს. [ფირტვი.

9) ა. ო.—არ უმტეუოს.

2330. ხვადო¹⁾ ლომო, შენ სწუთრო დაიმონე კრმლითა სრული²⁾,
კელ-მწიფეთა გვირგვინი ხარ, მტერთა ზედა მორეული,
შენ ტუეილი არა გმართებს მომსპოლველი დევთა სრული,
და ჩემი გული გახსარე, გამითავე³⁾ ქაღებული!“

2331. როსტომ ბრძანებს⁴⁾: „თუცა ჭირთა შენ ნაცვადი არ მოგხუდების,
მძღურითა მძღურამდის შენ მოგათული⁵⁾, ერთი საქმე შეძნელების,
გრძელი ჭირი წინავე გვიც, ფათერაკი დაგვესწრების⁶⁾,
და ვერ დაიჭერ მაზანდარას, თუ კელ-მწიფე არ მოკუდების.

2332. გამს ჩემგანვე ამისი ქნა, ტახტისგან მოტაცება,
მას დაჭედა ბორკილითა, დრმას ორმოსა შიგ ჩაგდება,
ას-ათასის მეომრის დევის თავის მოშორება⁷⁾,
და ამაშიგან ვაი⁸⁾ თუ მოვკუდე, მიხუდეს მტერთა მოსვენება!

2333. გაგითავებ ქაღებულსა“ — კულავ იმედი ავლადს მისცა.
სცნა ქექაოზ, გამარჯვა⁹⁾, დმერთს დიდი მადლი მისცა,
თქუეს თუ: „მოვა პილოტანი, რომ მოესრნეს მტერნი ვისცა¹⁰⁾,
და მოხვია კელ-მწიფესა, დალოცა და თაყუანი სცა.

1) 428 № — მხვადო.

2) 428 № — კლმითა ქნული, დაიმონე პლმით მამული.

3) ა. ო. — აღმისრული.

4) დად. და ა. ო. — ბრძანებს, 428 № — ბრძანა: თუცა ჭირთა...

5) დად. — მზღვრითა-მზღვრამდი შენ დაგათვლი.

6) დად. — გარდაგვადების.

7) ა. ო. — ასს ათასსა მეომარსა დევსა, 428 — ასს ათას მეომრისა...

8) დად. და ა. ო. — ამაშია ვაი თუ მოვკუდე, 428 № — ამაშიგან

აწ თუ მოვკუდე.

9) დად. — ცნა ქექაოზ გამარჯვება.

10) დად. და ა. ო. — თქუეს თუ: მოვა პილოტანი, რომ მოესრნეს
მტერნი ვისცა, 428 № — თქუა თუ: „მოვა პილოტანი, რომ მოესრნა...

2334. მახსენა: „კელ-მწიფეო, მტერნი შენნი ველარ ვლიდენ!¹⁾
შე დავუვარე სისხლი მათი, მტერნი²⁾ სრულად ამოვსწყუიდენ,
თეთრსა დევსა მოვერიე, მას გულ-ღვიძლი ამოვფრინებ³⁾,
და კართა ზედან მამიღია, წამლად სისხლნი თვალთ იწვეთენ⁴⁾).

2335. ქაოზ ბრძანებს: „ზილტანო, შენ იკმარე ჯომარდობა!
ნუ უშენოდ ტახტი-გვირგვინი, ბეჭედი და კელ-მწიფობა,
შენ გურთხევით გაკსენებდენ⁵⁾, კამს დაშქართა მოჩილობა,
და მტერთა ზედა, უზებარო⁶⁾, დმერთმან მოგცეს ახონობა!

2336*). ვინცა შექნას⁷⁾ შენებრ შვილი, მოჩივარი მტერი ჰყუანდეს,
ტახტი მისად მონად ჰქონდეს⁸⁾, წადილზედა ანა აკლდეს! “
დევის სისხლი კელ-მწიფემან თვალთ იწვეთა, გაუახლდეს⁹⁾,
და მასვე წამსა აეხილნეს, ვითა მზენი გაუნათლდეს!

1) დად.— შარიერო, ა. ო.— კელ-მწიფეო, მტერნი შენნი შენგან ვლიდენ.

2) დად.— დევნი, 428 №— მტერი სრულად ამოვსწყუიტენ.

3) 428 №— თეთრსა დევსა მოვერიე, მას გულ-ღვიძლი ამოვსწყუიტენ, დად.— მას გულ-ღვიძლი ამოვსწყუიტენ.

4) დად.— სისხლი წამლად თვალთა იცხენ, 428 №— წამლად სისხლი თვალთა იწვეთენ, ა. ო.— წამლად სისხლნი თვალთ იწვეთენ.

5) დად.— გამსახურებდეს, 428 №— გახსენებდეს.

6) დად.— მტერთა ზედა მოგცა ღონე, უზებარო, გამარჯვება, ა. ო.— უზანბარო.

*) ეს ხანა ა. ო.— ში ამ სახით არის:

„ვინცა შექნას შენებრ შვილი, მოჩივარი ჰყუანდეს მტერი,
ტახტი მისთა მონათ ჰქონდეს, მის წადილით იყოს ერი,
დევის სისხლი კელ-მწიფემან თვალთ იწვეთა, შექნა ჩერი,
და მასვე წამსა აეხილა, გაუავიროდა, ექნა მტერი.

7) დად.— ვინცა შექმნა შენებრ შვილი...

8) დად.— ტახტი იყოს მონად მისი.

9) დად.— გაუახლდეს — ლექსისთვის სჯობს, 428 №— გაუხილდეს.

2337. სააქიმოდ თავადთათვის იგ გულ-ღვიძლი უუკლგან-ანეს¹⁾,
ვინც მოისვის, ახილნის²⁾, და ღზინითა დაიფარნეს,
მერმე მისცეს³⁾ სხვათ ღაშქართა, იგინიცა შეიწყაღნეს,
და რა თვალები ახიღნეს, კელ-მწიფეს წინ შეიფარნეს.

2338. სარას ძინსა აჯის ტახტი მას⁴⁾ დაუღგეს, — „ნუღარ სჩივი!“ —
მას გვირგვინი თავს დაღგეს, — «ქაღზ, გკადრებთ, ამოდ გვივი»⁵⁾,
გვერცა უსხღეს⁶⁾ ერანღლი — როსტომ, ტუსი, ხარად⁷⁾, გივი,
და მათ გოდერძი, რუამ⁸⁾, გურგენ — გვერცა ახღღეს⁹⁾, — ბა-
[რამ, ნივი¹⁰⁾].

2339. ერთი კუიკა იუღნეს წართვიტ, მოისვენეს, ღვინო სვეს¹¹⁾,
მატ ღზინითა აღარ აკსოღს, რაცა ჭირი მისჭირღეს¹²⁾,
ახჯრის ჩაცმა¹³⁾ კელ-მწიფემან მათ უბრძანა მერვეს ღღეს,
და ღაკაზმნეს ერანღლი, მიმიკ ღახტი ზიღეს.

2340. გულ-მესასხღედ შეუტივეს, მახანღარის ქუეღანას,
იგ მოღღუნენ ვითა ცეცხღნი, გარღიკღიან ავის ქნას,

1) 428 № და ა. ო. — ავღნეს — ღექსს არ უხღება.

2) ა. ო. — ვინც მოისვი, ახიღნეს.

3) ღად. — მისცა.

4) ღად. — მათ.

5) ღად. — მას გვირგვინი ღაუკიღეს, ქაღზს გკადრებთ, ნურას, სჩივი,

ა. ო. — ქაღზს გკადრებთ, ამოდ გვივი.

6) ღად. — უსხღეს, 428 № — უსხღენ, ა. ო. — გვერც უსხენან.

7) ა. ო. — კარად.

8) ღად. — რუამ, 428 № — რამ.

9) ღად. — გვერღსა ახღავს.

10) ა. ო. — მბბან ივი(?).

11) ა. ო. — ღვინის სმიტა(?!) — ღექსს ღალატობს.

12) ღად. — რაცა ჭირი გარღიკღეს.

13) ღად. — აბჯრისა ცმა.

კრძლითა ცეცხლი ააგზნიან¹⁾ არ იშლიან სისხლთა ღურასა,
და წარღუნას გვანდა²⁾ ქუეყანანი, ვით გენახა წყლითა რღუნასა³⁾.

2341. ბრძანებს თუ: „კრძალი ჩაკაგოთ, რისხვა უყავით მას უხვი,
მ'ღთითა უყავით ნაცვალი, შეტოდებისა ზასუხი,
ჩუენ ერთი კაცი გავგზანთ⁴⁾, ჭკვა ჭქინდეს, სიტყვა-ზასუხი⁵⁾,
და მტეიქულობა მიათვას და ჩემის გულის ზასუხი.

2342. მას უამბოს, რაცა ვქენით, მისი⁶⁾ სული დაახელოს,
წყენისგან უჭკუობდეს⁷⁾, ტვინი მისი გაათხელოს,
ერთობილთა მოეწონა, უქეს, წიგნი დაცაწეროს,
და სწერენ, — დასწვან მისი სული⁸⁾, — რესტომ თავი ისახელოს.

აქა ქექაობისაგან მაზანდარელთან წიგნის მიწერა და მოცი-
ქულის ვაგზავნა, როსტომისაგან თეთრის დევის მოკულის შე-
თვლა და მაზანდარის ამოწყუეცა.

2343. გონიარი⁹⁾ მწიგნობარი უკობ, ბრძანა მოეუანება,
მწიგნობარსა ჰარირი¹⁰⁾ აქეს, მას უბრძანა ახლას ზღება,
მათ ადიდეს ჰირველ დმერთი, საწუთროსა კელაფნება:
და „მან დაბადა სიუყარული, მტერობა და მოწყალება!

1) დად. და ა. ო. — ააგზნიან, 428 № — დააგზიან

2) დად. — და წარმოსტყუენეს.

3) დად. და ა. ო. — ქუეყანანი, მათთვის გვანდა წყლითა რღუნასა,
ა. ო. — და წარყვიენეს...

4) დად. — მოვანხოთ.

5) ა. ო. — ჭკუით თქვას სიტყვა-ზასუხი.

6) დად. — მათი.

7) დად. — უჭკოდ გაკდეს.

8) დად. — დასწონ მისი გული.

9) ა. ო. — გონიარი, სხვები — გონიერი.

10) ჰარირი — იხ. ლექს.

2344. ჭკუა-გონების¹⁾ მომცემი იგია, გუმართებს ვედრება!
ეტლი, მზე, მთვარე — მისია ზესკნელთა, — ვარდი-ნარება²⁾,
ვინ მოწყაღეს, — რჯულ-წმიდა, აქუს წამებულთან დარება³⁾,
და ლოცვა-კურთხევა მდთისგან მიხუდების, განძლიარება⁴⁾.
2345. ჯოჯოხეთის ფსკერია კაცი უწყალოდ დასაგოდ⁵⁾,
ამავე სოფელს ეკითხვის, გაკდების მტერთა სადაგოდ⁶⁾,
მერმე მითულის სატანა, ვა⁷⁾ დასწავად-სადაგოდ,
და კაცთაგან წევა მიხუდების, უუედრება სანიადაგოდ.
2346. მასამართლე გათავდების, მეფობასა შესტულის ვერა,
შეტადების მუქაფამან, მონახავ, გიყოს შენ რა,
ყამთ-ნაქმარი⁸⁾ ჭკვამ გასწავლას, მაზანდარას სუფევე ჯერა,
და დევ-ბრძენუენი დაგიკოცა და ქუეყანა მოგიმტერა.
2347. ფიცხლად⁹⁾ დადევ ტანტ-გვირგვინი, სიტყვა გმართებს არაჯისა¹⁰⁾,
მონობისა კასა მოდეკ¹¹⁾, როსტომს ბრძოლად რადა რჯისა?!

1) დად. — ჭკუა-გონებისა — ლექსთ-წყობას ლალატობს, ა. ო. — ჭკვა-გონების მიმცემი.

2) დად. და ა. ო. — ზესკნელთა კადნიერება.

3) 428 № და დად. — წამებულთა.

4) დად. — გაძლიერება, 428 № და ა. ო. — განძლიარება.

5) დად. — ჯოჯოხეთის ფსკერი არის კაცი უწყალოდ და სადაგოდ, ა. ო. და 428 № — ჯოჯოხეთისა ფსკერია კაცი უწყალოდ დასაგოდ — წარყვნილი უნდა იყოს.

6) დად. — მტერთ დასადაგოდ.

7) დად. — ვაი — ძველ ხელ-ნაწერებში ყველგან — ვა და არა ვაი, რაც ამტკიცებს, რომ ვაი შემდეგი დროისაა, რადგან ლექსის ზომასაც ეწინააღმდეგება.

8) დად. — ყამთ-ნაქმარი, ა. ო. და 428 № — ყამ-ნაქმარი.

9) დად. და ა. ო. — ფიცხლად, 428 № — ფიცხლავ.

10) 428 № — არაჯისა.

11) ა. ო. — მოდეკ.

მისსა ომსა ვერ დაუდგამ, მელსა ტყავი — ჭკუა¹⁾ გრჯისა,
და გმართებს ემურად შენ მოცემა ზაჟისა და ხარჯისა.

2348. მანანდარას უოთა გინდა, მონობითა²⁾ დაიჭირე,
თეთრი დევი თუ რას გიშეგელს, მიდი³⁾, არჯანგ დაიპირე!
სულისკან უიმედოდ შენცა გაგკადის, მასთან ირე⁴⁾,
და როსტომ მოგკლავს ზილოტანი, ხაჟი აწვე⁵⁾ მოიტირე!“

2349. ესე წიგნი რა დაწერეს, მათ შეამკურეს მრავალ-ფერად⁶⁾,
მას გრძნეულსა საუბარი შეუთვალა⁷⁾, — უნდა სხვა რად? —
თეთრი დევი, არჯანგ, დულად — ვერ მოგივლენ მოსაკმარად⁸⁾, —
და ვითა ქარი, წამოვიდა, — მოციქულსა ერქვა ფარად.

2350. მას ქალაქსა მთიწივა, სად ღვედ-კაცთა იყო გული⁹⁾,
მანანდარელს კელ-მწიფეს ეს ამბავი ესმა სრული,
მოსხენეს ქაზისგან: „ვითა გვეწვის¹⁰⁾ მისგან¹¹⁾ გული,
და ჭკვიანი¹²⁾ და გონიარი მისგან მოვა მოციქული!“

2351. ბრძანს¹³⁾: „კარგთა თავადთაგან მიგებება გუმართებს ჩუენსა,
თავი დავდვით მიწაზედა, მას მიხუდების აღმა-ფრენსა,

1) ა. ო. — მელსა ტყავი შენ ჭკუა გრჯისა.

2) დად. — მონობითა დაიჭირე.

3) დად. — მოდი.

4) დად. — გაგკადი, მასთან ირე.

5) 428 № — აწვე.

6) დად. — ესე წიგნი რა დაწერეს, მათ შეამკურეს მრავალ-ფერად.

7) ა. ო. — შეუთვალა, 428 № — შეუთვალა.

8) დად. — მოგივლენ მოსაკმარად.

9) დად. — სად ღვედ-კაცთა იყო გული, 428 № — სად ღულ, ა. ო. —

10) ა. ო. — გვეწვის.

11) დად. — ახლა გული.

12) დად. — ჭკვიანი.

13) დად. — ბრძანებს.

ვით წესია, კელი მისცეთ, მართ აუბნოთ ტკბილად ენა¹⁾;
და ლომთა წესი დავიჭირთ, უნდა ძალის გამოჩენა.

2352. წამოვიდეს²⁾, მოეგებნეს, გარდამოკდეს რასმე ველსა,
მას თავადნა ესალამნეს, ვით მოყვასსა³⁾ სასურველსა,
ერთმან ვინმე დიდებულმან მოუჭირა ფარადს კელსა,
და მას ძვალ-ძარღვი დაუნაჟა, სიმტკივნესა მისცა ძნელსა⁴⁾).

2353. ფარად დამალა, ვერა თქუა, კელის მტკივნეულობა,
კელ-მწიფეს წინა შეუძღვეს⁵⁾, შეიქნა შეწვეულობა,
მოდრკა, დალოცა კელ-მწიფე, შეატყო მტკივნეულობა⁶⁾,
და მერმე შიართვა ჰარირი⁷⁾, ქაოზის მოციქულობა.

2354. მოიყვანეს მწიგნობარი, მან ჰარირი⁸⁾ წაიკითხა,
დევთ დალოცა რა შეატყო, გაურეტლა თვალნი დიდხა,
მერმე საქმე როსტომისა კელ-მწიფემან ფარადს ჰკითხა,
და თვალთა სისხლი მოედინა⁹⁾; შათთვის გული გაიფიცხა.

2355. გულშიგა თქუა: „რა საწუთრო მზე ფარდაცსა დაიმალოს¹⁰⁾,
ქაოზ დაწვეს მოსასვენად, საღალატოდ თავი აროს,
ძილის ჟამსა ზედ დაესხნეს¹¹⁾, გაგებული გაამყაროს¹²⁾,
და თქუა: „ჯამი აქუს საწუთრისა, როსტომსა რამც დაემალოს!“¹³⁾

1) 428 № და ა. ო. — ვით წესია, კელი მისცეთ, მათ აუბნოთ ტკბილად ენა, დად. — ვით წესია, კელი მისცეთ, მართ ვაუბნოთ ტკბილად ენა.

2) ა. ო. — წამოვიდეს, დად. — წამოვიდეს. [ლად ენა.

3) ა. ო. — მოყვასსა, დად. და 428 № — მოყვასსა.

4) დად. — მას ძვალ-ძულნი დაუმტკრივა, მისცა დიდსა სიმტკივნესა.

5) დად. — შეუძღვენ.

6) დად. — ჩოქით დალოცა კელ-მწიფე, შეატყო ფერ-ნაკლულობა.

7) დად. — არ არი — წარყვნილია.

8) ა. ო. — ჰარირი, სხვები — არირი

9) დად. — ცრემლი მოედინა.

10) 428 № — გარდრიკადოს.

11) დად. — დაესხას.

12) დად. — დაემყაროს.

[ტომს რამცა დაემალოს.

13) ასეა ა. ო. — ში, 428 — როსტომს რაცა დაემალოს, დად. — როს-

2356. წიგნი გათავდა, ეწერა ბედა-არჯანგ ჰე რა იქნა?!¹⁾
დუღად-დუნდისა სიკუდილი²⁾, თეთრის დევისა დღე იქნა,
მას³⁾ დაუბნელდა ნათელი, მისთვის უკუნად⁴⁾ მზე იქნა,
და თუაღთაგან ცრემლი სცვიოდა, თავ-ჩამოგდებით შეიქნა.
2357. ფარადს უთხრა: „თქუენი მეფე, ნუ გგონია, ჩემზედ ქორი!
თუცა დეგნი ამოსწყუიტა⁵⁾, ჯერ არ არის ჩემი სწორი,
მყავს იმათგან უკეთესი დევ-გრძნეული⁶⁾, — დასი ორი⁷⁾,
და ერანზედა⁸⁾ წამოვიდე, გავასწორო მთა და გორი!“
2358. ფარად მკუახე საუბარი გაიგონა, მას ემწოვა,
ადგა, კართა გამოვიდა, საზასუხო წიგნი სთხოვა,
მოსცეს, შეჯდა, წამოვიდა, ქარიგითა მალე მოვა⁹⁾,
და რაც ენახა, მოახსენა¹⁰⁾ ქაოზს, არას ესათხოვა.
2359. ქაოზ იკმნა დიდებულნი¹¹⁾, საუბარი იღო ყურად¹²⁾,
ფარადისგან მონახსენი მათ უახლო ეუელა სრულად,
როსტომ თქვა თუ: „ამ აუგსა ჩემთვის¹³⁾ ვხედავ მე დასტურად,
და კელმწიფეო, მე ვერ დავსდებ¹⁴⁾ ერანელთა საყუედურად!“

1) ა. ო.—ბედ-არჯანგისა ჰე იქნა.

2) დად.—სახელი.

3) დად.—მით დაუბნელდა.

4) ა. ო.—უქუენი, დად.—მისთვის უკუღმა დღე იქნა.

5) დად.—ამოსწყუიტა, 428—ამოსწყუიტეს.

6) ა. ო.—მყავს იმათგან უკეთესნი დევ-გრძნეულნი.

7) დად.—ასი ორი, 428 №—დასი ორი.

8) დად.—ერანელზედ.

9) დად.—მალე მოვა.

10) დად.—მოენახა(?).

11) 428 №—იპმო დიდებულნი, დად. და ა. ო.—იკმნა დიდებულნი.

12) დად.—საუბარნი იხენა ყურად.

13) დად.—ჩვენთვის;

14) დად.—დავსდებ.

2360. მახსენა: „მოციქული სხვა უჩემოდ¹⁾ ნუ წავაღს!
ფარადისა გელისათჳს მ'ღთითა მე ვიქ აწ²⁾ ნაცვაღსა:
ვითა ერთი მოლაშქრე ვარ, მე უჩვენებ გმირთა ძალსა,
და მათ მკუხებითა საუბრითა აუღუღებ სისხლით³⁾ ძვაღსა!“
2361. მე მიუწერ ერთსა წიგნსა შვეუთის კრმლისკან უარესსა,
ჩემავიერ საუბარსა, ვით ღრუბელსა მქუხარესა,
გუფი ჟავრით ავესების, ვითა ქუბისა მღუღარესა,
და მე უანობ საუბარსა ჩემავიერ უარესსა!“
2362. როსტომს უბრძანა მეფემან: „ღღეს ნათობს ტახტი⁴⁾ შენითა,
ხვადი ლომი ხარ, პილოვო, გამორჩეული ჰქენითა⁵⁾,
ჰკვიანი მოციქული ხარ, წადი გუფისა ღხენითა⁶⁾,
და გუფს ბედმან თქვენმან მტერ⁷⁾ ხვდა ძლევა ჩვენ მოგცეს⁷⁾ შენითა.“
2363. მიუწერა: „თეთრსა დევსა შენმან სულმან თაყუანი სტეს,
შენი სული გზათა ქარად⁸⁾ მან უქადა, აწვე მისცეს,
გებრძანა თუ: „კანს მოვალ, თქვენთა⁹⁾ დევთა დაეფიცეს.“
და გაათავეს ესე წიგნი, დაბეჭდილი¹⁰⁾ როსტომს მისცეს.“

1) დად. და 428 №—უჩემოდ.

2) დად.—მე ვიქ მუნ ნაცვაღსა.

3) დად. და ა. ო.—სისხლით ძვაღსა, 428—სისხლად ძვაღსა.

4) დად.—ღღეს ტახტი ნათობს შენითა.

5) ა. ო.—პილოვო მჯობო ხვად-ლომო, გამორჩეული ჰქენითა,
428 №—მხვადი ლომი ხარ, პილოვო.

6) ა. ო. და 428 №—ასეა, დად.—ჰკვიანი მოციქული ხარ, არ
იტქმი კაცთა ენითა.

7) ა. ო.—ძლევა შენ მოგცა შენითა, 428 №—ძლევა შენ მოგცეს
შენითა, დად.—ძლევა ჩვენ მოგცეს შენითა.

8) დად.—ქარა გზათა.

9) დად.—შენთა, ა. ო.—თქვენთა დევთა დაეფიცეს, 428 № და
დად.—დაიფიცეს.

10) დად.—დაბეჭდილი.

აქა როსტომისაგან მამანდარელთან მოციქულად წასულა მის
მაგიარად და ორთა ჭანდართ მოგლეჯა და ქულურის კე-
ლის გამცვერება*).

2364. საწუთროსს. ფალავანი რაშის შეჯდა ალვა-ზრდილსა,
წამოვიდა, მძიმე ლახტი შიგ¹⁾ ჩაიგო უნაგირსა,
გრძელი კანი საგდებელი²⁾ გამოიბა მუნ სადრტილსა³⁾,
და ვითა ქარი, მოიწივა მახანდარის მუნ ადგილსა⁴⁾.

2365. სცნეს სხვა არის მოციქული⁵⁾, სახელისა უნდა ძებნა,
მეომარნი დარჩივნა, წინა კაცი გააგებნა⁶⁾,
გზასა ზედან ჭანდარნი დგეს⁷⁾, ღრუბელთ სწორნი, მას შეხედნა,
და კელი მიჰყო, იგ მოგლიჯნა, როსტომ არად დაიხედნა⁸⁾.

2366. მოიქნივა და გასტუორცნა, ვითა კაჭაჭი, რებულნი⁹⁾,
რა ნახეს მისი ნაქმარი, შეშინდეს განცქუიფრებულნი¹⁰⁾,
თუაღნი გაუტყდეს*) შიშითა, უჭურეტდეს განკუიფრებულნი¹¹⁾,
და თქუეს თუ: „წაგვედით უთუოდ ჩუენ დონე-გაცუდებულნი!“

*) ეს სათაური ა. ო.-ს აკლია.

1) დად.—მან ჩაიგო.

2) 428 № და ა. ო.—კანი საგდებელი, დად.—გრძელი კანის სა-

3) 428 №—სახრტილსა. [გდებელი.

4) დად.—და ვითა ქარი წამოვიდა, ეს მახანდარის ადგილსა,
428 №—მოიწივა, ა. ო.—მოიწია.

5) დად.—ცნეს სხვა მოვა მოციქული.

6) დად.—მეომარნი დარჩივნა, წინა დევნი გააგებნა, 428 №—
მეომარი დარჩიული, ა. ო. და 428 №—წინა კაცი გააგებნა.

7) დად.—ჭანდარი დგას ღრუბელთ სწორნი(?), 428 №—ჭანდარ-
ნი დგეს ღრუბელთ სწორი.

8) ა. ო.—როსტომ არც ყოლ დაიხედნა.

9) ა. ო.—ვითა კაჭაჭო რებულნი.

10) დად.—გაფიცებულნი.

*) დად.—თვალი გაუტყდეს(?), 428—თუაღნი გაუტყდა(?).

11) 428 №—განცქუიფრებულნი.

2367. სხვანი ხენი დგეს, სიმაღლით¹⁾ წვეკნი დრუბელთა სწუდებოდა,
მართ საგდებელი სისქეს მისსა არ შემოსწუდებოდა,
კელი მიჭყო და მოგლიჯნა, აწ უფრო ვაჭკუირდებოდა²⁾,
და ვითა ზუფინსა იმღერდა, იმათკენ იარებოდა.

2368. რა თავადთა მიეწურა, გარდაყარნა იგინიცა³⁾,
ვინცა ნახა მისი ძალი, მართ შიშითა უკუნ იქცა⁴⁾,
გული შიშით⁵⁾ გაეტუნა, ძლიერება ნახა ვინცა,
და ერთმანერთსა ესალამნეს, ქულურ ერქუა, კელი მისცა.

2369. მანანდარა სავსე იყო ქულურისა სანკლითა:
ვითა ლომი, მეომარი ვერავინ სჯობს⁶⁾ მას ძალითა,
როსტომს კელსა მოუჭირა, შერცხვენსა ლამის მითა,
და ზილფატანმან იგ ლაშქარნი გააკუირნა სიცილითა⁷⁾.

2370. მერმე როსტომ მოუჭირნა ქულურს მათად შესაფერად⁸⁾,
„მანაცობის მანაშური“, თქუა, „მეტეობის თუ მქუს მე რად!“
ქულურს ზირი გაუშავდა, მართ შეექნა⁹⁾ ღიჯის ფერად,
და მას ფრხნილები შორს გასცვივდა¹⁰⁾ ზე შეექნა ძვალი მტვერად¹¹⁾.

1) 428 №—სიმაღლე.

2) დად.—კულავ უფრო ეკუირვებოდა.

3) დად. და 428 №—გარდაყარა იგინიცა.

4) დად.—უკუ იქცა, 428 №—უკან იქცა.

5) დად.—სევლით.

6) დად.—ვერვინ სჯობდა.

7) 428 №—იგ ლაშქარი გააკუირა სიცილია.

8) 428 №—მერმე როსტომ მოუჭირა ქულურს მათად შესაფერად,
დად.—მოუჭირნა ქულურს მისად შესაფერად.

9) დად.—შაექნა.

10) დად.—გასცვივდა.

11) დად.—და გაუკდა ძვალი მტვერად.

2371. ცხენისაგან კარდმოვარდა¹⁾, დიდ-ხან დაბნდა ქულურ ავი²⁾;
კელ-მწიფეთესთან წამოვიდა, აღარ ეკრა კელსა ტყავი,
მახსენა: „ასომიგან არ დამალავს სენს თავი,
და მე რომ მათი ძალი გნახე, დამიჯერე, გვიჯობს შავი!“
2372. სჯობს, რომ ტკბილსა სწოთრისა ნუ ინადულებ³⁾, შავი მივსცეთ,
მათი სწორი ფალავანი შენ არა გყავს, რძი მივსცეთ⁴⁾,
ჩუენ ქექაფს ერთობილთა⁵⁾ ხარაჯა და ბაჟი მივსცეთ,
და სული ამით შევინახეთ, თავი ჭირსა არა⁶⁾ მივსცეთ!“
2373. ზილტანის შეიწვიეს⁷⁾, კელ-მწიფეთეს როსტომ ხახა,
მოეწონა უსზომოდ, ზატივითა შეინახა,
მას ამბავი ლაშქრობისა, გზისა ჭირი რაც ენახა,
და ბეჭ-მკერდ-მკლავი გაუსინჯა, გულშიგან თქუა: „როსტომ, ახა!“
2374. უბრძანა თუ: „შენ როსტომ ხარ, მკერდ-მკლავი გაქუს ფალაური,
როსტომ თქუა თუ: „მე რა მიგავს, მე ვინ როსტომ, სადაური,
ვინ მაკსენებს როსტომთანა ერთი მონა იქაური,
და ვარ მოლაშქრე, ერთი კაცი, კელ-მწიფეთისა⁸⁾ მე მსახური!“
2375. ადგა და წიგნი მიაროვა, კელ-მწიფეთის მოციქულობა,
წიგნი მისია, რომელსა აქუს მტერთზედა⁹⁾ მორჭმულობა,
კრძალსა და ლახტსა აწვიმებს, ეტუობის მოწიფულობა,
და თავადთა თავი დაჭყაროს¹⁰⁾, შეატყოს ვის ორგულობას.

1) დად.—ჩამოვარდა.

2) 428 №—ქულულ ავი.

3) დად.—ნუ ანადულებ.

4) დად.—ჩუენ არა გყავს თაყუანის ვცეთ.

5) ა. ო. და დად.—ერთობილთა, 428 №—ერთობითა.

6) ა. ო.—აღარ.

7) ა. ო.—შეიწვივეს.

8) დად.—პატრონისა.

9) დად.—მტერთა ზე.

10) ა. ო.—თავი დაჭყარონ.

2376. წიგნი ნახეს, გაუკუირდათ¹⁾ როსტომისგან ეს ნათქვამი²⁾.
თქუა: „რად უნდა საუბარი, მიგვანხნია, ქაოზ, ომი,
ვით მაკსენე შენ ბედითად, ერანელთა თუ ხარ ღომი,
და ველარ ნახო შენს წინაშე მსახური და კარსა მდგომი³⁾“.
2377. კელ-მწიფეთა რა წესია მანად კმობა არ სავარგო?!
საქმე კარგად⁴⁾ გაიგონე, ჭკვითა⁵⁾ გიჯობს გაიბარგო!
ჟამმან დღენი შეგიმოკლეს, თავი შენი მიწად დარგო⁶⁾,
და დადაბლება არა ვბოვო, ტახტი შენი არ დაჭკარგო!⁷⁾
2378. სადავენი მიიბრუნვენ⁸⁾ ერანისკენ სააჯოსსა,
თუ მოგიკდე მე ლაშქრითა, შეიპყრობი სააჯოსს⁹⁾,
შენ თავ-ბოლო შეუტყობლად¹⁰⁾ ჩაფარდები საეჭოსსა,
და მართალი გზა დაიჭირე, დამიჯერე, ავრე სჯობსა!
2379. ზირი მოგაპურა, მოგიკდე, დაჭკარგო სიმენე, სადგომი!“
როსტომ გონება-ნათელსა არ მოეწონა ნათქვამი¹¹⁾,
ტვინ-გაფიცხებით წამოხტა¹²⁾, გამოემართა, ვით ღომი,
და გულშიგა თქუა თუ: „უჩვენო მ'ღთითა ფიცხელი მათ ომი!“¹³⁾

1) დად.—გაუკვირდა—უფრო ძველი ფორმა.

2) ა. ო.—ნათქვამი.

3) დად.—და ველარ ნახო კარსა ზედა მომსახურე კარსა მდგომი.

4) ა. ო.—კარგათ, დად.—კარგად.

5) დად.—ჭკუითა.

6) დად.—ჟამმან დღენი შეგიმოკლეს, თავი შენი მიწად დარგო,
ა. ო.—თავი შენი მიწათ დარგო, 428 №—მიწას დარგო.

7) 428 № და ა. ო.—დადაბლება არა ვბოვო, ტახტი შენი არ
დაჭკარგო, დად.—თავი შენი არ დაჭკარგო.

8) დად.—სადავენი მოიბრუნვე, 428 №—მიიბრუნე, ა. ო.—სადა-
ვენი მიიბრუნვენ.

9) დად.—თუ მოგიკდე მე ლაშქრითა, შეიპყრობდე სააჯოსსა,

10) დად.—შეუტყობლად. [428 №—თუ მოგიკდი...

11) ა. ო.—ნათქვამი.

12) დად.—წამოხტა. [ომი!“

13) დად.—და გულში თქუა: „ღ'თითა უჩვენო ფიცხელი ჩემი მათ.

2380. მეფე ბრძანებს¹⁾: „მოციქულსა საბოძვარი უნდა ჩუენი, სარტყელი და შესამსი მას მართვეს, ვითა მზენი, როსტომ არა გამოართვა, შეიკაზმა ფიცხლად ცხენი, და თქუა: „რად მინდა საქონელი, საძრახავად²⁾ შესარცხვენი?!“

2381. ზილოტანი რაშსა შეჴდა, ქარი ვითა, წამოვიდა, რა ჩამოკდა კელ-მწიფესთან, ფიცხლად³⁾ შინა შემოვიდა, გული ჯაფრით სავსე ჰქონდა, ცეცხლივითა მას დაკვიდა⁴⁾, და მას უბრძანა კელ-მწიფემან: „რაც იცოდე, უუელა თქუი და!“

2382. რაცა ეთქუა, ან ასმოდ⁵⁾, კელ-მწიფესა მოახსენა: „ესე ვითა შენ ნუ სტუმუნავ, რაზმთა წეობა ბრძანე, ჰქენა⁶⁾, მათი ომი ღზინად მიჩანს, ვით ბურთობა, ველთა⁷⁾ რბენა, და დევთა რაზმი დალეწილი მღთითა ნახო ჩემგან შენა!⁸⁾

2383. როსტომს უკან წამოუდგნეს⁹⁾ დეენი, ველად გამოვიდეს, ბარგ-კარგები გამოიღეს, მიწის ზირსა დაჰყარვიდეს, თვით ლაშქარი უსაზომო, ზილოს ვერაფერს დასთვლიდეს¹⁰⁾! და არცა მზე ჩანს, არცა მწიწა, რაზმ-წეობილნი წამოვიდეს.

1) ა. ო.—მეფემ ბრძანა.

2) ა. ო.—სამარხავათ შესარცხვენი.

3) დად.—ყველგან ფიცხლოთ ანუ ფიცხლად, ა. ო.—ფიცხლად, 428 №—ფიცხლავ.

4) დად.—გული სისხლის ჯაფრისაგან სავსე ჰქონდა, მას სდაკვიდა.

5) დად.—რაცა ეთქუა და ესმოდა.

6) დად.—ბრძანე შენა.

7) დად.—ცხენთა რბენა.

8) დად.—და დევთა რაზმი დაფრეწილი, ღთით გიჩვენო ჩემგან შენა.

9) დად.—წამოუდგეს, ა. ო.—როსტომ უკან წამოუდგეს, დეოზნ ველთა გამოვიდეს—წარყვნილია.

10) დად.—პილოვებსა ვინ დასთვლიდეს, ა. ო.—პილოსა ვინცა დასთვლიდეს, 428 №—პილოს ვერაფერს დასთვლიდეს.

აქა ქექაოზ კელ-მწიფისა, როსტომისა და მაზანდარელის ომი
და ქექაოზის გამარჯვება.

2384. რა ქექაოზ კელ-მწიფესა მოსვლას¹⁾ ესმა დევთა, ზარი,
ბრძანა: „როსტომ დაიმაგრე აწ სარტყელი საომარი!
ტუსი, გიო და გოდერძი²⁾), თქუენ დაჭკაზმეთ სზათა ჯარი“.
და რაზმი აწუეეს, ტუსის უთხრა³⁾: „შეინახე მარჯუნივ შკარი!“

2385. მარცხენა შკარი რაზმისა გოდერძი ქიშვარდიანსა⁴⁾,
მთა და მინდორი რკინას ჭკავს, დღეს აბნელებს⁵⁾ მზიანსა,
კელ-მწიფე რაზმთა⁶⁾ შუა დგას ადგილსა დროშა-სვიანსა,
და წინა-მაგლობა როსტომს აქუს, მას ზილოტანსა ჭკვიანსა⁷⁾).

2386. დარაზმდეს და ბუკსა სტემდეს, გამოიღებს ქოსი გამას,
ჭკვანდა დევთა უერილითა, ცა დაეცა ქუეყანასა!⁸⁾
შეომართა შუბის ზირი დრუბელთა ხევის, სწუდების ცასა,
და ლურჯად იყო⁹⁾ ახჯრისკან, სწუთრო ჭკავს ლილის ზღვასა!

2387. მაზანდარელსა ჭახუკსა ვის ჯიონ ეწოდებოდა,
კრმალ-გამოწუდილი მოვიდა, ლაშქართ წინ იარებოდა¹⁰⁾;

1) 428 №—უ-ნით.

2) დად.—ტუსი, გოდერძი და გივო.

3) დად.—ტუსს უბრძანა.

4) 428 №—გოდერძი ქიშვარდიანსა, დად.—გოდერძის ქიშვარდიანსა.

5) 428 №—დღეს აბნელებდა, დად.—დღესა ბნელებენ.

6) დად.—რაზმსა.

7) დად.—ჭკუიანსა.

8) დად.—ცა დაიქცა მიწა ძრვასა(?).

9) დად.—ლურჯი იყო...

10) დად.—რაზმს წინა იარებოდა, ა. ო.—ლაშქარს წინ იარებოდა.

ლახტით ცეცხლს აგზნებს¹⁾, მაზედა ჯავშანი ადუღებოდა,
და მისი ზახილი ქუხილს²⁾ ჰგავს, მიწა გაიპებოდა!

2388. იზახოდა: „ვინ გამოხვალთ ჩემთვის ომად ერანელი!³⁾
ჟამი მაზედ შევამოკლო და თაბუთი მივსცე⁴⁾ ბნელი,
ერანელთა თავადთაგან ვერვინ მიჰყო⁵⁾ კრძალსა კელი,
და ვერ გავიდეს⁶⁾ მისად ომად, ჰგავს, არ იუოს ერთი შრთელი!“⁷⁾

2389. ქაოზ ბრძანა: „გიოთ შეშინდიხ ომ მამცდარის⁸⁾ დევისაგან,
თქვენ უღონოდ ვით გასულხართ, გმირნო, კრძალთა“⁹⁾ ქნევისაგან,
მზისა შექთა ვერა ხედავთ, არ დავსტხრები მე ვისაგან?!“ —
და მათ პასუხი ვერვინ გასცა, ეშინოდა ძლევისაგან¹⁰⁾.

2390. რა სცნა¹¹⁾ როსტომ ზილოტანმან, ჯიონ რაზმი იძახუნა,
ვერვინ გაჰყუა შემუქარე, ეწყინა და ეთავაწუნა¹²⁾,
„მას უჩვენო ჩემი კრძალი!“ — ესე ბრძანა, — „წავალ მუნა!“
და წამოვიდა ჯავრიანად, სადავენი¹³⁾ მოიბრუნა.

2391. მან ფარმანი კელ-მწიფესა სთხოვა, ესე მოახსენა:
„მე შევება იმა დევთა¹⁴⁾, მოვჰკლა, მივსცე სისხლთა დენა“.

1) დად.—კრძლით ცეცხლს აგზნებდა, ა. ო.—ლახტი ცეცხლს აგზნებს.

2) დად.—და მისი ძახილი ღრუბელსა გავს, მიწა გაიპებოდა(?),
ა. ო.—და მისი ზახილი ქუხილს ჰგავს, მიწაცა გაიპებოდა.

3) დად.—იზახოდა: ვინ გამოხვალ ჩემად ომად ერანელი!, ა. ო.—

4) ა. ო. და დად.—მივსცე, 428 №—მივცე. [ერანელნი.

5) დად.—მიჰყო.

6) დად.—ვერ გავიდნენ.

7) ა. ო. და 428 №—ყველგან—მთელი.

8) დად.—მომცდარის.

9) დად.—კრძლისა, 428 №—კმალოთა.

10) დად.—და მათ პასუხი ვერა გასცეს, ეშინოდათ ძლევისაგან.

11) 428 №—სცნა, დად.—ყველგან „ცნა“.

12) დად.—ვერვინ გაჰყუა მეომარი, ეწყინა და ეთავაწუნა(?).

13) დად.—ყველგან „სადავენი“.

14) 428 № და ა. ო.—დევთა, დად.—დევსა.

გაენარეს კელ-მწიფეს¹⁾, მას უბრძანა: „აგრე ქენა და მტერთა ძალის გამტეხელ²⁾, კელ-მწიფის ზურგა შენა!“

2392. გაგულიზდა³⁾ და დაბრუნდა როსტომ, ჭაბუკთა მფლობელი⁴⁾, იზახდა⁵⁾, შუბი კელთ ჭქინდა⁶⁾, ღრუბელთა გასაზობელი, ჯეონს უძახდა⁷⁾: „ნიშანი აწ ნახა დასამკობელი, და დაჭკარგო⁸⁾“ შენი სახელი, ვატირა შენი მშობელი!

2393. მით იცოცხლე აქანამდის, ჩემის კელით აწ წაგდები! ავ-ნიშანო აწვე მოჭკუდე, შენ დღეთაგან⁹⁾ გარდაჭკდები.“ ჯეონ ცხენი მიაბრუნვა, ხანჯარზედა¹⁰⁾ ედვა ნები, და თქვა: „ჯავშანს ეს დაგიფრეწს, შენ ცოცხალი ვერ მამრჩები!¹¹⁾“

2394. მკერდსა და გულსა გაგიზო, სისხლის ღუარსა¹²⁾ ვადინებ, შენი ჯავშანი სატირლად დავდვა, ახჯარსა ვაფინებ, უშენოდ გაგკდი ერანსა, არ ბედსა ჩემსა ვაგინებ, და შენსა მშობელსა შენზედა სისხლის ცრემლითა ვატირებ!“

1) 428 №—გაენარდა კელ-მწიფესა.

2) დად.—გამტეხელთ, პელ-მწიფეთა ზურგი შენა.

3) 428 №—გაგულიზდა.

4) ა. ო.—მფლობელი.

5) 428 №—იძახდა.

6) დად. და ა. ო.—შუბი კელთა აქუს.

7) დად.—ჯეონს უბრძანა, ა. ო.—უზახნა(?).

8) 428 № და ა. ო.—დაჭკარგო, დად.—დავჭკარგო.

9) დად.—და დღეთაგან.

10) დად.—ჯეონ ცხენი მიაბრუნა, ხანჯარზედა ედვა ნები, 428 — ჯეონ ცხენი მიაბრუნა, ხანჯალზედა...

11) დად.—არ მორჩები, ა. ო.—და თქვენ ცოცხალი ჯავშანს გიფრეწ, ესალამნე, ვერ მამრჩები.

12) დად.—სისხლისა რუსა ვადინებ.

2395. როსტომ მკუხსე საუბარი გაიგონა მისგან და,
ვითა ლომმან, დაიუიროს, ფიცხლად¹⁾ რაშით შეუტია,
მან²⁾ ნაგარდი შემოუფლო, თქუა: „გათავდა შენი დღია!“
და ჯაჭუ-ჯავშანმან³⁾ ვერა არგო, ჯიონს სული დაუღია.
2396. მას მკერდსა შუბი აძგერს⁴⁾, მაღლა ღრუბელთა არივს⁵⁾,
მიწას დასცა უწყადოდ, სისხლსა და მტვერსა გარივს,
მანანდარელთა ჭახუკთა სული შიშითა დალივს,
და გულ-გახეთქილნი უმზერდეს⁶⁾, თამთან რაზმი წარივს⁷⁾.
2397. როსტომ ბრძანა: „დეგთა გული გატუდა, უჩანს უუითლად ზირი,
აჭა სახელს ვინცა ეძებთ, მოიქცევის ლხინად ჭირი⁸⁾,
კელი ერთად შეუტოთ⁹⁾, სიცოცხლე ჩანს მათთვის ძვირი,
და განგებისა შეწეგნითა ვერ დაგვიდგამს¹⁰⁾ ჩვენ ქვიტკირი,
2398. მანანდარელმან უბრძანა ლაშქართა სიტყუა თნებისა:
„მოჭირვებისა ჟამია, ძალი აწ გაგვიჩნდებისა!
ჭნგ-გამახულთა მიგმართოთ, გული დღეს უნდა ქებისა,
და ვეცადნეთ¹¹⁾, ღმერთმან გვიშეუელოს, თვარ ჩუენი გარდაწოდე-
ბისა!“¹²⁾

1) 428 №—ფიცხლავ, დად.—ყველგან ფიცხლა, ზოგჯერ ფიცხლად,
ა. ო.—ლომმან ვითა დაიყვირა, ფიცხლად რაში შეუტია.

2) დად. და ა. ო.—მან, 428 №—მას.

3) დად.—ჯაჭუ-ჯავშანმან.

4) დად.—აძგვერა(?).

5) დად. და ა. ო.—მაღლა ღრუბელთა არივა, 428 №—ღრუბე-
6) დად.—უმკერეტდეს. [ლი არივა.

7) დად.—თამთან რაზმი წარივა, 428 №—მან თამთან(?).

8) დად.—ჰა სახელსა ვინცა ეძებს, მოიქცევის ჭირად ლხინი,
ა. ო.—ვინცა ეძებ.

9) დად.—შეუტოთ.

10) ა. ო.—ვერ დაგვიდგნობს ჩვენ ქვიტკირი.

11) დად.—ვეცადოთ.

12) დად.—გარდაბდებისა.

2399. მსიგ¹⁾ კუნესის სზილენძ-ჭური, ზრთხა-კუღთა იყო ბერვა, ქეყანა ჩანს ეკალ-მუხად²⁾ და ჭკერი ლილის ელვა, ბასრი კრმალი, მძიმე ლახტი, ღრუბელშიგან ხშირად ელვა³⁾, და ლაშქართ ცეცხლსა მოუდებდა, — დროშებისა იყო⁴⁾ ბერვა.

2400. წითელ-უუითლად მიწის ზირი ჩნდა შუბის სიმრავლითა, სთქუა⁵⁾: „საწუთრო ლაშქართაგან შეკრულია კუზრის ზღვითა⁶⁾, ლახტ-ხანჯარსა, ბასრსა კრმალსა⁷⁾, გამოჭყრიდა სიმრავლითა, და ადგილზედან დევთა თავი ვით ფურცელი ცვივის მითა⁸⁾).

2401. თავი ეყარა შორი-შორს, სისხლის რუ მიდიოდა, ჯაჭუ-ჯავშანი და ხუფთანი⁹⁾ მიწასა ზედა სცვიოდა, იყო ზამი და ზრიალი, ცხენისა ჯარი კვიოდა, და საწუთრო დევით აივსო, ეშმაკთა დასი ვიოდა.

2402. მათ იბრძოლეს შვიდსა დღესა, მოისვენეს ღამე არა, უნდა ძებნა სახელისა, ძლევა უჩნდის ერთგან არა¹⁰⁾, უთქს ზირის-პირ ერთმან ერთსა, მიწა სისხლით დაიფარა¹¹⁾, და შერვეს დღესა შარეკრმან ზირი მიწას დაამყარა¹²⁾.

1) დად. — მისგან.

2) ა. ო. — ქეყანა ჩანს ეკალ-მუხა.

3) დად. — ღრუბელთაგან იყო ელვა. [ბერვა.

4) დად. — დროშაგანს(?) ხშირად ბერვა, ა. ო. — დროშათაგან იყო

5) 428 № — თქუა, დად. — სთქუა — როგორც მეორე პირი, ეს უკანასკნელი ფორმა სწორი უნდა იყოს.

6) დად. — ლილის ზღვითა.

7) დად. — კრმალ-ისარსა.

8) 428 და 1505, №№ — ფურცელივით ცვივის ვითა, დად. — ვით ფურცელი ცვივის მითა, ა. ო. — ფურცელივით ცვივის მითა.

9) დად. — ჯაჭვი, ჯავშანი, ხვაფთანი, ა. ო. — ხვაფთანი.

10) დად. — ძლევა უჩნდა ერთგნით არა.

11) დად. — დგან პირის-პირ ერთმანერთსა, მიწა სისხლით გამაძლარა, ა. ო. — დგანან პირის-პირ ერთმანერთს, მიწა სისხლით დაიფარა, 428 № — უთქს პირის-პირ.

12) 428 № — გაამყარა.

2403. ქაოზ ემოხვია მიწასა, ცრემლსა ღურის იგ მონაწერი¹⁾,
თავს მოიკადა, დაცადგა მან ქული ქაიანური²⁾,
წმინდაო მოსამართლეო, შენ გკადი კულავ მონანური³⁾,
და გრძნების მქნელი დაამკვე და ძალი მაზანდარური⁴⁾.
2404. შენ მიშეკლე ამაზედან⁵⁾, კულა მიბოძე დღეთ სიასლე,
მამეც ძალი შეწევნისა მე უღირსსა, სხვა სიმაღლე,
დამდეგ შენი საფარველი, რისხვა ვნებით დევთ ახლე⁶⁾,
და ამ გრძნეულთა მოვერიო, ძველი ტახტი გამიასლე!“
2405. ლოცვისგან მოიტყდა, ლაშქარშიგან შემოვიდა,
მან ხუფთან⁷⁾ მოითხოვა, ტანს აბჯარსა ჩაიტმიდა,
თავს დაირქუა⁸⁾ მუსარადი, კელ-მწიფურად კარგა ზმიდა,
და რაზმი ახლად⁹⁾ გაახინა, კულავ სამრად გული სთქმიდა.
2406. ტუსის და გივსა უბრძანა: „რაზმს უკანა ვლიდა!
ზანგ-შარვანელი და რუმ¹⁰⁾, გურგენ, გმირულად ზმიდა!¹¹⁾
მარცხენა მკარი შევედრა, — თქუენი იმედი დიდა!
და გენუკუი მოჭირვებასა, დღეს მტერთა სისხლსა ღურიდა!“

1) ა. ო. და დად. — ცრემლსა ღურის კვლავ მონანური.

2) ქაიანური, იხ. ლექსიკ. [ნანური.

3) 428 № — შენ გაჰკადე მონანური(?), ა. ო. — შენა ჰქენ აწ მო-

4) დად. — მაზანდარული, ა. ო. — გრძნებისა მქნელნი დაამკვენ და ძალი მაზანდარული.

5) დად — იმათზედა, კულავ...

6) დად. — რისხვა ვნებით დღეთა ახე(?).

7) დად. და ა. ო. — ყველგან ხუფთანი, 428 № — ხუფთანი.

8) დად. — დაირქო.

9) 428 № — და რაზმი ახლად.

10) 428 № — რომ.

11) 428 № — ვლიდა..

2407. გმირი რესტომ ზილოტანი დაშქართათჳს წინა-მავლითა¹⁾,
წინა რაზმი მიაბარა*): — „ვარ შენითა იმედითა!
გულოვანი მეომარი²⁾ ვერ გასძლები სისხლთა ღურითა“,
და მარჯუნით³⁾ შვილი ქიშვარდისა⁴⁾), დგას გოდერძი ნაღარითა.

2408. მზემან კალთა უკუ-იღო⁵⁾), მან სწუთრო დაშვენა,
მას დღე⁶⁾ ომი გაახშირეს, უკულგნით⁷⁾ იყო სისხლთა დენა,
ზირსა იერი მთაკუდების, ვინც კრდალია⁸⁾), — თვალთა ჩენა,
და ჰკავს, ღრუბელი ლახტსა წვიმდეს⁹⁾); ზეტით იყო კრმალთა
დენა!

2409. იგ მინდორი ნაკციითა ცხენ-კაცითა სავსე იყო,
მიწის ზირი უზატოდ ტვინისაგან დასურდიყო¹⁰⁾,
ვითა ლომი, — შეუტევა¹¹⁾ გემან, კელი კრმალსა მიჰყო, —
და რაზმსა შიგან გაერივა, რისხვად კმარა, რაც მან უყო¹²⁾.

2410. ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგი, რაზმსა შიგან გაიარა¹³⁾),
ქოს-ტაბლაკთა, ნაღარათა, კმა გახშირდა, ისმის არა,

1) 428 № — წინა-ვლითა:

*) 428 № — დაბარა.

2) დად. — გულოვანთა მეომაროჲ. 428 № — გულოვანი მეომარი.

3) დად. — მარჯუნოვ.

4) 428 და ა. ო. — ქიშვარდისა.

5) დად. — უკუივლო.

6) დად. და ა. ო. — მას დღეს(?).

7) 428 № — ყუელგნით.

8) ა. ო. — მედალია.

9) დად. — სწვიმდეს.

10) დად. — მიწის პირი ტვინისაგან უცხო ფერად დასვრილიყო.

11) დად. — შეუტევა.

12) დაზმსა შიგან შაერივა, რისხვად კმარის, რაც მან უყო, 428 —
რაზმსა შიგან გაერივა, რისხვა კმარა, რაც მან უყო, ა. ო. — რაზმთა.

13) დად. — გმირმან რაზმი გაიარა, ა. ო. — ვითა ლომმან კანჯრის
ჯოგთა რაზმსა შიგან გაიარა.

ჭგავს საწუთრო აბანოსს¹⁾, მუნ რომ მტვერი შეიყარა!
და ვერა ვხედავთ საწუთროსს, მზისა შუქი დაიფარა.

2411. სად იყო მასანდარელი, როსტომ ნახ²⁾ და გაუკდა,
კელთა აქუს გრძელი ზუფინი, ჰკოცდა³⁾, რაზმსშიგან ჩაუკდა,
წინა ვერაფინ დაუდგის, აბჯართა ჩხერა⁴⁾ გაუკდა,
და რა ნახა მასანდარელმან, შიშით ძალ-გული წაუკდა.

2412. მძიმე ლახტი გამოიღო, მუზარაღთა ლეწდა მითა,
კმით აერი⁵⁾ ავსილიყო, მტერთა ზედა არღუმითა⁶⁾,
პილოთ⁷⁾ სული აღარ ედგა დანაკოცთა არღუმითა⁸⁾,
და გზა არა აქუს წამოსავლად, ავსილიყო ხორტუმითა⁹⁾.

2413. შუბი ითხვავა, მიაართვეს¹⁰⁾. რა ნახა მასანდარელი,
რაში გაჭქუსლა, შესძახა, აწ სიცოცხლესა ნუ ელი¹¹⁾,
წელთა აძგერა გულ-სრულად მკერდშიგან გასაფუნელი,
და მიწათა ზედან დაეცა, ქუად იქმნა სამარკანელი¹²⁾.

2414. გრძნების კელფენებითა ქუად იქცა¹³⁾, სიზად დებული,
მას ერანელნი უჭურეტდეს¹⁴⁾, როსტომ დგას გაკუირვებული,

1) 428 № და ა. ო.—აბანოსა—წარყვნილიც.

2) დად.—როსტომ იცნა.

3) 428 №—ჰკოცა.

4) დად.—ჩხარი.

5) დად.—ჰაერი.

6) დად.—არ მუღითა. 428 №—არ ღუმითა.

7) დად.—პილოს, 428 №—სპილოთ.

8) დად.—არ მუნითა(?), 428 № და ა. ო.—არ ნუმითა.

9) დად.—ხორტუმითა, ა. ო.—ხორტუმითა.

10) დად.—მოართვეს.

11) დად.—არ ელი—ლექსთ-წყობას უფრო უხდება.

12) დად.—სავარკანელი.

13) დად.—ქვად იქმნა.

14) დად.—ყველგან ვ-ნით სწერს „ჭურეტა“-ს.

ქექაოზ მეფე მოვიდა მას გვერდით განცქუიფებული¹⁾,
და უბრძანა როსტომს: „რანხე, რად სდგახარ სხელდებული²⁾“.

2415. შემოქმედსა შევხვეწე, დევთა მეფე ვინა ბარე³⁾,
ვნახე, თიცხლად შეუტივე⁴⁾, ჩემსა რაშსა მივაბარე,
მკერდსა შუბი შევადგერე, ვთქუი, ჯავშანსა იქით გარე⁵⁾,
და სიკუდილისა უშიშარი ქუად შეიქმნა⁶⁾, ქეს მდებარე.
2416. მე არას მიკუიროს გრძნების ქნა, თუ იქნას მხიფლავისაგან⁷⁾,
მაგრა იცისა უშაკმან, კაცსა ვერ იკნის⁸⁾ დღისაგან,
ლასქართა შიგან მოვიდოთ, გამოვიუუნოთ ქუისაგან,
და ვერ მამირჩების⁹⁾ ცოცხალი, მე დავსცლი სიტოცხლისაგან.
2417. ვინცა იყო თვალავანი, ყუელა ქუასა¹⁰⁾ აზიდიდა,
ვერვინ დასძრა კორციელმან¹¹⁾. როსტომ ჭანგსა იმხვიდა,
ძალი სთხოვა შემოქმედსა, ცხენისაგან ჩამოვიდა,
და დასცა კელი, მკარს შეიღვა¹²⁾, ლასქართაკენ¹³⁾ წამოვიდა.

1) ა. ო.—განცვიფრებული, დად.—გაცვიბრებული.

2) დად.—და უბრძანა: „როსტომ, რად სდგახარ ლომ-გული, სახელ-დებული, 428 №—რად დგახარ სახელდებული.

3) 428 № და ა. ო.—შემოქმედსა შევხვეწე, დევთა მეფე ვინცა ბარე—წარყვნილია.

4) დად.—ვნახე თიცხლა შეუტიე

5) დად.—ვთქუი: „ჯავშანსა შიგ გავარე.

6) 428 №—შეიქნა, დად.—შეიქმნა.

7) მხიფლავისაგან—ამ ფორმას, ნაცვლად „მხიბლავისა“ ადასტურებს ორივე, როგორც დად., ისე 428 №-ის ვარიანტი, ა. ო.—მიხფლავისაგან—წარყვნილია.

8) დად. ხ-ნით.

9) დად.—მომირჩების.

10) დად.—ლოდსა.

11) ა. ო.—კორციალმან.

12) დად.—შეისვა(?).

13) დად.—ნისეულში ნ-რი სიტყვებში: შიგან, ზედან, კენ და სხვ. არსად არა ხვდება, წინააღმდეგ 428, 1505 და ა. ო. ხელ-ნაწერებისა.

2418. უუელს ღმერთს ადიდებდა მათთვის, როსტომ ვინ დაარსა¹⁾,
მოსდედეს და პილოტანსა გარდაჭერიდეს თუალ-გუარსა²⁾,
შემოვიდეს³⁾ ლაშქარშიგან, სად კელმწიფის ტახტი არსა,
და მან გააგდო იგი ლოდი, ფარდაგისა დადვა კარსა⁴⁾.

2419. ბასრი ცუდი მოუტანეს, როსტომ, დაჭრას, ლამის, მითა,
უთხრა: „დადეგ გრძნეულობა და გამოდი მკა ქუითა!
რადგან კელად შემოვიდეს, მამირჩეობა, მითხარ რითა?!⁵⁾
და არ გაგიშვებ უნახავსა, დაგჭრი ბასრის წერაქუითა!“⁶⁾.

2420. რა ესმა მახანდარელს⁷⁾, თქუა: „წავუკე, ჩემი დღე იქნა!“
ჭკერთა შიგან გასვლასა⁸⁾ ლამის, და ღრუბლად შეიქნა,
ნისლი გამოსხნდა⁹⁾, წავიდა, ჯერ არ დაძრულა, ძეს იგ ქუა¹⁰⁾,
და მას პილოტანსა ვერ მოჩნა, მისი უკუდმა დღე იქნა!¹¹⁾

2421. როსტომ კრმალი მოუქნივა, მას გაკუეთა დააგედრა,
ბასრის რკინით შეჭედილი მან კელშიგან მოახვედრა¹²⁾,
ნამეტნავად მოუჭირა, წამოზიდა¹³⁾ მისკენ შედგრა,
და კელმწიფეს წინ მოიუყანა, — „შე ვქენ, რატა დაგვედრა.“

1) ა. ო. — როსტომ ვინა დარსა(?).

2) დად. — აყრიდიან თვალ-გოვარსა, ა. ო. — მოსდედენ და პილოტანსა გაადაჭერიან თვალსა გვარსა.

3) 428 № — შემოვიდენ.

4) დად. — მან დააგდო იგი ლოდი, დადვა ფარდაგისა კარსა.

5) ა. ო. — ნეტარ რითა.

6) 428 № — წერაქუითა.

7) 428 № — გასულასა. ეს ხელ-ნაწერი სიტყვებს: გასვლა, წასვლა, მოსვლა ყველგან, წინააღმდეგ დად.-სეულისა, უ-ნით ხმარობს.

8) ა. ო. — ლამის, ღრუბლად შეიქნა.

9) 428 № — გამოსქდა.

10) 428 № — ჯერ არ დაძრულა, ძეს ის ქვა.

11) დად. — იქმნა.

12) 428 № — ბასრით რკინით შეჭურვილი(?), მან კრმალშიგან მოი-

13) დად. — ნამეტნავად მოუჭირა, წამოზიდა... [ხვედრა]

2422. მოახსენა: „კელ-მწიფეო, მოვიჟეჟე, აჭა, მტერი,
ჩემსა კრმალსა ვერ დაუდგა, ღრუბლად იქნა¹⁾, ვითა მტვერი,
მახანდაჩა ჩუენ დაგვიგდო, მინდომა მან აერი.“
და ქაოზ ბრძანა: „ვერ უოფილა²⁾ ტახტ-გვირგვინის შესაფერი.“

აქა გათაფდა მაზანდარელის დღე როსტომის კელითა.

2423. კელ-მწიფემან შეტოდება მოუგონა მას ზირველი,
რაც გრძნეულთა შეეტოდა³⁾, დევთა საქმე აღინდეღი,
გული ჯავრით გაეტენა, „არ გაუშვა“, — ბრძანა, — „მრთელი“!⁴⁾
და კრძლითა დაესჭრა ასო-ასო მხიფლავი⁵⁾ და გრძნების მქმნელი.

2424. იგ გაჭკუეთა შუახედა როსტომ, მიჭეო კრმალსა სები,
„ქაჯ-გრძნეულთა და დევთაგან“, თქუა, „უშიშრად შევიქნები!“
ქაოზ კაცი გაუგზავნა, დაშქართ გულის დასადები,
და არას ვაწყენ ქვეყანასა⁶⁾, თქუენ არცა რას გემართლები!⁷⁾

2425. ესე საქმე დევთაგან იყო⁸⁾, თქუენ სიტყვებზე სულთა ჭპოეთ⁹⁾,
ნახეთ, წინა მამიყუნეთ, დევ-გრძნეული რაცა ჭპოეთ!¹⁰⁾

1) დად.—ჩემსა კრმალსა ვერ დაუდგა, ღრუბლად იქნა, ვითა მტვერი, 428 №—ჩემსა კმალსა ვერ დაუდგნა.

2) ა. ო.—და ქაოზ ბრძანა: „ველარ არის ტახტ-გვირგვინის შე-

3) დად.—შეტოდება—წარყენილია. [საფერი.

4) დად.—არ გაუშო, ბრძანა მრთელი, 428 №—არ გაუშვა,—
ბრძანა,—მთელი.

5) როგორც დად.—სეულში, ისე 428 №-ში ეს სიტყვა ამ ფორ-
მით იხმარება, იხ. შენიშვნა ზემორე, ა. ო.—კმლით დასჭერ ასო-ასო,
მეფულველი.

6) ა. ა.—ქვეყანათა.

7) დად.—არას ვაწყენ ქვეყანათა მე, არც არას ვემართლები.

8) დად.—დევთა იყო.

9) დად.—მნახეთ, წინა მომიყენეთ, დევ-გრძნეული რაცა ჭპოეთ.

10)

ურჩობითა აქანამდის, თქუენვე იცით, რაცა ჰპოეთ¹⁾;
და აწ შეგინდო შეტოდება, ზენაარი მოითხოეთ²⁾).

2426. ლაშქართა მახანდარელსა რა სიტუა შესაგონანი
ქექაოზს წინა მოუდგნეს³⁾, ბრძანებით ანაწონანი,
— „ჩუენ ბრალი არა მიგვიძღვის⁴⁾— ერთის დრამისა წონანი, —
და აწ თქუენი მოსამსახურე ვართ, ბრძანებისა მონანი!“

2427. კელ-მწიფემან შესწუობლად სიტუა ბრძანა არას ნები⁵⁾,
დეგ-გრძნულთა დასაკრლად გაუჩინა ჯალადები,
მახანდარის⁶⁾ ტახტ-გვრგვინი მუნ მოიღეს, საჭურჭლეები,
და ანგარიშსა ვერვინ მიხუდა⁷⁾, — საწუთროსა ასავსები*).

2428. თვალ-გუარი, ოქრო-ვერცხლი⁸⁾ სასახელო, არ დასაყო,
ახვარი და ჯოგ-ხვასტაგი⁹⁾, მიწის ზირი ფარვით დაჭყო,
ლარ-ჭურჭელნი, საფენელნი—სინათლითა მზენი დაჭყო¹⁰⁾,
და მისგან არა დაიჭირა, ლაშქარზედან უუელა გაჭყო.

2429. მან აავსნა ერანელნი, — საჭურჭლეთა ვინ ზიდვიდა?!
მუნებურნი ჯორ-აქლემნი¹¹⁾ მოიკმარნეს, დასტვირთვიდა¹²⁾),

1) დად.—თქუენცა იცით, რაცა ჰპოეთ.

2) დად.—თქუენ ზენარი მოითხოვეთ, ა. ო.—ზენარიცა მოითხოვეთ.

3) დად.—მოუდგეს, ა. ო.—ქექაოზ წინა მოუდგნეს.

4) ა. ო.—ჩვენ ბრალი არა მიგვიძღვის.

5) დად.—არ სანები, 428 და ა. ო.—არას ნები.

6) დად.—მახანდარლის ტახტ-ვერცხვინი.

7) დად.—და ანგარიშსა ვინ მიხუდებდა...

*) ამ ხანის მესამე ტაევი დად.-სეულში მეოთხედ არის, ზოლო მე-
ოთხე—მესამედ.

8) დად.—თვალ-გუარი, ოქრო-ვერცხლი, ა. ო.—თვალ-გუარი,
428 №—თვალ-გუარი, ოქრო-ვერცხლი.

9) დად.—ჯოგ-ხვასტაგი, 428 №—ჯოგ-ხოსტანგი, ა. ო.—ჯოგ-
ხოსტაგი.

10) დად.—მზენი გაჭყო, 428—ლარ-ჭურჭელი, საფენელი.

11) 428—ჯორ-აქლემი.

12) ა. ო.—დასტვირთავდა.

გაცემისგან მოიცალა, მეფე ლოცვად წამოვიდა¹⁾;
და ერთი კუირა²⁾ არა ჭამა, ჰირ-დამკობით ცრემლსა ლურიდა.

2430. იტუის: „არსთა შემოქმედო, იყო თურმე შენი ნება!
შენ დაამკვენი მტერნი ჩემნი³⁾, შენ მიბოძე გამარჯვება,
ძუელი ტახტი გამიხსლე⁴⁾, მამეც⁵⁾ გულის განკურნება!
და მაზანდარლის საჭურჭლისა⁶⁾ კულავე ბრძანა გამოვლება.

2431. მესამესა კუირასა⁷⁾ საქმისგან მოიცალა,
მერმე იკმნა⁸⁾ ერანელნი, წინა სუფრას გაიშალა,
იაგუნდის ჭიქებშია⁹⁾ ღვინო სმითა დაცალა,
და როსტომ ჰკადრა: „შარიარო, საქმე რამცა დაგემალა!

2432. მაზანდარას ამოვსწუეიტე, ავლად კარვად მამეკმარა¹⁰⁾,
ამისითა გავიმარჯვეთ, დაიფარა გული არა¹¹⁾:
რაცა ვჭკითხე, მართლად¹²⁾ მითხრა, სიმართლითა დაამყარა¹³⁾,
და ვიაჯები, რაც უქადე, მას უბოძო, ვსტუეო არა¹⁴⁾.

1) 428 № და ა. ო.—გაცემისგან მოიცალა, მეფე ლოცვად წამოვიდა, დად.—გაცემისგან მოიცალეს.

2) დად.—ერთს კუირასა არა ჭამა, 428 №—ერთი კვირა.

3) დად.—შენ დაამკვე მტერი ჩემი, 428 №—შენ დაამკვე მტერნი ჩემი, ა. ო.—შენ დაამკვენი მტერნი ჩვენნი.

4) ა. ო. და დად.—გამიხსლე, 428 №—განმიხსლე.

5) დად.—მამეც.

6) 428 №—მაზანდარის საჭურჭლისა...

7) დად.—რა მესამესა კუირასა..., ა. ო.—მესამეს კვირას საქმისა და ლოცვისგან მოიცალე.

8) დად.—უკმო, 428 №—იკმო.

9) დად.—იაგუნდის ჭიქებითა.

10) დად.—ავლად კარვა მომეკმარა.

11) დად.—მისით საქმით გავიმარჯვე, დამიფარა გული არა.

12) დად.—მართლად.

13) ა. ო.—სიმართლითა დაამყარა, 428 და დად.—დაამყარა.

14) დად.—მას უბოძოთ, ვსტუეო არა.

2433. თუ ბრძანა, მანანდარანი უბოძო არაჯებითა,
დევთა ომშიგან მსახურა კარჯილმან შეჭირვებითა,
მაშინ მეტ უთხარ იმედი, შენ მიერ შეწყალებითა¹⁾,
და ვიურვო კელ-მწიფისაგან, მოგცე²⁾ მისითა ნებითა!
2434. აწ თუ ზირი მოგაკესენს, სადამდისცა³⁾ ცოცხალ იუოს,
თქუენ მონურად⁴⁾, გამსახურებდეს, მანანდარა მისი იუოს,
თქუენის ტანტის⁵⁾ ლოცვისაგან ამათ ზირი ვერ დაიუოს,
და უუელა კელთა მიათვალე, სახატრანო რაცა იუოს!
2435. კელ-მწიფემან რსტომისგან გაიგონა სიტუჟა-ქეელი⁶⁾:
— „ტანტ-გვრგვინის მიმცემელა, მეფობისა შენ ხარ მცუელი!
კელ-მწიფეთა შარირა⁷⁾, რას მიბრძანებ, — მე ვარ მქნელი,
და უბოძე და მიათვალე, იუავ მისთვს⁸⁾ მიმცემელი.
2436. რაცა გინდა, ზილოტანო, — განადამცა მე ვარ მზმელი, —
აწ მიიღეთ⁹⁾ ავლადისთვის საკელ-მწიფოთ სამოსელი,
ტანტ-გვრგვინი მოუკაზმეთ, სრა-ფარდაგი საფენელი¹⁰⁾
და მოჰკაზმეს და ზედან დასვეს, გაუხლეს ტანტი ძეელი.
2437. ტანტსა დასვეს მოკაზმული¹¹⁾, მანანდარა მიათვალეს,
იგ დალოცეს საკელ-მწიფოდ, მას დაშქარი ათაუხანეს,

1) დად. — შემოწმებითა.

2) ა. ო. — მოგცეს მისითა ნებითა.

3) დად. — სადამდის.

4) ა. ო. — სადამდისინც, ა. ო. — მონურა.

5) დად. და ა. ო. — თქუენის ტანტის ლოცვისაგან, 428 № — ტან-

6) ა. ო. — ყოელი.

7) 428 № და დად. — შარირა.

8) დად. — იუავ ყუელას მიმცემელი.

9) დად. — აწ მიიღეთ ავლადისთვის, 428 № — აწ მიიღეთ, ა. ო. —

10) დად. — ტანტ-გვრგვინი მოუკაზმეთ, სრა-ფარდაგი მრავალ-ფერი.

11) დად. — ტანტსა დასვეს, მოუკაზმეს, მანანდარა მიათვალეს.

ერთგულობის ზირი სთხოვეს¹⁾, მადლა ტახტსა აიუყანეს,
და თავს გვრკვნი შემკობილი²⁾ დასდგეს, მზესა დააგუანეს.

2438. ერანისკენ³⁾ მორჭმულთა წამოვლეს სივრძე გზისანი,
მოვიდნეს⁴⁾ გამარჯვებულნი, მადლის მიმცემნი მ'დთისანი⁵⁾,
გამოიბეს⁶⁾ და ბუკსა ჭკრეს, კმა ისმის დუმბულისანი⁷⁾,
და ტურფად⁸⁾ მოჰკაზმნეს ქალაქნი, — მგზავსნისა სამოთხისანი⁹⁾.

2439. დუმბულსა და დოგსა სცემდეს, ზედან ტკბილად იმღერდიან¹⁰⁾,
მუტრიბნი და შოშაითნი მას¹¹⁾ ქებასა ეტუოდინს,
გამარჯვება უხაროდან¹²⁾, მას წინაშე წამოდვიან,
და უხაროდა ერანელთა, ვითა ვარდი აუტავდიან¹³⁾.

2440. მორჭმული და მოვლენილი ტახტსა, ვით მზე, ანათებდა¹⁴⁾,
გახსნა¹⁵⁾ ძველი საჭურჭლენი, ზარდახშათა გააღებდა¹⁶⁾,

1) ა. ო.—სთხოვეს.

2) დად.—მოკაზმული.

3) დად.—ერანისკე.

4) ა. ო.—მოვიდნეს, 428 № დად.—მოვიდეს.

5) დად.—დთისანი, 428 №—მლ'თისანი.

6) 428 და ა. ო.—გამოიბეს, დად.—გამოიბეს.

7) 428 №—დუმბულისანი(?), ა. ო.—დუმბულისანი, დუმბული—
იხ. ლექსიკ.

8) 428 № და ა. ო.—ტურფად.

9) 428 №—ტურფად მოკაზმნეს ქალაქი, —მსგავსია სამოთხისანი.

10) დად.—დუმბულსა და ჩანგსა სცემდეს, ზედა ტურფად იმღერ-
დიან, ა. ო.—დიდებულს და დოქსა სცემდეს, ზედა ტკბილად იმღერ-

11) დად.—მათ. დიან(?!).

12) დად.—გამარჯვება უხაროდან, 428 №—გამარჯობა.

13) დად.—და მხიარულნი ერანელნი ვით მთვარენი განათლდიან.

14) დად.—ტახტსა, ვითა მზე, ანათებდა, 428 №—ვით მზე ანათობ-

15) დად.—გახსნეს, 428 №—გახსნა. [და.

16) ა. ო. და დად.—ზარდახშათა გააღებდა, 428 №—ზარდახშან-
თა გაახრმდა.

გასცა ღარი ლაშქართუკდა, კრანელთა აწესებდა,
და თავადთა¹⁾ და ჰილოტანსა როსტომს ტკბილად ახსენებდა.

2441. შევიდნეს როსტომი, თავადნი, — ვინც²⁾ მახანდარას ხლებოდა,
ტკბილად ახსენა მეფემან³⁾, მათ ლაცვით ეუბნებოდა,
როსტომ ტახტს ახლო⁴⁾ დაისვას, უჭურეტდა, იამებოდა,
და სხვანი თავადნი თუს-თუსად, სადაც ვის ეფერებოდა⁵⁾.

2442. შარიერმან საკელ-მწიფო სამოსელი ძაწეული⁶⁾,
ხშირად ოქროთ⁷⁾ მოქსოვილი ფეროზი სხდა დარჩეული,
ტახტი ოქროს გვირგვინითა, გვირგვინითა დაფრქვეული⁸⁾,
და ერთი ტყავი ძვირფასისა თვალ-მარგალიტ-გარეული⁹⁾.

2443. ოქროს სარტყელითა დაჭკასმეს ას-ასი მონა, მკევალი,
ბერძნული¹⁰⁾ სტავრა, ჩინური, ას-ჯორთა დასარჩევალა¹¹⁾.

1) 428 №—თავადსა, ა. ო.—თავადნი და ჰილოტანნი როსტომს ტკბილად ახსენებდა.

2) 428 №—ვინ მახანდარას ხლებოდა.

3) 428 №—ტკბილად ახსენა მეფემან.

4) 428 №—ტახტ-ახლოს.

5) 428 №—თვის-თვისად, სადაც ვის ეფერებოდა, დად.—თუს-თუსად, სადაც ვინ ეფერებოდა.

6) დად.—შარიერმან საკელ-მწიფო შესამოსი—ერთი ტანა, ა. ო.—შარიერმან.

7) დად.—ხშირად ოქრო მოქსოვილი, ფეროზი სხდეს დარჩეული, ა. ა.—ხშირად მოღრიბეს ფეროზი ოქროსა სხდეს დარჩეული.

8) დად.—და ტახტი ოქრო გვირგვინითა, გვირგვინითა დაფრქვეული, 428 №—დაფრქვეული, ა. ო.—და ტახტი ოქროსა გვირგვინი და გვირგვინისა დაფრქვეული—წარყვნილია.

9) დად.—ტყავი ერთი ძვირფასისა თვალ-მარგალიტ-ნასრეული.

10) 428 №—ბერძნული.

11) დად.—ას ჯორთა დასარჩეველი.

ასი ტაიჭი დაჭკასმეს ოქროს ლაგმითა—მზეველი¹⁾,
და ასი აქლეში თეთრითა დატვირთეს დასაძლეველი²⁾.

2444. ერთი თასი იაგუნდი-ფერფისა, ერთი ლაღი—
როსტომს მისცა კელ-მწიფემან ესე უუელა გარდათელილი³⁾,
უბრძანა თუ: „ნუ უშენოდ საწუთრო და ნუ მზე, ჩრდილი!⁴⁾
და შენზედამცა ტკბილად⁵⁾ არის კელ-მწიფეთა გული ტკბილი!“

2445. როსტომ მოდრკა, ტახტის ფერკთა⁶⁾ აკოცა და გამოვიდა,
კმა შეიქნა ლაშქარშიგან, ზაულისკენ⁷⁾ წამოვიდა,
რა შეიტყუეს მისი წასვლა⁸⁾, უუელა ჭურჭელად გამოვიდა,
და ნახვა მისი უხაროდა, უოფლი კაცი მას ნატრიდა.

2446. მეფე მორჭმით ტახტსა ზედა ზის, შეიქნა ჟამთა წყობა⁹⁾,
გაკანა კარი წყალობისა, აქეს მტერზედა¹⁰⁾ მორჭმულობა,
ლაშქართა და ქალაქთაგან იყუის¹¹⁾ სმა და ნადიმობა,
და ტუსის ძესა ნოდარისსა მისცა სპათა სთადრობა¹²⁾.

[ლი.

¹⁾ დად.—ოქროს ლაგმითა ცვრეული, 428—ოქროს ლაგმითა მზევე-

²⁾ ასეა ა. ო.-ში, დად.—დასტვირთეს დასაძლეველი, 428 №—და-
ტვირთეს დასაძლეველი.

³⁾ როსტომს მისცა ეს ყუელი კელ-მწიფისა გარდათელილი.

⁴⁾ დად.—უბრძანა თუ: „ნუ უშენოდ საწუთრო და მზე და ჩრდი-
ლი, ა. ო.—ნუ უშენოდ საწუთრო და ნურც მზე...“

⁵⁾ დად.—ნათლად.

⁶⁾ დად.—ფერკსა.

⁷⁾ დად.—ზაალისკენ.

⁸⁾ 428 №—უ-ნით.

⁹⁾ დად.—შეიქნა ჟამთა წყობა, ა. ო.—მეფე მორჭმით ტახტზედა
ზის, მას შეიქნა ჟამთა წყობა.

¹⁰⁾ დად.—მტერთა ზედა.

¹¹⁾ დად.—ლაშქართა და თვადთაგან იყუის სმა და ნადიმობა,
428 №—ლაშქართა და ქალაქთაგან იყო სმა და ნადიმობა.

¹²⁾ დად.—და ტუსის ძესა ნოდარისსა მისცა სპათა სთადრობა,
428 №—სთადრობა.

2447. უბრძანა თუ: „გულისგან გაიშორე ავის ქნანი!
შენ სიავე ჩამოიკსენ¹⁾, სიმართლითა იყუნეს რგვანი²⁾,
მერმე იკმეს, მოიყუნეს³⁾ ქიშვადის ძე გულოვანი,
და აწ გოდერძის მიულოცეს⁴⁾ მანაშურით ისპანა.
2448. რა გაცემა გაათავეს⁵⁾, კელ-მწიფემან მოიცალა⁶⁾,
შეჭირვება ჩამოიკსენა, ღვინი აღარ მოიშალა,
ბედს მისს ახარებდა, წინა სუფრა გაიშალა⁷⁾,
და სიავის კელი შეჭკრა, უსამართლო მოიცალა⁸⁾.
2449. უოფლს ვაცს უხარდა ქაოზისთვის⁹⁾ გამარჯვება,
ვის უქნა კორციელს¹⁰⁾ მახანდარის სრულ¹¹⁾ აღება?!
სხვას არვის მაკდომია¹²⁾ ამის-ებრი გალაღება,
და განგებამცა კურთხეულა¹³⁾, იყო თურმე მისი ნება!
2450. მოვიდინ კელ-მწიფენი, დიდებსა ულოცვიდეს,
დასეულად კარს უდგეს¹⁴⁾, მისთჳს ძღუენსა მოზიდვიდეს¹⁵⁾,

1) 428 №—ხ-ნით.

2) ა. ო.—შენ სიავეს ჩამოიკსენ, სიმართლითა იყუნეს რგვანი.

3) ლაღ.—მერმე უკმო, მოიყუნეს, ა. ო.—მერმე იკმეს, მოიყუნეს
ქიშვადის ძე.

4) ლაღ.—და გოდერძის მიულოცა მანაშურით ისპანი.

5) ლაღ.—გათავა, 428 №—გათავეს.

6) 428 №—მოილა—წარყვნილია.

7) ა. ო.—გაეშალა.

8) ლაღ.—მოილა, 428 №—გაილა.

9) ლაღ.—ქაოზის გამარჯვება.

10) ლაღ.—კელ-მწიფესა, ა. ო.—კორციელსა.

11) 428 №—სულ აღება.

12) ა. ო.—ღირსება.

13) ლაღ.—კურთხეულ არს.

14) ა. ო. და ლაღ.—უდგეს, 428 №—უდგენს.

15) ლაღ.—მიზიდვიდეს.

სრულ¹⁾ აავსო საჭურჭლენი, — კორციელი ვინ დასთულიდეს?!²⁾
და ჭკავს დარბაზი სამთხესა, გვერც³⁾ ხლებას ინატრიდეს!

აქა წასვლა ქექაოზისაგან ბარბისტანს და არმავენელისა
და მისი ამბავი.

2451. რა ქექაოზ კელ-მწიფესა გაუთავდა მორჭმულობა,
გულ-ამაყად ტახტისაგან მას მოუნდა შეძრულობა,
ვინცა იყო გულფანი, იკმო, შექნა ვაზირობა,
და მას ზასუხი ვერვინ ჭკადრა, უმძიმს ჭკუისა შეტრულილობა⁴⁾.

2452. კაზმა უბრძანა ლაშქართა: — „მომსურდა ბარბისტანისათვის⁵⁾;
ქწენა, უმძიმს⁶⁾ უზომოდ, მუნ წასვლა⁷⁾, სიშორისათვის,
დაეკაზმნეს და წავიდეს⁸⁾ არ მოსურნენი⁹⁾ გზისათვის,
და მიწისა პირი იძრვდა ერანელთ სიმრავლისათვის.

2453. მასკულავთაგან¹⁰⁾ უმრავლესნი¹¹⁾ წამოვიდეს, თავნი აზნეს,
დროშა-შუბის სიმრავლითა მიწის პირნი მართ დაფარნეს¹²⁾,

1) 428 № — სულ.

2) დად. და ა. ო. — სრულ აავსო საჭურჭლენი, კორციელი ვინ დასთულიდეს, 428 № — სულ აივსო საჭურჭლითა.

3) დად. — გვერდს.

4) დად. — ვერვინ გასცა... შეცვლილობა.

5) დად. და ა. ო. — „მომსურდა ბარბისტანისათვის, 428 № — ჩემის

6) დად. — უმძიმსთ. [ბარბისტანისათვის.

7) 428 № — უ-ნით.

8) დად. — დაეკაზმნენ და წავიდნენ.

9) 428 № — მომსურნენი.

10) დად. — ვარსკულავთაგან.

11) 428 № — უმრავლესი.

12) დად. — მიწის პირნი დაფარნეს, 428 № — მიწის პირი მართ და-
ფარნეს, ა. ო. — მიწის პირი მართ დაფარნეს.

ჩინ-მუქაჩანს მიიწივნეს¹⁾), მათ თურანი გაიარეს,
და მოეკებნეს, სძღუნეს ხარაჯა²⁾), შესახვეწლად თავნი აწნეს.

2454. მუნ სარტყელს ვინ შეირტყამს ქაოზისთვის სამარად?!
ზროხს ლომივით გამოსცდის, არად უჩანს მისად³⁾) დარად
მიუნდო ხარ, საწუთროვ⁴⁾), მით იხლათვი მრავალ-გვარად!
და ზოგთ ცათამდინ ამაღლებ, ლხინს მოუქცევ ზოგთა მწარად-

2455*). რა ცნა მისვლა ქაოზისა, ბარბისტნელმან სულთქმით ახვა⁵⁾),
თქუა: „საწუთრო სხვა-ფერ მექცა, ქაოზ ჭანგი გაიმახვა!“
რაზმ-წულობლი წამოვიდა, სხათა მისთა ჯარი ნახა,
და მიწის ზირი ტუეისა გავს, მტვერისაგან მზე ვერ ნახა.

2456. ასტულა მტვერი საშინელი, აბნელებდა სინათლესა,
თეთრი ზილო შავად უჩნდა, ვერა ხედვენ სადევეს⁶⁾),
ყოფლგნით ომი გააჩინეს⁷⁾), მიწა იგლოვს სიმწარესა,
და სისხლისაგან ზღუასა გუანდა—ღელვა-ღენით მდინარესა⁸⁾).

2457. გოდერძი შიგა ჩაიჭრა ათი-ათასის კაცითა⁹⁾),
მან შუა რაზმი გაფრიწა, გავს, რისხვა მოვიდა ცითა¹⁰⁾).

1) 428 №—მიწივნეს.

2) დად.—მოაგებეს ძღვენ-ხარაჯა.

3) 428 №—მათთვის; ა. ო.—არას უჩანს მისთვის დარად.

4) დად.—საწუთროვ, ა. ო.—მიუნდობლო საწუთროვ, რად იხ-
ლათვი.

*) ეს ხანა აკლია მხოლოდ დადიანისეულს. შესაძლებელია იგი
გადამწერელის ჩანართი იყოს, რადგან მისი განდევნით მოთხრობის ძაფი
არა სწყდება, პირ-იქით, იგი მეტ ბარგად ჩანს.

5) ა. ო.—ბარბისტნელმან სულთქმით ახვა, 428 №—რა სცნა
მისულა ქაოზისა ბარბისთანელთ სულთქმით ახვა.

6) დად.—თეთრი ზილო შავად უჩნდა, ვერა ხედვენ სადევესა,
ა. ო. და 428 №—თეთრი სპილო შავად უჩნდა, ვერა ხედვენ სინათლესა.

7) დად.—ყოფლგნით ომი გააჩინეს, 428 №—ყოფლგნით.

8) დად.—ღელვა-ტენით მდინარესა.

9) 428 №—ათის ათასის კაცითა.

10) ა. ო. და დად.—მან შუა რაზმი დაფრიწა, კვავს რისხვა მო-
ვიდა ცითა, 428 №—ვით რისხვა ეცა ზეცითა.

ქარულად ეტა გულ-მწიფე ქექაოზ სპათა დასრთა,
და გაგვექცა¹⁾ ბარბისტანელი, სისხლი მიწათა²⁾ გასვითა.

2458. ერთი შუბი აღარა ჩანს, მათა დროჲს წაცაექცა,
რა შეიტყუეს ბარბისტანელთა, თურქე ეტლი ავად ექცა,
ვინ³⁾ ცოცხალი შორსმოდა, ცა შიშითა მათ დაექცა,
და მან მიმართა სიმაგრესა, ქალაქისკენ გამოექცა⁴⁾.

2459. ვინც იყო ჟამ-გამოვლილი, გულ-დაწვით დაწყლულებული⁵⁾,
ქექაოზს წინა მოვიდა⁶⁾, ფერ-კრთომით შეშინებული;
მათ ზენაარი ითხოვეს⁷⁾, — „ვართ ღონე-გაცულებული,
და ჩვენ მოგცეთ მძიმე ხარაჯა, ბრძანებით დაცადებული!“⁸⁾

2460. თქუენ სანაცლოდ⁹⁾ თეთრისათვის ჩუენგან¹⁰⁾ იყუენ ლაღთა ყრა-
შეიწყაღან¹¹⁾ კელ-მწიფემან, შეუკუეთან¹²⁾ ხარაჯანი, ნი!“
დაბრუნდა და წამოვიდა, მან გამოვლო შექარანი,
და დაღვა მთასა ფაფისასა; გვერცა უღგენს¹³⁾ მისნი სპანი.

1) დად.—გაექცა, ა. ო.—გაგვექცა ბარბისტანელნი.

2) ა. ო. და დად.—მიწათა, 428 №—მიწასა.

3) დად.—ვინც.

4) დად.—გამოგვექცა, ა. ო.—და მან მიმართა სიმაგრეთა, ქალა-
ქისკენ გამოექცა.

5) დად.—ვინ იყო ჟამ-გამოვლილი, ჟამ-დაწვით დაწყლულებული,
428 №—ვინც იყო ჟამ-გამოვლილი, გულ-დაწვით დაწყლულებული.

6) დად.—ქექაოზს წინა მოვიდეს.

7) დად.—ითხოვეს, ა. ო.—მათ ზენაარი ითხოვეს.

8) ა. ო.—ბრძანებით გაცადებული.

9) 423 №—თ-ნით, ა. ო.—სანაცლოთ.

10) ა. ო. და დად.—იყუენ, 428 №—იყოს.

11) 428 №—შეიწყაღან.

12) 428 №—შეუკუეთან.

13) დად.—უღგენ, 428 №—უღგენს.

2461. ფიცხლავ წინა მოეგებნეს თავადები უაფის მთისა,
ბაჟ-ხარაჯა შეუკუეთეს, — ვართ მონანი¹⁾ ბრძანებისა.
წამოვიდნენ მუნიდადმანც; კულა წამოვლეს²⁾ სიგრძე გზისა,
და იგ ესტუმრა პილოტანსა. — როსტომ ძეა დასტანისა³⁾. —

2462. როსტომ წინა გაეგება, მათი ნახვა ზაალს უნა,
დარბაზისკენ წამოუძღვა, კელ-მწიფესა რაცა უნა⁴⁾,
უყო კარგი მეემანი მათ, მეჯლიში⁵⁾ ვისცა უნა,
და ერთსა თვესა არ გაუშვა, ნადირობდის, იყუნს მუნა⁶⁾.

2463. ქორ-ავაზით ინადირა, უსაზომო⁷⁾ უყო ძნობა,
მერმე შინა წამოვიდა, იყო ვარდის უყავილობა,
კაცი ჟამთა ვერ გარდიარს, რომ არ უყოს⁸⁾ ეტლმან ფლობა,
და გაუხლდა⁹⁾ კელ-მწიფესა არაბთაგან ორგულობა.

2464. მათ აქცივეს კელ-მწიფესა სარგულად პირ-წასულად,
ხატრონობა გაუბოძდა¹⁰⁾ მაშინ ქაოზს ლხინთა ნაცულად,
რაცა ჭირი გარდეკადა, მას არა სჩნდა¹¹⁾ მისად ნათლად,
და შეიყარნა დიდებულნი, შეეკაზმა მუნ წასავლად¹²⁾.

1) დად. — ბაჟ-ხარაჯა შეუკუეთენეს, — ვართ მორჩილნი ბრძანებისა.

2) დად. — წამოვიდა მუნიდადმე, კულავ წამოვლო სიგრძე გზისა,
ა. ო. — წამოლაკეს სიგრძე გზისა.

3) დად. — და იგ ესტუმრა პილოტანსა, როსტომს ძესა დასტანისა.

4) დად. — დარბაზისკენ წამოვიდა, კელ-მწიფეთა რაცა უნა,
ა. ო. — უნდა.

5) დად. — უყო კარგი მეემანი მას, მიჯლიში ვისცა უნა, ა. ო. —
უყო კარგი მესტუმრობა, ლხინ-მეჯლიში ვისაც უნდა.

6) დად. — და ერთსა თვესა არ გაუშვეს, ნადირობდეს იყუნეს მუნა,
ა. ო. — ნადირობით იყვენეს მუნა.

7) დად. — უსაზომოდ, ა. ო. — ქორ-ავაზით ინადირეს, უსაზომო...

8) ა. ო. — რომე უყოს ეტლმან ფლობა(?).

9) დად. — და გაუხლდა.

10) დად. — გაუბოძდა, 428 № — გაუბოძოლდა.

11) დად. — მას არ ჩანდა.

12) დად. — შეიკაზმა, დიდებულნი შეიყარნა მუნ წასავლად, ა. ო. —
მუნა წასავლად(?).

2465. კმა გახსნიეს ქოსისა, წასავლად¹⁾ აიერებოდეს, წელის ზიხსა მოდგეს ლაშქარნი, ნავშიგან იგ ჩასხდებოდეს²⁾, გავლეს ათასი ფარსანგი, იგ ზღუა-ზღუა იარებოდეს, და სამთავე ქალაქთა შუა³⁾, სად მისრი ეწოდებოდეს.

2466. იყო მარჯვნით ბარბისტანი, წინა ამავარანი არი⁴⁾, ამა სამის ქიშვარისა⁵⁾ აქ ლაშქარი შეერთ არი, დგას ლაშქარი უსაზომო, მუნ საწუთრო სავსე არი, და მათ ამბავი მიუვიდა, — „მოვა ქაოზ, გავლო ზარი!“⁶⁾

2467. მისრული არმავანელსა ბარბისტანს შეეყრებოდეს⁷⁾, ლაშქართა სიმრავლისგან მთა-ზღუანი⁸⁾ აივსებოდეს, მათის ცხენისა ტერფითა მიწანი დაიზობოდეს⁹⁾, და გზა არა ჰქონდათ კანჯართა¹⁰⁾, ლომს ფერკნი¹¹⁾ ელექებოდეს.

2468. ვეფხი კლდეთა ვერ იხვედრებს და არწივი მალლა ვლასა¹²⁾, წყალშიგ თევზნი იზახიან, და ნიანგნი — შიგან ზღუათა¹³⁾,

1) ა. ო. — წასასვლად.

2) დად. — ნავშიგა ჩასცახდებოდეს, ა. ო. — სრულად ნავში ჩასხდებოდეს.

3) დად. — და სამთ ქალაქ შუა მოვიდეს, ა. ო. — და სამთავე ქალაქს შუა არს, სად მისრი ეწოდებოდეს.

4) ხელ-ნაწერები — ამა ავარანი. დად. — იყო მარჯვნივ არმავანი, წინა ამა ავარანი, ა. ო. — იყო მარჯვნივ ბარბისტანი. აქ უნდა იყოს წარყვნილი „ჰამავარანი“. ვასწორებთ.

5) ა. ო. — ამ სამისა ქიშვარისა.

6) დად. — მათ ამბავი მიუვიდა, — მოვა, გავლო ქაოზ ზარი.

7) დად. — მისრული არმავანელსა ბარბისტანს შეეყრებოდეს, 428 — არმავანელსა ბარბისტანელს.

8) დად. — მართ ზღვანი.

9) დად. — მიწანი აივსებოდეს.

10) დად. — და გზა არა ჰქონდა კანჯარსა.

11) 428 № — თევზნი.

12) დად. — კლდესა... მალლა ვლასა.

13) დად. — წყალშიგ თევზნი იზახიან და ნიანგნი შიგან ზღუათა.

გზა ახსად¹⁾, აქუს წასავალი, იქმენ მათთა შეხვეწათა²⁾,
და ქაოზ ნაერთ გარდამოჭკდა, გამოვიდა კმელთა გზათა³⁾.

2469. სრულ საწუთრო ავსილიყო, ლაშქარი ჩანს არ სუბუქი⁴⁾,
მიწის ზირი რკინად ქნილა, ახვარი ძეს⁵⁾ მონაბუქი,
შუბის ზირი მასკულავთაგან უმრავლია⁶⁾ ბასრი, უქი,
და ოქროს ფერთა მუზარადთა დაფერა მზისა შუქი⁷⁾.

2470. ცის აერი⁸⁾ ოქროსა გავს ინდაურთა კრმალთა⁹⁾ ფენით,
ზრცხა-კუდათა¹⁰⁾ კუნესისაგან სვილენძ-ჭურთა თავ-გაჩენით,
ცა დაეცა, ამას გუხნდა, — არა ისმის. ფურთა სმენით! —
და მათ ზირის-ზირ უჩანელთა რაზმი აწეუეს კულავ გაჩენით¹¹⁾.

2471. მარჯუნივ¹²⁾ რაზმი შეავედრა გურგენ-რუამ-ტუსი. გმირსა,
რაზმს¹³⁾ უკანით — შედოშ, ფარად, გივს უბრძანა — მისგან ზრდილ-
მარცხნივ¹⁴⁾ მკარი გოდერძისთვის ლომსა შვილსა ქიშვადისა, [სა¹⁴⁾,
და რაზმ-წეობილნი წამოვიდნეს¹⁵⁾, სისხლი აწითობს¹⁶⁾, შუბის
[ზირსა.

1) დად. — არსით.

2) დად. — მათსა შეხვეწასა.

3) დად. — გამოვიდა კმელზედ ზოვასა.

4) 428 № — მსუბუქი.

5) დად. — ჯავშანი ჩანს.

6) დად. — უმარავლი, ბასრი უქი, ა. ო. — უმრავლეა ბასრთა უქი(?).

7) დად. და ა. ო. — და ოქროს ფერთა მუზარადთა დაფერა მზისა შუქი, 428 № — ოქროს ფერად მუზარადთა დაფერა მზისა შუქი.

8) დად. — ჰერი.

9) დად. — ინდაურთა პრმალთა, 428 № — ინდაურთა კმალთა.

10) დად. — ზრო-კუდათ. — წარყვნილია.

11) ა. ო. — გულ-გაჩენით.

12) დად. — მარჯვნივ.

13) დად. — მას უკანით.

14) დად. — მისგან ქმნილსა.

15) ა. ო. — მარცხნივ, დად. და ა. ო. — მარცხნივ, ლომსა შვილსა.

16) დად. — წამოვიდნენ, 428 № — წამოვიდნენ.

17) 428 და დად. — აწითობს (თუ აწითობს(?)).

2472. მეომართაგან კიფილი და ლეწა მუზარადისა,
ვითა გურდემლზედა უროსა სცემდენ¹⁾, ბურჯღული გადისა,
ცა ქუეყანასა დაეცა, — ჰგავს რისხვა განაცხადისა, —
და აფთითა ლეწენ²⁾ აბჯარსა, სისხლის რუები გასდისა!

2473. აქა ქაოზ შუეტია, ლომმან ვითა კანჯრის³⁾ ჯოგსა,
ჰგავს, ლაყუარდი სინგურისა და ღრუბელი ყაყაჩოსა⁴⁾,
რაზმსა შიგან გაიარა, მტვერი აღცა⁵⁾ სარჯჯოსა,
და მიწა ზღუასა სისხლისასა, მკუდარე ქუიშას უმრავლესა⁶⁾.

2474. სითა ქიშკადთა ლაშქარი ეტლმან უკუდმა სახელმან,
ეს ერანელთა დაკოცეს და ქაოზ ჭნგ-გამახელმან,
პირველად ამრავანელმან ვით ჩვენგან გამოძახულმან⁷⁾,
და მან ზენაარი⁸⁾ ითხვავა დამწვარმან გულ-დაღაგულმან⁹⁾.

2475. ამასედა კელ-მწიფესა შოციქელი შოასსენა:
„ტახტ-გვრკანი დაგვიდვია, მოგასსენათ მაღე¹⁰⁾ ჩუნა,
მე გენუკვი¹¹⁾, ლაშქართაგან რისხვით ცანი არ დაგუტუდენა,
და არ დაიწვას ქალაქები, ქუეყანანი არ წაკდენა!“

¹⁾ დად. — უროთა სცემდეს, ა. ო. — ვითა გრდემლზედა უროსა სცემენ, ბურჯღული გადისა.

²⁾ დად. — ფრეწდეს, ა. ო. — აფთითა ლეწენ აბჯარსა, სისხლი რუულად გასდისა.

³⁾ დად. — აქა ქაოზ შუეტევა, ლომმან ვითა კანჯრის ჯოგსა, 428 № — ვითა ლომმან.

⁴⁾ ასეა 428 №-ში, დად. — ჰგავს ლაყუარდი სინგურსა სწვიმს ღ ღრუბელი ყაყაჩოსა, ა. ო. — ჰგავს ლაყუარდი სინგურსა და ღრუბელი ყაყაჩოსა.

⁵⁾ დად. — შიგა... აღცა, ა. ო. — რაზმსა შიგან გაერია...

⁶⁾ დად. — მკუდარი ქუიშათ სიმრავლესა.

⁷⁾ დად. — პირველად ამრავანელმან, ვით ჩვენგან გამოზრახულმან, ა. ო. — პირველად ამრავანელმან, ვით ჩვენგან გამოძახულმან.

⁸⁾ ა. ო. — ყველგან ზენაარი.

⁹⁾ დად. — გულ-დალახრულმან.

¹⁰⁾ დად. — მალი(?).

¹¹⁾ დად. — გეხვეწები.

2476. ესმა ქეჩაოზ მეფეს რა მისი¹⁾ მოციქულობა,
მან უზასუნა: „შეგრძების ტანტისა არ არგულობა!
ჩემნი მოსავნი უოფილხართ, გაქუს ჩემგან მოკაზმულობა,
და აწ ზენაარი²⁾ ითხოეთ, ჩემგან გაქუს აზატულობა³⁾).

2477. აწ მონებისა სარტყელი ჩუენ ვიკმთ მუქარანელი⁴⁾;
მემადედ იუას, გუმსახურას, არმავან ბარბისტანელი⁵⁾,
მძიმე ხარაჯა შეკვეთეთ⁶⁾); თვარ სიტყვებსა არ ელი,
და სხვა უსაზომო მოიღეთ საჭურჭლე წასატანელი.

აქა კელ-მწიფისაგან არმაფნელის ასულის გამიჯნურება^{*}).

2478. ერთმან კაცმან კელ-მწიფესა მოახსენა ქენებითა:
„არმავანელს⁷⁾ ერთი ქალი ჭყავს, არვისგან ჩვენებითა,
მაღვით უზის კუბომიგან, მზეს არ ნახავს თენებითა,
და სულად—მუშკი, ტანად—სარა, ჰირად—მზეს, შევენებითა⁸⁾).

1) დად.—რა ესე მოციქულობა.

2) დად.—ზენაარი, ა. ო.—და რადგან ზენარი ითხოეთ.

3) დად.—და ჩემგან აზატულობა, ა. ო.—გქონდეს ეს ჩემგან აზატულობა—ლექსტ-წყობას დალატობს.

4) დად.—აწ მონებისა სარტყელითა ჩუენ ვიკმთ მუქარანელი, ა. ო.—...ჩვენ ვიკმთ მუქარანელი, 428 №—აქ მონებისა სარტყელი, ჩუენ ვიკმთ მუქარანელი.

5) დად.—გუმსახურებს, ა. ო.—გუმსახურას არმავან-ბარბისტანელი.

6) დად.—შეკვეთეთ, 428 №—შეკვეთით, ა. ო.—მძიმე ხარაჯა შეკვეთით, კლმითა არიან რეული—ლექსტ-წყობასაც დალატობს და უაზრობაც გამოდის.

* დად.—აქა ქეჩაოზისაგან ამარავნელის ასულზედ გამიჯნურება. ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

7) დად.—არმავანელს, ა. ო.—არმავანელს ერთი ქალი ყავს, არავისა ჩვენებითა, 428 №—არმავანელსა.

8) დად.—იგ მზესა სჯობს შევენებითა, ა. ო.—მზეს არ ნახავს ჩვენებითა.

2479. თმა-გიშერი, ზირ-ედემი, მარგალიტი კბილ-წიობილი, საუბრითა მულღანზარი¹⁾, კმა — იადონ-შეწიობილი, სავსე ველი ყუავილითა, მზე უღრუბლოდ შეფლობილი²⁾, და ვის უნახავს, ასრე³⁾ იტყუის: „სამოთხეა შემკობილი!“
2480. ზირიანი მისი შოგნა სადედოფლოდ მისგან⁴⁾ ესვა, შარიარმან ბანთანთა სიყუარულით იწყო თესვა⁵⁾, კელ-მწიფემან გულშიგან თქუა: „მოვიკელო თუ ვერ ეს, ვა!“⁶⁾ და ჩაუვარდა სიყუარული სევალობის, ქება ესმა.
2481. ქაოზ უბრძანა მას კაცსა: „ამბოთა⁷⁾ გავიხარენით! მე უსაზომოდ მიამა, — ღზინითა დავითარენით, უბრძანა ერთსა თავადსა: „თავნი იმისკენ⁸⁾ არენით! და არმოვანელს⁹⁾ უანბეთ: აწ მოუურად შევიყარენით!“
2482. მესმა თქუენის ასულისა, ლალთან ჯაღობს, ბრალი სათობს, მინდა მლთითა¹⁰⁾ მისი შეყრა მზესა სჯობდა, თუ ასაკობს¹¹⁾

1) 428 № და ა. ო. — მულღანზარი, დად. — მულღანზარი.

2) დად. — სავსე ველი ყუავილითა, მზე უღრუბლოდ შეფლობილი, 428 № — სავსე ველი ყუავილითა, მზე უღრუბლოდ ამოსული,

3) დად. — ამას იტყუის, სამოთხია...

4) დად. — ჩვენგან.

5) დად. — შარიარმან საყუარული ბანოვანთა იწყო თესვა, 428 — შარიერმან ბანთანთა სიყუარულით იყო თესვა, ა. ო. — შარიართ ბანუანის სიყვარული გულს ეთესვა — ორივე დასახელებული ვარიანტი წარყენილია. ვასწორებთ.

6) ა. ო. — კემწიფემან ზრზოლა შექნა, — „მოვიხელო თუ ვერ ესვა.

7) დად. — ამბოთა.

8) 428 № — თავი ამისკენ არენით, დად. და ა. ო. — თავნი იმისკენ...

9) ა. ო. — არმოვანელთა.

10) 428 № — მლთითა.

11) დად. — მზესა სჯობს თუ აქსაკობს(?), ა. ო. — მინდა მლთითა მისი შეყრა მზესა სჯობს, თუ ასაკობს.

ჩემი ტახტი მიწის ზირსა შეიერების¹⁾, წარ დააზობს,
და მე შექებენ კელ-მწიფენი, დღეს გზრგზნი ჩემით²⁾ ნათობს!

2483. ვინ ურჩია, დავიარგვის და წაკდების, ჩემი მტერი,
ვეძებ შენსა სიუყარულს³⁾, მე გაგიუმო გული ბერი,
მე მასმია, ფარდაგს შიგან ქალი გიზის შეენიერი⁴⁾,
და მამეც⁵⁾, დავსვა ტახტსა ზედან კელ-მწიფეთა შესაფერი!

2484. მასმია ტანად საროა იგ ქალი, — წმინდა⁶⁾ რჯულითა,
უყავილი, ზირად შემკული⁷⁾ და მუშკ-ანბარი სულითა⁸⁾,
სხვა თუმც გაზრდილა მისებრივ, მისთვის ზრდის დაფარულითა⁹⁾,
და მთვარე¹⁰⁾, ზირად გაესილი, მზე ნათლად დასახულითა.

2485. რა მივიდა¹¹⁾ მოციქული, არმარენელს¹²⁾ მოახსენა,
ჰყადრა მისი საუბარი, მოუბრუნა ტკბილად ენა¹³⁾:
„ქაოზისგან დავედრული, დამიჯერე, აგრე ჰქენა!¹⁴⁾“
და მას ავესო სეგდისგან გული, ჯაფრით გაეტენა.

1) დად. — შეიბრალებს.

2) ა. ო. — ჩემგან ნათობს.

3) დად. — საყუარელსა.

4) ა. ო. — მე მასმია, ფარდაგს შიგან მზის მჯობი გყავს შეენიარი.

5) დად. — მამეც.

6) 428 № და ა. ო. — წმინდა, დად. — წმიდა.

7) დად. — ყუავილი პირად ვარდია.

8) ა. ო. — და მუშკ-ანბარის სულითა.

9) დად. — სხვა არ გაზრდილა მისებრი, მისთვის ზრდიდა ფარუ-

10) დად. — მთვარე არს, 428 № — მთვარია. [ლითა.

11) დად. — მოვიდა.

12) დად. — ამარენელს, ა. ო. — არმარენელსა.

13) დად. — გააგონა პასუხები, მოაბრუნვა ტკბილად ენა, ა. ო. —
მოახსენა საუბარი, მოუფრქვივა ტკბილად ენა.

14) დად. — ქაოზისგან საუბარი დამიჯერე, აგრე ჰქენა, ა. ო. — ქაო-
ზისგან დამიჯერული გამიგონე, აგრე ჰქენა, ა. ო. — ...დამიჯერე.

2486. ამს იტყუის თუ: „ქეჭაოზ სრულთა¹⁾ კმელთა კელ-მწიფეთა,
ბრძანებითა უუელას მიზამს, ვიცი, აგრე შეუძლია²⁾,
მე სევდაოზ ვითა დავსთმო, ჩემთა თვალთა სინათლია³⁾,
და ვაი, ბედითად როგორ მივსცე, ტკბილსა სულსა შირჩენია!“⁴⁾

2487. მერმე თქვა: „თვალნი დავუთხრო⁵⁾ სასურველად სახედველია⁶⁾;
სჯობს, დავსთმო⁷⁾ სულთა სანაცულოდ სევდაოზ სასურველია⁸⁾,
მან მოციქულსა უბრძანა: „მე მივსცე საყუარელია“⁹⁾,
და ვარ ბრძანებისა მორჩილი; მათის ნებისა შქნელია!“

2488. მერმე ბრძანა მსუუანება სევდაოზის, — ზირად მზის
შეჭირვებით ნალელიანმან¹⁰⁾ მას ამბავი ქაოზისა —
— ტკბილი წიგნი მოეწერა: „შვილო, შენის სურვილისა,
და ჰპირობს ჩემთვის წაღებასა, სიბრძნე-სკუას შემოცულისა¹¹⁾“.

2489. შენ რას იტყუი, ამა გზითა საქმე როგორ გავიმართო¹²⁾,
აწ მასუხი გულისა თქუი, მე რაზედან გავემართო!“
სევდაოზ თქვა: „ბრძანებისა ჩუენ მორჩილნი შენნი ვართო,
და რადგან დონე აღარ არის, საუბარსა ნება დართო.“

1) დად. — სრულად კმელთა.

2) დად. — ყუელა შეუძლია.

3) დად. — მე სევდაოზს როგორ დავთმო, ტკბილსა სულსა შირჩენია.

4) დად. — და ვაი, ბედითად როგორ გავსცემ, ჩემთა თვალთა სი-

5) დად. — დავაფრთხო. [ნათლია.

6) დად. — სახედველია, 428, და ა. ო. — სასურველია.

7) დად. — დავსთმო, 428 № — დავთმო.

8) დად. — საყუარელია.

9) დად. — მე მოვცე სასურველია.

10) დად. — ნალელიანი.

11) დად. — სიბრძნე, გული შეცვლა, გულისა(?), ა. დ. — სიბრძნე
გულ-სკუა შესცვლისა.

12) დად. — შენ რას იტყუი ამა გზითა საქმე როგორ გავიმართლო.

2490. არსად არის უკეთესი, სადა მზისა შუქნი ვლიან,
შარიარსა კელ-მწითენი კარს უდგანან, მისკენ დიან¹⁾,
მარგალიტთა თუაღ-გუართა ხარაჯსა²⁾ მიათუღიან,
და გვიჯობს მისი მოკიდება, ჭირსა ლხინად შემეცვლიან³⁾.

2491. შეიგნა არმოვანელმან⁴⁾ ზასუხი დანასრულისა,
გამოაცხადა სევდაოზ, მაშინ თქუა სიტყუა გუღისა,
მათ გაცხაგნილი მოიკმეს, წესი ქნეს მათის რჯულისა,
და მაშინ დასკუნეს მიცემა ხე-აღუა დანერგულისა.

2492. კაზმა დაუწუა სევდაოზს გულ-წელუღმან არმოვანელმან,
თავადნი გვერცა⁵⁾ დაისხნა საწუთრო დაუღევენელმან⁶⁾,
კუბო მოკაზმეს ძვირფასი ჯერ კაცთა არ უზოვნელმან⁷⁾,
და იგი მზე დასკეს მაშვიან უღრუბლოდ დაუთოვენელმან⁸⁾.

2493. ორ-ათასი ჯორ-აქლეში მისთვს ზითვად კიდებუღი⁹⁾,
ოქრო-სტავრი¹⁰⁾ სამ-ათასი მკეველ-მონა-დიდებუღი,
თან¹¹⁾ ლაშქარი გაატანა, ვით სამოთხე მოკაზმუღი,
და ვითა ვარდნი, ყაყაჩობენ, გაუნათლდა¹²⁾ მჭერეტთა გუღი!

1) დად.—ვლიან.

2) დად.—თვალ-გოვართა ხარაჯათა, ა. ო.—მარგალიტთა, თვალ-

3) დად.—შეგვიცვლიან, ა. ო.—ჭირნი ლხინად შემეცვლიან.

4) დად.—არმოვანელმან, ა. ო.—არმოვანელმან.

5) დად.—გვერდსა.

6) 428 №—დაისხნა საწუთრო დაუღევენელმან.

7) 428 №—კუბო მოკაზმეს ძვირფასი ჯერ კაცთა არ უზოვნელმან(?), დად.—კუბო მოკაზმა ძვირფასი.

8) ა. ო. და 428 №—უღრუბლოდ დაუთოვენელმან, დად.—უღრუბლო დაუთოველმან.

9) ა. ო.—ზითვით, დად.—ორ-ათასი კიდებუღი მისთვს ზითვად ჯორ-აქლეში—წარყვნილია.

10) 428 №—ოქრო-სტავრი, 428 №—ოქროს სტავრი.

11) 428 №—მან.

12) დად.—ვითა ვარდნი ყაყაჩობდეს, გაუნათლდეს მჭერეტელთ გუღი.

2494. შარიელსა მიეწურნეს¹⁾, მზე უღრუბლოდ მოკაზმული²⁾,
კუბოდადმან გარდამოსვეს, გაანათლა არე სრული³⁾,
ვარდი მუშკით შეშკობილი⁴⁾ ღალიასა გარეული⁵⁾,
და თქვა: „უღრუბლოდ ცასა ზედა მთუარე ახლად დაჯდომილი!“⁶⁾

2495. ბრალისა ეელსა შუენიან საუერნი მათნი⁷⁾ დარენი,
ორნი ნარგიზნი მათ ზედან⁸⁾ ნათობენ, ვითა მთუარენი,
სხენ იაგუნდი-ლალები-წითელი-მოცინარენი⁹⁾,
და წარბთ შუა ვერცხლის კალამნი—მზის შუქთა მეჯუფთარენი¹⁰⁾.

2496. თუაღნი გაუტყდეს¹¹⁾ ქექაოზს, რა ხას მისი სახენი,
უკუირდა მისი სიტურფე, მან აქნა მონასახენი¹²⁾,
თქვა: „მზისა შუქნი ვიპოვენი¹³⁾ მე,—ტანად ადვისა ხენი.
და შან მოიკისენა კურთხევით მრავალჯერ მდთისა სახელნი.

1) დად.—მოეწურნეს, ა. ო.—შარიელსა მიეწურნეს.

2) დად.—მოკაზმული.

3) დად.—კუბოსაგან გარდამოვიდა, გაანათლა არე სრული, 428 —
გაანათლა არე სულა, ა. ო.—კუბოდადმან გარდამობრძანდა, გაანათლა
ჰაერ სრული.

4) დად.—ნაჭრელები.

5) ა. ო.—ღალიასა შიგ რეული, 428 №—„ღალიანსა“ „ღალია-
სა“ ნაცვლად წარყვნილი უნდა იყოს.

6) 428 №—თქვა, ა. ო.—და თქვა უღრუბლოს ცასა ზედან მზე
უღრუბლოთ დაჯდომილი.

7) დად.—მათნი დარენი, 428 №—მათი დარენი.

8) დად.—მას ზედა.

9) დად.—სხდეს იაგუნდი გათლილი, წითელნი მოცინარენი, ა. ო.—
სხენ იაგუნდნი და ღალნი, წითელნი.

10) 428 №—ვერცხლის კალამი... მეჯუფთარენი, ა. ო.—ვერცხლის
კალამნი.

11) 428 №—თვალი გაუტყდა, ა. ო.—გაუტყდნეს.

12) ასეა დად.—სეულში, 428 და ა. ო.—მან აქო მისი სახენი.

13) 428 №—მზისა შუქი ვიპოვენი, ა. ო.—მისნი შუქნი.

2497. მუნ სიხარული შეიქნა, განათლდეს იგი არენი,
მან ერანელნი აწვივნა, ჭკვიანნი¹⁾), გულ-მღვიძარენი,
შეიქნა შემოურილობა, გულითა გასხარენი,
და უხარის ჰოვნა ჯუთისა²⁾); ტახტსა შეუნიან მთუარენი!
2498. არმავნელსა³⁾ ქალის გაყრა უმძიმს, არვის გაუმუღავნა.
გული სეგდით გაეტენა, მან სწუთრო გაიშავნა,
ნაღვლიანი იგონებდის⁴⁾), დალატითა ქაოზს ავნა,
და შერვეს დღესა სწვეველი ქაოზს კაცი გაუგზავნა.
2499. მოახსენა: „შარიარმან⁵⁾ აქ მოსვლითა შეგვიბრალოს,
მათი მიწა-სახლი ნახოს, ჰატივითა დაამყაროს!
შე ცოცხალი უკეთესსა დღეს მოველი სხვასა აროს,
და მოვიდეს და ნახოს ღვინი, მჭურეტთა გული გაახაროს!“⁶⁾
2500. ამა საქმითა ღამოდა დალატსა, მოცთუნებასა⁷⁾);
ქალი წაეღო კიდევა ზითვისა შერხუნებასა⁸⁾),
მას შეეკუეთა ხარაჯა ძალითა იქ დადებასა⁹⁾);
და ის წაეკდინა მორჭმული თავისა გადიდებასა.
-
- ¹⁾ დად.—აწვია ჭკვიანი, 428 № —აწვია ჭკვიანი.
²⁾ ა. ო.—ჯუთისა ტახტსა შეშენის.
³⁾ 428 №—არმავნელის ქალის გაყრა, დად.—არმავნელსა, ა. ო.—
არმავნელსა.
⁴⁾ დად.—ნაღვლიანი იგონებდა.
⁵⁾ დად.—შარიარმან აქ მოსვლითა შეგვიწყალოს, 428 №—შარი-
ერმან აქ მოსვლითა შეგვიბრალოს.
⁶⁾ დად.—მჭურეტელთ გულმან გაიხაროს, ა. ო.—მათი მონა შევ-
თა მიწა სახლ-ჰატივით დაამყაროს.
⁷⁾ 428 №—მოცთუნებასა.
⁸⁾ დად.—შებრუნებასა.
⁹⁾ დად. და ა. ო.—მას შეეკუეთა ხარაჯა ძალითა იგ დადებასა,
428 №—შეეკუეთა ძალითა დასადებასა.

2501. სევდავ ცნა¹⁾ საქმე მამის ხვანჯი და დასწათულობა,
ქეჭაოზს ჭკადრა: „მოგვევლია²⁾ აწ რამე მოციქულობა!
არა კამს წასვლა უჭკუოდ, წაკდების მხიარულობა,
და ქორწილი გლოვად მოჭკდების, იქნების წაკდომილობა!“³⁾

2502. „ნუ გაჭყუები საუბარსა“, — სევდაოზ კულა⁴⁾ მოახსენა:
„მას მშვიდობით ვერ მორჩები, გილალატებს იგი შენა!
რა უჭიროდ მოგიკელებს⁵⁾, ვერ წამოვალთ მუნით ჩუენა“.
და ქაოზ არა მოუსმინა, არცა დაძრა უოლედ⁶⁾ ენა.

2503. არ უყურა⁷⁾ შეგონება, წამოვიდა, გზასა ვლიდეს.
არმავენელს⁸⁾ ქალაქი აქუს, იმაშიგან შემოვიდეს,
მოკეგებნეს კელ-მწიფესა, თავს გუარსა⁹⁾ გარდაჭერიდეს,
და ჩანგ-ბარბითი გაახშირეს, მას ქებასა შეასხმიდეს.

2504. წინ სიამამრი მოკეგება, იქმენ მისკენ წამოსვლას¹⁰⁾,
თავსა ოქრო გარდაურეს¹¹⁾, მარგალიტი შეკრავს გზას¹²⁾,
დარბაზს შიგან ტახტი დადგეს, — ვინ დასთუვიდა ჯალთა ურასა?! —
და წინ შეუძღუნეს დიდებულნი, ქაოზ მეფე ტახტს დასვეს¹³⁾.

1) 428 № — სევდავ სცნა, ა. ო. — სევდამ ცნა.

2) დად. — მოგვევლია, 428 № — მოგუხულია.

3) დად. — დარბეჯილობა.

4) დად. — სევდავ კულავე მოახსენა.

5) დად. — რა უჭიროდ ვერ მორჩები.

6) დად. — ყოლე ენა.

7) დად. — არ იყურა.

8) დად. — არმავენელს, ა. ო. — არშოვენელს.

9) დად. — გოვარსა, ა. ო. — მოკეგებნენ... თავსა გვარსა.

10) დად. — წამოსვლასა.

11) ა. ო. — თავსა ოქრო მას აყარეს.

12) დად. — მარგალიტნი შეჭკურენ გზასა.

13) დად. — და წინ შეუძღვენ დიდებულნი, ქაოზ მეფე მაზედ დასვა.

2505. ერთი კუირა წართვით იუენეს, ნადირბდეს, ისხდეს ზუკად, წელ-შერტემულნი დღე და ღამე წინა უდგეს სამსახურად¹⁾, იგ დაენდუნეს²⁾ ერთმან ერთსა, იუენეს მეტად შინაურად, და ბარბისტნელთა მოელოდეს³⁾ მათ ღალატი ედვა⁴⁾ გულად-

აქა არმაენელისაგან ქექაოზ კელ-მწიფისა და ერანელთა თაყადთა დასყრობა^{*}).

2506. არმაენელ-ბარბისტნელნი შეიყარნეს⁵⁾ მერვეს დღესა, ერანელთა მოეხვივნეს, საღალატოდ ბუკსა ჭკრესა, იგ ორნივე კელ-მწიფენი ამათ გარე მოადგეს, და კელ-მწიფე და ტუსი, გივი, მათ, გოდესი შეიჭურეს.

2507. ასრე უნდა კაცმან მტერსა რამე ჭკუით უზასუხოს⁶⁾, არ მიენდოს საუბრითა საზიანოდ, უხუად უქოს⁷⁾; ზირველ ხვალემ⁸⁾ გამოსტადოს, საქმე სინჯოს, ძალი უდოს⁹⁾ და მალალი და ძალიანი¹⁰⁾ მცირემ ჭკუით შეაწუხოს¹¹⁾.

1) 428 №—წელ-შერტემულნი სამსახურად დღე და ღამე უდგეს კარად, ა. ო.—დღე და ღამე იდგეს ყულად.

2) დად.—დაენდვენ.

3) დად.—ბარბისტნელთა მოელოდა, 428 №—ბარბისტნელსა.

4) 428 №—ედვით. [პყრობა-

*) დად.—აქა არმაენელისაგან ქაოზისა და ერანელთ კელთ და-

ბისტნელნი შეიყარნეს მერვეს დღესა, დად. და 428 №—ლასქარი ბარბისტანელი.

6) დად.—ასრე უნდა კაცმან ჭკუითა მტერსა რამე უზარახოს, ა. ო.—ასრე უნდა კაცმან რამე მტერსა ჭკუით უზასუხოს.

7) დად.—არ მიენდოს საზიანოდ საუბრითა უხუად აქოს.

8) დად.—ხვალემ, ა. ო.—კვალემ(?).

9) დად.—ძალი უქოს.

10) ა. ო.—ძალიანი.

11) დად.—მალალი და ძალიანი მცირემ ჭკუითა შეაწუხოს.

2508. ერანეუნი და ქექაოზ დაიპყრნა მოცთუნებულნი¹⁾,
ცამდის²⁾ მაღალი მთა ჰქონდა³⁾, მასკედ ციხენი გებულნი,
— მზესა სწუდებოდა სიმაღლედ⁴⁾ — ღრუბელთა შესწორებულნი,
და მაშინ გავზავნა ქექაოზ, თავადნი ვაგვასებულნი.
2509. მცველად აჩინა მათზედან⁵⁾ ღაშქარი ათი-ათასი,
სევდავის მოსაყუანელად⁶⁾ გავზავნა ორი სხვა დასი;
სევდაოზ გარდაიხივა სტავრა ბერძული⁷⁾ ხალსი,
და ბრძლის თითითა იხოჭდა, თმა დაიგლიჯა და ნასი⁸⁾.
2510. ტირიდა, მოთქუნა სიტყუნი⁹⁾ მან, უცხოდ საკუირველია¹⁰⁾,
„ილათით¹¹⁾ კელთა შეპურობა რა გუჯოვანთა კელია?
მას ტანსა ეცვის ხუფთანი, ცხენსა ჯდის სასურველია¹²⁾,
და მაშინ იკადრეთ რად არა ეგ საქმე საზარელია?¹³⁾
2511. ტუსი, გივი და გოდერძი საფადრად¹⁴⁾ იყუნეს უჭიროდ,
მათგან სდნებოდით შიშითა, და თქუენ იყუენით უძილოდ¹⁵⁾,

1) დად.—დაიპყრა მოცდუნებული, ა. ო.—დაიპყრნა, 428 №—
დაიპყრეს მოცთუნებულნი.

2) დად.—ცამდინ.

3) ა. ო.—ცამდის სიმაღლე მათ ჰქონდა.

4) დად.—მზესა სწუდებოდა სიმაღლით, 428 №—მზესა სწუდებოდა

5) დად.—მან ზედა, ა. ო.—ღაშქარნი ათას-ათასი. [სიმაღლე.

6) 428 №—მოსაყუანებლად.

7) 428 №—ბერძნული.

8) დად.—მან დაიგლიჯა თმა ნასი.

9) დად.—მოსთქუა სიტყუები, 428 №—მოთქუა.

10) დად.—უცხო საკუირველია.

11) ა. ო.—ილეთი.

12) 428 №—მას ტანსა ეცვის ხუფთანი, ცხენსა ზის სასურველია,
დად.—ჯდის.

13) დად.—მაშინ იკადრეთ ეგ საქმე რად არა საზარელია.

14) დად.—სფადრად იყუნეს, 428 №—სფადრნი იყუნეს, ა. ო.—

15) დად.—იყუენით ღამე უძილოდ. [სფადრად იყუნეს.

მე ქაოზ¹⁾ ცალკე რასა ვიქ აქა მტირადი ულხინოდ?²⁾
და შეკრულსა ვნახავ უტუეობით, თავსა მოვიკლავ უცილოდ.

2512. მამასა ესმა, სევდაოზ ტირს, თვალთა ცრემლი სდიანო²⁾,
ტვინი კუაშლითა³⁾ აევსო, გულს სისხლი უკუ სდიანო⁴⁾,
ციხეს გაგზავნა, გულ-წყლული ისი⁵⁾ და ქაოზ სხდიანო,⁶⁾
და რაც ოდენ მათგან იქნების⁶⁾, ღზინითა იყოფიანო.

2513. თავადთა და კელ-მწიფისა დაზურობა სცხეს⁷⁾ ერანელთა,
ერანისკენ წამოვიდეს⁸⁾, დაფანტულნი ვლიდეს ველთა,
ტახტ-გვირგვინი კელ-მწიფესა დაუკარგავს⁹⁾, ესმა მტერთა,
და ყოფილნი მტერთა მოცამართეს სამესისხლოდ ერანელთა.

2514. აფრასიობ წამოვიდა, თურანელნი იახლესა,
ერანელთა ზედ მოუკდა¹⁰⁾, ძილი აღარ აამეს¹¹⁾,
მიეგებნეს ერანელნი, დაკაზმულნი ცხენთა სხდესა¹²⁾,
და მიწა სისხლით გააწითლეს, ომი იყო სამისა თვესა.

1) ა. ო. — ქაოზს.

2) ა. ო. — თვალთაგან ცრემლი ზდიანო.

3) ა. ო. — ტვინი კომლითა აევსო(?).

4) დად. — გულს სისხლი უკმოსდიანო, ა. ო. — უკუზდიანო.

5) დად. — იგი, ა. ო. — ციხეს გაგზავნა გულ-წყლული, სად იქი
ქაოზ სხდიანო.

6) დად. — მადგან ეგების, 428 № — მათგან იქნების, ა. ო. — რაც
ოდენ მათგან იქნების, ღზინითა იყოფიანო.

7) დად. — ცხეს.

8) დად. — წამოვიდეს.

9) დად. და ა. ო. — ტახტ გვირგვინი კელ-მწიფესა დაუკარგავს,
428 № — ტახტ-გვირგვინი კელ-მწიფისი დაუკარგავს.

10) დად. — ერანელთა ზედ მოუკდენ.

11) დად. — არა, 428 № — ძილი აღარ აამეს.

12) 428 № — დაკაზმული ცხენთა სხდესა.

2515. წესი არის საწუთროსა, ყოვლი კაცი ემტერების¹⁾, ავკარგობა არ მიაჩნს, უუელა²⁾ სწორად გარდაჭედების, თუ არ მისჩანს სთაადარი³⁾, სხათა ზურგი გაუტუდების; და ერანელთა თავადთაგან წინა ვერვინ⁴⁾ დაუდგების.
2516. ზაულისტანს შეიყარნეს, როსტომს წინა ცრემლსა დერიდეს, მთაკსენეს, წაკდა ტახტი, ერანს თურქნი დალაკვიდეს⁵⁾, შემოუკდეს, აოკრებენ, ატყუებებენ, ჭკოცდეს, სწვიდეს⁶⁾, და ჭირსა შიგან ჩუენი ზურგი შენ ხარ, მეშველად გინატრიდეს⁷⁾.
2517. დაიბუდებენ ღომ-ვეფხნი, ერანი სრულად⁸⁾ წაკდების, ქაოზ და სხანი კელთ ჭეუხანს, მცილე არავინ დახუდების⁹⁾, ჭანგ-გამახულთა ვეშაპსა¹⁰⁾ მათ გუდნი გაულადების, და თავადთა ტახტი აქნამდრ¹¹⁾ გლოვისა სსხლად გაკდების.
2518. რა ესმა, როსტომ¹²⁾ ატირდა, ცრემლსა გაუკდა ჩხერანი, ერანელთ მისცა იმედი: — „თქვენ სცნობთ, მათ¹³⁾ უყო მე რანი, ჩემგან გათავდა მათი დღე, ბედის მათისა წერანი, და სამოკრად წულთა შემირტყამს, თურქთგან დავსცადლო ერანი!“

1) დად.—ყოვლი კაცი ენატრების, ა. ო.—ყოვლსა კაცსა ემტერების, 428 №—ყოვლი კაცი ემტერების.

2) ა. ო.—ავ-კარგობა არ მიუჩანს, ყველას სწორად...

3) დად.—თუ არა ჰყავს სთაადარი...

4) დად.—წინ ვერავინ.

5) 428 და ა. ო.—დალაზხვიდეს, დად.—გალაზხვიდეს.

6) დად.—შემოუკდენ, აოკრებენ, ატყუებებენ, დაარცვბდეს.

7) 428 №—და ჭირსა შიგან ჩუენი ზურგი შენ ხარ, მეშველად გინატრიდეს.

8) დად.—სრულად.

9) დად.—მცველნი ვერავინ დახუდების.

10) 428 №—ქანგ-გამახულსა ვეშაპსა, ა. ო.—ქანგ-გამახული ვეშაპსა(?).

11) დად.—აქამდრი.

12) დად. და ა. ო.—როსტომ ატირდა, 428 №—რა ესმა როსტომს, ატირდა.

13) 428 №—რა უყო მე რანი.

2519. შერმე ცნა¹⁾ ითუ: ქაოზ მეფე სირეგუნითა, მუხთლად წაკადა,
რსტომს ცნება დაეკარგა, დიდხანამდის²⁾ უჭკოდ გაკადა,
ფიცხლავ იკმნა ზაუფელნი, შეიყარა, ქუაბულს ჩაკადა³⁾,
და საომრად წელთ-შეირტეულმან გაიარა, წყალსა გაჭკადა⁴⁾.

აქა როსტომისაგან არმავენელთან⁵⁾ წიგნის მიწერა.

2520. ესე წიგნი სამესისხლოდ — ერთი კაცი ენიერი⁶⁾,
შეუთვალა: „ამს იქით ბედი — შენი მტერი არი!
მსახლობითა⁷⁾ მოატყუე ქაოზ მეფე შვენისარი,
და ილჯათითა მძღორება რა გულოვანთ კელი არი?!⁸⁾“

2521. აწ გაუშვი ქაოზ მეფე, ნუ იუფენი, ფიცხლავ⁹⁾ ადელ!
გეშის პირსა¹⁰⁾ ჩამოეკსენ, ნიანგისა ჭანგთა ბადელს
არ მამისმენ¹¹⁾, უსტილოდ შენთჳს ჭირად დავიბადე,
და თვარ საომრად დამეზადე, ჩემი ღახტი გამოსცადე!¹²⁾

2522. მან გაგზავნილმან დალაკა ქუეყანა არმევანისა¹³⁾,
რსტომის წიგნი მიიღო, არ საუბარი ზავისა,

1) დად. და ა. ო. — ცნა.

2) დად. — დიდხანამდი, 428 № — სანამდისღი.

3) ა. ო. — ქობულს ჩახდა.

4) დად. — და საომრად წელთ შეირტეუ, გაიარა, მზღვარს გარდაკთა.

5) დად. — ამარავენელთან.

6) ა. ო. — ესე წიგნი სამესისხლო, ერთელი ერთი კაცი.

7) დად. — სიძობითა მოატყუე, 428 № — მძახლობითა.

8) დად. — რა გულოვანთ წესი არი, ა. ო. — ილეთითა, მძღორება
რა გულოვანთ პელი არი.

9) დად. — ფიცხლა, 428 № — ფიცხლავ.

10) ა. ო. — პირთა.

11) დად. — მომისმენ.

12) ა. ო. — და თუ გიჯობდეს ომთ ლოდინი ჩემი ღახტი გამოსცადე.

13) დად. — მან გაგზავნილმან დალაკა ქუეყანა ამარავენისა, 428 —
მან გაგზავნილმან დალაკა ქუეყანა არმევანისა, ა. ო. — დალახნა ქუეყანა
არმევანისა.

არმავანელსა¹⁾ უკუირდა მაშინ ნაქმარი თავისა,
და ბედ-შავი დაბნელებული ეტლი უკუღმა არისა²⁾.

2523. ფიცით უოხრა გაგზავნილსა: „ქაოზ მიწა ვეღარ ლაკას,
ჩემი ცხე მათ უჩვენო, თუ მოვიდენ³⁾, სპანი აქ ოს,
მე საომრად მოვეგებვი⁴⁾, თქუენმან როსტომ ვერ იძრახოს⁵⁾,
და სკანშიგან ჯდომისათვის, თუ სურთან, მანცა ნახოს⁶⁾).

2524. როსტომ, მოდი, ნუ იყოფნი, უღონთა სისხლის მსმელო!
მოგნდომია პატრონობა⁷⁾ ტაგრუცისა, სასურველო,
ქაოზს გვერდით შენც დაგაბამ, არადეს დასაკნელო⁸⁾,
და ნახო ჩემი მეომრობა, დღე ნათელი დაგიბნელო!“

2525. მან ზილოტანმან ლაშქართა უბრძანა მოციქულობა,
გაჭპირეს ზღვა-ზღვა გაკდომა, ნავისა მოკაზმულობა,
ჩასხდეს და გავლეს ერანი, არა ჩანს კაცხადულობა,
და იგი არმავანს მივიდნეს⁹⁾, ქნეს კუღთა გაძრახულობა¹⁰⁾.

2526. შემოვიდეს არმავანსა¹¹⁾, მათი გული გააშავეს,
ატუეუებენ¹²⁾, სწვენ და ჰკოცენ, მიწა სისხლით გააზაჭეს,

1) დად.—ამრავნელსა.

2) ასეა ა. ო.—ში, დად.—და დღე დაუბრუნდა უკუღმა, ეტლი უბრუნდა შავისა, 428 №—და დღე დაბნელებით ეტლისა, მისთვის უკუღმა [არისა.

3) 428 №—თუ მოვიდეს სპანი აქ ოს.

4) დად.—მოვეგები, 428 №—მოვეგებვი.

5) დად.—გვიზრახოს, 428 №—იძრახოს.

6) ა. ო.—სურვილი აქვს, მანცა ნახოს.

7) დად.—პატიმრობა, ა. ო. და 428 №—პატრონობა.

8) 428 №—დასახსნელო.

9) დად.—იგ ამრავანს მივიდეს, ა. ო.—არმევანსა მივიდეს.

10) დად.—გაზრახულობა.

11) დად.—ამრავანს, ა. ო.—არმოანსა.

12) 428 №—ატუეუებენ, სწვენ და ჰკოცენ, დად.—ატუეუებენ, წვენ და კოცენ.

მათა მტერთა დასაკოცლად კრმალი არსად¹⁾ დასაავეს,
და და ცუდად არ კუეხდიან²⁾, ქადებული გაათავეს.

2527. რაშსა შეჯდა, შემოირტუს რხსტომ კრმალი მტერობისა³⁾,
— „აწ ხარ ავი, არას გარგებს მტერთა: სიტუეა ფერობისა!“ —
რუ არმეფანს მიაწივა, დღე სიმწარე თენდებისა⁴⁾,
და ნახს, თვალნი დაუბნელდა — მზე ნათელი შეენებისა⁵⁾.

2528. რაზმი აწუეეს შესაბეკლად, დაბნელეს აერია,
ზილოტანმან დაიხახნა, — „რხსტომ მტერთა მოერია!
ამ ადგილსა მტერგან⁶⁾ დავსცლი, მბრძოლთა სული დავკლავ!“
და მძიმე ჭახტი გამოიღო, მტრისა რაზმთა გაერია⁷⁾.

2529. ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგი⁸⁾, სპათა ჯარი მან დაღეწა,
ვინცა ნახს, გაიპარა, გაიქცა და გარდებევწა,
ვისცა ლაჭკრის, ვერ დაუდგინს, ძვალ-ძარღვები⁹⁾ შემოღეწა,
და მას გაექცა არმაგნელი, ქალაქშიგან¹⁰⁾ შეიხვეწა.

1) დად. — აღარ.

2) დად. და ა. ო. — კუეხდიან, 428 № — კუეხნიდენ.

3) დად. — სამესი — წარყენილია.

4) დად. — ამარავანს მოიწია დღე-სიმწარე თენებისა, ა. ო. — აწ არ-
მთანს მოიწია დღე სიმწარე თენებისა.

5) დად. — და ნახნა, თვალნი დაუბნელდა, მზე ნათელი შეენებისა,
ა. ო. — და ნახა თვალნი დაუბნელდა, დღე ნათელი შეენებისა.

6) დად. — ამ ადგილსა მტერგან დავსცლი, ა. ო. — ამ ადგილსა
მტრითა დავსცლი, 428 № — ამ ადგილთა.

7) დად. — რაზმთა შიგა გაერია, ა. ო. — მტრისა რაზმთა გაერია,
428 № — მტერთა რაზმსა.

8) 428 № — ჯოგსა — წარყენილია.

9) ა. ო. და დად. — ძვალ-ძარღვები, 428 № — ძარღუ-ძვალეები.

10) დად. — და მას გაექცა ამარავნელ, ქალაქშიგა შეიხვეწა.

2530. მისრქელს¹⁾ და ბარბისტნელსა მოციქული გაუგზავნა; შესთუადა თუ: „მისწრაფეთ“, — მისი საქმე გაამყლავნა²⁾, — „ერთი არის ჩუენი სხელი³⁾“, განგებამან დააზავნა, და თუ მიშველით⁴⁾, ერანელნი, ვიცი, ეტლმან დააშავნა!

2531. ჩემად საშველად წამოდით, თან სპანი შოიტანენით! იცოდით, თუ მამერიგენ⁵⁾, ვერცა⁶⁾ თქვენ გაინარენით, როსტომის რმი ღხინად მჩანს, ჩუენ ერთად შევიყარენით, და სამთა ქიშვარდთა ლაშქარნი⁷⁾ ვარსკულავთა დაედარენით!“

2532. არმავანს ბარბისტანელმან⁸⁾ რა სცნა მოსვლა როსტომისა, მან ლაშქარი შეიყარა ერთად სამის ქიშვარდისა⁹⁾, გზა შეკრულა წასავალი, მათთვის ეტლი სისხლსა ღურისა¹⁰⁾, და წამოვიდეს¹¹⁾ როსტომზედა უმრავლესი ჯინჯველისა

2533. ესე საქმე ჰილოტანმან ქაოზ მეფეს გაუმეღავნა, საუბარი შეუთუადა, მაღვით კაცი გაუგზავნა, მოახსენა: „სამთ ქიშვარდთა სპათ¹²⁾, შიწანი გააშავნა, და მათთვის ჭანგე გამიმახვავს¹³⁾“, ღმერთმან დღენი გაუთავნა.

1) დად. და ა. ო. — მისრულსა და ბარბისტნელთა, 428 № — მის-
 2) დად. — გაუმეღავნა. [რელსა და ბარბისტნელსა.
 3) დად. — საქმე.
 4) ა. ო. — და თუ მიშველი.
 5) დად. და ა. ო. — იცი თუ მე მომერიგვის, ა. ო. — მამერიგვის, 428 № — იცოდით თუ მამერიგენ.
 6) 428 № — ვერა.
 7) 428 № და ა. ო. — სამთა ქიშვარდთა ლაშქარნი, ა. ო. — ლაშქარი ვარსკულავთა დაედარენით.
 8) დად. — არმავანს ბარბისტანელმან რა სცნა მოსვლა როსტომისა, ა. ო. — ბარბისტანელმან არამანს რა სცნა მოსვლა როსტომისა.
 9) 428 № და ა. ო. — ქიშვარდისა, დად. — ქიშვარისა.
 10) დად. — სწვიმსა.
 11) 428 № — წამოვიდენს. [თა სპამ.
 12) 428 № და ა. ო. — სამთ ქიშვარდთა სპათ, დად. — სამთ ქიშვარ-
 13) დად. — გამიმახვავს, ა. ო. — მათთვის ჭანგნი გამიმახვავს.

2534. რა შევიძინა მათთვის ბრძოლად¹⁾, ჩემთვის ღრმად აემართოს,
ცისა ეტლთა გაუცხადო, რაცა ჩემგან დაემართოს,
ავსა კაცსა გაუფრთხილდი, შენთვის თუ რა შეემართოს²⁾,
და ღალატითა ჯავრისაგან ავი არა დაგემართოს!³⁾
2535. კელ-მწიფემან შეუთუხა: „ფალავანო ბედნიერო!
შენ მაგისტვს⁴⁾ ნუ ინადუდი, ტახტ-გვრგვინის შესთერო,
მე იოდენ მაქუს სრულ⁴⁾ საწუთრო, ჩემთვის შეგქნა რადგან შენო,
და სიყუარულსა ჯავრი შერთე, თერიაყსა ასამსლენო!⁵⁾“
2536. კელსა კრმალი, სადავენი⁶⁾ ფერხათელსა რაშსა მისცენ,
ურნი შუბით დაუშვენენ, სისხლი მათი კარდაისხენ,
შვიდნი დასნი ანგელონი ზეცით მათთვის კარდაისხენ,
და ნუ გაუშვებ დაუგოცთა⁷⁾, თუ ვინ მოგრჩენ, თაყუანის გცენ!⁸⁾
2537. როსტომ ესე გაიგონა, თავი დაძრა, სულთქნა, ახნა⁹⁾,
ვინცა ახლდა ფალავანი, სავაზიროდ¹⁰⁾ იგი ნახნა,
სამარად შეეკაზმა¹¹⁾, ღომიან ჭახვი გაიმახუნა,
და კარაზმდეს და ბუკსა სცემდეს¹²⁾, სზილენი-ჭურმან დაიძახნა.

1) დად.—ომად.

2) 428 №—შემართოს, ა. ო.—შენთვის არა შემართოს.

3) დად.—მაგათთვის.

4) 428 №—სულ, ა. ო.—მე იოდენ(!) სრულ საწუთრო, ჩემთვის
გბადა რადგან შენო.

5) დად.—და სიყუარულსა ჯავრი გართ, თერიაყსა ზე არიო(?),
ა. ო.—თარიაყსა.

6) დად.—კრმალი, სადავენი, ა. ო. და 428.—კმალი, სადავენი.

7) დად.—დაუგოცა.

8) დად.—თუ ვინ მოგრჩენ, თაყუანის გცენ. 428 №—თუ ვინ მო-
გრჩეს, თაყუანის გცენ.

9) ა. ო.—თავი დაძრნა, სულთქნა, ახნა, ახნივქა—ფაქო (01)

10) ა. ო.—სავეზიროდ.

11) ა. ო.—შეიკაზმა.

12) 428 №—ღარაზმდენ და ბუკსა სცემდენ.

2538. რაზმი აწუებს ორ მილიონ, — ანგარიში ვინ აიღო! —
არმავეანის ლაშქარშიგან არა მთურალი ჰილო იყო¹⁾,
მიწის ჰირი რკინად ქნილა, რქროსაგან²⁾ ელვა იყო,
და მტუერისაგან დროშები³⁾ ლილის ფერად შექნილიყო.
2539. სამთა ქიშვართა⁴⁾ ლაშქარი როსტომზედ შეიერებოდა,
მათის ცხენისა ტერფითა ტინი კლდე⁵⁾ გაიპებოდა,
არწივნი ფრთესა გაჭყრიდეს⁶⁾, ლომს⁷⁾ გული გაუსქდებოდა,
და მათის შიშითა დრუბელი⁸⁾; ვით ცვილი, ჩამოდნებოდა.
2540. როსტომ უბრძანა თავადთა: „ვინცა ხართ წვეროსანია,
სადავე მივსცეთ ცხენებსა, შუბს უქოთ კელოსანია,
ხიშტისა პირსა უჭურეტეთ, შიგან გავსცვიოდეთ სპანია⁹⁾,
და იგ არის ასი ათასი, ჩუენ ასე ცხენოსანია!“
2541. მუნ შეიქნა კრმალთა ელვა, ლახტთა სწვიმდა¹⁰⁾, ჩამოჭყრიდა,
სისხლისა რუ¹¹⁾ წამოვიდა, მკუდართა ქუიშად მოზიდვიდა,
აბჯარსა და მუზარადსა, ვითა ელვა, მორიყვიდა¹²⁾,
და ხუფთანისა და ჯაჭუთაგან¹³⁾ კაცი ვერსად წაივლიდა.

1) დად. — ასი მთურალი ჰილო... 428 № — არმავეანის ლაშქარშიგან არა მთურალი სპილო იყო, ა. ო. — არმონის ლაშქარშია...

2) 428 № და ა. ო. — ოქროსაგან, დად. — ოქროთაგან.

3) ა. ო. — მუტრიბისაგან დროშები.

4) 428 № — ქიშვართა.

5) დად. — მიწახედ გაიპებოდა, ა. ო. — მათის ცხენისა ტერფთაგან ტინი კლდე გაცასქდებოდა.

6) 428 № — გაჭყრიდენ.

7) დად. — ლომთ, ა. ო. — ლომთ გული გაეპებოდა.

8) დად. — დრუბელინი.

9) დად. — ხიშტისა პირსა უჭურეტეთ, შიგ გავსცვიოდეთ სპანია.

10) ა. ო. — წვიმებრ ჩამოჭყრიდა.

11) დად. — სისხლისა რუ, 428 № — სისხლის რუი.

12) დად. — მორიყვიდა.

13) დად. — და ხუფთანისა და აბჯრისაგან, ... ა. ო. — და ხუფთანი-სა და ჯაჭვისაგან.

2542. აქ როსტომი რაში გაქუსლა, კულაჲ უფრო გთეცხდებოდა,
შამის¹⁾ კელ-მწიფეს მიუკადა, უბრალოდ ერადებოდა,
მას სავდებელი მოაბა, მიწათა ენარცხებოდა²⁾,
და — „ჩამოკე, კელი შეუკარ“, იგ ბარამს ეუბნებოდა.

2543. ბარამ³⁾ შეკრა სავდებლითა, არა⁴⁾ უჩნდა მისად სწორად,
მიწა სისხლით დაეზილა⁵⁾, ტანი გაჭყუის კრმაღმან ორად⁶⁾,
გზა შეკრულა წასავალი, დანაკოტი⁷⁾ იდგა გორად,
ღლომმან „გურზი“ — დაიუიჩნა⁸⁾, ბარბისტნელნი უჩნდა ქორად.

2544. „დაიჭირე ბარბისტნელი და ორმოცი მისნი სჰანი!“
არმავენელმა კელ-მწიფემან გაიცადა ომის ქნანი⁹⁾,
როსტომისგან გაუკუირდა არმავენელსა აგრე ზმანი¹⁰⁾,
და შეშინდა და როსტომთანა მოითხოვა მან ზენარნი¹¹⁾.

2545. ჰირი მისცა, გამოუშვა კელ-მწიფე და ტუსი, გივი,
გოდერძი და ერანელნი, ვინცა იყო გულ-სატკივი¹²⁾,

1) ა. ო. და 428 № — მაშის, დად. — შამის.

2) დად. — ვით მელი გარდვარდებოდა.

3) 428 № — ბარამან, ა. ო. — ბრძანა: „შეკარ სავდებლითა...“

4) დად. — არად, ა. ო. — არას უჩანს.

5) 428 № — დაიზილა.

6) დად. — ტანი გაჭყუეს კლმითა ორად.

7) დად. — დაპოცილი.

8) დად. — ლომმან გურზი დაიყუირნა..., ა. ო. — ლომმან გრუზი(?)
დაიყუირნა, 428 № — ლომმან გურძი დაიბრუნა, ბარბისტნელსა...

9) დად. — არმავენელ კელ-მწიფემან გაიცხადნა ომის გზანი, ა. ო. —
არმონთა კემწიფემან დაიციანა(?) ომის ქნანი.

10) დად. — როსტომისგან გაიკუირნა ერანელთა(?) აგრე ზმანი,
ა. ო. — ომთა დგენა აგრე ზმანი.

11) დად. — და შეშინდა და ზენარნი მან ითხოვა ზავთა ქნანი,
ა. ო. — და შეშინდა, როსტომთანა მან ითხოვა ზენარნი.

12) 428 № — ვინცა იყო გული სტკივი(?), ა. ო. — გოდერძი და
ტუსი, გივი, ვინც ვისათვის გული ტკივი.

კაცი მისცეს¹⁾ მისასხმელად, მათ დაეკისნა ჭირთა მძივი,
და მიეგებნეს კელ-მწიფეს, მახსენეს: „სუღარ სჩივი!“

2546. არმავენელმან²⁾ — აქროს ტახტი, — იაგუნდნი მას ეუარნეს, —
მოჭკაზმა³⁾ და მაზედ დასვეს — შუქი მზესა დაეგვანეს⁴⁾ —
მას დაადგეს თავს გვრგვნი, უკუ-დგეს და ეთაყუანეს,
და ერანელნი ერთობილნი ქაოხს წინა შეიყარნეს.

2547. ცხენ-ახჯარი, ბარგ-კარავი, სამთ ქიშვართა⁵⁾ საამყო,
მათ მოიდეს ნაშოები, მიწის ჰირი უჩინა ყო⁶⁾,
როსტომისგან დაიმადლა, სათაყუნოდ კელი ჩყო,
და ე'ე უუელა კელ-მწიფემან ღაშქარზედა გასცა, გაყო.

2548. კარგი ცხენი მოიუანეს⁷⁾, თახანკად მთარული,
მაზედ დადგეს აქროს ტახტი, გუართა⁸⁾ გაფრქვეული,
ბერძნულისა⁹⁾ სტავრისგან იყო გარე-მობეგული,
და ისხდეს სხვილნი მარგალიტნი¹⁰⁾, იაგუნდი ძოწეული.

2549. სევდავისთვის გამოგზავნეს¹¹⁾, ტანია-აფგა ამით არე:
სიცხისგან შეინახუ, თხუთმეტისა დღისა მთვარე!“

1) ა. ო. — კაცი მისცა.

2) დად. — ამარვენელმან, ა. ო. — არმონელმან, 428 № — აქროს
ტახტი, იაგუნდი...

3) დად. — მოჭკაზმეს.

4) დად. — შუქნი მზესა დაეგვანეს.

5) 428 № — ყველგან ქიშვართა, ა. ო. — ქიშვართა.

6) ა. ო. — უჩინარყო.

7) დად. — მოუყენეს.

8) დად. — გოვართა, ა. ო. — თვალ-გვართა.

9) 428 № და ა. ო. — ბერძნულისა.

10) 428 № — მსხვილი მარგალიტი, ა. ო. — ისხნეს მსხვილნი მარგა-
ლიტნი, იაგუნდი ძოწეული.

11) დად. — სევდაოზ გამოუგზავნეს, ა. ო. — სევდისათვის გამოგზავნეს.

მიჭგვარეს და ზედა შესვეს სინათლითა მზისა დაკე,
და მოიუყანეს ღაშქარშიგან, ეთაუყანეს სპანი გარე.

2550. მას და ქაოზს ტახტ-გვრგვნი მოუკაზმეს, სრასი დასხეს¹⁾,
მისრულნი²⁾ და ბარბისტნელნი მკარ-დაკრულები შემოასხეს³⁾,
მათ შეუნდო შეცოდება, ქუეყანანი წყობით დასხეს,
და აკმობინა დიდებულნი, სპანი მასთან შემოასხეს⁴⁾.

2551. კულაჟ შეიყანეს⁵⁾ მას წინა ღაშქარი სპანა—სხვა დასი,
ბარბისტანელს ჯავშნოსანი ჭეუანდა⁶⁾ სამასი ათასი,
იკმო კეისრის ღაშქარი, სრულ საბერძნეთი და სპარსი⁷⁾,
და ფიცხლად⁸⁾ მოვიდეს წინაშე, არ დაიყოვნეს⁹⁾ დღე ასა.

2552. ეს ამბავი როსტომისგან მიუვიდა¹⁰⁾ ურანელთა:
„მისრულნი და ბარბისტნელნი სისხლსა ღურიან, დებევნ ველთა¹¹⁾,
არმავენელნი¹²⁾ კელამწითეს დაპურობილნი ჭეუანან კელთა,
და დიდებულთა გაეხანეს—პატრონისა სასურველთა.

1) დად.—ტახტ-კარავნი მოუკაზმეს, ერთად დასხეს, ა. ო.—სარას

2) დად.—მისრულნი, ა. ო. და 428 №—მისრულნი. [დასხნეს.

3) ა. ო.—შემოასხნეს.

4) დად.—სპანი მათნი შემოასხეს, ა. ო.—სპანი მასთან შემოასხნეს,
428 №—სპანი მასთან შემოასხეს.

5) დად.—შეიყარა.

6) დად.—ბარბისტანელსა ჭურვილი ყუანდა სამასი ათასი, ა. ო.—
ბარბისტნელთა ჯავშნოსანი...

7) დად.—იკმო კეისრის ღაშქარი, სრულ საბერძნეთი—სპა ასი,
ა. ო.—იპმნა კეისრის ღაშქარი, 428 №—სულ საბერძნეთი და სპარსი,
ა. ო.—სულ ბერძნეთი(?) და სპარსი.

8) დად.—ფიცხლად, 428 №—ფიცხლად მოვიდნენ.

9) დად.—არ დაიყოვნონ.

10) დად.—მოუვიდა.

11) დად.—მისრულთა და ბარბისტნელთა ჩვენ შოგვასანამთ მკარ-და-

12) ა. ო.—მარვანელნი. [კრულთა-

2553. გულ-მწიფის გამარჯვება ერანელთა გაიხარეს:
„ბრძანებისა მონანი ვართ“, — ერთი წიგნი მიუწერეს¹⁾, —
„აფრასიობ თურანელთა დასაკოცლად ჩუენკერძ ირეს²⁾,
და თქუენის ტახტის სასებნელად თავი ღომთა დაადარეს³⁾“.
2554. შევიყარენით, წავედით⁴⁾ სამრად გულ-სევედიანი,
ძილი და გამოსვენება, დღე გაუმწარეთ სვიანი⁵⁾,
უანგარიშო დაგოცეთ სხა მათი ჯავშანიანი,
და ჩუენ ეტლი კარდაგვიბრუნდა, გვიუყეს ბოლალ-ყამ ზიანი.
2555. გამარჯვება მიუღოცეს: „თქუენიმც ტახტი ნათლად არი!⁶⁾
აწ მობრუნდეთ⁷⁾ ბარბისტანით, ჩუენ შეუერთ ვართ სხათა ჯარი,
შუბი ყუელამ გავიმახოთ⁸⁾, აფრასიობ აქაგ არი,
და ჩუენ ჯეონი გავაწითლოთ, სისხლით მოვრწყოთ მთა და ბარი!“
2556. გაგზავნილი, ვითა ქარი, წამოვიდა, დაიჯერა.
ერანელთა წიგნი ნახს⁹⁾, მათთვის ექნა მტერთა¹⁰⁾ ვერა,
იამა და აფრასიობს ფიცხლად წიგნი მიუწერა¹¹⁾,
და შესთვალა თუ: „რომ გინდოდა, შენ ისაქმე იგი ვერა!“
2557. ფიცხლავ დასცაღე ერანი, კმარა ჩუენს შუა მტერობა!
თურანის ტახტი გეუოფის და მისი შარიერობა,

1) დად. და ა. ო. — მიუწერეს.

2) დად. — ჩვენკე ირნეს, ა. ო. — ჩვენკენ ირეს.

3) დად. — თავი გმირთა დაადარნეს.

4) 428 № — შევიყარენით და წავედეთ.

5) დად. — ძილი და გამოსვენება დღე დაგვიბნელეს მზიანი.

6) დად. — გამარჯვება გავიგონეთ, თქუენი ტახტი ნათლად არი.

7) დად. — აწ დაბრუნდით ბარბისტანით, ა. ა. — აწ მობრძანდით ბარბესტანითა.

8) დად. — გამოვსცადოთ, ა. ო. — შუბი-კმალი გავიმართოთ.

9) დად. — ნახეს.

10) დად. — მტერსა, ა. ო. — მტერსა გამოტრევებულია.

11) 428 № — მიუწერა(?), დად. — ფიცხლა წიგნი მიუწერა.

სხვათას¹⁾ ნუ ექებ, არ წაკდეს მით²⁾ შენი ნებიარობა,
და თუ მოგესწრობით³⁾, მოგხუდების დია არ დღეთა გრძელობა.

2558. ჩემი არის ერანს ტახტი სამკუიდროდ და შეურხეველად,
თავი მრთელი⁴⁾ შეინახე, ტყავი ჩემგან დაუხეველად,
ვეფხი რაზომ გულოვანი⁵⁾ არის, კანჯრის სისხლთა მღურეველად,
და მაგრამ ლომსა ჭანგ-მახვილსა⁶⁾ ვერ დახუდების წინა ვეველად.

2559. ცნა აფრასიობ, მას გუფი ჯავრითა⁷⁾ ავესებოდა,
შესთვალა: „სიავით სავსე, გონება გეჭარებოდა!
თუ ტახტის შესაფერო ხარ, შენ ჭკუა გენატრებოდა⁸⁾,
და გონიართაგან არმაფანს წასვლა“ ვის მოუნდებოდა?!“

2560. შესთვალა: „დროშა აფართოვ. სომხად, ცამდის მალაღი!
კარკად დამიხუდა¹⁰⁾ ქექაოზ, ცნობა-ნაკლეული ახალი,
ქაოზ ცნა, გამომართა ზატიმრობითა ნახული*),
და თქვა: „დავსცალი მტერთგან ერანსა, კრმლით მთა დავაპო
მალაღი!“¹¹⁾.

1) დად.—სხვისას.

2) დად.—აწ შენი ნებიარობა, ა. ო.—მით შენი შარიარობა.

3) 428 №—მოგესწრობით.

4) 428 № და ა. ო.—ყველგან მთელი.

5) ა. ო.—ვეფხი რაზომ გაგულოვნდეს, არის...

6) ა. ო.—ლომსა ჭანგ-მახვილსა, 428—ჭანგ-მახვილად.

7) ა. ო.—შჯავრითა.

8) დად.—შენ ჭკუა არ გენატრებოდა, ა. ო.—ტახტისა შეუსაფერსა ჭკუა რათ გენატრებოდა.

9) 428 №—წასულა.

10) დად.—დამიხვდი, ა. ო. და 428 №—დამიხუდა.

*) ამ ხანის მესამე ტაეპის უკანასკნელი სიტყვიდან დად.-სეულში აღარაფერი სჩანს, რადგან წაჭრის დროს თან გაყოლია წანაჭერ ქალაღს ხანის მეორე ნახევარი.

11) ა. ო.—და თქვა: „დავსცალი მტრით ერანი და დავაპოთ მთა მალაღი.“

2561. საბერძნეთი დაკავშირებს მათ, დაწვეუებს რაზმი სპისა¹⁾,
საბერძნეთით²⁾ წამოვიდა—სრულ³⁾ ლაშქარი კეისრისა,
მარჯუნით, მარცხნით⁴⁾, გაანინეს, აფრასიობ წყობით დგისა,
და ქოსთა კმითა⁵⁾ არა ისმის, ჰგუნდა, შუბსა მზე ისვრისა!⁶⁾

2562. ჰაერი რკინად ქნილიყო, იქმოდენ⁷⁾ ბუკთა ბურჯასა,
ათითა⁸⁾ ცემა შეიქნა, კმალთა ქნევა ჰგავს ელვასა,
ორი ნაწილი დაკოცეს, იქმოდეს⁹⁾ თურქთა თეფვასა,
და მკუდრითა აივსო მინდორი, სისხლი ჰგავს ზღვისა ღელვასა¹⁰⁾.

2563. აფრასიობ ომი ნახა ამისთანა ერანელთა,
გაიქცა და მან მიმართა ზირ-უუითელმან თურანელთა,
რაც ლაშქარი მორჩომოდა, მარბევდეს მალედ მძლეუთა¹¹⁾,
და ნოდარსა ეძებდიან¹²⁾, ბარგ-კარავი არ აქუს კელთა.

2564. ქაფ მეთვე უკომბრუნდა, შეანანა მტერთა ომი,
ერანს შექნა ნადიმობა, მოიკაზმა ტახტ-საჯდომი¹³⁾.

1) დად.—ჯარი.

2) დად.—საბერძნელი, ა. ო.—საბერძნეთიდან, 428—საბერძნეთი.

3) 428 №—ყველგან—სულ.

4) დად.—მარჯვნივ, მარცხნივ, ა. ო.—მარჯვენ-მარცხენა გაჩენით.

5) დად.—ქოსთა კმისა(?).

6) 428 №—მზე ისრისა(?).

7) დად.—იქმოდეს, ა. ო.—ჰაერი რკინათ შექნილა იყო, იქმოდენ
ბუკთა კვრასა(?)—წარყვნილია.

8) ა. ო.—ათორითა... კმალთა ცემა ჰგავს ელვასა.

9) დად.—რა იტყუის თურქთა ლევენასა, ა. ო.—ორი ნაწილი დავ-
ხოცეთ, იქმოდენ თურქთა ლევენასა.

10) ა. ო.—მინდორი სისხლით აივსო, მკვდარზედან ზღვისებრ ღელვასა;

11) დად.—მარბევდეს მალედ ცხენთა, ა. ო.—რაც ლაშქარი მორ-
ჩომოდეს მარბევდეს მალედ ცხენთა.

12) დად.—და ნოშო-ბალახს ეძებდიან, ა. ო.—და ნოშტარუსა
ეძებდიან, 428 №—ნოშტაროსა ეძიებდეს.

13) ა. ო.—ერანს შექნა ტახტ-საჯდომი, აღარ ჰქონდა გულსა ომი.

კარი. გაქსნა საჭურჭლის¹⁾, აჩუქებდა ღმრთა-ღმრთი,
და კაისარნი ნაჩუქებნი²⁾ შინ გაუშვნა—ბალხნი-რომი³⁾).

2565. არმაჯანს და⁴⁾ ბალხნი-ნიშაბურს ვერაფინ იქს, ერანს, ავსა,
როსტომს მისცა საფადრობა⁵⁾, მას მისცემდეს⁶⁾ მტერნი ზავსა,
გვრგვინოსან-კელ-მწიფენი მოუდრეკდეს⁷⁾ ყოვლგნით თავსა,
და იყო უამთა წყობილობა, ვერ ავნებდა მგელი კრავსა⁸⁾).

აქა ქაოზ ცაში გასულა მოინდომა, გი დიდი უგუნურება!*)

2566. დღეს ერთს ანჯამანი⁹⁾ დევთა, ქაჯთა, შეურილია,
თქუეს თუ: „გული კელ-მწიფისა სირეგუნითა შეკრულთა!
გვინდა დევი კელად მარჯვე, კაცთა ნახვად გაზრდილია,
და ილათითა დაბნელას ქაოზ, ჭკუითა ნაკლულია¹⁰⁾).

2567. დევთა ზედან ავისა ქნა შეამოკლას მისგან კრონოს¹¹⁾,
უეოს რამე საკუირველი¹²⁾, განგებასა მოაშორას,

1) დად. — საჭურჭლელობა — წარყვნილია.

2) 428 № — უკისრელნი ნაჩუქებნი; ა. ო. — კესარნი და ნაჩუქებნი.

3) დად. და ა. ო. — ბალხნი-რომი, 428 № — ბალხელ-რომი.

4) დად. — ამარაჯანს, ბალხნი-ნიშაბურს.

5) დად. — სფადობა.

6) 428 № — მას მოსცემდენ მტერნი ზავსა.

7) 428 № — მოუდრეკდენ ყველგნით, დად. — მოუდრეკდენ ყოვლგნით, ა. ო. — მოუდრეკდენ ყოვლგნით.

8) დად. — და იყო უამთა წყობილება, ვერ ავნებდეს მგელი კრავსა, ა. ო. — ვერას ავნებს მგელი კრავსა.

*) ეს სათაური 428 №-ში ამ სახით არით: აქა ქექაოზ კელ-მწიფისაგან ცაში გასულა მოინდომა.

9) 428 № — ანჯამანი — წარყვნილია. ანჯამანი, იხ. ლექსიკ. სპ. ანჯუმენ — საზოგადოება, კრება, კრებული, საკრებულო, რაუტი.

10) დად. — ქაოზ ჭკუითა შეცვლილია, ა. ო. — ჭკუით ნაკლულია.

11) 428 № — კოროს — წარყვნილია, ა. ო. — კლაროს, დად. — კრონოს.

12) დად. — სახიფლაფი.

მან დაჰკარგოს ტახტ-გვრკვნი, თავსა მიწა გარდიყაროს,
და ცოცხალ-იყოს, ინანოდეს, გაიხაროს ქაოზ აროს!“

2568. ერთი დევი უსაზომოდ მათ ერივს¹⁾ დიდი სრულად,
მან თქვა: „ჩემგან საქნელია, მე შეუვალ²⁾, ვაცდენ გულად,
მე უმაწვილად შევიქნები, მოუბნარად, მოწიფულად³⁾,
და გაჰბირდა და წამოვიდა, ხვანჯით სავსე, დანასრულად.

2569. დღეს ერთსა ნადირობდა მეფე, იყო ველთა ვლისცა⁴⁾,
ახლავს ჯარი ავაზისა, იყო მასთან, უნდა ვისცა⁵⁾,
იგი დევი წინა დახუდა⁶⁾ კელ-მოწიფეს, თავუნი სცა,
და დიდი ქება მოახსენა, ვარდის კონა კელთა მისცა.

2570. მოახსენა: „შენ გმორჩილობს მიწის ზირი, კმელთა ზომს!
გმარტებს გასვლა⁷⁾ ეტლთა ზედა შენ, სამყოფლად ცათა ჯდომს,
ერთი საქმე დაგრჩომია, ჩემგან ჰხაფო მისი ხდომს⁸⁾,
და თუ ამას იქ, შენ მოგხუდების სახელისა არ წაკდომს.

2571. მე გაგიუყან ცათა შიგან, საქმე თქუენი მამაბარე⁹⁾,
სცნა, რად მაღავს სიარულსა ცათ ბორბალი, მზე და მთვარე,
ქაოზს გული გარდუბრუნდა, ნახა დევი მოუბარე¹⁰⁾,
და მართალი გზა გაუმრუდა¹¹⁾, ჰკვა მრავალჯერ კულა მამცდარე¹²⁾.

1) დად.—ერივათ(?).

2) დად.—შეუვალ, ა. ო.—მე შეუვალ ვაზდენ(?) გულად.

3) დად.—მოწითლულად, 428 №—მოწიფულად.

4) დად.—დღესა ერთსა ნადირობას მეფე იყო, ველსა ვლისცა,
ა. ო.—ნადირობად მეფე იყო ველთა მვისცა.

5) დად.—ახლავს ჯარი ავაზისა, გვერდსა ახლავს უნდა ვისცა.

6) დად.—იგი დევი წინ დაუხუდა.

7) 428 №—უ-ნით.

8) ხელ-ნაწერებში ხ-ნით, ა. ო.—ჩემგან ჰხაფო.

9) დად.—მამაბარე.

10) დად.—მოუბნარე.

11) დად.—გაუმრუდა.

12) ა. ო.—ჰკუთით მრავალჯერ მოცამცდარე.

2572. ქაოზს ესმა დევისაგან, ჭკვა ნათელი¹⁾ შეუმოკლდა,
არ იცის თუ: ცა ერთია, ვარსკულავები²⁾ დარაჯობდა,
ერთი კაცი გონიარი უთვალავსა სპასა სჯობდა,
და გონებითა ბედნიარი³⁾ უგუნური ბედ-მლაშობდა.
2573. დეემან კულადა⁴⁾ მოასხენა: „ჩა გმართებს მიწათ ტკეპნა,
ბარტი გვინდა თასკუნჯისა, ბრძანე მისის ბუდის ძებნა,
წამოვიდეს მეცნიარნი, კაცი ბრძენნი⁵⁾ კმელთა ებნა,
და მათ მოასხეს ოთხი მართვე⁶⁾, ქაოზ კელნი შეიტყებნა⁷⁾,
2574. ჭყუეს სახლშიგან⁸⁾, მათ ბატკანსა შეუმწვარს აჩად არ აჭმევდა⁹⁾,
დაიზარდეს ძალიანად, თვითო თვითოს ღომს გახევდა¹⁰⁾,
შექმნა დეემან ოქროს¹¹⁾ ტახტი, თავი ტურფად¹²⁾ გარდუჭედა,
და ოთხი შუბი აუმართა, წვერი მალდა აუწევდა¹³⁾.
2575. ზედ ბატკნები ჩამოაცვეს, სიმურღები¹⁴⁾ ტახტს მოასხეს,
შიგან¹⁵⁾ ჩაჯდა ქაოზ მეფე, ბრძენთა კაცთა სულთქმით ახეს,

- 1) დად.—ტკუა ნაკლული შეუმოკლდა.
2) დად.—მასკულავები, ა. ო.—მარსკულავები.
3) დად.—ბედნიერი.
4) დად.—კულავსცა—წარყვნილია.
5) 428 №—წამოვიდეს მეცნიერნი, კაცი ბრძენნი, ა. ო.—წამოვი-
და მეცნიარნი კაცი ბრძენნი...
6) 428 №—მართვი(?), ა. ო.—მათ მოასხნეს ოთხი...
7) დად.—ქაოზ პელი შეიტყებნა, 428 №—შეიტყებნა.
8) დად.—ჰყავს სახლშიგა, ა. ო.—ჰყავს სახლშია.
9) დად.—მათ ბატკანსა შეუმწვარსა არ აჭმევდა.
10) დად.—დაიზარდა ძალიანი თვითო თვითო ღომს გახეთქდა,
ა. ო.—თვითო თვითოს ღომსა ჰგვანდა.
11) დად.—ალვის ტახტი.
12) დად.—ოქროს გარდუჭედა.
13) დად.—აუწვდა, ა. ო.—წვერი მალდად ასწვდებოდა.
14) ა. ო.—ზედა ბატკანი ჩამოაცვეს, სიმურღები...
15) დად.—შიგა.

რა ფასკუნჯთა¹⁾ მოემშია, აიხედეს, კორცი ნახეს,
და აფრინდეს²⁾ და აიუუნეს ღრუბელშიგან³⁾; ვეღარ ნახეს.

2576*). რა ფასკუნჯნი მოუძღურდეს⁴⁾, არ ძალ-ედვა აღმა-ფრენა,
ამულისა ჭალაშიგან, სადა იუუის ლამთა დენა,
ზარ-დაცემით ჩამოვარდა, მაშინ მიხუდა ცრემლთა დენა,
და შობდა თურმე იგ სიაოშს⁵⁾, მისიჯს მიხუდა სულთა ღებენა.

2577. მან დაჭკარკა ტახტ-გვრგვნი, ეპატონს⁶⁾ დევი ეშმა,
ეს ამბავი როსტომს, ტუსის, გოდერძის და გიგსა ესმა⁷⁾,
საძებარად გაემართნეს⁸⁾, გავიგონეთ, ბარამ ესმა⁹⁾,
და თქუეს: „არ არის ქრისტიანად, დასტურ შექმნა¹⁰⁾“ ქაჯთა თეს-
[ღმისა

2578. გვინახავნ¹¹⁾ სხვანი შეფენი, ჭკუიანი¹²⁾, გულ-მღვიძარენი,
გვრგვრასანნი მაღალნი¹³⁾ და გმირთა მემუქარენი,
ქაოზისებრ უცნობონი¹⁴⁾ ემაწვილნი, მოუბარენი,
და ჩუენ არ გვინახავს მისებრივ შეფენი¹⁵⁾ მიუმხუდარენი.

1) დად.—ფასკუნჯსა, ა. ო.—სიმრულთა.

2) 428 №—აფრინდენ.

3) დად.—უ-ნაროთ, ა. ო.—ღრუბელშია.

*) ეს ხანა ზედ-მეტად აქვს მინაწერი დად.-სეულ ხელ-ნაწერს წვრი-
ლი ხელით.

4) დად.—მოუძღურდა, ა. ო. და 428 №—რა ფასკუნჯნი მოუძ-

5) 428 №—შიაოშს.

6) დად.—ეპატონა.

7) დად.—ეს ამბავი როსტომ, ტუსი, გოდერძი და გიგსა ესმა.

8) დად.—გაემართნენ.

9) 428 და დად.—ბარამან ესმა.

10) 428 №—ყოველგან „შექნა“—უ-მანოდ, 428 №—შექნა ქაჯთა

11) 428 №—გვინახავს.

12) ორსავე 428-სა და დად.—როგორც ვ-ნით, ისე უ-ნით.

13) 428 №—გვირგვინოსანი, მაღალი.

14) დად.—ქაოზისებრი უცნობო, 428 №—ქაოზისებრი უცნობი.

15) დად.—მისებრი მემუხუდარენი.

2579. ამუღისა¹⁾ ქუეყანასა სძებნელად თაფნი ანეს,
უკატურსა ჭალაშიგან²⁾ იპაკს და გაიხარნეს,
კმა დავარდა ლაშქარშიგან, მახარობლად კაცი გზავნეს³⁾,
და ცნეს, იამა ერანელთა, ქაოზს წინა შეიყარნეს.
2580. მას გოდერძიმ მოახსენა: „ქსენონი გჯობს, ახლა ვის ცემ,
შენ სამოელს⁴⁾ წაუღიხარ და სატანას თაყუანი სცემ,
მოიგონებ საკვირველსა, არვის ეტყუი, ჭკუას მისცემ⁵⁾,
და სამეოფოსა და ტახტ-გზრგზნსა დაუჭირლად მტერსა მისცემ⁶⁾“.
2581. შენ მაზანდარას დევებსა ესტუმრე შინა მტერია⁷⁾,
დაჰკატრე შენი ლაშქარი ტურთა და შვენთერია,
ზირი მიწისა უფველი შენ კრმლითა დაგიტერია⁸⁾,
და აწ მოიცაღე⁹⁾ ცათათვის, გენახა შენ აერია!¹⁰⁾
2582. რასაც იქმენ ბრძენნი კაცნი, შენცა იუფე მათებრ ზრდილი,
თუ რაზომსა ფათერაკსა ღმერთს უკსნიხარ¹¹⁾ წაკლამილი,
რასაცა იქ, უეულაზედა იუფე მისი მინდობილი,
და ვის ასმია სხვა კელ-მწიფე კაცთა, შენებრ მოცთომილი?¹²⁾

1) 428 №—ამაულსა—წარყვნილია, ა. ო.—ამაულსა ქუეყანასა მოსაძებნად.

2) დად.—ქალაშიგა იპოვეს, ა. ო.—ქალას შიგან იპოვეს...

3) დად.—კმა შეიქნა ქალაშიგან, მახარობლად: წიგნი წერნეს, ა. ო.—ლაშქარშია.

4) ა. ო.—სამოელს.

5) დად.—არც ჭკუას მისცემ, ა. ო.—მოიგონებ საკვირველსა შემ-
ცდარს სჯერობ, ჭკუას მას სცემ.

6) ა. ო. და დად.—მტერსა, 428 №—მტერთა.

7) ა. ო.—ძველი მტერია, 428 №—შინა მტერია.

8) 428 და ა. ო.—დაგიმონია, დად.—დაგიტერია.

9) 428 №—მოიცალეთ.

10) ა. ო.—გენახა რომ ჰაერია.

11) 428 №—ხ.ნით.

12) დად.—მოცთომილი.

2583. კელ-მწიფემან უხასუსა: „უმართლე ხარ, რაცა მრჯულე!¹⁾“
აწ შემინდევ ამას იქით, მე თუ რა ვქნა, მიორკულე,
ვერა კკითხე, დამემართა დევისაგან სინაცდურე,
და მართლად ბრძანებთ; არ მოჰყუების ბრძენთა ჭკუათა სინაკლუ-
ლე!²⁾

2584. რა კელ-მწიფე შინ მოვიდა³⁾, გულმოდგინედ ილოცვიდა,
კუბოშოგან წელ-შერტემულა⁴⁾ ორმოცს დღემდის⁴⁾ ცრემლსა ღურთ-
კორციალსა⁵⁾ სასუბროდ სირცხვილითა ვერ ნახვიდა; [და,
და ძველთა ტყავი აღარ ეკრა, მართ სიკუდილსა ინატრიდა⁶⁾].

2585. მან შენდობა მოითხოვა, ზირი დასდვა⁷⁾ მიწაზედა,
ფალავანთა შეხვეწა: „შემინდევით ესე მე და!“
გაკსნა კარი საჭურჭლეთა, გასცა მერმე გლახათხელა,
და შეკრბეს სრულად⁸⁾ დიდებულნი, მას მოადგეს⁹⁾ კართა ზედა.

2586. კუბოთაგან¹⁰⁾ მოიუფანეს მტირალი, თვალ-ცრემლიანთ
ოქროსა ტახტი დაუდგეს შემკული, გუარანი¹¹⁾,
წელთა შეარტეეს სარტუელი, მუნ დასვეს გვრგვინანი,
და ნათობდა სრულა¹²⁾ კმელზედან უღრუბლო დარი, მზინი!

1) დად. — მრჯულე, ა. ო. — რაც მიჩივლე. — დად. —
2) 428 № — მართლა ბრძანებთ, არ მოჰკლებს ბრძენი... დად. —
და მართლა ბრძანებ, არ მოყუების ბრძენთა ჭკუათა სინაკლულე, ა. ო. —
მართლად ბრძანებ, არ მოჰყუების ბრძენნი ჭკუით სინაკლულე.

3) ა. ო. — რა კელ-მწიფე შემრვიდა, გულ-მოდგენით ილოცვიდა.

4) დად. — ორმოცს დღესა ცრემლსა ღვრიდა, ა. ო. — კუბოშოა წელ-
შერტემული...

5) ა. ო. — კორციალსა, სხვები — კორციელსა.

6) დად. — კორტა ტყავი აღარ ეკრა, ამ წესიდა იმარხვიდა.

7) დად. — დაზღვა.

8) დად. — სრულა.

9) 428 № — მიუდგენ, ა. ო. და დად. — მიადგეს.

10) დად. — კუბოსგან, ა. ო. — კუბობლისგან.

11) დად. — გოვარანი, ა. ო. — თვალ-გოვარანი — ლექსიწყობას

12) 428 № — სულა. [დალატობს.

2587. თავადნი და კელ-მწიფენი მუნა შემკებეს ყოვლგნითა, აჩუქეს და ნადირობდის¹⁾, საყუარლობდის სურვილითა, გასცის ყუელგან საბოძვარი, აივსიან²⁾ საჭურჭლითა, და მზღვარი მისთა ქუეყანათა მან დააწყო³⁾ სამართლითა.

აქა ერანელთა თავადთაგან თურანის მმლვარსა მისულა ნადირობად და მუნ დიდი ოძი აფრასიონისაგან⁴⁾).

2588. ჰილტანმან დღეს ერთსა როსტომ⁵⁾), მტერნი ვის ნატრიან, მაემანი მოიგონა, — მას ადგილსა ნავდინ ჰქვიან⁶⁾), — ერანელი დიდებულნი, — სად მადანნი კოშკნი დგინა, და სასახელსა ანჯამანი გაიმართის⁷⁾), — იმდერდინ.

2589. ტუსია ნოდარელი⁸⁾ გოდერძი ქიშვარდინი⁹⁾), მას შვილნი გვერცა ჩახლეს, ბარამ და გივი ჰქვიანი¹⁰⁾), ბარზიმ¹¹⁾), გურგენ და გოსტაშაბ¹²⁾), ხარად, იგ გურზი სვიანი, და მანგ-შარავნელი მათებრი¹³⁾ განთქმული, სახელაიანძ.

1) დად. — აჩუქეს და დაინდობდეს, ა. ო. — აჩუქდეს და ნადირობდეს.

2) დად. — აივსიან, ა. ო. — გასცა ყუელგან საბოძვარი, აივსიან სა-
ქურჭლითა.

3) დად. — დააწყო, 428 № — დაუწყო.

4) ეს სათაური დად. სეულში ამ სახელი არის: აქა ტოლტომისა და და ერანელთ თავადთაგან თურანის მმლვარსად ნადირობა და აფრასიონის დიდი ოძი.

5) ხელ-ნაწერები — როსტომს: მეტომა უნდა იყოს.

6) ა. ო. — ნავდინ ჰქვიან, დად. — მაემანი მოიგონა, მან ადგილსა ნაულიდ რქუიან, 428 № — მოემანი.

7) დად. — გაიმართეს, ა. ო. — და სასახელო ანჯამანი გაიმართეს იმ დღეს დინ.

8) დად. — ტუსია აქ ნოდარელი.

9) 428 № და ა. ო. — ქიშვარდინი.

10) დად. — მას შვილნი გვერცა ჩახლეს, ბარამ და გივი ქუიანი.

11) ა. ო. და 428 № — ბარამ, დად. — ბარზიმ.

12) დად. — გოსტაშაბ, ა. ო. — გოსტაშაბ, კარად, იქ გურზი სვიანი.

13) დად. — მანგ-შარავნელი მათებრი...

2590. ეს თავადნი ღიღებუენი მამინ როსტომს იახლიან, ბურთობდეს და ნადირობდეს, მინდორს მკეცთა¹⁾ ესრდიან, სიხარულობთ იქცეოდეს, ჯაღის ფერი ღვინო სვიან, და ვისცა ესმის ეს ამბავი, სიახლესა²⁾ ინატრიან³⁾.

2591. გივმან როსტომს მოასსენა: „ღვინი ჩვენი გავადიდოთ! მას აქუს კარგი სანადირო, აფრასიობს არ დავრიდოთ, წავიდეთ და მკეცნი მოვსრნეთ⁴⁾, ჩვენ მინდორი გავაწითლოთ, და გვოცოთ ღომი, თხა-კანჯარი, იხუსა⁵⁾ ქარი გამოვჭკიდოთ.

2592. სადამდის იუკს საწუთრო, არ წაკდეს ჩვენი სახელი, როსტომ თქუა: გიო მოუვასო⁶⁾, ღვინთათვის შეეხარ ახელი⁷⁾, ცისკარმან თავი ამოჭყოს, — რა ვნახოთ მზისა ნათელი, და ცხენს შევსხედეთ, ნუ მოვისვენებთ, მოვლოთ მინდორი ნათელი.

2593. ამ სიტუესა დაემოწმეს⁸⁾ ფაღავანნი ერთობიანი, მზემ საწუთრო დააშვენა, წამოვიდეს⁹⁾ რაზმ-წუობიანი, როდშარს¹⁰⁾ მიდგეს, აფრასიობს სად ენახნეს¹¹⁾ მრავლად ღვინი, და სარახსისა¹²⁾ მინდორშიგან დადგნეს ტურთად მოკაზმუენი.

1) დად.—მკეცსა.

2) დად.—სიახლესა ინატრიან, 428 №—სიხარულსა ინატრიან(?).

3) დად.—მკეცი მოვრათ—წარყვნილია.

4) დად.—იხესა.

5) ა. ო.—მეყვისო.

[აკელი.

6) დად.—როსტომ თქუა: გიუო მოყუასო, შეყვხარ ღვინთათვის

7) 428 და ა. ო.—ვნახოთ მინდორი ნათელი, დად.—მინდორი და ველი—პირველი ვარიანტი უნდა სჯობდეს, რადგან „მინდორი ნათელი“ ნიშნავს ნატკებნ მინდორს.

8) დად.—დაემოწმენ, ა. ო.—დაემონნეს.

9) ა. ო. და დად.—წამოვიდნენ.

10) დად.—როდშარს, 428 №—როდშარს.

11) დად.—სად ენახნეს მრავლად ღვინი, ა. ო.—სად ენახნეს მრავალ ღვინი, 428 №—სად ენახა მრავლად ღვინი.

12) ა. ო.—სარახისა—წარყვნილია.

2594. მათ ამოსწეუიტეს უოველგან ფრინველი¹⁾, მკეტი ველისა,
იუის სიცილი, ლადობა; კმა უუეღგან საუუარეღისა,
არ მოისვენეს ლხინითა, მოვლა მოუნდეს²⁾ ვეღისა,
და ნადიმად სმიდეს ღვინოსა, ნიშტანად სასურვეღისა.

2595. დღეს ერთსა ზილტონი როსტომ მოღვა. სჰათა მზევეღად,
ფაღაღანთა მოახსენა: „ჩუენ ვეღთა ვღით³⁾ სისხლთა მთხევეღად,
ვიცი, მზად⁴⁾ დგას აფრასიობ საღაღატოდ, შესატევეღად,
და კრთი ტაღა გავიუენთ⁵⁾ გონიარი გზისა მტევეღად.

2596. რა სტნობს, ზეღა მოგვიკდგების არ ეგების ომთა დაშღა,
მინდოროტ გზათა შეავიწრებს⁶⁾, არ ძნელია მისგან წასვღა!“⁷⁾
ზავარს უთხრა: „შეეკაზმე⁸⁾, შენი არის ტაღად გასვღა,
და მშვიღღდსა ფიცხღად გარდაღცვა, მან გაჰზირა ვეღად⁹⁾ გასვღა!“

2597. ზავარ იუო მტევეღი მათი, ეშინოღა აღარ აზად,
საქმე არსად მოიგონეს, სახადიმოდ ისხდეს¹⁰⁾ ჭამად.
წოღის ჟამსა შეიუარნეს, როსტომს წინა მიდგეს თავად,
და მოახსენეს: „ჩუენ ღვინოსა ვერ დაუღვამთ სმითა ზავად¹¹⁾“.

1) დად.—მფრინველი, ა. ო.—ფრინველი.

2) 428 №—მოუნდის, ა. ო.—მოუნდა.

3) დად.—ვღით.

4) 428 №—მზად(?)

5) ა. ო.—დავიუენოთ.

6) დად.—მინდოროტ გზასა შეამოკლებს.

7) 428 №—უვეღგან უ-ნით.

8) დად.—ზავარს უთხრეს: „შეეკაზმე“.

9) ა. ო. და დად.—და ფიცხღა მშვიღღდსა გარდაუღცვა, მან გაჰზირა

რა ვეღად გასვღა, 428—მან გაბეღა.

10) დად.—დასხდეს.

11) ა. ო. ზ 428 —აფრასიობს მისი მისულა მიუვიღა, მიწვა ძიღად,

და ფიცხღავ სჰანი ამობინა, მათი საქმე უთხრა წუროღად.

ამ მე-2597 ხანის ეს მეორე ნახევარი და აგრეთვე ამის მომღვენო

შვიღი ხანა, ოღმღლებიც აკლია დად.-სეულს, ა. ო.-სა და 428 №-ში გა-

2598. როსტომ ჩიცივა აბჯარი¹⁾, ზედ შეჯდა მთურასს²⁾ ზილოსს,
ტუსი, გივი და გოდერძი იგერენ აბჯრისა³⁾ კილოსს,
გურგენ და სხვანი თავადნი კრძლით ომსა გასაპირას⁴⁾,
და ვით ვეფხნი გაფიცებულნი, დგან⁵⁾, გააპობენ ნილოსს.

2599. აფრასიობ შემოხედნა, ნახს როსტომ შეკაზმული⁶⁾,
ომად აღარ მოისწრაფდა, წაუვიდა კარცთა სული,

1) 428 და ა. ო. — აბჯარი, დად. — ბაბრადი.

2) ა. ო. — მთვრალი პილოსა.

3) 428 № — აბჯარის.

4) 428 № — განაპიროსა.

5) 428 № — ვით ვეფხნი გაფიცებული დგას, გააპობენ ნილოსა(?),
ა. ო. და ვით ვეფხნი გაფიცებულნი, მგონ, გააპობენ ნილოსა.

6) 428 № — შეკაზმული.

დამწერლის ჩართული უნდა იყოს; როგორც სტილი, ისე ლექსთ-წყობა
ამხილებენ გადამწერელს, რომელსაც ძალიან უპირს ლექსი. აქვე მო-
გვაქვს ეს 7 ხანაც სხოლიოში:

1. გამარჩივნა ჯდმ-გულნი, სახედდებულნი თავადნი,
როსტომის დასხმა თავს მმართვეს, ჭყავს ერანელი თავადნი¹⁾,
თუ ამათ კელსა მოგჭკიდებ, ქაოზ რადა შეავს ერანი²⁾,
და ვითამ ხადირობას წავაღ, ანაზდ თავსა დავესხენი³⁾.

2. ოცდათი ათასი კაცი რჩევით, კლმის მკვრელი ნახს⁴⁾,
მიეწურნეს რა მინდორად, ზავარ შტვერი დაინახს⁵⁾,
გაიცადა მიწის ჰირი, ლაშქრით გაღურჯებით ნახს,
და თურანელთა კელ-მწიფისა ლაშქარმიგან დროშა ნახს⁶⁾.

3. ზავარ ქარივით წავიდა, მათ ლაშქარმიგან⁷⁾ მივიდა.
როსტომ იჯდა განსვენებით, თავადთანა დვინოს სმიდა⁸⁾.

1) ა. ო. — ჰყვანან ერანელთ თავადნი.

2) ა. ო. — ქაოზ რათ მჩანს, ერანელნი.

3) ა. ო. — ანაზდათ თავსა დავესხენი.

4) ა. ო. — ოცდა ათი ათასი კაცი ნარჩევ კლმისა მკვრელი ნახს.

5) ა. ო. — წარყვნილია მთელი ტაეპი.

6) ა. ო. — და თურანელთა მეფეთ დროშა მან ნათობით დაინახს.

7) ა. ო. — ლაშქარშია.

8) ა. ო. — როსტომ გამოსასვენებოდ ჯდა თავადებთანა სმიდა.

გიუმან თურქთა შეუტევა¹⁾), დასაკოცლად სთქმინდა კული,
და ვითა ლომი კანჯრისათვის²⁾ დასახეულად ჭანგ-მახული³⁾).

2600. ლაშქართა თვალი დაბრუნდა⁴⁾ უკუღმა⁵⁾), იქცა თურქანი,
რესტომ ამადლდა ცათამდის, მტერთ⁶⁾ ესმა მისი ურანი,
თქუა აფრასიობ: „იცია⁷⁾), აქამდის გაყავ თუ რანი?
და დღესამდის ლომნი ვიუუენით, თქუენ თურქანელები ტურქანი⁸⁾).

1) დად.—შეუტევა.

2) 428 №—კანჯრისასა, ა. ო. და დად.—კანჯრისათვის.

3) 428 №—ვითა ლომი კანჯრისასა დასახეულად ჭანგ-მახული,
დად.-იც—ჭანგ-მახული. ვასწორებ; ა. ო.—ვითა ლომმან.

4) დად.—დაბნელდა, 428 № და ა. ო.—დაბრუნდა.

5) ა. ო.—უკუღმართ.

6) ა. ო.—მტერს.

7) 428 №—იცითა.

[სულა ერანი.

8) 428 და ა. ო.—დღესამდის ლომნი ვიყავით, პელთ გუქონდა

უთხრა: „თურქთა ამბავი მაქუს, არ მცალიან ღვინის სმადა¹⁾),
და მოღის ეგზომ დიდ-ლაშქარი, მიწის ზირსა დაჭყარვიდა²⁾).

4. თურქთა დროშა მზესავით ჩნდა, მათ მიწდორი გასწორჩეს,
რესტომს ძმისა სიტევა ესმა³⁾), ღია დიდი გაეცინეს,
უთხრა: „თურქთა კელ-მწიფისგან აგრე რესტომ შეგეშინეს⁴⁾),
და ასი ათასიც რომ იყვნენ, მარტოს მე ვერ მამერივნეს⁵⁾).

5. რაშის დაწყუს სისხლით დაგებან, მათს სისხლშიგან⁶⁾ გავსტურდები,
თვითოს კაცსა ათას მოგცემ, მოჭირვებას მე ვეცდები⁷⁾),
უბრძანა თასის ავსება, მოართვეს და მისცა ნები⁸⁾),
და ადგა, კელ-მწიფე დადოცა: „ნუმცა რდეს მავიწყდები!..⁹⁾).

1) ა. ო.—ზავარ ვგრე მოახსენა: არ მცალიან ღვინოს-სმადა.

2) ა. ო.—დაჭყარევდა.

3) ა. ო.—ესმნეს, ღია დიდი გაიცინეს.

4) ა. ო.—მეფეთაგან აგრე რატომ შეგეშინდეს.

5) ა. ო.—და თუ ასი ათასიც იყოს, მე მარტოსა ვერ მერივნეს.

6) ა. ო.—რაშისა დაწყუსა... სისხლშია გავსტურდები.

7) ა. ო.—თითოს კაცსა ათასი გვხვდეს, მოჭირვებდა.

8) ა. ო.—მოართვეს და მისცა ნები.

9) ა. ო.—ნუმცა რდეს დამავიწყდები.

2601. დამოკლდა თხათა საყალბე ავაზა მოგა მხლტომია¹⁾,
მელით აივსო მინდორი, არ ძალუც მისი ომია²⁾,
ფერან თურქეთის თავადო, შენ ხარ ლაშქართუ ლომია³⁾,
და ომ-გამოცდილო მრავალჯერ სახელს შენ მოგკდომია⁴⁾.

2602. სადავენი⁵⁾ მიიბრუნე, ვითა ლომიან, თურქთა თვალთ!
მათ შუები, სრულ დაკოცო, მიწის პირი სრულ დასცალო⁶⁾,
მობრუნდები⁷⁾ გამარჯვებით, მოგცე, რაცა მამავალო⁸⁾,
და თუ ღმერთი იქს, მოვერივნეთ, სრულ ერანი მოგათვალა!⁹⁾

1) 428 №—მხლტომელი.

2) 428 №—მისი ომელი.

3) 428 №—გაქებენ ომსა ომელი, ა. ო.—შენ ხარ თურქეთის ომია.

4) 428 №—რაზმ-გამოცდილო მრავალჯერ სახელს გრქებენ ომ-
მელი, დად.—მრავალგან.

5) დად.—სადვეენი.

6) დად.—მათ შუები, სრულ დაკოცო, მიწის პირი შენ დასცალო.

428 №—მათ შუები, სრულა ჰკოცე, მიწის პირი იგ დასცალო.

7) 428 №—მობრუნდები(?).

8) დად.—მომავალო.

9) დად.—მოვერიოთ სრულ ერანი, 428—მოვერივნეთ, სრულ ერანი.

6. კელ-მწიფის ტანი სრული მართლამც არის მოუშლევად¹⁾,
ტუსიმ წინ მიწას აკოცე, თასი დადგა დასალევად²⁾,
წოდის ჟამსა შეიყარნეს, როსტომს წინა მიდგეს თავად,
და მოახსენეს: „ჩუენ ღვინოსა ვერ დაუდგამთ სმითა ზავად*).

7. მოახსენეს: „სმა შენებრივ დევსა როგორ შეუძლია,
მძიმე ლასტი მოიკმაროს, აქ არცა ვინ უფრო მძლია,
როსტომ ღვინო ზაულუდი ჭიქით ზავარს დაუფია,
და ძმას მართებს ძმის ღვინის სმა, კელ-მწიფის მონავლია.

1) ა. ო.—ნათლადამც არ მოუშლელად.

2) 428 №—ტუსის წინა მან აკოცა, თასი დადგა დასალევად,
ა. ო.—დასალევად.

*) ეს ორი უკანასკნელი ტაუზი დად.—სეულში მე-2597-ე ხანის მეორე
ნახევარშია მოთავსებული. ეტყობა, გადამწერელს ამ ადგილის გავ-
რცელების დროს, გადაუტანია.

2603. ფირან ესე გაიგანს ფემანგისა გვარისაგან,
აკუნა და წამოვიდა, ვითა ტეტხლი ქარისაგან,
პილოტანსა ზედ მიუკდა, თქუა: „მომრები მე რისაგან!“¹⁾
და როსტომ ზღუასა აღუდებდა დასვრილია პერისაგან!²⁾

2604. შადლად უუირიდა, ვითა შთა, რაში გაქუსლა ფერკითა³⁾,
შან თავსა ფარქი დაიდვა, მესხს ჰგავს დანატეხითა,
კელთ⁴⁾ ინდურნი კრმაღბ აქუს, რაზმთა სჭრის ჯაჭუთა ჩხერითა⁵⁾,
და სისხლი რუდ გადის, ქუხილსა გუანდა კმაღ-ლასტთა ჭეხითა⁶⁾.

2605. ესე ნახა აფრასიობ, დიდებულთა ეუბნებინს:
„უსატილოდ ვერ დაუდგამთ, თუ ეს რმი გაგრძელდების!
არ გუმართებდა დაშირება, სხათა ჯარი ამოსწყუდების,
და სადამძდის ცხენოსანი ერთი მთელი არ მოჩრები!“

2606. შერმე იკითხა: „სად არის აწ ულდუზ⁷⁾ სახელდებული?
დაითურის, როსტომს ექადის⁸⁾ ღვინით ჭკვა-შეცვალებული⁹⁾.
ერანელთ სთხოვის¹⁰⁾ მუქარა, თქუის: „მე ვარ გადიდებული,
და თავ-ქარიანი სად არის, იმაღვის გაწბილებული!“¹¹⁾

1) დად. — პილოტანსა ზედ მიუკდა, თქუა: „მომრები მე რისაგან,
428 № — მოუკდა.

2) 428 № და ა. ო. — დასულია პირისაგან(?); დად. — დასვრილია
პერისაგან. — პერი, იხ. ლექსიკა.

3) 428 № — ფეკითა.

4) დად. — კელს.

5) დად. და ა. ო. — რაზმსა სჭრის ჯაჭუსა ჩეხითა(?).

6) 428 № — სისხლი რუდ გადის, ქუხილსა უგვანდა აბჯართ ჩეხი-
თა, ა. ო. — გვანდა ჯაჭვისა ჩეხითა,

7) დად. და 428 № — ულბუზ.

8) დად. — დაითურის, როსტომს ექადის, 828 — დაითურის, როს-

9) 428 № — იგ ღვინით შეცვალებული. [ტომ ექადის...]

10) ა. ო. — სთხოვა.

11) დად. — მოყინვებული.

2607. უანბეს ესე ბრძანება¹⁾, ულხუზ ეხვევის დანასა,
ახქარდა, მკლავთა სისხლითა ღამოდა კელთა ბანასა²⁾.
ზავარს მოუკდა ცხენითა³⁾, ისწრაფის თან გატანასა,
და როსტომ ეგონა მოკუდასა, შუბითა იგ აუყანასა.
2608. მათ დალეწეს ჰინჯელ შუბი, მერმე კრძლები კარგად ქნილი⁴⁾,
მერმე ლახტი გამოიღეს სამარად მართ არ რბილი,
მედგრად სცემდეს ერთმანერთსა, ულხუზ სჯობდა ძალად ზრდილი⁵⁾,
და თავსა დაჰკრა, ჩამოაგდო⁶⁾ ზავარ ცხენით, უსკოდ ქნილი.
2609. ულხუზ ცხენით გარდამოკდა, გამოიღო მან ხანჯარი⁷⁾,
თავს ღამოდა მოკუეთასა, ვითა მტერთა წესი არი,
როსტომ ნახა, ძმისა შველად მოისწრაფა⁸⁾, ვითა ქარი,
და რა სცნა, ვეღარ მივესწრები, დაუზახნა⁹⁾, გაჰკდა ზარი.
2610. ვითა ცამან დაიქუნა¹⁰⁾, ჰგვანდა, იყო ცათა ფრეწა,
ულხუზს გუელი აუღუღდა¹¹⁾, მამინ მიხუდა ძვალთა ლეწა,
მას ხანჯარი¹²⁾ დაუმოკდა, გუელი სთქმიდა, წავალ მე წა,
და როსტომ ახლეს მიეჯარა, ცხენსა შეჯდა, გარდებეწა¹³⁾.

1) დად.—ამბავი, ა. ო.—უანბეს ესე ბრძანება ულლუზს, ეხვევის(?)

2) დად.—კელთ დაბანასა. [დანასა.

3) დად.—ზავარს მოუკდა ცხენ-მალედ, ისწრაფდა თან...

4) 428 №—მერმე კრძლები კარგად ქნილი, დად.—მერმე კრძლები
კარგად ქნილი.

5) დად.—ზავარს სჯობდა ულხუზ ზრდილი.

6) დად.—და თავს დაჰკრა და ჩამოაგდო.

7) 428 №—ულხუზ ცხენით გარდამოვარდა, გამოიღო მან ხანჯარი.

8) დად.—მოისწრაფდა.

9) 428 №—დაუბახა.

10) დად.—დაიქუნა.

11) დად.—აუღუღრა.

12) 428 და ა. ო.—ხანჯალი.

13) დად.—გარდებეწა.

2611. ზავარ შესვა დაკოდლი, გამოგზავნა ლაშქარშიგა¹⁾,
მერმე ულხუზ სუდარასა მიათვალა, მისცა იგა,
პილოტანმან იგი თურქი ფიცხლავ იცნა რაზმსა შიგა²⁾,
და ულხუზ შუბი შეაძგერა³⁾ კურტაკის კალთაშიგა⁴⁾.
2612. წელთა შუბი შეაძგერა, იგ მძკადა უნაგირსა;
აიღო და მიწაზედან დანარცხა, მისცა ჭირსა;
მკუდარი ნახეს თურანელთა, ულხუზისთვის ეუელა ტირსა,
და ერანელნი გარეიფეს⁵⁾, მოუმტეს ჭირი ჭირსა.
2613. გააქციენეს⁶⁾ და დაკოცეს, მიწა ჩნდა გაწითლებული,
თაშთან⁷⁾ უკან მისდევდა, ვით ღომი გაფიცხებული,
რაშს უთხრა: „კვალ-ბედნიარო⁸⁾, ვარ შენგან გამარჯვებული!
და დღეს აფრასიობს მიმწივე“⁹⁾; გიჩვენო გამწარებული.“
2614. აფრინდა და რაშსა აფრთენი უგვან¹⁰⁾ ზურგსა მონაზარდსა,
რასტომ უკან მიეწივა¹¹⁾ აფრასიობს, გულად ზადსა,

1) 428 №—ლაშქარშიგან გამოგზავნა—სიჩქარით სიტყვები გარდასმულ-გარდმომსულია, რისგამო ლექსთ-წყობას ღალატობს. ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:

ზავარ შესვა დაკოდლი, ლაშქარშიგან გამოგზავნა,
მერმე ულხუზ სუდარასა მიათვალა, მისცა იგენა,
პილოტანმან იგი თურქი ფიცხლავ იცნა რაზმს შიგანა,
და ულხუზ შუბი შეაძგერა, კურტაკის კალთა შიგანა.

2) დად.—ფიცხლა იცნა ლაშქარშიგა.

3) 428 №—შეაძგერა.

4) დად.—კურტაკსა და კაბაშიგა.

5) დად.—გარეიფენს—წარყვნილია.

6) 428 №—გააქციეს, ა. ო.—გააქციენა(?).

7) ა. ო.—თამათან(?).

8) დად.—კვლავ ბედნიერო, ა. ო.—კვალ-ბედნიარო, 428 №—აწ

9) დად.—მიმწიო.

[ბედნიერო.

10) დად. და ა. ო.—უგვან, 428 №—უგავს.

11) დად.—მიეწიო.

შემოსტყორცა¹⁾ სკდებელი, გარდაცვა მუზარადსა,
და ფიცხლად თავი გამოაძრო²⁾, არა გვანდა განაცხადსა.

2615. აფრასიომ გარდესგეწა ქარ-ფეკითა, ვითა ჩრდილი.
როსტომისგან დაიკოცა თუანელნი ორი წილი,
არგის აკლდა ერანელსა³⁾ ბარგ-კარავი⁴⁾, ოქრო ლბილი,
და ტაიჭები დაკაზმული⁵⁾, კრმალი, მძიმედ მოჭედილი.

2616. კელ-მწიფესა წიგნი ჰკადრა, მათს ანბავსა კარგსა სცნობდა⁶⁾,
აფრასიომ გვიდალათა, სპათა ჯარი ნადირობდა,
შეგებენით, დავჰკაცენით, ორი წილი ჟეფრო მისწუდა⁷⁾,
და ჩუენი არა დაზიანდა, როსტომისგან უფსუხ მოკუდა.

2617. სანადიროს მათ მორჭმულთა მუნვე დაუუეს ორი კურიე,
საქმე უუელა გარდაუშვეს, მათ კელ-მწიფე ნახეს ვირე⁸⁾.
ლხინით მორჭმას⁹⁾ საწუთროსა, განგება ჰყავს ვის მოზირე,
და წესი არის საწუთროსი, ზოგთ მიხუდების დღეთ სიძვირე¹⁰⁾.

1) ა. ო. — შემოსტყორცნა.

2) დად. და ა. ო. — ფიცხლად თავი გამოაძრო, 428 № — ფიცხლად
თავი ამოაძრო.

3) ა. ო. — ერანელთა.

4) დად. — ბარგ-კარავნი.

5) დად. — მოკაზმული.

6) დად. — კარგა სცნობდა, ა. ო. — კემწიფესა წიგნი ჰკადრეს, მათ
ანბავსა კარგსა სცნობდა.

7) დად. — მოკუდა.

8) 428 № — ვირემ ნახეს მათ კელ-მწიფე — სიჩქარით სიტყვები გარ-
დასმულ-გარდმოსმულია, რის გამო ლექსთ-წყობას დალატობს, ა. ო. — ც —
ვირ არ ნახეს მათ კემწიფე.

9) 428 № — ლხინით მორჭმას საწუთროსა.

10) 428 № — მიჰკუდების, დად. — მიხედების, უნდა იყოს: მიხუდების.

აქა მის ლომ-კაყისა, ჭაწარ-სრულისა, ბილოცხანისა, თალაყ-
ნისა შურაბისა საწუთროს მჭირავისა დაბადების ანბაფი და
როსტომისაგან მოკვლა*).

2618. ცისკიდითა¹⁾ მფა ქარი და თურინჯთა გარეგს მტვერსა²⁾,
ვა, სიკუდილი მომავალი არ გაიცდის ყმასა, ბერსა!³⁾
შეაწუხებს შეჭირვებით რისხვა ზეცით მონაბერსა⁴⁾
და რა ქნა როსტომ ავ-ცნობობით, ვერ უქნა მისთვის მტერსა!⁵⁾

აქა ამბაფი დასაწყისი როსტომისა და შურაბისა**).

2619. დღეს ერთსა თავის წინა როსტომ იჯდა შეჭირვებით,
მას მოუნდა ნადირობა⁶⁾, ცხენსა შეჯდა თავის ნებთ,
წელთ კახარჭი შემოირტყა, წამოვიდა არ ყმა-ხლებით,
და ნახა ველი კანჯრით სავსე, მას იამა გაზარებით.

2620. გაეხარნეს⁷⁾ უსზომოდ, აუყუავდა ვარდი დაწვი,
ფიცხლავ რაშით შეუტივა⁸⁾, ლახტით უყო მკეტთა ლაწი⁹⁾,

*) ა. ო.-ში აქ სათაური ასეთია: აქა როსტომის მარტო სანადი-
როთ წასვლა და რაშის დაკარგვა.

1) 828—ცის კიდეთა.

2) დად. და ა. ო.—და თურინჯსა გარეგს მტვერსა, 428—მტვერთა.

3) ა. ო. და დად.—ვა, სიკუდილი მომავალი არ გაიცდის ყმასა,
ბერსა, 428—ბერთა.

4) დად. და ა. ო.—შეაჭირვებს წუხილითა რისხვა ზეცით მონა-
ბერსა, 428—მონაბერთა.

5) დად. და ა. ო.—და რას იქს კაცი ავ-ცნობობით, ვერ უქნა მის-
თვის მტერსა, 428—მტერთა.

**) ეს სათაური ა. ო.-ს აქლია.

6) დად.—მოსვენება(?).

7) დად.—გაუხარდა.

8) დად.—შეუტივა.

9) 428—ლახტით უყო მკეტთა ლაწი, დად.—მკეტთა უყო ლახტით
ლაწი, ა. ო.—ლახტი უყო მკეტთა ლაწი(?)—წარყვნილრა.

ცეცხლი შექნა შესწველად¹⁾, დაუარა ეკალ-ნაძვი,
და მან— „კანჯარი სამფურცედან“ — თავს უთხრა: „კარგა²⁾ შე-
წვი!“

2621. შეჭამა და არას ეყო, ძვალთა ტვინი გამოსდინა³⁾,
რასა მისცა საძოვარი, კრმალ-კაპარჭი ეღვა წინა,
მან დაიგო მოლი ქუეშე, — არსად უჩნდა მტერი ვინა⁴⁾, —
და სასთაუჯად უნაგირი. დაწვა, ამოდ დაიძინა.

2622. მერმე მიხუდნეს შვილნი თურქნი, მისთა მკულელთა დაემგზავს-
ნახეს რაში ჭლამიგან, შეიზურეს და წაიუხანეს, ნეს⁵⁾,
როსტომ ძილი მოიქარვა, რაშისთვის თვალნი არნეს,
და ნახა, ცხენი აღარა ჰყუა, თუ სთქუა, სუფნი გაეპარნეს⁶⁾.

2623. თქუა თუ: „სავსე აუგითა, შერცხვენილი სდა წავიდე?!
კრმალ-ქარქაშსა, მძიმეს ლახტსა, უხატოდ ვით ვზიდვიდე?!⁷⁾
აწ რა უყო უნაგირსა, მისად ნაცულად ვის შევდგმიდე⁸⁾,
და რას იტყუიან ფალანები⁹⁾, — წაუღია ვისმე კიდე?!“

2624. სჯობს, მირჩევნია სიკუდილი სიცოცხლეს აუგაინსა¹⁰⁾
შაკრს უნაგირი შეიცვა ტან-აბჯარ-დარაკაინსა¹⁰⁾.

1) დად. — შესაწვევად.

2) დად. — კარგად.

3) ა. ო. — ძვალთა ტვინი გამოსწოვანა. [მუნა.

4) დად. — მტერი უჩნდა არსით ვინა, ა. ო. — არსად უჩნდა მტერი

5) 428 — მერმე მიხუდა შვილი თურქნი, მისთა მკულელსა დაემგზავს-
სნეს. დად. — მერმე მოხვედეს შვილი თურქი, მისთა მკულელთა დაემგზავნეს,
ა. ო. — მერმე მიხუდნეს შვილნი თურქნი, მისთა მკულელსა დაემგზავსნეს.

6) 428 — და ნახა, ცხენი აღარა ჰყუანდა, თუ სთქუა, ხელი გაეპარნეს.

7) 428 — ვზიდვიდე.

8) დად. — შევდგმიდე, ა. ო. — ვზიდვიდე — გადამწერლის შეცდომაა.

9) დად. — ფალანები.

10) ა. ო. — ტანსა აბჯარი დარუნსა(?) — წარყვნილია.

რაშისა კუაღსა წაუდგა, ვლის ღამე, დღესა მწიანსა¹⁾,
და იარსა დღენი მრავალნი²⁾ მინდორსა ქუიშა-წუღიანსა*).

2625. სამანგანის კელ-მწიფემან ბრძანა თუ: „არს მღთის ნება³⁾“
შეიყარა³⁾ დიდებულნი, როსტომს წინა გაეგება⁴⁾,
ერთმანერთსა ესალამეს, ზილოტანსა ჰკადრა ქება⁵⁾:
და „მიკუირს, რაში რად ვის მიეც, თქვენი მომრევი ვინ შეგება?!“⁶⁾

2626. როსტომს ჰკადრეს: „ვართ მონანი, ბრძანებისა არ არგული⁷⁾;
შენთვის გვინდა საქონელი, თავი, შვილი, ჩუენი სული“⁸⁾
მან ტკბილითა საუბრითა დაუმა როსტომს გული⁹⁾:
და— „არ მინახავს მეომარი, ჩემთვის ამაღ მოკაზმული“¹⁰⁾

2627. ვიყუე მკეტთა სანადიროდ, მკეტნი მოვსრენ მინდორს მია¹¹⁾,
დაშეგერ, ვცამე¹²⁾ ცოტა რამე, დამეძინა ერთი დღია,

1) დად.—ვლის ღამე ბნელსა, დღიანსა.

2) 428—იარა დღენი მრავალი.

*) ეს ხანა ვეფხის-ტყაოსნის ხანის მიბაძვავა. იხ. ვ. ტყ., მე-22-ე
გამოცემა, ი. აბულაძის რედაქტორობით: ტექსტი, 148¹ ხანა; ვახტან-
გის გამოცემით 182 ხანა. ამ ხანის შემდეგი ერთი ხანა აკლია დადიანი-
სეულს; სტილის მიხედვით, იგი ჩანართი უნდა იყოს გადამწერელის მიერ.
შესაძლებელია, იგი ეკუთნოდეს ფარსადან გორგიჯანიძის კალამს. მო-
გვაქვს სხოლიოდ:

სამანგანის ქალაქშიგან ეს ამბავი იყო ასი,
როსტომ ტანტის მიმცემელი ხელმწიფეთა დასთა დასი,
ქვეითია სანადიროდ, დაუკარგავს მისი რაში,
და მხარს აცვია უნაგირი, იარებინ, ეძებს ნასი.

3) 428—შეიყარა.

4) დად.—მიეგება.

5) დად.—ჰკადრეს ქება.

6) დად.—შაგება, ა. ო.—თქვენი მომრევი ვინ შეგება(?)—ზო-
მას ლალატობს.

7) 428—როსტომს ვკადრეს: „ვართ მონანი ბრძანებისა უნანელნი(?)“
ა. ო.—ვართ მოჩილნი, ბრძანებისა არ მონანი.

8) 428 და ა. ო.—თავი ჩუენი, შვილნი, სულნი.

9) 428—გული.

10) 428 და ა. ო.—ჩემთვის ბოძოლად მოკაზმულნი.

11) დად.—ლომნი მოვსარ მრავალ დღეა, 428—მინდორს მია.

12) დად.—ა. ო.—ვცამე, 428 №—ესცამე.

რასა მივეტ საძოვარი, უნაგირი ავილია¹⁾,
და წამოვიდა გამაზრავით, აწ აქ კუალი მამილია²⁾.

2628. ფიცხლავ მონახე, იხაე³⁾, შენ საქმე გაგიკეთდების,
ჰპოებ⁴⁾, კარგითა შემოგზღავ, რაც შენგან შემეკეთების,
რასა არ ვნახავ, მანამდის გული ჯავრითა მენტების⁵⁾,
და მრავლად თავადთა თავები⁶⁾ დღეს ჩემგან მოიკვეთების“.

2629. რასტომს ჰკადრა კელ-მწიფუმან: „საუბარი მოიხსენე!
მაგ საქმეს ვინ იკადრებს?! სახლსა ჩემსა მოიხვენე,
ჩემსა გამართებს მემნნი, დამე ღხინით გაითენე,
და უუელა კარგად მოვა ღთითა, რაში შენი შენ გიჩვენე!“⁷⁾

2630. კელ-მწიფისა საუბრითა რასტომ ჭირნი ისუბუქნა⁸⁾,
შინა წასვლა⁹⁾ დააზირა, მოყვარულად მონაბუქნა¹⁰⁾,
თუალ-შავნი და ღაწუ-წითლნი მეჩანგენი ქაღნი უკმნა¹¹⁾,
და ტკბილად მართეს ჩანგის ძაღნი¹²⁾, მან მეჯღლიში კარგი უქმნა.

2631. მას მოუნდა მისვენება, რასტომ გაძღა ღვინის სმითა,
აქროს ტახტი მოუკაზმეს მუშკითა და ანაზრითა¹³⁾.

1) დად. და ა. ო. — ავილია, 428 — ავილია.

2) დად. და ა. ო. — მომილია, 428 — მამილია.

3) დად. და ა. ო. — იხოვე.

4) 428 და ა. ო. — ვპოებ, დად. — პპოებ.

5) 428 M — მევეების, დად. — ენთების.

6) დად. — მრავალი თავი თავადთა, ა. ო. — მრავალ თავადთა თავი-
ცა დღეს ჩემგან მოიკვეთების.

7) 428 — მღთითა, რაში შენი შენ გიჩვენე, დად. — ღთითა, შენი
რაში შენ გიჩვენე!..

8) 428 — ისუბუქნა.

9) 428 — უ-ნით.

10) დად. — მონა ბუქმნა(?), ა. ო. — მოყვარულსად(?) მონაბუქნა.

11) დად. — უსხნა.

12) დად. — ძალი.

13) დად. — მუშკითა და ღალიითა.

მაშიგ დაწვა¹⁾, მოისვენს, დამაშურაღსა მართებს ვითა,
და კარსა ზედა მონა მოდგა, გაელვიძნეს რა ძილითა²⁾.

2632. მონა მოდგა როსტომს წინა, სანთელმუშვი ქქონდა კელსა,
ქალი მისდევს³⁾ ზინად მთუარე, ანათობდა სრულად⁴⁾ კმელსა,
წარბი შავსა მშვილდსა⁵⁾ უგავს, თმა დაკეციოთ საგდებელსა,
და მნათობთაგან გამოსულა, ჭკავს ადვასა, —საროს ზრდილსა.

2633. გულ-ლამი როსტომ გაჭკვირდა, ახსენა ღთისა⁶⁾ სახელი,
ჭკითხა თუ: „აქა რასა იქს შუქი—მზე მონასახენი“⁷⁾,
ქალმან თქუა: „სამანგანელსა ჭყავს მტერნი მოვავლახენი“⁸⁾,
და ასული უხუცესი ვარ, თუმიან მე მძეს სახელი“⁹⁾.

2634. გული ორად გამშობია¹⁰⁾ მზის შუქისა¹¹⁾ სურვილითა,
ნასტყუი ვარ, საწუთროსა სხვა ჩემებრივ ჭყუანდეს ვლითა!
ჯერეთ კაცთან¹²⁾ ზინა ჩემი არ უხილავს¹³⁾ საუბრითა,
და მე სიტურთვით მზესა ვგეჯავ¹⁴⁾, შენ ნიანგთა მოსრავ კრმლი-
თა¹⁵⁾

1) ა. ო. — მაშინ დაწვა.

2) დად. — და კარსა ზედა მონა ნახა, გაელვიძნეს რა ძილითა,
428 — გაელვიძა არ ძილითა, ა. ო. — გაელვიძნეს მას ძილითა.

3) დად. — მიხდევს.

4) დად. — მზეებრ, 428 — სულად.

5) დად. — მუშკსა, ა. ო. — წარბი გიზრის მშვილდსა უგავს.

6) 428 და ა. ო. — მღთისა.

7) დად. — ჭკითხა თუ: „აქა რასა იქ შუქნი — მზე მონასახენი.“

8) დად. — მტერნი ჭყავს მოვავლახენი, 428 — ჭყავს მტერი მოვა-
გლახენი.

9) დად. — ვარ უხუცესი ასული, მე მძეს თუმიან სახელინი.

10) ა. ო. — გული ორად გაშობია.

11) დად. — მზისა შუქსა.

12) ა. ო. და დად. — კაცთა, 428 — კაცთან.

13) დად. — არ უხილავს.

14) დად. — ვეჯობვარ.

15) ა. ო. — შენ ნიანგნი გისრავს კრმლითა.

2635. რას ბრძენთაგან შენი ქება გავიგებუ, კრძლითა¹⁾ ქუეყანად
თურანისა ქუეყანასა რაგები მარტო ვუყად,
ისადილე, არ გუეფის შენ²⁾ კანჯარი შესაჭმელად,
და კრძლით აერსა³⁾ სატირებ, გაქუს ღომ-გუეფთა დასაჭრელად.
2636. ნიანგნი და უზუბარნი⁴⁾ შიშით ზღუასა ჩაგიცვივდეს,
შენი კრძალი თუ ფასკუნჯმან ნახას, ფრთენი⁵⁾ ჩამოსცვივდეს,
შუბის ზირი ცასა ხეუდეს და ღრუბელი სისხლსა⁶⁾ წვიმდეს,
და ქება მესმა აქანამდის და სურვილით⁷⁾ ცეცხლი მწვიდეს!
2637. რა მამეგონი, ავტარდი, ბაგეს ფაგბინი კბილითა,
ვინატრი შენი შესვეგნა ბუჭ-მკლავთა მკერდით⁸⁾ რბილითა,
აწ გნახე ღომი სახემოდ, გმირი ტანთა ზრდილითა⁹⁾,
და მე ამას იქით შენი ვარ, მზე კუბოსა ვჯდ¹⁰⁾ ჩრდილითა.
2638. ჭკუა შემიცვალა სურვილმან¹¹⁾, მე ნაკლულად ვარ¹²⁾ ცნობითა,
დამბადებელმან ემა-შვილი მიბოძოს მე წყალობითა,
ძალად და გულად შენ გგვანდეს, მე — ტურთა თვალადობითა,
და კმა მისი სჯობდეს ჯრანოსსა, რაში გიბოვნ¹³⁾ ცნობითა.

1) დად.—გაუიგონეთ პმელთა.

2) ა. ო.—თქვენ.

3) დად.—ჰაერსა.

4) დად.—უზაბარი, ა. ო.—უზანბარნი.

5) 428 №—ფრთები.

6) ა. ო.—სისხლსა სწვიმდეს, 428 №—სეტყვას.

7) დად.—სურვილისა, ა. ო.—სურვილითა ცეცხლი მკვევდეს(?).

8) ა. ო.—მკერდთა ღბილითა.

9) დად.—აწ გნახე, ღომო, სახემოდ, პილოტანითა ზრდილითა.

10) დად.—ეზი.

11) 428 №—ჭკუა შემტულია სურვილმან მე ნაკლულად ვარ ცნო-

12) დად.—ეზი.

13) დად.—გიბოვონ, 428 №—გიბოვნო.

2639. რა შეიტყო რაშის ჰოვანა, როსტომ მიხუდა სიამესა, დაწენი მისნი გაიცადნა, გვანდეს მზისა სინათლესა¹⁾, დაუმაღლა, ტახტსა ზედან დასვა²⁾ მისსა სიახლესა, და ქნეს წადილი მათ გულისა, ერთად იეუნეს³⁾ მას დამესა.

2640. გათენდა და საგდებელი მზემან ეტლით გამოაგდო⁴⁾, ზილოტანსა მძივი ება ძვირფასისა, არ დასაგდო, შეიკნსა და ქაღსა მისცა, მისეულად მან დააგდო, და ეგრე უთხრა: „დაორსუდღი, ცოდვაშიგან არ ჩამაგდო!⁵⁾“

2641. ქალი თუ იყოს, შეაბი, თმათა ნათხზენტა⁶⁾ აკებდეს, ვაჟი თუ, — ჰგვანდეს ნარიმანს, ვის სრულად კმელნი აქებდეს⁷⁾, ფაღაფანს მკლავსა შეაბი, ღრუბელთა სულსა აფრქვევდეს⁸⁾, და ჩამოიეუნდეს ფასკუნჯსა, ნიანგსა მძლავრად დახვედეს.

2642. სამანგანის კელ-მწიფესა მაშინ მიხუდა დღეთა თხოვნა, ზილოტანსა ეთაეუნა, მახსენა რაშის ჰოვანა⁹⁾, ფაღაფანსა გაეხარეს¹⁰⁾ უსაზომოდ მისი შოვნა, და როსტომ კელი გარდააგდო, — „რად დააგდე¹¹⁾“; რაშო, ძოვნა!

1) 428 № — დაწენი მისნი გაიცადა, გვანდა მზისა სინათლესა, ა. ო. — დაწემან მისმან გაიციუნეს, ჰგვანდა მზისა სინათლესა.

2) დად. — დაწვა.

3) დად. — ერთგან იეუნენ.

4) 428 და ა. ო. — ეტლი გამოაგდო, დად. — ეტლით გამოაგდო.

5) 428 — არ ჩამაგდო.

6) 428 — ნათხზთა, ა. ო. — ნათხზთა.

7) დად. — ვის სრულ კმელეთი აქებდეს.

8) 428 — მას მკლავთა რომე ღრუბელთა სულ ფაღაფანთა აფრქვევდეს(?).

9) 428 და ა. ო. — ში — თხოვნა — გადამწერლის წარყვნილი უნდა იყოს.

10) 428 — გაეხარდა.

11) 428 — გამიგდე, რაშო, ძოვნა, დად. და ა. ო. — დააგდე.

2643. შეჭკაზმა და ზედა შეჯდა, ჭკავს თუ, ორბთა მკართა¹⁾ ფრთოდეს, ერთის თვისა²⁾ დაუფენილსა, მთავა, ქარი გერ უსწრობდეს³⁾, ქაზთანა მტავიდა, სდა სხანი ნადრობდეს⁴⁾, და გაუგუირდა ერთობილთა⁵⁾, მარტოს წასულს აბრალობდეს⁶⁾.

აქა თუმიანისაგან ლომ-კაყისა ზურაბისა შობა^{*}).

2644. რა ცხრა თვე გაგლო თუმიან, მდ თისგან დაწესებული, მნათობი ვაჟი აშენა, ვით მთუარე ზირ-გავსებული; მაშინ თქუეს: „არის ნარიმან; ან სსამ სახელ-დებული!“ და როსტომს უგვანდა შეკრდ-შეკლავი, ნახიან დაბადებული.

2645. მათ ძეობა გარდიკადეს, — არ უნახავს კაცთა თვალსა⁷⁾ | — თუმიანის ზირი გვანდა მთუარეს ახლად⁸⁾ მამავალსა, შვილსა ზურაბ დაცარქუა⁹⁾ ერთ-თვე-შვიდ-წელ მამავალსა, და ბეჭ-შეკლავი და მკარ-კისერი როსტომს უგავს ფაღვანსა.

2646. რა შვიდისა წლისა იყუის, ბურთობდის და ნადრობდის¹⁰⁾, მან შეიპყრა კაცთა გუელი¹¹⁾, ლომი მისგან მოკუდობდის,

1) დად. — მოკაზმა და ზედ შეჯდა, გავს. თუ, ორბთა მკარნი ორთო-

2) დად. — ერთისა თვისა. იხთუ. [დეს.

3) 428 № — უსწორდეს, ა. ო. — უსწრობდეს.

4) ა. ო. — ნადრობდეს.

5) დად. — ერანელთა.

6) 428 № — წასულას აბრალებდეს.

*) 428 № — აქა თუმიანისაგან ზურაბისა შობა.

7) ა. ო. — კაცთა ძესა.

8) 428 № — თუმიანის ზირი გვანდა მთუარეს გვანდა მამავალსა, დად. — მთუარეს ახლა მამავალსა.

9) 428 № — დაცარქუეს, ა. ო. — დაცარქვა, დად. — დაცარქა.

10) ა. ო. — ლბინობდის და ნადრობდის.

11) ა. ო. — მან შეიპყრა კაცნი მძლენი.

რა ათისა წლისა იქმნა, ლხინობდის და ნადიმობდის,
და არ გამოჩნდის კორციელი, ომად წინა დახედომოდის*).

2647. დღეს ერთს დედას ჰკითხა, „აწ მიაბე, მართლად ითქოს:
რადგან სწორთა უმაღლე ვარ, ფალავანნი¹⁾ ჩემგან ითხოს,
თავი ცათა მიმიწუდების, ვინცა მნახავს²⁾), გვარად ვინ თქოს,
და აწ მიაბე³⁾), მე რა უთხრას მამჩემი ვინცა შეკითხას!?

2648. არ მინახავს მამჩემი, მით ვარ ვარდი დანსრუჲად,
თუ არ შეტყუი, მდ-თისა შიშმან, არ დაგარჩენ, მოგკლავ სრუჲად!“
დედამ აგრე⁴⁾ მოახსენა: „თუ გიც, შეიღო, დანსკუჲად,
და მამაშენი როსტომ არის, მომსმინე⁵⁾ მხიარუჲად!**)“

2649. თავი ცათა მიგიწუდების, შენ ხარ შეიღი ფალავანისა,
ნარმანის ნათესავი, შეიღის შეიღი საამისა,
არ ყოფილა სხვა მათებრი, სად მისწუდების სიმგურგულე ცისა⁶⁾,
და ცხენოსნად და სიჩაუქით⁷⁾: ვერ უსწორებს ეტლი მზისა!

2650. ზურაბ თქვა თუ⁸⁾: „აქანამდის რადგან კამდა მისი ფარვა,
გმირნო როსტომს აკსენებენ და მტერთა აქუსს ზურა მალვა,

*) ეს 2646 ხანა დად.-სეულში ამ საბით არის:

რა ათისა წლისა იქმნა, მისი მბრძოლი მოკუდებოდა,
თხუთმეტისა წლისა იყო, ბურთობდის და ნადრობდა,
მან შეიპყრა კაცთა გული, ლომი მისგან მოკუდებოდა,
და არ გამოჩნდა კორციელი, — ომად წინა დახედომოდა.

1) 428 № — ფალავანი.

2) 428 № — მნახოს.

3) 428 № — მიაბე.

4) დად. — აგრე

5) დად. — მომსმინე.

**) ამ ხანის მესამე ტაეპი დად.-სეულს ხელ-ნაწერში მეორედ არის,

6) დად. — არ ყოფილა სხვა მათებრი, სად მიაწევს სიმგურგულე ცისა,
სა, ა. ო. — სიმგურგულე.

7) 428 № — ცხენოსანი როსტომთანა.

8) ა. ო. — ზურაბ უთხრავს

არ შეკითხა, რად მალევედი, გმირმან შექმნა რადგან ალვა?¹⁾
და წავაღ, თუ ვით შევეერები, მე ამისთვის²⁾ მმართველს არ «ვა».

აქა ზურაბისაგან ერანას წასვლის დაბრუნება და ამბარცხავეანთა
და არა ღირსთაგან სიწყუთათა საუბარი*).

2651. მერმე დაჯდა დედასთანა, მან ვეზირნი იკმნა სრულად³⁾,
— „ერანს წავაღ უსაცლად, ჩამივიდა ნდომა გულად!
ქაოზს ტახტით ჩამოვითრევ, უხატოდ, გაბასრულად,
და ტუსის კუაღსა გავაქარვებ, კმელთა ზედა დაგჭკვეთ სრულად**).

2652. როსტომ დაესვა მუნ კელ-მწიფედ, გამოვბრუნდე ფიცხლავ ვინი⁴⁾,
აფრასიობ წავაკდინო, აღარ იუოს იგ სანინი,
შუბის პირით მზე დავფარო, ცხენთა ტერფით კლდე და ტინი⁵⁾,
და როსტომ იუოს მამჩემი, სხვას ვის მართებს ტახტ-გვრგვნი?!“

2653. მზე მთუარეს⁶⁾ შეეყაროს, შორს ღრუბელი მათგან თოფნად,
მუნ მასკულაფი⁷⁾ ვედარ ნათობს, არის მათთვის შესაზოფნად,

1) დად.—არ შეკითხა, რად მალევედით, გმირმან შექმნა რადგან ალვა.

2) 428 №—თუ ამისთვის.

*) ეს სათაური დად.-სეულში ამ სახით არის: „აქა ზურაბისაგან
ერანს წასვლა, უყურე სოფელსა უხანოცსა!“, ა. ო.-ში კი სათაური ერთ
ხანად არის, ლექსად ფქმულტი, ამ სახით:

აქ ზურაბ ერანს წავიდა თავის მამის საძებარათ,

რაც სწერია კაცსა ზედა არ დასცდების, ამას ვჯეროვართ,

მამა შეილსა ვით მოჭკლევედა, მაგრა იყო ანაწერათ,

და ქეშმარიტად უმდლოთ წვეტი არ შეიქნას ზღვაში გვართ.

3) დად.—მან ვეზირნი იკმო სრულად.

***) ეს ხანა აკლია ა. ო.-სეულს.

4) დად.—აქ მოვბრუნდე ფიცხლა ინი, ა. ო.—შინა.

5) დად.—შუბის პირით კლდე დავფარო, ცხენთა ტერფით მყარი

6) ხელ-ნაწერები უმეტეს ნაწილად უნიტი. [ტინი.

7) დად.—მასკულაფნი.

ლაშქართაცა დართეს ნება, მას ხედვიდეს¹⁾ ძალ-გუდოვნად,
და ნათესავად კარგი იყო²⁾, მისთვის იუენეს იმედოვნად*).

2654. ჭანგ-მახვილად გაემართა³⁾ ქაოზხედა გმირთა თავი.
აფრასიობს მოასსენეს მასვე წამსა ეს ამბავი:
ზურაბ სხანი შეიყარნა⁴⁾, ჩიციურვა ზღუასა ნავი,
და ჯერ რძის სული პირსა უდის⁵⁾, მას არ უთქუამს შენი⁶⁾ ზავი!“

2655. იქადის კრმლითა, მას იტუეის, მებრძოლი ვინ დამხუდებისა,
ქაოზს მიმართა, ერანი სისხლითა გაწითლდებისა,

1) 428 №—ხედვიდენ.

2) დად.—იყუნეს, 428 №—იყო, ა. ო.—იქნეს.

*) ამ ხანის შემდეგ დადიანისეულს აკლია ორი ხანა, რომლებსაც არავითარი კავშირი არა აქვს მოთხრობასთან. შესალებელია, ისინი ჩართული იყოს ა. ო.-ს, ან 428 №-ის რედაქციის გადამწერლისაგან. მოგვაქვს ხაზს ქვემოთ ტექსტისავე შრიფტით.

3) ა. ო.—ჭანგ-მახვილი გაემართა.

4) 428 №—შეიყარა.

5) დად.—პირსა უდის, 428 №—ჯერ რძის სუნი პირს ამოსდის, ა. ო.—ჯერეთ რძისა სული პირსა უდის.

6) ა. ო.—თქვენთვის.

1. ამის ძებნა რა შეიძლო¹⁾, სამანგანით წამოვიდა,
შანგანისა ქუეყანასა ფასილ ერქუა, იქ მოვიდა,
წყლის პირს დადგა ღომი ზურაბ, კარავშიგა შემოვიდა²⁾,
და გუდოვანნი მოეხვივნეს საჯდომზედას რა მოვიდა.

2. მან ახალი ვარდი ნახა³⁾, ერთი ქალი მთვარე ვითა,
კაკა კელთ აქუს, წყალზედ მივა, თავ-შიშეკლი ჩქარად ვლითა,
კაცს უბრძანა: „მოიყუნე⁴⁾, ფიცხლად წადი აქა ვლითა!“
და თვალი მზისებრ გაურეტდა, ასრე მოეწონა ვითა⁵⁾.

1) ა. ო.—რა შეიძლო, სამანგანით.

2) ა. ო.—წყლის პირსა დადგეს კარავი, ღომი ზურაბ შემოვიდა.

3) ა. ო.—ახალი ქვევილი ნახა, ერთი ქალი მთვარე ვითა.

4) 428 №—მოიყვანეთ.

5) ა. ო.—თავადთა და მახებართა უკვრეთ, მისის სტიტურფითა.

ვიცით, მოიცლის შენზედა, რა იქით მობრუნდებისა¹⁾,
და აწ ილეთს²⁾ რასმე ეცადე, ჭკვა³⁾ ახლა გაგიჩნდებისა!⁴⁾

2656. ამ ამბავის⁴⁾ მოსმენითა აფრასიობა გაიხარნა⁵⁾,
ბრძანა კობა გულაფანთა, ჯახტოსანნი შეიყარნა⁶⁾,
მათ სთადალ⁷⁾ ომან მისცა, სპანი ბარმანს მიათვალნა;
და სადალატოდ ზურაბისთვის ილეთითა⁸⁾ მასთან არნა.

2657. უბრძანა თუ: „იხელოთ, ზურაბს თანა თქვენცა ვლიდით,
გამოგანდობ საუბარსა, შენახვასა გამამბირდით⁹⁾,
ხვაშიადად შეინახეთ, ჭკვიანად და ფრთხილად მიდით¹⁰⁾,
და შევილმან მამა ვერა იტნოს, საქმეს კარკად¹¹⁾ გაუფრთხილდით!

2658. ჯაშქარნი დაპირისპირდენ¹²⁾, გული გუგეს გამოზრანული¹³⁾,
ეცადე, ომად შეჭყარე, არ დაფრჩე გულ-დადალული¹⁴⁾,
რასტომს დაუწეებს ძებნასა ზურაბი მზისაებრ სახული,
და აგების მოჭკვლას მარტვილმან ბერი¹⁵⁾, საწუთრო სახული*).

1) დად.—ვიცით, მოიცლის ჩვენზედა, იქით რა მობრუნდებისა.

2) ა. ო.—და აწ ილეთს რასმე ეცადე. ჭკვა ახალ გაგიჩნდებისა.

3) დად.—უ-ნით.

4) დად.—ამბავსა—წარყვნილია, ა. ო.—ამ ამბავის მოხსენებით.

5) დად.—გაიხარნეს—წარყვნილია.

6) დად.—შეიყარნეს—წარყვნილია.

7) ა. ო.—საფადათ.

8) 428 №—ილათითა.

9) დად.—გამამბირდით, ა. ო.—თქვენ შენახვას გამამბირდით.

10) ა. ო.—ჭკუვა-ჭკვევით, ფრთხილად მიდით.

11) დად.—ქარგა.

12) დად.—დაპირისპირდეს.

13) ახეა დად. და ა. ო.—ში, 428 №—გულ-გაცუეს გამოძრახული.

14) დად.—გულ-დალაზრული, ა. ო.—ეცადეთ, ომად შეჭყარნე, არ დაფრჩე გულ-დადალული.

15) დად.—მარტვილმან ბერი, 428 №—მარტვილმან ბევრჯელ(?),
ა. ო.—ყმაწვილმან ბერი. [სამე—მეორედ.

*) ამ ხანის მეორე ტაუპი დად.-სეულში მესამედ არის, ხოლო მე-

2659. ურსტომოდ ერანელნი, ჯაფ მუფე, შვევიწროთ,
მერმე საქმე ზურაბისა შინაურად დავიურვოთ,
ერთი ღამე ნუ გშურს მისთვის, რაცა სჯობდეს, ის ვიურვოთ¹⁾,
და ულალატოთ²⁾ მძინარესა, სისხლსა შიგან³⁾ გავაცურვოთ!“

2660. აფრასიობ მთიკმარა აქ ილეთი ქაჯისანი⁴⁾,
ზურაბს თანა საზუქარი გაუგზავნა კაცნი სხვანი,
გვრგვნი და ათი ცხენი, — უნაგირნი⁵⁾ ოქროსანი,
და ტახტი მძიმედ მოჭედილი⁶⁾, ფერკნი ედგეს აჯისანი⁷⁾,

აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბს წინაშე ხვანჯით საესე*).

2661. მიუწერა აფრასიობ: „ამას ოდენ მოგახსენებ:
ღმერთი ძალად⁸⁾ მთიკმარე, კრმლითა მტერთა დაიმჩნებ;
წახვალ ერანს საშობლად⁹⁾, ქუეყანათა მოამტვერებ,
და წაკადინე ჯაფ მუფე, ტახტსა მათსა¹⁰⁾ მოგახსენებ!..

2662. ბარამანს და ომანს თუ იცნობ, მტერთა ომად დანათესნი¹¹⁾,
თქუენად შეეკად გამოგზავნენ, მე არვინ მუჯს უკეთესნი,

1) 428 № — ერთი ღამე ნუ გშურს, რაცა სჯობდეს, იგი ჩუენ ვიურვოთ, ა. ო. — რაც გვიჯობდეს, მით ვიურვოთ.

2) 428 № — ულალატოდ.

3) დად. — ყველგან უნაროდ, ა. ო. — სისხლსა შიგან გავაცურვოთ.

4) დად. — აქ ილათი ხვანჯიანი, ა. ო. — ჭკუით საქმე ქაჯისანი.

5) 428 № — უნაგირთა, ა. ო. — უნაგირი(?) ოქროსანი.

6) დად. — მოჭედილნი.

7) 428 № — ფერკნი იყო აჯისანი, ა. ო. — ფერკნი იყვნეს აჯისანი.

* ეს სათაური 428-ში ამ სახით არის: „აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბთანა ქართულითა და ხვანჯით საესე“

8) ა. ო. — მღთითა ძალი მოიხმარე.

9) დად. — წახვე ერანს სათამაშოდ.

10) დად. — მისსა.

11) ა. ო. — ბარამანს და ომანს იცნობ, მტერთა ომთა დანათესნი.

შენთა მტერთა შეებმოდენ, გაიფიცხონ ფერკთა დეზნი¹⁾,
და მათნი მტერნი შესწუხონ, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი! „*)

2663. ზურაბს წინა რა მივიდეს სახუქრითა, დარბაზობით²⁾,
წიგნი ნახა კელ-მწიფისა, ცხენსა შეჯდა ეტლთა³⁾ ფლობით,
მეომარი ვერვინ დახუდა, ვერცა ღამი წინა გზობით,
და ფიცხლად ერანს მოიწია⁴⁾, სად უკმობენ სპეტ-ციხობით.

2664. ერანელთა საიმედო იგი ციხე მონახული⁵⁾,
მკლავ-მაგარნი გმირნი სციდეს, გულოვანნი ომ-ნახული⁶⁾,
აჯერ იდგის, — აჯერეთ გოსტამ⁷⁾, — ვაჟი იყო უწვერული,
და ჰყუა გულდაფრინ⁸⁾ ციხეშიგა ფალავანი გამოთქმული.

2665. რა ლაშქარი დაინახეს, ვინცა იყო ციხის მცველად,
აჯერ ცხენი შეიკაზმა, გაეგება ფიცხლად⁹⁾ გულად,

1) ა. ო. — შენსა მტერსა შეებმოდენ, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი,
და მათ მტერნი შეგიწუხონ, გაიფიცხონ ფერკთა დეზნი.

*) ეს ხანა დად.-სეულში შეცვლილია ამგვარად:
ბარამს იცნობ და ომანსა, მტერთა ომად დანათესნი,
თქუენად ომად გამოვგზავნე, მე არა მყავს უკეთესნი,
შენთა მტერთა შეებმოდენ, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი,
და მათი მტერნი შეაფიწრონ, გააფიცხონ ფერკთა დეზნი.

2) დად.—მოვიდა, ა. ო.—ზურაბს წინა რა მივიდეს დასაჩუქროთ,

3) ა. ო.—ეტლსა ფლობით. [დარბაზობით.

4) დად.—და ფიცხლა ერანს მოიწია, ა. ო.—ფიცხლად ერანს მო-
იწია, სად უკმობენ სპეტ-ციხობით.

5) დად.—ერანელთა იგი ციხე საიმედოდ მონახული.

6) დად.—მკლავ-მაგარნი კაცნი სციდეს გულოვანნი მონა-
ხული, 428 №—მკლავ-მაგარნი მკლავი სციდეს, გულოვანნი, ომ-ნახუ-
ლი, ა. ო.—მკლავ-მაგარნი მასა სციდეს გულოვანნი...

7) დად.—აჯერ იდგა, წინათ გოსტამ...

8) დად.—გულდაფარ, ა. ო.—და გულ-მაგარნი ჰყუა ციხესა ფალა-
ვანნი გამოთქმული.

9) დად.—ფიცხლა.

ზურაბ კრძალი გამოიღო¹⁾, მოეგება სისხლთა მღურეულად,
და უეივლა თუ: „ვინ ხარ ურცხვი, რასთვის მოხველ ჩემად მცდე-
ლად“²⁾.

2666. აჯერ თქუა: „მე ვარ სთაადი³⁾, სისხლითა ვლებავ მე ველთა,
რად მინდა შენზედ⁴⁾ მეშველი, მოგწუიტო თურქთა; სინელთა?⁵⁾
შენსა მშობელსა ვატირებ, ჰირ-ხოჭით ცრემლ-სადინელთა⁶⁾,
და თავს გაუგზავნი ქექაფსს, ტანი შექამონ ფრინველთა!“⁷⁾

2667. გაეცინეს, აჯერისგან ესმეს⁸⁾ მკუახე საუბარი,
ზურაბ ცხენი გააჭენა⁹⁾, შეასკერა შუბის ტარი,
უნაგრისგან აიუხანა¹⁰⁾, დახარცხა, ვითა მკუდარი,
და თავი აღარ გააშორვა¹¹⁾, მას შეუკრა მაგრა მკარი.

2668. იგ ომანს წინა გაგზავნა, — „ლომო, არ გამართებს ჩივილი!“
რას ხსეს მეტინოფნეთა, შექმნეს გლოვა და კივილი¹²⁾,
გოსტამის დასა გულ-დაფრის¹³⁾ — მტერთა აქუს მისგან ტკივილი, —
და ვერვინ შეების¹⁴⁾ სულდგმული, სადა ჩნდა¹⁵⁾ ფდვის კვივილი.

1) დად. — ზურაბ ცხენი შეუტევა...

2) 428 და ა. ო. — რასთვის მოხვე ჩემად მცველად, დად. — რასთვის
მოხველ ჩემად მცველად.

3) ა. ო. — სათადი.

4) დად. — თქუენზედ.

5) ა. ო. — მოგწყვეტ, თურქო, სინათლეთა.

6) ა. ო. — პირ-ხოჭით დენითო ცრემლთა.

7) დად. — ყველგან მფრინველი, მფრინველთა, ა. ო. — ტანი მე უძ-

8) 428 № — ესმა. [დენა ფრინველთა.

9) დად. — გააფიცხა.

10) ა. ო. — მან უნაგრით ის მოჰკადა.

11) ა. ო. — იგი ომანს გაუგზავნა.

12) ა. ო. — შეექნა გლოვა-კივილი.

13) დად. — გოსტამისა და გულდაფარი.

14) დად. — შეების, ა. ო. — შეების, 428 № — შეების.

15) დად. — სადა ჩანს.

2669. რა აჯგერი წაიუყუნეს, მიაფარეს მზის ჩრდილი¹⁾,
ჯავრით ფერი წაუვიდა²⁾, კელთ აიღო ხიშტი სხვილი³⁾,
ტანსა ჯაჭვი გარდაიცვა, სამანქანს⁴⁾ მოქსრვილი,
და მუხარადსა ჩაიმწყუდივა შავნი თმანი ჩათხიზნილი⁵⁾.

2670. ცხინდაღმან⁶⁾ ჩამოვიდა, ვითა ღომი გულფანი,
ცხენსა შეჴდა, იზახოდა⁷⁾ იგი ქალი, ვითა ზღვანი,
თქვა: „ვინცა ხარ გამოცდილი, მე შემეზი⁸⁾, ფაღვანი,
და თქუენი ომი ღხინად მიჩინს, მოვამტვერო სრულად სპანსი!“⁹⁾

2671. ზურაბ იკბინა ბაკეს ძიწის ბრალის კბილითა,
თქვა: „სანადირო კანჯარი მოვა, ავივსე ღხინითა!“
თავს მუხარადი დაიქა, იყო ჴურვილი რკინითა,
და ზედა მიუკდა გულდაფრის, ვით თხსა ღომი ბრდღვინვითა“¹⁰⁾.

2672. ქალმან დასსხა ისარი, ვით წვიმა დანაგუბითა,
ზურაბს ეწეინა, მიუკდა, ჴგავს ზეცით დანაქუხითა¹¹⁾,
გულდაფრიმ მშვილდი გასწირა¹²⁾, ომი გაჴპირა შუბითა¹³⁾,
და ზურაბ დასწრა გულდაფრის, ცხენისგან¹⁴⁾ დასძრა ზუფითა.

1) დად.—მიაფარნეს მზისა ჩრდილი, 428—ჩრდილი, ა. ო.—მიი-
ფარნეს მზისა ჩრდილინი.

2) დად.—ჯავრით ფერი წაუვიდეს.

3) დად.—კელთ აიხვნა ხიშტი სხვილინი, ა. ო.—სხვილინი.

4) დად.—სამანქანსა, ა. ო.—სამანქანის.

5) დად.—და მუხარადსა შეიწყუდივა შავნი თმანი დანათხენი,
ა. ო.—მუხარადსა ჩაიმწყუდივნა... ჩათხიზნილინი, ა. ო.—ჩათხიზნილი.

6) დად.—უ-ნაროდ.

7) 428 №—იძახოდა იგი ქალი, ვითა ზღვანი, დად.—იზახოდა, ქა-
რისაგან ვითა ზღვანი(?).

8) ა. ო.—თქვა: ვინცა ხარ გამოცდილინი, მე შემეზიით ფაღვანი.

9) 428 №—მოვამტვერო სულა სპანი.

10) დად.—და ზედა მოუპდა გულ-დაფარ, ვით ღომი თხსა ბრდღვინ-

11) დად.—...მოუკდა, ვით ზეცით დანაქუხითა. [ვითა.]

12) ა. ო.—გულ-დაფრიმ მშვილდი გასტყორცნა.

13) 428 №—ომს აპირებდა შუბითა.

14) დად.—ცხენილამ.

2673. ზურაბს შები გაუკუეთა, ქალი მედვრად კრმაფსა ჭკურადა,
უნაგირსა შაკავ ჩაჯდა, ქალი ცინისაკენ ვლიდა¹⁾;
საფადარი გაკუელიზდა²⁾, ქალსა უკან გაეკიდა,
და აღუდებდა სსწუთროსსა, მზისა შუქთა³⁾ დაჭურვიდა.

2674. თმანი წახა, რბევაშიგან⁴⁾ მუზარადი მკეშლა,
ზურაბ ცნა თუ: „ქალი არის, მზისა შუქსა⁵⁾ დაათვალი,
ქალმან უთხრა: „რად ირები⁶⁾, რას იზახი, თურქო აღა,
და „ვერ დამიჭერ“, — ცინიდა, — „შენი ცხენი დამაშურადა!“⁷⁾

2675. მოუარესა ერანელსა შენ იშოვებ, თურქო, ჭედავ⁸⁾;
აწ ნუ წახვალ⁹⁾ შეჭირვებით, ჩემს ხვევანასა შენ ნუ ჭბედავ,
გავიცადე მე შეკრდ-მკლავი, ფალაფნურად¹⁰⁾ ბეჭთა ვხედავ,
და ჭკავ გვრგვინით დალოცვილსა¹¹⁾ ფალაფანასა არ დახედავ!

2676. სცნობს კელ-მწიფე თუ: გამონდა, ფალაფანი თურანელი,
თვით მოვიდეს სამარად როსტომ, შეძრას¹²⁾ შენზედ კელი,
ვითა ჩიტსა¹³⁾ გინადირებს, არ მორჩები, ვიცო, მრთელი¹⁴⁾,
და მიმძიმს, წაჭკადე, მოგეშალოს მკლავი ღომი¹⁵⁾ მკერდი ბრტყე-
ლი¹⁶⁾.

1) დად. — ცინისაკენ. მალე ვლიდა.

2) დად. და ა. ო. — გაგულისდა, 428 — სფადარი გაგულისდა.

3) დად. — შუქსა, ა. ო. — მზისა, შუქნი(?!).

4) ა. ო. — რბევაშია.

5) ა. ო. — შუქთა.

6) 428 — რად ირები, რად იზახი, თურქო აღა, ა. ო. — რად ირ-

7) ა. ო. — დაცამშვრალა.

[ბევი, რას იძახი...

8) დად. — შენ იშოვებ, თურქო, ედავ, ა. ო. — ჭედავ.

9) დად. — აწ წახვალ. შეჭირვებით.

[ვხედავ.

10) დად. — ფალაურთა ბეჭთა ვხედავ, ა. ო. — ფალაფნურსა, ბეჭთა

11) დად. — და ჭკავ გვირგვინით დალოცვილსა, 428 — და ჭკავნარ გვირგვინ-დალოცვილსა.

12) დად. და ა. ო. — შეძრას, 428 — შესძრას.

13) დად. — ჩიტვიითა.

14) 428 № — მთელი.

15) დად. და ა. ო. — მკლავნი ღომნი.

16) 428 და ა. ო. — ბრტყელი.

2677. მიწისთანა გასწორდების ჯამბრდობა ან სწუნა,
სჯობს ისმინა, ტურფა პირი თურანისკენ¹⁾ მიიბრუნა!
სრულად ქალსა ნუ ენდობა, გიჯობს, თავი იძაბუნა,
და შმაგი მხრახა²⁾ კურტანისა ჰგავს³⁾, მას ჰგონია, ზურგი უვნა.

2678. აღაჩა თქუა საუბარი, მოერივა ქალსა ვერა⁴⁾,
ცხეს ახლას მიეჯერა, სოფელიონი⁵⁾ მამტვერა,
ქალმან ფიცხლად კელ-მწიფესა უეკლა წიგნად მიუწერა,
და მონახუნა: „გაიგონე, წამეკიდა ახლად⁶⁾ მე რა.

2679. ჩვენ მოგვიკდეს თურანელი, ფაღავანთა ომად ვლეს⁷⁾,
მათ ემაწვილი წინ მიუძღვის, სწუდების ცისა სიმაღლესა⁸⁾,
ტანი აზატს სარკს უგავს, პირი—მზისა სინათლესა⁹⁾,
და კბილ-ბროლი და ბაგე-ძოწი ჰგავს, ზაული ეტლსა ჯდეს¹⁰⁾.

2680. კრმლითა, შუბითა, ლანტითა—უეკლათი გამოვსცადია¹¹⁾,
ან შერცხვენდებან ზღვისაგან, ისმინე განაცხადია¹²⁾,
კმა უგავს ცათა გრგვინვასა, ღრუბელთა დანახადია,
და ვით ელფა, აჯერს მიუკდა, წამეგვარა ლომი ხვადია¹³⁾.

1) ა. ო.—თურანისკე.

2) ა. ო.—ძროხა.

3) დად.—კურდანას სკამს.

4) დად.—აღარა თქუა, უკმობრუნდა, მოერივა ქალსა ვერა.

5) დად.—ციხეს ახლო მიეჯერა, მან სოფელი მამტვერა, ა. ო.—

6) დად.—რაცა მე რა. მიეჯერა.

7) დად.—ჩვენ მოგვიკდა თურანელი ფაღავანი ომად ვლესა.

8) დად.—მათ ემაწვილი წინ უძღვის, სწუდების ცათა სიმაღლესა.

9) დად.—ტანი-აზატი, სარკსა ჰგავს, პირი მზისა სინათლესა.

10) დად.—და კბილ-ძოწი და ბაგე-ვარლი, ა. ო.—კბილ-ბროლი და ბაგე-ძოწი ეს მჯობია ზაულელსა.

11) დად.—გამოვსცადეს მიუეკლათი ონი—უეკლათი

12) დად.—მონახუნია.

13) 428 №—მხვადია.

2681. შუბის ტარით ჩამოაგდო, ქნა მიწათა¹⁾ დანარცხული, შეჭირვებით გულდამწვარი წაიუუნა მკარ-შეკრული, ბევრი თურქი სხუა მინახავს, ფალავანი გამოთქმული, და არ მასმია იმისებრი²⁾ ცხენოსანი ჯავშან-სრული.

2682. ცხენზედა მჯდომი რომ ნახოთ, ბრძანებთ³⁾ თუ: „სამ არისა!“ ამის მბრძოლთა⁴⁾ არ უშეელს ძალი, სიმაგრე ფარისა, ვერვინ შეიპყრობს ომითა, კაცთგან უაზრო არისა⁵⁾, და აწ გაუფრთხილდით, მზასა გუუეს თქვენ გმირი სპათა ჯარისა!“⁶⁾

აქა ზურაბისაგან ციხის ომი.

2683. რა გათენდა, მზემან შუქნი მოაფინა სრულად კმელთა, თურანელნი დაეკაზმენეს⁷⁾, შემოერთეს კრმალი წელთა, ციხეზედა წამოვიდეს⁸⁾, ზურაბს ჰქონდა შუბი კელთა, და წასრულიყუნეს⁹⁾ ერანელნი, ომთა ნაცვლად ვლიდეს ველთა¹⁰⁾.

2684. წავიდეს, თურმე გზა ჰქონდა მათ უცნაური მტერთაგან. მათ ჰპოვეს¹¹⁾ შიგ დარჩომილი უსუსურთა¹²⁾ და ბერთაგან,

1) დად.—მიწათთან, ა. ო.—მიწაზედ.

2) დად.—არ მინახავს იმისებრი.

3) დად.—რომ ნახო, ბრძანებ თუ.

4) დად.—მისთა მებრძოლთა.

5) დად.—კაცთა უაზრო არისა, 428 №—კაცთაგან უაზრო არისა, ა. ო.—კაცთგან უაზრო.

6) დად.—და აწ გაუფრთხილდით, თქვენ მზასა გუუეს ლაშქარი სპათა ჯარისა, ა. ო.—და აწ გაუფრთხილდი, მზას გყვანდეს თქვენ გმირი

7) დად.—დაეკაზმენ. [სპათა ჯარისა.

8) დად.—წამოვიდენ.

9) დად.—წასრულიყუნეს.

10) დად.—ომთა ნაცვლად ვლიან ველთა.

11) დად.—პოვეს.

12) დად.—უსუსურთა, 428 №—უსუარდა.

გლახ ზენაარი¹⁾ ითხოვეს, იხსნეს სიკუდილის კელთავან,
და ციხის დაგდება უკუირდა²⁾ კარგთა ჭახუკთა ქუქლთავან.

2685. მეფე იყო სავარდესა, ჰქონდა ლხინი მოსასგენი,
წინა სუფრა გაიშალა ლხინად დაყუნა მრავალ დღენი³⁾,
ზირ-მთვარენი გვერცა ახლდეს⁴⁾, — უცხო იყვნენ შეჩანგენი,
და წიგნი ნახა გურდაფრისა⁵⁾, შეეყარნა კაეშანი.

აქა ქაოშისგან ზურაბის მისვლის ცნობა და დიდად წყენა და
გათიყსება ერანელთაგან ამა საუბარსა ზედა^{*}).

2686. თეცხლად იკმნა⁶⁾ დიდებულნი, ბრძანა: „ლხინი დაგვიძვირდა!“
გოდერძის და გივსა, ფარადს, ტუსის⁷⁾ — მეფე აუტირდა,
გურგენ, ბარამ, ვინცა ღირს⁸⁾, ყუელა კარგად გაუბირდა,
და ეს წიგნი წაიკითხეს, ერთობილთა გაუკუირდა.

2687. კელ-მწიფემან ხვაშიადად დიდებულთა თავის წინა,
არავინ გუყავს მისი სწორი, ვიცი, დემერთან მოგვიწყენა,

1) დად. — ზენარი ითხოვეს, იხსნეს, 428 — ზენაარი ითხოვეს, იხსნენ,
ა. ო. — ყველგან ზენარი.

2) დად. — უკუირდათ.

3) 428 — წინა სუფრა გაიშალა, ლხინად დაყუნა მრავალ დღენი,
ა. ო. — დაჰყო მრავალ დღენი.

4) დად. — გვერდსა ახლდეს, 428 — გვერცა ახლდნენ.

5) დად. — და წიგნი ნახა გურდაფრისა, შეაყარა კაეშანი.

* ეს სათაური ა. ო. — ში ამ სახით არის; ქექაოზისაგან ზურაბის
ერანს მოსვლის ცნობა, წყენა და შეშინება და აჩქარება, ფალავანთა
ხმობა, და როსტომის წინ კაცის გაგზავნა და ხმობა.

6) 428 № — იკმო.

7) ა. ო. — გოდერძის და ტუსი-გივსა, მეფე ფარადს აუტირდა,
დად. — ტუსსა.

8) ა. ო. — ვინ ღირს იყო.

ჩვენ გავგზავნით მოციქულად გივი ზაულს, როსტომს წინა¹⁾,
და მოეწონა კამოხევა, უეულამ კარგად მოისმინა²⁾.

2688. გულ-მწითლემან დალოცვითა როსტომს წიგნი მიუწერა:
„გაცე მღთისაგან საფარველი³⁾, მტერთა ძლევა შენ გაქუს ჯერა,
საწუთროსა მეშულად მეყვხარ⁴⁾, მოეუსი გვობს უამად ვერა,
და წიგნი ნახე, თუ რა მოჰკლა“, ეს გულდაფრის⁵⁾ მიუწერა.

2689. „აწ გივი და იგი წიგნი თქუენსა წინა გამოგზავნეთ,
წიგნი ნახეთ, საზასუხოდ⁶⁾ ყოლე რამც⁷⁾ დაიფრინეთ,
ჩინს ახლად ფაღვანი, საქმე მისი გაიგონეთ⁸⁾,
და მეომარი მისი სწორი სხვა, შენს მეტი, ვერა ვპოეთ!“⁹⁾

2690. წიგნი გივსა მიაბარა, მას უბრძანა: „მალე ვლია!“
რასაც წამს ესე ნახოს, მან იაროს დამე-დღია,
მოისწრაფოს, ხუ იფრინის, რმი ახლას მოგუწურვია,
და გივი შეჯდა, წამოვიდა ქარისაგან უფიცხია¹⁰⁾.

2691. გივი ტალამ დაინახა, როსტომისკენ მირბის ვი თხა,
ერთობილნი ერანელნი¹¹⁾ გააგება წინა დითხა,

1) დად.—ჩვენ გავგზავნით მოციქული, გივი როსტომს, ზაულს

2) ა. ო.—კარგად მოუსმინა. წინა(?).

3) დად.—გაქუ მღთისაგან საფარველი, ა. ო.—გაცე(?!).

4) დად.—მყავხარ, ა. ო.—მშველად მყავხარ, მეყვისნი...

5) დად.—გულ-დაფრის, ა. ო.—გულ-დაფრისა მიუწერა.

6) დად.—წიგნი ნახეთ სასაუბროდ.

7) ა. ო.—ყოლე რამცა.

8) დად.—საქმე მისი გაეგონეთ.

9) დად.—ვერა ვპოეთ.

10) დად.—უფიცხეა.

11) დად.—ერანელნი გაეგება... 428—თავადები გააგება, ა. ო.—
ერთობილნი ფალავანნი გაეგებნა.

- ერთმან-ერთს ესალამნეს, მას ანბავი როსტომ ჰკითხა¹⁾,
და კელ-მწიფისა, ერანელთა, მოწერილი წაიკითხა²⁾.
2692. შესხდეს, დარბაზს წამოვიდეს³⁾, ვინცა ნახა, თაყუანი სცა,
იგი წიგნი ამოიღო⁴⁾ გივმან, როსტომს კელთა მისცა,
ყველა წერილად გაიგონა, მოხსენა რაცა ვისცა⁵⁾,
და დიდი ქება ზურაბისა კაცს ასმია სხვასა ვისცა?⁶⁾
2693. როსტომ წიგნი წაიკითხა და ამბავი მოისმინა,
გაუგუიდა ქება მისი, გადიდა და გაიცინა,
ღმერთმან ნუ ეოს ფალავანი საამისებრ არსა მანა,
და თურქთა შიგან არ გამოჩნდეს, ჩვენ გულად ვიუფნეთ შინა!⁷⁾
2694. მოჯისვენით, ღღუს ბაკენი ღვინით გავინამიანეთ⁸⁾,
ხვალე შესხდეთ, ტავემართნეთ, კელ-მწიფისა შევეყარნეთ⁹⁾,
გზა უჩვენეთ ფალავანთა, თურქთა ომად შევიყარნეთ¹⁰⁾,
და ტკბილი¹¹⁾ ეტლი გაუაფეთ, მათ საწუთრო გაუმწარნეთ!¹²⁾

1) დად.—ერთმანერთსა მოეხვივნენ, მოქლობილნი იყუნენ მითხა, ა. ო.—ერთმანერთსა ესალამნეს, მოქლობილნი იღვენ დიდხა, 428 №—ერთმანერთსა ესალამნეს, მას ანბავი როსტომ ჰკითხა.

2) დად.—და კელ-მწიფის და ერანელთა მას ამბავი როსტომ ჰკითხა, ა. ო. და 428—და კელ-მწიფისა, ერანელთა მოწერილი წაიკითხა.

3) დად.—წამოვიდნენ, ა. ო.—შესხდეს დარბაზს წამოვიდეს.

4) ა. ო.—გამოიღო.

5) დად.—ყველა წერილად გააგონა, მოახსენა რაცა ვისცა, ა. ო.—ყველა წერილად გაიგონა, მოახსენა რაცა ვისცა.

6) დად.—სხვას ასმია რასა ვისცა, ა. ო.—კაცსა სმია(?) სხვასა ვისცა.

7) დად.—და თურქთა შიგან არ გამოჩნდეს, ჩვენ გულად ამოდ ვიყოთ შინა.

8) დად.—გავინამიანეთ(?), 428—გავინამიანოთ.

9) დად.—შევეყარნეთ, 428—შევეყარნოთ.

10) დად.—შევეყარნეთ, 428—შევეყარნოთ.

11) დად.—ტკბილი ეტლი, ა. ო.—ბრწყინვი ეტლი.

12) 428 №—გაუმწარნეთ.

2695. არ იცი თუ¹⁾, ზღვისა დედა მზის ნათელსა²⁾ ვერ დაავსებს?!
ჩემი დროსა თურქთა გულსა შეჭირვებით მათ აუვსებს³⁾,
თქვენ რომ აქვთ ფაღაფანსა, ჩემსა რაზმსა ვერას ავნებს,
და არვინ არის ჩემი სწორი, შეჭირვება არა გმართებს!⁴⁾

2696. წინ მეჯლიში⁵⁾ გაიშალეს მათ⁶⁾, ღამეს ათენებდეს,
ღვინოს კეფნი წაუყარეს, კელ-მწითელსა აკსენებდეს⁷⁾,
სამს დღეს ისხდეს მხარულნი, მტერსა არად⁸⁾ აკსენებდეს,
და გივი წასვლად შეეკაზმა⁹⁾, სხვანი ღვინოს იქარვებდეს¹⁰⁾.

2697. თქუა თუ: „ქექაოხს ჯავრითა სწუთრო გამწარება¹¹⁾,
გამოსვენება, სმა-ჭამა, მას ღვინი მოშორვებია,
ზაულისტანით მიგელის, ჩემგან¹²⁾ არ საუფნებია,
და არ მივესწრებით, ქუეყანა მტერთაგან აოკრდებია!“¹³⁾

2698. როსტომ ბრძანა: „მამაცია¹⁴⁾ კორციელი ვინც მე მჯობდეს!“
ფიცხლად¹⁵⁾ რაში შეიკაზმა, სპილენძ-ჭურნი მაღლად კმობდეს¹⁶⁾,

1) დად.—არ იცია.

2) ა. ო.—მზის სინათლეს.

3) 428 №—მათ შეჭირვებით აავსებს.

4) დად.—არ გმართებს.

5) დად.—ყველგან მიჯლიში.

6) დად.—მით ღამესა ათენებდეს, 428 №—მას ღამესა ათენებდეს,
ა. ო.—მით ღამესა ანათებდეს(?).

7) დად.—კ-რით, 428—ხ-ნით.

8) დად.—ალარ აკსენებდეს.

9) დად.—შეეკაზმა.

10) ა. ო. და დად.—ღვინოს იქარვებდეს, 428—იქადებდეს.

11) დად.—ღამწარება.

12) ა. ო.—ჩვენგან.

13) ა. ო.—აოკრებია.

14) ა. ო. და 428—როსტომ ბრძანა: „მამაცია კორციელი(?),
დად.—როსტომ ბრძანა: „მე მამაცი...“

15) დად.—ფიცხლა.

[მაღლად კმობდეს.

16) 428—სპილენძ-ჭური მაღლა კმობდეს, დად.—სპილენძ-ჭური

მხიარულნი გზას ვლიდეს, ავაზითა ნადიმობდეს¹⁾,
და მოვიდეს²⁾ და კელ-მწიფესა ჰირ-დამკობით თაყუნობდეს.

2699. კელ-მწიფემან მათ ჰასუნი არს გასცა დიდხან კიდეთ, ⁴²⁸
გოვსა დიდი შეუზახნა³⁾: „ამას იქით ცრემლსა ღურიდეთ,
როსტომ რა მყავს⁴⁾, ფიცხლად გმართებს, ბრძანებასა დაგუმოკრჩილდეთ,
და წაიყუნეთ მკარ-შეკრული, ფიცხლად ძელსა ჩამოჭვიდეთ!“

2700. გაჭკუირდეს სრულად⁵⁾ ლაშქარნი, შეიქმნეს⁶⁾ ცრემლთა ღებითა,
როსტომს ვინ ჰკადრა შეზურობა, ვერცა ვინ უთხრა ენითა!
ტუსის უბრძანა ქექაოზ: „რაც გითხრა, ფიცხლად ქენბათ!⁷⁾
და გივი და როსტომ წასსხით, ძელზედან დაარჩენითა!“⁸⁾

2701. იზახლდა⁹⁾, ენთებოდა, ცეცხლისგან, ვითა თივა,
ტუსი მკარსა¹⁰⁾ მოეკიდა, როსტომ წუნარად გაიწივა;
გაგულისდა¹¹⁾ ამაზედან, ოდენ კელი გაიქნია,
და ჰგვანდა სეცით ჩამოჭრილსა, ტუსი ასრე გასრია.

2702. რაშა შეჯდა ჰილოტანი, თქუა: „ზაულის გზას ვლიდე,
მიუერს, ქაოზ, ჰკვა¹²⁾-ნაკლულა, თუ რასათვის წამეკიდე!

1) ა. ო.—ნადიმობდეს.

2) 428—მოვიდნენ.

3) ა. ო.—შეუძახა.

4) ა. ო.—რათ მყავს(?).

5) 428—სულა.

6) დად.—შეიქმნენ.

7) დად.—ფიცხლა.

8) დად. და ა. ო.—დაარჩენითა, 428 №—დაარჩევითა.

9) 428 №—იზახლდა.

10) დად.—მკართა.

11) ა. ო. და დად.—გაგულისდა, 428 №—გაგულიხდა.

12) დად.—უ-ნით, ა. ო.—ჰკუვა

ტვისს ცეცხლი კულავ¹⁾ მოგქდვას, შენს წინაშე თუ მოვიდე,
და თურქნი გიდგან²⁾, მას შეები, ძელს ზურაბ ჩამოჭვიდე!

2703. მე შვილი ვარ ზაალისა, მტერთა ჩემთა სისხლის მღურელი,
ტახტისა და გვრგუნისა კვლ-მწიბურთა მიმცემელი,
ბეჭედი და ლახტი ჩემი, მე რაში მუავს სასურველი,
და უფელი ზირი ქუეყანისა არის ჩემთა ფერკთა ველი³⁾.

2704. მე თუ კრმალი მოვიწვადო, თავს დაჭერთ⁴⁾, ვითა მხალსა,
რა მუავს ქაოზ შესაპყრობლად, მამეკიდოს ტუსი მყარს⁵⁾,
მე შევედ მუავს ჩემი კრმალი, მით გაფაზობ კვლქსა მყარს⁶⁾,
და შუბი ჩემი მოყუასია, ვაშიკებ⁷⁾ მისთვის ფარსა.

2705. რას⁸⁾ მიწყრების შეუცოდრად, სატახნას გაეძრახოს?! 1078
მე რა წავაღ, ზურაბ მოვა, ტახტ-გვრგუნი გაიხლდოს,
მრთელი⁹⁾ არვინ მოურჩების, აღსასრულს დაემსგავსოს¹⁰⁾,
და ამის იქით მათთვის საემოდ ერანს რასტომ ველარ ნახოს!“

2706. მე ერანელნი დაცვივდეს, ვით ჯოჯი უჭტურთა, 1078
გოდურძის ჭკადრეს: „წავჭკქდით უცილოდ, ეს დასტურთა!
იცი, საფადო¹¹⁾, ქექაოზს ეჭუფლა რომ მანდღურთა?!
და არვის მოუსმენს ჭკვა-სუსტი, შენ დასძარ ბრძენი ზირთა!“

1) დად.—კულავც.
 2) დად.—გიდგენ, 428—გიდგან.
 3) 428—ჩემთა ფებთა ელი, დად.—ჩემთა ფერპთა მტვერი.
 4) დად.—თავსა დავყრი, ვითა მხალსა, ა. ო.—თავს გაჭყრით.
 5) დად.—რა მუავს ქაოზ შესაპყრობლად, მამეკიდოს ტუსი მყარ-
 სა, 428—რა მაქუს ქაოზ შესაპყრობი...
 6) დად.—მთასა მყარსა.
 7) დად.—ვაშიკებ, ა. ო.—და შუბი ჩემი, მუავსისია, ვაარშიებ
 8) დად.—რად მიწყრების. [მისთვის ფარსა.
 9) 428 №—მთელი.
 10) 428 №—დაემგზავსოს, ა. ო.—დაემგზავსოს.
 11) ა. ო.—სათადო.

2707. გოდერძი კელ-მწიფეს წინა მიდგა ფერკ-ბედნიერია¹⁾,
თქუა: „რა ქნა როსტომ ასეთი, დღესითგან შენი მტერია!?.
ვიცი, დაჭკარგე გზრგზნი, ერანი მოამტვერია,
და არვინ ცოცხალა მისებრივ ვაგდ²⁾, ეს დასაჯერია!“

2708. ერთი გმირი, ვათა ცუცხლი, თურანელთა მოუძღვების,
მას ლახტითა ვინ გამოსცდის, ნახავ, ვინცა გაეკრძლები³⁾,
იტუის: „სადმე ერანელი წინ ვერავინ დამიდგების⁴⁾,
და ჩემი სწორი არვინა ჰყავს, მუნ არცა ვინ გამოხნდების!“

2709. თავშიგან ტვინი არა გიც, ვინ როსტომ გააძენითა,
რა გაიგონა ქექაზ, შეიტყო, ავად ვქენითა,
მაშინ უბრძანა გოდერძის: „უკანა მისდივენითა⁵⁾,
და გული დასცალს ჯავრითა, თქვენ ტკბილად ეუბენითა!“⁶⁾

2710. გოდერძი და დიდებულნი როსტომს უკან მიეწივნეს,
მთ დაუწიეს გმირსა ქება ტკბილად, გული არ ატვივნეს,
„საწუთრომცა შენი არის, ეტლსა იჯდე⁷⁾, ფრთეთა ივნეს,
და ჰვავა შესცულია კელ-მწიფესა, ცნობა შმაგად მოექცივნეს.“

2711. იგ ანაზდად გაშფოთდების, აენტების, მართალთა,
სინანულსა ჩავარდების, შეინანებს ფიცხალი⁸⁾,
თუ გაწიინა კელ-მწიფემან, ერანელთა რა ბრალთა?!
და დღეს ნუ წახვალ შემამწყრალი, თქვენგან⁹⁾ არა საქნელია!“

1) ა. ო. — ფერხ-ბედნიარია.

2) დად. — მისებრი, იცი, ეს დასაჯერია.

3) ა. ო. და 428 № — გაეკლმების.

4) ა. ო. — ერანელი წინ ვერავინ დამიხვდების.

5) დად. — უკანა მიხდევდენითა, ა. ო. — გოდერძის თქვენ უკან მის-
დივენითა.

6) დად. — და გული დასცალე ჯავრითა, ტკბილად ეუბენ ენითა.

7) 428 № — ეტლსა იჯდეს.

8) დად. — ფიცხლა დია, 428 — ფიცხალია.

9) დად. — დღეს ნუ წახვალ შემომწყრალი, შენგან არა საქნელია.

2712. როსტომ თქუა: „ქაზ მეფისა ვარ დია შეუბოველი¹⁾,
კაბისა ნაცულად მაცვია ჯავშანი მოუქსოველი,
მე ტახტად უნაგირი მაქუს, გვრგვინსა ზეცით მტველი,
და მას მოვჭკვლავ ერთის მჯიღვითა²⁾, ტიროდეს არსი³⁾ უოველი!

2713. გავძე⁴⁾ მისითა ემობითა, აღარას ვესათხოები,
ერანს მოსული დღესითგან მონურად არ ვიბოვები⁵⁾,
რომ გაგულისდეს⁶⁾, იცისა, ნეტარ რას შევებოვები⁷⁾,
და მას აღარ ვნახავ ცოცხალი, მოუვასთა დაგეთხოვები!⁸⁾

აქა გოდერძისაგან გამწყრალის როსტომის დაბრუნება და
კელმწიფის წინაშე მოყვანა და მისგან შეწყალება და ნა-
თქუამის შენდობა და გულ-მხიარულად შეჯლიმის ქნა*).

2714. როსტომ სიტყუა გაათავა, ერანელი სულთქმით ახვენ,
მოახსენეს: „ზილტანო, მტერნი ჩუენნი დაცავუძრახვენ!⁹⁾
კელ-მწიფე და ფაღავანნი სხვასა რასმე დავიზრახვენ!¹⁰⁾
და—«ვერ გაბედა ჩუენი ომი!»—თურქნი ჭანგსა გაამახვენ.

1) ა. ო.—შეუბოვენელი.

2) დად.—მუშტითა.

3) დად.—არსნი.

4) 428 №—გავძეხ.

5) დად.—ერანს მოსრული მონურად დღეს იქით არ ვიბოვები.

6) 428 №—გაგულისდეს.

7) 428 №—შევებოვები.

8) დად.—დავეთხოვები, ა. ო.—მეყვისთა დაგეთხოვები, 428 №—
მოყვასთა დაგეთხოვები.

*) დად.—სეულში ეს სათაური ამ საბით არის: აქა გოდერძისაგან
გამწყრალის როსტომის მობრუნება, კელმწიფის წინაშე მოყვანა და მისგან
წყალობა და ნათქუამის შენანება. ა. ო.—ს კი ეს სათაური სრულე-
ბით არა აქვს.

9) 428 და ა. ო.—მტერნი ჩუენნი დაცავუძრახვენ.

10) დად.—d-ლით.

2715. გუმართებს დაცლა ქუეყანისა, რადგან როსტომს ეშინიან,
ნუ უეურებ კელ-მწიფესა, დღეს ცნობანი მას შესცულიან,
სხათა ზურგსა ნუ შეაქცევ, ერანელთა ცრემლნი სდიან,
და შენს სახელსა ნუ დაჰკარგავ, ცის მასკულაზნი იმღერან.

2716. ესე ესმა ზილტანსა, სჩნდა სირცხვილად, საძაგელად¹⁾,
თქუა თუ: „გუფსა შიში შევა, გამოვიგლებ²⁾, ვიგლებ კელად,
ადარ მინდა, ფიცხლად მივსცემ, მინდორს მკვეცთა შესსკულად,
და დავბრუნდები, რადგან აგრე შეუბნები შესარცხვენლად!“

2717. მობრუნდა და ქაოზ მეფე გაეგება როსტომს წინა,
მოითხოვდა შენდობასა, თავი მისი გამჩინვა,
შობითგან³⁾ მჭირს ავ-ცნობობა, სიშმაგემან წამაყდინა,
და ახლად მტერი გამამიხნდა⁴⁾, გული მეტად მან მატკინა!

2718. ახლად ზურაბ გამამიხნდა, მტერმან მეტად შემაშინა⁵⁾,
მისთვის გიკმე, თქუენ გმართებდა, მოსულიყავ⁶⁾ ჩემსა წინა,
დაგეჟოვნა, გაგეჟისდი, არ მოხვედით, იგ⁷⁾ მეწყინა,
და აწ შემინდევ, საგარდგსა გაგიშაღოთ სუფრა წინა!“

2719. როსტომ ეგრე მოახსენა: „დღეს საწუთრო შენი არი!
მტერსა არა შეუძლია, მორჭმული ხარ შარიარი⁸⁾“
კაცთა ტომი შენ გმორჩილობს, გამსახურებდეს დასთა არი,
და ტახტსა ზიხარ, მორჩილი ვარ, მოუშაღო მტერთა ფარი!“

1) 428 № — სირცხვილი საკაველად — წარყვნილია.

2) ა. ო. — გამოვიღებ, ვიგლებ კელად.

3) დად. — შობილგან.

4) დად. — გამომიხნდა.

5) დად. — მე რომ ზურაბ, გამომიხნდა, მტერმან მეტად შემაშინა,
ა. ო. — ახლად ზურაბ გამჩინა, მტერმან მეტად შემაშინა.

6) დად. — მოსრულიყავ, ა. ო. — მისთვის გიკმე და მინდოდა, მო-
სულიყავ ჩვენსა წინა.

7) დად. — მე მეწყინა.

8) დად. — შარირი.

2720. ქაოზ შეფე წამოვიდა, სავარდესა ჩამოკლების,
სამ დღეს წართეს¹⁾), — სხვა მიჯლიში ამისებრი არ იქნების!²⁾
„ლხინთა ნაცუჲად ამას იქით“, — ბრძანებს, — „ჭირი ჩუენ შოგუ-
და თარიაჲი უსამსალოდ³⁾ ანავისგან იშოების!“⁴⁾ [ხუდების!
2721. შოჭკაზმეს ტურფა დარბაზი, მათ შექნეს დიდი ზურობა,
მღერა ჩანგზედან, უკელგან მუტრიბთა მხიარულობა,
ოქრო-ქსოვილით, სტავრითა⁵⁾), ბადისა მოკაზმულობა,
და ვერცხლის ხე დარგეს⁶⁾ ტახტზედან, აქუს დიდი შემკობილობა.
2722. შტო შოასხეს მას ოქროსი, იადგარად დანერგვიდეს,
თვალ-გოვარი, მარგალიტი, მტევან-მტევნად⁷⁾ ჩამოჭკიდეს,
ზურმუხტსა და იაკუნდსა, ვით ფურცელსა, შოასხმიდეს,
და ბუთა⁸⁾ შექნეს ოქროსანი, ზედ თურინჯსა გარდაჭერიდეს.
2723. ღვინო-ძოწი კელ-მწიფეს გულსა ვარდად უეუვაება⁹⁾),
გულში ზაკუას იგონებდა, საუბრითა ლაყაფს ჰკრებდა¹⁰⁾),
როსტომს თასი კაუშვირა¹¹⁾), მუკლ-მოყრილი უეურება¹²⁾),
და თქუა თუ: „გმირო, მე სტროლაბნი თქუენსა თავსა მიქადება!

1) 428 № — სამს დღეს წართეს.

2) დად. — სხვა მიჯლიში ამისებრი არ იქნების, 428 — არ იქების(?)

3) ა. ო. — თარიაჲი უსამსალოდ, 428 — უსამართლოდ.

4) დად. — იშოვების.

5) დად. — ოქრო-ქსოვილის სტავრითა.

6) ა. ო. — დადგეს.

7) დად. — ტევან-ტევნად, ა. ო. — თვალ-გოვარი, მარგალიტი მტე-
ვან-მტევნად.

8) დად. — ბოა დაქნეს ოქროსანი, ა. ო. — ბუღე(?) დაქნეს ოქროსა-

9) 428 № — უეუვაება(?) [ნი...

10) დად. და ა. ო. — კრებდა, 428 — ჰკრებდა.

11) დად. — მიადლია.

12) ა. ო. — გადამწერილი შეცთომით იმეორებს: წინა ტაგვის მეო-
რე ნახევარს: „საუბრითა ლაყაფს ჰკრებდა.

2724. შენ ხარ ჰაზათ ნათესავი¹⁾) იადგარად ქადებული*)
სარტეელ-შერტემით მეომარი, შენ გაუზო მტერთა გული!
თქუენ ხართ²⁾) ტახტი კელ-მწიფეთა, ერანს კარი გადებული,
და დევ-გრძნეულნი³⁾) ამოსწეუტენ, მასხანდარა მისზე სრული!

2725. დაჰკოცე⁴⁾) შენი მებრძოლი, მშობელი აუტირდების!
შენი სახელი ბეჰდად აქესთ⁵⁾), სიცოცხლე დაუძვირდების**),
ვისცა შეუგდებ⁶⁾) ბორკილს⁷⁾), ფერკი არ გაუზირდების,
და მისი გატეხა ძნელია, ეტლსაცა გაუჭირდების!“

2726. როსტომ შესვა დასტაქანი⁸⁾), სიტყუა ჰკადრა მათი ფერკი,
ემთხვივა⁹⁾) და მუნვე დაჰდა სანახავად შეენიერი¹⁰⁾),
არსა დღესა ქნეს მეჯლიში, იხარებდეს უმა და ბერი¹¹⁾),
და ტუსს უბრძანა: „შენ და გივმან მოიკსენეთ სახიერი!“¹²⁾

2727. გათენდეს, — ქოსი, ნადარა ჰილოს¹³⁾) მობაქენთა,
ქაიანური დროშანი¹⁴⁾) ტახტზედან ააბენითა¹⁵⁾),

1) დად.—სპათა ნათესავთა, 428—ჰაპათა ნათესავი, ა. ო.—ჰაპათ ნათესავით, 461—ჰაპათ ნათესავი.

*) 461—იადგარად გამოსული.

2) დად.—ხარ.

3) დად.—დევ-გრძნეული. [მშობელნი...]

4) დად. და ა. ო.—დაჰკოცენ, 461—დაჰკოცე შენნი მებრძოლნი.

5) 461 და 428 №—შენი სახელი ბეჰდად.

***) 461—აქესთ და სიცოცხლე ძვირდების.

6) დად.—შეუგდებს.

7) ა. ო.—ბორკილსა, 428—ბორკილად, 461—ბორბალად.

8) ა. ო.—დასტაქანი.

9) დად. და ა. ო.—ემთხვია.

10) ა. ო.—შეენიარი.

11) დად.—იჯრებოდა ყმა და ბერი.

12) 461 და 428 №—და ტუსს უბრძანეთ, შენ და გივმან მოიხსენით სახიერი, ა. ო.—სახიარი.

13) 461 და 428 №—სპილოსა.

14) დად. და ა. ო.—ქაიანური დროშანი, 428—ქაიანური დროშები.

15) 428—ტარზედა ააშენითა.

კარი გააღეთ, ლაშქარნი ახვრითა ახვსენითა!
და ბარგი გაიღეთ მინდორად, ჩუენ გავდგეთ შუქთა ფენითა!“

2728. გამოვიდნეს საფადარნი, ჩუენ გამოგუეუა ელვა-კრთომით,
ჩნდა საწუთრო ლილის ფერად, მტვერისაგან მზე წაკდომით,
მან დათვალა ჯავშნოსანნი,—ას-ათასი ჭეუხანდა ზომით,
და მათ კარგები დაიციან, მილიოდეს¹⁾ დგომა-დგომით.

2739. დროშათა და შუბთა ელვა საწუთროსა ანათებდა²⁾,
ცას მასკულავი აღარ უჩანს, მისთა შუქთა დაავსებდა³⁾,
ახლას მიდგნეს⁴⁾ მას ციხესა, დეღვას ზღვათა⁵⁾ აღუღებდა,
და ზურაბ შედგა ციხეზედან, ამანს თითით უჩუენებდა⁶⁾.

2740. ამან გაკდა შეჭირვებით, მოუვიდა კორცთა თრთოლა.
ზურაბ თქუა თუ: „შეჭირვება არა გუმართებს მათგან ყოლა,
დმერთი უნდა შემწედ ჭეუხანდეს, თვარ ცუდია სხათა ყოლა,
და მათ არა ჭყავს ლახტოსანი, რომ შეეძლოს⁷⁾ ჩემი ბრძოლა.

2741. ნადლევი ვარ, — მათ ზინცა ჭყავს ფაღავანი, მე რომ მჯობდა!“
— მერმე დვინო მოითხოვა, კარავშიგან⁸⁾ ნადიმობდა,
ბრძანა თუ, სცნობს აფრასიობ, სრულ⁹⁾ ერანი სისხლსა ზღობდა,
და ერანელთას გააკებდა, ხვალე ამისა აზირობდა.

1) დად.—და მათ კარავი დაიციან, მილიოდენ დგომა-დგომით.

2) 428 №—დროშათა და შუბებითა საწუთროსა ანათებდა.

3) დად.—ცის ვარსკულავი აღარა ჩანს, საწუთროსა დაავსებდა,
ა. ო.—მასკულავი... მხისა შუქსა დაავსებდა.

4) დად.—მიადგეს.

5) დად.—ზღვასა.

6) ა. ო.—თითით აჩვენებდა.

7) დად.—შეეძლოს.

8) დად.—უ-ნაროდ.

9) 428 №—სულ ერანი.

2742. დადამდ და სწუთრამან გაცადნა¹⁾ კუპრის ზღვანი,
სოხოვს ფარმანს²⁾ კელ-მწიფეს, როსტომ მოდგა ჯავშნოსანი.
თქუა თუ: „ვნახავ, ვინ მოსულა ის ჯომარდი ფალაფანი,
და მას თავადნი ვინ ახლავან³⁾ მეომარნი კაცნი სხვანი?!.*)

აქა როსტომისაგან კარავში შეპარვა და ზანდარაზმის⁴⁾
მუშტით მოკულა.

2743. ქაოზ მადლი გარდიკადა, მოუშალა წასვლა⁵⁾ ანა,
„მშვიდობისამც გზა დაგზუდების⁶⁾, სულითამცა ნათლად ხარა!
შილოტანი, ვითა თურქი, შეეკაზმა⁷⁾, — „მიცნან ანა!
და სადა ზურაბ ნადიმად ჯდა⁸⁾, ციხეშიგან შეიპარა.

2744. ზურაბ ნახა ტახტსა მჯდომი მზე უღრუბლოდ⁹⁾ მონაგანი,
მარცხნით უჯდა ზანდარაზმი, მარჯუნით ომან ფალაფანი,
დასტაქანსა მუკლ-მოყრილი ბარმან¹⁰⁾ სმიდა¹¹⁾ გულოფანი,
და ზურაბ მჯდომი კოშკსა გვანდა, გარეთ¹²⁾ ევლო კალაფანი.

1) 428 №—გაიცადა კუპრის ზღვანი.

2) დად.—ფარვანსა(?).

3) დად.—და მას თავადნი ვინცა ახლავს...

*) ამ ხანის შემდეგ ა. ო.—ში გვხვდება შემდეგი ზედმეტი ხანა:
ზურაბს ახლდა ზანდარაზმი, როსტომისა საცნობელად,
ლამით როსტომ შეეპარა მეცნიართა მოსაკვლელად,
კარავშიგა თავი მოსჭრა ქაოზ მეფის მოსართმევლად,
და მით ეღირსა ვაებასა, რომ იხმობენ შვილის მკვლელად.

4) 428 №—ზანდარაზმანის.

5) 428 №—უ-ნით.

6) დად.—მოგზვდების.

7) დად.—შეეკაზმა.

8) დად.—და სადა ზურაბ ნადიმობდა, ციხეშიგა შეიპარა, ა. ო.—
და ნადიმად ჯდა, კარავშია შეიპარა.

9) 428 №—უღრუბლო.

10) ა. ო.—ბარამ.

11) დად.—სვემდა.

12) 428 და ა, ო.—გარეთ, დად.—გარე.

2745. ტახტზედან მკდომი ზურაბ ჭკავს, — მაღალი სარე არისა, მკერდ-მკლავი უკავს ზილოსა, მულდანზარს ვარდი არისა¹⁾, ორმოცდაათი მუტრიბნი მკურელები სხდეს²⁾ ქალთა ჯარისა, და ბნელსა ღამესა იღუმალ³⁾ როსტომ სასურვეტლად არისა.

2746. ამაზედა ზანდარაზმი⁴⁾ ადგა, შარდად გამოვიდა, ანაზდ როსტომ დანახა, გაუკვირდა: „ვინ მოვიდა!“ მიდგა, კელსა მოეკიდა, სანთლისაკენ წამოზიდა, და — „ხარ შექნილი საფლავნოდ, აქანამდის ვინ გმალვოდა?!“

2747. უთხრა თუ: „ზირი მიჩუენე, თქუი, ვინ ხარ, სადაურთავან? უმადლე ჩანხარ უოველთა⁵⁾ ამა ლაშქართა სრულთავან!“ როსტომ თქუა: „აჭა გაუმელავნდი⁶⁾ მე დაფარული გულთავან, და კისერსა მუშტი წამოჭკრა⁷⁾, ფიცხლა⁸⁾ დაცალა სულთავან.“

2748. როსტომ ფიცხლად წამოვიდა, ზანდარაზმი⁹⁾ ნახა მკუდარი, მათ უკვირდა დაუფენება, ზურაბ ბრძანა¹⁰⁾ თუ, სად არი, მონახეს და მკუდარი პოეს¹¹⁾, შეიყარა ხასთა ჯარი, და ეს¹²⁾ ზურაბს გაუმელავნეს, მუნ შეიქნა გლოვა, ზარი,

1) 428 № — სპილოსა, მულდანზარს ვარდი არისა; ა. ო. — მკერდ-მკლავი სპილოს მიუგავს, მულყაზარს ვარდი არისა.

2) ასეა ა. ო. — ში, დად. — ორმოცდაათი თავადი, მკურელები სხდეს, 428 № — ორმოცდაათი მეჩანგე მკურელი სხედს...

3) დად. — ბნელსა უკუნსა ღამესა.

4) 461 და დად. — ზანდარაზმან, ა. ო. — ზანდაროზი, 428 — ზანდარაზმი.

5) ა. ო. — უმადლე სჩანხარ ყოველთა. [რაზმი.

6) დად. — გაველამდი.

7) ა. ო. — შემოჭრა.

8) დად. და ა. ო. — ფიცხლა, 428 № — ფიცხლავა.

9) ა. ო. — ზანდაროზი, დად. და 461 — ზანდარაზმან.

10) დად. და ა. ო. — ბრძანა თუ, 428 № — ბრძანებს-თუ.

11) დად. — პოეს, 428 № — ნახეს, ა. ო. — პოეს, შეიყარა სპათა ჯარი.

12) დად. — ნახეს, ზურაბს გაუმელავნეს.

2749. გაგულისდა¹⁾, ჯავრიანად გამოიჭრა²⁾, ვითა ქარი,
ფიცხლად იკმნა დიდებულნი³⁾, მუნ მოვიდა სპათა ჯარი,
მკელი რემად შემოვიდა, საკრძალავი ჩუენგან არი,
და კელთა შუბი დაფიჭირთ, გაფიმაგრთ⁴⁾ ყუელამ ფარი!“

2750*). მე დაფიწო სამნდითა ერანელთა ნადირობა,
ვქებნო ჩემი ზანდარაზმი, შევანანო დალატობა,
არ შევიკსნა საგდებელი, მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა⁵⁾,
და ტახტსა დაჯდა მხიარული, კულა დაიწო ნადიმობა⁶⁾.

2751. ზანდარაზმი მათ მამიკლეს⁷⁾, მოუედები ცეცხლის ალად,
ჯავრით გული მე დავსცალო, სისხლი მათი შევსვა წყალად,
როსტომ ესე გაიგონა, გამობრუნდა იღუმალად,
და მას დამესა ერანელთა გმირი გივი უღვა ტალად.

2752. რა როსტომ ხანა, მოუკდა გივი, ყუიროდა მთა ვითა,
ლახტ-გამოწვდილი სამრად, წამ ერთ არ იყო ზავითა⁸⁾,

1) 428 №—გაგულიზდა.

2) დად.—ჯავრიანი გამოიჭრა.

3) 428 №—ფიცხლავ იკმო დიდებულნი, ა. ო.—ფიცხლად იკმნო დიდებულნი, მუნ მოვიდეს...

4) დად.—მოფიმაგრთ.

*) ამ ხანის შემდეგ, ა. ო.-სა, 461 ლ 428 №-ში მოთავსებულია ერთი ხანა, რომელიც ჩანართი უნდა იყოს, რადგან იგი თითქმის წინა ხანის განმეორებაა. მოგვაქვს სხოლიოდ:

ზანდარაზან ვინ მამიკლა, არ იქნების მისი თმობა,

გამოსცადონ ჩემი კრმალი, მათ სცნან დია ჯომარდობა,

ას-ნაკეცად ვაზღვევინო, მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა,

და შევიდა და ტახტსა დაჯდა ზურაბ შექნა თამაშობა.

2750 ხანა ა. ო.-ს არა აქვს.

5) დად.—მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა, 428 №—მით დაჰკარგო ჭკუა-ცნობა, დად.—მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა.

6) 461 და დად.—ზანდარაზმან მათ მომიკლეს, ა. ო.—ზანდარაზნი მათ მამიკლეს.

7) დად.—ლახტ-გამოწვდილი მიუჭდა, იგი ჩნდა დიდი მთა ვითა.

თამთან მივა ქუეითი¹⁾, იგ მარტო²⁾ ოდენ თავითა,
და მათ ერთმან ერთი რა იცნეს, დატკბეს ცნობითა ჭაითა³⁾).

2753. გიგმან ჭკადრა: „ფალაფანო, აქანამდის სად უფთილხარ?!⁴⁾
თქუენ უცხენოდ, ჰილოტანო, ბნელსა დამეს სად გარჯილხარ?
ან სად იყავ სარლეთოდ, ფიცოთ გკითხავ, მართლად მითხარ,
და მან უამბო, სადაც იყო, — „ფრთხილად იყავ, ტალად თუ ხარ!“⁵⁾

2754. მოვიდა და კელ-მწიფეს ქება ჭკადრა ზურაბისი,
თურანელი⁶⁾ ცხენოსანი არ მინახავს მსგავსი⁷⁾ მისი,
ტანად სარო, გულად ლომი, შვენებითა შუქი⁸⁾ მზისი,
და ნახოთ, გმირსა ნარიმანს⁹⁾ ჭკავს და შვილია საამისი.

2755. მუშტით მოვჭკალ ზანდარახში, ფიცხლად სულნი დაქცავენეს¹⁰⁾,
კელ-მწიფემან დაუმადლა, უსაზომოდ გაეხარნეს¹¹⁾,
ღვინო სთხოვა კელ-მწიფემან, თქუა თუ: „ჭირნი გამეყარნეს“¹²⁾,
და მას დამესა ერანელნი ქაოზს წინა შეიყარნეს¹³⁾).

2756. გათენდა. მზემან საწუთრო¹⁴⁾ გაანათლა—მთა და ბარი,
ზურაბ შეჯდა სამანდზედა, ტანს ჩაიცვა სამომი,

1) 428 №—თამთან მივიდა ქუეითი, დად.—თამთან მივიდა ქვეითად.

2) დად.—მარტოა ოდენ თავითა. [თითა.]

3) დად.—დაატკბეს ცნობა ა ვითა, ა. ო.—დაატკბეს ცნობითა მა-

4) დად.—გარდამოკდა. გიგმან უთხრა, რთისაგანმცა, აჰა, დიდხარ.

5) დად.—და მან უამბო, რაცა ექმნა, ფრთხილად იყავ, წყნარად

6) 428 №—თურანელი. [უთხრა(?).]

7) 428 №—მგზავსი.

8) 428 №—მგზავსი.

9) ა. ო.—სანახავად გმირს ნარიმანს.

10) 428 №—ფიცხლავ სული გაეყარა, ა. ო.—გაეყარნეს.

11) 428 №—გაეხარა.

12) 428 №—გამეყარა.

13) 428 №—შეიყარა.

14) დად.—გათენდა და საწუთრომა.

ერანელთა საომარად¹⁾ წამოვიდა, ახლდა ჯარი²⁾,
და წაიტანა მუნ საამბოდ თანა აჯერ ზატიმარი³⁾.

აქა აფრასიომის დაეცდრებული ნიშანი მოიკმარა ომან*).

2757**). აჯერ მოჭგვარეს ზერობილი, მას ზურაბ ეუბნებისა:
„ისარი უნდა მართალი, იეოს გულის ნებისა,
მრუდი თუ კატმან შესტყორცოს¹⁾, შიწასა ენარცხებისა,
და რაც კეითხა, მართლა მიაშბე⁵⁾, ავი არ გარდაგვდებისა!

2758. თუ ეს გინდა, რამე მოგხუდეს ამას იქით დღე-გრძელობა⁶⁾,
შენ იშოვნო უსათუოდ ამა სშათა თავადობა,
საჭურჭლე და ხაზინანი, — აწ მართლისა გინდა თხრობა, —
და თუ არ მითხრა, შენ იშოვნო საკანშიგან⁷⁾ ზატიმრობა!“

2759. აჯერ ჭკადრა: „შენ ტყუილი არ გეთხრობის ეტლისგან,
ჯრას გკადრებ სიცრუესა საუბარსა⁸⁾ ენისგან,

1) ა. ო. — სანახავად.

2) დად. — თავს წაადგა, ერანელთა საჭვრეტელად ქედი არი.

3) დად. — წაიტანა მან საამბოდ თანა აჯერ ფალავანი.

*) ეს სათაური 428 №-ში არ არის.

**) ამ მე-2757-ე ხანას დად.-სეულში წინაუძღვის ხანა, რომელიც
სხვა არსებულმა ხელ-ნაწერებმა არ იციან. იგი იმგვარის ხასიათის არის,
რომ გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს; მოგვაქვს სხალიოდ:

„უწინ ომან აჯერს უთხრა: აქა როსტომ მოსულიყოს,
მის საქმესა გაუთრთხილდო, არამც ზურაბ ყურად იდოს,
მისი დროშა არ ასწავლო, სარჯელითა, რაცა გიყოს,
და წვრილად დაგჭრას, ნუ უამბობ, მინდორს-მეცტა-გაცავიყოს“;

1) დად. — მრუდია კაცი შესტყორცებს.

5) დად. — მითხარ მართალი, ა. ო. — მართალი მითხარ.

6) დად. — დღეთ-გრძელობა.

7) დად. — საკანდშიგა(?).

8) დად. — არას გკადრებს სიცრუეითა ნაუბარსა ენისგან.

მე თუ ტყუილი შემატეო¹⁾, მოგეუდე შენის კელისკან,
და შემოქმედი მართლად დაგსვამს ჩემთა სისხლთა²⁾ დენისკან.

2760. ზურაბ უთხრა: „მე ამბავი გკითხო ახლა კელ-მწიფის,
ერანელთა ფალავანთა, ტუსისა და რასტომისა,
გივისა და ბარამისა, იმ ჭკუიანის გოდერძისა,
და აწ მიჩუენე სრა-სადგომი ცალკე-ცალკე, კარვებისა³⁾“.

2761*). სად დიდი ფერად-ფერადი ოქრო-ქსოვილი სტავრისა,
ფეროზის ტახტისა ზედა ადგს კარავი ვეფხის ტუკისა,
კარსა მნათობი დროშა უდგს და მთურალი ზილოს ჯარისა,
და ვინ არის მისი ზატრინი, თემად ვისისა გვარისა.

2762. აჯერ ჭკადრა: „ქაოზ მეფე კელ-მწიფეა⁴⁾, მუნა ზისა,
სხვა რომე ჩანს იგი კარავი შავი მარჯვნივ ფარდაგისა⁵⁾,
ზილოს გვერდით დია ჯარი ოქროს ფერი სარმუზისა⁶⁾,
და ტუსი ჭქვიან ფალავანსა, იგი შვილია ნოდარისა⁷⁾“.

2763. კვლაცა⁸⁾ ჭკითხა: „სპათა ჯარი ვისი არის ჯავშნოსანი?
ლალის-ფერთა კარავთანა⁹⁾ მას დროშა უთქს ლომოსანი¹⁰⁾“.

1) დად.—თუ ტყუილი შეცამატყო, ა. ო.—მე ტყუილი შემამცნივო.

2) ა. ო.—სისხლის.

3) დად.—და აწ მიაბზე ცალკე-ცალკე სრა-სადგომი კარვებისა,
428 და ა. ო.—და აწ მიჩუენე სრა-სადგომი ცალკე-ცალკე კარვებისა.

* ეს მე-2761-ე ხანა არის მხოლოდ დად.-სეულში.

4) დად.—მოახსენა: „ქაოზ მეფე კელ-მწიფეა...“

5) დად.—სხვა რომე ჩანს სრა-კარავი მარჯვნივ შავის ფარდაგისა,
ა. ო.—სხვა რომე ჩანს იგი კარავი მარჯვნივ შავის ფარდაგისა.

6) დად.—ზილოს გვერდი ჯარი არის ოქროს ფერი სარმუზისა.
სარმუზი, იხ. ლექსიკ.

7) დად.—და ტუსი ოქვიან ფალავანსა, მუნ დგას შვილი ნოდარისა,
428—ჭქვიან, ა. ო.—შვილი არის ნოდარისა.

8) დად.—კულავე, 428 №—მერმე.

9) დად.—კარავთაგან.

10) დად.—მას დროშა უდგს ლომოვანი.

შეაშიგან თუალი უზის¹⁾, სინათლითა მზისა გვანი,
და აჯერ თქუა თუ: „ქიშვარდის ძე²⁾ გოდერძია გულოვანი!“

2764. ზურაბ კულა ჰკითხავს³⁾ ამბავსა, ვით იადანი მგოსანი:
„ვისია მწვანე კარავი, სხა-ჯარი ჭარმაგოსანი,
მას გვერდით⁴⁾ ცხენი უბია, ვით პილო⁵⁾ საგდებლასანი,
და კაცი ლაშქართა უმაღლე⁶⁾, ტახტი უთქს⁷⁾ ჰატოთსანი.“

2765. მას უბია სადრტილზედა მრავალ-კეცი საგდებელი,
ჰგავს არავინ სისრულითა იმა კაცსა ერანელი,
მისი ღრამა, ვეშვის სახე, ჰატრანი ჰყავს სისხლთა მღურელი,
და რად არვინ ჰგავს⁸⁾ ჩემგან მეტი, აწ მობასა⁹⁾ შენგან ველი!“

2766. მაშინ აჯერს მოგონს¹⁰⁾, რაცა ომანს დაერიგა,
მოახსენა: „ვერ ვიცნობ¹¹⁾, გაზდილთა ჩინეთშიგა¹²⁾,
მუნებური მეომარი¹³⁾ მოუვიდა ქაოზს იგა,
და როდეს ისი მოსულიყო¹⁴⁾, მაშინ ვიუავ ციხეშიგა.“

1) დად.—შუაზედა თვალი უზის, 428 №—შუაშიგა თეთრი უზის.

2) დად.—და აჯერ ჰკადრა: ქიშვარდისძე, 428—ქიშვარდის ძე.

3) 428 №—წარყენილია.

4) დად.—მას გვერდი ცხენი უბია, ა. ო.—აბია.

5) 428 №—ყველგან „სპილო“, დად. და ა. ო.—ყველგან—„პილო“.

6) დად.—კაცთა ლაშქართა სიმაღლე.

7) დად.—უდგს.

8) ა. ო.—ჩანს.

9) დად.—თხრობასა.

10) ა. ო.—მოავონდა.

11) დად.—მოახსენა თუ: „ვერ ვიცნობ.“

12) 428 №—ჩინელშიგა—წარყენილია.

13) დად.—მუნებური ფალავანი.

14) დად.—და როდეს იგი მოსულიყო.

2767. ზურაბს გული სევდისაგან¹⁾ გაეტენს ამაზედა,
მას ნიშნისა მამისასა დავედრებდა²⁾ როდეს დედა,
რაც იცოდა, ყუელასა იგ ხედვიდა როსტომს ზედა³⁾,
და გული მისა არ ჯერყო, კვლავ ჰკითხევდა ზედი-ზედა⁴⁾.

ეს ორი ხანა, 2766¹ და 2766², ა. ო.-სა, დადიანისეულსა და 428 №-ში სხვა და სხვა ადგილას არის. ეს ხანები მეტად უშინაარსო და ულაზათოა და მათი განდევნით მოთხრობის მსგელობას არა დაუშავდება რა. ამას გარდა მეორე, 2766² ხანა, 2768 ხანის თითქმის განმეორებაა. ეტყობა, გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს. ამისთვის მოგვაქვს სხოლიოდ:

2766¹. კულავე აჯერს უბძანებდა, ზურაბს როსტომ ეგონების,
არ უანბო დაწყევლილმან, აჯერ ზაკვით ეუბნების,
რად იწყულულებ, საწუთროსა შმაგი კაცი მიენდობის,
და ავად იყოს, თუნდა კარგად, — კაცს ორჯელვე გარდაჰბდების.

2766². მუხთლად უბნობდა აჯერი, მას ეტლი უბრუნდებისა,
ყოველი საქმე ნიადაგ იქნების უფლის ნებისა,
მ'ღთის განგებასა თვინიერ წინა ვინ დაუდგებისა,
და არცა რა შეემატების, არც რა დააკლდებისა.

1) დად.—ჯავრისაგან.

2) დად.—ავედრებდა როდეს, ა. ო.—ავედრებდა რასაც დედა.

3) დად.—რაც იცოდა, იგ ყუელასა ეს ხედვიდა როსტომსზედა,
ა. ო.—ყველაყასა. [დი-ზედა.

4) დად.—კულავ ჰკითხვიდა ზედა-ზედა, 428 №—მას ჰკითხევდა ზე-

ეს ორი ხანა, 2767¹ და 2767², ა. ო.-სა, 428 №-სა და დადიანი-სეულს ხელ-ნაწერებში სხვა და სხვა ადგილას არის. ეს ხანებიც უაზროა და ულაზათო, რაც ამტკიცებს მათ სიყალბეს. ეტყობა, გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს. მოგვაქვს სხოლიოდ:

2767¹. ვისი დგას პილო კიდესა, კარავთა გვერდით სადინო,
გარდახვევია ლაშქარი, კივილი ზარ-გასადინო,
გოდერძის შვილი გივია, მტერთა სისხლისა სადინო,
და მას გულოვნობით უკმობენ, ლაშქართა თავი საჩინო.

2767². აღმოსავლეთით ფარდაგი ვისი ჩანს თეთრის სტავრისა,
გარ ცხენოსანი ათასი, შუბისა ჯარი, ფარისა,
პირ-მთვარე დროშა უსვია, ტახტი აჯისა არისა,
და აჯერ თქუა: „ჰქუიან ფარემუზ, ძე პელ-მწიფისა არისა.

2768. უნდადა თუმცა ნიშანი ეპოვნა ვისთვის. კუდებისა,
მას მიჰქვამოდა¹⁾ წადილი ზურაბს გულისა ნებისა,
მღთის განგებისა²⁾, თვინიერ წინ ვერვინ დაუდგებისა,
და არცა რა შეემატების, არცა რა დააკლდებისა³⁾.
2769. ვისი უჩნს წითლად ვარავი და სახე ღრმას ღორისა,
სიმრავლე ახლავს ლაშქრისა⁴⁾, ქუეითი დასთა გორისა,
თქუა: „გურზი ჰქვიან სახელად⁵⁾, მსებნელი არის ღმისა,
და მას თამაშობად⁶⁾ მიუჩანს მოკვლა მარტოსა ღომისა.
2770. ზურაბ აჯერს კვლავ ჰკითხევდა⁷⁾, გულ-ტკბილად ეუბნებოდა,
ჰკითხავს რასტომის ამბავსა, ვით მართებს ენატრებოდა,
მას ცხენ-კაცისა, კარვისა⁸⁾ ცნობა გლახ ენატრებოდა⁹⁾,
და არ მოახსენა აჯერი¹⁰⁾, სალიზლად ეუბნებოდა.
2771. ზურაბ უბრძანა: „მიანბე, არ გმართებს შიში კრძალვისა!
იცით სახელი თავადთა, ფარდაგთა, ღრმას-კარვისა,

1) დად.—მას მიხდომოდა.

2) ა. ო.—მღთისა განგებასა.

3) ა. ო.—და რაცა ეწეროს, იხადოს ბრძანება მღთისა ნებისა.

4) დად.—ლაშქართა.

5) დად.—თქუა: გურზი რქუიან სახელად.

6) ა. ო.—მას სათამაშოთ მიუჩანს მოკვლა მარტოსა ღომისა.

ეს 2769¹ ხანა ა. ო.-სა და დად.-სეულს აკლია, 428 №-ში გადამ-
წერლის ჩანართი უნდა იყოს, ამიტომ მოგვაქვს სხოლიოდ:

2769¹. კულავ აღარ ითქმის ამბავი რომე მას უჩანს სახელი
სუფრაზე ჯდომა, ლხინისა და გაცემისა სახელი,
უხვი, გულადი, მამაცი, გრუზი მას რქუიან სახელი,
და ყოვლის კაცისა მორჩილი, გასულია ყუელგან სახელი.

7) ასეა ა. ო.-ში, დად.—ზურაბ აჯერსა კულავ ჰკითხავს, გულ-
ტკბილად ეუბნებოდა, 428 №—ზურაბს აჯერს მას ჰკითხევდა.

8) დად.—კარვისა.

9) დად.—ესურვებოდა.

10) დად.—და არ მოახსენა აჯერი, ა. ო.—და აჯერ წყულულმან უმა-

ერთა ქიშვადთა¹⁾ თავადთა თვითვე თქუეს: „რესტომ არის!“
და ლაშქართა შიგან სახელი მისი სად დაიმაღვისა?!

2772. აჯერ ზურაბს მოახსენა: „არ მოჭკდების ცრუად²⁾ თხრობა,
აქა რესტომ არსად არის, ვერ მიცნია³⁾ ჯომარდობა,
არ მოსრულა⁴⁾ ჯერეთ შინა ტურფა⁵⁾ მისი ნაზარდობა;
და აწ იქნების ზაულისტანს, არის ვარდის⁶⁾ უყავილობა“.

2773. ზურაბ თქუა თუ: „რესტომისთვის ვიარები კმელთა ზოგნად,
თუ მასწავლო, შენ სასტურჭლე მოგცე სხათა დასათოგნად,
გაკამდიდრო უსაზომოდ, იყო კაცთა შეუზოგნად,
და არ მიაშობო, აწვე მოგკლავ, თავმან ჩემმან, დაუყოვნად!“

2774. აჯერ თქუა თუ: „ფალავანი ტახტ-გვრგვნით გამაძღარა,
რესტომისა ომსა ეძებს, დევ-ვეშაში მას ჭკუიერს არა,
შილოს დრუბლით ჩამოიუენს, წურილად დასჭრის ფარა-ფარა⁷⁾,
და მას ტინის კლდე⁸⁾ ვერ დაუდგამს⁹⁾; ვითა ბადე, გაიარა.“

2775. ზურაბ თქუა: „იგი ბედ-მლაშე კოდერძი ქიშვადიანის
მიკუიერს, რად გიკმობს შეილობით, კაცთა სახელიანი,
შენ შეომართა ვერ იცნობ, იბრძოდენ ჯავშანიანი¹⁰⁾,
და მათთა ცხენთ ტერფთა კმა გესმის¹¹⁾; დღე დაგიბნელდეს მზიანი.“

1) დად.—ქიშვართა.

2) ა. ო.—ტყუილადა...

3) ა. ო.—არცა მისი...

4) დად. და ა. ო.—მოსრულა, 428 №—მოსულა.

5) დად.—ტურფა—წარყვნილია.

6) დად.—ვარდთა.

7) ფარა-ფარა — იხ. ლექსიკ.

8) 428 №—ტინის კლდე.

9) ა. ო.—ვერ დაუდგამს.

10) დად.—იბრძვიან სადა ჭკუიანი.

11) დად.—მართ ცხენთა ფერკთა კმა ისმის...; ა. ო.—და მათ
ცხენთა ტერფთა კმამამან დღე დაგიბნელდეს მზიანი.

2776. შენ აქებ როსტომს, მას იტყუი: „აქუს ძალი მტკრთა ძლევისა,
ქარი თუ ტყცნლსა იახლას, საკმილი დაილევისა,
მზე რა ამოვა ზღვიდამენ¹⁾, უკუნი განთხევისა²⁾,
და კრმალსა, მოწუდილსა დამეს³⁾, თავი სრულ დაქცევისა.

2777. თქვა, ეძებს, უნდა სამრად, აჯერის გული ბრუნდების,
ამ თურქის ტანი მთას ჭკავს, მკლავთ მტკერი შეუშინდების,
ვერვინ დაუდგამს მებრძოლი, ტინი კლდე⁴⁾ გაუცვილდების⁵⁾,
და ეს როსტომს მოჰკლავს, წაგჭკდებით, ერანი დაძაბუნდების⁶⁾.

2778. ქეჩაოზს უახტსა წაუღებს, სრულ⁷⁾ საბატონო⁸⁾ წაკდების,
სჯობს სახელითა სიკუდილი, თუ კაცს აუგი ჩაჭყუების,
მე თუ მოგუდები, ამისთვის მზის თვალი არ დაბნელდების,
და გოდერძი სამოცდაათით შვილით კიდევ დარჩების⁹⁾.

2779. არ უანობ, მოცაგუდები, ტახტსა წყალი ნუ წაიღებს¹⁰⁾,
ედემს ია აუფადების, მას კოკობი უურად იღებს,
უსუნებს¹¹⁾ და გაიხარებს, იგი ბუღესა აცაიგებს,
და იტყუის ბრძენი მოაზადი: „სარო შტოსა გამოიღებს“.

1) 428 №—ზღვისაჲან.

2) დად.—დაითხევისა.

3) დად.—და კრმალსა მოიწუდის დამესა...

4) 428 №—ტინის კლდე.

5) ა. ო.—გაუცინდების(?).

6) დად.—ეს როსტომს მოჰკლავს, ერანი წაკდების შეძაბუნდების,

ა. ო.—და ეს როსტომს მოჰკლავს, წახდების ერანი, შეძაბუნდების.

7) 428 №—სულ.

8) ა. ო.—საპემწიფო.

9) ა. ო.—სამოცდაათის შვილით კიდევ დარჩების.

10) დად.—წაუღებს.

11) დად.—ისუნებს.

2780. როსტომს მკითხავ, არა ვიცი, არ მინახავს, თუ მოვიდა¹⁾,
გასმია თუ: „მანანდარა²⁾ ამოსწეუიტა; სისხლსა ღურიდა³⁾,
ადვილ კელად⁴⁾ ვერ შეიგდებ, მისთა მტერთა დღე მოვიდა⁵⁾,
და ზურაბს გული აუღუღდა, მობრუნდა და წამოვიდა⁶⁾.

2781. შეეკაზმა, ცხენსა შეჯდა, მუზარადი დაიჩქოდა,
წამოვიდა სამარად, კელთ ზუფინი აიღოდა,
კარავთ ახლას⁷⁾ ნავარდი ქნა, ვითა ზილო, იზახლად⁸⁾,
და თავსა შუბი შემოვიღის, — „ვინ შემებმის“, — ესე თქოდა⁹⁾.

2782. „გამოდით და შემებენით!“ — ერანელთა ეუბნების. —
ვერვინ გაჭეუა. ვით კანჯარი ხვადსა¹⁰⁾ ღომსა, ერიდების,
ქაოზობით იზახლად¹¹⁾, რაზმის ზირსა იარების,
და თქუეს თუ: „ამას ვინ შეებმის, არც შეხედვა ეკადრების!“

2783. ქაოზს ავინებს: „რა იქენ, მოგკლავ ჩემისა კელითა!
რა რიგი მეომარი ხარ, მიკუირს, ვინ გაქებს ენითა?!
ვინ გიკმობს ბედნიარობით, მეომრად თავ-გაჩენითა?!¹²⁾
და საკმილსა¹³⁾ შიგან შეგაკდებ, ავიუჯან შუბის წვერითა!“

1) დად. და ა. ო. — როსტომს მკითხავ? არა ვიცი, არ მინახავს, თუ მოვიდა, 428 № — როსტომს მკითხავ? არ მინახავს, აწ არ ვიცი, თუ

2) დად. — გასმია შენ მანანდარას. [მოვიდეს.]

3) ა. ო. და დად. — სისხლსა ღურიდა, 428 № — ღურიდეს.

4) დად. — ადვილ კელად, 428 № — კელთა, ა. ო. — კელათ.

5) დად. და ა. ო. — დღე მოვიდა, 428 № — დღე მოვიდეს.

6) დად. და ა. ო. — მობრუნდა და წამოვიდა, 428 — წამოვიდეს.

7) დად. — კარავს ახლო.

8) 428 № — ვითა სპილო იახლოდა.

9) დად. და ა. ო. — და თავსა შუბი შემოვიღო, — „ვინ შემებმი? —

10) 428 № — ყველგან — „მხვადსა“, „მხვალი“. [ესე თქოდა.]

11) 428 № — დ-ლით.

12) დად. — ვინ გიკმობს მეომარობით, ბედნიერ თავ-გაჩენითა.

13) ა. ო. — სახმილთა შიგან.

2784. ეტლი შენზედ შევამოკლო, აღარ ნახო¹⁾ დღე ნათელი, ზანდარაზმი²⁾ მუხთლად მოკუდა, თვალთა მწვეკვდა³⁾ ცრემლი ცხეფიციითა თქუი, არ გაუშვა, ერანელი ერთი მრთელი⁴⁾, [ლი, და ტახტი თქუენი გაცაფლავა, ქაოზ მივსტე ძელსა მრთელი⁵⁾]

2785. ვერვინ გაჭყუა მეომარი, ეშინოდან⁶⁾ მისგან დია, იზახოდა: „ვინ გამოხვალთ, ვინ შემებში⁷⁾, მართლად თქუი! დიდხან იდგის⁸⁾ რაზმის ზინსა, დაიბრუნის⁹⁾. სამანდია, და ვითა ცამან დაიქუნა, კელ-მწითესა შეუტია.

აქა შურაბ კელ-მწითეს დიდი აენო.

2786. შუბი შესტა, მან მოსწუეიტა სამოცდათი ზილო ბოლოდ¹⁰⁾, ზარი იყო ჯაშქარშიგა, ქაოზ გაკდა უთავბოლოდ¹¹⁾, თქუა: „არ ვარგა ესე საქმე: როსტომისთვის გაუგონოდ¹²⁾, და ერთის ბილწის თურქისაგან ვითა გავჭკდეთ უთავბოლოდ!¹²⁾“

2787. თვალთ ბრე გვესხმის, ტვინსა¹³⁾ ცეტხელი მოკუდებია გასატუსი, ერანელი მისი სწორი არვინა გვეყავს, არცა რუსი¹⁴⁾).

1) დად. — ველარ ნახო.

2) დად. — ზანდარაზმი, 428 — ზანდარაზმან.

3) დად. — მწითოდა ცხელი ცრემლი(?).

4) 428 № — მთელი.

5) დად. — ეშინოდათ.

6) დად. — ვინ გამოხვალ, ვინ შემებში, ესე თქუია.

7) დად. — დიდხანს იდგავ, ა. ო. — დიდხან იდგა.

8) დად. — დაიბრუნა.

9) ა. ო. — სამოცდაათ სპილო რბოდა(?).

10) დად. — ქაოზ გაკდა კულა ულონოდ, ა. ო. — გულ-ულონოდა.

11) დად. — როსტომისა გაუგონოდ, ა. ო. — როსტომის გაუგონოდა.

12) დად. — ვით გავჭკდით, ა. ო. — ვით გავხდით.

13) დად. — ტვინსა, 428 — ტვინთა.

14) ა. ო. — არვინა გვეყავს, 428 — არვინა მყავს.

გერვინ გაჭყუა ცხენოსანი, წაუვიდა მართ ნამუსი,
და წავიდა და ეს ამბავი რასტომს ჰქადარა ყუელა ტუსი.

2788. რასტომ იტყუის: „ვის უმად უნდი, გული მისი თამაშობდა,
ქაფისაგან არას მიკუიროს, ჩემზედ ღზინსა ომი სჯობდა,
თქუა თუ: „რში შემიკაზმეთ!“ — გიგიც მისკენ მივიდოდა,
და ბარგისტანი ტუსის ჰქონდა, გურგენ დია უსწრაფოდა“).

2789. გულშიგა თქუა: „ესე არის დევივითა ავსებუელი²⁾;
არ მოსულა ერანზედა ამისებრივ³⁾ აღსასრული,
ტანს ჩაიცივა მან ბაბრადი, ვნახეთ ტურთად მოკაზმული,
და რაშს შეაბა ბარგისტანი, ზედა შეჯდა ჯავშან სრული.

2790. ამა დღესა ერანელთა ზავარ უდგა მონაზირე,
რასტომ უთხრა: „ნუ შეიძური, თვალი ჩემზედ დაიჭირე!
ზურაბ ნახა, მოეწონა ბეჭთა სიბრტყე, მკლავთ სიმაგრე⁴⁾,
და ფიცხლად საამს დაამსგავსა⁵⁾, გაიცადა⁶⁾ უწინ ვირე.

2791. რასტომ უთხრა: „ჰე უმაწვილო, შეავედრე ღმერთს სული⁷⁾
ერთა ღამთა საომარი ვნახათ, ველი მოკაზმული⁸⁾,
ზურაბს ესმა, გაეხარნეს, გაუნათლდა⁹⁾, თუ სთქუა⁹⁾, გული!
და მან შეისვა ნების ნებსა, წამოვიდა მხიარული.

1) ა. ო. — და ბარგისტანი ტუსსა ჰქონდა, გურგენ დია უსწრაფოდა.

2) დად. — აღვსებული.

3) დად. და ა. ო. — ამისებრი, 428 № — ამისთანა.

4) დად. — ბეჭთა სიბრტყე, მკლავთა სიგრძე, 428 № — ბეჭთა სი-
ბრტყე, მკლავთ სიმაგრე.

5) 428 № — დაამგავსა.

6) დად. — გაიცდიდა.

7) ა. ო. — ერთა გმირთა საომართ ვნახათ უგული მოკაზმული.

8) დად. — ზურაბს ესმა, გაეხარნეს, გაუნათლდეს... ა. ო. — ზურაბს
ესმა, გაეხარნეს, 428 № — ზურაბს ესმა, გაეხარდა.

9) ა. ო. — თითქმის სული.

აქა ბირველი ომი როსტომისა და ზურაბისა*)).

2792. ზურაბ უთხრა: „შეჭირვება შენ ამაღელ ომთა ქარად¹⁾),
გამოვსცადოთ ერთმან-ერთი, სხვა მეშუელი უნდა არად,
მე შიამა თქუენი ნახვა ომად, ჩემთჳს მოსაკმარად,
და გჳოე ერანს ლაშქარშიგან ერთი კაცი ჩემად დარად!²⁾
2793. ვერა გხედავ ჩემად სწორად³⁾), ვაზრობ, შენგან ჩამოსვლას⁴⁾),
ჩემსა მჯიღუსა ვერ დაუდგამ, მზა ხარ სულთა ამოსვლას! “
ხარ მაღალი მკერდ-მკლავ-სხვილი⁵⁾), სისრულითა ჭკავხარ⁶⁾) ზღვასა,
და მაგრა ბეჭნი დაუჭირავს⁷⁾) მრავალთ წელთა გამოსვლას^{**)}).
2794. რა როსტომ ნახა მკერდ-მკლავი და მისი ჭანგ-მანვილობა,
წინარად თქუა: „მიწა ცივია, სიტყუასა მოსდევს რბილობა⁸⁾),
ამ სიბნელითა მინახავს მე ომთა გარდაკდილობა,
და მიწათა გამიჩვევია შენებრივ მოწიფულობა.
2795. დღეს აქამდის გავაქციე⁹⁾) არ მამირჩა, ვის შეეგები,
ცა მხედავს და ეტლმანიცის, თურქთ დავსტერი კრმლით თავები,
ჩემი საქმე ცათა სწუდების, მამაცობით ასავსები,
და ვეშაჳს ნულარ ერიდები, თუ ცოცხალი მამირჩები¹⁰⁾).

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

1) 428 №—წარყენილია.

2) დად.—კაცი ჩემად დასადარად, ა. ო.—სხვა მეშველე გვინდა არად.

3) დად.—დარად, 428 და ა. ო.—სწორად.

4) 428 №—უ-ნით.

5) დად.—სრული.

6) ა. ო.—სისრულითა უფროს ზღვასა.

7) დად.—მაგრა ბეჭნი დაუჭირავს, 428—მაგრამ ბეჭნი დაუჭირავს.

***) 428—ვ-ნით. [მრავალ წელთა გამოსვლასა.

8) დად. და ა. ო.—სიტყუასა მოსდევს რბილობა, 428 №—სიტყუისა მოსდევს თბილობა.

9) ა. ო.—დღეს აქამდის გავაქციე.

10) დად.—მომირჩები.

2796. ზურაბს ესმა ესე სიტყუა, საეჭოსა ჩაჰკლა გული,
როსტომს უთხრა: „ერთი სიტყუა გკითხო ღთითა დაფიცული:
მე მგონია, შენ როსტომ ხარ, ზაულისტანს თემად რჯულები,
და ნარიმანის ნათესავი, ზაღდასტანის დანერგული“.

2797. უთხრა თუ: „როსტომ არა ვარ, არცა მისისა¹⁾ გვარისა:
ერთი მოლაშქრე კაცი ვარ, მომკვლელი უზანბარისა²⁾,
მტერთა სისხლისა დამღერელი; კრძლითა გამკუეეთი ტანისა,
და აწ შენი აღსასრული ვარ, სრულ დამკობი პირისა³⁾“.

2798. ზურაბ თქუა: „ცეცხლთა აბედი, აჭა, ჩამეგზნა მე გულსა!
ამაზედ ვხედავ ნიშანსა, დედისგან დავედრებულსა,
ახლა გარდმიწედა იმედი დადაგვით ცეცხლ-მოღებულსა⁴⁾,
და რადგან ეს როსტომ არ არის, ვა მე ჭირ-გაცუდებულსა!“

2799. შეუტივეს ერთმან-ერთსა, ეტლი მათი აატირეს,
რს დალეწეს მათ შუბები, მერმე კრძლითა დაუშინეს,
იხახოდეს⁵⁾, მუხარადთა სცეს, ბურჯღული⁶⁾ გაადინეს,
და კულავ დალეწეს საომარი⁷⁾, ტანი მათი გაატირეს.

2800. სხვა აიღიან აბჯარნი, იგ საომარსა ლეწდიან,
დაშურეს⁸⁾ და ძალი მოაკლათ, ცხენნი გლახ მოირეწდიან⁹⁾;
სიცხემან ენა დაუბო, სისხლსა და ოფლსა ხურეკტიან,
და ლახტითა სცემდეს¹⁰⁾ აბჯრებსა¹¹⁾, ვითა ზეწარსა-ურეწდიან.

1) ა. ო.—მათისა.
2) დად.—უზანბარისა, ა. ო.—მომკვლელი უზანბარისა.
3) დად.—და აწ შენი აღსასრულია, სრულა დამკობა პირისა, ა. ო.—
სულად დამკობი პირისა.
4) დად.—ვგავ დაწვით ცეცხლ-მოღებულსა.
5) 428 №—იხახოდენ.
6) ხელ-ნაწერები—ბურჯღული, ა. ო.—ბურჯღულად.
7) დად. და 428—საომარი, ა. ო.—საომრები.
8) დად.—დაშვრენ.
9) 428 №—მოერწევიან.
10) 428 №—სცემდენ.
11) დად.—ჯაჰვებსა, ა. ო.—ლახტითა სცემდენ ჯავშანთა.

2801. რაში დაღვა, ძრვის¹⁾) ღონე არა ჰქონდა; ვითა ვირსა,
ერთმან-ერთსა დაეთხოვნეს, მოისვენეს ოდენ ჩრდილსა,
შვილსა, მისთვის²⁾) საუარესსა, მაშინ მისცემს მამა ჭირსა,
და კულავა³⁾) შესხდეს შესაბამელად, დაღესვიდეს ისრის ზირსა.
[ღნეს,
2802. ჰერეს ისარი ერთმან-ერთსა, მშვილდსა მკარ-გრძელად⁴⁾) წამოზი-
ჯატუ-ხაბრები ორთავ ეცვა, წელუნნი⁵⁾) ეოლე არ ეტკივნეს,
სამარნი დაეღივნეს, ერთმან-ერთსა ვერა ზვნეს,
და მერმე კვლად შეიყარნეს, ერთმან-ერთსა მოეჭიდნეს⁶⁾).
2803. რასტამ უთხრა: „მე და რაში⁷⁾) აწ ცუდად არა ვშურებითა,
ვით სხვანი სახელდებულნი ამიხუნამს უნაგრებითა⁸⁾);
ცხენსა მოგვადო მათებრივ, ავავსო შეჭირვებითა,
და აზიდნა მან უნაგირი⁹⁾), გახეთქა ჩაჭირვებითა.
2804. მაგრამ ზურაბი ძლივ შეიძრა, მუნვე იჯდა; დაემყარა,
მერმე რასტამს მან აზიდნა¹⁰⁾), თავი ზილს დაადარა,
ქუეშეთ ფერკნი შემოხვივნა¹¹⁾), რასტამ რაში მოემარა,
და ოთხნივ ფერკნი მოუსხლიტნა ქარმან, ქუეშე გაუარა¹²⁾).

1) დად.—ძვრისა.

2) 428 №—მისთვინ.

3) დად.—კულავა.

4) დად.—მკარ-გრძელივ, ა. ო.—მშვილდს მკარ-გრძელს წამოზიდ-

5) დად.—წელნი.

6) დად.—ერთი ერთსა შეეჭიდნეს, 428—ერთმანერთსა მოეჭირეს.

7) 428-სა და დად.—სეულ ხელ-წაჭერებში „მედ რაში“—უნდა ნი-
შნავდეს—„მე და რაში“, როგორც ა. ო.—შია.

8) დად.—ამისამან უნაგრებითა, ა. ო.—ამისმან უნაგირითა, 428—
ამიხუნამს უნაგირითა.

9) დად. და ა. ო.—აზიდა მან უნაგირი, 428—უნაგირსა.

10) დად.—აზიდნა, 428—აზიდა.

11) დად.—შემოხვიდა.

12) დად.—ქარმან ფერკთ ქუეშე გაუარა.

2805. კულა გაიყენა სამანდი, ვითა სონდულმან¹⁾ გაუსო, კისერსა კელი წამოჭკრა²⁾, ზურგსა³⁾ ლახტი ჰკრა, გაუშო, მან ერანელთა მომართა, ეტლი დაბმული აუშო, და ქარულად ზედა მოუკლა, სისხლისა ღუარი გაუშო⁴⁾.

2806. ტუსი წინა მოეგება მას მეშეტად ერანელთა⁵⁾, ზურგსა კრმალი გაეტეხა, კარვის სვეტი ჰქონდა კელთა, ტუსის ჰკრა და მუზარადი მიგორეგდა მისი ველთა, და შეშინდეს და გარდებევწეს, დაეგზავნეს მისგან მელთა⁶⁾.

2807. რაშსა შესდგა⁷⁾. უნაგირი, როსტომს ჰქონდა კელთა ოროლი⁸⁾, თურანელთა შეუტივა, ჰფანტავს, ვითა ტრედთა ქორი⁹⁾, უუო რისხვა საშინელი, დაკოტილთა იდვა გორი, და ზილოტანსა ვერვინ დახუდა მეომარი მისი სწორი.

2808. თქუა: „იგი თურქი რა იქნა, ვინ მზესა დაედარების?!. ერანელთაგან თავადი მას ვერვინ დაედარების, მათ ავი რამე მან უუოს, არვისგან გაიყენების, და ამათი კოცა ქექაფს ადარას მოეკმარების.

2809. ესე თქუა და უკ-მობრუნდა, ქაფისკენ წამოვიდა, ზურგს ვლიდა, ვითა მგელი, ერანელთა სისხლსა ღურიდა,

1) დად.—სულდულმან(?).

2) დად.—მოჰკიდა.

3) დად.—ზურგს ლახტი ჰკრა.

4) დად.—თქუა: მთელი აღარ გაუშო.

5) დად.—იმას მეტად ერანელთა, ა. ო.—წინა მიეგება მას, მეტობდა ერანელთა.

6) დად.—შეშინდეს და გარდებევწეს, დაემგზავნენ მისთვის მელთა, 428—და შეშინდა და გარდებევწეს, დაემგზავნენ მისგან მელთა, ა. ო.—შეშინდა და გარდებევწეს, იმალადა მისგან ველთა.

7) 428—შედგ, ა. ო.—რაშს შეუდგა.

8) 428 №—ორ-ორი.

[428—ტრედსა.

9) დად.—თურანელთა შეუტია, ტრედთა ფანტავს ვითა ქორი,

რეუდ იდგა დაკოცნილი, ვითა ბზეს დალაკვიდა,
და მკლავთა სისხლი ჩაზდიოდა, ჯაჭვის კალოთს უღებვიდა¹⁾).

2810. რასტომ ნახა, ეგრე უთხრა: „თურქო, მსმელო სისხლისა!
ერანელი ვინ შეგება, რად ჭკოც ავის რჯულისა?!
ზურაბ უთხრა: „შენ რად დაეტ სმათა ჯარი თურქისაო,
და თქვენ მუქარა ვერვინ²⁾ გთხოვა შესაბმელად რაზმისა!“

2811. რასტომ უთხრა³⁾: „აწ დადამდა, აღარა ჩანს მზისა არე,
ხვალ აქავე შევიყარნეთ, კრმალს ქუეშ არის ტახტ-სამარე⁴⁾,
შემოყურებით⁵⁾ ეტლისაგან, ჯერ ვაჟი ხარ რძე-მწოვარე,
და ცასა უკუირს შენი საქმე, განცქეიფრდების⁶⁾ მზე და მთვარე.

აქა მზის ჩასულამ გაპყარა ორნივე საწუთროს დანარკულების
მომლოდნენი^{*}).

2812. დაშქარშიგან შემოვიდა ზურაბ, — აფა დახერგული,
მკერდ-მკლავი და ჯაჭუ-ჯავშანი ჭქონდა სისხლით შეღებული,
ომანს უთხრა: „დღეს დრუბელი ვნახე, სისხლით ავსებული,
და მე უზუნო ერანელთა მზე უღრუბლოდ⁷⁾ დავსებული!

2813. შენ ნახია ცხენოსანი, სიმაღლითა სწულების კომსა?!⁸⁾
თქვენ რა ჭქენით რომ მოგიკლა კრმალი ჭკარით თუ რაზომსა?

¹⁾ დად. — შეღებვიდა.

²⁾ დად. — არვინ.

³⁾ დად. — ბრძანა.

⁴⁾ დად. — ხვალ აქავე შევიყაროთ, კრმალს ქუეშე არის.

⁵⁾ 428-სა და დად. — სეულში — უ-ნით, ა. ო. — შემოყურებით.

⁶⁾ დად. — გაცივიფრდების, ა. ო. — განცქვირდების.

^{*} ეს სათაური ა. ო. — ში არ არის.

⁷⁾ 428 და ა. ო. — მზე უღრუბლოდ, დად. — უღრუბლოდ.

⁸⁾ დად. და 428 — ხომსა, ა. ო. — ცასსა(?).

მას შეკრდ-შეკლავი გმირსა უგავს, სისრულითა გული ღომსა,
და იგ ვერ არის ჩემი სწორი, გამოვსტადე¹⁾ დღეს ეს ღმისა!

2814. ომან თქუა თუ: „თქუენვე ბრძანეთ, დღეს არ დასძრათ აქათ თავნი!²⁾
ერთი კაცი ჩამოიჭრა, ვითა ზილთ³⁾ განამუღავნი,
არსად მოკლა ერთი კაცი, მან⁴⁾ ამითა გვიყო ზავნი,
და იგ ანაზღად გამობრუნდა, ჩუენა დავხუდით⁵⁾ უკაზმავნი.

2815. ზურაბ თქუა: „მას ვერ უქნია დღეს აქა ომთა ადიმნი⁶⁾,
მე კრანელნი დავეკოცე⁷⁾, სისხლისა რუნი⁸⁾ ვადინბ,
ყოლ მათი რაზმი არა მჩანს, არის ჩემს წინა ნადირნი⁹⁾,
და გული დავსტადოთ¹⁰⁾ სეგდითა, წინა დავიდვათ ნადიმნი!

2816. როსტომ ჭკითხა¹¹⁾: „ზურაბ რა ქნა, რომ მოგიკლას¹²⁾ გულფავნი?“
გიუმან თქუა თუ: „არ მინახავს მე მისებრივ ფაღავანი!
ვითა ქარი, შემოიჭრა, ღომისებრივ¹³⁾ ძაღფავნი,
და წინა ტუსი მიეკება, კარდისვეწნეს შიშით სხვანი.

2817. ცხენსა იჯდა¹⁴⁾, შუბი ჭქონდა, არ უქნია კრძლითა რადი,
იკარავთ სვეტი გამოუგდო¹⁵⁾, არა თქუა რა დასაქადი.

1) დად. და ა. ო. — გამოვსტადე, 428 — გამოვსტადო.

2) ა. ო. — დღეს არ დასძრნეთ აქათ თავნი.

3) 428 № — ვითა სპილო.

4) დად. — ჩვენ.

5) დად. და 428 — ჩვენ დაუხუდით, ჩვენა დავხუდით, ა. ო. — ჩვენ

6) დად. — ადიმი.

[ვიყვენით.

7) 428 № — დავკოცე, ა. ო. — დავკოცენ

8) დად. — რუი.

9) დად. — ნადირი.

10) დად. — დავსტადოთ

11) დად. — ჭკითხავს.

12) დად. — მოვიდა.

13) დად. — ღომისებრი.

14) დად. — შეჯდა.

15) დად. — კარავთ სვეტი გამოაგდო.

მოუკდა და თავს დაჰკრა, დაუღეწა მუზარადი¹⁾,
და ტუსიმ ზურგი შეაქცივა²⁾, უკან მისდევს ღომი ხვადი³ *).

2818. მას ლაშქარნი მოეხვივნეს, ჰკოცს უწყალოდ, სისხლი სჩქეფდა⁴⁾,
არგინ იყო მისი სწორი, ვით ზილოსა ძაღლი ჰეეფდა⁵⁾.
როსტომს გული აუღუდა, ჯავრიანი⁶⁾ ახსენებდა,
და მას აქებდა უსაზომოდ, სიკეთეს⁷⁾ იკუთრებდა.

აქა როსტომ გივს შურაბის ქებას უანბობს დიდად
შეჭირვებული^{**)},

2819. რაგ ფაღავანი ახალი დღესითგან მტერთა ზადის,
სიმძიმით მიწა ვერ ზიდავს, მასკულავთა განაცხადის,
ლახტითა, კმლითა, შუბითა, ისრითა გამოვსცადის⁸⁾,
და მე ვერა უფავ ვემითა, — უოლ არა მიჩანხარ⁹⁾, — თქუა ღია.

2820. ვთქუი: „სხვანი სხუელდებულნი მე ამივსია ჭირითა,
ესეცა დავსტე მიწასა, ავიღო უნაგირითა!“

1) 428 № — მას არ უთხრა დასაყბელი.

2) დად. — შეაქცია.

3) 428 № — მხვადი.

*) ეს ხანა ა. ო. — ში ამ სახით ვრის:

ცხენსა იჯდა, შუბი ჰქონდა, არ უქნია კლითა-ომი,

კარავს სვეტი გამოუგლო, წააქცია ფეხზედ მღვომი,

მოუხდა და თავსა დაჰკრა, არა თქვა რა გასაგონი,

და ტუსიმან ზურგი შეაქცივა, უკან მისდევს ხვადი ღომი.

4) დად. და ა. ო. — სისხლი სჩქებდა, 428 № — სისხლსა სჩქებდა.

5) დად. — ვით ნიანგი მალა ყეფდა, 428 № — სპილოსა.

6) დად. — ჯავრიანად.

7) დად. — სიტურფესა.

***) ეს სათაური ა. ო. — ს არა აქვს დად. — აქა როსტომ გივს შურაბის ამბავს უამბობს შეჭირვებული.

8) ა. ო. — ლახტი, კმლითა და შუბითა — ყველათი გამოვსცადია.

9) დად. — ყოლე არ მიჩანხარ, ა. ო. — ყოლ არ მიჩანხარ.

მას შევეჭიდე ცხენსედა შედგრად, გულისა ძვირითა,
და მავრა, ვითა მთა, ვერ შევსძარ, იგ შეჭურვილი¹⁾ რკინითა.

2821. ხვალ ადგილსა საომარსა რკინით მინდა ღონის დება²⁾,
შევეხვეწნეთ³⁾ შემოქმედსა, — მისი იუეს ჩემგან ვნება,
მზე და მთვარე მას ქუეშ არის, გამომარჯვებს თუ განგება,
და ზოგთა მისცემს ტახტ-გვრგვინსა, ზოგთა — მიწათ გასწორება.

2822. ქაოზ იტყუის: „როსტომ იუგ ამაზღამე ლოცვის⁴⁾ ახლას!
ზირი მიწას გააერთე⁵⁾, გული შენი განათლას,
მოგცეს ძალი მორეგნისა და ცათამდის აგამაღლას⁶⁾,
და ხვალე მოჭკვლას უხებარ⁷⁾, მკლავი შენი გაგიახლას!⁸⁾

2823. როსტომს ტვინი გაუფიცხდა, გული ჯაფრიბ აენტების,
მთასსენა: „გელ-მწიფეო, მღთითა ნურა გეჯავრების!⁹⁾
კეთილისა მგონებელ¹⁰⁾, თქუენი ნება გათავადების,
და თქუა და სადგომს წამოვიდა, მას ზურაბვე ეგონების.

2824. ჭამად იჯდა¹¹⁾ ზილოტანი, მოითხოვდა სანუკარს,
კაქსანი გაეყარა¹²⁾, სვამს, დალევდა დასტაქსას,

1) დად. — ვერ დავსძარ იგი ჭურვილი: რკინითა.

2) ა. ო. — ომის დება.

3) დად. — ვეხვეწნები.

4) დად. — ქაოზ იტყუის: ამას ღამეს, როსტომ; იუგ ლოცვის ახ-
ლოს, 428 № — ლოცვის ახლოს.

5) ა. ო. — გაუერთე.

6) დად. — ადგამაღლას.

7) დად. — ყველგან უხებარი.

8) დად. — გაგიმავროს.

9) დად. — ნურა მისი გეჯავრების.

10) ა. ო. — მომცემელი.

11) ა. ო. — დაჯდა.

12) 428 № — გაიყარა.

ზავარს უთხრა: „ხვალ შევებში, სადა იგი თურქი არსა,
და შეეკაზმე¹⁾ გულმღვიძარედ, დადეგ ჩემის კარვის კარსა!

2825. მეც ადრე მოვალ, თუ მამცემს განგება გამარჯვებასა,
თუ მამკლან, გულსა ნუ მისცემ²⁾, ტირილსა, შეჭირვებასა,
აქ ნუ დახუდები ქექაოზს, ამ რაზმსა თუ შეებას³⁾,
და ზაუფს მიმართე, ეცადე დასტანის გამაგრებასა!

2826. დედაჩემსა მოახსენე: „ჩემთვის გული ნუ ეწვების!“⁴⁾
მე ეს მიუთ სწუთრომან, ხან-გრძლიად არვინ გათავლების⁵⁾,
არამი და ცრუ, მტყუნანი—უოფლსა კაცსა ემტერების,
და მუხთაღია ეს სოფელი,—კაცი ვერსით⁶⁾ მოურჩების.

2827. ღომი, ვეფხი და ნიანგნი⁷⁾, ჰე, ჩემგან მოცაკულებდა!
თუ დღეთა ჩემთა სიგრძეს⁸⁾ ათას-წელ დაშეტებდა,
გზა ესევე გვედგა სავალი⁹⁾, არსით არ აგუცილდებოდა¹⁰⁾,
და არავინ არის უკუდავი, საქმე აქ მოიფრებოდა.

2828. ზაალს ჰკადრე ერანელსა: „კელ-მწიფისგან შორს ნუ დგების!
მტერთან კარვად მოეკმაროს, ნურას დაუსუსურდების,
ბრძანებასა ნუ გადავა, ნურცა ომსა მოეშლების,
და ერმს¹¹⁾ იყოს თუ, უნდა ბერი, უუელა სწორად გარდაჰკლების.

1) დად.—შაეკაზმე.

2) დად.—თუ მომკლავს, გულსა ნუ მისცემს...

3) ა. ო.—აქ ნუ დახუდების ქექაოზს, თუ ამა რაზმს შეებასა.

4) დად.—გეწვების.

5) ა. ო.—გათავლების(?).

6) დად.—ვერისა.

7) ა. ო.—სიგძეთა.

8) ა. ო.—სავალად.

9) 428 №—გაგვიცილებოდა.

10) დად.—ნურსად, ა. ო.—მტერზედ უარვად მოეკმაროს, ნურას

11) დად.—ყმა... დაუსუსურდების.

აქა ამა ანდერძსა ავედრებს როსტომ ძმასა მისსა ზავარს
ზაალს წინაშე*) და დედასა მისსა ვევერდით მისსა—შვილისა
სისხლისათვის, ვითა ირემი წყურვილისათვის, მომსურნიე
და სისხლი დაღვარა.

2829. როსტომ ამის აპირებდა¹⁾ შვილისათვის—სისხლ-საჩქეფად²⁾,
მან ჩაიღვა ტანს აზვარი, ისწრაფოდა მისთვის ვნებად,
ფრინვით შეჟდა ვეშაზბედან³⁾, მზისა შექთა დასავსებად.
და წინ მეჯლიში⁴⁾ გაეშალა, ზურაბ იჯდა მოსვენებად.

2830. ამანს უთხრა: „იგ ლომკაცი დღეს მოვა და მე შემებმის,
მკლავ-კისერი ჩემს უგავს, ჭურეტად თვალნი არ მოკლხთების⁵⁾,
ავჯანდათა ფერკთა ქნევა⁶⁾, სიუუარული შემექნების,
და მას საკრავად ვერ ვიმეტებ, ცნობა რადმე⁷⁾ კრიდების.

2831. დედისაგან დავედრულსა მასკედ ვხედავ მანშურათა⁸⁾,
ბრძოლად გული არ მიმეტეუის, სირცხვილითა დაგკშავ კართა⁹⁾,
როსტომ არის უსაცილოდ, ვინ შეიზურაბს უზაბართა¹⁰⁾,
და უცხოდ მოვკვლა¹¹⁾ მამაჩემი, არამც ასრე დაშემართა!“

*) 461-ში ამ სიტყვით თავდება ეს სათარი, დად.—ამა ანდერძს
ავედრებს როსტომ ძმასა ზავარს ზაალთან და დედასთან.

1) საეთ. და საისტ. მუზ. 461 № ხელ-ნაწერი, დად. და ა. ო.—
აპირებდა, 428—აპირობდა.

2) ა. ო.—სისხლ-საჩქეფად, დად.—სისხლსა ჩქეფად.

3) 461—უ-ნ-როდ.

4) დად.—მიჯლიში, იშვიათად მეჯლიში.

5) 461 № და დად.—მოხლჩდების, ა. ო.—მოკლჩების.

6) ა. ო.—ავჯანდა და ფერკთა ქნევა.

7) 428 №—რამედ. [ლექსისთვის.

8) 461 და 428 №№—მანაშურთა, ა. ო.—მანუშართა: ვასწორებთ

9) ა. ო.—შევკრე(?) კართა.

10) 461 №—უზამბართა. [მამაჩემი, 428—ურცხოდ(?)].

11) 461 № და ა. ო.—უცხოდ მოვკვლა, დად.—და უცხოდ მოკვლა

2832. ომან უთხრა: „მე მინახავს რაზმთა შიგან რესტომ. ომად,
მისსა რაშსა ესე ცხენი ჰგავს: ავუანდათ, ცხენსა ჯდომად¹⁾
უცხო კაცი დაავანებს, — სადავეთა კეჯთა ქონად²⁾, —
და ნუ უკის ღმერთმან!.. იგ არ არის, უფლებუ გჩანს მისად სწორად!“

2833. ზურაბ ჩაიცივა აბჯარი, რაზმთა საომრად ღებინითა,
გრგვინვიდა³⁾ ღრუბელივითა. იგ შეჭურვილი რკინითა,
მან რესტომს ჰკადრა მოკითხვა მოცინარითა პირითა⁴⁾,
და ჰგვანდა, მას ღამე ნადიმად ერთად წაერთო ღვინითა⁵⁾.

2834. მოახსენა: „როგორა ხარ ნამძარი⁶⁾ ლომისკან? 8888
როგორ⁷⁾ დაგიპირებია ვაჭრეუ დასცხრეთ ჯავრისკან,
კრმალ-ლახტი და ჯაჭუ-ჯავშანი⁸⁾ გავიშორვით⁹⁾ ტანისკან,
და უბედურე¹⁰⁾ ფათერაკი ჩამოვიკისნათ ეტლისკან.

2835. დავიდვით წინა ნადიმი ჩვენ მხიარულის გულითა¹¹⁾; 8888
ვსთხოვით¹²⁾ უფალსა შენდობა, მას შევეხვეწეთ სულითა¹³⁾,
სისხლთა ღურჯ, ომი, ორთავე ადუთქუთ აღსასრულითა,
და ამას წინათი ნაქმარი შევინდოთ¹⁴⁾ სინანულითა.

1) დად. — მისსა რაშსა ესე ცხენი ჰგავს ავუანდათა კაცი ჯდომად.

2) დად. — უცხო კაცი დამსგავსებს საღვეთა კაცი ქონად.

3) დად. და ა. ო. — გრგვინვიდა, 428 — გრგვინავდა.

4) ა. ო. — მოცინარისა პირითა.

5) დად. და ა. ო. — და გვანდა მას ღამე ნადიმად ერთად წაერთო ღვინითა, 428 — ნადიმად ერთად წართვითა ღვინითა.

6) დად. — მოახსენა: ნამძარი როგორა ხარ. ლომისკან.

7) დად. — რაგვარ.

8) დად. და ა. ო. — კრმალ-ლახტი და ჯაჭუ-ჯავშანი.

9) ა. ო. — მოვიშორვით.

10) დად. — უკუღმართი.

11) დად. — ჩვენ მხიარულად გულითა, ა. ო. — ჩვენ მხიარულის გუ-

12) დად. — ვთხოვით. [ლითა.

13) დად. — ჩვენ შევეხვედროთ სულითა.

14) დად. — შევინდოს.

2836. კულაცა¹⁾ უთხრა საუბარი ზურაბ, სიტყუა არა მქისი: 2836
მე შენზედა ნიშანს ვხედავ²⁾, ნათესავად შენ ხარ ვისი,
საძებნელად გამოვჭრილვარ, მე სურვილი მამკლავს ვისი,
და შენ როსტომ ხარ, დასტანის ძე³⁾, შვილის-შვილი საამისი!“

2837. როსტომ თქუა: „ცუდად აუბნებ, ყმაწვილო, ტკბილსა ენასა!⁴⁾
ჩუენ ერთმანერთსა ომშიგან ძოღან⁵⁾ დაგვჭირდით რკენასა,
მით ხვალმე⁶⁾ გარდავიწუეიტობო, ერთი ველოდეთ შეგლასა,
და ბოლო იგ იყოს⁷⁾ საქმისა, ვიწუოთ ცრემლისა დენასა!

2838. არ შოვსტყუვდები⁸⁾ ლაუბითა, მაქუს ყამთა გამოცდილობა,
ბერიკაცი ვარ, მაჩნია ომშიგან ჭირთ-ნახულობა⁹⁾,
შოკაზმული ვარ სარკენლად¹⁰⁾, გინახო მოწიფულობა,
და დასცადე¹¹⁾ ჩემი ძალ-გული და ჩემი ჭანგ-მანვილობა!“

2839. ზურაბ უთხრა: „ბერო გაცო, დამიკოდე¹²⁾ გული წყლული!
სჯობდა შინა მისუღიყავ, დაგეღიფა მუნვე სული¹³⁾,
ცხენი ქუასა გამოაბეს, ბარგისტანით შეკაზმული¹⁴⁾,
და ჭმუნვით იუენეს¹⁵⁾, ორთავ ედგა შეჭირვებით სავსე გული.“

1) ა. ო. — კულაცა, 428 — კულავეცა.

2) დად. — მე ნიშანსა შენზედ ვხედავ.

3) დად. — და როსტომ შენ ხარ, დასტანის ძე...

4) ა. ო. — ...ცულათ აუბნებ, ყმაწვილო ცულათ ენასა.

5) 428 № და დად. — გუშინ.

6) დად. — ხოლმე.

7) დად. და ა. ო. — და ბოლო იგ იყოს საქმისა, 428 № — ბოლო

8) დად. — მოვტყუვდები. [იგ იყო...

9) დად. — ომშიგა ჭირნახულობა.

10) ა. ო. — სარკენად, გენახოს.

11) დად. — დაცადე. [გული წყლული.

12) 428 და ა. ო. — დამიკოდე გული წყლული, დად. — დაიმშვიდე

13) დად. — დაგეღიფა მუნა სული, ა. ო. — წასულიყავ დაგეღიფა მუნ

14) 428 № — შეკაზმული. [იქ სული.

15) ა. ო. — ჭმუნვით იდგეს...

აქა პირველი რკენა როსტომისა და შურაბისა და შურაბისაგან როსტომის დაყემა*).

2840. რა ამართეს მათ პირები¹⁾, ღომი ღომის შეეჭიდა²⁾, ტანს ოფლი სისხლიანი³⁾ მათ კოჭამდის ჩამორცხიდა⁴⁾, ზურაბ პირი აცაად⁵⁾, ჰგავს, ვეშაში მზეს ჩანთქმიდა⁶⁾, და ერთი კელი კისერს მიჰყო, სხვით ბარკასს⁷⁾ მოეკიდა.

2841. შეჰკეტა და ზე აიღო, დაიხასა: „აბორია⁸⁾, მეღვრად დასცა მიწაზედან, პირი მტვერსა⁹⁾ გაურია, ვითა ვეფხი, ზედ შეახლტა¹⁰⁾, შვილი მამას მოერთა, და თავს ჯამოდა მოკუეთასა, სული ადარ დაუღია.

2842. როსტომ თქუა: „მიფხუდი ვეშაშს, ვარ უიმელო სულისა!“ (თქმა მიჯობს¹¹⁾), გამოცხადება სქმის დაფარულისა, გმირო ჯომარდო, უმაწვილო, ალფა ხარ ედემს რგულისა¹²⁾, და აქ თქუენი წესი არ არის, სხვა არის ჩუენის რგულისა.

2843. აქა ვინცა ერკინების ზილოტანი ფაღაფანსა, პირველზედან არას ავნებს, არც ზატიმრად წაიუფანსა,

*) ეს სათაური არა აქვს ა. ო.-ს.

1) ა. ო.—რა ამართეს მათ პირობა(?).

2) დად.—შეეჭიდა.

3) 461 №—ტანს სისხლი ოფლ-გარევით მათ კოჭამდი ჩამორცხიდა.

4) 428 №—კოჭამდის ჩამორეცხდა, ა. ო. და დად.—ჩამორცხიდა.

5) ა. ო.—აცაიღო.

6) დად.—ჰგავს ღრუბელი მზეს ჩანთქმიდა.

7) ა. ო.—ერთი კელი ფერკსა მიჰყო, სხვით კისერსა მოეკიდა.

8) 428 და 461—დაიძახა აბორია.

9) ა. ო.—მტვერთა.

[ვეფხვი...

10) დად.—ვითა ვეფხი ზედ შეახლტა, ა. ო.—ზედა შეჰქდა, ვითა

11) დად. და 428—თქუა: „მიჯობს გამოცხადება...“

12) 461—ედემ რგულისა.

თუ შეკრედ მოკრევის¹⁾, თავს ღომს დაიჭუამს,
და ფიცხლად თავს გააშორებს, სატაგრეტოდ მიიუყანს.

2844. ამ ღონითა რსტომ იკნა ვეშის ზირით თავი მარად.
ზურაბ უთხრა: „ბერ-კაცო, ლაყაბს²⁾ კრეფა უნდა არად,
გამიშვიხარ, სადანამდი³⁾ დღეს გათავდეს შენი დარად,
და აწ დღესითგან დაიჭირე სული ჩემგან იადგარად!“⁴⁾

2845. მოტყუვდა⁵⁾ გმირი უმაწვილი ამისი იმედუელი⁶⁾,
ჯომარდი⁷⁾ გუფგონობითა, უმად ვერვისგან ძლეული,
ლაშქართა შიგან მოვიდა ნაბრძოლი, აბჯარ-ქნეული,
და იგი უმაწურალოდ⁸⁾, ვითომცა აფა, ნიაგოა რხეული.

2846. შემორტყა მშვილდ-კახარჭი, თამაშობად⁹⁾ გამოვიდა,
ინადირა, მკეცნი მოსრნა¹⁰⁾, თავის სრასა შემოვიდა,
ზირ-მთვარენი გვერცა¹¹⁾ უსხდა, მერმე მკურეღნი შემოვიდა¹²⁾,
და სმა და ლხინი გახშირეს, მზე უღრუბლოდ ამოვიდა.

2847. ზურაბ ამბობს ომთ ამბავსა, მჭურეტელთათჳს სსურველი,
რაცა ექნა რსტომისთჳს, ან გაეშვა რისთჳს მრთელი¹³⁾,

1) 428—მოერივნის, დად. და ა. ო.—მოკრევის.

2) დად.—ლაყაბთ, 461—ლაყაბს.

3) დად.—სადანამდისცა დღეს გათავდეს შენი დარად ..., ვ. ო. და
428 №—სადანამდი დღეს გათავდეს შენი დარად.

4) იადგარი, იხ. ლექსიკონში ნასესხ. სიტყვები, ვ. ო.—აწ დღესით-
გან ინაჩუქრე გული ჩემგან იადგარად.

5) ა. ო.—მოტყუვდა.

6) ა. ო.—ძალთაგან იმედუელი.

7) ჯომარდი, სპ. جوامرد — ჭაბუკი, ვაჟკაცი, ქოყმე.

8) დად.—უმაშვრალო, ა. ო.—და იგი უმაწურალოთ.

9) დად.—ნადირობდა, ა. ო.—სათამაშოდ.

10) დად.—მკეცი მოსრა, ა. ო.—მკეცნი კოცნა.

11) დად.—გვერდსა, ა. ო.—გვერც მოსხა.

12) დად.—მკურეღნი ყოვლგნით მუნ მოვიდა: [მთელი.

13) დად.—ან გაუშვა რისთჳს მრთელი, 428—ან გაეშვა რისთვის

გულსა ეღვა ქაჯის ბადე, ომან იერა ზირს¹⁾ კელი;
და უთხრა ვასძეს სიცოცხლითა, დაგიბნელდა დღე ნათელი!

2848. ვა შენი ტანი მდალი, ზირისა შეენიერობა²⁾,
ბეჭ-მკერდი, მკლავი და ლახტი და ავეანდათა გრძელობა³⁾,
საქმე დაბალი⁴⁾ მკუახედ ჭქენ, იწუე თავისა მტერობა,
და შენ უზებარი⁵⁾ გაუშვი, დაჭკარგე ბედნიერობა!

2849. ამა საქმითა შენზედა, ნახავ, რა შიიწვეის!
შენი სიცოცხლე ცუდია დღესითგან, გარდაჭკედების⁶⁾,
სადგომისაკენ წავიდა, ტირს, გული დაუჭკნების,
და თქმულია, მტერი ბუდითი მტერთგან⁷⁾ არ იწუნების.

2850. შესარცხვენლად ზურაბს ესმა რა ომანის ზირისაგან,
მან მუჯლიში⁸⁾ გაიყარა, მოეშალა ლხინისაგან,
ჯავრიანი შედღს აზირობს⁹⁾, დნების უფრო ცვილისაგან¹⁰⁾,
და მას დამეს უნაწილად დარჩა ტკბილის ძილისაგან.

2851. როსტომს ზურაბ რა დაეხსნა¹¹⁾, მოუბრუნდა მკუდარსა სული.
თქუა თუ: „მოგჩნი, ახლა გჭზოვე მე სიცოცხლე დაკარგული!“

1) დად.—მუკლსა.

2) 461 და დად.—შენიერობა, 428 და ა. ო.—შენიარობა.

3) დად.—ბეჭ-მკერდი, მკლავი, ლახტი, ვაი ავეანდათა გრძელობა(?), ა. ო.—ბეჭ-მკერდი, მკლავი და ლახტი, ავეანდათ გრძელიერობა.

4) დად.—მდაბალი.

5) დად.—უზებარი.

6) 428 №—შენი სიცოცხლე დღესითგან ცუდია, გათავდებისა, ა. ო.—...დღესითგან ცუდია, გათავდებისა.

7) 428 და 461—არც მისგან, ა. ო. და დად.—მტერთგან არ იწუნებისა, 461 №-ი თავისი ვარიანტებით ემხრობა 428 №-ს.

8) დად.—მიჯლისი.

9) დად.—აპირებს.

10) ა. ო.—მცვარისაგან.

[ტომს ზურაბ...

11) 428 და დად.—როსტომ ზურაბს რა დაეხსნა, ა. ო.—როს-

იგ შეიქნა, ვითა გურდემლი¹⁾), — ბასრი კრმალი გამახული,
და მერმე წყაწსა მოცამართა, გაჰკობოდა სიცხით გული²⁾).

2852. სვა წყაწი, ზირი მიწასა დასდვა³⁾), ილცაფს ნებასა,
დმერთს რა გაეგო, არ იცის⁴⁾), იაჯდა გამარჯვებასა,
ეტლი უკუღმა მბრუნავი ისწრაფდა⁵⁾ გამწარებასა,
და მათ უზირებდა⁶⁾ გვრგუნსა მოკდასა, გამტვერებასა.

2853. ლაშქართა შიგან მოვიდა როსტომ ზირ-გაუეითღებუელი,
წინ მოეგებნეს თავადნი, ნახვად იმისთვის⁷⁾ რებუელი,
მათ უთხრა მისი ამბავი, ვარ დღითა⁸⁾ შევიწრებუელი,
და კელ-მწიფეს წინა მოვიდა ზირ-ჭმუნვით, გამწარებუელი.

2854. მოახსენა: „აწ სიცოცხლე დღეთა ჩემთა კარდაჰკლებს!⁹⁾
რაც მინახავს, მეომარი სხვა მისებრი¹⁰⁾ არ იქნების,
ნიანგი და დევ-ზილთნი¹¹⁾ ძალად არას ედარების¹²⁾),
და რა გინდა რა გრძლად ვიბრძოლოთ, ვით უკორცა¹³⁾), არ დაშუ-
[რების!

2855. სხვა მეომარი მის მეტი, იცით, ვერ გამმაგრებია?¹⁴⁾
ამისგან კიდევ სიკუდილი ჩემი არ მიაზრებია,
თუ მამერვეის¹⁴⁾), ისრევე დღეთაგან კარდაჰკლებია,
და საამს მივართვამ ამბავსა, ნარიმანს ვესტუმრებია!“

1) დად. — გვრდემლი.

2) დად. და 461 — გააკობდა, 428 № — დაჰკობოდა — ორივე წარ-

3) დად. — დაზდვა. [ცენილია.

4) ა. ო. — შთის განგებანი არ ასცდეს, იაჯდა გამპიჯვებასა.

5) დად. — უპირობს, ა. ო. და 428 — ისწრაფდა.

6) 428 და 461 — უპირობდა.

7) დად. — ამისთვის.

8) დად. — დღითა.

9) ა. ო. — გარდამხდების.

10) დად. — მისებრი.

11) 428 № — ნიანგი და დევი, სპილო.

12) ა. ო. — ძალად არსად ედარების.

13) დად. — უსულო.

14) დად. და ა. ო. — მამერვეის.

2856. ნადუღითა ცოტა რამ ჭამა როსტომ გუღითა ქუეღითა,
მას ღამე¹⁾ ღმერთსა ეგედრა სიტუუითა საკუირველითა:
„ნუ ამოგდებ ქექაოზს, ერანსა საძირკუეღითა,
და ნურც გათავდების ჩემი დღე ამ ფაღაფანის კეღითა!“

2857. ინადირებს ერანელთა უადვილეს²⁾ ჩიტისაგან,
უიმედოდ დაკდებიან³⁾ ტახტისა და ციხისაგან,
ბანოვანნი უპატოდ ითრევიან⁴⁾ თურქისაგან,
და ბევრი სუელი ამოსწედების, წაირღუნების⁵⁾ სისხლისაგან.

2858. რა გათენდა, ზურაბ შეჯდა, იგ სამანდას მთირბეგდა.
დღეს რკენითა⁶⁾ გავიჩინოთ, ფაღაფანო! — მადლად ჭეუფდა.
შეგნება და ჯომარდობა მისი როსტომს აკუირვებდა⁷⁾,
და საუბარი ომანისი ზურაბს ჯავრით აღეუვებდა.

აქა როსტომისა და ზურაბის რკენა და მამისაგან შვილის
სიკუდილი⁸⁾).

2859. როსტომ უთხრა: „ლომის ომსა რადგან დაჰკრთი, გიჯობს ზავი!
აწ მდდი და ერთმან-ერთსა ჩუენ უჩუენოთ კუღავცა მკლავი!“
როსტომ უოღე არა თქუა რა, რაშსა შეჯდა⁹⁾ გმირთა თავი,
და კუღა სარკენლად დაეკაზმნეს, უბრუნევა⁹⁾ ეტლი ავი.

¹⁾ ა. ო. — მას ღამეს.

²⁾ დად. — უადვილედ.

³⁾ დად. — დაპდებიან, ა. ო. — დახდებიან.

⁴⁾ დად. — ითრევიან უპატრონოდ.

⁵⁾ ა. ო. — წაირყვნების.

⁶⁾ დად. — ომითა.

⁷⁾ 428 № — აკვირებდა.

⁸⁾ ეს სათაური დად. - სეულში ამ სახით არის: აქა ზურაბისა და
როსტომის მეორედ რკენა გულ-მესისხლედ და ლომ-კაცის ზურაბის დღე
გათავდება მამის პელითა.

⁹⁾ 428 № — ცხენსა შეჯდა.

⁹⁾ დად. — და კუღავ საოკენლად დაეკაზმენ, უბრუნევათ ეტლი ავი,
428 № — ...სარკენლად დაემზადნენ, უბრუნევათ ეტლი ავი.

2860. ვითა ლომთა შეუტის¹⁾, გააპობდეს კლდეს ტინსა,
რკენასშიგან იგ მკერდებსა აძგერებდეს გმირი გმირსა²⁾,
მაგრა ეტლი უკუღმართი გაუზირებს³⁾ ვისცა ძვირსა,
და მან შეუკრა მკარი ზურაბს, კლდეს დაადნობს ვითა ცვილსა.

2861. მას ნიანგთა⁴⁾ შემოძარსა მკერდ-კისერსა კელი დასცა,
ლომინ როსტომ დაიძახნა⁵⁾, აიუუნა ზურაბ, დასცა,
მან კელ-ფერკნი გაიქნივა, ასადგომლად თავის გზასცა⁶⁾,
და ფიცხლად დანა გამოიღო⁷⁾, მოსაკლავად გულსა დასცა.

2862. როსტომ ვერ დაიმაგრებდა ზურაბს, გავსილსა მთვარესა,
ვით ეტლი, აუღებოდა, ჰგავს მზისა მეჯუფთარესა,
მამამან დასცა ხანჯარი⁸⁾ გლას სისხლთა სადინარესა,
და გული და ღვიძლი გაუზო ემაწვილსა გულ-მღვიძარესა.

2863. ზურაბ თქვა: „ეს ფათერაკი თავს უეგ ანაზღეული!“
სისხლისა ღუარი გაუშვა⁹⁾, უკუ-წვა გულ-მტკივნეული,
მე მქონდა საწუთრის კლიტე, შენ მოგეტ¹⁰⁾ განასრეული,
და შენ უბრალო ხარ, მოვსტყუვდი¹¹⁾, სირეკუნით ცნობა-რეული!¹²⁾

1) 428 №—ვითა ლომნი შეიჭიდნენ, გააპობდენ კლდესა ტინსა,
დად.—სხვა მე-XIX საუკუნის ხელით: „შეიჭიდნეს.

2) ა. ო.—რკენას შიგან იგ მკერდებსა აძგერებდენ გმირი გმირსა,
428 №—რკენაშიგანაძგერებდა...

3) დად.—გაუზირავს.

4) 428 №—ნიანგთა შემოძარსა, ა. ო.—ნიანგსა.

5) დად.—სხვა მე-XIX-ე საუკ. ხელით—დაიყუირნა; 428—დაიძახა.

6) ა. ო.—თავსა გზასცა.

7) დად.—სხვა მე-XIX-ე საუკ. ხელით: „და ახლად დანა ამოიღო,
428—ფიცხლავ დანა გამოიღო.

8) ა. ო.—ხანჯარი, 428 და დად.—ხანჯალი.

9) დად.—სისხლისა რუი წავიდა.

10) ა. ო.—შენ მოგე დანასრეული.

11) დად.—მოვსტყუვდი.

12) ა. ო.—ცნობა-ბნეული.

2864. საძებარად¹⁾ მამისთვის ჩემი გული გამოჭრილა,
დედაჩემს გამამგზავნა²⁾, საქმე იმან მამილბილა³⁾,
სული დავსთმე ძებნისგან⁴⁾, დღეს სანთელი დაშრეტილა⁵⁾,
და აწ იტყუიან: «საწუთრონი ჩემნი ეტლით ჩამოჭრილა»⁶⁾.
2865. შენ, ბერკაცო, მუსთლობით საუბრად ზირი აიღო,
რად მამკალ, გიჯობს, ზღვაშიგან თევზთაგან ცნობა⁷⁾ აიღო“,
ჭკერთა შიგან გახვიდე, ზეტის⁸⁾ ძალთ ჭკუა აიღო,
და ვარსკუთავთა თანა სჯდომლად მიწათ სურვილი აიღო!
2866. ამ ლაშქართაგან ერთიცა მოჩხების სახელ-დებუღი,
რასტომს მართვამს ამბავს მტირალი შეჭინავებუღი,
ზურაბ მოგიკლეს დალატად ძე, შენად ძებნად რებუღი⁹⁾,
და მან ჩემი თავი იძებნოს დრუბელთა შესწორებუღი!“
2867. რასტომს რა ესმა, გაჭკვირდა, დადგა უშტოსა ხე ვითა¹⁰⁾,
ვითა ფურცელი, ათროფდა, დაეტა მკუდარი ძე ვითა,
სულად მოვიდა, ჭკითხვდა ნიშნისა ცნობა-რევითა,
და აწ შენი საქმე მიანბე, აწ დავიკარგე მე ვითა!¹¹⁾
2868. ზურაბ უთხრა: „თუ რასტომ ხარ, რისთვის მამკალ, შენ გეძებდი,
ავ-ცნობობით არ მოგეკალ, ცეტხლსა წუღითა გინელებდი,

1) დად. და ა. ო.—საძებარად, 428—საძებნელად.

2) დად.—გამამგზავნა.

3) დად.—მომირბილა, ა. ო.—მამირბილა.

4) დად.—სულნი დავსთმენ ძებნაშია.

5) ა. ო.—დღეს სინათლე დაშრეტილა.

6) დად.—და აწ იტყუიან ჩემნი სწორნი: „ეტლით სადმე ჩამოჭრილა!“

7) დად.—ზღვაშიგა თევზთანა.

8) 428—ზეციით ძალი.

9) ა. ო.—შენთვის ძებნად რებუღი.

10) ა. ო.—უშტოო ხე ვითა, 428. №—უშტოსა ხე ვითა.

11) ა. ო.—ვაი დავიკარგე მე ვითა?!

არ შეგეძრას სიუყარული უფლებით გზასა გიჩუენებდი,
და აწ ჯავშნისა ნსკუი გაკსენ, თუ¹⁾ ტუუილად გიჩემებდი.

2869. აქა წამოსვლად ბუესა ვკარ, ტაბლასა რა ეგვანების?
მუნ დედარეში მოვიდა, ტირს, მკუდართა დაედარების,
მან ესე მძივი მიბოძა, რომელი მკლავსა არ ების,
და დამგედრა მამისეულმა, ნახე სად მოგეკმარების?!

2870. როდეს გნახე, მუნვე გიტან, გიჩუენებდი გზასა დია,
მძივი თქუენგან ნაბოძები აზად ჩემთჳს უკმარია,
ბედი ავი გამომლავდა, შავი ეტლი მამერია²⁾,
და მამის კელით დალახრული უპატოლდ მკუდარი ვძია³⁾.

2871. მერმე გაუკსნა ზვაფთან⁴⁾, ელვა გამოჰკრთა, მზე ვითა,
მძივი იცნა და ატირდა როსტომ, უუიროდა, მთა ვითა,
გარდაიხივა საუელთ, გრგვინავს, მდეღვარე ზღვა ვითა⁵⁾,
და ვაი, შვილო, ჩემგან მოკლულთ, ტირს, ამას მოსთქუამს⁶⁾ ვაი-
[თა!

2872. ვაი უებროვ ფალავან⁷⁾, ტირილით როსტომ უუიროდა,
შვილობით მოსთქუამს საბრალოდ, თავს მიწა გარდასცვიოდა,
მინდართა ჰფერეწდა კელითა, სისხლი და თული სდიოდა⁸⁾,
და ცრემლისა ნაცულად თვალთავან ძოწისა წყარო სცვიოდა⁹⁾.

1) ა. ო.—თუნც ტყუილად გიჩემებდი.

*) 428—უ-ნით.

2) დად.—მომერია.

3) დად.—უპატოლდ აქა ვძია, 428—უპატრონოდ მკუდარი ვძია.

4) დად. და ა. ო.—ზვაფთანი, 428—ზუფთანი.

5) ა. ო.—ელვარე(?) ზღვა ვითა.

6) დად.—ტირს ამას მოსთქუამს ვაითა, ა. ო.—ტირის და მო-
სთქუამს ვაითა.

7) 428—ვაი ანჯამანო(?) ფალავანო...

8) ა. ო.—ზდიოდა.

9) ა. ო.—ძოწისა წყარო ზდიოდა, 428—სცვიოდა.

2873. ზურაბ თქუა: „უამად კმა არის, ჩუენ ზვი რაცა ვქენითა¹⁾),
ურესია მოიკლავ თავსა თავისა კელითა²⁾),
ეს მოსავალი მოვიდა, სირეგუნით რაცა ვქენითა,
და გარდაჰკდა ჩემი სოფელი³⁾), არ მოსალდნი⁴⁾ ლხენითა!“

აქა ცნობა ერანელთაგან ზურაბისა როსტომის შვილობის და
როსტომისაგან ზურაბის მოკულა, ვაი წყეულო სოფელო*).

2874. მზე ამადლდა გუბაღზედა⁵⁾), კმელთა იწეეს სარაჯობად⁶⁾),
არ მოვიდა ლაშქარს შიგან კელ-მწითეთა როსტომ კმობად⁷⁾),
თქუეს თუ: „მოკულა ზილოტანი, დმერთს მოუნდით ჩუენ დამკობად⁸⁾),
და ოცი კარკი ცხენოსანი წამოვიდა ამბვის⁹⁾ ცნობად¹⁰⁾).

2875. მინდორშიგან ორნი ცხენნი ებნეს¹¹⁾), როსტომ ვეღარ ნახეს,
თქუეს თუ: „მოკულა უსაცილოდ“, — მათ ლახვარი გუღსა ახეს,
თავსა ტვინი დაუბრუნდა, თავადებმან ივაგლახეს,
და იგ მოვიდეს¹²⁾ ქაფს წინა, ტირილითა სულ-თქმით¹³⁾ ახეს.

1) 428—ჩუენ ვაი რაცა ვქენითა.

2) 428—თავისის კელითა.

3) ა. ო.—გათავდა ჩემი სოფელი.

4) დად.—მოსალოდი, 461—უსასყილო.

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

5) 428—გუბეთზედა, ა. ო.—გუნბეთს ზედა.

6) ა. ო.—სარაჯობდა(?).

7) ა. ო.—როსტომ კმობდა.

8) ა. ო.—დმერთს მოუნდით დასამხობდა(?).

9) დად.—ამბის.

10) ა. ო.—ამბავს სცნობდა.

11) 428 №—ორი ცხენი ებნეს.

12) 428 №—მოვიდნენ, დად. და ა. ო.—მოვიდეს.

13) ა. ო.—სულ-თქმა ახეს.

2876. ქაოზს ჰკადრეს¹⁾: „როსტომისგან ტახტ-გზრგზნი დაიტყაჷ, ლაშქართაგან²⁾ ტირილითა ჩანგ-ბარბითი მოიშალა, საწუთროსს³⁾ აღუდებდა, სხათა რაზმი აიშალა!“⁴⁾ და ერანელნი ფალავანნი⁵⁾ ქაოზ წინა შეიყარა.

2877. უბრძანა ქოსთა შებერვა, — „ლაშქარნი დაჰკაცხმენითა!“⁶⁾ სთავადი⁶⁾, ტუსი მფვიდა, უმძიმს, ჩიოდა ენითა: „დაეკაცხმენით სამხრად, მინდოროთა გაეწუგუნითა, და ორთა ლომ-კაცთა ამბავი აწ მართლად შეიგებნითა!“

2878. ტუსიმ თქუა⁷⁾: „ერანს მიწათა უამია დატირებისა! დიდებულნი და თავადნი, დღე ჩუენი აკრძებისა!⁸⁾ თუ როსტომ მკუდა, უცილოდ აწ ჩუენი გარდაგუკდებისა⁹⁾, და ერანელთაგან სამხრად ზურაბს ვინ დაუდგებისა?!“

2879. ზურაბ ნახს, ლაშქარშიგან აშლილობა წყობით არა, როსტომს უთხრა: „მამა ჩემო, ჩემთან საქმემ¹⁰⁾ ჩაიარა, თურქთა საქმე სხვაგვარ იქნა, ღმერთთან რისხვა დაამყარა¹¹⁾, და აწ ამითა შემიწყაღე, მათ ქეჰაოზ აგნოს არა.“

2880. ჩემად საშუკლად მოსულან, აქ ჩემგან იმედუენნი, გზაშიგ არ წაკდენ დალატად შეშინებულნი, ძლეულნი,

1) ა. ო.—ქაოზ ჰკადრეს.

2) ა. ო. და დად.—ლაშქართაგან, 428 №—ლაშქარშიგან.

3) ა. ო.—საწუთროსთა.

4) ა. ო.—მოიშალა.

5) ა. ო.—ერანელნი ფალავანნი ქაოზ წინა შეიყარა, 428—ერანელნი ფალავანნი ქაოზს წინა შეიყარა.

6) 428 და დად.—სთავადი.

7) 428 №—როსტომ თქუა, ა. ო.—ტუსი თქუა...

8) დად. და 428—დატირებისა.

9) ა. ო.—ვაი ჩუენი გარდაგვბდებისა.

10) 428 №—ჩემი საქმე.

[უმყარა.

11) 428 №—თურქთა საქმე სხვა ვერ იქნა, ღმერთთან რისხვით და-

წავიდნენ უზურაბონი, მტირალნი ცრემლ-დათხეულნი,
და ღედა ჩემს წინა მივიდნენ, საუელა-გარდახეულნი!“

2881. ფალავანი რაშსა შეჯდა, კელ-მწიფეს წინ წამოვიდა,
ჯაჭუ-ჯავშანი გარდებოდა, ვით ღრუბელი მოგრგვინვიდა,
თავსა მიწა გარდევარა, ველთა სისხლით შეღებვიდა,
და თმა და წვერი დაეკლიჯა, მელნის ტბათა ცრემლსა ღურიდა.

2882. როსტომ ნახეს მამავალი, სადავესა აცაზიდნეს,
პირ-დამკობით¹⁾ ერანელთა მღთისა მადლი გაადიდნეს,
ნახეს როსტომ გაკლეჯილი, საუელონი გარდებინეს,
და გაკურივებით მიეგებნეს, სხანი კელსა მოეკიდნეს.

2883. ჭკითხეს თუ: „ლომე, რა მოკდა, გვიბრძნეთ, რაცა ჭქენითა!“
როსტომ თქუა გულ-მდულარემან ძნელად სამბობი²⁾ ენითა:
„ვაიძე, ლხინის მამლადნე³⁾, აწ ჭირით ავივსენითა!
და რისხვა მოვიდა ზეგარდმე, თავი მოვიკალ კელითა!“

2884. არ მეგონა, ზურაბ მოვჭკალ, ვაგლახ მეა, ჩემი შვილი!⁴⁾
ჯომარდი და გულფანი, სასახელა ალვა-ზრდილი,
ერანელთა გაუკურიდა, გრგვინვა შექნეს მათ, ტირილი,
და უჭკოდ გაკდა სევდისაგან როსტომ, იღვა დაბნედილი.

2885. ჭკუათ მოდგა პილოტანი, მოუბრუნდა სული გვამსა,
დავედრულსა იგონებდა ზურაბისგან თუ რაზომისა:
„ავად გაკდა ჩემი საქმე, გარდავასხი სისხლი კამის⁵⁾,
და ერანელთა შეეხვეწა, — „ნუ ავირებთ⁶⁾ თურქთა ომსა!“

1) ა. ო. — ხ-ნით.

2) ა. ო. — სანბობი.

3) ა. ო. — ვაი ლხინის მომლოდინენი ჩვენ ჭირით ავივსენითა.

4) ა. ო. — პივაი უცნაურათ ზურაბ მოვკალ, არ მეგონა ჩემი შვილი!

5) ა. ო. — ხ-ნით.

6) 428 № — ნუ ავირობთ.

2886. ჩემზედა რისხვით მოვიდა კორნოზ¹⁾ ანაზდეული²⁾,
რადგან ვარცივარ სცოცხლად, ეშმაკისაგან ძლეული,
ამაზედ ზავარ³⁾ მოვიდა, მტირალი, გულ-მტკივნეული,
და გაგლეჯილიყო, მოსთქუემდა საუელ-გარდახეული.

აქა როსტომისაგან ომანთან მოციქულობის შეთულა და ვა-
ზირის გაგზავნა და მისის კელით თურანისაკენ მშვიდობით
გაგზავნა.

2887. როსტომ ბრძანა: „ძმაო ზავარ, თვალავანო სულ-წმინდაო!
შენ წასხი იგ ლაშქარნი, თურანისკენ მიეტ გზაო,
წყლის ზირამდინ თანა მიჭეევ, მდინარია, სადა სანო⁴⁾,
და ნუ უსწრაფებ, დაცვივან, ბრალი არის, არ წაკდენო!⁵⁾

2888. შინაურთ მიეტ სამანდი მტირალთა დასამკობელთა⁶⁾,
მათ სისხლანთ ხვათათანი მართვან შავსა მშობელთა⁷⁾,
ზურაბის დედას უანბონ, რა უეავ ცათა მეფობელთა⁸⁾,
და თვალ-გოვართა⁹⁾ აავსებს, ვით მართებს მახარობელთა!¹⁰⁾

2889. ომანს ესე შეუთვალა: „მე რა მიუო ეტლმან დღესა!
აწ ჩავაგე ჩემი კრმალი¹¹⁾, რადგან¹²⁾ ვაქო, ვინცა ლესა,

1) იგივეა, რაც ბერძნული *Coronoz*, იხ. საკ. სახელები.

2) ა. ო. — ჩემზე რისხვა მოვიდა წაწყმენდით ანაზდეული.

3) 428 № — ნავზარ მოვიდა.

4) ა. ო. — მდინარეა სად ჯონაო.

5) ა. ო. — ბრალნი არი, არ წახდენაო.

6) ა. ო. — დასამკობელსა.

7) ა. ო. — შავსა მშობელსა.

8) ა. ო. — ფლობელთა.

9) ა. ო. — თვალ-გოვართა.

10) ა. ო. — მახარობელსა.

11) ა. ო. — ვაი ჩავაგო ჩემი კმალი.

12) ა. ო. — რათგან.

თუკანელთა თავი შენ ხარ, თაყუანის გცეს, ვინცა დგეს¹⁾,
და ვირემ წყაღსა არ გახვიდე, თავს ნუ მისცემ სიღაფლეს!²⁾

2890. ზავარს ესე დავედრა, ეწვებოდა როსტომს გული,
ზურაბისკენ წამოვიდა, სანა³⁾ იწვა დაკოდილი,
ტუსი თანა მოჰყუებოდა, სხვა მრავალი დიდებული,
და რამ⁴⁾, გივი, — გატნი მკენი, — ტირს გოდერძი ჯავშან-სრუ-
[ლი.

2891. უფალმან დაგდავს წამალი, ზურაბს ლოცუვდეს ენითა,
როსტომ შეიტყო სიკუდილი, ატირდა სისხლის ცრემლითა,
გამოიწვანდა ხანჯარი⁵⁾, შეიღისა მკულელი ვნებითა⁶⁾,
და გულსა დაცემა გაჰპირა⁷⁾, სიკუდილი თავის კელითა.

2892. სპანი კელსა მოეკიდნეს⁸⁾, ჰპირობს სისხლი დაღვარსა,
ატირდეს და არ მოეშენეს, მათ შეუწვევს⁹⁾ ბაგე რასა,
გოდერძიმ თქვა: „რა დაავსებ დღეს კუამლითა¹⁰⁾“ სწუთრასა,
და თავი სტანჯო ათას წელსა, ზურაბს წელუღსა ვერ არგოს!

2893. თუ სული შერჩხა, მრავალ-წელ წაუღოთ ღხინითა ნადიმნი,
მოკვდების, მაშინც კმა არის, იტირო, ცრემლთა აღინი,
ხანგრძლად ვის მიხუდა სოფელი, საღხინო ველნი ანდინი,
და ყოველნი დავიკოცებით, ვართ სიკუდილისა ნადირნი*).

1) 428 № — თაყუანი ეც.

2) ა. ო. სიღაღფესა.

3) 428 № — სანა იწვა.

4) ა. ო. — რუამ.

5) ა. ო. — ხანჯარი.

6) ა. ო. — ვენითა(?).

7) ა. ო. — გაბედა.

8) ა. ო. — მოეკიდნეს.

9) 428 № — შეუწვევს.

10) ა. ო. — კობლითა, 428 № — კვამლითა.

*) ეს ხანა ა. ო. — ში ამ სახით არის:

თუ სული შერჩხეს, გავკმდებით ღხინითა და ნადიმითა,
მოკვდების, მაშინ კმაროდეს ტირილი ცრემლთა დენითა,
ხანგრძლად ვის მიჰხვდა სოფელი, საღხინო შევნიარითა,
და ყოველნი დავიხოცებით, წესი ის არის ძველითა.

2894. ტახტისა ნაცულად ტაგრუტი კაცსა მიხუდების ნაელი¹⁾,
მოკლეა ჩუენი სოფელი, განცხრომა, მღერა, ტირილი²⁾,
შეუჭირვები არ არის არცა მსე, შუქთა მფენელი,
და ყოველნი დავიკოცებით მცირენი თავ-გაჩენილი³⁾).

როსტომისაგან კელ-მწიფის ნომთაროს მძივის თხოვნა⁴⁾).

2895. თამთან ჰკადრა გოდერძის მადლი სიტყუითა, ენითა:
„ფიცხლავ წა კელ-მწიფეს წინა, ამით შემეწყალებნითა...
ჰკადრე თუ: „სიბერის უამსა თავსა რა წაუჭვიდენითა,
და გული და ღვიძლი გაუბე შეილსა ჩემისა კელითა“

2896. გახსოვს⁴⁾ ჩემი ნამსახური, გნუკავ, რომე თქვენც გეწყინოს,
მძივ-ნომტარო⁵⁾ გამილესე, დაკადილსა მოუღბინოს,
თქუენის ტახტის სამსახურად ბედმან თქუენმან დამარჩინოს,
და კელ-მწიფეთა სასურველი ერანს შუქი მოაფინოს!“

2897^{**}). საფადმან ჰკადრა ქეჰაოზს როსტომის მოციქულობა:
„კელ-მწიფის საქმე სხვა არის, კაცზედან გაგულ-ძვირობა⁶⁾),

1) ა. ო.—კაცსა მიხუდების ნილი(?)

2) ა. ო.—მოკლეა ჩემი ტირილი, განცხრომა, მღერა, სოფელი.

3) ა. ო.—და ყოველნი დავიხოცებით მცირე და თავ-გაჩენილი.

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

4) დად.—სხვა გაკრული ხელით: „თამთან ჩემი ნამსახური, გნუ-
კავ, რომე თქვენც გეწყინოს“—უაზრობაა, რადგან თამთან (ე. ი. რუ-
სტეში) ქეჰაოზს უგზავნის მოციქულობას და მას არ მიმართავდა სიტყვე-
ბით: „თამთან ჩემი ნამსახური“ და სხვა...

5) 428 №—ნოშრა, ა. ო.—მძივ-ნომტარო.

^{**}) 2877 ხანიდან დაწყებული ამ 2897 ხანამდე დადიანისეული
ხელ-ნაწერი შევსებულია სხვა გაკრული მე-XIX საუკუნის ხელით. ეს
19 ხანა ვარიანტების მხრით, რასაკვირველია, არავითარ ინტერესს არ
წარმოადგენს, რადგან იგი გადაწერილია იმგვარისავე რედაქციიდან, რო-
გორც არის 428 №-ი ხელ-ნაწერი.

6) ა. ო.—კაცზედა გულით ძვირობა.

ბრძანა თუ: „აქა არა მაქუს მძივი და ბუდე-სკივრობა¹⁾,
და ეს გონიარად²⁾ ისმინე, არა გაქუს ჭკუისა მცირობა³⁾),

2898. თუ ფაღაფანი ახალი მორჩების⁴⁾, მრთელი ადგების,
როსტომს შვილისა ცნობითა ძალ-გურგი⁵⁾ გაუმადლების,
დიდი და მცირე უუელაი მათის კელითა წაკლების,
და არვის დაარჩენს სულდგმულსა, მათ ეტლი გაუმადლების⁶⁾).

2899. გახსოვს, სფაადო⁷⁾, რა გითხრა როსტომ აქ წამოსულაშია⁸⁾,
თქუენი კელ-მწიფე რა არის, ტუსის ვახსენებ რაშია?!⁹⁾
ეს საკსოვნელი საქმეა, სადები ზარდანახშია¹⁰⁾,
და აქა არა მაქუს ნოშთარი¹¹⁾, რას ვაქნევ ლაშქრობაშია¹²⁾).

2900. შეჯდა გოდერძი, წავიდა, მალე ქართავა სწრობითა¹³⁾,
უთხრა თუ: „როსტომ კელ-მწიფე ხე არის ავ-ცნობობითა¹⁴⁾,
თვითან შენ წადი წინაშე, საჯოდ, კელ-მოჭდობითა,
და შეხვეწით მოგცეს წამალი, ბნელნი განათლდეს ცნობითა!“

1) ა. ო. და დად.—ბუდე-სკივრობა, 428 და 461—ბუდის სკივრობა.

2) 428—გონიერად, ა. ო.—გონიარად.

3) დად.—ჭკუათა მცირობა.

4) დად.—მორჩეს და მრთელი ადგების, 428 და ა. ო.—მთელი.

5) ა. ო.—ძალ-გული.

6) დად.—და არვის დაგვარჩენს სულდგმულსა, მათ ეტლი აუმად-

7) დად. და 428—სფაადო. [ლდების.

8) დად.—გაპსოვს, სფაადო, რა გვითხრა როსტომ აქ წამოსვლა-

9) დად.—ტუსის ვახსენებ რაშია. [შიაგა.

10) დად.—ზარდანახშია, 461 და 428—ზარდანახშია.

11) ა. ო.—ნუშტარი. ნუშტარი, ან ნოშთარი, იხ. ლექსიკონი.

12) დად.—ლაშქრობაშია.

13) დად.—შეჯდა გოდერძი, წავიდა, ქართავან უმალობითა.

14) ა. ო.—უთხრა როსტომს თუ: კელ-მწიფე ხე არის ავ-ცნო-
ბობითა, 428—უთხრა თუ: „როსტომ კელ-მწიფე

2901. როსტომ ზურაბს მოუკაზმა საგებელი მრავალ-გვარი, წყლისა პირსა დაწვინა, სულთ ამოსულად იგი მზა არი¹⁾), რაშსა შეჰდა, წამოვიდა ქაფისკენ, ვითა ქარი, და უკან კაცი მოეწივა, ნახევარ-გზა წავლად არი²⁾).
2902. ჭკადრეს: „რად გინდა წამალი? ზურაბ³⁾ ამ სოფლით წავიდა! თაბუთსა გნუკავს⁴⁾), არ ტახტსა, საწუთროსკან გავიდა!“ როსტომ სულთქნა⁵⁾ და ატირდა, კმა მისი ზეცას⁶⁾ ავიდა, და მოსთქუემდა⁷⁾ უცხოდ საბრალოდ, ცრემლისა ღუარი გავიდა⁸⁾).
2903. ცხენისკან ჩამოიჭრა⁹⁾), დაბნედილი სულთქმით სახვს, „ფალავანთა ნათესაო, შვილო, მოგკალ!“ — ამას ზრახავს¹⁰⁾). — „ანდამატო შეკრდ-მკლავითა, მთვარე-მზისა შუქი¹¹⁾ გსახავს! და მუზარადი, ტახტ-გვრგვინი სხვას შენებრსა¹²⁾ ვისდა ნახავს?!“
2904. სხვას ვის წაჭკიდებია, მე მოგკალ, შვილო, აწ რადო?¹³⁾ კელ-მწიფის ნათესაობით საამის თესლო, გვარადო, ორთავე კელთა დავიჭრი, ფრინველთა მოსაკმანადო, და ნაცართა ზედან დავჟღებო, მტვერთა გავერთვი ქარადო.

1) 461—წყლისა პირსა სულ-ამოსულად იგი მზაა, წამად არი.

2) ა. ო. — უკან კაცი მოეწივა, ნახევარი რად გზა არი, 461—მოეწივა.

3) 428 № — როსტომ(?!).

4) ა. ო. — გენკა(!) — წარყვნილია.

5) ა. ო. — როსტომს ესმა და ატირდა...

6) ა. ო. და დად. — ზეცას, 428 და 461 — ზეცად.

7) 428 № — მოსთქუამდა, ა. ო. — მოსთქვამს უცხოდ და საბრალოდ.

8) დად. — კმა მისი ზეცას ავიდა — მესამე ტაეპის მეორე ნახევრის გამეორება და გადამწერლის სიჩქარით აიხსნება.

9) დად. — გარდაიჭრა.

10) ა. ო. — თავს იზრახავს.

11) დად. — მზისა შუქთა გსახავს, ა. ო. — მზისა შუქსა ვინა სახავს.

12) 428 და ა. ო. — ხვას შენებრივ.

13) დად. — ვაი რადო?

2905. მიწათა ჰგლეჯდა კელითა, არ ჭირთა სსუბუქოთა¹⁾,
პილოზედ²⁾ ტახტი ოქროსი, ბრძანა, მოკაზმა კუბოთა³⁾,
სტაფრა კაკბითა მოჭკაზმა⁴⁾, მან ჭრელი სარანუბოთა⁵⁾,
და ტირან და ზღვასა შეიქმან⁶⁾ ცრემლითა⁷⁾ დასაგუბოთა.
2906. ზაულისტანს გაემართეს⁸⁾ მკარ-დაკდილნი, დაპარსულნი⁹⁾,
ორსა დღესა თანა გაჭყუნეს¹⁰⁾ ერანელნი—სპანი სრულნი,
გოდერძი და გივი, ტუსი, როსტომ—სისხლით გაბასრულნი¹¹⁾,
და ესე როსტომ დაბრუნვა ქაოზსთანა¹²⁾ მოციქულნი.
- 2907*) შეუთვალა კელ-მწიფეს საუბარი როსტომ სრული:
„სამსხური არ მიკლია, რა ძალ-მედვა სიარული¹³⁾,
ჩემი რაში დავაბრე¹⁴⁾“, შვილი. მოგვალა ლვა-რგული,
და შენ წამალი არ მიბოძე, — არ დაგეწვა ჩემთვის გული!..

1) ა. ო.—ჭირით არ სასუბუქოთა.

2) 461 №—ყველგან ს-ნით.

3) დად.—პილოზედ ტახტი ოქროსა, ბრძანა მოჭედა კუბოთა,
ა. ო.—ბრძანა მოჭედონ კუბოთა, 428 №—სპილოზედ ტახტი ოქროსი,
ბრძანა, მოკაზმა კუბოთა.

4) დად.—მოჭედა, ა. ო. და 428 №—მოკაზმა, 461—მოკაზმვა.

5) სარანუბო, იხ. ლექს., 461—სანარუბოთა.

6) დად.—შეიქმენ.

7) ა. ო.—ცრემლისა.

8) დად.—გაემართენ.

9) 461 №—დაპარცულნი.

10) დად.—თანა გაპყუნ, 428—გაპყუნეს, ა. ო.—გაპყენეს.

11) დად.—როსტომ სისხლით გაბასრული. 428—გაბასრულნი(?).

12) დად.—ქაოზს წინა, 428—ქაოზს თანა, ა. ო.—ქაოზთანა.

*) ამ 2907 ხანიდან დაწყებული 2917 ხანამდე ათი ხანა-დადიანი-
სეულ ხელ-ნაწერიში დაკარგულს ფურცელს გაყოლია და შეუფსიათ სხვა
ხელ-ნაწერიდან მე-XIX საუკუნის გაკრული ხელით, ეს ადგილი, ვარი-
ანტების მხრით, არავითარს ინტერესს არ წარმოადგენს, რადგან იგი გა-
დაწერილია იმგვარისავე რედაქციითგან, როგორც არის 428 №-ი ხელ-
ნაწერი.

13) ა. ო.—გარჯილი ვარ, გატანჯული, 428 №—რა ძალ-მედვა

14) 461 №—დავაბრუნე. [სიარული.

2908. საწუთრისა შემოქმედსა დღესა ვფიციავ ჩემად მკსნელად,
რომ გაგაძის აფრასიობ, მიტცეს მკეტთა შესტმელად,
ტანტისკან ჩამოგაგდოს, მტვერთა შიგან გასათრეულად¹⁾,
და მე და რაშმან აღარ დავდგათ ერანს ფერკი შენად შევლად!“

2909. იგ თავადნი დაბრუნვა²⁾, წაიტანა გივი შინა,
ზაულისტანს მიეწურნეს³⁾, ვინც ვერ იტნობს, მათც ეწეინა,
ზაღდასტან და ცოლი მისი მოეგებნეს⁴⁾ რასტომს წინა, [ნა?!
და მკარ-საკდილნი⁵⁾ ქუბუღელნი, — ვით ქუიშასა — დასთულის ვი-

2910. ზაალ მოვიდა მტირადი, მოსტქმიდა ვა ვაიგლახთა*),
თახუთის კარი გააღო⁶⁾, მან ზურაბ ნახა ახითა,
მამასა საამს ამგზავსა⁷⁾, თქუა: „ნარიმანის სახითა!
და ვაიმე გმირო, ვით მოჰკეუე ფათერაკითა მახითა!“⁸⁾

2911. ზაალ ტირის, იზახოდა, ვით ღრუბელი სსწრაფონი,
საეღონი გარდინივსა⁹⁾, სისხლი სწუეთდა, ვით ბისონი¹⁰⁾,
ტანი ძაწად შედებული, ვარდი დაჰგნა დანაზრონი,
და მერმე მოთქუნა¹¹⁾ ტირილითა მან სიტუყანი საბრალონი.

2912. რასტომ ააგო გუბადი¹²⁾ ღრუბელთა შესწორებული,
თავი მოჰგდა ოქროთა¹³⁾, ხალასად გაბრწყინვებული¹⁴⁾,

1) 461 № — გასარეულად, 428 № — გასათრეულად.

2) 428 და 461 — და: ბრუნა.

3) 461 — მიეწურნენ.

4) 461 — მოეგებნენ.

5) 461 — მკარ-დაკდილნი.

*) ხელ-ნაწერები ვაი ვაგლახთა(?).

6) ა. ო. — გაუღო.

7) ა. ო. — ამზავსა.

8) ა. ო. — და აჰა ვაიმე, ვით მოკეუე, გმირ, ფათერაკის მახითა!

461 — ვაია, გმირო, ვით მოჰკეუე.

9) 461 და 428 — გარდინივა.

10) ბისონი, იხ. ლექსიკ.

11) ა. ო. — მოთქუნა, 428 — მოთქუა.

12) ა. ო. — „გუნბეთი“ ყველგან, 461 — გუნბათი.

13) 461 — ოქროთი.

14) 428 და 461 — გაბრწყინვებული.

რა მზე შეადგის, ბრწყინევიდის¹⁾ სამყარო განათლებული,
და მნახავთა თქუიან: „მზე არის, მასთანა დაბადებული“

2913. აჯის ტახტი მოუკაზმა²⁾, გუნბათშიგან დასვენა³⁾,
ზირს დალია ჩაუყარა, უური მუშკით გაუტენა,
გვერცა უყვდის მამა მათი, ღამე ბევრი გაათენა,
და ვირ არ დაწმდეს ზილას ძვალნი, როსტომ ვერვინ ააყენა.

2914. ახუნა ზურაბის ძვალნი მჭვირვალნი⁴⁾ ჯავარ-ელვითა⁵⁾,
სარკას მგზავსნი ლუსკუმს ჩასხნა⁶⁾ თავისა კელითა,
გამოვიდა და წავიდა შვილის მამკულელი ველითა⁷⁾,
და თვალი სოფელსავ მიუგო⁸⁾, ვითა უყავილი ველითა.

2915. შიდგეს გივი და გოდერძი, მათია მკაწიფულობა,
ქექაოზს ჭკადრეს ერთავე როსტომის მოციქულობა,
მას სინანული შეექნა, ცნობისა არეულობა,
და თავსა აბრალა ძველთაგან⁹⁾ მან მისი ჭკუა-შლილობა¹⁰⁾.

1) 428 და 461—პრყინევიდის.

2) 428—მოუკაზმეს, 461—მოუკაზმა.

3) ა. ო.—აჯის ტახტი მოუკაზმეს, შუა გუნბეთს დაასვენა.

4) 461 და 428—მჭვირვალი, 461—ძვალი.

5) 461—სოფელსვე მიიუგო(?).

6) ა. ო.—ჩაასხნა თავის კელითა.

7) ა. ო. და 428—შვილი მოკლული ვქენითა.

8) ა. ო.—თვალნი სოფელსვე მიავნო.

9) ა. ო.—ძველითგან ჭკვა-ნაკლულობა.

10) 461—წარყვნილია.

აქა ზურაბის შავ-დედისაგან მის ლომ-კაყის შვილის
სიკუდილის ცნობა*)).

2916. ზურაბის გვერცა ნახლნი ლაშქარნი გულ-დადაღუენი,
სამანქნის ქალაქს მივიდეს, იმაღლოდიან ნახუენი¹⁾,
დღეს ერთსა ჭყუნდა სამანდი, სამოვრად ბაღსა დაბმუენი²⁾,
და თუმიან იცნა, გაჭკუირდა, ცეცხლნი მოედვნეს დაგუენი³⁾.

2917. მიმუენნი მინსმეენი⁴⁾, მათ მოახსენეს უოველი,
ხვაფთანი სისხლით გასურილი მიაართვეს კულა უზოვენლი⁵⁾,
ჭკადრეს: „მობრუნდა რისხვითა ცა წყაღობისა მთოვენლი⁶⁾,
და მუხთლად მოგვიკლეს, ჰატრანი ზურაბს ნულარას მოელი“⁷⁾.

2918. გარეტდა და ამას გვანდა⁸⁾, ქუას, კლდისა მონაკუეთი,
შვიდთ ქიშვადთა⁹⁾ გაიგონეს, დაიკივლა მან ასეთი,
ორსა დღეს მკუდარი იღვა, სულ ამოსვლად¹⁰⁾ დანაკუეთი,
და მან დაიწყო მერმე მოთქმა, წამოიჭრა, ვითა შეთი.

2919. იტყოდა თუ: „უძლეველო, ჭე, ლომ-კაცო, აჭა შვილო!
მზის მოყუასო, საწუთროსა სიამითა ვარდო მჩვილო“¹¹⁾,

*) ეს სათაური ა. ო.-ში არ არის.

1) 428 და 461—სამანგს მივიდნენ ქალაქად, იმაღლოდიან ნახუენი.

2) ა. ო.—დღეს ერთსა ყვანდათ სამანდი, სამოვრად ბაღსა დაბმუენი.

3) ა. ო. და 461—ცეცხლი მოედვა დაგუენი, 461—დაგული.

4) ა. ო.—კემწითემ მინსმეენი...

5) ა. ო.—ხვაფთანი სისხლით გასურილი მიაართვეს აწ უზოვენლი,
428 და 461—ხუფთანი სისხლით გასურილი მიაართვეს კულა უზოვენლი.

6) ა. ო.—მთოვენლი.

7) ა. ო., 428 და 461—ნულარას მოელი.

8) 461—ამასა ჰგავს.

9) დად.—შვიდ ქიშვართა, ა. ო. და 461—ქიშვართა.

10) ა. ო.—სულ-ამოსვლით დანაკუეთი, 428—უ-ნით.

11) ა. ო.—მზის მეყვისო, საწუთროთა სიამითა ვარდო მჩვილო!

ჯერ უნდილო, შესაქნელო, ალვის ხეო, ედემს ზრდილო¹⁾,
და ვაი ნაყოფო უბრალოო, მამის კელით დალახრულო!²⁾

2920. მერმე იკრა ჰირსა კელი³⁾, ძოწის წყარო ითხეოდა,
რაცა ეცვა სასალუქო⁴⁾, უხატოდ იხეოდა,
ტანი ბრალი, სარას მზგავსი⁵⁾, შეძრწუნდების⁶⁾, ილეოდა,
და ქარისაგან მორეული, ვითა ვერხვი, ირხეოდა.

2921. კულავ დაიწყო ზახილითა⁷⁾ უცხო ფერად მან მოთქმანი,
იგ ჩაიჭრის ცეცხლთა შიგან, ეკიდიან კელთა სხვანი⁸⁾,
შკერდსა სისხლი ჩაზდიოდა⁹⁾, ზეტას ისმის მისნი კმანი,
და ნათხიზთაგან დაიგლიჯნის ელვარენი შავნი თმანი¹⁰⁾.

2922. კორცთა იჭმდა კბილითა, ვით ლომი გაფიცებულო,
ნაცარი გარდაიყარის, ტინს ღონუ-გაცუდებულო,
რაც დარჩამოდა თმათაგან ნაკლეჯი, ვაკლახებულო,
და იგ მოიტუსა ცეცხლითა, იწოდა დავალებულო.

2923. დედისა თვალთა ნათელო, რასა ვიქ მზე-დავსებულო?
ნეტარ ვინ გნახა, მიწათა გარევით ტალახებულო¹¹⁾,

1) ა. ო.—ალვის ხეო, ალვა-ზრდილო.

2) 428 და ა. ო.—და ვაი ნაყოფო უბრალოო, მამის კელით და-
ლახრულო, დად.—და ვაი ნაყოფო უბრალოო, მამის კელით დაკოდილო!

3) ა. ო.—კელინი.

4) ა. ო.—სასალუქოდ.

5) 428—მზგავსი.

6) დად. და 461—შედრწუნებით, ა. ო.—შედუნვებით—წარყვნილია.

7) ა. ო.—კვლავე დაიწყო ზახილით, 461—ზახილითა.

8) დად. და 461—იგ ჩაიჭრა ცეცხლსა შიგა, ეკიდიან პელსა სხვა-
ნი, ა. ო.—ც—კელსა.

9) ა. ო.—ჩაზდიოდა, 461 და 428—მისრ:

10) 428 და 461 და ნათხიზთაგან მოიგლეჯდა ელვარესა გიზრის
თმანი, ა. ო.—და ნათხიზთაგან მოიგლეჯნის ელვარეთა შავნი თმანი,
461—ელვარეთა.

11) დად.—ნეტარ ვინ გნახა მიწათა გარევით ტალახებულო, 461
და 428—ნეტარ გნახო მე მიწათა...

სად დაგიტივა¹⁾ სოფელმან, ღრუბელთა შესწორებულნი,
და ვაი წაკდა შენი სხელი²⁾, ყოველგან მოწონებულნი!..

2924. ბანთა ვჰდი, შენ მოგელოდი, ღამე ვერ გავძდი³⁾ ძილითა,
რასტომის შეყრა მეგონა, შვილობის სიუყარულითა,
ჩემთანა მისვლა⁴⁾ ორთავე გულითა მხიარულითა,
და შავ-ღედა რას იაზრებდა სხვას ამის მეტსა⁵⁾ სულითა?!

2925. მე მოგელოდი დღე ყოელ, ვიჭურეტდი ბანის-ბანითა,
ჩუქების ნაცულად, მამამან ღვიძლი გავიძო დანითა,
ვაი, არ შეუბრალებინარ⁶⁾ პირი-მზე, საროს ტანითა,
და თვალნო, გასძელით ტირილით⁷⁾, დაწვნო, — ცრემლისა ბანითა!..

2926. ნაკუთი ტანისა შენისა⁸⁾, ლამაზად მოკდომილობა⁹⁾,
თმა შავი, ბრძოლის ბურჯითა სწორებით მოკუეცილობა¹⁰⁾,
უდრეკთა მკლავთა სიმაგრე, შექისა მოფენილობა,
და არა იაზრა მან ბრძენმან, ვაი, მზეო¹¹⁾, შენი შვილობა!

1) დადი — დაგიტია.

2) ა. ო. — ყოელგან, 461 — საკელი(?) ყოველთა.

3) დად. — გავსძელ.

4) 428 № — უნით.

5) დად. — სხვას ამის მეტსა შავ-ღედა რას იაზრებდა სულითა.

6) დად. — ვამე! არ შებრალებია პირი-მზე საროს ტანითა, ა. ო. —
ვაი მე არ შეუბრალებია, 428 და 461 — ვაი არ შეუბრალებინარ...

7) დად. და ა. ო. — თვალნო, გასძელით ტირილსა, დაწვნო ცრემ-
ლისა ბანითა, 428 და 461 — გაძეხით.

8) 428 — ნაკუთი ტანისა შენისა, ა. ო. — ნაკუთი შენისა ტანისა,
დად. და 461 — ნაკუთი.

9) დად. — ლამაზად მოკაზმულობა.

10) დად. და ა. ო. — სწორებით (ა. ო. — სწორობით) მოკუეცილო-
ბა, 428 და 461 — შეკუეცილობა.

11) ალბათ, უნდა ყოფილიყო: «ვა მზეო», როგორც ამას მოწმობს
«ვეფხისტყაოსნის» უძველესი ხელნაწერიც.

2927. მაღალი ტანი, უკლები, გაგზარდე დიდის ჭირითა,
ვითა გუერობდა, ჯომარდო, ამოდ და სათუთობითა,
მიტყუეა¹⁾ დღემან მოკლემან, გამკადა ასეთობითა,
და ხვანჯი შენშიგან²⁾ დამალა სუღარა ხარხობითა³⁾).
2928. შვილო, დაბნელდა განგებით, უთაღსა თურმე ენება!
წმიდათა თანა მოგზუდების სამოთხეს გამოსვენება,
სანამდის ვიყო ცოცხალი, გაგდლო დამისა თენება,
და ვინ მუავს გულისა დამდები, მე მმართებს მისი ჩუენება.
2929. ვინ არს ჩემი მოხრიშნე⁴⁾, ვის გაგანდობ გულის წვასა,
სად არიან შენნი თვალნი, უმშვენესნი მეღნის ტბასა,
სადეხარად მამისათვის, შვილო, წახველ⁵⁾ შორსა გზასა,
და ნაცუელად ჰპოვე⁶⁾ შენ სამარე, დაამუარებ ჩემთვის ვასა.
2930. გაჭკეა⁷⁾, შვილო, უღონოდ მამისა იმედუელი,
ჩასწევი სამარეშიგან, ხანჯლითა დვიძლ-დახეული⁸⁾,
ტკუიანო შვილო, გნახა შენ როსტომ ლახვარ-ხეული⁹⁾,
და რად არ უჩუენე მანამდის ეგ¹⁰⁾ მძივი იმათუელი?!
2931. ნაკუთი ტანი, შეენიარი გაეცადა მხიარულსა,
ბრძენმან აჯერ მართლად მითხრა, ვითა მართებს მოციქულსა,

1) 428 №—მიტყუა, ა. ო.—მიმტყუნა.
2) დად.—შენ შიგა.
3) დად.—ხარხობითა. ხარხი—სხ. ლექსიკონი, ა. ო.—სუღარა კარკილობითა.
4) დად.—მოხვაიშნე, 428 და ა. ო.—მოხრიშნე, 461—ვინ არის
5) 428 №—წახველ. [ჩემი მხრიშნე.
6) ა. ო.—ჰპოვე.
7) დად.—გაკეა, ა. ო.—ჰაი, გაჭკე, შვილო..., 428—ხ-ნით.
8) დად.—ჰე ჩასწევ სამარეშია, ვაი წყლული დვიძლ-დახეული,
ა. ო.—ჩასწევი სამარეშია, 428 №—ჩასწევა სამარეშიგან.
9) 428—ტკუიანო შვილო, გნახა შენ როსტომ მისითა ლახვარ-
10) 428—იგ, ა. ო.—ის. [ხეული.

შოლოდინით დედას მოჭკლავს და მოყუასთა¹⁾ დასწავს გულს,
და ტყვედ მტირალი დედა შენი დავრჩი, ვამე დაკარგულს!²⁾

2932. თანა რად არა წამოგყევ, შვილო, მშვიდობით გარებდი³⁾,
რასტომის მე შორით ვიცნობდი, შეგურიდი, გაგახარებდი⁴⁾,
ვით ვარდის, აგაყუავებდი, მამა-ძედ⁵⁾ დაგამყარებდი,
და აწ ესე არ მოკლებოდა⁶⁾, მტერთ გულს⁷⁾ შევაზარებდი!“

2933. ამის მოსთქუამდა⁸⁾, იგლოვდა, მტირალი ცრემლ-დათხეული:
„ჭე, შვილო, ზურაბ, მანდ დასწევ, ვა წულუღი ღვიძლ-დახეული!“
მე ლახარაკად აქა ვზი⁹⁾, მზეს უჭურეტ ცნობა-რეული,
და ორნივე კელნი თავს იკრა¹⁰⁾, დაბნდა მიწათა რეული.

2934. თქუეს: „მოკუდა, აჭა, უცილოდ, შეილისა გზას წავიდა,
სისხლი არ შერჩა, სიწითლე უფსკრულთა თანა ჩავიდა,
ღამის ორ-ნაწილამდის ოდენ სულადვე მოვიდა,
და ჰპატიუეს ბრძენთა თუმინს, მზის ჭურეტად არ წამოვიდა¹¹⁾—

1) ა. ო.—მეყვისთა.

2) დად.—ვაი დაკარგულსა, 428—ვაიმე დაკარგულსა, ჩვენ, გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს: „ვამე დაკარგულსა“, როგორც ვასწორებთ, ა. ო.—ტყვედ მტირალი დედა-შენი დარჩა...

3) ა. ო.—თან რად არ გამოგყევ, შვილო, მშვიდობით გაგატარებდი.

4) ა. ო.—შეგურიდი, შეგაყვარებდი, 428—გაგამყარებდი.

5) ა. ო.—მეა ძედ—წარყვნილია.

6) 428 №—მოკლებოდა.

7) ა. ო.—მტერთა გულს შევაზარებდი.

8) დად.—მოსთქმიდა.

9) ა. ო.—სალაყაბოთ აქ ვზივარ.

10) დად.—ორნივე კელნი გულს იკრა, ა. ო.—თავს იკრა, 428—
ორნივე კელი მუკლს იკრა(?).

11) დად.—და ჰპატიუეს ბრძენსა თუმინს, მზის ჭურეტად არ გამოვიდა.

2935. ოთხნივ ფერკნი გარდუკონა, გლახ სამანდს თვალნი¹⁾ არა,
ჰე ზურაბის წამკდენელო, ფათერაკთა მოსაკმარო²⁾), —
თვალთ აკოცა, — „საუკუნეს ზატონისა ვერ მიმხუდარო³⁾),
და ვინდა შენის კელის მქნელი, ბედ-მლაშეო, საფადარო!

2936. აფუნდათა ჩამჭირები ვინ არს შენი მამკდენელი?!
სადევეთა მომზიდავი⁴⁾), ნადირთ უკან მიმწეველი,
საისზად, სამამაცოდ კაცი, ზნეთა მასწავლეელი?!“
და სრულად სისხლით იღებოდა; ამას მოსთქუამს, ვითა ხელი.

2937. ცნობა წასვლდა, რასა იქს, მას არა შეეგებოდა⁵⁾),
ზირსა აიღვა ლაგამი, ტირს, ცრემლი არ შეშრებოდა,
ზურგს უნაგირი დაიდვა, სამანდსა ემზგავსებოდა⁶⁾);
და — „მე წამეყანა თუ ზურაბ, დედას არ მოუკვდებოდა“⁷⁾).

2938. კრმალი, შუბი, მშვილდ-ისარი გარდილეწა მისი თავსა,
საკელ-მწითო სამოსელი, რომ ემოსის ზურაბს ტანსა,
მოჭკაზმა და ტირილითა მოეხვია, ვით ცოცხალსა,
და მერმე გასცემს გლახაზედა სამკაულსა წასატანს⁸⁾).

1) დად. და ა. ო. — თვალნი, 428 — თვალი.

2) დად. — ჰე ზურაბის წამყუნელო, ფათერაკთა მოუბმარო, ა. ო. —
ფათერაკთა მოსაკმარო(?), 428 — ჰე ზურაბის წამკდენელო, ფათერაკთა
მოსაკმარო.

3) დად. — ვერ მიმხდარო, ა. ო. და 428 — ვერ მიმხვდარო.

4) დად. — სადევეთა მომზიდავი.

5) დად. — გაეგებოდა.

6) 428 — ემზგავსებოდა, დად. — ემსგავსებოდა.

7) დად. — დედა არ მოუკვდებოდა(?), ა. ო. — და მე წამეყვანე თუ
ზურაბ, დედა არ მოუკვდებოდა.

8) დად. — მერმე გასცემს გლახაზედა სამკაულსა წასატანსა, 428 — და
მერმე გასცა გლახაზედა, სამკაულსა წაატანსა, ა. ო. — და მერმე გასცა
გლახაკთ ზედა, სამკაულსა წაატანსა.

2939. მან სამანდსა გზა უჩუენა, წადი, ძე გზას მალაღსა,
ნადირთთანა იქცეოდე, ნუ მორჩილთა ქართა ძალსა!“
თქუა თუ: „შვილო, ვუღარ გიჭურეტ, ნადირთით-ნაბურთაღსა!“
და ორნივ თვაღნი წაიუარნა, თქუა: „რას ვაქნევ სახედაღსა?“¹⁾

2940. წლამდი ისე ცოცხალ-იო²⁾), ვერ იხილა მზე და მთვარე,
ტიროდის და ილეოდის, გლახ სიცოცხლე ჭქონდა მწარე,
ბედმან კრულმან, ტახტის ნაცულად, დაუშეუიდრა მას სამარე,
და წესი არის საწუთროსი, არის ჩუენთვს მოუკმარე*).

2941. კამს, რომ კაცი იჭირვოდეს, საქმე ჭქონდეს აწონილად,
შეჭირვებით არ იქნების, მოუჭირვო არ ადვილად,
რაცა ღმერთსა არა სწადის³⁾, მოიქცევის ღვინი ჭირად,
და წამ-ერთ⁴⁾ ეტლი დაბრუნდების, შეიქნების ტინი ლბილად⁵⁾).

პირველის ტომის დასასრული.

1) ა. ო.—და აწ რას ვაქნევ ორსა თვაღსა, ვის უმზირო სახედაღსა?!

2) დად.—წელიწამდის, ა. ო.—წალამდისინ—წარყენილია.

*) ამ 2940 ხანის მეოთხე ტაეპი 428 და 461 ხელ-ნაწერებში მე-
ოთხედ არის, ხოლო მე-4-ე მესამედ, 428—დაუკარგა(?), 461—დაუკაზმა.

3) ა. ო.—რასცა ღმერთსა არ სწადია...

4) ა. ო.—წუთ-ერთ.

5) ა. ო.—რბილად.

ლექსიკონი

ნასესხები და იშვიათი სიტყვები.

ა

- აბაი, 199,1.—სპ. *اباي*—აბაი—მდიდრულად ნაკერი ცხენის ჩული.
აბანოზი, 1225,1—არაბ. *ابنوس*—აბანოს, სპ. *ابنوز*—აბანოზ,
ბერძნ. *ἄβανος*—მაგარის ჯიშის შავი ხე; რეგორც ეკალმუხა.
აბედი, 2798,1—სომხ. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. [გი(ცხენი).
აბრასი, 2026,3—არაბ. *ابراش*—აბრასი—ჭრელი, თეთრი, ჭარმა-
აბრეშუმი, 1824,2—სპ. *ابرشم*—აბრეშუმ—აბრეშუმი, იგ. მნიშ.
აბჯარი, 384,4; 909,2—საჭურველი.
აგური, 243,2—სპ. *اخور*—ახურ—იგივე მნიშვნელობა:
ადიმი, 2815,1—თურქ. *اديم*—ადიმ—ბიჯი; ფეხის გადადგმა, ნა-
აერი, 2117,2—იხ. ჭაერი. [ბიჯი:
ადლი, 492,2; 634,4; 1863,4—(არაბული სიტყვისგან *ادل*—
ადლ—სისწორე; სიმართლე, თანსწორება)—არშინი. იგივე
ავაზა, 678, 1 და 4—იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. [მნიშვნ.
ავზი, 1260,4; 1261,1—იხ. აუზი.
ავლი, 438,3—თურქ. *اولى*—ავლი—გალავანი, ზღუდე, შავილიო-
ნი, ეზო, შეად. 131 გვ. მე-12-ტე შენიშვნა: „თხრილი“ არ
არის სწორი განმარტება.
ავუანდა, 2037,1; 2848,2; 2936,1—სპ. *اوژان*—უზანგი, სხარ-
სულად კი—აზზარატი.
ავშარა, 269,4—სპ. *افشار* ან *افصار*—აფსარ—აღვირი, სადავე.
აზატა, 177,2; 592,2—სომხ. *ազատ*—აზატ, სხარ. *ازا*—აზად
თავისუფალი, იგივე მნიშ.
აზრახება, 2014,4—სირცხვილის ატანა, სირცხვილის ჭამა, გაქიქება.

- აკნოსანი, 2165,3 — სიტუვისაგან აკვანი, ბაღი, უსუსური ყრმა.
ალამი, 202,3 — არაბ. علم — ალამ — დროშა, ნიშანი.
ალვა, 182,4; 1377,3; 1472,3 — ალვის ხე, სამოთხის ხე, იხ.
ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
ალიზი, 114,2 — სომხ. աղիւս — ალიუს — იგივე მნიშ.
ალჩხა, 2253,2 — შემცირებითი სხარსული სიტუვისაგან آلو — ალო
— ქლიავი, الوجه — ალოჩხა — იგივე მნიშ.
ალძასი, 465,2 — სხ. الماس — ალძას — იგივე მნიშ.
ალყა, 183,2 — არაბ. حقه — ჭაღვა — წრე, ირგვლივ შემოტრემა.
ამანათი, 1181,1 — არაბ. امانت — ამანათ — საზრუნავი, ზრუნვის სა-
განი, დანაკვეთი, ჩასაბარებელი, დეზო.
ამაყობა, 1833,3 — თავის მოწონება, დიდობა, ამხარტაფობა.
ამბავი, 661,4 — სომხ. համբաւ — ჭამბავ — ცნობა, მოთხრობა, შე-
მოხვევა; იგივე მნიშ.
ამბარი, 235,4; 970,3 — არაბ. عنبر — ანბარ — სსამო სურნელება,
სასურნებელი და მოსაგმევი ნივთიერება.
ამილასვარი, ან ამილასორი, 452,3 — არაბ. — სხარს. امير اخور —
ამირ-ახორ — მეფინბეთ უხუცესი, ობერშტაღმეისტერი.
ამო, resp. ჭამო. — სომხ. համ — ჭამ — იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
ამირა, 1477,2 — არაბ. امير — ამირ — ემირი, უფროსი; იგივე მნიშ.
ამხანაგი, 1301,2 — სხ. همخانه — ჭამხანაჭ — ჭამხანაგ — იხ. ვ. ტუ. ლექსიკ.
ანაზდა, 1944,3 — სომხ. անազդ — იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
ანაზდეული, 204,3 — სომხ. იხ. ანაზდა — უეტრად მოვლენილი,
მსწრაფლ.
ანგარიში, 106,3 — სხ. انكارش — ანგარიში — (ძირი ზმნის انكاشتن
— ანგოშტენ — მოთიქება, მოსაზრება) — განმარტება. ნახე მე-
34-ე გვ., 106,3. საკუთრივ, დავთარი.
ანგელოზი, 94,1 — ბერძნ. ἄγγελος — ანგელოსი — იგივე მნიშ.
ანდამატი, 2903,3 — ბერძნ. ἀνδρα — ადამას — ადამანტ. აღმასი, თავა-
ლი ზატოისანი.
ანდერძი, 553,4 — სხ. اندرز — ანდერძ — უკანასკნელი რჩევა-დარიგე-
ბა, დაბარება, რეკომენდაცია.

- ანჩხლი, 1037,4 — ჭირვეული, შოთის მოყვარული, სასტიკი, დაუდგარის ხასიათის მექონი.
- ანჯამანი, 2566,1 — სპ. انجم — ანჯუმან — საჯარო ურილობა, საზოგადოება, თემი.
- ანაბა, 995,4 — თურქ. عرب ან არა — ანაბა, ურემი, ეტლი.
- ანაგი, 2012,2 იხ. გეფხ. ტუ. ლექსიკ.
- ანაკი, 1545,4; 1546 — სომხ. սոսկ — ანაკ — იგავი, საზნეო-ამბავი, მაგალითის მაჩვენებელი მოთხრობა, ანაკი.
- ანამი, 2323,1; 2826,3 — ანაბ. ام حرا — ანამ — იხ. ვ. ტუ. ლექსიკ.
- ანაჯებიოთა, 2433,1 — არ აჯებიოთ, ე. ი. უთხვენელად, საჩუქრად.
- ანგანი, 1039,4 — საცემი ჯიხი.
- ანდუმი, 2412,2, არ დუმილი, ე. ი. კიყინა, კივილი. ხმის ჭებს, opposit. დუმილი, შეად. შაჰ-ნამე, Vullers 372 გვ. 893-ე ლექსი; ან ანაბ. ارتماء — ირთუმა — სრლვა.
- ანზა, 51,2; 187,2 — ანაბ. -თურქ. ანზ — თხვენა, საჩივარი, პეტრიცია, რაზორტი.
- ანზი, 187,1 — ანაბ. عرض — ანზ — კეთილი სახელი, პეტრიცია,
- ანზია, 187,3 — არ ზის licent. poet. [კარგად ხსენება.
- ანირი, 1823,2 იხ. ჭარირი.
- ანირფი, 1165,3 — ანაბ. حريف — ჭარიფ — მეგობარი, მონაწილე, დასლავებული პირი.
- ანმაღანი, 1652,1 — სპანს. ارمان — ანმაღან — საჩუქარი, ფეშქაში.
- ანნუმი, 2412,3 — შეად. შაჰ-ნამე, Vullers 372 გვ., 894-ე ლექსი: ფაღაფანთა ხმის ჭებს(?) ან თურქ. ارناك — არუხაკ — შლა, ხრწნა.
- ანლაგანი, 1332,4 — სპ. ارغوان — ანლაგან — იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.: სარო მეჯვად ანლაგანთა — ე. ი. წითელი ქვით ტურფად ნაკები სასახლე; იხ. სარო.
- ანყა, 648,1 — ანყის ხე,
- ანაყბარი, ან ანყაბარი, 618,2 ანაბ. عرق بهار — ანაყიბარ — თურინჯისა და ნარინჯისაგან გამონახადი სუნნელაგანი სითხელი.
- ანძი, 187,4 — ჭრელი ხაზი. [ტანადობა.
- ასაკი, 1089,1; 1092,3; 1340,3 — სომხ. հասակ — წლოვანება.
- ასალი, (ან ასლი) 199,1 — ცხენის ჩული ძვირფასი ფარჩეულისაგან,

- სსპარეზი, 435, გვ., მე-5-ე შენ. — სპარს. اسرار — ასფარეზ — სს-
პარეზი, მოედანი, (აქედან სომხ. *ասարէր*) — ჭიბოღრძობი.
ატლასი, 166, 1; 194 — არაბ. *اطلس* — ატლას — ხალასი — აბრეშქ-
მეული, ან სატინა.
აუგი, 1292, 3; 1473, 1 — სპ. *اهو* — აჰუ — კადნიერება, ნაკლი,
სირცხვილი, ს კიცხო, სძძახხავი.
აუგანა, 1101, 4 — შერცხვენილი, გაქიქებული, მოქიფებული, გა-
ბასრული, სირცხვილული.
აუსი, 245, 1 — იგივე ავზ, 1260, 4 — არაბ. *حوص* — ჭავზ. — ვულგ.
ჭავუზ — ხევი, ბასეინი, რე, ახანოს აუზი, ტანის დასაბანი რაფი.
აფთი, 1513, 3; 1947, 1; 2562, 2 — სპ. პრტეელი და კრძელი
ხმალი. ფართე თახი (იმერ.).
აფურახე, 1008, 3 — (არაბ. *افرا* — აფრად — სხმა, თქემა, ჩამო-
სხმა) — მთქემა რე, კოკისპირული, ან სპ. *ايريك* — ტუვის ფერო.
აქიმი, 1808, 2 — იხ. ჭაქიმი.
აქლეძი, 194, 1; 1481, 3; 1561, 1 — იგივეა რაც ლათინური
camelus — ქამელუს — იგივე მნიშ.
აღაზი, 52, 1; 424, 2 — ბერძ. *ἀγαζή* — აგაზა — მიცვალებულთა
სულის მოსახსენებელი დღე. ხელის გახსნა, ჭამასქმა მიცვალე-
ბულის სულის სამადლოდ.
აღმაფრენა, 2351, 1; 2576, 1 — ზეშთაგანება, სულიერი ზე აღ-
წევა, დგთაებრივი გატაცება, პეტური ექსტაზი.
აუიუა, 1252, 3 — არაბ. *عقبة* — აუიუაჭ — იხ. ვეფხე ტე. ლექსიკ.
აშიეი, 2256, 4 — არაბ. *عاشق* — აშიე — მოტრფიალე, შეუვარებულად
მიჯნური. მოტრფიალე სუვარელი.
აშიაშაგი, 1766, 6; 2110, 3 — უახახზე გაქცევით, გინა გაჭენებულ
ცხენზე, ისრის საგნისთვის სროლა; ჭიჭიფი.
ახე, 1294, 1 — სწორი, შესაფერი, შეად. ვეფხე ტე. 380, 3.
ახოკანი, 222, 1 — სომხ. *ախոկան* — წარმოსადგეი. მობირდაზირე.
ახოსალარი, 1762, 3 — სპ. *اخورسالار* — ახოსალარ — მეფორე.
ახტა, 481, 2 — სპ. *اخته* — ახტა — გაწმენდილი ცხენი, დაუფერილი ცხე-
ნი: სიბას განმარტებით, ახტა ნიშნავს ცხენსაც და მამალ ვერსაც.

აჯა, 1599,4; 1708,4; 2347,1—თხონა, სათხონარი, ვედრება, მუღარა.

აჯი, 1251,1—არაბ. اج — აჯ — სპილას ძვალი.

აჯილღა, 2033,4—ურა ცხენი, ვაჟა და გაუხედნელი ცხენი.

ბ.

ბაბრახი, 922,2; 1052,3; 1973,3—სპ. بابر — ხვათანი, ჯიქის ტყავის ჯავშანი, საჭურველი ომის დრას.

ბაბრახიანი, 1974,1—სპ. بربیان — როსტომის სამხედრო ჰერანგი, რომელსაც, ზღაპრული გადმოცემით ზოგნი სთვლიდენ აქვან დევის ტყავად, ზოგნი როსტომის მოტანილად სამთხითვან, ზოგნი ამ სიტყვით გულისხმობდენ ერთს საშინელ ღამს — شیرشرز — შირშერზეს, რომელიც მოჭკვლა სირიის მთებში როსტომმა და მისი ტყავისაგან გაიკეთა სამხედრო ჰერანგი, რომელსაც ვერც ცეცხლი დასწვავდა, ვერც წყალი ჩასძირავდა და ვერც იარაღი გაჭკვეოდა.

ბადახშანი, 1863,2—სპ. بدخشان — ბადახშან — საუკეთესო ლაღი ბადახშანის მხარედგან.

ბადახში, 1786,4—იგივეა, რაც ბაღახში. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

ბადია, 230,1—სპ. بادیه — ბადია — დვინის საწყაო; სასმისი აზარფეშასავით, ჯამი.

ბადრაგა, სპ. بادرقه — ბადრაგაჭ — გამძღოლი, უულაზი.

ბაზმა, 389,4; 812,4—სომხ. բազմ-բազմակ — ბაზმ-ბაზმაკ — სახათი, ლამზარი, შანდალი.

ბაღახში, 1096,4—სპ. بدخش — ბაღახში — იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

ბაღიში, 1780,4—სპ. باديش — ბაღიში — იგივე მნიშ.; აგრეთვე აღმსავლეთში ხმარებულა სკამის ნაცვლად.

ბაღშიაში, 1746,3, ან ბაღშიაში — სპ. -თურქ. باغشيش — ბაღშიაში — საჩუქარი, საზღნო.

ბანავში, 1338,3—სპ. بنفشه — ბანაქშაჭ — იხ. გუღბანავში.

ბანაკი, სომხ. բանակ — ბანაკ — იგივე მნიშ.

ბანგი, 499,1—თურქ. بنک — ბანკ — ათსეული, ათასიანი; ათასი.

- ბანგი, 1025,3; 1818,1—სპ. بنگ — ბანგ — მართობელა მტენარე;
აქ კი მთვრალი, ნათრობი.
- ბანდი, 1972,4—სპ. باند — ბანდ — ჯაჭვი, საკინძე.
- ბანოანი, გინა ბანოვანი, 181,4; 1281,2—სპ. بانو — ბანუ — სა-
პატრო ქალი, ქალბატონი, მანდილოსანი; ეს სიტყვა ქართულ-
ში იხმარება მრავლობითს რიცხვში: ბანო, — მრ. რიცხ. ბანოვან.
- ბაჟი, 2347,4—სპ. بجز — ბაჟ — საქონელზე დადებული გადასახადი.
- ბარი, 866,4; 876,1—ქრა, დიდის ჯიშის ქორი, ფრიად მტა-
ცებელი ფრინველია.
- ბარბოთი, 670,3 — ბერძ. βαρβύτον, სპარს. بربط, ან بربد — სიმე-
ბიანი საკრავია: ჩანგური, გიტარა.
- ბარგი, 410,1; 4114,4; 1072,3 — სპ. بار — ბარ — იგივე მნიშ.
- ბარგისტანი, 1187,3; 1516,4; 1724,2; 2788,4 — სპ. برگستان —
ბარგისტან — ამის დროს ტანის სათუთის ადგილების დასაფა-
რავი ჯაჭვი, ტანის საჭურველი.
- ბარგ-კარავი, 2563,4 — სამხედრო ბარგის შესახებ: კარავი, ამის
დროს დასაბარგებელი კარავი.
- ბარგსამძიძანი, 2012,1 — უგელაფერი, რაც მძიმე გადასაზიდავია;
არტილერია და სხვა სამხედრო მასალა.
- ბასთანელი, 516,1 — بستان — ბასტან — ძველის-ძველი, ძველი; აქე-
დგან ბასტანნამე არის სახელწოდება წიგნის, რომელიც მო-
გვითხრობს სპარსთა წარსულს.
- ბასრი, 386,2; 1788,4 — ფარსი, აქედგან ფარსის ხმალი,
მხვილი, სამაგალითოდ მობირული იარაღი, საზოგადოდ. იხ. და
შეადარე. შირ-ბასრი.
- ბასრობა, 2906,3 — სომხ. բասրէլ — ბასრელ — იხ. ვუფხ. ტე-
ქსიკ., იქვე გაბასრული.
- ბაქი, 1025,2 — მუქარის სიტყვა, შედიღური ჰასუხი, სამუქარო.
- ბადი, 250,1; 2916,3 — სპ. باد — ბად — იგივე მნიშ.
- ბადია, ვუფგ. ბადია; სპ. باديا — ბადია — ჰაწია ბადი; შემცირები-
თი სახელია სიტყვისგან „ბად“ ნაწილაკის ჩა-ს საშვალებით:
ბად — ბად-ია.

- ბეგთარი, 1513,3—სპ. بگتر — ბეგთარ — ტანის საჭურველი რკინისაგან, აბჯარი.
- ბეგლარ ბეგი, 114,4—თურქ. بگلر بگي — ბეგლარ-ბეგი — გუბერნატორი, უფროსი მმართველი; ეს თერმინი „შაჰ-ნამე“-ს ტექსტს სრულიად ეუცხვება.
- ბეგრი, 240, 2 და 3; 669,2—სომხ. բեր — ბეგრ, განმარტება ნახე ვეფხ. ტუ. ლექს., იხ. საკ. სახ. და შეად. აგრეთვე სპ. ბეგრასპ. — ბეგრ-ცხენიანი, — ზააქის სახელწოდებას.
- ბელაქი, 1961,2 — სპ. -თურქ. بيلك — ბელაქი — ძველი, სასუქარი; შეად. სპ. بک.
- ბილწი, 1515,3. იხ. ზილწი.
- ბისონი, 2162,2; 2911,2 — ბერძნ. βισον — ზეზი; უბრწინვალესი ზორფირი და ფარჩეული: ცრემლი, ვითა ბისონი, ე. ი. ბისონის ფერი, ამიტომ ბისონის ტრადიციული განმარტება, — იხ. ჩვენს ვეფხ. ტუასნის ლექსიკ., — უნდა გასწორდეს ამისდა მიხედვით.
- ბოლუქი-ბოლუქი, 210,4; 1369,4; 1484,2 — სომხ. բոլլք — ბოლქი — დასი, გუნდი, ნ. მარტი, T. P. IV, რძბ. Словарь-ბორბაღი, 2571,2 — სიმრგვლე, რგოლი. ეტლის, გინა ურმის თვალი. იმერეთში გოგორა.
- ბორჯაღი, 1567,4 — თურქ. بورجلی — ბორჯაღი — ზემანი, ვადა, ადამიერი დრო.
- ბოლი, 331,3; 1885,3; 2482,1 — სპ. بول — იგივე მნიშ.
- ბუთა, 1713,4; 1714,4 — თურქ. بوتا — ბუთა — მიზანში ამოსაღები საგანი, სამიზნო საგანი, ნიშანი სასროლად; სასაგნო.
- ბუკი, 211,2; 372,4; 593,4 — არაბ.-სპ. بوق — ბუკ — საუფირი.
- ბულბული, 247,4; 519,3; 679,4 — და სხ. — სპარს. ببل — ბულ-ბულ — იგივე მნიშ.
- ბუმბერაზი, 531, 2 და 3 — სპარს. مبارز — მუმბარიზ — უზარმაზარი ტანის ფლაფანი, გოლიათი ფლაფანი; საკუთრივ, სარანგი, ატლეთი: დავლურში გამწვევი, მობირდაზირე მებრძოლი.
- ბურთი, 672,1 — სომხ. სიტუვისაგან բուրդ — ბურდ — მატული, აქედან მატულის ბურთი, იხ. ნ. მარტი, T. P. IV, словарь რნდ.

ბურჯღული, 247,2; 2037,2; 2799,3 — ნახერწყალი, ცეცხლის
ეინუღლი.

ბუსუნ, 917,4; 924,1; 925,2 — თურქ. بوسون — ბუსუნ — საფრ-
თხე მტრისგან შემზადებული, საფარი; აშკარა, აქედგან ნაწარ-
მების ქართული სიტყვა გაბუსუნება — განუშება, სულის განაბვა.

ბუშტი, 248,2 — ძირი თურქ. بوشتمق — ბუშტი — ცარიელი და ჭე-
რით გაბერილი ბურთივით მრგვალი სხეული: ქაფის ან თხელი
ტყავისაგან; ოქროს ან სხვა ლითონის ფურცლისაგან მრგვალი
და დუტე სხეული.

ბუსარი, 797,2 — არაბ. بخار — ბუსარ — ერთქლი, საზოგადოდ, აქ
კი ღვინის, ან არეის ერთქლი.

ბურჯი, 1333,1; 1354,3; 1528,4,2 — არაბ. برج — ბურჯ — კო-
შკი, ციხე, მინარა, ბასტიონი.

3

გაბასრული, 2004,2; 2651,3; 2906,3. იხ. ბასრება.

გავაზი, 677,1 — არაბ. أبواز — ღაბვაზ — მრავლობითი რიცხვის არა-
ბულის სიტყვისაგან — არ — ბაზ — ბაზი მიმინო, ბაზი; დასა-
გერში მიმინო.

გამდელი, 1099,1 — ხელზე მოსამსახურე ქალი; მოახლე, გინა მუა-
ხლე, ზირ-ფარეში ქალი.

განძი, 2078,4 — სომხ. գանձ — განძ — საუნჯე, სიმდიდრე, ქანე-
ბა, უნჯი, ღარი.

გაზირვა, 2072,4 — გაბედვა, გადაწყვეტა, მონღობება.

გაჩრა, 401,2; 479,2 — გაყრა, გატანება რაშიმე; ბოლომდი გაყრა.

გაჩქეფევა, 435,1 — მდინარისფებით ჩქარი გაყლა. მდინარის ფო-
ნის ჩქარი გაბებნა.

გეზი, 1311,3 — თურქ. كز — გეზ — კეტი, შოზრდილი ჯიხა.

გელაზი, 724,1 — სპ. گلزار — გელაზაჟ — ზეთის სახდელი ქვა-
ქვის დიდი თვალი; მარნის კვირისტავი.

გესლი, 624,3; 625,4 — შხაში, ცოფი.

გესრული, 1509,4 — სპ. -არაბ. كسروی — გესრევი: სპარს. არაბ. —
كسرى იტყვა, რაც სპარს. خسرو — ხოსროვ — და არის სვეტოტ

სახელწოდება სპარსეთის სასანიანთ დინასტიის ეგვიპტის მეფის. ეს სიტყვა წარმომდგარია სპარსულის სახელისაგან ხოსრო. خسرو (იხ. ღ შუად. ხოსროელი) ღნიშნავს: მეფურს, ხელმწიფურს. გვირახი, სომხ. գիրահ — ვირახ — მიწის ქვეშ სავსელი; მიწის ქვეშ გასაძრავი ხვრელები; ტონელი.

გილი, 2127,2 — სპ. گل — გილ — ტალახი, სველი მიწა; იმერეთში ტალახი.

გიშერი, 1320,5 - (სომხ. գիշեր - გიშერ - ღამე) — შავი ქარვა; შეადარე ამ ადგილს ვეფხ. ტე. IV, 3 = გიშრის ტბა.

გლავა, 122,2 — იგივეა რაც გლავა.

გნიასო, 390,2 — ძლიერი სიერით ხმაურობა, დიდი უფირილი, ზათქი.

გნოლი, 450,4; 154,6 — ტრედის გვარის მოსახლდირებელი ფრინველი; გნოლზე ქართლ ნადირობენ. იხ. ღ შუად. ვეფ. ტე., 388,1.

გოარი, 1226,2 და 4; 1243,4; 1336,4 — იხ. გუარი.

გორგასალი, იხ. 143 გვერდი მე-6-ე შენიშ. სპ. گورگاس — გორგასარ — მგლის თავა; იხ. მგლის სახე დროშა.

გრუზი, სპ. گروس — გრუს. 1320,1 — სქელი და ხეჭუჭი (თმა).

გრძნეული, 1551,4 — ხიბლის მტოდნე, მაცდური, მომჯადოებელი ძალა; მანვე სული: ქაჯი, ჯადო და სხ.

გუარი, 1281,1; 133,3; 1487,3; 147,3; 2548,2 — სპარს. گوهر — გუჰარ — მარგალიტის თავალი; ეს სიტყვა უნდა ეოფილიურს „ვეფხის ტყაოსანი“ შემდეგს ადგილას: 1387,1 ვახტანგის გამოცემაში ვკითხულობთ: „თავსა აყრიდეს ბქრისა, ხვეტს ჯარი მუნ ნარონები“; ამ ადგილს ადასტურებს „ვეფხის ტყაოსნის“ თითქმის ეგვიპტის ხელნაწერი, მაგრამ ერთი — უძველესი რედაქციის დამცველი — 461 № ი ხელნაწერი ამ ადგილს ასე ვითხულობს: „თავსა აყრიდეს გოარსა“-თ. ამგვარი წაკითხვა სარწმუნო ხდება ვეფხის-ტყაოსნისავე 1108,1 ტაბის შესაფერის ერთის 2829 №-ი ხელნაწერის ვარიანტის მიხედვით. ვახტანგის გამოცემით ხსენებულა ხანა იკითხება: „ვარქვი: ჩემო, განდა სადმე გეგმარების ესე გვარი“, რასაც ამოქრებს თითქმის ეგვიპტის ხელნაწერი, მაგრამ 2829 №-ი ამ ადგილს ასე ვითხულობს: „ვარქვი: ჩემო, განდა სადმე გეგმარების

ეს გუჭარი“, ამისდა მიხედვით, საგუჯუბელია, რომ სიტყვა
 «გუარი», «მარგალიტის» ნაცვლად, უნდა ყოფილიყოს გუჯუბის
 ტეოსნის ხსენებულ ადგილებში, თუმცა გუარი, სხ. გუჭარ—
 گوهر შთამომავლობის, გვარის, ბუნების, ძირის მნიშვნელო-
 ბით უხსოვარის ყაბითგან ჩამყნილა ქართულში, იხ. საღი ში-
 რაზელის ბუსტან, 44,4: *بهرسیدش از گوهر و زاد* - გამო-
 ჰკითხა გუარი და შობა (=გვარიშვილობა; შეად. ვისრამიანი:
 სხარსული ტექსტი, 394,4: *ازان گوهر* - ეზ ონ გუჭარ...
بران گوهر — ბერ ონ გუჭარ — რამელის გუჭარისგანაც
 (ზირველ შექმნა ღმერთმან არსი) იმავე გუჭარად (მიიყვანს)
 შეად. ქართული ვისრამიანის ტექსტი, 451 გვ., 8—10 სტრიქ.
 გუბადი, 2912,1; 1866,3 — იხ. გუბადი.
 გულბანავში, 1338,3 — შესდგება ორი სიტყვისაგან: გულ შხარს.
 گول — გულ — ვარდი — და ბ.ნავში — სხარს, *بنفشه* ბან:ჭმაჭ — ია.
 გულსტანი, 2092,4 — სხ. *کستان* — სვარდე, ვარდის ბადი.
 გუბადი, 244,1; 383,3 — სხ. *گنبد* — გუნბადჭ — იგივე მნიშვნ.
 ცის კამარ. ეკლესიის თავზე დაშენებული მადალი თადის სა-
 ხურავი. კუბადი.
 გუნდი, 399,4 — სომხ. *գունդ* — კრება, წყება, დასი, მწყობრი.
 გურდემლი, 1513,4 — იგივეა, რაც გრდემლი.
 გურში, ან გურზი, 618,2; 1688,3; 1868,2 — სხ. *گرز* — გურ-
 ზაჭ — დიდო საომარი კეტი; ღახტი.
 გუშაგი, 651,1; 954,3 — სხარს. *گوشک* გუშაგ — ძირი სხ. *گوش* —
 ვუშ — ური. (აქედან სომხ. *գուշակ* — მეთვალყურე, ჯაშუში, შვითნი.
 დ.
 დაბდაბი, 1563,4 — სხ. *دبدا* — დაბდაბაჭ — ბარბანი, ან დაირა. იხ. ვეფხ.
 ტუ, 1340,4 — ქოს-დაბდაბი — ქოსიღ დაბ დაბა ერთად იხმარება.
 დაგერშული, 1593,3 — გაწაფული, ნასწავლი (ზირუტეფზე იტყვიან).
 დაგლა, 666,2. — არაბ. *داو* დაგლათ — სვე, ბელი, ბედნიერება,
 სიმდიდრე, დოვლათი, ალაფი.
 დაგრიში, 295,2 — სხარ. *درویش* — დაგრიშ — ღარიბი, გლახაკი,
 მთხოვარა, მჭამდიანი ბერი.
 დანასრული, 2491,1; 2568,4 — გარკვეულის გადაწყვეტილების
 შექმნი; სრულის განზრახვით, ან დანაზრავი, დაზრული,
 შეად. 2648,1.

- დანახაზირი, 1595,2—(ძირი. არაბ. حاضر—ჰაზირი)—დამზადებული, შეზავებული, შენ. მე-10) დად. ვარ.
- დანგი, 1818,4—სპ. დანგ—დანგ—მისხალი, ნათხალი, —დანგისა, —ესე იგი, —მეტის მეტად ჰატარა; დანგის ოდენი.
- დანაკა, 1509,4—არაბ. درة—დანაკაჰ—დიდი და მკვრივ ოთხკუთხედი ფარი; აგრეთვე ტყავის ჯგუშანი. სპილენძის საჭურველი, გულის დასაფარავი ომის დრის.
- დანაკა, 2291,3 2313,4—ფრანგის მტველი, გჭმავი.
- დანაკავი, 1744,2—იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
- დანაბაზი, 146,2—სომხ. դարպաս—დანაბაზი—სპ. درواز—დანაბაზი—სასახლე, კარი, დანაბაზი, სრა-ზაღატი.
- დანდი, 556,2—სპარ. درة—დანდი-მწუხარება, ტეივილი.
- დასი, 2253,4 2357,3 1482,1—სომხ. դաս—დას—გუნდი, მწეობრი, კრებული, წიგნი, სერია.
- დასტური, 1725,3 სპ. دراست—დრუსტ.—ჭეშმარიტი სიტყვა, სარწმუნო სიტყვა, მართალი, ნამდვილი, პირობა, თანხმობის გამოცხადება.
- დაფი, 279,3—სპ. درة—დაფი—დაიჩა, ჰაზირ ბარბანი.
- დაღი, სპ. درة—დაღი.—იგი. მნიშ. [ტეგარი.
- დაშნა, 334,2—სპ. درة—დაშნა (ძირი სირიული)—ზანჯალი, სადგარი, 337,2—იგივეა, რაც დგერა; დგერალი, დიდი და სპინელი ხმა; საკუთრივ: ლაშქრისა და ცხენის ფეხის ხმა.
- დგერა, 1565,4—მარუფა, ცხენების გაჯიბრება ჭენებაში; შეადარე ვეფხ. ტუ. 105,4.
- დეგი, 386,2 და 4—دره—დეგი—ქაჯი, დემონი, ზღაპრული ბუმბუკაზი.
- დეგ-კაცი, 1524,1—ირანელთა მღვინაღმდეგე ზღაპრული ბორბტი გრჯიათი; გმირი დემონი.
- დეზული, 1509,1—დეზ-ნაკრავი, დეზის კვრით.
- დეფანი, 241,3—შომცრო დერეფანი (საბა) აქ კი—ტალავარი, საზრდილობელი, бесѣдка.
- დიდხა, 1805,1—იგივეა, რაც დიდხან.

- დოგო, 2439,2—საკრავის ბრძოლის დროს დაბდბის მსგავსი.
დოგლათი, 1242,3 . იხ. დავლა.
დოლაბი, 183,1—სპ. *δολαβ*—დოლაბ—წისქვილის ქვა, ჭიდრავ-
ლიკური ქვის თვალი.
დოლბანდი, 1345,3—სპ. *δολβανδ*—ხალმა თავ-საფარი.
დოსტაქანი, 997,4; 999,2; 1491,1—სპ. *دوستيکان*—დოსტა-
ქან—თიანთა, სასმისი; თიანთა ღვინო. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
დრამა, 830,4; 1021,3—სომხ. *դրամ*—დრამ—საწყობა, წონა-
სი თუელი ძველებური.
დრატქანი, 1429,3—ბერძნული თუელი, ძველებური, ოქროს თუელი,
ოთხის დრამის წონა.
დროშა, 388,4; 995,3; 1601,4; 1940,3—სომხ. *դրոշակ*,
դրոշմ—აღმა, ბაირადი, ნიშანი.
დროშა-ნიანგოსანა, 527,2—ნიანგის სახე დროშა, შუად. ჯომო-
სანი დროშა.
დუმბულა, 2438,3; 2439,1—სპ. *دومبلک*—დუმბულაკ—პაწის
ბარახანი, მცირე ნაღრა.
დურაჯი, 458,2—არაბ.—სპ. *دراج*—დურაჯი—მფრინველი,
ტუის ქათამივით სანადირო.
დუშმანი, 916,3—სპ. *دشمن*—დუშმანი—მტერი.
უ
ეპანი, 3,4—დაფი.
ეგანი, 970,2—სპ. *ایوان*—აივანი—აივანი, წინკარი, ბაჯკანი.
ეკალმუხა, 1225,2—შავი ხე, შუად. აბანოზი.
ელჩი, 107,3; 1037,4—თურქ. *ایلچی*—ელჩი—მოციქული, კონ-
სული, კაცზავნილი.
ემინი, 447,1; 971,2—არაბ. *امین*—ემინ—გამკე, უფროსი, ინ-
ტენდანი, ზედამსტოვარი, მეფის ერთგულთაგანი.
ენისკაზოზი, 52,2—ბერძ. *ἐπισκοπος*—იკ. მნამ, საკუთრივ
ზედამხედველი.
ერდო, 1851,4—ბანის კარი.

ეტლი, 820,3; 1354,4; 1528,2; 2554,4; 2859,4—ბედის
ვარსკვლავი, ბედი.

ეშმა, 2577,1—ბეროტი და მავნე სული, ეშმაკი.

ეჯი, 132,3; 2211,2 ვეფხ. ტუ. 418,3; 885,2 (მარრით სომხ.

ქ2—ეჯ)—ერთის დღის სავალი გზა ცხენით; ფარსანგი,
(ვისრამ., 303 გვ; 21-ე სტრ.) საზოგადოდ, გზა გრძელი
და ვიწრო, ბილიკი (ხუბ.) შუად. ნ. მარრი, T. P. XII.

ეჯიბი, 1688,1—არაბ. حاج—ჰაჯიბ—მეფის მეკარე,
კარის

ვაგლანება, 1918,3—„ვაი მე უბედური“-ს ძახილი, ტუება-ტირი-
ლი, იხ. აქვე, 322,2 და ვეფხ. ტუ. ლექს.: ვაგლან მე ვა;
აქედან ვაგლანებუელი, 1794,4; 2195,3.

ვაზირი, 804,1—არაბ. وزير—ვაზირ—იგივე მნიშ.—მინისტრი,
ხელმწიფის თანამზრახველი.

ვარდი, 331,2; 51260,3; 1261,2; 1262,1; 2919,2—სომხ.

վարդ—ვარდ; არაბ.-სხ. وار—ვარდ—იგივე მნიშ.; აქედან
ვარდის კონა.—თაიგული, ბუკეთი.

ვარდი-ნარება, 2344,2—ვარდი და ნარ-ეკალი.

ვარდის კონა, 1262,1; 2569,4—იხ. ვარდი.

ვერხვი, 2920,4—ლამაზი ხეა, ნაზი და სხეტაკი ღერო აქვს.

ვეშაპი, 54,2; 628,4; 1580,1; 2076,4—სომხ. վշապ—ვე-

შაპ—გველ-ვეშაპი, ხაფხ. გველეშაპი; იგივე მნიშ.

ვეშაპის სახე დროშა, 2765,3—იხ. და შუად. „მგლის სახე. დრო-
შა“, „ლომოსანი“, „დროშა-ნიანგოსანი“ და სხვა.

ვიალაფეთ, 448,3—(ძირი არაბ. فاع—აფაფი—დაფლა, ნაშოფარი
ომში), დაფლად წამოვიდეთ; იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

ზადი, 2614,2—ნაკლი, მწუსარება, დარდი; იხ. ვეფხ. ტუ. ლექს.

ზავალი, 162,3; 111,4; 207,2—არაბ.-სხ. زال—ზავალ—ფათე-

რაკი, მწუნარება, ჭირი, ტანჯვა-წამება, წვალება, უბედურება. ვეფ. ტე., იხ. 576-ე ხანა, მესამე ტაეზი, ვახტანგის რედაქციის მიხედვით, დღემდე შეტთომით ვკითხულობდით: „ნუ თუ დმერთმა ჰქმნას კარდასვლა მაგას ჭირთა და ვალთა“-ო, მაშინ რადესაც 4499-ე №-ი ხელთნაწერი ამ ადგილს კითხულობს ამ სახით: „ნუ თუ ჰქმნას დმერთმა ურდაკდა მაგა ჭირთა და დავალთა“-ო. აქ სწორედ იგივე არაბული სიტყვა „ზაფალი“-ის „დავალი“-ა; აგრეთვე ასწორებს 2829-ე №-ი ხელთნაწერზე ვახტანგისეული რედაქციის შემდეგს ადგილს: იხ. 305,4: „მაშინ დავიწვე კარდაკდა სოფლისა ღვინთა და ვალთა“-ო, რამელსაც ეს 2829-ე №-ი ამ სახით იცავს: „მაშინ დავიწვე კარდაკდა მე სწუთროსა დავალთა“; ამნაირად, ვეფხის ტყაოსნის ორს შემორე ხსენებულ ხელთნაწერს—2829 და 4499 №№-ებს შემოუნახავს ჩვენთვის დასახელებული ტაეზების ეს სწორი წაკითხვა; სადაც ხვდება სიტყვა „ზაფალი“, ანუ „დავალი“. იხ. ჩვენი ვეფხ. ტე. ვარიანტები, რამელიც დართული აქვს ბროშურას: „შესწორებანი და შენიშვნანი“.

ზაკვა, 1470,4—ხიბლი, დალატი, ეშმაკობა, ხერხი, ილათი.

ზამბახი, 247,2—არაბ. زمبر—ზამბაკ—უულგ.—უვაილია სულენელოვანი; იგივე მნიშ.

ზანგა-ზუნგი, 988,3—ზანზალაკთა უღრიალი, რეკა, რაკა-რეკი.

ზანგი, 499,2—სპ. زنگ—ზანგ—შავი მონა, ეთიოპი, ნეკრი; ზანგა.

ზანგუბარი, 316,1; 814,3—სპ. زنگبار—ზანგუბარი—ზანგუბრული მონა, შავი მონა, ნეკრი, ზანგი; زنگبار—ეთიოპეთი, ზანგთა ქვეყანა.

ზანდუკი, 193,2—არაბ.-სპ. زندق—ზანდუკ—იგივე მნიშ., აგრეთვე კუბო მიცვალებულისთვის, საკაცე. ღარის წასადები, კიდობანი.

ზანდუქია, 1786,1—სპ. زندقيا—ზანდუქია. სხარსული სიტყვისაგან ზანდუკ შემტირებითი (ისე, რაგორც ბაღია, უაბანა; სიტყვებისაგან ბადი, კაბა)—ზაწია სკივრი ღარისა და ძვრღუსის ნივთეულობის ჩასადაგებელი.

- ზანზალაჟი, 101,2—ზაწია ზარი, რომელსაც ჰკიდებენ დატვირთულს, ან სიძვრად გაშვებულ, აქლემებს, ან სხვა ცხოველს, რომ არ გაეზაროს ზატრონს, ან ქურდმა არ გააზაროს.
- ზარდასშა, 99,4; 1211,3; 1883,3—საგანძური, სკივრი, ზანდუნხა; უვითელი უთი: ეს უნდა იყოს შემცირებითი სზარსული სიტუვისაგან „ზარდაჟ“—უვითელი.
- ზარი, 1989,4—სპ. زهر—ზაჰრ—შხამი, საწამლავი, სამსალა.
- ზარი, 2609,4—სპ. زاری—ზარი—დიდი ხმაურობა, უიუნა, საერთო ხმაურობა. საკუთრივ.—ზხვრა-კვენესა, უვირილი.
- ზარიფი, 2257,3—არაბ. ظرف—ზარიფ—ლამაზი, კეკლეტი.
- ზარფუში, 195,2—სპ. سرپوش—სარფუშ—თავსხურავი, ხუფი, სარქველი.
- ზარქაში, 208,4; 268,2; 1473,2—სპ. زرکش—ზარქაშ—აქროქსოვილი, აქროს ფარჩეულობა.
- ზარხაში, 180,1; 469,3—სპ. سرخوش—სარ ხუშ—საკუთრივ: თავ-მხიარული, ჭკუა-მხიარული: გამხიარულებული ღვინის სმი-საგან, სიშდიდრით ან ჯადოსნური შეენიერებით მოხიბლული და გატაცებული.
- ზაფრა, 1096,4; 1439,4; 1508,3—თურქ. زعفران—ზაფრა—წითელი ნაღველი, ბალსტი.
- ზაფრანა, 1603,4; 1627,3—სპ. زعفران—ზაფრან—იგივე მნიშ.
- ზახირა, 1930,4—არაბ. زخيرة—ზახირა—საგზალი, პრავიზია, სარჩხ. დად.—„დახირა“—ც სწორია, გასწორე 525 გვ., შე-ზეგარდში, 2883,4—ცის, ზეცით. [6-ე შენიშე.
- ზენაარი, 1955,1—სპ. زينهارة—ზენჰარ—საკუთრივ იგი ნიშნავს შემწეობას, მფარველობას, სიფრთხილეს.—აღთქმა, ზემანი, კავშირი, ფიცი, პირი, ერთგულობა. ზენჰარ ხურდენ—زينهارة—ფიცის ჭმა, ფიცის გატეხა, ფიცის დარღვევა. [ლი.
- ზიანი, 1252,4; 1925,1; 2554,4—სპ. زيان—ზიან—ზნება, ზარა-ზალი, 1253, 2; 1293,3—არაბ. زحل—ზუჰლ—ცდომილი ვარსკვლავი, სატურნი.
- ზობარჯადი, 1384,3; 1734,4—სპ. زبرجد—ზაბარჯად—ერთ-გვარი ზურმუხტი, ან და სრიზოლიტი.

- ზობარჯი, 2021,3—იხ. ზობარჯადი.
- ზორვა, 894,1—სხვერპლის შეწირვა, მადლის ქმნა.
- ზორტ-სარტყელი, 2074,1—ქამარი გვერდებზე ზორტებით შე-
საკრავი.
- ზრახვა, 1245,3—გმობა, აგრეთვე იგი ხშირად ნიშნავს ფიქრის
გულში გაგლებას, ან ლაპარაკს, გინა აზრობას.
- ზრო, 372,2; 1116,4; 1239,4—ტანი.
- ზროხა-კუდი, 1901,3; 2470,2—საუვირი.
- ზროხის სახე ოქროს ლახტი, 1350,3; 1180,4—იხ. და შეად-
გლის სახე დროშა, ვეშხის სახე, ლომის სახე და სხვა.
- ზუალი, იხ. ზოალი.
- ზურმუხტი, 1353,4; 1734,2—სომხ. *զարմუխ*—ზურმუხტ—
სპ. *زمر*—ზურმუხტ—ძვირფასი თვალის, თვალის ჰატიოსანი
მწვანე ფერის; აქედან ზურმუხტი—მწვანე.
- ზუფი, 2672,4—იხ. ზუფინი.
- ზუფინი, 1717,1; 1718,4; 1719,2; 1724,3—სპ. *زوفين*—
ზუფინ—სასრული მოკლე შუბი; ლახვარი, ჰაწია ჰირ-ბასრი შუ-
ბი. *Дротиць*.
- ზღუდე, 1259,3—სქელი და მაგარი ქვის კედელი, მადლი ქვიტ-
კირის დობე, გალავნის კედლები.
- ზღვარი, საზღვარი. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. = შემდეგ მზღვარი,
332,4, ბოლოს მძღვარი, იხ. აქვე.
- ზღვის თვალი, 1867,3—მარჯალიტის ურველგვარი ძვირფასი
თვალი, ჰოებუდი მზღვი.
- თ
- თაამთან, 1840,2; 1843,1; 2613,2—სპ. *تامن*—ტაჰამტან—
როსტომის ეპითეთია. შესდგება სიტყვებისგან: *تم*—ტაჰამ—
მძლეუთა მძლე, ძალ-ღონით უსწორა და *تان*—ტანი—ტანი—
აქედან ტაჰამ-ტანი: მძლავრ-ტანოვანი, მძლეუთა-მძლე. შეუდარებე-
ლი სარანგი. შეუდარებელი თაღავანი, უებრთ ვოლიათი. აზ-
რით იგივეა; რაც „ამირ-ანდარე-ჯაჰან“-ი—ამირანდარეჯანი.

- თაბუთი, 119,2; 597,2—სპ. *تابوت*—თაბუთ—კუბო, ცბეღის წასაღები სამარეში ჩასსვენებლად.
- თავადი, 804,1; 815,1—მეფის დიდებული, სპათა უფროსი, წარჩინებული, დარბაისელი. კარის კაცი.
- თათბირი, 1853,3—არაბ. *تأبير*—თადბირ—რჩევა, ბჭობა, მსჯელობა; იგივე მნიშვნელობა.
- თასი, 1240,2; 1490,3; 1759,1; 2258,1—სპ. *تاس*—თას—ღვინის სასმისი, კოთხო, ფილა, თეფში, ღვინის დასაღვევი ჯამი, დასტაქანი.
- თაჯი, 1459,1; 1447,3—სპ. *تاج*—თაჯ—გვირგვინი.
- თეგი, 200,3—სიქა, ბეჭედი, შტემპელი.
- თეთრი, 2443,4—ვეცხლი; ვეცხლის ფული.
- თემი, 321,4; 1196,1; 1244,2; 1391,1—ჯარი, ტომი, იგივეა, რაც სომხ. *տոմ*—ტომი, გვარა, ნათესაობა, საზოგადოება, ყრილობა.
- თერიაყი, ან თრიაყი, 1600,3—ბერძნ. *θηριακη*—თერიაკი—არაბ.—სპ. *طرياق*—თერიაყ—შხამის წინააღმდეგი საშუალება; ანთიმის; შხამიანი ცხველისაგან ნაკებინს გამკურნებელი საშუალება.
- თეფში, 52,4; 195,2—არაბ. *طيشى*, თათრ. *тешы*—ან და სპარს. *تېشى*—საინი, ან ზატარა ხელ-გობი, საჭმლის საკაზმავე, ტაბაკი, მისართმევი ხის ფიქალი.
- თქქ-ნაბადი, 167,2—საუკეთესო თვისების ნაბადი, ძვირფასი ნაბადი.
- თვალ-დაუფახელი, 494,4—თვალდახუჭულა: აქ, პირიქით, უნდა ყოფილიყო „თვალ დაფახელი“, ე. ი. მტირალი, ის. და შეადგეფს. ტუალსნის 22 გამოცემის ლექსიკონში „თვალდაფახელი“ უამისოდ, ეს ადგილი შეიძლება განიმარტოს ასე: „შენი მშობელი იყოს თვალ-დაფახელი, ე. ი. უბედური“. [რვა.
- თოხარაიკი, 2548,1—ცხენის ჩქარი და ლამაზი სიარული, ცხენის ცოტნევა, 820,3—სიტყვით აძება, მიფერება, პირ-ფერობა; პირ-მოთუქანი, 165,3—სპარ. *تومان*—თუმან—სამი მანეთი. [თხეობა.
- თურგანი, —დიდი თოფი, აქედგან სათურგნო, —თოფის სრულაზე—სიგრძის ზომის.

თურინჯი, 247,1; 1260,2—არაბ. تورنج—თურინჯ—ლიმონი: აქედან تورنجي—თურინჯი—ლიმონისფერი, ყვითელი (ლიმონივით).

0

იაგუნდი, 106,2; 1473,4—არაბ. ياغوت—იგივე მნიშვნ. იხილეთ ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

იადგარი, 642,1; 1376,3—სპარს. يادگار—იადგარ—სახსოვარი, ძვირფასი საჩუქარი სახსოვრად.

იადონი, 247,4; 670,4—ბერძნ. ἰαδών—კანარის კუნძულთა ფრინველი, საკუთრივ—ბუღბული. გურული: გაიდონა—იგივე ბერძნ. ἰαδών—ბუღბულსა ნიშნავს. დღეს კი იადონს კანარის კუნძულთა ყვითელ და მომცრო ტანის მგალობელ ფრინველს უწოდებენ, რუს. канарейка.

იარაღი, 265,1; 565,3—თურქ. اياراغ—იარაღ—საზოგადოდ, იგივე მნიშვნელობა: საომარი იარაღი, ხელ-საძვეო, საშვადება; მამათა ასო.

იასამან, 247,2—სპარს. ياسمن—იასამან—ყვავილია, იგივე მნიშვნ. ილათი, იხ. ილათი.

ილათი, ან ილათი, 2655,4; 2656,4; 2660,1—არაბ. ايلات—ილათი—საშვადება, კერკი, მოხერხება, მანქანება, ხიბლი.

ინდოური, 1223,1; 2604,3—სპ. هندو—ჰინდუი—ინდოეთითგან გამოსული საქონელი, შემოსული, შემოდებული, ან შემოდ-ტანილი ინდოეთითგან.

იოტა, 2276,4—იხ. და შეად. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

ისარი, 678,3; 1526,3—სომხური იარაღი; სასრული ზირ-ბასრი იარაღი. საუკეთესო ოთხ-ფრთხიანი ისარს „ცერ მართალი“ ან „ცერა“ ჰქვიათ: იხ. ვისრ., 131 გვ. მე-17-ე სტრ. და ჩვენი ვეფხ. ტუ. მე-22-ე გამც. ლექს. სიტყვა „ცერა“..

ისპა, 1,1; 1540,2; 2936,3—სპარს. اسپ—ისპაჰ—ლაშქარი, მხედრობა, ჯარი, სამხედრო საქმე. აქედან ისპაური, ან, სპისპა—სამხედრო, სალაშქრო, სამამაცო.

ისპაზნეობა, 1590,2—სამამაცო ზნეობა, მამაცობა, მოლაშქრობა.

ისპაური, 1501,1—მამაცური, გულადი; სამამაცო, საისპაო, სი-
ტვისიკან „ისპაჰ“—ის „ისპა“—ჰქვე, ზემოტყე.

კ

- კაამეოლი, 1275,1—ერდგული, საიმედო.
კაბა, 299,1; 843,1—სპ. کب—კაბა—ზედა-სამოსელი, მანტია, ხვათ-
თანია; კაბა, ჩხვა.
კაგი, 515,2; 1359,4—დაგრებილი თმა ქალის სხვის სმკაულად
თავსურაზე; კაგები შუბლ-საფეთქლითგან დაწვებული, ყურების
წინ ლოგებზე ჩამოკიდებული, ღაბაბადი უწევენ.
კაქმანი, 794,3; 824,1; 1699,4—სევდა, შავი ფიქრი, ზადი,
მწუნხარება, დარდი.
კაზმა, 192,1—სომხ. *կაզմ-კაզმել*—კაზმ-კაზმელ—იგივე მნიშ.:
რთვა; გამოწეობა, გაღამაზება, მომკობა.
კაი, 274,4—ის. და შეად. ქაიანური, 65 გვ, მე-2-ე შენიშვნა.
კაკაბი, 523,1—სპ. کک—კაკ, სომხ. *կაքա*—სანადირო ფრინ-
ველია, საქებური ხორცი.
კაკაბი, 2905,3—სელის მსგავსი ბაღახი, რამელსაც წეწავენ და
იმისგან ამზადებენ ძვირფას ჩითეულს: სტავრა-კაკიითა მოჭკა-
ზმა მან ჭრელი სარანუბოთა: ამ ტაქში „მოჭკაზმა“-ს შემ-
დეგ მძიმე მეტი და უნდა მოისპოს.
კალიბობა, 1690,4—არაბ. کال—ყალიბ—გამოსახულება, ჩამოსხმუ-
ლი სახე, ნაკვთი, სახეობა, ფიგურა.
კამარა, 244,1; 537,2—სპ. کمر—კამარ—თადი, ცის შუაგული,
ცის ტატნობი; საზოგადოდ, თადი.
კანჯარა, 1971,4; 2041,2; 2029,3; 2558,3—სპარს. کنجر—
მამალი სპილო, თუ کاندج—კანდგაი—ის. ვეფხ. ტე. ლექს.
კართი, 2241,3—სომხ. *კარթ*—კართ—კუნთი, მუხლის კვირის-
ტავი.
კარობა, 1003,2—სამოფლობელი, უფროსობა, ტახტი, სამკვიდრო.
კაზანა, 209,3; 1502,2—სომხ. *კაყან*—კაზან—დრე, ის. და
შეად. ვეფხ. ტყას. 344,4.

- კაზარჭი, 2619,3; 2621,2—სომხ. *կապարճ*—ისართ ბუდე.
- კაზოეტი, 1345,3—წელიწად-გამოვლილი მიმინო, ან ქორი, აქედან:
ხუთ-კაზოეტი, 1345,3—ხუთი წლის.
- კატარღა, 814,1—თურქ. *كادرغ*—კადარღა—საბრძოლველი ნავი,
ხომალდ ნავი, შეად. იტალიური *coverta*, თურქ. *كادرغ*—კო-
გერტა, იგივე მნიშვნელობა. იხ. ვეფხ. ტე., 552,2.
- კაჭაჭი, 546,3; 2213,2—გამხმარი შამბის, გინა ჩაღის ძირები,
მაგრად კართხმული გამოგვაღულ მიწაში.
- კბოდუ, 1612,3—ზღვის, ან მდინარის კლდოვანი პირი; ფლანტე
კლდე ზღვის ან მდინარის პირზე.
- კეისარი, 1299,2; 2561,2—იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ.
- კიბორჩხალი, 1374,3—კიბო, ან ცხრა-ფეხა.
- კილო, 2598,2—ისართა მშვილდის საბელთან ჩასვადებელი (საბა).
- კინენი, 1529,2—საბრძოლველი იარაღია შუბის მსგავსი, სხვილი
და კრძელი შუბი.
- კინწი, 1844,4—კისერი; მეტაფორ.—უკანასკნელი ძალ დონე,
ხალხური—ქანცი.
- კირჩხიბი, 373,2—კიბო; აქ კი მასის ზოდიაქოა.
- კლიტე, 1955,2; 1221,3—ბერნ. *კლედ*, სპარს. *كلی*—ქილიდ—
თურქულში იხმარება ბოქლონის მნიშვნელობითაც.
- კმევა, 1261,3—სულენებათა ფრქვევა საცეცხლურის, ან სხვა, სა-
შვალებით. მოსკმევი ნივთიერების აბურება, მოკმევა.
- კოდა, 1528,1—წულული, დაკოდვა, ჭრილობის მიღება.
- კოკა, 192,3; 1232,3; 1759,3 და 4—სითხელის საწყო ჭურ-
ჭელი, დიდი ოთხ-ჩაფიანი თიხის ჭურჭელი; იმერეთში დიღ
ჩაფს კოკას უწოდებენ.
- კრიანტელი, 192,4—სსმისი: თუნგი, ან დოქი მალა-ეელიანი,
კრაფინი წვრილ და მალა-ეელიანი, მოხატული და გამშვენე-
ბული წვრილ ეელიანი სურს.
- კოშკი, 218,3; 955,2—სპ. *كوشك*—კოშკ—ზაფია სახლი.
- კუბო, 1817,1—არაბ. *قبة*—კუბბაჟ—ტახტრევანი, კიდობანი;
1882,3—აკლამა, ტაგრუცი, მიცვალებულის სამარხო ადგი-
ლი, გინა სასვენებელი.

კუბო, 1509,4—თურქ. قو—კუბო—სორც-მეტო
 კუბო ეაღმაგი, 1509,4—თურქ. قوما قلمافی—კუბო ეაღმაგი,—
 ჯაგმანი, ხვათიანი, ჯაჭვი საკურტაკე.
 კურტაკი, 479,2; 2611,4—თურქ. كور—კურტაკ—კურტაკ—
 მოკლე ტანისამსი.
 კუპრი, 1707,3—სომხ. Կուպր—კუპრი—ტიფე მნიშვნელობა:

ლ

ლაბუნი, 1882,1—ზარით მოთქმა, ზარი, გამოტირილის წესი.
 ლაგამი, 1223,3; 1556,4; 2213,3; 2259,3—სპარს. لگام—
 ლაგამ—იგივე მნიშვნ. იხ. ვეფხ. ტე. ლექს.
 ლალი, 106,3; 1121,4; 1377,2—სპ. لاله—ლალ—ღვირფასი ქვა
 წითელი ფერის, იხ. ვეფხ. ტე. ლექს.
 ლამაზი, 628,2; 1647,4—არაბ. لامل—ლამაზ—მსყინებელი, მც-
 თუნებელი, მწიფდობი, ბარბოტი. მენე. აქედგან: ქართულში:
 თვალმაქტი, მნიბლავი გარეგნობით, ჯადოსნური ადამიანი: სი-
 ტურფით თვალმაქტი (ქალი, გინა კაცი).
 ლამი, 486,3—იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკონში.
 ლარი, 1230,1—უფველგვარი ღვირფასი ნივთი.
 ლარი, 1539,3—ნაქსოვი ფარხა, იხ. ვეფხ. ტე., 402,3.
 ლაჟვარდი, 383,1—სპარს. لاجورد—ლაჟვარდ—ცის ფერი ქვა,
 ლურჯი ქვა. ჩვენს ვეფხის-ტყასნის ლექსიკ. კორექტურული
 შეტთობით გამოტოვებულია სიტყვა „ქვა“.
 ლალი, 1773,4—სპ. لاله—ლალ—ამაყი, იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ.
 აქედგან ლაღებელი, 858,4—გამაყებელი.
 ლაღობა, 966,1; 2594,2—ხუმრობა, თამაში ქცევა.
 ლაყაფი, 218,2; 2723,2—არაბ. لاف—ლაყაბ, ან ვულგ. لقب—
 ლაღაბ—გრძელი წერილი, გაჭიანურებული წერილი, ან გრძელად
 წარმოთქმული სიტყვა ვისიმე საქებრად, ან საგმობად.
 ლაში, 1613,2—ქვედა ბაგე, ქვედა ტუჩი, იმერ. ლაფში.
 ლახტი, 93,1; 1944,3; 1947,2; 2015,2—სპ. لاخت—სომხ.
 Լախտ—ლახტ—გრძელი უტარო მათრახი საცემად, იხ. ვეფხ.
 ტე., 1040,2—უკონ.

ლეში, — თურქ. *شاه* ან *شاه* — ჯაშ, სპარს. *شاه* — ჯაშაჰ — შიძორი, მკვლარი ტანი.

ლეწა, 1610, 2 — მსხვერუვა, შტრეკვა, ნაჭრა-ნაჭრა ქცევა.

ლივლივი, 1374, 2 — გახლტომ-გამხლტომა, დიდის ნახტომის ქმნა. კისკასი მოძრაობა.

ლილა, 384, 4; 542, 1 — სპ. *ლილა* — ლაჟვარდის ფერი წყალში გასაქნელი საღებავი თეთრეულისთვის. ლურჯის ფერის საღებავი.

ლატრა, 230, 3; 628, 1 — ბერძნ. *λατρα* — ლიტრა — ლვინის საწყობა.

ლომ-ბროწეული, 247, 1 — ბოროტ ბროწეულია, ტუბილი და გარეგნად ხაშხაში. ლომ-ბროწეული აქ კანის ფერის მახვენებელია და ნიშნავს წითლად დაბროწულს თურქულივით, უაზროვანად.

ლომი, 1259, 4 — ბერძნ. *λωμος* — ლომ — ნადირთა მუფე. იგ. მნიშ.

ლომოსანი, 2763, 2 — ლომის სახე ღრმში; შეად. 527, 4 — ღრმში ნიანგოსანი.

ლუკმა, — არაბ. *لوكم* — ლუკმაჰ — აქედან *لوكم لوكم* — ლუკმაჰ ლუკმაჰ — იგივე მნიშვნელობა.

ლუსკუმა, 2914, 2 — სირ. კლუსკუმა, ბერძნ. კლუსსკომბი — იხ. კეფხ. ტუ. ლექსიკ.

მალაში, 284, 3 — იგივეა, რაც მალაში: საცხები წამალი.

მალედი, 664, 2 — სხიქაროდ, მალე.

მანსაჯური, 1539, 3; 1734, 1 — არაბ. *مانساجور* — მუნსაჯ — ქსოვილი; მანსაჯური ჯარი — თქრო-ქსოვილი, ნაქსოვი ფარხა. მანსაჯური საფენი, — ნაქსოვი საფენი, ძვირფასის ქსოვილის ხალი. თქინოს ფარდავი.

მანდატური, 517, 2 — ლათ. *mandaturus* — კარის მინისტრი, მეფის აღიუტანტი, მეფეთ გარე მღებო (საბა).

მანდილი, 1336, 3 — არაბ. *مندايل* — მანდილი — ხელსახორცი, საწყედე.

მანქანება, 15,4—სომხ. სიტუვისაგან *մեքենայ*—მექენად—ხიბლი, ხერხი, ზაკვა, ეშმაკობა. ილათი.

მანშური, ან მანაშური, 1189,1; 2092—სხ. منشور—მანშურ—სიგელი, მოწმობა, დიხლომი, სიმტკიცის საბუთი, ფირმანი, ბრძანება.

მანძილო, 841,4—გაზუტკუნებუდი, კასუტკებუდი (ვარიგა, ან სხვა წვრილოფენი, ან უშობელი).

მარგალიტი, 106,3—სომხ. *մարգարիտ*—მარგარიტ — ბერძნ.

μαργαριτης — მარგარიტის, ძვირფასი თვალი, გუარა.

მართვე, 1589,3—ბარტვი.

მარლი, 1855,3; 1856,1—ძირი ლათ. mare—მარე—ზღვა—საკუთრივ—ზღვის-ეული, იგივე მნიშვნ.

მარხი, 1253,2; 1293,3—არაბ. *مراخ*—მარხი—ცთომილი ვარსკვლავი, მარხი.

მარტვილი, 1846,3; 1877,4; 2658,4—ურმა, უმაწვილი, ბავში.

მარტოტქა, 1607,3—ერთგვარი ზღვის ცხოველია, ზღაპრული ზღვის ცხოველი ერთტქიანი.

მარქაფა, 812,1—არაბ.-სხ. *مركب*—მარქაბ—ცხენი, ვირი, ჯინიბი; მეორე ცხენი მხედრისაგან ვისთვისმე წაყვანილი.

მარჩილი, 195,3—ძველი ქართული ვერცხლის ფული—სამ აბაზინი; იმერეთში ექვს შაურს უდრიდა.

მარჯანა, 2031,4—სხარს.-თურქ. *مرجان*—მომცრობაზი, შვარდენი.

მარკვლავი, 2653,2; 2715,4—იგივეა, რაც ვარსკვლავი.

მარტაშა, 1305,2—არაბ. *مفروش*—მარტრუშ—ხალიჩა, გინა ჯეჯიში, რომელშაც აწეობენ ქვეშსაკებლას და ტანისამოსს მგზავრობის დროს.

მარბიბი, 596,1—არაბ. *مغرب*—მარბიბ—დასავლეთი.

მარბიბული, 191,3—არაბ.-სხ. *مغربى*—მარბიბი—დასავლეთური. იხ. მარბიბი.

მარშვრალი, 482,4; 522,3—დადლილი, დაქანტული, აბეზარ-ქმნილი. დამარშვრალი, 2631,3.

მარშაზა, 243,4—არაბ. *مشربه*—მარშაზა—ვუდგ. მარშაზა—თასი, სასმისი, ვაზა, ჭურჭელი, ფილა.

- მაშრიე, 1332, 2—არაბ. مشرق—მაშრიე—ადმოსწეეთი, ადმოწ
საფლეთის ქვეყანა.
- მაშხალა, 812, 4—არაბ. مشعل—მაშ'ალა—ყინულია, შუშუნან
ფარანი, ჩირაღდანი.
- მგბარი, 1232, 2—მოხარული.
- მგელი, 786, 4—სომხ. ყაլ—გარღ—იგოვე მნიშ. 118 კოლინძან
- მგლის სახე დროშა, 484, 3; 491, 2—ის. განმარტება: 143-ე
გვ., მე-6-ე შენიშვნა.
- მგოსანი, 999, 1; 1165, 1—სომხ. գուսան—გუსან—შედექსე,
მომღერალი.
- მდეგი, 200, 2—თანამდებობის ადმოსწეუბელი, შოხელი.
- მეკმანი, ან მოემანი, 548, 3; 795, 1—სპ. مهمانی—მეკმან'ი—წვე-
ულება, ჰურობა, სტუმართ-მოყვარეობა, მეჯლისი, ღვინი.
- მელანი, 1347, 1; 1393, 2; 1866, 4—ბერძ. μέλαν, სომხ. մելան—
იგივე მნიშვნ.
- მელი, 633, 4; 2076, 1; 2074, 7; 2347, 3; 2601, 2—იგივეა,
რაც მელა; შუად. ვეფხ. ტუ. 699, 2.
- მელუქი, 1404, 3—არაბ. معلق—მულაკ—აფრიალებული, გამო-
კიდებული.
- მემაჯანი, 668, 4—არაბ.—ის. ვეფხ. ტუ. ლექს. ნასესხ. სიტე.
- მემუქარე, 2390, 2; 2578, 2—ის. ვეფხ. ტუ. ლექსი.
- მემულნი, 87, 2—ის. მულნი.
- მენადარე, 634, 1; 647, 1—ის. ნადარა.
- მერამლე, 59, 4; 60, 2; 61, 1—ის. რამლი: მეშარგე, შკითხავი,
მერემე, 2030, 2; 2032, 1—ის. რემა. [მარჩიელი.
- მესტროლაბე, 2017, 3—ის. სტროლაბი.
- მეფარდაგე, 660, 2—ფარდაგების გამგე.
- მეჩანგე, 123, 2; 519, 2; 2630, 3—ჩანგზე დამკვრელი. ის. ჩანგი.
- მეწინაობა, ან მეწინობა, 915, 4—წინამძღვლობა, მოთავეობა, წინ;
გაძღვლა.
- მეჯვად, 1332, 4—არაბ. مجاد—მეჯვად—კარგი ნახელავი, კარ-
გად ნაკები, კარგი ნაკეთობა, ტურფა, ნაშენობა.

- მეჯლიში, ან მეჯლისი, 57,1; 671,1; 672,2; 1089,4; 1489,2;
2630,4—არაბ. სპ. مجلس—მაჯლის—ერიდობა, წვეულება,
შეკრებილობა, კრება, კომპანია. რაუტი.
- მეჯუფთარე, 1250,3; 1270,2; 2495,4; 2862,2—სიტყვისგან
ჯუფთი (იხ. აქვე ლექსიკონში ჯუფთი)—მეტოფე, გვერდში
ამოსაყენებელი, თანასწორი.
- მხეკა, 2595,1—დახედვა, დათვალიერება, ჯარის აღდგენა.
მთიები, 1115,2—ცისკრის ვარსკვლავი. მნათობი.
- მილი, 1186,2—საწყო.
- მილი, 198,3—სპ. ميل—მილი—შემკულობა, სახე, სახატობა, ნა-
ტიფი სახე, კაზმი, მისტულობა.
- მილა, 600,3—ღვარი, ან ღვარის გასავალი, წყლის სადენი სა-
ღვარი, ლულა წყლის სადინებელი; 1186,3—აქედგან: უხვად
მდინარი, ურიცხვი.
- მილიანი, 139,3—სიგრძის ზომას.
- მილადა, 1966,1—მილივით გაუსხლეტლად იარე და...
- მინარა, 632,1; 636,1—არაბ. مینار—მინარა—მაღალი ბურჯი,
კოშკი მაღალი და წვრილი, მიზგითის ბურჯი.
- მისატკაილი, 481,3—მისამომრება, გულშემსტკივრობის მიზე-
ზი, სამომრის მიზეზები.
- მიჯნური, 1474,1; 1585,3—იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ. საკუთა-
რი სახელები.
- მოაბა, 270,1; 292,1—ტახტრევანი, სატარებელი ტახტი, ან კუ-
ბო, ქეჯაბ.
- მოაბა, 292,2—მოაბა აქ უნდა ნიშნავდეს მოაბადს, ანუ მობედს,
სპ. موبد—მობედ—ბრძენი, მოგვი, სწავლული; ბასთანელი
მოაბა—ბასთანელი ბრძენი; იხ. და შუად, დადიანის ხელნაწე-
რის ვარიანტი, 1183,2.
- მოაბად, 1186,2; 1827,1; 2019,3; 2020,4—სპ. موبد—მო-
ბედ—ბრძენი, მოგვი, სპარსთა ქურუმი; შუად. მოაბა, 292,2.
- მოარაგე, 660,4—მოწინავე, მჯობი.
- მოარაჯე, 2315,3—არაბ. معراج—მარაჯე—(ძირი عراج—არაჯა—მარა-

დღეებს, საფეხურებზე ასვლას) — აქედგან გადმოქართულებული. მოსარაჯუ — ამომავალი, წინამძღოლი, კზის მახვენებელი, ქვეყნის მხნათობელი.

მოახლე, 1294,1 — მოსამსახურე გოგო, ხადუმი.

მოგვი, 1152,3 — ტყავის ქარქაში, ტყავის ბუდე.

მოებაჴმა, 901,1 — იხ. ბაზმა.

მოედანი, ან მედანი, 430,4; 548,3 — არაბ. ميدان — მინდან — ას-ზარეზი, ველი, ბრძოლის ველი, იზოდრომი.

მოემანი, 548,3 — სპ. مانی — მიჴმანი — მასპინძლობა, სტუმართმოყვარეობა, წვეულება, ბანკეტი; იგივეა, რაც მეემანი.

მოვაგლასე, 2633,3 — იხ. ვაგლასი: მოტირალი, მოვალადე.

მოვანება, 3,2 — (სომხ. სიტყვისაგან վան — სადგური, საბრძანებელი, სავანე — მონასტერი) — აქედგან მოვანება, დიდებით და ბრწეინვალედ გამოჩინება, შემოდგომა (შუქის), სხივოსნებით მოვლინება, მხათობის: დიდებულად აღმოებრწეენა, მხათობის დიდებული სვლა ცაზე.

მოთვალძარგალიტება, 1817,2 — თვალ-მარგალიტით შემკობა.

მოკამარე, 2118,2 — გაუსხლეტლად მართული და გაბრწეინვებუ-ლი, მუდამ კახტა.

მოლარე, 1883,3 — საუნჯეთა შემნახველი, ხაზინადარი.

მოლაჴვარდი, 1487,2 — ლურჯად შეღებილი; ლაჴვარდის ფერის ფერი, ლაჴვარდოვანი.

მომრე, 2625,4 — მძლე, მომრევი, დამმარცხებელი, მჯობი.

მომსხოლველი, 2330,3 — გამანადგურებელი, მომსხობი, ამწევე-ტელი, აღმომფხვრელი.

მონახუქნა, 2630,2 — გამხიარულდა: მოყუარულად მონახუქნა, ე. ი. გამხიარულდა, საკუთრივ: იწყო რაჴვა (ბუქნა), რაგორც მოყვარემ.

მოლი, 2263,1; 2621,3 — მანტია, ზედა-სამოსელი, მოსასხამი.

მოლი, 1997,2; 2089,2 — მწვანე ბაღასი.

მონავანე, 2744,1 — იხ. მოვანება.

მონარბოლი, 522,3 — იხ. რბოლა.

- მონასხე , 1748,2; 1752,1, 1904,1; 2496,2.—ღარი, მსგავსი, ხეტება, მსხველი, გამხატულება, გამსახულება, მსგავსება.
- მონაზანი, 53,1.—ბერძ. μονάζων —განდგეილი. საკუთრივ. მარტო მყოფი; ბერი, მონაზანი ქალი, ბერ-მონაზანი.
- მონაძე, 2617,3.—კეთილის მსურველი, სიკეთის მდომი. მთარველი, შწუალბელი.
- მორვა, 894,4.—გაკვეთა, დაჭრა ხის მორებად:—მორი—სხვილი ხის ნაჭერი, ნამორი.
- მოსადაგი, 660,3.—სიტუვისაგან სდაგი: გამზებრალობელი, შეუფრთბელი. უმადლესი, უძვირფასესი.
- მორჭმული, 593,1; 2438,1; 1879,2 1487,4. 2440,1—იხ. განმარტება ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.
- მოსახლოვანა, 1842,3.—მკვიდრა, მცხოვრებელი.
- მოქამარე, 2118,4—ტურფა სარტულანი.
- მოყივნებული, 2008,2.—შერცხვნილი, გაბასრული.
- მოჩინხლული, 191,2.—ზმნის გნ მოჩინხვლა; მზინავის, ან თვალის ამაჭრებელი ნივთების უხვად დაკიდება, ან ასხმა რაზედმე.
- მრჯული, 2583,1.—მისაუვედურე, გამსაჯე; გამას. მართლე. ძირი რჯული ან რჩული, აქედან სარჩული.
- მუზარადი, 97,3; 2614,3.—არაბ. اراء—ზარად—ან اراء—ზარაჟ—რქინის ქუდი, თავის სარქმელი საჭურველი ომის დროს.
- მულანზარი, 177,3; 1310,3; 1379,2; 2116,4.—სპ. مرغزار —მურგზარ—ბაღი, ფრინველით. მდიდარი ადგილი; დადიანის ვარაინტიო, „მულანზარი“, უფრო სწორია.
- მუნებური, 1132,1; 2766,3. — იქაური, ზმნის სართისაგან „მუნ“—იქ.
- მუნეჯიმი, ან მუნეჯიბი, 1183,2 1410,2—არაბ. منجم—მუნეჯიმ—ასტროლოგი, ვარსკვლავთმრიცხველი, მეეტლე.
- მურასა, 166,3.—არაბ. مرصع—მურასა—ოქროთი ან თვალ-მარგალიტით მოჭედილი, მოოჭვილი.

- მუტრიბი, 233,2; 670,3; 1370,4; 1816,3.—არაბ.-სპ. مطرب
—მუტრიბ—კარგი მომღებნი; კარგი დამკვრელი, ან მომღე-
რაღი, ან და მაცეკვარი ან მომღერაღი ქაღი, 469,2.
- მუქარა, 97,4; 2606,3.—არაბ.-სპ. مكارا—მუქარა—იგ. მნიშ.
- მუქაფა, 957,4; 1356,2.—არაბ.-სპ. مافات—მუქაქატ—ნაცვა-
ღი, სჰმაგიერო გადასახდეღი.
- მუქიფი, 1762,3; 2346,2.—არაბ. موكب—მაქებ—შეიარაღებულ
ცხენოსნთა კრება, რაზმი.
- მულნი, 87,2.—არაბ. معنى—მულანნი—ბარბითი, ებანი ან ქნარი.
- მუყამი, 2114,2.—არაბ. مقام—მუყამ—ერთგვარი მუსიკალური
მოტიფი; სიმღერის კიღო.
- მუშათი, 679,3, ან მოშათი, 72,3.—მომღერაღი, მომღებნი.
- მუშახანი, 244,1.—არაბ. مشاه—მუშახან—მსგავსი, შესაფერი,
ან და იხ. 76 გვ. მუ-3-ე შენიშვნა.
- მუშკი, 295,4; 1393,2; 2494,3; 2631,2.—არაბ. مشك—
ბერძ. μυσχος—სსურნებელი და მოსაკმევი ნიფთიერება.
- მუშტი, 1841,4.—სპ. مشت—მუშტი—იგ. მნიშ.
- მუხანათი, 586,1.—სპ. مخنت—მუხანათ—მატყუარა, გაუტა-
ნელი; იგ. მნიშ.
- მუხთაღი, 2826,4; 2917,4.—არაბ.-სპ. مختال—მუხთაღ-მა-
ტყუარა, მადღაღაკი, ვერაკი, ჰირუმტიცო, ფიცის გამტეხელი.
- მუჯამარი, 1178,2; 1773,3.—არაბ. مجمره—მუჯამარა—სა-
ცეცხლური.
- მქისი, 785,1.—ხორკლიანი, ვერანა, უდაბური, ავი, მოწეენიღი,
მქაცრი.
- მუაფარი, 1120,3; 2029,1.—წარმოსდეგი, ამართული.
- მქეფარე, 622,3.—ღვარად, ჩქერად; ამხეთქიღი ღვარად.
- მმიფი, 1533,2; 2545,3.—მრგვლად გათღიღი ძვირფასი ქვა, ან
ღითონი, ხერხემლის მრგვაღი ძვაღი, ძვლის გვირისტავი.
- მპარი, 2079,3.—ღეში, მკვდარი ტანი.
- მპღუარი, 2331,2.—იგიფუა, რაც მზღვარი, ზღვარი.
- მწღე, 245,3.—მერიქიფე ღვინის მომრთმევი და დამსხმელი ნა-
ღიმზე.

- მწვე, 173,3.—სასტიკი, მრისხანე, მძაფრი.
მჭელი, 267,4.—რაც ერთს ხელს მოჭყეება, იმდენი ჰურის ღე-
რო თავ-თავით, ნამკლით მოჭრილი; აქ იგულისხმება მომკი-
ლი უანის ღერო-თავ-თავის სიმრავლე. შეად. ვეფხ. ტუ. 910,4.
მხიფლავი, 2416,1; 2424,4.—იგივეა, რაც მხიბლავი; იხ. და
შეად. ხიბლი.
მჯიღვი, 1035,3.—მუშტი, მუჯღუგური.

6

- ნაბერწყალი, 1496,4.—resp. ნაბერწყალი, ან ხაღ. ნაბწყალი,—
ცეცხლის უინჯლი, გაღვივებულის ცეცხლის, ან გაძლიერე-
ბულის აღის ნაყარი, ნაწვიში, ნასროლი უინჯლები.
ნაბული, 2916,2.—სულ-დაღებული, ხმა-გაკმენდილი.
ნადიმი, 48,3; 1232,1; 1233,1; 1490,1.—არ. სპარ. نادى—
ნადი—მეჭლიში, შემოყრილობა, შეკრებილობა; ლხინი, წვეუ-
ლება.
ნადიმობა, 2554,2.—სიტუვისაგან ნადიმი—ლხინი, შექცევა, დარ-
ბაობა, შემოყრილობა.
ნადირი, 1226,2.—სანადირო კარეული ცხოველი, გინა ფრინველი.
ნაელა, 2894,1.—ნალოდები, მოსალოდნელა, მოსავალი, აუცი-
ლებელი.
ნავალი, 2305,4.—ფინთი, სიბინძურე, ნაკავი, ნეხვი.
ნავი, იხ. ვეფხ. ტუ. ლექს. ნასესხები სიტყვებში.
ნავროზობა, 518,4.—სპარ. نوروز—ნავროზ—სპარსთა ახალი
წელიწადი: საკუთრივ იგი ნიშნავს „ახალ დღე“-ს.
ნაზი, 1596,4—სპარ. ناز—ნაზ—იგ. მნიშვნ. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექს.
ნათხენი, 2641,2—ნაწნავი, დალალი.
ნამუსი, 2787,3.—არაბ.-სპარ. ناموس—ნამუს—იხ. ვეფხ. ტუ.
ლექსიკ.
ნარგიზი, 670,2; 1260,1; 2495,2—სპარ. نرگس—ნარგის—
უვალია. იგ. მნიშ.
ნარი, 477,4; 866,3; 1067,1—სპარ. نار—ნარ—მამალა, მამ-

- რი. opp. სამ—მადე—დედალი, მდედრი—„შაჰ - ნამე“-ში
მამალი სვილო, ლომი, ან დევი; ნარი, ამნაირად, ნიშნავს
საშინელ მამალ მხეცს, იგულისხმე: „ლომი“, გინა „ვილო“,
ან „დევი“.
- ნარინჯი, 247,1 — არაბ. نارنج — ნარინჯი — ფორთოხალი, نارنجي —
ნარინჯი — ნარინჯი — ფორთოხლის ფერი, ვვითელი. ნარინჯ —
თურინჯი — იხ. 1260,2.
- ნარნარი, 1321,4 — ნაზი და საუვარელი, ტკბილსსმენელი, ტკბი-
ლი და აზო; წყნარი და სანდომიანი, შეად. სპარ. نار — ნარ,
— ან نارين — ნარინ.
- ნასი, 669,4 — უმნო, ართვადი; 2252,1 — ნაზი, საუვარელი.
- ნასკუი, 2258,4 — ხვანჯი, სიბლი.
- ნაფსლა, 624,2; 626,1 — ნაფსაში, ფსელ-ნარევი, შარდ-ნარევი.
- ნატერფალი, იხ. ტერფი. იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკონში. — ნაბჯენი,
ფეხის ნადგამი, ნაკვალევი.
- ნაფირი, 884,2; 489,3; 526,2 — სპარ. فير — ნაჭირ — ზურმა,
საუფირი, ზრახს-კუდი.
- ნაღარა, 45,1; 146,2; 337,2; 384,4; 526,2; 635,2; 676,3;
995,3 — არ. სპარ. ارار — ნაღარა. — ნაღარა. შესდგება ორის-
ერთი მეორეზე მისარტუქელის ლითონის თეფშისაგან.
— ნაღარა ზედენ — ნაღარის კვრა- ომი ნაფირითა და ნაღა-
რით იწებოდა.
- ნაჭოპარი, 1522,1 — დორბლი, ლარწვი, ნაქათი, დუვი.
- ნახლი, 166,2; 835,4 — სპარ. خال — ნახლ — ძვირფასი ქსოვილი,
ძვირფასი ფარჩუელი.
- ნები, 2393,3 — ხელის გული. ხელის შინაგანი სიბრტე — ხელის
სიფართოვე.
- ნინგი, 386,2; 783,3; 1008,2; 1111,2; 1374,3; 2641,4 —
სპარ. ننگ — ნინგ — ხვითქი, დიდი კრკოდილო, ვეშაში.
- ნალო, 2598,4 — ზღვის ცხოველია უზარმაზარი, გველ-ვეშაში.
დიდი ვეშაში, ან ნინგი.
- ნიშანი, 1606,1; 2392,3 — სპარ. نشان — ნიშანი — იგ. მნიშვნ.

ნაშტანი, 2594,4 — სპარ. نوشتن ნუშტან — სსმედი, საყლაპავი, საყლაპულენი.

ნობა, 146,2; 992,2; 1179,2 — არაბ.-სპ. نوبه — იგივეა, რაც ნობათი.

ნობათა, 565,2; 591,4 — არაბ. نوبت — სამხედრო მუსიკა, — საომარი მუსიკა. დაფი და ნადრა, ბრძოლის ხმის მისაცემი საკრავი.

ნობი, 196,3 — სპარ. نوب — იგივე მნიშვნელობა.

ნოშტარო, ან ნოშთარო, 2896,2; 2899,4 — სპარ. نوشدارو — ნოშ — ღარო, — შხამის წინააღმდეგი საშუალება; შესდგება თერიაყისა და ფაზარისგან. ქართულ ჯანიოზობაში ნოშტაროდ ხმარობენ ფაზარ-ხუთოს, რომელშიც შედიან ნოშთარო მძივები ფაზარი და ხუთო და თერიაყისგან შეზავებული მაჯუნი. საბას არა აქვს ნოშთარო, ჩუბინაშვილი კი მას მხოლოდ კითხვის ნიშანს უსვამს.

ნუხჯი, 992,2; 995,4; 1227,3 — არაბ. نخر — უველაფერა, რაც კი სამსახინძლოა, სანუგვარი.

ნუსხა, 308,2; 311,2 — არაბ. نوحه — ნუსხა — წიგნი, ხელთ-ნაწერი საბუთი.

ო

ოთადი, ან. ოთახი, 166,2; 431,1; 589,2 — თურქ. اوتاغ — ოთად — დიდი კარავი, საშეუფო კარავი, ზავილიანი, ხარკა, ოთახი დიდის კარვის მისაღები.

ომან, 224,3 არაბ. همة — ჰომა, ზღაპრულის ფრინველის სახე-ლია, სამოთხის ფრინველი, კარგი ბედის მომასწავლებელი ფრინველი.

ომანინი, იხ. 71 გვ. 1-ლი შენიშვნა სულ სხვაა. ჩვენ შეტოვებულ ვაქვს.

ომახი, 2264,4 — სიმამცე, რიხიანობა, გაუდრეკელობა.

ომი, 2229,1 — სპარს. اوميا — ონია — ერთგვარი ღამაზი მცენარეა.

ომბი, 1374,2; 2036,4; 2282,1; 2643,1 — სომხ. მამბრო

არწივი. მტაცებელი ფრინველია, როგორც ძეგა.

- ორელი, 183,1—vulg.—ორ-ერი.
ორელი, 2807,1—ორ-პირი და გრძელ-ტარისანი შუბი, ბუნ-
გრძელი და პირ-ბასრი შუბი.
ოსტატი, 1866,1 — სპარს. استاد—ბატონი, მასწავლებელი,
პატრონი, მოხელე, ოსტატი.
ორხთა, ან ორხთვა, 71,2; 1734,1 — ხალიჩა, ნახი. ხაზინას
მსგავსი ქსელი. ორხათ ქსელი.
ოქრო, 1260,4; 1867,3—უძვირფასესი მადანი. ფული ოქროსი.
ოქსინო, 71,2; 166,1—ძვირფასი ფარჩა.
ოყარი, 1313,4; 1314,1—სპ. اوقار — წყლის ფრინველია:
უნჩი.
ოჩანი, 269,2—ურჩი, ჯიუტი, გაუხედნელი მოზგერი, ან ცხენი,
ან კამეჩი, ან ხვია სამუშაო პირუტყვი: იმ მიზნით, რომ
გაქცეს ჭაპანს, ან მუშაობას, ხშირად ჩაჩოქებს, ან ჩაწვება
გზაში, ან გაუხტება გვერდზე პატრონს.
ოხერი, 648,4: 2007,4—არაბ. اخير ტილი, ღვთის ანაბარა
დაგდებული.

3

- პაქმანი, —სპ. پیمان—ფაიმიან—დანიშნული დრო, ვადა.
პანტა, 501,2—წვრილი და ხშირი რამ: ტუას მსხალზე, ან ვაშლ-
ზე იტყვიან: პანტა ვაშლი, პანტა მსხალი.
პანა, 800,1; 2018,2—ბაბუა. იგივეა, რაც მამის მამა, იმერეთ-
ში კი—ბაბუის მამა.
პარტახტი, 93,4—სპარს. پرداخت—დანატოვარი, ნაოხარი, ოხერ
ტილი.
პასუხი, 2025,1; 2064,3; 2122,1—სპ. پاسخ—ფასუხ—იგი-
ვე მნიშვნელობა
პატივი, 111,4—სომხ. պատիւ — იგივე მნიშვნელობა.
პატიუი, 2934,4 — სომხ. պատիւ — პატიუ—ჭირი, ტანჯვა. ამ
სიტყვის ძველი მნიშვნელობა, ე. ი. მასპინძლისაგან სტუმრის
დაქანებით თხოვნა და დაუფლება (სადილზე ან ვახშამზე), რაც
ღვთის დადგენილი იმერეთში, შენახულა ძველს ქართულში, იხ.

- Н. Марръ, Жизнь св. Григ. Хандзійскаго, დაბა-
ტიუბაჲ, 28,4.
- პატრონი, 1985,2; 2756,4—ტუვე, ტუსდი.
- პატრონი, 51,1; 2101,3; 2917,4 — ჯათ. patronus, ბერძ.
πάτριον, მეფობეფი, მამის გვარი უფროსი. opp. cliens—
იგივე მნიშვნელობა.
- პაშტა, 940,2 — მნიშვნელობა იგივე აქვს, რაც სპარ. پس—
„ბეს“-ს—სკმაო, ბევრი. კარგი კუთხე, კაი ძალი, (ხაჯხ.)
შუად. ვისრ. 40 გვ. იხ. ჩვენი განმარტება: სახალხო გაზ.
184 №-ი, ფელეტ., სვეტი მე-4-ე, ibid. 209 №-ი, ფე-
ლეტონი, 2—4 სვეტი.
- პერი, 2603,4—იხ. პერული.
- პერული, 554,3; 903,1—ქათვი, პერი—წეფის დუდილის დრას
მომდგარი ქათვი. დობლი, სობრაზის ქათვი, დუფი.
- პერანგი, 1377,1—იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკონში ნასესხ. სიტუეები.
სპ. پیراهن—ფირაჰენ—იგ. მნიშვნელობა.
- პილო, 1374,1; 1505,2; 1516,4—resp. სპილო, სპარ. پیل
—ფილ—ან فيل—ფილ—სპილო, აქედან პილოტანი შესდ-
გება სიტუეებისგან پیل—ფილ და تن—ტან—ტანი,—
სპილოტანა, ე. ი. ფაჯაფანი, ბუმბერაზი, კოლიათი, ფაჯა-
ვანთ თავი.
- პილოტანი, 168,1; 893,1; 2625,3—სპარ. پيلتن—ფილატან—
სპილო ტანა, ტანად სპილო, ბუმბერაზობის აღმნიშვნელი ფა-
ჯანის ეპითეტია, დაერთვის უფრო ხშირად რუსტემს „შაჰ-
ნამე“-ში და აქ, „სამიან“-ში, სამ ფაჯაფანსაც. იხ. პილო.
- პილწი, 1534,3; 1535,1—resp. ბილწი,—სომხ. պիղծ—პილწ—
ცუდი, უწმინდური, საძაგელი.
- პირ აშკმული, 111,4; 1612,4—პირ-დაღებული.
- პირ ბასრი, 1509,3—პირ-მახვილი, პირ-წვეტანი.
- პირ-მზე, 352,1—სპარს. ფიგურა. آفتاب‌رو. მზეთ-
უნახავი, შენიერი.
- პირ-მთვარე, 57,4; 972,4; 1725,4; 2846,3—სპარ. ماه‌روی—

მაჭრე — მზეთ-უნახავი; ლამაზი და კეკლეტი, თვალ-მაქტი ქალი, კეკლეტი ბანოვანი, იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, გვ. 35, სტრ. 7.

პარ-ტოფი, 2075,4 — ვეშის ეპითეტა — პირზე სიბრაზის დრო-ბლი რამ ადგება. ტოფს რამ ურის პირიდან.

პორფირი, 661,3 — ბერძ. πορφύρα — იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკონი.

უ

უამი, 529,4 — სომხ. ժամ — უამ — დრო.

უანგი, იხ. ჯანგი.

რ

რაგი, 499,4 — ჰინდ.-სპარ. کار — რაგ — მუსიკა; კონტრატი. (!) აქ კი საყდარუნებელი; ცხენთა ზანზალაკები. შეად. 428,2 — ზარა. შეიძლება რაგი იყოს წარუვნილი ზანგი — სპარ. ზანგ-ზარა, თათრულშიც ხმარებული შეად. სომხ. რანგ.

რადი, 2817,1 — არაბ. ر — რად' — ხელის კვრა, გაგდება, შრუდობა.

რადი, 1968,1 — არაბ. راد — რადა — მდკომარეობა, ხარისხი, გარეშეობა ალაგი.

რაზმი, 43,1; 538,1; 2561,1; 2611,3; 2876,3 — სპ. رزم — რაზმ — წყება, ჯარი, წკაპი.

რამდი, 60,1; 62,1; 1692,3 — არაბ. رمد — სამემაკო, სომკითხარ სილა, ქვიშა.

რანი, 940,1; 941,2 — სპარ. ران — რან — წვიმებზე ჩასაცემელი სპილენძის ან რკინის აბჯარი, საწვივე აბჯარი.

რასტინოვა, 2114,2 — راس توائى — რასტინოვაჟი — სომღერისა და მუსიკის კილოა ერთი.

რაში, 2614,1; 2859,3 — სპარ. رخش — რახშ — რუსტემის ზღაპრული შავი ცხენი; შავი ცხენი; შავი მერანი. „შაჰ-ნამე“-ში ზღაპრული ცხენი საზოგადოდ.

რახსი, 20,26,1; 2032,4 — იხ. რაში.

რბოლა, იხ. ვეფხ. ტეოსნის ლექსიკონში.

რემა, 2024,3—სპარ. რემაჰ—ჯოგო.
რეტი, 476,1—გარეტეული, გაგიყებული, რეტიანი, შეად. ხელი-
გახელებული. როგორც ხელი, ისე რეტი ის. ვეფს. ტუას-
ნის ლექსიკონში.
რიალი, 984,1—ხიფათი, უბედურება, ცუდი ამბავი, ფათურაკი.
რიდე, 1335,2—ზირ-საფარი, ზირ-ბადე, ჩადრი.
რიქიფი, 1762,3—არაბ. ريكف — რიქიბ — შეთვალეურე, მზრუნ-
რკინის ქუდი, 2268,1—ის. მუზარადი. [ველი.
რკენა, 184,4; 2858,1—ფაღვენების შეჭიდება.
რუ, 649,4; 1525,1; 2541,2; 2604,4; 2815,2—არხი, მი-
ლი, კანალი, წყლის კლავბოტი, წყლის გასაყვანი, დვარი,
ნაკადული.

საარმუშო, ან სარამუშო, 1835,2 — სპარსულზე სიტყვისაგან
ساراموش — რამუშ — სიხარული, მხიარულება; აქედან. სარამუშო —
სამხიარულო, სადღესასწაულო; ან ساراموش — დასვენება, ხალვა-
თად უთენა — აქედან საარმუშო — სახალვათო, სათავისუფლო,
სასუბუქო სამოსელი. სასუბუქო, შეად. 2041,2.

საბარკული, 941,2 — წვივებზე ჩასაცმელი რკინის საჭურველი
რმის დრას.

საბელი, 1453,3; 1632,2 — თოჯი, ბაწარი, საგდებელი თოჯი.

საბური, 1882,3 — სახურავი, აკლდამის დასახურავი.

საგდებელა, 1251,4; 1616,2; 2027,4; 2028,1 — საბელი,
სასრული და დასაჭერი ზირუტევის, ან ადამიანის ის. და
შეად. ქამანი.

სადავე, 2016,4; 2602,1, ან სადევე — ადვირი, ლავამი, ავშარა.

საგზალი, 812,2 — გზაში საზრდო.

საგსარი, 1512,2; 1514,4; 1780,1 — სპ. سگسر — საგსარ —
ძალღ-თავა; ის. „გორგასალი“ და „მგლის სახე-დროშა“.

სადაგავი, 1991,3 — დასაწავი, დასადაგავი.

სადაფი, 1474,3; 1759,3 — არაბ. صدف — სადაფ — ნახე ვეფს.
ტუასნის ლექსიკ.

- სავარდე, 794,4—იგივეა, რაც სხარ. *كلستان* — გულისტან—სახ-
ბანარე, წაღკოტი, ვარდის ბაღი.
- საზი, იხ. 238 გვ. მე-3-მე შენიშ. სხ. *ساز*—საზ—მუსიკა, ჰარ-
მონია, სამუსიკო საკრავი. იხ. ვარიანტი 1505-ე №-ი.
- სათი, 2482,1—შავი ქარვა: სათის სიშავეს ხაზს უსვამს ვისრამია-
ნიც, იხ. 65 გვ., 15 სტრიქ.: სათსა სიშავე არად წაედების.
შეად. Н. Маррѣ. Т. Р. XII, Витязь, 18 გვ., 1-ლი შე-
ნიშვნა: ბ. მარით, იგი არის თავმოკვეცილი სხარსული *سد*
—ბუსად, (ან ბუსად) და ნიშნავს ძაწსაო (не гишеръ,
или агатъ, а кораллъ темно-краснаго цвѣта).
- სათუთობა, 1877,3—ფერებსში ზრდა, უვავება, განებივრება ურმის.
- სათურგნო, 184,1; 222,1—სიგრძის ზომა—წარმოებულა სიტ-
უვისაგან: „თურგანი“ დიდი თოფი.
- საკამათი, 522,1—საცილობელი, საკამათო.
- საკანი, 2523,4—საზურობილე, საპატიმრო.
- საკარმანგი, 1811,3—ძვირფასი ფარჩეული, ან ბაღე, მარგალიტით
ნაკერი მელოგინე ქალის გადასაფარებლად; იხ. საისტ. და საეთნ.
საკანძურის ვიტრინა, მე-33-ე № ი. აგრეთვე ცხენის ჩული
მოთვალ - მარგალიტებული; მიღებ - მოვლებული; საკუთრივ—
საკარმანგი ნიშნავს ჰერანგის გულის ჰირის მარგალიტის საკანძეს.
- საკარმალავი, 2306,4—სახიფათო, სიშიში, მოსარიდებელი.
- სალამი, 1583,4—არაბ. *سالم*—სალამი—იხ. ვეფხ. ტე. ლექს.
- სალარო, 54,4; 1191,1; 1222,1—ჯარის, ანუ ქანების შესა-
ნახავი, საგანძური, საჭურჭლე.
- სალდო, 180,1—მწვანელია.
- სალიზდი, 2770,4—საღადობო, სახუმარო.
- სალმობა, 96,3—სატკივარი, სენი, ტკივილი, დარდი.
- სალტე, 1473,3; 1640,2—საშკლავე, ხელნაწი, ბრასლეტი, სამ-
გრე, დასტანაგი.
- სალუქი, 1455,4; 1484,1—სხარ. *سلوك*—სალუქ—კობტა, კარ-
გი და სუფარული ზმა, მოხდენილი, თავაზიანი ქცევა და მიხ-
რა-მოხრა. შეად. Н. Маррѣ. Т. Р. IV, Словарь. რმდ.

- სამანდი, 137,2; 142,1; 507,1; 904,2; 1581,3—სმ. *سمند*
—სამანდ—სომარი ცხენი, მუხლადი ცხენი..
- სამარლანი, 1723,2—წარმოებულია ქალაქის სახელისაგან— *سمرقند*
—სამარუნდი—ძვირფასი სამკაული საჩუქრად, ძვირფასი საჩუქარი, ძვირფასის ამკაული: სამკლავე, ფარლული, ბეჭედი და სხვა;
- სამსალა, 2720,4—საწამლავი, შხამი.
- სამუქფო, 996,4; 2038,2—იქ მუქათა.
- სანდაროზი, 1621,2—ბერძნ. *σανδαριζή*—აქედან სმარს. *ساندروس*
—სანდაროს—სანდალი, სუნნელოვანი ხეა ინდოეთში.
- სანოვაცე, 1156,4—საჭმელები, ხორაკეულობა, სახუკვარი.
- სანუკვარი, 22,3; 812,2; 994,4—ტკბილი და გემრიელი საჭმელი, პირის ჩასაკემრიელებელი ტკბილეულობა.
- საშალნი, 1859,2—მძიმე ტვირთი ცხენის, ან სხვა სახედრის პალანზე, ან კურტანზე მანდიკურად გადასაკიდებელი.
- საშირე, 1335,3—სამოსელის ანუ საბნის ზედა პირი.
- სარავი, 1645,3; 2012,1—აქ უნდა ნიშნავდეს იმასვე, რასაც სრა.
- სარანგი, სმარ. *سرهنگ*—სარჭანგ—ბუმბუკაზი, ატლეტი.
- სარაჯი, 1688,1—სმარ. *سراجه*—სარანჯა—შემცირებითი სხ. სიტყვისაგან *سرای*—შუად. ბაღჩა, ზანდუხჩა—შაწია სახლი, განყოფილება, ოთახი.
- სარაჯი, 679,1—შადრევანი, აღმომჩქეთარე ჭეველი, წყლის კამარა.
- სარაჯო, 2378,1; 2473,3; 2874,1—სმარ. *سراجه*—სარანჯ—მზის წრე, მზის ფარგალი; 2473,3—ჭყერი.
- სარმუზა, 2662,3—სმარ. *سرموزه*—სარმუზაჭ—ქაში, ხის პაშ-მაკი, მაშია, ერთგვარი ზედსამლი (კალოში).
- სარანუბო, 2905, 3—სმარ. *سربونه*—სარ ნუბაჭ—საკუთრივ ნიშნავს მეფის წინაშე მყოფს დამის სამ დარაჯში ერთს უველაზე უხუცეს დარაჯთაგანს. ნობათად მეფეი მოეშე; ჭრელი სარანუბოთა—ე. ი. ჭრელი მეფის დარაჯთა შესთუერი, სადარბაზო, საკარო, სახასო, საშატო.
- სარა, 2338,1 ან სარო, 1332,4—სმარ. *سرا*—სარა;—სასახელი, სრა.

- სარკა, 1583,3 — სპარ. سرو — სარკ — კვიპროსის სე: სარკის
უწინ — სარკის მჯობი. [ლუქი.
სასაღუქო, 2920,2 — საკატაო, მისხდენი, მისაწონი, ის. სა-
სასთაულა, 2621,4 — თავჯექუ დასადები, სასთუნადი, იპერ. სარ-
თუმადი.
სასტიკი, 2316,4 — სომხ. սաստիկ — სასტიკ — თეცხული, მკატრი,
ავ-გული, საშინელი; იგ. მნიშ.
სატანა, 2580,2 — სომხ. սատանա, ბერძნ. σατανᾶς — სატანა — ეშ-
მაკი, ეშმა, მანე, ბორკტი არსება. — იგ. მნიშვნ.
საფაქდარი, 1481,2; 1582,3; 1584,2; 2009,3 — resp. სფა-
დარი, 140,4; 1182,2; 1491,2 — სპარ. سافاس — საფაქდარ —
სპასადარი, ჯარის უფროსი, სარდალი.
საფენი, 1353,1; 1645,3; ან საფენელი, 1734,1 და 2; 2169,2 —
ქექუ გასაშლელი საფენა, ქენა, ფარდაგი, ჭილობი და სხვა
სახლის მოსართავად.
სადრტილი, 1509,3 — resp. — სახრტილი — უნაგრის სწუვეტი.
სადამანგი, 1818,3 — სპ. سالمانك — სალიმანგ ან سالمان — სადი-
მაჰ — მთვარის წელიწადი, ის საბ. ლექს.: მთვარის მოქცევა.
დადიანისულის ხელნაწერის ვარიანტით „სადამანგი“ უფრო
სწორი გამოთქმაა. მთვარის ეტილი.
საყური, 1473,3 — საყური.
სახეხე, 2023,2 — სახვადგე, ჰირუტუვის დასამწევადევი ეხე.
სახინი, 2652,2 — გამოსახენი, უურადლების დირსი.
საჭურჭლე, 1239,3; 1883,2; 2440,2 — საგანძური, ქონების
შესახსავი, საწუბი.
სახელმწიფო, 1234,3 — ხელმწიფის სამოსელი; მეფის ტანისა-
მოსი, ხელმწიფეთა ჩასცმელი. [ტკები.
სახეობა, 1516,3 — თვალადობა, შეხედულობა, მოყვანილობა, ან-
სახიარობა, 2279,1 — მოწყალება; მფარველობა, წყალობის თვალი.
საკმილი, 2783,4 — გახურებული თონე, ალი.
საჯულაბე, 192,2 — ძირი ჯულაბ — არაბ. جلاب — ჯულაბი — სასაქ-
მებელი; აქედან საჯულაბეს უწოდებენ ჯულაბის ჭურჭელს.

- ჭულაბი არის სსსქმებელი წამალი, რომელიც შესდგება წყლი-
სა და სირთფისაგან; სსსქმებელი ლიმონადი.
- სეგანი, 486,4; 618,2; ამ სიტყვის ძირი დაცულია სომხურს ნო-
მენკლატურაში: გოგჩის ტბას სომხ. *ბიլ ასინაყ*—წოვ სე-
განაჲ ქვიან; სეგანაჲ კი წარმოებულია მონასტრის სსხელისა-
გან *სს ქონ*—სეგ ვან—შავი საფარი, შეად. ჩვენებური საფარის
მონასტერი, ან სავანე—კარაფი, ტაფავარი, საფარი.
- სეგდა, 68,2; 1474,2; 2013,1—არაბ. *سودا*—სეგდა—სიშავე;
შავი ფიქრი, მელანქოლია, მწველი სურვილი, ცხარე სურვილი.
- სელი, 66,3; 225,3; 601,1; 620,4; 669,3; 816,3—ლათ.
sella—ძვირფასი საჯდომი, სვარძელი, ოქროს სკამი. 4528-ე
№-ი ხელნაწერის ვარიანტი უნდა სჯობდეს; იხ. აქვე სხელიაში.
- სერა, 156,3—აქ ღამეს ნიშნავს: სერი, სერობა კი, საკუთრივ,
ნიშნავს მწუხრს, საღამოს უამს.
- სეფაბანდი, 1840,1; 1874,1—სპ. *سپه* — საფანდ— მადლის
მთის სსხელია, რომლის წვერზე აგებული ციხე რუსტემმა
თავის ბავშობის დროს აიღო. აქ კი თვით ციხე-ქალაქი ციტა-
დელი, მთავარი ციხე ამ მთაზე, იხ. 1868,4; 1869,1;
1872,4; ქარ. ტექ. სეფაბანდ.
- სეფე, 213,4; 225,3; 1275,1; 1276,1; 1379,4—სომხურად
սեպ— სეპუჭ — სამეფო, საბატონო, აქედან: სეფე - ქალი,
1431,3; სეფე-წული, იხ. ვეფხ. ტუაოსნ. ლიქსიკ., ნასეს.
- სოულემა, 1386,2—მოწვევა, მოკრეფა. [ხეი სიტყვები.
- სიასამური, 194,4—სპარ. *صوموري*—სუ სამური—კვერნა. ჩდი
ლო-ამერიკის ერთგვარი ცხოველია. ძვირფასი ქერქი იტის
სამური, ხაზიდი. **СОБОЛЬ**.
- სიგელი, 1196,3 — ლათ.-ბერძ. *sigillum*—ბეჭედი, შტემბელი,
სიქა: აქედან მეფის ბეჭედ-დაკრული მამულის მფლობელობის
აქტი, მეფის ნაბოძები მესაკუთრეობის საბუთი სიგლით.
- სიმამრი, 213,1; 221,2—ვეფხ. სიმამრი—ცოლის მამა.
- სიმურდი, 1115,3—სპ. *سيمرغ*—სიმურგ—ზღაპრული ფრინვე-
სიმურხთლე, 4,3—იხ. მუხთალი. [ლია ფასკუნჯი.

- სინგური, 2473,2—თურქ. سنكور—კინფარი, ძალიან წითელი სამხატვრო წამალი, ცეცხლით შეზავებული ვერცხლის წყალი და გოგირდი.
- სიპი, 283,2; 1866,1—სომხ. սիպ—მაგარი, რგვალი და წვრილი ქვები, წყალში ჩაღებულნი; ლიპი. СЛИЗНЯКЪ.
- სირინოზი, 1490,2—ბერძ. იხ. სირინო. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. სკუთ. სხ.
- სილაფლე, 406,3; 2120,1—(არაბ. سلاف—ლაქალ—ზარმაცი, უდარდელი, მოუხეშავი, მოუქნელი, ფლეკმა)—უქმობა, სილაფლე, სიზარმაცე. უქმად უოთა.
- სინაუქე, 2649,4— იხ. ჩუქე.
- სონღული, 1777,4—თურქ. سونقور—სონყურ—ერთგვარი მიმინო, შავარდენი.
- სოფლიო, 868,3; 2678,2—უფუელი ადგილი, მთელი მიდამო, ქვეუნიერება.
- სპა, 2554,3; 2605,3—სპ. سپا—სპაჰ—ჯარი, ლაშქარი.
- სპარაზენი, 9,3—სომხ. սպարազէն—სპარაზენ—აზვროსანი, აზვარცმული, მემარი.
- სპასალარი, 1940,3—სპ. اسپاسالار ისფაჰ სალარ—ჯარის უფროსი, მხედართ მთავარი.
- სპერული, 195,3—სპერი მაზრას, რომელიც სზღვრავს სამეგრელოსს და სამცხეს, აქედან ფულის სხელწოდ. სპერული.
- სპილენძი, 15,29,1—სომხ. պղինձ—პ'ლინძ—წითელი რვალა.
- სპილენძ-ჯური, 1132,3; 1901,2; 2470,2—დიდი საუერი.
- სპილო, 203,2—resp. ჰილო, სპ. پيل—ფილ—იგ. მნიშ.
- სრა, 35,3; 1728,2; 2038,1—სომხ. սրահ—სრაჰ—სპ. سرای—სრაჰ—სასხლე, მეფის სამეოფი სახლი, მეფის ოთახები.
- სრაგალი, 594 გვ., მე-7-ე შენ.—428 №-ის ვარიანტი.—ხვარბალთა საფენი (საბა)—უკეთესია, ასე გასწორდეს.
- სრაფარდა, 215,3—სპარ. سرافردا—სრაფარდა — კარავზე გადასახურავი ფარდა, დიდი ფარდაგი, კედლის ფარდა. [ფარდა.
- სრა-ფარდაგი, 12,242; 2436,3—საფენი ფარდაგი, იხ. სრა-

სტავრა, 106,1; 194,3—სკირფისი ქსოვილი, სუკეთესო ფარხა.
სტომაქი, 1799,3; 2231,3—ბერძნ. *στομαχος*—მუცელი, კუჭი.
სტროლაბა, 1183,2; 1411,3; 1692,3—ბერძნ. *ἀστράλαβον*—
არაბ.-სპან. *اسطراب*—სტროლაბ—სასტრონომიო, ან სავარსკ-
კვლავთმრიცხველი. იარაღი. აქედან: მესტროლაბე—ვარსკვ-
ლავთმრიცხველი.

სუბუქი, 1223,3; 1316,2—სპ. *სებ*—სუბუქ—იგ. მნიშვნ.

სუდანა, 335,3; 2267,2; 2611,2—(ლათ. *sudarium*—სუდა-
რიუმ)—საკუთრივ მანდილი; შესახვევი ტილო, თეთრი ზე-
წარი მიცვალებულის გვამის გასახვევი.

სულთქმა, 1128,2—ამოხვრა, ახვა, ამოხვნეშა; აქედან სულთქნა,
ამოისუნთქა, ამოაოხრა; აქედან მთქნარება, —*вѣбать*. სწო-
რია „სულთქმა“ და არა „სულთქმნა“. აქ, ტექსტში, ჩვენც
შეცდომით გვაქვს სულთქმნა: მ-ანი მეტია.

სულხელი, 1261,3—უვავილის, გინა მცენარის ამო სუნი ან სკ-
მეველი; მოსაკმევი რამ. არამეტი.

სუმბული, 1306,2; 2116,4; 2555,2—სპ. *სენილ*—სუმბული—
იაკინთო—უვავილია.

სურათი, 177,2—არაბ. *صورت*—სურათ—ფორმა, ანაგები, ნახა-
ტი, გარეგნობა, ნაკვთი.

სუფრა, 195,1; 1476,2 — არაბ.-თურქ. *سفرة* სუფრა—საიჯრო
სტოლი; სტოლის საფარი.

სფაადი, resp. საფადი, 132,2—სპ. *საფა*—სიფაჭბედ—მთავარ-
სარდალი, ჯარის უფროსი, დიდებული, ხასი.

⦿

ტაბაკი, 1229,4; 1335,1; 1756,3 — არაბ.-თურქ. *طباقي*—
ტაბაკ—საჭმელების მისართმევი ხის ან ლითონის დიდი თეფ-
ში. იმერ. საინი, ხონჩაზე მისართმევი დიდი და ფრიალა თეფში.

ტაბლაკი, 270,4—არაბ. *طبلق* — ტაბლაკ—ზაწია ბარბანტი, ან
ხაღარა.

ტაგრუცი, 335,4; 424,2; 596,3; 2524,2—მეფეთა და დი-
დებულთა სამარხი ადგილი; მადლა ნაკები საფლავი.

ტაიჭი, 106,4; 1770,2; 2023,1—სომხ. տաճիկ—ტაჭიკ—არა-
ბული ცხენი.

ტალა, 810,2; 1539,1; 2595,4; 2596,3—არაბ. تالط—
ტალა—აქ ლაშქრის გზის მანქენებელი; გუშაგი და მტრის
მზვერავი ომის დროს: იგი უთვალთვალეს მტერს, რამ
აცნობას ლაშქარს მტრის მოახლოებას. ღამის დარაჯი, მე-
თვალურე, მზვერავი.

ტან-აბჯარ-დარაკიანი, 2624,2—შეჭურვილი და ფართო ხელში.

ტან-აუშო, 1835,1—ტან-მადლი, ჭასაკოვანი, კარგი ნაზარდი.
ტანოვანი.

ტახტი, 93,3; 2015,1; 2020,4; 2631,2—تخت — ტახტ.
—მეფის საჯდომი, სამეფო საყდარი. met. სამეფო.

ტახტოსანი, 35,4—სიტუვისაგან ტახტი—მეფე, ქვეყნის მზერ-
ბელი, კელმწიფე.

ტეგრი, 493,1; 808,2—არაბ. طوری—ტეგრი—დიდი და ხში-
რი ტეე, ტეე დასახლებული ფრინველებით და ადამიანებით,
Freitag.

ტერფი, 514,1; 2929,3; 2031,2; 2074,2; 2239,3 — არაბ.
طرف—ტარაფ—საკუთრივ საბჯენი, დასამუარებელი, აქედან
ნატერფალი—ნაბჯენი, ნაკვალევი. ფეხის ნაღვამი. აქედან ფე-
ხის ნამტვერავი, იხ. ვეფხ ტე. ლექსიკ. ბოლო, ფეხის გული.

ტილისძა, 227,1—ბერძნ. τήλεμα, არაბ. طيسم — ტილისძა—
ჯადო, ხვანჯი, მხიბლავი, კუდიანური, გრძნეული ძალა. მან-
ქანება, ხიბლი, გრძნეულება.

ტვრციალი, 526,2—იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკონში.

ტინი, 511,1; 2652,3;—სალი კლდე. იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ.

ტომი, 2021,1—სომხ. տոմ—ტომ, ბერძ. τομός—ტომოს—იგ-
მნიშვნ. იხ. ვეფხ. ტე. ლექს.

ტორო, 2031,4—აქ უნდა ნიშნავდეს შავარდნის მართვეს; მარჯა-
ნას ტორო ვითა, —როგორც ბაზი შავარდენი.

ტრამალი, 424,4 — უპატრონო და მიგდებული არე-მარე, ნაოხარი,
ზარტახტი; თხერ-ტიალი, ლექსისთვის სჯობს 1505 №-ი

ხელნაწერის „ტრამა“, იხ. და შეად. ვეფხ. ტყეოსნის ლექსიკ.,
მით უმეტეს, რომ ეს ადგილი რუსთველის მიხედვით: იხ. ვეფხ.
ტყ. მე-22-ე გამოცემა, 484,4.

ტურა, 543,4; 786,4; 2600,4—ძაღლის ჯიშის მტაცებელი მხეცი.

ტურფა, 35,3; 670,4—არაბ. طرف — ტურტა—ლამაზი, მოხდენილი,
შვენიერი, კახტა, თვალმაქცი, ნორჩი და ლამაზი.
მხიბლავი სილამაზით.

ტუსვა, 49,3; 1608,3; 2787,1—იმერ. ტრუსვა, —აღზე თმის
გინა ჯაგრის, ან ბურტელის მღწვა, მორუჯვა. ცეცხლის აღზე
მღწვა რისამე.

უ

უამრავი, 2287,3—ან უამარი—ძირი სომხ համար—ჭამარ—რიცხვი—
აქედან უამრავი, ურიცხვი, იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონი.

უბანი, 668,3; 972,1—შუკა, ქუჩა, ანუ ქალაქის ერთი რამდენიმე
ნაწილი; უბან-უბანი—თავ-თავის ალაგას; თავ-თავის რიგზე.

უდი, 670,1—არაბ. اعد — უდ — სტვირი, ქნარი, ნა.

უზაბარი, 1185,2—ან უზეპარი—საშინელი ვეფხი, აფთარი.

უზეპარი, 2076,1—იხ. უზაბარი.

უნაგირი, 395,3; 1612,1; 1721,3—ინდ.-სპარ. حناكير — ჭინ-
ნაკირ—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონში, ძველი ქართული სიტყვები.

უპრჭენელი, 177,4—უფერჩენელი, გაუშლელი. (ვარდი კაკობი).

ურანი, 1902,1; 2600,2—„ურა“-ს ძახილი.

ურვილი, 1119,3—მზრუნავ-მშფოთავი; წვალბუღი, ტანჯული,
შეწუხებუღი, სიტყვისგან ურვა—წვალბა, მფოთვა, ზრუნვა.

უსტანი, 1792,3—წერილი, მინაწერი წიგნი.

უსულადი, 1872,2—licent. poet. „უსულადა“-ს ნაცვლად.

უსუკრული, 1588,4 (ძირი ფსკერი, რომელიც ნიშნავს ძირს,
ძრის)—აქედან უ-ფსკრ-ული. ღრმა და თვალ-უწვდენელი ალა-
გი. გადასახედავად შემზარავი თვალუწვდენელი კლდის ძირი-
ფრმისი, გინა ზღვის, ან ჯოჯობეთის ჯურღმული; ჩამოქმე-
ლი და დამღუპველი ალაგი.

უსუკრი, 2,3—უპატოური, უტიფარი, ურცხვი, უზრდელი, თავხედური.

უჯესთესი, 302,2 ან. და უზეშთესი,—იგივეა, რაც უზესთესი—
შეუღარებელი, უსრულესი, უბრწყინვალესი.

ფ

ფათერაკი, 576,1; 1637,4; 2201,2—სპ. بتيره ან بتيره
—ფატერა—ფატერაკ—ხვანჯი, იხ. 1637,4—ჭირი, სენი,
უოველგვარი სწეენი, არა სისიამოვნო რამ, მადვალაკობა, შარი.
ფაიქი, 187,4; 468,1; 470,1; 471,2; 876,1—სპარ. بيك—
ფაიქ—მოცოქელი, ელჩი, შიკრიკი, ხელზე მოსამსახურე და
გასაგზავნ-გამოსაგზავნი ფარეში.

ფალავანი, 18,1; 57,2; 1163,1—სპ. بهوان — ფაჭლავან—
გმირი, მოპირდაპირე მეზობელი, გინა მოჭიდავე. ირანის
გმირი, რაინდი.

ფალაური, 1136,1—სპ. بهوي — ფაჭლავი—ძველი სპარსული,
ფალაური (ენა).

ფარა-ფარა, 1035,1—სპარ. پاره پاره — ფარა-ფარა—ნაჭრა-ნაჭრა,
—ფარა სპარს. پاره — ფარა—ნაჭერი, ლუგმა—ფარა-ფარა—
ლუგმა-ლუგმა, ნაკუწ-ნაკუწა, ნაწილ—ნაწილა.

ფარდა, 166,2—სპარ. پرد — ფარდა, იხ. ფარდაგი.

ფარდაგი, 876,2; 2078,4; 2113,4—სპარ. پرد — ფარდა—
ფარდაგ—ფარდაგი—კართა, გინა სარკმელთა ჩამოსათარებელი,
ქალის კუბოს (ტახტრევის, კიდობნის) გადასათარებელი, ან
ორხოვა საფენი ოთახებში, ოქსინოს საფენი.

ფარეში, 1645,2—არაბ. فراش — ფარეშ—მოსამსახურე, ხელზე
მოსამსახურე, დარაჯი, ოთახის დამლაგებელი, გამერდინერი.

ფარი, 2604,2—(შეად. სპ. پر — მხარი, ფრთა)—დარაჯა, ფარც.

ფარმანი, 183,3; 2137,3—სპარ. فرمان — უმაღლესი ბრძანება,
მანიფესტი, დიპლომა. რესკრიპტი.

ფარსაგი, 1214,1; 1734,4 არაბ. فرسخ — ფარსახ—სპარ.
فرسنگ — ფარსანგ, —ეჯი, ერთის დღის სავალი გზა.

ფარშამანი, 1769,2—ინდოურის ჯიშის ღამაზი და ამზარტავანი
ფრინველი.

- ფასკუნჯი, 789,1; 1114, 1117,1—იგივეა, რაც სიმრული.
ფანგა, 449,4—სომხ. *խահլի*—გაქცევა.
ფანფური, 1298,3—არ. *فخر*—ჩახურ—დიდებული; ამაყი, ისეთი, რომელსაც თავი მოაქვს სხვებთან შედარებით.
ფეროზი, 1723,4; 1759,1—სპარ. *فيروز*—ქირუზაჰ—ძვირფასი შწვანე ქვა, თვალი ზატოფსანი; *تخت فيروز*—ტახტი ქირუზაჰ—მეფის ქაიხუსის (vulg. ქაოზის) ტახტი, 2761,2.
ფერკი, იგივეა, რაც ფენი.
ფესვი, 1662,4—სამოსლის ქვედა ქობა, სამოსლის გრძელი და ფართო კალთა.
ფეშქაში, 107,3—სპარ. *پشکش*—ფაშქაშ, *پشکش*—ფეშქაშ—უფროსისთვის მისართმევი საჩუქარი, ძღვენი, საზღნო.
ფერუზი, 242,4—იხ. ფეროზი.
ფერტივი, 2327,4; 2329,1—ფილტივი.
ფიქალი, 948,3; 1249,2; 1251,1; 1352,2—სპარ. *پیکر*—ფიქარ—სურათი, კალიბი. სუფთად გათლილი რისამე ფიცარი; ნაკეთი. გულ-მკერდის მახაზულობა, გავსებული და ნეკნებ-დაფარული მთლიანი გულ-მკერდი, იხ. და შეად. ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონში: ფიგურა, მოყვანილობა, ანაკები, გამოსახულება, სახე, ნაქეთი.
ფილავი, 229,1—თურქ.-სპარ. *اوله*—ფილაფ—ბრინჯი და ხორცი ერთად შეხარშული. ბრინჯისა და კვერცხისაგან შემზადებული უფუფა.
ფილასი, სპ. *اساس*—ფილას—*اساس*, თაღნი სამოსელი სამკვლევიანოდ, *اساس-ფილასი*.
ფილიდი, 468,3 — სპ. *پلید*—ფილიდ—საკუთრივ, უწმინდური; მღვდლადკი, მირ-მოთნე.
ფილური 195,3; 1744,3—იტალ.—წინედ *ქარას* ფული იყო, დღეს კი—ვერცხლისა.
ფილადი, 1517,2—სპ. *اولاد*—ფილად—ბასრი, ფილადი;—ხმალი, მახვილი. სირიული ფილადი,
ფილარცა, 289,2—სომხ. *փարց*—ფილარც—ქუჩა, ორ-ღობე:

(აქედან—ფოლოცი, ან გაფოლოცებული—ქუნა-ქუნა, შარა-შარა მოსიარულე, შარაში გამოსული: უნამუსო).—შუკა, მოედანი, ბაზარი.

ფორაქი, 548,1—იგივეა, რაც ფორიაქი—საქონლის აკლება, დარბევა.
ფრეწა, 629,4; 2610—გლეჯა, ხეთქა.
ფრქვევა, 820,2—ზნევა, ურა, ღვრა.
ფსკერი, 2345,1—ძირი, ძრო, აქედან იხ. უ-ფსკრ-ული.

ქ

ქაიანური, 202,2; 1479,1—სპარს. كيان — ქაიან—მრავლობითი რიცხვი სიტყვისაგან كى — ქაი—დიდი ხელმწიფე—სამეფო, მეფური, ძვირფასი: ქაიანური დროშა—სახელმწიფო დროშა იხ. 65 გვ., მე-2-ე შენიშვნა.

ქალაქი, 93,4; 1480,1; 1482,2—სომხ. քաղաք — ქალაქ.

ქამანდი, 1251,1—სპარს. كماند — ქამანდ—ბადე, სასროლი ბადე, საგდებელი, სასროლი, საბელი—ფიგურა: მზეთუნახავის თმა.
ქამარი, 1873,2—სპარს. كمر — ქამარ—სარტყელი, ღვედი იგ. მნიშვნ.

ქამხა, 196,1—სპარს. كمخا — ქამხა—აბრეშუმეული დიდი და ღია-მაზი უვავილებით.

ქანარა, 379,3; 384,2—სპარს. كره نای — ქანარა—საკრავია ნაღარის, ან ნათირის, მსგავსი, დასაკრავი ომის დროს.

ქანი, 1867,3—სპარს. كان — ქან—მადანი, აქედან كاني — ქანი—აქროს მადნის ნაწარმოები.

ქარავანი, 1853,4; 1855,2; 1857,3; 1858,3—სპ. كاروان — ქარავანი—წევა, ქარავანი, იგ. მნიშვნ.

ქარ-ფეხი, 1609,1; 1874,2; 2615,1—ფეხ-მალი, სწრაფი, ზღაპრული არსების სახელწოდებაა.

ქარქაში, 1499,3; 1509,3—სპარს. كبر كاشی — ხრშლის, გინა ხანაჯლის ჩასაკები ბუდე, მოგვი.

ქაფური, 1882,2 — არაბ. كافر — ქაჭური—ქაფური—ნადუდის ხის შედელებული ქაფი, იგ. მნიშვნ.

- ქაქული, 334,1—სპ. كاك — ქაქულ — ქობორი.
ქაჯი, 1099,1; 1495,2; 1504,2; 2847,3 — სომხ. բայ — იხ.
ვეფხ. ტუაონის ლექსიკ.
ქებინი, 238,1 — სპარ. كابين — ქაბინ — მაჭმადიანთ ცოლის მიზდი;
ქებინის გაკვეთა — ქორწინების წესის შესრულება და ცოლ-
ქმრის შეუღლების დამტკიცება და დაღვრვა მათი მოვლასაკან.
ფული და ქონება, რომელსაც ქმარი უმტკიცებს ცოლს, ქორ-
წინების დროს.
ქეჯიმი, 866,2 — თურქ. كچم — ქეჯიმ — საჭურველი, ომის დროს
ტანის დასათარავი. ბარგისტანი ცხენისა და სპილასათვის.
ქილილი, 1962,3 — სპარ. كل — ქალალ — თავის ბრუნვა, თავის
ბრუნალი, ურამალა გადატრიალება. დაე-ბრუ დახვევა, უკუღმა
ტრიალი. გრიკალი, თავდაუირა წასვლა, უკუღმა დატრიალება.
ქიშვარდი, ან ქიშვარი, 2531,4; 2533,3 — სპარ. کشور — ქიშ-
ვარ — ქვეყანა, იგივეა, რაც იულიმი. — მხარე, ჭავა — ადგილი.
ქოსი, 137,1; 211,1; 484,2 — სპარ. کوس — ქოს — სპილენძის
ბარახანი, დიდი ბარახანი, ბარახანი, ან დიდი დაირა, დი-
შლიბიტო (თეიმ.) ვეფხ. ტე. 659,2 და სხვ...
ქოს-დაბდაბი, 1563,4 — დიდი დაირა, დიდი ბარახანი.
ქოს-ნადარა, სპ. ارغا — ნადარა — დიდი სამუსიკო საუვირი.
ქუდა, 972,4 — ვაჟკაცი.
ქუთუთი, 354,2 — თვადის სახუჭავი ტყავი, თვადის გადასათარებელი.
ქუიშა, 2909,4; 2624,4 — წვრილი ქვა და სილა ზღვასა და მდი-
ქურციკი, 677,4 — გარეული ახა, შველი. [ნარკში.
ქუში, 1223,4 — იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ.

ღ

- ღაბაბი, 648,1 — არაბ. غبغ — ღაბ ღაბ — თრკეტი ნიკაში, ნიკაშ-
ქვეშ ხორც-სავსე ალაგი, ჩიუვი.
ღადღ, 475,2 — არაბ. دد — წულის თამაში, ტაღდა, მორევი.
ღაღატი, 2244,1 — არაბ. دد — ღაღატი — შეცთობა, ილათი, და-
ღატი, კაცება.

ღარბი, 2005,1—სპარ. **غرب**—ღარბი—იხ. ვეფხ. ტუ. ლექს.

ღარაფი, 2257,2 იხ. ღარბი.

ღაღია, 295,4; 670,2; 1347,1; 2494,3—არაბ. **غيا**—ღა-
ღია—შავის ფერის სსურნებელი, რომელიც შესდგება მუშკი-
სა, ამბრისა და სხვა სურნელებათაგან; საზოგადოდ სურნელება.

ღაფაღი, 2322,4 — არაბ. **فاح** — ღაფილ — (ძირ. დღელ) —
ზარმაცვი, უქმი, უზრუნველი, უკმარ-დებულვი. იხ. და შეად.
ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. ნახე აქვე სიდაფლე.

ღაწვი, 1121,4—ლოყა.

ღგეღი, 95,2; 398,1; 630,3; 1055,1 — თასმის სარტყელი;
ძალიან მაგარი თასმა; აქედან ღგედ-კაცი, — თასმა-კაცი. ღგედ-
კაცი, 2350,1—ბერძ. **μαυροπιδης**—ზღაპრული ხალხი ებ-
ვიზტეში, იხ. საკუთარი სხეულები. აქედგან მაგარი კაცი, ზვე-
ნებურად, თასმა კაცი, საკუთრივ, ფებთასმიანი: აქედგან
იტუვიან ჭრთულად „თასმა-კაცი“—აღ—მაგარი, მთხერხე-
ბული, სწრაფი და მტრის მავნე აღამიანი. თასმისაგან წნავენ
გუთნის ჭანანს. ჭანანი ისეთი მაგარია, რომ ხშირად გუთანი,
რომელსაც 9 უღელ ხარკამქნს უბმენ, ხელამიწას აბრუნებს,
მაგრამ ჭანანს კი ვერას აკლებს. ამ თასმისაგან, ანუ ღგედისა-
გან, წარმოებულა ღგედ-კაცი, ან თასმა-კაცი.—მაგარი და
გამძლე აღამიანი, იხ. აგრეთვე ამის შესახებ: **Н. МаррЪ,
Житіе Гр. Хандз., § 33, с. 1.**

ღგლარჯნა, 645,1—კლავნა, ღრეკა, ტანის დახვევა (გველისაგან).

ღიღი, 266,4—ფოლაქი, სკინიქ.

ღირი, 1434,4 — ღირსი, შესაფერი; იხ. **Н. МаррЪ Гр.
Хандз. § 33.**

ღლია, 392,1 — ტანს და კელს შუა გადასახსენის შუა ნაწილი;

ღორის სახე დროშა, 2769,1.

[იღლია.]

ღრეკა, 573,2—კლავნა, ღგლარჯნა, კაკვა.

ღრინაკელი, 524,4—ღრინაკელი აქ სტრატონომიული თერმინია და
აღნიშნავს ზოდიაქოს, რომელიც 23 ოკტომბერს მიითვალავს
მზეს. საკუთრივ კი, ღრინაკელი მორიელს ნიშნავს.

ქ

ყაბახა, 1786,2 — სპარ. قباخا — ყაბახა — ჰაწია. ყაბა, ქულა-
ჯა, ყაბახა შემტობითია სიტყვისაგან ყაბა; ისე როგორც
ბადისაგან ბაღია. მოკლე ყაბა.

ყაბახი, 1766,2 — თურქ. قباق — ყაბახ — ისართა მიზანში სრლდა,
ბუთას მიზანში აზოღება.

ყათარა, 1561,1 და 3; 1762,3; 1855,3 — არაბ. - თურქ. قطار —
ყათარ — აქლემთა, ან ჯორთა ქარავანი. ხალხურს ენაში — მიწის
სვრელი, ან ერთი წეება კვალი.

ყალა, 114,1; 116,1 — არაბ. قلة — ციხე-სიმაგრე.

ყალამი, 486,4 — არაბ. قلم — (ბერძნ. κάλαμος) საშწერლო თათ-
ხი; აქ კი სევანში საჯდომი, მისაღებად დამზადებული.

ყალანი, 10,2 — თურქ. قالن — ყალან — ბეგარა.

ყარეუმი, 1944 — სპარ. قارم — ყარეუმ — ბეწვიანი ცხველია, ამ
ცხველის ქურქი, თეთრ-ბეწვეული. თეთრი სამოსელი.

ყაყაჩა, 2473, 2. — ლაზური წითელი ყვავილი, ხაშხაშა.

ყბელი, 553,2 — „ყბელობის“ ნაცვლად; ყბელობა, ბევრის და ტყუი-
ლის ლაზარაკი.

ყვირთ-შტვირი, 1212,3; 2011,3 — ჰაწია საყვირი.

ყირმიზი, 1162,3; 1346,2 — თურქ. قمر — ყირმიზ — წითური,
წითელი.

ყოშუნი ან ყოშუმი, 501,2; 1015,3; 1188,1; 1770,3 — იგი-
ვეა, რაც თურქ. قوشون — ყოშუნ — რაზმი, ლაშქარი, მე-
მარი, ჯარი, დასი.

ყორანი, 1319,4 — დიდი და მოჭირბულის შავი ფერის ფრინვე-
ლი, აქედან ყორნის ფრთები, მზეთუნახავის შავი თმა — ზო-
ტური ფიგურაა, შუად. ვეფხ. ტყ., 15,4; 900,3; 1269,2.

ყირიძული, 1769,1 — თურქ. სახელისაგან — قير — ყირიმი —
ყირიმიდან მოტანილი.

ყ

შავადენი, 677,1 — სანადირო ფრინველია. მომცრო ბაზი, მომ-
ცრო მიშინა.

- შამბი, 785,4; 787,1—სომხ. *շամբ*—გაუგალი ადგილი, მტენარებისგან გავერანებული ადგილი, ჯაგნარეკლიანი, მტენარებობალან-მორეული ადგილი; გაუგათუვი ველი.
- შამფური, 2620,2—შამფური, სომხ. *շამփուր*—შამფურ; მწვადის წამოსაგები ზირ-ბასრი რკინის, ან ხის ჯახი.
- შაირი, 1371,1—არაბ. *شعر*—შა'რ—ლექსი მოსთვალავი.
- შარა, 965,4—სპარს. *شاهرا*—შაჰ-რაჰ—ვულგ. შარა—შაჰი გზა, ე. ი. მთავარი გზა.
- შარა, 373,2; 944,1; 1377,1; 1547,2, ან
- შარი—არაბ. *شعر*—შარ—თმა, ტილო, შალი, ბალანი, მატეული, შავი შარი, შავი საბურავი, მატეულის მოსახსნაში, შარის ტანისამოსი, აბრეშუმის, ან ტილოს სამოსელი.
- შარბათი, 227,1; 601,4; 1805,1—არაბ. *شربت*—შარბათ—ტკბილი ღებინადი, სიროფი, ღვინის ნაცვალე ტკბილი სასმელო მანქმადანთა.
- შარიანი, ან შარიერი, 1144,2; 1554,2. *شهریار*—შაჰრიარ—კელმწიფე, ტახტოსანი. სეფე.
- შარიელი, 1286,3—იხ. შარიანი.
- შარიერი, შარიერობა, 2557,2—იხ. შარიანი.
- შაქარი, 1321,4; 1480,4—სპარს. *شکر*—შაქარ—იგ. მნიშვნ. შაქრის ეინული.
- შეთი, 2918,4—ზარდაცემული, შეშინებული, შტერი, გიფი, გახელებული.
- შეელი, 819,1—ლამაზი ნადირია, თხის ჯიშის, კანჯარი.
- შენიანი, 1243,2—ამ თორმას ძველ ზოგტურ ნაწერებში უზინატესობას აღეგენ ხელნაწერები „შენიანის“ მიმართ.
- შელუ, 847,4—სპარს.-თურქ. *شلو*—უგნური, უწესო, სულელი, ტეტი, ჭკუა-მოკლე.
- შმაგი, 637,2; 826,1—გიფი, გადარეული, ეშმაკეული, ბრიფი სულელი, რეგენი.
- შოლანი, 187,1—თურქ. *شولان*—ხალხისთვის გამართული სმა-ჭმა და ზურობა.

- შუბი, 478,2; 479,2; 482,3; 2011,2; 2555,3 და სხვ. სპარს.
جوب — პირ-ბასრი სამარი იარაღი, მტრის საძვერელებად.
შუკა, 972,2 — სომხ. շուկայ — ქუჩა, ორღობე, ფაღფარტი.
შუქი, 2633,2; 2634,1 — სომხ. շուք — შუქ — სინათლე, შუქი,
ბრწყინვალება, ციმციმი აქედან სომხ. շքի — შქელ — ბრწყინ-
ვალე, ნათელი, სხივოსანი.
შულღი, 2850,3 — არაბ. شغل — ბეჯითობა, შრომა, გონების მუ-
შაობა, მეტადინეობა. აქედან მისწრაფება; ჯობრი, კანკაობა,
შეტაკება, შეჯახება, ცილობა, ჩხუბი.
შფოთა, 1998,4 — სომხ. շփոթ — ამბობება, უსიამოვნება, არეულობა.

ჩ

- ჩაბაღასი, 1532,2 — თურქ. چاباغ — ყაბაღას — მუზარადი, მამა-
კაცის თავსთარი, თავზე შემოსახვევი.
ჩადრ-ათადი, 200,2 — სპარს. - თურქ. چادر اوغ — ჩადრ-ათადი
— კარავი, ჰავილითნი, ხარკა.
ჩანგი, 1232,4; 1760,3; 1818,2; 2114,1; 2115,1; 2630,4;
2876,3 — სპ. چنگ — სიმებიანი საკრავია.
ჩარა, 230,2; 245,1 — იგივეა, რაც რუსული чарка — სასმისი,
ღვინის ჩამოსატარებელი ჭურჭელი.
ჩარდაბუხი, 1030,3 — არაბ. - თურქ. چاردا بۇكى — ჩარდაბუგი — შესდ-
გება ორ სიტუვისგან: არაბ. چاردا — ჩარდა და თურქ. بۇكى
— ბუგი; პირველი ნიშნავს სამხედრო დაშქრობას, ხოლო მე-
ორე — თავს, უფროსს: ჩარდაბუხი უნდა ნიშნავდეს ჯარის წინა-
მძღოლ ფაღვანს, უფროსს: აქედან ჩარდაბუხად, ე. ი. ჯარის
უფროსივით, ფაღვანთ თავივით მოდიოდნენ.
ჩარყაფი, 193,1; 259,1 — სპათი — ქარკა, აქ კი ნაქარგი, აქრო-
მკედით ნაკერი, აქრო ქსოვილი.
ჩაუქი, 844,1; 1484,4 — თურქ. چويك — ან ჩაუქ — სწრაფი, მარ-
დი, მარღად მიმხტომი, კისკასი, სუბუქი.
ჩინური, 1639,3 — სპარს. چيني — ჩინი — ფაიფურის ვაზა, ფია-
ლა (ჩინეთიდან გამოსული საქონელი, ჩინელის ნახელავი).

ჩირი, 828,3; 886,3. იგივეა, რაც იმერული ჩილი—ჭილკუბად დაჭრილი და გამხმარი ვაშლი, გინა მსხალი, ან სხვა რამე ხილი, რომელიც, სხვა ჭინახულთან ერთად, იწახება სასამთრად.

ჩვილი, 2919,2—ასალი, ნორჩი, ქარფა.

ჩოღლათო *) 192,4—იხ. (საბას ჩოღლათო) ჭართ. უარყოფი ვერცხლის, ან შუშის დიდი კულა უელგადაგრესილი, ტარივით გაშვერილი სასმელი ღარით; ჩოღლათო—აღბათ იგივეა, რაც თურქ. سغراق.

ჩული, 191,1 — თურქ. چول—ჩულ; ან چول—ჯულ—ცხენზე გადასაფარებელი; დასაფარებელი.

ჩხენა, 2411,3—საჭურველთა ახმარება მებრძოლის მოძრაობისაგან; ან ჩქერად წამოსვლა, ღვრა (ცრემლის), 2518,1.

3

ცათასწორი, 1286,3; 1827,2—მეფის ჭპითეთია, აქ კი მერვე შემთხვევაში ფალაფანს აკუთნებენ მთაბადები.

ცვილი, 221,2; 2539,4; 2850,3—წმიდა სანთელი.

ცისკარი, 1115,2; 2592,3—განთიადი.

d

ძაღლის სახე, ნახე საამიანი, აქვე ვერსიებში.

ძოწეული, 2442,1; 2548,4—წითელი, წითური; სიტყვისაგან ძოწი, ძოწის ფერი.

ძოწი, 1320,3—წითელი ღაღია: თვალი ზატოცისანი. აქედგან ძო-
ძროხის სახე, ღახტი, 1350, 1609,4. [წეული.

7

წაღკოტი, 242,2; 1592,2—სომხ. ծակոտ—წაღკოტ—ნიღნა-
რი, მტენარეთა ბადი, ბადი, სავარდე. იგ. მნიშვნ.

წესა, 61,4—სომხ. շէս—წეს—იგ. მნიშვნ.

*) იხ. საქართველოს სიძველენი 3 ტ., 485 გვ. 23 და 30 სტრიქ.

- წვეროსანი, 2540,1—ვაჟაკტი, რაინდი, მამაცი.
წითელი, 142,3; 661,3; 669,4—ოქროს ფულია, ფულს პირ-
დაპირ ოქროსაც უწოდებენ: შეადარე „თავსა აყრიდა წითელ-
სა“, სსამიანი, 199 გვ., 1 სტრ. და ვეფხ. ტუ. 1387,4:
„თავსა აყრიდეს ოქროსა, თუმცა ვეფხის ტყაოსნის ამ ად-
გილისთვის არსებობს შერეე ვარიანტიც: იხ. ამის შესახებ
სიტყვა „გუარი“-ს განმარტება.
წინწილა, 1874,4—სომხ. *ბնդი*—წინწილა—იგ. მნიშვნ. იხ. ვეფხ.
ტყაოსნის ლექსიკა.
წინწკალი, 1530,4—ნაკვესი, ცეცხლის ეინული, ეინული.
წნორი, 2062,1—ველური ტირიფი.
წული, 352,1—სიტყვისაგან წლეა (წლობა)—შვილი. საკუთრივ:
ღის, ძმის, გინა მახლის, შვილს წულს. უწოდებენ: ღის
წული, ძმის წული, მახლის წული.
წყობა, 1833,2—შენება, მოწყობა, განკარგვა, მოწყეს-რიგება.

ჟ

- ჟა, სპარს. *چا*—ჩაჟ—ჟა, საკნად გათხრილი თხემო. საპურობილე.
ჟაბუკი, 2387,1—სპარს. *چابوک*—ჩაბუკ—სპარსულად იმასვე
ნიშნავს, რასაც ჩაუქი; ქართულში კი—უმა, „რაინდი“, — „ჯო-
მარდი“, მოემე, ვაჟიკატი.
ჟაკი, 2025,41—დედალი ცხენი.
ჟალა, 2579,2; 2622,2—შამხნარ-წელიანი მინდორი, ჟაგნარი,
ჩირგნარი, გაშვებულ მინდორი საბალახოდ, წელის; გინა
ტუის მახლობლად გავერანებული დიდი ვაკე.
ჟანგი, 373,2; 523,1; 2714,4—სპარს. *چنگ*—ჩანგ—ჟანგი,
ჟანგი.
ჟანდარი, 781,2; 1714,4—ჩინარი, ტანად ჩვენებურ ძულ-ქვასა
ჰგავს, თხემო უფრო ფართო და ჩაღის ფერი თეთრი აქვს.
ჟანძკი, 1697,1; 1707,1—სპ. *چرمة*—ჩანძკა, ჩანძკა—თეთრი;
საკუთრივ იგი ნიშნავს თეთრ ცხენს, იხ. ვისრ 145 გვ. 22
სტრ.: „წი მტერობისა რახსისაგან გარდაკლამილ ვარ და სი-

უგარულის ჭარმაგს შეჯდომილვარ“, სადაც რასსი (შავი ცხენი), დაზირისზირებულის „ჭარმაგ“-თან (თეთრ ცხენთან) „ჭარმაგოსანი“, იხ. ვეფხ. ტუაოსნის ლექსიკ.

ჭარმაგოსანი, 2077,4—იხ. აქვე ჭარმაგი და ვეფხ. ტუ. ლექსიკ. ჭმუნვა, 1633,4—წუხილი.

ჭურვილი, 2671,3—ძოსილი, ცმუელი, რკინითა ჭურვილი—აბჯარცმული.

ბ

ხადუმი, 1165,2—არაბ. خادم—ხადუმ—მოსამსხურე, ეგნუქი, საჭურისი.

ხადუმი, 293,1—არაბ. خادم—ხადუმი, მოახლე გოგო, მოსამსხურე ქალი.

ხაზინა, 1477,3—სპარს. خزينه — ხაზინა. — საგანძურე, განძეულაბა, საღარო ხაზინა.

ხაზინადარი, 1336,1—სპარს. دار خزينه — ხაზინადარ—საუნჯეთა მტვეელი, განძთა გამგე, მოღარე.

ხალათი, 300,1—არაბ. خالط—ხალათ—საშატო საშოსელი.

ხალასი, 193,4; 263,1; 266,1; 2287,4—არაბ. خلاصه—წმინდა, საუცხოო, საგანგებო რამ, საუკეთესო.

ხალისი, 2168,2—არაბ. خالص—ხალის—წმინდა, სადა, წრთელი.

ხალიფი, 2257,4—არაბ. خاليف—ხალიფ—მემკვიდრე.

ხანდაკე, 498,3; 840,3—არაბ. خندق—ხანდაკე—თხრილი, თრმო, ჭა, უფსკრული.

ხანჯარი, 89,2; 1609,1; 1610,3—resp. ხანჯალი, სპ. خنجر—ხანჯარ იგ. მნიშვნ., სატყვარი.

ხარაჯა, 1780,4; 2347,4; 2372,3; 2397,3—არაბ. خراج—ხარაჯ, იხ. ვეფხ. ტუ. ლექსიკ.

ხარა, 1165,4—თურქ. خارا—ხარა—აბრეშუმეული, აბრეშუმის ხაქსოვი, იხილე აქვე: 322 გვ. 13. შენიშ.

ხარგა, იხ. კარგა, 2012,1—სპარს. خراگه—ხარგაჟ—ზავილიონი, შეუთის კარგა.

- ხარგაუსი, 1980,1—სიტუვისაგან ხარგა—ხარგის, სახარგო.
ხასი, 669,1; 1482,4—არაბ. خاص—დიდებული, კარის კაცი,
ღარბისელი, მეფესთან დახლოებული პირი.
ხაფთანი, ხეაფთანი, გინა ხეფთანი; 1187,3—სპარს. خفتان—
ხაქტან—ჯაფშანი ვეფხისა ტყავისაგან. საჭურველი, ომის
ღრის ტანის დასაფარავი, მაგარი ტყავის საკურტაქე.
ხაფუნა, 649,3—ოხვრა. სულისა დაფუნა.
ხაშხაში, 1800,3—სპ. خشخاش—ხაშხაშ—უაყარო.
ხეგანი, 248,1; 518,4—ხეგნარი, ხეივანი.
ხეგა, 649,3—იხ. კევი.
ხეგნარიანი, 1260,1—ხეგნარით დაფარული ალაგი.
ხელი, 637,2—გახელებული; გიფი, ბრიფი, შმაგი; გამრუტდე-
ლი, სულელი, რეგვანი.
ხელნაგი, 940,4—სამომარი სამკლავე.
ხერხი, 36,1—თათრ. იხ. ხერხი. მეტაფ. —ოსტატობა.
ხერხი, 36,2—თათრ. خر შუშის, გინა ხის, საჭრელი იარაღი.
ხვადი, 2072,3—خود—მამაღი.
ხვანჯი, 2257,4; 2568,4—მანქანება, ხიბლი, გრძნეულება, ეშ-
მაკობა, ხრიკი, ზაკვა.
ხვასტაგი, 2428,2—სპარს. خواست — ხვასტა — ხვასტაგ=ხვა-
დაგი. საკუთრივ, საქონელი.
ხეაფთანი, იხ. ხაფთანი.
ხვაშიადი, 1247,3; 1349,4; 2027,1; 2091,2—სპ. خوش ياد
—ხვაშიად—(საკუთრივ საამო სახსოვარი, ტკბილსახსოვარი
რამ) საიდუმლოება.
ხვიხვილი, 867,1—ახლა ვიტყვით: ცხენის ხვიხვინი, ან ჭიხვინიო.
ხიბლი, 204,2; 257,2—არაბ. خيال—ხაბალა—დასახიჩრება, და-
მანხიჯება, დაღუზვა, ეშმაკობა, მანეობა.
ხიზანი, 1588,4—თურქ. خيزان — ხიზან — საწყალი, უბედუ-
რი, ბეჩავი, დევნილი, თავშესაფარის მსაჭიროები; მიკედლე-
ბის მიკებელი, აქედან ვინიზნები—თავს ვიფარავ, ვიკედლები.
ვიმალები შტრისაგან.

ხიშტი, 1518,3; 2669,2 — სპარს.-თურქ. خشت — ხიშტი-
წვეტიანი თოფი, ზირბასრი შუბი.

ხლათი, 522,4 — ხიბლი, მსხე, ზაკუა, ეშპაკობა.

ხლიშანი, ან ხვიაშანი, 2929,1 — სთხოვარი, შუამდგომლობა,
ხომალდ-ნავი, 975,3 — ზაწია ხომალდი, ფელიუკა [თხოვნა.

ხოსროული, 1320,2; 2308,3 — სპარს. خسرو — ხოსრო —
(სიტყვისაგან خسرو — ხოსრო — ხოსროჲ — ტირუსი — ძლიერი
ხელ-მწიფე) — მეფური, ხელმწიფური.

ხორტუმი, 2412,4 — خرطوم — ხორტუმი. იგ. მნიშვ. სპილას
დინგი, ანუ ჩიხვირი.

ხომ-გუარი, 251,4; 1174,3 — სპ. خوشکوار — ხომ გუვარი —
ადგილი მოსახლეებელი, საამო დასაღევი ღვინო: აქედან
می خوشکوار — მეი ხომ-გუვარი — მარგებელი ღვინო.

ხურმა, 2248,2 — სპარს. خرما — ხურმა — იგ. მნიშვ. ფინიკი,
იმერ. ხუმლა. ზაღმა.

ხუთ-კაბუეტი, 1345,3 — იხ. კაბუეტი.

ხრამი, 851,4 — სომხ. Խրամ — ხრამ — დრმა თხრილი, გადასავარდ-
ნი დრმა ხევ-ხუვში.

ხრტიალი, 390,3 — სპილას ევირილი.

3

კარგა-სარავი, 2012,1 — خراگاه سرای — ხარგა-სარაჲ — ზავილით-
ნი, სსსახლე, კარავი, საკუთრივ: იხ. ხარგა ვეფხ. ტე. ლექს.
კარავი გადასახურავი ფარდაგით.

კაფი, 1976,1 — ბრძოლის დრას ომხიანის ჩაინდის ხმის ჭეხა,
მოპირდაპირის დანახვაზე ფაღავანთა მქუხარე ხმა. მოპირდა-
პირე გმირის თავზარდამტეში ხმა იხ. და შეად. ვეფხ.
ტუასნის ლექსიკონში.

კეგი, 649,3; 1502,2 — შთის მდინარე, ან ღელე თავისი ნაპირე-
ბით, შთებში. მომწუგდეული ღელე.

კელი, 1198,4 — ტანის ნაწილი, გაარჩიე ხელისაგან.

კელი ერთად, 567,1; 2315,1; 1523,4 — ერთად, კელის-კელ
გადაბეული.

კელ-მწიფე, — შესდგება სიტყვებისაგან: კელი და მწიფე: მეფე, საკ. შემსლბელი, უფალი; საზოგადოდ კეისარი, თვით მპყრობელი მეფე.

კერგი, 564,4; 571,4—ოსტატობა, იხილე ხერხი, 36,1.

კვივილი, 1947,3—ხვისვინი.

კოძი, 1496,3; 2813,1; 2885,3—სომხ. *հոշ*, ან *հոյլ*—კრება,

კუნდი. ვარსკვლავთა კრებული ცაზედ.

კრძალი—ხელდასხელ საბრძოლველი იარაღი, მახვილი, resp. კმალი.

კრძალი, 2408,3—მშიშარა, ძაბუნი, მხდალი, ჯაბანი,

კუნდი, 1788,1—ბორკილი.

ჯ

ჯაბანი, 390,4; 493,4—არაბ. *جبان*—ჯაბან—მშიშარა, მხდალი, სულმოკლე, ძაბუნი.

ჯადო, —სმ. *جادو*—ჯადუ—გრძნეული, გრძნეულება, მანქანება.

ჯაგარ-ელგა, 2914,1—მარგალიტის მსგავსი ელვარება. [ქაჯი.

ჯაგარი, 334,4; 2284,4—არაბ. *جوهر*—ჯაფჰარ—ძვირფასი ქვა.

თვალი ზატისანი, მარგალიტი.

ჯაგრი, 65,1; 437,2; 2858,4—სმ. *جور*—ჯაგრ—იგ. შნიშე.

ჯაგშანი, 97,2; 382,3; 1531,3—სმ. *جوشن*—ჯაგშან—ჯაჭვი

საკურტაკე, რკინის ზერანგი, შუა ტანის საჭურველი, ტანის აბჯარი.

ჯალაბი, 887,4; 1772,4—სმარ. იხ. ვეფხ. ტე. ლექსიკ.

ჯალადი, 1954,3—სმ. *جلاد*—ჯალად—ჯალათი, მტანჯველი.

ჯამა, 1539,1—სმარს. *جاماز*—ჯამაზ, მღერობითი სქესი

ჯამაზა—ერთგვარის ჯიშის ერთკუზიანი აქლემი, განთქმული თავისი სიჩქარით.

ჯამი, 627,4; 1839,1—სმ. *جام*—ჯამ—ფინჯანი, თასი, სას-

მისი, კოთხე, თეფში. საწყაოთაც ხმარობენ: კოში.

ჯანგი, 1551,2—resp. ჟანგი, —სმარს. *جانگ*—ჯანგ—იგ. შნიშ.

ჯანი, 1489,3—არაბ. *جان*—ჯან—დონიერი, მრთელი.

ჯანობა, 146,4—იხ. ჯანი, აქედან ჯანობა—ვაჟკაცობა, ჯამარლობა.

ჯაშუში, 153,4; 445,3; 446,3—სპ. جاسوس—ჯასუს—მეფის
მეთვალყურე, მტრის მზვერავი, შვიონი, დამბეზღებელი, ენის
მიმტანი, ბატონთან გამტკეში.

ჯაჭვი, 382,3—რკინის საჭურველი, ჯაჭვის ზერანგი.

ჯენდარი, 1309,2; 1392,3—სპარს. جهان دار—ჯაჰანდარ—
ქვეყნის მზერობელი მეფე.

ჯეონი, 1905,4; 2555,4—იხ. საკუთარი სახელები.

ჯერანი, 677,4—თურქ. جيران—ჯერან—გარეული თხა.

ჯეჰანდარი, 1485,4—იხ. ჯენდარი.

ჯილდო, 2110,1—თურქ. جلد—ჯილდო—სახუქარი, ზრემია.
იგივე მნიშვნ.

ჯინდი, 823,2—თურქ. جندی—ჯინდი, არაბ.—ჯინდ-ისკან
(არაბ. ჯინდ) ნიშნავს კარგ მხედარს, კარგ ცხენოსანს, კარგ
მოჯირითეს. 220 გვერდზე მე-10-ე შენიშვნა უნდა შესწორ-
დეს ამ განმარტების მიხედვით.

ჯინჭველი, 1374,1; 2532,4—resp. ჭინჭველა—ზაწია მწერი,
რომელიც გონიერებისა და შრომის მოყვარეობის მაგალითს
ჯიონი, 498,3—იხ. სკ. სახელებში „ჯუონი“. [იძლევა.

ჯომარდი, 643,4; 1241,2; 1266,4; 2884,2—სპარს. جوانسرد
—ჯეჰანმარდ—ვაჟკაცი, რაინდი, გულადი კაცი, საკუთრივ,
მოემე, ჭაბუკი.

ჯომარდობა, 2858,3—რაინდობა, რაინდული სახე (იხ. ჯომარდი)
ვაჟკაცობა, მამაცობა, სიმამაცე.

ჯორი, 192,1—სომხ. յորի—ჯორი—იგ. მნიშვნ.

ჯოჯობეთი, 103,4—სომხ. յոյոբ—დუბჭი—იგ. მნიშვნ.

ჯუფთი, 1293,1—სპარს. جفت—ჯუფთ—სწორი, დარი, ტო-
ლი, თანამსგავსი. ფერის-ფერი, შესაფერი.

ჭაერი, 1374,2—resp. აერი.—ბერძ. 'αερ—აერ—იგ. მნიშვნ.

ჭავა, — არაბულ. هوا—ჭავა—იგივე მნიშვნ. კლიმატი. ჭავა-
ადგილი.

ჰაი-ჰუი, — სპ. های هوی — ჰაი-ჰუი — ხმაურობა, აურ-ზაური, ჰაი-ჰუის ძახილი. ალიაქთი.

ჰარირი, 1823, 2; 2343, 1; 2353, 4 — არაბ. حرير — ჰარირ — აბრეშუმის — აბრეშუმეული.

ჰაქიმა, 31, 1 — არაბ. - სპ. حکيم — ჰაქიმ — მეკურნალი, დასტაქარი,

ჰაზიანი, 1979, 4 — ზოგადი სიტყვა. [აქიმი.]

საკუთარი სახელები

აბაშეთი, 813, 2 — სპარს. آبخ — აბაშ — აბისინია.

აბულგარი, 796, 1 — ზანგის სახელი.

ადამი, 976, 2 — آدم — პირველი ადამის სახელი ადამი.

ადრბეუანი, 314, 4 — არაბ. آدریان — ადრ-ბეიჯან — სპარსეთის პროვინცია, რომლის დედა ქალაქი თავრიზია. ადრბა-დაგანი.

აკლად, 2277, 2; 2315, 4; 2715, 4 — სპ. آكلاد — აკლად — სარდლის სახელია, რომელიც როსტომმა შეიპყრო მესხეთე გვირგობის დროს და მოჰკლა. მან უჩვენა როსტომს გზა.

აჰთანდილ, 3, 1 — იბ. ვეფხ. ტე. ლექსიკონი; საკუთ. სახელები.

ალაბელი, 388, 2 — სპ. آلب — ალაბ — სარანგი, ანუ მძლავრი ფალანგი, უერთებენ სიტუვას آلسان — სლან — ლომი; ალაბ-არსლან — შუთის სახელია.

ამბალაღი, 313, 3 — თათ. آملان — ამბალაღი — ათშვილიანი — ალაბთ, გეოგრაფიული სახელია. იბ. პროზითს სსამ. 104ხ² გვ.

ამული, 968, 4; 969, 1; 997, 1 — სპ. آمول — ამულ — ქალაქია მახანდარში. მდინარე აქსუსის ნაპირას მდებარე ქალაქია.

ანდინი, 2893, 4 — ან დინი, სპარს. آندین — ელმწიფება ბატონობა შეადარეთ ამ ადგილს Vullers-ის ტექსტის 508 გვ. 1255 ლექსი: მართალია, ამ სიტყვით განვიდა ეს
54

ახლგაზდა მაგრამ ნახე, აბა თუ ვინმეა ამ სოფელად მკადის უკვდავიო?!

არაბი, 1390,2—არაბ. عرب—არაბ არაბეთის მკვიდრი, არაბის ტომი.

არდაშირ, მე-3-ე გვ.—სპ. اردشیر—სპარსეთის მეფეთა უბო-
თეთის და ნიშნავს ლომივით ფიცხს, ლომ-გულს. ამ სახელს
ატარებდა ისტანდიარის შვილი ბაამან და აგრეთვე სსსსსსსსსს
ზირველი მეფე სსსსსსსს ბაამანის ძე და შირაფ-ოფარვიზის ძე.

არმაგანელი, 2522,3—ის. არმაგანი.

არმაგანი, 2522,1; 2526,1—სპ. هاماوران — ჭამაგარან.— იმ
ქვეყნის სახელწოდებაა, რომელშიაც მეფობდა ქაიქაღის ცო-
ლის სევადავის მამა საკუთრივ, სირია, ანუ იემენი (ჭამაგარ).

არმელ, 55,1—სპ. ارمائل — არმაიდ—ორი ღვთის კაცი—შაჰ-
ნამეთი, არმელ და ქარმელ მეფის შვილები და ზააქის მზა-
რეულებია, მათ წილად ხვდა სამსახური იმ გველებს, რომ-
ლებიც ამოდიოდნენ ზააქის მხრებიდან. მათ უნდა მიერთდიათ
გველებისთვის ორ-ორი ჭაბუკის ტვინი, მაგრამ ამ ორში
ერთს ყოველთვის იღუმად ათავისუფლებდნენ და, ამ უკანასკნე-
ლის ტვინის ნაცვლად, სულელში ურევდნენ ცხვირის ტვინს.
უნიჭო მელექსეს ვერ მოუხერხებია ამ ადგილის გასაგებად
გადმოცემა, ის. 20 და 21 გვ. გვ. 54—55 ხანები.

არნავაზ, 78,1—სპ. ارنواز—არნავაზ, ზოგჯერ არინაზ—ჯი-
შედის დის სახელია.

არჯანგ, 790,4; 2281,1—სპ. ارژنگ—არჯანგ—იმ მაზანდა-
რელის დევის სახელია, რომელიც გარდმოცემით რასტომმა
სძლია და მოჭკვდა.

არჯასპ—სპ. ارچسپ—არჯასპ—თურანელი თაღეფნის სახელია.
ასფერაზ, 2161,4; 2290,4; 2299,3—სპ. اسپرو — უმად-
ლესი მთაა სპარსეთში.

აფთი, 351,3—სპ. افتين—აფთინ—იგივეა, რაც აფთიონ;
აფთიონ, 5,3; 37,1; 104, 3—სპ. افتين—აფთინ—ფერიდონ
კელ-მწიფის მამა.

- აფრასიობ, 782,1 და 2—სმ. افراسياب—აფრასიობ—ფეშანგის
შვილი, რომელიც თურანის ფადიმაჰად იყო.
აფგანდ, 1900,2; 1990,1—სმ. اغريرث—აფრირას—აფ-
რასიობის ძმის სახელია, იგი თვითა აფრასიობმან მოჰკლა ირა-
ნელთა მომხრეობისათვის.
აშაკ, 791,4—სმ. اشك—აშაკ—ქანათა დინასტიის წარმომად-
გენელი იგივეა, რაც აშაკშ. ირანელთა აშაკიდების დინას-
ტიის მეფის სახელია.
აშაკშ, 42 გვ.; 126,2, მე-7-ე შენიშვნა; 432,1—სმ. شکش
აშაკშ, ან اشك—აშაკ, იხ. შაკ-ნამე, Vullers 786—328,
შეად. 86,3; მე-5-ე შენიშვნა; ფაღავნის სახელია.
აჟკერ, 2664,3; 2665,2—სმ. هجير—ჰაჯერ—ქავას შვილის
ყარანის შვილი, რომელიც ზარაბმა სპეტ-ტინის ძირში ზან-
დას ომში შეიპყრო.

ბ

- ბაჰამან—სმ. بهمن—სზანდიატის (ან ისტანდიერის) შვილის არდა-
შირის სახელია. იხ. გვ. 3; შენიშვნა მე-2-ე.
ბასთანელია, 292,2; 516,1; 1253,3—სზარს. باستان—ბასთან—
იხ. საზოგადო სახელები.
ბაღხნი, 2564,4—ბაღხელი: ქალაქის სახელისაგან ბაღხ—სმ.
بخ — ბაღხ—ძველის ძველი ქალაქი ხორასანში. ბაღხის
შვიდრნი. [მწიფე.
ბარამ, 814,1; 845,1—სზარ. بهرام—ბაჰრამ—ირანელთა ხელ-
ბარამან, ან ბარმან, 1913,1; 1917,1—2; 1918,1; 1931,4
და სხ.— بارمان—ბარმან—აფრასიონის სარდლის სახელი.
თურანელი სარდლის სახელი.
ბარზინ, 2077,2—სმ. برزین—ბარზინ—იჩანის ბუმბუკაზისა
და სარანგის სახელია.
ბედა, 790,4; 2278,2—სზარ. بيد—ბედ—მავანდარელის დე-
ვის სახელია.
ბეგრასელი—სმ. بيورسپ—იგივეა, რაც ირანის ფოჰაჯი (ზააქი),

ბევრასფი, იხ. შაჰ-ნამე, სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 28, სტრ. 8—11. ქართლის ცხოვრებით, მეფე აფრიდონ (ანუ სპ. ფერიდუნ) შეჭერა ჯაჭვით გველთა უფალი ბევრასფი და დააბა მიუვალ მთაზე. შაჰ-ნამეშიც აგრეთვე ფერიდუნი. შიას-ჭეებს ზოჭაკს (სპ. ضحاک) დემავენდს. ბევრასფი შესდგება სიტყვებისგან. ბევრ—ბევრი, და ასფ—ცხენი: ბევრ-ასფ—ბევრ-ცხენიანი. ამნაირად ბევრ-ასფი—წმინდა არიული (სახელ-დობრ, ირანული) თერმინია.

ბერუქ, 432,3—სპარს. ფალავნის ეპიკეთია.

ბეშბალაღი, 313,3 — თათ. بش بسلا — ბეშ-ბალაღი—ხუთ შვი-ლიანი, ალბათ, რომლისმე კუთხის სახელწოდებაა. ნომენკლა-ტურის შესწავლა, საზოგადოდ, ძნელია. შეიძლება, ეს ადგი-ლის ეპითეთიც იუოს, შეად. ამბალაღი. მაშინ ამბალაღი, ბეშ-ბალაღი უნდა ნიშნავდეს მოსახლეობას, მკვიდრთ, ერთობილთ.

ბულღანდარელი, 375,2—სპარ. بلغندار — უწმინდური, ურჯულა; საბის დედოფლის ბაღვისის სახელია. ბაღვისმა, პირველ შე-ხვედრისთანავე, მოხიბლა სოლომონ მეფე, რომელმაც აგი ცო-ლად შეირთო, აქედან ბულღანდარის, ან ბაღვისის, ჩატამაღს „ბულღანდარელი“ ეწოდება.

3

გაკო, 97,1—სპარ. كوك — გაკო, ან كوكو — გაკუი. შაჰ-ნამეთი იყო ზააქის შვილი-შვილი, რომელიც მანუხარ ხელ-მწიფემ მოკლა.

გიგი, 791,2—Vull. 825—სპარ. گيو — გიგი—გოდერზის შვილის სახელია. მან ქაიხოსრომ რვა წლის შემდეგ იხილა და თურ-ქესტანითგან ირანს მოიყვანა. კაუსის დაშქრის ერთი სა-რდალთაგანი.

გიოს (გიოზ), 85,1—სპარ. گيوس — გივი, იხ. გივი.

გოდერძი, 791,2; 886,3—სპარ. گودرز — გოდერძი—ირანელთა ერთი საწანგის სახელია: ერთი გოდერძი ქიშვადიანი 2589,1 — ქიშვადის შვილი იყო, ხოლო მეორე—ყარანისა.

გორჯასპი, 783,1; 973,1; 1291,1—სპ. گرشاسب — გურჯასპ
უთრუთის ძის სახელია.

გოსტამ, 1925,4— گستم — გოსტაჭამ. — მანუჩარის შვილის
ნავზარის ძის სახელია. ამავე სახელს ატარებდა ირანელი ფა-
ლაფის გოყდაჭუმის შვილიც.

გოსტამ, 2668,3—სპარ. گستم — გოსტაჭამ—ირანელის ფალაფის
გოყდეჭუმის შვილის სახელია.

გოყდაჭამ, —სპ. گزدهم — გოყდაჭუმ—ირანელის გმირის, ანუ სა-
რანგის სახელია. გოყდეჭუმ თავის თავს გუშტასუ შაჭს (ქართ.
გოსტაშაბი) უწოდებდა.

გოსტამუსი, 1980,3—იგ. რაც გოსტამ.

გოსტაშაბი, 3 გვ., 2 შენიშვნა, —სპ. گشتاسب — გოსტასი, ქ. ცხ.
ვაშტაშაბი—(ზენდ. ფალაური شاه شتاب — ვაშტასი შაჭ—
გუშტასი მეფე—ირანის ხელმწიფეა.

გრავი, 792,1— گروي — გრამ—აფრასიობის გმირის ანუ ფა-
ლაფის სახელია. გრავის ხელით მოკლულ იქნა სიაუშ.

გურამ, 2077, 1—სპ. گهرم — რანდის სახელია „შაჭ-ნამე“-ში.

გულბად, 1970,3—იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, 307 გვ., 124a
ლექსი. და 818 გვერ. სპარ. گلباد — გულბად—თურანელის
ფალაფის სახელია. იგი დევაზდერუხის ბრძოლაში ქაოსის
შვილის ფერიბარზის ხელით მოკლულ იქნა.

გულდაფარი, ან გულდაფრინ, 2668,3; 2671,4; 2672,4—სპ.
گرد افرید — გურდ-აფრიდ—გოყდეჭუმ ფალაფის ასულია.

გულიშტანი, 2092,4—ვარდთა ქვეყანა, საკუთრივ, სავარდეთი—
ირანის ერთი პროვინციათაგანია.

გურგენ, 2137,2; 2406,2 گرگین — მილად ფალაფის შვილია ქა-
ოსის ლაშქრითგან, ფალაფანი: მილად ირანის სახელგონი სარდა-
ლია, რომელიც კაუსმა, თავის მახანდარანს წასვლის დროს
ირანის ნაიბად დანიშნა.

დ

დარამ, 1249,1—ზაულებლის ფალაფის სახელია.

დასტან, 1351,4; 1354,1 — სპარ. داستان — დასტან—ზაალის
სახელწოდება: ზაადასტან.

დემაგენდი, 39,2; 100,3 — სპ. *دماوند* — დემაგენდ — შიას მასან-
დარანში იხ. Vullers, გვ. 61, სტრ. 4. აგრეთვე სახელგან-
თქმული ქალაქის მასანდარანში.

დეულ, ან დევილ, 885,3; 889,2; 890,2 — სპარ. *داول* — დეულ
ინდოელი — თარიყ უანგებრელის შვილის სახელია. მის უფროს
ძმას ნიშნავდ ერქვა.

ე

ედემი, 411,2; 997,1; 1775,4; 2152,4 — ბერძ. *ἔδεμ* — სომხ.
էդեմ — ედემი — სომხთნის ბადი.

ერანი, 18,1; 481,4; 993,1; 996,2 — სპარ. *ایران* — ერან —
სპარსეთი, აქედან ერანელი — სპარსი.

ერაყი, 320,1 — არაბ. *عراق* — ქვეყანა სპარსეთის ისპანში; აგრე-
თვე ბასრა და კუფა.

ერაჯი, 597,4; 2081,1 — ქართლის ცხოვრებით, იარედი — არის
ირანის მბრძანებელი ირეჯი — სპ. *ایرج* — ძმათა სელემ და თუ-
რის ხელით მოკლული, იხ. გ. 1; 1,1.

ვ

ვისი, 859,2; 922,2 — სპარ. *ویسی* — ვისი — იხ. სპარს. ტექს-
ტი, Vullers, გვ. 1259, სტრ. 11, აფრასიობის სარდლის
სახელია: ვისი ფირანის მამა იყო.

ზ

ზაალ, 789,1; 1081,1; 1117,1 — სპარ. *زال* — ზაალ, — სპარ. ფა-
ლანის შვილი, რუსტემის მამა.

ზაალდასტან, 789,4; 111,2 — სპ. *زال داستان* — ზაალდასტან —
ზაალის სახელია.

ზააქი, 5,2; 14,1; 17,1; 22,1 — სპ. *ضاحک* — ზოჭაქ — იხ. მე-3-ე
გვ., მე-2-ე შენიშვნა. აქედან ზააქიანი, ე. ი. ზააქის შესა-
ხები წიგნი.

ზადანაში, 423,1; 590,3; 862,4 — სპარს. *زادشاه* — ზადანაში —
აფრასიობის მამის სახელია.

ზავარ, 426,4; 2607,3; 2608,4—სპარ. زواره—ზავარ—როს-ტემის ძმის სახელია.

ზავი, 658,2—სპარ. زو—ზავი—ირანელი ფაღავანის სახელია: თავმჯდომის შვილია.

ზანგუბანი, 316,1; 796,1—იხ. საზოგადო სახელებში.

ზანგ-შარვანელი, 2406,2—სპ. زنگ شاوران—ზანგაჲ შავრან—ირანელის ბუმბუკის სახელია. ზანგი მისი საკუთარი სახელია, ხოლო შავრან კი—მამისა, ასე რომ ზანგაჲ შავრან იგივეა, რაც ზანგი შარვანის ძე. ქაზის ლაშქრის ფაღავანია.

ზანდარაზმი, 2744,2; 2746,1; 2750,2—სპარ. زدرزم—ჯანდარაზმი—ზურაბის მეჯუფეთარის სახელია. ზანდარაზმი როსტომის ერთი მუშტის შემოკვერით მოჭკვია.

ზაული, 299,3; 318,1; 1100,1—სპ. زابل—ზაბულ, ან زاول—ზაულ—ქვეყნის სახელია; მას სხვანაირად სოსტანს, ან ნიმრუზს უწოდებენ. იხ. ზაულისტანი.

ზაულისტანი, 131,1; 348,4—სპ. زابلستان—ზაბულისტანი,—სახელისაგან زابل—ზაბულ—როსტომის წინაპართა სამშობლო მხარე.

ზურაბი, 2568,1; 2916,1; 2917,4—სპარ. زهراب—სურაბი—როსტომის შვილის სახელია. ზურაბი ეყოლა როსტომს სამარგანის (سمگان) ქალაქის მეფის ასულის თუმიანისაგან და უცნობობის გამო სთავადაზნო ზირის ზირ ბრძოლაში უბედურად შემთავდა მამას მისი ზირ-მშობელი. „შაჰ-ნამე“-ს ამ ეპიზოდს დიდი და ძლიერი გავლენა ჰქონდა ქართველთა ერის თანტაზიზზე, რასაც მოწმობს როსტომ-ზურაბის შესახებ თქმულებათა საქართველოს სხვა და სხვა კუთხის ვარიანტები. ასე გასინჯეთ, სურამის ციხის შესახები ლეგენდაც კი ამ თქმულების ჭეშმარიტი ამოძახილია.

თ

თაამთან, 1840,2; 1843,1—სპარ. تاهمتان—თაჰამთან იხ. საზოგადო სახელებში.

თამაზ, 116,1; გვ. 129. მე-12-ე შენიშვნა. — სპარ. طماس —
ტაჭმასხ — შემცირებითი طماس — ტაჭმას, resp. თამაზ — ირანის
შეფის სახელია.

თარე, 796,1 — აბუფარის უნტროსი ძმის სახელია. ზანგუბრელი
მონის სახელია.

თაქარ, 2126,2; 2129,1 — ჭუი-ჭუინის მამა: თაქარ — სპარს.
اور — თაქავერ, resp. ار — თაქარ — შესდგება სიტყვები-
საგან კ: — თაქ — ნახტომი, გაქცევა, გაფრენა და اور —
ფურდენ — წვევა, წატანა, მიუვანა, — აქედან თაქავერ — სწრაფად
მავალი ზირუტყვი, გაჭენებით წასული ცხენი, გაჭენებული,
სწრაფად მავალი. აზნირად — ჭაივინი თაქავერ — შიკრიკი ცხენ-
მადი, უცხენმაღესი მობიქელი, — წარუგნილა და ქცეულა არ არ-
სებულ საკუთარ სახელებად: ა. „ჭუი-ჭუინად და ბ. თაქარად“
და ამ სახით გაჩენილა ჩვენს ვერსიების „ჭუი-ჭუინ — შვილი
თაქარისი“, ნახე ჭუი-ჭუინ.

თეთრი დევი, 790,4; 2278,1 — სპ. دیو سفید — დევი, სეთიდი
თეთრი დევი. იხ. სინჯთან.

თემურაზ, 5 გვ., 4,1 — სპ. طهمورث — თემურაზ — კახეთის მე-
ფე თემურაზ.

თემურაზ, 351,1 — სპ. იხ. თემურაზ — ირანის ხელმწიფე: ჩვენ
კი აქ შეტომით ვაქვს „ფარემუზ“.

თამურაზ, 581,1 — უნდა იყოს თემურაზ — სალიმის შვილის სახელია.

თილამაჯი, 1036,1; 1039,4; 1040,1 — تيلماچی — მთარგმნე-
ლი, თარჯიმანი — დევის სახელია. სპარსულ-თარგმნიდან ნასე-
სხებია გერმანულითგან, შუად. Dolmetscher.

თინათინ, 3,2 — ვეფხ. ტუასნის მქმედის ბირი, მზეთუნახავი,
რასტან შეფის ასული, იხ. ვეფხ. ტუასნის ლექსიკონში
საკუთარი სახელები.

თაქითიჩან, 375,2; 377,1; 379,2 — ბუღღანდარელი ფაღავანი,
რომელმაც ოცი ათასი კაცი გამოიყვანა მანუჩარ ხელმწიფის
ათი ათასიანი ლაშქრის წინააღმდეგ. იგი ბირის ბირ ბრძო-
ლაში მოჭკლავ ქიშვად ფაღავანმა და თავი მისი გაუგზავნა მა-

- ნუზარ შაჰს მასნობლის ხელით, ესეც წარუგნილია, ისე როგორც „ჭუი-ჭუინ“ იხ. აქვე ს.კ. სახელებში.
- თუზან, 381,4—შეომრის ეპითეთია, ნიშნავს მძაფრს, საშინელს, ამის შწეურვას.
- თუძიან, 2633,5; 2916,4 — სპ. تودیان — სამანგანის შეთვის ასული, რომელიც კახდა როსტომის ცალი: ზურაბის დედა.
- თუნდი, 1002,3 — სპ. توند — დეგთა ჯარების უფროსი: სახელდობრ, იგი ეპითეთის რაღს თამაშობს და ნიშნავს მძაფრს და მალას, ბუმბუკაზს.
- თურამიშ, 432,2 — სპ. توراميش — დეგ-კაცი, თურის დაშქრითგან ფადაფანა.
- თურანი, 39,3; 590,2; 602,2; 1900,3 — თურქ. სპ. توران, ან توران — თურან. თურქესტანის ძველი სახელ-წოდება: ძველ ზართთა, სკვითთა და მონგოლთა ქვეყანა ამუდარიის ჩრდილოეთით. ირანის ძველის-ძველი გარდმოცემით სახელ-წოდება თურანი, წარმომდგარია ფერიდუნის შვილის თურისაგან;
- თურბი, 5,4; 604,3; 1988,3 — სპ. تور — თურ — თური — ფერიდუნის შვილი. სელიმ და თურიმ მოკლეს მესამე ძმა ერაფი, თურისაგან წარმოსდგა თურანი.
- თურქი, 381,4; 2024,4 — თურქი. თუზან ფადაფანის სახელწოდება.
- თურქისტან, 34,3 — სპ. ترکستان ივ. შინშენ.

0

- იამანეთი, გვ. 49, სათაურბ; 148,1 — სპ. يمان — იამან — არაბეთის ნაწილია.
- ინდო, 805,4; 811,2 — სპ. هند — ჰინდო — ინდოეთის მცხოვრები.
- ინდოეთი, სპ. هند — ჰინდ. — ინდოთა ქვეყანა.
- ისპანანი, 198,2 — اسپان — ისფაჰან — სპარსეთის ერანის დედაქალაქი, იგი განთქმული იყო, როგორც სიმდიდრით და უკველ გვარი ნაწარმოებით სავსე ადგილი და სამხედრო ბაზა.

კ

- კარანოზ, 2886,1 — იხ. კრანოს.

კრონოს, 2567,1; 2638,4—ბერძნ. χρόνος—ბერძენთა ღმერთების მამამთავარი, რისხვის გამომხატველი სატურუსი. მისი შვილებია: ზევსი, ჰესიდეონი, ჰერე და დემეტრე.

ლ

ლუაქ, 491,3; 922,3—სპ. لكه—ლუჰჰაქ—იხ. სპ. ტექსტი, Vullers, 1259 გვ. ფირან-ვისაჰ-ის ძმის სახელია. მას დავაზდე რუხთან ბრძოლაში გაქცეულს გოსტამი (گست—გოსტაჰამ) დაედევნა და მოჰკლა.

მ

მაზანდარა, ან მაზანდარან, 1213,2; 1238,2; 2289,2—სპარ. مازندار—მაზანდარ, ან مازنداران—მაზანდარან—ტაბარისტანის პროვინცია ირანში.

მაზელ, 1900,3—სპ. مازل—მაზელ—მთის სახელია ინდოსტანში.

მანუჩარ, 355,2; 360,3—სპ. منوچهر—მანუჩარ—შაჰ-მანუჩარ—ირანელთა ხელმწიფის სახელია ფიშადების დინასტიის წარმომადგენელი, ზენდურია და ნიშნავს „ციურის სახის მქონებელს“.

მანუჩარ მწერალი, 2,2—ეს მანუჩარ მწერალი უნდა იყოს ცნობილი მანუჩარ ციციშვილი; რომელსაც არჩილის მოწმობით, „რუსთველის ნათქვამში ბევრი რამ ჩაურევია“, იხ. ვუფხ. ტეაოს, 22 გამცემმა, წინასიტყვ., გვ. გვ. LVIII და LXII.

მაჩინეთი, 34,3—არაბ.-სპარ. ماچين—მაჩინ—მაჩინეთი, მაჩინთა ქვეყანა: ჩინ-მაჩინი—ჩინეთის სახელმწიფოა.

მეკაბ, 1227,1; 1239,1; 1249,1; 2076,3—სპარ. مهراپ—მეკაბ—ქაბულის მამასახლისის სახელია. როდამის მამა—(ქართ. როდაძე)—მეკაბ ქუაბულელი.

მილაღ, 381,2; 663,3; 816,3—სპარ. ميلاد—მილაღ—სარდალია. ქაუსის ღამქრის სარდალი, ერთი ირანის ფალავანთაგანი, ქაიქუსი რომ მაზანდარანს წავიდა, ირანი მას ჩააბარა. მილაღი გურგენ ფალავანის მამაა.

მისრეთი, 314,2; 994,1; 996,4—არაბ. مسر—მისრ—ეგვიპტე, მისრი, 394,4—იხ. მისრეთი. [მისირი.]

- მუთარიადი, 156,1—ამანთ ხელმწიფის სარუმს ერთი დიდუბულთაგანი—მაჭთარიად (იხ. შრომ. საამ. ხელნაწ. 101ხ გვ.)
მუქარანი, 2454,3; 2460,3—სშ. مكران—ქალაქის და სამთავროს სახელია ირანში.
მუხვარდი, 15,1—სშარ. مرداس—მურდას—და არა. მუხვარდი: სასაქის მამა.

6

- ნავსარ, 1013,1; 1169,1—სშარ. نودر - ნავსარ—იხ. ნოდარი.
ნარიმან, 104,1; 105,1; 115,3—სშარ. نريمان—ნარიმან—სსამფაღვანის მამა: შესდგება ზენდური სიტყვებისგან ნარ—მამრი, მამალი, ვაჟი და მანაო—გული—და ნიშნავს: მამაცს, ძაღვულფავს—იხ. ამის შესახებ Journ, As. 1845, Avril, p. 284; et Zeitschr. D. D. M. G., t. III, p. 251.
ნესტანჯან, 3,2—შემცირებითი ნესტან დარეჯან.
ნესტან-დარეჯან, —სშ. نست اندر جهان—ნესტან დარეჯან—უებარი მზეთუნახავი, იხ. ვეფხ. ტუ. 22-ე გამოცემა, 272 ხანა და იქვე.
ნიგი, 2338,4—სშარს. نيو—ნიე—მძლავრი, მეომარი: აქ ბარამან ეპითეთია. შეად. Vullers, 318 გვ. 49 ლექსი; 356 გვ., 670 ლექსი და 371 გვ., 879a ლექსი.
ნილო, 1834,1—არაბ. نيل—ნილ—ეგვიპტის მდინარე. ნილოსი.
ნიმრუზი, 1141,3; 1144,3—სშ. نيمروز—ნიმრუზ—სამხრეთი, სამხრეთის მხარე.
ნიმრუზისტანი, 1139,3—4—სშ. نيمروزستان—ნიმრუზისტან—იგივეა, რაც ზაულისტანი; იხ. ნიმრუზი. ზაულისტანს, ანუ რუსტემის სამშობლო კუთხეს „ნიმრუზისტანი“, ე. ი. სამხრეთის მხარე ეწოდებოდა.
ნიშაბური, 2565,1—სშ. نيشابور—ნიშაბურ—ქალაქის სახელია.
ნიშავად, 796,3—სშარს. نشود—ნიშავად—თურანელის გმირის სახელია. თარეის უფროსი შვილი. ზანგია.
ნოდარი, 2122,1; 2762,4—სშ. نودار—ნოდარ—ნავსარ—ნოდარ-

რი ტუსის მამა იყო. ირანული ლეგენდით, ნადარმა ალაშენა ხორასანში ქალაქი ტუსი თავის შვილის სახელზე.

ნოე, 115,2—ნოე წინასწარმეტყველი.

ნოსტენ, ან ნოსტევან — 426,3; 491,4—სპარ. نستهن — ნოსტატინ—იხ. სპარს. ტეესტი., Vullers 818; 1185— ფირან ვისჰის ძმის სახელია. იგი მოკლეუდ იქნა ბეჟანისგან დევაზდე რუხის ბრძოლაში.

ო

ომან, 859,3; 922,2—სპარ. هومان—ჰომან—ფირანის ძმა და ვისის შვილი, იხ. სპ. ტეე. Vull. 1182 გვ.

ოამოვანი, 2285,1—იხ. აომოვანი, ან აომავანი.

ოღან, 229,4; 1781,2—დევის სახელია.

რ

რაბი, 351,1—სპ. (იხ. ზრ. სსამ. 109 გვ.)—ერანელთა კელმწიფის თეიმურაზის ასულის სახელია.

რაზმაზან, 2049,4 — სპ. رزمزن — რაზმაზან—ბუნბერაზის, ან მეომრის უბითეთია, უნდა იყოს: „რაზმაზან ურან. მაღლადრე“, იხ. დადიანის ვარაიანტი მე-9-ე შენიშვნა. რაზმაზან ურანი, იხ. Vullers, 298 გვ. 2ხ და 10a ლექსები; 308 გ. 136-ე ლექსი.—რაზმოთა მწეობელი.

რანდ, 1091,3; 1092,3; 1093,1; 1094,1 — სპარ. در — რანდ—გაწვრთილი, ზრდილი, ოსტატი, მოხერხებუდი, ცბიერი და უშიშარი მოემე. შეად. ავთანდილ „მოემე არაბეთს ზრდილობით“.

რედაქ, 1313,3; 1315,2; 1318,3; 1334,3; 1336,1—სპარ. كدرا — რედაგ—ჯერ უწვერული, ერმა; უწვერული ჭაბუკი. ერმა თურქი, პირ-ტიტველი პირის ფარეში სასიამოვნო და მოხდენილი შეხედულობის.

რეი, 2012,4—ან რე.—სპ. ر — ქალაქის სახელია ერანში.

როადაბ, ან როდაბ, 1346,1; 1829,4—სპარ. رواداب — როდაბა—

როამ, 2890,4—იხ. რუამ. [ზაადის ცოლი.

რობინ, 1010,3—დევის, ან ბუნბერაზის სახელია სსამიანში.

როდშარი, 2593,3—სზ. مردود—როდუამ—განთქმულე მდინარის
სახელია.

რომი, 1331,2—არაბ. روم—ურუმ—ბიზანტია.

როსტომ, 790,1; 1082,2—სზ. رستم—რუსტემ—ზაალის შვი-
ლი, განთქმული ზღაპრული ფაღაფანი და სხასაღარი.

როდამ, 1259,2—სზ. —როდაბი—ზაალის ცალი, მერაბისა
და სინდუსტის ასულა. იხ. როდამ.

რუამ, 2338,4; 2406,2—სზ. رهام—რეჰამ—ირანელი ფაღა-
ფანია, კოდერძის შვილის სახელია, რომელმაც აგრედ წოდე-
ბულ „დევაზდე რუხ“-ის ბრძოლაში მოჭკვას ბარმანი—სზ. برهان

რუსი, 2787,2—იგივე მნიშვნელობა.

ს

საბერძ, 1900,3—سيمابريزین — სიმაპზარზინ—ანუშირვანის ერთი
სარდალთაგანი (?).

საბერძნეთი, 312,3—ბერძენთა ქვეყანა, ან სამეფოებელა.

საამ, 115,1; 1084,2—სზარ. سام—სახელ-განთქმული ფაღაფანი,
ირანელი ფაღაფანთ თავი, რუსტემის ბაბუა, ზაალის მამა.

საამასურ, 992,3; 1001,4; 1045,1; 1047,3—სზარ. سامسوار
—სამ სუვარ—„სუვარ“ ეპითეთია სამის და ნიშნავს ცხენ-
სანს, მხედარს.

საამ ქე წარძინისი, 1084,2—სზარ. سام نريمان—სამნარიმან—

საგსარი, იხ. სასოგადო სახელები. [იგივე მნიშგ.]

საინჯ, 790,4—იხ. სინჯი.

საღამან, 1738,3—სზარსული რომანის საღამან და აბსაღის გმი-
რი, იხ. ვეფხ. ტე., 1267,4.

საღამ, 5,4; 1988,3—სზარ. سام—ფრიდონის, ან ქერიდუნის
უფროსის შვილის სახელია. საღამი მოკლეულ იქნა მანუჩარის
ხელით.

სამანგანი, 2625,1—სზარ. سنگان—სამანგან—იმ ქალაქის სახე-
ლია, რომლის შეივის ასულიც რუსტემმა შეირთო და რომ-
ლისგანაც დაიბადა ზურაბი.

- სამანქანი, 2669,3; 2916,2—იხ. სამანგანი.—აქედან სამანქანელი, ან სამანქანელი, 2633,3.
- სამოელ, 2580,2—ეშმაკის სახელია.
- სანო, 2887,3—თითქო მდინარის სახელიაო. მაგრამ ჩვენის; აზრით, აქ უნდა იყოს ეს ლექსისთვის თავისუფლად ხმარებული სანამ, სანამდი, სადა სანო—ე. ი. სადამდის.
- სარავი, 38,1; 39,4; 814,1—სპ. ساری—სარი—ერანის ქალაქია. ქალაქის სახელია მაზანდარანში.
- სარი, 983,2—სარი, სპ. ساری—იგ. რაც სარავი, იხ. სარავი.
- სარუშა, 148,1—სპ. سروشاه—იამნთ კელმწიფე.
- საფრანგეთი, 24,3; 312,3—ფრანგთა ქვეყანა.
- სევადავ, ან სევადაზ, 2406,3; 2501,1 და სხვა.—სპარ. سواداو—სევადავ, ან سواداو სუდაბა—ჭამავერანის მეფის ასულის სახელია. სევადავი ჭაი ქაუსის ცოლი იყო.
- სერგის თმოგველი, 2,1—სერგის თმოგველს, რომელიც ცნობილია „ქართლის ცხოვრება“-ში, როგორც „კაცი სწავლული და მეცნიერი“,—მიაწერენ ვისრამიანის თარგმნას; მასვე დარჩენია გაულებსავი ხვარაზმთა შესახები აშბავი, რომლითაც უსარგებლებია ერთს „ვეფხისტყაოსნ“-ის გამგრილებელს, იხ. მე-22 გამოცემის წინასიტყვაობა, LVII გვ.
- სიამ, 1970,3—سيام—სიამუ—ქოიამართის შვილის სახელია, იგი დევის ხელით მოკლულ იქნა.
- სისტანი, 1836,1—სპარ. سيستان—ქალაქის სახელწოდება. რუსტემის წინაპართა ქვეყნის სახელია სპარსეთში.
- სინდუსტ, 1259,1; 1264,1—სპ. سيندخت—სინდუსტ—მურაბის ცოლი, ზაადის სიდედრი, იხ. შავ-ნამე, Vullers. 152.
- სინჯი, 790,4—სპარ. سينج—სინჯა—მაზანდარელ დევთა ერთის სარდლის სახელია. იგი საამიანში იხსენიება შემდეგ დევებთან: არჯანგ, თეთრი დევი, ფოლად, (დულად) დუნდი, ბედა, იხ. 790,4. იხ. აქვე სათითაოდ. ისინი ეგულა მოკლულ იქნენ რუსტემის ხელით.
- სიყაღბელი, 1900,3—(سقلاب—საყაღბ—ქვეყნის სახელწოდებაა თურქესტანში)—აქედან სიყაღბელი.

სზანდიატ, 3 გვ., მე-2-ე შენიშ.—იხ. სზანდიერ.

სზანდიერ, 1083,4—სზ. اسفنديار—ისქანდიარ—გუგუტასფის, ანუ
გოსტაშბის შვილი.

სზარსი, 2551,3—فارسی—ქარსი—სზარსელი.

სზეტ-ცხობა, 2663,4—სზ. سفید قلعه—ყაღაღ საჭიღ—თეთ-
რი ცხე—სზეტ-ცხე.

ტ

ტარია, 3,1—შემცირებითი ტარიელ.

ტუძაძე, 2,00,1; 2005,3; 2007,4—სზ. طهماسب—ტაჰმასფ,
—ირანელთა მეფის სახელია. ზეზირ-გადმოცემით, მთელ ირანს
მან აპატია შვილის წლის გადასახადი და 15 წელი (მაჰ-ნამე-
თი ხუთი წელი) იმეფა კეთილად.

ტუსი, 791,3; 2138,1—სზარ. طوس—ტუს—ნოდარის შვილის
სახელია: მას მიაწერენ სზარსული ლეგენდები ქაღაქ ტუსის
აშენებას ზვარასანში.

უ

უორუთ, 158,3; 973,1; 1006—სზარ. اتر—უორუღ—შაჰ-ნა-
შეს ერთი უძლიერესი ფაღავანთაგანი. იგი ჯიმშედის ერთი
შვილის შვილთაგანია.

ულღუზ, ან ულზუზ, 2606,1; 2607,1; 2609,1; 2610,2—
სზარ. الكوس—ულქუს—აფრასიაბის ბუმბერაზის სახელია: იგი
იყო ერთი თურანელი ფაღავანთაგანი, რომელიც მოჰკლა
რუსტემმა.

ურმუზი, 2092,4—სზარ. هرمز—ჰერმუზ—ერმუზი, არმაზი—
კეთილი ღმერთი ირანელთა, ერმუზდი (სზარ. ارمز).

უშანგი, — هوشنگ—თეიმურაზის მამა—ქოიამარის შვილის სახე-
ლია. იგი არის ფიშადთა დინასტიის მეორე და საუკეთესო
წარმომადგენელთაგანი, რომელიც ცნობილია, როგორც ფრიაღ
ბრძენი და მართლ მსაჯული ხელმწიფე.

ფ

ფალანგი, 973,2—Vullers, 702; 358 გვ.—ბუმბეკაზის სახელია.

ფარად, 2349,4; 2357,1; 2358,1; 2359,2—სპ. فراد—ქალ-
ზის ღაშქრის სარდლის სახელია. იხ. Vullers, 371 გვ.

ფარეშუზ, 598,3; 600,1—შეტომით გვაქვს სხვა ხელნაწერების
მიხედვით, აქ უნდა იყოს თემურაზ საღიზის შვილი, რომე-
ლიც ჰრძით ნათარგმნის საამიანის ხელნაწერში თამურაზად
არის წარმოდგენილი და ამასვე ადასტურებს ჩვენი ძირითადი
ტექსტის საფუძველი 4528 №-ი ხელნაწერი, იხ. მე 600
ხანის პირველი ტაეზი და მის შესახებ მე 10-ე შენიშვნა, აგ-
რეთვე 604 ხანის მე-2-ე ტაეზის მე-14-ე შენიშვნა.

ფარუხ, 401,1—სპ. فروخ—ფარრუხ—თურანელთა ფალანგი.

ფარუხ ფრიდონ, 172,2—არ.-სპ. فریدون فروخ—ქერიდუნ—ქარ-
რუხ—ფრიდონ სვიანი.

ფაშან, 331,1—სპარ. پاشان—შემცირებითი სახელისაგან ფეშანგ
აფრასიობის მამის სახელია.

ფარშეგად, ან და ფარშეოდ, —426,3; 491,3; 922,3—სპარს.
فرشیدوار—ქარშიდურდ—იხ. სპარს. ტექსტი, Vullers, 1258
გვ. ფირან ვისჯის ძმის სახელია.

ფასკუნჯი, 244,3—იხ. სიმურდი.

ფილასონ, 426,4—სპ. فیلسم—ფილასამ—ფირანის ძმის ვისჯის
სახელია. იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, 426 გვ., სტრ. 2 და 3.

ფეშანგი, 602,3; 604,3; 920,1—სპ. فشنگ—ფეშანგ—ზადა-
ჩამის შვილის სახელია.

ფირან, 381,4; 859,2; 922,2—სპ. پیران—ფირან—ყისის შვილია.

ფოლად, 790,4; 2121,4—يولاد—ფოლად.—მაზანდარელის დე-
ვის სახელია, მეტი სახელი يولاد غندی ფოლად დუნდი—
ქართ. ფოლად დულადი, 2121,4.

ფრანგი, 41,1—სპ. فرانك—ფრიდონის დედის სახელია.

ფრიდონ, 5,2; 69,1; 125,1—სპ. فریدون—ქერიდუნ—სპარსთა
მეფე.

ჟ.

- ქაბულ, — სპ. کابل ქაბულ — ქადაქის სახელია.
- ქაგა, ან ქავ, 85, 1; 108, 3; 126, 2 — სპარ. کوه — ქაგა — მტკედლის სახელია: მან ზააქი დაამარცხა და ფრიდონი გააშეფა.
- ქაიანური, — იხ. საზოგადო სახელებში.
- ქაიფაშან, 351, 2 — სპარ. کی بیسن — კაიფაშან — თეიმურაზის ასულის რაბის ერთი ძეთაგანი, შუად. ქიბსან.
- ქაიაშანი, 351, 2; 491, 4; 2099, 4 — სპ. کی آرش — ქაირაშ — ქაიანთა დინასტიის ნატამალი. იგი იყო მანუჩარის დაშქრის გმირი. ამ სახელს ატარებდა აგრეთვე ქაიუბადის მეორე შვილი. იხ. Vullers, 314 გვ., 227b ლექ.
- ქაიქაუსი, 1, შენ. 2) 3 გვ. — სპ. کی کاوس — კაიკაუს — ქაიანთა დინასტიის მეფე; ვულგ. ქაოზ. იხ. ქაიანური. მან „შაჰ-ნამე“-თი ას ორმოცდაათი წელი იმეფა, ხვენი ვერსიებით კი — სამოცდაათი წელი, იხ. 570 გვ. ქაიუბადის პირველი შვილი იყო, 2099, 4.
- ქაიუბად, 2081, 2 — სპ. کيباد — კაიუბად — უძველესი და უძლიერესი სპარსთა მეფის სახელია: ქაიუბადი მეფე ქაუსის მამა იყო.
- ქაიხოსრო, მე-3 გვ.; მე-2-ე შენ. — სპ. کی خسرو — კაი ხოსრო — ქაიანთა დინასტიის მეფე.
- ქაოზ, 791, 2; 2278, 3; 2353, 4; 2355, 2 — იხ. ქაი ქაუსი.
- ქარმელ, 55, 1 — სპ. کرمیل — ქარმაილ — იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, გვ. 35, სტრ. 16, იხ. არმელ. — ერთი სეფე წულთაგანი — ზააქის მზარეული.
- ქარმიან, 795, 3 — სპ. قهرمان — ქაჰრამან — ძველის ძველი ბუმბეკაზის სახელია.
- ქარმან, 2099, 3; 2285, 4 — სპ. کی ارمن — ქაი არმან — ქაი უბადის მე-4-ე შვილის სახელია, იხ. Vullers, 314 გვ., 228a ლექ.
- ქარქისნელი, ან ქარქისტნელი, სპარ. ქარქისარ — იხ. ქარქისარი.
- ქარქისარი, ან ქარქისტანი, 1213, 2 — სპარს. کرسار — ქარქისარ — მხარის სახელია მაზანდარანში.
- ქარქეთი, 1515, 2 1524, 3 — სპ. کرسوی — ქარქეთი სალიმის შვილის შვილი. იხ. Vullers, 187—188 გვ., 1056—1059 გვ. გვ.
- ქაშიბა, 1608, 1 — სპ. کشف — ქაშაბ — იმ მდინარის სახელია, რომელიც

ღის მახლობლად ფაღაფანთ თავმან საამ ნარომანის ძემ ვეშა-
ში მოჰკლა.

ქაჯ-ვაჯან. ან ქაჯ-ვაჯინ, 973,3 — მაზანდარელის დევის სახელია.
ქაჭეუბად — ქაიუბად.

ქაქაოზ, ან ქეკაზოსი, იხ. ქაი ქუსი.

ქემ-ფარუდ, 622,1 — სპ. کشف رود — ქაშაქ რუდ — მთის სახელია.
ქიაშარ, 86,3 — იხ. ქიაშარ.

ქიბსან, 2099, 4 — სპ. کي پشین — ქაი ბუშან ქაი უბადის მესამე
შეაღის სახელია, შეად. ქაიფაშან.

ქიშვად, 126,2; 2077,3 — სპ. کشور — ქიშვად — ირანის ბუმბე-
რაზის, ან ფაღეგნის სახელია. ირანის ფადიშაჰის ქაიქუსის
(ქაოზის) ტახტის ფერხთა ფაღაფანი იყო. ამ სახელს ატა-
რებდა ფერდიუნის ლაშქარში ერთი ფაღაფანთაგანიც.

ქიშვარი, 2918,2 — სპ. کشور — ქიშვარ — მხარე ანუ იუღიმი.

ქიშირი, 318,1 — სპ. کشمیر — ქიშირი, ან کشمیر — ქაშირი.

ქოიალი, 156,1; 202,2 — სპ. کي يل — ქაიიალ — წარმოსდგება სი-
ტუეებისგან ქაი და იალ — სარუმის ფაღაფანია საამიანში.

ქოიაშარ, 115,3 — სპ. کيو مرت — ქოიუმართ — იხ. შაჰ-ნამე, Vul-
lers. 13 — 15 გვ. სპარსთა ზირველის მეფის სახელია.

ქსენონი, 2580,1 — ბერძნ. Ξένων — ათენს ბრძენი ეპიკურელი.

ქაბულელი, გინა ქაბულელი, იხ. ქაბული, 318,1 — (სპ. کابل
— ქაბულ ქალაქი) — ქაბულის მკვიდრი.

ქაბულისტანი, — کابلستان — ქაბულეთი.

ქულურ, 2369,1; 2370,3 — სპ. کلهور — მაზანდარის შაჰის
ლაშქრის სარდლის სახელია. მაზანდარელი ფაღაფანი, იხ.
Vullers, 362 გვ. 716 — 767 ლექს.

ქუმსი ქაშანელი, 791,3 — სპ. کاموس کاشانی — ქამუს ქაშანი — ქუმსი
ქაშანელი ფაღაფანი. ქაშანელის ბუმბერაზის სახელია. სანჯბანის
შეფედ იყო და მას ეჭირა რომის სამეფოც, იგი აფრასიობის
სამეფოდ მოვიდა, მაგრამ როსტომმა ქაშანდით შეიპყრო და მოჰკლა.

ქუნდრუ, 73,1; 76,1; 77,1; 81,1 — სპ. کندر و — ქუნდრუ ზოგ-
ჯერ ქუნდრაგ — ქალაქის მოურავი ზააქიანში; „შაჰ-ნამე“ — ში
ზააქის გეზირი.

ღ

ღგედ-კადი, 2350,1—εμαυσιποδες—ღგედნარული ხალხი ეგვიპტეში.

ღულად, 790,4; 2278,2—სპარ.—იგ. რაც სპარსული ღუნდი, იხილე შემდეგი სიტყვა.

ღუნდი, 2278,2; 2336,2—სპ. ىدغ—ღუნდი—მასანდარელის დევის სახელია. საამიანის ღულად 200,4. შეცვლილია, ან წარყვნილი მთარგმნელის; ან გამლექსავის მიერ და წარმოადგენს გადამხინჯებულ „ღუნდი“-ს, შეად. აგრეთვე 2121,4. ქართულს ვერსიაში თავისებურად კარდუქმნათ დევების სახელები, იხ. 2278,2. იხ. და შეად. ჭვი-ჭვიინ.

ყ

ყათილ, 990,1; 991,1; 1043,1 და 3—დევისა ანუ ბუმბეკაზის სახელია საამიანში.

ყადუშად, 156,1—იამანთ ხელმწიფის სარუმის ერთი დიდებულთაგანი საამიანში.

ყათმაზ, ანუ ყათამაზ, 994,1 და 3; 996,3—სპარ. كىتھما—ყაი თამაზ—ფრიდონის ნატამალი—მისრუთის შეფუკ.

ყანდაარი, 318,2—არაბ.—სპ. قندر—ყანდაჭარ—ქალაქი ინდოეთში.

ყარან, 126,2—სპ. قارن—ყარან—რუსტემის თანამედროვე ფაღანის სახელია.

ყარხუჯი, 1941,3—ჭვეუნი სახელია ხორასანში.

ყაფის მთა, 973,4; 1056,2; 2461,1—არაბ. قاف—ყაფ—ზღაპრულის მთის სახელია. ირანულ თქმულებათა მიხედვით, იგი კარეშემო უარს ხმეფეთს. კავკასიის მთასაც ყაფის მთას უწოდებდენ.

ყუბად, 126,2—სპ. قباد—კობად—ფაღანის სახელია. ანუშირვანის მამა.

ყუნტუზ, ან ყუნდუზ, 432,3—სპარ. قندز ან قندز—ყუნდუზ—მგლის სახის ცხოველის სახელწოდება, ძაღლის სახის ცხოველი; ძაღლთა შორის აქ საკუთარი სახელია.

ფ

შადიდი, 432,1—სპ. شادید — შადიდ — დევის სახელია, რომელიც თურის შვილის ზადანამის მოკავშირე იყო.

შავთელი, 2,1—ნ. მარის გამოკვლევით—აბდულ-მესიანის დამწერი, ცხოვრობდა მე XII საუკ. პირველ ნახევარში და იყო თანამედროვე დავით აღმაშენებლის, რომელსაც იგი შეაქებს თავის „აბდულ-მესიან“-ში.

შამი, 314,2—არაბ. شام — შამ — სირია, დამასკო.

შანგალ, 432,3—სპარს. შანგალ, Vullers, 992 გვ. 544,1. ინდოთ მეფის სახელია: მან აფრასიობს შემწეობის ხელი გაუწოდა. აფრასიონმა მასთან საშუალოდ მოსული შანგალი გაგზავნა ვისის შვილის ფირანის დასახმარებლად, როცა ეს უკანასკნელი ნადარის შვილის ტუსის წინააღმდეგ სამხრად გადადიოდა. აქ კი თურის დაშქარშია მოხსენებული.

შანშე, 381,4—სპარს. شهنشاه — შანშინ-შანშე — დიდი ხელმწიფე; მე-ტაფ. მფე.

შარინოზ, 58,1; 59,3 — სპ. شهر ناز — შანტრინოზ, აქედან შარნავაზ (4528 №-ი, იხ. გვ. 25, ხანა 73,3-ის ვარიანტი).

შანტ-მანუჩარ, 355—სპ. شاه منوچهر — შანტ-მანუჩარ, იხ. მანუჩარ.

შედიშ, 381,4—სპ. شیدوش — შაიდოშ — გოდერძის შვილის სახელია. ირანის განთქმული ბუმბერაზია. იგი გივ ფაღავნ. ძმას.

შიმასან, 1970,3—სპარს. شماسان — შიმასან — ფაღავნის სახელია. იხ. Vullers, 300 გვ., 27 ლექსი. აქ აფრასიობის დაშქარის ბუმბერაზის სახელია. თურანელი ფაღავნის სახელია.

შიაშ, 3 გვ., მე-2-ე შენიშვნა.—სპ. شوش — სიაუშ, სიააშ — აქედან ქართ. შიაშ.—სპარსთა მეფე.

შირაზი, 2092,3—شیراز — შირაზ — ქაჯის სახელია სპარსეთში. იგი განთქმული იყო ღვინითა და შუშით.

შირო, 356,4—სპ. شیرو — შირო — ფაღავნის სახელია. შირომ რამდენიმე იყო: ა) ხოსრო ფარავნის შვილი; ბ) ირანელი ბუმბერაზი, რომელიც მანუჩარის ხელქვეითი იყო; გ) ერთი ფრიდონის დაშქარში, დ) და ერთი სხვაც თურის დაშქარში.

შოთა, 3,1—რუსთველი შოთა, რომელსაც მიაწერენ ვეფხის-ტყა-
ბნის ქებას.

ჩ

ჩინეთი, ანუ ჩინი, 34,3; 97,4—სპარს. چین—ჩინ—ჩინთა ქვეყანა.
ჩინ-მაჩინი, 1331,2; 1900,3—არაბ. چین-მაჩინ—
ჩინეთის სახელმწიფო.

ხ

ხაზარან, 1970,3; 1972,2— خزران—ხაზარავან—თურანელების
ბუბერაზის სახელი. იხ. Vullers; 307 გვ., 125 ლექსი.

ხაშინ, 1966,3—საცხოვრებელის ალაგის სახელი.

ხარად, 2338,3—სპ. خراد—ხარად—ირანელი ფადავანი.

ხარან, 1980,4—ხარად—დადიანისეულის ხელ-ნაწერის ფარიანტი
უფრო სწორია. გასწორეთ.

ხატაგელი, 194,3—ხატაეთის მკვიდრი. იხ. ხატაეთი.

ხატიეთი, 34,3—თურქ. خاტი. ანუ خاى—ხატა ანუ ხატი,
ჩრდილოეთის ჩინეთის ერთი უძლიერესი სახანთაგანი. შემ-
დეგში იგი იქცა თათართა ერთი პრინციპის სახელ-წოდებად;
შეად. ვეფხ. ტუასანი, 156: 329.

ხაყან ჩინელი, 791,4— خاقان چین Vullers, 1005 გვ.—ხაყან
ჩინი—ხაყან ჩინი—რუსტემის მოზირდაპირე ჩინეთის ხელმწი-
ფე: ხაყანს უწოდებენ მეფეს ჩინელები, ხატაელები და თურქნი.

ხვარაზმა, 314,3—სპარს. خوارزم—ხორეზმ—ქვეყანა აშუღარის
სათავეში.

ხვარასანი, 320,1—სპ. خوارسان—ხორასანი, ან ხვარასანი—იხ. ხო-
რასანი, 781,1.

ხვარასანი, 781,1—ხვარასანი—ირანის ერთი უდიდესი და უგულა-
ზე კულტურული კუთხეთაგანია.

ხოსროული, 2310,3—იხ. „ხოსროული“, ან „გესრული“ საზ.
სახელები.

ჯ

ჯამას, 2056,1—სპ. جاماس—ჯამას (სრული جاماسب—ჯამასე ან

جاماسف — ჯამასფ, სირ. ჯამასფ — სპარსთა მეფის სახელად.
ჯამასი ფეროზის შვილი იყო.

ჯანგაზ, 791,4 — იგივეა, რაც ჯანგას ან ჯანგაშტ — შუად. თამაზ.

ჯანგას, ან ჯანგაშტ, 432,3 — სპარ. جنگش — ჩანგაშ — თურანელის
სარქანგის სახელია: იგი აფრასიობის საშუკლად მივიდა და
რუსტემისგან მოკლულ იქნა.

ჯეონი, 313,2; 862,3 — არაბ. جيون — ჯიჭონ — მდინარე ოკსუ-
სი, ანუ ეხლანდელი ამუდარია. თურანიდან ირანამდე მიმდი-
ნარეობს.

ჯიბაჯინი, 973,3 — სპარს. იბ. ჯინ-ბიჯინი.

ჯიშმედი, 5,3; 124,1; 125,1; 431,3 — სპ. جشميد — ჯემშიდ —
მოკლულ იქნა ზააქისგან. ბრწყინვალე მეფე. — თეიმურაზ კელ-
მწითის შვილია. 700 წელი იმეფა.

ჯინ-ჯიბინი, ან ჯინ-ბაჯინი, 1003,1 — სპარ. დეგ-ქაჯის სახელია.

ჯიონ, 2387,1; 2390,1; 2395,4 — ან ჯეონ — სპ. جويان — ჯუი-
ონ — მაზანდარელის ბუმბურაზის სახელია. იგი რუსტემის ხე-
ლით მოკლულ იქნა, იხ. Vullers, 367 გვ., 825 — 826 ლექს.

ჯუნდულ, ან ჯუნდა დევი, 432,2 — სპარ. დევის სახელია.

3

ჭინდოეთი, — სპ. چيندو — ჭინდ. — ინდოთა ქვეყანა.

ჭინდო, 1552,1; 1560,3; 1562,3 — هندو — ჭინდუ — ინდოელი.

ჭუი-ჭუინ, 2126,1 — თაქარის შვილი, რომელიც ქაიქაუსის (ქართ.
ქექაოზ) დიდებულებმა წარგზავნეს მას წინაშე, რომ დაეო-
ლიათ მეფე და არ წასულიყო იგი დეგებთან. საომრად, რად-
გან, მათის აზრით, ეს გარემოება დეგთა ზვავს გამომწვევდა
და ირანი დაიღუპებოდა. აქ, ეტუობა, ორიგინალის (იხ. Vul-
lers, 319 გვ., 68 b ლექსი) — هبون — ჭაივენ — შიკრიკი, ან
მოციქული სწრაფად მავადი — წარუვნიდა და ქცეულა საკუთარ
სახელად — არ არსებულ ჭუი ჭუინად, იხ. თაქართან, აქვე სა-
კუთარ სახელებში.

საკუთარ სახელთა და წნაბათა საკითხავლი

ა) ზირთენებანი. ბ) გეოგრაფიული სახელები. გ) ცხოველები. დ) ფრინველები. ე) მცენარეულობა. ვ) ლითონები. ზ) ზღაპრული არსებანი. ლ) თულები და წონა. თ) საბურთაო და გასასრთობი. ი) საამუსიკო საკრავები. ია) აბჯარი და იარაღი. იბ) საერთო და საოჯახო კუთვნილებანი. იგ) სამოსელი და სამკაული. იდ) ფართლეული. იე) დროშები. ივ) ეპითეტები. იზ) ფერთენებანი. ით) საწამლაგი და მისი წინააღმდეგი საშვალები. კ) სურნელებანი.

ა) პიროვნებანი

აბუფარი, 796,1.
 ადამი, 625,2. ადამის, ძე—ადა-
 მიანი (სპარ.)
 აკთანდილ, 3,1.
 ავლად, 2315,4; 2715,4.
 ალაბელი, 388,2.
 არდაშირ, იხ. 3 გვ. შენიშ. შე-2-ე.
 არმელ, 55,1.
 არნავაზ, 78,1.
 არჯანგ, 790,4; 2201,1.
 არმაჯნელი, 2522,3.
 ათთიონ, 5,3; 37,1; 104,3.
 აფრასიობ, 792,1 და 2.
 აღზვარდ, 1900,2; 1990,1.
 აშაქ, 551,4; 791,4.
 აშაქშ, გვ. 42; 126,2, შენიშვნ.
 7, 132,1.
 აჯერ, 2664,3; 2665,2.
 ბაამან, 3 გვ. შენიშ. 2.

ბარამ, 814,1; 845,1.
 ბარზინ, 2077,2.
 ბარმან, 1913,1; 1917,1—2;
 1918,1; 1931,4.
 ბედა, 790,4; 2278,2.
 ბეგრასთი, იხ. შაგ-ნამე, სპარს.
 ტექ., Vullers, 28 გვ.
 ბერუქ, 432,3; 554,2.
 ბულანდარელი, 375,2.
 გაგო, 97,1; 568,2.
 გივი, 791,2; Vullers, 825.
 გიოს, 85,1.
 გოდერძი, 791,2; 886,3.
 გორჯასპი, 783,1; 973,1; 1291,1.
 გოსტამ, 1925,4; 2668,3.
 გოსტამუსი, 1980,3.
 გოსტაშაბი, 3 გვ. 2. შენიშ.
 გროვი, 792,1.
 გუარამ, 2077,1.
 გულბად, 1970,3; შაგ-ნამე სპარს.
 ტექ. 818.

- გულდაფარ, 2668,3; 2671,4; 2672,4.
გულიშტანი, 2092,4.
გურგენ, 2137,2; 2406,2.
ღარამ, 1249,1.
ღასტან, 1351,4; 1354,1; 2461,4.
ღეულ, ან ღეული, 885,3; 889,2; 890,2.
ერაჭვი, 597,4; 2081,1; იკ. 1 კვ. 1,1.
ვისი, 859,2; 922,2.
ზაალ, 789,1; 1081,1; 1117,1.
ზაალდასტან, 789,4; 1112,2.
ზააქი, 5,2; 14,1; 17,1; 22,1.
ზადახამი, 423,1; 567,3; 590,3; 862,4.
ზავარ, 426,4; 2607,3; 2608,4.
ზავი, 658,2.
ზანგუბარი, 316,1; 796,1.
ზანგშარვანელი, 2406,2.
ზანდარაზმი, 2744,2; 2746,1; 2750,2.
ზურაბ, 2568,1; 2916,1; 2917,4.
თაამთან, 1840,2; 1843,1.
თამაზ, 116,1. 129 კვ. 12 შენიშ.
თამურაზ, 598,3; 600,1.
თარიუ, 796,1.
თაქარი, 2126,2; 2129,1.
თეთრი ღევი, 790,4; 2278,1.
თემურაზ, 5 კვ. 4,1.
თეიმურაზ, 351,1; 588,1.
თინათინ, 3,2.
თიქითიხან, 375,2; 377,1; 379,2.
თუზან, 381,4.
თუმიან, 2633,4; 2916,4.
თუნდი, 1002,3.
თურამიშ, 432,2.
თური, 5,4; 567,3; 604,3.
თურქეთი, 860,2.
თურქი, 381,4; 2024,4.
ინდო, 805,4; 811,2.
კორინოზ, 2886,1.
კრინოს, 2567,1; 2638,4.
ლეკან, 8,2.
ლეუქ, 491,3; 922,3.
მაზელ, 1900,3.
მანუხარ კელმწიფე, 8,1. სსმკ-რედაქს მთავარი.
მანუხარ, 355,2; 360,3.
მანუხარ მწერალი, 2,2.
მერაბ, 1227,1; 1239,1 1249,1; 2076,3.
მილად, 381,2; 663,3; 816,3.
მუთარიადი, 156,1.
მუხვარდი, 15,1.
ნავზარ, 1013,1; 1169,1.
ნარიმან, 581,2; 104,1; 105,1; 115,3.
ნესტანჯარ, 3,2.
ნესტან დარეჯან—ნესტანჯარ.
ნიშავად, 796,3.
ნოდარი, 2122,1; 2762,4—ნავზარ.
ნოე, 115,2.

- ნოსტენ, ან ნოსტევან, 426,3; 491,4.
ნურფაიქარ, 350,1*.
ომან, 859,3; 922,2.
ოდონ, 229,4; 1781,2.
ობი, 351,1.
ოზმაზან,
ოინდ, 1091,3; 1092,3; 1093,1; 1094,1.
ოქაქ, 1313,3; 1315,2; 1334,3; 1336,1.
ოქი, 2012,4.
ოტადამ, ან როდამ, 1346,1; 1829,4.
ოტამ, 2890,4.
ოტბინ, 1010,3.
ოტღშარ, 2593,3.
ოტსტომ, 790,1; 1082,2.
ოტდამ, 1259,3.
ოტუამ, 2406,2.
ოტესი, 2787,2.
საბერძ, 1900,3.
საამ, 115,1.
საამისურ, 992,3; 1001,4.
საინჯ, 790,4.
სეგდავ. ან სეგდაოზ,
საალიმ, 5,4.
სამანქანელი, 2633,3.
სამოელ, 2580, 2.
სარუმ, 148,1.
სერგის თმოგველი, 2,1.
სიამ, 1970,3.
სინდუსტ, 1259,1; 1264,1.
სინჯი, 790,4.
სიულბელი, 1900,3.
სჰანდიტ, 3 გვ. 2 შენიშ. ახ. სჰანდიერ.
სჰანდიერ, 1083,4.
ტარია, 3,1.
ტუმაზვ, 2005,3; 2007,4.
ტუსო, 791,3; 2138,1.
უორუთ, 158,3; 973,1.
უელუზ, ულხუზ, 2606,1; 2607,1; 2610,3.
უმუზი, 2092,4.
უმანგი,
ფალანგი, 973,2. Vullers, 702, 358 გვ.
ფარად, 2357,1; 2358,1 2359,2.
ფარუხ, 401,1.
ფარუხ-ფრიდონ, 172,2.
ფაშან, 331,1.
ფარშევად, ან და ფარშეოდ, 426,3; 491,3; 922,3.
ფიდასონ, 426,4. შჰ-ნამე Vullers, 426 გვ. სტრ. 2 და 3.
ფეშანგი, 602,3; 604,3; 920,1.
ფირან, 381,4; 859,2; 922,2.
ფოლად, 790,4; 2121,4.
ფრანგის, 41,1.
ფრიდონ, 5,2; 69,1; 125,1.
ქავა, ან ქავ, 85,1; 108,3; 126,2.
ქაიფაშან, 351,2.
ქაიაშარ, 351,2; 491,4; 2099,4

- ქაიქუსი, 1, შენიშ. 2.
ქაიუბად, 2081, 2.
ქაიხოსრო, 3 გვ. 2 შენიშ.
ქაოზ, 791, 2; 2278, 3; 3353, 4;
2355, 2.
ქარმელ, 55, 1.
ქარიმან, 795, 3.
ქარმან, 2099, 4; 2285, 4.
ქაჯვაჯან, ან ქაჯვაჯინ, 973, 3
ქაქეთი, 1515, 2ა 1524, 3 და სხ.
ქაჭუეზად=ქაიუბად.
ქიაშარ, 86, 3.
ქიოსან, 2099, 4.
ქექაოზ, ან ქეკაშასი=ქაიქუსი.
ქეშვარუდ, 622, 1.
ქიშვად, 126, 2; 2077, 3.
ქოიალი, 156, 1; 202, 2.
ქოიამარ, 115, 3. Vullers, 13—
15 გვ.
ქსენონი, 2580, 1
ქულურ, 2369, 1; 2370, 3.
ქუმსი ქაშანელი, 791, 3
ქუნდრე, 73, 1; 76, 1; 77, 1; 81, 1
ლუღად, 790, 4.
ლუნდი, 2278, 2; 2356, 2.
უათილ, 990, 1; 991, 1; 1043, 1
და 4.
უაიდუზად, 156, 1.
უაითმაზ, ან უაითამაზ, 994, 1
და 2; 996, 3.
უარან, 126, 2.
უეზად, 126, 2.
უენტუზ, ან უენტდუზ, 432, 3;
554, 4.
უადილი, 432, 1; 553, 1.
უავთელი, 2, 1,
უანგალ, 432, 3; 554, 2 და Vul-
lers, 992 გვ.; 544, 4.
უანუე, 381, 4.
უარინოზ, 58, 1; 59, 3.
უაჭ-მანუხარ, 355, 2.
უედლუ, 381, 4.
უიმასან, 1970, 3.
უიოზ, 3 გვ. 2 შენიშ.
უირი, 356, 4; 574, 3.
უოთა, 3, 1
უაზარან, 1970, 3.
უარად, 2338, 3.
უაუნხინელი, 791, 4. Vullers,
1005 გვ.
უანგაზ, 554, 4; 791, 4.
უანგას, ან უანგაშტ, 432, 3.
უაიბიჯინი, 973, 2.
უაიმუედ, 5, 3; 124, 1; 125, 1;
431, 3.
უაინჯიბინი, ან უაინბაჯინი, 1003, 1,
ჯიონ, 2387, 1; 2290, 1; 2396, 4
უუნდულ, ან უუნდადევი, 432, 2.
ბ) გეოგრაფიული სახელები.
აბაშეთი, 813, 2.
ადრიბეკანი, 314, 4.
აფაბელი, 388, 2.
ამბაღალი, 313, 3.

- აბული, 968,4; 909,1; 993,1.
ანდინი, 2893,3.
არაბი, 1390,2; 2463,4.
არმავესელი, 2522,3.
არმავესი, 2522,1; 2526,1.
ასფეროზ, 2161,4; 2260,4;
2299,3.
ბალხნი, 2564,4.
ბექაღალი, 313,3.
ბულღანდარელი, 375,2.
გულიშტანი, 2092,4.
დემავენდი, 39,2; 100,3.
ედემი, 411,2; 997,1; 1775,4.
ერანი, 18,1; 481,4; 993,1;
996,2.
ერანელი, 575,1; 578,3.
ერაყი, 320,1.
ზაუელი, 299,3; 318,1; 1100,1.
ზაუელისტანი, 131,1; 348,4.
თურანი, 39,3; 590,2; 602,2;
1900,3.
თურანელი, 568,3; 573,4; 574,4
თურქისტანი, 34,3, 570,2.
იამანეთი, 49 გვერ., სათაური;
148,1.
ინდო, 805,4; 811,2.
ინდოეთი,
ისპანნი,
მანანდარა, ან მანანდარან, 1213,2;
1268,2; 2279,2.
მანინეთი, 34,3.
მისრეთი, 314,2; 994,1; 996,4.
მისრი, 364,4—მისრეთი.
მუქარანი, 2454,3; 2460,3.
ნილო, 1834,1.
ნიმრუზი, 1141,3; 1144,3.
ნიმრუზისტანი, 1144,3.
ნიშაბური, 2565,1.
ორმავანი, 2285,1—არმავესი.
რე, 2012,4.
რომი, 1331,2.
რუსი, 2787,2.
საგსარი, 1512,2; 1514,4;
1780,1.
სამანგანი, 2625,1.
სამანქანი, 2669,4; 2816,2—
სამანგანი.
სარავი, 38,1; 39,4; 814,1.
სარი, 598,1.—იგივეა, რაც სარავი.
სისტანი, 1562,3; 1836,1.
ქაბული, იხ. ქუაბული.
ქაიანური, 1563,4.
ქარქისნელი, ან ქარქისტნელი,
568,1.
ქარქისტანი, 1213,2.
ქაშანი, 791,3.
ქაშიბი, 1608,1.
ქიშმირი, 318,1.
ქვაბულელი, ან ქაბულელი, 318,1;
ქუაბული, 1545,2; 1546,4.
ქვაბულისტანი, 1630,3.
ღვედ-კატი, 2350,1.
ყანდარი, 318,2.

კარნუჯი, 1941,3.
უფის მოა, 973,4.
შავთელი, 2,1.
შაში, 314,2.
შირაზი, 2092,3.
ჩინეთი, ანუ ჩინი, 34,3; 97,4;
570,2.
ჩინელი, 568,3; 573,4.
ჩინმაჩინი, 1331,2; 1900,3.
ხამინ, 1966,3.
ხატაველი, 194,3.
ხატეითი, 34,3.
ხვარაზმა, 314,3.
ხვარასანი, 320,1.
ხორასანი, 320,1—ხვარასანი.
ხოსროული, იხ. სკ. სხ.
ჯეონი, 313,2; 862,3.
ჭინდოეთი*.
ჭინდოელი*.

გ) ცხოველები.

აბრაშა, 2026,3.
აფაზი, 677,1 და 4.
აქლემი, 194,1; 218,4; 1481,3;
1561,1.
ახტა, 481,2.
აჟილდა, 2033,4.
ბატკანი, 2574,1; 2575,1.
ბუაუი, *)
ბუკელი, 572,2.
დათვი, 522,2.
დუგო, 2251,3; 2304,4; 2306,1

ვატი, *)
ვეფხი, 571,2; 2468,1.
ვეშხი, 2251,3.
ვირი, 2801,1.
ზროხა, 197,1.
აკეზი, 2468,2; 2662,4.
თხა, 545,1; 819,1; 2229,1;
2231,3; 2591,4.
კანჯარი, 2232,3; 2591,4.
კატა, *)
კვიცი, 2026,3; 2028,3; 2034,2.
ლომი, 2033,3; 2591,1; 2601,3.
მარტორქა, 1607,3.
მგელი, 545,1; 784,4; 1602,3.
მელია, 838,4.
მელი, 545,4; 2601,3.
მკეცი, 570,4; 2590,2; 2591,3.
ნარი, 477,4; 866,3; 1067,1.
ნიანგი, 1607,2; 2468,2.
პეპელა, *
პილო, 2029,4.
რაში, 2034,3; 2238,3; 2614,
1; 1859,3.
რახსი, 2026,1; 2032,4.
სიასამური, 164,4.
სამანდი, 539,2.
სიმურდი, 1114,3.
სირინოზი, 1490,2.
სპილო, 203,2; 569,4.
ტაიჭი, 106,4; 198,1; 1770,2;
2023,1.
ტურა, 786,4; 2600,4.

ტურა-მგელი, 543,4; 548,3.
უზაბარი, 1543,4; 1185,2;
2076,1.
ფუტკარი, 540,3.
ღორი, 2769,1.
ყარუში, 194,4.
შეელი, 819,1.
ცხენი, 189,4; 218,4; 2031,3.
ცხენ-ჯორი, 189,4; 214,4.
ცხვარი, 197,3; 218,4; 1902,3.
ძაღვი,
ძრახა, 799,
ჭაკი, 2025,4.
ჭარბავი, 1697,1; 1707,1.
ჯერანი, 677,4.
ჯინჭველი, 1374,1; 2532,4.
ჯორი, 192,1; 218,4.

დ) ფრინველები.

ავაზა, 678,1 და 4.
არწივი, 523,1; 1608,3; 2468,1
ბარი, 865,4; 876,1.
ბატი, 228,2.
ბუღბუღი, 248,4; 519,3; 619,3;
670,4.
გავაზი, 677,1.
გნაღი, 450,4; 1546,4.
დურაჯი, 458,3.
იადანი, 2764,1.
იხვი, 2591,4.
კაკაბი, 523,1.
კაპოტი, 1345,3.

მანძილო ვარია, 841,4.
მართვე, 1589,3.
მიმინა, *)
მარჯანა, 2031,4.
მა, 224,3.
მრბი, 865,4; 2036,4.
ოყარი, 1313,4; 1314,1.
სვაფი, *)
სიმურღი, 1114,3; 2585,1.
სონღული, 1776,4.
ტარო, 2031,4.
ტრედი, 2807,2.
ფარშავანგი,
ფასკუნჯა, 2641,4.
ფრინველი, 786,4.
ქორი, 535,4; 654,1; 2543,4;
2591,4; 2807,2.
უვაფი, 538,3; 548,3.
უორანი, 538,3; 548,3.
შავარდენი, 677,1.
ჩიტი, *)
ძერა, *)
ხუთ-კაპოტი, 1345,3.
კოკობი, 535,4.

ე) მცენარეულობა.

ახანოზი, 1225,1.
აღვა, აღვის ხე,
ბაღახი, 2216,3.
ბანავში, 1338,3.
ბანავ, 782,3. — სპ. თანავ,
ტუღ-ბანავში, 1338,3.

ქალმუხა, 1225,2.
ქალ-ნადვი, 2620,3.
ვარდი, 247,2; 245,1.
ვაშლი, *)
ვერხვი, 2920,4.
ზამბახი, 247,2.
ზაფრანა, 1603,4; 1627,3.
თურინჯი, 247,1; 1260,2.
ია, 247,2.
კასამანი, 247,2.
კაკაბი, 2905,3.
კაკობი, *
ლომ-ბროწყული, 247,1.
ნარგისი, 670,2; 1260,1;
2495,2.
ნარინჯი, 247,1.
ონი, 2229,1.
პანტა, 501,2.
სანდაროზი, 1621,2.
სარო, 1486,1; 1583,3.
უაუხო, 2473,2.
ქეწხა, *)
წნორი, 2062,1.
ჭინდარი, 846,2.
ხაშხაში, 1800,3.

ვ) ლითონები.

ადამანტი, *)
ადმასი, 465,2.
არღაფანი, 1332,4.
ბუიუი, 1252,3.
ბჯი, 1251,1.

ბადახში, 1786,4.
ბადახშანი, 1863,2.
ბადახში, 1076,4.
ბროლი, 331,3; 1885,3; 2482;1
გელაზი, 724,1.
გიშერი, 1320,4.
გოარი, 1229,2 და 4; 1243,4;
1335,4.
გუარი, 1281,1; 1333,3; 1487,
3; 1873,3; 2548,2.
დოლაბი, 183,1.
ვერცხლი, 261,4.
ზაფრა, 1096,4; 1439,4; 1508,3
ზობარჯადი, 1384,3; 1734,4.
სზარს. ტექ., Vullers, 1629,
612 გვ.
ზობარჯი, 2021,3.
ზურმუხტი, 1353,4; 1734,2.
ზღვის თვალი, 1867,3.
თვალ-გუარი, 2107,1.
თვალ-მარგალიტი, 193,1.
იაგუნდი, 106,2; 1473,4.
კაუი, *)
კვეცი, *)
ლალი, 106,3; 1121,4; 1377,2
ლაუვარდი, 383,1.
მარგალიტი, 259,2; 268,2.
მინა, *)
ოქრო, 261,1 და 5; 266,4.
ოქრო-ვერცხლი, 2107,2.
რვადა, 569,3.
რკინა, 541,2; 2029,3.
სადაფი, 1474,3; 1759,3.

სათი, 2482,1.
 სპილენძი, 1529,1.
 ფაზარი,
 ფერფი, 1723,4; 1759,1.
 ფირფი, 242,4.
 ფოლადი. 1517,2.
 ქარვა, *)
 ძაწი, 1320,3.
 ჯავარი, 334,4; 2284,4.

ზ) ზღაპრული არსებანი.

აბრაში,
 ავი,
 ბილწი, 1515,3.
 გველი, 30,4; 36,3.
 გრძნეული, 36,2; 2349,2.
 გრძნების მქნელი, 2423,4.
 გურგსარი, *)—იხ. სავსარი.
 დახდათულობა, 2501,1.
 დევი, 2235,5; 2577,1.
 დევ-სავსარი, 1605,1.
 დევ-ქაჯი, 1512,2; 1550,1;
 1606,1.
 დევ-ვეშვი, 2233,4.
 დევის ტანი,
 დევის დასი, 2309,4.
 დევის-ჯარი, 1040,4.
 დევის-რამი, 2382,4.
 დევ კაცი,
 დევ ლომი, 1543,4.
 ეშვი, 2577,1.
 ეშვი, 15,4; 16,4; 17,1 და სხვ.

ეშვიკო-დასი, 2401,4.
 ვეშვი, 1553,1; 2230,3; 2234,4.
 თლისმა, *
 იბლისი, 23,3; 30,1; 31,4.
 კაცის სხე, 978,2.
 ლომ-კაცი, *
 მანქანება, *
 მარტორქა, *
 მხიფლავი, 2423,4.
 ნიანგი, 2235,4.
 რაში, 2614,1; 2859,3.
 რახსი, 2026,1; 2032,4.
 სავსარი, 1512,2; 1684,3.
 სავსარი, 2580,2.
 სირინო, *)
 სირინოზი, 1490,2.
 უსაბარი, 1185,2, ან
 უსაბარი, 2076,1.
 ფერხ-ბედნიერი,
 ქაჯი, 1099,6; 1495,2; 1504,2;
 2847,3.
 ღვედ-კაცი, 2350,1.
 შავი, 78,3.
 ტხრა დევი, 1550,3.
 ხვანჯი, 2501,1.
 ხიბლი, 204,2, 257,2.
 ხლათი, 522,4.
 ჯადო, *

ც) ფულები და წონა.

დანგი, 1818,4.
 დრამა, 830,4, 1021,3.

დრაჭკანი, 1429,3.
თეთრი, 2443,4.
თუმანი, 165,3.
მარჩილი, 195,3.
ოქრო, 1755,3; 1771,2.
სპერული, 195,3.
ფლური, 195,3.
წითელი, 142,3.

თ) საბურთაო ღ დასართობი.

სხარეზა, 145 გვ., მე-5-ე შეს.
სფეაშაგი, 1766,6; 2110,3.
ბუთა, 1714,4; 1715,1 და 4.
ბურთი, 672,1.
ბურთაობა და ნადირთა, 2590,2;
2646,1.
თამაში,
მოედანი, 430,4; 548,3.
მღერა,
ნადიმი, 245,2; 1488,4; 1490,1
ნადიმობა, *
ნაფარდი, *
შოლანი, 187,1.
ჯომარდობა, 2858,3.

ი) სამუსიკო საკრავები და
საგალობელი კილოები.

ბარბითი, 670,3.
ბუკი, 211,2; 372,4; 593,4.
დაბდაბი, 1563,4.
დაფი, 279,3.

დოგი, თუ გურგი (?), 2439,2.
დუმბულა, 2438,3.
ებსნი, 3,4.
ზროხაკუდი, 1901,3; 2470,2.
მულნი, 87,2;
მუყაში, 2114,2.
ნაფირი, 489,3; 526,2; 884,2.
ნადარა, 45,1; 146,2; 337,2;
384,4; 864,2.

რავი, (თუ ზანგი (?), 449,4.
რასტინოვა, 2114,2.
საზი, 238 გვ., მე-3 ე შეს.
საკრავი, 1490,2.
სტვირი, resp. შტვირი, 864,2.
ტაბლაკი, 270,4.
უდი, 670,1.
ქანარა, 379,3; 384,2.
ქოსდაბდაბი, 1563,4.
ქოსი, 137,1; 211,1; 484,2.
ქოსნადარა, *)
ფეიროშტვირი, 1212,3; 2011,3.
ჩანგი, 1232,4; 1760,3; 1818,
2; 2114,1; 2630,4; 2876,3
ჩანანა, *)
წინწილა, 1874,4.

იბ) აბჯარი და იარაღი.

არგანი, 1039,4.
აფთი, 1513,2; 1947,1; 2562,2.
ბაბრაბი, 922,2; 1052,3
1973,3.
ბაბრაბიანი, 1974,1.

ბარგისტანი, 1187,3; 1516,4;
1788,4.
ბასრი, 386,2; 1788,4.
დარკა, 386,2.
დნა, 1555,3.
დაშნა, 334,2.
დეზი, 539,2.
ზარადი, *)
ზუფი, 2672,1.
ზუფეინი, 1717,1; 1724,3.
თოფი, 1521,2.
თურგანი, *)
ისარი, 2802,1.
კაზარჭი, 2169,3; 2621,2.
კინენი, 1529,2.
კურტაკი, 479,2; 2611,4.
ლახვარი, 1555,3.
ლახტი, 93,1; 947,2; 1944,3;
2541,1.
მუზარადი, 97,3; 1055,1;
2614,3.
მუგილდი, 2802,1.
ნინგი, 2274,1.
ორილი, 2807,1.
რკინის ქუდი, 2268,1.
საბარკული, *)
საკდებელი, 546,1; 2315,4.
სხა, 2554,3; 2605,3.
ფარი, 2604,2.
ქამანდი, 1251,1.
ქარქაში, 1499,3; 1509,3.
შუბი, 536,4; 540,4; 1519,4;
1520,1.

ჩაბლასი, 1532,2.
ხანჯალი, 89,2; 1609,1; 1610,3
ხელ ნაფი, 940,4.
ხვათვანი, 1187,3.
ხიშტი, 2540,3.
ხრმალი, 2541,1.
ხრმალ-კაზარჭი, 2621,2.
ხრმალ-ქარქაში, 2623,2.
ჯაფშანი, 97,2; 382,3; 1531,3.
ჯაჭვ-ბაზრაბი, 2802,2.
ჯაჭვი, 382,3.
ჯაჭვის ღვედი, 1055,1.

სანავოსნო:

კატარდა, 814,1.
ნავი, 2465,2.
რამი, 43,1; 538,1; 2561,1;
2611,3; 2876,3.
ხრმალდ-ნავი, 975,3.

იბ) საერო და საოჯახო ქუ-
თვნილებანი.

ახაი, 199,1.
აყუნდა, 2037,1; 2848,2;
2936,1.
ავშარა, 269,4.
ასალი. 199,1. ან ასლი.
ბადია, 230,1.
ბალიში, 1780,4.
ზანდუკი, 193,2.
ზანდუხა, 1786,1.
ფანზალაკი, 190,3; 191,2;
193,3.

ზარი, 866,2.
ზარეუში, 195,2.
თასი, 1240,2; 1490,3; 1759,
1; 2258,1.
თეუში, 52,4; 195,2.
კლიტე, 1955,2; 1221,3.
კოკა, 192,3; 1232,3; 1759,3
და 4.
კრიანტელი, 192,4.
კუბო, 1817,1.
ლაგამი, 1223,3; 1556,4; 1640,3
ლუსკუმა, 2914,2.
მანდილი, 1336,3.
მილი, 600,3.
მილი, 1186,2.
მოაბა, 270,1; 292,1.
ნოხი, 196,3.
სადაგე, 2602,1.
საშირე, 1335,3.
სარაჯა, 679,1.
სარკმელი, *)
სასთაული, 2621,4.
საფენი 1353,1 ან საფენელი 1734,1
სახელმწიფო ტახტი, 2107,3.
საღვინე, 192,2.
საჭულაბე, 192,2.
სელი, 66,3; 225,3.
სკამი, *)
სუფრა (ჩინური) თქსინ-კერული,
195,1.
ტახტი, 93,3; 2015,2; 2104,1
ტაბაკი, 1229,4; 1335,1;
1759,3.

უნაგირი, 2620,4; 2623,3;
2624,2.
ფარდა, 166,2.
ფარდაგი, 876,2; 2078,4;
2113,4.
ქარვასრა, *)
ქეშაკებელი, 196,3; 1539,4.
ქეჭიმი, 866,2.
შამეური, 2620,4.
ზარა, 230,2; 245,1.
ჩინური, 1639,3.
ჩოდრათო, ან ჩოდრათო, 192,2.
ჩული, 191,1; 193,3.
ხელმანდილი,
ჯამი, 627,4; 1839,1.

იგ) სამოსელი და სამკაული.

არტახი, 1639,1.
ბერძნული სტაგრა, 2443,2.
ბეწვი, 193,1.
ბეჭელი, 1447,3.
ბისონი, 2162,2; 2911,2.
გვირგვინი, 1640,1; 2106,3.
ზარქაში, 1473,2.
თექნახადი, 167,2.
თაჯ-ბეჭელი, 1447,3.
კაბა, 299,1; 843,1.
მილი, 198,3.
მოლი, 2621,3.
თქროს სარტყელი, 2443,1.
პერანგი, 1377,1.
პორფირი, 664,3.

რიდუ, 1640,1.
საარმუშო, 1835,2.
საღტე, 1473,3; 1640,2.
სამარღანი, 1723,2.
სარანუბო, 2905,3.
სარმუზი, 2762,3.
სარტეელი, 2443,1; 2724,2.
სასუბუქო, 2041,2.
საყური, 1473,3; 1640,2.
სახელმწიფო, 1234,3.
სიასამური, 194,4.
ტანსაცმელი, 2107,1. სინ. სა-
მოსელი, 2442,1.
ქამარი, 1873,2.
ქელი, 972,4; 2107,2; 1678,3.
ღველი, 95,2; 630,3.
ყარეუმი, 194,4.
ყელ-საბაში, 1678,2.
ჩაბალახი, 1532,2.
ჩარყაფი, 193,1; 259,1.

იდ) ფართოლელი.

აბრეშუმი, 1353,2; 1824,2.
ატლასი, 166,1; 194,3; 1648,3
ზარქაში, 1640,1.
კაკაბი, 2905,3.
კერული, 194,2; 195,1. (ოქსინო)
ნახლი, 166,2; 618,2; 835,4.
ორხოვას, 71,2; 1734,1.
ოქროქსოვილი, 196,1; 1644,1.
ოქსინო, 71,2; 166,1.
ზორფიერი, 664,3.

სიასამური, 194,4.
სტავრა, 106,1; 194,3; 1648,3
ტუფები, 1640,3; 1735,3;
2442,4.
ქამხა, 196,1.
შარი, 1547,2.
შეუკერავი, 194,2. (ოქსინო).
ჩინური სტავრა, 2443,4.
ჩარყაფი—ოქრო-მკედით ნაკერი,
ნაქარგი, 193,1; 259,1.
ხალსად დაკერული, 193,4.
ხარა, 1165,4.
ხატური (სტავრა), 138,4,1.
ჭარიბი, 1823,2; 2343,1; 2353,4

იე) დროშები.

ალამი, 486,2; 1723,2.
ვეშხის სხე, 111,1; 1053,3;
2765,3.
ვეფხის სხე, 389,2
ლომის სხე, 473,1; 1724,2.
ლომოსანი (დროშა), 2763,2.
მელის სხე, 484,3; 491,2.
ნიანგოსანი, 527,2.
ფრიდონის დროშა, 1581,2;
1601,4.
ქაინური, 202,2; 1479,1; 1536,
4; 1563,4.
ღორის სხე, 2769,1.
ძაღლის სხე, *
ძროხის სხე—ღახტი, 1350,2;
1609,4.

ივ) ეპითეტები.

ა) უაღაგნის:

თაამთან , 1840,2 ; 1843,1 ;
2613,2.

ღამთა-ღამი, 1004,1.

ღამ-გული, 1602,1.

ღამ-კაცი, 2877,4.

ღამ-ტანი, 1525:2.

ნიანგის ბადენი, 1543,3.

ხილტანი , 168,1 ; 893,1 ;
2625,3.

სისხლთა მჩქეფე 799,2.

ტან-სარო, 1602,1.

ტან-აბჯარ-ღარაკიანი, 2624,2.

ფერკ-ბედნიერი, 2707,1.

შარიარი , 1144,2 ; 1554,2 ;
2442,1.

ანშარიერი, 2557,2.

შარიელი, 1286,3.

ცათასწორი, 1827,2.

ჯავშნოსანი, 2742,2.

ბ) ცხენის:

აბრაში, 2026,3.

ბელაური, 261,3.

ზერდაგი, —ოქროს ფერი.

თახარიკი, 1548,1.

კულ-ბედნიარი, 2613,3.

რახსი, 2026,1; 2032,4.

ფერკ-ბედნიერი, 2707,1.

ქარფერკი , 571,1; 1609,1 ;
1874,2.

შაბრანგი, იხ. Vullers. — შავი ფე-
რის საკუთრივ, ღამის ფერი:

შაბ—ღამე, რანგ—ფერი.

ჭარმაგი, 1697,1; 1707,1.

ჯავარ-სრული, 708 კვ. სათაყრი,
1 სტრ.

იზ) ფეროვნებანი.

აბრაში, 2026,3.

არღაფანი, 1332,4.

ზაფრანის ფერი , 1436,2 ;
1603,4.

თურინჯი , 247,1 ; 1260,2 ;
2618,1.

იანი, 247,1.

ლალისფერი, 2590,3.

ღამ-ბრწყული, 247,1.

მელაჟვარდი, 1487,2.

ნარინჯი, 247,1.

რახსი, 2026,1; 2032,4.

ძოწეული, 2442,1.

ჭარმაგი, 1697,1; 1707,1.

ით) საწამლავე და მისი წი-
ნაალმდები საშვალეობა

ბუხარი, 797,2.

ზარი, 1989,4.

თურიაყი, 1600,3.

ნოშთარო, 2896,2; 2899,4.

სამსალა, 2535,4; 2720,4.

ფაზარი, იხ. ვეფხ. ტე.

კ) სურნელნი.

ადვა, 1773,3. იხ. და შეად. გეფხ.

ტყ. ლექსიკ.

ამბარი, 295,4; 970,3. ან

ანბარი, 2631,2.

არაყბარი, 618,2. ან

არყბარი.

მუშკი, 295,4; 1393,2; 2104,4;
2494,3; 2681,2.

მუშკ-ამბარი, 1699,4.

ქაფური, 1882,2

დადია, 295,4; 670,2; 1347,1;

2494,3.

ლექსიკონის დამატება

- ამხასა, 1699,1—კინლა, კინლამ: 1523,3 ხანაში გვხვდება ამ-
ხასიერც. რამეფსაც ჩვენ ვარიანტების განმარტებაში ვხსნით
სვე: „ამ სი ერთს“. შეიძლება სწობდეს განმარტება: ამ
სი ერთს (შოქრევისო), ე. ი. კინლამ სი ერთს მოქრევისო.
- ბაბრაბიანი, 1974,1—ვეფხის ტყავის სამოსელი, ვეფხის ტყავის
კაბა, იხ. Vullers, შაჰ-ნამე, სპარს. ტექსტი, 1300 გვ.
8—10 ლექსი يکی جامه دارد ز چرم پلنگ
- დარაჯა, 2291,3; 2313,4—არაბ. درجه سبزه. درجه — დარაჯა, ს-
კუთრივ: ხარისხი, შტო, დარგი, იგივეა, რაც სირიული დარ-
გა, იხ. და შეასწ. ვეფხ. ტყ:ოსნ. ლექსიკონში. — ქართულში
კი დარაჯი, შეთვალეურე.
-

უაზთომაჲის ბასწოკაბა

ბგ.	ხანა-ტაეპი, ან შენიშვნა	დასტამბული	უნდა იყოს
12	23,4	ქობა	ბობა
16	2 შენიშ.	სპ. طى ف	სპ. طرف
17	2 შენიშ.	სპ. سروى	სპ. سارى
21	56,1	უნდა	უნდა
146	2 შენიშ.	მადლისანი ზრასანი	მადლისა ზრასანი.
290	1052,3	ბაბრანითა	ბაბრანითა
522	1919,2	დაიგლიჯნა ეუბად; მთქვა	დაიგლიჯნა, ეუბად მთქვა,
532	1958,2	სარახსს წიგნი მიუ- წკა	სარახს წიგნი მიუწკა.
538	1979,3	შავებით	შოვებით
704	2604,3	ჯაჭუთა ჩხერთა.	ჯაჭუსა ჩხითა.
685	2539,1	სამთა ქიშვართა	სამთა ქიშვადთა (იხ. 428 №-ი)
756	2807,	რჰსა შესდგა. უნა- გირი	რჰსა შესდგა უნაგირი,
782	2910,1	ვა ვაიგლახთა	ვა ვაგლახითა.
781	2918,2	შვიდთ ქიშვადთა	შვიდთ ქიშვართა.

ლექსიკონში გასული მეცთომები.

85	ნახე ანბანზე	დასტამბულია	უნდა იყოს
795	ბაბრაბიანი	განმარტების მე-4-ე სტრიქონში: ... გულის-ხმობდენ ერთს საშინელ ღომს შირ-შერზეს... ازرار	ბაბრაბიანი — „ვეფხისტყავეის კაბა“ და შემდეგ კი: — „... გულის ხმობდენ ერთს ხაშინელ ცნოველს ღომის მტერ შირ-შერზეს“
796	ბაღჩა	ბაღჩა, ვუღგ. ბაღჩა	ბაღჩა, ვუღგ. ბახჩა.
798	გელაზი	სზ.	სზარ, აკარ — ქვის, მარმარილოს, ან ღითონის დიდი ქანდაკება. ქვის. ბორობადი და სხვა...
852	გიოს (ზოგ-ჟერ გიო)	სზ. გივი, იხ. გივი.	გიოს — ანუ შირვანის ძმის სახელია. უფლავნის სახელია.

